ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ — MARDI 2 Avril 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ · 11e Année N° 2769 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԻԹՆ ՈՒ ԱՐՋԸ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Քաղաքական շրջանակները շատ գոհ կ'երեւան Մոսկուայի խօսակցութիւններէն, որոնց ելքը անակնկալ մը եղաւ շատերուն համար։

Մանաւանդ ուրախ են խորհրդային վարիչները, քանի որ, համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, կարելի եղած է փարատել շատ մը թիւրիմացութիւններ, դէմ դիմաց եւ սրտաբաց խօսակցութեամբ։

Անշուշտ կանխահաս է տակաւին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը իրաւասութիւն չունէր որ եւ է վճիռ արձակելու կամ յանձնառութեան տակ մտնելու։ Իբրեւ տեղեկատու, ան իր «հետախուզական» աշխատանքներուն արդիւնքը պիտի հաղորդէ բրիտանական դահլիճին, որուն կ'իյնայ վերջնական վճիռը։

Բայց եւ այնպէս, խօսակցութեանց մտերմութիւնը, անոնց բարեյաջող ելքը եւ պաշտօնական զեկոյցին ոգին կ'ապացուցանեն թէ խիստպէս լոյս մը պիտի ծագի Մոսկուայէն, խաղաղութեան դատին համար։

Ի՞նչ անկնրեւ հակադրութիւն, Պերլինի եւ Մոսկուայի զեկոյցներուն միջեւ։

Պերլինի գրոյցներուն առթիւ, երկու կողմերն ալ գոհացան չոր ու ցամաք զեկոյցներով, որոնք ոչ թէ կացութիւնը կը պարզէին, այլ կը ձգտէին պարտկել անոր ծանրութիւնը։ Սըր Ճօն Սայմըն չկրցաւ ծածկել իր յուսախաբութիւնը նոյն իսկ Երեսփոխանական ժողովին առջեւ, որ անհամբեր բարի լուրի մը կը սպասէր։ Ոչ միայն չկրցաւ ծածկել, այլ եւ չնչտեց թէ շատ խոր են կարծիքի տարբերութիւնները՝ անգլիական եւ գերմանական կառավարութեանց միջեւ։

Մինչդեռ, Մոսկուայի զեկոյցին մէջ, ընդհակառակը, բացայայտ գոհունակութեան շաղ մըն է որ կը կայծկլտայ, առաջին խօսքէն մինչեւ վերջինը։

Կարելի է ըսել թէ առաջին անգամ է որ խորհրդային իշխանութիւնը այսպիսի բացորոշ յայտարարութիւն մը կ'ընէ, քաղաքենի – դրամատիրական երկրի մը հետ մշակուած յարաբերութեանց մասին։

Մեծն Բրիտանիա իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատեց ամէնէն մռայլ օրերուն, 1924 փետր. 1ին, գործակատար մը ղրկելով Մոսկուա։ Սակայն միշտ ալ խնդիրներ ունեցաւ, պարբերաբար խզելով առեւտրական յարաբերութիւնները, նոյն իսկ խուզարկութեան ենթարկելով Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան շէնքը։ Դեռ 1933ի ապրիլին էր որ ծագեցաւ նորագոյն միջադէպը — չորս անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալումն ու դատապարտութիւնը, չնդալից դատավարութենէ մը յետոյ։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ վէճերն ու նախապաշարումները երբեք չդադրեցան երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք երկու հակոտնեայ բեւեռներ են, իրենց պետական կարգուսարքով։

Ինչպէս Ֆրանսա եւ Գերմանիա, նոյնպէս Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսաստան կը համարուին դարաւոր կամ ժառանգական ոսոխներ,— միշտ մրցակից՝ միջազգային աշխարհակալութեան կրկէսին մէջ։

Ռուսական յեղափոխութեան զարգացումը աւելի սրեց Լոնտոնի եւ Մոսկուայի հակամարտութիւնը, քանի որ համաշխարհային յեղափոխութիւնը ամէնէն առաջ կը սպառնար բրիտանական աշխարհակալութեան, գրգռելով անոր գաղթավայրերը, Հնդկաստանէն մինչեւ ամենահեռաւոր կղզին։

Արդ, բոլորովին տարբեր հով մըն է որ կը փչէ այսօր, իբրեւ հետեւանք մարտ 28–31ի տեսակցութեանց, որոնց մէջ տիրական դեր կատարեց Ստալին, համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը,— Խորհրդային Միութեան բուն վարիչը։

Այս ալ բացառիկ դէպք մըն է, Մոսկուայի միջազգային յարաբերութեանց մէջ։

Այն առթիւ որ, թերթերու թղթակիցները աւելի շատ կը ծանրանան Իտըն – Ստալին, քան թէ Իտըն – Լիթվինով խօսակցութեանց վրայ։

Անոնց լուրերուն համաձայն, Ստալին կոպտօրէն մէջտեղ դրած է Անգլիոյ հետ եղած բոլոր խնդիրները, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Մանրամասնօրէն բացատրելով իրենց տեսակէտները, Ստալին յաջողած է հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ եւ ճամբայ բանալ իրական մերձեցման։ Նոյն իսկ հաւատացողներ կան թէ կարելի պիտի ըլլայ հաշուեյարդարի ենթարկել երկու երկիրներուն միջեւ եղած բոլոր վէճերը, ինչպէս պատահեցաւ անգամ մը (1907)

Հավասի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ երկրորդ խօսակցութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լիթվինովի ամառանոցին մէջ, Ստալին եւ ընկերները նոյն կոպիտ անկեղծութեամբ յայտարարեցին թէ անգլօ-խորհրդային շահերը համերաշխ են ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Ասիոյ մէջ։

— «Անոնք բացատրեցին թէ Անգլիա սխալ հաշիւ կ'ընէ, քաջալերելով ճափոնի ծաւալումը ի վնաս Խ. Միութեան. որովհետեւ, այն օրը որ ռուսական ուժը դադրի իբրեւ հաւասարութեան կշիռ, ճափոն իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէ Հնդկաստանի վրայ, եւ Անգլիա պիտի ապրի Ասիայէն վտարուելու տեւական սպառնալիքին տակ։ Մենք չենք պահանջեր որ դիրք բռնէք մեզի համար։ Ձեր դերը Ծայր. Արեւելքի մէջ, ինչպէս այլուր, պէտք է ըլլայ միջնորդի մը դերը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն»։

Դեռ շատ աւելի ընդարձակ է Մոսկուայի խօսակցութեանց տարողութիւնը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ

Անգլիա կուսակից Արեւելեան Դաշինքին

ԼՈՆՏՈՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԳՆԱՑ

Կիրակի օր վերջացան Մոսկուայի խօսակցութիւնները, շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը մեկնեցաւ Վարշաւա, շարունակելու համար իր «հետախուզական» առաքելութիւնը։ Բոլոր հեռագիրները կը հաստատեն թէ երկու կողմերն ալ շատ գոհ մնացած են խօսակցութիւններէն, որոնց արդիւնքին վրայ վերջնական եզրակացութեան մը պիտի յանգի անգլիական դահլիճը։ Խօսակցութիւններէն անմիջապէս վերջը, հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ, մարտ 31 թուականով.—

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Մոսկուայի մէջ, Պարոն Անթօնի Իտընի եւ Պարոն Մաքսիմ Լիթվինովի միջեւ, ներկայ միջազգային կացութեան գլխաւոր տարրերու, արեւելեան դաշինքի ծրագրին եւ փետր. 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցով յուզուած ուրիշ հարցերու, ինչպէս եւ անգլօ-խորհրդային յարաբերութեանց բարւոքման եւ զարգացման մասին։ Այդ խօսակցութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան կատարեալ անկեղծութեան եւ բարեկամութեան մթնոլորտի մը մէջ, Պ. Իտըն Պ. Լիթվինովի հաղորդեց այն խօսակցութիւնները որ վերջերս տեղի ունեցան անգլիացի նախարարներուն եւ գերմանական կառավարութեան պետին հետ։ Երկու ներկայացուցիչները համաձայն եղան թէ այդ խօսակցութիւնները նպաստած են աւելի պարզելու Եւրոպայի կացութիւնը։ Պ. Իտըն, ինչպէս եւ Պ. Պ. Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով այն կարծիքը յայտնեցին, ներկայ միջազգային կացութեան հանդէպ, թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է շարունակել ձեռնարկուած ջանքերը, յօրինելու համար հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը, Եւրոպայի մէջ, փետր. 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցին հիման վրայ եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն։

Պ. Պ. Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով այդ խօսակցութեանց ընթացքին շեշտեցին թէ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան կազմակերպումը եւ փոխադարձ աջակցութեան ծրագիրը երբեք չեն ձգտիր որ եւ է պետութեան կղզիացման կամ պաշարման, այլ կը միտին հաւասար ապահովութիւն ստեղծել բոլոր մասնակցող ազգերուն եւ թէ այս պայմաններուն մէջ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութիւնը հարցին լաւագոյն լուծումը կը կազմէ։ Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները, իբրեւ հետեւանք տեսակէտներու լրիւ եւ անկեղծ փոխանակութեան, գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ ներկայիս չկայ շահերու որ եւ է հակամարտութիւն երկու կառավարութեանց միջեւ, միջազգային քաղաքականութենէն բխած գլխաւոր հարցերու մասին։ Այս իրողութիւնը կը ներկայացնէ ամուր հիմք մը բեղնաւոր գործակցութեան, խաղաղութեան դատին համար։ Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները համոզուած են թէ իրենց երկիրները ընդունելով որ իւրաքանչիւրին բարգաւաճումը եւ ամբողջութիւնը բարիք մըն է միւսին համար — իրենց փոխադարձ յարաբերութիւնները պիտի վարեն գործակցութեան եւ Ազգերու Ուխտին համաձայն կնքուած յանձնառութեանց պահպանման ոգիով։ Այս նկատողութիւններով, Պ. Պ. Իտըն, Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով համոզուած են թէ երկու երկիրներուն բարեկամական գործակցութիւնը յանուն խաղաղութեան եւ ապահովութեան՝ կենսական կարեւորութիւն ունի այդ ուղղութեամբ կատարուած միջազգային ջանքերու զարգացման համար»։

Ինչպէս կ'երեւայ այս պաշտօնական զեկոյցէն, երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները մանրամասնօրէն քննած են բոլոր խնդիրները, եւ եզրակացութիւնը եղած է շատ բարեյաջող, բոլորովին հակառակ Պերլինի խօսակցութեանց։ Իրազեկներու կարծիքով, զեկոյցին մէջ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութեան համար գործածուած բացատրութիւնը — «լաւագոյն լուծում մը», փոխանակ «միակ լուծումը» ըսելու — կը նշանակէ թէ Մեծն Բրիտանիա չպիտի ընդդիմանայ արեւելեան դաշինքին, եթէ Գերմանիա եւ Լեհաստան իրենց տեսակէտներուն վրայ պնդելով չմասնակցին անոր։ Ամէն պարագայի մէջ, վերջնական որոշումը կ'իյնայ բրիտանական դահլիճին, որ մանրամասնօրէն պիտի ուսումնասիրէ Պ. Իտընի քաղած տեղեկութիւնները եւ եղած առաջարկները։

Այդ որոշումը մեծ դեր պիտի ունենայ Սթրէզայի ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի ապրիլ 11ին։ Եթէ Մեծն Բրիտանիա այդ ժողովին մէջ ընդունի թէ հաւաքական ապահովութեան համար էական պայման է արեւելեան դաշինքին կնքումը, նոյնիսկ առանց Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութեան, հաւանական է որ դաշինքը ստորագրուի Պ. Լավալի Մոսկուա այցելութեան առթին։ Այս ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի Սթրէզայի ժողովէն անմիջապէս վերջը։ Փարիզի խորհրդային դեսպանը ուրբաթ եւ շաբաթ տեսակցեցաւ Պ. Լավալի հետ, այս ճամբորդութեան մասին։

Գերմանական մամուլը արտակարգ վերապահութիւն կը ցուցնէ Մոսկուայի խօսակցութեանց մասին։ Իրազեկներ կը հաւատեն թէ որոշ անհանգստութիւն կը տիրէ Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։ Մանաւանդ կը վախցուի որ եթէ Խ. Միութիւնը առանց վերապահութեան ընդունի անգլիական տեսակէտը՝ հաւաքական ապահովութեան մասին, հետեւանքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մեկուսացումը։ Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Լեհաստանի վրայ։ Կը կարծուի թէ Մոսկուայի խօսակցութեանց բարեյաջող ելքը մեծապէս պիտի ազդէ Լեհաստանի վրայ, որ մինչեւ հիմա մերժած է միանալ արեւելեան դաշինքին։

Իտալիոյ մէջ առայժմ լռութիւն կը պահեն Մոսկուայի խօսակցութեանց մասին, սպասելով ապրիլ 11ի խորհրդակցութեանց։ Այդ ժողովին ելքէն կախում ունի միջազգային կացութեան բարեփոխումը կամ ծանրացումը։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ պիտի բաժնուին Իտալիոյ ժողովուրդին, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման։ Միեւնոյն ատեն որոշուած է զանազան դիւրութիւններ ընծայել զօրակոչի ենթակայ զինուորներուն, տուրքէ ազատ կացուցանել, պարտքերը յետաձգել, ընտանիքներուն օգնել եւն.։

ՊԵԼԺԻՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ (պելկա) կ'արժէ 51 սանթիմ, համաձայն նոր օրէնքին որ կը տրամադրէ 28 առ հարիւր արժեզրկում։

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ ՎՐԴ. ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը գրէ մարտ 18ի թիւին մէջ.—

ԿՐԷՆՍԹԸՆ, (ՓՈՍ ԱՅԸՆՍ), 17 ՄԱՐՏ — Ղեւոնդ վրդ. Մարգուկէսեան, Փրովիտէնսի հայ առաքելական եկեղեցւոյ հովիւը, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ երեք հարուածներով, այսօր կէսօրին, երբ կը դառնար յուղարկաւորութենէ մը։ Յարձակողն էր հաշմանդամ մարդ մը, որ ոստիկանութեան յայտարարեց թէ վարդապետը բուն դրդիչն է Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան (1933)։ Մէկ ձեռքով գաւազան մը բռնած եւ միւսով ատրճանակ մը, Ճօրճ (Գէորգ) Նազարեան չորս հարուած պարպեց, գետին փռելով վարդապետը եւ վիրաւորելով անոր մտերիմ բարեկամը, հարուստ նպարավաճառ Օսկար Պարսամեան, որուն ինքնաշարժը կը մտնէր հովիւը։ Ազգականներ եւ ազատներ, որոնք ներկայ էին Յակոբ Գալուստեանի յուղարկաւորութեան, մեռցնելու սահման հասած էին Նազարեանը, երբ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասնելով ցրուեց կատղած այրերն ու կիները։

Մարգուկէսեան վարդապետ Սինկ Սինկի բանտին մէջ դատապարտութիւն մը կրած է 1907էն 1910, ամբաստանուելով թէ բոնի դրամ պահանջած է Նիւ Եորքի առեւտրականներէն, երբ գանձապետն էր Հնչակեան յեղափոխական ընկերութեան։ (Կ'ակնարկէ Յ. Թավշանճեանի սպանութեան)։ Վարդապետը փիլոնազուրկ հռչակուած էր, բայց իր կուսակիցները վերահաստատեցին զայն քիչ մը վերջը որ ծանօթ էր իբրեւ «գործադուլ Աստուծոյ դէմ»։

Այս առթիւ ամերիկեան թերթը կը յիշէ Դուրեան արք.ի սպանութեան պարագաները, պատմելով թէ հանգուցեալը սպանուելիք ստացած էր հակախորհրդային խմբակէ մը եւ քաղաքական վէճերու խառնուած։ «Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին մէջ, Դուրեան մերժեց խօսիլ, երբ տեսաւ որ բեմը զարդարուած էր հայկական նախորդ հանրապետութեան դրօշով, փոխան Խ. Միութեան դրօշին։ Նիւ Եորքի մէջ դրօշամարտը պատահեցաւ եկեղեցական համագումարը (երեսփ. ժողով), իսկ Ուստըրի մէջ առաջնորդը յարձակում կրեց երկու անհատներու կողմէ։ Իր սպանութեան առթիւ 9 հոգի դատապարտուեցան, երկուքը մահուան»։

«Ի ՀԱՐԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ՊԻՏԻ ՂՐԿԵՆՔ ՄԵՐ ԶՕՐՔԸ»

=o·o=

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ ՊԱՀԵՍՏԻ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ գումարուեցաւ պահեստի սպաներու միութեան ազգային խորհուրդը, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին։ Ներկայ էին պատերազմական նախարարը, Զօր. Վէկան եւ ուրիշ զօրավարներ։ Առաջին խօսքը առաւ Պ. Տէզիռէ Ֆէռի, Միութեան նախագահը, որ յայտնեց թէ մէկ տարիէ ի վեր 15 նոր ընկերակցութիւններ համախմբուած են իրենց դրօշին տակ։ Այժմ բոլոր համախմբուած ընկերակցութեանց թիւն է 471, իսկ անդամներու թիւը՝ 98,000։ Միութիւնը մեծ դեր կատարած է օդանաւային պաշտպանութեան մէջ։ 180,000 ունկնդիր կիներ ներկայ եղած են դասընթացքներուն։ Ցետոյ շեշտեց երկամեայ զինուորութեան անհրաժեշտութիւնը, եթէ պարագաները չփոխուին։

Այնուհետեւ խօսք տրուեցաւ պատերազմական նախարար Զօր. Մօրէնի, որ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ։ Պարզելով օրուան կացութիւնը, յիշեց 1914ի օրերը եւ շեշտեց.

— «Կացութիւնը այն չէ ինչ որ կ'ուզէինք, շեշտակի նայինք, առանց կուրացման կամ յուսահատութեան։ Մենք շատ երկար քնացանք դաշնագիրներու հաւատքին վրայ զոր միայն ուժը կրնար յարգել տալ։ Ոչինչ կրնայ չեղեցնել մեզ խաղաղութեան ջերմ սէրէն, բայց այդ սէրը կայ չունի բարեպաշտ խաղաղասիրութեան հետ։ Մարդիկ խաղաղութիւնը կ'ունենան երբ արժանի են անոր։ Ուրեմն արժանի ըլլանք մեր աշխատանքով եւ կորովով։ Անշուշտ շատ ընելիքներ ունինք բարոյական ասպարէզին մէջ. բայց ես կ'ուզեմ ամփոփուիլ զուտ զինուորական ասպարէզին մէջ։ Քանի որ այսօր դրացի ենք ամբողջ ժողովուրդի մը որ զէնքի տակ է, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է բարւոքել մեր պաշտպանողական դրութիւնը։ Ուրեմն պիտի պահպանենք ԵՒ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ՊԻՏԻ ՂՐԿԵՆՔ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՈՒԺԵՐԸ, ՀՈՆ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԵՒ ԴԻՐՔ ԲՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻԲՐԵՒ ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՀԱԿ։ Նմանապէս պիտի շարունակենք արդիացնել մեր սպառազինութիւնը, որ թէեւ պակասներ ունի, սակայն ծիծաղելի պիտի ըլլար թերագնահատել անոր արդի ուժը։ Վերջապէս անհրաժեշտ է անընդհատ բարւոքել բանակին մարզանքը։ Ասոր համար կը վստահինք ձեր ուժեղ աջակցութեան։ Դուք պիտի օգնէք գործօն բանակի ձեր ընկերներուն, այս գործին մէջ»։

Երկամեայ զինուորութիւն եւ ուրիշ պահանջներ

Յաջորդ օրը, միութեան 15ամեակին առթիւ, նախագահեց եւ ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Վէկան, եւ յիշելով պատերազմական նախարարին այն խօսքը թէ ի հարկին անհրաժեշտ զօրքը պիտի պահուի սահմանագլուխին վրայ, ըսաւ.—

«Ամէնէն անմիջական, ամէնէն անհրաժեշտ գործն է այդ։ Անգամ մը որ անցնի զինուորական պակասաւոր դասերու շրջանը, կարելի չէ առանց պայմանի վերադառնալ մէկ տարուան զինուորութեան։ Շատ բարեխղճօրէն կատարուեցաւ միամեայ զինուորութեան փորձը, որ կատարելապէս ընդունելի էր 1928ին, երբ կը գտնուէինք Հռենոսի վրայ, եւ երբ մեր հարեւանին սպառազինութիւնը այն չէր ինչ որ եղած է այսօր»։

Ցետոյ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

Երկար ատենէ ի վեր, Պահեստի Սպաներու Ազգային Միութիւնը իր տարեկան համագումարներուն մէջ քուէարկած է բանաձեւեր մատնանշելով երկու վտանգներ, դուրսէն՝ Գերմանիոյ վերազինումը, ներսէն՝ հակազգային պայքարներու անպատիժ մնալը։ Այդ կոչերը ապարդիւն մնացած են եւ զինուորագրութեան օրէնքի 40րդ յօդուածին երկչոտ գործադրութեամբ չէ որ պիտի ապահովուի երկրին պաշտպանութիւնը։

Ոչ բանաձեւի, ոչ ալ ճառի ժամանակ է, այլ գործի։

Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ պահպանել իր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը, անհրաժեշտ են չորս միջոցներ.—

1.— Երկամեայ զինուորութիւն, հաստատուած՝ մասնաւոր օրէնքով մը եւ անմիջական զօրացում մեր զինուորական, ծովային եւ օդանաւային ուժին, բոլոր միջոցներով։

2.— Անխնայ ջախջախել որ եւ է պայքար, քարոզութիւն կամ արարք որ կրնայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ-ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԱՐԻՉԸ

»»»··«««

Գերմանիոյ վերազինման հետեւանքով, բոլորին ուշադրութիւնը ուղղուած է, նորէն, դէպի Մոսկուա: Մանաւանդ հիմա որ անգլիացի Նախարար մըն ալ այցելութեան գնաց:

Այս առթիւ, շահեկան կը համարինք ամփոփել նախկին կարմիր գործիչի մը, Տմիթրիեւսկիի նկարագրականը՝ Խ. Միութեան պատերազմական նախարարին, Վորոշիլովի մասին: (Հեղինակը առանձին հատոր մը հրատարակած է Մոսկուայի ներկայ վարիչներուն դիմաստուերները):

Կարմիր բանակին գլուխը կը գտնուի Վորոշիլովը — զինուորական ու ծովային գործերու ազգային գործավարը:

Գեղջկական ռուսական — սլաւական դէմք — լայն, բաց, յամառ, կամքոտ:

Անծանօթ անձերու միջեւ եւ կամ երբ կ'աշխատի, ան ընդհանրապէս ինքն իր մէջ փակուած է ու լուռ: Շրթները ուժգնօրէն սրկուած, իսկ անոնցմէ վար՝ կարծր ու տխուր խորշոմներ: Ան իր կեանքին մէջ բաւական բան քաշած ու տեսած է տաք ու պաղ: Աչքերը կը նային պաղ, կասկածոտ եւ քիչ մը վերէն՝ նման այն մարդոց որոնք վարժուած են հրամայելու եւ կեանքի ու մահուան խնդիրներ լուծելու: Իր յօնքերուն միջեւ — որոնք կարծես պիտի դողդղան ու կծկուին — ու դէմքը պիտի ծածուեն ահաւոր զայրոյթի մը պոռթկումով: Ան ինքը գիտէ թէ կը վանազանուի ուրիշներէ «աւելորդ տաքարիւնութեամբ, անբաւարար ինքնազսպումով եւ բնիկող խառնուածքով»: Քաղ. Բիւրոյին մէջ, վիճաբանութեանց ատեն, ան կրնայ բռունցքով զարնել սեղանին, թուղթեր նետել, ինչպէս եւ մելան, ու նոյն իսկ զարնել մէկուն եւ կամ հրացան քաշել... Այսուհանդերձ ասիկա հազուադէպ է: Զուր չէ որ ան կը գտնուի զինուորական ծառայութեան մէջ՝ այսքան տարիներէ ի վեր: Զինուորական գործերու դպրոցը մարդկային նկարագրի դաստիարակութեան լաւագոյնն է: Ան սորված է տիրել ինքզինքին, ու իր եռանդը՝ երկաթեայ կամքի մը միջոցաւ:

Իրեններուն միջեւ ան գիտէ ժպտիլ — հասարակ մարդու վարակիչ խնդուքով: Ան շատ արժանաւոր ու հրաշալի ընկեր է: Բայց իրեն համար պարտականութիւնը կը մնայ ամէն բանէ վեր: Եթէ հարկ ըլլայ՝ ան առանց մտածելու ընդակահարելու կը գրկէ իր ամենամօտիկ անձը: Բայց, հակառակ ատոր, Վորոշիլով սիրուած է զինուորական շրջանակներու մէջ: Ան ժողովրդականութիւն կը վայելէ նաեւ երկրին մէջ: Կասկած չէ մոռնալ թէ ան այն մարդն է որ երբեմն, բոլորէն աւելի կը մեղմացնէ երկրին կարգուսարքի անողոքութիւնը:

Առողջ է, ուժեղ ու կարծես միաձոյլ մարդ մը: Այտերը ծածկուած են կարմրութեամբ. մազերը, հակառակ անոր որ սկսած են ճերմկիլ, լմբոստ են: Ան կը սիրէ մարզանքը, պաղ ջուրի մէջ լողալը, ձի հեծնելը: Բայց եւ այնպէս, տարիները ցոյց կուտան իրենց ազդեցութիւնը, — ան արդէն իսկ յիսունը անցած է ու բաւական ծանրացած:

Երբ կը նայիս իրեն, չես կրնար իսկ մտածել թէ այս մարդը 13 տարի առաջ գաղափար իսկ չունէր բանակի եւ զինուորական գործերու մասին, թէ բանուոր մըն էր եւ արհեստով յեղափոխական մը: Ան հիմա տիպար զինուորական է, — բոլորովին ցցուած հասու շարժումներով, սակաւախօս, իսկ իր խօսքերը միշտ իբրեւ հրաման կը հնչեն: Խորհրդային զինուորական համազգեստը արտակարգօրէն վայելած է իրեն: Կուրծքին — «կարմիր դրօշին» նշանները — Խորհ. Միութեան ամենամեծ ու միակ շքանշանը:

Վորոշիլով ծնած է Հայաս. Թուրքիոյ մէջ եւ գիւղական ընտանիքի մը զաւակն է: Հօրը նախնիքները հարուստ են եղած — «կուլակներ»: Բայց Վորոշիլովի հօրը համար թուած չէ գիւղական աշխատանքը: Ծերը այդ ատեն Տոնի շրջանին մէջ սկսած է զարգանալ ճարտարարուեստը: Հայրը իսկոյն Վորոշիլով գացած է հանքերը ու եղած է բանուոր: Բայց ոչ մէկ տեղ կրցած է երկար մնալ: Անոր նկարագիրը անկայուն էր: Բան մը որ յետոյ երեւան եկած է տղուն մէջ: Այդ պատճառաւ ան թափառական կեանք մը անցուցած է, շրջած է գրեթէ ամբողջ Տոնը: Ատեն մը, — երբ իր զաւակն է ծնած — երկաթուղային պահակ էր:

Ընտանիքը շատ խեղճ կեանք մը կ'ապրէր: Հարկ կ'ըլլայ որ մայրը հարուստ տան մը մէջ աշխատի: Փոքրիկն Վորոշիլով եւս զրկուած է գործի՝ երբ եօթը տարին լրացուցած է: Նաւերուն մէջ հաւաքած է դրամ եւ օրական 10 կոպէկ ստացած է: Ցետոյ դարձած է հովիւ, աշխատած է իբրեւ ագարակի ծառայ՝ իր մէկ հարուստ ազգականին քով: Աւելի վերջ, Վորոշիլով մտած է զինագործարան մը: Այն ատեն, տակաւին գիրին գործ չէր, հարկ էր «հովանաւորութիւն» — ու առաջին օրն իսկ հոն օրականով աշխատող գիւղացիները նախանձ մրցուած ծեծած են Վորոշիլովը:

«Այն օրը որ մեծ ժողովրդամրողջ բանակ մը զիս ծեծեց — կը պատմէ անորպէս դառն յիշատակ մնաց իմ ամբողջ կեանքիս մէջ»:

Զինագործարանին մէջ ան շուտով յառաջացաւ ու դարձաւ մեքենավար: Բաւական ընդունակ էր եւ աւելի նախանձելի քան իր ընկերները: Երբ 12 տարեկան էր, մայրը օգնած էր — ինչպէս ալ դժուար ըլլար ասիկա ընտանիքի մը համար — գիւղական վարժարան յաճախել: Իրապէս ան յաճախած էր. բայց միայն երկու տարի: Որովհետեւ պէտք էր աշխատիլ ու դրամ շահիլ: Բայց, իրմով հետաքրքրուած էր գիւղական վարժապետը՝ Թիմոյով, որ ընդունակ ու մտաւորական մէկն էր եւ որ յետոյ առաջին «Պոստուրաժեննա Տումայի» անդամ եղաւ: Այդ ուսուցիչը շարունակած է զբաղիլ, իր ազատ ժամերուն, Վորոշիլովով, տուած է անոր գիրքեր՝ որ կարդայ, ու յաճախ կարծիքներ փոխանակած է անոր հետ:

Վորոշիլով, մինչեւ իր 15 տարեկանը, յաջողած է ծանօթանալ ռուսական բոլոր դասական գրողներուն, եւ սորված է բնական գիտութեանց հիմնական կողմերը: Քիչ մը աւելի վերջ, ան սկսած է սորվիլ տնտեսագիտութիւն ու քաղաքագիտութիւն:

1898ին, — երբ 17 տարեկան էր — ան առաջին անգամն ըլլալով ձերբակալուած է, ոստիկանապետի մը հետ բախում ունենալով: Նոյն տարին, իր աշխատած զինագործարանին մէջ կազմուած է առաջին յեղափոխական շրջանակը: Ոչ շատ յետոյ, Վորոշիլով դարձած է այդ շրջանակին վարիչը: Բայց, ատեն մը վերջ կրկին ձերբակալուած է՝ գործադուլ կազմակերպած ըլլալու յանցանքով: Այդ դէպքէն վերջ ան երկար ատեն չէ յաջողած գործ գտնել — գործարաններու վարիչները չեն համարձակած այդ անհանդարտ մարդը ներս առնել: Ու ալ անկէ վերջ ան փոփխսփոծէլ յեղափոխական մը դարձած է:

Առաջին յեղափոխութեան մէջ նշանակելի դեր կատարած է: 1905 յունիսին ձերբակալուած է ու ժեռնեյու աստիճան ծեծ կերած: Դեկտեմբերին բանուորները զէնքը ապստամբ են բռնի ուժով ու ան Լուկանսքի բանուորական խորհուրդին նախագահ եղած է: Կազմակերպած է բանուորական մարտական վաշտեր, զինական բախումներ ունեցած է ոստիկանութեան հետ, նետած է ռումբ: Զէնքերը անձամբ փոխադրած է:

Այդ շրջանին սերտ կապ պահած է բոլշեւիկեան կեդրոնին հետ: Գացած է Փեթերբուրգ: «Ոեր գաւառացի, եւ տեսութէ ալ ըլլալով Տոնի աւազանին մէջ, տեսած եմ միայն գործարաններ, գետի վրայ նաւարկող նաւեր եւ բանտեր: Գիլեռ պատոյտ ունեցայ տեսնելով վաճառատուներու փայլը, փողոցները եւ ազնուկը, ու ինքզինքս չափազանց լաւ զգացի հոսկայ քաղաքին մէջ» — այսպէս կը յիշէ ան իր առաջին այցը Փեթերբուրգ: Հոն, առաջին անգամ հանդիպած է Լէնինին: «Վլատիմիր Իլիչ իմ վրայ թողուց հոյակապ տպաւորութիւն: Իր մօտ ամէն բան տարօրէն կը թուէր ինծի: Թէ իր խօսելակերպը, թէ իր պարզութիւնը, եւ թէ ժամուանց թափանցող ու մարդուն հոգին ծակող աչքերը»:

Ցետոյ, — 1906ին, — գացած է Ստոքհոլմ, իսկ 1907ին՝ Լոնտոն, կուսակցական համագումարին: Իր շրջանակը լայնցած է:

1907ին, զինք կը ձերբակալեն եւ կը ղրկեն Արխանկէլի շրջանը՝ աքսոր: Կը փախի. ու կը նուիրուի, Բագուի մէջ, գաւագրական աշխատանքի: Հոն կը ծանօթանայ Ստալինի: 1908ին, կրկին կը ձերբակալեն զինքը եւ մինչեւ 1912 կը մնայ Հիւսիս: 1912ին հազիւ զինքը ազատ կը թողուն, եւ ահա նոր ձերբակալութիւն ու նոր աքսոր՝ մինչեւ 1914: Պատերազմի շրջանին ան կ'աշխատի Ցարիցինի գործարանին մէջ: Ցետոյ՝ Փեթերբուրգ: Հոն կ'ըլլայ փետրուարեան յեղափոխութեան շրջանին: Ու մեծ դեր կը կատարէ: Ինքն էր որ Իսմայիլովեքի գունդը յեղափոխութեան կողմը կ'անցընէ: 1917 ապրիլին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Լուկանսք, ուր նախագահ կ'ընտրուի քաղաքային Տումային ու բանուորական խորհուրդին: Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ, կրկին կ'երթայ Փեթերբուրգ: Մեծ դեր կը խաղայ: Փեթերբուրգի գործավար է ու Ճերժինսքիի հետ կը կազմակերպէ Չեկան:

Իր զինուորական ասպարէզը կը սկսի 1918ին: Գերմանացիները կը քալեն Ուկրայնայի վրայ: Խորհրդային կուսակցական վաշտերը, որոնք ինքզինքնին հպարտօրէն բանակ կը կոչէին, բայց փոքրաթիւ էին ու անկարգապահ, կը ցրուին ու կը նահանջեն՝ գրեթէ առանց կռիւի՝ գերման ճնշումին առջեւ: Անոնցմէ մաս մը կ'ուղղուի Լուկանսք: Գերմանացիները մեթոտիկ կերպով կը շարժին: Հետզհետէ աւելի նեղ պողպատեայ շրջանակ մը կը կազմեն: Տոնի կազակները խազախները ըմբոստացած են խորհրդային իշխանութեան դէմ: Կուսայ վճռական բաշէն: Եթէ կուսակցական գունդերը չդիմադրեն, ապահովապէս կը փճանան: Իսկ անոնց հետ, պիտի փճանայ նաեւ Տոնի աւազանին բանուորական բնակչութիւնը:

Թոտաքոտօ կայարանը կը հաւաքուին կուսակցականներու պետերը եւ գունդերու պատուիրակները: Վորոշիլով մեծ ճառ մը կը խօսի: Ան հրամանատարն է իր կազմած գունդին որ կը բաղկանայ Լուկանսքի բանուորներէն:

Անկարելի է, կ'ըսէ ան, այնպէս կռուիլ ինչպէս մինչեւ այժմ կռուեցանք: Մենք զինուորական ուժ չենք, այլ զինեալ մարդոց կազմալուծեալ վանդուածներ, որոնց փճացումն ու քայքայումը ամենադիւրին գործն է: Փրկութեան ու կռուի միակ կարելիութիւնը կը կայանայ բոլոր գունդերը մէկ բանակի տակ միացնելուն մէջ, որ պէտք է ունենայ մէկ հրամանատարութիւն եւ ուժեղ կարգապահութիւն:

(Մնացեալը յաջորդով)

«Թագուհի թարգմանութեանց»

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը, որ գործն է Եղնիկի եւ իր ընկերներուն, կոչուած է «Թագուհի թարգմանութեանց»: Այս բացատրութիւնը երկդիմաստ է, որովհետեւ կը նշանակէ միաժամանակ լեզուի կատարելութիւն եւ բնագրի հարազատութիւն: Ո՞վ տուած է այդ գնահատականը:

Քանի մը տարի առաջ, Հ.Ա.Ղազիկեանի հրապարակաւ հարցուած ուղղուեցաւ թէ «Ե՞րբ, ո՞ւր եւ որո՞ւ կողմէ Աստուածաշունչի հայ թարգմանութիւնը նկատուած է թագուհի թարգմանութեանց»: Հ. Արսէն Ղազիկեան պատասխանեց Բազմավէպի մէջ (1930, էջ 513), այսպէս —

«Կարծեմ Լաքրոզ հռչակաւորն է առաջին անգամ բառը, բայց կը յաւիմ որ հիմա շատ գրագած ըլլալուս՝ պիտի չկարենամ ըսել թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ ըսած է:

Բայց կը դնեմ հոս Մատթէոս Գարագաշի՝ նշանաւոր հայկաբանի մը գրածը. «Զեղուն թարգմանութեան Գրոյն (Աստուածաշունչին) այսչափ ինչ լեցի ասել թէ՝ զոր օրինակ հմուտքն եւ ճեմնաւոր յեւրոպացի քննչայ իսկ կոչեցին զթարգմանութիւն մեր «Թագուհի թարգմանութեանց» վասն ճշդութեան եւ հմտութեան, նոյնպէս պարտ եւ պատշաճ է վասն յստակութեան եւ գեղեցկութեան լեզուին անուանել զնա գլուխ եւ պսակ դպրութեան Հայ լեզուին» (Ճաշակ Ոսկեդէն Դպրութեան, 1889, էջ 14): Հ. Զարպհանալեան իր Թարգմանութիւնք Նախնեաց գործին մէջ կը գրէ. «... Իրաւամբ մեծագին գանձ մը երեւցաւ սուրբ գրոց հայերէն թարգմանութիւնը արբագիր բանասիրութեան, զոր բաղդատելով առ մեզ հասած նախնական թարգմանութեանց հետ, չվարանեցան խոստովանիլ թէ հայկական օրինակը կրնայ ծառայել՝ ոչ միայն առ այլս գտնուած ընթերցուածոց մթութիւնը պարզելու եւ ճշգելու, այլ նաեւ տեղ՝ տեղ զանոնք սրբագրելով ուղղելու (*), հարկ չէ մեր ընթերցողաց անդրադարձնել թէ որպիսի պատիւ է այս մեր դպրութեան, եւ քանի պարծանք իրենց բազմաջիրտան երկասէրք եւ նուիրական գրչով զայն մեզ աւանդող թարգմանչաց» (էջ 241 — 2):

... Հայկական գրականութեան ամէնէն աւելի նշանաւոր արտադրութեան՝ Սուրբ Գրոց թարգմանութիւնն է, կ'ըսէ Եւրոպացի արդի հայագէտ բանասէրին մէկը, փառք իր դարուն որ հայ ազգին համար ամէնէն արդիւնաւորն եղած է, եւ որ պատմութեան մէջ անմահացաւ թարգմանչաց դար կոչուելով: Եթէ կայ թարգմանութիւն մը սուրբ գրոց, որ եկեղեցական հաստատութիւն (sanction) ընդունած է, առանց տարակուսի հայկականն է»:

Այս մասին, Միրոնի եւս պրպտումներ կատարելով, կը գրէ Արագի մէջ (3 մարտ) —

«Սէն Մարթէն ֆրանսացի հայագէտը իր մէկ գրքին մէջ (Recherches curieuses sur l'Histoire ancienne de l'Asie. Փարիզ, 1806), ամբողջ գլուխ մը կը նուիրէ (էջ 277 — 288) հայերէն Աստուածաշունչին, «Նշմարներ Աստուածաշունչի հայերէն գեղեցիկ թարգմանութեան վրայ» բառ Վալլաքեայի բնագրին» խորագրին տակ: Հոն կ'ըսէ թէ «հին եւ նոր կտակարանաց հայերէն թարգմանութիւնը իր հնութեամբն ու ճշգրտութեամբ եւ պերճախօսութեամբը՝ ճանչցուած ամէն թարգմանութիւններէն գերագոյնն է: Գիտուններու կարծիքով ան աստուածային պարգեւ մըն է աւելի քան մարդոց գործը»: Սէն Մարթէն հոն կը յիշատակէ նաեւ կարծիքը Վէյսէ — Լաքրոզ Գերմանացիին, որուն համաձայն «Հայերէն թարգմանութիւնը Թագուհին է նոյ կտակարանի բոլոր թարգմանութեանց: Աւանդութիւնը զոր այս լեզուն ունի բառ բառ կարենալ արտայայտելու բնագրին բոլոր բացատրութիւնները, անհամեմատելի կը դարձնեն զինքը»:

Ուրիշ հեղինակներ ալ, ինչպէս Քառւլէն, Շոլց, Քօրնէլի, կ'ըսեն որ հայ թարգմանիչները կարող եղած են իրենց տեղ Ս. Գրքի մասնանանութեան բովանդակութեան եւ հեղինակներուն ոգիին այլազան ոճերուն համաձայն եղանակաւորել: Իրը քաջը լեզու յունարէնի՝ հայերէնը կը համրկենայ անոր քայլ առ քայլ, բառ առ բառ, մթինը՝ մթին, պայծառը պայծառ կը բացատրէ, գիտէ պերճախօսել ու պարզաբանել, գիտէ պճնել ու անպաճոյճ երեւնալ, — առանց սակայն իր բնածին պատուաւորութիւնը զոհելու եւ օտարին ստրուկը դառնալու»:

Կեցցէ՛ հայ լեզուն:

Ն.

(*) Mr. Piques, docteur de Sorbonne, croyait la version arménienne très-propre à réformer le texte grec, sur lequel a été faite (Mignes, Dictionnaire de la Bible):

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Փոփոխութիւններ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

— ո —

Ներկայիս անօրինակ անկարգութիւն մը կը տիրէ միջազգային առեւտուրին մէջ: Ասոր գլխաւոր պատճառը կը համարուի այն կարծիքը թէ «առանց ոսկիի անհնար բան է տնտեսական բարիքներու փոխանակումը եւ թէ ազգերու հարստութիւնը կը չափուի իրենց ոսկիի պահեստով, առանց որոնց անոնք դատապարտուած են կործանումի»:

Միջազգային առեւտրական եւ նյմտական յարաբերութիւնները չէին յենած այն սկզբունքին վրայ թէ՝ ամէն մէկ ներածուած ապրանքի փոխարէն պէտք է վճարել համապատասխան արժէք ունեցող ապրանքի արտածումով: Այլ՝ յենած էին այն սկզբունքին վրայ որ՝ ստացուած ապրանքը պէտք է փոխարինել ոսկիով, որ ընդունուած էր որպէս միջազգային վճարումի միջոց եւ որ կը պահէր իր անփոփոխելի արժէքը:

Միջազգային վճարման այս ձեւը կարելի էր միայն մինչեւ այն ատեն, երբ գինի եւ ապրանք — ոսկիի միջեւ առնչութիւն կը պահէր իր յարաբերական կայունութիւնը: Բայց, քանի մը տարիներէ ի վեր այդ առնչութիւնը այնքան փոխուեցաւ որ միջազգային վճարումները այլ եւս չեն կրնար մնալ իրենց ներկայ դրամական եւ վարկային կացութեան մէջ: Զարմանալի է, իրապէս, բայց փաստ է, որ ոսկին կը կորսնցնէ իր միջազգային արժէքը՝ իբրեւ վճարման միջոց՝ ճիշդ այն րոպէին, երբ կը գնահատուի ու ամէնքէն կը փնտռուի: Այս գերագնահատումը, սակայն, զայն անտաշ կը դարձնէ միջազգային վճարման միջոց մը ըլլալու, քանի որ ան մեծ շահ կ'ապահովէ անոնց որոնք իրենց պահանջները ոսկիով կը ստանան, բայց մեծ վնաս կը հասցնէ անոնց որոնք իրենց վճարումները պէտք է կատարեն ոսկիով: Ասիկա կը պարտադրէ ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս այն երկիրներուն, որոնց պարտքեր ունին բայց իրենց ճարտարարուեստը կամ երկրագործութիւնը հասունթարեր չէ, որով անկարող են դիմաւորելու արտասահմանին ունեցած իրենց նյմտական պարտքերը, երբ այդ պարտքերը պէտք է հատուցանեն ամենաթանկ արժող ոսկիով:

Պարզ է որ, միջազգային առեւտուրը եւ միջազգային վճարումը պիտի փնտռէին նոր ուղի եւ ձեւ՝ այդ անասիլէն: Իրականութիւնը արդէն մեզի այդ ցոյց կուտայ քանի որ ան մեզ կը դնէ անկարելիութեան առջեւ՝ նյմտական պարտքերը վճարելու ատասէն եւ կը ստեղծէ ուրիշ փոխյարաբերութիւն մը ապրանքին ու ոսկիին միջեւ: Մինչ այժմեան քիչերին նյմտան համաձայնութիւնները — ինչպէս եւ փոխանակումները — պարտատիրոջ փորձեր են այդ անել կացութենէն դուրս գալու համար: Այդ փորձերը, սակայն, միջազգային առեւտուրի վերականգնումի մը չյարդեցին, որովհետեւ յիշեալ համաձայնութիւնները կնքուեցան այն պետութեանց միջեւ, որոնցմէ ոմանք պահեցին ոսկի դրամանիշը փաստօրէն, ուրիշներ՝ ձեւականօրէն, իսկ երրորդ մաս մը արդէն իսկ ճշդեր էին անոր արժէքը: Այդ փորձերը չդիւրացուցին նաեւ նյմտական պարտքերու վճա-

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

— •• —

«Այսպէս է, տիկին Արմաւենի, կեանքին մէջ պէս պէս փորձութիւններ կան, կ'ըսէր, հոգ մի ըներ, Աստուած մէկին տեղ երկու կուտայ: Մի մոռնար աղօթքդ»:

Երբ խեղճ կինը սրտին փակած յիշատակներէն մէկը, թանկագին քար մը, ապարանջան մը, ոսկի ժամացոյց մը, կամ հարսնութեան մատանին, վար գինով մը, մեռած գինով ծախած էր տէր Սողիկի ձեռքով Օհան ախպարին:

Ասանկ հարիւրաւոր պատմութիւններ, մէկը միւսէն սրտառուչ:

Ու իրենց բարեկամութիւնը ամէն օր կը տաքնար, լոյս կ'առնէր չես գիտեր ինչ արդարութեամբ:

Բայց տէր Սողիկ այս դժբախտութիւններուն վրայ ցաւիլ գիտէր միայն «ախ» քաշած ատենը, բաւական էր տեսնել անոր լեցուն այտերը, որոնք աւելի կը լեցուէին, կը յորդէին երեսէն դուրս: Աստուած բառը բերնին մէջ կը թանձրանար, կը խառնուէր շողիքներուն:

Այդ իրիկունն ալ Օսկանին տղան իրենց դիմացը նստած, կը հետեւէր խօսակցութեան, կը նայէր առանց այլայլելու:

Բայց այս տղուն վրայ ի՞նչ կար որ, դէմքին մտածումի մը պատկերը կուտար, տեսակ մը գեղեցկութիւն: Այս տղուն վրայ կեանքին պատրաստուած բան մը կայ, իր թօռը...

Բայց այս տղան բռնած ամբողջ սենեակը, կը տիրէր, կը ճնշէր իր վրայ, ի՞նչ կը պղտիկնար: Անոր նայած ատեն, սրտէն կրակ կ'անցնէր: Ախ, եթէ իր թոռը ըլլար այդ աթոռին վըրայ նստողը, ի՞նչ ուրախութիւն:

Կանուխէն ալ մաքէն ասանկ բաներ կ'անցնէին, կը մտածէր վայրկեաններով, կ'երազէր իր թոռը Օհան ախպարին հետ դէմ դիմաց, աչքերը անոր աչքերուն մէջ, երբ կ'ըսէր հաւատքով.

— «Ինչո՞ւ պէտք, իմ աչքերուս նայէ դուն»:

Այս նախադասութիւնը սրտին մըրայ մնացած դող մը ... մանաւանդ երբ հօր մը պէս անուշ անուշ կը նայէր իր դրացիին, Օսկանին տղուն ...

Ա՜ս ի՞նչ կրակի պէս անձրեւ կ'իջնէր գլխէն վար: Տէր Սողիկին սիրտը որոտաց: Մարդ ըլլալէն ի վեր, երեսի ասանկ խաղաղ խորութիւն տեսած չունէր: Ու տարօրինակ ներշնչումով մը,

— Շարական մը երգէ, պարոն Երուանդ, հրամայեց, ու օդին գաւաթը երկու մատներով բռնած, կրկնեց, Աշանուր երգէ:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Երուանդ, իր համարձակութիւնը աւելի տիրող, թեթեւ ժպիտը կ'երեւար յստակ յստակ:

— Տէր ողորմեա մը երգէ ուրեմն:

— Տէր պապա, ասանկ բաներ երգած չունիմ:

— Իմ թոռս, Հաճի Ցարութիւնը ըլլար եթէ քու տեղդ...

— Հաճի Ցարութի՞ւնը, պատասխանեց, ըմբիծաղը փախաւ բերնէն, ու շարունակելով, — Հաճի Ցորութիւնը տիրացու է:

Երեքը մէկանց իրարու նայեցան:

Շոգիով լեցուն լռութիւն մը:

— է, ի՞նչ գիտես հապա դուն, հարցուց Տէր Սողիկ:

— Ամէն օր Օհան ախպարի աչքերուն նայելով, ես կը գրեմ, կը գրեմ, կը գրեմ ....

— Ի՞նչ կը գրես:

— Աչքերուն մէջ ինչ որ տեսնեմ, ան կը գրեմ, պատասխանեց ու նայեցաւ Օհան ախպարին, քիչ մը դառնացած, երբ

— Ի՞նչ կը տեսնես աչքերուն մէջ, հարցուց Տէր Սողիկ, այս անգամ ժամատուքը առած, շունչը կէս մը կտրած, ձայնը ներս քաշուած էր:

Երուանդ պատասխանի տեղ նախ խնդաց: Որովհետեւ այս պահուս իր պաղարիւն հատուածքը կը տիրէր վըսեմութեամբ, իր լռութիւնն ալ իրեն պէս տաքուկ, իրեն պէս պլպլուն, նայեցաւ ճիշդ ակնակէրին աչքերուն, ու գլուխը տնկելով.

— Շատ բան կը տեսնեմ աչքերուն մէջ, պատասխանեց, եւ ուրախութիւն մը յանկարծ լուսաւորեց դէմքը: Ցետոյ կուրծքը ուղիղ բռնած, առանց կորսնցնելու իր առջեւ անդադար փոփոխուող տեսարանին պատկերը, կըկին կըթնեցաւ աթոռի յենակին:

— Շատ բա՞ն, հարցուց քահանան, ու աչքերուն կոպերը դողացին, իջան պահ մը վարագոյրի նման:

Ասանկ ձայն լսած չունէր Տէր Սողիկ: Քանի հեղ, ասանկ խօսքեր եղած, հարուածը մէկէն իջած չունէր:

Այս տղուն ձայնը անծանօթ խորութենէ մը կուգար: Ցնցուած սիրտ մը, գտած իր ազատութիւնը, կը պոռար խորունկէն, խորունկէն: Ասանկ ձայն մը, օր մը հասած էր ականջին, երբ եկեղեցւոյ խունկին բոյրերով բանուած լռութեան մէջ, կիրամուտքի մը ժամերգութենէն առաջ, Թորոս ախպարի կնոջ հանդիպեցաւ, որուն ամուսնոյն հետ ամիսէ մը ի վեր քէն պահած ...

Այդ ձայնին պէս ձայն մը ...

Մանաւանդ աչքերու առ ի՛նչ գոյն էր որ տեսաւ: Թանձր բոցի նման, բայց այնքան պայծառ, կարծես երկինքի մը փայլունութիւնը ունէին:

Այս պահուս Օհան ախպար պահ մը աչքերը գոցեց:

Ի՞նչ տեսեր էր:

Հարիւրաւոր ձեռքեր սուրի պէս երկարած, մարմինը չորս դիէն առեր առեր ...

Այդ ձեռքերը դողդողջուն, ամգունած, ոմանց ոսկորը մնացած միայն, իր գրել տուած նամակներուն էջերէն կը ցցուէին, կ'երկննային, կ'երկննային ...

Բոլոր թիւերը որոնք ժամանակին գրած էր բացարձակ հանդարտութեամբ, լեցուցած էր անոնցմով սեւաբաղներ, անոնք ամէնը, հիմակ ուրուականներու պէս կը պարէին, տեսակ մը մեռելներ, որոնք մոլորած, չիլ աչքերով, դիակներու նման կը գըկէին զինքը:

Օ՛ֆ, աս ի՞նչ քրտինք: Օհան ախպար կը քրտնէր:

Դժնդակ յարութիւն մեռելներու:

Աչքերը բացաւ: Ջկրցաւ դիմանալ: Կրկին կոպերը կէս մը իջեցուց:

Այս քահանան իր դիմացը ... կը յիշէր անցուկը մոտցուկ եղած գործերու սեւով խառնուած գունաւորումը: Սեւ կը տեսնէր, սեւով խառնուած արիւնի գոյն կը տեսնէր իր ձեռքերը:

«Աստուա՛ծս» փափսաց, ու իր կարմիր, բոցի պէս կարմիր թաշկինակովը սրբեց ճակատը ...

Նեղութիւն եկած վրան, դառնալով Օհան ախպարին, Տէր Սողիկ ապառեց որպէսզի գոնէ բան մը ըսէր, բառ մը ... բայց երկուքին աչքերը այս վայրկեանին իրարու հանդիպած, կռիւ մը մը սկսաւ, լռութեան կռիւը ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

րութիւնը, որովհետեւ պահանջատէր երկիրները խոյս կուտային զանոնք գնելէ այդ համաձայնագիրներուն մէջ, իսկ միւս երկիրները կը ձգտէին համապատասխանել իրենց առեւտրական նկատումները, որոշնալի աչքով չունալով իրենց ոսկիով վճարելու, քանի որ ապրանքներու եւ աշխատանքի ներքին գնողական ուժը ոսկիի հետ այն փոխյարաբերութիւնը չունէր, ինչ որ ունէր առաջ, առեւէն: Քլիրինկեան համաձայնութիւնները չկրցան իրապէս փակել – փոխարինել հաշիւները, այլ պարտադիր միջոց մըն էին՝ հաւաքելու համար առեւտրական մնացորդ պահանջները:

Անհրաժեշտ է գտնել նոր միջոց մը՝ խոյս տալու համար այս անպատեհութենէն: Այսինքն՝ կիրարկել վարկային եւ դրամային ուրիշ դրութիւն մը, որուն հիմքը պիտի կազմէ ազգերու միջեւ տնտեսական բարօրութեանց փոխանակմանց եւ արտադրութեանց քանակական յարաբերութիւնը: Այս ձեւով, ոսկիով վճարումը բացարձակ պիտի չքուի միջազգային տնտեսական յարաբերութեան մէջ: Արտասահմանի եղած ամէն մէկ պարտքի փոխարէն պիտի արտածուի ապրանք կամ պահանջող երկրին ծառայութիւն մը պիտի մատուցուի: Շատեր կը խորհին թէ այս դրութիւնը կը յիշէ միջնադարեան վարկը: Անիկա խարկանք մըն է ու արդիւնք այն սխալ մտածումին թէ՝ վարկը հնարաւոր է միայն ոսկիի անփոփոխելի արժէքը հիմք ունենալով եւ ոչ թէ փոխանակուած ապրանքներու քանակական յարաբերութիւնը:

Միջազգային առեւտուրի այս ձեւը, որով ապրանքը կը վճարուի ապրանքով, հետեւեալ արդիւնքները պիտի տայ —

1.— Ամէն մէկ երկիր ուժ պիտի տայ առաւելապէս այն արտադրութեան որով պիտի կարենայ տալով, փոխանակումի առեն, ամենամեծ քանակութեամբ այն ապրանքն որուն ինք պէտք ունի:

2.— Ամէն մէկ երկիր իր ծախքերը պիտի ճշդէ համաձայն իր եկամուտներուն. այսինքն՝ ի հաշիւ ապագայ սերունդներուն եւ ապագայ արտադրութեանց պարտքերու տակ պիտի չմտնէ:

3.— Տնտեսական տագնապները, որոնք՝ ներկայիս, պիտի շարտայայտուին, աւելի մեծ չափերով, դոյութիւն ունեցող ընկերային տարբերութեանց եւ տնտեսական բարօրութեանց անարդար բաշխումովը, այլ միմիայն ցոյց պիտի տան թէ ազգերը, հաւաքաբար թէ առանձին առանձին, դէպի թէ ինչ յառաջդիմութի՞ւն կ'ընթանան, թէ հակառակ ուղղութեան մէջ են:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

«ՀԱՅ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ»

(Film Pathé - Natan)

Աւանդապաշտ ազգ ենք: Եւ սակայն եթէ այդ աւանդութեան կը պարտինք մեր գոյութիւնը եւ ցեղային դիմագծին պահպանումը, այդ յատկութիւնը մեզի յաճախ մոռցնել տուած է մեր շահերուն նպաստող արդիւնքներուն օգտագործումը:

Շարժանկարը՝ իբր փրոփականտի ամէնէն ազդու միջոց՝ մէկն է այդ արդիւնքներէն, զորս մինչեւ այսօր անտեսած ենք:

Ու մէկ ճիգ այդ ուղղութեամբ: Հազիւ անհատական փորձ մը, մեր հերոսական շրջանին պատկանող դէմք մը ապրեցնելու, որ հազիւ ... քանի մը ամիս ապրեցաւ:

Պ. Ա. ԽԱՆՃԵԱՆ

Եւ կը գանգատինք՝ թէ օտարները մեզ չեն ճանչնար, մեր ցեղը եւ կեանքը կ'անգիտանան:

Այդ սխալը սրբագրելու առաջին կարեւոր փորձն է որ կատարած են Պ. Ալէմշահ եւ Պ. Ա. Խանճեան: Անոնց գործակցութեան կը պարտինք Փաթէ Նաթանի նման աշխարհահռչակ հաստատութեան մը կողմէ լոյս ընծայուած «Հայկական Հարսնիք»ը:

Պ. Ալէմշահի յղացման գաղափարը գրաւած էր Պ. Խանճեանի ուշադրութիւնը եւ համակրանքը:

Իր գլխաւոր բաժնետէրի եւ ընկերութեան լիազօրի դիրքը լծակը եղան, շարժման մէջ դնելու համար ընկերութեան բոլոր միջոցները՝ ի նպաստ ազգօգտակար ձեռնարկի մը, եւ այդ աջակցութեան համար շնորհապարտ կը մնանք մեր եռանդուն հայրենակցին, որուն կարողութիւններուն արժանաւոր գնահատումը բրաւ Ֆրանսական կառավարութիւնը անցեալները, զայն բարձրացնելով պատուոյ լեգէոնի սպայութեան աստիճանին:

Իր հովանաւորութեան տակ եւ Փաթէ-Նաթանի առաջնակարգ աշխատանոցներուն ընծայած կարելիութիւններով անշուշտ կը պատուէր կատարեալ գործ մը: Եւ «Հայկական Հարսնիք»ը երգեցիկ եւ խօսուն reportage-ի ձեւին տակ՝ արդարեւ ուշադրութեան արժանի ժապաւէն մըն է, որուն առաջին եւ մասնաւոր ներկայացումը տեղի ունեցաւ 27ին, հայ մամուլին ներկայացուցիչներուն եւ քանի մը հրաւիրեալներու առջեւ, Pathé - Natan-ի Մոնմարթրի Studio-ին մէկ սրահին մէջ:

Պ. Ա. Խանճեան հրաւիրեալները ընդունեց սիրալիր կերպով եւ բարի գալուստ մաղթելով անոնց, իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ իրեն առիթ կը տրուի ներկայացնել հայկական առաջին խօսուն ֆիլմը:

Ժապաւէնը կը սկսի ցուցադրելով նախ Հայաստանի քարտէսը, շրջապատուած իր սահմանակից երկիրներէն, որոնք հետզհետէ անհետանալով տեղի կուտան վեհաշուք Արարատին եւ հայկական գիւղերու գրաւիչ համայնապատկերներուն:

Հովուական երգով մը հոգեպարար ու զուարթիկ դայլայլները կ'ընկերանան անոնց, ստեղծելով հայրենի մթնոլորտ, յուզիչ եւ սրտագրաւ:

Ու տեսարանը կը սկսի հարսանիքին պատրաստութեան զանազան արարողութիւններով, ինչպէս հարսին (Օր. Գիւլպիւլեան) մատներուն իր ընկերուհիներուն կողմէն հինայելը, որու միջոցին ան իր մօրը լալը տեսնելով կ'երգէ իր phonogénique ձայնով «Մի լար, մայրիկ, տասնըհինգ օրէն արկուատի գամ»:

Կը յաջորդէ եկեղեցիի դռներուն բացուիլը, «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի»ի հոգեպարար մեղեդիով, եւ խորանին առջեւ հայկական պսակադրէքի յատկանշական տեսարանը, իր պարզութեան մէջ տպաւորիչ:

Պսակի արարողութեան ժամանակի երգեցողութիւնները եղած են Պ. Հալպուլեանի կողմէն, շատ արտահայտչօրէն եւ ներդաշնակ կերպով, տեսարանին ընծայած հրապոյրը բազմապատկելով:

Այժմ Թափօրը՝ առաջնորդուած շէնշող կնքահայրէն, (Պ. Ս. Թորոսեան) դուրս կ'ելլէ եկեղեցիէն ու կ'ուղղուի դէպի տուն: Տան մուտքին ծածքին վրայ նստած հարսնեւոր մը հարս ու փեսին վրայ արմտիքի հատիկներ կը ցանէ լիաբուռն՝ ի նշան արգասաւորութեան, մինչդեռ հարսին ոտքերուն վրայ ճերմակ աքաղաղ մը մատաղ կ'ըլլայ ու փեսան ոտքով պնակ մը կը փշրէ ...

Աւանդական բոլոր մանրամասնութիւնները խնամքով եւ ճշգրտութեամբ վերարտադրուած են այստեղ, կազմելով ժապաւէնին ազգագրական արժանիքը:

Յաջորդող տեսարանները նոյնքան յատկանշական են եւ գեղեցկօրէն վերարտադրուած, ինչպէս շամփուրի անցած ամբողջական գառնուկին խորովելու, «տօլմա» դնելու զուարթ պատկերները եւն.:

Յաջող են նոյնպէս խնճոյքին առաջ եւ յետոյ տեղի ունեցող խմբական եւ անհատական պարերը եւ խաղերը, որոնց ընթացքին Պ. Թորոսեան — որ կը վարէ նաեւ «Թամատա»ի պաշտօնը եւ խաղին գլխաւոր եւ պատասխանատու դերերէն մէկը — ցուցադրեց իրական տաղանդով մը՝ շարժանկարի դերասանի մը յատկութիւնները:

Ժապաւէնը կը վերջանայ հետեւեալ պարբերութեամբ.— «Հարսնիքը կը տեւէ եօթն օր եւ եօթը գիշեր»:

Հայկական հարսնիք շարժանկարով

ՄԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները կարդալ Պ. Կ. Ալեմշահի յօդուածին մէջ:
Պատկերներու մնացեալ մասը յաջորդով:

Ցուցադրութիւնը կը տեւէ տասնըհօթը վայրկեան, փաստանկարի մը (documentaire) յատկացուած սովորական չափը:

Տեսարաններու վարպետ դասաւորումը՝ բեմադրութիւնը կրնամ ըսել՝ անկարելի կը դարձնեն դիտողին համար գուշակել, թէ ժապաւէնը դարձուած է Փարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ (Առնուվիլ):

Այդ յաջողութիւններուն մէջ իրենց արդար բաժինները ունին բեմադրիչ Պ. Ժան Լուպինեաք, ձայնի ճարտարագէտ (ingénieur de son), Պ. Ռ. Խանճեան որդի, Պ. Գ. Ալէմշահ՝ որուն ցուցմունքները եւ ղեկավարութիւնը այնքան կարեւոր եղան, եւ գլխաւոր դերակատարները՝ Գիւլպիւլեան քոյրերը, Պ. Թորոսեան, Պ. Փափազեան (փեսայ) եւն.:

Մասնաւորապէս շնորհաւորելի է Լուպինեաք, որ գիտցաւ հմտօրէն իւրացնել հայկական բարքերը եւ զանոնք գեղեցկօրէն արժեցնել տպաւորիչ տեսարաններու մէջ՝ ուշագրաւ դասաւորումով մը, եւ համեղ գիւտերով, որոնց մէջ պէտք է յիշեմ վերջին կերուխումի տեսարանին վրայ կրկնանկարուած երկու լեակերպ ծիծաղողներու (Պ. Թորոսեան եւ հարսնեւոր մը) զուարթաշիթ դէմքերու գիւտը:

Հրաւիրեալները մեկնելէ առաջ ջերմօրէն շնորհաւորեցին Pathé Natan-ի ներկայացուցիչ եւ լիազօր Պ. Ա. Խանճեանը կատարուած նշանակելի աշխատանքին եւ ձեռք բերուած արդիւնքին համար, որ կը յուսանք գեղեցիկ նախաքայլը պիտի ըլլայ աւելի լայն ու ճոխ գործունէութեան մը:

Պ. Խանճեան մեծապէս զգածուած համակրանքի եւ շնորհակալութեան զգացումներէն, համեստօրէն բաժին հանեց նաեւ՝ Պ. Ալէմշահի, յայտարարելով թէ «այս հայկական առաջին խօսուն ֆիլմին գաղափարը ինծի բերելուն համար մենք շնորհակալ պէտք է ըլլանք մեր երիտասարդ հայրենակից եւ արուեստագէտ Պ. Ալէմշահին»:

Վերջացնելէ առաջ պէտք է մասնաւորապէս շեշտել թէ երգչախումբն ալ գնահատելի ներդաշնակութեամբ եւ կատարեալ խաղարկութեամբ, գլխաւոր ազդակներէն մէկն է եղած ժապաւէնին գեղեցկութեան եւ յաջողութեան:

ՀՐ. ԱԼԵՆԱՔ

Գերմանիա բամպակ եւ բուրդ կը գնէ Ֆրանսայէն

Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա վերջերս մեծաքանակ բուրդ եւ բամպակ գնած է հիւսիսային շրջանի, մասնաւորապէս Լիլի եւ Թուրքուանի մէջ, տեղ-տեղ կանխիկ վճարելով դրամը: Այս գնումներուն վրայ գիները յանկարծ բարձրացան: Գերմանիա 1.500.000 քիլօ բուրդ գնած է մարտին, մինչդեռ փետրուարին 517.000 էր միայն. նաեւ բամպակ՝ 300.000 քիլօ (փետրուարին՝ 50.000 քիլօ):

Այս գնումները յատկացուած են պատրաստութեանց կամ զինուորական հանդերձեղէնի: Ասոր վրայ էր որ կառավարութիւնը որոշեց առժամապէս արգիլել հում նիւթերու արտածումը:

«Մուսա լեռը» հայերէն

=o=

Ընթերցողները կը յիշեն գերմանացի գրագէտ Ֆրանց Վէրֆէլի այս հայակամ գործը, որ առաջին անգամ ծանօթացուեցաւ Յառաջի մէջ, որոշ մասերու թարգմանութեամբ:

Գիրքը արդէն անգլիերէնի եւ չեխերէնի թարգմանուած է, միեւնոյն ատեն շարժանկարի վերածուելով:

Սոֆիայէն մեզի կը հաղորդեն թէ այս գիրքին հայերէն հրատարակութիւնը ստանձնած է «Մասիս» հրատարակչական ընկերութիւնը, թարգմանութեամբ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի, որ լաւագոյն հեղինակութիւնն է այս գործին համար, ինչպէս տեսան «Յառաջ»ի ընթերցողները:

«Մասիս» հրատարակչականի գիրքը հրապարակ պիտի հանէ պրակ առ պրակ, երկու հատորով, 1000–1200 էջ: Արտասահմանի համար բաժնեգին նշանակուած է 3 տոլար: Հասցէ — K. Haladjian, B. P. 444, Sofia (Bulgarie):

Կարելի է դիմել նաեւ «Յառաջ»ի:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂ Եակոպի առեւանգութեան առթիւ, որ կը քննուի Պալի մէջ (Զուիցերիա), ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ հիթլերականները մասնաճիւղ ունին նաեւ Փարիզի մէջ, փախստական Գերմանացիները լրտեսելու եւ ի հարկին առեւանգելու համար:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀԱԶԱՐԷՆ ՄԷԿԸ

=o.o=

Քանի-քանի անգամներ, կարաւաններուն մաս կազմելէ վերջ, խոյս տուած էինք դարձեալ:

Ոստիկանները մեզ հաւաքելով գիւղերէն, դրամի ակնկալութեամբ լեցուցած կ'ըլլային «գաղթօզ»ները: Մանրազնին քննութենէ վերջ, երբ կը տեսնէին թէ դրամ չէ մնացած այլեւս, կամ մօտիկ գիւղացիներուն կը յանձնէին դարձեալ, տանիլ աշխատցնելու համար մինչեւ իրենց գործերուն վերջանալը ու անկէ վերջ բախտը ... Եւ կամ անցնող կարաւաններուն կը խառնէին եւ մենք դարձեալ փախչելով գիւղերը կ'երթայինք ...

Երկրո՞րդ թէ երրորդ անգամն էր, որ փախուստ տուած էինք, ու կը գտնուէինք սիւնիի քիւրտ գիւղ մը, Շէրիկ անունով, որուն երկրորդ անգամն էր որ կը հանդիպէինք: Շէրիկը կը գտնուէր Արաբկիրէն դէպի հիւսիս-հարաւ: Վարի Աթմայի ծայրամաս գիւղերէն մէկն էր: Մենք այդտեղ դարձեալ արտ կը քաղէինք, բայց գրեթէ արտերուն լրանալու վերջին օրերն էին:

Այդ օրը, գիւղէն բաւական հեռու, աւելի քան կէս ժամ, լերան մը կողին բլուրի մը վրայ արտ կը քաղէինք:

Մենք բոլորս տասնեակ մը կային: Երկու պատանիներ էինք, իսկ մնացեալները բոլոր կիներ էին: Բոլորս ալ կը ծառայէինք զաւիճ Քիւրտի մը:

Մեր գտնուած բլուրէն կէս ժամուան ճամբայ քալելով դէպի դաշտ կ'իջնէր: Ու այդ դաշտէն լայն ճամբայ մը, դէպի Մալաթիա կ'երկարէր: Բլուրէն երբ քիչ մը վեր բարձրանայինք, Մալաթիոյ Քրք – Գէօզ կոչուած կամուրջը կ'երեւար արդէն, եւ կարելի էր կամուրջին իւրաքանչիւր աչքերը համրել, տաք արեւին ձգած շողքէն, եւ իւրաքանչիւր մասէն անցնող ջուրի ծփանքէն:

Կարաւանները անպակաս էին սակաւին: Շարունակ կուգային, ու երկար ժամանակ ալ պիտի գային դեռ..

Այդ օրը, իրիկուան դէմ կարաւան մը եկաւ բազմանդամ ու կանգ առաւ դաշտին մէջ, լայն ճամբուն եզերքը: Հարուստ կարաւանի մը կը նմանէր եւ կարծես չէին կողոպտուած տակաւին: Իրենց հետ ունէին բաւական թիւով կենդանիներ, կառքեր եւ վրաններ: Նոյնպէս կ'երեւային այր մարդիկ ...

Իրիկուան ուշ ատեն մենք գիւղ դարձանք: Քիչ յետոյ, տանիքներուն վրայ հաւաքուած կը խօսակցէինք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը ...

Մեզմէ զատ ուրիշ Հայեր եւս կը գտնուէին այդ գիւղին մէջ: Անոնք ալ կը ծառայէին ուրիշներու եւ ամէն իրիկուն մինչեւ ուշ ատեն այսպէս հաւաքուած, բոլորս ալ մէկ տանիքի վրայ, անցեալի եւ ներկայի մասին խօսակցելով ժամանակ կը մեռցնէինք ....:

Այդ օրը հայ կիներէն մէկը,— որ միայնակը կը ծառայէր դահիճի մը քով — պատմեց թէ մօտերը հարուստ կարաւան մը իջած է, զարնելու եւ կողոպտելու պիտի երթան շրջանի գիւղացիները, բոլորը հաւաքուած: Աղայէն իմացած էր ուրիշի մը հետ խօսակցութեան պահուն, եւ, ինքն ալ եկած մեզի կը յայտնէր:

Երբ կարաւանի խօսքն ըրաւ, որդէն մենք հասկցանք թէ այն կարաւանի մասին էր, որ քանի մը ժամ առաջ եկած ու կանգ առած էր, գիւղէն կէս ժամ հեռու, դաշտին մէջ:

Պառկելու ժամանակ էր, երբ մեր աղան երկու պատանիներս տանիքէն վար կանչեց: Երկու ջորիներ դուրս հանելով ախոռէն, մէկը հեծաւ, իսկ միւսն ալ եղբօրն, ու գիւղէն դուրս ելանք հրամանին համաձայն, հետեւելով իրեն —

Գացինք այն տեղը՝ ուր կը գտնուէինք ցերեկին:

Դահիճ աղան, երկու ջորիներն ալ մեզ յանձնելով, հրամայեց, որ իւրաքանչիւրս անոնց պախուրցներէն բռնած սպասենք եւ ինքը անյայտացաւ գիշերուան մութին մէջ, դէպի դաշտին կողմը ...

Կէս ժամ վերջ, պայծառ ու կապոյտ երկինքին վրայ, լուսինն արդէն կ'երեւար:

Կարաւանն այնտեղ բաց դաշտին մէջ, գիշերուան լուսնին ու աստղերուն տակ, անձայն ու անշշուկ, ոմանք բացը եւ ոմանք ալ իրենց վրաններուն տակ, մահուան սարսուռով հաւաքուած:

Մօտաւորապէս կէս ժամ անցած էր արիւնարբու աղային մեզմէ բաժնուելէն: Շրջանի բոլոր գիւղացիներն ալ հաւաքուած էին կարաւանէն քիչ հեռու վայր մը, իրենց կացիններով, սուրերով ու մահակներով ... Կը սպասէին այնտեղ յարձակելու համար կարաւանին վրայ յարմար ժամանակին:

Մենք երկու պատանիներս, որ տեղեակ էինք այս հրէշային որոշումին եւ շատ լաւ գիտէինք ոճրագործ աղային ո՞ւր երթալը, նոյնպէս մահուան երկիւղով բռնուած ու կծկուած ամէն մէկս մէկ-մէկ թուփի տակ, ամուր բռնած էինք ջորիներուն պախուրցներէն: Մեր աչքերը յառած էինք կարաւանին կողմը, որ արդէն յայտնի կ'ըլլար բաց դաշտին մէջ, լուսնի լոյսին տակ: Կը սպասէինք վայրկեան առ վայրկեան արիւնոտ տեսարանին...

Եւ ահա սկսաւ յարձակումը կարաւանի ամէն կողմերէն ... Փրթան խուճապն ու լալագին աղաղակները, որոնք մեզի կը հասնէին հեռուէն: Կարծես մինչեւ երկինք կը բարձրանային ձայները ...

— «Աղա, մի՛ զարներ ... տար բոլորը որ կ'ուզես»...

— «Աղա, տղաս պաշտեմ ... մի՛ մեռցներ ...»:

— «Աղա, զաւկըս՚նց ըլլամ ... մի մեռցներ մեզ ...»:

— «Աստուծոյ սիրոյն, էֆէնտի՛ ... երախաներուդ սիրոյն, խնայէ՛ մեր կեանքին»...

Ոճրածին ու արիւնածարաւ ճիրաններուն մէջ, անդադար կը գործէին ժամերէ ի վեր, սուրն ու դաշոյնը, կացինն ու մահակը, հնձելով անմեղ կեանքեր: Իրենց ոտքերուն տակ կը տրորէին դիակները, արեան մէջէն քալելով եւ արիւնոտ ճիրաններով կը փախցնէին կարաւանին հարստութիւնը:

Կարաւանին հետ գտնուող՝ իբր պաշտպան ... ոստիկաններն ըսես, կարծես մասնաւոր ցոյցի համար, քանի մը անգամ կրակ բացին օդին մէջ, իբր թէ կարաւանը կը պաշտպանէին...

Այսքանն եղաւ իրենց գործը ոճրագործներու սարքած արիւնոտ տեսարանին առջեւ: Իրենք եւս ոճրագործ ու իրենց բաժինն ունէին աւարին մէջ եւ ձգեցին որ անմեղ կեանքեր անշնչանան արեան ճապաղիքներու մէջ:

Տասնեակ մը դիակներ գետին փռուած էին անշունչ ...: Կողոպուտը հաւաքելէ վերջ, կարաւանի ողջ մնացածները ձգելով անհետացան դարձեալ գիշերուան խաւարին մէջ ...

Քիչ վերջ, դահիճ աղան մեր քով էր հասած արդէն, արիւնոտ ճիրաններով: Ջորիներն առնելով մեզի հրամայեց որ գիւղ վերադառնանք: Եւ ինքը քիչ յետոյ օրան (որայ) բեռնալով պիտի գար ...

Կէս ժամ վերջ մենք գիւղ հասած էինք ու կը գտնուէինք մեր պառկած տանիքին վրայ: Կիները բոլորն ալ չէին քնացած տակաւին եւ մեզի կը սպասէին:

Բոլորը միաբերան մեզ հարցեր տուին: Անլսելի ձայնով մը պատմեցինք կատարուած հրէշութիւնը եւ «չուլը»ը մեր գլխուն քաշեցինք ...

Քանի մը ժամ վերջ, ոճրագործ Հիւսէին աղան երկու ջորիները վեցուց իր տան դրան առջեւ, եւ կնոջը հետ ներս առին բերուած աւարը:

Յաջորդ առտու մենք դարձեալ այդ արտը գացինք, որ տակաւին չէր լրացած: Կարաւանի ողջ մնացածները մեկնած էին դէպի արիւնոտ Ֆանտր-լար, անոնք եւս այնտեղ մորթուելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

խափանել ազգային պաշտպանութեան կազմակերպութիւնը կամ տկարացնել երկրին քաղաքական ուժերը:

3.— Զինուորական պարտաւորիչ պատրաստութիւն:

4.— Օրէնք մը, որուն համաձայն կազմակերպուի ազգը, պատերազմի պարագային:

Պաշտօնի սպաները, որոնք դրօշի տակ հրաւիրուած բանակին հրամանատարութեան իրը տասներորդը կ'պահովեն, իրենց վրայ ինկած պատասխանատուութեան բերումով, կը պնդեն որ անմիջապէս ձեռք առնուին այս միջոցները:

Գերմանիոյ բանակին կազմակերպումը

Գերլինէն կը հեռագրեն թէ այս շաբթու պիտի հրատարակուին բանակին վերակազմութեան օրէնքները, համաձայն մարտ 16ի որոշման, որով պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուեցաւ: Այդ օրէնքներուն տրամադրութեամբ, գերմանական բանակը պիտի բաղկանայ հետեւեալ ուժերէն.—

1.— Կանոնաւոր բանակը (Ռայխսվէր), որ կազմուած է արհեստով զինուորներէ եւ որուն անուանական թիւն է 100.000:

2.— Ռազմականութեան զանազան ճիւղերուն մէջ արձանագրուած զինուորներէն, որոնք մաս պիտի կազմեն բանակին, համաձայն մարտ 16ի օրէնքին: Այս բանակին թիւը կարելի չէ ճշդել, բայց 100.000էն վար ըլլալու չէ:

3.— Զանազան դասերու զօրակոչէն: Վերջինը 1915ի դասն է, որ կը բաղկանայ 600.000 զինուորցուներէ: 1916ի դասէն կը հաշուեն 400.000 զինուոր, 1917էն՝ 350.000, 1918էն՝ 300.000:

Այս համրանքը աչքի առջեւ ունենալով, կառավարութիւնը դիւրութեամբ կրնայ լուծել զինուորցուներու խնդիրը: Բայց շատ ծանր են տնտեսական դժուարութիւնները, քանի որ իւրաքանչիւր զինուորի պիտի տրուի օրական 40 փֆէնինկ (պատերազմէն առաջ 22 էր), զինուորներուն կիները ամսական 45 մառք պիտի ստանան եւն.: Ամէն պարագայի մէջ, կը կարծուի թէ գերմանական նոր բանակը 500.000էն պակաս չպիտի ըլլայ:

Ֆրանսերուրք համաձայնութիւն Սուրիոյ վերաբերեալ հարցերու մասին

Գրած էինք թէ Սուրիոյ մարզպանը Էնգիրի գացած է, մեծ պատիւներու արժանանալով: (Այժմ վերադարձած): Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը կը հրատարակէ այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին.—

Սուրիոյ Ֆրանսական մարզպան կոմս տը Մարթէլ տեսակցեցաւ Թուրքիոյ վարչապետին, արտաքին, ներքին, դատական, տնտեսական եւ մաքսի գործավարներուն հետ, երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին: Ֆրանսական դեսպանն ալ ներկայ գտնուեցաւ այս տեսակցութեանց, որոնց նիւթը կազմեցին հետեւեալ հարցերը.—

1.— Սահմանները եւ սահմանային յարաբերութիւնները: 2.— Երկաթուղիի փոխադրութիւնը: 3.— Առեւտրական դաշնագիրը: 4.— Թուրքիոյ Սուրիացիներուն եւ Սուրիոյ Թուրքերուն կալուածները: 5.— Ուզած հպատակութիւնը ընտրելու իրաւունք ունեցողներուն խնդիրը: 6.— Ելմտական հարցեր: 7.— Զանազան կայաններ: Տեսակէտներու փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ կատարեալ գործակցութեան եւ մեծ բարեկամութեան մթնոլորտի մը մէջ, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական կապերուն, ինչպէս նաեւ բարի դրացնութեան յարաբերութեանց զոր Թուրքիա կը մշակէ Արեւելքի մէջ Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու հետ:

Արտաքին գործավարը յիշեցուցած ըլլալով Իսքէնտէրունի շրջանի յատուկ ժամանակաւոր վարչաձեւը որ կը վերաբերի Թուրք բնակիչներու առանձին կանոնադրութեան, Տը Մարթէլ հաւաստեց թէ Ֆրանսա վճռած է պահպանել Իսքէնտէրունի նահանգին ինքնավարութիւնը եւ յարգել այս մասին երկու կառավարութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող պայմանագրութիւնները:

Մարզպանը եւ արտաքին գործավարը համաձայն գտնուեցան հաստատելու համար թէ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սահմանները անհպելի եւ անփոխարինելի են:

Որոշուեցաւ որ սահմանային մնայուն յանձնաժողովը իր առաջիկայ նստաշրջանը գումարէ Դամասկոս, 17 յունիս 1935էն սկսեալ:

Սահմանային շրջանակները շահագրգռող այլ որոշումներու կարգին, որոշուեցաւ որ այս շրջանակներուն մէջ գործուած ոճիրներուն հեղինակները, ինչպէս նաեւ այդ շրջանակներէն դուրս ոճիր գործող բայց հոն ապաստանած անձերը փոխադարձաբար պիտի յանձնուին իրարու, առանց յանցաւորներու յանձնումի ձեւակերպութեանց:

Տեսակէտներու կատարեալ նոյնութիւն մը հաստատուեցաւ բոլոր այն հարցերու մասին որոնք նիւթ կազմեցին այդ խօսակցութեանց:

Ոչ մէկ մահապատիժ Յունաստանի մէջ

Աթէնքի պատերազմական ատեանը շաբաթ օր արձակեց իր վճիռները, ամբաստանեալներու առաջին շարքին համար: Իրիկուան ժամը 9.30ին, վերջին պաշտպանողականներէն յետոյ, բոլոր ամբաստանեալները առաջնորդուեցան Սինկրուի բանտը, իսկ ատեանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ: Ամբաստանեալներուն փաստաբանները անոնց ստորագրել տուին մէկ-մէկ խնդրագիր, որպէսզի հանրապետութեան նախագահը ներում շնորհէ: Միայն զնդ. Սարաֆիս մերժեց: Միւս ամբաստանեալները պաշտպանեցին որ ստորագրէ, բայց գնդապետը յայտարարեց թէ կատարեալ գիտակցութեամբ շարժած է, եւ միմիայն հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար: Ատեանին խորհրդակցութիւնը տեւեց իբր հինգ ժամ, մինչ ունկնդիրները անձկութեամբ կը սպասէին, իսկ ամբաստանեալներուն կիները, քոյրերը եւ ազգականները անկիւն մը քաշուած կուլային: Առաւօտ ժամը 2.15ին ատեանը արձակեց իր վճիռները: Տասը ամբաստանեալներ, որոնց մէջ նաեւ զնդ. Սարաֆիս, Ցիկանտէս եղբայրները եւայլն դատապարտուեցան մշտնջենական բերդարգելութեան եւ աստիճանազրկման: Ուրիշ տասը ամբաստանեալներ քսան տարի բանտարկութեան, երկու հոգի՝ երկու տարուան, մէկ հոգի՝ մէկ տարուան: Չորս հոգի անպարտ արձակուեցան: Վճիռներու ընթերցումը լսուեցաւ խոր լռութեամբ եւ երբ հաստատուեցաւ որ ժեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնուած են եւ մահապատիժ չկայ, ծափեր թնդացուցին սրահը:

⁂ Սելանիկի պատերազմական ատեանն ալ սկսաւ դատել Մակեդոնիոյ շրջանի ամբաստանեալները: Առաջին շարքը կը բաղկանայ Սէրէզի հեծելազօրքի Բ. գունդի 19 սպաներէն: Ամբաստանեալ ծերակուտականները, երեսփոխանները, խմբագիրները եւ միւս քաղաքացիները պիտի դատուին Լամիայի մէջ:

⁂ Երեսփ. Ժողովի բացառիկ նիստին մէջ վարչապետ Պ. Ցալտարիս ճառ մը խօսեցաւ, ուժգնօրէն դատապարտելով Պ. Վենիզելոսի անձնական քաղաքականութիւնը: Պատմեց թէ նախորդ վարչապետը զինուորական դաշնակցութիւն մը կազմեց, թէ «ծիծաղելի եւ ոճրապարտ» դաւադրութեան մը մղեց իր գործակալը՝ զօր. Փլասթիրասը, 1933 մարտ 6ին, իսկ քաղաքացիական պատերազմի ազդանշանը արձակեց 1935 մարտ 1ին:

⁂ Գիրէնի եղեռնագատ ատեանը անպարտ հռչակեց այն բոլոր ամբաստանեալները որ կը դատուէին Վենիզելոսի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ (1933): Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջած էր նախկին ոստիկանապետ Փոլիքրոնոփուլոսի համար եւ ուրիշ ծանր պատիժներ՝ միւսներուն, մանաւանդ ապահովութեան հին եւ նոր վերատեսուչներուն դէմ, բայց փաստերը բաւական չհամարուեցան, իսկ շատ մը վկաներ ետ առած էին իրենց յայտնութիւնները: Այս առթիւ կաշառքի խօսքեր ալ եղան:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորներէն անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերը լրացած են եւ որոնց մականունները կը սկսին B. գրով, նորոգման համար պէտք է դիմեն 21, Rue Edmond Rostand, սկսելով երկուշաբթի օրէն, 1 ապրիլ: Այն օտար աշխատաւորները որոնք իրենց թուղթերը յանձնած են եւ ընկալագիր ստացած են, պէտք է դիմեն, անձամբ կամ ուրիշի միջոցաւ, հետեւեալ թուականներով.—

Թիւ 1էն 150 — երկուշաբթի, 1 ապրիլ:
Թիւ 151էն 300 — երեքշաբթի, 3 ապրիլ:
Թիւ 301էն 450 — չորեքշաբթի, 3 ապրիլ:
Թիւ 451էն 600 — հինգշաբթի, 4 ապրիլ:
Թիւ 601էն 750 — ուրբաթ, 5 ապրիլ:

15 այրեր ամլացուած՝ Գոռզոյի մէջ

«Մաթէն» կը գրէ թէ ատարիացի բժիշկ մը փոխադարձ համաձայնութեամբ ամլացման գործողութիւն կատարած է 15ի չափ այրերու վրայ, Գոռզոյի մէջ: Ապահովութեան Տեսչութիւնը խիստ քննութեան ձեռնարկած է, երեւան հանելու համար այս գործին բոլոր գաղտնիքները: Ծանօթալից յայտնութիւններ կը սպասուին:

Գործողութեան ենթարկուած անձերէն երեքը ձերբակալուեցան: Կ'րսուի թէ իւրաքանչիւր գործողութեան համար կը գանձուէր 300—700 ֆրանք:

ՑԱՒՇԱՏԵՏՐ

Չ. Օ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը: Զեկոյց՝ նորընտիր վարչութեան. Կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում. Ապրիլ 11)24ի օգտաւէտ եւ Ֆրանսահայ Աղգ. Խորհուրդ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի եղիպտաբնակ Յարութիւն Գաթրճեան (Թոզատցի): հօր անունը՝ Աղաճան մօր անունը՝ Մարիամ, քրոջ անունը՝ Մարիամ, կը փնտռուի իր Աննա հօրաքոյրին հարսին՝ Վառվառ, Կէօլէպաթմազեանի կողմէ ։ Իմացնել՝

Mme. Varvar Geulebatmazian, 13 rue Nungesser à Décines. Isère, France.

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱՐԻԶ - ՆԱԽԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 29էն 4 ԱՊՐԻԼ

EMPIRE. Charlie Chan à Londres —Sur scène: la célèbre fantaisiste Marie Dubas, et 6 attractions

MARIVAUX. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)

MARIGNAN. Barcarolle (Pierre Richard Wilm, Edwige Feuillère)

MOULIN ROUGE. Monsieur Sans Gene (Fernand Gravey) — Vers L'Abyssinie

IMPERIAL. Mascarade (Vers. orig. sous titre Français)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualité mondiales — Science et police

VICTOR HUGO. Le billet de mille — Rigoletto

ROYAL. Roi de Camargue — Bolero

BARBES. Ademai aviateur — Terre soumise

BELLEVILLLE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

CAPITOLE. Bibi la purée — Sur scène : Berval dans son répertoire

DEMOURS. Bibi la purée — Vive la compagnie

EXCELSIOR. Bibi la purée — Complet des courses

FEERIQUE. Quadrille d'amour — Cocaïne

LECOURBE. Quadrille d'amour—Cocaïne

LOUXOR. Bibi la purée — Complet des courses

LUTETIA. Le billet de mille — Rigoletto

LYON. Bibi la purée — Sur scène: Trio Miami, numéro de danses — Les 3 Rhicker - Bockers, acrobates comiques

MAGIQUE. Compartiment des dames seules — Menaces

MAINE. Quadrille d'amour — Un petit trou pas cher

METROPOLE. Bibi la purée — Sur scène Le ténor Tino Rossi

MONTPARNASSE. Bibi la purée — Les surprises du Sleeping

MOZART. Le voyage imprévu — L'affaire Steinberg Isola di Capri

PALAIS DES GLACES. Quadrille d'amour — Cocaïne

PATHE ORLEANS. Quadrille d'amour — Sur scène : Melle Wilma Delmar de l'Opéra de Vienne — La danseuse Andrée Ludwig avec le duc de harpes Casella et Perrette

RECAMIER. Quadrille d'amour — La chanson de l'adieu

ROCHECHOUART. Bibi la purée — Complet des courses

SAINT CHARLES. Quadrille d'amour — Sur scène : Marthe Ferrare, chanteuse — Orchestre Soulier

SELECT. Angele (Orane Demazis, Fernandel)

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. La chanson de l'adieu — Taxi de minuit

COLOMBES. Bibi la purée — Complet des courses

CASINO DE CLICHY. L'Aristo — Le million

KURSAAL AUBERVILLIERS. Les filles de la concierge — Paquebot Tenancity

KURSAAL BOULOGNE. Relâche

OLYMPIA DE CLICHY. Quadrille d'amour — Hors bord C.67

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Bibi la purée — Complet des courses

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այսօր ի՞նչ ես կերել, Օլիա:

— Այնօրից որ մայրս մեռաւ, ես հաց չեմ կերել:

— Շատ ժամանա՞կ է որ մայրդ մեռաւ:

— Երկու շաբաթ է: Ցետոյ Սաշան մեռաւ, յետոյ Միխայն մեռաւ… ե՛րէկ Թաղեցին փոքրիկ Վերային…:

Խեղճ աղջիկը չկարողացաւ վերջացնել. նա սկսեց հեկեկալ:

— Գիտե՞ս, Վերան իմ քոյրն էր, ասաց նա արտասուախառն ձայնով:

Ես տուեցի Օլիային մի կտոր երշիկ եւ խնդրեցի որ ուտէ: Խեղճ աղջիկը առաջին անգամ տեսնում էր մի այսպիսի բան:

— Այդ ի՞նչ է, հարցրեց նա:

— Եփած միս է:

Նա չկերաւ, թէեւ մօր մեռնելուց յետոյ հաց չէր կերել, այլ վազեց մօտաւ խրճիթը, երեւի, հիւանդներից մէկին ուտացնելու համար:

Քեռոր Պետրոսի այցելութիւնները երկար չտեւեցին, որովհետեւ նա մտել էր մի քանի խրճիթներ միայն, եւ ամէն տեղ տեսնելով միեւնոյն զարհուրելի տեսարանները, դժբախտութիւնները, համբերել չէր կարողացել եւ յետ էր դարձել: Նա սաստիկ զգայուն մարդ էր. Թշուառութեան համար դեռ պահուած էին նրա աչքերում արտասուքի մի քանի կաթիլներ…:

Նրա հետ էր եւ քահանան եւ գիւղի տանուտէրը: Իսկ գիւղացիների մի խումբ, լսելով այդ անակնկալ այցելութեան համբաւը, հաւաքուել էր մեր կացած տան դրանը:

Հէնց որ նստեցին, քեռոր Պետրոսը դարձաւ դէպի քահանան այս խօսքերով.

— Ես ձեզ կը տամ մի գումար, տէր հայր, գրանով դուք հաց, բժիշկ եւ դեղօրայք բերել կը տաք քաղաքից: Ես հաւատացած եմ, որ ձեր ծուխի թշուառութիւնը ձեզ համար նոյնքան զգալի է եւ ցաւակցական, որքան եւ դուք նա ինձ համար, երբ այս գիւղը իմ աչքով տեսայ ողորմելի մարդկանց կրած տառապանքը:

— Այդ փողերը դանձարանի՞ց են, հարցրեց գիւղի տանուտէրը:

— Այդ փողերը ես եմ տալիս ձեզ, պատասխանեց քեռոր Պետրոսը:

Նրանք զարմացած մնացին: Նրանց վրայ թերեւս մի տեսակ երկիւղ, մի տեսակ կասկած, թէ ինչ նպատակ կարող էր լինել դրանում, որ մի անծանօթ մարդ, մի քանի ժամ իրանց գիւղում հիւր լինելով, նուիրում էր այդքան փող:

— Աստուծոյ եւ իմ հոգու համար եմ տալիս, ասաց քեռոր Պետրոսը:

Աստուծոյ եւ հոգու անունը այսու ժամանակ նրանց կասկածը փարատուեցաւ, եւ ամէն կողմից օրհնութիւնները եւ շնորհակալութիւնները չափ չունէին:

Քահանան, որպէս երեւում էր, բարեխիղճ մարդ էր, նա թոյլտուութիւն խնդրեց քեռոր Պետրոսից, որ նրա կանչէ գրասում կանգնած գիւղացիներին եւս, որ մի քանի վկաների ներկայութեամբ ստանայ գումարը, որպէսզի վերջը տարաձայնութիւնների առիթ չմնայ:

— Ոչ, ասաց նա, — այդ գումարը մի քանի անձինքների գործակցութեամբ կը ծախսեմ, եւ նրա գործադրութեան մասին մանրամասն հաշիւ կը ներկայացնեմ ձեզ: Ցետոյ խնդրեց նա քեռոր Պետրոսի հասցէն:

— Այդ հարկաւոր չէ, տէր հայր, ես ձեզ բոլորովին հաւատում եմ:

Քեռոր Պետրոսը մինչեւ անգամ չյայտնեց նրանց իւր անունը, թէեւ շատ խնդրեցին: Եւ հանգստացրեց քահանային Աւետարանի խօսքերով, թէ բարեգործութիւնները պէտք է ծածուկ կատարուեն եւ միայն Աստուած պիտի գիտենայ:

Ցետոյ դարձաւ նա դէպի ինձ, եւ ներկայ գտնուողներին անհասկանալի լեզուով, ասաց.

— Պատրաստուիր, որ շուտով ճանապարհ ընկնենք, այս գիւղը մնալու տեղ չէ:

Քեռոր Պետրոսը իւր ձեռքով մխիթարեց այն գիւղացու դժբախտութիւնը, որի տանը հիւրասիրուեցանք մենք: Քառորդ ժամից յետոյ մեր սայլակը արդէն գտնուում էր ճանապարհի վրայ:

Սպահանցի քահանային եկեղեցու շինութեան համար հանգանակած գումարից յետոյ, քեռոր Պետրոսի այդ երկրորդ բարեգործական վարմունքը ինձ աւելի զարմացնում էր: — Զարմացնում էր, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ եկեղեցու շինութեան գործում նրան թելադրում էր հաւատը, կրօնի զգացմունքը եւ վերջապէս ազգային նախանձախնդրութիւնը: Իսկ այստեղ ի՞նչ կար, որ զարթեցնէր նրա կարեկցութիւնը: Միթէ՞ մի ամբողջ սովատանջ բազմութեան թշուառութիւնը կարո՞ղ էր ազդել նրա քարացած սրտի վրայ:

Այդ խորհրդածութիւնները զբաղեցնում էին իմ միտքը երբ մեր սայլակը դանդաղ կերպով առաջ էր գնում: Ձիաները ամբողջ օրը չարչարուած լինելով, չէին կամենում աւելի յոգնեցնել նրանց: Այդ միջոց էր տալիս ինձ քեռոր Պետրոսից բացատրութիւններ խնդրելու:

— Բարեգործութիւնը լա՞ւ բան է, հարցրի նրանից:

— Ես չեմ հասկանում, ի՞նչը առիթ տուեց քեզ յանկարծ մի այսպիսի հարց առաջարկել ինձ:

— Ինձ առիթ տուեց ձեր այսօրուայ վարմունքը:

— Լաւ բան է:

— Ուրեմն մենք ինչո՞ւ ենք խաբում, կողոպտում, սպաննում, եւ ամէն տեսակ եղեռնագործութիւններից յետ չենք մնում:

— Մենք կողոպտում ենք միայն հարուստներին: Իսկ աղքատներին պէտք է օգնել:

Գիշերային լռութեան պահուն, անապատի մէջ, ճանապարհի վրայ առանձնացած մի խոստովանող մարդու հետ, այս տեսակ մարդու հետ, այս տեսակ վիճաբանութիւնը կարող էր վտանգաւոր հետեւանքի հասցնել: Իմ տապարը, որ միշտ սայլակի նստարանի տակ էր պահուած լինում, հանեցի եւ խրեցի գոտիս մէջ: Լուսնեակի լուսով քեռոր Պետրոսը նկատեց այդ, իսկ ես նրա դէմքի վրայ նկատեցի մի արհամարհական ժպիտ:

— Դուք ասում էք, թէ աղքատներին եւ թշուառներին պէտք է օգնել: Շատ գեղեցիկ միտք է, չարունակեցի ես: — Իսկ ողորմելի Թաթար Աղէքը աղքատ եւ թշուառ չէ՞ր, ինչո՞ւ հրամայեցիք ինձ սպաննել նրան:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 3 Avril 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2770

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՆԳՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

=•·•=

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, ապրիլ 6ին նիստի հրաւիրուած է Գուլպէն Օսմանի «ազգային ժողովը», լսելու համար ատժամեայ վարչութեան զեկուցումը:

Այս առթիւ ուղղուած հրաւէրին մաս կը կազմէ ֆրանսերէն ծրագիր-կանոնագիր մը, «Հայ Ազգային Խորհուրդ»: Նպատակը,— «Պաշտպանել եւ ապահովել Հայերու իրաւունքները եւ շահերը, բարոյական օգնութիւն եւ աջակցութիւն ընծայել հայ տարագիրներուն, որպէսզի կարենան կատարել իրենց վարչական պարտաւորութիւնները իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին եւայլն»:

Նախագիծը այնուհետեւ կը ձեւակերպէ կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները,— վարչութիւն, ընդհ. ժողով, եկամուտ, լուծում եւն.:

Երեւութապէս անմեղ նախաձեռնութիւն մը, որ կը ձգտի օգտակար նպատակի մը:

Այդպէ՞ս է իրականին մէջ: Բարի՞ք պիտի ծնի այս ձեռնարկէն եւ կատարուած աշխատանքէն, թէ նոր չարիք,— պառակտում եւ անիշխանութիւն:

Դժբախտաբար վերջինը: Եւ այս անգամ աւելի սեւ ախտանշաններով:

Երբ առաջին անգամ հրապարակ դրուեցաւ այս խնդիրը, նախաձեռնութեամբ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, աւելի ճիշդ անոր ատենապետ քարտուղարին, մենք առանց վերապահութեան յայտնեցինք մեր տեսակէտը:

Փետր. 9ի խեղկատակութենէն — «ազգ. ժողով» — առաջ թէ վերջը, շարք մը խմբագրականներով բացատրեցինք թէ գործը դրուած է լպրծուն ճամբու մը վրայ, եւ լաւ կ'ըլլայ որ լքանան եւ կարճ կապեն:

Մինչ այս մինչ այն, նոր մարմինը ընդհարումներ ունեցաւ Միացեալ Յանձնաժողովին հետ, որ առժամաբար ստանձնած է տարագիրներու հոգատարութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, բոլոր բարեկամական խորհուրդները, ազդարարութիւններն ու յորդորները անցած են ապարդիւն, եւ Գուլպէն Օսմանը կը շարունակէ ջուր պղտորել անիմաստ յամառութեամբ:

Եթէ միայն յամառութիւն ըլլար, ոչինչ: Նենգութիւնն ալ աղ ու պղպեղ:

Ահաւասիկ վերջին փաստը,— ֆրանսերէն ծրագիր-կանոնագիրը:

Անոր առաջին յօդուածին մէջ (ընդհ. կազմակերպութիւն), կը կարդանք.—

«Համաձայն 1901 յուլիս 1ի օրէնքին, Փարիզի եւ շրջականերու հայ գաղութին համար կազմուած է «Հայ Ազգ. Խորհուրդ» անունով դաշնակցութիւն մը, հայրենակցական, տնտեսական, արհեստակցական, գիտական, գեղարուեստական եւ գրական, ընկերային, բարեգործական եւ նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց միջեւ (որոնց կազմական կանոնագիրները պաշտօնապէս յանձնուած են), որոնք իրենց հաւանութիւնը յայտնած են ներկայ կազմական կանոնագրին (սթաթիւ)»:

Երկրորդ յօդուածը կը պարզէ նպատակը, որու մասին խօսեցանք արդէն, իսկ երրորդը՝ կը թուէ 34 ընկերակցութիւններ եւ Միութիւններ, որոնք հիմնադիր անդամները կը համարուին «Հայ Ազգային Խորհուրդ»ին:

Ճիշդ այստեղ ալ կը բացուի ծանօթ խեղկատակութեան երկրորդ վարագոյրը:

1. Շարուած անուններուն մէջ կան ընկերակցութիւններ եւ մարմիններ, որոնք կամ ձեռնպահ մնացած են առաջին ժողովին (9 փետր.), եւ կամ բացասական դիրք բռնելով հեռացած: Այդ օրէն ասդին, աւելի պարզուած է կացութիւնը:

Այդ կազմակերպութիւններն են.— Եկեղեցւոյ վարչութիւն, Հայ հռոմէական եկեղեցի, Հայ աւետարանական եկեղեցի, Բարեգործական, Զ. Ո. Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով, երկու «օֆիս»ները, Համազգային, Գրական Ակումբ, Տիկնանց Միութիւն, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն, Աղքատախնամ եւն.:

Ուրեմն դուրս կը մնան առնուազն 14 հաստատութիւններ: Եթէ ստուգման կարօտ կէտեր ալ գտնուին, բան չի փոխուիր բուն կացութենէն:

Մանաւանդ որ, յիշուած կազմակերպութեանց գլխաւորները արդէն մաս կը կազմեն Միացեալ Յանձնաժողովին, եւ չեն կրնար երկու չուանի վրայ խաղալ: Այդ շարքին գլուխը կը գտնուին Բարեգործականը, յարանուանութիւնները, երկու օֆիսները եւն.:

2. Մնացեալ 20 Միութիւններուն մէջ կան տարրեր որոնք կամ կեղծ են, կամ վերջին պահուն յարմարցուած:

Այսպէս,— սափրիչներու Միութիւն, նպարավաճառներու Միութիւն, Կիլիկիոյ Հայր. Միութիւն, Պոլսեցիներու Միութիւն(?), գոհարավաճառ-ժամագործներու Միութիւն, կօշկակարներու Միութիւն, հայազգի պահեստիներու Միութիւն(?), շարժավարներու Միութիւն (վարչութիւնը ինք հրապարակաւ հերքեց իրենց մասնակցութիւնը), կօշիկի գործարանատէրներու Միութիւն: Գումար՝ 9: Համագումար՝ 23:

3. Դեռ կան երեք Միութիւններ որոնք խոշոր հարցական մը կ'արժեն,— 1. Հայ Թէքնիսիէններու Միութիւն.— 2. Հայ ճարտարապետներու Միութիւն.— 3. Հայ Թէքնիսիէններու Միութիւն (ուսումնասիրութեանց յանձնախումբ): Ապահովաբար երեքն ալ նոյն ճիւղին տերեւներն են, ինչպէս կը բացատրէ ճարտարագէտ մը, առաջին ժողովին առթիւ:

Այսքանը՝ իբրեւ պատկեր վաւերականութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ՎԱՐՇԱՒԱՅԷՆ

Լեհաստան կը գտնուի անելի մը առջեւ

ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ ԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Անգլիոյ ներկայացուցիչը Վարշաւա հասաւ երկուշաբթի գիշեր եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: Առաջին անգամ է որ անգլիացի նախարար մը Լեհաստան կ'այցելէ: Գ. Իտըն կայարանէն ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Գ. Պէքի կողմէ, պատիւ մը որ զլացուած էր հանգուցեալ Գ. Պարթուի, երբ արտաքին նախարարը Վարշաւա կ'երթար մէկ տարի առաջ: Հիւրը ուղղակի առաջնորդուեցաւ հիւրանոց մը եւ անմիջապէս գործի սկսաւ: Առաջին խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի, Գ. Պէքի հետ: Յետոյ Գ. Իտըն ճաշի հրաւիրուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, իսկ իրիկուան դէմ ընդունուեցաւ մարաջախտ Փիլսուտսքիի կողմէ, որ Լեհաստանի անպաշտօն դիկտատորն է: Իրազեկները կը հաւաստեն թէ Վարշաւայի վարիչներուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ բացատրել թէ Լեհաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ հետ կնքուած զինակցութեանց, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի հետ հաստատուած ոչ-յարձակման դաշինքներուն վրայ: Միեւնոյն ատեն պիտի համոզեն թէ Լեհաստան որ եւ է գաղտնի համաձայնութիւն չունի որ հակառակ այդ յանձնառութեանց: Այնպէս որ, Լեհաստանի համար դժուար է ընդունիլ արեւելեան դաշինքը, այնպէս ինչպէս խմբագրուած է: Տեղական թերթերը ընդունելով հանդերձ Մոսկուայի խօսակցութեանց արժէքը, դիտել կու տան թէ բուն լոյսը պիտի ծագի Վարշաւայէն: Դեռ 1934 յունուարին էր որ Լեհաստան ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքեց Գերմանիոյ հետ: Գտնուելով Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ, Լեհաստան ճշմարիտ անելի մը մատնուած է: Իբրեւ անկախ պետութիւն, անշուշտ չի կրնար թոյլ տալ որ օտար բանակ մը անցնի լեհական հողէն, փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութեամբ: Գերմանիա եւ Ռուսաստան սահմանակից չըլլալով, ստիպուած են լեհական հողին վրայ գործել, եթէ կռիւէ բռնուին որ եւ է ատեն: Այժմ կացութիւնը աւելի բարդացած է, քանի որ Գերմանիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Անշուշտ Մոսկուայի տեսակցութեանց արդիւնքը մեծ դեր պիտի կատարէ Լեհաստանի բռնելիք դիրքին վրայ: Լեհական մամուլը մեծ կարեւորութիւն կու տայ Գ. Իտընի այցելութեան, խոհեմ լռութիւն պահելով կառավարութեան դիտաւորութեանց մասին: Գ. Իտընի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Լեհաստան անխախտ պահելով հանդերձ իր հիմնական քաղաքականութիւնը, պատրաստ է վերաքննութեան ենթարկելու իր դիրքը, հետեւեալ հիմերուն վրայ. — 1. Լեհաստան իր շահերուն համար նոյնքան կենսական կը նկատէ Լիթուանիոյ հողային ամբողջութեան պահպանումը, որքան անգլիական շահերուն համար կենսական է Պելճիոյ ամբողջութեան պահպանումը.— 2. Լեհաստանի յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ՝ հաստատուած են ճիշդ այն հիմերուն վրայ ինչ որ Ռուսաստանի հետ, ուրիշ խօսքով, ոչ-յարձակման դաշինքէն դուրս, որ եւ է գաղտնի դաշնագիր կնքուած չէ Պերլինի հետ.— 3. Լեհաստան չի ծածկեր իր վրդովումը՝ Գերմանիոյ ծաւալողական քաղաքականութեան մասին, որ ուղղուած է դէպի արեւելք:

Այս հիմնական կէտերը աչքի առջեւ ունենալով, կը կարծուի թէ Լեհաստան ի վերջոյ պիտի հաւանի ստորագրել արեւելեան դաշինքը, եթէ ուրիշ բանաձեւ մը գտնուի փոխադարձ աջակցութեան տեղ. կամ եթէ Անգլիա եւս յանձն առնէ երաշխաւորել Լեհաստանի հողային ամբողջութեան պահպանումը, ինչպէս ըրաւ Աւստրիոյ համար:

Լուրջ մտահոգութիւն Գերմանիոյ մէջ

Մոսկուայի խօսակցութիւններէն աւելի, Վարշաւայի այցելութիւնն է որ կը զբաղեցնէ Պերլինի հանրային կարծիքը, որովհետեւ Լեհաստան միակ պետութիւնն է որ այսպէս կամ այնպէս դաշնակից կը համարուի Գերմանիոյ: Մամուլը մանրամասնօրէն կը վերլուծէ Մոսկուայի պաշտօնական զեկոյցը, երեւան հանելու համար բոլոր գաղտնիքները: Կարեւոր թերթ մը գիտել կու տայ — «Ի՞նչ անցած դարձած է Մոսկուայի մէջ: Գ. Իտըն տեղեկագիր մը կազմեց Պերլինի խօսակցութեանց մասին, եւ յետոյ համաձայնութիւն գոյացաւ արեւելեան դաշինքի մը համար (Մոսկուայի մէջ): Ճիշդ է որ, իբրեւ լաւագոյն լուծումը, կը յանձնարարեն ապահովել Գերմանիոյ մասնակցութիւնը, բայց, Խ. Միութիւնը յայտնապէս կը հետաքրքրուի ուրիշ հարցով մը.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ Անգլիոյ դիրքը, եթէ արեւելեան դաշինք մը կնքուի առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան: Գ. Լիթվինով երբեք չէ ծածկած թէ իր արեւելեան դաշինքի ծրագիրները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ: Ան աւելի անկեղծ գտնուած է քան Գ. Լավալ կամ Գ. Պարթու: Իսկ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը կը գրէ.— «Լեհաստան, որ մեր դրացին է, կրնայ ըսել թէ երբեք ապառնալիքի ենթակայ չէ մեր կողմէ: Արդ, Ռուսաստանը ինչո՞ւ ինքզինքը ապառնալիքի ենթարկուած կը նկատէ մեր կողմէ, քանի որ սահմանակից չէ Գերմանիոյ: Լեհաստանի հետ կնքուած դաշնագիրը այդ երկրին կու տայ ապահովութեան նոյն երաշխիքները ինչ որ կրնան տալ մեր բոլոր դրացիները, եթէ ուզեն»:

Երեք օր երեք գիշեր աղօթել աշխարհի խաղաղութեան համար

Պապը բուռն ճառ մը խօսեցաւ ապրիլ 1ին, Կոնսիստորիայի գաղտնի նիստին մէջ, դատապարտելով պատերազմի ձգտումները եւ հրաւիրելով հսկում կատարել Լուրտի մէջ, աղօթել երեք օր երեք գիշեր, որպէսզի Աստուած խաղաղութիւն պարգեւէ խռովեալ աշխարհին: «Թէ ժողովուրդները նորէն զէնք պիտի վերցնեն իրարու դէմ, թէ նորէն պէտք պիտի ըլլայ եղբայր եղբօր արիւն թափել ցամաքի եւ ծովու վրայ եւ օդին մէջ, թէ կործանումն ու աւերը անգամ մը եւս պիտի տարածուին ի սփիւռս աշխարհի,— այնպիսի ոճիր մը պիտի ըլլայ, այնպիսի կատաղի խելագարութիւն մը, որ մենք բացարձակապէս անկարելի կը համարինք: Արդարեւ, մենք չենք կրնար համոզուիլ թէ անոնք որ ի սրտի ունին ազգերու բարօրութիւնը, կրնան դէպի սպանդ եւ կործանում եւ քանդումն առաջնորդել ոչ միայն իրենց ազգերը, այլ եւ մարդկութեան մէկ մեծ մասը: Բայց եթէ ոք եւ է մէկը յանդգնի գործել այդ անիծապարտ ոճիրը, այն ատեն մեզի կը մնայ բազկատարած աղօթել Աստուծոյ, վշտագին սրտով, եւ աղաղակել,— «Ցրուէ եւ ամօթապարտ ձգէ, Տէ՛ր, այն ժողովուրդները որ պատերազմ կ'ուզեն»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

=○=

Տէպա դիտել կու տայ, որ կարմիր Ռուսիան ալ, ի վերջոյ, սկսաւ քաղքենիանալ: Արդարեւ, կ'ըսէ փարիզեան այս թերթը, հին բարքերը նորոյթի ձեւով կը ծաւալին արդէն Լենինկրատէն մինչեւ Մոսկուա, Մոսկուայէն մինչեւ ... Երեւան անպայման: Օձիքներէն ու պուրժուա վերարկուներէն վերջ, ահա Ռուսիա կը մտնէ դիմակաւոր պարահանդէսի: Մոսկուայի մէջ վերջերս տրուած դիմակաւոր պարահանդէսի մը առթիւ, Տէպա դիտել կու տայ թէ ռուսական մեծ յեղափոխութենէն վերջ առաջին անգամ է որ տեղի կ'ունենայ քաղքենի բարքերու այդ ցուցահանդէսը,— դիմակաւոր պարահանդէս:

Տէպա կը սխալի:

Որքան գիտենք, բոլշեւիկեան իշխանութենէն ի վեր դիմակաւոր պարահանդէսի մը վերածուած է բովանդակ Ռուսիան:

Դիմակներ դրած են բոլորը, նախկին մուժիկէն ու չինովնիկէն սկսեալ, նոր օրերու նեպմանէն ու կոլխոզնիկէն սկսեալ, մինչեւ «հայրիկ տեղնոնոց կոմունիստը»:

Բոլորը Լենինի գործերը արտասանող դերասաններ դարձած են կարծես, իրենց դէմքը կարմիր ներկած:

Ու բոլորը «մեծ» Ստալինի առջեւ երկրպագութիւն ընող աբեղաներ դարձած են կարծես, հագած կարմիր սոլ ու կարմիր «չէրքէզկա»:

Ուշի՞նչ է փոխուած անծայրածիր ու «Սուրբ Ռուսաստան»ի մէջ: Հին ձերմակ Արջը պարզապէս կարմիր է ներկած իր բուրդը: Եւ մեծ արջուն հետեւելով,— անշուշտ ծանր թաթին սարսափով,— ներկուած են նոյնպէս մեծ ու պզտիկ իշխանները «աշխարհի վեցերորդ մասին»:

Ես չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս կը կոչուի պարը, զոր կը պարեն դիմակաւոր այդ իշխանները,— ոչ թանկոյի կը նմանի անշուշտ, ոչ ալ ֆոքս թրոթի, ոչ վալսի եւ ոչ ալ քատրիլի, ոչ ճարլսթոնի: Ի՞նչ հարկ, սակայն, անուն մը տալու այդ պարին: Պարահանդէս է սարքուած յեղափոխական Ռուսիոյ մէջ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր: Այնպէս որ առաջին պարահանդէսը չէ այն, որուն խօսքը կ'ընէ Տէպա: Մենք գիտենք որ այնտեղ կը պարեն մարդիկ, միշտ դիմակաւոր, երեւութապէս զուարթ այլ հոգեպէս վշտահար: Վշտահար անոր համար որ յեղափոխութիւնը, կատարուած յանուն ազատութեան եւ մարդկային պայմաններու բարելաւման, ի վերջոյ ձեւն առաւ պարի մը, զոր թերեւս ճիշդ կ'ըլլար անուանել *մահուան պար*:

ԱՐԱՋ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԸ

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ նոր բանակին կազմակերպութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ պիտի ըլլայ ճիշդ այն ինչ որ էր պատերազմէն առաջ: 18էն 45 տարեկան բոլոր Գերմանացիները ենթակայ են զինուորութեան: Անոնք յաջորդաբար պիտի անցնին գործօն բանակէն պահեստի եւ յետոյ երկրապահ բանակը: Պարտաւորիչ աշխատանքի ծառայութիւնը, որուն շրջանը պիտի ըլլայ հաւանաբար մէկ տարի, նախապատրաստութիւնը պիտի կազմէ զինուորութեան: Շնորհիւ աշխատանքի բանակատեղիներուն ուր որոշ մարզանքներ կը կատարուին, կարգապահութեան վարժեցնելով երիտասարդները, կարելի պիտի ըլլայ զինուորութեան շրջանը նշանակել մէկ տարիէն 18 ամիս, եթէ աշխատանքի ծառայութիւնը տեւէ վեց ամիս, ինչպէս այժմ: 1901ի եւ 1915ի բոլոր դասերը զէնքի տակ պիտի կանչուին, հիները՝ ութ ամսուան շրջանի մը համար, 1910էն 1915ի դասերը՝ վեց ամիս կամ մէկ տարի: Եղած հաշիւներուն համաձայն, նոր բանակին զինուորներուն թիւը պիտի ըլլայ առնուազն 500.000, իսկ 1901 - 1915 բոլոր դասերը հաշուելով՝ մօտ ինը միլիոն:

Նոր բանակին հիմը պիտի ըլլայ հետեւեալ սկզբունքը.— Երկրին բոլոր բնակիչները ի ծնէ պաշտպաններ են, տեսականօրէն ենթակայ պարտաւորիչ զինուորութեան: Սակայն գործնականին մէջ եւ դեռ քանի մը տարի գերմանական նոր բանակը իրապէս պիտի բաղկանայ առնուազն 200.000 արհեստավարժ զինուորներէ: Նոր օրէնքը կը տրամադրէ նաեւ վերահաստատել ընդհ. սպայակոյտը: Հաւանական է որ զինուորական գերագոյն խորհուրդ մըն ալ հաստատուի անյապաղ, ցամաքային բանակի, նաւատորմի եւ օդանաւային ուժերու ներկայացուցիչներով:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Գերմանիա նեղութիւն չպիտի կրէ զինուորի համար: Նոր բանակին պահեստիները պիտի կազմուին նաեւ մեծ պատերազմին նախկին զինուորներէն, որոնց մեծ մասը ծանօթ է «Պողպատեայ Սաղաւարտներ» անունով: 1905էն 1914ի դասերը 600.000ը կ'անցնին: 1915ի դասը կը հաշուէ 590.000 զինուոր: «Նահանջ» տարիներու բացն ալ շատ մեծ չէ. այսպէս, 1916ի դասէն կը հաշուին 387.000 զինուոր, 1917էն՝ 340.000, 1918էն՝ 310.000, 1919էն՝ 341.000: Այս թուականէն վերջ արու ծնունդներու թիւը տարեկան 600.000ը անցած է մինչեւ 1926: Յետոյ եղած է 500.000, թեթեւ տարբերութիւններով: 1933էն ի վեր ծնունդները մեծապէս աւելնալ սկսած են, շնորհիւ հիթլէրական քարոզութեանց:

Ֆրանսայի օդանաւային կազմակերպութիւնը

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ՀԵՌՈՒ

Երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր քուէարկեց օդանաւային ուժի կազմական կանոնագիրը, որ միեւնոյն ղեկավարութեան մէջ կը կեդրոնացնէ ամբողջ կազմակերպութիւնը: Մշակուած ծրագրին շնորհիւ, Ֆրանսա այս տարի պիտի ունենայ այնքան օդանաւային ուժ որքան Գերմանիա կրնայ ստեղծել նոյն ժամանակաշրջանին մէջ: Այս մասին բացորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ օդանաւային նախարարը, դիտել տալով թէ նախորդ եռամեայ ծրագիրը չափազանց դանդաղ պիտի ընթանար, նկատի ունենալով Գերմանիոյ ճիգերը: Մինչեւ հիմա Ֆրանսայի օդանաւային ուժը բաժնուած էր երկու մասերու, մէկը՝ ենթակայ բանակին, միւսը՝ նաւատորմին: Այժմ կեդրոնացում պիտի հաստատուի: Գ. Լօռան էյնաք, որ երբեմն օդանաւային նախարար եղած է, բացատրեց թէ ներկայ օդանաւային ուժի նպատակը պէտք է ըլլայ «կազմալուծել համախմբումն ու զօրաշարժը եւ խուճապ ստեղծել քաղաքային բնակչութեան մէջ: Այն երեք շաբաթներու ընթացքին ուր բանակի համախմբում պիտի կատարուի, օդանաւային ուժը առանձին պիտի գործէ եւ իր հաշւոյն: Խուճապ ստեղծելով, օդանաւային ուժը կրնայ կոտրել դիմադրութեան թափը եւ թշնամութեանց դադարում պարտադրել»: Այս առթիւ նախարարը դիտել տուաւ թէ մինչ հեծելազօրքը դեռ բանակին 9 առ հարիւրը կը կազմէ, օդա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ

Փետրուար 25ին լրացաւ Վրաստանի խորհրդայնացման 14րդ տարեդարձը։ Վրացական մամուլը լայնօրէն զբաղեցաւ այդ խնդրով, ջանալով լուսաբանել անկախութեան անկման բուն պատճառները։ Աջակողմեան եւ ազգայնական թերթերը կը յարձակին մենշեւիկներուն վրայ, դատապարտելով Ժորդանիայի կառավարութեան հանրապետութեան շրջանին վարած քաղաքականութիւնը։

Գլխաւոր մեղադրանքն այն է թէ մենշեւիկներն ամբողջ իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնելով, չկրցան ազգային կառավարութիւն հաստատել եւ իրենց ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ հանդիսանալ վրաց ժողովրդի ազգային իղձերու արտայայտիչը։ Այդ առթիւ «Կլդէ» թերթը կը գրէ.—

«Ժողովրդային Վրաստանը արտայայտիչն էր ոչ թէ ժողովրդի ազատ գոյութեան, այլ եւ մարմնացումը մենշեւիկեան մարքսականութեան։ Այդ իսկ պատճառով թշնամին գիտաւորեց ոչ թէ ազգային Վրաստանը, այլ մենշեւիկեան պետութիւնը եւ իր ղեկավարները, որոնք նոյն չափով արատաւորեցին ազգի պատիւն ու փառքը, որչափով որ խայտառակ էր իրենց իշխանութիւնը։

«Մեր կառավարութիւնը արտաքին քաղաքականութեան մէջ երեւան բերաւ աւելի ցուցամոլութիւն, կը պակսէր իրատեսութիւնը։ Մենք մեր յոյսերը դրած էինք հեռաւոր դաշնակիցներու, եւրոպական ժողովրդապետութեան, ընկերվարական տարրերու եւ հանրային կարծիքին վրայ,— այսինքն ոչ իրական ուժերու վրայ։ Իսկ իրենց սահմաններու մօտ Վրացիները բարեկամներ չունէին»։

Աւելի հետաքրքրական է վրաց բանակի վերջին հրամանատար զօրավար Կվինիտաձէի յօդուածը այդ մասին, տպուած «Կավկազ» ամսագրի մարտ թիւին մէջ։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Վրաստանի սպարապետը.—

«Ժողովուրդներու կեանքին մէջ կը ներկայանան առիթներ, երբ կ'որոշուի անոնց ճակատագիրը եւ յետագայ գոյութեան խնդիրը։ Այդ շրջանին ժողովուրդը [illegible] Հայրենութեան առջեւ, ամէն ինչ նետելով նժարին մէջ եւ յաղթական է ան, ով որ աւելի կամք ու յամառութիւն կը յայտնաբերէ։

Ի հարկէ, ժողովուրդն ինքը դանդաղօրէն ի վիճակի չէ կշռելու ստեղծուած կացութիւնը։ Այդ անոնց գործն է որոնք կը կառավարեն ժողովուրդը։ Ժողովրդի ղեկավարներն են, որ որոշում պիտի տան եւ յառաջիկայ պայքարի համար ստեղծեն աւելի նպաստաւոր պայմաններ, անհրաժեշտ զոհողութեանց մղելով նաեւ ժողովուրդը։

Այդպիսով մեծագոյն դերն ունին կառավարիչ ժողովրդի ղեկավարները եւ շատ խոշոր է յանցանքը անոնց որ ճակատագրական շրջանին ստանձնելով ղեկավարութիւնը, անարժան գտնուեցան անոր։

Հռոմէական ծերակոյտը թէ անձնական օրինակով եւ թէ՛ հմուտ ղեկավարութեամբ բազմիցս ապացոյցներ տուաւ, թէ ինչպէս անհատները ժողովրդի պատմութեան մէջ հսկայական դեր կը կատարեն։ Ոչ թէ հռոմէական ժողովուրդը, այլ ծերակոյտը եւ զօրավարներն էին, որ 16 տարիներ շարունակ կը պատերազմէին Աննիբալի դէմ. եւ հակառակ բազմաթիւ պարտութիւններու, վերջ ի վերջոյ Կարթագինէն խորտակուեցաւ։

Այն ժողովուրդները որ ճակատագրական օրերուն զուրկ են այնպիսի մարդոցմէ, որոնք անընդունակ ըլլան ըմբռնելու կացութիւնը եւ ճիշդ որոշումներ տալու, միշտ ալ կորսնցուցած են անկախութիւնը, ձուլուած են եւ անհետացած պատմութեան բեմէն։

Վրաստանի մէջ մեր աչքերուն առջեւ կատարուեցան դէպքեր, որոնք կործանարար դեր խաղացին ոչ միայն իր, այլ եւ ամբողջ Կովկասի կեանքին մէջ։ Ժողովրդի մը ճակատագիրը կ'որոշուէր, սակայն, աւա՜ղ, անոր ղեկավարները հռոմէական ծերակուտականներ չեղան։ Այդ դէպքը պատահեցաւ վրաց-բոլշեւիկեան առաջին պատերազմի ժամանակ՝ 1920ին։

Յաղթելով Դենիկինի բանակին, բոլշեւիկները տարածուեցան հիւսիսային Կովկաս եւ գրաւեցին Տաղստանը, կովկասեան բարձունքները եւ Սեւ ծովի ափերը։ Բոլշեւիկները որոշեցին գրաւել նաեւ Անդրկովկասը՝ Ազրբէջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի հանրապետութիւնները։

Դեռ 1919ի ամառը Վրաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ կնքուած էր զինուորական դաշինք։ Այդ դաշինքը պէտք է որ հանդիսանար իբրեւ կովկասեան ժողովուրդները միացնող կարեւոր ազդակ։ Սակայն իրականութեան մէջ տարբեր եղաւ. համաձայնութիւնը գոյացաւ առանց փաստական գործադրութեան։

1919ի ամառէն մինչեւ բոլշեւիկեան արշաւանքը երկու հանրապետութեանց զինուորական ներկայացուցիչները միայն մէկ հանդիպում ունեցան, [illegible] 1920ի ապրիլի վերջերը հետեւեալ վիճակն էր ստեղծուած.—

Բոլշեւիկները կեցած էին Սամուր գետի մօտերը, իրենց դէմ ունենալով ազրբէջանեան միայն մէկ գումարտակ՝ փոխ-գնդապետ Իշխան Թումանովի հրամանատարութեամբ, որ կը պահպանէր 15 վերստ տարածութեամբ ամրացուած ճակատը։ Ազրբէջանեան մնացեալ բանակը ուղարկուած էր հարաւային ճակատ՝ պատերազմելու Հայաստանի դէմ։

Բոլշեւիկները գտնուելով նպաստաւոր վիճակի մէջ եւ թմրեցնելով Ազրբէջանի կառավարութեան արթնութիւնը, յարձակեցան Թումանովի գումարտակին վրայ, զայն գերի բռնեցին եւ գնդակահարեցին եւ ապա իբրեւ յառաջապահ ունենալով զրահապատներ, արշաւեցին Բագուի վրայ։ Միաժամանակ Բագուի մէջ բոլշեւիկները ներքին ապստամբութիւն ստեղծեցին եւ զրահապատները մտան անպաշտպան քաղաքը։ Կառավարութիւնը ձերբակալուեցաւ եւ հաստատուեցաւ խորհրդային իշխանութիւն։ Այդ պատահեցաւ ապրիլ 28ին։ Դիւրաւ ձեռք բերուած յաջողութիւնը մղեց բոլշեւիկները շարունակել արշաւանքը, գրաւելու նաեւ Վրաստանն ու Հայաստանը։

Մայիս մէկի գիշերը բոլշեւիկները փորձեցին յեղաշրջում առաջ բերել Թիֆլիզի մէջ, իսկ Մայիս 2ին գրաւելով Խրամ գետին Կարմիր կամուրջը, անցան մեր սահմանը։ Բարեբախտաբար Վրաստանը, այսպէս թէ այնպէս, պատրաստ էր ընդդիմանալու։ Երբ Բագուի անկման լուրն առինք, Վրաստանի մէջ յայտարարուեցաւ ժամանակի զօրահաւաք եւ նշանակուեցաւ ընդհանուր հրամանատար։

Խաղաղ ժամանակ Վրաստանի պատերազմական նախարարը ունէր երկու օգնականներ (զինուորականներ), բայց երկուքէն ալ ոչ մէկը չէր նախատեսուած սպարապետի պաշտօնին համար։ Ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ զինուորական դպրոցի վարիչը, որ իր պաշտօնին բերումով ի վիճակի չէր եղած ծանօթանալու երկրի պաշտպանութեան աշխատանքներու ընթացքին։

Պարզուեցաւ, թէ կը բացակայի երկրի պաշտպանութեան ծրագիր, թէ Ազրբէջանի հետ կազմած զինուորական դաշինքը գոյութիւն ունի միայն թուղթի վրայ եւ զինուորական հրամանատարութիւնը դրուած էր շատ ծանր իրողութեան առջեւ։ Բացի այդ, դիւանագիտութիւնը փոխանակ իր պարտականութիւնը կատարելու եւ դիւրացնելու ռազմավարութեան գործը, ճիշդ հակառակ դեր կատարեց։

Ինչպէս միշտ անկախութեան շրջանին նոյն տարած կռիւներու ատեն, նոյնպէս եւ ներկայիս մենք մնացինք առանց դաշնակիցներու։ Ազրբէջանը կորսնցուցինք մեր անտարբերութեան հետեւանքով։ Եւ ի լրումն այդ բոլորի, խորհ. իշխանութեան հետ Մոսկուայի մէջ կը կնքուէր հաշտութեան համաձայնագիր։ Ահա այս պարագան կործանարար դեր խաղաց մեր կեանքին մէջ։ Երեւի հաւատք ունէին որ ընկերվարական Մոսկուան չի դպչիր իր փոքր քրոջ՝ ընկերվարական Վրաստանին։

[illegible] չերը Թիֆլիզի մէջ բոլշեւիկները յեղաշրջման փորձ կատարեցին եւ այդ նպատակով յարձակեցան զինուորական վարժարանի վրայ, իսկ Կարմիր կամուրջի մօտ սահմանն անցան եւ արդէն արիւն կը հոսէր,— մենք մայիս 7ին Մոսկուայի մէջ ստորագրեցինք հաշտութեան համաձայնագիր։

Ես կը կարծեմ, որ ընթերցողին համար դժուար է ենթադրել, թէ այդպիսի պայմաններու մէջ Ֆրանսայի լիազօրը Պերլինի մէջ կը ստորագրէր հաշտութեան համաձայնագիր։

Սակայն մէկդի դնելով քննադատութիւնը, հետեւինք դէպքերու ընթացքին։

ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

(Վերջը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ-ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԱՐԻՉԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժողովը կ'որոշէ կազմել միակ բանակ մը։ Բանակին հրամանատար կը կարգեն — պարզապէս ձեռքեր բարձրացնելով — Վորոշիլովը։

Գիշերուան ժամը 12ին տեղի կ'ունենայ այդ բանը։ Իսկ առտուն կրնար կատարուիլ գերմանական յարձակում։ Վորոշիլով ամբողջ գիշերը մեծ աշխատանք կը թափէ։ Կը կազմուի սպայակոյտ, գունդերը կը վերակազմուին, կը զինաթափուին անոնք որ կը մերժեն հպատակիլ, ու լուսնալուն բանակը առաւել կամ նուազ չափով կռուելու ի վիճակի կ'ըլլայ։ Գերմանացիները երբ կը սկսին յառաջանալ, յամառ դիմադրութեան կը հանդիպին։ Վորոշիլով առջեւն էր անցած յարձակող շղթային եւ այն զինուորները որոնք մինչեւ այդ չէին ճանչնար զինքը, մեծ վստահութեամբ կը ներշնչուէին։ Գերմանացիները կը կորսնցնեն թնդանօթ, արագաձիգ ու կուտան բազմաթիւ վիրաւորներ ու սպաննուածներ։ Այս յաղթանակը, թէեւ փոքր, մեծ նշանակութիւն ունէր։ Ան բանակին կը ներշնչէ ինքնավստահութիւն։

Վորոշիլով իր բանակով կը քալէ դէպի Ցարիցին։ Իրենց ճամբան կը տեւէ երեք ամիս — ամէն կողմէ ճնշող Կազակներուն դէմ անընդհատ կռուելով։ Բանակին հետ,— որ ընդամէնը 15 հոգիէ կը բաղկանար — կը քալէին Տոնի աւազանէն փախող 50.000 գաղթականներ։ Երբեմն զինուորներուն այնպէս կը թուէր թէ այլ եւս պիտի չկարենան յառաջանալ եւ թէ իրենց վերջին օրերն են։ Բայց, Վորոշիլովի կորովն ու կամքը ամենադժնդակ վիճակներու մէջ իսկ ելք մը կը գտնէ։

Ցարիցինի մէջ Վորոշիլով կը գտնէ Ստալինը։ Երկուքը միասնաբար կը կազմակերպեն այդ քաղաքին պաշտպանութիւնը՝ Տոնի Կազակներու յարձակման դէմ։ Վորոշիլով կը դառնայ հոն կազմուած 10րդ բանակին հրամանատարը։ Իր շուրջ կը խմբէ ան ամենակարող զինուորական ինքնապատրաստներ, որոնք աւելի վերջ կը դառնան այժմու կարմիր բանակին [illegible] բանակի պատմիչներէն մին իրաւացի է երբ կ'ըսէ թէ Ցարիցինն ու Վորոշիլովի բանակը եղան անոր «զինուորական ակադեմիան»։ Հակառակ թշնամիին գերազանցութեան, անբաւարար զինամթերքին, զորս Թրոցքիի մարդիկը դիտակցաբար կը պահէին, Վորոշիլով անոր կը դարձնէ բոլոր հարուածները՝ ճերմակ բանակին, ու թոյլ չի տար որ անոր հարաւային ուժերը միանան [illegible] հետ։ Թրոցքիի ինթրիկները կը մղեն Ստալինը որ թողու Ցարիցինը, որմէ յետոյ անկէ կը հեռանայ եւ Վորոշիլով։ Անոր մեկնելէն քիչ վերջ «Կարմիր Վէրտէօն» կ'իյնայ ճերմակներուն ձեռքը։

Վորոշիլով կ'աշխատի Ուկրայնայի մէջ. բանակին մէջ կը ստանձնէ ղեկավար պաշտօններ։ 1919ին, Պուտէօնիի հետ կը ձեռնարկեն կազմելու հեծելազօրաց անուանի բանակը, որ, իրականին մէջ, կը վճռէ քաղաքացիական պատերազմի ճակատագիրը։ Ան կը ղեկավարէ հեծելազօրաց բոլոր շարժումները, անոր հետ նաեւ Տէնիքինի փճացումը, եւ ի վերջոյ Վրանկէլի վրայ տարած յաղթանակը։ Ան կը դառնայ ամենաժողովրդականը քաղաքացիական պատերազմին ղեկավարներուն միջեւ։ Անոր համար այլ եւս կ'ըսուի,— կարմիր բանակին «առաջին սպան»։

Քաղաքացիական պատերազմէն վերջ, ան կը նշանակուի հիւսիսային Կովկասի զինուորական շրջանակի պետը։ 1924ին, Մոսկուայի զինուորական շրջանակի պետն է։ Հոն եւս կ'օժանդակէ այն ատեն կարմիր բանակի հրամանատար Ֆրունզէին՝ Թրոցքիի եղերական ժառանգը փճացնելու, անոր կողմէն նշանակուած քաղաքացի զինուորականները վռնտելու, բանակը վերակազմելու, զայն մեծ պետութեանց բանակներուն հաւասար բարձրութեան մը վրայ դնելու համար։

Ամբողջ այդ ժամանակաշրջանին, Վորոշիլով Քաղ. Բիւրոյի անդամ է։ Հոն՝ ան մեծ դեր կը խաղայ։ Սերտօրէն կապուած է Ստալինի հետ,— հին բարեկամութեամբ, երկար գործակցութեամբ։ Վորոշիլով միշտ պաշտպանած է Ստալինը,— թէ Թրոցքիի հետ պայքարի ատեն, թէ աջերուն հետ չափուած միջոցին։ Ստալին կը հաւատայ անոր,— ու ատով կը բացատրուի այն պարագան որ Վորոշիլով այդքան երկար ատեն կը մնայ իր բարձր դիրքին վրայ։

Իրապէս, Վորոշիլով մէկէ աւելի անգամներ դէմ եղած է Ստալինի,— բայց ոչ թէ բացէ ի բաց, այլ՝ բարեկամական նեղ շրջանակի մէջ։ Ու միւս բոլորէն աւելի խստօրէն արտայայտուած է։ Վորոշիլով միշտ դէմ եղած է իշխանութեան մեղմացման ի նպաստ — մասնաւորապէս գիւղական քաղաքականութիւն — ու միշտ հաւատացած է իր նպատակին։ Բայց, այդ բոլորը մասնակի միջոցներ էին, որոնք երբեւիցէ չեն ներկայացուցած քաղաքականութեան ամբողջական փոփոխութիւն մը։ Շատ մը բաներ կ'ըսեն թէ Վորոշիլով՝ ներքնապէս կողմնակից է կորուստ փոփոխութեան մը, վերադարձի մը՝ դէպի զուտ ազգային բարգաւաճման ու զարգացման։ Բայց, ի՞նչպէս իրականացնել ատիկա։ Վորոշիլով չունի իր յատուկ քաղաքական գիծը։ Անկէ զատ, ան չի կրնար մինչեւ ծայրը երթալ ու վճիռ տալ։

Ես որոշ չափով կը ճանչնամ Վորոշիլովի կեանքը։ Մէկէ աւելի անգամներ հանդիպած եմ անոր ու շատ անգամներ բաժնած եմ՝ երբ իր մասին խօսած են։ Ան միշտ նկատուած է մարդ մը որ շատ յանդուգն է եւ անձնական մեծ քաջարութիւն ունի։ Միանգամայն, շատ պատուաւոր մարդ մը, որ ընդհանուրի բարիքը կը գերադասէ իր անձնական բարիքէն։ Մէկէ աւելի անգամներ իր սեփական կուրծքով պաշտպանած է ուրիշներու կուրծքերը։ Երբեք ու ոչ մէկ բանի առջեւ տեղի տուած է։

Անկարելիութիւն ճանչցած չէ։ Վէճերու մէջ, երբ համոզուած է թէ արդար է, երբեք զիջումի ճամբան բռնած չէ, ու ծռած չէ ուժեղին առջեւ։ Այս բոլորը, ճիշդ է, անցեալին մէջ էր։ Անոնցմէ շատերը կը մնան եւ այսօր,— պատուախնդրութիւնը, քաջասրտութիւնը եւ [illegible] նուիրումը, ազգին ու երկրին շահերուն։

Բայց, Վորոշիլովի մէջ շատ մը բաներ ալ փոխուած են, ինչպէս պատահած է ուրիշ վարիչներու քով՝ որոնք հին սերունդին կը պատկանին եւ այժմ կը ծառայեն խորհրդային պետութեան։

... Երեսնամեայ զօրավար Պոնափարթ դիւրաւ կրցաւ գրաւի դնել ամէն բան — իր ասպարէզը եւ նոյն իսկ իր կեանքը — եւ գրեթէ իր վերջին ուժերը յանդգնօրէն հրապարակ նետելով,— կատարեց պետական յեղաշրջում ու ազատեց Ֆրանսան։ Մանրացած ու երիտասարդական յանդգնութիւնը կորսնցուցած կայսր Նափոլէոն չկրցաւ վճռական կռուի մէջ նետել, Վաթերլոյի ճակատամարտին, իր վերջին պահեստը, անձնապահ գունդը ու կորսնցուց ամէն բան։

14 տարի առաջ, Տոնի շրջանէն երկաթագործ Քլիմ Վորոշիլով — ինչպէս եւ շատ մը ուրիշներ — դեռ երիտասարդ եւ ուժով առլցուն էին։ Անոնք պատրաստ էին ամէն բանի՝ յանուն ազգային բարօրութեան,— այնպէս՝ ինչպէս իրենք կը հասկնային։ Ծովը իրենց կը թուէր մինչեւ իրենց ծունկերը։ Պատրաստ էին գրաւի դնելու ամբողջ աշխարհը, ու խաղի դնելու ամէն բան։ Այսուհանդերձ, անոնք գրեթէ ոչինչ ունէին կորսնցնելիք այն ատեն,— այդ պատճառաւ ալ շահեցան ամէն բան։

Իսկ այսօ՞ր ... Ճիշդ հակառակն է,— անոնք գրեթէ ոչինչ կրնան շահիլ, բայց այդ իսկ պատճառով կրնան ամէն բան կորսնցնել,— բարձր պաշտօններ, ճոխութիւն, կիներու անվրդով աչքը, լաւ սարքաւորուած կեանք, օթեակներն ու թատրոնը, ինքնաշարժերը, արտաքաղաքային պալատները... Բոլո՛րը, բոլո՛րը։ Ու ասիկա ենթագիտակցօրէն կ'ազդէ Վորոշիլովի նման մարդոց։ Անոնց քով մնացած է միայն անունը եւ համբաւը՝ [illegible] յանդգնութիւն ունեցող մարդու։ Բայց արտաքնապէս առողջ երեւցող ծառը ներսէն փտած է իշխանութեան որդով։ Անոնց քով ճշմարիտ յանդգնութիւնը գոյութիւն չունի այլ եւս։ Անոնք պահապաններն են այժմ եղածին, բայց, յեղափոխականներ չեն։ Անոնք պահպանողականներ են եւ ոչ թէ նորոգիչներ։ Անոնք կրնան կառավարել երկիրը անդորրութեամբ, կռթնելով մեքենային, ոստիկանութեան, բանակին նետերուն։ Բայց, այդ նետերը արժանի անծանօթութեան մէջ՝ ձեռք զգելու համար ի նպաստ ազգին աւելի լաւ վիճակ մը եւ անձնապէս նոր պայքարի

ՀԱՏԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՇԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ

Նամակներ ընդունած էի Եգիպտոս, Պաղեստին, Լեհաստան, Սուրիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա գտնուող զանազան ծանօթ ու անծանօթ հայրենակիցներէ։

Այս նամակներուն բովանդակութիւնը գրեթէ նոյնն էր։ Տնտեսական տագնապ, անգործութիւն, թշուառութիւն, դժուարութիւն, դժգոհութիւն, յուսահատութիւն։

Բոլորն ալ կը խնդրէին խորհուրդ մը, լոյս մը, ճամբայ մը, դարման մը, թելադրութիւն մը։

Կը կարծեն թէ լոյսի քաղաքին մէջ ապրող մը անպայման կրնայ հանճարեղ գաղափար մը յայտնել։

Քանի մը բարեկամներու կարդացի այդ նամակները, ես ալ իմ կարգիս անոնց կարծիքը ունենալու համար։ Բարեկամներէս Միհրան Գարամեան եւ Շաւարշ Նարդունի յայտնեցին թէ իրենք ալ ընդունած են նոյնիմաստ գիրեր։

Որոշեցինք երեկոյ մը հաւաքուիլ իրարու քով եւ գլուխ գլխի տուած ճար մը մտածել, մենէ հեռու գտնուող խնդրարկու բարեկամներու, իբրեւ խնդրակատար երրորդութիւն։

Ու ժողովը կայացաւ եւ պէտք եղած որոշումը միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ, ինծի պաշտօն տրուելով որ հրապարակով պարզեմ մեր թելադրութիւնը, ի շահ մեր անգործ հայրենակիցներուն։

Մարդ երջանիկ կ'ըլլայ, սա շրջանիս, այն ատեն միայն երբ ունի գործ մը, մանաւանդ անկախ գործ մը։

Շատ մտածելով, քիչ մտածելով հասանք սա եզրակացութեան թէ ամէնէն ապահով, հասութաբեր գործն է ըլլալ գրավաճառանոցի տէր եւ տնօրէն։

Խանութ մը, խուց մը, ծակ մը գտնել բաւական է, գործի սկսելու համար։

Անմիջապէս յետոյ քանի մը տասնեակ նամակներ գրել, ուղղուած մեր թերթերու վարիչներուն, մեր հանդէսներու եւ տարեցոյցներու խմբագիրներուն եւ մեր գիրքերու հեղինակներուն։ Այդ գրութիւններուն մէջ լեզու թափել, աղաչել ու գրաւել ձեւանալ, պատուական ու պատուաւոր մարդերու դիմակ առնել, գովել ձեռնարկը, գնահատել հրատարակութիւնը, արբեցնել հեղինակը։

Աղուէսի խորամանկութիւններ երբ գեղչ կը խնդրուի, արծիւի թռիչքներ երբ ձեռնարկը կը բարձրացուի եւ կոկորդիլոսի արցունքներ ... երբ դրամ կը պահանջուի։

Խանութը կը լեցնէք թերթերով, հանդէսներով, գիրքերով։

Ձեր պահարաններուն եւ նամակի թուղթերուն վրայ կը գրէք. «Գրատան նշանաբաններն են արագութիւն, ճշդապահութիւն, պարկեշտութիւն, խղճմտութիւն»։

Այս չորս սիւներուն վրայ կը կառուցանէք գրատունը։ Ու կը սկսիք գիրքերը արագօրէն ղրկել, ճշդապահօրէն ծախել, դրամները պարկեշտօրէն ուտել եւ խղճմտօրէն մարսել։

Իսկ երբ ձեզի հետզհետէ նամակներ կը հասնին, որոնց մէջ դրամ կը պահանջեն, անոնց համար ուրիշ նշանաբաններ կը կիրարկէք։ Օրինակի համար՝ քար լռութիւն, փայտ անզգայութիւն, պաղ պաղպաղութիւն եւ խուսափող անգիտութիւն։

Երբեմն ալ, եթէ ձեր պարտքը 500 ֆրանք է, կը ղրկէք 100 ֆրանք եւ 500 ֆրանքի նոր ապսպրանք մը կ'ընէք, խնդրելով որ երկու ամիս պայմանաժամ տրուի ձեզի, ամբողջ գումարը վճարելու համար։

Վստահ եղէք որ ձեր գտնուած երկրին օրէնքները, կանոնները, դէպքերը ու դիպուածները պիտի հասնին ձեզի օգնութեան։

Տարին անգամ մը կը գրէք ու կ'ըսէք — Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն բաց օրէնքի խստիւ արգիլուած է երկրէն դուրս հանել դրամը...

— Դրամ պիտի ղրկէի սակայն յեղափոխութիւն ծագելով տակն ու վրայ ըրաւ ծրագիրս... (կ'երեւի դրամ ղրկելու ծրագիրը հակայեղափոխական է)։

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ձեր գիրքերը ծախուած չեն տակաւին։

— Դրամ շատոնց ղրկած պիտի ըլլայինք, եթէ ձեր գիրքերը ստացած ըլլայինք։ Կը ցաւինք ըսել թէ, հակառակ մեր դիմումներուն, դեռ ձենէ գիրք չենք ստացած։ Կ'երեւի ճամբան կորսուած են ծրարները։ Հաճեցէք դիմել տեղւոյդ թղթատարական վարչութեան։ Իսկ մինչ այդ, բարի եղէք ձեզի ղրկել, ապահովագրեալ, եթէ կ'ուզէք, քանի օրինակ գիրք։ Դրամը ամիսէ մը կրնաք ձեր գրպանին մէջ նկատել։

— Դրամ ղրկեցինք ձեզի։ Կ'երեւի թէ թղթատարական անկանոնութեան մը հետեւանքով դեռ ձեր ձեռքը չէ հասած։ Մի՛ յուսահատիք։ Չի կորսուիր։ Համբերեցէք ու կը ստանաք։ Քիչ մը սպասեցէք։

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ձեր գտնուած երկիրը պատերազմական վիճակ ունի։ Նախընտրելի է որ դրամը առայժմ քովս մնայ։ Ամէնէն ապահով դրամատունն է մեր գրատունը։

— Դրամ պիտի ղրկէի, սակայն դրամատունը գրաւեց այդ դրամը, [illegible] շատ խոշոր տուգանքի մը դատապարտեց զիս...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ոչ մէկ միջոց կայ դրամը ձեզի հասցնելու։ Հակառակ իմ կամքիս դրամը չուզեր բաժնուիլ խանութէս...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, եթէ ինծի դրամ ղրկեն։ Աստուած ինծի, ես ալ ձեզի ...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ղրկելիք դրամս դրամ չընէք ձեր դրամատիրական երկրին դրամին վերածուելով...

Այսքան դրամ եւ սակայն մէկ սանթիմ չէք գտներ նամակին մէջ։

Տարիները կ'անցնին, դուք հետզհետէ գործը կը մեծցնէք, կը հարստանաք։

Թերթերը կը փակուին ու նոր թերթեր մէջտեղ կ'ելլեն, հեղինակները անօթութենէ կը մեռնին ու նոր հեղինակներ մէջտեղ կ'ելլեն։ Դուք սակայն միշտ ողջ էք եւ առողջ ու ձեզմով կ'ապրի հայ գրականութիւնը։

Նոր գրողները ստիպուած են իրենց գիրքերը ղրկել ձեզի, տարածուելու եւ կարդացուելու համար... լափուելով։

Այս ճամբէն քալողներ կարճ ժամանակի մէջ կրցած են ըլլալ տէր տունի, արտի, այգիի, հողի եւ մանաւանդ հարուստ եւ աղուոր կնկան։

Դրախտը ձեր առջեւն է, մտէք ներս։ Այս դրախտին մէջ ամէն պտուղի եւ ամէն թռչունի միս ուտել արտօնուած է։

Կրնաք մանաւանդ ուտել հայ հեղինակին միսը, ոսկորը, ծուծը։

Ու կրնաք հրապարակով ալ երգել.

— Ամբողջ դրամագլուխս գիրքերու պատկերացուցի, յօգուտ եւ ի շահ հայ գրականութեան...

— Թշնամիս այս գործը չընէ։ Ես կանխիկ ԲԷՔԸՐ ԲԷՔԸՐ դրամ կը վճարեմ հեղինակներուն եւ ամիսներով, տարիներով պիտի սպասեմ որ ազգը գիրք գնէ։

— Աւա՜ղ, այս ազգը չի գիտեր գնահատել իր մշակոյթին ծառայողներուն արժէքը։

— Մենք ենք հայ մշակոյթին բազմաշխատ տարածիչները, հայ գիրքին յոգնավաստակ պահպանիչները, հայ միտքին եւ արուեստին ջահակիրները ...

Ձեր միտքին ալ կրնաք աւելցնել.

— Մենք ենք հայ հեղինակներուն դրամները [illegible] վերածողները ...

Եւ տակաւին օր մը, քանի մը բարեկամներու ականջին կրնաք բաներ մը փսփսալ ու կազմակերպել ձեր յոբելեանը, իբրեւ մշակ մշակոյթի...

Ես ալ ձեր յոբելենական հանդէսին ճառ մը կը խօսիմ, եթէ մինչեւ այն ատեն իբրեւ հեղինակ մնացած ըլլամ ... ողջ։

Այո՛, կը խօսիմ կրակոտ ճառ մը ձեր գործունէութիւնը հրդեհելով եւ փայլեցնելով։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի
Ա. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Համազգային» հայ կրթ. եւ հր. միութեան Ա. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 17ի կիրակի օրը, մասնակցութեամբ շրջաններու բոլոր մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներուն: Ֆրանսայի Կեդր. մարմինը երկար զեկոյցով մը ներկայացուց իր երկու տարուան աշխատանքին բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը: Ցետոյ Կեդր. մարմնի քարտուղար Գ. Հ. Բալուեան, ըսաւ.

— «Համազգայինը հիմնուեցաւ ամէն բանէ առաջ ապահովելու համար միջնակարգ վարժարան մը: Ցօթը տարի է անցեր այդ օրէն ի վեր եւ այսօր թափուած գերմարդկային ճիգերու շնորհիւ ճեմարանը կուտայ իր առաջին շրջանաւարտները: Աւելորդ է ըսել թէ այս արդիւնքը ինչքան վերանորոգիչ է եւ սրտապնդիչ հայ կեանքին համար: Սկզբնական դժուարութիւնը հարթելով, անկէ վերջ ճեմարանը ամէն տարի պիտի տայ շրջանաւարտներու շարքեր: Ներկայիս եթէ ամէն կողմ ծնունդ են առեր «Համազգային»ի մասնաճիւղեր, իրենց նպատակն է օգնել կեդրոնի հիմնած միջնակարգ վարժարանին: Աւելորդ է տեղաւորական զգացումներէ պինդ նալ, քանի որ ճեմարանէն դուրս գալէ ետք ուսանողութիւնը չի վերադառնար միայն Պէյրութ քաղաքին: Ուրեմն Փարիզի մէջ 1933 մայիս 9ին հիմնուած Համազգայինի մասնաճիւղը (յետագային Կեդր. մարմին) իրեն նպատակ ունէր օժանդակել նախ Պէյրութի ճեմարանին: Իսկ երբ իր գործունէութիւնը կ՚ըլլար արդիւնաւէտ՝ պիտի օժանդակէր նոյնպէս տեղական կրթական ձեռնարկներուն: Այդ միտքով, այդ նպատակին համար ճամբայ ելաւ մեր սիրելի նախագահը՝ Գ. Ա. Ահարոնեան, եւ այդ ձեռնարկին համար ալ իր թանկագին կեանքը զոհեց կաթիլ մը աւելի օժանդակութիւն հասցնելու համար ճեմարանին»:

Զեկոյցին մէջ տրուած էին մանրամասն թիւեր թէ Փարիզի մասնաճիւղը ո՛րքան անդամ ունի, ի՛նչքան մուտք, որքան ղրկած է ճեմարանին եւայլն:

Ցետոյ շարժանկարի մը պէս մեզի ներկայացուեցաւ արուարձաններու մասնաճիւղերը,— Շավիլ, Սէվրան, Ալֆորվիլ եւ Սարսէլ, իրենց կատարած աշխատանքներով: Օրինակ Շավիլը կ՚օժանդակէ տեղւոյն մանկապարտէզին, Սէվրանը հաստատած է մատենադարան մը որ բաց է հանրութեան առջեւ: Սարսէլը կը կազմակերպէ հայ մշակոյթին նուիրուած երեկոներ, ինչպէս Անիի քաղաքակրթութեան նուիրուած դասախօսութիւնը: Ցիշուեցաւ նոյնպէս գաւառի մասնաճիւղին գործունէութիւնը, իւրաքանչիւրը զատ զատ: Ութէյլի մէջ չորս հոգինոց խմբակը հակառակ իր թիւի պզտիկութեան ամէն տարի կեդր. մարմնին կը հասցնէ չորս-հինգ հարիւր ֆրանքի օժանդակութիւն մը:

Զեկոյցը վաւերացուեցաւ միաձայնութեամբ եւ եղան առաջարկներ՝ նոր շրջանի ուղեգծի մասին: Որոշուեցաւ լայն օժանդակութիւն հասցնել տեղական մշակութային ձեռնարկներուն:

** Զեկուցումներէն յետոյ, միաձայնութեամբ Կեդր. Մարմնի անդամ ընտրուեցան Գ. Գ. Ռ. Բերբերեան (նախագահ), Վ. Եարճանեան (փոխ-նախագահ), Հ. Բալուեան (քարտուղար), Ե. Ցարութիւնեան (գանձապահ), Ս. Տէր Թովմասեան (հաշուապահ): Անդամներ՝ Օր. Ց. Պետրոսեան, Ա. Ջամալեան, Ս. Սասունի, Ա. Վաչեան եւ Խուպիկեան:

Պատուակալ անդամ ընտրուեցաւ Գ. Ա. Ահարոնեան:

** Համազգայինի Կեդր. Մարմինը փետրուարի մէջ ճեմարանին համար Գահիրէ փոխադրած էր 500 ֆրանքի համեստ օժանդակութիւն մը: Նորակազմ վարչութիւնն ալ մարտ 29ին փոխադրեց դարձեալ 500 ֆրանքի գումար մը ճեմարանին համար:

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

մէջ մանել... ո՛չ, այդ բանին, ինչպէս կ՚երեւի նոյն իսկ Վորոշիլովները ատակ չեն: Բոլշեւիզմին ծեր գայլերուն ակռաները սկսած են ինալ...

... Անգամ մը, Լէնին ըսած է Քրժիժանովսքիին.

— Գիտէ՞ք թէ որն է աշխարհի մեծագոյն թերութիւնը,— յիսունէն վեր տարիք ունենալը ...

Այո, երբ մարդ անցած է յիսունը, դժուար կրնայ նոր կեանք մը սկսիլ, փոխել իր գաղափարները, բարքերը, անձնական կապերը: Իսկ Ռուսիոյ մէջ նոր ազգային կառուցումի մը ամբացումը սկիզբն է նոր կեանքի մը:

Նման յեղաշրջման մը ատա՞կ են Ստալին, Վորոշիլով եւ իրենց սերունդի մարդիկը:

— Ո՛չ, կը կարծեմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Դպնունի կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.—

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 9րդ համագումարին մէջ Խանջեան կը գանգատէր, որ շարժանկարի շինարարութիւնը գոհացուցիչ չէ Հայաստանի մէջ:

1934ին, այդ պակասը սրբագրելու նպատակով, որոշ աշխատանք թափուեցաւ, սակայն որ եւ է փոփոխութիւն տեղի չունեցաւ կացութեան մէջ: 1933ին սինեմաներու թիւը կը հասնէր 47ի, իսկ 1934ին՝ 88ի, (9ը քաղաքային, 32ը գիւղական, 47ը շրջիկ): Սակայն եթէ նկատի ունենանք որ մեր քաղաքներուն, բանուորական կեդրոններուն, գիւղերուն, գիւղատնտեսական կայաններուն եւ դպրոցներուն պահանջը աճած է հետզհետէ, պէտք կ՚ըլլայ ընդունելու որ անհրաժեշտ է աւելի եւս ընդարձակել շարժանկարի ցանցը: Այդ է պատճառը, որ 1935ի ծրագրով կը նախատեսուի շարժանկարի ցանցը հասցնել 157 կէտերու: Եթէ 1934ին մեր շարժանկարի սրահները յաճախեցին 1.200.000 հանդիսական, յոյս ունինք որ 1935ին քաղաքներու սինեմաները կ՚ունենան 705.000 հանդիսական, գիւղերու սինեմաները՝ 1.500.000 հանդիսական, դպրոցական սինեմաները՝ 420.000 հանդիսական:

Սակայն չի բաւեր աշխատիլ շարժանկարի շինարարութեամբ, անհրաժեշտ է եւ կարեւոր տալ լաւ ժապաւէններ, ինչ որ կախում ունի տնտեսական եւ զանազան պայմաններէ:

Քննենք քաղաքներու սինեմաներուն վիճակը:

Քաղաքներու առեւտրական սինեմաներն անգամ չունին տարրական յարմարութիւններ: Ցետոյ շարժանկարի ժապաւէններու մասին ոչ մէկ քարոզչութիւն կը կատարուի: Հանդիսականները չեն ուսումնասիրուիր, ոչ ալ նկատի կ՚առնուին անոնց պահանջները: Հիմնական թերութիւնը սինեմայի շէնքերու կացութեան մէջ կը գտնուի, որովհետեւ այդ շէնքերը չունին ծխարան, օժանդակ սենեակներ (ցուցահանդէսի, ընթերցարանի, խաղերու, եւն.), գեղարուեստական ժամանցի յատուկ յարմարութիւններ:

Ահա թէ ինչու մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ հիմնել սինեմայի նոր շէնքեր, այլ ժամանակ Երեւանի Թատրոն-սինեմա շէնքին կառուցումն աւարտել մինչեւ նոյեմբեր: Իսկ ներկայ շէնքերն ալ օգտագործել՝ նորոգելով եւ տալով անհրաժեշտ յարմարութիւնները:

Շատ աւելի թերի է շարժանկարի ցուցադրութիւնը բանուորական ակումբներու մէջ, ուր ցոյց տրուած ժապաւէնը ոչ մէկ կապ ունի տեղւոյն աշխատանքներուն հետ՝ բանուորներու պատրաստութեան տեսակէտով: Շարժանկարի վարչութիւնը կարծես կը մտածէ միայն ժապաւէն մը ցոյց տալ, առանց նպատակի, կամ թերեւս շահադիտական մտահոգութեամբ:

Գիւղերուն մէջ աւելի գէշ: Վերը յիշուած թերութիւններէն զատ, գիւղերու սինեմաները յաճախ ժապաւէն չունին, երբեմն ալ ցուցադրութիւնը կը տեւէ 4 ժամ, նոյն իսկ 6 ժամ: Աւելցուցէք նաեւ անտանելի պայմաններ,— շէնք չկայ, լուսաւորութիւն չկայ, գիշերելու տեղ չկայ, փոխադրական միջոցները կը պակսին, ինչպէս կ՚ուզէք որ աշխատին շրջուն շարժանկարի կազմակերպիչները:

Դպրոցներու մէջ եւս շարժանկարը լուրջ ուշադրութեան առարկայ չէ դարձած:

Այս թերութիւնները բառնալու լաւագոյն միջոցն է բաժնեգրութիւնը:

Շարժանկարի ընկերութեան վարչութիւնը կ՚աշխատի մինչեւ յուլիս խօսուն շարժանկարներ սարքել շրջանային կեդրոններու մէջ (Կիրովական, Ստեփանաւան, Հոկտեմբերեան, Քանաքեռ, Ախտա, Նոր Բայազիտ, Դիլիջան, Իջեւան, Ամասիա, Արթիկ, Վաղարշապատ, Ղամարլու, Գորիս, Ղափան եւ Ալլահվերդի): Պատրաստ խօսուն շարժանկարներն են Ջալպայեւը, Մաքսիմ Կորքիի պատանեկութիւնը, Գիւղացիներ, եւն.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քրոջս՝ Արաքսի Թորոսեանի ծանր հիւանդութեան առիթով, իմ խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ վիրաբուժապետ Prof. Kussի եւ բժշկապետ Գ. Քոլոլեանի որոնք գործակցաբար եւ գիտական նորագոյն եղանակներով դարմանեցին զայն անձնուիրաբար:

Շնորհակալութիւն նաեւ այն բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որոնք իրենց ապաքինման մաղթանքներով հետեւեցան հիւանդութեան:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
«ԿՐԹԱՍԻՐԱՑՆ» ԱԼ ԿԸ ՊԱՌԱԿՑԻ...

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարտ 24ին Օթէլ Թուաի ներքնայարկի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, որուն յայտագրութիւնը արդէն շաբաթներով կը տեսնուէր յանուն «Մալաթ. Կրթ. Հարազատ Մասնաճիւղի»: Հետաքրքիր բազմութիւն մը փութացած էր լսելու այս նոր անունով մասնաճիւղին անջատման պատճառները:

Օրուան նախագահ Գ. Խ. Տէմուրճեան հանդէսը բացաւ նուագել տալով «Հայաստանէն եկած գինուորը»: Ապա քանի մը խօսքերով պարզեց հանդէսին նպատակը, ըսելով թէ բոլոր յօժարը ի դերեւ ելան շնորհիւ կարգ մը ոչ հայրենասէր մարդոց որոնք օտար մտայնութիւն ներմանեցին Մալաթիոյ Կրթ. Միութեան մէջ, եւ թէ տարիներու ընթացքին եղած բոլոր փորձերը ապարդիւն անցան Մալաթ. Կրթ. Միութիւնը փրկելու: Մէջ ընդմէջ հանդիսականները միանալով նուագախումբին կը թնդացնէին ազգային երգեր: Ցետոյ խօսք տրուեցաւ Գ. Մ. Գըլըճեանի, որ շատ յուզուած ճառով մը ըսաւ.— Հայրենակիցներ, այս օրուան հանդէսը գործախառարար հաճոյքով չէ որ կը տօնենք: Ինչպէս գիտէք, շուրջ 4—5 տարուան պայքարներէ յետոյ է որ առխալուած այս քայլը առինք, պարզապէս Մալաթիացիներուս պատիւը փրկելու համար: Ուրիշ նպատակներ չունինք: Ամերիկայի մեր կեդր. վարչութիւնը հակառակ եղած բոլոր բողոքներուն իր ընթացքը չփոխեց, ուղղակի համայնավար եւ հակազգային ճամբան բռնեց որ երբեք չէր համապատասխաներ մեր ծրագիր կանոնագիրին: Մեր միութիւնը երեք հիմնական նպատակներ ունի.— Առաջին՝ կրթական, երկրորդ՝ վերաշինութիւն, երրորդ՝ ազգասիրական: Բայց ասոնց ոչ մէկը կրցաւ կատարել վերջին 3—4 տարիներուն ընթացքին, նոյնիսկ առաջին եւ երրորդ յօդուածները ծրագիրէն դուրս նետեց, ըսելով թէ մեր բոլոր ուժը պէտք է կեդրոնացնենք նոր Մալաթիոյ շինութեան Խ. Հայաստանի մէջ: Սիրայօժար ենթարկուեցանք: Ահա հայրենակիցներ, նայեցէք թէ այդ մարդիկը ի՛նչ շինեցին նոր Մալաթիոյ մէջ, եւ կամ քանի հայրենակից փոխադրեցին ու որքան հազարներ կուլ տուին: 1930ին, երբ Ամերիկայի կեդրոնին բոլոր դրամը իրենց քով էր Հայաստանի կառավարութեան հետ բանակցութեան կը մտնեն, խոստանալով 92000 (իննսունը երկու հազար) տոլար, փոխան 600 անցագրի: Անմիջապէս գումարը կը յանձնուի եւ ներկայացուցիչ մը՝ Գ. Արսլանեան կը ղրկուի Հայաստան որպէսզի բնակարաններ շինուին, անշուշտ վերը յիշուած գումարով, բայց 92000 տոլարը ձեռքէ ելլելէ յետոյ կ՚ընդունին միայն 100 հոգի, իսկ կը շինուին 14 հատ փոքր տուներ ամէն մէկը 2 սենեակ մէկ խոհանոցով: Երկրորդ՝ այդ վեց հարիւրէն 70 հոգի հին Մալաթիայէն պիտի ընդունուէին, լուր կը ստանան թէ ձեր անցագիրները առնուած են, գացէք Տրապիզոն որ պէտքի անցնիք Հայաստան: Խեղճ հայրենակիցները ձիւն-ձմեռով ճամբայ կ՚ելլեն ու կ՚երթան, բայց յուսախաբ ետ կը դառնան ենթարկուելով դառն տանջանքներու...: Վերջացնելով բառ, արդէն Ամերիկայի մէջ մենք ունինք մեր Հարազատ կեդր. վարչութիւնը եւ իր ամսաթերթը «Պապ Ուխտին» եւ Ֆրանսայի մէջ ալ բոլոր շրջաններու մէջ ունինք հայրենակիցներ որ Հարազատ ձայնին կը սպասէին: Այստեղ Վալանսի մէջ 25 հոգի մէկէն դուրս եկան:

Ցետոյ նուիրատուութիւնը բացուեցաւ եւ 8—10 վայրկեանի մէջ 240 ֆրանք գոյացաւ: Ցաջողութիւն:

Թղթակից

ՍԱՄՈՒԷԼ

Նոյն ցաւը ամէն տեղ

Պէյրութի «Ազդակ»ը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (22 մարտ).

— «Բաղդատելով միւս գաղութներու հետ տնտեսական տագնապի պատճառած աղէտը աւելի բուռն է մեր գաղութին մէջ: Մէկ կողմէ հայաբնակ քաղաքներու սահմանափակ մեծութիւնը եւ միւս կողմէ շինարարական աշխատանքներու սակաւութիւնը պետական պիւտճէի անհաւասարակշռութեան պատճառաւ, երկար տարիներէ ի վեր անգործութեան մատնած են մեր բացառաբար աշխատաւորներէ բաղկացած Սուրիոյ ու Լիբանանի գաղութները: Եթէ նկատի առնենք նաեւ որ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը սուրիահայութեան գաղթած է Կիլիկիոյ վերջին պարպումէն վերջ, դիւրին կ՚ըլլայ պատկերացնել ողբերգութեան ահաւորութիւնը:

Որքա՜ն յուզիչ է պատկերը որ կը պարզուի ամէն առաւօտ Սուքի հրապարակին վրայ, ուր աճուրդի կը հանուին մեր հայրենակիցներուն բազուկները: Անկէ ձեռնունայն եւ յուսահատ տուն կը վերադառնան շատերը, ժամեր սպասելէ վերջ:

Այսպէս է եղած տարիներէ ի վեր վիճակը մեր գործաւոր հայրենակիցներուն, որոնք, դժգոհ իրենց ճակատագրէն, անձայն ու անգանգատ պայքարած են սովի ու անօթութեան դէմ: Հիւղաւաններու պատճառած հակառողջապահիկ պայմանները, խոնաւ կլիման եւ բնական աղէտները աւելի խորացուցած են մեր ժողովուրդի դառնութիւնները ու կարօտութիւնները:

Աներեւակայելի համեմատութիւններու հասած է ներկայիս տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան պատճառած աղէտը: Կարելի չէ ըմբռնել հայկական թաղերու մէջ տիրող յուսալքումն ու յուզումը: Մեր հայրենակիցները ոչ միայն զրկուած են իրենց մերկութիւնը ծածկելու միջոցներէն, այլեւ չոր հացի մը կարօտը կը քաշեն: [illegible] հացի կտորի մը կարօտով կը փակեն իրենց աչքերը, իսկ ծնողներ արցունք թափելով կը կուրցնեն իրենց աչքերը:

Այս է իրական պատկերը մեր նիւղուածներուն:

Ձեռ մուրալ անոնք եւ ձեռք չեն երկարեր օտարին ու հայրենակցին: Ցեղային արժանապատուութեան խնդիր է այդ իրենց համար: Չէք կրնար մէկ հատ իսկ հայ որբեւայրի կամ անդամալոյծ գտնել հրապարակներու վրայ, որ անցող գացողէն ողորմութիւն կը մուրայ:

Դժբախտաբար, սակայն, ոչ ոք անմիջական հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ մեր գաղութին հանդէպ: Մեր ազգային ու եկեղեցական իշխանութիւններն անգամ չեն խորհած կարելի միջոցներու մասին՝ գոնէ մասամբ մեղմելու համար աղէտը, մինչ միւս աւելի բաղդաւոր գաղութներու մէջ իրար անցած են մեր բարեգործական ու ազգային հաստատութիւնները, առանձին մարմիններ ստեղծած եւ դիմումներու ձեռնարկած: Մանաւանդ հոս մեր գաղութին մէջ, հինէն ի վեր, գործադրկութեան պետական նպաստի դրութիւն ալ գոյութիւն չէ ունեցած:

Մենք չենք հաւատար ի հարկէ, որ, մեր վտիտ միջոցներով կրնանք բարելաւել տնտեսութիւնը մեր գաղութին, կամ կրնանք գործ հայթայթել մեր անգործներուն: Անշուշտ ոչ: Սակայն կրնանք մասամբ մեղմել թշուառութիւնը եւ հոգեկան մխիթարութիւն պարգեւել սրտաբեկ ծնողներուն: Կրնանք հագուեցնել գոնէ մերկերը եւ կերակրել անօթի երախաները:

Ինչպէս շեշտած ենք անկէ առաջ, միակ եւ հիմնական ելքը այս ողբերգական կացութեան կը մնայ ներգաղթը: Եթէ գաղութներէն այս կարգին ալ քանի մը հազար անճարներ փոխադրուին, ամէնէն մեծ շահը ապահոված կ՚ըլլանք:

Անցած տարի խոստացած էին ներգաղթի վերսկսիլ **1935ին**: Ահա ամիսներ անցան, սակայն դեռ ոչ մէկ շարժում կը նշմարուի: Պէտք է վերստին դիմել եւ ներգաղթ պահանջել: Ի հարկին պէտք է պաղատագին կոչեր ուղղել: Խականը փակուած դռներուն բացուիլն է: Եւ քանի որ աշխատանքներու եւ շինարարական ձեռնարկներու շատութենէն կը խօսուի շարունակ, պէտք է որ ապահովուի ներգաղթը»:

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն (7 մարտ).

Դժբախտաբար Ազգ. Կեդրոնականը նիւթական ծանր տագնապ մը կ՚անցընէ: Ոչ միայն ուսուցիչները 3—4 ամսական պահանջ ունին, այլ եւ կարելի չըլլար ամսէ ամիս վճարել անոնց [illegible]:

Անկէ առաջ, ելմտական պաշտօնատունը կարեւոր գումար մը պահանջեց, ազդարարելով թէ չվճարուելու պարագային արգելքի տակ պիտի առնէ (հաճզ) վարժարանին գոյքերը:

Վարչութեան յանձնարարութեամբ, Բերայի Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը 700 ոսկիի փոխատուութիւն մը բրաւ, բայց տուրքին կարեւոր գումար մը կը մնար տակաւին: Ասոր վրայ եկան աւելնալու յետագայ ամիսներու տուրքերը, եւ գոյացաւ 1000 ոսկիի պարտք մը:

Առջի օր, Ղալաթիոյ ելմտական մասնաճիւղը ազդարարեց որ արգելք պիտի դնէ վարժարանին գոյքերուն վրայ, եթէ երեք օրուան ընթացքին չվճարուի 1000 ոսկին: Տնօրէնը պատասխանած է թէ ինք դրամական խնդիրներով չի զբաղիր, այլ Թաղ. Խորհուրդը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՑԷ ԴՈՒՆ

Տէր Սողիկ եւ Օհան ախպար իրարու նայած առեն իրար կը տեսնէին, մինչեւ այս օրերու իրենց պահած լուսութեան պատկերը, անոնց բոլոր խաղերը կը տեսնէին:

Տէր Սողիկ երբ նայեցաւ օղիի շիշին, կարծես ներսը շոգի կը մխար, կը գալարէր կամաց կամաց, օձապտոյտ, ծուէն ծուէն, կ՚ոլորուէին օձերու պէս, իրարմէ բաժնուած, կը փոխուէին պատկերներու ....

Պահ մը աչքերը օղիի շիշին փակած մնացին:

Տարօրինակ փոթորիկ: Շիշին խորը փոթորիկ փրթած, ալիք ալիք, անհուն...

Աչքերուն փոթորիկ կ՚երեւար:

Պզտիկ, կլորակ սեղանին առջեւ, բուրդով լեցուն կակուղ բազմոցին վրայ ծալապատիկ նստած, փոթորիկի հանդիպած էր տէր Սողիկ:

Առանկ վայրկեաններուն երբեմն դժուար է հասկնալ շարժումներու գաղտնիքը, բայց տէր Սողիկ եւ Օհան ախպար, լռութիւնը քանի կ՚երկննար, բան մը աւելի կը տեսնէին իրենց անցեալէն, կը տեսնէր մէկը միւսին անցեալը:

Բայց պէտք էր բան մը ընել, վայրկեանները կ՚երկննային, կ՚երկննային, Օհան ախպարի լռութիւնն ալ ծանրաբեռնուած, իր վրայ կը փռուէր պատանքի նման:

Պզտիկ պնակներու մէջ ձիթապտուղ կար, ճերմակ պանիր, բողկէ աղցան ... Սկսան ուտել... կմկմալով, ծանրօրէն, առանց կը հասնէր որ կը կենային, միտքով բան մը կը փնտռէին, երբեմն պարպուած պնակներուն վրայ կը մնար իրենց աչքը, յետոյ շունչը բռնուած տեսակ մը զգուշութեամբ, ձայնի մը պտոյտը կը լսուէր իրենց կոկորդին մէջ: Խօսելու տեղ, շունչի մը դողդղանքը կարծես կ՚երկննար, երբ,

— Տէր ողորմեա, տէր ողորմեա, կրկնեց տէր Սողիկ ու, տունդ չէն մնայ, Օհան տղա, բացագանչելով, օղիին վերջին գաւաթը մինչեւ տակը պարպեց, հառաչեց ծանր, խորհրդաւոր շունչի մը հետ, ու ծուռ ծուռ Երուանդի նայած պահուն, ի՞նչ կար, բան մը, պլպլացող, շլացնող լոյսի նման՝ կը քսուէր իր աչքերուն:

Անճանաչելի դէմք: Չարչարուած երազներու շուքը մնացած միայն, արտայայտութիւնը, շարժուձեւերու խառնուրդի պէս, կը պատկեր, կ՚երկննար տէր Սողիկի վրայ...

×

Կէս-քուն, կէս-արթուն, Օհան ախպար լուացուց գիշերը:

Բաղնիքէ մը դուրս կ՚ելլէր: Քրտնած էր, երբ անկողնէն ելաւ:

«Աչքերուս շատ նայեցաւ, ամէն բան աչքերուն մէջ ...» փսփսաց, ու վերջին բառը լմնցած չլմնցած, կանգ առաւ:

Իր կեանքին խառնուող այս ձայնը, հարիւրաւոր հեծծանքներու խառնուրդը, կը մխուէր սրտին, բան մը կը ծակէր, կ՚արիւնէր, կ՚արիւնէր ...

Ձայներ կուգային ականջին, կը ճանչնար...

Այս ձայներուն մէջ բոլոր իր լսած լացերէն բան մը կար: Սրտերուն խորը մնացած հառաչանքներուն նման զգուած: Այս ձայները, բոլոր այս ձայները՝ տառապողներու ձայնին արձագանգը կուտային: Անոնցմէ թեթեւ շունչ մը միայն մնացած սրտին վրայ, հիմակ, հիմակ կ՚արթննային անոնք, իրենց աչքերը կը բանային, երբ այս տղուն աչքերուն լոյսը կը դպէր իր աչքերուն:

Օհան ախպարի սիրտը առտուն կանուխ տաքն ու վրայ, բան մը ըսել կ՚ուզէր, ու շրթունքները սեղմած, ակռաներով կարծես խածած բոլիկը, լեզուն կը սափակնար, յետոյ կ՚ուռէր փչուած փուքի նման, չէր կրնար ձայնը հանել, երբ սրտին մէջ, խորհրդաւոր զօռում մը կարծես, ոլոր մոլոր ձայնը դողդղացուց՝

— « Ալ մի նայիր իմ աչքերուս»:

×

Օհան ախպար առտուն կանուխ խանութ գնաց:

Այնքան կանո՞ւխ ... գործաւորները իրարու նայեցան:

Եկեղեցւոյ կոչնակին ձայնը լսուեցաւ:

Արձան մը կարծես:

Արձանի մը չափ հանդարտ, տխրութիւնը սառած, ձմեռուան պէս պաղ, Օհան ախպար գրասենեակին դրան առջեւ կեցաւ: Ինքնաբերաբար շրթունքները երերացին ու կրկնեց.

— Տէր Սողիկ, տէր Սողիկ...

Միտքը եկած գիւղերուն օղիի սեղանին տխուր պատկերը, գինով մը կարծես ներս մտաւ գրասենեակէն, նստաւ աթոռին վրայ: Բերանը գոց, շունչը հեկեկանքի պէս դուրս կուգար քթէն: Իր ներսը մնացած ձայնը գալարուն, շուզելով կը հառաչէր.

— Սոզայի՞ր ...

Ինտո՞ր նայէր հիմակ իր գործաւորին աչքերուն:

Ինք անդունդը ինկած մարդ մը, եւ ի՛նչ անդունդ, տխուր ձայներ կուգային ականջին:

— « Աս ալ դանդունը նետեցի ...»

Հերուան, դեռ քանի մը օրուան իր սիրած նախադասութիւններէն մէկը աս, « աս ալ դանդիւնը նետեցի ...» , երբ հարիւրին հարիւր կը շահէր, կը քամէր մէկուն արիւնը:

Բայց հիմա՞կ ... հիմակ իր ձայնին, իր խօսքերուն կշռոյթը որքան ծանր, մեղմնող է եղեր: Կը կէէր կոնակը, կը ծակէր գլուխը անոնց բազին տակ, ու արիւնին բոցը հառած աչքերուն, կրկնեց.

«Աչքերուն մէջ ինչ որ տեսնեմ, ան կը գրեմ»:

— Աստուածս ... ուրե՞մն ...

Ու նայեցաւ գրասեղանին: Առաջուան սեղանը, բան փոխուած չէր: Տետրակները դրուած իրարու վրայ, իրենց հանդարտութեան մէջ կը մնային: Կաղամարն ալ հոն, իր առջեւ, այս անգամ նայեցաւ հետաքրքրութեամբ: Լոյսի տժգոյն ճառագայթներ թեթեւ թեթեւ կ՚երերային, կաղամարին շրջափակը հայելի կը դառնար: Բայց ի՞նչ խորունկ պատկեր: Քանի կը նայէր, աւելի կը խորունկնար, կը մտնէր անդունդի մը: Այդ հեղուկը կը կլլէր զինքը: Աւելի ծռեցաւ, եւ քաշուեցաւ յանկարծ սարսափով, ու մրմնջեց.

— Ուրուական մը:

Այս հեղուկը, դունաւոր, արիւնի պէս... հոն էր իր շուքը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

նաւային պաշտօնէութիւնը հազիւ 7 առ հարիւր կը ներկայացնէ: Շեշտեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել ոչ միայն օդանաւորդները, ղեկավարութիւնը յանձնելով երիտասարդներու, այլ եւ բարձրացնել ամբաձիգ օդանաւերու համեմատութիւնը եւ ապակեդրոնացնել օդանաւերու շինութեան ճարտարարուեստը: Այդ շինութեանց մեծ մասը կեդրոնացած է Փարիզի մօտ, ուրեմն ենթակայ օդանաւային յարձակումներու: Այժմ օդանաւերու եւ յարակից շինութեանց գործարանները պիտի տարածուին երկրին զանազան մասերուն մէջ, մասնաւորապէս դէպի հարաւ եւ արեւմուտք:

Ռումանիան ալ կը պատրաստուի

Ռումանական խորհրդարանը վերջերս վաւերացուց տուրքերու յաւելման եւ նոր տուրքերու հաստատման օրէնքը: Այս յաւելումները եղած են գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, համաձայն արդի ռազմագիտութեան: Սովորական եկմտացոյցէն զատ, երկու միլիառ լէյի բացառիկ վարկ մը սահմանուած է այս գործին: Վարչապետ Պ. Թաթարէսքօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ.

— «Մեր պատմական խոչալը իրականացած է: Մենք այլ եւս ո եւ է մէկուն չենք նախանձիր եւ միայն մէկ բաղձանք ունինք,— հանդարտութիւն եւ աշխատանք, որպէսզի կարենանք մեր ժողովուրդի հանճարին բաժինը բերել մարդկային քաղաքակրթութեան: Բայց, մեր սահմաններէն անդին ապառազինութիւնները կը բազմապատկուին, ուժի պաշտամունքը աւելի կը շեշտուի ամէն օր, հաշտութեան դաշնագիրները յարձակումներ կը կրեն անոնց կողմէ որոնք չեն ուզեր հպատակիլ պատմութեան վճիռներուն: Տանք մեր բանակին արդիական ռազմագիտութեան գործիքները, որպէսզի կարենանք ապահովել մեր սահմաններուն և անկախութեան պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ օգնել խաղաղութեան դատին:

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄԸ ԴԻԱԿԸ ՀԱՆՈՒԵՑԱՒ ԳԵՏԷՆ

ՇԱՍ, (Իզէռ) — Մարտ 29ին ցամաք հանուեցաւ հայ կնոջ մը՝ Թագուհի Թորոսեանի դիակը (Պրուսացի): Դժբախտ կինը անհետացած էր Նէվիլէն, փետր. 24ին: 34 օր ջուրին յատակը մնալէ վերջ, 45 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ ցամաք կը նետուի Շասի շրջակաները: Իր ետին կը ձգէ ամուսինը, Հրաչ Թորոսեան, զաւակը՝ հինգ տարեկան Ալպեր, եղբայրը Օննիկ (Սէնթ Էթիէն), իսկ մայրը կը մնայ Նէվիլ:

Կիրակի օր թաղումը կատարուեցաւ Շասի մէջ: Գրեթէ ամբողջ գաղութը ներկայ էր: Այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնները բոլոր պարագաներուն:

15 երիտասարդներու ամլացման դէպքը

═ ◆ ═

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԲԺԻՇԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն 15 երիտասարդներու ամլացման մասին, որ տեղի ունեցած է Գոստոյի մէջ եւ որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երէկ: Պրիւքսէլի մէջ ձերբակալուեցաւ այն օտար բժիշկը որ գլխաւոր պատասխանատուն կը համարուի այս խայտառակ արարքին: Դէպքը երեւան հանեց Գոստոյի ապահովութեան տեսուչը, երկար հետապնդումներէ յետոյ: Ամբողջ քաղաքը յուզման մատնուած է. մանաւանդ որ, պատասխանատուները մեծ մասով օտարականներ կամ պետական պաշտօնեաներ են: Առ այժմ երեւան հանուած են 15 զոհեր, որոնք ամլացման ենթարկուած ըլլալով, այլ եւս չեն կրնար զաւակ արտադրել: Զոհերէն հինգը Ֆրանսացի են, երեքը՝ Սպանիացի:

Անցեալ չարաթ օր, ապահովութեան տեսուչը տեղեկութիւն ստացաւ թէ մարտ 23ին եւ 24ին Գոստօ եկած են երեք հոգի, որոնց երկուքը օտարական եւ յաջողած են ամլացման ենթարկել 15 հոգի, աջակցութեամբ անիշխանականներու եւ տեղայի պաշտօնեաներու: Անմիջապէս քննութիւն կատարուեցաւ եւ իբրեւ առաջին արդիւնք ձերբակալուեցան Տէր եւ Տիկ. Փուէվոթէլ, երկուքն ալ թղթատարական պաշտօնեայ: Այր եւ կին հանգստաւէտ բնակարան մը ունին, որուն ննջարանը յատկացուցեր էին գործողութեանց: Նախ ուրացան, բայց զատ-զատ հարցաքննուելով եւ նեղը դրուելով, այր եւ կին խոստովանեցան ամէն բան: Այրը ոչ միայն դիւրացուցած էր 14 անձերու ամլացումը, այլ եւ ինքն ալ գործողութեան ենթարկուած էր: Ոստիկանութիւնը խուզարկեց բուժարան-բնակարանը, եւ երեւան հանեց 30 ճերմակ գոգնոց, 30 զոյգ ձգախէժէ ձեռնոց, բժշկական անձեռոցներ, խոշոր լուացարան մը, թունաւոր դեղի սրուակներ, հականեխականներ, ալքօլ, խորհրդաւոր խողովակներ եւն.: Կինը խոստովանեցաւ թէ իր ննջարանը բուժարանի վերածեր էին, «ընկերութեան դատին համար»: (Ենթակաները անիշխանականներ են եւ ինքնաբերաբար գործողութեան ենթարկուած, հետեւելով իրենց դաւանանքին ...):

Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ գտնել 8—10 զոհեր, որոնց մէկ մասը յայտնեց թէ գործողութիւնը ձրի կատարուած է, իսկ միւսները թէ 150 — 500 ֆրանք վճարած են: Ոմանք ըսին թէ ինքնաբերաբար գացած են, իսկ ուրիշներ ալ պատմեցին թէ ինքնաշարժով փոխադրուած են տուն մը, եւ հոն իրենց գլուխը ծածկուած է տոպրակով մը, այնպէս որ ոչ բժիշկը տեսած են, ոչ ալ օգնականները:

Քաղուած տեղեկութեանց վրայ, Պրիւքսէլի մէջ ձերբակալուեցաւ «ամլացուցիչը», Նորբեր Պարթոզէք, ծնած 1902ին Մարիէնպուրկի մէջ (նախապէս Աւստրիա, այժմ Չեխոսլովքիա): Կը կարծուի թէ կալանաւորը այն մարդն է որ բուժարան մը ունէր Կրացի մէջ, նոյն գործողութեանց համար: Ամբաստանեալը ուրացաւ, բայց այժմ իր խնդիրը աւելի ծանր կը համարուի, որովհետեւ հաստատուած է թէ կապ ունէր խրուած ահաբեկիչներու հետ:

Ծանօթ իրաւագէտներ կը յայտարարեն թէ օրէնքը մշտնջենական բանտարկութիւն կը սահմանէ անոնց որ ամլացում կը կատարեն, (նոյն իսկ մահապատիժ, եթէ ենթական մեռնի): Կ'ըսուի թէ Գոստոյի զոհերէն մէկուն վիճակը շատ ծանր է:

Իսկէնտէրունի խնդիրը

Երէկ հրատարակած էինք պաշտօնական զեկոյց մը, որ տեղեկութիւններ կուտար Սուրիոյ մարզպանին եւ թրքական կառավարութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, պաշտօնական զեկոյցը անգամ մը եւս կը հերքէ Ալէքսանտրէթի սանճաքի մասին շրջած զրոյցները, անձեռնմխելի հռչակելով հաստատուած սահմանները: Մարզպանին եղած ջերմ ընդունելութիւնը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ամրապնդուած է ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը: Քաղաքական շրջանակները մասնաւորապէս կը շեշտեն Քամալ Աթաթիւրքի կողմէ ֆրանսական դեսպանին եւ մարզպանին եղած սիրալիր ընդունելութիւնը, որ մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ միջազգային քաղաքականութեան ներկայ վիճակին մէջ:

7000 եգիպտացի բանուորներ ճամբայ շինելու համար

Եգիպտական կառավարութիւնը արտօնեց որ 7000 բանուորներ վարձուին իտալական կառավարութեան կողմէ, ճամբայ շինելու համար Էրիթրէի մէջ (արեւելեան Ափրիկէ): Արդէն իսկ արձանագրուած են 4000 հոգի, որոնք շուտով ճամբայ պիտի ելլեն: Եգիպտոսի աշխատանքի նախարարութիւնը պայման դրած է որ այս բանուորները չգործածուին զինուորական շրջանակներու մէջ կամ զուտ զինուորական գործերու համար, եւ անմիջապէս վերադարձուին, եթէ ընդհարում պատահի Հապէշիստանի հետ: Եգիպտացի քննիչ մը պիտի ընկերանայ կարաւաններուն, որպէսզի այս պայմանները յարգուին: Նուազագոյն աւուրչէքը պիտի ըլլայ տասը ղուրուշ, ինչ որ գրեթէ կրկինն է Եգիպտոսի հասարակ բանուորի օրականին:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷԼՃԻԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔԻՆ արժեզրկման հետեւանքով մէկ անգամէն բարձրացան ապրանքներու գիները: Կառավարութիւնը անմիջապէս խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, անտեղի յաւելումները խափանելու համար: Բոլոր առեւտրականները պաշտօնատուն կանչուեցան եւ հրահանգներ ստացան: Յատուկ պաշտօնեաներ հսկողութիւն պիտի կատարեն:

ԼիՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԻ կառավարութիւնն ալ 10 առ հարիւր կտրեց իր դրամին արժէքը, ազդուելով Պելճիոյ օրինակէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ալ բժշկական ուսանողները գաստգուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոք օտարականներու տրուած իրաւունքներուն: Այս դէպքին առթիւ հակաֆաշական բանուորներ բողոքող ցուցարարներուն դէմ ելլելով, կռիւ մը ծագեցաւ: Երկու ուսանողներ, ինչպէս եւ անցորդ մը վիրաւորուեցան, իսկ ինը հոգի ձերբակալուեցան:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց լուծել Ծերակոյտը եւ լուծել Երեսփ. ժողովը: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին 45 օր վերջը:

Աթէնքի զինուորական ատեանին նախագահը, Զօր. Պաքոփուլոս, կրակել քլուեցաւ, երկու հոգի՝ Սելանիկ, ուրիշ մը՝ Գավալա, ամբաստանուելով թէ շատ մեղմ վարուած են յեղափոխութեան պատասխանատուներուն դէմ, մահապատիժ չտալով: Առեւանին հինգերորդ անդամը, որ ամենածանր պատիժը պահանջած էր, կը պահէ իր պաշտօնը:

ԱԶԳ. ՎԱՐԳՆԻԱԺԱՂի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 16ին, միեւնոյն տեղը:

ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ նոր ցոյց մը կատարեցին առջի օր, Սալ Վակրամի մէջ, բողոքելով Ծերակոյտին դանդաղութեան դէմ եւ պահանջելով վերաքննել առեւտրական «ֆոնտ»երու վաճառման գիները: Նոր ցոյցեր պիտի կատարուին եւ ի հարկին պիտի փակուին խանութները:

Երեսփ. ժողովը առջի օր քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն կը դադրին պարտքի համար եղած բռնագրաւումներն ու վաճառումները:

Մարսէյլի մանր առեւտրականները երկուշաբթի օր փակեցին իրենց խանութները եւ միթինկ մը գումարեցին:

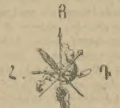

Փառատ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Ֆր. կեդր. Մարմինը յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ սկիզբը Փարիզի մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ ՐԱՖՖԻի ծննդեան հարիւրամեակը:

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՄԱՅԻՍ 16ԻՆ Salle CHOPINի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ՔԱՇԱՆ-ՊԱՆԵՅՕՑԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին

Գեօրկըրացեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՏԻՕԿՕՆԴԸ»

(Դրամ 4 արար Դաբրիէլ տ'Անունցիօյի)

Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Ցէրվիշեան, Թ. Թորոսեան, Ս. Շահինեան. Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Ց. Լամփիճեան, Օրիորդներ. Քնարիկ Մակդոնալդ, Քանթար, Ա. Գազազեան:

Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը խօսին՝ Mr. KRAFT BONNARD

Mr. MARIUS MOUTET (երեսփոխան)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

27 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

13bis, Rue Boucherieի սրահին մէջ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

28 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ.. ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ.

6 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13.Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մեթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ՊԱՅԵԱՆ, ՊԵՏԻԿԵԱՆ, ԲԱՐԻԼՈՅԵԱՆ, ՍՄՍԱՐԵԱՆ եւ տեղական ուժեր

կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի:

Զոյգ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ կիրակի, 14 ապրիլ, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր Cercle Militaireի շքեղ սրահին մէջ, 8, Place St. Augustin, Paris (8e)

Թէյ, պար, նուագախումբ, գեղարուեստական հաճելի ժամանցներ եւ անակնկալներ, պաղ ըմպելիք:

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ՝ ԹԷՅԸ ՄԻԱՍԻՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը: Զեկոյց՝ նորընտիր վարչութեան. Կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում, Ապրիլ 11)24ի պատրաստութիւն եւ Ֆրանսահայ Ազգ. Խորհուրդ:

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ Կորտոն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի ներքնասրահը, 130 Պուլըվար Սէն Միշէլէն, Փարիզ (6) Սէնէմա Օտէոնի դիմացը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ես միջոցների մէջ խարութիւն չեմ գտնում: Եթէ ասկէրին սպաննել չտայի, չէի կարող կողոպտել Բուխարեցի հարուստ վաճառականին: Իսկ Բուխարեցուն կողոպտելով ես այսօր մի ամբողջ գիւղ ազատեցի սովամահ մահից:

Քաւոր Պետրոսի խօսքերը որքան էլ ինձ տարապայման թուէին, այսուամենայնիւ, նրանք բխում էին հաստատ համոզմունքից, որոնց համեմատ եւս գործում էր նա: Նա իւր գաղափարների մէջ յաջորդաբար էր վարւում: Այնքան ժամանակ նրա մօտ ծառայելով, ես վկայ էի եղել շատ անցքերի եւ միշտ նկատել էի, որ նա մի առանձին կատաղի ատելութիւն ունէր դէպի ժլատ հարուստները,— որոնց ընդհակառակն, նա երբեք չէր վշտացրել աղքատին եւ միշտ թշուառների բարերար էր հանդիսացել: Բայց ես յիշեցի մի պայման, որի մասին մինչեւ այսօր առիթ չէի ունեցել խօսելու նրա հետ: Ես հարցրի.

— Դուք, որ միշտ բարի էք եղել դէպի աղքատը, դէպի հարստահարեալը եւ դէպի թշուառը, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր չկատարեցիք ձեր խոստումը մի անձի վերաբերութեամբ, որ ձեր պատճառով թշուառացաւ:

— Ի՞նչ անձ:

— Իմ վարպետը: Չէ՞ք յիշում, երբ առաջին անգամ մենք վճռեցինք թողնել մեր հայրենիքը եւ օտար աշխարհ գնալ, մենք ուխտեցինք փող վաստակել եւ այդ մարդու կրած բոլոր վնասների փոխարէնը վճարել: Մոռացե՞լ էք:

— Չեմ մոռացել: Երբ կը հասնենք իջեւանը, դու ինձ յիշեցրու, ես ցոյց կը տամ քեզ մի նամակ, որից դու կը տեղեկանաս, որ ես վաղուց կարգադրութիւն արել եմ այդ մասին: Ես ուղարկել էի մի գումար մեր գիւղի քահանային, խնդրելով, որ հասցնէ քո վարպետին, բայց պատասխան ստացայ թէ այն օրից որ նրան փախցրին բանտից, նրա մասին ոչինչ տեղեկութիւն չկայ, թէ՛ ինքը եւ թէ իւր ընտանիքը անյայտացել են: — Բայց ինձ զարմացնում է մի բան, Մուրադ, թէ ի՞նչը առիթ տուեց քեզ այսպէս կասկածաւոր կերպով վերաբերուել դէպի իմ գործունէութիւնը:

Ես ոչինչ չպատասխանեցի:

— ● —

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

Անցել էր աւելի քան մի ամիս այն օրից, որ մենք թողեցինք հրեայ սեղանաւորի գտնուած քաղաքը:

Շատ երկար կը լինէր, եթէ մանրամասնաբար նկարագրէի մեր ամբողջ ճանապարհորդութիւնը: Իմ յիշատակարանի այս գլուխը ես կիսով չափ համառօտում եմ,— համառօտում եմ, որովհետեւ շտապում եմ ծանօթացնել ընթերցողին մի նոր դէպքի հետ, որը իմ սրտին շատ մօտ է:

Կարճ կ'ասեմ. անցնելով զանազան գաւառներից եւ փոքրիկ քաղաքներից, մենք արդէն գտնւում էինք կայսրութեան հարաւային գաւառներում: Սեւ ծովի եզերքի մօտ: Բնութիւնը այստեղ փոխուեցաւ, անապատներից ազատուեցանք, երկիրը աւելի լեռնային էր:

Ամառնային գեղեցիկ առաւօտներից մէկն էր: Մեր ճանապարհը գնում էր նեղ ձորի միջով, որ պատած էր խիտ անտառներով: Ճանապարհի մէկ կողքով զուգընթաց կերպով ձգւում էր խորին անդունդ, որի յատակում հազիւ նշմարւում էր լեռնային գետակը: Իսկ ճանապարհի միւս կողքին բարձրանում էին ապառաժներ, որ ծածկուած էին ծառերով:

Ինձ յայտնի չէր, թէ ո՞ւր էր տանում այդ ճանապարհը, կամ ի՞նչ էինք որոնում այդ վայրերի, համարեա անմարդաբնակ լեռների մէջ: Ես միայն հիացած էի բնութեան գեղեցկութիւններով: Երբեմն ես լսում էի առուակների խոխոջմունքը, որոնք թաքուն վազում էին թփերի միջով. երբեմն տեսնում էի նրանց ջրվէժը, որ նոր ծագող արեգակի առաջին ճառագայթներից ծիածանի նման կամար էին կապում կանաչազարդ լեռան վրայ: Տեղ-տեղ հանդիպում էին հին ամրոցների աւերակները, որ մնացել էին Թաթարների տիրապետութեան ժամանակներից:

Կրկնում եմ որ ես ամենեւին տեղեկութիւն չունէի, թէ ինչ նպատակով էինք ճանապարհորդում: Միայն քաւոր Պետրոսը մի բան որոնում էր այն լեռների մէջ. նա շտապում էր, որքան կարելի է, շուտով հասնել ծովի ափերին:

Մինչեւ կէսօր մենք գնում էինք միեւնոյն նեղ ճանապարհով, որ երկու կողմից սեղմուած էր ծառերով: Բայց դեռ ոչ մի բնակութեան չէինք հանդիպել եւ ոչ մի մարդու երես չէինք տեսել: Շարունակել ուղին անհնարին էր, որովհետեւ ձիաները սաստիկ յոգնած էին: Պէտք էր փոքր ինչ հանգստանալ: Մենք կանգնեցրինք սայլակը մի տեղում, ուր ձորի միջով անցնող գետակը աւելի բարձրից էր հոսում եւ ջուրը բոլորովին մաքուր էր: Իմ առաջին հոգսը եղաւ ձիաները ջրել եւ նրանց կեր տալ: Յետոյ սկսեցինք յագեցնել եւ մեր քաղցը:

Ճաշելուց յետոյ քաւոր Պետրոսը նստած էր մի ծառի հովանու ներքոյ, լուռ մտախոհութեան մէջ էր ընկղմւած: Աստուած գիտէ թէ ինչ էր մտածում նա: Նրա այս տեսակ լռութիւնը միշտ նախագուշակում էր մօտալուտ փոթորիկ: Ես ձանձրացայ եւ մտայ անտառը փոքր ինչ ծառերի մէջ ման գալու համար:

— Հեռու չգնաս, զգուշացրեց նա:

— Ինչո՞ւ:

— Այս տեղերը խիստ երկիւղալի տեղեր են:

— Ես ինձ հետ կը վերցնեմ ատրճանակ:

Այս դէպքը իմ մարմնի անբաժանելի անդամներից մէկն էր:

Զարմանալի բան է, լինում են այնպիսի րոպէներ, երբ հասակ առած մարդն անգամ երեխայ է դառնում: Իմ մանկութեան զուարճութիւնները միտքս եկան. սկսեցի քաղել եւ ուտել վայրենի պտուղներ: Նրանք անզգալի կերպով հրապուրում էին ինձ աւելի հեռու եւ հեռու դէպի անտառի խորքը: Ես բոլորովին մոռացայ քաւոր Պետրոսի պատուէրը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ — JEUDI 4 Avril 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2771

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՕ՛ՆՔ ՇԻ՛ՆԵԼ Կ՛ՈՒԶԵՆ ԹԷ ԱԶՔ ՀԱՆԵԼ

— •• —

Այս տողերը գրած ատեն ստացանք ազդ մը, «Փարիզի եւ շրջականներու ներկայացուցչական ընդհ. ժողովի» դիւանին կողմէ, որ կը հաստատէ մեր երէկուան տեղեկութիւնը։

Այսպէս, դիւանը կը խնդրէ ծանուցանել թէ՝ «Բ. ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 6 ապրիլ 1935ին, շաբաթ օր, ժամը 14ին, Հայ Տնտեսական Կեդրոնի հաւաքատեղիին մէջ, 39 Գուլվառ Օսման։ Օրակարգը.— 1. Ձեկոյց ատենական մարմնի.— 2. Աթաթիւի վաւերացում.— 3. Ընտրութիւն գործադիր մարմնի»։

Այս առթիւ, կը խնդրուի այն կազմակերպութիւններէն «որոնց մասնակցութեամբ հրաւէր ղրկուած չէ», դիմել դիւանին եւ «հրաւէրը ստանալով ներկայացուցիչներ ղրկել»։

Ուրեմն, այս ձախող ձեռնարկը պիտի շարունակուի այնպէս ինչպէս հիմնուեցաւ փետր. 9ին, անտեսելով լրջութեան եւ պատասխանատուութեան բոլոր պայմանները։

Երէկ իրենց մշակած կազմական – կանոնագիրը պրպտելով, ալկէինք հաստատել թէ որքան խախուտ են ձեռնարկին վաւերականութեան հիմերը։

Իրենց արձանագրած 34 Միութեանց եւ կազմակերպութեանց մէջ, առ նուազն 25 հատ համրեցինք, իբրեւ ընդդիմադիր, ձեռնպահ, չինծու կամ անգոյ։ Եթէ վրիպումներ ալ պատահած ըլլան, կացութիւնը նորէն անյուսալի է Գուլվառ Օսմանի համար։

Անշուշտ իրական պատկերը պիտի պարզուի շաբաթ օր, երբ ժողովի ներկայանան բուն հիմնադիրները եւ հրաւիրեալները, ինչպէս եւ Հայր. Միութիւնները, որոնցմէ առ նուազն տասը հատ կը պնդուին հրապարակի վրայ։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ

= o–o =

Վարչապետին կարեւոր յայտարարութիւնները Ազգային Պաշտպանութեան մասին

= o–o =

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎ

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԵՆ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր քուէարկելով ստիպողական խնդիրները, նիստերը դադրեցուց մինչեւ մայիս 28ին։ Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ բրաւ Պ. Ֆլանտէն, երկրին պաշտպանութեան եւ տնտեսական – ելմտական կացութեան մասին, վստահութեան խնդիր յարուցանելով։ Ժողովը վստահութիւն յայտնեց 125ի դէմ 401 ձայնով։ Դէմ քուէարկեցին ընկերվարականները եւ համայնավարները։

ՖՐԱՆՔԸ ԱՄՈՒՐ.— ՈՍԿԵԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—•••—

ՊՈՒՏՈՅԻ ԱՄԱՅԱՄԱՆ ԴԻՏԻՆ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՂԵՒՈՆԴ Ծ. ՎՐԴ. ՄԱՐԳՈՒԿԵԱՆԻ ԴԷՄ

սարքուած մահափորձի մասին

Վերջին թղթարերով հասած ամերիկեան թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն Ղեւոնդ Ծ. վրդ. Մարգուկեանի դէմ սարքուած մահափորձի մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երեքշաբթի օր.—

Ցուցարկուողութեան ներկայ գտնուողներ Նազարեանի վրայ բախեցան եւ մահու չափ ծեծեցին զինք բռունցքով, ոտքով ու ջարդելով, երբ ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ եւ Նազարեանը ուշակորոյս վիճակի մէջ ազատեց ծեծողներու ձեռքէն։

Մարգուկեանի իր կեանքը կը պարտի Տոքթ. Արամէյի Ֆըլնտէնի, որ պատահմամբ Սիրբ Աբրիբէն կ'անցնէր եւ ներս մտնելով սիրտը ճնշելէ առաջ – ցողով յարով կապեց ու դադրեցուց Մարգուկեանի վիրաւորեալ թեւին արիւնահոսութիւնը։ Միւս երկու գնդակները հանդիպած են Մարգուկեանի ոսկորին։ Վիրաւորը հիւանդանոցի բժիշկներուն խօսքով, յոյս կը ներշնչէ ապրելու։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Լեհաստան կը կրկնէ իր առարկութիւնները

ՆԴՐԵՆ ՅՈՒՏԵՑՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ

«Մարեցիէ խանդավառութեան քուքերը»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՑՆԱՑՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Զունենալով երկրի պաշտպանութեան ծրագիր, զինուորական հրամանատարութիւնը ստիպուած էր յատուկ միջոցներու դիմել: Զօրացուեցաւ սահմանային պահակութիւնը, — գլխաւորապէս արեւելեան սահմանը եւ մշակուեցաւ յառաջիկայ գործողութեանց ծրագիրը:

Ազրբէջանէն Վրաստան կ'անցնին երեք ճանապարհներ՝ երկաթուղագիծ Փոյլիի վրայով եւ խճուղիներ՝ Կարմիր կամուրջի ու Ջաքաթալայի վրայով (Հայաստանի կողմէն վտանգ չկար, որովհետեւ Հայաստանը դեռ խորհրդայնացած չէր): Աւելի մեծ վտանգ կը ներկայացնէին Փոյլիի եւ Կարմիր կամուրջի գիծերը: Այստեղ պարզուեցաւ մեր դիւանագիտութեան մէկ նոր նուաճումը: Սահմանը կը բաժնուի Կուր եւ Խրամ գետերով: Ցայտնի եղաւ, որ ազրբէջանեան պահակները կեցած էին կամուրջին մեր կողմը: Այդպիսով երկու կամուրջներն ալ ամբողջովին հակառակորդի ձեռքն էին:

Մինչեւ պատերազմական գործողութեանց սկիզբը, զինուորական հրամանատարութիւնը, շնորհիւ Թիֆլիսի ազրբէջանեան զինուորական ներկայացուցչի բարի կամեցողութեան, յաջողեցաւ Փոյլիի մօտ ազրբէջանեան պահակները փոխադրել կամուրջի միւս կողմը: Կամուրջին տակ ականներ դրուեցան: Ինչ կը վերաբերի Խրամի վրայի Կարմիր կամուրջին, կարելի չեղաւ նոյն ձեռնարկը կատարել, որովհետեւ Ազրբէջանի ներկայացուցչի հրամանը ուշ էին առած եւ բոլշեւիկները հարկ եղած միջոցներուն դիմած էին:

Սպասողաբար ձեռք առնուած միջոցները արդիւնաւոր եղան: Երբ բոլշեւիկեան զրահապատները հետեւակի հետ միասին մօտեցան Փոյլիի կամուրջին, մեր պահակները յաջողեցան պայթեցնել զայն: Բոլշեւիկներու միակ ճանապարհը մնացած էր Կարմիր կամուրջը, ուր պատրաստ էինք դիմադրելու: Մինչ այդ բոլշեւիկեան 40 հեծելազօրք անցնելով սահմանը, Կարմիր կամուրջին մօտ յարձակեցան մեր պահականոցին վրայ: Անյաջողութեան մատնուելով, կարմիրները փախան, սպաննուած թողլով իրենց հրամանատարը, որուն վրայ գտանք Թիֆլիսի վրայ արշաւելու հրամանագիր:

Այդ մասին մեր կառավարութեան կողմէ եղած բողոքին բոլշեւիկները պատասխանեցին, որ իրբթէ անտեղեակ են, իսկ Մոսկուայի մեր ներկայացուցիչը կը ստորագրէր հաշտութեան համաձայնագիր ... Պատերազմը բռնկաւ:

Կարմիր կամուրջի մօտ բոլշեւիկները կատարեալ պարտութեան մատնուեցան: Անոնց 32րդ զօրաբանակը այնպիսի հարուած ստացաւ, որ ընտրեցան փոխադրել թիկունք: Իսկ անոր փոխարինող 20րդ զօրաբաժինը մինչ պարտութիւն կը կրէր եւ մեր զօրամասերը յառաջանալով, հասան Աղստաֆայի մօտ: Այդ յաջողութիւնը ձեռք բերինք միայն մեր յառաջապահ ուժերով: Մայիս 3ին մեր զօրամասերը, իրենց դէմ ունենալով ջախջախուած զօրքեր, կեդրոնացան Աղստաֆայի մօտ: Բագուի շրջանը բոլշեւիկներն ունէին նաեւ 3րդ զօրաբաժինը, բայց դժուար թէ ան ի վիճակի ըլլար օգնութեան գալ: Եւ առ հասարակ, բոլշեւիկներու համար, ինչպէս կը տեսնենք, շատ աննպաստ պայմաններ էին ստեղծուած:

Վրաց հրամանատարութիւնը տեղեակ էր, որ Գանձակի մէջ ապստամբութիւն կը պատրաստուի: Շարժման գլուխ անցաւ զօրավար Ջաւատբէկ Շիխլինսկին եւ ապստամբութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 25ին:

Մինչ այդ վրաց բանակին հրաման տրուած էր մայիս 19ին անցնիլ յարձակման: Մայիս 17ի գիշերը սպարապետն անձամբ ստանձնեց արեւելեան ճակատի հրամանատարութիւնը եւ Սաղախլու հասաւ պատերազմական նախարար Լորդկիփանիձէի ընկերակցութեամբ: Մայիս 18ի առաւօտեան սպարապետը կառավարութեան նախագահէն կը ստանայ հեռագիր, որով կը հրահանգուէր դադրեցնել ռազմական գործողութիւնները եւ բանակցութեան մտնել հակառակորդին հետ հաշտութիւն կնքելու: Քանի մը ժամուան ընթացքին անորոշ կացութիւն էր: Մէկէ աւելի անգամներ փոխուեցաւ հաշտութիւն կնքելու կամ պատերազմը շարունակելու որոշումը: Վրաստանի ճակատագիրը որոշուեցաւ ոչ թէ 1921ին, այլ ճիշդ այդ առաւօտ: Եւ ոչ միայն Վրաստանի ...

Իբրեւ արտաքոյ երեւոյթ, պէտք է արձանագրել հետեւեալ փաստը.—

Մայիսին սկսած բանակցութիւնները վերջացան միայն սեպտեմբերին: Որքան որ լեհ-բոլշեւիկեան պատերազմը կը մօտենար վախճանին եւ Վրանգէլի բանակը կը քաշուէր Ղրիմ, այնքան բոլշեւիկները մեզի հանդէպ աւելի պահանջկոտ կը դառնային: Եւ ահա պատահեցաւ պատմութեան մէջ չտեսնուած դէպքը.— Բոլշեւիկները, սպառնալով թէ կ'ընդհատեն բանակցութիւնները, պահանջեցին որ մենք քաշուինք մեր սկզբնական դիրքերը: Եւ մենք, յաղթողներս, ետ քաշեցինք մեր զօրքերը եւ իբրեւ ողորմածութիւն, ստացանք հաշտութեան՝ մեր կողմէ իսկ ջախջախուած թշնամիին հետ: Ի՞նչ է այս. «հաշտութի՞ւն» թէ ուրիշ բան, թող ինք ընթերցողը դատէ ...

Այն ինչ, իրերու կացութիւնը այդ չէր թելադրեր: Բոլշեւիկներու համար ընդհանուր կացութիւնը շատ եւ շատ աննպաստ էր դասաւորուած: Ղրիմ ամրանալով, զօրավար Վրանգէլ կը ճնշէր բոլշեւիկեան ուժերը, իսկ Լեհերը, անցնելով ռուսական սահմանները, հարիւր հազարով գերի կը վերցնէին: Վրացիներն ալ իրենց հերթին կը հարուածէին: Վրաց սպարապետն իր տրամադրութեան տակ ունէր 35—40 հազար կռուող ուժ եւ հարկ եղած պարագային կրնար աւելցնել: Եթէ նկատի առնենք նաեւ մայիս 25ի Գանձակի ապստամբութիւնը, հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչ ծանր կացութեան էր մատնուած խորհրդային իշխանութիւնը:

Պէտք է մատնանշել, որ Գանձակի ապստամբութեան կը մասնակցէին նաեւ Ազրբէջանցի զինուորներ, որով կարելի է ենթադրել, թէ ազրբէջանեան բանակը կը լքէր բոլշեւիկեան զօրքը: Եթէ մայիս 19ին դիմէինք յարձակման, հիմք կայ կարծելու, որ վրաց զօրքը կը յաղթանակէր, որովհետեւ իր դէմ ունէր բոլշեւիկեան պարտուած երկու զօրաբաժին: Պէտք է ենթադրել, որ Գանձակի ապստամբութիւնը մեր յարձակման պարագային արդիւնք պիտի հանդիսանար բոլշեւիկեան զօրքի կեդրոնացման:

Ազրբէջանի մէջ կը սպասէին Վրացիները եւ պէտք է մտածել, որ մեր յարձակման պարագային ապստամբութիւնը կը յաջողէր եւ կը ծաւալէր ամբողջ երկրի մէջ: Բնական է, որ ազատատենչ ու խրոխտ լեռնականներն անտարբեր չէին մնար եւ նոյնպէս կ'ապստամբէին: Իսկ թէ այդ պարագային ի՞նչպէս կը զարգանային դէպքերը, ինչե՞ր տեղի կ'ունենային Հիւսիսային Կովկասի, Տոնի եւ Կուբանի Խազախներուն մէջ, ի՞նչ ընթացք կ'ունենար Վրանգէլի պայքարը, արդեօք Լեհերը չէի՞ն շարունակեր իրենց յաղթական արշաւանքը եւ ի՞նչ վերաբերում կ'ունենային արեւմտեան պետութիւնները,— մարգարէութիւն չընենք: Բայց թէ 1920ին բոլշեւիկները կը վռնտուէին Անդրկովկասէն, Լեռնականներէն ու Տաղստանէն, այդ անվիճելի է:

Լեհաստանի եւ Վրանգէլի ճնշման տակ եւ քայքայուած փոխադրական միջոցներով, բոլշեւիկները չէին յաջողեր բաւականաչափ զօրք կեդրոնացնել կովկասեան ճակատը: Ջէ՞ որ Վրաստանի դէմ պատերազմելու համար, բոլշեւիկները 1920ի ամառէն մինչեւ 1921 փետր., Թուրքաստանէն կրցան Ազրբէջան կեդրոնացնել միայն 40 հազար զինուոր: Սակայն, կարեւորն այն է, որ այդ դէպքերը խոշոր անդրադարձում կ'ունենային ամբողջ Կովկասի մէջ եւ կը ծառայէին իբրեւ ամուր պատուանդան կովկասեան ժողովուրդներու ապագայ կենակցութեան:

Պէտք է յիշել, թէ ինչ յարաբերութիւններ կը տիրէին վերջին երկու դարերու ընթացքին Կովկասի մէջ մահմետականներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ: Թէեւ լարուած յարաբերութիւնը որոշ չափով մեղմացած էր, բայց դարձեալ մենք ականատես էինք հայ-թրքական յաճախակի ընդհարումներու: Եւ ահա բախտը մեզի առիթ կուտար մոռնալու միջնադարեան թշնամանքը եւ մարտի դաշտին վրայ, ընդհանուր թշնամիի դէմ մղուած պայքարին մէջ դարբնելու նոր կեանքի հիմերը:

Ընդհանուր գործին համար թափուած արիւնը ժողովուրդները միացնող լաւագոյն շաղախն է եղբայրաբար ապրելու, ինչ որ այնքան անհրաժեշտ է մեզի եւ, որուն այնքան կը ձգտին կովկասեան ժողովուրդները:

Ցանցանքը ճակատագրին պէտք չէ վերագրել, եթէ մենք չկրցանք օգտագործել նպաստաւոր պայմանները: Պէտք է յուսալ, որ ապագային մեր ղեկավարներու աւելի յաջող ընտրութիւն կը կատարենք»:

Վրաց սպարապետին այս յօդուածին պատմական կարեւորութիւնը կասկածէ վեր է: Ցօդուածին արժէքն աւելի կը բարձրանայ, երբ նկատի առնենք հեղինակին անձը: Ահա թէ ինչ կարծիք է յայտնած զօրավարի մասին բոլշեւիկ սպայակոյտը.—

«Զօրավար Կվինիտաձէն ընդհանուր սպայակոյտի անդամ է եւ հին սպայ՝ խելացի, քաջ եւ կորովի: Իր ռազմավարութիւնն է՝ հարուած, յարձակում: Ձեռներէց եւ հրաշալի ծանօթ զինուորի հոգեբանութեան: Վրաստանի բանակի լաւագոյն սպան է»:

Նկարագրելով Անդրկովկասի 1920ի դէպքերը, եթէ վրաց սպարապետը կանգ առնէր նաեւ այդ շրջանին Հայաստանի մէջ եւ սահմաններու վրայ կատարուած բոլշեւիկեան դաւադիր գործողութեանց վրայ, մեր կարծիքով պատմութիւնն աւելի լրիւ կ'ըլլար:

ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

«ՊԱՊ - ՈՒԽՏԻ»

«Հայրենիք» ամսագրէն նոր լոյս տեսած է Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան օրինաւոր կեդրոնական վարչութեան «Պապ Ուխտի» պարբերաթերթը, որ ըստ մեր ունեցած տեղեկութեան պիտի ունենայ առայժմ 24 էջ ծաւալ եւ լոյս պիտի տեսնէ երեք ամիսը անգամ մը:

Պապ - Ուխտին Մալաթիոյ մէջ գիրախառնման պարտէզներով, ծառ ու ծաղիկներով, գետարուխ ջուրերու ակունքներով օժտուած ուխտավայրի մը անունն է:

Ի՞նչ է այս պարբերաթերթին նպատակը եւ ինչո՞ւ կը հրատարակուի:

Կրթասիրացի հարազատ կեդրոնական վարչութիւնը իր խմբագրականին մէջ յստակ կերպով կը պատասխանէ այս հարցումներուն:

«Երեսուն տարիներու միութիւնը պահել իր կոչման բարձրութեան վրայ. անզօր կերպով պայքարիլ միութեան սպառնացող բոլշեւիկեան այլասերիչ ու պառակտիչ քարոզչութեանց դէմ, վառ պահել հայրենիքի սէրը փոքրանդի հայրենակիցներուն մէջ, եւ փրկելով Մալաթիոյ հայութեան պատմութիւնը, ժողովրդական դրականութիւնն ու ազգագրական պատմութեան նիւթերը, օգտակար դառնալ հայ գրքին ու գրականութեան:

Առաջադրուած այս նպատակները այնքան այժմէականութիւն կը ներկայացնեն, ու այնքան օգտակար են, որ մենք առանց վարանումի սրտանց կ'ողջունենք Պապ Ուխտի հրատարակութիւնը:

Միութիւն մը, որ Կրթասիրաց անունը կը կրէ, իր ետեւէն ունի աւելի քան քառորդ դարու կեանք մը եւ 200.000 տոլարի [illegible], որոշ տարրերու ննջամբիս ոտնձգութեանց պատճառով ոչ միայն կրթական որեւէ գործ կատարած չէ, այլ նոյն իսկ իր համառօտ պատմութիւնն անգամ գրի առած չէ: Ինչո՞ւ ... Որովհետեւ ընկերութեան մէջ բոյն դրած յետադիմական տարրերը շարունակ բութ յամառութեամբ ձախողեցուցած են կրթական բոլոր ծրագիրները, իրենց բրածոյ ու խաւար մտքի տիրապետութիւնը յաւերժացնելու համար: Եթէ ուրիշ որեւէ կարիք ու պահանջ չըլլար, այս մէկն ալ բաւական էր կեանքի կոչելու Պապ Ուխտի նման պարբերաթերթ մը:

Գաղթահայ կեանքը փոթորկող վերջին տարի ու կէսուան պայքարէն առաջ շատ էր թիւը անոնց, որոնք եկեղեցիի կամ մանաւանդ Հայրենակցականի գործով հետաքրքրուիլը մեր մէջ պզտիկութիւն կը համարէին: Այս վնասակար ու հիմնովին սխալ դատողութեան պատճառով քիչ թէ շատ աչքի զարնող մտաւորական ուժերը քաշուած էին մէկ կողմ, հրապարակը թողլով աննկարագիր տարրերուն, որոնք իրենց քմահաճոյքին համաձայն կը վարէին թէ եկեղեցիի եւ թէ հայրենակցականի գործերը:

Բոլշեւիկները, որ իրենց համայնավարական ախտը տարածելու համար միշտ կը փնտռեն հիւանդոտ մարմինները, տեսան այս տկար ու անտէր կողմը սփիւռքի հայութեան եւ ոչ միայն փառաւորապէս տեղաւորեցին հոն իրենց ննջամբիս ու խառնակիչ գործակալները, այլ եւ արդէն գործի գլուխ գտնուող պորտաբոյծ տարրերը դարձուցին իրենց դաւադրութեանց գործիք ու միջոց:

Հայրենակցականները 100.000 տոլարներու հասնող հարստութիւն ունէին ու թոյլ կազմակերպական ցանց: Ինչո՞ւ հարուածային կարգով չպառակտել զանոնք՝ թէ տիրանալու համար այդ պատրաստի հարստութեան եւ թէ՝ վերածելու զանոնք բոլշեւիկեան բջիջներու:

Դժբախտաբար, շնորհիւ վերեւ յիշուած անտարբերութեան եւ «ճակատականներու» դաւադիր գործակցութեան, բոլշեւիկները մասամբ հասան իրենց նպատակին:

Ներգաղթի, վերաշինութեան ու այլ հրապուրիչ խայծերով յաջողաբար պառակտուեցան մեր խաղաղ հայրենակցական միութիւնները, առանց կարգին նաեւ Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութիւնը, որ քաւութեան նոխազ դարձաւ ռամկավար - բոլշեւիկ գործակցութեան:

Ահա այս դաւադիր գործակցութեան դէմ է որ ճակատաբաց ու անվարան պայքար կը յայտարարէ համանուն ընկերութեան հարազատ կեդրոնական վարչութիւնը Պապ-Ուխտի միջոցով:

Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ ռամկավար - բոլշեւիկ գործակցութեան միակ նպատակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարուածելու, մահացնելու մոլուցքն է: Բաւ է որ անոնց դէմքերէն վար առնուին դիմակները, ու ցուցադրուին ժողովուրդի լայն խաւերուն իրենց խղճութեան մէջ, եւ արդէն մղուած պայքարը կը հասնի իր նպատակին:

Անոնք, որ Հայրենակցականի գործին ու ստեղծուած ներքին պայքարի ծաւալին մօտէն տեղեակ չեն, անշուշտ իրաւացի պիտի առարկեն թէ հայ մամուլը կը կատարէ այդ գործը: Այսպիսիներ պէտք է գիտնան սակայն, որ խոշոր հայրենակցականներու գործերը այժմ այնքան ընդարձակուած են եւ անոնց ներքին ցաւերն ու վէճերը այնքան բարդացած, որ մամուլը հակառակ իսկ իր բարի կամեցողութեան չի կրնար անոնց լիուլի գոհացում տալ, առանց դղալիօրէն վնասելու իր կոչումին:

Բայց ընկերութեան նպատակին համար գործելով, կեդրոնախոյս ու ապազգայնացած տականքներուն դէմ պայքարելով հանդերձ, Պապ - Ուխտին կը հետապնդէ ուրիշ գեղեցիկ նպատակ մը, որ մեր բոլորիս սրտին մօտիկ է: Ան կը խոստանայ վերջնական կորուստէ փրկել Մալաթիոյ աւելի քան քան հազար հայութեան ժողովրդային գրականութիւնը, առակները, հէքեաթները, վիճակահանութեան ժամանակ մամիկներու ըսած անսպառ քառեակները եւ վերջապէս ազգագրական պատմութեան վերաբերեալ նիւթերը:

Ցաւալի իրողութիւն է, որ Մալաթիոյ հայութիւնը շատ քիչ տուրք է տուած հայ գրականութեան բաղդատմամբ իր դրացի քաղաքներուն. Թլկատինցին ու Զարդարեանը, Սիամանթօն ու Վարուժանը սնած Խարբերդի, Ակնի ու Սեբաստիոյ ժողովրդային գրականութեան աւիշով, ստացած են հում նիւթ ու անսպառ ներշնչում, ապա ստեղծագործած են իրենց գեղարուեստական գրականութիւնը: Մալաթիան հազիւ ունեցած է Որբերեան մը, որ սակայն միշտ ապրած է ստուերութեան մէջ եւ անկէ բռնացած իր ներշնչումները:

Եթէ Պապ - Ուխտին յաջողի Մալաթիոյ հայութեան ժողովրդային գրականութեան հում նիւթերը վերջնական կորուստէ փրկել, իր ծննդավայրին հանդէպ կատարած կ'ըլլայ անմոռանալի գործ մը եւ հայ գրականութեան կը մատուցանէ գնահատելի ծառայութիւն մը:

Ծանչնալով Մալաթիացիներու նահապետական ոգին, յամառ ու աներկիւղ կամքը, զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը, մենք կը հաւատանք, որ Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի բոլոր պարկեշտ ու հայրենասէր Մալաթիացիները պիտի բոլորուին Պապ - Ուխտի շուրջը եւ պիտի գործադրեն իրենց լաւագոյնը, որ այս պարբերաթերթը տարածուելով յաջողապէս ծառայէ իր առաջադրած հանրօգուտ նպատակներուն:

ԳԻՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

ԵՐԵՔ ԺԱՄ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու հրատարակեր էինք Նոր Օրի տեսակցութիւնը՝ Մայքըլ Արլէնի հետ, որ Աթէնք կը գտնուի: Հայազգի գրագէտը այս տարի այցելած է նաեւ Պիրէի գաղթակայանի Լուսաւորչեան վարժարանը, մնալով երեք ժամ: Վարժարանին տնօրէնը, ընկեր Ն. Կաւարենց, գրի առած ըլլալով իր տպաւորութիւնները, կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Գ. Արլէն երկարօրէն կանգ կ'առնէ է. դասարանին մէջ: Կը հետաքրքրուի մեր կրթական ծրագրով, այլ մանաւանդ պատէն կախուած Ս. Հայաստանի քարտէսով: Զ. դասարանը թըւաբանութեան մէջ է: Գրատախտակին վրայ աշակերտուհի մը գրահաշուական խնդիր մը լուծելու վրայ:

— Ակնարկա՞ ... կը բացագանչէ Գ. Արլէն: Ես ինքս պիտի չկրնայի լուծել այս խնդիրը: Իբր աշակերտ միշտ սարսափած եմ թիւերէն: Թուաբանութեան դասի առեն, միշտ գրասեղանին տակը կը պահուըտէի:

Բոլոր դասարաններուն մէջ նոյն զուարթ ու խանդավառ տրամադրութիւնը: Ակներեւ կերպով յուզուած եւ ուրախ՝ Գ. Մայքըլ կը շոյէ բարձրաթիւ աշակերտներու գլուխները:

— Հայու սեւ աչքեր, այնպէս չէ՞, կը մրմնջեմ կամացուկ:

— Լոյսով եւ .իմացականութեամբ լեցուն, կը յարէ ան, հաւատաւոր շեշտով մը:

Քանի դասարանները կը յաջորդեն իրարու, Գ. Արլէնի շահագրգռութիւնը այնքան կ'աւելնայ:

— Քանի՞ աշակերտ ունիք:

— 500:

— Ամէնքն ալ Հա՞յ են:

— Եւ տէրտէրի տղայ:

Կը խնդանք. Գ. Մայքըլ կը հասկնայ ռամիկ ասութիւնը, տեսակ մը առհաւական վերյիշումով: Տեղն է հոս յիշել թէ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ կէս առ կէս հայերէնով: «Անգլիացի» գրագէտը բաւական հաճելի հայերէն մը կը խօսի, իւրայատուկ շեշտով մը որ զուրկ չէ հրապոյրէ:

Կարգը կուգայ մանկապարտէզին: Ծաղիկ դասարանի պատկերներուն մէջ աչքին կը զարնէ սուսանիկներու խմբանկար մը:

— Աէրօփլա՞ն ալ ունիք, կը գոչէ ան հայերէն:

— Այո՛, թուղթի վրայ, կը պատասխանեմ ես: Արդէն մեր ամէն բանը թուղթի վրայ է, նոյն իսկ ... Հայաստանը:

— Ե՛ս ալ թուղթի վրայ եմ, կ'եղրափակէ Գ. Արլէն՝ կատակելով:

Դպրոցէն վերջ կարգը կուգայ տեսնելու հաստատութեան միւս բաժանումները: Գիտութեան աշխատանոցէն վերջ, Գ. Արլէնի ուշադրութիւնը կը գրաւէ նորակառոյց մատենադարանը:

— Մեր ամէնէն համով սենեակն է ասիկա, կ'ըսեմ հայերէն:

— Իրա՛ւ շատ համով է, կը փոխադարձէ ան, մայրենի բարբառով ու կը յարէ.— Ես հոս պիտի գամ գրելու համար: Օթէլին մէջ չեմ կրնար աշխատիլ ...

— Ահա՛ Հայնոցը:

— Որքա՞ն:

— 4—5000:

—Տնտեսապէս ապահովուա՞ծ են:

— Գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին: Բարեկեցիկ են մեծ մասամբ: Մուրացկան չունինք:

— Կամքի ուժը կը յաղթէ ամէն բանի: Պէտք չէ յուսահատիլ, կը յարէ Գ. Արլէն համոզուած շեշտով մը: Կեանքը փորձութեան եւ պայքարի կրկէս մըն է: Տասնեօթ տարեկան էի, երբ տունէն հեռացայ: Իտալ մը ունէի,— ուրիշ ոչինչ: Ստիպուած էի շարաշար աշխատիլ եւ գիշերները գրելով ապրուստս ճարել: Շատ դժուար եղաւ սկիզբները: Ոչ մէկ բարեկամ ունէի: Միջավայրը անհաղորդ իսկ ես՝ երիտասարդ էի եւ ... Հայ: Բայց մաքառեցայ եւ յաղթեցի կամքի ուժով:

— Ձեր նոր վէպը պիտի ուշանա՞յ, կը միջամտեմ ես, նիւթը փոխելու համար: Սովորաբար երկու տարին անգամ մը գիրք մը կուտաք. բայց այս անգամ, երկու տարին անցաւ:

— Ձեմ աճապարեր: Որովհետեւ կ'ուզեմ լաւ բան մը տալ: Մինչեւ 25 տարեկանս կը գրէի դրամի համար: Պարզապէս վաճառական էի ... թուղթի վրայ: (Վերջին բառերը՝ հայերէնով): Բայց որոշած էի 35էս վերջ գրել այնպիսի գիրք մը, որ 50 տարեկանս կարդայի եւ հաւնէի: Հիմա առոր է որ կ'աշխատիմ:

Ծայր կ'անցնի խիստ մտերմական եւ ... հայկական մթնոլորտի մը մէջ: Խօսակցութիւնը գրեթէ ամբողջապէս հայերէն է: Գինիի ումպերուն հետ, կը բացուին նաեւ լեզուներն ու սիրտերը:

Կամաւորական վրդ.ը հարց կուտայ թէ մինչեւ հիմա հայկական թիփեր ալ նկարագրա՞ծ է իր վէպերուն մէջ:

— Այո՛, կը պատասխանէ Գ. Արլէն, բայց մեր Հայերը չափազանց դիւրազգած են: Գրականութեան մէջ նկարուելու քաջութիւնը չունին:

— Բայց պէտք է հայկ. կեանքէ կամ պատմութենէն նիւթի մը վրայ գիրք մը գրէք անպատճառ:

— Բան մը պիտի գրեմ, ուշ կամ կանուխ: Այո, հիմա կը մտածեմ, որ պէտք է գրեմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

Գրիչը կաղամարին քովն էր: Դողացին մատները երբ դպան անոր: Խոշորցած, լարուած աչքերով նայեցաւ, դարձուց, դարձուց, դարձուց մատներով: Կ'ուզէր խօսիլ, բան մը ըսել, հարցում մը միայն, երկու բառ ...

Այս գրիչը, այն օրերուն երբ ձեռքին մէջն էր, երբ միս մինակ, կը գրէր թուանշանները, այն օրերուն՝ հանդարտիկ, զառնուկի նման ... Այդ օրերուն բնաւ սրտին մէջ մնացած ձայներուն չէր դպած, իր աչքերուն լոյսը խաղաղ ու անձայն, առանց դողալու մատները, կը դպէր անոր: Այս գրիչը իր հետ միս մինակ կ'ապրէր լուռ: Օր մը օրանց իր աչքերուն ...

Իր գէշ օրերէն մէկը այն օրը, երբ խանդավառանքով, «գրչէն արիւն կը կաթէ», ըսաւ, երբ այս զարմանալի տղան կը գրէր՝ բառերը առանց փնտռելու, ու գրիչը կը սահէր թուղթին վրայ, սրտառուչ սարսուռ մը կը հոսէր, կը լեցնէր իր սիրտը: Գրիչին տուած սարսուռը թուղթին, հիմակ դող կը հանէր զինքը, սահմռուք կուտար, կ'արիւնէր սիրտը: Կարծես այդ արիւնին հեղուկը կը տեսնէր կաղամարին մէջ լեցուած, եւ

— Արիւն, արիւն, արիւն մրմնջած ատեն, դանակի պէս երեւցաւ աչքերուն գրիչը:

Գրագիրը ներս մտաւ:

Ամէն օրուան պէս աչքերը խոլօքիկ, սա Օհան աղբարին տղան՝ անուշիկ Երուանդը, ամէն օրուան տղան:

— Նստէ դիմացս, առ օրագիրը, կարդա ծայրէ ծայր, ըսաւ Օհան աղբար, այս անգամ ձայնը աւրուած, կորսնցուցած իր յստակութիւնը:

Կարդաց, կարդաց, կարդաց:

Բայց ինչո՞ւ տեղ տեղ կը կենար, կը շնչէր լեցուն սրտով: Երբ վայրկեանը երկրական ու անդիմադրելի կը դառնար, կը սպասէր, ու բան մը տեսածի պէս անբացատրելի, դժուարութեան այնպիսի լռութիւն մը կուտար՝ որ անդունդ մը կը բացուէր:

Կարդաց այսպէս, Նախադասութիւնները լոյսէ գիծերով դառնց իրարմէ, բառերը հատիկ հատիկ հնչեցուց, տուաւ ամէն մէկին իր ձայնը: Օհան ախպար գլուխը ձեռքին կոթնեցուցած մտիկ ըրաւ: Այս բառերը տունիններու պէս կը հնչէին, կը բանային իրենց աչքերը, կը նայէին իրեն: Կը ճանչնար այդ անունները:

Առանձ, անոնք անտարբեր կը թողէին զինքը: Մտածումին փայլակումը երբեք չէր այցելած այդ օրերուն իր սրտին: Սրտի տարօրինակ դողերը հիմակ որ կրակի պէս կ'իջնէին իր վրայ, այդ բառերը իրենց ճշմարիտ իմաստով ձայն կուտային, կը տեսնէր ամբողջ անցեալ մը դժոխքը: Իր կեանքին խոտորումները պատկեր, պատկեր, կը տեսնէր աչքերով: Այս ձայնը կը թնդար, կը խեղդէր հիմակ իր ձայնը, ու չէր կրնար խնդրել, խնդրել ու ըսել:

— «Ալ մի նայիր իմ աչքերուս»:

Այս քանի մը բառերը կ'ուզէր ըսել: Երբ շրթունքները լարեց, Աստուած իմ, ի՞նչ էր այն խեղդուկը, ճնշում որ կը ծանրանար, կը ծանրանար, ու այս քանի մը բառերը ըսելու տեղ, յանկարծ, մշուշ մը կլլեց իր աչքերը, ու

— «Ինչո՞ւ պէտք, իմ աչքերուս նայէ դուն», կակազեց, ու յոգնած, յոգնած, կռթնեցաւ աթոռին:

Երուանդ, Օհան ախպարին աչքերուն նայած ատեն, ուրուական մը կը տեսնէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

— Courtisanի գրավէճին առթիւ, ի՞նչ էր ձեր տպաւորութիւնը

— Օ՛, առիկա ուղղակի տգիտու-թեան արգիւնք էր։ Խմացածիս նայելով, բարեբախտաբար պզտիկ թիւ մը կը կազմէին զիս չհասկցողները։ Բացի կ'ամէքէն. Փարիզ, որ մինչեւ վերջ յամեցաւ։ Ի՞նչ էր անունը

— Զօպանեա՞նը

— Այո՛։

— Ինչի՞ կը վերագրէք այս թշնամանքը։

— Թերեւս նախանձի, կը միջամտէ Գ. Ցինէքճեան

— Իրենց քարիէրը լրացուցած մարդիկ իրաւունք չունին նախանձելու երիտասարդներուն։ Ես ոչ մէկուն թշնամի եմ, հետեւաբար թշնամանք ալ չի կրնար ըլլալ։

— Այդ գրավէճին մէջ, սակայն, մենամասնութիւնը ձեզի հետ էր։

— Կը կարծեմ թէ այդպէս պէտք է մտածէր ամէն ճշմարիտ հայ մարդ. ես իմ ցեղս կը սիրեմ, բայց իմ սէրս արդիւնք մը չէ որ քննադատեմ անոր անցեալի ու ներկայի թերութիւննե-րը։ Օրինակի համար այսօր ալ կան կարգ մը մարդիկ՝ որ պատիւ չեն բերեր հայ ազգին։ Եւ ես կը զգուշանամ անոնցմէ, որովհետեւ օտարները զիս ալ անոնց հետ կը բաղդատեն։ Ան-շուշտ այս գիտողութիւնս խոնարհ խաւերէն աւելի կը վերաբերի այն թի-փերուն՝ որոնք տանիքներէն կը պո-ռան իրենց հայ ըլլալը եւ սակայն իրենց համբաւը կ'արատաւորեն ազգը։

Ճաշէն կը բարձրանանք դարձեալ տանիքը, բաց օդին ծխելու համար, կուշտ ու կուռ։ Կը խօսինք սարէն ձո-րէն, այլեւս մտերմացած։

Գ. Արլէն ամերիկեան սիկառ մը կը հրամցնէ ինծի։ Ու սակերուաց ծխա-տուփին կողքին ներսը քանդակուած անուններ մատնանշելով, կը բացա-տրէ.

— Ահա ամբողջ ընտանիքս։ Ամէնէն վերը ես եւ կինս (Տիգրան — Աղաւնիտա), մէջտեղը՝ մանչս, խակական Մայքըլ Արլէն. իսկ վարը՝ աղջնակս Վէնեգիան։ Կը տեսնէք որ հաշիւը փակուած է։

— Այդ բանը Աստուած միայն գի-տէ, վրայ կուտամ ես։

— Բայց այլ եւս տեղ չէ մնացած նոր անուններու համար, կը պնդէ ան խնդալով։

— Նոր ծխատուփ մը կը գնէք Ցեռայ.

— Ինչո՞ւ այսքան շուտ կը թողուք Աթէնքը

— Չեմ կրնար տեղ մը տեւէկ ը-նել։ Միշտ պէտք է ճամբորդեմ։ Յատ-նուածքի խնդիր է։ Նոյնպէս կը խոր-շիմ սեփականութենէ։ Կը բնակիմ միշտ meublé տուներու մէջ։

— Կատարեալ ընկերվարական մը, ուրեմն.

— Ամէն ճարպիկ մարդ ընկերվա-րական է, բայց ոչ կարմիր..

— Պէնիտօ Նօյին պէս։

— Ծօն բոլշեւիկ չէ։ Միայն շատ խիստ է գինուորներուն նկատմամբ

— Իսկ դո՞ւք։

— Կ'ատեմ ամէն տեսակի բռնու-թիւն։ Ապագայ կեանքը պիտի դրուի ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ։ Իսկ դուք, կը հարցնէ յանկարծ ինծի դառնալով, դուք ո՞ր կուսակ-ցութեան կը պատկանիք։ Հնչա՞կ, Դաշնա՞կ։

— Դաշնակցական եմ, եւ հաւատա-ւոր ... հին գինի։

— Ուրեմն ազգայնական էք։ Բայց պէտք չէ շատ ազգայնական ըլլալ Նախ մարդ ենք, յետոյ Հայ։

— Մեր ազգայնականութիւնը գրաւ-մըն է ոչ թէ սուր։ Բոլորովին տարբեր մեծ ազգերու շովինիզմէն՝ որ կ'ուզէ ուրիշները կլանել։

Կամաւորական վրդ. միջամտելով վերջացնելով կը բացատրէ մեր կա-ցութիւնը եւ այն վտանգները՝ որոնք կը սպառնան զանազան միջավայրե-րու տղղեցութեանց ենթակայ հայ ժողովուրդին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԾՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—•—

Աջէն ու ձախէն, բազմատիպ ու բազմագիծակ շողորթներու վայրա-հաչութիւններուն չեմ գիջանիր պա-տասխանել։ Իսկ ծածկանուններու տակ իրենց ինքնութիւնը պարտկող յիմարներուն՝ երբեք ու երբեք։ Ծած-կանունի տակ պատսպարուելու վախը, արդէն ինքնին դատապարտութիւնն է ենթականերուն։

Ներողութիւն, այս մէկ անգամ-ուան համար։

Անցեալ շաբաթ, Փարիզի Հնչակեան եւ Ռամկավար թերթերուն մէջ, Տրա-կինեանէն ղրկուած ապուշապատում գրութեան մը հանդիպեցայ, որուն մէջ խնդրանքի առարկայ դարձած էի։ Հնչակեան թերթը եղածին պէս տը-պած էր մանկապարտէզի աշակերտի շարադրութիւնը յիշեցնող այդ յիմա-բանութիւնը։ Իսկ ռամկավարներու թերթը յղկած էր ու յարմարցուցած։

Ի՞նչ բան է որ տեղի տուած է այս քծութեան։ Մարսէյլի մասին գրած տարեկան տեսութեանս մէջ, յիշած էի թէ ուրիշ քանի մը շրջաններու կարգին, Տրակինեան եւս պիտի մաս-նակցի իր ներկայացուցիչներով ազգ. երեսփ. ժողովին։

Ահա այս է ամէնը։ Բայց այս ի՛նչ-քան կիրք, ի՛նչքան անկիրթ քծու-թիւն։

Անցեալ տարի երբ Տրակինեան գա-ցի, պարտք սեպեցի առաջին առթիւ իսկ այցելութեան երթալ մասնա-մանկապարտէզը, եւ տեսնուիլ «Ցա-ռաջդիմասէր միութեան» վարչու-թեան անդամներուն հետ։ Աչք ծակող պակասները անտեսեցի գիտակցաբար, այն նկատումով, որ չըլլայ թէ իրար խիթեն։ Եւ այս առաջադրութեամբ ալ վերադարձիս գրեցի «Յառաջ»ին մէջ, գովելով զիրենք։ Եւ յանձնարա-րեցի Տրակինեանի դժգոհ տարրերուն, որ չըլլայ թէ խախտեն կացութիւնը անիմաստ ըսի բաներով։

Եւ ահա այն մարդիկը որ գովեստի արժանացեր էին, ձայն ու ծպտուն չհանեցին, եւ հիմա ալ, պզտիկ ակ-նարկի մը առթիւ փոխեցին բանուած-ին։

Անկիրթ Թորգոմներ, Դաշնակցու-թիւնը ձեռքէ չկրնար ազատել թէ, Տրա-կինեանի մէջ թէ այլուր, հոդ ունի՞ գործելու թէ ոչ։

Ազգ. կեդր. վարչութեան դէմ հայ-հոյելէ առաջ նախ խորհեցէք թէ «Հա-ռաջին» ու «Դաշնակցական» յօրջոր-ջած այդ իշխանութեան կողմէն է որ, քահանայ մը տրամադրուած է ձեզի, հոգեւոր եւ այլ գործերու համար։

Այսքան ալ տեղեկութիւն...

Հրաչեայ

Ամլացում

Գոտտոյի դէպքին առթիւ, թերթերը լեցուն են գիտական ու պատմական ծանօթութիւններով ամլացման մա-սին։

Այս գործողութիւնը երկու տեսակ է գլխաւորաբար — Ամլացում (stériliser) եւ ործատում (castrer)։

Երկրորդ գործողութիւնը, որ շատ կատարուած է կենդանիներու վրայ, նոյն իսկ մեր բնագաւառներուն մէջ եւ ծանօթ՝ «կրտել» բայով, երբ կը կատարուի մարդոց վրայ, իբրեւ հե-տեւանք ենթակաները կը կորսնցնեն իրենց առնական յատկանիշները համա-ձայն այն տարիքին՝ երբ կատարուած է այդ գործողութիւնը,— ամբողջ նկարագիրը կը փոխուի, ձայնը աղջի-կի ձայն կը դառնայ, պեխերը չեն բուսնիր, վախկոտ կը դառնայ, եւն.։

Միւս գործողութիւնը, ամլացում, չի վնասեր սեռային ախորժակին, այնպէս որ այրը այր է միշտ, բայց չի կրնար հայր ըլլալ կամ զաւակ չինել. Այս գործողութիւնը հոգեբա-նական հետեւանք չունենար, այն-պէս որ անվնաս կը գործադրուի մար-դոց վրայ։ Այսպէս Ամերիկայի եւ Զուիցերիոյ Վօ նահանգին մէջ օրէն-քով ամլացման կ'ենթարկուին ոճրա-գործները, խենթերը եւ վեներական հիւանդութեամբ վարակուածները։ Վերջերս այս գործողութիւնն է որ կը կիրարկէ Գերմանիա։

Այս գործողութիւնը կը կատարուի ճառագայթումով (radiothérapie) կամ վիրաբուժական նշդրակով։ Ընդհան-րապէս վերջին ձեւով, որ աւելի ան-վնաս է եւ դիւրին։ Գործողութիւնը կը կայանայ սերմնաբեր խողովակնե-րու վիրահատութեան մէջ, առանց վնասելու սերմնածնութեան երեւոյ-թին, որ աղբիւրն է այրերու հոգե-բնախօսական խառնուածքին

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. ԽՈՋԱՏՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՔՈՓԷՆՀԱԿԻ ՄԷՋ

Մարտ 31ին փակուեցաւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան նկարներու ցուցահանդէսը՝ որ սարքուած էր Քո-փէնհակի պետական թանգարանին մէջ, տնօրէն Փ. Շէօլիմանի կողմէ։

Արեւելեան արուեստներու հոյակա-պոր վարպետ մը փրոֆ. Քիւլ այս առ-թիւ դասախօսութեամբ մը պարզած է ցուցադրուած 65 նկարներու բնոյթը, իրանեան արուեստին նրբութիւնները եւ Խաչատրեանի վերստեղծման արժէքը, գնահատութեան ջերմ խօս-քերով։ Դանիական թերթերը նոյնպէս մեծ գովեստով կը խօսին հայ արուես-տագէտին կատարած այս պատմական աշխատանքին մասին, հիա-ցում յայտնելով վերարտադրութեան նուրբ արուեստին համար։

Նկարիչը, որ Քոփէնհակ կը գտնը-ւէր վերջին շաբաթը, հաւնեցաւ մէ հրաւիրուած է Տանիմարքայի յայտ-նի արուեստագէտ եւ պալատի թա-ղուհակահար Հերման Սանտպի մօտ։

Սկանտինաւեան ցուցահանդէսը կը փոխադրուի Սթոքհոլմ, ազգային թանգարանին տնօրէնին կարգադրու-թեամբ ու յետոյ Օսլօ (Նորվեկիա)։

Ա.

Հայկական հարսանիք շարժանկարով

(Ներքին եւ պարի տեսարաններ Ա. Մասը ցուցադրուեցաւ Գր. օր)

Պ. Ռ. ԽԱՆՋԵԱՆ

Պ. Ժ. ԼՈՒՊԻՆԵԱԿ (J. Loubignac)

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մարտ).

— «Վերջին տարիները միշտ գան-գատներ կը լսուին, թէ մեր ժողո-վուրդը կորսնցուցած է ամէն հետա-քրքրութիւն եւ նուշակ գրակա-նութեան եւ ի մասնաւորի բանաստեղ-ծութեան հանդէպ։

Այս երեւոյթին մէջ, սակայն, ա-մենէն քիչ յանցաւորը ժողովուրդն է. ան չէ, որ դադրած է գնահատելէ գրականութիւնը, այլ այս վերջինն է. որ զրկուած է զայն գոհացնելու կա-րողութենէն։ Ապացոյց՝ նախապատե-րազմեան շրջանի այն անօրինակ ժո-ղովրդականութիւնն ու գուրգուրան-քը, որ կը վայելէին հայ բանաստեղծ-ները. Նալբանդեան եւ Պատկանեան, Դուրեան եւ Պէշիկթաշլեան. Թումա-նեան եւ Մեծարենց, Սիամանթօ եւ Վարուժան մէկ մէկ ժողովրդական ներոսներ էին, որոնց խօսքը սրբազան պատգամ էր Հայու համար։ Ու հասկ-նալի է.. ժողովուրդը, իր մեծամաս-նութեամբ, այդ խօսքին մէջ կը գտ-նէր հարազատ արձագանգը իր ապ-րումներուն եւ յուզումներուն, իղ-ձերուն եւ ձգտումներուն. ան վարժուած էր նկատել բանաստեղծու-թիւնը ոչ միայն տրամադրութեան արտայայտութիւն, այլ եւ գործելու հրաւէր։ Ըսել է՝ ըմբռնած էր բուն էութիւնը բանաստեղծութեան, որ՝ գուիցերիացի Ռ. Ֆաֆինի խօսքով՝ «կը յայտնէ ապագան, կը հրաւիրէ դէ-պի կեանք, կոչում կ'ընէ արիու-թեան ... Ան ամբողջ ժողովրդական շարժում մը կ'երգէ. բայց ոչ գաւա-ռական, այլ այն հողէն, որու վրա-յէն կը քալենք, այն հեռուէն, ուր կը դիմենք, առաքելէն՝ որուն կը ձա-յնէ յոյսով ապրի, ամբաստանելէն, հովիւներէն, լեռներէն, գետերէն — այն ամէնէն, որ կը կազմեն միութիւ-նը բնութեան. միութիւն՝ յագեցած գիտելիքի եւ հաւատքի պարունակու-թեամբը այն երիտասարդութեան, որ դաստիարակուած է այդ հերոյով՝ ապրելու եւ իր մէջ կերպարանելու անբաժանելի ամբողջութիւն մը եւ պաշտպանելու զայն կեանքի բովան-դակ ճանապարհով»։

Այդպէ՞ս է յետպատերազմեան բա-նաստեղծութիւնը. անշուշտ՝ ո՛չ. ան կամ սոսկ ձեւի նրբազգայնութիւն մըն է՝ որ ինքն իրմով կը գոհանայ, կամ շինծու ոգեւորութեամբ բոցավառ-ուած նոռամութիւն՝ որ կը քողարկէ բովանդակութեան ծայրագոյն պարա-պութիւնը։ Չկան անոր մէջ ժամանա-կի ոգին ու ապրումը, այն ներքին ու-ղղիները կեցուածքը, որ իր սեփական ձեւը կը գտնէ եւ անոր հետ օրկանա-կան միութիւն մը կը դառնայ։

Ժողովրդական ըլլալու համար պէտք չէ, անշուշտ, որ բանաստեղծութիւ-նը անդրադառնայ մարտ ու ներդաշնութիւն երգէ։ Բայց ժողովուրդի սրտին խօ-սելու կարենալու համար անհրաժեշտ է, որ ան՝ ձեւով անտեսելով՝ ըլլայ բա-րբառն նոյն այդ ժողովուրդի կեան-քով եւ համակէ զայն նոր գաղափար-ներով եւ զգացումներով։ Այն ատեն ՝ միայն, որ բանաստեղծութիւնը հա-րազատ գիտակ կ'ունենայ եւ կը ծաղկի անոր ու առողջ արմատներու վը-րայ։ Երկիր եւ ժողովուրդ. Մեր եւ Աստուածն — ո՞ւր կը մնայ ասկէ դուրս. եւ ո՞ւր է՝ որ պիտի չագդուի, երէ այս ըմբռնումներուն նուիրուած երգը ինչէ անկեղծօրէն եւ առօրեայի տա-րազութիւնէն դուրս»։

ԻՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Հերոսամարտի քսանամեակի առիթով)

═•·•═

Այս օրերս, մենք կը բոլորենք քսա-նամեակը այն գեղեցիկ եւ հերոսական պայքարին, որ ծանօթ է Վասպուրա-կանի հերոսամարտ անունով եւ որ իբրեւ փիւցազնական գործ մը մեր ա-զատագրական շարժման ամէնէն փա-ռաւոր էջերէն մէկը պիտի կազմէ։

Արդարեւ անկարելի է չհիանալ այն խիզախ ու յանդուգն կռիւներու վրայ, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը, կարգա-պահ բանակի նման ծառացաւ թրքա-կան բռնապետութեան դէմ, 30—45 ամբողջ օր կռիւ մղեց անոր գերա-զանց ուժերուն դէմ, խափանեց անոր ոճրապարտ դաւադրութիւնը եւ ի վեր-ջոյ փախուստի մատնելով զայն, իր ազատութեան դրօշը սպրդեց հինա-ւուրց Շամիրամական բարձունքին։

Որի առնել Վասպուրականի ամ-բողջ կռիւները, շատ երկար պիտի ըլ-լար. սակայն իբրեւ մէկը այդ հերո-սականպայքարը ապրող եւ ժամանակից՝ անոր բոլոր դառնութիւններուն, քը-սանամեայ այս տարեդարձի առթիւ, կ'ուզէի փոքրիկ վերյիշում մը կատա-րել յատկապէս այն գեղեցիկ մարտն-չումի մասին, որ տեղի ունեցաւ մեր հպարտ ու լեռնային գաւառի մը՝ Շա-տախի մէջ։

Դէպքերուն անցնելէ առաջ, երկու խօսքով պատկերացնենք այն փոթոր-կալից կացութիւնը որ կը տիրէր հոն, հրացանի եւ թնդանօթի որո-տումին առջեւ։

Դեռ մինչեւ հիմա ալ, ննջամիտ մարդիկ կան, որոնք հայկ. տեղա-հանութիւնն ու կոտորածները կը վե-րագրեն կամաւորական շարժման։ Ա-ւելորդ է պատասխանել անոնց,—նախ որ մեծ պատերազմէն ի վեր անցին փաստեր մեծ լոյս են սփռած թրքա-կան ոճրածին քաղաքականութեան վրայ։ Իսկ ամէնէն կարեւորը հայկ. գաւառներու մէջ ապրող իւրաքանչիւր Հայ, պարզ աչքով կը տեսնէր թէ ինչ կը կատարուէր իր շուրջը։

Օսմ. սահմանադրութենէն անմի-ջապէս յետոյ, ինչպէս եւ պալքան-եան պատերազմի ընթացքին իսկ, պարզ էր Թուրք պետութեան վիրքը, հանդէպ հայ ժողովուրդին։ Հայկ.բարենորոգումները եկանվերջին պահուն, աւելի անորոշ եւ վճռա-կան գործունէութեան մղելու իթթի-հատը։ Եւ համաշխարհային պատե-րազմը դժբախտաբար, լաւագոյն ա-ռիթը հանդիսացաւ իրենց համար։

Դեռ ռուսեւթուրք պատերազմը չյայ-տարարուած, թրքական կառավարութեան ա-ռաջին գործը եղաւ դուրս քշել Հա-յաստանի մարզպանները (*), ինչ որ անվստահութեան եւ կասկածի վախը արթնցուց հայ ժողովուրդին մէջ։

Դէպքերը հետզհետէ աւելի չարա-շուք ընթացք առացան։ Զօրաշարժի առաջին օրէն սկսած, զինուորական տուգանքի անուան տակ, հայ ժողո-վուրդէն բռնի խլեցին իր վերջին ու-նեցածը։ Զնայած որ առաջին իսկ հը-րաւէքին, պատասխանեցին հայ զին-ուորագիւնները, սակայն անոնք զոր-ծածուեցան իբրեւ գրաստ փոխադրու-թեանց կամ իբրեւ ատրուկ — բանուոր, ճամբաներու շինութեանց համար, վիրաւորելով անոնց զինուորական արժանապատուութիւնը։ Բասենի ճա-կատի վրայ թշնամութեանց առաջին շրջանին իսկ (1914) սկսան խմբական զնդակահարութիւններ հայ զինուոր-ներու եւ կամ անհատական սպանու-թիւններ։ Վասպուրականի մէջ մա-նաւորաբար աւելի նշանակալից դէպ-քեր տեղի ունեցան Թուրք միլիճե-րու, ոստիկաններու եւ հայ գիւղա-ցիներու միջեւ, ինչպէս Կառկառի, Ալճավազի, Թիմարի, Աթանանցի եւ Բէլուի մէջ։ Բոլոր այս վայրերը թա-լանի, կողոպուտի եւ հրկիզման կ'են-թարկուէին եւ ժողովուրդը մախիրի վրայ կը նստէր։

Բացի այս բոլոր նախանշաններէն, կառավարութիւնը մասնաւորաբար լեռնային գաւառներու մէջ, գլխաւոր ճամբաներու եւ կիրճերու վրայ ամեն պահակատուներ հաստատելով պահակներ մեզ օգնելու եւ մեր ույժերը իրարմէ անջատելու թագուն նպատակով։

«Հին»ասի անունով ահագին քիւրտ աշիրէթներ պետական միջոցներով զինուած, կարծ առնենէ ճակատէն փախան եւ եկան հաստատուելու հայկ. գաւառներուն մէջ։ Նոյնը կրկնուեցաւ Շատախի մէջ։ Բոլոր անոնք կռուի նախօրեակին, կը գտնուէին մեր դռ-ներուն առջեւ, մշտական սպառնալիք տակ պահելով հայ ազգաբնակու-թիւնը։

Սակայն ամէնէն ուշագրաւ կէտը այն եղաւ որ կռուի ճակատը պարպե-լով, կանոնաւոր զօրամասով եւ թն-դանօթներով ծխելով պէտք եկաւ տեղաւորուեցաւ Վանի մէջ, ցուցա-դրելով ամենամեծ սպառնալիքը։

Շատախի մէջ, զանազան միջոցնե-րով, ամէն օր կ'իմանայինք կառավա-րական շրջանակի մէջ անցած — դար-ձածը։ Նախ իբրեւ սպայ, ամէն օր կառավարչատուն մտնելով անձամբ կ'այցելէի գայմագամին։ Ունէինք հայ ոստիկան մը, ինչպէս եւ քիւրտ ոստի-կան բարեկամներ, որոնք օրը օրին կը հաղորդէին մեզի կառավարական ձեռնարկները

Եւ ահա օր մը — մարտ 29ին — յանկարծ, առանց որ եւ է պատճառի Թուրք ոստիկաններըշուկային մէջ բը-կան ձերբակալել հանդիպող Հայե-րը։ Անոնց թակարդին մէջ ինկան վեց հոգի, որոնց մէջ եւ Շատախի կոմի-տէի անդամ Ցոփ. Զօլեանը։ Լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարած-ուի ամէն տեղ եւ խուլ հրաւանդ կը սրուի, բոլոր փախստական խումբե-րուն ըլլալ խիստ զգոյշ եւ պատրաստ ամէն հաւանականութեան։

Կ'երթամ տեսնելու գայմագամը եւ կամուրջին մօտ կը հանդիպիմ Սամ-ուէլին, նոր հասած Վանէն։ Միասին կը մտնենք գայմագամին քով Ներսէ-կը։ Մեզի սուտ խոստումներ կուտայ։ Երկրորդ օրը դարձեալ գայմագամին կ'երթամ, կը խստանայ արձակել բանտարկեալները եւ կը յանձնարարէ տեսնել սէր — խոհեմը։ Եւ ի՛նչ անբ-րայէն ու զաւեշտ միտք ... Քամի-ւէլը ինծի կ'առաջարկէ միջնորդ ձեռք առնել, գինաթափելու հայ ժո-ղովուրդը, երբ միւս կողմէ, իմ ներ-կայութեան մեծ եռուզեռ է կառա-վարչատան մէջ, աշիրէթներուն եւ միլիններուն հրացան ու ռազմամթ-երք կը բաշխուի տասնօրէն Ա-բո՞ւ դէմ։

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Զօրաշարժի առաջին ամիսներու Վանի լճի ափին — Դատուանի մէջ, պատահեցայ Վանի մարզպան Հոֆին, որ խոր դառնութեամբ յայտնեց թէ կառավարութիւնը զինք Վանէն ուղ-ղակի վանտած է։

եւ Վարշաւայի խօսակցութեանց, այլեւ 11ի ժողովին եւայլն մասին: Նոյնիսկ Գայտին վերջին քարոզը կապ ունի Իտալիոյ ներկայ քաղաքականութեան հետ: «Փօփօլօ տ'Իթալիա»ի խմբագրականին համաձայն, Իտալիա կ'ուզէ որ վերջնական եւ միացեալ ձեռնարկ մը կատարուի Գերմանիոյ հանդէպ, եւ իւրաքանչիւր պետութիւն որոշ պատասխանատուութիւններ ստանձնէ: «Սթրէզայի ժողովին մէջ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պէտք է նոյնացնեն իրենց տեսակէտները՝ Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման մասին: Այս ալ բաւական չէ: Պէտք է հաւաքական ուղեգիծ մը գտնել կարգ մը պատահականութեանց հանդէպ որ կրնան նախատեսուիլ»:

⁂ Լեհական կառավարութիւնը խնդրեց որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կանգ առնէ Վարշաւայի մէջ, Մոսկուա գացած ատեն: Պ. Լաւալ հաւանութիւն յայտնեց:

⁂ Վարշաւայի խօսակցութեանց ատեն, լեհական կառավարութիւնը հաստատած է թէ իրենք երբեք աչք չունին Լիթուանիոյ վրայ, որուն հողային ամբողջութեան պահպանումը նոյնքան անհրաժեշտ է Լեհաստանի ապահովութեան համար որքան Պելժիոյ ամբողջութիւնը՝ Անգլիոյ համար:

Առեւանգիչը խոստովանեցաւ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս հակահիթլերական օրագրող մը, Եաքօպ, առեւանգուեցաւ Պալի մէջ (Զուիցերիա), խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Նախ ըսին թէ սպաննուած է, յետոյ հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա փախցուած եւ բանտարկուած է: Այս դէպքին վրայ, Զուիցերիոյ կառավարութիւնը խիստ քննութիւն բացաւ, ձերբակալելով կասկածելի հիթլերական մը, Վէզէման: Ամբաստանեալը երկար դիմադրելէ յետոյ, առջի օր խոստովանեցաւ ամէն բան: Յայտնեց թէ ինքն էր որ կազմակերպեց Եաքօպի առեւանգումը, աջակցութեամբ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան երկու գործակալներուն:

Այս խոստովանութեան վրայ, որուն մանրամասնութիւնները շատ երկար են, բուռն հարցապնդումներ եղան Զուիցերիոյ խորհրդարանին մէջ: Իսկ կառավարութիւնը երկար բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, պահանջելով ետ վերադարձնել առեւանգեալը: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա պիտի մերժէ, իբրեւ լրտես ամբաստանելով Եաքօպը:

Փարիզի մէջ ալ հետապնդումներ կը կատարուին, հիթլերական գաղտնի գործակալներու դէմ:

Մահ Պ. Փիէռ Ռընօտէլի

Ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Փիէռ Ռընօտէլի, որ ծանօթ էր որքան միջազգային ընկերվարութեան, նոյնքան հայկական շրջանակներու եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ծնած էր 1871ին: 1906ին խմբագիր եղաւ «Իւմանիթէ»ի մէջ, յետոյ վարիչ, Ժօռէսի օրով, եւ վերջապէս տնօրէն՝ 1915էն մինչեւ 1918 հոկտեմբեր: Ընկերվարականներու պառակտումէն վերջը, կ'աշխատակցէր «Փօփիւլէռ»ի, «Քոթիտիէն»ի եւ ուրիշ թերթերու: Ունէր նաեւ իր չաբաթաթերթը, «Լա վի Սօսիալիսթ»: Հրատարակած է քանի մը գրքոյկներ,— «Հրեաներու կացութիւնը Լեհաստանի մէջ», «Ժողովուրդներու խաղաղութիւնը» եւայլն: Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ մտած էր 1899ին, եւ արագօրէն դարձած կեդրոնական դէմք: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1914ին: Պատերազմի միջոցին անդամ էր բանակի յանձնաժողովին, 1915էն 1919: Այնուհետեւ վարած է բազմաթիւ պաշտօններ, մանաւանդ իբրեւ անդամ խորհրդարանական յանձնաժողովներու: Ամէնէն եռանդուն պաշտպանն էր ձախակողմեան դաշինքներու եւ կուսակից՝ ընկերվարականներու պաշտպանութեան: Իբրեւ բարենորոգչական, հետզհետէ սուր պայքարի մը բռնուեցաւ կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան, մանաւանդ Պ. Լէօն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի հետ: 1933 ապրիլին պառակտումը անխուսափելի դարձաւ եւ Փարիզի համագումարէն եւ բազմաթիւ փորձերէ վերջը, Ռընօտէլ վտարուեցաւ իր հինգ ընկերներուն հետ (նոյ. 4-5): Ըմբոստները անմիջապէս նոր կուսակցութիւն մը կազմեցին, նախ «Ժան – Ժօռէս Միութիւն», յետոյ «Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւն» անունով: Այս որոշման վրայ 30 երեսփոխաններ անջատուեցան մայր կուսակցութենէն:

Ռընօտէլ ծանօթ էր իբրեւ ուղղամիտ գործիչ, եւ ջերմ բարեկամ հայ ժողովուրդի դատին:

Օտար ուսանողներ կը պատժուին ճիշդ

Վերջին ցոյցերուն հետեւանքով, խոր յուզման մատնուած են Փարիզի օտար ուսանողները եւ շատեր կ'ուզեն հեռանալ: Այս առթիւ հրատարակուած բողոքագրի մը մէջ, խումբ մը օտար ուսանողներ կը յայտարարեն.— «Մեր կացութիւնը անտանելի դարձած է: Կը սպասենք որ Ֆրանսական կառավարութիւնը օգնէ մեզի: Ցաւալի պիտի ըլլար եթէ ստիպուէինք մեր երկիրները վերադառնալ»: Զրոյց կը շրջի թէ շատեր արդէն պատրաստուած են մեկնելու: Բազմաթիւ Քուպայի ուսանողներ դիմած են Մատրիտի համալսարանը: Զափազանց դժգոհ են նաեւ Իրանցի ուսանողները եւ կը խորհին խմբովին Լոնտոն երթալ: Մօտերս ժողով մը պիտի գումարեն հազար Իրանցի ուսանողներ, վերջնական որոշում տալու համար:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, «Ֆլօրիա» Ճաշարանը 61, rue Mr. le Prince.
Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ՝ տպաւորութիւններ Հայ գաղութներէն
(Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք):
Մուտքը՝ ազատ է:

Պաշտօնական եւ անձնական

ՍԱՐՍԷԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան Տէրթակարմիրեան» ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Թագմիկ եւ Յաւրօս խումբերու բոլոր ընկերները

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181. Գուր Լաֆայէթ «Զարգարեան» Գարդարանը:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ընտոց Տէրթակարմիրեան ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թաշօտիէռի եւ Ռօշ-Թայէյի ընկերներուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ԲԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին
Գեթիկբաշեանի սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro Pont de Sèvres)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԴԻՕԿՕՆԴԸ»

(Դրամ 4 արար Գաբրիէլ տ'Անունցիոյի)

Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Ցէրվիշեան, Ռ. Թորոսեան, Ս. Չագլասեան. Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Յ. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդոնալդ. Օրիորդներ. Քանթար, Ա. Գազազեան:

Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

6 Ապրիլ, այս շաբաթ երկոյ Foyer de Théâtreի մէջ
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

7 Ապրիլ, կիրակի օր
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Հանդէսին յայտագրի մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ, ինչպէս Վալանսի, նոյնպէս Ռոմանի մէջ:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ.. ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:

6 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie
K Bicêtre. Մեթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:
Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»
Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ՖԱՑԵԱՆԷ, ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ՌԱՐԻԼՈՅԵԱՆ, ՍՄՍԱՐԵԱՆ եւ տեղական ուժեր
կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի.
Հոյն պիւֆէ ժողովրդական գիներով.
Տոմսերու մասնաւոր գին՝ ... [illegible] ... 5 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի եւ «ՍԻՐՈՅ» Թատերախումբի կողմէ

21 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ, Մէօտօն, (կայարանին դիմացը),
Կը նախագահէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— Կը սպասենք շարունակութեան:— Անգլերէն թերթը չէն ստացած (փետրուար – մարտ):

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, Ս.— Ստացած ենք ձեռագիրը

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, Տիկ. Մ. Թ.— 29.50:
ՔԱՍԱԳԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 280
ՍԷՆԹ ՌՈՒԷՆ, Կիւրճ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործակալ.— 300:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործակալ.— 910:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցիին սրահը:

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի ... նորընտիր վարչութեան. Կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում, Ապրիլ 11ի ... Ֆրանսահայ Ազգ. ...

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ Կորտոն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի ... 130 Պուլվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6) Մինչեւ Սուէզի գիմացը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, Կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Գար տը լա Փօսթի սրահին մէջ: Բիւ Քօլպէր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարիամ Թաշճեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ: Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօսունեան: Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

— Զէնկիլէրցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէրճեան կը փնտռէ իր որդին Ստեփան Ճիլէրճեանը 32 տարեկան, հօր անուն՝ Նազարէթ (Զէնկիլէրցի), քրոջ անուն՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս. Ճիլէրճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (58)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ցանկարծ իմ ականջին զարկեց մի ձայն. նա աւելի նման էր խուլ հառաչանքի: Ես մօտեցայ: Ձայնը կրկնուեցաւ: Պարզ որոշեցի, դա կանացի ձայն էր, որ լսելի էր լինում ոչ այնքան հեռուից. Ես թաղնուեցայ թուփերի մէջ եւ այնտեղից սկսեցի դիտել: Ի՞նչ եմ տեսնում.— Մէկ մանկահասակ աղջիկ, չոքած գետնի վրայ, գրկել էր մի տղամարդի ոտքերը, աղաչում էր, պաղատում էր խնայել, իւր կեանքին: Տղամարդը կանգնած, բռնել էր նրա մազերից, եւ վայրենի կատաղութեամբ պատրաստւում էր սպանել:

Հէնց որ նա սուրը բարձրացրեց, ես կայծակի արագութեամբ վրայ հասայ: Իմ հասնելը եւ տապարիս զարկը կատարուեցաւ միեւնոյն րոպէում. Նա ընկաւ գետնի վրայ:

Աղջիկը ազատուած էր:

Զարազործը լողում էր արեան մէջ: Նա իւր զազանային դէմքը դարձրեց դէպի ինձ, արձակեց մի քանի հայհոյանքներ եւ լռեց....

Ես սարսափելի խռովութեան մէջ ընկայ. լսածս Հայոց լեզուի բառեր էին: Ուրեմն իմ ձեռքը շաղախուեցաւ մի Հայի արեան մէջ, որը մահուան տագնապի րոպէում, մոռանալով իրան, իւր հայհոյանքները արտասանեց մայրենի լեզուով:

Այստեղ անպատճառ պէտք է մի գաղտնիք լինի, մտածեցի ես եւ դարձայ դէպի աղջիկը, որ պարհուրած նայում էր իմ վրայ:

— Ո՞վ ես դու

— Իմ հայրն ու մայրը մեռան խոլերայից:

— Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպանում քեզ:

— Գիւղացիք ինձ հաց էին տալիս, ես նրանց համար դուշակում էի...:

— Ես այդ չեմ հարցնում: Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպանում քեզ:

— Նա լաւ մարդ չէ... Նա շատ վատ մարդ է...:

— Ի՞նչպէս ընկար նրա ձանկը:

— Ինձ բռնեց, երբ մի օր գնում էի գիւղից:

— Ետո՞յ:

— Տարաւ անտառը... այնտեղ ընկերներ ունէր, բոլորը չար մարդիկ էին.. բոլորը աւազակներ էին....

— Ի՞նչ արեցին քեզ:

— Չարչարեցին.. շատ չարչարեցին....

— Էլ ինչո՞ւ էին սպանում քեզ:

— Ես ասեցի, եթէ ինձ բաց չթողնէք, կը մատնեմ ձեզ:

— Ի՞նչ բանում պէտք է մատնէիր

— Նրանք թուղթ փողեր էին շինում:

— Դու մատնեցի՞ր:

— Զմատնեցի: Ինձ տուին այդ մարդու ձեռքը, որ սպանէ ինձ:

Գաղտնիքը մասամբ պարզուեցաւ:

— Այն մարդիկը հեռո՞ւ են կենում:

— Այդ անտառի մէջն են:

— Դու ճանաչո՞ւմ ես նրանց բնակարանը:

— Ճանաչում եմ:

— Կարո՞ղ ես ինձ ցոյց տալ:

— Ախ, ես չեմ գնայ այնտեղ, ես վախենում եմ....:

— Դու գիտե՞ս ինչ աղքից են նրանք:

— Ես շատ լեզուներով խօսում եմ, բայց նրանց լեզուն չէի հասկանում:

— Կարո՞ղ ես ինձ տանել նրանց մօտ:

— Մի գնացէք նրանց մօտ, նրանք լաւ մարդիկ չեն:

Վերջին խօսքերը մի այնպիսի դդալի կերպով արտասանեց խեղճ աղջիկը որ ես համոզուեցայ իսկոյն չգնալ աւազակների բնակարանը եւ վճռեցի նախ այդ անցքը յայտնել քեռի Պետրոսին եւ ապա սպասել նրա կարգադրութեանը:

Աղջիկը կը լինէր հազիւ տասնեւութ տարեկան: Նա ցիգանուհի էր, բայց ոչ Ռուսաստանի ցիգաններից, այլ հեռաւոր երկրներից եկած, բայց ի՞նչ երկրներից— նա բացատրել չկարողացաւ: Նրան կոչում էին Նէնէ: Նրա հայրը տնում էր արֆայի վրայ, մայրը երգում էր, իսկ ինքը պար էր գալիս: Այդ պարապմունքով թափառում էին եւ դրանով ապրում էին: Ծնողները մինը միւսից յետոյ, խոլերայից բռնուելով, մի շաբաթուայ մէջ մեռան: Նէնէն մնաց որբ եւ անտէր: Նա շարունակեց այնպէս թափառել գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք, մարդկանց համար գուշակութիւններ էր անում, հմայում էր եւ փող էր առանում:

Նէնէն իւր ցեղին յատուկ լղարիկ կազմուածք ունէր, բայց սաստիկ առաձգական էր նա: Անհասարակ մի գեղեցիկ նրբութիւն արտափայլում էր նրա մարմնի իւրաքանչիւր գծերից: Աչքերը սեւ եւ կրակոտ էին. գոյնը նոյնպէս թուխ էր, որպէս մազերը: Բայց ո՞րքան կեանք կար նրա հայեացքի մէջ, որքան պարզութիւն կար նրա խօսքերի մէջ....:

Վերադառնալով քեռի Պետրոսի մօտ, ես չգիտէի ինչ տեսակ հաշիւ եւ համար տամ իմ անտառում կատարած գործողութեան մասին: Նա հեռուից տեսնելով ինձ Նէնէի հետ միասին, հեգնեց, ասելով.

— Որսորդութիւնդ յաջողակ է երեւում. մենակ գնացիր. զոյգով վերադարձար:

— Նա նստած էր միեւնոյն ծառի հովանու ներքոյ, ուր առաջ թողել էի նրան: Ես ոչինչ չպատասխանեցի, առաջ Նէնէին սայլակի մօտ: Խեղճ աղջիկը այնպէս շուտով ընտելացաւ ինձ հետ, որ իսկոյն հարցրեց.

— Սեղ ունե՞ս:

— Ի՞նչ ես անում:

— Դրանք պէտք է կարկանել:

Նա ցոյց տուեց իւր պատառոտուած հագուստը:

Ես Նէնէին թողեցի սայլակի մօտ եւ շտապեցի դէպի քեռի Պետրոսը:

— Այդ ի՞նչ բան է, հարցրեց նա այժմ խիստ սաստ կերպով:

Ես առանց մի բան թաքցնելու պատմեցի նրան անտառում պատահած անցքը, պատմեցի բոլորը, ինչ որ լսել էի Նէնէից: Նա հետաքրքրութեամբ լսում էր: Ես կարծում էի, որ նա կը յանդիմանէր ինձ իմ գործած աններելի սպանութեան համար, որի մէջ շահեկան կամ օգտաւէտ ոչինչ չկար: Բայց նա գտաւ դրա մէջ մի շահ:

— Պէտք է օգուտ քաղել այդ դէպքից, ասաց նա, երբ ես վերջացրի աղետալի պատմութիւնը:

— Ո՞րպէս:

— Այդ մարդիկը մեզ հարկաւոր են....

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Եւրոպայի Ցառաջի գրողէն
Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՏՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ԱՊՐԻԼ VENDREDI 5 Avril 1935

ԺԱ ԹԻ ՏԱՐԻ · 11e Année N° 2772

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՍԿՍԱՒ...

— •• —

Բոլորովին տարբեր հարցի մը մասին պիտի գրէինք այսօր, երբ ստացանք Պուլվառ Օսմանի մէջ սարքուած «Առժամեայ Վարչութեան» առաջին զեկոյցը, «հրատարակութեան խնդրանքով»:

Ի՞նչ կ'ըսէ զեկոյցը.—

1. Փետր. 9ին առաջադրուած կանոնագիր – ծրագիրը կազմուած ըլլալով, նոր ժողովը պիտի գումարուի շաբաթ օր:

2. Շարք մը բանակցութիւններ կատարուած են «մասնաւորապար Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Միացեալ Յանձնաժողովին հետ»:

3. Միացեալ Յանձնաժողովը այդ բանակցութեանց առթիւ մամուլին հաղորդած է զեկոյցներ «որոնք իրականութեան հարազատ պատկերը չէին»: Ցաւոք, «անոնց մէջ ակնբախ էր հանրային կարծիքը չփոթեցնելու ձգտումը»:

4. «Հայ գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար կարգ մը գրական ծրագիրներ մշակեցինք, լուռ ու անաղմուկ տեսակցեցանք Ֆրանսայի ականաւոր անձնաւորութեանց հետ, անոնց կարծիքները չօշափելու եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան մը գետինը պատրաստելու համար»:

Մնացեալը կ'իմանաք վաղը, երբ հրատարակենք ամբողջ զեկոյցը:

Ուրեմն, ճակատամարտը սկսած է արդէն: Մինչեւ հիմա «լուռ եւ անաղմուկ», իսկ այսուհետեւ՝ «հրապարակախօսա գայթակղութեամբ», ինչպէս պիտի ըսէր Օրմանեան պատրիարք.

Այսուհետեւ պիտի սորվինք լսել ոչ միայն երկու տարբեր զեկոյցներ, աղմկալի ճառեր եւ լրագրական բանավէճեր, այլ եւ պիտի ունենանք երկու տարբեր գլուխներ եւ բերաններ, Ֆրանսական իշխանութեանց առջեւ: Յանուն միեւնոյն ժողովուրդին եւ նոյն հոգիներուն:

Չէ՞ որ, Միացեալէն անջատ, Պուլվառ Օսմանի «Առժամեայ»ն ալ իր կարգին խօսակցութիւններ ունեցած, կարծիքներ շօշափած, «նախապատրաստական աշխատանքներ» կատարած է:

Չէ՞ք փորձուիր աղաղակել,— Ուրա՞խ լեր, ժողովուրդ, փառքն է աղագադ: Անօթի եւ անճար էիր երէկ, այսօր մէկի տեղ երկու հոգատար ունիս, երկուքն ալ գիշերը ցերեկին խառնած, կը մրցին իրարու հետ, դարման գտնելու համար ցաւերուդ: Ե՞րբ տեսեր էիր այսքան երանաւէտ կացութիւն...

Կը զուարճանա՞նք: Ներողութիւն: Պատկերը այնքան վրդովիչ է որ, այս քանի մը տողերն անգամ ակամայ գրի կ'առնենք:

Աքլորը չկանչած, իրականացաւ ինչ որ կը նախատեսէինք սկիզբէն ի վեր,— պառակտում, խաչաձեւում, ամուլ վէճեր, ազդեցութեան պայքար եւ վտանգաւոր մրցակցութիւն: Ոչ միայն ազգային շրջանակի մէջ, այլ եւ տեղական իշխանութեանց առջեւ:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար այս աղտոտ կացութեան հետեւանքները:

Մանաւանդ որ, եթէ Միացեալ Յանձնաժողովին աշխատանքներուն քիչ – շատ ծանօթ ենք հրատարակուած զեկոյցներով, գաղափար չունինք միւսներու «լուռ եւ անաղմուկ» գործունէութեան մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք խոշոր հարցականի մը առջեւ: Եւ ստիպուած ենք մտահոգութեամբ հետեւիլ կացութեան ելեւէջներուն:

Սպասելով որ Պուլվառ Օսմանի «հրամանատար»ը ինք բանայ վարագոյրը, շաբաթ օրուան ժողովին մէջ, մեր խօսքը կ'ուղղենք մասնաւորապէս անոր հովանաւորած հոսանքներու ներկայացուցիչներուն, եւ կը հարցնենք.

— Ո՞վ պիտի ստանձնէ այս նոր խայտառակութեան պատասխանատուութիւնը:

Անոնք որ յարմարեցան փետր. 9ի խնդկատակութեան, եւ թերեւս այս անգամ ալ պիտի ուզեն ուժ տալ սարքուած դաւադրութեան, որ եւ է ծանրութիւն չե՞ն զգար իրենց խղճին վրայ:

Միացեալը անթերի կազմակերպութիւն մը չէ: Ամէնէն առաջ մենք էինք որ մատնանշեցինք անոր հիմնական պակասները, լայնօրէն վարկ բանալով եւ պահանջելով լրացնել զանոնք:

Արդ, Յանձնաժողովը ոչ միայն հրապարակաւ յայտնեց թէ կը ստանձնէ աշխատաւորներու վիճակի բարելաւման հոգը, այլ եւ տրամադիր կ'երեւայ լրացնելու իր կազմը եւ լսելու որ եւ է ծրագիր կամ խորհուրդ:

Ուրեմն, բոլոր անոնք որ անկեղծօրէն կը ձգտին գործելու եւ ելք մը գտնելու, տրամաբանօրէն պէտք է իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն Միացեալին վրայ: Գոնէ ցնոր անօրինութիւն:

Ուրիշ որ եւ է փորձ կամ հնարք՝ այս ճամբուն վրայ, տարբեր ելք չի կրնար ունենալ, եթէ ոչ արիւն պղտորել, «թայֆա»-ներ ստեղծել, ուժերը ջլատել եւ նոր, աւելի դառն յուսախաբութիւններ պատճառել:

Այս տարրական ճշմարտութիւնները յիշեցուցինք ամիսներով, տաղտկալի դառնալու աստիճան, եւ այս անգամ յատկապէս կը յանձնենք Պուլվառ Օսմանի «ներկայացուցչական ժողով»ին լուրջ ուշադրութեան:

Ժամանակն է որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն եւ հոսանք ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը, անելի մը չյանգած.

Տարագիր բազմութիւնները անկեղծ եւ մեթոտիկ աշխատանքի կը սպասեն, եւ ոչ թէ տնավարի ժողովներու, ազդեցութեան պայքարներու կամ գիւտերու:

Պուլվառ Օսմանը իր յամառութեամբ դուռ կը բանայ նորանոր չարիքներու, ճիշդ այն պահուն երբ ամէնէն աւելի կարօտն ունինք համերաշխութեան եւ հաւաքական, կենդանի գործունէութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ՄԷԿ ԼՈՅՍ ԿԱՄ ՅՈՅՍ ԼԵՀԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ՞

Մեծն Բրիտանիա կը յուսայ իր ձեռներ

Վարշաւայի խօսակցութիւնները պաղ ջուր ձգեցին Մոսկուայի ոգեւորութեան վրայ, որ այնքան մեծ յոյսեր կը ներշնչէր: Գ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երէկ (հինգշաբթի) վերջացուց իր պաշտօնը Լեհաստանի մէջ եւ անմիջապէս անցաւ Փրակա (Չեխոսլովաքիա), որ վերջին հանգրուանն է իր «հետախուզական» առաքելութեան: Վերջին լուրերու համաձայն, Գ. Իտըն այսօր իսկ Լոնտոն պիտի հասնի օդանաւով, իր զեկուցումները հաղորդելու համար կառավարութեան:

Վարշաւայի խօսակցութեանց առթիւ հրատարակուած զեկոյցը շատ կը նմանի Պերլինի զեկոյցին, իր չոր ու ցամաք բովանդակութեամբ, որ կ'ապացուցանէ թէ խոր տարակարծութիւններ կան 2 երկիրներուն միջեւ: Զեկոյցը պարզապէս կը յիշէ թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը ընդունուեցաւ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահին եւ մարաջախտ Փիլսուտսքիի կողմէ եւ շարք մը խօսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, անոր հաղորդելով տեղեկութիւններ՝ Պերլինի եւ Մոսկուայի տեսակցութեանց մասին: «Երկու նախարարները համաձայն գտնուեցան թէ իրենց կարծիքի փոխանակութիւնները, որոնք տեղեկատու հանգամանք ունէին, կը համապատասխանեն իրենց նպատակներուն եւ չէզոքեցին թէ նպատակայարմար է մօտէն հետեւիլ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան ընթացքին»:

Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ նոր խօսակցութեան արդիւնքը եղած է բացասական: Մասնաւորապէս մարաջախտ Փիլսուտսքի, որ Լեհաստանի բուն վարիչն է, բացատրած է թէ Լեհաստանի ներկայ քաղաքականութիւնը չի կրնար որ եւ է փոփոխութեան կրել: Անգլիական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Գ. Իտըն Վարշաւայէն մեկնած է ձեռնունայն: Հակառակ բոլոր ենթադրութեանց, լեհական կառավարութիւնը որ եւ է առաջարկ ներկայացուցած չէ արեւելեան դաշինքի մասին, եւ այս՝ իբրեւ հետեւանք մարաջախտ Փիլսուտսքիի անհաշտ ընթացքին: Մարաջախտը կը մերժէ որեւէ իրաւախոհութիւն: Այժմ կը սպասուի Գ. Լավալի այցելութեան, հասկնալու համար թէ կարելի՞ է միջին ճամբայ մը գտնել: Ուրեմն, պարզապէս անելի մը մատնուած է արեւելեան դաշինքը, անգամ մը եւս յուսախաբութեան մատնելով մանաւանդ Ֆրանսան: Ուրիշ խօսքով, դժուար թէ կարելի ըլլայ Եւրոպայի խաղաղութեան ապահովումը կազմակերպել փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցին հիման վրայ, արեւելքի մէջ ըլլայ թէ արեւմուտքի: Լեհաստան բաւարար կը համարի իր ներկայ կապակցութիւնները, եւ չուզեր թշնամացնել իր հզօր դրացին՝ Գերմանիան: Մարաջախտ Փիլսուտսքիի կեանքը անցած է Լեհաստանի անկախութեան պայքարին մէջ: Ան այդ ճամբուն վրայ տեսած է թէ ցարական Սիպերիան (աքսոր) եւ թէ գերմանական բանտը: Այդ փորձառութեամբ, մարջախտը չի հանդուրժեր որ եւ է դաշինքի որ կրնայ գերմանական կամ ռուսական զօրք բերել լեհական հողին վրայ: Փիլսուտսքիի ուժը շատ աւելի մեծ է իր երկրին մէջ, քան միւս միահեծան իշխանաւորներուն հեղինակութիւնը: Թէեւ պատերազմական նախարար եւ սպարապետ կը համարուի միայն պատերազմի պարագային, բայց մարաջախտը կենդանի մարմնացումն է Լեհաստանի անկախութեան դատին, այնպէս որ իր տեսակէտը աւելի զօրաւոր կշիռ ունի, քան բուն կառավարութեան դիրքը:

Այսպէս կամ այնպէս, Վարշաւայի վարիչները հասկցուցած են Գ. Իտընի թէ Լեհաստան միայն մէկ բաղձանք ունի,— հանգիստ մնալ: Արդէն դաշնագիրներ ունենալով Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի հետ, Լեհաստան աւելի լաւ կը ծառայէ խաղաղութեան, քան արեւելեան դաշինքով:

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐ ՊԱՏԵՒԱՆԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի օր, քննելու համար միջազգային կացութիւնը, համաձայն Պերլինի, Մոսկուայի եւ Վարշաւայի տեսակցութեանց: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ ժողովը յանգած է հետեւեալ եզրակացութեանց.—

Անգլիա որ եւ է յանձնառութիւն չպիտի ստանձնէ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Շահակից պետութեանց կը վերաբերի իրականացնել իրենց ապահովութիւնը, փոխադարձ օգնութեան կամ արեւելեան դաշինքով: Նոյնիսկ վերջին պարագային (արեւելեան դաշինք՝ ճշդելով նախայարձակի սահմանը) Մեծն Բրիտանիա չպիտի մտնայ, այլ միայն պիտի շարունակէ իր բարոյական աջակցութիւնն ընծայել որ եւ է փորձի որ կը կատարուի ապահովութիւնը հաւաքաբար կազմակերպելու համար: Անգլիա պիտի շարունակէ իր միջնորդութիւնն ի գործ դնել Սթրէզայի ժողովին մէջ (11 ապրիլ), Գերմանիոյ եւ միւս պետութեանց միջեւ, հանդարտեցնելու համար Եւրոպայի հանրային կարծիքը: Ան իբրեւ միջնորդ պիտի ներկայանայ, որպէսզի Գերմանիան անուղղակի մասնակցի հաւաքական ապահովութեան կազմակերպման: Լոնտոն չի կրնար ընդունիլ որ համաձայնութիւններ կնքուին Գերմանիայէն դուրս, առանց շարունակ տեղեկութիւններ հաղորդելու անոր: Եւ կենսական կը նկատէ որ Գերմանիա այն տպաւորութիւնը չկրէ թէ դուրս կը ձգուի եւրոպական խորհրդակցութիւններէն, որպէսզի կարենայ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, մասնակցելու համար միւս ազգերու խաղաղասիրական ջանքերուն:

Այս բոլոր տեղեկութիւններէն կը հետեւի որ անգլիական կառավարութիւնը համաձայն չէ Մուսոլինիի այն տեսակէտին թէ Ապրիլ 11ի ժողովը պէտք է «հաւաքական ուղեգիծ մը սահմանէ կարգ մը ճշգրիտ պատասխանատուութեանց հանդէպ»:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը խոստովանեցաւ թէ Հիթլէր յայտնած է իրեն որ Գերմանիոյ օդանաւային ուժը արդէն հաւասարած է անգլիականին: Նոյն օրը Անգլիոյ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը ճառ մը խօսելով քաղաքին մէջ, բացատրեց Գերմանիոյ վերազինման վտանգները եւ չէզոքեց թէ այդ վերազինումը կրնայ յառաջ տարուիլ աւելի արագ թափով: Յիշելով ութ ամիս առաջ տրուած որոշում մը, որուն համաձայն Անգլիա պիտի աւելցնէ իր օդանաւային ուժը, խորհրդականը յայտարարեց — «Այդ օրէն ի վեր թէ՛ Ֆրանսա եւ թէ՛ Մ. Նահանգները բացորոշ ձգտում կը ցուցնեն աւելցնելու իրենց օդանաւային ուժերը»: Յետոյ խօսելով Ռուսաստանի մասին, ըսաւ թէ անոր օդանաւային ուժը կը հաշուեն աւելի քան երկու հազար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻՆ ՄԱՑԻՐԸ ԱՐԼԷՆ

═ o ═

Անգլիագիր գրագէտը փառքի օրեր ապրեցաւ Աթէնքի մէջ,— այս անգամ հայկական շրջապատով:

Երկու անգամ է որ լայն մանրամասնութիւններ կը հրատարակուին «Ցառաջ»ի մէջ: Տեսակցութիւն մը՝ «Նոր Օր»ի հետ (*Ցառաջ*, 28 մարտ) եւ ընդունելութիւն մը Ֆիքսի յուսաւորչական վարժարանին մէջ (տես երէկուան թիւը):

Անշուշտ բոլորդ ալ ուրախ էք որ ակամայ անգլիասաքսոն տաղանդ մը այնքան խանդավառութիւն կը պատճառէ, իմին ալ խանդավառուելով եւ պահ մը... հայանալով.

Մանաւանդ որ, երբեմն Տիգրան Գույումճեանը չի ծածկեր իր ծագումը: Ոչ իր գիրքերուն, ոչ ալ խօսքերուն մէջ: «Հայ եմ ես»,— կը պատմէ ուր որ հանդիպի, Աթէնք, Վենետիկ թէ Ամերիկա:

Եւ գիտենք որ իր եարսնիքին ալ հայ տէրտէր մը կանչեց, իբրեւ բարեպաշտ մայրիկին եարազատ զաւակը:

Եւ սակայն, չեմ գիտեր ինչո՞ւ կը խոցոտուի սիրտս, ամէն անգամ որ կը կարդամ այս պատմութիւնները, նոյն իսկ Մայքըլ Արլէնի հայերէն խօսակցութիւնը:

Ահա քանի տարի է որ երիտասարդ գրագէտը պարծանքով կը յիշէ իր հայկական ծագումը, եւ բոլոր հայերէն բերթերը պարծանքով կ'արձանագրեն իր խօսքերը:

Այդ պատմութիւններուն մէջ, երբեմն մանրամասնութիւններ կան որ ամպի մը պէս կ'իջնեն մեր գլխուն:

Այսպէս, տարիներ առաջ, երբ այս թերթը թղթակից մը զրկած էր Մայքըլ Արլէնի, ծանօթ վէպին առթիւ, ուր իր տեսակէտը կը պաշտպանէինք, անգլիագիր գրագէտը դեռ նոր կ'իմանար թէ «Կանաչ գլխարկ»ը հայերէնի թարգմանուած է:

Ու կը յանձնարարէր մէկ օրինակ ղրկել իր մայրիկին, որ շատ պիտի ուրախանար:

Ուրիշ առիթներով ալ կրկնած է այս խօսքը.— Մէկ օրինակ ղրկել իր մայրիկին:

Իսկ ի՞նք: Չէ՞ր ուզեր գոնէ գրքին վրայ գաղափար կազմել...

Այսպէս շահեկան պարագայ մը, Աթէնքի տեսակցութեան առթիւ:

«*Նոր Օր*»ի աշխատակիցը կ'առաջարկէ պտոյտ մը կատարել գաղթականներուն մէջ:

Եւ Մայքըլ Արլէն կը խանդադատի.

— Ի՞նչ կ'ըսէք. չէի գիտեր որ իրարու մօտ հայ զանգուածներ կան. երախտապարտ պիտի մնամ, եթէ ինծի ընկերանաք եւ այցելենք իրենց:

Յաջորդ շաբթուն կ'առնեն կը տանին Ֆիքս, Լուսաւորչեան վարժարանը: Անշուշտ ինքնաշարժով:

Ջերմ ընդունելութիւն: Ճոխ սեղան: Զրոյց: Ամբողջ երեք ժամ:

Ծայրէ ծայր կարդացի «*Նոր Օր*»ի երկու թիւերը, եւ չկրցայ ստուգել թէ Մայքըլ Արլէն Աթէնքի նիւպանոցէն Ֆիքս գացած կամ վերադարձած ատեն, արդեօք ինքնաշարժէն իջա՞ւ: Ուզե՞ց պտոյտ մը կատարել գաղթակայանին մէջ, փողոցէ փողոց: Ոչ միայն իբրեւ ազգակից, այլեւ իբրեւ գրագէտ:

Երբ Գերմանացին, Ֆրանց Վէրֆէլ, երկու ամիս պտոյտներ կը կատարէ Սուէտիոյ գիւղերուն մէջ, հոյակապ վէպ մը գրելու համար, հայազգի Մայքըլ Արլէն ներշնչումի կ'ա՞նց անցար տղիտմին սիրտ չգտներ, Ֆիքսի կամ Լիփազմայի գաղթակայաններուն մէջ:

Մանաւանդ որ, ինքն է հարցնողը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, չէի գիտեր որ իրարու մօտ հայ զանգուածներ կան...

Իսկ երբ գիտցաւ, ինչո՞ւ կէս ճամբէն :

Ինչո՞ւ այսպէս մնաց կը մոռնայ եւ կը ծնանի, կը քաշուի պատնէշին մէջ

— Միամիտ մարդ, կը նկատէ ընկերս, Մայքըլ Արլէն կը ծիծաղի միջազգային ովկիանոսին վրայ, ինչպէս մոռնայ հայկական առուակին: Կը խեղդուի՞.

«Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ», կ'ըսէին հիները: Կ'ըսեն նորերուն նորերն ալ:

Իսկ Նշան Պէշիկթաշլեան կ'աղաղակէ. աչքերը դարձած եւ գոյնը նետած.

— Հայ գրագէ՞տ ես, տասնոց չես արժեր. գնա օտարացիր, գլխու վրայ տեղ ունիս...

ՎԱՀԷ

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԷԱՆ ՎՐԴ.Ի ԴԷՄ ՄԱՐՔՈՒԵԱԾ ՍԱՀՍԱՓՈՐՁԸ

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՌԱՄԿԱՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՄԸՆ Է

Երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի մարտ 19 — 22 թիւերը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէսեանի դէմ սարքուած մահափորձի մասին: Օրը օրին հաղորդած ըլլալով մանրամասնութիւնները, իբրեւ նորութիւն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, 18 մարտ.— Այսօր խումբ մը Պաւբընցի ընկերներով այցելեցինք Հայր Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէսեանին՝ Ռոտ Այլէնտի հիւանդանոցը, ուր կը պառկի .Ց, եւ վիրաւոր ու քաջասիրտ եավիր գտանք յաւագոյն տրամադրութեան մէջ: Հայր Ղեւոնդ պառկած էր հանդարտ եւ սրամիտ խօսակցութիւն երբ բրաւ բոլորիս հետ: Իր վէրքերը բարեբախտաբար թեթեւ են եւ յոյս կայ թէ շուտով կ'ապաքինին:

Տոքթ. Կորտըն Ղազարեան, որ ամէն օր կ'այցելէ հիւանդանոց, մեզի ըսաւ թէ Հայր Ղեւոնդ երկու վէրք միայն ստացած է եւ ոչ երեք, ինչպէս գրեցին թերթերը: Գնդակին մէկը սկրթելով անցած է աջ կուրծքին եօթներորդ կողին վրայէն եւ անկարեւոր է: Երկրորդ գնդակը դպած է աջ բազուկին մէկ ոսկորին, դաստակին մօտ եւ պատռած է զայն, որոշ արիւնահոսութիւն պատճառելով: Ուրեմն, Հայր Ղեւոնդի կենսական գործարաններէն ոչ եւ է մէկը վնասուած չէ: Կողի գնդակը հանուած է, բայց բազուկինը կը մնայ առայժմ, եւ Տոքթ. Կորտըն Ղազարեան կը խորհի թէ առեն մը գործողութիւն պիտի չըլլայ, մինչեւ որ վիրաւոր մասերը առողջանան:

Ընկեր Աստուր Գալուստեանի վէրքը աջ ազդրոսկրին վրայ է: Ոսկորը մասամբ փշրուած է գնդակէն, բայց ան պէտք ունեցած չէ հիւանդանոց մնալու եւ դարմանումէ ետք վերադարձած է տուն:

Ոճրագործ Հօրէն Նազարեան 38 — 40 տարեկան ճակատին լեռնային մըն է, մէկ ոտքը կտրուած եւ արուեստական ոտքով: Տարիներ առաջ կազի ազդեցութեան տակ մարած եւ ինկած է հրաշէկ վառարանի մը վրայ եւ այրելով սրունքը անդամահատման ենթարկուած է.

Ծնած է Քէսապ եւ կը պատկանի Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան: Վերջին տարիները անգործ եւ չքաւոր վիճակի մը մատնուած, ծանօթներու եօգածութեան առարկայ եղած էր: Վերջերս կը յաճախէր Հայ. Ազգ. Առաքելական եկեղեցին. անշուշտ այն մտադրութեամբ որ առիթ մը գտնէ իր դիւային ծրագիրը իրագործելու:

Այնքան թշուառ էր այս թշուառականը, որ բանտային կեանքն իրեն համար բարիք մը պիտի ըլլայ:

⁂ Ռոտ Այլէնտի ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երկու անձեր իբր մեղսա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԹՐԻԱՆՇԱՆՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս աշխատակից մը այս էջին մէջ իսկ ներկայացուցած էր Գերմանիոյ հայ գաղութին մարդահամարը: Այդ մասին ուրիշ թղթակցութիւն մը եւս ստացած ըլլալով, կը հրատարակենք սորբեւ, լրացնելու համար պատկերը:

Այս առթիւ, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնենք մեր պատուէրը, — «Թուանշաններ ժողվեցէք»: Անշուշտ ուրբան կը ներեն օրուան պայմանները. —

Փետրուար 9ի «Յառաջ»ին մէջ կը գրէի ընդհանուր վիճակագրական մարդահամարի մասին, որ անհրաժեշտութիւն մըն է այլեւս, ոչ թէ ապագայ պատմագիրներու նիւթ պատրաստելու այլ մանաւանդ մեր այսօրուան ուղղութիւնը գտնելու համար: Ցուցալով որ չուսող մասնաւոր մարմին մը կը ստանձնէ այդ գործը, այսօր կը բերեմ իմ համեստ բաժինս Գերմանիոյ Հայերուն մասին: Արդէն «Յառաջ»ի եւ ուրիշ թերթերու թղթակցութիւնները ցոյց կուտան թէ այնքան ալ դժուարութիւններ չկան այս ճամբուն վրայ: Ազգային միութիւններ, առաջնորդարաններ, հայրենակցականներ եւ անհատ գործիչներ իրենց լաւագոյն դերին մէջ կ'ըլլան, եթէ իրենց չափերով օժանդակ հանդիսանան եւ գէթ մինչեւ 1935ի տարեգլխուն յաջողի հայ գաղթաշխարհի մարդահամարը:

<

Եթէ չհաշուենք հայ ուսանողութիւնը, որ եօթանասնական թուականներուն Գերմանիոյ համալսարաններ Լայփցիկ, Եէնա, Պերլին եւն. կը յաճախէր, Գերմանիա անցած են առեւտուրի համար քիչ թիւով Հայեր, 1890ի առեւտուրը՝ օրինակ Յ. Հազարեան, Տրէզաքեան, 1894ին, ինչպէս Տիրացեան եւ Էվրէնեան Համպուրկ: Այսպէս անհատ առեւտրականներ, մանաւանդ ներածող – արտածողներ, հազիւ քանի մը տասնեակ հոգի, գտնուած են Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ: Պերլինի մէջ ուրիշներու կարգին Իզմիրցի վաճառական Աւետիս Աւետիքեան որ ապա Հ. Հանրապետութեան հիւպատոս եղաւ, երբ դեսպան էր Տօքթ. Ճէյմս Կրինֆիլտ՝ նոյնպէս հինէն ի վեր Պերլին հաստատուած Իրանահայը՝ որուն անունը կապուած է միշտ Գերմանիոյ Հայերու ազգային կեանքին:

1906ին է որ առաջին անգամ խումբ մը հայ աշխատաւորներ, թիւով 12 հոգի, երբ ձեռքով սիկառէթ չինող կամ ծխախոտի խառնուրդ (hարման) *պատրաստող արհեստաւորներ Եգիպտոսէն Շթութկարդ կը բերուին «Վալտորֆ Աստորիա» գործարանատիրոջ կողմէ՝ ապահովելով ճամբու դրամ եւ լաւ օրապահիկ: Անոնք վերջը գործ կը գտնեն Պերլինի նշանաւոր Մանոլի* (Manoli) *սիկառէթի գործարանին մէջ եւ կ'աշխատին երկար ատեն, հետզհետէ իրենց ընկեր ունենալով նաեւ ուրիշ զանազան վայրերէ եկած Հայեր, ինչպէս Կարապետեան (1911ին), Մովսէսեան, Ռաֆայէլեան՝ Բիւթանիոյ շրջանէն: Պատերազմէն յետոյ առանցմէ շատեր իրենք ալ մէկ – մէկ գործարանատէրեր կը դառնան եւ բարեկեցիկները բարեկամներ, ազգականներ եւ ընտանիքի անդամներ կը բերեն Պերլին, այսպէս կազմելով առանձին, ընտանիք եւ որոշ թիւով գաղութ: Այդ գործարանատէրերու կարգին յիշենք Փիրէնեան, Կէնճեան, Թէրզիպաշեան (Գարուն), Մովսէսեան եղբարք (Դրայբրունդ – Արարատ), Կարապետեան (Կալաթա), Փէնլեան (Սուլթանա), Ս. Յակոբեան (Ալի – չան), Վ. Գալըքճեան, Աղազարեան, Ս. Սարաֆեան, Ազայեան, Հաճի Վ. Մուրատեան, Ա. Սանտիրեան եւ Վ. Ռաֆայէլեան (Առժէնի):*

Աւելի ուշ՝ 1921 — 22ին ռուս գաղթականական հոսանքին հետ կուգան բազմաթիւ Հայեր, մինչ քէմալական արշաւանքէն փախած անհատ Հայեր, ընտանիքներ և ուսանողներ, կը դիմեն նոյնպէս Գերմանիոյ զանազան քաղաքները: Քիչ չեն եղած նաեւ պատանիներ, որոնք 1896ի դէպքերէն վերջ քրիստոնէական միսիոնարական հաստատութեանց կողմէ բերուած են Գերմանիա ուսման համար, ինչպէս եւ շատ է եղած թիւը այն Հայուհիներուն եւ պատանի որբերուն, որոնք, ընդհանուր պատերազմէն վերջ, այս կամ այն ձեւով Գերմանացիներու հետ անցած են Գերմանիա եւ մեծ մասով անհետ կորսուած հայ ազգի համար:

1922 — 23ի տարիներուն, մարքի անկումը պատրաստ դրամ ծախսողներու համար բացառիկ աժանութիւն առթելով, շատ Հայերու բնակավայր կը դառնայ Գերմանիա եւ այդ ատեններ Հայերու թիւը հազարը կ'անցնի այս գաղութին մէջ: Բայց 1924էն արդէն կը նուազի դգալապէս եւ յաջորդ տարիներուն քիչ – քիչ, որովհետեւ կը գաղթեն Ֆրանսա, Պէլճիքա, Իրան եւայլուր: Ներկայիս Գերմանիոյ Հայերու թիւր կարելի է հաշուել ամբողջ հինգ հարիւր:

Որչափ որ կրցած եմ անուններով ճշդել, ծանօթներու օժանդակութեամբ, Գերմանիոյ Հայերու վիճակագրութիւնը այժմ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը. —

ՊԵՐԼԻՆ. — 48 զուտ հայ ընտանիք, այր եւ կին հայ, 151 հոգի, 37 ընտանիք կինը օտար 99 հոգի, օտարներու հետ ամուսնացած Հայուհիներ 19 հոգի, անհատ Հայեր 79 հոգի, գումար 348 հոգի:

ՀԱՄՊՈՒՐԿ 75 հոգի, ԼԱՅՓՑԻԿ 16 հոգի, ՏՐԷԶՏԸՆ 12 հոգի, ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՂԵՐ 20 հոգի: Ընդամէնը՝ 471 հոգի:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ. — Սիկառէթի խանութ 19, սիկառէթի մեծաքանակ 5, սիկառէթի մեծ գործարան 1, սիկառէթի փոքր գործարան 10, հիւսուածեղէնի խանութ 2, անցագրի լուսանկարչական խանութ 2 (այս գործիքի գիւտը բրած է Գ. Օննիկ Մարանեան), անուշահոտութեանց գործ 2, ներածում – արտածում 10, ֆիլմի գործ 3, մածունի գործարան 1, տան (ափարթըմանի) տէրեր 12, խմորեղէնի խանութ 1, Ամերիկեան արդուկի խանութ 1, պաշտպաշտպաններ 71, առանցմէ զատ կան զանազան արհեստով զբաղողներ ինչպէս կօշկակար 2, պատի ներկարար 3, ատաղձագործ 1, եւայլն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ. — Պերլինի հայ գաղթային միութիւնը 1923էն ի վեր պաշտօնապէս արձանագրուած միութիւն մըն է, որ կը վարէ ամբողջ գաղութին ազգային գործերը եւ 1928էն ի վեր կը հոգայ հոգեւորական — ուսուցչի ռոճիկը: Գրիգոր Ծ. վարդապետ Շահլամեան այդ թուականէն ի վեր այս պաշտօնին կոչուած է: Պերլինի կրօնից վարչութիւնը Հայոց տրամադրած է մատուռ մը, Domstift, Berlin, Oranienburgerstrasse, 76a, ուր պատարագ կը մատուցուի տօնական օրերու կամ նախորդ կիրակի օրեր: Գաղթային միութիւնը կը վարէ նաեւ մշակութային եւ բարեգործութեան գործերը: Աւանդական սովորութեամբ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, «Ապրիլ 11/24ի սուգը եւ Հայաստանի անկախութեան տօնը, Մայիս 28: Կը սարքուին մանկական հանդէսներ, դաշտային պտոյտներ, նուագահանդէսներ եւ թատերական ներկայացումներ, վերջինս շատ անգամ Գ. Դաւիթ Դաւիթխանեանի ղեկավարութեամբ:

Գերմանիոյ գաղութը զրկէմ մինչ ժամանակից եղած է ընդհանուր ազգային կեանքին ալ, օգնելով Հայաստանի՝ դրամով եւ հագուստներով, ինչպէս Շիրակի եւ Զիլիպէի աղէտեալներուն՝ դրամական առաքումով:

Պերլինի մէջ 1926էն ասդին գոյութիւն ունեցած են «Երիտասարդաց», «Տիկնանց» եւ «Ուսանողական» միութիւններ: Թէեւ ուսանողական միութիւններ եղած են նաեւ Լայփցիկ, Պերլին եւ ուրիշ տեղեր աւելի հին ժամանակներու ալ, բայց չեն կրցած տեւել: Ներկայիս կայ «Հայ երիտասարդ» միութիւնը, իբր զուտ մշակութային երիտասարդական կազմակերպութիւն, որ կ'ունենայ շաբաթական ընկերային հաւաքոյթներ ինչպէս եւ հրապարակային բանախօսութիւններ:

Գաղութին ուսումնական մակարդակը բարձր է, անգրագէտներ չկան: Շատեր քանի մը լեզու կը գրեն եւ կը խօսին, տասը համալսարանական ուսանողներէ զատ կը համրուին արդէն բարձրագոյն դպրոցներ աւարտած տասնըութ համալսարանականներ: Նորագոյն սերունդը քիչ հետաքրքրութիւն ունի հայերէն լեզուի եւ գրականութեան: Հայերէն չեն կարդար գրեթէ, միայն կը սորվին գայն... խաթէր համար կարծես, մոռնալու կամ չգործածելու համար, սակայն Բոլոր աղութիւնները յարգելի են Հայերէնի ուսուցիչը նոյնինքն հոգեւոր հովիւն է, որ ամէն պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ: Ուսուցումը բոլորովին ձրի է, շնորհիւ Գաղթային Միութեան սկիզբէն ի վեր բրած կարգադրութեան:

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ. — Ամբողջացնելու համար պատկերը, պէտք է յիշեմ այն պարագան որ շատ մը հայրենակիցներ Պերլինի զանազան ծայրամասերը պարտէզներ գնած են 1—2000 քռ. մէթր տարածութեամբ: Անոնցմէ 14ը Հայերու սեփական հողեր են արդէն, տարիներու ընթացքին անոնց կողմէ գնուած եւ մշակելի դարձուած: Շատեր կրցած են սեփական բնակարաններ շինել, երբ տմարդնոյն եւ նոյնիսկ ձմեռը բնակելու յարմար: Այս հայրենակիցները շաբաթավերջի եւ ամառնային իրենց հաճոյքը կը գտնեն հողի հետ աշխատելու մէջ, անգամ մը եւս երեւան բերելով գիւղական ոգին եւ հողին կապուելու առողջ բնազդը հայ ժողովուրդին: Ի մէջ այլոց, ասոնք իրենց պարտէզներուն մէջ կը հասցնեն մեր երկիրներու բանջարեղէնները, զորս ցարդ չեն հասցներ տեղական բանջարանոցներու մէջ:

ՀԱՅԵՐԸ ԱՐԻԱՑԵԱԼ. — Գերմանիոյ Առաջնորդ Ատոլֆ Հիթլէրի վարչապետութենէն վերջ (30 յունուար 1933) հարց ծագած էր թէ Հայերը ինչ ցեղախումբի պէտք է դասել: Անցեալի գերման թրքասէր քաղաքականութեան արդիւնք է որ Գերմաններ անպատ կարծիք կազմած ըլլան Հայերու մասին, (խաբող, վաշխառու, վերջապէս գէշ տիպար մը). Աւելի ագուելով գերման նոր գրողներ եւս Հայերը նմանցուցած էին Հրեաներու: Մաքսի պաշտօնատանը փութացած էր արդէն հայ ծխախոտի գործարանատէրերուն յայտնելու թէ իրենք ալ Հրեաներուն պէս կը համարուին օրէնքի աչքին, ինչ որ կրնար մեծ վնաս պատճառել, համաձայն օրէնքի գործադրութեան: Հրեան անվստահելի է եւ չի կրնար պետական պաշտօնատուներու հետ ուղղակի գործ ունենալ, օրինակ մաքսէն ծխախոտ հանել կամ կապոց (պանտրոլ) առնել: Վերջապէս այս բանին հակազդեց 1914էն վեր հիմնուած Հայ եւ գերման միութիւնը ձեռք ձեռքի Պերլինի հայ Գաղթ. Միութեան հետ եւ օրէնքով ճշդուեցաւ որ Հայերը արիացեալ են: *Ինչ որ զարմանալ նոր սերունդի կը — թութեան շատ դիւրութիւն կ'ընծայէ Դպրոց չեն ընդունուիր հրեայ տղաք, որովհետեւ օրէնքը հարիւրին 1 արտօնութիւն կը նախատեսէ: Հայ եւ գերման միութիւնը իր օգտակար դերը ունեցած է առենին ալ հայ գինուորացները Թուրքիոյ չյանձնելու համար, ինչպէս Թալէաթի սպանութեան դատին մէջ Թէհլիրեանի ազատ արձակման համար ջանք չէ խնայած եւ յաջողած է: 1934ին հրատարակեց* « Arméniertum - Ariertum » *գրքոյկը որուն մէջ յայտնի դէմքեր կ'արտայայտուին Հայոց մասին:*

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ. — Գերմանիոյ Հայերու ընդհանուր վիճակը, բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու կարելի է նիւթապէս գոհացուցիչ համարել, բայց տխուր ազգային տեսակէտով, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք օտար ամուսնութիւնները (տես վերի վիճակագրութիւնը

Զօրաւոր հակազդեցութիւն մը հրամայողական պահանջ է:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԸՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

═ ● ═

Կարգ մը հակազգային տարրերու բոլոր աշխատանքները ջուր անցան: Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները անօրինակ կորովով կը շարունակեն իրենց յանձնուած գործը, եւ օրէ օր նուաճումներ կ'արձանագրեն ի նպաստ համայնքին:

Այսպէս, փոքրոգի խմբակը բամբասանքներով լեցուցած էր պետական կարգ մը շրջանակներու ականջները ազգ. իշխանութեան դէմ, որպէսզի ազգ. վարժարանները զրկուին պետական օժանդակութենէ, բայց սոփեստութեամբ Ազգ. իշխանութեան մէկ դիմումը ընդհ. կուսակալին, բաւական եղաւ որպէսզի հալին բանսարկուներուն սուտերը: Ընդհ. կուսակալը շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը բրաւ համայնքի ներկայացուցիչներուն, եւ առաջին առթիւ իսկ անոնց տրամադրութեան տակ դրաւ 10.000 տրախմի, խոստանալով նաեւ այս տարուան պիւտճէին մէջ անցընել 30.000 տրախմիի գումար մը, ի նպաստ Սելանիկի հայ համայնքին:

Ու զարմանալ, հակառակ բոլոր տեսակի պռոչտուքներուն, Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտը 300 ոսկի տրամադրեց ազգ. վարժարաններուն, իրենց այստեղի ներկայացուցչին միջնորդութեամբ: Կիւլպէնկեան բարերարները ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ գնահատեցին ազգային հիմնարկութեանց արժէքը:

Ազգ. իշխանութեանց բոլոր ձեռնարկները, գաղութին կողմէ կը քաջալերուին անօրինակ խանդավառութեամբ:

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ազգ. վարժարաններու ի նպաստ պարահանդէս մը սարքուեցաւ: Հակառակ լուր օր մը ըլլալուն, աճմարիտ յաջողութիւն մը եղաւ թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Պարահանդէսին ներկայ եղան քաղաքապետը, ոստիկանապետը, օտար օրագրողներ, երեսփոխաններ, ինչպէս նաեւ յոյն եւ հրեայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Պարահանդէսը ապահովեց 30 հազար տրախմի զուտ հասոյթ, որ աննախընթաց է Սելանիկի համար

Այսպէս, ազգ. իշխանութիւնը արդէն իսկ ապահոված է վարժարաններու տարեկան պիւտճէն, մոխիր ցանելով արհամարհելի խմբակի մը գլխուն վրայ, որ Բարեգործականի նպաստը դադրեցնել տալով, կամ անզօր պօյքօթ մը սարքելով ազգ. վարժարաններուն դէմ, կարծած էր դանոնք հիմնայատակ կործանել: Մութ ծակերուն մէջ եղած հաշիւները հակառակ արդիւնք տուին: Այսօր Սելանիկի ազգ. կեանքը մտած է իր առմէնէն բարգաւաճ փնժակին մէջ:

⁂ Բարեգործականի կազմալոյծ մասնաճիւղը կենդանացնելու համար, այդ միութեան կրթական քննիչ Յակոբեան, հանդիպում մը կազմակերպեց ազգ. իշխանութեան եւ կարգ մը նորելուկ «բարեգործականճի»ներու միջեւ, որպէսզի մերձեցում հաստատուի ազգ. իշխանութեանց հետ: Հանդիպման ընթացքին, Յակոբեանի ներկայութեան, այնպիսի յանդիմանութեան ենթարկուեցան մեր օրերու «բարեգործականճի»ները, որ քննիչը ափի բերան մնաց: Անշուշտ հանդիպում մը ապարդիւն անցաւ, քանի որ նորաբոյս «բարեգործականճի»ներուն համար ձեռնտու չէր հաշտութեան մը գալը ազգ. իշխանութեանց եւ Բարեգործականին հին անդամներուն հետ: Համաձայնութեան մը պարագային, առաջին առթիւ իրենք փողոց պիտի նետուէին Բարեգործականի հին անդամներուն կողմէ, որոնք այնքան վիրաւորուած են այդ միութեան անունով այստեղ գործուած գայթակղութիւններէն:

⁂ Յանօրինայ իմբոստութեան շրջանին Յունահայերը ցոյց տուին անկողմնակալ ոգի, պարզութիւն ու եղբայրական կեցուածք: Երբ օրինապահ քաղաքացիներ անոնք մնացին կառավարութեան կողքին, եւ դատապարտեցին եղբայրասպան յեղափոխութիւնը: Բոլոր հայրենասէր Հելլէններու նման, անոնք բարձր գասեցին գեղեցիկ եւ ասպնջական Յունաստանը բոլոր տեսակի կուսակցական վէճերէն.

Յունահայերը, առանց բացառութեան սրտանց ցանկացին, որպէսզի ժամ առաջ վերջ գտնէ երկրի գլխուն պայթած այս արիւնոտ ողբերգութիւնը եւ իրապէս առանց համառութեան ազէտի մը յանգելու վերջ գտաւ:

⁂ Ս. Գրյրճեանի ապանութեամբ ամբաստանուած վեց Դաշնակցական երիտասարդներու անպարտ արձակումը հրճուանքով լեցուց յունահայութեան սիրտը

Դաշնակցութեան վատ հակառակորդները անկարելին փորձեցին որպէսզի Նիւ Եորքի դատին պէս մորթեցնեն արդարութիւնը, սակայն ձախողեցան: Հելլենական դատարանը չնախապաշարուեցաւ սուտ ու քէնծուցումներով, ամբաստանեալները անմեղ գտաւ եւ անպարտ արձակեց:

⁂ Սելանիկի մէջ ամէն տեսակ ազգային շարժման խթանը եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Իւրաքանչիւր ձեռնարկի մէջ անպակաս եղած է ազգային կուսակցութեան ջերմ շունչը.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական կազմը, անկախ իր կուսակցական աշխատանքներէն, կը խրախուսէ այն լաւագոյն տարրերը, որոնք ցեղաձանաչ գիտակցութեամբ մը կրնան օգտակար ըլլալ իրենց պատկանած ազգին:

Այսպէս Հ. Յ. Դ. Գատանեկան Միութեան կազմութենէն վերջ, այս տարի ալ կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. Յայգալոյս Օրիորդաց Միութիւնը, 35 անդամուհիներով: Այս միութեան խանդավառ աղջիկները սարքած են շարք մը դասախօսութիւններ, որոնք կը տրուին երիտասարդ ուժերու կողմէ, ընդհանրապէս հայ նորագոյն պատմութեան, յեղափոխութեան եւ առողջապահական նիւթերու շուրջ.

«Յայգալոյս»ը իր կազմութեան առթիւ հանդէս մը սարքեց որուն ներկայ եղաւ երիտասարդ ու խանդավառ հայ երիտասարդութիւնը ամբողջութեամբ: Ընկ. Կ. Դէօրգեան «Յայգալոյս»ի նպատակը խօսեցաւ երկու տողի մէջ, — Հ. Յ. Դաշնակցութեան խորհրդանշանին տակ սպասող ցեղամոլորի պատրաստել եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ, հայկական պեղջուկ պարեր եւ կոկիկ ներկայացում մը, բոլորն ալ «Յայգալոյս»ի անդամուհիներուն կողմէ:

Երգչախումբին թնդացուցած ազգային խմբերգներով ողջունուեցան «Յայգալոյս»ի առաջին ճառագայթները:

⁂ Փետրուար 18ի ապստամբութեան անմոռանալի տարեդարձը տօնուեցաւ Սելանիկի մէջ հաւատաւոր հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Ընկերուհի Տիկին Դ. Փափազեան սկանտասիսի վիպյութիւններով պատկերացուց փետրուարի 18ի օրերուն պատահած դէպքերը, պատկերաւոր դրուագներ պատմեց հայ ժողովուրդի ունեցած հոգեկան ոյժի մասին, եւ յուզիչ կերպով նկարագրեց անման Համազասպի եւ ընկերներու նահատակութիւնը: Ապա հրաւիրեց ներկաները որ մէկ վայրկեանի լռութեամբ յանկայս յարգեն անոնց յիշատակը:

Օրուան բանախօս ընկ. Կ. Դէօրգեան երկարօրէն անդրադարձաւ փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներուն մասին, հանգամանօրէն բացատրելով այն բոլոր դէպքերը որոնք անխուսափելի դարձուցին պոռթկումը:

Ընկեր բանախօսը յետոյ մէկիկ մէկիկ թուեց փետրուար 18ի յեղափոխութեան բերած առաւելութիւնները որոնք շահուած էին հայ ժողովուրդին բռունցքին ոյժովը: «Փետրուար 18»ը համաժողովրդային ըմբոստութեան այն լուսաւոր թուականն է, որուն ի տես սահմռկեցան խելագար համայնավարները, ու չափ մը դրին իրենց անսանձ շահատակութիւններուն»:

Համդէսէն վերջ խնջոյք:

ՎԱՀԱԳՆ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Հերոսամարտի քսանամեակի առիթով)

═ o · o ═

Ստացած տեղեկութիւններս եւ տեսածներս կը հաղորդեմ ընկերներուն եւ անհրաժեշտ կը համարինք անմիջապէս խառն ժողով մը գումարել, մեր խմբապետներու եւ ժողովրդական բոլոր խաւերու մասնակցութեամբ:

Ձմեռը նետուած էր եւ Շատախցին սախլուած էր ընդունիլ: Մեր ժողովուրդը գահիճին ոտնաձայնը կ'առնէ, իր աքանչելի եւ առողջ բնազդը չէր կրնար խաբել զինքը: Եւ Շատախցին նախընտրեց պատուաւոր մահը

Լուռ մնչիկ, երկու կողմերը կը սկսին դիրքերու շինութեան: Գիշերով գետի միւս ափը գտնուող ժողովուրդը կը փոխադրուի այս կողմը. Լոյսը կը բացուի եւ դեռ ոչ մէկ ընդհարում: Շուկան եւ ամբողջ Թաղը ամայի է ու կարծես աւելի ահաւոր: Կը լսուի միայն Տիգրիսի խշշոցը ու կը նկատուին միայն դիրքի աշխատանքները: Անոնք կը շարեն .. մենք կը շարենք

*Մթնոլորտը ելեկտրականացած է: Կռիւը այլ եւս բովէներու խնդիր է: Մենք միշտ կը զգուշանանք առիթ տալէ, սակայն եւ այնպէս նախաձեռնութիւնն ալ չենք ուզեր զիջիլ թշնամիին: Բացի ատկէ մեր շրջաններու հետ կապը վերահաստատելու համար անհրաժեշտ էր նախ, այդ վայրերու թրքական ուժերը չէզոքացնել եւ ապա Թաղի *) մէջ գործի սկսիլ*

Եւ ահա մեր գրած առաջին վճռական հրահանգը գրուած մեր բոլոր զինուած խումբերուն, *այնուհետեւ սկսելու համար մեր 42 օրեայ հերոսական կռիւը, որով Շատախը հնչեցուց ընդհանուր մարտի շեփորը:*

«Ընկերներ,

«Այսօրէն սկսած Շատախի մէջ կը յայտարարուի զինուորական վիճակ: Գիւղական բոլոր աշխատանքները դադրած են այլ եւս եւ ամէն մարդ իր զէնքով պարտականութիւնը պիտի կատարէ: Դաւադիր կառավարութիւնը Ցովսէփի ձերբակալութենէն յետոյ դժոխային ձեւով մը կ'ուզէ մեզ բնաջինջ ընել: Թաղի մէջ իրենց դիրքերը պատրաստ են արդէն եւ շուտով կը սկսին իրենց արեան գործը: Մեզ վիճակուած է մեռնիլ, բայց աշխատինք պատուով մեռնիլ: Մենք պէտք է տանք առաջին հարուածը: Ձեր պարտականութիւնն է.

1.— Վերի շրջան. — Այշակը իր խմբով այս գիշեր իսկ պէտք է գրաւէ Սեւտիկնայ պահակատունը եւ ապա անցնի դէպի Խանի եւ Գոմերի պահակատունները: Քարեղաշտէն սկսած մինչեւ Փեսանդաշտ հեռագրաթելերը բազմաթիւ տեղերով կտրելու եւ հեռագրասիւները տապալելու է: Երթեւեկը այդ ճամբով պէտք է կտրել, սոյն հրահանգը ստանալէն անմիջապէս յետոյ:

2.— Վարի շրջան. — Սերի խումբը, միացած գիւղական միւս պահակներուն հետ, իսկոյն պէտք է մեկնի Կաղպի եւ Սակ, հոն գտնուող ոստիկանները բռնելու եւ զինաթափելու համար: Ցայօն եւ Ազօն իրենց խումբով պէտք է բռնեն Խլփուն կամուրջը (Տիգրիսի վրայ) եւ վարի երթեւեկը կտրեն անպայման:

3.— Սեւտիկէն մինչեւ Արմշատ, գետի բոլոր կամուրջները իրենց շրջանի մօտ գտնուող գիւղացիները պէտք է քանդեն ու ջուրը նետեն:

Դէ՛հ, ընկերներ, արիասիրտ եղէք եւ վրէժխնդիր. չխնայենք մեր արիւնը եւ հաւատանք մեր յաղթանակին:

ՁԻՆ ՄԱՐՄԻՆ

1915 մարտ 31ի գիշեր

Գրեցինք, ծրարեցինք եւ բազմաթիւ սուրհանդակներով չորս կողմ ճամբեցինք: Սուրհանդակ մըն ալ փութով ուղղուեցաւ դէպի Վան, Արամին տանելու մեր նամակ – ահազանգը: Կազմեցինք եւ Թաղի ինքնապաշտպանութեան ծրագիրը, դիրքերու եւ խումբերու բաժանումը:

Կը պատմեն մութը իջնելուն, որպէսզի մեր խումբերը ուղարկուին իրենց որոշուած դիրքերը: Կ'ուրախանանք երբ ամէն մէկ դիրք կը գրաւուի առանց միջադէպի. Սակայն գիշերային խորհրդաւոր լռութեան մէջ յանկարծ ընդհատ ընդհատ հրացանի ձայներ լսուեցան, որոնք յետոյ կը փոխուին սաստիկ համազարկի մը: Ցնցուեցաւ ամբողջ ժողովուրդը: Բայց պարզապէս մեր մէկ խումբին թրքական շրջուն պահակախմբի մը հետ ունեցած հանդիպումն էր: Հրացանաձգութիւնը շուտով ընդհատուեցաւ:

Գիշերը խաղաղ անցաւ: Լուսաբացին ոչ մէկ դէպք, կարծես ոչինչ պատահած ըլլար գիշերուան մութին մէջ: Երկու կողմերն ալ քաշուած գիրքերու մէջ, իրենց պակասները կը լրացնեն:

Ապրիլի 4ին շրջաններէն ստացանք կարեւոր տեղեկութիւններ: Տրուած հրահանգները գերազանցօրէն կատարուած են: Սեւտիկայ թրքական պահակախումբը թէեւ սկիզբը դիմադրած, սակայն երկու սպաննել տալով անմիջապէս անձնատուր կ'ըլլայ: Մերոնք կը վերցնեն 18 զէնք եւ 20 հրացան: Մենք կ'ունենանք մէկ վիրաւոր: Վարի շրջանը, Սակի մէջ թշնամին շատ աւելի յամառ եւ մոլեգին կերպով կը կռուի, մինչեւ որ իրենց դիրքը կը վառի եւ սաստատար իրենց դիակներուն վրայ կ'իյնէ: Թշնամին կը թողու 12 դիակ, 5 մաուզէր եւ 9 մարթինի հրացան: Մերոնք կուտան երկու զոհ, Ցովիկ եւ Վարի շրջանի խմբապետ Թանկացին Գիւլամիրը:

Նկատելով որ շրջանին մէջ, գործը յաջող կերպով վերջացած է, մինչդեռ Թաղի մէջ թշնամին ազատ կ'երթեւեկէ եւ առանց կռուի իր ուզած յարմարագոյն դիրքերը կը գրաւէ, որոշեցինք շարժումները արդիլել Թաղի մէջ ալ եւ սպանել դէպքերու զարգացման: Ահա եւ այդ հրահանգը. — «Այս վայրկեանէն սկսած, Թաղի մէջ եւ մեր դիրքերու առջեւէն, թշնամիին երթեւեկը բացարձակապէս արգիլուած է: Զգուշացուցէք, կանչելով երեք անգամ որ չանցնին, հակառակ պարագային իրաւունք կը տրուի ձեզ կրակելու:

Սուրհանդակները կը սլանան դիրքերը եւ ահա հինգ վայրկեան չանցած ժամը 11 ու կէսին — ապրիլ 4 — պայթեցաւ, երկրորդ անգամ զնգակը:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(2)

(Շար.)

(*) Թաղը, զուտ հայաբնակ, կը կազմէր Շատախ գաւառի կեդրոնը, ուր կը գտնուէին գայմագամը եւ կառավարական վարչական մասերը: Ծառազարդ սիրուն գիւղաքաղաք մը շինուած երկու խոր ձորերու միացման տեղը եւ երկու գետերու խառնարանի ափին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կը խօսին նաեւ [illegible] ճակատամարտին մասին

Մարսէյլի քաղաքապետական ժողովի կողմէ, հայ անդորր լեգէոնականներու համար քուէարկուած յիսուն Հազար Փրանքի նպաստին գանձման առթիւ, հայ լեգէոնականներու վարչութիւնը, նախաձեռնութեամբ նախկին ծովային սպայ Պ. Տ. Թէքէեանի, կազմակերպած էր հանդիպում մը ի պատիւ երեսփոխան եւ քաղաքապետի Ա. օգնական Պ. Սիմոն Սապիանիի անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, սալօն Սէն Ժաքի վերնատունին մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ

Նախքան Պ. Սապիանիի ժամանումը, հայ լեգէոնականներու վարչութեան կողմէ, Պ. Յ. Նշանեան, հաւաքոյթը բանալով, խօսքը տուաւ Պ. Տ. Թէքէեանի, որ իբրեւ գլխաւոր դերակատար ձէպէլ Մուսայի 5000 Հայերուն ազատագրման, հայերէն լեզուով պատմեց ամփոփ պատմութիւնը այդ ողբերգական շրջանին: Եւ չմոռցաւ յետոյ դերը զոր կատարեցին ու պիտի կատարեն հայ լեգէոնականները, աւելցուց.

— «Կիշէն» մարտանաւով կը հորջէինք Միջերկրականի սուրիական ափերը: Տեսանք որ քանի մը հոգի լողալով դէպի մարտանաւը կը յառաջանան: Արարախօս ձէպէլ Մուսացիներ էին, որոնք կ'իմացնէին մեզի թէ Հայերը ապստամբած են Թուրքերուն դէմ եւ օգնութիւն կ'ուզեն: Երբ կ'իմանան կիսկատար հայերէնս, կը զարմանան թէ, ինչպէս ֆրանսական սպայ մը հայերէն կը խօսի: Հազարամեայ կացութեան մէջ կը մտնեմ ըմբոստներուն հետ, եւ կ'իմանամ ողբերգական կացութիւնը իմ հայրենակիցներուս: Անոնք ամէն բանէ առաջ զէնք կ'ուզէին, շարունակելու համար կռիւը Թուրքերուն դէմ: Իմացուցի մարտանաւին հրամանատարին, եւ Միջերկրականի Փրանս. ծովակալին: Ընդդիմացան զէնք բաժնելու կարգադրութեան: Սակայն յենլով ծովակալին այն հրահանգին վրայ թէ կարելի է օգնութեան հասնիլ Հայերուն եթէ պէտք ունին, օգնութեամբ ուրիշ հինգ մարտանաւերու՝ կազմակերպեցինք փրկութեան գործը հինգ հազար հոգիներու, որոնք, օրեր շարունակ չոր չամիչ ծամելով, զէնք պարպեցին Թուրքին դէմ, իբրեւ պ–ոռւթներ: Շնորհիւ Փրանսական մարտանաւերու 305նոց թնդանօթներուն, կարելի եղաւ փրկել կեանքը հոկայ բազմութեան մը»:

Բանախօսութիւնը լրացած չէր տակաւին, երբ ներս մտաւ ծափերու մէջ, Պ. Սիմոն Սապիանին: Առաջնորդուելով դէպի բեմը, շրջապատուեցաւ հայ լեգէոնականներէ, մասնաւորապէս Պ.Պ. Տ. Թէքէեանէ, Նշանեանէ, եւ մեր ազնիւ բարեկամ Պ. Քարլիէէ:

Պ. Յ. Նշանեան իբրեւ քարտուղար միութեան՝ ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը խօսեցաւ, որուն գլխաւոր մասերը կուտամ ստորեւ.

— «Մեր միութիւնը, որ բազմաթիւ անդամներ ունի, բոլորն ալ նախկին կամաւորներ Փրանսական բանակին մէջ, թէեւ գոյութիւն ունի 1923էն ի վեր, սակայն երբեք օգնութիւն պիտի չպահանջէր քաղաքապետութենէն, որուն աստնջականութիւնը կը վայելէ, եթէ ներկայ պայմանները չհարկադրէին: Իր անդամներուն կէսէն աւելի այսօր կը գտնուի թշուառութեան մէջ, այնպէս որ հակառակ իր բարեկամեցողութեան, Միութիւնը պիտի չկարենայ օգնութեան հասնիլ անոնց: Ահա թէ ինչո՛ւ, բարիք մը եղաւ նպաստը, զոր շնորհեց ու քուէարկեց քաղաքապետական ժողովը, այդ նպաստով քիչ մը սփոփանք մտաւ մեր դժբախտ ընկերներու օջախներէն ներս.

Այնքան ատեն որ մեր Նախկին Պատերազմիկները իրաւունք ունէին գործադրելու Թեան նպաստին, կրնային, անգործ մնացած ժամանակ, շնորհիւ այդ նպաստին, գէշ աղէկ ապրուիլ: Սակայն վերջերս զրկուած են այդ նպաստէն: Դժբախտաբար այս նպաստառութիւնը զուգադիպեցաւ տնտեսական տագնապին խստութեան, այնպէս որ հակառակ իրենց բարեկամեցողութեան՝ մեր թշուառ ընկերները չեն կրնար գտնել աշխատանք մը, որ իրենց կարելիութիւն տար ապրեցնելու իրենց ընտանիքները:

Անկէ զատ, տնտեսական տագնապին եւ յառաջացուց գործադրութեան պատճառով, օտարականներուն համար դժուար է ոչ միայն աշխատանք գտնել, այլեւ աշխատանքի արտօնութիւն ստանալ: Սակայն մեզի կը թուի թէ պէտք չէր առանց խտրութեան մեզ խառնել այն օտարականներուն հետ, որոնք կ'ապրին Փրանսայի մէջ, որովհետեւ մենք արիւնով կնքեցինք մեր սէրը հանդէպ Փրանսայի: Ինչպէս կ'ըսուի, թշուառութեան մէջ է որ լաւագոյն բարեկամները կը գտնեն իրար, եւ մենք, Մեծ Պատերազմի զարհուրելի ժամերուն, եկանք հաստատելու մեր համակրանքը հանդէպ մեր Խաչալ Հայրենիքին, որ ինչպէս մեզի, նոյնպէս մեր ցեղին համար, կը ներկայացնէ երկիրը ազատութեան, հաւասարութեան, արդարութեան եւ եղբայրութեան: Այնպէս որ արդար էր բացառիկ կարգադրութիւն մը ընել մեզի համար, կամաւոր օժանդակած ըլլալով Փրանսայի պաշտպանութեան, յաղթանակած ըլլալով ամբողջ աշխարհի առջեւ թէ կը սիրենք այս երկիրը, որ այսօր եւ պայմաններու բերումով, — ինչ հարկ ներկայացնելու այդ պայմանները, — դարձած է մեր միակ Հայրենիքը:

Դարձեալ, ունինք անդամատեալ ընկերներ, որոնք ժամանակ մը թոշակ կը ստանային, բայց յանկարծ, սին պատրուակներով, զրկուեցան այս թոշակէն: Եւ անոնք ալ, ռազմաճակատի այս դժբախտ ընկերները, մատնուեցան կատարեալ թշուառութեան:

Կը խօսիմ իբրեւ Հայ, այսինքն իբրեւ զաւակը այն ցեղին, որ դաշնակիցներու Դատին տուաւ աւելի քան մէկ միլիոն զոհ: Ու կը խնդրեմ ձեզմէ, պարոն երեսփոխան, որ կարելին ընէք իշխանութեանց մօտ, որպէսզի դիւրութեամբ աշխատանքի արտօնութիւն տրուի իմ լեգէոնական ընկերներուս, չեմ կրնար ըսել «հայրենակիցներուս», որովհետեւ, ափսո՛ս, չունինք հայրենիք, եւ եթէ Փրանսա եկած ենք, պարզ է պատճառը որ կ'ուզենք ստեղծել նոր օջախ մը այստեղ, այս երկրին մէջ, որ ամէն Հայու համար, ամէն ժամանակ, կը ներկայանայ երկրորդ հայրենիք մը»:

Ապա, փրանսերէն լեզուով խօսեցաւ Պ. Տ. Թէքէեան, ջերմապէս պաշտպանելով հայ ժողովուրդը եւ հայ լեգէոնականները: Ցոյց թէ այս հայ որբերը (զոյգ տալով հաշմանդամներ) զէնք առին, կռուեցան յանուն համաձայնականներու դատին: Եւ հիմա, տնտեսական այս տագնապալի շրջանին երբ խտրութիւնները կը գործադրուին օտարականներու դէմ, պէտք է որ, խորհուի այս ժողովուրդին եւ անոր այն զաւակներուն համար, որոնք կռուեցան Փրանսայի համար: Եւ յիշեց կամաւորական շարժման սկիզբները: Մատնանիշ ընելէն ետք դժբախտ կացութիւնը անգործ լեգէոնականներուն, խնդրեց որ, միջամտէ, ուր որ անկ է, որպէսզի հայ լեգէոնականներն ալ ստանան այն թոշակը, զոր կը ստանան Փրանսացի նախկին ռազմիկները: Ապա, շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Սապիանիին, որ յաջողցուց 50.000 ֆրանքի նպաստը, Պ. Թէքէեան վերջացուց իր խօսքերը:

Խօսք առաւ նաեւ հայ ժողովուրդին անկեղծ մէկ բարեկամը, Պ. Քարլիէ, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: (ՄՄԲ.— Յաջորդով):

Խօսքը Սիմոն Սապիանիինն էր: Երեսփոխանը շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ եղած ընդունելութեան եւ արտայայտութեանց, ըսաւ.

— «Ես կը սիրեմ Հայերը, դուք դժբախտ էք, բայց նոյն ժամանակ աշխատասէր ու շիտակ: Ըրինք եւ պիտի ընենք ինչ որ կրցանք ու պիտի կրնանք ընել: Հայ լեգէոնական ընկերներուս տրուած 50.000 ֆրանքը, որքան քիչ, բայց դարձեալ բան մըն է: Բարոյական մեծ ժեստ մը: Լաւ ու կ'ըսեմ: Մենք չենք կրնար Հայերը բաղդատել ուրիշ օտարականներու հետ: Որովհետեւ Հայերու կացութիւնը բոլորովին տարբեր է: Հայերը իրենք չէին որ եկան հոս դրամ շահելու կամ առեւտուր ընելու համար ինչպէս ուրիշ օտարներ: Մենք էինք որ կանչեցինք զիրենք, բացինք մեր դուռները, երբ պէտք ունէինք իրենց: Հիմա որ մեր երկիրը կը գալարուի տնտեսական տագնապէն, պէ՞տք է թողուլ որ Հայերը զոհ երթան զանազան խտրութեանց: Ոչ, պէտք է որ հայ բանուորները վայելեն այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն Փրանսացի գործաւորներ: Այս ուղղութեամբ արդէն տեսակցութիւն ունեցայ արտաքին, Ներքին եւ աշխատանքի նախարարութեան հետ: Կը յուսամ թէ վերջ ի վերջոյ յաջողութեամբ պիտի պսակուի այս առաջադրութիւնս: Մարսէյլի հայ նպաստատուական բանուորներու կացութիւնը միշտ մտահոգութեան առարկայ է մեր կողմէ, վերջ ի վերջոյ պիտի կարգադրուի այս խնդիրն ալ, եւ այդ ուղղութեամբ կ'աշխատուի: Փրանսան պէտք ունի ձեզի, որովհետեւ աշխատասէր էք եւ ուշիմ:

Ապա աւելցուց բառ առ բառ.

— Կը գտնուիք երկրի մը մէջ որ ազատ է, յարգեցէք օրէնքները, մի խառնուիք մեր ներքին քաղաքական գործերուն, բաւ է ձեր հայրենակիցներուն որ չխարձուին Թուրքիոյ մէջ բուռած վարդապետութիւնը հոս Փրանսայի մէջ տնկել: (Այս խօսքերը ըսողը համոզեալ ընկերվարական մըն է):

Օր. Աթանասեան դաշնակով երգեց եւրոպական կտոր մը: Իսկ խումբ մը տիկիններ ու պարոններ, «Մ՚է մեծա ազանց դու լեզու», «Մարալ ջան» եւ «Մոկաց հարսներ» երգեցին կատարեալ հարազատութեամբ

Պ. Սապիանին ազդուած հայկական երգերէն, ըսաւ.— «Ձայներուն եղեւէջը, ներդաշնակութիւնը, բառերուն հնչիւնը որոշակի ամբողջ տխրութիւն, ցաւ եւ ուրախութիւն կը թափէ, կը յիշեցնէ ինծի իմ երկիրը (Քորսիքա)»:

Պ. Յ. Նշանեան, ֆրանսական դրօշակի գոյներով, բարակ երիզով մը կապուած, ծաղկեփունջ մը նուիրեց Պ. Սապիանիին:

Ապա, օրուան հիւրը պատուասիրուեցաւ ըմպելիներով: Եւ այս առթիւ, օգտուելով շրջանակի տաք ու մտերմական հանգամանքէն, Պ. Տիրան Թէքէեան, եւ մեր ազնիւ բարեկամ Պ. Քարլիէ, պէտք եղած լուսաբանութիւնները տուին մեր ներկայ կացութեան, անցեալին, եւ պատմութեան մասին, եւ այս առթիւ Պ. Սապիանի յուսադրական արտայայտութիւններ ունեցաւ:

Այսպիսի հաւաքոյթները միշտ կ'ունենան իրենց բարերար արդիւնքները: Սակայն, պէտք է շարունակութիւն պարբերաբար.

Իրիկուան ժամը ութն էր գրեթէ, երբ ժողովուրդը ձգեց սրահը:

ՀՐԱՉԵԱՑ

Կաթող. Նուիրակը Պրիւսէլի մէջ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յառաջ).— Մարտ 28ին, քաղաքս հասաւ կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան: Կայարան դիմաւորելու գացած էին վարչութեան անդամները եւ գաղութին ծանօթ դէմքերը:

Կիրակի, Մարտ 31ին, կաթող. Նուիրակը պատարագեց Աւետարանական եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան Պրիւսէլի եւ Անվերսի բազմաթիւ հայրենակիցներու:

Եկեղեցական երգեցողութիւնները կատարուեցան խիստ ներդաշնակ եղանակով, ժամանակցութեամբ երգեհոնին եւ ղեկավարութեամբ Պ. Վարդան Սարգսեանի: Գարեգին արք. հայրենաշունչ քարոզ մը խօսեցաւ, վեր հանելով Հայ. առաքելական եկեղեցւոյ դարաւոր հնութիւնն ու ժողովրդականութիւնը, որ անբաժան մէկ մասնիկը կը կազմէ մեր պատմութեան: Կոչ ուղղեց ժողովուրդին՝ չըդլանալ իր յուման էջմիածնի Մայր տաճարին վերաշինութեան, որ կը կազմէ հայ բազմադարեան ճարտարապետութեան հոյակապ մէկ կոթողը:

Պատարագէն յետոյ, ի պատիւ Գարեգին արք.-ի շքեղ թէյասեղան մը տրուեցաւ Աթօրիա պանդոկին մէջ, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Վարչութեան եւ Պրիւսէլի Հայ Կարմիր Խաչի տիկիններուն: Այդ առթիւ արտասանուեցան բարի գալուստի ուղերձներ յաւուր պատշաճի՝ ատենաւորներ եւ երգուեցան հայրենասիրական երգեր, ստեղծելով մտերիմ ու խանդավառ մթնոլորտ մը:

Գարեգին արք. շնորհակալութիւն յայտնելով իր անձին հանդէպ ցոյց տրուած յարգանքի ու համակրանքի արտայայտութեանց, արտասանեց ճառ մը, զոր նոյնութեամբ գրի առած է անխոնջ Տոքթ. Ց. Մահտէսեան եւ որուն պատճէնը կուտամ ստորեւ.

— «Եթէ հին պատմութենէն օրինակ վերցնենք, կը տեսնենք որ Ցեղերը գերզօրութեան կենդանի հաւատքով ապրող ժողովուրդ մըն են: Ձգենք իրենց իմաստասիրական սրահով միտքը, վերլուծող բանականութիւնը: Իրենց մշակոյթն ու արուեստը բարձր են արդէն, որ թուիչք կ'առնեն դէպի ջինջ մթնոլորտներն ի խնդիր գեղեցիկին ու ստեղծագործութեան: Աստուածներու եւ աստուածուհիներու նուիրուած տաճարները այդ հաւատքով կանգնած կենդանի ու խօսուն կոթողներ են: Անցնինք Հռոմայեցիներուն:

Հռոմ քաղաքը իրենց կեդրոն ունենալով, այս ժողովուրդը իր ձիրքով եւ յատկութիւններով կուռ զօրակաութեամբ ու ամուր օրէնքներով աշխարհակալ կառավարութիւն կը դառնայ:

Եթէ հին ազգերէն նոր ազգերուն կեանքին մէջ իջնենք, հոս ալ կրնանք յուրաքանչիւրին առանձնայատկութիւնները գտնել:

Ֆրանսականը նոր եղանակի, նոր գաղափարի ստեղծիչն է, թէեւ գեղանը, չփոթելով տեսութիւններու հետ:

Անգլիական ազգը թիւով մեծ չէ, բայց իր հմտութեամբ կը կառավարէ միլիոններ Եգիպտոսի, այսօրուան Ֆելլահներու երկիրը, շնորհիւ անգլիական ազդեցութեան, եւրոպական մօտով երկիր է դարձած: Գահիրէի միւզէն մեծ թանգարան մըն է:

Նոյնը նաեւ ուրիշ ազգերու համար: Գերմանացիները իմաստասիրութեան, երաժշտութեան, արուեստի, մտքի ժողովուրդ են:

Կ'ուզեմ սահմանել նաեւ հայ ժողովուրդը: Ի՞նչ է հայ ժողովուրդը: Գուցէ դուք գոհ չէք իմէ, բայց ես շատ գոհ եմ: Ան տառապեր, չարչարուեր է անարդարութեան ձեռքէն: Բայց, եղեր է միշտ կենդանի, չյուսահատող եւ թշուառութեան մէջ անգամ ստեղծագործող:

Ո՛չ. մեր ժողովուրդի անցեալը աղքատ չէ եղած: Թանկագին արժէքներ է տուեր ան: Անոր պէտք է գիտակից ըլլանք: Նորերը, որ չեն ճանչնար զայն իր հարուստ անցեալով, պիտի ըսեն,— ի՞նչ բան է ան:

Կարեւոր ազգ մըն է հայ ժողովուրդը պատմութեան մէջ: Իր մշակոյթը, պատմութիւնը մեծ են: Դիւրին է հիանալ Եւրոպացիներու նոր ստեղծագործութեան վրայ, բաղդատելով մերինին: Ոչ. սխալ է այս մակերեսային դատողութիւնը: Հարստութեամբ ամէն ազգ կրնայ յաջողիլ, զարգանալ ու ստեղծագործել: Բայց, ուրի՛շ բան է թշուառութեամբ տուայտիլ, վշտի եւ տառապանքի մէջ հալիլ եւ սակայն դարձեալ ստեղծագործել: Պէտք է որ ցոյց տանք հայ ժողովրդի մեծ անցեալը Եւրոպացիներուն եւ քաղաքակրթութեան: Ըսենք իրենց — Մեր վրայ մի նայիք արգահատանքով. մեր հայրերը չեն եղեր ծոյլերէն: Թշուառութեան, զրկանքի, տառապանքի մէջ անգամ ստեղծագործեր են.

Կեանքը ցաւ իսկ է, տառապանք: Յուսահատելու բան չունինք: Միայն թէ, ըմբռնենք այդ միտքը, տառապանքը, մեծ կորուստ անչափելի, որ ունեցաւ մեր ազգը: Եթէ այսպէս ըլլայ, մեր ապագան ապահով է: Պատմութիւնն է այսպէս ըսեր:

Թօլսթօ կը նկարագրէ իր թշուառութեանց մէջ ունեցած զգացումները եւ կ'ըսէ — «Ես այդ թշուառութեանց մէջ է որ զգացեր եմ»:

Եթէ մենք չըմբռնենք պատմութենէն, եթէ մենք մկրտուինք թշուառութեան աւազանին մէջ՝ առանց յուսահատութեան, կը դառնանք ժողովուրդ մը, որ ընդունակ է բարձրանալու:

Բարեմաղթութիւն մը ունիմ ժողովուրդիս: Ինչպէս կողմնացոյցի մը սլաքը կ'ուղղուի միշտ դէպի հիւսիս եւ փոթորիկէ բռնուած նաւավարներ անոր միջոցաւ կը գտնեն իրենց ուղղութիւնը, մեր ժողովրդի սրտին սլաքն ալ պէտք է ուղղուած ըլլայ դէպի մայր հայրենիք եւ էջմիածին:

Կը մաղթեմ որ մեր բոլոր բեկորներուն, գաղթահայութեան սիրտերը ուղղուին դէպի արեւելք, դէպի երկիր ուր մեր հայրերը տառապեր, ստեղծագործեր, հաւատացեր, դարերու մէջէն սերունդներ են հասցուցեր եւ վառ պահեր ցեղին կենսունակ ոգին»:

Կիրակի ժամը 9ին, կաթող. Նուիրակը իր առաջին բանախօսութիւնը տուաւ Պրիւսէլի Գեղարուեստից սրահին մէջ, նիւթ ունենալով էջմիածնի վերաշինութիւնը եւ Հայաստանի մշակութային եւ շինարարական աշխատանքները.

Ապրիլ 1ին, միեւնոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ իր երկրորդ բանախօսութիւնը հայ արուեստի ծագման, նշանակութեան եւ զարգացման զանազան շրջաններու մասին:

Ապրիլ 2ին, Անվերսի մէջ կատարեց իր վերջին բանախօսութիւնը, նիւթ ունենալով՝ «Պտոյտ մը Անիի մէջ».

Վերոյիշեալ երեք դասախօսութեանց կ'ընկերանային լուսաւոր պատկերներու ցոլացումներ Հայաստանի վերաշինութեան եւ հայ ճարտարապետական ու մանրանկարչութեան մասին:

Կրկնութենէ խուսափելու համար, զանց կ'առնեմ ներկայացնել ամփոփումը կաթող. Նուիրակին երեք դասախօսութեանց, արդէն հրատարակուած ըլլալով «Յառաջ»ի մէջ:

Վաղը, հինգշաբթի, Գարեգին արք. կը վերադառնայ Փարիզ, անկէ մեկնելու համար Մարսէյլ եւ շարունակելու իր առաքելութիւնը:

Հ. ՏԷՐՈՒՆԻ

ՍԱՄՈՒԼ

Թուրք-բոլշեւիկեան միացեալ ճակատ

«Հայրենիք» ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Զարմանալի չէ՞, որ տակաւին կան Հայեր, որոնք դեռ չեն գիտեր՝

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ զէնքով, ռազմամթերքով, դրամով եւ բոլոր հնարաւոր միջոցներով օգնեց Թուրքերուն՝ յաղթական դուրս գալու Յոյներու եւ Հայերու դէմ անոնց մղած պատերազմէն.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ էնվէր փաշայի հետ 1920ին Բագուի մէջ գումարեց արեւելեան համաժողովը, որ համաթրքական կամ համիսլամական խոշոր ցոյց մը եղաւ եւ ճամբայ հարթեց Էնկիւրիի փաշաներու քաղաքական չարաշուք ծրագիրներու իրականացման համար.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ Թուրքերու հետ միասին Լօզան գնաց՝ ամէն գնով պայմանվելու համար Էնկիւրիի յաղթանակին պտուղները եւ վերջնականապէս թաղելու համար հայկական դատը.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ զէնքով, դրամով ու պարէնով օգնեց Թուրքերուն ճնշելու Քրտական ապստամբութիւնը.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն է որ Թուրքերու հետ կնքած է գաղտնի համաձայնութիւն մը, որով Էնկիւրիի փաշաներու «պաշտպանութեան» պիտի ձգէ ամբողջ Անդրկովկասը (ուրեմն եւ կովկասեան Հայաստանը), եթէ իրենց յարձակման ենթարկուի Հեռաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի մէջ ու ծանր նեղութիւններու մատնուի.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն է վերջապէս որ քաղաքական, դիւանագիտական, զինուորական, նաւային, տնտեսական եւ այլ կապերով այնքան սերտօրէն կապուած է Թուրքիոյ հետ, որ զայն կը նկատէ իր ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը, գործակիցն ու զինակիցը:

Ո՞վ չի գիտեր, թէ խորհրդային կառավարութիւնը այնքան բարձր կը գնահատէ Թուրքիոյ սերտ բարեկամութիւնը, որ անոր պահպանման համար միշտ ալ պատրաստ է, կը զոհէ եւ անկէ ետքն ալ պիտի զոհէ հայկական շահերը: Եթէ այդպէս չըլլար, Նախիջեւանի շրջանը կամ Ղարաբաղը շատոնց կցուած պիտի ըլլային Հայաստանի: Եթէ այդպէս չըլլար, Սարդարապատի ոռոգման եւ 250,000 հայ տարագիրներու Հայաստան ներգաղթի մեծ ծրագիրները չպիտի վիժէին: Եթէ այդպէս չըլլար, թրքական եւ խորհրդային գաղտնի գործակալները արտասահմանի մէջ, մասնաւորապէս Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Իրաքի եւ Իրանի մէջ միացեալ ուժերով դաւեր պիտի չնիւթէին: Եթէ այդպէս չըլլար, թրքական եւ խորհրդային դիւանագէտները արտասահմանի մէջ միշտ ներդաշնակ պիտի չգործէին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Փարի–Վիէննա 4րդ մրցումը Նախաձեռնութեամբ Լիկ տը Փարիի եւ հովանաւորութեամբ «Փարի Սուար» եւ «Լ'Օթօ» թերթերու՝ Ֆութպոլի միջազգային մրցում, 25.000 հոգիի ներկայութեան.

Իրականին մէջ փոխ–վրէժի մրցում մըն էր այս, որովհետեւ Վիէննա միշտ յաղթական եղած է, շարաշար պարտութեան մատնելով Փարիզը: Առաջին մրցումը տեղի ունեցած է 1928ին Փարիզի մէջ, Վիէննա յաղթած է 3—0ով: Երկրորդ մրցումը 1932ին Վիէննայի մէջ, Վիէննա յաղթած 5—1ով: Երրորդ մրցումը 1933ին, Փարիզի մէջ, Վիէննա յաղթած: Այս արդիւնքներուն վրայ հիմնուելով, մարզական շրջանակները այն կարծիքը ունէին թէ այս անգամ ալ յաղթանակը նորէն Վիէննան է որ պիտի տանի:

Մրցումը սկսաւ ժամը ճիշդ 3ին Նախնական ձեւակերպութիւնները լրանալէ յետոյ Փարիզ սկսաւ յարձակողականի: Երկու մայրաքաղաքներու «ընտրեալ»ները լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ Փարիզ 2, իսկ Վիէննա 1 նշանակէտ շահեցան առաջին խաղամասին: Արդիւնքը նոյնը մնաց երկրորդ խաղամասին, որով Փարիզ յաղթական ելաւ:

Ընդհ. հասոյթը եղած է 200.000 ֆրանք:

⁂ Սթատ Պիւֆալոյի մէջ ալ տեղի ունեցաւ րըկպիի միջազգային մրցում մը, Ֆրանսական եւ անգլիական ազգային խումբերուն մինչեւ 23.000 հոգիի ներկայութեան: Երկու խումբերը հաւասար մնացին 15ի դէմ 15 կէտով:

⁂ Փարի–Նիս հեծելանիւի մրցումը շահեցաւ Ֆրանսացի Ռընէ Վիէթթօ (լեռներու թագաւորը), 1295 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 35 ժամ 23 վայրկ. 14 երկվայրկեանէն (ժամական 36 քիլոմեթր 575): Երկրորդ հանդիսացաւ պելճիքացի Անթուան Տիկնէվ, առաջինէն մէկ վայրկ. 17 երկվ. հեռաւորութեամբ: Այս մրցումին կը մասնակցէին 110 հեծելանւորդներ: Ճամբան չկրնալով շարունակել շատեր լքեցին մրցումը եւ Նիս մուտք գործեցին 36 հեծելանւորդներ: Վերջին հանգրուանը Նիս շահեցաւ համաշխարհային նախկին ախոյեան Ֆրանսացի Ժորժ Սփէյշէր:

⁂ Այս կիրակի տեղի պիտի ունենան «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի ռըմի–ֆինալի մրցումները: Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ պիտի մրցին Սփորթինկ Գլիւպ Վիֆ եւ Սթատ Ռընէ: Իսկ Լիոնի մէջ Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Ռէտ Սթար Օլէմփիք: Այս վերջիններուն մրցումը աւելի հետաքրքրական է քան առաջիններունը որովհետեւ երկու խումբերն ալ շատ փայլուն խաղարկութիւն մը ունին Բաժակի մրցումներուն մէջ: Խաղացողները գրեթէ ամէնքն ալ միջազգային մարզիկներ են: Բաժակի մրցումները հիմնուելէն ի վեր շատ անգամներ տիրացած են համբաւաւոր բաժակին: Երկու խումբերը յաղթանակը շահելու համար ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն:

Փարիզի խումբը չորեքշաբթի օրէն մինչեւ շաբաթ առտու Սէն–Քլուի մէջ հանգստանալէ յետոյ կէսօրէ վերջ ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Լիոն: Խումբը քաջալերելու համար մեծ թիւով հանդիսատեսներ ալ ճամբայ պիտի ելլեն յատուկ օթօքարներով:

ՀՐԱՆՏ ՍԻՐԱԴԵԱՆ

«Տաւրոս»ի ճաշկերոյթը

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Տաւրոս» խումբի տարեդարձի հանդէսը: Ժամանակէն առաջ փութացած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բացման խօսքը կատարեց ընկեր Ս. Խմբեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ջութակով նուագեց Պ. Պետրոս Պօղոսեան: Եղան արտասանութիւններ ընկերներ Վ. Վարդանեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ փոքրիկ Ստեփան Ճիհանեանի կողմէ: Յետոյ ներկայացուեցաւ Օթէլլոյի նախանձի տեսարանէն երկու մաս: Հակառակ բեմին անյարմարութեան յաջող էին դերակատարները — ընկերներ Կ. Գանթարճեան, Կ. Օսմանեան, Ա. Պետրոսեան, Յ. Տապալեան:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Թորոսեան որ ժողովրդական լեզուով պատկերացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստանձնած ծանր բեռը թէ քաղաքական եւ թէ մշակոյթի ճակատին վրայ: Ուր որ կայ ափ մը հայութիւն, հոն է Դաշնակցութեան խումբ մը, վառ պահելու համար ազգային գիտակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը կը տօնէ տօներ որոնք սրբութեան կարգ են անցած, ինչպէս Մայիս 28ի անկախութեան օրը, եւ իր տօնը՝ Դաշնակցութեան Օրը եւ ուրիշ տօներ: «Մենք պիտի մնանք պահակի դերին մէջ մինչեւ որ իրականանայ անկախ Հայաստանը եւ տէր դառնայ իր զաւակներուն, բանայ իր դռները անխտիր բոլոր Հայերուն առջեւ»:

Պ. Պ. Պօղոսեան ջութակով յաջողապէս նուագեց քանի մը հայկական եւ ֆրանսական կտորներ: Ընկ. Կ. Գանթարճեան ներկայացուց Շարլօն: Ընկ. Խ. Մկրտիչեան եւս խօսք առնելով հրաւիրեց քաջալերել այսպիսի հանդէսները, շնորհակալութիւն յայտնելով «Տաւրոս»ի ընկերներու կողմէն բոլոր հանդիսականներուն եւ թէ անոնց որոնք փայլ տուին հանդէսին: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Յ. ՃԻՀԱՆԵԱՆ

կից ձորն Նազարեթի, որ Սմիթ փողոցը գացած էր կիրակի օր օթոմոպիլով մը եւ ընկերակցութեամբ ուրիշ երկու անձերու, որոնք փախած էին ատրճանակի պայթումներէն եւ Նազարեթի վրայ մեր ընկերներու յարձակումէն ետք։

⁂ «Հայրենիք» գիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ (20 մարտ)․

— «Ռոտիկամապետին յայտարարութեամբ, Հայր Մարդուկէսեանի դէմ մահափորձ կատարող ոճրագործը Ռամկավար մըն է։ Անոր հետ եղած երկու ընկերները յաջողած են փախչիլ։ Եւ մարգարէ պէտք չէ ըլլալ ըսելու համար թէ կատարուած ոճիրը կազմակերպուած դաւադրութիւն մըն է։ Մարգարէ պէտք չէ ըլլալ ըսելու համար նոյնպէս թէ այդ դաւադրութեան մէջ մատ ունի տխրահռչակ «Դուրեան յանձնախումբը» — այն յանձնախումբը, որ տասնեակ հազարաւոր տոլարներ հաւաքեց մեր նշատակներու համար եւ, հակառակ մեր կողմէ եղած բուռն պահանջներուն, մինչեւ այժմ ալ յամառեցաւ հանրութենէն գաղտնի պահել իր անդամներուն անունները։ Զգիտի զարմանանք երբեք, եթէ «Դուրեան յանձնախումբ»ի «աստղածավախ» դաւադիրներն ալ ոճրագործին բերանը նախօրօք դրած ըլլան երազին մէջ «Աստուած» տեսնելու եւ Հայր Մարդուկէսեանը սպաննելու «հրամանը»։

Գերմանիա գոհ, Իտալիա դժգոհ

Վարշաւայի տեսակցութեանց անյաջողութիւնը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ թերթերը չեն ծածկեր իրենց ախորժանքը։ Փոխանակ մեքենաբար գործադրելի փոխադարձ աջակցութեան մը, Գերմանիա կը նախընտրէ տեսակ մը ոչ – յար – ձակման դաշինք, որ ստորագրողներուն արգիլէ օգնել նախայարձակ պետութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա գոհ է որ արեւելեան դաշինքը ջուրը կ'իյնայ։ Այս առթիւ, գերմանական մամուլը վերսկսած է իր յարձակումները խորհրդային իշխանութեան դէմ։

Իսկ Իտալիոյ մէջ դժգոհ են Վարշաւայի տեսակցութեանց արդիւնքէն։ Իտալիա հակառակ է ընդհանուր ապահովութեան որ եւ է դրութեան որ կը ձգտի եւրոպական խնդիրները լուծել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի շրջանակին մէջ։ Այդ մեթոտը չատոնց ձախողած է, եւ իտալական կառավարութիւնը նախընտրելի կը գտնէ որ համաձայնութիւններ կնքուին բացորոշապէս ճշդուած հարցերու մասին։

Աւստրիան ալ կը պահանջէ...

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը քննելով երկրին պաշտպանութեան զօրացման խնդիրը, որոշեց դիմումներ կատարել պետութեանց, զինուորական իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջելու համար։ Ուրիշ խօսքով, Աւստրիան ալ կ'ուզէ վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, հետեւելով Գերմանիոյ։ Պետութիւններուն դիմելէ յետոյ, աւստրիական կառավարութիւնը իր խնդիրը պիտի ներկայացնէ ուղղակի Ազգերու Դաշնակցութեան։

Նուաստացուցիչ արարողութիւն մը Աթէնքի մէջ

Աթէնքի 13 ըմբոստ սպաներու աստիճանազրկումը, կատարուեցաւ չափազանց նուաստացուցիչ պայմաններու մէջ։ Ամբաստանեալները, որոնք ազատած էին մահապատիժէ, առտուն ժամը 11ին հանուեցան զօրանոցի մը աւլին։ Առտուն կանուխէն ահագին բազմութիւն խռնուած էր եւ զինուորները հազիւ կրնային պահպանել բարեկարգութիւնը։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը, գնդ․ Վալերոս, կարդաց զինուորական ատեանին վճիռը։ Ցետոյ սկսաւ աստիճանազրկման գործողութիւնը։ Ցիանապետ մը դերձակի պէս կտրեց հանեց գնդ․ Սէրաֆիմի թիկապը, գօտին, ուսնոցները, կոճակները եւ պատուոյ շքանշանները։ Այս վիճակին մէջ, նախկին գնդապետը պատոցուցին ամբոխին առջեւ որ 200,000ի կը հասնէր։ Ամբոխը լուտանքներ կ'արձակէր, կը թքնէր եւ կը սպառնար բզիկ բզիկ ընել դատապարտեալները։ Նոյն նուաստացուցիչ վիճակին ենթարկուեցան միւս 12 դատապարտեալները։ Ոտաբոբիկ գէշ ալ – դուեցան մանաւանդ անոր համար որ դատապարտեալները պատերազմի դաշտին վրայ շահած էին իրենց աստիճաններն ու շքանշանները։

Արքայական տարրերը կը շարունակեն ցոյցեր կատարել մանաւորապէս հին Յունաստանի մէջ, բողոքելով զինուորական ատեանի արձակած վճիռներուն մեղմութեան դէմ։

Կիրակի օրուան ցոյցերը արգիլուած

Ընկերվարական եւ Համայնավար հոսանքներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ներքին նախարարին, խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի կիրակի օրը ցոյց մը կատարելու Վիեննայի անտառին մէջ, երկամեայ զինուորութեան դէմ։ Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը վճռած է չարտօնել որ եւ է ցոյց հրապարակներու վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԳ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ արտաքսուեցան Խ․ Միութեան սահմաններէն։ Ասոնց մէջ կը գտնուին զանազան առեւտրական հաստատութեանց գործակալներն ալ։

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱԾ է Նափոլիի մէջ, համաձայն հեռագրի մը։ Տիկին Վենիզէլոս եւ բարեկամներ կը հսկեն անոր վերեւ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԸ պիտի բաղկանայ 700,000 — 750,000 զինուորէ, ինչ որ կը հաւասարի 1913ի կայսերական բանակին։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին Չրալը, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Գրադարանի սրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարգարեան» Գարդարանը։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ Զնտոց ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։ Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թուշօփէլի եւ Ռոշ Թայէյի ընկերներուն։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ Չաւաշ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑԻՐ ՇԱՏԵՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Սէն Մ'Էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Լիգոտրինի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, Կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Գար տը լա Փոսթի սրահին մէջ, Բիւ Բօլոկէր

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ Կորտոն Պէլրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գաֆէ լա Փրթիթ Սուրսի ներքնասրահը, 130 Պուլվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6) Սինէմա Սալոնի դիմացը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՓՐԱՏՈՅԻ Ս․ Թարգմանչաց Մայր – Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, 7 ապրիլ, Ս․ Աստուածածնի Աւետման տօնին առթիւ մատուցուելիք Ս․ Պատարագի միջոցին պիտի քարոզէ Գեր. Տ․ ՑՈՎՍԷՓ Ե – ՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, որ պիտի մասնակցի նաեւ երգեցողութեանց, իր ծանօթ հմայիչ ձայնով։

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Յովհաննէսեան (ծնեալ Պօտուքեան, Պոլիս, ծնունդը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը՝ Գայանէ, Պալքանեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա։

Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukianի, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Մարիամ Թադէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ։ Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թոսունեան։ Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Զէյթունցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէճեան կը փնտռէ իր որդին Ստեփան Ճիլէճեանը 32 տարեկան, հօր անունը՝ Նազարէթ (Զէյթունցի), քրոջ անունը՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս․ Ճիլէճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ի՞նչով։

— Աղջիկը չաս՞ց քեզ, թէ նրանք չինում են կեղծ թղթադրամներ։

— Ասաց։

— Այդ բաւական է։

Նա էլ չխօսեց, հրամայեց իսկոյն լծել ձիաները։ Երբ սայլակը պատրաստ էր, ես հարցրի.

— Ի՞նչ պէտք է անել այդ աղջկայ հետ։

— Վեր առ քեզ հետ։ Մենք պէտք է առանձնանանք այդ անտառի մէջ մի ապահով տեղում, մինչեւ կը սասուզինք, թէ ովքեր են այդ մարդիկը։ Քշիր դէպի ձախ։

Արեւը արդէն խոնարհւում էր դէպի իր մուտքը, երբ մենք մտանք մի ձորում, որ գոգաւորութեամբ, կազմում էր մի նեղ ծոց անտառապատ լեռների մէջ։ Այստեղ իջեւանեցինք։

Նէնէն լուռ էր եւ տխուր։ Կարծես թէ, խեղճ աղջիկը մտածում էր, թէ աւազակի ձեռքից ազատուելուց յետոյ, կրկին որպիսի վիճակի ենթարկեց նրան դառն ճակատագիրը, կրկին որպիսի մարդկանց ձեռքը ձգեց։ Բայց նա դրա վրայ չէր մտածում. նա քաղցած էր. նա մի քանի օր ոչինչ չէր կերել եւ սովից նուաղել էր։ Ես խոկոյն տուեցի նրան մի բան ուտելու. նա կազդուրուեցաւ, եւ ժպիտը երեսին ասաց.

— Դուք լաւ մարդիկ էք, ես ձեզ մօտ կը մնամ՝ դուք ինձ չէք սպաննի։

Երբ մութը բոլորովին պատեց, քաւոր Պետրոս ասաց ինձ.

— Մուրատ, այդ աղջիկը ճանաչում է աւազակների բնակարանը, դրան վեր առ քեզ հետ, գնացէք, լուր բերեցէք այն մարդկանց մասին։

— Ես իսկոյն համաձայնեցայ։ Ինձ հետաքրքրում էր աւելի այն, որ այն օր իմ սպաննած մարդու բերանից լսեցի հայերէն խօսքեր։ Ի՞նչ գործ ունէր Հայը այդ վայրերի, անմարդաբնակ լեռների մէջ։ Ես վեր առի բացի տապարից եւ մի զոյգ ատրճանակներ։ Ամէն ինչ պատրաստ էր, միայն դժուար էր համոզել Նէնէին, որ նա առաջնորդէր ինձ մինչեւ աւազակների բնակարանը։

— Ախ, մի տանէք ինձ այնտեղ... նրանք չար մարդիկ են... ես վախենում եմ... կրկնում էր նա ողորմելի ձայնով։

— Ինչո՞ւ ես վախենում, ես քեզ հետ եմ գալիս։

— Դու կը սպանե՞ս նրանց, այդպէս չէ՞։

— Կը սպաննեմ, եթէ քեզ դիպչելու լինեն։

— Հա, սպաննիր նրանց... նրանք Աստուած չունեն...։

Նէնէն այն օր իւր ալքով տեսել էր իմ ձեռքի ուժը։ Նա շուտով համոզուեցաւ, որ ես կը կատարեմ իմ խոստմունքը։ Երեւում էր, որ անբախտ աղջկայ մանուկ կուրծքի մէջ բորբոքւում էր խիստ դառն վրէժխնդրութիւն դէպի այդ չարագործները, եւ այդ պատճառով, երբ վերջին խոստմունքը լսեց, իսկոյն յօժարեցաւ ինձ հետ գալու։

Լուսնեակը լուսաւորում էր հազիւ նշմարուող շաւիղը, որ տանում էր դէպի աւազակների բնակարանը։ Այդ լեռնային շաւիղը տեղ տեղ կորչում էր խտութեամբ աճած խտարօտների մէջ եւ դարձեալ յայտնւում էր։ Նէնէն գնում էր իմ մօտով եւ համարեա կպած էր իմ կողքին։ Նա իմ աջը բռնել էր իւր փոքրիկ ձեռքի մէջ, եւ մի այնպիսի վստահութեամբ պահում էր, կարծես թէ վախենում, չլինի թէ թողնեմ նրան մենակ, գիշերային մթութեան մէջ, աւազակների բնակարանի մերձակայքում, իսկ ես փախչեմ։

Յանկարծ նա կանգ առեց, եւ ընդհատելով մեր մէջ տիրող լռութիւնը, ասաց.

— Դու լաւ մարդ ես։

— Ի՞նչ գիտես։

— Եթէ դու չլինէիր, այն աւազակը ինձ կը սպաննէր։

— Այդ Աստուած ազատեց քեզ։

— Նա քեզ ուղարկեց, որ դու ինձ ազատես։

Այդ խօսքերի միջոցին նա իմ ձեռքը տարաւ եւ սեղմեց իւր բորբոքւած շրթունքի վրայ։ Դա նրա լուռ շնորհակալութեան նշանն էր։ Բայց ո՞վ կարող էր նախագուշակել, որ այդ անմեղ աղջիկը, որը իւր սրտի բոլոր ջերմութեամբ երախտամատոյց էր լինում ինձ. որպէս իւր կեանքի ազատչին, մի օր կը լինէր իմ փրկութեան հրեշտակը...։

— Ախ, որքան յիմար եմ ես, խօսեց նա յանկարծ մտաբերելով, — ես մինչեւ հիմա չեմ հարցրել, թէ ինչպէս է քո անունը։

— Մուրատ։

— Մուրատ, ի՞նչ գեղեցիկ անուն է, ինչպէս հեշտ արտասանւում է։

Մահուան երկիւղը այնքան տիրել էր խեղճ աղջկայ սրտին, որ նա ամէն անգամ, երբ մտաբերում էր իւր հետ կատարուած անցքը, հարցնում էր.

— Մուրատ, դու ինձ չես սպաննի, այդպէս չէ՞։

— Ես քեզ իմ հոգու պէս կը պահեմ։

Նա նայեց իմ երեսին եւ նրա աչքերը փայլեցան ուրախութեան բոցով։ Նա գոհ էր, նա ապահով էր։ Անտէր, անխնամ, թափառաշրջիկ, բախտի կամքին թողած որբիկը այժմ մի պաշտպան ունէր։

Անտառի խորքից նշմարուեցաւ ճրագի մի աղօտ լոյս։

— Տես, այնտեղ են... ցոյց տուեց Նէնէն։

Շաւիղը, որ տանում էր դէպի այդ կողմը, բոլորովին անհետացաւ մացառների մէջ։ Մենք դժուարութեամբ կարողանում էինք առաջ գնալ։ Նէնէն առանց դրան եւս քրքրուած հագուստը, բռնելով փշոտ թփերից, պատառոտւում էր։

— Դու այստեղ կը սպասես, մինչեւ ես կը վերադառնամ։

— Ո՞ւր ես գնում, հարցրեց Նէնէն դողդոջուն ձայնով։

— Այնտեղ, որտեղից երեւում է ճրագի լոյսը։

— Ախ, մի գնացէք այնտեղ... մի մտնէք նրանց մօտ...։

Նրան միամտացրի, ասելով, թէ պէտք է հեռուից միայն նայեմ նրանց բնակարանին, եւ այնքան զգուշութեամբ կերպով, որ ինձ տեսնել չեն կարող

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 6 Avril 1935

ԺԱԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2773

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԵԱՆ...

Նորէն տաղտուկ մը... Բայց մեղքը մերը չէ: Ամէն մարդ իր խելքովը կը քաշէ: Եւ քանի որ յարմար տեսեր են «ուղղամտութեան» ձեռնոց մը նետել մեզի, ծածկագիր ստորագրութեամբ, սիրով կը վերցնենք:

Մարտ 29ին, երբեւ լրացուցիչ եզրակացութիւն շարք մը խորհրդածութեանց զորս ամիսներէ ի վեր կը կատարենք, տարագիր բազմութեանց հոգերուն առթիւ, անհրաժեշտ գտեր էինք «բանուկ մեքենայ մը»:

Հարցը կապ ունէր Միացեալ Ցանձնաժողովին հետ, որուն հանդէպ մեր դիրքը բացորոշ է:

Քննելով անոր գործունէութեան եղանակը, դիտել կուտայինք թէ «մեքենան չի բանիր այնպէս ինչպէս կը պահանջէ կացութեան լրջութիւնը»:

—«Հանրութիւնը Ցանձնաժողովին գոյութիւնը կ'իմանայ անոր գեկուցումներէն,— ժողով, դիմումներ, յուշագիր եւն.:

Բայց հանրութիւնը չի գիտեր թէ այդ յանձնաժողովը ունի՞ միայն դիւան մը, որ իր հոգերով զբաղի օրը օրին, անհրաժեշտ եւ անմիջական դիմումները կատարելով տալով նոյնիսկ անհատական պարագաներու համար:

... Գիտենք որ յանձնաժողովին մաս կը կազմեն երկու «օֆիս»ները, Բարեգործականը, եկեղեցի հոգաբարձութիւնը եւն.:

Բայց գիտենք նաեւ որ, անդամակից իւրաքանչիւր օրկան կը գործէ իր սեփական շրջանակին մէջ: Միութեան գիծ մը երեւան կուգայ, երբ ժողովի կը նստին իբրեւ Միացեալ Ցանձնաժողով:

Գիտենք ուրիշ զարմանալի պարագայ մըն ալ:

Մինչ «օֆիս»ներուն առաջինը — այն որ Դաշնակցական կը համարուի (Քլէպէր) — ունի քարտուղար մը եւ անոր գլխուն վերեւ՝ ընդհ. վարիչ մը, միւսը ունի երկու գործիչներ, մէկը՝ իբրեւ Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ, միւսը՝ իբրեւ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի ներկայացուցիչ»:

Այս առթիւ էր որ, նորէն կեդրոնանալով Միացեալ Ցանձնաժողովին վրայ, կը բացատրէինք.

—«Այո, եւ սակայն այդ մեքենան կը բանի միայն ժողովի օրերը, մինչդեռ օրուան կեանքը գրասենեակ, հասցէ, գործակատար կը պահանջէ ամէն օր, նոյնիսկ ամէն ժամ»:

«Իրազեկ» մը — ի՜նչ հեզնութիւն — կը կարդայ խմբագրականը, օրերով կ'որոճայ, եւ ի վերջոյ Փարիզի ռամկավար օրկանին ապրիլ 4ի թիւին մէջ հրատարակել կուտայ քսութիւն մը: Խորագիրը՝ «Ուղղամտութիւն»:

Ի՞նչ ըսելու համար:

— «Յառաջ» ելեր ազգային մարմին մը կը փնտռէ...

... «Յառաջ» իրօք չի՞ գիտեր թէ այդպիսի մարմին մը գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ, 1925էն ի վեր, երբ ֆրանսական կառավարութենէն ճանչցուեցաւ պաշտօնապէս: Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովն է այդ, որ տասը տարիէ իվեր անընդհատ կը զբաղի» եւայլն:

Ցայտաբարութիւնը թուելով կատարուած աշխատանքները, կը պատմէ թէ «տարին 3000 եւ տասը տարուան մէջ ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ դիմում եղած է անոր»:

Եւ նորէն նենգամիտ հարցումը.

— «Յառաջ» իրօ՞ք չի գիտեր այս ամէնը»:

Ու կը յիշեցնէ թէ՝ «իր իսկ խմբագրութեան մէջ ու շուրջը շատ շատեր իրենց անհատական պարագաներուն համար» դիմած են Ցանձնաժողովին:

Հիմա որ ծանօթացաք հարցին, լսեցէք թէ ի՛նչ ըսել ուզեր էինք ոչ միայն մարտ 29ին, այլ եւ ամիսներ առաջ: Եւ ամբողջ տարիներու ընթացքին:

Նախ, տարրական ուղղամտութիւնը կը պահանջէ բաց ճակատ ստորագրել որ եւ է լուսաբանութիւն, երբ դիմացինը մէջտեղն է իր ստորագրութեամբ:

Բայց ոչինչ: Մեզի անծանօթ չեն ոչ «իրազեկ»ները, ոչ ալ զանոնք հիւրընկալող թերթին բարոյական հասկացողութիւնները:

Տակաւին անցեալ շաբթու, այս նշանաւոր «ուղղամտութենէն» երկու օր առաջ, ապրիլ 2ին, նոյն թերթը «Մամուլ» մը չինած էր «Յառաջ»ի մարտ 28ի թիւէն, ուզելով այն տպաւորութիւնը ձգել թէ գրողը «Յառաջ»ն է: Մինչդեռ, յիշուած «նմոյշ»ը պարզապէս արտատպումն էր Պուքրէշի «Արագ»ի խմբագրականին, դրուած՝ «Մամուլ»ի բաժնին մէջ, խորագրով, անունով եւ թուականով...

Արդ, «Յառաջ» գիտէ որ 1925էն իվեր գոյութիւն ունի Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողով մը:

Գիտէ, նաեւ, որ այդ Ցանձնաժողովին անունով կը գործեն երկու ծանօթ երեւելիներ, միեւնոյն շրջանակին մէջ (եկեղեցի):

Գիտէ որ, այդ երեւելիներէն մէկը, իբրեւ «օֆիս»ի վարիչ, տրամադրելի է միայն շաբաթը չորս օր, ժամը 10 — 12:

Գիտէ որ միւսն ալ միեւնոյն գործերով կը զբաղի, բայց չի գիտեր՝ շաբթուան ո՞ր օրերը եւ ի՛նչպէս:

Գիտէ որ, բազմաթիւ անճարներ օրերով գրասենեակ եւ պաշտօնեայ կը փնտռեն, բայց չեն գտներ:

Գիտէ, կը լսէ որ զարմանազան սակարկութիւններ կը կատարուին այդ շրջանակին մէջ:

Գիտէ որ հարցնող փնտռող չկայ, եւ գործերը կը կատարուին անավարտ, խօսք ընելով Պուլվառ Օսմանի «հրաշագործ»ներուն բերանը:

Այս բոլորը գիտնալով, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ «Յառաջ»: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԲ ԵՒ Ո՛ՐՔԱՆ ՈՍԿԻ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ԿՏՐՈՒԻ

Երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին փակումէն առաջ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ոսկի դրամ կտրել, աւելի ամրապնդելու համար վստահութիւնը: Այս առթիւ շեշտեց.— «Կը կրկնեմ վճռապէս — որովհետեւ չեմ ուզեր որ ըսուի թէ որ եւ է կապ կայ ֆրանսական ֆրանքին եւ պելժիքական ֆրանքին միջեւ — թէ Ֆրանքը պիտի շարունակէ պահել իր անխախտելի դիրքը իբրեւ ոսկեփոխի վրայ հիմնուած դրամ: Դեռ աւելին, որպէսզի կասկած չմնայ կառավարութեան հաստատ մըտադրութեանց մասին, կ'աւելցնեմ թէ կառավարութիւնը որոշած է անյապաղ վերսկսիլ ոսկեդրամի պատրաստութիւնը, փութացնել եւ անմիջապէս որ ոսկի դրամներ կտրուին, շրջաբերութեան հանել»:

Այժմ Ֆրանսայի փողերանոցը կրնայ տարին կտրել մէկ միլիառ ֆրանքի ոսկեդրամ: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ կարելի է երկու միլիառ ֆրանքէն աւելի պատրաստել մինչեւ երկու տարի:

Նոր ոսկեդրամները պիտի ըլլան 100 ֆրանքնոց, համաձայն 1928ին Փուանքարէի կողմէ եղած կարգադրութեանց, երբ Ֆրանքը իր արժէքին մէկ մասը կորսնցնելով հաստատուն վիճակ առաջաւ: Այս դրամներուն համար կաղապարներ պատրաստուած են այդ օրէն ի վեր, եւ քանի մը նմոյշներ ալ կտրուած, իբրեւ նուէր Մարոքի Սուլթանին, Փարիզի քաղաքապետութեան եւ ուրիշներու: Նոր 100 ֆրանքնոց դրամները կը պարունակեն վեց կրամ ոսկի եւ նկարազարդուած են արուեստագէտ Պ. Պազօրի կողմէ: 1928էն ի վեր զանազան առիթներով արծարծուած է ոսկի դրամ կտրելու խնդիրը, եւ եկող — գացող կառավարութիւնները կամ յետաձգած են որոշումը եւ կամ խոստացած են կտրել անորոշ ապագայի մը մէջ:

⁂ Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին ներկայացան անցեալ օր, բացատրութիւններ տալու համար գանձին կացութեան մասին: Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կարելի չէ ճշդել գինուորական ծախքերը, մինչեւ որ պատերազմական եւ օդային նախարարները վերջնապէս յայտնեն իրենց պահանջները, սակայն հաւանական է որ 6.000.000.000 ֆրանքի վարկ մը կը պահանջուի խորհրդարանէն: Պետական գանձը իրաւունք ունի տակաւին 10 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու այս տարի: Գալով ելմտական կացութեան, նախարարը ըսաւ թէ տարուան առաջին երկու ամիսներու ընթացքին ամսական 80 միլիոն ֆրանքի բաց մը ունեցած են, բայց այս պարագան բարելաւում կը նշանակէ բաղդատելով անցեալ տարուան վերջին վեց ամիսներու կացութեան հետ, երբ ամսական բացն էր միջին հաշուով 280 միլիոն ֆրանք: Իր կարծիքով, այս տարի կացութիւնը շատ աւելի լաւ է քան անցեալ տարի:

Գալով ոսկի դրամի շրջաբերութեան, Նախարարը յայտարարեց թէ 1,200,000,000 ֆրանքի դրամ պիտի կտրուի այս տարի, եւ յետոյ մէկուկէս միլիառ՝ իւրաքանչիւր տարի: Բայց չըսաւ թէ երբ շրջաբերութեան պիտի հանուին նոր դրամները: Թէ նախարարը եւ թէ վարչապետը կրկին եւ կրկին հաւաստեցին թէ կառավարութիւնը անխախտ պիտի պահէ իր դրամական քաղաքականութիւնը: Պ. Ֆլանտէն աւելցուց թէ կառավարութիւնը ուժգնօրէն պիտի հակազդէ այն քարոզութեանց որ կը կատարուին Ֆրանքին արժէքը կոտրելու համար: Ելմտական նախարարն ալ բացատրեց թէ վախ չկայ որ ֆրանսական Ֆրանքը ազդուի պելժիքական դրամին անկումէն: Այս վերջինը հետեւանք էր դրամատուներու կացութեան, մինչ ֆրանսական դրամատուներու վիճակը շատ լաւ է:

ԱՅԺՄ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՐՈՇՄԱՆ

Անգլիոյ "ցեղեկատու„ն վերջացուց իր պաշտօնը

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, իր «հետախուզական» ճամբորդութիւնը վերջացուց հինգշաբթի օր, հանդիպելով Փրակա: Հազիւ քանի մը ժամ տեւեց այս այցելութիւնը, եւ ըստ սովորութեան հաւաքական ցեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ երկու նախարարները (Իտըն եւ Պենէշ) «կատարելապէս համաձայն են» իրենց երկիրներու վարած քաղաքականութեան նըպատակներու մասին.

Պ. Իտըն Փրակա հասած էր առտուն, եւ երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ ճաշի հրաւիրեց զինքը: Երկու ներկայացուցիչները լուսաբանութիւններ տուին փոխադարձաբար, թէ փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական ցեկոյցին եւ թէ միւս քաղաքական հարցերու մասին: Անգլիոյ ներկայացուցիչը մեկնեցաւ ժամը 1.30ին: Մանչը փոթորիկի բռնուած ըլլալով, Պ. Իտըն ստիպուեցաւ վար իջնել Քէօլնի մէջ, եւ գիշերը հոն անցուց: Երէկ արդէն հասած էր Լոնտոն

Փրակայի հացկերոյթին առթիւ, Պ. Պենէշ բաժակ պարպելով, շեշտեց թէ Չեխոսլովաքիա «իր աշխարհագրական դիրքով, իր պատմութեամբ, իր ներկայ քաղաքականութեամբ եւ ապագայ տենչերով ճշմարտապէս խաղաղասիրական տարրն է» ու մը ունի կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Ան ուրիշ փառասիրութիւն չունի: Իր արտաքին քաղաքականութիւնը ի սպաս կը դրուի բոլոր անոնց որ կ'աշխատին խաղաղութեան պահպանման, ժողովուրդներու գործակցութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան ամրապնդման եւ խաղաղասիրական զօրծունէութեան համար: Գիտեմ թէ այս բոլորին մէջ մենք միեւնոյն քաղաքականութիւնը եւ նոյն նպատակներն ունինք Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը պատասխանելով, յայտարարեց թէ իր առաքելութիւնը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ ապահովել խաղաղութիւնը: «Անցա՞ծ է այն ժամանակը երբ ժողովուրդները կը կարծէին թէ իրենց բարօրութիւնը եւ բարգաւաճումը կրնան աւելնալ պատերազմով: Արդի աշխարհին մէջ որ եւ է ժողովուրդ չի կրնար բարգաւաճիլ ուրիշի մը աւերակներուն վըրայ: Մենք համերաշխ ենք»:

⁂ Վերադառնալով Լոնտոն, Պ. Իտըն ուղղակի ներկայացաւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, իր առաջին զեկուցումը տալու համար նախարարական մասնախումբին: Դահլիճը որոշեց արտակարգ նիստ մը գումարել երկուշաբթի օր, վերջնական որոշումներ տալու համար, հիմնուելով Սըր Ճօն

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳԸ

- o -

Ժամը 5:

Սիրական ժամն է այս, երբ մինակ կը մնամ խմբագրատան մէջ: Խաղաղութիւնը կը պարուրէ զիս զուրգուրանքով մը, զոր կարելի է գտնել միայն անտառի մը մէջ, հեռու մարդոցմէ եւ աղմուկէ:

Եւ այս վեհափառ խաղաղութեան մէջ կը տարուիմ ռոգեկան թրթռացումներով, զորս կը ստեղծեն իմ մէջըս օրուան պատահական խօսակցութիւնները:

Քիչ առաջ, յարակից սենեակին մէջ հաւաքուեր էին խումբ մը երիտասարդ աշխատաւորներ, որոնք կը տըտնջային, կ'ընդվզէին, կը զայրանային, վասնզի իրենց կը զլացուէր սուրբ աշխատանքը:

Աշխատա՜նք....

Ամէն հայ տունէ նոյն այս մաղձ կը խօսին մեծն ու պզտիկը.— աշխատա՜նք...:

Խաղաղութեան այս անուշ պահին մէջ, ահա կը բարձրանայ աշխատանքի երգը: Ցպագրական հսկայ մեքենան է որ կը թաւալի, կը դղրդայ, կը սարսէ: Որքա՛ն կը սիրեմ այս ձայնը,— մեքենային խլացուցիչ ու միօրինակ աղմուկը: Ու դարձեալ կը յիշեմ մանկութիւնս,— գաղացքին մէջ կը քնանայի ջուրին շառաչով եւ երկկայ ջրաղիւին խօլ պայթով: Ի՛նչ հեշտանք կայ ջուրին խաղերուն ու ձայներուն մէջ,— ջուրն է որ կը զարնուի, կը փշրուի եւ կը փրփրի. ջուրն է որ կը պայքարի, կը կռուի եւ կ'աշխատի: Ու մեքենա՜ն, որ կը հնազանդի, բայց վեհութիւն մը կը ներշնչէ իր թաւալումով.

Պատանի, կը սիրէի քնանալ մօրաքրոջս տանը մէկ սենեակին մէջ, որ դէմն ադբիւրին,— ու գիշեր ցերեկ կ'երգէր աղբիւրը: Ջուրը կը հոսէ՜ր, կը հոսէ՜ր, կը հոսէ՜ր,— ան կ'աշխատէր՝ երբ ես կը քնանայի, բայց ի՛նչ քաղցր էր աշխատանքի իր երգը, զոր կը հասցնէր մինչեւ քունիս խորերը:

Կը սիրեմ բնութեան աղմուկը, որ ձայնն է աշխատանքին:

Ահա թէ ինչո՛ւ, այժմ ալ, հեշտագին ջերմութիւն մը կ'անցնի մարմնէս, քանի կ'ագմկէ մեքենան: Մեր տղաքն են, վարը, որ կ'երգեն հիմա, կարծես փոխսացութեամբ մը պատասխանելու համար մեքենային ողբին: Ու մեքենան ետ կը հլենի, իր ձայնը կը խառնէ աշխատաւորներու ձայնին,— աշխատաւոր մըն ալ ինքն: Ու մարդկային ձայներ կը խառնուի մետաղային ձայնին, աղուոր երգ մը կը կազմուի, սէնֆոնի մը թերեւս: Մեքենան կուլայ, մեքենան կը հեկեկայ, մեքենան կը ցնցուի կուլացած նամռոնին նման, մինչ մարդկային ձայները, վճիտ եւ խօսուն, կը խառնուին իր ձայնին. Եւ այսպէս իմաստ մը կը ստանայ,— կեանքն է որ կը թաւալի, աշխատանքն է որ կը ծիածիրքուի:

Իմաստ ունի՞ կեանքը առանց աշխատանքի...:

×

Հայո՜ց ժողովուրդ, դուն սիրեցիր աշխատանքը, երգեցիր զայն իբրեւ սիրական քու հայրենասիրական տառապանքներուդ եւ բնտանեկան բըշուառութիւններուդ մէջ: Պանծացուցիր աշխատանքը ուրախութեան տօներուդ մէջ՝ պարելով, տուայտանքի օրերուդ մէջ՝ մանելով:

Հա՛յ մամիկ, դուն որ սիրեցիր աշխատիլ քան թէ աղօթել, ծերութեան օրերուն իսկ մերժելով հանգստանալ այլեւս,

Հա՛յ տատիկ, դուն որ չուզեցիր հրաժարիլ հող փշրելէ՝ երբ հողի պէս գունաթափ էր դարձեր այլեւս մարմինդ,

Զրկեցի՞ն ձեզ աշխատանքէն իրաւունքէն

Ո՞վ պիտի հասկնայ ձեր վիշտը, հայ մամիկ ու հայ տատիկ, ո՞վ պիտի կրնայ չափել ձեր ծով տխրութիւնը, ո՞վ պիտի գտնայ ամոքել ձեր վէրքը:

Հող ունէիք, ձեր հողն առին:

Արտ ունէիք, ձեր արտն առին:

Տուն ունէիք, ձեր տունն առին:

Հաց ունէիք, ձեր հացն առին:

Հիմա կ'ուզեն ձեր բազուկնե՞րն ալ ծալել ու կապել:

Թէ որ այդպէս է, թող փլի այս աշխարհը, անիծէ՛, հայ մամիկ:

ԱՐԱՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս միշտ, Զ. Ս. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի ալ ձեռնարկած է ապրիլեան ոգեկոչումներու կազմակերպութեան:

Ցարգանքի առաջին տօները սարքուած են ՎԱԼԱՆՍԻ (այսօր, շաբաթ) եւ ՌՈՄԱՆԻ մէջ (վաղը, կիրակի): Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ:

Սթրէզայի եւ Իտըրի տեղեկագիրներուն վրայ: Տրուելիք որոշումները ուղեցոյց պիտի ծառայեն Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն, ապրիլ 11ի ժողովին մէջ (Սթրէզա): Կը կարծուի թէ անգլիական կառավարութիւնը բացասական դիրք պիտի բռնէ արեւելեան դաշինքի մասին, քանի որ ընդդիմութեան բախեցաւ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: Նախարարական խորհուրդի նիստին մէջ է որ պիտի որոշուի թէ Պ. Մաքտոնըլտ ալ պիտի մասնակցի՞ ապրիլ 11ի խորհրդաժողովին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի գումարման (ապրիլ 15): Հաւանական է որ կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակէ իր քաղաքականութեան մասին, Սթրէզայի ժողովէն յետոյ: Դահլիճին երկուշաբթի օրուան բացառիկ նիստին կամ չորեքշաբթի օրուան սովորական ժողովին մէջ, պիտի քննուի նաեւ այլապէս կարեւոր խնդիր մը,— Գերմանիոյ օդանաւային վերազինումը, որ շատ աւելի արագ կ'ընթանայ քան կը նախատեսուէր. Եթէ այսպէս շարունակուի, Անգլիան ալ պիտի փութացնէ օդանաւային ճիգութիւնները

Երեքշաբթի օր, արտաքին նախարարը կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

⁂ Ֆրանսայի զաւկիանը նիստի հրաւիրած է այսօր, շաբաթ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Այս առթիւ պիտի լուծուի ապրիլին արձակելի զինուորները չորս ամիս եւս դրօշի տակ պահելու խնդիրը: Պ. Լավալ զեկուցում պիտի տայ արտաքին քաղաքականութեան եւ Իտալիոյ հետ կատարած բանակցութեանց մասին:

Գերմանական թերթերը գրած էին թէ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնաժողովը շատ կարեւոր զեկուցումներ լսած է, որոնց համաձայն զինակցութեան դաշինքներ կնքուած են Ֆրանսայի, Ռուսիոյ, Իտալիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պելժիոյ միջեւ եւայլն: Պատերազմական եւ օդանաւային նախարարները վճռապէս կը հերքեն այս լուրերը:

⁂ Մոսկուայի մէջ անհամբեր կը սպասեն Ֆրանսայի որոշման, քանի որ պարզուեցաւ թէ Լեհաստան չուզեր մասնակցիլ արեւելեան դաշինքին:

Իսկ ամբողջ կացութիւնը պիտի պարզուի անգլիական կառավարութեան բռնելիք դիրքէն յետոյ, որ մեծապէս պիտի ազդէ ապրիլ 11ի խորհրդակցութեանց վրայ:

═ • • ═

ԹՈՒՐՔ ազգ. տնտեսութեան գործավարութիւնը երեք գերմանացի մասնագէտներ նշանակեց տնտեսական գործերու, երեք ալ ֆրանսացի մասնագէտներ, իբրեւ խորհրդական ելմտական եւ ներկային վարչութեանց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

5.-Արմատական-ընկերվարական երիտասարդութիւն

Մինչեւ հիմա ներկայացուցինք աջակողմեան կազմակերպութիւններէն անոնք, որ ներկայիս ամէնէն շատ կը խօսեցնեն իրենց վրայ: Դեռ կան ուրիշներ, որոնց վրայէն լռութեամբ պիտի անցնինք, որովհետեւ մեծ ուժ եւ նորութիւն մը չեն ներկայացներ:

«Թանըի ուսումնասիրութիւնը միակողմանի է նաեւ. համայնավարական եւ ընկերվարական մարտական կազմակերպութիւններու հանդէպ, որով անոնց մասին կը խօսինք ուրիշ առիթով:

Ցոյցամաշարքը կը վերջացնեմ, տալով Ֆրանսայի մեծագոյն կուսակցութեան՝ արմատական ընկերվարականներու Երիտ. Միութեանց պատկերը

Այդ Միութիւնները առանձին խմբակ կազմած են վերջերս, զատուելով «աշխարհիկ եւ Հանրապետական երիտասարդութենէն», մեղադրելով զանոնք՝ թէ գործիք դարձած են ընկերվարականներու ձեռքին մէջ:

Քանի մը բառով տանք վերջիններու պատմութիւնը:

«Աշխարհիկ» եւ «Հանրապետական» երիտասարդութիւնները — անչափահաս մարմիններ՝ վերջնապէս ձուլուած 1924ին — երեսուն տարուան պատմութիւն ունին, եւ կազմուած են Հանրապետութեան վտանգ սպառնացող տարրերուն դէմ պայքարելու համար: Ժամանակին եղած են շատ մարտունակ, բոլոր փողոցային ցոյցերուն մասնակցելով: Ներկայիս եւս կը նկատուին զօրաւոր խմբակցութիւն մը իրենց չորս հարիւր մասնաճիւղերով եւ եօթանասուն հազար անդամներով: Ձեն պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան եւ իրենց նախագահը Գ. Վ. Մէօնիէ կը վստահեցնէ թէ անդամներ ունին բոլոր ձախակողմեան կուսակցութիւններէն եւ Գ. Բիւարնէի «Քամիյ Փէլթան» նոր կուսակցութիւնը իրենց օժանդակութեան կը դիմէ միշտ, աւելորդ նկատելով սեփական երիտասարդական միութեանց կազմակերպումը:

Իրենց ծրագիրը,— ազգայնացում հանքերու, երկաթուղիներու, ապահովագրական ընկերութիւններու, ճարտարարուեստական մեծ ձեռնարկներու: Հաւասարութիւն կիներու եւ այրերու միջեւ՝ քուէարկութեան առջեւ: Ընտրութեան համար չափահաս նկատել քսան տարեկանը, Ծերակոյտի ջնջումը, եւն.:

Փոխել մամուլի օրէնքները, պատժել սուտ լուր տարածողները, պետութեան հաշւոյն տպել թերթ մը որ տրամադրելի ըլլայ Խորհրդարանի մէջ գտնուող բոլոր կուսակցութիւններուն:

Փետրուարեան դէպքերէն վերջ, տեսնելով որ հանրապետական վարչաձեւին վտանգ կը սպառնայ, այս խմբակցութիւնը իր մասնակցութիւնը կը բերէ նորակազմ «հակաֆաշական կոմիտէներուն», որոնց մէջ կը մտնեն ընկերվարականները, համայնավարները, մարդկային իրաւունքները պաշտպանող դաշնակցութիւնը, խաղաղութեան կողմնակից նախկին պատերազմիկները եւն.:

Այս մասնակցութիւնը պատակտում յառաջ կը բերէ վերին մարմնին մէջ:

Քանի մը հոգի՝ գլխաւորութեամբ Գ. Սապլոյի՝ կը վտարուին եւ կը կազմեն «արմատական ընկերվարական երիտասարդական միութիւնը». իրենց հետեւէն քաշելով մօտաւորապէս երկու հազար չարքայիններ:

Բաժանման պատճառները հասկնալու համար՝ խօսքը տանք Գ. Մէօնիէին —«Արմատական երիտասարդական Միութիւններու պետը կը մեղադրէ մեզ թէ ընկերվարականներու ձեռքը խաղալիկ ենք եղած: Մեր գործունէութիւնը արդարանալի էր ժամանակին, երբ հանրապետական վարչաձեւը վտանգուած կը համարուէր, ուրեմն կը խորհիմ թէ այսօր հանրապետութիւնը վտանգուած չէ: Տարբեր է մեր կարծիքը եւ ապագան ցոյց պիտի տայ, թէ ո՞վ իրաւունք ունի: Կը մաղթեմ որ Գ. Սապլօն իրաւունք ունենայ, սակայն մենք կը նախընտրենք կանխատեսել՝ քան թէ օր մը զառնօրէն զղջալ մեր անհոգութեան վրայ»:

Արմատական երիտասարդները ներկայիս ունին — իրենց իսկ խոստովանութեամբ — ութ հազար անդամներ, եւ ուղղակի կապուած են կուսակցութեան, որուն բարձրագոյն մարմնին մէջ ունին իրենց ներկայացուցիչը: Համաժողովներու, ժողովներու կարգապահութեան հսկողութենէն զատ, բուռն քարոզչութեան մը լծուած են նորահաս երիտասարդութեան մօտ՝ շատցնելու համար անդամներու թիւը, պէտք եղած զաստիարակութեամբ ապագայ կուսակցականներ պատրաստելու համար:

Աշխատած են կապեր հաստատել ուրիշ ազգերու երիտասարդութեանց հետ, նոր սերունդներու միջեւ մերձեցում յառաջ բերելու նպատակաւ: Այդ մտքով ձեռնարկներ կատարած են լեհ, գերման եւ հունգարական կազմակերպութիւններու հետ, եւ ունեցած են կարծիքի փոխանակութիւններ:

Կազմակերպութեան նախագահը Գ. Սապլօ կ'ըսէ — «Մենք չենք ուրեր աղանդամոլութիւնը՝ որ անվայել է անկեղծ հանրապետականի մը: Ուսումնասիրել, քննել վերջ՝ կ'ուզենք մեր կարծիքը կազմել կեանքի մասին, եւ փնտռել այն՝ որ կը միացնէ եւ ոչ այն՝ որ կը բաժնէ: Աւելորդ է բսել, թէ ոչ մէկ առնչ կրնանք համաձայնիլ կազմակերպութիւններու հետ, որ հանրապետական վարդապետութիւնը չեն ընդունիր: Հպարտութեամբ կ'ըսենք թէ առանց վերապահութեան կ'ընդունինք մեր կուսակցութեան (արմատական ընկերվարական) ծրագիրը: Ձենք ուզեր եւ չենք կրնար ընել բան մը՝ առանց անոր վերին մարմնի հաւանութեան: Հաստատած ենք դասընթացք մը բանախօսներու որոնք կը սորվեցնեն թէ կուսակցութեան եւ թէ հանրապետութեան պատմութիւնը, ու ինչ որ պէտք է փիլիսոփայութենէն, նախ քան քաղաքականութիւնը վարելու իրենց յաւակնութիւնը: Կը նախընտրենք նուիրուիլ դաստիարակչական եւ քարոզչական աշխատանքներու՝ քան թէ խառնակչութեան»:

Այս վերջին խօսքերուն վրայ յօդուածագիր Գ. Միլէ հարց կուտայ — Եթէ «նոր դէպքեր պատահին, ո՞ր կողմը պիտի բռնեն»

— «Որքանատեն որ հանրապետութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը վտանգի մէջ չեն, չենք միջամտեր բռնութեամբ եւ ոչ ալ զէնքով: Բայց եթէ իրապէս ապացուցուի որ հանրապետութիւնը վտանգուած է, կը կարծեմ թէ «արմատական երիտասարդութիւններ»ը պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը»:

Ըսենք որ կուսակցութեան կանոնագիր-ծրագիրը իրենցն ալ է: Շատ երկար պիտի ըլլար այդ մասին խօսիլը, (Յառաջի մէջ գրուած է արդէն ուրիշ առիթով). սակայն թռուցիկ ակնարկ մը նետենք իրենց ներքին կանոնագրի վրայ:

Զափազանց խիստ են անդամներու պարկեշտութեան եւ ազրուստի միջոցներու մասին: Ոչ ոք կրնայ անդամ ըլլալ, եթէ չապրիր իր աշխատանքով եւ պատուաւոր եկամուտներով: Իրենց կազմութենէն ի վեր տեղի ունեցած է զատում մը, եւ հեռացուած են բոլոր անոնք որ կազմակերպութեան միասնականութիւնը եւ խաղաղութիւնը խանգարելու տրամադրութիւն ցոյց տուած են: Առանց այլ եւայլի կ'ըսեն, որ վիճարանելու եւ տեսակէտ յայտնելու ազատութիւնը կայ, բայց զանազան «թեւեր» կազմելը արգիլուած է

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Le Pays de Montbéliard թերթին մէջ (27 մարտ) կ'երեւի Ֆրէտէրիք Մաքլէրի հետեւեալ յօդուածը, որ անուղղակի պատասխան մըն է **Je Suis Partout** շաբաթաթերթի յօդուածաշարքին.—

Այս յօդուածով յաւակնութիւնը չունինք ներկայացնելու պատմական ծանօթութիւններով ու վկայութիւններով բեռնաւորուած գրութիւն մը Ֆրանսայի Հայոց կացութեան մասին: Ոչ ժամանակն է, ոչ ալ տեղն է, եւ ոչ իսկ հարկ է փորձել նման աշխատանք մը: Այսուհանդերձ փափաքելի էր տալ քանի մը լուսաբանութիւններ հարցի մը մասին, որ օրուան խնդիր է միշտ:

Ինքնին հասկնալի է թէ նպատակ չունիմ խօսելու Հայոց վերջին թագաւորին՝ Լեւոն Լուսինեանի մասին, որ, իր հետեւորդներով, եկաւ օգնութիւն խնդրել Ֆրանսայի թագաւորէն՝ Կարոլոս Զ.էն եւ մեռաւ Փարիզի մէջ 1393ին, ոչ ալ Գարոլաստանի Հայոց մասին, որոնք կանոնաւոր առեւտուր մը հիմնեցին Գարոլաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, Լուդովիկոս ԺԳ.ի եւ Շահ Աբբաս Ա.ի շրջանին, ոչ ալ Յովհաննէս Ալթունեանի մասին, որ Ֆրանսա ներմուծեց տորոնի մշակութիւնը եւ, այդ ուղղութեամբ, բարգաւաճում պարգեւեց Ավինեոնի գաւառին: Հարկ չկայ ներկայացնելու այս իրողութիւնները, որովհետեւ ծանօթ են ամէն անոնց որոնք քիչ թէ շատ գաղափար ունին պատմութեան մասին:

Ես պիտի ներկայացնեմ ժամանակակից դէպքեր, մեր օրերու պատմութենէն, ու պիտի յիշատակեմ քանի մը կազմակերպութիւններ գրական եւ կրթական ասպարէզի մէջ, բաւական՝ ցոյց տալու համար թէ արդի Հայերը որքա՜ն մօտիկ են մեզի.

Նախ պիտի յիշատակեմ Փարիզի Ֆրանսեւհայկական քոլէճը, որ հիմնուեցաւ Լուի-Ֆիլիփ թագաւորին արտօնութեամբ, 1845 — 1846ին, եւ որ վերահաստատուեցաւ Սեւրի մէջ, ընդհ. պատերազմէն վերջ: Հայերը մեզի այնքան մօտիկ կը զգան իրենք զիրենք, որ կը նախընտրեն մեր երկրին, մեր համալսարաններուն մէջ տալ իրենց զաւակներուն կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը:

Ատոր համար է որ հայ վեհանձ մեկենաս մը, Փարիզի Համալսարանական Թաղին մէջ, իր ծախքով շինել տուաւ Հայ Ուսանողական Տունը, մինչ երկիրներ, նոյնիսկ պետութիւններ կան, որ տակաւին չեն կրցած կատարել այդ բարիքը՝ իրենց ազգակիցներուն պարգեւելու համար ուսանողական տաղաւար մը Համալսարանական Թաղին մէջ:

Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ Նուպարեան Մատենադարանը, Փարիզի մէկ փարթամ թաղին մէջ, որ ճարտարապետական իրական գոհար մըն է եւ այնքան գանձեր կը պարունակէ: Փարիզի մէջ, տարիներէ ի վեր, գոյութիւն ունի հայ գրական ակումբ մը, Հայ Գրողներու ընկերակցութիւն մը, որուն անդամները, իրենց նիւթական զոյգն ազրիւրներով, գրական, գեղարուեստական, պատմական բազմաթիւ պարբերականներ կը հրատարակեն, երկուքը եռամսեայ: Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնեն 3 հայերէն օրաթերթեր, ինչպէս բազմաթիւ շաբաթաթերթեր, մէկ մասը Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մէջ: Եւ տակաւին ինչո՞ւ չյիշել հայագիտական ընկերութիւնը, որ հիմնուեցաւ Ֆրանսացի մտաւորականներու եւ գիտնականներու կողմէ եւ որ կը հրատարակէ La Revue des Etudes Arméniennes պարբերականը, որուն նպատակն է ծանօթացնել Հայաստանի պատմական անցեալը, արուեստի, մտածման եւ գրականութեան բնագաւառներուն մէջ:

Ով որ կը յաւակնի քիչ թէ շատ ծանօթութիւն ունենալ համաշխարհային եւ ընդհանուր գրականութեան մասին, չի կրնար չգիտնալ թէ հայ ժողովուրդը ազգային թատրոն ունի, եւ յաճախ հայկական ներկայացումներ կը տրուին Փարիզի մէջ: Թէ վերջապէս Փարիզի, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունին հայ գրողներ, բանաստեղծներ, վիպասաններ, նկարիչներ, քանդակագործներ, ծաղրանկարիչներ, որոնց մեծ մասը կանոնաւորապէս կ'աշխատակցի ֆրանսական թերթերու:

Հարկ կա՞յ յիշեցնելու, թէ այս Հայերը, որ վտարուեցան իրենց նախահայրերու երկրէն իբրեւ հետեւանք ջարդերու, բռնաբարութեանց եւ ամէն տեսակ աւերածութեանց, ապաստանեցան ստորնջական ուխտին կանխօրով Ֆրանսայի մէջ, որ քաղցր է իրենց, եւ ուր կը զարգանան ու կը բարգաւաճին անոնք ինքնօրէն, հեզահեռէ աւելի մօտենալով մեզի, մշակելով իրենց գեղարուեստական ճաշակը, կազմակերպելով նուագահանդէսներ, սեղծելով երգչախումբեր, երեւան հանելով արժէքաւոր երգչուհիներ, կարող թժիշկներ եւ ատամնաբոյժներ, անուանի իրաւագէտներ, քիմիագէտներ, գիտնականներ (Փասթէօրի մէջ), թանգարանի վարիչներ (Կիմէի թանգարան), հրատարակելով Կամիաստ վարդապետի երաժշտական հրաշալի գործերը, վերջապէս նպաստելով Թր. Ս. Տէր Ներսէսեանի, որ, երկու ֆրանսացի ակադեմականներու՝ Ծարլ Տիլի եւ Կապրիէլ Միյէլի առաջնորդութեամբ՝ ֆրանսական մեթոտով կազմուած, Ամերիկա տանի ֆրանսեւբիւզանդական գիտութիւնը:

Ինչո՞ւ պիտի չյիշէի այստեղ, որ բազմաթիւ Հայեր, իրենց ուսումը Ֆրանսայի, մասնաւորապէս Փարիզի մէջ առած, Մերձաւոր Արեւելքի հայկական դպրոցներուն մէջ կը տարածեն մեր նախակրթութիւնը, մեր միջնակարգ կրթութիւնը, մէկ խօսքով մեր մեթոտները:

Այս Հայերը չե՞ն, որ,— թէեւ ոմանք կ'ուզեն թերագնահատել,— Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ֆրանսական մշակոյթի եւ վաճառականութեան տարածման լաւագոյն գործակալները կը հանդիսանան: Կը բաւէ, այս առթիւ, յիշել ճառը որ արտասանուեցաւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնի բացման ընթացքին, Փարիզի մէջ: Հայ մըն է դարձեալ, որ, Փարիզի մէջ, կը հրատարակէ Le Mercure d'Orient թերթը, իբրեւ օրկան ֆրանսական վաճառականութիւնը տարածելու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Եւ, եթէ չեմ սխալիր, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որուն կեդրոնը Փարիզ կը գտնուի, ֆրանսերէն կ'ուսուցանէ իր մէկ վարժարանին մէջ, այնտեղ Կիպրոս, որ, ինչքան գիտեմ, ֆրանսական հող մը չէ:

Հայերը չարունակ դասախօսութիւններ կը կազմակերպեն եւ կը ծանօթացնեն իրենց գիտական եւ գրական գործունէութիւնը, իրենց այդ աշխատանքներէն շատերը կը թարգմանուին ֆրանսերէնի: Անցեալ փետրուարի 23ին եւ մարտ 3ին երկու գեղեցիկ դասախօսութիւններ տրուեցան Գարեգին արքեպիսկոպոսի կողմէ, հայկական արուեստին ծագման եւ պատմութեան մասին, եւ այդ դասախօսութիւններուն ներկայ էին աւելի քան 1000 ունկնդիրներ, որոնք կը լեցնէին ամբողջ սրահն ու նրբանցքները:

Սակայն թողունք գրական եւ մշակութային բնագաւառը, եւ հետեւինք Հայերուն՝ մարդասիրական, բժշկական, առողջապահական, մարզական ասպարէզներու մէջ, տեսնելու համար թէ այս ժողովուրդը որ կ'ապրի մեր կողքին, իրապէս ստորադա՞ս է:

Այստեղ ինչո՞ւ չյիշենք, իր ամբողջ հասակով, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Փարիզի Հայ Ազգասիրական Ընկերութիւնը, Հ. Մ. Ը. Միութիւնը, իրենց սխրատական զանազան կազմակերպութիւնները: Փարիզի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ Հայ Բժշկ. Միութիւն մը, Հայ Նախկին Պատերազմիկներու Միութիւնը, որուն մէկ ճիւղը կը բաղկանայ ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած նախկին պատերազմիկներէ եւ կամաւորներէ: Ըսե՞մ տակաւին, փակելու համար այս թուումը, որ Հայու մը (Արամ) կը պարտինք մաշունի ճարտարարուեստը,— եւ պէտք է գիտնալ որ մածունը, իր բարերար յատկութիւններուն պատճառով, շատ կը յանձնարարուի մեր բժիշկներուն կողմէ:

Հայերը, որոնք երբեք ծոյլ չեն, իրենց արհեստն ի գործ կը դնեն, ամէն աշխատանք կը կատարեն, եւ իրենց ուզածն ուրիշ բան չէ բայց միայն թոյլ տալ որ պարկեշտութեամբ իրենց ապրուստը շահին ասպնջական երկրի մը մէջ, որ Ֆրանսան է:

Անոնց մեծ մասամբ կամաւորներ էին, որ ընդհ. պատերազմին եկան զինուորագրուեցան ֆրանսական դրօշին տակ: Անոնք չեկան հոս մնալու միտքով: Անոնք արմատախիլ բեկորներ են, որոնք, զանազան պայմաններու բերումով,— աշխարհին ծանօթ են այդ պայմանները, կամ պէտք է ծանօթ ըլլայ ամէն մարդ այդ պայմաններուն,— մէկ փափաք միայն ունին, երթալ Հայաստան, իրենց նախահայրերուն երկիրը: Եթէ Հայոց մէջ կան դժբախտներ, որ դատապարտուած են ապրելու մութ խրճիթներու մէջ, յանցանքը իրենցը չէ անշուշտ: Իսկ եթէ անոնց մէջ կան անանկներ զորս հարկ կը նկատուի դասել ստորին խաւերու կարգը, անհրաժեշտ է ընդունիլ դէթ որ այդ թշուառներու մէջ արձանագրուած չեն տակաւին գողութեան դէպքեր եւ յուսալքի կեանքի ոճիրներ: Քաղաքական խռովութիւններ ալ չեն փորձեր, քաղաքական ոճիր եւ է ոճիր չեն գործեր: Հանդարտ ու խաղաղ կ'ապրին՝ սպասելով լաւ օրերու, զորս իրենց խոստացաւ արեւմտեան մարդկութիւն մը, թէեւ այժմ խոստմնադրուժ:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՔԼԷՐ

Փրոֆէսէօր Փարիզի արեւելեան լեզուներու դպրոցին

ԽՄԲ.—**L'Eveil**ի մէջ եւս (30 մարտ), խմբագրութիւնը, հրատարակելով Գ. Իվ Քարլիէի յօդուածը, որ երեւցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, դիրք կը բռնէ **Je Suis Partout** դէմ եւ ջերմօրէն կը պաշտպանէ Հայերը:

Պ. ԻՎ ՔԱՐԼԻԷԻ ՃԱՌԸ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մեր բարեկամը, Պ. Իվ Քարլիէ եւս ճառ մը խօսած էր Մարսէյլի Հայ Լեգէոնականներու հաւաքոյթին մէջ, ուղղօրէն պաշտպանելով հայ աշխատաւորները: Ստորեւ ամփոփումը.—

— «Երկար ատեն Հայերու հետ յարաբերութեան մէջ գտնուած եմ, այնպէս որ ուրիշ ոեւէ մէկէն աւելի կրցած եմ ճանչնալ այս ցեղը, որ արժանի էր բոլորովին տարբեր ճակատագրի մը: Ճակատագրին համար, որ իրեն տրուեցաւ, երբեք պատասխանատու չէ ան, որովհետեւ իր դժբախտութիւնները կուգան այն խոստումներէն, որոնք տրուեցան իրեն, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ:

Հայերը, հաւատալով այդ հանդէսաւոր յայտարարութիւններուն, կը կարծէին թէ վերջապէս պիտի ունենային ազգային օճախ մը, ուր պիտի իրաւունք ունենային ապրելու ազատ եւ անկախ: Սակայն ընդհակառակն վրայ տուին իրենց ունեցածն ալ: Այս ճգնաժամային կացութեան մէջ, իրենց աչքերը դարձուցին Ֆրանսայի կողմը, որ դարաւոր պաշտպանն էր իրենց, եւ այսպէս եկան հաստատուիլ մեր երկրին մէջ, մասնաւորապէս այս նահանգին մէջ, որ իր կլիմայով իրենց կը յիշեցնէր լքուած հայրենիքը:

Աշխատասէր, խնայասէր, զիրենք հիւրընկալող երկրին հանդէպ իրենց պարտականութեան գիտակից, ջանացին օգտակար ըլլալ ֆրանսական հասարակութեան կեանքին, առանց

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՁԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Չերոսամարտի քսանամեակի առիթով)

Կառավարչատան ռուտիկանները կ'ուզեն անցնիլ Տ. Մարգարեաննեց հայկ. գիւղի կողմը եւ չանալով մեր տղաներու «արգիլուած է» ազդարարութեան. Մեր պահակը կը կրակէ եւ ռուտիկան մը կ'իյնայ գրան չէմքին:

Այդ էր ... Փոթորիկը շղթայազերծ եկաւ: Երկու կողմէն սկսան ահաւոր համազարկեր, ղօղանջեցին մեր զանգակները, լեռ ու ձոր արձագանգեցին ու սկսաւ դժոխային ժխոր մը Շատախի անդնդախոր ձորին մէջ:Կռիւը այդ ձեւով շարունակուեցաւ ամբողջ 42 օր ...

Շատ երկար պիտի ըլլար ամբողջ շարքը պատմել, բայց կ'արժէր գեռ մէկ երկու գեղեցիկ պատկեր եւս ներկայացնել:

Մեր կռուի ճակատը կը ներկայացնէր ահագին տարածութիւն, Սեւտիկնի խանէն մինչեւ Արմշատ, մօտաւորապէս 80 քիլոմէթր: Տիգրիսի աջեւէլ. ճիւղն ալ համարեա թէ կը կազմէր կռուի գիծը: Վանի հետ ամբողջապէս կտրուած էինք յարաբերութիւններէ, որովհետեւ մեր միջեւ գտնուող հայկ.-Հայոց-Ձոր ընդարձակ գաւառը բնաջնջուած եւ տեղահան եղած էր: Մեր հիւսիսը գտնուող Փեսանդաշտ հայկ. գաւառի մէջ իր կտրիճներով կեդրոնացած էր մեր անվեհեր Լեւոնը (Շաղոյեան) եւ մեզ կ'ապահովէր Ոստանի կողմէն: Իսկ մեր արեւմուտքը գտնուող Մոկս գաւառը համարեա մինչեւ վերջ խաղաղ մնաց բարեկամ Մուրթլա բէկի շնորհիւ, ապահովելով որոշ չափով եւ մեր թիկունքը:

Թաղը գտնուելով ձորին մէջ եւ միշտ թշնամին տեսողութեան եւ կրակի տակ, մեր յարաբերութիւնները դրսի ուժերուն հետ, կը կատարուէին գիշերանց միայն: Այդ բոլոր յարաբերութիւններու օղակը եւ մեր խարիսխը կը կազմէր Սօզվանց գիւղը — մեր Լիէժը թառած Քուրիկ բարձր լերան լանջին. Ամէն օր երեկոյեան, մութը կոխելուն, շատ կանոնաւոր կերպով Սօզվանցէն թաղ կ'իջնէին երկու սուրհանդակներ, մեզի բերելով բոլոր շրջաններէն եւ խումբերէն հոն հաւաքուած նամակներն ու տեղեկագիրները. Պէտք եղած պատասխաններն ու հրահանգները առնելէ յետոյ, կը մեկնէին, մագլցելով լեռնային նեղլիկ արահետներով եւ իրենց կռուի երգը հնչեցնելով.

Նոյն գործողութիւնը կը կրկնուէր այդպէս ամէն օր: Իսկ ցերեկները Սօզվանցի հետ կը յարաբերէինք դրօշախօսութեամբ:Երկու կողմէն կարմիր եւ ճերմակ երկու դրօշակներ ունէինք եւ երկու պատանիներ շատ կարեւոր դէպքերու ատեն կրնային խօսակցիլ

Ապրիլ 25ին Սօզվանցի կարմիր դրօշակը վտանգ կը մատնանշէր: Այդ ուղղութեամբ խուլ հրացանաձգութիւն մը կը լսուի: Կը տեղեկանանք որ թշնամին կամուրջ մը կապած եւ գետը անցնելով մօտ 400 հոգիով կը յառաջանայ Բոզսի վրայ, այնտեղէն Սօզվանց անցնելու եւ գրաւելու մտքով: Կռիւը կը շարունակուի երկու օր: Մերոնք ընդամէնը 40 հոգի հերոսաբար կը մաքառին այդ գերազանց ուժին դէմ:

Ընդհանուր սպառողականութիւն եւ սպանիչ կացութիւն մը կը տիրէ կռուի ելքի մասին: Աչքերնիս Սօզվանց յառած անհամբեր կը նայինք... Կարմիր դրօշակը (վտանգի նշան) կը ծածանի ու կը ծածանի: Բայց ոչ մէկ ստոյգ բան գիտենք: Եւ ահա հոգիներու այս խռոված վիճակին մէջ, հրապարակ կուգայ Շատախցի հերոսուհին — պզտիկ Սրբուհին, ընդամէնը 10 տարեկան սեւահեր աղջիկը, որ ցատկելով դուրս կը սլանայ եկեղեցւոյ բակէն՝ ծոցին սեղմած մեր նամակը ու կը բարձրանայ դէպի Սօզվանց: Ճամբան զառիվեր է ու թշնամի գիւղերէն նկատելի Փոքրիկ աղջնակին վրայ ահարկու կրակ մը կը թափի թշնամի գիրքերէն, սակայն անվհատ, իյնալով ու կանգնելով, մացառներու եւ քարերու մէջէն սողոսկելով, ապերու այծեամ՝ Սրբուհին կը հասնի Սօզվանցի խմբապետին մօտ եւ կը վերադառնայ անվնաս, մեզի բերելով թանկագին եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

Զգիտեմ թէ ո՛ր մէկը պատմեմ այն բազմաթիւ գեղեցիկ ու հերոսական դրուագներէն որ տեղի ունեցան մեր բարձր լեռներուն մէջ:

Յիշե՞լ արդեօք թնդանօթի կրակի տակ մեր պահակներու յամառ կեցուածքը դիրքերու մէջ, մեր կռուողներու յանդգնութիւնը, թէ մեր թռուցիկ խմբի — Ազատի — խիզախ արշաւանքները թրքական կարեւոր վայրերու վրայ:

Յիշե՞լ մեր կիներու եւ փոքրիկ պատանիներու զոհաբերութիւնն ու ծառայութիւնը:

Յիշե՞լ մեր արխայիր սուրհանդակները, որոնք քանի մը անգամ կտրելով ահագին ամայի ու վտանգաւոր տարածութիւնը, մինչեւ Վարագ ու Վան հասան, եւ Արամի առաջնորդութեամբ, Արմենտանի բոլոր դիրքերը պատելով մեր եղբայրական ողջոյնը հաղորդեցին Վանի կտրիճներուն:

Մարտ 29էն մինչեւ Մայիս 11 տեւող Շատախի զոյամարտը իր առանձին գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնն ունի, իւրաքանչիւր օրուան համար: Եղան դժուարին եւ շատ ծանր քայլեր, սակայն Շատախցին մնաց միշտ պատնէշին վրայ, անսասան, մինչեւ որ թշնամիներուն փախուստը տեսանք եւ կամաւորներու հետ ողջագուրուելու բախտը ունեցանք:

Մայիս 12 է: Եւ Սեւտիկնայ խոր ձորով կ'անցնի Դրօի Բ. կամաւորական գունդը:

Հրաշալի արեւ է եւ գեղածիծաղ օր: Ամէն տեղ կանաչութիւն եւ թարմութիւն մը կը բուրէ: Կը գտնայ գետը անհամառունչ եւ հուժկու: Շատախի բնութիւնը այնքան գեղեցիկ կը թուէր ինծի այդ օրը ...

Կ'անցնինք կռուի վայրերէն, ուր ամէն քարն ու թուփը իր առանձին պատմութիւնն ունի: Ահա Կասր կամուրջը, Արշակի պահած դիրքը, ուր Քիւրտերը երեք անգամ փորձեցին անցնիլ եւ երեք անգամ չարաչար պարտուեցան: Ահա Ճվկատունը—այն ուր կամուրջը որուն Քիւրտերը մեր թիկունքը անցան եւ անհաւասար կռուի մը մէջ Սօզվանցը գրաւեցին: Ահա ճիւղ այն անկիւնը ուր մեր երկու սուրհանդակները անդիմադրաբար թշնամիին ձեռքը ինկան եւ վայրագօրէն խողխողուեցան: Ահա Սարգարի գաղաթը,Գարուճեանի ինկած դիրքը

Կը հասնինք Քարեգաշտ. Անհաւար թթենիին տակ չարքի կանգնած են մեր զինուորները, պատառոտուած հագուստներով, պարապ փամփշտակալներով, նուազած, գունատ դէմքերով, բայց հպարտ եւ բաց ճակատով:

Փառք ձեզ, անվեհեր ռազմիկներ, դուք արիաբար կատարեցիք ձեր պարտքը: Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(վերջ)

նեղութիւն պատճառելու, ոչ ալ մտահոգութիւն:

Անոնցմէ շատեր իրենց ցեղին այս դաժան օրերուն մէջ՝ չէր միայն, որ Ֆրանսայի ցոյց տուին իրենց սէրն ու համակրանքը, բազմաթիւ են անոնք որ պատերազմի ողբերգական ժամերուն կամաւոր խմբուեցան Ֆրանսայի դրօշին տակ՝ պաշտպանելու համար մեր երկիրը: Պէտք է ըմբռնել մեծութիւնը այս ընթացքին եւ չմոռնալ, որ ուրիշ ոչ մէկ չէզոք երկիր կամ ցեղ ինքնաբերաբար եւ խանդավառութեամբ այսքան պաշտպան կուրծքեր տուած է մեր հայրենիքին:

Սակայն հիմա, երկրին մէջ տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով, Ֆրանսա տարուած է օտարատեացութեան զօրեղ շարժումով մը, որ խտրութիւն չի դներ օտարականներու միջեւ: Բայց տրամաբանական պիտի ըլլար տարբերութիւն մը դնել՝ նկատի առնելով հետեւեալ հարցերը.— Ի՞նչպէս Ֆրանսա եկած են այդ օտարականները, ի՞նչ նպատակով, ապահովութեան համար բացառիկ իրաւունքներ ունի՞ն, եւ վերջապէս ունի՞ն հայրենիք մը, ուր կարենային վերադառնալ ազատ կամքով: Հայոց մասին խօսելով, այս հարցումներուն պատասխանները կը խօսին ի նպաստ իրենց, վասնզի նախ անոնք Ֆրանսա եկած են որովհետեւ մենք եւ տուինք Կիլիկիան, յետոյ եկած են հոս հաստատուելու մտադրութեամբ, մեր ապահովութիւնը վայելելու իրաւունք շահած են իրենց մեռելներով, անդամահատեալներով եւ նախկին պատերազմիկներով, եւ վերջապէս չունին այլ եւս երկիր մը ուր կարենային վերադառնալ: Արդար պիտի ըլլար ուրեմն, որ բացառիկ կարգադրութիւն մը ըլլար ի նպաստ այս ցեղին: Զմոռնանք որ միջազգային այս խռովեալ ժամուն, երբ յարձակման ենթարկուինք, բոլոր այս Հայերը մէկ մարդու պէս պիտի զինուորագրուէին՝ պաշտպանելու համար մեր երկիրը: Արեւելեան բանակի իբրեւ նախկին պատերազմիկ, կրցած եմ գնահատել հայ ժողովուրդին զինուորական յատկանիշները եւ իր քաջութիւնը:

Պարոն երեսփոխան, ծանօթ ըլլալով ձեր մարդասիրական զգացումներուն, որոնց արտայայտութիւնն իսկ է ձեր կուսակցութեան անունը, «Ընկերային Շարժում», ուզեցի ներկայացնել այս պատկերը՝ աւելի եւս շահագրգռելու համար ձեզ այդ դժբախտ տարագիրներուն ճակատագրով, որովհետեւ անոնք վստահ են թէ յենարան մը ունենալով, ինչպէս դուք էք, յաջողութիւն կը գտնէ իրենց արդար դատը: Արդէն ի՞նչ կը խնդրեն,— ոչինչ որ արդար չըլլար, աշխատանքի իրաւունք, այսինքն ապրելու կարելիութիւն, եւ տոր համար ալ՝ դիւրացնել ձեւակերպութիւնները, որ անհրաժեշտ են այդ իրաւունքը ստանալու համար: Անբնական չէ՞ մերժել աշխատանքի իրաւունքը Հայու մը, որ հայր է բազմաթիւ Ֆրանսացի զաւակներու, բոլորն ալ ծնած Ֆրանսայի մէջ, կամ նախկին կամաւոր պատերազմիկի մը, որ կռուած է մեր երկրին պաշտպանութեան համար:

Թոյլ տուէք, այժմ, խնդրել մասնաւորաբար նախկին պատերազմիկ եւ անդամահատեալ ընկեր Սիմոն Սապիսնէին, պատուոյ լեգէոնի շքանշան ըստացած իր զինուորական քաջագործութեանց համար,— տրամաբանական պիտի ըլլար, ինչպէս պատերազմի, նոյնպէս թշուառութեան եւ տառապանքի մէջ, տարբերութիւն չդնել ցեղի: Ցաւալի է որ հայ անդամահատեալները չեն վայելեր իրենց ֆրանսացի ընկերներուն շնորհուած բարիքները, թէեւ կռուած են, Հայերն ու Ֆրանսացիները, նոյն ռազմաճակատներուն վրայ, նոյն դատին համար:

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Վաղը, կիրակի, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, կը ներկայացուի Կապրիէլ տ'Անունցիոյի «Ջիոքոնտան»: Ցերեկոյթը կազմակերպուած է Հ. Կարմիր Խաչի Փարիզի եւ Գանճօ—Քաշանի մասնաճիւղերուն կողմէ:

Ծանօթ է տ'Անունցիոն իբրեւ մեծատաղանդ գրագէտ, իտալական ներկայ գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն է ան եւ կը վայելէ համաշխարհային համբաւ: Իր այս գործը ունի գեղարուեստական բարձրագոյն արժէք, ինչպէս գրեթէ իր բոլոր երկերուն մէջ, այս թատերախաղին մէջն ալ երեւան կուգայ առաւելապէս իբրեւ բանաստեղծ:

Ինչպէս բանը, ցերեկոյթը կազմակերպուած է ի նպաստ Կ. Խաչի: Ահա պատճառ մը եւս գնահատելու այս ձեռնարկը, ներկայ ըլլալով ներկայացման:

Փարիզի եւ Գանճօ—Քաշանի Կարմիր Խաչուհի տիկիններն ու օրիորդները իրենց կարելի զոհողութիւնը ըրած են ու կը սպասեն որ հայ թատերասէրներն ալ քաջալերեն զիրենք:

Խաղին ծանրագոյն դերը կը տանի Տիկին Լիւսի Գէորգեան, որուն տաղանդաւոր եւ խղճամիտ խաղը ծանօթ է: Մասնակցողներուն մէջ է նաեւ Ս. Թորոսեան որ կը խաղայ ըմբռնումով, իբրեւ մասնագիտական դերասան: Կը մասնակցին նաեւ փարիզահայ բեմէն ծանօթ դէմքեր, ինչպէս Տիկ. Քնարիկ Մակտանեան, Տիկ. Կ. Լաթիֆեան, Օր. Կանաար, Օր. Գազաղեան, Գ. Տէրվիշեան եւ Ծահլամեան:

Ուրեմն քաղցր պարտականութիւն մըն է ներկայ ըլլալ այս ցերեկոյթին, վայելելու համար տ'Անունցիոն, օգնելու համար Կ. Խաչին եւ քաջալերելու համար դերասանուհիներն ու դերասանները:

Նշան

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ ՎՐԴ.Ի ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մարտ).

— «Չենք կասկածիր, որ մեզի հետ միասին ամէն արդար եւ հայրենասէր հայ մարդ բուռն զայրոյթ եւ միեւնոյն ատեն խորունկ ցաւ զգաց՝ այս ոճիրին լուրն առնելով: Բուռն զայրոյթ, որովհետեւ ակներեւ է, թէ մահափորձը պատահական ոճիր մը չէ, այլ կանխամտածուած մէկ չարագործութիւնն է ազգադաւ այն մութ ուժին, որ երկու տարիէ ի վեր տակնուվրայ բրած է հայ գաղութներու կեանքը: Խորունկ ցաւ, որովհետեւ այս նոր ոճիրը աւելի եւս պիտի գրգռէ համբային կիրքերը եւ աւելի եւս պիտի դժուարացնէ խաղաղութիւնը, որուն այնքան պէտք ունին մեր գաղութները

Այս մահափորձը աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց կուտայ, թէ յիշեալ ազգադաւ մութ ուժը հանգիստ չուզեր ձգել արտասահմանի հայութիւնը եւ նորանոր ոճիրներով կը ձգտի եղբայրասպան կռիւներ յառաջ բերել մեր գաղութներու մէջ՝ թէ հայ եկեղեցին եւ թէ մեր բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները քայքայելու համար:

Այդ մութ ուժն էր որ նախանցեալ տարի Շիքակոյի մէջ հրապարակով անարգել տուաւ Հայոց ազգային դրօշակը, եւ երբ այդ ազգադաւ փորձը ձախողեցաւ, սփռելով ծայր աստիճան գրգռեց հանրային կիրքերը:

Այդ մութ ուժն էր, որ ամէն գնով իր պաշտօնի վրայ պահել տուաւ այդ անարգանքը կատարող Ղեւոնդ արք. Դուրեանը:

Այդ մութ ուժն էր որ երկուքի բաժնեց ամերիկահայ Երեսփ. ժողովը, պառակտեց հայ եկեղեցին եւ երկու թշնամի բանակներու վերածեց ամերիկահայ գաղութը:

Այդ մութ ուժն էր որ դիւային խաղերով Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան պատճառ դարձաւ:

Այդ մութ ուժն էր որ կեղծ վկաներով Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան պատճառ դարձաւ:

Այդ մութ ուժն էր որ կեղծ վկաներով մահուան դատապարտել տուաւ երկու անմեղ Հայեր:

Այդ մութ ուժն է վերջապէս որ, այդ բոլոր չարագործութիւններն իսկ բաւ չհամարելով, այժմ ալ դաւադրօրէն կը փորձէ սպաննել Ղեւոնդ վարդ. Մարդուկէսեանը:

Պէտք է վերջապէս վար առնուին դիմակները բոլոր անոնց, որ երկար ամիսներ խլրդային աշխատանք կատարեցին ամերիկահայ գաղութին մէջ՝ եղբայր եղբօր դէմ հանելով, ոչխարներ հրահրելով, արիւնոտ կռիւներ կազմակերպելով, անմեղ մարդիկ մահապատժի ենթարկել տալով, հայ եկեղեցին պառակտելով եւ պառակտուած պահելով, ամերիկեան իշխանութեանց աչքին եւ ամերիկեան մամուլի մէջ ազատատենչ հայութիւնն ու անոր մեծագոյն քաղաքական կազմակերպութիւնը վարկաբեկել փորձելով, ամերիկահայութիւնը երկու թշնամի բանակներու բաժնելով եւ ամէնէն զզուելի փրովոքասիոններով զանոնք իրարու հետ կռուեցնելով

Պէտք է միանգամ ընդմիշտ վար առնուին դիմակները խորհրդային կառավարութեան գործակալներուն, որոնք զանազան անուններու տակ ծածկուած՝ երկու տարիէ ի վեր որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ՝ մեր գաղութներու կեանքը դժոխքի վերածելու, մեր ազգային ուժերը ջլատելու եւ հայ ազգային դատը ներքին արիւնոտ պայքարներու մէջ վերջնապէս թաղելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ձիւն-ձմեռը վերսկսաւ

— • —

Գարնանային խաբուսիկ եղանակէ մը վերջ, ձիւն-ձմեռը վերսկսաւ Հայաստանի մէջ.

Ահա թէ ինչ կը գրէ Երեւանի օդերեւութաբանական կայանի վարչութիւնը այս առթիւ.—

Մարտ 15ին, առաւօտեան, Փոքր Ասիոյ մէջ պայթած ուրականին հետեւանքով, ցուրտն ու ձիւնը վերջերեւցաւ Հայաստանի մէջ: Այսօր ձիւն է նստած Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ: Մարտ 17ին, առաւօտուն, Երեւանի մէջ նստած ձիւնը 6 սանթիմեթր թանձրութիւն ունէր, Գորիսի մէջ՝ 28, Մարտունիի մէջ (Ղափան) 25, Ն. Ախտայի մէջ՝ 98, Իջեւանի մէջ՝ 17, Դիլիջանի մէջ՝ 32, Սանահինի մէջ՝ 32, Ամասիայի մէջ՝ 34, Ապարանի մէջ՝ 72:

Մարտ 16ի գիշերը ցուրտը սաստկացաւ, Լէնինականի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար 25 սանթիկրատ, Դիլիջանի մէջ՝ 9, Գորիսի մէջ՝ 10, Երեւանի մէջ՝ 5:

Գառներուն մէջ բուք ու բորան:

Աշտարակէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ մարտ 15—16ի գիշերը սաստիկ ձիւնին ու բուքին հետեւանքով Աշտարակի, Եղվարդի արօտավայրերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Արարատի հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեանց մօտ 40 հազար ոչխարները եւ գառնուկները առանց կերի եւ ջուրի մնացին:

Աշտարակի իշխանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, փրկելու համար անասունները սովէն ու բուքէն: Գիշերուան ժամը 3ին ժողով մը գումարուեցաւ, յանձնախումբեր կազմուեցան, փոխադրական ամէն միջոց (ձի, սայլ, էշ) յանձնուեցան այդ մարմիններուն՝ կեր փոխադրելու համար կենդանիներուն, արօտավայրերէն գիւղ փոխադրելու համար ոչխարները եւ գառնուկները:

Բուքը կը շարունակուի Աշտարակի մէջ (մարտ 17):

26ուկէս միլիոն

— o —

Մարտ 15ին Երեւանի Բժշկ. Համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Բժշկական Համալսարանի դասախօսները, քաղաքին բժիշկները եւ առողջապահական գործավարութեան պաշտօնէութիւնը:

Առողջ. գործավար Գ. Ղեւոնդեան զեկոյց մը տուաւ նախ եւ ներկայացուց կատարուած նուաճումները երկրին առողջապահութեան ասպարէզին մէջ: Ընդարձակուած է գիւղական հիւանդանոցներու ցանցը 3 անգամ, մահճակալներու թիւը 6 անգամ: Այսուհանդերձ գոհացուցիչ չէ կատարուած աշխատանքը.— «Կը բացակայի աշխատանքի ճկունութիւնը, գործի ընթացքը, կը պակսի հողատար վերաբերմունքը հանդէպ հիւանդներուն, ինչպէս անկանոն է անոնց տրուած սնունդը, եւն.»

Ցառաջիկայ տարիներու ընթացքին մեծ թափ պիտի տրուի առողջապահական աշխատանքներուն: Այդ նպատակով՝ պետութիւնը 26.500.000 րուբլի յատկացուց առողջապահական ճակատին համար (անցեալ տարուան վրայ 9 միլիոն աւելի): Այդ գումարէն ջերմախտի դէմ (ճահճատենդ) պիտի գործածուի 2.400.000 րուբլի: 2 միլիոն րուբլի եւս յատկացուած է առողջապահական եւ բժշկական մարմիններու պաշտօնէութեան աշխատավարձի յաւելման, անոնց նիւթական—կենցաղային պայմաններու բարելաւման համար:

Գործավարէն վերջ կարգով խօսեցան փրոֆէսորներ Մելիք—Ադամեան, Արէշեան, ինչպէս եւ Փիրումեան, Ե. Ցարութիւնեան, Մանթաշեան, Աւետիսեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւան հասած է Մոսկուայի Թոյքի Համալսարանէն շրջանաւարտ դերասանուհի Եկատարինէ Քալանթարեան, որ Հայ Երաժշտ. Միութեան սրահին մէջ պիտի կազմակերպէ ասացուածքներու երեկոներ:

∴ Թիֆլիզի մէջ, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, մեռաւ Հայաստանի աշխատանքի եւ ընկերային ապահովագրութեան նախկին գործավար Արշակ Խաչեան.

∴ Սննդական արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը ծրագիր մը մշակած է հրուշակի (հէլվա) նոր գործարաններ շինելու համար Կիրովականի եւ Ղափանի մէջ: Իւրաքանչիւր գործարան պիտի արտադրէ տարեկան 300 թոն հրուշակ:

Ցառաջիկայ ամիսներու ընթացքին, Ղամարլուի, Կոտայքի, Ստեփանաւանի, Կիրովականի, Գորիսի, Ղափանի եւ Ալլահվերդիի մէջ նոր պիտոյքներով պիտի սարքաւորուին զովացուցիչ ըմպելիներու յատուկ գործարանները

«Միացեալը» եւ «Առժամեայն»

››› ‹‹‹

ԽՄԲ.— Գուլվմա Օսմանի մէջ սարքուած «Առժամեայ Վարչութիւնը» հետեւեալ զեկոյցը ղրկած է մեզի, ծանօթ վէճերուն առթիւ: Մեր տեսակէտները շատոնց յայտնած ըլլալով, կը հրատարակենք առանց խորհրդածութեան.—

Ծրագիր—կանոնագիր.— Փարիզի եւ շրջականներու ներկայացուցչական ընդհ. ժողովը առժամեայ վարչութեան ընտրած էր, 9 փետր. 1935ին, որպէսզի երեք ամսուան ընթացքին ծրագիր—կանոնագիր պատրաստելով իրեն վաւերացումին ենթարկէ: Այդ պարտականութիւնը կատարած ըլլալով, տեղեկացուցինք մայր դիւանին, որ ներկայացուցչական մարմինը ժողովի հրաւիրած է 6 ապրիլ 1935ին, շաբաթ օր ժամը 14ին, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ, 39 Գուլվմա Օսման:

Բանակցութիւններ.—Առաջին ընդհ. ժողովին մէջ, խանձելի քուէարկութեան եւ առժամեայ վարչութեան ընտրութեան ժամանակ, 40 պատուիրակներէն 9ը ձեռնպահ մնացին, յայտարարելով որ լիազօրուած չէին զիրենք ղրկող կազմակերպութիւններէն:

Ցետագային մենք աշխատեցանք, պաշտօնական եւ անպաշտօն խօսակցութիւններով, բոլոր ուժերուն եւ արժէքներուն համախմբումին:

Բանակցութիւններ վարեցինք մասնաւորաբար Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Միացեալ Ցանձնաժողովին հետ:

Միացեալ Ցանձնաժողովը, իր փետրուար 19ի նիստին մէջ քուէարկելով տարտամ ու մանուածապատ բանաձեւ մը, ուղարկած էր առժամեայ վարչութեան:

Ժամանակ չկորսնցնելու, այլ հարցերը լուսաբանելով անոնց արագ լուծում մը գտնելու ցանկութիւնով, երեք հոգիէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը ընտրեցինք, որպէսզի բանակցութիւններ վարէ եւ արդիւնքը մեզի ներկայացնէ:

Պատուիրակները նախ տեսակցած են Բարեգործականի վարիչ—պատուիրակին հետ: Երկար խօսակցութենէ յետոյ, տեղւոյն վրայ գրի առնելով անոր [illegible] հետեւեալ ամփոփ եզրակացութիւնը

«Ներքոյիշեալ Առժամեայ Վարչութիւնը համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն ստեղծելու անկեղծ փափաքով առաջնորդուած է: Համերաշխութեան եւ համագործակցութեան համար անհրաժեշտ է ընդունիլ եւ կիրարկել համարատու եւ համարատու մարմիններ կազմելու հիմնական սկզբունքը: Առժամեայ Վարչութիւնը ներկայացուցչական ժողով մը ընտրած ըլլալով, անոր օրինաւորութիւնն ու հեղինակութիւնը ամէն տարակուսանքէ վեր են»:

Մեր պատուիրակները ներկայ եղած են նաեւ Միացեալ Ցանձնաժողովի 11 մարտի նիստին: Այնտեղ ալ ցոյց տրուած են միեւնոյն լայնամտութիւնը. բացատրած են համարատու եւ համարատու մարմիններու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը. պարզած են այդ մարմիններու կազմը, փոխյարաբերութիւնները, իրաւասութիւններն եւ հակակշռի սահմանները:

Ժողովականները յայտարարած են, որ Միացեալ Ցանձնաժողովը միայն ժամանց մարմին մը չէ, այլ անոր նպատակն է դարման մը գտնել ներկայ տագնապալի կացութեան եւ լուծումի: Առաջարկած են որ առժամեայ վարչութիւնը 3—4 ներկայացուցիչ ղրկէ, մասնակցելու համար իրենց աշխատանքներուն: Անդրադառնալով մեր պատուիրակներու տեսակէտներուն, ըսած են որ անոնք հիմնական եւ կարեւոր հարցեր կը շօշափեն եւ ժամանակ ուզած են առանձին խորհրդակցելու եւ արդիւնքը տեղեկացնելու համար:

Մինչ պատասխանի կը սպասէինք, ժողովի պարզ հրաւէր մը ստացանք 28 մարտի համար:

Միացեալ Ցանձնաժողովը մեր բանակցութիւններուն առիթով մամուլին յանձնեց հաղորդագրութիւններ, որոնք իրականութեան հարազատ պատկերը չէին: Անոնք չէին լրացներ նոյնպէս ընդունուած սովորութիւններու եւ պատշաճութեան կանոնները: Անոնց մէջ ակնյայտ էր հանրային կարծիքը շփոթեցնելու ձգտում մը

Զանազան ձեռնարկներ.—Հայ գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար կարգ մը գործնական ծրագիրներ մշակեցինք, լուռ ու անաղմուկ տեսակցեցանք ֆրանսացի ականաւոր անձնաւորութիւններու հետ, անոնց կարծիքները շօշափելու եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան մը գետինը պատրաստելու համար: Վստահ ենք թէ մնայուն վարչութիւնը լիովին պիտի օգտուի նախապատրաստական այս աշխատանքներէն:

ՍԱՄՈՒԼ

Պէտք է փութալ

— • —

«Ապարէզ» իր կարգին անդրադառնալով Ֆրանսահայ գաղութի տագնապին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Անտարակոյս, ժամանակի ընթացքին, միւս գաղութներն ալ պիտի դիմեն Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցներուն, եթէ տնտեսական տագնապը երկարաձգուի: Այս նախատեսութեամբ, ուրեմն, բոլոր հայ գաղութներն ալ կը գտնուին վտանգի առջեւ:

Սպասել որ վտանգը հասնի եւ անկէ վերջ խուճապահար գործի սկսիլ, ինչպէս ֆրանսահայ գաղութի պարագան է այժմ, հազիւ թէ կարելի ըլլայ վտանգը փարատել: Պէտք է այժմէն իսկ, վտանգը հասնելէ առաջ, գործի սկսիլ, որպէսզի մէկ անգամէն պարզուի մեր գաղութներու կացութիւնը եւ առնել անգամ մը, այս կամ այն գաղութը վտարման սարսափ ապրելէ խնայուի:

Այս աշխատանքին ձեռնարկել անհրաժեշտ է, որովհետեւ, գոնէ առ այժմ յոյս չկայ որ կէս միլիոնէ աւելի գաղթահայութիւնը, նոյն իսկ անոր զուտ բանուորական մասը կարենայ ի մօտոյ դառնալ իր հայրենիքը: Անհնար է որ դառնայ նաեւ իր նախկին բնակավայրը: Անհնար է նոյնիսկ մէկ երկրէն ելլել եւ միւս երկիրը մտնել: Պիտի մնան՝ ուր որ են:

Ըսինք թէ այս ժողովուրդը իր կամքէն անկախ պատճառներով է որ տարածուած է այս կամ այն երկիրը, գլխաւորապէս դաշնակից երկիրները: Ըսինք նաեւ, որ այս վիճակին պատասխանատու են նոյն պետութիւնները: Մեր գաղութներու բարոյական իրաւունքն է, ու այդ աշխատանքին ձեռնարկելու հիմք պիտի կազմեն այդ պարագաները:

Այդ ուղղութեամբ արդէն չափով աշխատանք կատարուած է Ազգ. Դաշնակցութեան մօտ: Ստեղծուած է Նանսէնեան անձնագրի դրութիւնը, եւ այդ ժամանակաւոր միջոցին աւելի հաստատուն եւ տեւական ձեւ մը տալու համար, նոյն հաստատութեան գաղթականաց տեղաւորման ենթայանձնաժողովը կ'աշխատի անոնց քաղաքացիական «թիթիէ» հաստատել: Այս աշխատանքը պէտք է փութացնել ու վերջնական ձեւի մը վերածել, որպէսզի պարտադիր դառնայ Ազգ. Դաշնակցութեան անդամակցող բոլոր պետութիւններուն համար:

Եթէ այդ հաստատութիւնը կրնայ իրեն նոր անդամակցող Խ. Միութեան յօժար հասկցնել որ այս թափառական բանուորներուն առջեւ գոնէ բանայ դռները, զանոնք հայրենիքի վերադարձնելու համար, աւելի լաւ: Իսկ եթէ չի կրնար, այդ պարագային զանոնք չպէտք է դատէ մէկ երկրէն միւսը աշխատանքի համար գացող օտարականներու կարգը: Ազգ. Դաշնակցութիւնը պարտաւորութիւն ունի ճշդելու հայ գաղութներու քաղաքացիական կացութիւնը:

Այս աշխատանքին մղում տալու պարտաւորութիւնն ունին Փարիզի հայ գաղթականաց հաստատութիւնները, որոնք պաշտօնապէս ճանչցուած են Ազգ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Պէտք է կատարել այս աշխատանքը փութով, քանի վտանգը չէ հասած նաեւ միւս գաղութներուն դռները»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

— o —

ԿԱՐՏԱՆ, 1 ապրիլ (Ցառաջ).— Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը Միութեան 25րդ տարելիցին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 31ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ: Ժամանակին խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը ու անհամբեր կը սպասէր հանդէսի բացումին: Օրուան նախագահուհի Օր. Ա. Փափազեան հանդէսը բացած կը յայտարարէ դպրոցի սան—սանուհիներուն երգել տալով «Մարսէյեզը», յետոյ ալ «Մեր հայրենիքը»: Քանի մը գեղեցիկ խօսքերով կը պարզէ օրուան տօնին նշանակութիւնը, թելադրելով ներկաներուն որ ուժ տան կիներու կազմակերպութեան, խոստանալով անոր շարքերը: Կարգով կ'արտասանեն Գ. Գ. Ս. Գինոսեան «Ձեռներուն համար», Տ. Մաթոսեան, Օրիորդներ Անահիտ Տէր Նազարէթեան «Հայաստանին», Ս. Համբարձումեան «Հայ դրօշին», Ա. Սիմոնեան «Հայաստանին» եւ ուրիշներ: Երգչախումբը կ'երգէ «Թէ թեւ ունէի» խմբերգը: Խօսք կը տրուի մանկաբարձուհի Օր. Փ. Բիչէլմի, որ գրաւոր զեկոյցով մը ընդհանուր տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ կուտայ նորածին մանուկներու առողջապահական դաստիարակութեան մասին եւ թելադրեց ծնողներուն, որպէսզի ամէն զգուշութիւն ձեռք առնեն երախան առողջ եւ կենսունակ պահելու համար: Մանկաբարձուհին խօսքերը հայերէնի կը թարգմանէ Օր. Փափազեան. Երգչախումբի մէկ երգէն յետոյ, խօսք կ'առնէ այս տողերը գրողը, որ խօսքերով կը պարզէ հայ կնոջ կատարած դերը, սկսեալ Ե. դարէն մինչեւ մեր օրերը: Այս առթիւ կը յիշէ քանի մը ցայտուն օրինակներ, որոնք ինքնին կ'ապացուցանեն Հ. Կ. Խաչի կատարած այնքան ազդու գործունէութիւնը: Կը յառաջ դրուագներ 1890—94—95 թուականներէն, երբ հայ կինը թանկագին ծառայութիւններ կը մատուցանէր հայ ֆէտայիներուն, անոնց հետ միասին փամփուշտ ու ռազմամթերք փոխադրելով դէպի ճակատ: Կ. Խաչը աշխատանքներ տարած է նաեւ կովկասեան ճակատին վրայ, սանիր եւ սանուհիներ պահելով զանազան հաստատութեանց մէջ, ինչպէս եւ ազգահաւաքման եւ ազգապահպանման գործին մէջ:

Վերջին խօսքը եղաւ ընկ. Գ. Հիւսեան, որ բացատրեց խաչ եւ կարմիր բառերուն նշանակութիւնը եւ թելադրեց թեւ ու թիկունք հանդիսանալ կիներու այս մեծ կազմակերպութեան անդամագրուելով եւ աջակցելով անոր աշխատանքներուն:

Աճուրդի դրուեցաւ ազգային հերոս Զօր. Անդրանիկի մեծադիր նկարը, որ բարձրացաւ 420 ֆր.: Շահեցաւ ընկ. Յ. Տէր Ղազարեան: Նկարը նուիրած էր Գ. Ս. Եկաւեան:

Գեղարուեստական բաժնի լրացումէն յետոյ, «Անդրանիկ» Թատերախումբի կողմէ ներկայացուեցան «Թալէաթի անկումը»ին առաջին եւ վերջին արարները: Դերակատարներն էին Գ. Հ. Սերոբեան (Թալէաթ), Լ. Գալստեանեան (Էնվէր եւ Ս. Թէլլիրեան), Ս. Գինոսեան (Զաւէն պատրիարք), Ս. Համբարձումեան եւ Մ. Ղազարեան (քարտուղարներ), Մ. Թաղէոսեան (ոստիկան): Խաղը անցաւ շատ յաջող: Վերջին պահուն դարձեալ «Անդրանիկ» Թատերախումբին կողմէ բեմադրուեցաւ «Թիք—Թաք» զաւեշտը որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակ տպաւորութեամբ: Կ'իմանանք թէ կոկիկ հասոյթ մը ապահոված են մեր քոյրերը: Ապրի՛ Կ. Խաչը:

∴ Ապրիլ 14ին Կրթ. Միութիւնը մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» Թատերախումբին կը բեմադրէ «Ջախջախուած զանգերը» 1915ի արիւնոտ թուականէն առնուած: Կը յուսանք որ հայ հասարակութիւնը պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը:

Լեւոն Գեղամեան

Առաջին վաճապաշիժը Յունաստանի մէջ

Սելանիկի զինուորական ատեանը հինգշաբթի առտու արշալոյսին արձակեց իր վճիռը՝ Սէրէզի ապստամբներու մասին, հինգ ժամ խորհրդակցութիւն կատարելէ յետոյ: 35 ամբաստանեալներէն 22ը յանցաւոր համարուեցան: Հեծելազօրքի հրամանատար Վօլանիս մահուան դատապարտուեցաւ աստիճանազրկումով, իբրեւ ապստամբութեան դրդիչ, առանց որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ նկատի առնուելու: Հրամանատար Կալանաքիս, նոյնպէս դրդիչ համարուեցաւ, բայց մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնուելով, դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան եւ աստիճանազրկման: Երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 20 տարուան, մէկ հոգի՝ 10 տարուան, իսկ երկու հոգի՝ վեց տարուան: Վերջապէս երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 2ական տարուան, հինգ հոգի՝ մէկ տարուան եւ ութ հոգի վեց ամսուան: Ուրիշ 12 հոգի ալ արձակուեցան: Ատեանը ընդունեցաւ պետական գանձին բողոքը, որով 500 միլիոն տրախմի հատուցում կը պահանջէր եւ գրաւեց ապստամբներուն ստացուածքները: Մահապարտ Վօլանիս հեռագրով ներում խնդրեց հանրապետութեան նախագահէն:

Երեքշաբթի օր երկրորդ ատեան մը պիտի դատէ ուրիշ 36 ամբաստանեալներ:

** Ուրբաթ օր Աթէնքի զինուորական ատեանին առջեւ սկսաւ ըմբոստներու երկրորդ շարքին դատավարութիւնը: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի Գ. Փիսթօլաքիս, Վենիզէլոսի սանը, որ դրամ ճարած էր ապստամբութեան համար եւ մասնակցած անոր կազմակերպութեան:

** Նախարարական խորհուրդին որոշման համաձայն, ծերակոյտը ջնջուած ըլլալով, գոյքերու արձանագրութիւն կատարուեցաւ եւ ամբողջ շէնքը կնքուեցաւ:

Զուիցերիոյ եւ Գերմանիոյ վէճը կը սաստկանայ

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հակահիթլերական լրագրող Եաքոպի առեւանգութեան առթիւ, ծանրապէս լարուած են Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ յարաբերութիւնները: Առաջինը կը մերժէ յանձնել կալանաւորը, իսկ վերջինը որոշած է մինչեւ ծայրը երթալ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է զօրք համախմբել զուիցերիական սահմանին վրայ: Զուիցերիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ իր երկրին պատիւը խնդրոյ առարկայ է եւ թէ ի հարկին պիտի դիմէ 1921ի գերմանեւզուիցերիական դաշնագրին, որ կը տրամադրէ իրաւարար ատեանի մը յանձնել այսպիսի վէճերը: Միւս կողմէ ժամուլը բուռն պայքար կը մղէ գործուած բռնութեան դէմ: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ հարցապնդում պիտի կատարուի երկուշաբթի օր:

Մինչ այս մինչ այն, տեղական թերթերը կը գրեն թէ խորհրդաւոր հարիւրապետ մը, Մանց, որ մասնակցած է Եաքոպի առեւանգութեան, վերջերս Փարիզ ղրկուած է Հիթլէրի կողմէ, բանակցելու համար Ֆրանսայի նախկին սազմիկներու միութեան հետ: Ֆրանսայի ապահովութեան տեսչութեան գաղտնի ոստիկաններէն Կիյեօմ Զուիցերիա երթալով, անձամբ հարցաքննեց Վէզէմանը, որ կազմակերպած էր փախստական օրագրողին առեւանգումը:

Եւ ահաւասիկ աւելի խորհրդաւոր դէպք մը:

Ուրբաթ օր Լոնտոնի մէջ մեռած գտնուեցան երկու փախստական Գերմանուհիներ, որոնք Անգլիա ապաստանած էին վեց ամիս առաջ: Կը կարծուի թէ անձնասպան եղած են, խորապէս ազդուելով Եաքոպի առեւանգումէն եւ վախնալով որ իրենց գլխուն ալ փորձանք մը կը պայթի: Զոհերէն մէկը, Տօրա Ֆապիան, 36 տարեկան, փիլիսոփայութեան տոքթորուհի էր: Երկար տարիներ եղած է քարտուղարը ընկերվարական երեսփոխանի մը, յետոյ բանտարկուած գերմանական կառավարութեան կողմէ: Րայխսթակի հրկիզման դատին առթիւ, Տօրա ծառայութիւններ մատոյց այն միջազգային յանձնախումբին որ կ'ուզէր երեւան հանել ճշմարտութիւնը: Միւսը 58 տարեկան կին մըն է: Ոստիկանական քննութենէն կ'երեւայ թէ երկու փախստականները մեռած են շաբաթ օր: Բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան խուզարկութեանց միջոցին:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ կը շարունակուի: Այս շաբթուան տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ՝ մարտ 23էն 30 նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը պակսած էր 8290 հոգի: Միջնախարարական յանձ.ը, որ կը զբաղի ազգային բանուորներու պաշտպանութեան հարցով, անցեալ օր նիստ գումարեց նախագահութեամբ Պ. Էսփոյի եւ գոհունակութեամբ արձանագրեց այս պարագան:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ մասին թերթ մը գրած էր թէ այսուհետեւ ձիարշաւ ալ պիտի կատարուի, ինչպէս կ'ըլլայ Իրլանտայի եւ Լիւքսէմպուրկի մէջ: Ելեւմտից պաշտօնատունը բացարձակապէս կը հերքէ այս լուրը:

ՈՉ – ԱՐԻԱԿԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ վտարելու ձեռնարկեց գերման գրագէտներու ընկերակցութիւնը: Պիտի արտաքսուին ոչ միայն հրեայ գրագէտները, այլեւ անոնք որ Հրեայ ունեցած են իրենց սերունդին մէջ, մինչեւ երրորդ աստիճանը: Բոլորին ալ նամակներ ուղղուած են, հաղորդելով տրուած որոշումը: Այս վտարման հետեւանքով, իրեածին գրողները չպիտի կրնան տող մը գիր գրել ոչ գրքի, ոչ ալ յօդուածի ձեւով. ուրեմն չպիտի կրնան ոչ գրականութիւն ընել, ոչ ալ օրագրութիւն: Միայն Պերլինի մէջ իբր 1200 գրողներ ենթակայ են այս որոշման: Կը կարծուի թէ նոյն որոշումը պիտի տրուի երաժիշտներու մասին:

ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Եվտոքիմով աննախընթաց յանդգնութիւն մը փորձեց, 8100 մեթր բարձրութենէ մը անջրպետին մէջ նետուելով: Օդանաւորդը անհոգաբար (պ. բաց.) [illegible] 20 մեթր ու բարձրութեան [illegible] տեն, եւ ճպտագին դուրս նետուեցաւ, մինչ բազմութիւնը աղէտի մը կը սպասէր խորին անձկութեամբ ...

ՄՈՒԿԻ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ՎԵՑ ՀՈԳԻ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Պոռտոյի մէջ: Տանտիրուհին խոհանոցը նստած էր չորս զաւակներուն եւ 71 տարեկան կնոջ մը հետ, երբ տեսաւ որ մուկ մը կը սլքտկայ լուացարանին տակ: Անմիջապէս վառելիքը մօտեցուց լուացարանին տակ դիզուած իրերուն, մուկը վառելու համար, եւ ահա ուժգին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ: Խեղճ կինը չէր գիտեր թէ այդ խառնակոյտին մէջ կը գտնուէին ամուսնին որսի նիւթերը, — վառօդ, փամփուշտ եւայլն: Վիրաւորուեցան չորս զաւակները եւ երկու կիները:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ենթաշրջանի սկաուտական փոխանակային յանձնախումբի կողմէ, վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, տեղւոյն Մասոուրին մէջ: Երգ, սկաուտական կեանք ներկայացում, մարզանք եւայլն:

Կը հրաւիրուի Շավիլի հայութիւնը: Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 1 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր – Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ վաղը կիրակի, 7 ապրիլ, Ս. Աստուածածնի Աւետման տօնին առթիւ մատուցուելիք Ս. Պատարագի միջոցին պիտի քարոզէ Գեր. Տ. ՅՈՎՍԷՓ Ե – ՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, որ պիտի մասնակցի նաեւ երգեցողութեանց, իր ծանօթ հմայիչ ձայնով:

(Կենէ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Սէն Ք'էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ենիկ.....ին սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, Կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Պար տը լա Փոմի սրահին մէջ: Բեւ Քօլպէր:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԻՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ, 6, Ապրիլ **Théâtre Foyer Municipal**ի մէջ

Պատւոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ ՏՕՔԹ. ՓԷՇԸՌՈՅԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՕՔԹ. ՓԱԼՎԷ, ՏԻԿ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ ԸՆԿ. Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Հանդէսին յայտագրի մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ, ինչպէս Վալանսի, նոյնպէս Ռոմանի մէջ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Շրջ., Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները

Դ.[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գառ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Դպրոցարանի սրահին մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ընտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Դպրոցարանին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թաշտուքէի եւ Ռօզ Թայէյի ընկերներուն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Մարտ[illegible] [illegible] ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ Շամազասպ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը Կ. Խաչի 25ամեակը եւ Օրը կը տօնէ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի՝ «ՄՈԼՈՐԱԾ ՃԱՄԲՈՐԴԸ» (զաւեշտ) Բանախօսութիւն, երգ. արտասանութիւն: Մուտք՝ 2 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք դերասան ընկ. ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի (Պարսկաստան), իր կնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԷՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

45, Rue de Bonnel, Lyon (France).

Կը խնդրուի Թեհրանի «Ալիք»էն արտատպել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը (դրամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26. Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները — 10, 7, եւ 5 ֆրանք

Ծանօթ.— Կը խնդրուի կուսակցութիւններէ եւ ազգային կազմակերպութիւններէ նկատի առնել այս թուականը

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, «Ցլորիա» Ցաշարանը 61, rue Mr. le Prince Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ՝ ցպաւորութիւններ Հայ գաղութներէն (Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք)

Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ՔԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին

Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԴԻՕԿՕՆԴԸ»

(դրամ 4 արար Դարբինէլ տ'Աննունցիօյի)

Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ.-ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13.Rue Pierre Curie

K. Bicêtre. մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ԳԱՅԵԱՆ, ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, ՍՄՍԱՐԵԱՆ եւ տեղական ուժեր

կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՒՍԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameseme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա հանգստացաւ: Երեւում էր, որ Նէնէն այնքան երկչոտ չէր, որքան ես կարծում էի: Նա մտածում էր իմ մասին, չիցէ թէ վտանգի հանդիպէի: Խեղճ աղջիկ, այն ի՜նչ զգացմունք էր, որ զարթեցրեց նրա մէջ մի այդպիսի կարեկցութիւն դէպի ինձ:

Նա մնաց թուփերի մէջ, ասելով, թէ հեռուից կը դիտէ ինձ:Ես ուղղեցի իմ ընթացքը դէպի այն կողմը, ուսկից նշմարւում էր լոյսը: Քառորդ ժամից յետոյ երեւաց մի խրճիթ, որ թաղնուած էր ծառերի ու պատատուկների մէջ: Ամենայն զգուշութեամբ, առանց մի թեթեւ շշուկ անգամ հանելու, մօտեցայ: Նշմարւում լոյսը դուրս էր ցոլանում միակ պատուհանից որ շատ բարձր չէր գետնի մակերեւոյթից: Այդ ծակից կարելի էր դիւրութեամբ հետազօտել խրճիթի ներսը: Ի՞նչ եմ տեսնում — Մի քանի ուրախ դէմքեր բոլորել էին ընթրիքի սեղանի շուրջը, ուտում էին ու խմում էին: Այդ հարբած, մոլեգնած հասարակութեան աղմուկն ու աղաղակը չէր թողնում մի բառ անգամ որսալ նրանց խօսակցութիւնից: Մի քանի բառէ ես ականջ էի դնում, բայց խմականջներիս չէի հաւատում: Տէր Աստուած այդ ի՞նչ բան է: Իմ ականջին դիպան Թաշտուր, Համբարձում, Մնացական անունները: Դրանք Հայի անուններ էին: Ես լսում էի Հայոց ձայներ, Հայոց խօսքեր, իսկ եւ իսկ այն բարբառով որպէս խօսում էին իմ հայրենիքում...

Ինձ համար դրանց ինչ տեսակ մարդիկ լինելը արդէն պարզուած էր: Շուտով թողեցի խրճիթը եւ հեռացայ, որովհետեւ չէի ուզում Նէնէին երկար սպասել տալ: Նրա ուրախութեանը չափ չկար, երբ ողջութեամբ վերադարձայ նրա մօտ: Նա այժմ միամտաբար սկսեց գովել իմ քաջութիւնը:

— Դու զօչախ տղայ ես, Մուրատ, ասաց,— գնացիր նրանց բնակարանի մօտ ու քեզ ոչինչ չկարողացան անել:

Մենք շտապեցինք քաւոր Պետրոսի մօտ: Նա անհամբերութեամբ սպասում էր մեզ: Ես պատմեցի բոլորը, ինչ որ տեսայ, ինչ որ լսեցի խրճիթում: Նրա խոժոռ դէմքի վրայ երեւացին մի տեսակ ցնցումներ, որ արտայայտութիւն էին նրա ներսի բարկութեանը:

— Դա խաչագողների մի նշանաւոր որջ է, ասաց նա մի առանձին բաւականութեամբ:— Ես այդ մարդիկներին որոնում էի...:

— • —

Թ.

ԽԻՂՃՍ ԶԱՐԹՆՈՒՄ Է

Միւս օրը առաւօտեան քաւոր Պետրոսը ասաց ինձ հետեւեալ խօսքերը.

— Մուրատ, ես տեսնում եմ, որ Աստուած մեզ հետ է, մեր գործը հետզհետէ յաջողութիւն է խոստանում: Ես վաղուց որոնում էի այդ մարդիկներին, վերջապէս բախտը մեզ հանդիպեցրեց նրանց: Նրանք խիստ համարձակ եւ ընդունակ մարդիկ են: Նրանց ձեռքով կարելի է միլիոններ դիզել: Գնանք եւ միանանք նրանց հետ, մենք սիրով կ'ընդունուենք նրանց ընկերութեան մէջ:

Երեւում էր, խօսակցութեան առաջին խիստ մօտ էր քաւոր Պետրոսի սրտին, այդ պատճառով նա այնպէս երկար ձգեց իւր ճառախօսութիւնը. Եւ ես, համոզուած լինելով, որ նա ամէն բանի մէջ իմ բարին է ցանկանում, ընդունեցի նրա առաջարկութիւնը:

— Բայց մէկ դժուարութիւն կայ, ասաց նա:

— Ի՞նչ դժուարութիւն:

— Այդ աղջիկը....:

Նա ցոյց տուեց Նէնէի վրայ, որը դեռ քնած էր:

— Նա ինչո՞վ կարող է արգելք լինել մեզ:

— Ամէն բանով:

— Ես չեմ հասկանում:

— Ուրեմն լսիր: Այդ աղջկայ կեանքը ազատելու համար, դու սպանեցիր այն մարդուն, որը յիշեալ ընկերութեան անդամ էր: Այժմ մենք ցանկանում ենք նրանց հետ միանալ: Մտածիր, նրանք կարո՞ղ են վստահութիւն ունենալ դէպի մեր հաւատարմութիւնը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameсme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
7
ԱՊՐԻԼ
[illegible]
7 Avril
1935

ԺԱՌ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2774

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Է ՄԵՐ ՈՒԶԱԾԸ

— •• —

Ի՞նչ եղած է «Յառաջ»ի տեսակէտը, այն հիմնական հարցին մէջ որ կապ ունի տարագիր բազմութեանց ճակատագրին հետ:

— Կեդրոնաձիգ եւ կենդանի, մեթոտիկ աշխատանք: Ընդհանուր ղեկավարութիւն, որոշ կարգ ու սարքով, տրամադրելի՝ շաբթուան վեց օրերը եւ օրուան բոլոր ժամերուն, ինչպէս որ եւ է պաշտօնատուն: Նոյն իսկ Թուրքիոյ նախկին առաջնորդարանները կրնային օրինակ ծառայել այս գործին համար

Այդ, Փարիզի մէջ ունի՞նք այսպիսի հաստատութիւն:

Կրնա՞նք ցուցնել կեդրոնական եւ բանուկ հասցէ մը, ուր դիմեն բոլոր անոնք որ հոգեր ունին:

«Յառաջ» որ եւ է ատեն չէ անտեսած ոչ երկու «օֆիս»ները, ոչ Կարմ. Յանձնաժողովը (որուն գոյութիւնը ամէնէն առաջ անոր անդամները մոռցած են), ոչ ալ միւս բազմապիսի եւ բազմատիպ օրկանները

Բայց, չանտեսելով հանդերձ, «Յառաջ» միշտ ալ պարտք սեպած է բացատրել թէ այդ օրկաններուն անկապ, անկերպարան եւ պատահական գործունէութիւնը չի համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն

Մենք տարիներով յուզած ենք այս հարցը, գործնական առաջարկներ ալ ներկայացնելով: Երեք – չորս տարի առաջ, փորձ մըն ալ կատարուեցաւ միացնելու երկու «օֆիս»ները, բայց կէս ճամբուն մնաց:

Երբ կազմուեցաւ Միացեալ Յանձնաժողովը, դարձեալ նոյն տեսակէտն էր որ կը բանաձեւէինք,— ամփոփում, կեդրոնացում: Մէկ խօսքով՝ բանուկ մեքենայ մը, կեդրոնական հասցէ մը, իրատեսու իշխանութիւն մը,— բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Եւ այն խմբագրականին մէջ որ տեղի տուած էր «Իրազեկ»ի ծուռ, անճահ դիտողութեան, նոյն մտահոգութիւնն էր որ կը յայտնէինք:

Ըսել կ'ուզէինք թէ՝ Միացեալ Յանձնաժողովը, նոյնիսկ իր – թեւ առժամեայ կազմակերպութիւն, դրական օրկան մըն է, բայց չի բանիր այնպէս ինչպէս կը պահանջէ կացութիւնը: Չունի դիւան կամ գործավարութիւն: «Մինչդեռ օրուան կեանքը գրասենեակ, հասցէ, գործակատար կը պահանջէ ամէն օր, նոյնիսկ ամէն ժամ»:

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ ցասկոտ «Իրազեկ»ը: Իր մատնանշած Մարմինը, իր տնավարի կազմակերպութեամբ եւ գործելու եղանակներով կը համապատասխանէ՞ կացութեան պահանջներուն:

«Իրազեկ» իմաստութիւն սեպեր է մոռացութեան տալ միւս մարմինը,— այն որ կը կոչուի Քէլպէռի «օֆիս» եւ որ շատ աւելի օրինաւոր հիմեր ունի: Այս գրասենեակն ալ միասին առնելով եւ Միացեալ Յանձնաժողովը՝ անոնց գլխուն վերեւ, կը բաւե՞ն օրուան հոգերուն, իրենց ներկայ կազմակերպութեամբ եւ գործելու մեթոտներով:

Ահա բուն հարցը զոր անընդհատ կ'արծարծէ «Յառաջ», առանց որ եւ է վերապահութեան կամ նկատումի:

Միացեալ Յանձնաժողովին կազմութիւնը լաւագոյն առիթն էր ձեւ մը գտնելու համար այս անկերպարան վիճակին, փոխանակ արժանապատուութեան խնդիրներ յարուցանելու եւ «ուղղամտութեան» քարոզ կարդալու:

Այդ պարագային, բոլոր դուռները ամուր փակուած պիտի ըլլային որ եւ է բախտախնդրութեան առջեւ, եւ աջէն – ձախէն հաւաքուած մարդիկ չպիտի համարձակէին «ազգ. ժողով» խաղալ, ճակատ ճեղքելով եւ սիրտ պղտորելով:

Նոյնիսկ եթէ անկարելի համարուէր կեդրոնացումը, դժուար չէր գտնել աշխատանքի բաժանման ձեւ մը, որուն շնորհիւ ունենայինք բանուկ, տիրական եւ գործօն մեքենայ մը, տրամադրելի՝ շաբթուան վեց օրը եւ օրուան բոլոր ժամերուն:

Մինչդեռ, այսօրուան կացութեամբ, ով որ սեղան մը եւ աթոռ մը ճարած է, եւ կնիք մը ունի ձեռքին տակ, եւ աւելի կամ պակաս վաւերական կապ՝ տեղական իշխանութեանց հետ, կրնայ գործ վարել իր հաշւոյն, իր հասկցած եղանակով, իրեն յատուկ պայմաններով եւ իր ուզած ժամուն:

Ահա վերջին փաստը,— Գուլվառ Օսմանի խեղկատակութիւնը, որուն հետեւանքները զաղտնիք չեն ոչ ծածկանուն «Իրազեկ»ներուն, ոչ ալ մեզի համար:

Չենք ըմբռներ թէ մարդիկ ինչո՞ւ կ'անտեսեն այսքան տարրական ճշմարտութիւններ, չարունակելով թիավարել հոսանքն ի վեր: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ աննախընթաց տագնապի մը մատնուած են աշխատաւոր բազմութիւնները, իսկ իրատեսու օրկանները կառչած են մեքենայի մը որ կը ճանչէ ժանգոտած եւ աններդաշնակ անիւներու վրայ:

Բարեբախտաբար, քաղաքական կամ կուսակցական հարց ալ չունինք այս պարագային, որպէսզի մարդիկ պատրուակ փնտռէին ամուր կառչելու իրենց «ընկալեալ սովորութեանց»:

Եթէ տակաւին ժամանակը հասունցած չէ — մեզի համար շատոնց անցած է— որպէսզի ազգային կազմակերպութիւն մը ստեղծուի, գոնէ ջանացէք ամփոփել, եւրոպական, արդիական ձեւի մը վերածել այն օրկանները որոնք սահմանուած են վարելու առօրեայ հոգերը: Հաստատեցէք բանուկ մեքենայ մը, կեդրոնական հասցէ մը, ուր դիմեն բոլոր անճարները, նոյն իսկ օտարները, եթէ կ'ուզէք՝ իբրեւ առաջնորդարան Հայոց:

Ահա թէ ի՛նչ կը փնտռէ «Յառաջ», տարիներէ ի վեր, եւ աւելի ստիպողաբար՝ ներկայ պարագաներուն մէջ: Կը փնտռէ որպէսզի կարենայ ցուցնել բոլորին, նոյն իսկ իրեն դիմողներուն, փոխանակ ըստ բախտի խորհուրդներ տալու, եւ դուռնէ դուռ պտտցնելու:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

160,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀՈՒԻ՞Ն

Ուրիշ արտակարգ պատրաստութիւններ

Զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովը առջի օր քննելով ապրիլ 13ին լրացող զինուորներու արձակման խնդիրը, անհրաժեշտ գտաւ որ անոնք 3—4 ամիս եւս դրօշի տակ մնան: Խորհրդակցութեանց ներկայ էին նաեւ վարչապետը, արտաքին, պատերազմական, ծովային, օդանաւային նախարարները, Մարաջախտ Փէթէն եւայլն: Վերջնական որոշումը պիտի տրուէր երէկ, նախարարական խորհուրդին կողմէ: Այս դասին զինուորներուն թիւն է 160,000:

Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ նորէն գործօն ծառայութեան պիտի հրաւիրուի Զօր. Վէկան, սպայակոյտի նախորդ պետը, որ հանգստեան կոչուեցաւ քանի մը ամիս, տարիքը լրացուցած ըլլալով: Այդ պարագային պիտի նշանակուի սպարապետ, դասաւորելու համար ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերը: Զօր. Վէկան մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ իբրեւ մարաջախտ Ֆօշի նախկին թիկնապահ եւ ժողովրդականութիւն շահած է իր յեղափոխական գործունէութեամբ:

Եթէ վերջնապէս որոշուի դրօշի տակ պահել 160,000 զինուորները, մասնաւոր առանձնութիւններ պիտի վայելեն ընտանիքի պետերը կամ նեցուկները:

Զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովի միեւնոյն նիստի մէջ քննեց նաեւ կրաւորական պաշտպանութեան խնդիրը, որ կապ ունի քաղաքացիներու ապահովութեան հետ, ինչպէս եւ մասնագիտական հարցեր, իրագործելի դարձնելու համար Լոնտոնի օդանաւային պայմանագրութիւնը:

ԱՆՍՏՈՅԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԺՈՂՈՎԻՆ ՇՈՒՐՋ

= o—o =

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

Գ. Իտըն, Անգլիոյ «տեղեկատուն», հոգին Լոնտոն հասած, յայտարարեց թէ «ահարկու դժուարութիւններ կը ներկայացնէ քաղաքական կացութիւնը»: Յետոյ բացատրեց.— «Այդ դժուարութիւնները անյաղթելի չեն, սակայն անոնց յաղթելու համար անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր ազգ իր դերը կատարէ: Մեր դերը պէտք է ըլլայ տեւական եւ հաստատուն քաղաքականութիւն մը եւ անխախտ պաշտպանութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան»:

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի օր պիտի վաւերացնէ Գ. Իտընի զեկոյցները, եւ ուղեգիծ մը պիտի մշակէ ապրիլ 11ի ժողովին համար:

Այս առթիւ, զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան Անգլիոյ քաղաքականութեան մասին: Ամէն պարագայի մէջ, տարածուած կը համարուի թէ արեւելեան դաշինքը ամլութեան դատապարտուած է առ այժմ, եւ Մեծն Բրիտանիա կը ձգտի աւելի լայն ծրագիր մը առաջարկել, փոխան շրջանային համաձայնութեանց: (Կ'ըսուի թէ Գ. Իտըն Քէօլն իջած առեն տեսակցած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ): Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի, Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ:

Ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթը այն է որ Մուսոլինի անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ: «Ֆուչէյին կարծիքով, Անգլիա սխալ կ'ընէ, «Գարակէչա միջնորդի դեր կատարելով, փոխանակ հաստատապէս կենալու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կողքին: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ՝ իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ տեսակէտները պիտի պաշտպանէ ապրիլ 11ի ժողովին մէջ.—

1. Անհրաժեշտ է որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա միացեալ ճակատ կազմեն Սթրէզայի ժողովին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման հանդէպ (15 ապրիլ):

2. Հաւաքաբար աշխատին փաստուար 3ի ծրագիրը իրականացնելու համար, հիմ ընդունելով Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն ճամբորդութեան առեն քաղուած տեղեկութիւնները:

3. Հաւաքաբար ծրագիր մը կազմեն, Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանութեան համար:

4. Նկատի առնեն նաեւ միւս պարտեալ պետութեանց՝ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը:

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Սթրէզայի ժողովին համար: Մուսոլինի քաշուած է այդ վայրը, անհրաժեշտ հրահանգներ տալու համար:

Վենիզելոս, նախարարներ, զօրավարներ դատի տակ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Ապրիլ 5ին առտու կանուխ Սելանիկի բանտին մէջ գնդակահարուեցաւ հեծելազօրքի հրամանատար Վօլանիս, որ մահուան դատապարտուած էր նախորդ օրը, իբրեւ գլուխը ապստամբութեան: Հազարապետ 1922ին վիրաւորուած էր Թուրքերուն դէմ կռուած առեն: Թէեւ ներում խնդրուած էր հանրապետութեան նախագահէն, բայց մերժուեցաւ: Այս առթիւ թերթերը բազմաթիւ հեռագիրներ կը հրատարակեն գաւառներէն, որոնք գիտել կուտան թէ հանրային կարծիքը համաձայն չէ մահապատիժներու:

Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ կատարուած հարցաքննութիւնները կ'ապացուցանեն թէ ընդդիմադիր հոսանքին բոլոր վարիչները ուղղակի կամ անուղղակի պատասխանատու են վերջին դէպքերուն: Այս պատճառով, զինուորական ատեանին առջեւ պիտի դատուին Գ. Կոնտիլս (ծերակոյտին նախագահ), նախկին նախարար Սոֆուլիս, նախկին վարչապետներ Փափանասթասիու եւ Քաֆանտարիս, Միլոնաս, Սոֆիանոփուլոս, հանրապետական պաշտպանութեան լիկային վարիչները եւն.: Դատարանի որոշումով գրաւուեցան Կոնտիլսի շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները:

Աթէնքի զինուորական ատեանը, որ յառաջիկայ շաբթու պիտի գումարուի Զօր. Ռէյփոսի նախագահութեամբ, պիտի դատէ զօր. Փլասթիրասը, Գ. Վենիզելոսը, եւ տղան՝ Սոֆոկլէսը, Կիրէտի երկու երեսփոխանները, զօր. Փափուլասը, երեք բարձրաստիճան սպաներ եւ ուրիշ բազմաթիւ զօրականներ ու քաղաքացիներ:

Առանձին երկրորդ հատուածը պիտի դատէ քսան քաղաքացիներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Սալամինէի նաւարանին ըմբոստութեան:

(Վերջին լուրերու շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

= o =

Երէկ առտու, ճիշդ այն պահուն երբ միտք ու ձեռք լարած էի կեր ճարելու համար տաղաշար մեքենային — ձեռագի՞ր — ներս մտաւ Հայրենակցական մը: Չոր բարեւ մը եւ մռլտաց.

— Այսպէ՞ս կը հետեւիք օրուան կացութեան: Մեր ֆիզիքական գոյութեան դէմ նոր վտանգ մը կը պատրաստուի եւ դուք լուր չունիք ..

— Ի՞նչ կայ նորէն, առտուն կանուխ: Իտըն Լեհաստա՞ն պիտի փոխադրէ հայ տարագիրները, թէ Թուրքիա յանձն առեր է բանալ դուռները :

— Զուարճալիք չէ, բարեկամ. լուրջ կ'ըսեմ: Առ կարդա':

Եւ Հայրենակցականը սեղանիս վրայ դրաւ լայնկեկ թռուցիկ մը, գրուած՝ «Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջան»: Անոր տակ՝ «Կոչ Հայրենակցական միութիւններուն»: Ստորագրութիւնը՝ «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմին»:

Ամէնէն առաջ զարմացայ որ այս թռուցիկը չերեւցաւ Փարիզի Հնչակեան օրկանին մէջ:

Ուրեմն, այս յայտարարութեան տէրը ուրիշ «Վարիչ Մարմին» մըն է.— նոյնքան «Սոցիալ – Դեմոկրատ Հնչակեան» ոյժեան միւսը, բայց բոլորովին անջատ եւ ինքնավար:

Խօսակիցս լուսաբանութիւններ տուաւ այս մասին, պատմելով երկու օր առաջ գումարուած ժողով մը, բայց չուզեցի լսել, եւ հարեւանցի ակնարկ մը նետեցի թռուցիկին վրայ:

Ի՞նչ է պատահեր:

Խնդրեմ, կարդացէք ձեր սեփական աչքերով.

—«Մարտ 14–15ին Ժընեւի մէջ կայացող եւ 13 կառավարութեանց պատուիրակներէն կազմուած՝ Նանսէնեան Գաղթականաց Միջկառավարական Յանձնախումբը, որուն կը մասնակցէին Թաթէոսեան եւ Բաշալեան, գործնական միջոցներ կարգադրած է իրականացնելու համար՝ Նանսէնեան Օֆիսին կողմէ Ազգերու Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովին 15րդ նստաշրջանին եւ Ընկերակցթ. Խորհուրդին 84րդ նստաշրջանին կողմէ վաւերացուած հետեւեալ բանաձեւը.—

«Ընդհանուր Ժողովը կը խնդրէ Նանսէնեան Օֆիսէն շարունակել եւ ընդլայնել իր ջանքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ գաղթականները հաստատել անդրովկէանոսեան երկիրներու մէջ»:

Ուրեմն, կատարեալ «տեղահանութիւն»,— իրենց բառով — «Իթթիհատականներու պակաս թողած լրացնելու բարբարոսութիւն»:

Ու մինչ միւսները կը քնանան, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը, «առաջինը եւ գուցէ միակը ըլլալով հայ քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, վճռած է ժողովրդային ոյժով ընդվզիլ յիշեալ բարբարոս որոշման դէմ ու ջնջել տալ զայն»:

Այս առաջադրութեամբ, «Վարիչ Մարմին»ը բողոքի հեռագիր մը ուղղեր է ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան: Եւ կը յանձնարարէ որ «ամէն տեղի Հայրենակցական միութիւն զատ զատ բողոքի հեռագիր մը ղրկէ ժընեւ, Ազգերու Ընկերակցութեան»:

Իսկապէս վսեմ է տրդատշան ալ.

— «Արիութի՛ւն, յաղթելու կամք եւ բուռն Գործ

Այսօր, իբրեւ առաջին Գործ, ղրկենք հեռագիր – բողոքներ տեղագրեալով»:

— Հիմա հասկցա՞ր, բացականչեց Հայրենակցականը, շեշտելով բառերը.

Հակառակ բոլոր սրտնեղութեանս, ինքզինքս չկրցայ զսպել:

— Ի՞նչ կը խնդա՞ս. ուրեմն սո՞ւտ են այս բոլորը, թէ դուք յոյս չունիք...

Եւ հարկադրուեցայ բացատրել թէ ամբողջ եղածը տարբերութիւն չունի հասարակ շոշոփթապատումէ մը:

Մարդիկը բան մը իմացեր – կարդացեր են, բայց չեն հասկցեր: Մէկ մասը միտք պահեր, բայց միւսը մոռցեր են:

Ի՞նչ է իրականութիւնը.—

1. Ազգերու Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր սեղանի վրայ ունի «անդրովկէանեան» բանածեւը (Պուրկուէյ – Փարակուէյ):

2. Առաջին անգամ երբ արծարծուեցաւ այդ խնդիրը, հայ պատուիրակները բողոքով ընդդիմացան:

3. Այդ ընդդիմութիւնը այնքան ուժեղ էր որ, իրաւասու իշխանութիւններն ալ համոզուեցան, եւ, այնուհետեւ, իբրեւ հիմնական դարման հայ տարագիրներու կացութեան, որոշեցին ուժ տալ Երեւանի (Հայաստան):

4. Դեռ անցեալ տարի, անգամ մը եւս շեշտուեցաւ այս որոշումը: (Բոլիվիանեցէք ըրածնին ըրեր հաւանաբար):

5. Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած մարմինները կամ Նանսէնեան գրասենեակը ոչ մը եւ է որոշում տուած, ոչ ալ իրաւունք համարած են «անդրովկէանեան» տեղահանութեան ենթարկել հայ տարագիր բազմութիւնները: Ուզողը կ'երթայ, ինչպէս կ'երթան Ռուսները:

Եւայլն, եւայլն:

Վերջին պահուն գիտեցի որ Հնչակեան թռուցիկը պիտի ծախուի կէս ֆրանքի, «ծախքերու մասնակցութեան համար»: Եւ առաջարկեցի Հայրենակցականին, իր կարգին թռուցիկ մը կազմել այս բացատրութիւններէն, եւ ծախել մէկ ֆրանքի, այդպիսով յատկացնելով... բժշկական քննութեան մը ծախքերը հոգալու :

Վ.ԱՀԷ

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ Վ.Ի ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԿՐԷՆՏ ԺԻՒՐԻԻ

ՓՐՕՎԻՏԵՆՍ, 21 մարտ.— Քեռապչի Ճօրճ Նազարեան, Մարդուկէսեան վրդ.ի վրայ մահափորձ կատարողը եւ ընկեր Աստուր Գարամեանը վիրաւորողը, այսօր հանուեցաւ Քրէնսթընի պատկան դատարանին առջեւ եւ իր գործը յանձնուեցաւ Կրէնտ Ժիւրիին:

150,000 գաղթական պիտի տեղաւորուի

ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, Թրակիոյ շինարարութիւնը աւելի հիմնապէս կատարելու եւ բնակչութեան թիւը աւելցնելու համար: Այս նպատակով երկուքական միլիոն ոսկիի վարկ մը պիտի գրուի 1934ի եւ 35ի ելմտական տարիներու պիւտճէներուն մէջ: Օրինագիծին համաձայն, նոյն ելմտական տարուան մէջ չգործածուած գումարը յաջորդ տարիներուն պիտի գործածուի:

Այդ վարկերով, գործավարութիւնը նոր գիւղեր պիտի հիմնէ գաղթականներուն համար: Կառուցուելիք տուները միօրինակ պիտի ըլլան: Կառավարութիւնը պիտի հայթայթէ շինանիւթը, իսկ շինութիւնը պիտի կատարեն գաղթականները

Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա, աւարտէլէ յետոյ Թրակիոյ իր քննական պտոյտը, չիման մէջ պիտի մտնէ գործավարութեանց հետ, Թրակիոյ վերաբերեալ գործերու մասին: Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ երկու տարուան ընթացքին կարելի պիտի ըլլայ առնուազն 150,000 գաղթական տեղաւորել Թրակիոյ մէջ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ սահմանագլուխի ամրութիւնները եւ բերդապահ զօրքը աւելցնելու համար, զինուորական տեղափոխութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի հարաւային գաւառներէն, ինչպէս հաղորդած էր վարչապետը :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզ գանուած ամէնէն վերջի օ– րերէս մէկը հրաւէր մը ստացայ խոր– հրդակցութեան մը համար։

Գուլվառ Սէն Ժէռմէնի սրճարանի մը մէջ պիտի ըլլար։ Իրիկուն մըն էր։ Ինչպէս միշտ, դարձեալ ուշ մնա– ցած էի, բայց համոզուած ըլլալով որ այս աշխարհի վրայ՝ երթալը, ուշ կամ կանուխ, աւելի լաւ է քան թէ չերթալը, հրեցի Գաֆէին դուռը, եւ արխայնօր սկսայ փնտռել նեղցնայար– կը տանող նեղ դարձով՝ սանդուղը, ուր պէտք էր ըլլային խորհրդակցող– ները։

Սիկարէթներու մշուշին մէջէն նշ– մարեցի քանի մը խումբեր՝ սրահին մէջ։ Ծուրջս նայեցայ։ Անգացող, խաղացող, ժպտող դէմքերով խում– բերէն ակնարկս չուսած սահեցնելով, ուղղուեցայ դէպի այն խումբը, ուր մարդիկ նստած էին լուրջ ու խոհուն, քիչ մը նեղերն եւ աշխարհին մէջ կախուածներու անորոշ երեւոյթով․․․

Եօթը հոգի էին։ Ներախտացան որ ինծմով, թէեւ բաւական մը ուշ, բայց փերջապէս գտնէ ուժ․կցան իրենց թիւը։ Ծանօթ հրաւիրուած էին ապար– գին։ Նուէրին ուժի վերածուիլը խորհրդակցութիւնը բանալու․ալ ար– ւաւ։

Առաջարկը ողեւորիչ էր.— Հիմնել Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը։

Անմիջապէս ոգեւորուեցայ եւ այլ եւս չկրցայ բմբռնել թէ ինչպէս կա– րելի էր ըսելիք գտնել եւ անկարելի բաներու կողովը նետել այդքան կեն– սական եւ սիրելի գաղափար մը։

Երեք մօլեռանդներ լծուեցանք գա– ղափարին եւ կազմեցինք ծրագիրը։

Ետեւոյ նստանք եւ գրագէտներու ցանկ մը կազմելու եղանք, հրաւիրելու համար։

Այդ ցանկը կազմելը դժուար չեղաւ։ Ցայտնի է որ մեր մէջ գրագէտը չէ որ կը պակսի։ Մանաւանդ որ դժուարա– հաճութիւնը ամբողջովին մէկ կողմ դրած, այբուբենի հրաշքին սկզբնա– կան օրէնքին խանդավառութեան մէջ փաթթուեցանք․․․

Բայց, անմիջապէս որ հրաւէրները ղրկեցինք եւ գաղափարը մէջտեղ նետւ, արդէն հայկական դժգոհանքը եւ ճիւ– ղաւորումը սկսեցին։

Նախ գաղափարը անմիջապէս ամ– բաստանուեցաւ իբրեւ կուսակցա– կան ձեռնարկ։ Գաֆէներու խորը քնե– ցած գրագէտները, աւելի քան ըլլալ եւ թշնամի դարձան․․․։

Նորերը՝ ծաղրեցին, չհաւնեցան, ի– րենց արժանի չգտան․․․

Այս ընդհանուր ծառացումին առ– ջեւ, ծրագիրը կազմող երեք մոլե– ռանդներս, ուխտեցինք երեքով ալ մնալու պարագային, կենալ եւ այդ գեղեցիկ ձեռնարկին կորիզը պահել։

Առաջին ընդհ. ժողովին սակայն տասնըհինգ հոգի եկած էին։ Նախ կու– սակցական ձեռնարկ մը ըլլալը ամ– բաստանողները մէջտեղ ելան։ Ուզի ի բոլոր պայքարեցանք, ըսելով թէ բո– լոր ազգերուն մէջ, արուեստի եւ գր– րականութեան շուրջ, բոլոր կուսակ– ցութիւնները նախ կը լռէին, յետոյ կը միանային։

Ետեւոյ դժգոհներու կողմէ ներկա– ներու թիւը անբաւական գտնուեցաւ ընկերակցութիւն մը կազմելու եւ կա– նոնագիրը վաւերացնելու համար։

Եւ արդէն տեղւոյն վրայ կործա– նելու նշաններ սկսաւ ցոյց տալ մեր այնքան փայփայած գործը։ Բայց յե– տոյ, ձեռնարկին դահավիժումին առ– ջեւ, այն արի դիտողութիւնը թէ՝ գրագէտներու ընկերակցութիւն մը բազմութեան մը չի բաղկանար, այլ élite մը, միտքերը հանդարտեցուց, եւ ալ անկէ յետոյ կանոնագիրը ան– թարթ մը մէջ քուէարկուեցաւ։

Հիմնուած էր «Հայ Գրողներու Ըն– կերակցութիւնը» Դժբախտաբար հեռացայ։ Բայց հետեւեցայ անոր կեանքին։ Սկսած էր յուսատու փորձեր մը ունենալ։ Նոյն իսկ փոքրիկ հարս– տութեան մը կորիզը։ Բայց, ի՞նչ ե– ղաւ։ Մէկ տարին է վեր, ի զուր կը պրպտեմ թերթերը։ Ոչ մէկ խօսք այլ եւս անոր մասին։ Կարծեմ մարեցաւ։

X

Հայերս աշխատելու առաջքը առնել չենք գիտեր, նոյն իսկ մեր ձեռքով ա– ղէտները կը պատրաստենք։ Բայց երբ աղէտը գայ, ան ատեն միայն ամէն տեսակի բառեր ձգելով անոր վրայ կը յարձակինք եւ պատճառ կը բռնենք բոլորը, բացի մենք

Այդ կարգէն է Երգաթէի ծանօթ յօդուածին պարագան.

Ոչ գրողը դատապարտենք, եւ ոչ ալ հրատարակողը։ Եւ ծայրայեղու– թիւններու գիծերով, արդէն մաշնա– նշուած թերութիւններուն վրայ, վայ– բաղութեան տխուր մըն ալ չաւել– ցնենք

Որքան ալ անհեթեթ եւ բռնազբօ– սիկ, բայց եւ այդ յօդուածին յան– ցաւորները մենք ենք։

Իրաւ ալ, այսքան տարին ի վեր, ի՞նչ են տեսեր մենէ Ֆրանսացիները, բացի աղէտներու դատակարգէն, եւ թշուառութեան կանչերէն

Իրիկուն մը, Տիկին Աննա Պուաոզ– եան իր տունը հրաւիրած էր հայ մը– տաւորականներու խումբ մը։ Ան միակ հայ տիկինն էր որ խորհած էր իր տան մէջ համախմբել հայ մտաւորական– ներ եւ կը ցանկար պարբերաբար կրկ– նել այդ հաւաքոյթները։

Հաւաքոյթը հաճելի էր, բայց մենք արդէն հին բարեկամներ էինք բոլորս, իրար խորապէս ճանչցող։ Եւ գիտել տուեցաւ թէ որքան անծանօթ էինք մենք մեր ապրած երկրին։ Ոչ կը ճանչնայինք եւ ոչ ճանչցուած էինք։ «Les Nouvelles Littéraires»ի նման պարզ տեղեկատու թերթի մը մէջ անգամ օր մը չէինք անկիւն մը գրաւած, մինչ– դեռ ամենայետին ճափոնցի կամ ա– րաբ գրագէտը անգամ կը ծանօթաց– ուէր․․․

Եւ թէ Ցին․ Պոնսոյրեան այնքան ազնուօրէն առաջարկած գրական երե– կոյթները որքան աւելի օգտակար պի– տի ըլլային, եթէ հոն հրաւիրուէին նաեւ Ֆրանսացի մտաւորականներ. Այդ ձեւով, թէ հայ գրագէտը դաշտ պիտի ելլէր իր առանձնացած, պատ– եանի մէջ քաշուած, hirsuteի վիրքէն, եւ թէ օտարները պիտի չփռման գա– յին տարբեր տարբերու հետ։

Եւ այդ առթիւ մենք մէկը բլաւ հետեւեալ յատկանշական պատմու– թիւնը.— Օր մը, հայանպաստ մեծ միթինկէ մը վերջ, ուր ոգեւորու– թեամբ խօսք առած էին Ֆրանսացի ականաւոր հայասէրներ, անոնցմէ մէ– կը խօսքի ընթացքին բսած է իրեն.

— «Մենք շատ կը համակրինք հայ– կական դատին։ Ամէն առթիւ կը փա– ռաբանենք ձեր փառաւոր անցեալը իր պատմութեամբ եւ մշակոյթով։ Եւ դոյս կը գիտենք ձեր ներկային վը– րայ, խօսելով դարձեալ ձեր ներկայ մշակոյթին վրայ, ձեր ներկայ ար– ուեստին, գրականութեան. Բայց, խնդրեմ, ըսէք ինծի, ո՞ւր են Հայե– րը։ Մենք երբեք Հայ չենք տեսած։

Եւ պատմողը շարունակեց, ըսելով որ, դարման մը տանելու համար այս անտրամելի պակասին, ինք գացած դի– մած էր Փարիզի մէկ․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ հաշ մը սարքած եւ հրաւիրած այդ ականաւոր Ֆրանսացի հայասէրները։ Բայց, այդ ընդունելութենէն անշուշտ խնամով հեռու պահուած էին մեր մտա– ւորականները, մեր արուեստ եւ գր– չի բնութիւնը, անոնք իրենց անշուշտ ակնարկած էր Ֆրանսացին, «Ո՞ւր են Հայերը» ըսած ատեն։ Եւ անոնց տեղ դարձեալ բերած նստեցուցած էր ա– նոնց դէմ, այլ եւս տխեղծական թէ– փին պատկանող, խնջոյքին գոհ հայ հարուստը, իր ադամանդներով ծան– րաբեռն հայ զարդերեսներ տիկինները

Այդ ճաշէն յետոյ, հիւրերը մեկնած էին, ապահովաբար դարձեալ «Ո՞ւր են Հայերը» ըսելով եւ մինչեւ այսօր ալ Երգաթէի յօդուածին ընդմէջէն այդ է որ կ՚ըսեն․․․

Ցոյց չենք հայ մեկենասներու վը– րայ, որոնք իրենց նիւթական միջոց– ներով պիտի կրնային այնքան օգնել հայ մշակոյթի փրոփականտին եւ հայ մտաւորականներու իրենց արժանի շր– ջանակի մը ստեղծումին։

Մեր հարուստ դասակարգը, ըն– դունելութիւններ կը սարքէ եւ հը– պարտութեամբ կը ցուցադրէ ամէնէն միջակ օտար դրողը, ուժեղ փակած է իր դուռները հայ մտաւորականի երե– սին։ Ասիկա նախ, յատուկ կուպայ ան– շուշտ անոր խոր ազնուութենէն դէպի հայ արժէքները։ Ետեւոյ օտարամոլու– թենէ եւ մանաւանդ չնօսլիզմէ։

Բայց անոր ամէնէն խորը կայ այն սահմանեցուցիչ վախը որ հայ մտաւո– րականը դրամ չունի, եւ անմիջապէս որ իրենց դէմ ելլէ, իրենցմէ դրամ պիտի ուզէ։ Դժբախտաբար, շատ մը պարագաներու, ասիկա հաստատուած փաստ մըն է, տրուած ըլլալով հայ մտաւորականին անօթի – անօթութեան վիճակը

Եւ հայ մտաւորականը կը փախչի, հայկական վախկոտութեամբ մը։ Իր պատեանին մէջ կը քաշուի եւ ատոր– ներուն չափ անդիտակից կը, դարձեալ ինքզինքը հայ արժէքներու դոյու– թեան։ Բայց կը հանի բողոքի միթինկ– ներու մասնակցիլ, փայլուն ճառերով, կամ պարզապէս ցուցադրելով իր հա– րուստ էութիւնը։

X

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կոչուած էր դարման մը տանելու այս նուաստացուցիչ պայմաններուն։ Ասի– կա մանաւանդ նիւթական յորամից մը պիտի դառնար հայ մտաւորակա– նին։ Foyer մը, ուր պայմանները գուրկ մտաւորականը գիւէր փոխա– նակ ամէն ձեւերով գուանէ գրեն իր հրատարակած գիրքերը ծախելու նե– կայացումի առանձնները այս

Այս ընկերակցութիւնը իր château fort պիտի դառնար։ Հոն պիտի զարմանաւէին իր դժուարութիւնները, եւ այդ խմբական ուժէն զօրացած, պիտի կարենար գլուխը վեր առնել, ներկայանալ։ Այն ատեն Երգաթէ– ները միայն մէկ նիւթ քննելիք պիտի ունենային, եւ անվնաս պատմութիւններ գրող մը պիտի չանչնային հազարաւոր հա– յութեան մէջ։

Եւ այն ատեն, իրենց գիրքին յառա– ջաբանին յարձակումէ զերծ դըլոլով, ո՞վ գիտէ, թերեւս հայ մեկենասներ մէջտեղ ելլէին, ընդարձակ ծառայ մը տալու համար հայ մշակոյթին։

Որքան հայ մշակոյթի այս բնոյ– թէ հաւաքորդին առթիւ, որոնք թէ կուսակցական դատավարութիւններով տարուած մտաւորականներն աւելի ճկուն գաղափարի եւ մտածման

Նորերը, այդ առթիւ, քիչ մը նկա– րագրի եւ քիչ մը ճշմարտութեան ըլլային.

Վերջապէս, բոլոր դժգոհութեան ա– կերը խափանուէին եւ յաղթանակնե– րու շրջանի մը մէջ մտնէր «Հայ Գը– րողներու Ընկերակցութիւնը».

ՄԱՆԻԿ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՑԵՂԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Ներկայ ժամանակներու հեղձուցիչ մթնոլորտին դէմ լաւագոյն դարմանն է հայագիտութեան անդաստաններն դեգերիլ։ Գերմանիահայ ընկերութիւնը լոյս ընծայած է գրքոյկ մը (Artem Armenierium) զոր վերջերս միայն ձեռնօքն ունեցայ կարդալու։ Բազմա– շխատութեամբ շահեկան այն հրատա– րակութեան մասնակցեր են տասնեակ մը գիտնականներ ու հայասէրներ։ Անոնց մէջ ջանացի գիտնական տակալ Ռօրով ապացուցանել հայ ցեղին ա– րիականի ծագումը, ու վեր հանել անոր ստորութիւնը. Անոր իբր փաստ կը ծա– ռայեն ոչ միայն հայ ցեղագրութիւ– նը, հապա նաեւ հայ մշակոյթին գա– նազան ճիւղերն ու հայ․ կեանքի սո– վորութիւնները։ Իւրաքանչիւր ար– խատակից իր ընտրած ճիւղին մէջ յա– ջողեր է խտացնել, առանց դժուարու– թեան անունները խճողման, ինչ որ անհրաժեշտ է ըմբռնելու համար ծանր քննութեան մուտքը, այնպէս որ ամբողջը ամփոփ բայց հիւթեղ հա– մադրութիւնն է հայ ցեղին, լեզ– ուին, մշակոյթին եւ հոգեկան պատմութեան։ Յօդուածներէն մէկ ճանն գրուած են գիտական խոր հմ– տութեամբ եւ արժանաւորապէս պի– տի զարդարէին մասնագիտական հան– դէսի մը էջերը։ Հոս քարգմանաբար կուտամ Տոքթ. Ռօթի յօդուածը, ո– րով ներկայ նկարագիրը հայ ժողովուրդին դա– րաւոր ու միշտ պատուական վր– րայ անցեալին կը տեսնէ։

Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Հայերը՝ այն անկասելի վայրա– գոյնութեան ներողութեան որոնց ժամուն հակուա– կերտուած եր այնքան պատող ծնիթա– դրութիւններ ու այնքան նախապաշա– րումներ ունի, հակառակ անոր որ անոնք իր առանձնութեան շրջանին մէջ կ՚ապ– րին եւ մեր եւ բազական արեւմտեան հետ գաղթել, ի վեր, մտաւոր սերտ յարաբերութիւն կը մշակեն։ Ո՞վ կը ճանչնայ այս ժողովուրդին լեզուն, ո՞վ կը ճանչնայ անոր հարուստ ու գեղեցիկ գրականութիւնը, ո՞վ կը ճանչնայ անոր պատմութիւնը։

Այս բոլորին անծանօթ, ընդհանրա– պէս կը դատեն գիտցածին ու պատ– մածին համեմատ կարգ մը դրամատի– ջիկներու — ցեղաբանութեան, այս վաճառական աշխատակիցներու — ո– րոնց յատուկ է։ Բան գիտեն կամ բնա– կեն գիտեր եւ տակաւին չատ բաներ կը խօսին։ Հայ ժողովուրդի մասին այս– գաղափարերը կազմելու համար մարդկերական ճի– կոնք սխալ ու նուազ գիտութեան պէտք է ըլլալ գործի անհրաժեշտ կէտ մը, որ դժբախտաբար զարկ է տուած ան– ցեալ դարուն, մինչեւ այսօր։

Հայ ժողովուրդին մէջ հնագոյն մարդաբանական մնացորդները կը գտնուին, գիտական խնդիր մըն է, որուն հետեւ այդ ազդեցութիւնները այնքան այլազան են։

Հայ ժողովուրդին նկարագրութեան համար ընդհանրապէս բաւ կը համա– րին Հերոդոտոսի տեղեկութիւնները, որոնց համաձայն Հայերը Թրակեան– Փռիւգեան խումբին կը պատկանին եւ անոր հետ Փոքր Ասիա գաղթեր են։ Առաջ խնդիրը իր վերջաւորումով կը սկսի, որովհետեւ Թրակեան– Փռիւգեան ցեղերու Փոքր Ասիա ար– շաւանքը հայ ժողովուրդին կազմու– թեան հանգրուաններուն վերջին ա– բաղտութիւնն է։ Ենթադրաբար Թրակ– եան եւ Փռիւգեան այս աւարառու ցե– ղեր տասնեակ տարիներ առաջ Փո– քրր Ասիոյ հողին վրայ մարդկեր կ՚ապ– րէին։ Ծիլ մը հայկական կազմութեան եւ անոր բաղադրեալ հանգամանքներ– րուն վրայ ակնարկ մը նետած է, գի– տէ որ հեռաւոր ժամանակներ եղբ եր– թալու է, ճշմարտութեան չափերը– րուն հասնելու համար։ Եւ ուր որ մարդաբանութիւնը սահման մը կը դնէ, բաղդատական լեզուաբանու– թիւնը կրնայ դեռ անջատ ․․․ տուել․․․

Առաջին դարէն ի վեր Փոքր կամ Առաջաւոր Ասիան գետինն էր, որուն վրայ հիւսիսէն ու հարաւէն, արեւել– քէն ու արեւմուտքէն զանազան ցեղե– րու մարդեր խոշոր արշաւախումբե– րով իրարու վրայ եւ իրարու մէջ խառնուեցան, ժողովրդական նոր տի– պարներ կազմելով, ամէն անգամ ա– րուեստի կազմաւորական կամ լեզ– ուաբանական իր առանձնայատկու– թիւնները թողնելով կամ նորը ստանալով։ Այս ցեղերու անուա– նակոչումին մէջ միշտ ալ յաջող չենք։ Օրինակ «Առաջաւոր Ասիոյ» ցեղը առնենք։ Ասիկա ամէն բանէ ու միանգամայն բան մը չի նշանա– կեր։ Բան մը չի նշանակեր, որովհե– տեւ անոր իմաստին մէջ բան․ աւե– լորդ բաներ մտցուած են, որ ցեղա– բանական իմաստը որոշ չի ներկայա– ցներ, եւ անոր յատուկ պատկերը չի տար, որ կարելի ըլլար «Առաջաւոր Ասիոյ» ցեղի իմաստին մէջ ամփոփել։

Որեւէ անգամ մը ետ արշաւենք դէպի ամենահին ժամանակները, երբ աշխարհին բարեկամ տարբեր անոր մը կ՚ընծայէր բան մեր օրերուն, երբ ծովեր կային հոն ուր մենք ցամաք ․․․ կը տեսնենք եւ երկիրներու խռովքներ ուր այսօր ծովը կը հո– սի, երբ երկրիս արտաքին տեսքին փոփոխութիւնները մարդկայ եւ անա– սուններ երկար գաղթերու հարկա– դրեցին։ Այն ատեն հիւսիսային ա– բեւմուտքէն, միջին ու հարաւային եւ– րոպա հիւսիսային ցեղ մը կ՚երկարէր որ ինք իր մէջ կապակցութիւն մը ցոյց կու տայ եւ որ Պիրենեան մինչեւ Պիրենեան լեռները կ՚ամփոփէ ․․․ Ռոդ– բու այս շղթային այլազան բաժա– նումներու համեմատ լեզուի ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ հարաւ, ցեղերու տարբեր շղթայ մը կը ձգուէր, հին ժամանակներու ․․․ կըզմած երկիրներէն սկսելով, որուն վրայ կը գտնուին այսօր Հնդկաչին– կեանը, Եգիպտոս, Հիւսիս․ Աֆրի– կէ, Սպանիա, Հարաւային Ֆրանսա– յէն մինչեւ Անգլիա։ Երկրի մակերե– ւոյթին փոփոխութիւնները ցեղերու մասեր դարձեալ գաղթելու ստիպե– ցին հիւսիսէն դէպի հարաւ եւ հա– րաւէն դէպի հիւսիս ու ստուար Ա– սիոյ գետնին վրայ ու Միջերկրականի շրջանին մէջ իրարու հանդիպեցան եւ երկուքին տարրացութեամբ ժողո– վրդական նոր տիպար մը կազմուեցաւ, փոխանցման ցեղ մը, որ կարելի է ա– լարոդեան անուանել, որ դէպի արե– ւելք մինչեւ Թուրանեան շրջանը կ՚եր– կարէր, ինչպէս արեւմուտք Միջեր– կրականին շրջանը գրաւեց, որուն ժա– մանակակից ներկայացուցիչներն են այսօրուան Գաւքասի Արեւմ․ Համա– նակէ ի վեր արդէն հաստատուած է որ այսօր իրարմէ հեռու գտնուող ժողովուրդներ կապակցութիւն ունին եւ իրարմէ շատ հեռու գտնուող եր– կիրներուն տեղանուանութիւններու (Topomyme) նմանութիւնները հին ա– ռնչուած կապակցութիւնը կը փաստա– նշանակեն։ Իրարմէ հեռու ժամանակա– շրջաններ մէջ Փոքր Ասիա կը հաստատա– ւոր այս ցեղային նոր խառն վրայ Կովկասեան տարրեր, Համէզեան խառ– ւեր, Թուրանեաններ, յետոյ աշխոր– գոգերման, Հիթիթեան խառ մը եւ վերջապէս Թրակեան Փռիւգեան հայկական խառ մը։

Հայ լեզուն՝ այն Հնդոզնի Ճաման– եաններու պարագաները կը՝ ցոլացնէ, եւ միայն անով որ այս հնդեւրոպա– կան բարբառը իր բառական կազմով ամենահին ու՚չ հնդեւրոպական տար– րերու շատ կարեւոր մաս մը կը պա– րունակէ, այլ նաեւ յիշեալ ալարոդ– եան ազդեցութիւններէն կազմաւո– րական եւ հնչաբանական տեսակէտով առանձին կամ նուազ ստորադրուած է։

Հնդեւրոպական Հայկեաններ ար– դէն Փոքր Ասիա ալարոդեան – հաթ– եան տարրեր ցեղապէս իրենց մէջ ըն– դունած են, ու աւելին իրենց յետա– գայ արեւելեան հայրենիքին մէջ։ Երբ Ասորեստանի թագաւորներուն յաղ– թական լուրերը կը կարդանք, կ՚իմա– նանք որ շարք մը ժողովուրդներ հոն հաստատուած էին ․․․ ․․․ ․․․ հայ ցե– ղին մէջ ձուլուեցան Ո՞ւր էլ Տիգրան Մեծի օրով հայ պետութիւնը ճարաւ– ւէն արեւմուտք Փոքր Ասիոյ ընդար– ձակ մասերուն վրայ չէր տարածու– եր։ Բուն հնագոյն հիմերը ցեղային շատ հին տարրերը փնտռելու է։ Հա– յատիպ ցեղը ալպեան – կովկասեան իմաստով «ձիեհադիքնածներ» հետ կը միացնեն։ Այս կցումը սակայն այն– քան միայն հաստատական կը թուի որ Փոքր Ասիոյ բնիկ հին ընակչութիւնը նախակովկասեան – հաթեան տարրեր կը պարունակէ եւ հետեւաբար կաղ– մարդաբանական տիպարը ալպեան – կով– կասեան հին մասնակի խնամութեան ցոյց կու տայ։ ․․․

Վերջէն ․․․ ․․․ ․․․ Կովկաս– Պանոսեան Ասիային ցեղերու խառ մը հարաւ – արեւելեան ու միջին Եւրո– պային առաջ մերձաւոր է եւ որ ալպեան շրջանի լեռներուն ու գետերուն ա– նուններ կովկասեան շրջանի լեռնե– րուն եւ գետերուն անուններուն հետ նմանութիւններ ունին։ Այս համա– նմանութիւնները կը հաստատեն որ շատ հին ժամանակներուն ցեղերու խումբ մը ․․․ ․․․ արեւմուտքէն Ալպ– եանց Ասիոյն ․․․ ․․․ ․․․ Բի– թիւնիոյ վրայով մինչեւ Պիրենեանները կ՚երկարէր, ալպեան – կովկասեան, թիւմարթ, կարծրգլուխ մարդկային ցեղ մըն էր որ մեր մօտ ալ հասեր

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Մայրենի լեզուի վրայ խօսիլն ան– տարակոյս իր յատուկ հրապոյրն ու– նի․ բայց ներկայ պարագաներու մէջ, հաճոյքի խնդիր չէ յատկապէս, այլ աւելի՝ ազգային ինքնապահութեան մէկ պահանջքն է։

Երբ անգութ անցորդին գաւազանը մրջիւններու բոյն մը տակն ու վրայ կ՚ընէ, կը տեսնենք որ այդ արի բան– ուորներն իրենց կեանքին վրայ չեն մտածեր այնչափ, որչափ ձուերուն վրայ, որոնք ցեղին անմահութիւնը կը խորհրդանշեն։ Այդպէս ալ ի՞նչ ա– ւելի գեղեցիկ ծառայութիւն կրնանք մատուցանել մենք այսօր մեր բազմա– դարեան ցեղին, քան եթէ պահպանել մեր սերունդն ու լեզուն։ Չէ բաւեր պահպանել ազգին լոկ նիւթական գո– յութիւնը, անոր բուսական կեանքը, այլ կարեւորն է պահպանել ու մշակել լեզուն ու գրականութիւնը, որոնց մէջ բովանդակուած են ազգին ոգին ու կր– թական արժէքը։ Հնութեան մեծ ազ– գերն այսօր կայսրութեան քանդուեր, պէս, բայց անոնք անանց են և անմահ՝ պարզապէս իրենց լեզուին եւ գրակա– նութեան շնորհիւ։ Որովհետեւ գրա– կանութիւնը մշակոյթի լոկ արտաքին մէկ արտայայտութիւնը չէ, այլ բուն ինքն մշակոյթն է այն մտքով որ անոր ա– մէնէն հարազատ արտայայտիչն ու պահպանն է։

Ամէն անհատ եւ ամէն կրթական մարմին, որ կը սատարէ մայրենի լեզ– ուի պայծառութեան՝ աշխատած կ՚ըլ– լայ փրկելու մեր պատմութիւնը, բա– րեձեւելու մեր ներկան եւ հիմնաւորե– լու մեր ապագան։

Հայ ազգը — ըլլալով հին ազգե– րուն հետ հին, նորերուն հետ նոր — այսօր գրական երկու լեզուի տէր է, կապակցուած։ Սովորութիւն եղած է հինը «Գրաբար» եւ նորը «Աշխարհիկ» լե– զու անուանել։ Այդ բացատրութիւն– ները կրնան շարք մը հին լեզուներու համար ճիշդ ըլլալ, բայց միշտ վայնո– ղական բան մը ունին իրենց մէջ, երբ խօսքը հայերէնի վրայ ․․․ է։ Առաջին վայրկեանէն իսկ կարեւոր կը համա– րիմ շեշտել հայերէն երկնակ լեզուի ներքին միութիւնն ու հանգամանք թէ մեռեալ եւ կենդանի բացատրութիւն– ները թէ գրաբարին եւ թէ աշխարհա– բարի համար փնտառբեր եղած են եւ են այսօր ալ, որ կը նշանակէ թէ ա– նոնք անճիշդ հասկացողութիւններ են, կամ գոնէ անճշդօրէն ըմբռնողներ շատ եղած են։ Գրաբար մը, որ իր գտնեալն ունի, ունի միանգամայն ա– տեն գաղտներ մըն ալ, բայց պէտք, տան կրկին չէ, այլ մէկ ու միակ։ Այդպէս ալ գրաբարն ու աշխարհա– բարը միասնաբար Հայուն հարազատ լեզուն կը կազմեն։ Մանաւանդ որ լեզ– ուաբանօրէն կարելի եղած չէ հաս– տատել թէ նախագրաբարեան հայե– րէն մը, իբր մայր լեզու, ինքնակայ բարբառներու ծնունդ տուած ըլլայ, որ պիտի նշանակէր թէ հայութիւնն ալ տարանջատ ցեղեր ունեցեր է, որ նոյնպէս չի կրնար պաշտպանուիլ։ Պատմութեան մէջ մեզի ծանօթ է ու– րիշ մէկ հայ ազգ եւ մէկ հայ լեզու։ Իսկ լեզու մը, այն օրը կը մեռ– նի տիրապէս, երբ կը մեռնի նաեւ ա– նոր ազգը։ Այս իմաստով ալ ու– րեմն գրաբարը մեզի համար մեռած չէ, այլ շատ մասամբ այսօր գեռ կ՚ապրի, եւ աշխարհաբարին հետ մի– ասին հայերէն լեզուի ամբողջութիւնը կը կազմէ։ Այն ներքին սերտ միու– թիւնը թէ պատմականորէն եւ թէ մա– նաւանդ գործնական տեսակէտով մեծ նշանակութիւն ունի արդի հայերէնի համար.

Ե՞րբ կը սկսի աշխարհաբարը, ի՞նչ փոփոխութիւններ կրելով հասեր է ներկայ վիճակին։ Այս հարցերը կը փոխադրեն մեզ հայ գրականութեան սկիզբները․ ուրիշ գրեթէ 1500 տարի դէպի ետ։ Աշխարհաբար լեզու մը, արդի իմաստով, ժամանակաբար կա– րելի չէր, սակայն արդէն իսկ Ե. դա– րուն․ բայց չեն պակսիր հոն հա– բաքառ նշմարներ, այլինքն այնպիսի բառեր ու ձեւեր, որոնք մեր խօ– սած աշխարհաբարին յատուկ են, մինչ նոյն դարու գրական լեզուին յատկապէս խորթ էին։

Այդ կը նշանակէ թէ գիր առնուած հայերէնն հետ ազգին մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ այլ եւ այլ գաւառա– կաններ, եւ թէ գրաբար բառաձեւ ու– րիշ բան չէր, բայց եթէ Արարատեան գաւառին կենդանի բարբառը՝ գիր առնուած։ Մեր պատմագիրները զգ– ուշաւոր գրեթէ ուղիղ կ՚ակնարկեն ժամանակակից գաւառականներուն մա– սին։ Կորիւն անգործակի միայն կը յի– շէ Հայաստանի ծայրագաւառնե– րու (Մարզ, Սիւնիք, Կորճէք․․․) գե– ղուն իբր «խեցբեկագոյն», «խոշորա– գոյն» եւ «դժուարիմաց»։

Որպէսզի կարենանք այդ գրաւոր եւ անգիր գաւառականներու միջեւ ե– ղած աղերսը ճանչնալ եւ գտնել թէ արդի հայերէնը ինչ եղանակաւ կրնար կազմուիլ եւ զարգանալ, պէտք է նախ ճանչնալ թէ անոնք ինչով կը զանազանուէին իրարմէ կամ թէ ի՞նչ էր բերականական նկարագրականը։

Լեզուի մը բաղկացուցիչ տարրերն աղդեցութիւն ունի գրի. գործածու– թիւնը։ Գրուած լեզուն, ամէն բանէ առաջ պէտք է որ խնամուած ըլլայ, ա– սիկա մտքի եւ ճաշակի հիմնական օրէնքներուն համաձայն գրուի, որ պէտք հասկնալի, համոզիչ եւ գրա– ւիչ դառնայ։ Ուստի բնականաբար ծնունդ կ՚առնէ նաեւ լեզուին ընդհա– նուր օրէնքներու ամբողջութիւնը կամ քերականութիւնը, որ յետագայ ա– րուեստներուն պիտի ծառայէ իբր բա– նալի այդ լեզուին եւ առանձնական ուղղութեան դէմ։

Արդիւնքն էր ․․․ գրաբար գրական լե– զուն, ․․․ կանոնաւորութիւնը, փոփոխելիութիւնը եւ զարգացման անմա– նաւանդ կաղմով, կը ներկայա– նայ իբր կատարելագոյն տիպարը հայ լեզուի եւ իբրեւ այնպիսին կը համեմատուի ․․․ հետ, ինչպէս որ 1848էն վե– րջ Մխիթար Հայրերը անդրադար– ձան ու բնորոշեցին։ Բայց օրէնքի պէտք ձեւերուն մէջ լեզուի այդ բիւ– րեղացումը, բառերու եւ ասութիւն– ներու մէջ այդ զուսպանութիւնը, որ ատեւելութիւն կը համարուի՝ ի վեր– ջոյ մեկուսացում մըն է կեանքէ, հա– րենական հարստութեան միջէն միայն ․․․ ․․․ ․․․ առանձնական ․․․ ․․․ ․․․ կարենալ։

Իսկ ամէնէն ի բնէ զերծ զերակէտ մը տարբեր է լեզուի մէջ։ Անոր ժողովուրդն է, ինքզինքը դիւրաւ հասկցել, անոր համար պարզն է իր լեզուն, կ՚ուզէ նոյնպէս դիւրաւ հասկնալ, անոր հա– մար բացայայտն է իր սիրած լեզուն։

(1) (Շար.)

Սոսկներու ձայնը

Այն տանն յոկ'երբ մեր երկրէն հայ –
[illegible]
Եւ քօղուն'ւանի քաղաքներէն երկիզ –
ուած
Քաջուին բոլոր ընտանեկան լը ուժի.
տրբ. ո՞վ գիտէ, Ազատութիւնն ըղ-
ձացած.
[illegible] կայսի
Սրգարդանիւս պերճութիւնը յառ –
քնացան'
[illegible]
Բայց բռնակալ [illegible] իր –
գործեր
կը [illegible]
[illegible]
[illegible]
Եւ տարօրէն թրծուած խոժոյն ոճմար –
[illegible]
Եւ մ'անպայման [illegible] փր'
[illegible]
[illegible] բոլոր [illegible] մեծերին այսօր –
ուան.
Պէտք է որ Հայն, [illegible] ազատ իր
երկիրն
Սախմանը ու մէջ, ինչպէս արծիւն ան–
վարան
Փաթութեան օրհնութիւններուն խոյանի։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Թուղթիս է։ Բոլոր այս ցեղային հա–
ռանքներուն ժառանգորդները հայ ժողո–
վուրդը մինչեւ այսօր ալ իր վրայ կը
կրէ։ [illegible] կը տեսնէ պատմական տե–
սութիւն մը որ զանց կ'առնեմ։ Վ.
Ծ.)։

Երբ մարդ կը փափաքի Հայերը ար–
դար եւ ճշմարիտ դատաստանի մը են–
թարկել, նախ ճանչնալու է անոր
պատմութիւնը։ Բնականաբար այդ
ծանօթութիւնները միայն համայնա–
գիտական բառարաններու մէջ փնտռե–
լու չէ, պէտք է թափանցել հայ գը–
րականութեան։ [illegible]
[illegible] որ հայ ժողովուրդը քաջ ցեղ
մըն էր, որ հերոսական պայքարներ –
րով – կը յիշեմ միայն Վարդանանց
[illegible]

[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գայլը եւ կինը

Գայլը չատ ուսումնասիրած է կի–
նը։ Ամուսնութեան բնախօսութիւնը
գրքէն կը քաղենք հետեւեալ աֆո –
րիզմները.—

1.— Սիրոյ մէջ կինը քնար մըն է,
որ իր գաղտնիքները կուտայ [illegible]
միայն որ գիտէ լաւ նուագել։

2.— Ամուսնացած կինը գերուհի
մըն է [illegible]
[illegible]

3.— Կին մը որ կը բնակի երրորդ
յարկը, պարկեշտ կին մը չէ։

4.— Ամուսինը պէտք չէ քնանայ
կնոջմէն առաջ ոչ ալ արթննայ կի–
նոջմէն վերջ։

5.— Կարգուած մարդ մըն է այն ա–
մուսինը, որ ոչինչ կը թողու այլ եւս
ցանկալի։

6.— Այր մը կրնայ պարծիլ թէ կը
ճանչնայ իր կինը եւ կ'երջանկացնէ
զայն այն ատեն միայն, երբ իր ծուն–
կերուն վրայ կը տեսնէ զայն յաճախ։

7.— Այն այրը, որ չի կրնար բաղ –
դատել երկու յաջորդական գիշերներ –
րու հաճոյքները, կը նշանակէ թէ կա–
նուխ ամուսնացած է։

8.— Այր մը, որ կը մտնէ իր կնոջ
արդուզարդի խուցը, կամ փիլիսոփայ
մըն է կամ ապուշ մը։

9.— Աւելի դիւրին է սիրական մը
լալ կնոջ մը քան այրը, որովհետեւ
աւելի դժուար է խելացի երեւնալ ա–
մէն օր քան թէ գեղեցիկ բաներ ըսել
ժամանակ առ ժամանակ։

10.— Բարոյական սովորութիւննե–
րը կեղծիքներն են ազգերու, միայն
թէ այդ կեղծիքները կատարելագոր–
ծուած են առաւել կամ պակաս չա –
փով։

11.— Խօսելութիւնը սեռակութիւն
մըն է, այն տարբերութեամբ որ ար–
ձանագրելին մտնելն է որ կ'ան–
պատուի։

12.— Որքան շատ դատես սիրոյ
մէջ, այնքան քիչ կը սիրես։

13.— Ամուսնութիւնը անկարելին
իսկ է։

Ի՞նչ է վէպը

Անդրէ Ժիտ ուսումնասիրութեամբ
մը կը քննարկէ Ֆրանսական վէպ[illegible]
[illegible]

[illegible] — Թէ ալ վէպագիր մը, իր գործը հիւսե –
լու ատեն, համբայ չելլէր «ներկայա–
ցնելու համար բարքերը» կամ «պատ–
կերացնելու համար նկարագիրները»
առանձնապէս։ Վէպագիրը ինքզինքին
իրաւունք կուտայ ներկայացնելու
բարքերը, նկարագիրները, կիրքերը
առանց բաժնելու մէկ տարրը միւսէն։
Զարմանալի է, որ ակադեմիան մոռ–
ցած է յիշատակել բնութեան, բնա–
նկարներու եւ տեղագրութեան նպաս–
տը վէպին, երբ գիտենք թէ բազմա –
թիւ վէպեր կը հիւսուին ու կ'ապրին
միայն այդ նպաստով։ Երբեմն, տեղա –
գրական մասն է որ հոգին է վէ–
պագիր մըն ալ, [illegible]
նպաստով։

Բայց աւելի սահմանումը որ Ժիտ
կը կուտայ վէպին մասին.—

«Արուեստի գործ մը, որ կեանքի եւ
աշխարհի տեսիլք կամ նոյնը առա–
ճանի, [illegible] պատկերացումով,
կ'աշխատի վառել ընթերցողին զգա –
յութիւնն ու երեւակայութիւնը»։

Ժիտ, այս սահմանումէն վերջ,
կ'ողբայ Ֆրանսական վէպին անկու–
մը։ Միւս կողմէ օտար վէպերը ողո–
ղած են հրապարակը, մանաւանդ –
բար գերմանական վէպերը։

Այս երեւոյթը թերեւս անոր հա –
մար, որ Ֆրանսական վէպը դարձած
է «ճարտասանական արգիւնաբերու–
թիւն», [illegible]
[illegible]
[illegible] (Réformé),
[illegible]
[illegible]

Ժիտ կը խօսի նաեւ [illegible]
[illegible]

ԳՈՅՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԻՆԵՄԱՆ

Փորձնական հոգեբանութեան գա–
սախօսներէն Լուի Ֆավր վերջերս հը–
րատարակեց այս [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Գրականութեան մէջ, կարեւորը ան–
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] (affectif) [illegible]
[illegible]

[illegible] բռնած յօդուածին)։ Իմացական այդ
տարրերը, սակայն, չեն զօր երաժշ–
տութենէն, որովհետեւ երաժշտու –
թեան պարունակութիւնը չեն կազ –
մեր.

Զայներուն նման, գոյներն ալ ըզ–
գացական կարեւոր տարրեր են, զորս
պէտք է օգտագործել ոչ թէ միայն
նկարչութեան մէջ, ուր կ'ունին կայուն
(statique) արժէք ունին միայն, այլ եւ
շարժանկարին մէջ, ուր գոյնը կը
ստանայ բուն արժէք (dynamique),
երբ զգացական այդ տարրերը, փը –
փոխելով, միջոցին մէջ տարածուելով,
շարժելով եւ արտայայտութիւն ստա–
նալով՝ կը ստեղծեն գոյներու երաժշ–
տութիւնը։

Երբ մշակուի գոյներու երաժշտու–
թիւնը, [illegible] պաստառին վրայ,
երեւան պիտի գայ նոր արուեստ մը,
— poème cinégraphique, [illegible]
ձեւմարտութեան, թէ ինչ որ է ձայնը
ականջին համար, նոյնն է գոյնը աչ–
քին համար։

Այնուհետեւ Լուի Ֆավր կը քննէ
գոյներու եւ զգացումներու յարաբե –
րութիւնը, վերջապէս յուզական եւ
արտայայտչական արժէքները, զորս
կը բերեն գոյները, լոյսը եւ շարժու–
մը։ Լոյսն ու գոյները ունին զգացա–
կան, յուզական եւ արտայայտչական
ուժ մը։ Շարժումը եւս ունի նոյն
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Ո՞Վ Է ԱՅՍ «ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂԸ»

Les Nouvelles Littéraires մէջ կը գրեն
թէ «ռուսահայ գրող մը, Անրի Թրուա–
յա, կը դասուի [illegible]
մը մէջ [illegible]
գրականութեան մէջ։

Այս երիտասարդ վերջերս իր գիր–
քը [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Ֆոլքերի մասին

Նէօշաթէլի համալսարանի փրոֆէ–
սօրներէն Ալֆրէտ Լոմպար հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը
հրատարակեց վերջերս Ֆոլքերի եւ
Սուրբ Անտոնիոսի փորձութիւնը գը –
քին մասին.

Լոմպար այսպէս կը բանաձեւէ իր
աշխատութեան նպատակը.— «Բացա–
տրել Սուրբ Անտոնիոսի փորձութեան
հիւսուածքը, նախ հոգեբանական
վիճակի մը քննութեամբ, յետոյ գե –
ղեցկագիտական ձգումին, ապա պատ–
մութեան եւ գիտութեան աղբերու –
թեան ուսումնասիրութեամբ»։

Եւ առաջին անգամ, Լոմպար կը ճշ–
դէ Ֆոլքերի հոգեկան կերպարը,—
Ֆոլքէր ոգեհարի (obsédé) խառնը –
ւածք ունենալով նախատրամադր –
ուած էր գրելու նիւթի մը մասին, զոր
կը շօշափէ Սուրբ Անտոնիոսի փոր –
ձութիւնը։

Ճանչ է, որ այս գործը բանի մը
փոփոխակներ ունի,— պարզ բաղդա–
տութիւն մը ցոյց կուտայ թէ գեղեց–
կագիտական ձգումը, գիտութեան եւ
պատմութեան աղբերցութիւնը զինք ա–
ռաջնորդած են պատմութիւնը հայե–
ցնելու երեւակայութեան մէջ։

ՑԵՐ ԵՒ ՏԽՈՒՐ ՆՈՒՊԱՐ ՊԵՅԱՃ կը
ծանուցանեն մեզ խոհեմ յաջորդա–
կան տպելու ՀԲԱՆԱՑՈ – ԼԻՏԻԱՐ,
Բոլոր Փարիզ

ԱԼԻՔՍԵՐԻ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ալիքներ [illegible]
[illegible]
[illegible] գիշերին ծովէ [illegible]
Կոյս շուշաններէն արծաթ [illegible]
Գեղի ընկած, [illegible]
Ցուրտ ու տենչանք [illegible]
[illegible]
[illegible]
Բայց ալիքներն անուէ [illegible]
Շուրթներս լի խաղաւած [illegible]
Շուշաններն որը ու [illegible]
[illegible]
Բեկոր, բեկոր անդունդ [illegible]
[illegible]
Հրեղէն [illegible]
Ցօղուններ գտնանար.
Սիրոյ հովեր,
Սիրոյ վերջին [illegible]
Շուշաններ մնացին, անցան.
Ցաւէս մահին [illegible]

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 10էն պիտի բացուի Կիներու Միջազգային միութեան Գ. համագու–
մարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ։ Պատուիրակութիւններ կը սպասուին
Եգիպտոսէն, Հնդկաստանէն եւ նոյնիսկ Աւստրալիայէն։ Միութեան նախա –
գահը, Տիկին Քորպէթ Էշպի Ամերիկացի, փափաք իր հրաւէրը յայտնել
Թուրքիոյ յառաջդիմութեան եւ [illegible] հաղորդակցութեան համար։
Այս համագումարին առթիւ, [illegible]
[illegible]

Միօնական կիներու ժողովը Պաղեստինի մէջ

Ապրիլ 2էն վերջացաւ կիներու Սիօնական միջազգային միութեան համա–
գումարը Թել Ավիվի մէջ (Պաղեստին), [illegible] 300
պատուիրակներ 44 երկիրներէ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 5220 [illegible]

Գործատարական կիներու արդարի տուն, երկ պատերազմ ծայրի

[illegible]
[illegible] 6 [illegible]
[illegible] 10,000 [illegible]
[illegible]
պիտի կազմուի [illegible]
լու համար, իբրեւ սկզբնական վարկ սահմանելով 500 միլիոն տոլար։ Ծախ–
քերներն տուգանք պիտի գանձուի մինչեւ 100,000 տոլար։

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԱՅԼ ՈՒ ՌՕՃԱՐ

Թուսիա պատերազմի ժամանակ [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] գոյթակղել հայ ժողովուրդին բողոք–
ները։ Հայ մեծատուն մըն ալ կ'ըսէ
վերջերէն.

— Հայ ժողովուրդը կը ճանի ա–
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Ամուլիանից մէջ [illegible] կ'ը–
նէ.

— Հայ — ոչխար, կրնա՞յ պէտք որ
[illegible]
[illegible]

[illegible]

— Մեր աշխարհի բախտի ցաւօք
[illegible]

[illegible]

Մեծում փոյթով սէգ սարերին. ջրդ –
թամբով երկնահաս —
Հին զանձերի անզուգական. չ[illegible]
[illegible]

Տուն մըն ալ ես զինցի հանուէցու —
[illegible] —

— Մեր աշխարհի բախտի ցայքով'
զմրուխտ խոտով սար ես դու,
Եւ դուն, հայ ազգ, հոն արածող ու
հոն մայող զա'ռ ես դու,
Քայլդ է հովիւ, սովիէտական ա
երաշք է երկնահաս,
Նոր դէկրէտով սպանդանոց, չքնաղ
մի աշխարհ ես դու։

Ամէն ազգ կենդանի մը ունի իբրեւ
իրեն խորհրդանիշ։ Թուրք արջը,
[illegible]
[illegible]
նու կը

Հայկական զինանշանին վրայ կեն–
դանաբանական պարտէզ մը կայ.—
վիշապ, արծիւ, առիւծ, գառնուկ...
Մաղթենք որ խորհրդային Հայաս –
տանը զառէն գառնուկ ըլլալէ եւ հրա–
շափառուի զոհէ... [illegible]

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՊՕԼՍԵՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլ 9էն, երկուշաբթի գիշեր, ժա–
մը 21էն, Պարիզէն Պէրթրյայի սր –
րահին մէջ, (28bis, Rue St. Dominique,
[illegible]), տեղ
պիտի ունենայ գրական – գեղար–
ուեստական հանդէս մը, յարգանքի
իբրեւ արտայայտութիւն, ծանօթ բա–
նաստեղծ Շարլ Պօտլէրի ծննդեան
114ամեակին առթիւ (1821—67)։ Յայ–
տագիրը պատրաստուած է մեծ խնամ–
քով, կարեւոր բաժինը վերապահուած
ըլլալով յայտնի արուեստագէտուհի
Միշել Կոնէլի, Սոնալէն, որ պիտի
արտասանէ բնտիր քերթուածներ,
կենդանի պատկերներով։ Նախագա –
հութիւնը ստանձնած է Ֆրանսայի
բանաստեղծներու ընկերակցութեան
նախագահ Գ. Անդրէ Տիւմա։ Երաժշ–
տական բաժինը այսպիսով ընտրուած
եւ կազմուած է գործերովն այն
վարպետներուն, որոնք ներշնչուած
են մեծ քերթողին էջերով։ Այս հան–
դէսին պատրաստութեան համար իր
սիրայօժար գործակցութիւնը բերած
է նաեւ «Շանթ» գրատունը, 30, Rue
Drouot, ուր փափաքողները կրնան
[illegible] 15,10 եւ 5 Փր.

Ասոնց մէջ կը գտնուի Վենիզելոսի տանը, Փիւթօլաքիս, որ ուրիշ բաներու կարգին կ'ամբաստանուի թէ ըմբոստութենէն քանի մը օր առաջ Կրետէէն Աթէնք անցած եւ բանակին ու նաւատորմին բազմաթիւ սպաներուն հաղորդած է Վենիզելոսի վերջին հրահանգները։ Ամբաստանեալը տրամադրելի կարեւոր գումարներ ունէր այս նպատակին համար։ Իր ստացումները գրուեցան մարտ 12ին։

Կրետէի ապստամբներն ալ Աթէնքի մէջ պիտի դատուին։ Հարցաքննութիւնները եւ դատավարութիւնները կը փութացուին, որպէսզի ժամանակին վերջանան եւ կարելի ըլլայ վերցնել պաշարման վիճակը, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց համար։

⁂ Նախկին վարչապետ Գ. Միխալաքոփուլոս մերժեց անդամակցիլ 25 հոգինոց յանձնախումբի մը, որ պաշտօն ունի վերաքննել սահմանադրութիւնը։

⁂ Գ. Ցալտարիս արձակուրդ ստացած ըլլալով, վարչապետութիւնը առժամապէս կը վարէ պատերազմական նախարարը, Զօր. Քոնտիլիս։

Բացառիկ միջոցներ Ալժերիոյ մէջ

Կառավարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Ալժերիոյ կացութեան, նկատի առնելով թէ համիսլամական եւ թէ յեղափոխական խլրտումները։ Կը յիշուի թէ վերջերս այդ գաղթավայրը գնաց ներքին նախարարը, եւ այս առթիւ ուշագրաւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան խորհրդարանին մէջ։

Երէկ պաշտօնաթերթը հրատարակեց ներքին նախարարին մէկ հրամանագիրը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ով որ Ալժերիոյ բնիկները, Ֆրանսական գաղթավայրերու եւ հովանաւորեալ երկիրներու բնիկները կամ օտարականները որ եւ է տեղ եւ որ եւ է միջոցով կը դրդէ անկարգութիւններ կամ ցոյցեր կատարել Ֆրանսական վեհապետութեան դէմ, գործօն կամ կրաւորական դիմադրութիւն փորձել պետական օրէնքներու, հրամանագիրներու, կանոնագիրներու կամ հրամաններու դէմ, պիտի դատապարտուի 3 ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 500–5000 ֆրանք տուգանքի։ Եթէ յանցաւորը պաշտօնատար է, պատիժները կրնան կրկնապատկուիլ։ Անկէ զատ ան– թական կրնայ 5 — 10 տարի զրկուիլ պետական պաշտօնէ։

Շէյխերու պատգամաւորութիւն մը Պաղտատ կ'երթայ 86 կառքերով

Պաղտատէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.— Նոր դահլիճին կազմութենէն քանի մը օր վերջը խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ Միջին Եփրատի շրջանին մէջ, որովհետեւ երկու ըմբոստ ցեղապետները, Շէյխ Ապտուլ Վահիտ Շուքար եւ Շէյխ Շալան Աթիյա յայտարարեցին թէ գոհ են որ իրենց ցաւերը պիտի դարմանուին նոր դահլիճին կողմէ։ Երկու ցեղապետները Պաղտատ եկան անցեալ շաբթու, իրենց հպատակութիւնը յայտնելու համար։ Իրենց հետեւորդները կը բաղկանային սպառազէն բազմութենէ մը որ տեղաւորուած էր 86 կառքերու մէջ։ Թափորը անցաւ քաղաքին փողոցներէն։ Երկու ցեղապետները տեսակցեցան վարչապետին եւ ներքին նախարարին հետ եւ ամենքն ալ ընդունուեցան թագաւորէն, որուն յայտնեցին իրենց հաւատարմութիւնը, վարչական բարենորոգումներ խնդրելով։ Բայց կացութիւնը կնճռոտեցաւ, երբ հիւսիսէն ալ Պաղտատ հասան 60 ցեղապետներ, իբրեւ ներկայացուցիչները Իրաքեան Քիւրտիստանի։ Երեւի կ'ուզէին հակազդել Եփրատի ցեղախումբերու ցոյցին. քանի որ, համաձայն պաշտօնական ցուցակին, իրենց միակ նպատակն էր զօրակցիլ կառավարութեան եւ ապահովել Իրաքի բոլոր ցեղերուն եւ կրօնքներուն միութիւնը։ Ասոնք ալ ընդունուեցան երիտասարդ թագաւորին կողմէ։

—·—

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովը, որ կը ներկայացնէ **1153** ձեռնարկներ կամ խմբակցութիւններ, նամակ մը ուղղելով վարչապետին, խնդրեց վերջնապէս ջնջել երեսփ. ժողովին նախաձեռնութեան իրաւունքը՝ ծախսերու քուէարկութեան համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Բոդուրեան (ծնեալ Պօտուքեան, Պոլիս), ծնողքը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անունն՝ Յովհաննէս, մօր անունն՝ Գարեանէ, Պալքանեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա։

Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukian, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Մարիամ Թաղէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Համշէնցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ։ Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօռոսեան. իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Զէնկիլերցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէրճեան կը փնտռէ իր որդին Սամփան Ճիլէրճեանը 32 տարեկան, հօր անունն՝ Եղիազար (Զէնկիլէրցի), քրոջ անունն՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս. Ճիլէրճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine).

Le Gérant: H STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԻՒԹԵՐ ԵՒ ԴՐԱՄ ՂՐԿԵԼ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԱՊՐԻԼ MARDI 9 Avril 1935

ԺԱԳ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2775

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— •• —

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ, շատ մը աշխատաւորներ մատնուած են նոր անակնկալի մը,— Արտաքսում:

Այսպէս, տարիներ առաջ գործուած, նոյնիսկ բանտարկութեամբ վերջացած պարագաներ երեւան կը հանուին, եւ ենթական ոչ միայն աշխատանքի արտօնագիր չստանար, այլեւ վրայ կուտայ իր անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ):

Աս նուազն հինգ պարագաներ իմացանք, անցեալ շաբթու:

Արդ, անձնագիրներու նորոգման շարքը չէ վերջացած տակաւին: Միւս կողմէ, ամէն լուր խմբագրութեան չի հաղորդուիր, որպէսզի կարելի ըլլար իմանալ ամբողջական պատկերը: Եւ վերջապէս, մինչ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ հասած են մինչեւ « L » գիրը (ֆրանսերէն), գաւառի մէջ դեռ այբուբենի առաջին տառերն են որ կը կանչուին:

Ամէն պարագայի մէջ, աս նուազն մէկ ամիսէն կրնայ պարզուիլ ամբողջ կացութիւնը:

Այն ատեն է որ, երեւան պիտի գայ ոչ միայն արտաքսեալներու ցանկը, այլ եւ աշխատանքի արտօնագրէ զրկուած աշխատաւորներու համեմատութիւնը:

Այս վերջին պարագան աւելի վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ, դատելով մինչեւ հիմա եղած արդիւնքէն:

Արդէն իսկ խոշոր թիւ մը կը կազմեն անոնք որոնց քսան ֆրանքնոց թուղթերը առած եւ հարիւրնոց տուած են: Ուրիշ խօսքով, զրկած՝ վարձու աշխատաւորի հանգամանքէն:

Տակաւին կան դժբախտներ ալ որոնք ուրիշ անելի մը մատնուած են.— 1. Գործատէրը կը մերժէ վկայական տալ.— 2. Աշխատաւորը պատահական գործերու կապուած ըլլալով, չի կրնար գործատէր ցուցնել, որպէսզի վկայական ստանայ:

Հետեւերով օրուան դէպքերուն, կը նկատենք թէ առհասարակ աշխատանքի արտօնագրէ կը զրկուին անոնք որ հպատակ են օտար պետութեան մը (Լիբանան, Սուրիա, Իրան եւն.), եւ ոչ թէ բաւին բուն իմաստով «հայմաթլօս» կամ «ըէֆիւժիէ»:

Այս առթիւ, ուշագրաւ պարագայ մը.— Այսօր, Գ. էջին մէջ, հրատարակած ենք Մարսէյլի ձեռնհաս իշխանութեան շրջաբերականը անձնագիրներու նորոգութեան մասին:

Ինչպէս պիտի կարդաք, շարք մը նպաստաւոր պայմաններու կարգին, յատկապէս կը շեշտուի հետեւեալ կէտը.—

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ:

Ինչպէս կ'երեւայ, ապարդիւն անցած չեն դիմումները, եւ վարչական իշխանութիւնը հետզհետէ կ'ըմբռնէ թէ ճշմարիտ անելի մը առջեւ կը գտնուի ոչ միայն հայրենազուրկ տարագիրը, այլեւ կառավարութիւնը ինք:

Այս վերադնահատման ուրիշ մէկ ապացոյցը կը կազմէ այն օրինագիծը, զոր երեսփ. ժողովին ներկայացուցած են խումբ մը աջակողմեան երեսփոխաններ (տես լուրերու բաժինը):

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ ուրիշ օրինագիծ մը կազմած է մեր բարեկամը, Պ. Մութէ, աւելի լայն բովանդակութեամբ եւ ապահովելով բազմաթիւ երեսփոխաններու հաւանութիւնը:

Մէկ խօսքով, ընդհանուր անստուգութեան մէջ, պակաս չեն բարենշան երեւոյթներ ալ:

Անշուշտ, մինչեւ նոր օրէնքի մը քուէարկութիւնը, տուժողը պիտի տուժէ, հին մեղքի մը պատճառով կամ իբրեւ հետեւանք ճարտարագործական այսինչ ապարէզին խճողման:

Սակայն, այս պարագային ալ շատ բան կախում ունի խնդրարկու աշխատաւորին արթնութենէն եւ օրինապահութենէն:

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ մէկդի դնել արեւելեան ունակութիւն մը,— «Աստնկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ»: Պէտք է հարցաքննները լեցնել ուշադրութեամբ, փոխանակ առաջին հանդիպողին բաներ պատմելու եւ գրի առնել տալու:

Այս կարգի անհոգութեանց կամ անկանոնութեանց մասին հրահանգիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այսօր, Մարսէյլի մեր աշխատակիցը

Ապահովաբար ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անոնք որ տուժած են իբրեւ հետեւանք թերի կամ թափթփած պատասխաններու:

Ներկայացնելով այս ցիրուցան պարագաները, նպաստաւորն ու բացասականը, արամաբանօրէն կը հասնինք միեւնոյն եզրակացութեան.— Աւելի մեթոտիկ եւ սրտցաւ աշխատանք՝ բոլոր իրաւասու օրգաններու կողմէ:

Երբ անդադար կը յիշեցնենք որ թուանշաններով խօսին, բացորոշ է մեր միտքը եւ անվիճելի՝ խնդիրը:

Այսպէս, երբ կ'ուզէք օգտուիլ նպաստաւոր երեւոյթներէն, օրինակ՝ ներում ստանալ արտաքսեալներու կամ արտաքսելիներու համար, պարտաւոր էք ձեռքի տակ ունենալ մանրամասն ցանկ մը, որ ներկայացնէ այդ կարգի դժբախտներու թիւը.

Որ եւ է իշխանութիւն չի կրնար յանձնառութեան տակ մտնել կամ բարեխօսել անորոշ տեղեկութիւններու եւ ընդհանուր խօսքերու վրայ: Պէտք է աչքի առջեւ ունենալ շօշափելի պատկեր մը,— թուանշան եւ կացութիւն:

Նոյն պայմանը՝ աշխատանքէ կամ նպաստէ զրկուած դժբախտներու համար, կամ հպատակութեան խորութեանց առթիւ:

Գոնէ քանի մը ամիս աւելի գործօն, լարուած եւ ծրագրեալ աշխատանք, թօթափելով «ընկալեալ սովորութիւնները» եւ ինքնահոգ կամ ինքնահաւան վարմունքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

═ o—o ═

Իտալիա առնուր, Անգլիա վարանոտ

Վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնուին, ապրիլ 11ի ժողովին համար, որ թէեւ Սթրէզայի խորհրդաժողով կը կոչուի, բայց կը թուի թէ պաշտօնապէս պիտի կոչուի Բարոմեան (նոյն կղզիներու անունով):

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ մեծ տարակարծութիւններ կը տիրեն մանաւանդ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Մուսոլինի գլուխ մը քաշուած ըլլալով, մանաւոր ծրագիր մը կը մշակէ այս ժողովին համար: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա տրամադիր է միանալու հաւաքական ապահովութեան ծրագրի մը, պայմանաւ որ մերժուի օգնել նախայարձակ պետութեան: Մեծն Բրիտանիա չուզեր ընդունիլ նախայարձակին դէմ զինուորական միջոցներ ձեռք առնելու պայմանը: Ֆրանսա, Ռուսաստան, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա անօգուտ կը գտնեն առաջարկուած դաշինքը, եթէ մասնակցողները պարտաւոր չպիտի ըլլան պատժական կամ զինուորական գործողութիւններ կատարելու նախայարձակ պետութեան դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն: Անգլ. դահլիճը գումարուեցաւ երէկ, վերջնական ուղեգիծ մը կազմելու համար: Պ. Իտըն բացակայ էր, հիւանդացած ըլլալով օդանաւային ճամբորդութենէն: Ֆրանսայի դիրքը պիտի ճշդուի ապրիլ 11ի ժողովէն եւ Ա.Դ.խորհուրդի նիստէն յետոյ: Պ. Լաւալ Մոսկուա պիտի երթայ ապրիլի վերջերը:

Եթէ Անգլոյ վարչապետը Սթրէզա երթայ, Պ. Ֆլանտէն ալ պիտի երթայ: Կառավարութիւնը այսօր պիտի նշանակէ ֆրանսական պատուիրակութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, շատ սիրալիր յարաբերութիւններ կը մշակուին Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ: Պելկրատի իտալական դեսպանը տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ Պ. Մուսոլինի լաւագոյն տրամադրութիւններն ունի Եուկոսլավիոյ հանդէպ եւ կ'ուզէ որ տեւական յարաբերութիւններ հաստատուին երկու երկիրներուն միջեւ: « Ատոր համար անհրաժեշտ է կարգադրել բոլոր վիճելի հարցերը եւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքել: Իտալիա կ'ուզէ քաղաքական տեւական գործակցութիւն մը վարել Եուկոսլավիոյ հետ: Տնտեսապէս երկու երկիրները իրար կը լրացնեն »:

Փարիզի մէջ ալ սիրալիր ցոյցեր կատարուեցան ի նպաստ Եուկոսլավիոյ:

Երեք ամիս դրօշի տակ պիտի մնան իրենց շրջանը լրացուցած զինուորները

Ինչպէս կը նախատեսուէր, կառավարութիւնը շաբաթ օր վաւերացուց զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովին որոշումը, որուն համաձայն առժամապէս դրօշի տակ պիտի պահուին այն զինուորները որոնք ըստ օրինի պիտի արձակուէին ապրիլ 13ին: Յանձնաժողովը թելադրած էր վեց ամիս, բայց նախարարական խորհուրդը առ այժմ բաւական սեպեց երեք ամիսը (առ առաւելն մինչեւ յուլիս 14): Թերթերը 60.000 կը հաշուեն այս կարգի զինուորներու թիւը

Այս առթիւ պատերազմական նախարարը հետեւեալ հրամանը ուղղեց զինուորական կառավարիչներուն եւ շրջանային հրամանատարներուն.—

« Կառավարութիւնը գործադրելով օրէնքով նախատեսուած միջոցներէն մէկը, որոշեց առժամապէս դրօշի տակ պահել այն զինուորները որ պիտի արձակուէին մօտերս: Եղածը պարզապէս ապահովութեան միջոց մըն է: Ֆրանսա իր զաւակներէն 1,500,000 հոգի կորսնցուց, եւ չուզեր նորէն այդպիսի զոհողութիւն մը կրել. ուստի հարկադրուած է որ եւ է անակնկալի դէմ ապահովել իր հողը: Մեր երկիրը զրամական ծանր բեռներ կրեց պաշտպանողական կազմակերպութեանց ցանցով մը ամրացնելու համար իր սահմանագլուխը Այդ կազմակերպութիւնները արժէք ունին այնքան որքան զինուոր կը պահեն Սպասելով որ նորագիր զինուորները բաւարար մարդանք ստանան սահմանագլուխի պահպանութիւնը ստանձնելու համար, Ֆրանսա պէտք ունի բոլոր մարզուած զինուորներուն, ապահովութեան եւ անդորրութեան համար: Բովանդակ աշխարհ իր աչքերն ուղղած է Ֆրանսական բանակին վրայ, որ իր կարգապահ դիրքով ու հայրենասիրութեամբ ցոյց պիտի տայ թէ այն առաքինութիւնները զորս ապացուցած է դարերու ընթացքին, միշտ կենդանի են զաւակներուն սրտին մէջ անոնց որոնք լման չորս տարի բարձր եւ անսասան պահեցին եռագոյն դրօշը: Ներկայ հրամանը պէտք է կարդալ երեք յաջորդական կոչերով »:

Խուզարկութիւն «Իւմանիթէ»ի խմբագրատան մէջ

▬▬▬▬▬▬▬▬

ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՊ ՈՒՆԻ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ՀԵՏ

Շաբաթ օր բազմաթիւ գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ կոխեցին «Իւմանիթէ»ի խմբագրատունը, իբրեւ հետեւանք համայնավար գործիչի մը, Ռընէ Պէսօնի ձերբակալութեան, որ կատարուած էր անցեալ կիրակի օր: Այս գործիչին տան մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, հաստատուած էր թէ կ'աշխատի կազարգել դիմակի գործարանի մը մէջ եւ մանաւանդ հետամուտ էր գաղտնիքներ իմանալու: Մեքենագիր նամակ մը, որ զրկուած էր «Իւմանիթէ»ի Փարիզի կեդրոնէն, կը յայտնէր թէ ինչպէս պիտի օգտագործուէին ձեռք բերուած տեղեկութիւնները: Եղած պահանջին վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը շաբաթ առտու ժամը 9.15ին մտաւ « Իւմանիթէ »ի խմբագրատունը, իր օգնականներուն հետ: Ոստիկանական տեսուչներ չէնքէն ներս մտնելով, վար դրին ով որ կար, մինչ ուրիշ ոստիկաններ դուռին առջեւ կեցած կը հսկէին: Ներս մտնելու արտօնութիւն կը տրուէր միայն անոնց որ անդամ էին համայնավար կուսակցութեան: Վեթերան գործիչ մը, Քըլամաուս, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, չկրցաւ ներս մտնել, որովհետեւ միասին չէր առած կուսակցութեան անդամատոմսը: Բազմաթիւ ոստիկաններ դիրք բռնած էին խմբագրատան մօտերը եւ անխնայ կը ցրուէին կուսակցութեան անդամները, որոնք կ'ուզէին համախմբուիլ փողոցին մէջ: Խուզարկութիւնը տեւեց չորս ժամ: Ոստիկանութիւնը կ'ուզէր ձեռք անցընել մեքենագիր նամակին բնագիրը եւ տեղեկութիւններ ստանալ թերթին խմբագիրներէն: Վերջապէս գանուեցաւ նամակն ստորագրողը, ուսուցիչ Ռընէ Քօլաս, որ շատ կարճ պատասխան մը տուաւ եղած հարցումներուն.— « Ձեզ գիտեր: Տեղեակ չեմ »: Հարցաքննեցին նաեւ թերթին վարչական տնօրէնը, հաշուակալը եւ մեքենագիր օրիորդ մը, որոնք մերժեցին պատասխանել: Բաղձնի թերթերը կը գրեն թէ լրագրա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ»

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Գալուստ Օսմանի «Ազգ. Ժողով»ը: Հրաւիրուած էին 38 կազմակերպութիւններ, որոնցմէ 22ը ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները: Մերժողական պատասխան ղրկած էին Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Հայ կաթոլիկ եկեղեցիի վարչութիւնը, Բարեգործականը, Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը, Բժշկական Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազգային Թէքէեան Միութիւնը, Ռաֆայէլեան Սաներու Միութիւնը, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը եւն: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ ընտրուեցաւ 9 հոգինոց վարչութիւն մը, մէկ տարուան համար

Մանրամասնութիւններ յաջորդով

ԱՐՈՒԵՍՏ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԻ

Փիէռ Օտիս, որ ամէն օր կ'նոր տոմս մը ունի Փարի – Միտի թերթին մէջ, յանախ թարգմանուած Յառաջի կողմէ, 6 Ապրիլի թիւով կը քննադատէ օտար աշխատաւորներու մասին ձեռք առնուած միջոցները որոնք քաոս մը ստեղծած են ինչպէս օտարներու, նոյնպէս ֆրանսական իշխանութեանց մէջ: Այդ անիշխանութիւնը յանախ շատ սուղի կը նստի երկրին վրայ, ինչպէս դիտել կուտայ Փիէռ Օտիս

— Երբ վտարման հրաման կը տրուի անբաղձալի օտարականին եւ օտարականը չի հեռանար երկրէն, կառավարութիւնը մէկ միջոց միայն գտեր է իր հրամանը գործադրելու ;— Բանտարկել օտարականը:

Իրաւագիտակամ խորհրդակցութիւնները եւ գաւառական դատարանները վերջերս հաստատեցին թէ ո՛րքան ծիծաղելի կարգադրութիւն է այդ, դեռ աւելին՝ հակամարդկային:

Օրինակ,— ահա օտար աշխատաւոր մը, որ դատապարտուած է մէկ օրուան բանտարկութեան: Մեքենական ձեւով, այդ աշխատաւորը կը ստանայ անմիջապէս երկրէն հեռանալու հրաման: Եւ որովհետեւ օտարականը չի կրնար դուրս ելլել երկրէն,— ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի զայն,— ֆրանսական իշխանութիւնները կը բանտարկեն զայն, յետոյ ազատ կ'արձակեն, դարձեալ կը բանտարկեն, վերջը ազատ կ'արձակեն, դարձեալ կը բանտարկեն, եւ այսպէս 9 ամսուան բանտարկութիւն մը որ պետութեան կ'արժէ 24,000 ֆրանք: Երբ օտարականի մը իր երկիրը ղրկելը պիտի արժէր 53 ֆր 75, խելացութի՞ւն է, կը հարցնէ, 24,000 ֆրանք ծախսել՝ բանտարկելով զայն:

Բայց աւելի զաւ ամայեղի կարգադրութիւն է վտարել ամէն օտար աշխատաւոր, պարզապէս որովհետեւ անցած յանցանքի մը համար բանտարկուած է մէկ օր, երկու օր: Երէկ օտար աշխատաւորը, ակամայ արկած մը ունեցեր է, ոճրագործ մը չէ, վերջապէս որպէսզի արդարանալի ըլլար զայն դատապարտելու մշտնջենական այդ բանտարկութեան: Արդարեւ պարզապէս մշտնջենական բանտարկութեան կը դատապարտուին բոլոր օտար աշխատաւորները, որոնք հայրենիք չունին ու տարագրուած են,— եւ այս խեղճերը պետութեան մը բանտէն հազիւ ազատած կը մտնեն ուրիշ պետութեան մը բանտը:

Կարելի՞ էր հայցնել, տակաւին ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ Ֆրանսա, հակառակ իր աւանդութիւններուն, չյարգէր արդարութեան եւ մարդկայնութեան հայրենիքը:

Նոր օրինագիծ՝ արտաքսուած օտարներու մասին

Խումբ մը աջակողմեան երեսփոխաններ, Պ. Պ. Քամիլ Վալու, Ռընէ Տօմանժ եւ ժան Լը Քուռ Կրանմէզօն երեսփ. ժողովին յանձնեցին օրինագիծ մը, օտարականներու ընակութեան եւ արտաքսման մասին: Օրէնքով գանազան դէպքեր, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի տանք յառաջիկային, օրինագիծը մասնաւորապէս կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

1.— Զարտաքսել այն օտարականը որ ամուսնացած է Ֆրանսուհի մը հետ եւ որմէ մէկ կամ աւելի զաւակներ ունի, ծնած՝ Ֆրանսայի մէջ, եթէ այդ օտարականը ընտանիքի պէտք պաշտօնը կը կատարէ:

2.— Այն օտարականը որ առ նուազն հինգ տարի ծառայած է Ֆրանսական բանակին մէջ:

3.— ԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՎԻԶԱՆ ՍՏԱՆԱԼ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ՄՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՀԵՌԱՆԱԼ ԵՐԿՐԷՆ:

4.— Անչափահաս օտարականները (18 տարեկանէն վար):

Արտաքսումէ ազատելու միջոց մը

« Ժուռնալ » կը գրէ թէ ամուսնական գործակալութիւն մը օտարուհիներ կ'ամուսնացնէ Ֆրանսացիներու հետ, որպէսզի հպատակ համարուին եւ չարտաքսուին: Իբրեւ փաստ կը յիշէ թէ 70 տարեկան Ֆրանսացի մը համբուած եւ պսակած են, քիչ մըն ալ դրամ ցնծալով: Խնդիրը ոստիկանութեան հայտարուած ըլլալով, պատասխանած են թէ յաճախագէպ են այսպիսի պարագաները, բայց դժուար է հետապնդել ամուսնական գործակալութիւնները, որոնք արգիլուած չեն: Եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին լուր առնէ գործուած խարդախութեան մասին, կրնայ միջամտել, այլապէս անզօր է:

Ամէն պարագայի մէջ, մանաւոր պաշտօնեայ մը նշանակուած է, որպէսզի պրպտումներ կատարէ եւ երեւան հանէ խարդախ ամուսնութիւնները: Կ'ըսուի թէ այս հնարքէն օգտուած է նաեւ Գերմանուհի մը, ամուսին առնելով հիւանդանոց ինկած խեղճ Ֆրանսացի մը:

Բուշկինի արձանը Երեւանի մէջ

Բուշկինի մահուան 100ամեակին առթիւ, բանաստեղծին արձանը պիտի կանգնուի Երեւանի մէջ. Շինութիւնը յանձնուած է արձանագործ Արայ Սարգսեանի

Բուշկին, որուն բանաստեղծութիւններէն շատերը թարգմանուած են հայերէնի, այցելուեցաւ Հայաստան մը մէջ, 1835ին:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ օրինական գործողութիւնները լրացած ըլլալով, քաղաքապետութեան յանձնուած է Բանկալթիի հայկական գերեզմանատան «Թափուն» (սեփականագիր): Այս օրերս պիտի ձեռնարկուի գերեզմանատունը մասերու բաժնելու. Այս առթիւ «Ազգամ» կ'ըսէ թէ քաղաքապետութիւնը դատ պիտի բանայ պատրիարքարանին դէմ, պահանջելով ոչ միայն 20.000 ոսկիի հրաժարումի դրամը, այլեւ ուրիշ գումար մը, իբրեւ հատուցում, առարկելով թէ տարիներու դատավարութեան պատճառաւ հողին գինը ինկած է...

»»»..«««

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Կրասնօտարի մէջ, հինգ խորհրդային պաշտօնատարներ, որոնց չորսը կը պատկանին Քէնական ոստիկանութեան, իսկ հինգերորդը՝ բանտային վարչութեան: Ամբաստանուած են թէ կաշառելով ազատ արձակեր էին կարգ մը բանտարկեալներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳՍԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՐ ԱԽՈՐԺԱԿՆԵՐ

Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ Գերմանիոյ կողմէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական սահմանափակումներու ջնջումը հանդարտութեամբ դիտուած է Թուրք քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Այս «հանդարտութիւնը», կ'երեւի, պէտք է բացատրել սա իմաստով, թէ Թուրքիա չունեցաւ այն խռովքը, որուն մատնուեցան Ֆրանսա եւ Փոքր Համաձայնութեան պատկանող պետութիւնները։

Միւս կողմէ, սակայն, նոյն Թուրքիան գերմանական քայլին մէջ տեսաւ նախընթաց մը ու մտահոգուեցաւ թէ անոր օրինակին կրնան հետեւիլ նաեւ միւս «պարտեալները», որոնց կարգին նաեւ Պուլկարիա։

Այս հետեւութիւնը այնքան բնական էր որ, Փոքր Համաձայնութեան նման, Պալքանեան Համաձայնութեան պետութիւնները եւս իրար անցան եւ, անտարակոյս, դիմումներ կատարեցին կամ «կանխարգել միջոցներ» ձեռք առին՝ իրենց կարգին անակնկալներու առջեւ չգտնուելու համար։

Մասնաւորելով խօսքը Թուրքիոյ վրայ՝ անոր բովանդակ ուշադրութիւնը, անշուշտ, կեդրոնացաւ հիւսիսային դրացիին՝ Պուլկարիոյ վրայ, որուն հետ իր յարաբերութիւնները վերջերս շատ ալ սիրալիր կամ բարեկամական չէին։ Մանաւանդ որ, յունական վերջին ըմբոստութեան առթիւ Պուլկարիա, շատ արդարանալի մտահոգութեամբ մը, անհրաժեշտ գտած էր զօրացնել իր հարաւային սահմանները։ Թուրքիոյ այդ մտահոգութիւնը կը բացատրուի նաեւ այն իրողութեամբ որ՝ Էնկիւրիի պուլկարական նորընտիր դեսպանը, Պ. Փավլով,— որ երկրորդ անգամն է որ այդ պաշտօնով Թուրքիոյ մայրաքաղաքը կ'երթայ եւ առենին օսմ. Խորհրդարանի անդամ է եղած,— իր յանձնարարագիրները ներկայացման հետ հարկ զգացած է հաւաստիքներ տալ թէ՝ Պուլկարիա պիտի չհետեւի Գերմանիոյ օրինակին։

Անշուշտ, քաղաքական կեանքի մէջ, նման հաւաստիքներ ժամանակաշրջանի մը սահմանափակումը չունին ու տրուած պայմաններուն մէջ տրուած որոշման մը արտայայտութիւնն են։ Այսինքն՝ այդ կամ այլ հաւաստիքներէն երբեք կարելի չէ հետեւցնել որ զայն տուող պետութիւնը տեւապէս պիտի մնայ անոր հետեւող։ Մանաւանդ ներկայիս, երբ քաղաքական դէպքերը այնքան արագ վերիվայրումներ կ'ունենան, օրէ օր աշխարհը նոր անակնկալներ կ'արձանագրէ եւ չենք գիտեր թէ մէկ արեւածագէն միւսը ինչեր տեղի կ'ունենան։ Ուրիշ խօսքով, «օրերը յղի են» բացատրութիւնը գուցէ երբեք այնքան բնորոշ եղած չէ՝ համաշխարհային քաղաքականութեան տեսակէտէն՝ որքան այժմ։

Թողլով ուրեմն վաղուանը վաղուան, հարկ է այս բոլորէն հետեւցնել, թէ Թուրքիա անգամ մը եւս ու փաստօրէն կ'ապացուցանէ իր կասկածոտ ու ոչ—բարեկամական դիրքը դէպի հարեւան Պուլկարիան։ Թուրք մամուլին կամ առ հասարակ Թուրքիա հրատարակուող թերթի հետեւող մը կը նկատէ, արդէն, թէ Թուրք թերթերու Սոֆիայի թղթակիցները վերջերս որքան դիտումնաւոր լուրեր կը հեռագրեն կամ գրի կ'առնեն։ Այսպէս, դեռ քանի մը օր առաջ «Ճումհուրիէթ» հրատարակած էր հեռագիր մը իր Սոֆիայի թղթակիցէն։ Համաձայն այդ հեռագրին, իբրեւ թէ Պուլկարիոյ դահլիճը վստահութիւն չի ներշնչեր Եուկոսլաւիոյ, թէ՝ Պելկրատի պուլկար դեսպան Պ. Գաչաւով, «որ այնքան մեծ յոյսերով գնաց», ցարդ ոչ եւ է շօշափելի արդիւնք ձեռք ձգած չէ, եւ թէ, վերջապէս, Պուլկարիա կրկին կամ վերջը վերջը պիտի յածի իտալական ջուրերուն վրայ ...

Այս քանի մը տողերը կը մատնեն, արդէն, թէ Էնկիւրիի նստողներն ու իրենց բազմատեսակ գործակալները լրջօրէն մտահոգ են պուլկարեւսերպ մերձեցումով, որուն իբրեւ հետեւանք, կը խորհին անոնք, Պուլկարիոյ դժգոհութիւնները, բաղձանքները կամ ձգտումները «դէպի հիւսիսէն» հրաժարած եւ ուղղուած են «դէպի հարաւ»...

Թուրքերը գիտեն նաեւ թէ առէկա ոչ թէ այս կամ այն դահլիճի մասնակի քաղաքականութիւնն է, այլ, կարելի է ըսել, ամէնէն իրապաշտ ներկայացուած քաղաքականութիւնը, որ, միանգամայն, հանրային հիմնաւոր կարծիք մը դարձած է այլ եւս։

Գերմանական քայլին իբրեւ հետեւանք, Թուրքիա, սակայն, ունի նաեւ «խրախուսիչ» կողմ մը։ Դաշնագրի ջնջումը ան կը փորձէ նկատել առհասարակ բոլոր դաշնագիրներու զինուորական սահմանափակումներուն ջնջումն ու, յենլով իրեն հաճելի այդ մեկնութեան, սկսեր է վերջերս կրկին ձայն տալ Տարտանէլի ամրացման արդիւնք վերցնելու նման խօսքեր։

Կը յիշուի, անշուշտ, որ Ռիւշտի Արաս քանի մը տարի առաջ ալ անգամ մը այս հարցը փորձեց սեղանի վրայ բերել եւ, ինչպէս առենին գրեցինք, անմիջապէս լերուն ժողվեց։ Իրենց այդ արագ նահանջը բացատրեցին անով որ «Անգլիոյ հանրային կարծիքը կրնար դժգոհիլ»։ Այս անմեղ ու փափկանկատ նախադասութեան ներքեւ, սակայն, ծածկուած է երկու հակառակ եւ ուժեղ քաղաքականութեանց խուլ պայքարը։

Նեղուցներու հարցը բաւական հին է։ Բայց, ան, վերջին պատերազմէն ասդին, շրջուած ձեւով մը կը ներկայանայ։ Անգլիա երկար ատեն պայքարեցաւ զայն գոց պահելու համար։ Այդ շրջանին, Ռուսիա այլապէս տրամադրուած էր դէպի Թուրքիան եւ «դէպի Միջերկրականն» շեշտուած քաղաքականութիւն մըն էր։ Իսկ այդ քաղաքականութեան կամ ձգտումին հիմնովին դէմ էր Լոնտոնը։

Հիմա ուրիշ կերպ են դասաւորուած ուժերն ու շահերը։ Լոզանը, ուր Քրզընն ու Ըսմէթը բախեցան իրարու, արդիւնք Նեղուցներու ազատագրումը։ Թուրքիա, հակառակ իր ճիգերուն, չկրցաւ Անգլիոյ համաձայնութիւնը առնել՝ Տարտանէլը դնելու համար այն վիճակին մէջ, որուն կողմնակից էր, նախ քան ընդհ. պատերազմը, նոյն Լոնտոնը։ Լոզանէն վերջ, տարիներու ընթացքին, Թուրքիա հաշտուած կը թուէր այդ իրողութեան հետ։ Բայց, վերջերս քսաւ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացընել, Թրակիոյ նման, ն'ւ Տարտանէլի վրայ։ Մաքերու մէջ թարմ է Վորոշիլովի այցելութիւնը՝ Չանաքգալէ։ Այս պարագան ցոյց կուտայ, արդէն, որ Ռուսիան ալ, իր կարգին, նախապատերազմեան իր ցանկութեան ճիշդ հակառակը կը բաղձայ այսօր։ 1914էն առաջ ան կ'ուզէր որ բաց ըլլար Նեղուցը։ Այժմ կը բաղձայ, որ գոց ու ամրացուած ըլլայ։

Հասկնալի է, ուրեմն, որ Տարտանէլի հարցը զուտ թրքական պաշտպանողական հարց մը չէ։ Ճիշդ է, դերերը փոխուած են, ու ինչ որ երէկ Անգլիան կ'ուզէր եւ Ռուսիան չէր ցանկար, այսօր Ռուսիան կ'ուզէ եւ Անգլիան չի ցանկար։ Բայց, էականը միայն այն չէ թէ ով «բաց»ի եւ ով «գոց»ի կողմնակից է։ Այլ այն, որ այդ երկու մեծ ուժերը կրկին հակադիր կեցած են հոն։ Իսկ Թուրքիան նեղ մէջտեղ կը մնայ զինելու տեսակէտէն, երէկ կը կոթնէր Անգլիոյ իսկ այսօր՝ Ռուսիոյ վրայ։

Այս պայմաններուն մէջ, հասկնալի կ'ըլլայ թէ ինչ կը նշանակէ «Անգլիոյ հանրային կարծիքը չդժգոհեցնելու» թրքական փափկանկատ բացատրութիւնը։

Ինչպէս ըսինք, Թուրքիա, յենլով Գերմանիոյ քայլին վրայ, կը փորձէ կրկին այդ հարցը սեղանի վրայ բերել։ Կասկած չկայ, որ ան, իրականին մէջ, մինչ ալ, գաղտնի կամ յայտնի ձեւերով, կ'ամրացնէ Նեղուցը, որոշ չափով։ Բայց, այս հարցին մէջ ուշագրաւն ու կարեւորը այն է, որ Լոնտոն շատ յստակ պատասխան մը բանաձեւած է առոր դէմ,— «Ջնջենք ամբողջ Լոզանը»։

Այդ պատասխանը ստացաւ Թ. Ռիւշտի Արաս՝ ամէն առաջ, պիտի ստանայ ն'ւ վաղը։ Պատասխան մը, որ բաւական վրդովիչ էր քէմալական Թուրքիոյ համար, քանի որ ինք անոր կոթնած է։

Ինչպէս կը տեսնուի, խնդիրը բաւական փափուկ է ու միանգամայն բարդ եւ մեծարժէք։ Նոյնքան փափուկ է ն'ւ Թուրքիոյ դիրքը ու ճիշդ այդ է պատճառը որ արդէն իսկ պարզուած Լոնտոնը այնքան հանգարտ է նման լուրերու կամ պահանջներու առջեւ։

Միամիտ փորձ մը կամ, աւելի ճիշդ, աններելի յաւակնութիւն մը պիտի ըլլար նախատեսութիւններ ընել այս մասին։ Բաւականանանք, ուրեմն արձանագրելով իրողութիւնները՝ այնպէս ինչպէս որ են կամ կ'երեւին մեզի, ու քաղաքական այս թոհուբոհին մէջ ջանացինք ընդգծել միայն այն որ ուղղակի կամ անուղղակի կը շահագրգռէ մեզ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1500ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Մարտ 30ին եւ 31ին Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցան սգահանդէսներ, ի յիշատակ Պէլժիոյ Ալպէր Թագաւորին, Եուկոսլաւիոյ Աղեքսանդր Թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարար Լուի Պարթուի, նախաձեռնութեամբ նախկին մարտիկներու միջազգային Դաշնակցութեան Ռումանիոյ հատուածին կիներու բաժնին։ Այս հանդէսներուն ներկայ եղան կառանց պատգամաւորութիւններ, Ֆրանսայէն, Եուկոսլաւիայէն, Պելճիքայէն, եւ Ռումանիոյ պետութիւններու ուրիշ ներկայացուցիչներ։ Պատգամաւորներու շարքին, պատուոյ տեղ տրուած էր հայ նախկին մարտիկներու պատգամաւորութեան, բաղկացած հինգ հոգիէ։

Տօմնիցա Պըլաշա եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած սգահանդէսին մասնակցեցաւ նաեւ Հայկական պատգամաւորութիւնը եռագոյնով։

Իշխանուհի Քանթաքուզինօ անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց հայկական պատգամաւորութեան։

⁂ Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ տեղի ունեցան եւ պիտի ունենան շարք մը հանդիսութիւններ, հայ եւ ռումէն հասարակութեան համար։ Մինչեւ հիմա տեղի ունեցաւ Կոմիտաս երգչախումբի համերգը Պուքրէշի լաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ։ Ռումանական միութեան հրաւէրով դասախօսեց ռումէն յայտնի բանաստեղծ Gala Galaction, իսկ կիրակի 31 մարտ տեղի ունեցաւ «Րաֆֆի» մշակութային միութեան նախաձեռնութեամբ հանդէս մը, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Այս առթիւ խօսք առին կաթողիկէ առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան եւ Պ. Յ. Ծ. Սիրունի։

Նկատի ունենալով որ ներկայ 1935 տարին նուիրուած է 1500ամեակի հանդիսութիւններու, կազմուեցաւ 14 միութիւններէ յանձնախումբ մը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ զանազան միութիւններու աշխատանքները համադրել, չխաչաձեւելու համար իրար։ Երկրորդ՝ Թեմական Իշխանութեան նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ վերջին պահուն ուրիշ յանձնախումբ մը որ պիտի կազմակերպէ եկեղեցական եւ պաշտօնական հանդէսներ։ Աստոնցմէ անկախ հայ մշակոյթի [illegible] բացառապէս ռումէն եւ օտար հասարակութեան համար ծրագրած է հանդիսութեանց եւ դասախօսութեանց շարք մը։ Այդ առթիւ կազմելով պատուոյ յանձնախումբ մը որուն մաս կը կազմեն նախագահ փրոֆ. Եորկա, արտաքին նախարար Ն. Թիթուլեսքու, կրթական նախարար Տօքթ. Անկելեսքու, դաւանութեանց եւ արուեստից նախարար Եօն Լէփէտաթու։ Նախկին նախարար, երեսփոխան եւ ազգային գիւղացիական կուսակցութեան պետ Եօն Միհալաքէ, նախկին նախարար, երեսփոխան եւ հողագործական միութեան կուսակցութեան պետ Ք. Արճէթօյանու, երեսփոխան համալսարանական փրոֆէսօր եւ ազգային ազատական կուսակցութեան պետ Կ. Պրըթիանու, նախկին նախարար եւ ժողովրդական կուսակցութեան պետերէն հայազգի Թրանքու-Եաշ, նախկին նախարար, երեսփոխան եւ գիւղացիական արմատական կուսակցութեան պետ Կ. Եունիան, նախկին նախարար, ակադեմիայի անդամ եւ ազգ. հողագործական կուսակցութեան պետ Պ. Օքթաւիան Կոկա, ակադեմիի նախագահ եւ նախկին նախարար փրոֆ. Լ. Մրազէք, ակադեմիի անդամ եւ մատենադարանի պետ զօրավար Ռօդլեթթի, Պուքրէշի նախկին քաղաքապետ Տէմ. Տօպրէսքու, Ռումէն կաթոլիկներու Մեթրոպոլիտ արք. Ցիզար, նախկին նախարար եւ Ունիվէրսուլ մեծ թերթի տնօրէն Պ. Ս. Փոփէսքու, որոնց անձնաւորութիւնները համակրական նամակներով ընդունած են յանձնախումբի անդամակցութիւնը։

Մայիսի առաջին շաբթուն մէջ տեղի պիտի ունենայ հայ արուեստի եւ մշակոյթի նուիրուած մեծ հանդիսութիւն մը եւ տարուան ընթացքին զանազան դասախօսութիւններ ռումէն հասարակութեան համար ըստ հետեւեալ ցանկին, Ա.— Հայ արուեստ, Բ.— Հայ գրականութիւնը, Գ.— Հայ նկարչութիւնը, Դ.— Երաժշտութիւնը, Ե.— Հայ ճարտարապետութիւնը, Զ.— Հայ գիտութիւնը, Է.— Ռումէն հեղինակներ Հայերու մասին, Ը.— Գերման գիտնականներու դերը հայ մշակոյթի լուսաբանութեան մէջ, Թ. Ֆրանսացի գիտնականներ եւ հայ բանասիրութիւնը։ Կիրակի գիշեր Կոմիտաս երգչախումբը պիտի երգէ գերման հասարակութեան համար, իսկ երկուշաբթի «Կոմիտաս» պիտի երգէ ռատիօյէն։

ՀԱԿԱՀԱՅ ԹՌՈՒՑԻԿ ՄԸ

⁂ Տեղական փոքր թերթ մը անցեալ շաբթու անտեղի բարբաջանքներ ուղղած էր հայ առեւտրականներու հասցէին, ըսելով թէ «Նանսէնեան անցագրով այս Հայերը» եկած են Ռումանիա եւ տիրած առեւտրական հրապարակին, ու տեղի կուտան անընդունելի մրցակցութեան մը։ Նոյն իմաստով թռուցիկներ բաժնուեցան անցեալ օրերը Պուքրէշի փողոցներուն մէջ, հրաւիրելով բոյքոթի ենթարկել հայ առեւտրականները, միւս կողմէ 26 ռումէն առեւտրականներ դիմած են պաշտօնական օրգաններու, խնդրելով որ այլեւս արտօնութիւն չտրուի Նանսէնեան անցագրով Հայերու առեւտուրով զբաղելու։

Ըսեմ անմիջապէս որ այս բողոքի ցոյցերը բնական ընդվզումի մը արգիւնք չեն։ Ռումէն հասարակութիւնը երբեք դժգոհ չէ Հայերէն, այնպէս որ այնքան ալ իրար անցնելու բան չկայ։ Խնդիրը պարզապէս Հրեաներու կողմէ կազմակերպուած է, անպաշտօն հանգամանք ունի եւ կը ձգտի չէզոքացնել ուղղակի Հրեաներու դէմ սկսած պայքարը, որ վերջերս սուր հանգամանք մը ստացաւ։ Այսուհանդերձ անխոյժ [illegible] 40 հայ առեւտրականներ առեւտրական սենեակ մը հիմնեցին, պէտք եղած հակապայքարը տանելու համար։

ԲԱՆՈՒՈՐ

[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամիսէ մը ի վեր Մարսէյլի մեր հայրենակիցները մոռցած են իրենց առօրեայ հոգերը, ինչպէս նաեւ գործազրկութիւնը ու նպաստազրկութիւնը եւ ծանր մտահոգութեանց կատարեալ անելի մը մատնուած են ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան խնդրով։

Ինչպէս առհասարակ մեր բոլոր դժբախտութեանց օրերուն, այժմ ալ ասպարէզ բացուած է զանազան շահագործութեանց համար։

Մարսէյլի Հայերու բացարձակ մեծամասնութիւնը ֆրանսերէն լաւ չըգիտնալուն համար, ինքնութեան թուղթերու առթիւ տրուած հարցարանները լեցնելու առեն մեծ դժուարութիւններ կը քաշէ։

Քանի մը բառ ֆրանսերէն խօսող, առանց տառասխալի իրենց անուններ գրել չգիտցող մարդիկ, փաստօրէն մղուած, իրենց ֆրանսագէտ ըլլալը ապացուցանելու համար, իրենց ազգականներուն, հայրենակիցներուն եւ ծանօթներուն սիրայօժար ծառայութիւն մատուցանելու խնդրանք ներկայացնելով, «յօնք շտկելու տեղ, աչք կը հանեն», սխալ պատասխաններ գրելով, յաճախ միտումնաւոր բաներ արձանագրելով հարցարաններուն մէջ.

Կան նաեւ շահագործողներ ալ, որոնք օգտուելով պատեհութենէն, 4—5 ֆրանք առնելով, հարցարանները կը լեցնեն, առանց սակայն ծանօթ ըլլալու տրուած հարցերուն հետապնդած նպատակին, անհեթեթաբանութիւններու տեղի տալով, կոպիտ սխալներ արձանագրելով եւ ենթականերուն վիճակը ստոյգ վտանգի ենթարկելով։

Ընդունուած օրէնք է աշխատանքի համար վարձատրուիլ, պայմանաւ որ կատարուած աշխատանքը ըլլայ օգտակար, անթերի եւ անվնաս։

Ճիշդ է որ մեր մաս մը հայրենակիցները, երբեմն դիւրահաւան, յաճախ ալ խնայողութեան համար այսպիսի պարագաներուն, յանձն չեն առներ փոքր նեղութիւններ, ինչպէս նաեւ նիւթական պզտիկ զոհողութիւն մը, չմտածելով որ աննշան խնայողութեան մը համար, պիտի ենթարկուին աւելի մեծ տառապանքներու եւ դժբախտութիւն պատճառելու ատոնց նեղութիւններու, նիւթական վնասներու։

Բաւականանանք միայն 3 օրինակներ արձանագրելով.—

1.— Մշեցի ծերուկ մը, որ 13 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կ'ապրի եւ մէկէ աւելի օգտուելիք հանգամանքներ ունի, իր հարցարանին մէջ սխալ պատասխաններ գրուած են

Ա.— Քանի՞ տարի Ֆրանսա կը բնակի հարցումին դէմ գիծ մը քաշուած է.

Բ.— Զաւակներուն հպատակ ըլլալու պարագան չէ շեշտուած։

Գ.— Ի՞նչ աշխատանք կ'ուզէ ստանձնել հարցումին դէմ գրած է «ոչինչ»։

2.— Երիտասարդ մը, (Վանեցի) ամուրի է,

Ա.— Կինդ ի՞նչ հպատակութիւն ունի, հարցումին պատասխանած է R. O. Arménienne մինչ նոյն հասցին ճիշդ վերեւը գրուած է՝ ամուրի է։ Եւ դեռ ուրիշ սխալ պատասխաններ։

3.— Երիտասարդ կին մը, հարցարանին մէջ, արձանագրած է որբեւայրի, յաջորդ հարցումին դէմ գրուած է թէ ամուսինը ռուսահպատակ է։ Աշխատաւորի հարցին դէմ արձանագրած է «վճռական», մեռած ամուսնոյն զբաղումը։

Ահա թէ ինչպէս անուշադրութեամբ կը տուժեն մեր հայրենակիցները։

Զգոյշ պէտք է ըլլալ։

Միւս կողմէ, անխղճութիւն է այսպիսի օրերուն, թշուառներու թշուառութիւնը շահագործել, կամ անտարբերութեան զոհ դարձնել մեր հայրենակիցները։

Վարագ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Գրական լեզուի խնամեալ, երբեմն սեթեւեթ դարձուածներն ամէնքին անսովոր են, վերացական գաղափարներու խառնուածն իր հասողութենէն վեր կը զգայ, հոգեխօսական կնճռոտ հիւսուածքներն՝ ամպային տարտամութիւններ են իրեն համար։ Ռամիկն աւելի իր բառերուն մէջ կ'ապրի, անոնք շատ աւելի անմիջական, թարմ իրականութիւններ են — իր բազկէբակին պէս բաբախուն, քան որ գուցէ կարող է զգալ դրագէտն անգամ։

Սուզուած բնութեան մշտահոս փոփոխութեանց մէջ՝ իր լեզուին ալ թափանցումը կը խառնէ այդ հոսանքին։ Եւ այդպէս ներշնչուած՝ բառեր կը ստեղծէ՝ ինքնաբուխ — բառեր՝ ժայռերու կարծրութեամբ եւ ամպերու փափկութեամբ, փոթորիկի ուժգնութեամբ եւ զեփիւռի հեզութեամբ, վիհերու տխրութեամբ եւ արեւու պայծառութեամբ։ Իրեն համար չկայ հասարակաց բառ, բացի երկրագունդէն, ոտքին տակ, եւ երկնակամարէն՝ գլխուն վերեւ, ուրիշ ամէ՛ն, ամէն բան հոսանուտ եւ փոփոխական է բնութեան մէջ։ Քիչ խօսքով եւ պարզ բառերով՝ ռամիկն աշխարհն՝ը կ'ապրի հոգեպէս, իր սրտին ու մաքին կը սպառէ։ Անկից՝ այն կարճ առածները, այն պարզուկ առակները եւ այն յանդուգն փիլասոփութիւնները, որոնք երբեք չեն մեռնիր ... Այս ամէնը, կրնանք ըսել, ռամկօրէնի բարեմասնութիւններն են, անոր ներքին արժէքը կը ներկայացնեն։ Այդ խորապէս գեղեցիկ ներքնոյն կը համընթանայ սակայն, քիչ բացառութեամբ աղճատ եւ անտաշ արտաքին մը, որ է լեզուին քերականական եւ հնչաբանական կողմը։

Ռամիկը՝ բառերու հոլովներէն եւ բայերու ժամանակներէն այն միայն կը պահէ իր լեզուին մէջ, ինչ որ անհրաժեշտ է առօրեայ կենակցութեան համար։ Եւ այդչափն ալ ուրիշ շատ մը բառերու նման ամփոփելով, աղճելով կամ թէ ձայնաւորները դուրս ձգելով, բաղաձայնները խառնելով՝ խժաձայն լեզու մը կը ստեղծէ։ Ինքզինքը հաղորդելու փութկոտութենէն մղուած՝ անվրդով յանդգնութեամբ բառերու հինն ու նորը, գեղեցիկն ու տգեղը, տոհմայինն ու օտարը կը խառնէ իր խօսքին մէջ։ Առով բնական է թէ այդպիսի լեզու մը «խեղճընկաղոյն», «խուճապաղոյն» եւ «գժուարիմաց» դառնար գրական հայերէնի վարժ ականջներու համար, եւ երկուքն ալ, գրականն ու ռամկօրէնը իրարմէ՝ անհամեմատ չափերով խոտորէին եւ գրեթէ անհաղորդ դառնային։

Միայն թէ ազգի մը միայնոյն լեզուն, ա՛յն որ սերունդէ սերունդ պիտի փոխանցուի եւ պիտի ներկայանայ իբր բուն իսկ ազգային լեզու, այդ լեզուն ոչ գրական բուռածն է եւ ոչ ալ ռամկօրէնը, այլ հաղորդակցութեան այն կենդանի բարբառն է, որ լեզուի ընդհանուր միութիւնը կը հիմնէ եւ կը պահպանէ, իբր կամրջաձիգ Միջին մը։ Ըսել կ'ուզեմ. ամէն ազգի մէջ եղած է եւ միշտ ալ պիտի գտնուի դասակարգ մը, կրթութեան տեսած քաղքենի դասակարգ մը, որ ընդհանուր զարգացողութեան տեսակէտով՝ նոյն ազգին ընտրելագոյն կորիզը կը կազմէ։ Այդ դասակարգը յարատեւ շփման մէջ կը գտնուի ընկերութեան ամենավերին եւ ամենաստորին խաւերուն հետ։ Իրեն կը վիճակի մէկ կողմէ անդրադառնալ ժողովուրդ կրթել, միւս կողմէ իր մէջէն տաղանդաւոր անհատներ՝ վարչական, տնտեսական, եկեղեցական եւ մտաւորական մարզերու բարձրացնել, որով ազգային կեանքի լծակը կը կարէ միշտ աւելի կամ պակաս յաջողակութեամբ։ Եւ այսպէս՝ լեզուի տեսակէտով՝ դասականին ու գրականին տեւական միջնորդը կը հանդիսանայ, եւ լեզուի ընդհանուր միութիւնը կը մարմնացնէ իր վրայ։ Այս խմառով՝ Արքունի դպիրն իր պատմագրութիւնը, գուսանները իրենց երգերն ու վիպասանութիւնները մշակած բառերով ու պատկերներով կը զարդարեն, իսկ դասաւորողներ՝ արհեստներու եւ գիտութեանց նորանոր բառերով իր աղքատիկ բառագանձը տակաւ կը ճոխացնէ։

Այսպիսի դեր կատարող դասակարգ մը, պարզ է թէ բաւական ազդեցութիւն ունի ազգի մը կրթական եւ քաղաքական կեանքին ու բախտին վրայ։ Իրմով ազգը կը բարձրանայ, իրմով ալ կ'իյնայ։

Այսպէս՝ Ե. դարու դասական լեզուն վկայ է, որ ազգին մէջ ամենաբարձր քաղաքակրթութեան մը գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մը եղած էր արդէն, ու միայն ժամանակի կարօտ էր ծաւալելու եւ խորարմատ դառնալու համար։ Սակայն քաղաքական վերահաս յեղաշրջումներն յանկարծօրէն կասեցուցին այդ թափընթաց յառաջխաղացքը։ Վարդանանց պատերազմը ազգին կրթական քաղաքական կեանքին մէջ՝ անընդհատ ցրւէժ մը ձեւացուց յանկարծ, որուն ստորոտէն պղտոր գետ մըն էր այնուհետեւ, որ փրփուրներու մէջէն ուժաթափ դուրս գալով՝ դէպի անորոշ ապագան սկսաւ դիմել։

Զ. եւ Է. դարերուն այլ եւս չկար հոխամոյլիկ ու ռազմասէր արքունիքը, չկար Սահակ — Մեսրոպեան ուսումնական կաճառը, ոչ ալ դպրոցներու կանոնաւոր աշխատանքը ինչպէս Ս. Մեսրոպի օրով։ Նորահաս սերունդը թերի ու տարտամ կրթութիւն մը միայն կրցած էր առնել, եւ ինչ զարմանք եթէ նոր գրողներն իրենց ուժերէն վեր զգային այլեւս դասականին բարձր ոճը, եւ ստորնանարար հակէին իրենց խօսակցական պարզ ձեւերուն։ Անկէ զատ՝ փիլիսոփայական գրականութեան ծեծծաւալ ու խորիմաստ նիւթերը մթերուած կը մնային դասական շրջանին մէջ. կը մնար արդ՝ ամէնը հանրութեան մատչելի ընել ժողովրդական պարզուկ ռամկախառն լեզուով։ Այս գերն ալ առաւ նոր մշակներուն կը վիճակէր։

Ինչ կը հետեւի այս ամէն պարագաներէն, այն թէ գրական լեզուի անկումը եւ ռամկօրէնի մուտքը՝ ոչ թէ արուեստական, այլ շատ բնական կերպով կատարուած է, եւ թէ լեզուն ազգային զարգացողութեան բնական չափանիշն է։ Եւ այս է այն վճռական վայրկեանը ուր ազգային աշխարհաբարն իր գոյութեան իրաւունքն առաջին անգամ զգալի կ'ընէ։ Սկզբնաւորութիւն մը, որ թէեւ թաքուն ու տարտամ, ինչպէս արթնցող բուսականութեան հիւթերու առաջին խլրտումը, բայց ալ պիտի չդադրի, մինչեւ որ օր մը, գուցէ դարեր ետքը՝ իր որոշ ինքնատիպ կերպարանքն առնէ։

(Շար.)

(2)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ձենճիւս պաշտօնատան կողմէ Մարսէյլի օտարականներուն տրուած հարցարաններուն հետ կան ճերմակ թուղթի վրայ տպագրուած հրահանգներ (notice), որոնց ուշի ուշով պէտք է հետեւին հարցարան լեցնողները։

«Ի՞նչ պէտք է ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ մը որ իր ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ինքնութեան թուղթը նորոգել կ'ուզէ»։

«ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵԿՈՅՑ»

Շահակիցներուն կը յանձնարարուի բացարձակ ճշդութեամբ կատարել հետեւեալ պայմանները։ Այն թղթածրարները որոնք անկատար են, այսինքն՝ վարը յիշուած թուղթերէ մէկը պակաս ունին կամ հարցումներէն մէկը կամ աւելին անպատասխան ՁԳՈՒԱԾ են, ԿՐՆԱՆ ՉԵՂԵԱԼ ՀԱՄԱՐՈՒԻԼ։

Այն օտարները որոնք աշխատաւորի տոմսակ ունին, իրենց ինքնութեան թուղթերուն կամ ընկալագիրներուն (ռէսէփիսէ) պայմանաժամը լրանալուն պէս, իրենց բնակավայրի Office Public de Placementին պէտք է ներկայացնեն հետեւեալ թուղթերը, որպէսզի իրենց թուղթը նորոգուի.

1.— Դրոշմաթուղթի (4 ֆրանքնոց) վրայ գրուած աղերսագիր մը

Je soussigné ... ... de nationalité .... demeurant Rue .... No .... ai l'honneur de solliciter l'Avis FAVORABLE nécessaire au renouvellement de ma carte d'identité de travailleur No... (ou de mon récépissé) délivrée à le

(Date et signature)

2.— Մանրամասնօրէն պատասխանել, տեղեկութեանց թերթի մը վրայ, (որուն գոյնն է կարմիր կամ դեղին, որ կառավարութեան կողմէ տրուած է), եղած հարցումներուն։

3.— Նոյնպէս կառավարութեան կողմէ տրուած երկու օրինակ ճերմակ թերթերուն վրայ գործատէրերը պէտք է արձանագրեն աշխատաւորին գործն ու վարձքը։ Գործատէրերը այս վկայագիրները լեցնելէ վերջ պէտք է քաղաքապետարան երթան կամ իրենց պատկանեալ ոստիկանատուն եւ իրենց ստորագրութիւնը վաւերացնել տան։ Այն աշխատաւորները որոնք գործազուրկ են եւ գործատէր չունին, գործազրկութեան անտուկի գրասենեակը պիտի երթան եւ հոնկէ ստանան իրենց գործազուրկի վկայագիրը

4 — Պէտք է ղրկել շատ ընթեռնլի կերպով հասցէն կրող պահարան մը, 50 սանթիմնոց դրոշմաթուղթով մը։

Վերոյիշեալ պայմաններու տակ շարադրուած թղթածրարը գրասենեակը տարած ատեն, ամէն մարդ պէտք է ցուցնէ իր հին ինքնութեան թուղթը։

Ետոյ.

Այն օտարականները որոնք հետեւեալ պարագաներէն մէկուն մէջ կը գտնուին, եթէ կ'ուզեն օգտուիլ այդ պարագաներուն համար նախատեսուած բացառիկ առաւելութիւններէն, պարտին ներկայացնել իրենց պարագան ապացուցանող փաստաթուղթերը.—

Ա.— Օտարները որոնք ամուսնացած են ծնունդով Ֆրանսուհիի մը հետ, եթէ նոյն իսկ այն Ֆրանսուհին իր ամուսնութեամբ իր հպատակութիւնը կորսնցուցած ըլլայ։ Այս պարագային համար իբր փաստաթուղթ պէտք է ներկայացնել կնոջ ծննդեան վկայագիրը եւ ամուսնութեան տետրակը։

Բ.— Ֆրանսուհիներ որոնք ծնած են Ֆրանսուհի, բայց կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը։ Անոնք ալ պէտք է ներկայացնեն ծննդեան վկայագիր եւ ամուսնութեան տետրակ։

Գ.— Օտարականներ՝ որոնք ֆրանսացի զաւակներ ունին։ Պէտք է իբրեւ փաստաթուղթ ներկայացնեն տղոց հպատակութեան թուղթը։

Դ.— Օտարականներ որոնք ֆրանսահպատակ եղբայր կամ քոյր ունին։

Ե.— Օտարականներ որոնք 18 տարեկանէն վար են եւ Ֆրանսա ծնած են։ Պէտք է ցուցնեն ծննդեան վկայագիրը։

Զ.— Հին լեգէոնականներ, որոնք բարի վարուց վկայագիր մը պէտք է ունենան։

Է.— Օտարականներ որոնք տասը տարիէ աւելի Ֆրանսա կը բնակին շարունակաբար։ Ասոնք պէտք է ներկայացնեն բնակութեան վկայագիր կամ աշխատութեան վկայագիր, որոնք պէտք է օրինաւորապէս վաւերացուած ըլլան իրենց շրջանի քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան կողմէ։

Ը.— Օտարականներ, որոնք ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ԵՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ։

Այս փաստաթուղթերը պէտք է վերադարձուին իրենց տէրերուն։

Վերոյիշեալ պայմաններու տակ կազմուած եւ մատուցուած «տօսիէ»ները պիտի ուսումնասիրուին Տեղաւորման Պաշտօնատան (Օֆիս փլասման) կողմէ որ տէրերուն պիտի վերադարձնէ թէ գործատիրոջ եւ թէ գործազրկութեան անտուկին կողմէ տրուած վկայականներէն մէկը, վրան արձանագրելով արդիւնքը

Եթէ արդիւնքը նպաստաւոր է (Avis favorable) խնդրարկուին կը մնայ դիմել Rue de l'Evêché, որպէսզի ինքնութեան թուղթը փոխուի։ Ասոր համար պէտք է ունենալ.—

1.— Դրոշմաթուղթի վրայ գրուած կարճ աղերսագիր մը, խնդրելով իր անձնագրին նորոգումը։

2.— Իր հին անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ)։

3.— Հինգ լուսանկար, դէմքէն քաշուած, առանց գլխարկի։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՄԷՋ

ՊՐՒՔՍԷԼ, 5 ապրիլ (Յառաջ).— Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. ի նշան երախտագիտութեան ու յարգանքի, գովելի գաղափարը ունեցաւ իր մեկնումէն առաջ այցելելու պելժ անծանօթ զինուորին դամբարանը, ընկերակցութեամբ վարչութեան ատենապետին, եւ գաղութին կողմէ շքեղ ծաղկեպսակ մը դրաւ շիրմին վրայ։

Այդ առթիւ «La Libre Belgique» հրատարակեց կաթող. նուիրակին եւ իրեն ընկերացող վարչութեան անդամներուն խմբանկարը, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Հայոց կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, անծանօթ զինուորին առջեւ, ընկերակցութեամբ Գաղթ. Վարչութեան ատենապետ Տոքթ. Մուրատեանի»։

** Կաթող. նուիրակին Պրիւքսէլէն մեկնումին առթիւ, Հայ Ակումբի վարչութիւնը ճոխ թէյասեղան մը սարքեց ի պատիւ իրեն։ Այդ առթիւ համակրական ուղերձներ արտասանեցին Պ. Ց. Գասմաճեան, Ակումբի վարչութեան կողմէ, եւ Տիկ. Կորկանով՝ Կ. Խաչին կողմէ։ Փրոֆ. Ադոնց, իբր նախկին ճեմարանական եւ ընկերակից նուիրակին, անցեալի վերյիշումը ընելէ ետք, թելադրեց ոչ միայն նիւթապէս, այլ եւ բարոյապէս քաջալերել մայր տաճարի վերաշինութեան նուիրական ու ազգային ձեռնարկը։

Կաթող. նուիրակը շնորհակալութիւն յայտնեց գաղութին կողմէ իր անձին հանդէպ ցոյց տրուած համակրական արտայայտութեանց համար, եւ խօսքը վերջացուց սէր, եղբայրութիւն ու խաղաղութիւն մաղթելով բոլոր գաղութներուն։

Նուիրակին ներկայութիւնը մեծ ոգեւորութիւն ու խանդավառութիւն ստեղծեց Պելժիոյ գաղութին մէջ։

Մայր տաճարի վերաշինութեան համար կազմուեցաւ Տիկիններու մասնախումբ մը, որ ժօտեր հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ։

Նկատի առնելով տիրող նպաստաւոր տրամադրութիւնը, կը յուսացուի որ հանգանակութիւնը գոհացուցիչ արդիւնք մը ունենայ, հակառակ տնտեսական տագնապին։

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Անցեալ կիրակի, հրաժեշտի հաւաքոյթ մը սարքուած էր «Սիփան» երգչախումբի կողմէ, իր ղեկավար Պ. Սաքօ Ցակոբեանի մեկնումին առթիւ։

Բազմաթիւ բարեկամներ ու ծանօթներ եկած էին իրենց հրաժեշտի ողջոյնը տալու։ Պ. Շահխաթունի խօսք առնելով, ջերմապէս գնահատեց Սաքօն եւ իր կազմած երգչախումբը՝ մանաւանդ իրենց կատարած դերը, եւ մաղթեց որ «Սիփան»ը այսուհետեւ շարունակէ իր գործը նոյն խանդավառութեամբ, ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի։

Ետքը խօսեցաւ Պ. Սաքօն, շնորհակալութիւն յայտնելով իր բարեկամներուն որ եկած էին յարգել զինքը, եւ խօսքը ուղղելով մայրերուն ըսաւ.— Թող մեր մէջ անպակաս ըլլան ձեզի պէս մայրեր.

Դերասան Բաղրամունի իր կարգին գովեց հայ երգը, եւ Սաքօի կատարած ծանր աշխատանքը։ Խօսեցաւ նաեւ Շ. Միսաքեան, շեշտելով թէ մեր բոլոր պարտութեանց մէջ անյաղթ մնաց հայ երգը, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը հայ ժողովուրդի հոգեկան ուժին։ Ճոխ սեղան մը սարքուած էր, գինիով, պտուղներով եւ խմորեղէններով։ Երգչախումբը վերջին անգամ ըլլալով Սաքօյի ղեկավարութեամբ երգեց քանի մը ժողովրդական երգեր։ Միջանկեալ տեղի ունեցան եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Ժամանակը անցած էր, բայց ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ։

Բարի ճանապարհ եւ նոր յաջողութիւններ սիրելի Սաքոյին, Հարաւ. Ամերիկայի մէջ

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, 2 ապրիլ (Յառաջ).— Անցեալ տարի յունիս ամսուն էր որ Լիոնի Արիներու խմբապետ Պ. Գեղամ Ցակոբեանի անխոնջ ջանքերով կազմուեցաւ հայ արի գայլիկներու խումբ մը։ Խմբապետը բնակելով Լիոն՝ յաճախ կ'երթեւեկէր եւ լուռ ու մունջ կ'աշխատէր։ Այս արի հայորդին իր յամառ աշխատանքով մարտ 30ի շաբաթ երեկոյեան կազմակերպած էր նորակազմ խումբին բացման հանդէսը, որուն դերակատարները իր սիրած փոքրիկ գայլիկներու խմբակն էր, բաղկացած 8 սիրասուն ու սեւաչուի հայիկներէ։ Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւնով մը։ Որոշեալ ժամուն վարագոյրը բացուելով խմբապետի մէկ ազդանշանին վրայ բեմին վրայի գայլիկները բարեւի կեցած երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յաջորդաբար արտասանեց Հայկազ Աստուրեան, Յ. Թումանեանէն կտոր մը։ Գեղեցիկ ֆանթէզի մը բրաւ Վարդգէս Մուրատեան, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները։ Միջնարարներուն Պ. Պ. Մոմճեան, Գրիգորեան եւ ուրիշ, ազգային եւ գեղջկական բնոյթ կտորներ նուագելով հանդէսին փայլ կ'աւելցնէին։

Խմբապետը բեմ գալով տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին եւ թելադրեց ներկաներուն որպէսզի իրենց սիրելի փոքրիկները ղրկեն մարզանքի բարիքներէն։ Ըսելէ նաեւ թէ Հայ Արիներու միութիւնը չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան։ Նկատելով որ գայլիկներու նորակազմ խումբը իրեն հետ հաւասար աշխատեր է այսօրուան հանդէսը գլուխ հանելու եւ յուսալով թէ իրենց մեղուաջան աշխատանքին շնորհիւ ապագային աւելի դժուարին գործերու պիտի կրնան լծուիլ, խումբը կնքեց «Մեղու» անունով։

Քառորդ ժամուան դադարէ մը յետոյ սկսան սկաուտական խաղերը, բանակումի կրակ.— գայլիկները շարուած են կրակին շուրջ, խմբապետը կը սկսի արարողութեան.— «Ինչպէս այս կրակին տաքութիւնը, այնպէս ալ թող տաք ըլլան մեր յարաբերութիւնները։ Ինչպէս այս կրակին բոցը վառվռուն, այնպէս ալ թող մեր սրտերը ըլլան վառվռուն։ Ինչպէս այս կրակին մուխը կը բարձրանայ դէպի երկինք, այնպէս ալ թող երկինք բարձրանան մեր ուրախութեան աղաղակները»։ Այս կարճ բայց բովանդակալից արարողութենէն վերջ իրենց յատուկ զանազան բացագանչութիւններով, երգերով ու պարերով սկսան զուարճանալ։ Ջինական պարը՝ ներկաներու փափաքին համաձայն կրկնուելով երկարօրէն ծափերու արժանացաւ։ Ի վերջոյ ներկայացուեցաւ «Հայաստանի ոգին»։ Փոքրիկ դերակատարները շատ բնականօրէն կատարեցին իրենց դերերը եւ արժանացան ջերմ ծափերու ։ Լիոնի գայլիկներէն հազիւ 8—10 տարեկան փոքրիկն Գրիգորեանը՝ պարեց կովկասեան տարազով, դանակներով եւ հօրը նուագին ընկերակցութեամբ։ Խմբապետին շնորհակալութեան խօսքերով հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն՝ խումբին ապահովելով 366 ֆրանք 50 սանթիմ գումար մը (առնուրդ եւ մուտք)։

** Կ'իմանամ թէ Մարսէյլի հայ արիներու փրօվանսեան խումբը այս ամսու 22ին քաղաքս պիտի այցելէ, նման ձեռնարկ մը կատարելու։ Խոկալով փափաքելի է տեսնել մեր երիտասարդ հայորդիները լծուած ազգօգուտ գործերու։

Հարցանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ՋԱՅԼԱՄԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

«Հայրենիք» դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 մարտ).

— «Փրովիտենսի մահափորձը պզտիկցնելու եւ չնչին միջադէպի մը վերածելու նկատելի ճիգեր կ'ընեն «Միացեալ Ճակատ»ի ռամկավար եւ համայնավար թերթերը.

Պոսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթը մասնաւորապէս յամռացաւ նոյն իսկ ուղղակի «Փրովիտենսի միջադէպ» կոչել ոճիր մը, որ իր էութեամբ Նիւ Եորքի սպանութենէն նուազ խոշոր դէպք մը չէր։ Մինչդեռ զարմանալի չէ՞ որ մինչ Նիւ Եորքի սպանութիւնը նոյն թերթին համար հսկայական դէպք մըն էր, որուն համար պէտք էր խլացնող ուժգնութեամբ թմբուկ զարնել եւ ամբողջ ազգը եւ նոյն իսկ օտարները ոտքի հանել, Փրովիտենսի ոճիրը կը դառնայ պզտիկ միջադէպ մը միայն, որ աւելի մեծ նշանակութիւն չունի քան Ամերիկայի մէջ ամէն օր պատահած սովորական արկածները։

Հանրային ուշադրութենէ չի կրնար վրիպիլ նաեւ, որ «Միացեալ Ճակատ»ի մայրենի մամուլին մէջ կանխամտածուած եւ կազմակերպուած ջանքեր կ'ընեն՝ մոլորեցնելու համար ամերիկեան հանրային կարծիքը, կը փորձեն զուգադրուած չարամիտ տեղեկութիւններով վարկաբեկել Փրովիտենսի մահափորձին առարկայ եղող հոգեւորականը եւ նոյն իսկ այնպէս մը տպաւորել հայ կնճիռին անծանօթ օտարները, որ իբր թէ այդ հոգեւորականը խորհրդային կառավարութեան բարեկամ մըն է։

Յատկանշական է, որ օտարներու միտքը այսպէս նորէն պղտորել ճգնող մարդիկ մինչեւ նոյն ատեն հայ հասարակութեան առջեւ ինքզինքնին հեզ, անմեղ ու խաղաղասէր ցոյց կու տան։ Նշանակալից երեւոյթ մըն է, որ Փրովիտենսի ոճիրէն յետոյ, Պոսթընի ռամկավար թերթը երկար ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ամբողջ շաբաթ մը բառ մը իսկ չի գտներ՝ հայհոյելու համար Դաշնակցութեան։ Եւ ատիկա կ'ընէ թերթ մը, որուն համար ամէն օր Դաշնակցութեան հասցէին հայհոյանք, խըծբծանք եւ զրպարտութիւն ընելը գոյութեան միակ իմաստը կազմած է տարիներէ ի վեր։

Ընթերցող հասարակութիւնը հարկաւ չէ մոռցած, որ Նիւ Եորքի սպանութենէն յետոյ մասնաւորապէս, այդ մարդիկ անմեղ հրեշտակներու հովեր առած՝ անդադար Դաշնակցութիւնը ոճրագործ կամ ոճրագործներու խումբ կ'անուանէին եւ առիթ չէին փախցներ իրենց «պարկեշտութիւնը», «արդարամտութիւնը» ու «օրինապահութիւնը» շեշտելու։ Մինչդեռ այժմ, երբ իրենց ընկերները գործած են Փրովիտենսի ոճիրը եւ ցոյց տուած աշխարհին, թէ իրենք շատ եւ շատ հեռու են անմեղ հրեշտակներ ըլլալէ, ձայներնին նուազ են քաշած վերջապէս եւ, եթէ Փրովիտենսի ոճիրը «դատապարտելու» քանի մը կցկտուր խօսքեր կ'ընեն հարկադրաբար, այդ ալ ջայլամի իրենց գլուխը թաղելու համար աւազի մէջ»։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

— • —

Աղքատախնամ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ մարտ 17ին, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարական ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Ետ ընթերցման վարչութեան հաշուետուութեան եւ հաշուեքննիչ յանձնաժողովին տեղեկագրին, ընդհ. ժողովը ընդունեց վարչութեան հրաժարականը եւ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը։

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստին մէջ նշանակեց իր դիւանը, որ կազմուած է այսպէս.— Ատենապետ՝ Պ. Ա. Զարգեան, ատենադպիր՝ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան եւ գանձապետ՝ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան։

Վարչութիւնս լիայոյս է որ փարիզահայ հասարակութիւնը պիտի շարունակէ մինչեւ հիմա համակրանքը եւ քաջալերութիւնը զոր մինչեւ ցոյց տուած է հանդէպ Աղքատախնամ ընկերութեան։

Վարչութիւնս ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ իրեն անհրաժեշտ աշխատակից մը կը նկատէ փարիզահայ մամուլը որուն օժանդակութիւնը եւ գործակցութիւնը միայն պիտի կարենան զօրացնել այս գերազանցապէս մարդասիրական եւ ազգասիրական կազմակերպութեան գործունէութիւնը .

Վարչութիւն

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ 1934 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Մուտք	
1 Յունուար 1934 պատրաստ դրամ	5439.90
[illegible]	25000.—
Անդամավճարներ	22997.50
Եկեղեցւոյ պնակ	9822.95
Նուիրատուութիւններ	36508.80
Պարահանդէսի հասոյթ	3705.—
Տոկոսներ եւ զանազանք	1012.65
Գումար	104486.80
Ելք	
Ամսական նպաստներ	26800.—
Բժշկական եւ առժամեայ նպաստներ	35537.45
Ապաստանարանի վարձք	1406.70
Թոշակ եւ ընթացիկ ծախքեր	12864.90
Զանազանք	579.35
30-9ի պաշտօնական վաճառումէն նաեւ մնացորդ արժէթուղթեր	14924.63
31 դեկտ. 934 պատրաստ դրամ	12373.77
Գումար՝	104486.80

ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՍԽԱԼՆԵՐ «ԼՈՅՍ-ՔԱՂԱՔԻՆ» ՄԷՋ

Զիւրծուի թէ ամէն տեսակ սխալներ կը գործուին միմիայն ինքնահաւան «եւրոպական քաղաքակրթութեան» չհասնուած յետամնաց Ասիոյ կամ կիսավայրենի Ափրիկէի մէջ, այլ նոյն ինքն այդ քաղաքակրթութեան ճենաչնորհովը պարծեցող եւրոպական ՄԵԾ քաղաքներու մէջ ալ։ Մեր ըսածը ապացուցանելու համար բազմաթիւ օրինակներու պէտք չկայ, այլ առանց մեր աջ ու ձախը կամ ետեւը փնտռելու, բաւական է անգամ մը մեր առջեւ նայիլ եւ ահա կենդանի օրինակները կը վխտան։

Տանք ուրեմն, քանի մը օրինակներ անցեալէն եւ կենդանի ներկայէն, որպէսզի ընթերցողը համոզուի թէ՝ ինքզինք անսխալ կարծող կամ Արեւելքը արհամարհող Արեւմուտքը ի՞նչ աններելի սխալներ գործած է կամ կը գործէ տակաւին, գիտական կամ պատմական մարզերուն մէջ։

Վանայ ծովին հին անունն է Նայիրիի ծով, Նայիրիի վերին ծով, Բիայնայի ծով, Ադի լիճ,, Տոսպի ծով— Տոսպեանց ծով (Palus Thospitis), Բզնունեաց ծով, Արճէշի լիճ (Arsissa palus)։ Թէեւ հիները շփոթած են Վանայ կամ Նայիրի վերին ծովը Ուրմիոյ լիճին կամ Նայիրիի ստորին ծովին հետ, ինչպէս De la Ruë 1653ին Փարիզ հրատարակած իր Armenia vetus in quattor partes distincta ad Tempora Iustiniani Imp. (Հայաստան չորս որոշ մասերով Յուստինիանոս կայսեր ժամանակ) անուն քարտէսին մէջ ցոյց տրուած է Ուրմիոյ լիճը Arsissa palus (Արճէշի լիճ) եւ Arsanias Lacus (Արածանիի լիճ) կրկնակ անուններով։ Արածանիի լիճ անունը տուած է անոր, Արեւելեան Եփրատը կամ Արածանին անկէ (Ուրմիոյ լիճէ) բխեցնելով, ինչ որ բնութիւնը չէ բրած։ Նոյն քարտէսին վրայ Տը լա Ռիւ՝ Տիգրիսն ալ բխեցուցած է Palus Thospitisէն (Տոսպի լիճ = Վանայ ծով)։ Արածանիի լիճ անունը ինծի անծանօթ է, Արճէշի լիճը՝ Վանայ լիճն է եւ ոչ թէ Ուրմիոյ լիճը. իսկ Եփրատ ու Տիգրիս կը բխին զանազան տեղերէ, բայց ոչ Վանայ ծովէն եւ ոչ ալ Ուրմիոյ լիճէն, ինչպէս Տը լա Ռիւ ցոյց տուած է յիշեալ աշխարհացոյցի վրայ»։ (Հայաստանի աշխարհագրութիւն Ց. Գ. Գալճեան, էջ 13—14, Փարիզ 1933)։

Ահա մէկ սխալ։

2. Այս շրջանէն վերջ գտնուած է Ֆրանսացի քարտէսագիր մը, որ ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Arménie) անունին տեղ դրած է Amérique (Ամերիկա), կ'երեւի տարիներ վերջ՝ այսօր Մարսէյլոյ մէջ մեր հայ տղաքներուն իրենք զիրենք Arméricain կոչելը շատոնց գուշակելով, արդարացնելու համար անշուշտ Arménieի եւ Amériqueի խառնուածնութենէն առաջ գալիք նոր գիղին անունը, որ Arméricain պիտի ըլլար։ Ահ եղաւ երկու սխալ։

3. Երբ Լառուսի համբաւեալ տաճեան բառարանի 1911—1926 տարիներու մէջ նայինք Botzaris (Marcos) անունը, կը կարդանք «Յոյն անկախութեան պատերազմի հերոսներէն մէկը, սպաննուած՝ Քարփէնիսիի (Միսոլոնկիի մօտ) մէջ. 1788—1823»։ որով Պոցարիս սպաննուած է 1823ին։ Ասոնց այս թուականը մեր միտքին հանելու՝ բանանք Missolonghi անունը, որուն դիմաց կը կարդանք «Պոցարիսի պաշտպանութեամբ՝ Յունաստանի հռչակաւոր քաղաք, ուր ան դիմադրեց Թուրքերուն 1822ին եւ 1825ին»։

Բայց Լառուսի 1927ի հրատարակութիւնը վարպետօրէն Պոցարիսի անունը հանած է Միսոլոնկիի անունին դիմաց դրուած բացատրութեան մէջէն, որպէսզի 1823ին սպաննուած Պոցարիսը 1825ին յաղթութիւն տանած չերեւի, ինչպէս եղած է 1927ի հրատարակութենէն առաջ եղած տարիներու մէջ։ Լառուս, սակայն, նոյն փութկոտութիւնը ցոյց չէ տուած Arménien անունին դիմաց դրուած եւ երկու դարու հնութիւն ունեցող հայ այլանդակ տարազին արտաքսումի անհրաժեշտութեան մասին. տարազ մը որ, իր ընիկ երկրին մէջ ալ գոյութիւն չունի եւ սակայն Լառուս կը պահէ զայն գուրգուրանքով, չեմ գիտեր ո՞ր Հայը ցոյց տալու համար այդ այլանդակութեամբ. Մինչեւ այսօր ատեն Լառուս կը պահէ տակաւին իր 1935ի հրատարակութեան մէջ օսմ. սահմանադրութեան հռչակումի թուականը 1907, փոխանակ 1908ի։ Այս եղաւ չորս սխալ։

4. Շուրջ երեք տարի առաջ «Լոյս քաղաքի» Էքսէլսիոր անուն թերթին մէջ կարդացի հետեւեալ լուրը, որուն կարեւոր գիծերը միայն կը յիշեմ.— «Երրայրենակ քաջ հայագէտ Ֆրանսացի մը, Roussignon, թարգմանած է Վիքթոր Հիւկոյի «Ռիւյ Պլասը», որ այժմ (1931 կամ 1932) Կարնոյ մէջ բեմադրուելով՝ հայ եւ թուրք եղբայրաբար կը ծափահարեն զայն»։

Միծաղս եւ զայրոյթս չկրցայ զսպել այս պատմական սխալը եւ արհեստական ցեղի մը հետ մարտիրոս ազգի մը բռնազատուած «եղբայրութիւնը» տեսնելով։ Անմիջապէս նամակ մը գրեցի թերթին խմբագրութեան եւ յիշեցուցի թէ՝ «Քաջ հայագէտ Ֆրանսացին ՀԱՅ մըն է ջինով եւ արիւնով, որ ծնած է Կեսարիոյ Էֆքարա գիւղը եւ կը կոչուէր Տոքթ. Նահապետ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ, հայ ազգային բանաստեղծ, որ թարգմանած էր արդարեւ Վիքթոր Հիւկոյի «Ռիւյ Պլասը», թէ երեք տարի առաջ մէկ հատիկ Հայ չկար եւ չկայ Կարնոյ մէջ, թէ ներկայացուածը թուրքերէն կրնար ըլլալ, քանի որ Թուրքը հայերէն չի հասկնար, եւն.։ Յիշեցուցի թէ՝ Թուրքերը տակաւին նոր թարգմանած են «Ռիւյ Պլասը» եւ այդ թուրքերէն թարգմանութիւնն է որ կը ներկայացուէր միայն թուրք հանդիսականներու առջեւ եւն.։

Քանի մը օր վերջ թերթը հրատարակեց դիտողութիւնս, որոշ յապաւումներով

Եւ ահաւասիկ աւելի նոր եւ աններելին։

Քանի օր առաջ Պուլվառ Սէն Ժերմէն մէկ գրատան առջեւէն անցած պահուս աչքիս կը զարնէ Ասիոյ փառաւոր քարտէսը, պատրաստուած համբաւաւոր քարտէսագիր Թարիտի կողմէ։ Այս տպագրական գլուխ-գործոցին վրայ աններելի սխալ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ. Իրանը, որ կանաչ գոյնով կը ներկայանայ անոր վրայ, տարածուած է մինչեւ Սեւ ծով, իր մէջ առնելով Պաթումը, Կարինը, Կարսը, Մուշը, Բաղէշը, Վանը, Ջուղան եւ Երեւանը։

Ներս կը մտնեմ գրատունէն եւ օրինակ մը կ'ուզեմ ու կը հարցնեմ գրավաճառին թէ՝ ե՞րբ տպագրուած է քարտէսը եւ թէ կարելի՞ է տեսնել հեղինակը։ Գրավաճառը կը պատասխանէ թէ՝ 9 ամիս առաջ, այսինքն 1934ի ընթացքին տպագրուած է, բայց կ'ուզէ գիտնալ բացառիկ հետաքրքրութեանս շարժառիթը։ Կը մատնանշեմ եղած ահաւոր սխալը եւ կ'ըսեմ թէ Իրանցիները (Պարսիկ) երբեք Սեւ ծով հասած չեն, ոչ պատմութեան մէջ, ոչ ալ ժամանակակից շրջաններու մէջ, այլ Ժ. դարուն Կիլիկիոյ մէջ ծովեզերեայ վայրէ մը սկսեալ տարածուած են Կարնոյ մօտ, իրենց սահմաններուն մէջ առնելով նաեւ Երեւանը եւ Ատրպատականը։ Ցաւ յայտնելով այն ակամայ սխալին համար, խոստացաւ երկրորդ տպագրութեան մէջ ուղղել։

Անտարակոյս եղածը տպագրական կամ գրաշարական սխալ մը չէր, քանի որ երկիրները իրարմէ կը զանազանուին ոչ միայն սահմանանիշ կէտերով, այլ տարբեր գոյներով։ Հետեւաբար, այդ քարտէսին վրայ Թուրքիան սեւաւագոյն, իսկ Իրանը կանաչ ներկուած ըլլալով՝ այդ սխալը երբեք չի նմանիր տպագրական վրիպակի մը, որ յաճախ կը պատահի գիր մը ուրիշ գրի տեղ անցնելով եւ սրբագրիչին աչքէն վրիպելով։

Ահա թէ «Լոյս քաղաքի» մասնագիտական հսկաները, որոնք աշխարհի գիտութիւն եւ մշակոյթ կը բաշխեն, ի՞նչ սխալներ կը գործեն իրենց երկերուն մէջ։ Բայց ես չեմ կրնար անարդար դատաստան մը ընել իրենց պատկանած մեծ ազգին հանդէպ, նման այն ազգերուն եւ տհաս լրագրողին, որ իր հայրենիքն ու գիրքը կորսնցնող դժբախտ ազգի մը դառնացած քանի մը զաւակներուն տխուր կենցաղէն կը հետեւցնէ ամբողջ ազգին բոլոր առաքինութիւնները ու անոր կը վերագրէ անճոռնի բարքեր, մոռնալով որ ոչ հանճարը հայրենիք ունի, ոչ ալ ֆիզիքապէս ու բարոյապէս աղտոտը։

ՅՈՎՀ. Գ. ԳԱԳԻԿԵԱՆ

կան նիւթեր ձարեր պատրաստին տակ, տեղեկատու դիւան մը հաստատուած է կուսակցական կեդրոնին մէջ, որ հարցարաններ կը ղրկէ պետական ձեռնարկներու կամ նաւարաններու մէջ աշխատող ընկերներու եւ այսպէս փաստացի նիւթեր կը հաւաքէ Ֆրանսայի պաշտպանութեանց մասին: Յետոյ այս նիւթերը կը ղրկուէին կեդրոնական օրկանի մը, որ կը գտնուի Մոսկուա:

Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն ուժգին բէն կը բողոքէ կատարուած խուզարկութեան դէմ, բռնութիւն համարելով զայն եւ կը պահանջէ թղթերն ու ցոյցերը չարունակել Ֆլանտէնի «ֆաշական» կառավարութեան դէմ, գոչելով.— «Կեցցէ՛ բանուորա – գիւղացիական կառավարութիւնը»:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ խնդիրը ծագում առած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Մարտ 27ին Փրիուսի մէջ (Քլէրմոն – Ֆէռան) ոստիկանները կը ձերբակալեն երկու գինովներ, Թրնէ Պէսոն եւ Ժան Պուսոն: Առաջինը չափը անցուցած ըլլալով, կը խուզարկուի եւ վրան կը գտնեն բազմաթիւ նամակներ, գրկուած՝ համայնավար կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնին եւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրութեան կողմէ: Ընդհ. դատախազութիւնը ծանօթանալով այս նամակներուն բովանդակութեան, կ՚որոշէ ձերբակալել երկուքն ալ եւ խուզարկել անոնց բնակարանները:

Աշխատանք ճամբու համար

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պ. Ֆլանտէնի, խնդրեց անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց, լայն սահմանի մը վրայ: Միեւնոյն ատեն առաջարկեց որ Ֆրանսա միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրէ, դրամներու ամրացման խնդիրը քննելու համար: Վարչապետը պատասխանեց թէ այդպիսի խորհրդաժողով մը շատ օգտակար պիտի ըլլար, բայց կը վախնայ որ ներկայ պարագաներուն մէջ վճռական ընդդիմութեան հանդիպի ուրիշ երկիրներու կողմէ: Գալով հանրօգուտ շինութեանց, դժուարութիւն եղած է վարչական իշխանութեանց, որ– պէսզի անմիջապէս օգտագործեն պետութեան կողմէ ... [illegible] ... այսպէս տրամադրելի դումարները եւ պիտի աշխատին եւ պետութիւնը ինք պիտի ծախսէ:

Գերմանիա նոր մահացու զէնքեր հնարած է

Լոնտոնի «Սընտէյ Քրոնիքլ» թերթը կը գրէ թէ Գերմանիոյ ճարտարագէտները ու գիտունները հինգ նոր եւ մահացու զէնքեր հնարած են վերջին 15 ամիսներու ընթացքին:

Առաջինը՝ գնդակ մըն է որ կը ծակէ կ՚անցնի որ եւ է արգելք: Այս գնդակը հնարած է Տոքթ. Մաքս Կէբլին, եւ պաշտօնապէս կը կոչուի Իսլթրա Հոլկար գնդակ: Կրնայ ծակել 1.80 մեթր թանձրութեամբ պողպատ մը: Օրական 400.000 հատ կը շինուի այս գնդակէն:

Երկրորդը՝ «Թռչող թնդանօթ» մըն է, շինուած՝ Քրուփի կողմէ, եւ ունի հինգ թռչող բերաններ որոնք մէկ վայրկեանի մէջ հազար ռումբ կ՚արձակեն: Այս միջոցին երկու հազար հատ կը շինուի այս թնդանօթէն:

Երրորդը, որ կը կոչուի «անդրեթերային հրթիռ», ամէնէն սարսափելի գործիքն է: Կ՚ըսեն թէ կարելի է զայն լեցնել հեղձուցիչ կազերու կամ մանրէներու հզօր պայթուցիկներով, արձակելու համար 300 քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Կարելի է ուղած տեղը ձգել հրթիռը:

Չորրորդը, «Ք. ճառագայթ», ամէնէն աւելի գաղտնի կը պահուի: Այս ճառագայթը «անտեսանելի պարիսպ մը» պիտի կազմէ Ֆրանսայի դէմ. Անոր շնորհիւ, կամուրջներ պիտի փլին, թնդանօթի բերանները պիտի հալին, օդանաւերու շարժիչները պիտի կազմալուծուին օդին մէջ: Ճառագայթը կրնայ ... [illegible] ...

Հինգերորդը «Աթլանթիքի գնդացիր», հազիւ տասը քիլօ կը կշռէ եւ հետեւաբար մէկ մարդ կրնայ ուզած տեղը տանիլ զայն. Մէկ վայրկեանի մէջ 600 հարուած կ՚արձակէ եւ կարելի է անմիջապէս փոխել խողովակը, երբ շատ գործածուած ըլլայ:

Եւ վերջապէս, ձեռնարկուած է շինելու ծանր գնդացիր մը, որ պիտի փոխարինէ ինքնաշարժով եւ որ կրնայ 1400 գնդակ արձակել մէկ վայրկեանի մէջ:

Տանցիկի ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցան Տանցիկի շրջանին ընտրութիւնները: Ազգ. ընկերվարականները ... [illegible] ... թիւններէն, կը յուսային 75 առ հարիւր շահիլ, բայց հազիւ հարիւրին 60 վաստկեցան: 1933 մայիսի ընտրութեանց մասնակցած էին 214.000 քաղաքացիներ եւ հիթլէրականները շահեցան 107.000 քուէ, ընկերվարականները՝ 37.000 հազիւ: Այս անգամ մասնակցած էին 206.700 քաղաքացիներ, հիթլէրականները շահեցան՝ 123.129, ընկերվարականները՝ 32.000 հազիւ: Այս արդիւնքը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը սպասէին, ինչպէս եղաւ Սարի հանրաքուէին ատեն:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՑ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 31 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ կիրակի օր, Շաքօ Թիէռիի մէջ, երբ ինքնաշարժի արագութեան մրցում մը կը կատարուէր: Ինքնաշարժ մը ժամը 150 քիլոմեթր սուրալով, դիկը կորսնցուց եւ գնաց ինկաւ հանդիսատեսներու բազմութեան վրայ: Երեքը վայրկենապէս մեռան, միւս երեքը՝ հիւանդանոցին մէջ: Վիրաւորներէն 19ին վիճակը շատ ծանր է: Բժիշկները կտրեցին 3 վիրաւորներու սրունքները: Մեռեալներէն մէկը երկու տարեկան աղջիկ մըն է, մէկը՝ 14 տարեկան տղայ մը, միւսը՝ մանկամարդ կին մը: 16 տարեկան տղայ մը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՒԹԻՒ, որ պիտի գումարուի Պոլսոյ մէջ, ապրիլ 18 — 25, նախապէս որոշուած են կարգ մը նոր նամականիշներ տպել, մէկը՝ Արաքիւրէի (Մ. Քեմալ) մօրը յիշատակին: Լերջին պահուն փոխուեցաւ այս որոշումը: Պիտի հանուին միայն երկու նամականիշներ. մէկը՝ թռչակացի գրագիտուհի Խալիտէ Էտիպ Ատըվարի անունով, 15 դրուշնոց, իսկ միւսը՝ հայազգի գրականագէտ Տիկին Թիւրքի անունով, 30 դրշ.ի:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ.— Ձեռնհաս պաշտօնատունը կը ծանուցանէ թէ, մայիս 1էն սկսեալ Մէնդ Նահանգին ուղղակի տուրքերու վերատեսչութիւններու գրասենեակները, որոնք հանրութեան առջեւ բաց էին երեքշաբթի եւ շաբաթ օրեր, ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, այսուհետեւ բաց պիտի ըլլան երեքշաբթի եւ ուրբաթ, նոյն ժամերուն:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով արտօնութիւն կը խնդրուի պայմանագիր մը կնքել չեխական Շքոտա զինագործարանին հետ, բնդանօթներ եւ ռազմանիւթ հայթայթելու համար: Վճարումները պիտի բաժնուին տասը տարուան վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ մը նաւահանգիստ ապաստանեցաւ Լեհաստանի Կոտինա նաւահանգիստին առջեւ, երբ ածուխ կը բեռցնէին: Նաւաստիները մերժեցին նաւարգելը նաւակէն, պահանջելով անմիջապէս վճարել իրենց չստացած թոշակները: Ընկերութեան գլուխը կը գտնուի մեքենական ... Լեհական ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց անօգուտ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ եւ պետական պաշտօնեաներ պաշտօնանկ եղան Ցունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու:

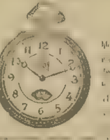

Կ՚ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Պօտուքեան (ծնեալ Յովհաննէսեան, Պալու), ծնողքը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը՝ Գայեանէ, Պալուեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա:

Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukian, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Սարգիս Թաղէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ: Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօռունեան: Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես ոչինչ չգտայ պատասխանելու: Նա շարունակեց.

— Մենք ի՞նչպէս կարող ենք այսօր միանալ նրանց հետ, երբ երէկ սպանել ենք նրանց ընկերներից մէկին:

— Մենք կարող ենք այդ սպանութիւնը թաքցնել: Բայց քանի որ աղջիկը մեզ հետ կը լինի, թաքցնել չենք կարող: Բացի դրանից, այդ աղջկայ մասին նրանք կասկած ունէին թէ կը մտնէ իրանց, եւ այդ պատճառով վճռեցին նրա մահը: Աղջիկը դեռ կենդանի է, ուրեմն նրանց կասկածը կը մնայ զարձեալ կասկած: Իսկ երբ մենք կը միանանք նրանց ընկերութեան հետ, եւ այդ աղջիկն մեզ հետ կը տեսնեն, արդեօք մեր անձը չե՞նք ենթարկի նոյն կասկածանքին, որ նրանք ունէին այդ աղջկայ մասին:

— Մենք կարող ենք աղջկան մեզ հետ չունենալ, այլ բաց թողնել, ուր որ ուզում է, թող գնայ:

Քաւոր Պետրոսը որ ոչ մէկ խօսքի առջեւ կանգ չէր առնի, լռեց, մտածութեան մէջ ընկաւ: Ես չէի հասկանում, թէ ինչո՞ւ նա այսպէս սատանայաբար ոլորում էր, քաշքշում էր իր բացատրութիւնները, առանց իր վերջնական միտքը յայտնելու: Ինչ երկիւղ ունէր ինձանից: Վերջապէս փոքր առ փոքր յայտնեց նա իր միտքը:

— Դու ասում ես, որ մենք կարող ենք աղջկան բաց թողնել, ուր որ ուզում է, թող գնայ: Բայց այդ անկարելի է: Օրիորդուհին երբեք չի մոռանայ վիրաւորանքը եւ իրան հասցրած անպատուութիւնը: Այդ մարդիկը, որպէս քեզ յայտնի է, անպատուել են այդ աղջկան, եւ մինչեւ անգամ պատրաստուել են սպանել նրան: Այդ բոլորը չի մոռանայ նա, եւ պէտք է վրէժխնդիր լինի, պէտք է մատնէ նրանց: Իսկ մատնելով նրանց, կը մատնենք եւ մենք, որովհետեւ նրանց խմբի մէջ կը լինենք, որովհետեւ կամենում ենք ընկերանալ նրանց հետ:

— Ուրեմն ի՞նչ պէտք է անել:

— Պէտք է անել այն, ինչ որ նրանք էին կամենում անել:

— Սպանե՞լ....:

— Այո, սպանել:

Առաջին անգամն էր, որ քաւոր Պետրոսի խօսքը ոչ միայն վատ տպաւորութիւն գործեց իմ վրայ, այլ կատաղութեան չափ դրդեց իմ բարկութիւնը: Ես գոչեցի.

— Սպանել ... , որի կեանքը ազատել ես,— դա խղճի եւ ազնուութեան հակառակ բան է:

Մի դառն, արհամարհական ժպիտ երեւաց նրա գեղեցկանի պէս ատամ դէմքի վրայ:

— Խղճմտանք... ազնուութիւն... բացականչեց նա, ի՞նչ գեղեցիկ խօսքեր են... բայց նոյնքան դատարկ, որքան ինքը՝ յիմարութիւնը.

— Ինչո՞ւ:

Այդ հարցին պատասխանելու ժամանակ նա իր ձայնը մեղմացրեց:

— Դու դեռ տղայ ես, Մուրատ, եւ աշխարհը չես ճանաչում: Մարդ չէ կարող խղճմտանք եւ ազնուութիւն ունենալ այնպիսի ժամանակներում, երբ ամբողջ մթնոլորտը, որի մէջ ապրում է նա, վարակուած է տարապայմանութեամբ: Եթէ նա այնքան յիմար կը լինի, որ կը ցանկանայ ազնիւ լինել, անտարակոյս, ինքը իրան դժբախտութեան կը դատապարտէ: Այսպիսի հանգամանքներում մարդ պէտք է խղճմտանք եւ ազնուութիւն ունենալ դէպի իր անձը միայն եւ դէպի նրա բարօրութիւնը: Իսկ երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իր բարօրութեանը, պէտք է ոչնչացնել նրան, որ ինքը կարողանայ ապրել, եւ լաւ ապրել:

Ես պատասխանեցի նրան կրօնական փաստերով:

— Դա Աստծուն ընդդէմ է, դա մեղք է, դա քրիստոնեայի գործ չէ:

— Ինչպէս կամենում ես, համարիր, բայց դժբախտաբար այդպէս է: Ես ճանաչում եմ միայն կեանքը եւ նրա պայմանները: Եթէ մի ծառ արմատախիլ չանես, նրա տեղը մի ուրիշը տնկել չես կարող: Բոլոր աշխարհը այդ բնական օրէնքին է հետեւում,— մէկը միւսին ոչնչացնում է, սպառում է, կլանում է, որ իր գոյութիւնը պահպանէ: Դա կեանքի կռիւն է, եւ երբեք չի դադարի, քանի որ տեւում է կեանքը:

Ես չհասկացայ քաւոր Պետրոսի այդ տարօրինակ վարդապետութիւններին, որոնք ինձ բոլորովին անհասկանալի էին. ես միայն ցաւում էի Նէնէի վրայ, այդ պատճառով հարցրի.

— Ի՞նչով է մեղաւոր այդ խեղճ աղջիկը, որ դու՞ գնայ մեր զանազան սատանայական մեքենայութիւններին:

— Ոչինչով մեղաւոր չէ, պատասխանեց նա,— Բայց դա պէտք է լինի, որ մենք ապահով լինենք:

Համոզուած լինելով, որ երբեք չէ կարելի փոխել նրա երկաթէ կամքը եւ տոխրուեցայ կեղծել, տոխրուեցայ խաբել նրան: Իմ ընդդիմադրութիւնը կարող էր աւելի վատ հետեւանքի հասցնել: Նա պատրաստ էր թէ ինձ եւ թէ Նէնէին սպանել, որ փարատուի իր կասկածը, որ հասատատ կերպով կարողանայ սկսել այն գործը, որից միլիոններ էր սպասում:

Ես համաձայնութիւն ցոյց տուի:

— Ուրեմն տար աղջկան եւ հէնց այս առաւօտ մի տեղում սպանիր...:

Արեւը դեռ նոր էր արձակել իր առաջին ճառագայթները, թռչունները ուրախ – ուրախ ճռվ – ճռվում էին. ամէն տեղ զարթնում էր կեանքը իր նոր, աքանչելի զուարճութեամբ: Իսկ ինձ հրամայում էին կտրել մի անմեղ արարածի կեանքը.

Ես մօտեցայ Նէնէին: Նա դեռ քնած էր սայլակի վրայ: Ինչպէս քաղցր եւ հանդարտ քնել էր նա: Ինձ խիստ դառն էր խռովել գեղահրաշ կոյսի հանգստութիւնը. Ով գիտէ, որպիսի երազներ հրապուրում էին նրան: Նա ժպտում էր, նրա մարջանի պէս կարմիր շրթունքները շարժւում էին: Գուցէ նա այդ րոպէում համբուրում էր մէկին, որին սիրում էր: Երբեմն արձակում էր ինձ անհասկանալի բառեր: Մէկի հետ խօսում էր նա: Ո՞վ գիտէ, գուցէ խօսում էր հէնց իր ծնողների հետ, որոնց կորցրել էր: Նա իր նուրբ թեւիկները տարածեց, երեւի, գրկում էր նրանց, եւ անհո նրա դէմքը պայծառացաւ ուրախութեան լուսով ....

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 10 Avril 1935

ԺԱԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2776

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐ...

— •• —

Նորօրինակ երեւոյթ մը՝ «ողջամիտ» մամուլին մէջ: Անշուշտ իբրեւ հետեւանք դառն կացութեան մը որ չի պարտկուիր այլ եւս:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն է որ գրել կուտայ, ներգաղթի հարցին առթիւ.

— «Սակայն ի՞նչ եղաւ դերը եւ գործունէութիւնը անոնց, որոնք Հայաստանի կողքին էին որպէս թէ, ու որոնք փողով ու թմբուկով կը ռոչակէին իրենց հայրենասիրութիւնը, որով նուիրուած պիտի ըլլային հայրենաշինութեան գործին եւ ներգաղթի օժանդակութեան: Եթէ չորս տարիէ ասդին բոլոր խօսուածներուն եւ գրուածներուն գործնական արդիւնքը մէկտեղենք եւ թուանշանի վերածենք, կ'ունենանք եղերմ բան մը, որ մեր «ազգային արժանապատուութեան» համար շատ աւելի վիրաւորական է, քան «ժը Սիւի Փարթու»ի մը մէջ հրատարակուած յօդուած մը»: (*Արեւ*, 26 մարտ):

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ, նոյն օրկանը կրկին յուզելով հարցը, կարգ մը խայթոցներ կ'ուղղէ Բարեգործականին, հասկցնելու համար թէ ան լրիւ չէ կատարած իր պարտականութիւնը.

— «Այդ գաղտնիքին բանալին կը գտնուի Հ. Բ. Ը. Միութեան ձեռքը: Այս համահայկական մեծ հիմնարկութեան ներկայ վարիչները գիտակի՞ց են արդեօք իրենց կոչումին: Անոնք կը կրկնեն թէ իրենք հաւատարիմ աւանդապահներն եւ գործադրողներն են իրենց յանձնուած գումարներուն եւ կտակներուն: Անոնք գիտնալու են մանաւանդ, որ իրենք հաւատարիմ աւանդապահները պիտի ըլլան Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիրներուն ՈԳԻԻՆ եւ անոնց ՆՊԱՏԱԿԻՆ, որ է հայրենի հողին կապուած հայ ժողովուրդին օժանդակել, որպէսզի անիկա չհեռանայ այդ հողէն, իսկ անոնք որ հեռացան կամ հեռացուեցան, պէտք է վերադառնային այդ հողին վրայ, հոն՝ ուր այժմ վերածնած է եւ կը վերածաղկի հայ հայրենիքը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի շրջանակը, որմէ ստացաւ այս կազմակերպութիւնը Հայաստանի մէջ իր շինարարական ձեռնարկներուն մղումը, եւ Եգիպտոսի շրջանակը, որ ծնողն եղաւ ու սնուցանողը Միութեան, ուշադիր աչքերով կը հետեւին Փարիզի կեդրոնին ներկայ շարժումներուն եւ գործունէութեան: Այս շրջանակները պիտի չներեն ո'եւէ շեղում այն ոգիէն, որ Նուպարներուն, Ազաթօններուն եւ Անդրանիկեաններունը եղաւ»: (*Արեւ*, 29 մարտ):

Աւելին, Փարիզի ռամկավար օրկանը, երեք օրէ ի վեր կը թըկայ.— «Պիտի լսէ Երեւանը ...»:

Ինչե՞ր, ինչե՞ր կ'իմանանք այդ խմբագրականներէն:

Հարցը նորէն ներգաղթի մասին է: Ռամկավար թերթը խորին գոհունակութեամբ կը նկատէ որ, «ատենէ մը ի վեր, հիմա մանաւանդ ամբողջ գրականութիւն մը կը ստեղծուի այդ նիւթին շուրջ», բայց, «ան որ տառնգքն է այդ բոլորին, Երեւա՞նը, լուռ է»:

— «Ողբերգութիւն չէ՞ այդ լռութիւնը փոքրիկի նման վայրկեանէ վայրկեան ուժգնութիւն ստացած ներգաղթի զանգուածային տրամադրութեանց հանդէպ եւ ողբերգութիւնը կատակերգութեան չի՞ վերածուիր, երբ դուրսը շարունակեն գրել, խօսիլ եւ երազել նոյն եւ աւելի սաստկացած թափով, իսկ անդին շարունակուի լռութիւնը:

Պէտք չէ հասնիլ այդ կատակերգութեան»: (6 ապրիլ):

Ռամկավար օրկանը յիշելով զանազան հաւաստիքներ եւ խոստումներ, նոյն իսկ վկայութեան կանչելով «Խորհրդային Հայաստան»ը, կը հարցնէ սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Սխա՞լ էին այդ բոլոր յայտարարութիւնները, հաւաստումները, որ տրուած են առ հասարակ խորհրդային Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի ալ *փոխուած կացութեան* մասին:

Մենք պատճառ չունինք տարակուսելու անոնց ճշդութեան, որ կը հաստատուի իրողութիւններով եւ նոյն իսկ զանազան անկիւններէ տրուած իրերամարտ վկայութիւններով»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, պաշտօնաթերթը կը պահանջէ որ լռութիւնը խզուի կա՛մ ժխտական պատասխանով,— «ԱՆԿԱՐԵԼԻ է». եւ կամ դրական,— «ԿԸ ՍԿՍԻ՛ՆՔ»:

Եւ այս՝ ոչ միայն «հայ պետական եւ հայ մարդկային» նկատումներով, այլ եւ այն համոզումով թէ «երբ կայ հայկական կառավարութիւն, այդ կառավարութիւնը պարտականութիւններ ունի արտասահմանի հայ ժողովուրդին հանդէպ»:

Այս առթիւ, բաղդատութիւն մը Ցունաստանի հետ, որ «անբաւ գանձերու տէր չէր», բայց «չահարեկեցաւ եւ չընկրկեցաւ, պարտեց իր միջոցները, ստեղծեց դուրսէն միջոցներ, եւ միլիոնաւոր հոգի տեղաւորուեցաւ, ծլեցաւ ու ծաղկեցաւ»:

Արդ, հայկական կառավարութիւնն ալ, թէեւ «տէր չէ ստուար գանձի, բայց միլիոնի տեղ հազարներ են որ պիտի ընդունի»: Դեռ աւելին.

— «Առասպելնե՞ր են այն միլիառներու թիւերը որ կ'երեւան խորհրդային Միութեան ծախքերու հաշուեկշիռներուն մէջ: Անշուշտ չեն, ինչպէս առասպել չէ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը անդամ է խորհրդային Միութեան եւ Հայաստան իր *պետական* եւ *մարդկային* մէկ անհրաժեշտութեան համար առ նուազն նոյնքան դիւրութեամբ պէտք է ձեռք բերէ օժանդակութիւն այդ Միութենէն, որքան Ցունաստան ձեռք բերաւ դուրսէն»: (7 ապրիլ):

X

Պատկերը լրացած չէ տակաւին: Կան այլապէս շահեկան պարագաներ, որոնց պիտի անդրադառնանք յառաջիկային, կցելով մեր խորհրդածութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ 4 ԺԱՄ ՆԻՍՏ ԳՈՒՄԱՐԵՑ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսական դաշինքն ալ, իր կարգին

═ o-o ═

ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆ ՍԹՐԷԶԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ

Անգլիական դահլիճը չորս ժամ խորհրդակցութիւն կատարեց երկուշաբթի օր, երկու ժամը առտուն, մինչեւ կէսօր, ի նախապատրաստութիւն ապրիլ 11ի խորհրդաժողովին: Խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Միայն Պ. Մաքտոնըլտ երեկ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Սթրէզա պիտի երթայ, ընկերակցութեամբ Սըր Ճոն Սայմընի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական պատուիրակութիւնը չպիտի կրնայ դրական առաջարկներ ընել, սեղանի վրայ: Եթէ Մուսոլինի վճռական միջոցներ առաջարկէ, անգլ. պատուիրակութիւնը ձեռնպահ պիտի մնայ, կամ իր կառավարութեան պիտի դիմէ, որ եւ է որոշում տալէ առաջ: Կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն թէ ապրիլ 11ի ժողովը կրնայ պարզապէս նախապատրաստութիւն մը ըլլալ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի ապրիլ 15ի նիստին համար, որ իր կարգին կրնայ առաջնորդել աւելի լայն խորհրդաժողովի մը, հրաւիրելով Գերմանիան, Խ. Միութիւնը եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն վերջին պտոյտներէն յետոյ, այսօր շատ աւելի տկար են փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական ծրագրին յաջողութեան յոյսերը:

Երէկ Սըր Ճոն Սայմըն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Լոնտոնի թղթակիցները կը պնդեն թէ՝ հակառակ տիրող լռութեան, Մեծն Բրիտանիա հետեւեալ միջին ճամբան պիտի առաջարկէ.—

1.— Ապահովութեան քաղաքականութիւն, առ հասարակ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

2.— Ոչ մէկ մասնակցութիւն արեւելեան դաշինքի մը մէջ, ժամանակ ձեռով

3.— Վճռապէս չմերժել փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, պայմանաւ որ բաց մնայ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ համար եւ հիմնուի Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

4.— Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին՝ գոհանալ արդէն տրուած խոստումով (խորհրդակցութիւն):

⁂ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ գումարուեցաւ երէկ, երեքշաբթի, նախագահութեամբ Պ. Լէպրէնի, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը: Քանի որ Պ. Մաքտոնըլտ Սթրէզա պիտի երթայ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչն ալ Պ. Մուսոլինին է, որոշուեցաւ որ Պ. Ֆլանտէն եւս անձամբ մասնակցի Ապրիլ 11ի ժողովին:

⁂ Իտալական թերթերը նկատի առնելով Անգլիոյ բռնած դիրքը, մեծ բան չեն սպասեր Սթրէզայի ժողովէն: Թերթ մը գրել կուտայ թէ Հիթլէր Գերմանիոյ ծաւալման համար ընտրած է «կանխաւ ակզբունքը», որ կը նշանակէ պնակը հասցնել տերեւ առ տերեւ, Պիզմարքի քաղաքականութիւնն էր այս: Առ հասարակ յոռետես են բոլոր թերթերն ալ, եւ կը քննադատեն Անգլիոյ քաղաքականութիւնը:

«Եւրոպան չիմացուող մըն է»

Պ. Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ-վարչապետ, առջի օր ճառ մը խօսելով, յոռետես արտայայտութիւններ ունեցաւ միջազգային կացութեան մասին: Ահա գլխաւոր մասերը.— «Ազգերը չեն հետեւիր խաղաղութեան ճամբուն: Մինչեւ անգամ կը թուի թէ մոռցած են այն ճամբուն վրայ որ կրնայ պատերազմի յանգիլ: Տարիներէ ի վեր է որ միջազգային քաղաքականութեամբ կը զբաղիմ եւ գիւրաւ չեմ ազդուիր: Բայց իրապէս վայրկեաններ կան ուր ինքն իրենս կը հարցնեմ թէ արդեօք յիմարանոցի մը մէջ ինկած չե՞նք »:

Ընդհանուր ներում ցարական Ռուսիոյ?

Սոֆիայէն կը հեռագրեն ապրիլ 8 թուականով.— *Խորհրդային դեսպանատունը հաղորդեց Պուլկարիա բնակող ռուսահպատակներուն թէ անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ արտասահմանի ռուս տարագիրներուն ըլլալիք ներումէն, պէտք է խնդրագիր տան դեսպանատան, մինչեւ վեց ամիս:*

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը կը թարգմանենք Փաթիւլէնէն, որ չի յիշեր աղբիւրը:

Ամերիկան ալ վեց մահացու զէնքեր հնարած է

Անգլիական թերթէ մը քաղելով, երէկ հաղորդած էինք թէ Գերմանացիները հինգ մահացու զէնքեր հնարած են, իբրեւ արդիւնք 15 տարիէ ի վեր կատարուած ուսումնասիրութեանց.

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Մ. Նահանգներու բանակը եւ նաւատորմը կը կատարելագործեն վեց նոր եւ մահացու զէնքեր որոնք մեծապէս պիտի աւելցնեն երկրին զինուորական ուժը, պատերազմի պարագային: Առաջինը փոքր հրասայլ մըն է (թանք), որ կրնայ սուրալ ժամը 50 – 60 մղոն եւ խորտակել ցանկապատներ եւ ուրիշ բնական արգելքներ: Հաւանական է որ բանակը այս նոր զէնքէն ունենայ 60 հատ, մինչեւ տարեվերջ:

Երկրորդը մեքենաշարժ թնդանօթ մըն է, որ կրնայ 100 հատ մէկ ըմպանոց ռումբ արձակել մէկ վայրկեանի մէջ: Այս թնդանօթները պիտի զետեղուին նոր հրասայլերուն մէջ, կազմելով տեսակ մը « ցամաքային զրահաւոր »

Երրորդը «անդրհեթերային» թնդանօթ մըն է, տարբեր մէկ տեսակը Ֆրանսականին, կռուելու համար օդանաւերու դէմ: Բերանը ուղղակի օդին մէջ ուղղելով, կարելի է ռումբ մը արձակել 50.000 ոտք բարձրութեամբ.

Չորրորդը «թռչող մարտանաւ»ն է, որ կը բաղկանայ զնդացիրներով բազմապատկուած թեւերէ եւ կրնայ յածիլ 3000 մղոն տարածութեան վրայ:

Հինգերորդը ծովային թնդանօթ մըն է, 20.000 եարտա հեռաւորութեամբ, գործածելի՝ թորփիլահալածներու վրայ:

Վեցերորդ գիւտը կը վերաբերի մեքենական կատարելագործութեանց, սաստկացնելու համար թնդանօթներու կրակը:

■■■■■■■■

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ պատմական խճանկարներուն վերանորոգումը վերջացաւ, 28 տարուան աշխատանքէ մը յետոյ: Մինչեւ մայիս պիտի բացուի հանրութեան առջեւ:

(Լաւրենտ ողբաձայնութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

═ o · o ═

(ՁԵԿՈՅՑ ԱՊՐԻԼ 8Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը իր 14րդ նիստը գումարեց ապրիլ 4ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

1.— Ինչպէս մեր նախանցեալ զեկոյցով հաղորդած էինք, այն տեսակցութեան ընթացքին զոր Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովին պատուիրակութիւնը ունեցաւ միջնախարարական յանձնախումբին նախագահ Պ. Լուիզի հետ, այս վերջինս յանձնուեցաւ մեր վերջին յուշագիրէն օրինակ մը: Այդ գրութեան, զոր Պ. Լուիզ հաղորդած է Աշխատանքի Նախարարին, իր կարծիքն ալ այդ մասին հաղորդելով անոր, Պ. Ժաքիէ պատասխան մը տուած է նամակով մը զոր ուղղած է Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի Նախագահին եւ որուն ամբողջական թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ.—

« Նախագահ Պ. Լուիզ ինծի հաղորդեց այն գրութիւնը որով ուշադրութիւն կը հրաւիրէք ձեր հայրենակիցներէն ոմանց դժնդակ կացութեան վրայ, որոնք, տագնապին հետեւանքով, կ'արձակուին իրենց պաշտօնէն, գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, եւ որոնց 13րդ տարիքը թուակոչուած զաւակներուն կը զլացուի աշխատաւորի ինքնութեան քարտը:

«Պատիւ ունիմ ձեզ յայտնելու, այս հարցերէն առաջինին մասին, թէ ազգային աշխատաւորութիւնը պաշտպանող 1932 օգոստոս 10ի օրէնքը միակերպ կը գործադրուի ամէն օտար աշխատաւորներու համար, առանց բացառութիւն ընելու այն երկիրներուն որոնց հետ մէկտեղ փոխադարձութեան վաւերացեալ դաշնագիր ունինք: Հետեւաբար կարելի չէ բացառութիւն կազմել ռէժի է ազգութեան համար:

« Միւս կողմէ, պէտք է ճշդել, օտար գործազուրկներու հարցին մէջ, թէ գործազրկութեան սնտուկները պարտաւոր են նպաստի շնորհը ընծայել միմիայն Ֆրանսայի հետ փոխադարձութեան դաշնագիր կապած երկիրներուն հպատակներուն :

«Ասոր փոխարէն, սնտուկները ազատ են իրր նպաստներով ընդառնելու կամ նպաստ զրկելու Ֆրանսայի հետ այսպիսի դաշինք չկապած երկիրներուն հպատակները, եւ Աշխատանքի նախարարութիւնը իշխանութիւն չունի պարտաւորելու նախանձախնդրուած եւ գաւառականներուն մէջ կազմուած գործազրկութեան հանրային մարմինները որ այդ երկիրներու հպատակ օտար աշխատաւորներուն նպաստեն:

« Սակայն, ժընեւի 1928 յուլիս 30ի համաձայնութիւնը, զոր մեր երկիրը առաջիններէն մին եղաւ ստորագրող, կը յանձնարարէ որ, փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհուած զանազան իրաւունքներու վայելումը եւ զանազան շնորհներու օգուտը չզլացուի ռուս եւ հայ գաղթականներուն, ի չգոյէ փոխադարձութեան:

« Հիմնուելով այս յանձնարարութեան վրայ եւ ՛նկատի առնելով դժուարին կացութիւնը, որուն մէջ կրնան գտնուիլ վերոյիշեալ գաղթականներէն ոմանք, ամենամեծ բարեացակամութեամբ կը քննեմ ինծի նշանակուած այն պարագաները որոնք մասնաւորապէս արժանի են համակրութեան եւ ի հարկին անոնց ի նպաստ կը միջնորդեմ գործազրկութեան սնտուկներուն մօտ. պայմանաւ սակայն որ խնդրոյ առարկայ եղած գաղթականներուն կացութիւնը կանոնաւոր ըլլայ, այսինքն իրենց աշխատաւորի ինքնութեան թուղթը ի զօրու ըլլայ :

« Միւս կողմէ, օտար տղաքներուն գալով, աշխատանքի արտօնութիւնը սկզբունքով միշտ կը շնորհուի իրենցմէ անոնց որ Ֆրանսա ծնած են: Անհրաժեշտ է սակայն որ խնդրագրին մէջ յիշուած բոշակը կամ վարձատրութեան եղանակը համաձայն ըլլայ նոյն տարիքի եւ նոյն արհեստի ֆրանսացի աշխատաւորներու սովորական եւ ընթացիկ բոշակներուն»

Միացեալ Ցանձնաժողովը, այս նամակին ծանօթանալէ եւ անոր մասին խորհրդակցելէ յետոյ, պարտք համարեց հետեւեալ պատասխանը ուղղել Աշխատանքի նախարարին.—

«Տեղեկացանք այն նամակին զոր բարեհաճած էիք ղրկել Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի նախագահին, մեր յուշագիրներուն մէջ յայտնուած բաղձանքներուն վերաբերմամբ, եւ կը փութանք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել մեծ բարեացակամութեան եւ արդարութեան ոգիին համար զոր այնտեղ ցոյց տուած էիք, տագնապին հետեւանքներէն տառապող ֆրանսաբնակ հայ գաղթականներէն ոմանց վիճակին մասին:

« Ուրախ ենք տեսնելով որ ֆրանսական կառավարութիւնը կը հանի հայ գաղթականներուն ալ ճանչնալ փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհած ինչ ինչ իրաւունքներու վայելումը եւ ինչ ինչ շնորհներու օգուտը, եւ առ այդ կը յայտնենք մեր երախտագիտութիւնը: Անհունապէս շնորհապարտ պիտի ըլլայինք եթէ ֆրանսական կառավարութեան այս տեսակէտը հաղորդուէր նահանգային իշխանութեանց, ըստ այնմ գործելու յանձնարարութեամբ, որովհետեւ իւրաքանչիւր պարագայի քննութիւնը կեդրոնական իշխանութեան կողմէ, հարկաւորաբար երկար ժամանակ պիտի պահանջէր, որու միջոցին խնդրոյ առարկայ եղողները ցաւի եւ զրկանքի մատնուած պիտի ըլլային: Այն վայրերուն մէջ ուր գործազրկութեան նպաստ չի տրուիր հայ գաղթականներուն, այդպիսի նպաստ մը միակ փրկութիւնը պիտի ըլլար անոնց համար, որովհետեւ ինչպէս գիտէք, անոնք չեն կրնար ոչ իրենց երկիրը վերադառնալ, ոչ ալ ուրիշ երկիր մը երթալ, եւ եթէ գաւառակներէն նպաստ չստանան, ամենադառն թշուառութեան մէջ պիտի իյնան:

« Միւս կողմէ, քանի որ աշխատութեան իրաւունքը կը ճանչցուի Ֆրանսայի մէջ ծնած գաղթական տղաքներուն, անգամ մը եւս կը խնդրենք ձեզմէ որ այդ շնորհը տրուի նաեւ հայ գաղթականներուն այն տղոց որոնք իրենց պզտիկ հասակին այստեղ բերուած են, եւ իրենց ամբողջ ուսումը այստեղ առած ըլլալով, կատարելապէս իւրացուցած են այս երկրին մշակոյթը: Աշխատանքի իրաւունքը մինչեւ հիմա ընդհանրապէս կը զլացուի վերոյիշեալ տղաքներուն որոնք 15, 16 կամ 17 տարեկան եղած են, նոյնիսկ անոնց որ իրենց աշակերտի գրքոյկը ունին, եւ այս պատանիները չեն գիտեր թէ ի՞նչպէս պիտի վաստկին իրենց օրապահիկը:

2.— Ժողովը ծանօթացաւ այն խնդրագրին որ Միացեալ Ցանձնաժողովին կողմէ կ'ուղղուի Ներքին գործերու նախարարին, 100 ֆրանքնոց ինքնութեան քարտ վճարելու անկարող բազմաթիւ հայ գաղթականներու համար բարեհաճ անօրինութիւն մը խնդրելով, եւ որոշեց որ այդ խնդրագիրը նախարարին յանձնուի մեզի բարեկամ Ֆրանսացի մէկ քանի անձնաւորութեանց միջոցով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Հրձիգները գործի վրայ են, եւ դիւային պարը սկսաւ վառօդի տակառներուն շուրջ։

Դեռ չդոցուած նախկին սպանդին բացած վէրքերը, մարդկութիւնը կը գտնուի նոր եւ ահաւոր վտանգի մը առջեւ, որուն սարսափներուն բաղդատմամբ՝ մեծ պատերազմը պիտի նմանի [illegible]։

Դժուար է ճշդել թէ՝ ովքեր են պատերազմներու իրական պատասխանատուները։ Եղած են աւելի կամ նուազ մերկացումներ, բայց նիւթը սպառած չէ։ Միչդ ժամանակին եկաւ նաեւ գիրք մը, որուն բովանդակութենէն կ'ուզեմ բաժին հանել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

Փարիզի Ֆլամարիոն հրատարակչական տունը, վերջերս հրապարակ հանեց երկու ամերիկացի գրողներու՝ Հ. Էնկէլպրէխտի եւ Ֆ. Հանիկընի գիրքը «Մահուան վաճառականները» թարգմանուած Տը Ժուվընէլի կողմէ։

Հետաքրքրական աշխատութիւն մըն է, որ կուգայ քիչ մը աւելի լոյս սփռելու միջազգային մեծ դէպքերը եւ սպանդները վարագուրող մթութեան վրայ։

«Մահուան վաճառականները պատերազմական գործիքներ չինող մեծ ճարտարարուեստի պետերն են։ Տեսակ – տեսակ թնդանօթներ, հրասայլեր, զնդացիրներ, պէնքեր, վերջապէս կարելի եղածին չափ մեծ թիւով մարդկային կեանքեր փճացնելու սահմանուած նիւթեր պատրաստողները։ Շնէյտէրներ, Վիքըրսներ, Նոպէլներ, Զախարոֆներ։

Հեղինակները նկատի ունենալով նիւթին մեծութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը, խղճմտօրէն մօտեցած են անոր, տարկյօրէն քննելով երեւոյթները։ Իրականութենէն չշեղելու մտահոգութեամբ կարդացած են մօտաւորապէս 170 հատոր գիրք, յանձնաժողովներու տեղեկագիրներ, գործարաններու հաշուեկշիռներ, զանազան թերթերու մէջ երեւցած յօդուածներ, (ցանկը դրուած է գրքի վերջաւորութեան)։ Ամէն ինչ հիմնուած է փաստերու եւ թուանշաններու վրայ։

Պատմութիւնը կուտան զինավաճառութեան ծագման, պատճառներուն եւ զարգացման։ Կը փաստեն թէ, ինչպէ՞ս ճարտարարուեստի այդ հսկաները կը խաղան բազմութիւններուն հետ, դրամի ուժով տիրանալով մամուլին եւ վարձու քաղաքական մարդոց խղճմտանքին։

Ընթերցողը կը տեսնէ, թէ ձեւով ազգային, իսկ խորքով միջազգային այս գիչատիչներուն համար, Հայրենիքը եւ Հայրենասիրութիւնը ամէնէն չահաբեր ապրանքն են։ Գրգռել կիրքերը, պատրաստել եւ վառ պահել ռազմապաշտութիւնը, հոգ չէ թէ միլիոնաւոր մարդիկ իրար բզքեն պատերազմներու դաշտերուն վրայ, բիւրաւոր հաշմանդամներ զրկուին աշխատելու կարողութենէն, որբեր եւ այրիներ մնան։ Կը բաւէ որ իրենց անհատական եւ խմբական չահերը ծաղկին։

Երբ «Թշնամիները» կը կռուին, իրենք, այդ թշնամի ազգերու մահուան վաճառականները չէզոք երկիրներու մէջ միեւնոյն սեղանին շուրջ կը հաւաքուին, չահաբաժիններ բաժնելու կամ նոր համաձայնութիւններ կնքելու համար. Ֆրանսացին եւ Անգլիացին բաժնետէր են գերմանական ընկերութիւններու եւ փոխադարձաբար։ Դրեթէ չկայ «անկախ» ընկերութիւն մը, բոլորն ալ որեւէ ձեւով կապուած են իրարու, ինչպէս պիտի տեսնենք այս յօդուածաչարքի ընթացքին.

Մեծ զինավաճառներու «հաւատոյ հանգանակը» չատ գեղեցիկ կերպով տուած է Պըրնար Շօ, «Մէճըր Պարպարա» դրքին մէջ, զինավաճառ Ընտըրշաֆթի բերանը դնելով հետեւեալ խօսքերը

— «Առանց նկատի առնելու անձնաւորութիւնները եւ սկզբունքները, զէնք տալ բոլոր անոնց՝ որ լաւ կը վճարեն։ Արքայականին եւ հանրապետականին, անիչխանականին եւ ցարին, դրամատէրին եւ ընկերվարականին, գողին եւ ոստիկանին, սեւամորթին, ճերմակին եւ դեղինին։ Ամէն ազգի ամէն տեսակ յիմարութիւններու, գործերու եւ ոճիրներու համար»։

Բայց լաւ է որ անմիջապէս նիւթին անցնինք.

X

Զէնքի վաճառումը կը սկսի Միջին Դարու վերջաւորութեան, վառօդի Եւրոպա մուտքով։ Անկէ չատ առաջ, արդէն Զինացիները զայն կը գործածէին, բայց ոչ թէ իբրեւ ռմբարձակ նիւթ, այլ պալատական հրախաղերու համար։ Եւրոպայի մէջ, առաջին անգամ վառօդը կը գործածեն Անգլիացիները. Քալէի պատերազմին մէջ (1346)։ Նոր դարագլուխ մը կը բացուի բոլոր անոնց առջեւ, որ մինչ այդ կը չինէին սուրեր, զրահներ, սաղաւարտներ, եւն.— այդ առենուան զէնքերը։ Անմիջապէս իրենց գործիքները կը յարմարցնեն նոր զէնքերու չինութեան համար, եւ Եւրոպայի գլխաւոր երկիրներու մէջ զարգացնելով կը վառեն, արագօրէն կատարելագործելով տանելով զէնքերը։ Առաջին տեղը կը գրաւէ Պելճիքան։ Այս փոքր երկիրը, ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ նոր ճարտարարուեստին համար։ Ունի հում նիւթ եւ փոխադրութեան ճամբաներ եւ ամենակարեւորը՝ խաղաղութիւն։ Մինչ իր դրացիները՝ Գերմանիան եւ Ֆրանսան երկիրը կ'աղքատացնէին անվերջ պատերազմներով, անդին Պելճիքայի գլխաւոր քաղաքը՝ Լիէժը կը բարգաւաճէր, զէնք ծախելով բոլոր կռուողներուն, մինչեւ որ Պուրկոնեի դուքսը՝ Կարոլոս Յանդուգն զգալով վտանգը, Լիէժցիներուն կ'արգիլէ զէնք չինել։ Անչուչտ, միւսները կարեւորութիւն չեն տար, եւ Կարոլոս կը ստիպուի քաղաքը պաչարել, գրաւել, այրել եւ բնակիչներն ալ սուրէ անցընել։ Սակայն, դրամին համը առած էին այնպէս որ Կարոլոս Յանդուգն հազիւ գերեզման մտած, Լիէժցիները գործի կը սկսին, եւ 1850ի առենները, տարեկան կը չինեն մօտաւորապէս հարիւր հազար հատոր զէնք. Եւրոպայի զինավաճառութեան գլխաւոր կեդրոնը հանդիսանալով։

Զէնքի վաճառումը նոր թափ մը կ'առնէ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեամբ, երբ Լուի ԺԶ.ի գլխատումը կը միացնէ Անգլիան, Գերմանիան եւ Աւստրիան։ Պաչարումը այնքան խիստ կ'ըլլայ, որ Ֆրանսա ոչ մէկ տեղէ կրնայ զէնք ստանալ, մնալով իր խեղճ ու կրակ զինարաններուն հետ, որոնք երկրի պահանջին կէսն անգամ չէին կրնար գոհացնել. (որքա՜ն բան փոխուած է անկէ ասդին)։ Սակայն, պէտք էր ճար մը գտնել. եւ միակ ճամբան՝ զարհուր ներածումն էր։ Փրկութեան կամիտէն գաղտնի գործակալներ կը ղրկէ Զուիցերիա, Գերմանիա եւ Աւստրիա, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնելու համար զինավաճառներուն հետ։ Պէտք էր փորձել եւ քիչ յետոյ արդէն կը ստանան գոհացուցիչ պատասխաններ։ Օրինակ, «Աւստրիոյ կամ Գերմանիոյ այրնիչ զինավաճառը պատրաստ է ծառայելու անոր՝ որ աժենաչատը կը վճարէ»։ Արծաթասիրութիւնը կը յաղթէր հայրենասիրութեան։

Զէնքերը Ֆրանսա կը փոխադրուին «չէզոք» Զուիցերիոյ ճամբով, ի հարկէ պզտիկ միջնորդչէքով մը. (մեզի բոնոզը մասը կը լեզէ)։ Թարգմանութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ, բայց զուիցերական կառավարութիւնը կը վստահեցնէ Աւստրիոյ կայսրը, թէ այդպէս բան չկայ, զրպարտութիւն է եւն. Իրեն կ'օժանդակեն գործին մէջ չահ ունեցող Աւստրիացիներ. եւ գաղտնի առեւտուրը կանոնաւորապէս կը չարունակուի։ Զէնքերը կը փոխադրուին բանջարեղէնի եւ ուրիչ արտօնուած նիւթերու տակ ծածկուած եւ կարելի եղածին չափ ամայի ճամբաներով.

Առաջին Հանրապետութեան բանակները մեծ մասամբ կը զինուին թշնամիի հայթայթած զէնքերով ու 1792 սեպտեմբերին Տիւմուրիէ եւ Քէլէրման նչանաւոր ծեծ մը կը քաչեն Գերմանացիներուն՝ Վալմիի առջեւ, «եկեղեցէ ազգը» պաշտպանելով։ Բաւ տեղին ըսեմ որ՝ Կէօթէն խառնուած է եղեր գերման բանակին, պարզապէս հետաքրքրութենէ տարուած։ Տեսնելով Ֆրանսացիներուն խանդավառութիւնը եւ [illegible] կ'ըսէ — «Այսօրէն եւ այսօր ազգերու պատմութեան համար նոր թուական մը կը սկսի»։ Մօտաւորապէս տարի մը վերջ, մարաջախտ Ժուրտանը եւս Աւստրիացիներուն լաւ դաս մը կուտայ Վաթինիի առջեւ։

Այսպէս դրամի ուժին չնորհիւ, թշնամիին հայթայթած զէնքերով կը յաղթեն՝ նոյն ինքն թշնամիին. մինչեւ որ գերմարդկային ճիգով մը Ֆրանսան մէկ տարուան մէջ կը կրկնապատկէ եւ քառապատկէ իր զինարաններու թիւը եւ արտադրութիւնը, պաշտպանողականէն անցնելով յարձակողականի։

Այս յօդուածաչարքի ընթացքին համառօտակի պիտի խօսինք նաեւ ուրիչ ազգերու զինավաճառութեան ծագման եւ զարգացման մասին։

Հ. ԱՒՆԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Իւլանիսի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, երկար ու դժուարին բանակցութեանց հետեւանքով, վերջապէս կազմուեցաւ Պելճիոյ ազգային միութեան նոր դահլիճը, վարչապետութեամբ Վան Զէլլանտի, որ մաս չէ կազմեր որ եւ է կուսակցութեան եւ նախապէս եղած է փոխ – կառավարիչ Պելճիոյ ազգային դրամատան։

Նոր դահլիճին կ'անդամակցին 6 կաթոլիկ, 5 ընկերվարական եւ 4 ազատական երեսփոխաններ, գրեթէ ամէնքն ալ երիտասարդ, բացի Հէյմանսէ (ազատական) եւ Վանտըրվէլտէ (յայտնի ընկերվարական), որոնք անպաշտօն նախարարներ են։

Մարտ 31ին, Վան Զէլլանտ խորհրդարանին ներկայացուց նորակազմ կառավարութեան ծրագիրը, որուն էական կէտերը հետեւեալներն են.—

Իր նչանաբանն է՝ վերականգնում երկրին տնտեսական կացութեան։

Արժեզրկում պելկայի՝ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ, այսինքն լքում ոսկեդրամի քաղաքականութեան, Ֆրանքին արժեզրկումը պիտի չանցնի 30 առ հարիւր համեմատութիւնը։ Այս հիման վրայ, Պելճիա պիտի դադրեցնէ ոսկեդրամի վճարումները, մինչեւ որ միջազգային համաձայնութիւն մը գոյանայ դրամական քաղաքականութեան մասին։

Արդարեւ, հրատարակուած նոր հրամանագիր օրէնքի մը համաձայն, պելճիական ֆրանքը (պէլկա) կ'ենթարկուի 28 առ հարիւր արժեզրկման եւ կ'արժէ այսօր 51 ֆրանսական սանթիմ, այսինքն՝ 100 ֆրանսական ֆրանքը մօտաւորապէս կ'արժէ 200 պելճիական ֆրանք։

Կառավարութիւնը պիտի ընդդիմանայ գիներու անտեղի բարձրացման, հակակչիռի պիտի ենթարկէ դրամատուները, եւ պիտի հսկէ անոնց քով դրուած դրամներուն ապահովութեան եւ ժողովուրդին խնայողութեան անվթար պահպանման։

Բարգաւաճում տնտեսական ներքին քաղաքականութեան եւ ծաւալում տնտեսական արտաքին քաղաքականութեան։ Վերակազմել Պելճիոյ թղթադրամի քաղաքականութիւնը, մղում տալ արտածումներուն, նոր չուկաներ հայթայթել պելճիական ապրանքներուն համար, [illegible] արտադրութեան գիները եւ կրճատելով տուրքերը, աժանցնել առեւտրական վարկը, կատարել հանրական չինութիւններ գործ հայթայթելու համար անգործներուն եւ առաջքն առնելու գործադրկութեան, եւ վերջապէս [illegible] իչխանութիւնը։

Կառավարութիւնը իր ծրագիրը գործադրութեան դնելու համար, երեսփոխանական ժողովէն լիազօրութիւն պահանջեց մէկ տարուան պայմանաժամի համար։

Ժողովը թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, վստահութիւն յայտնեց նոր դահլիճին, 107ի դէմ 54 ձայնով եւ 12 ձեռնպահ։ Հակառակ քուէ տուողներուն մէջ կը գտնուին երեք գլխաւոր կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններ, որոնք անհատաբար դժգոհ են եռատարր դահլիճին կազմութենէն։

Վարչապետը, հակառակ դահլիճին յայտնուած վստահութեան, գոհ չէ քուէարկութեան արդիւնքէն, եւ կը փափաքի որ խորհրդարանը ձայներու առաւելագոյն մեծամասնութեամբ իրեն վստահութիւն յայտնէ, դիւրացնելու համար կառավարութեան գործը, ներկայ փափուկ ու դժուարին պայմաններուն մէջ։

Պելճիական ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքով ապրանքներուն գիները անսովոր բարձրացում մը կրեցին։ Կառավարութիւնը անմիջապէս խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, արգիլելու համար գիներու անտեղի յաւելումները. Այդ կարգադրութեան համաձայն, առ այժմ տեղական արտադրութեանց գիները որ եւ է յաւելում պիտի չկրեն, մինչեւ որ օտար ապրանքներուն մթերքը, եւ վաճառականները առիթ ունենան վերանորոգել իրենց մթերքը, դուրսէն նախնական նիւթեր ներածելով։ Անկէ յետոյ միայն պիտի թոյլատրուի գիներու առաւելական բարձրացումը։

Այս նպատակով, տնտեսական նախարարը խորհրդակցութեան հրաւիրեց խոչոր առեւտրական տուներուն ներկայացուցիչները, եւ անոնց պարզելով կացութիւնը,

Յետոյ պատուիրեց զգուշանալ չահաչխատութիւններէ։ Միեւնոյն ատեն ամենախիստ հրահանգներ տուաւ պետական պաշտօնեաներուն՝ մօտէն հսկելու վաճառականներուն չարաչահութեանց վրայ, եւ բռնարկին պատժելու [illegible]։

Լիւքսէմպուրկի կառավարութիւնը, որ տնտեսական սերտ յարաբերութիւններ կը մչակէ Պելճիոյ հետ, արդարելով պելճիական ֆրանքին այս մեծ անկումէն եւ հետեւելով անոր օրինակին, հարիւրին 10ը կարեց իր դրամին արժէքը։ Տնտեսական չրջանակներու մէջ հաս տիրող ընդհանուր կարծիքն այն է որ Ֆրանսական ֆրանքն ալ իր կարգին պիտի ենթարկուի [illegible] արժեզրկման. (ԽՄԲ.— Կառավարութիւնը հերքեց այս լուրերը)։

Վերջացնելէ առաջ, լսեմ թէ ընկվ. երեսփոխաններուն մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ դժգոհութիւն առաջ բերած էր կուսակցութեան ծայրայեղ տարրերուն մէջ, որով կուսակցութիւնը ստիպուեցաւ բացառիկ համաժողով մը գումարել Պրիւքսէլի մէջ, ճշդելու համար ընկվ. նախարարներուն դիրքը

Երեք օր տեւող բուռն վիճաբանութիւններէ ետք, համաժողովը ձայներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց ընկվ. նախարարներուն եւ համաձայն գտնուեցաւ անոնց մասնակցութեան ազգային դահլիճին

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐ ՄԸ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էր, երէկ, Պուքրէշի մեր թղթակիցը, հակօտար չարժումին առթիւ հայ առեւտրականներու դէմ ալ հրատարակութիւններ կ'ըլլան։

Ռումանիոյ Նպարեղէնի վաճառականները հետեւեալ յիշատակագիրը յղած են Առեւտրական Ճակատին, յանձնելու համար առեւտրական նախարարութեան.—

Նպարեղէնի առեւտուրը քանի մը տարիէ ի վեր տագնապ մը կ'անցընէ, որուն յարաճուն ծանրութիւնը մեզ կը ստիպէ այս խնդրանքը ներկայացնել ձեզ, յուսալով որ ձեռք պիտի առնէք ձեր յարմար տեսած միջոցները մեր արհեստակցական չահուն համար որ կը համապատասխանէ ազգային տնտեսական չահերուն։

Յայտնի է թէ պատերազմէն յետոյ մեր քաղաքները ողողեցին օտար [illegible] բազմաթիւ գաղթականներ, ոմանք իբր նոյն նահանգներուն նախկին քաղաքացիները եւ ոմանք, որոնք ուրիչ վայրերէ կուգային, հաստատուեցան մեր մէջ մեծ թիւով, «բնակութեան արտօնաթուղթ» ներով, թուղթեր որոնք ինչպէս յայտնի է ժամանակաւոր են։ Այս դասակարգին մէջ են Հայերը։

Զինուած դոյդն ինչ արեւելեան վայուառով, Հայերը, մեծ մասամբ արհեստաւոր, կօչկակար, նաւահանգիստի բեռնակիր եւ անգործ, հետզհետէ սուրճի մէկ – մէկ պզտիկ կրպակ բացին, եւ վաճառքի հանելով արտադրութիւն մը՝ որ 70 առ հարիւր մեր լուբիան ու գարին է, նպարեղէնի ռումէն առեւտրականներուն դէմ ապօրէն եւ կործանիչ մրցում մը կը մղեն։

Միջամուխ ըլլալով նպարեղէնի առեւտուրին, առեւտրական սենեակին գիտութեամբ տրուած արտօնութեան մը հիման վրայ, այս Հայերը կը հաստատուին [illegible] մօտ կամ քովը, եւ ցուցակագրելով իրենց կեղծ ապրանքները, արհեստական կերպով հաստատուած, ինչպէս հասկնալի է, ապօրէն մրցում կը մղեն, տակաւ փճացնելով ռումանական ֆիրմաները։

Կարգով կ'անհետանան նպարեղէնի եւ սուրճի ընկեր վաճառականները եւ անոնց տեղ կը հաստատուին, ծածուկ մը, նորամուտ Հայերը որոնք քիչ ժամանակէն ետք կը դառնան չէնքին ալ, փողոցը ծախելով ռումէն կալուածատէրին ու առեւտրականին։

Այսպէս կրնանք թուել մայրաքաղաքին մէջ ամբողջ թաղեր, ուր հայ արկածախնդիրները իրենց ցեղայնութեան արտօնաթուղթերով, տրուած իրենց մեր վեհանձն ոստիկանութենէն, եւ առեւտրական սենեակին բարեացակամութեամբը, բռնագրաւած են նպարեղէնի բոլոր վաճառատուները։

Հայ հեղեղը ամէնէն առաջ տիրացաւ բոլոր փոքր խանութներուն։ Անկէ յետոյ թափանցեց նաեւ մեծածախ վաճառականութեան մէջ ալ։ Ապացոյց մըն է Պուլվառ Կէթայի փիացան իր չրջականերով, Սփլայուլ Ունիրէի ամբողջ տարածութիւնը, ուր ամենամեծ ռումանական ֆիրմաները չքացան հայկական ֆիրմաներուն տեղ բանալու համար։

Պէտք է գիտնալ որ ռումէն առեւտուրին այս ցեցերը ոչ մէկ կապ ունին ռումէն ներածման վաճառականութեան եւ մեր երկրին հետ, գործելով միայն հայ եւ թուրք ֆիրմաներու հետ որ եւ է ծախք չեն ըներ երկրին մէջ, մեր ոսկին ղրկելով իրենց տեղերը, հայկական կամ թրքական։

Նպարեղէնի ռումէն վաճառականները պոյքոթի ենթարկուած են այս օտարականներուն կողմէ եւ գրեթէ եղեռնական մասնագիտութեամբ մը հետապնդուած, մինչդեռ մեր Սիկուրանցան եւ Առեւտրական Սենեակը, միչտ կը դիւրացնեն այս վայրի եւ վտանգաւոր որդերուն արչաւանքը։ Հայկական որդը բռնագրաւեց այսպէս ռումանական չուկան։

Ահա թէ ինչու յանուն ռումէն առեւտրականներուն դշայուն կոչ մը կ'ընենք, անհրաժեշտ [illegible]

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Եօթներորդ դարու գրականութեան մէջ լեզուի երկու ուղղութիւն կը նչմարուի, մին՝ յունարէնի նմանողութեամբ բարձր բայց եւ խրթին նկարագրով, (ինչպէս Խորենացի, Դաւիթ Անյաղթ, Փիլոն Եբրայեցի), միւսն աւելի հայեցի բայց անպաճոյճ եւ ռամկախառն (Յովհան Մամիկոնեան)։ Բայց երկուքին ալ դերը մէկ է. ջիլ առ ջիլ քայքայել դասական գրաբարի կազմակերպը։

Ռամկախառն հեղինակներու գրաբարին մէջ հիւսած խորթ բառերն ու ձեւերը մեծ մասամբ զուտ հայերէն ըլլալով՝ կասկած չկայ որ անգիր լեզուէն կամ գաւառականներէ առնուած են։ Այսպէս արփի, սաղարթ, փարթամ, տոփանք, գեղջուկ, վաղեմի, արահել, երնուել։ Փոխանակ գրելու բուն գրաբար ձեւով՝ աղօթս առնել, կ'ըսէին այսօրուան պէս աղօթել, ատել զոգի՝ ողջունել, ուրախ լինել՝ ուրախանալ, ուրախ առնել՝ ուրախացնել, պատասխանի առնել պատասխանել։ Բայցերու ժամանակներ ալ ունին, որոնք գրաբարի օրէնքին հետ բոլորովին անհաչտ են։ Փոխանակ ըսելու անց՝ կ'ըսեն անցաւ, ել՝ ելաւ, էջ՝ իջաւ, եհաս՝ հասաւ, եմուտ՝ մտաւ, եկաց՝ կեցաւ, ետուն՝ տուաւ, լուաւ՝ լսեց, տուր՝ տուէք, լուարուք՝ լսեցէք։ Նոյնպէս անսովոր մասնիկներով նոր ածանցներ կը ստեղծեն, այսպէս՝ պատկերել, հակառակութիւն, [illegible], պայծառութիւն, ստորագրել... Նաեւ այնպիսի մասնիկներով ալ, որոնք բոլորովին անծանօթ են հայ լեզուին. զոր. մակերեւոյթ, տրամաբան, փաղանուէ, եւ այս ամէն նորաձեւութիւնները մինչեւ այսօր լեզուին մէջ կենդանի են։

Ահաւասիկ նմոյշ մը Է. դարու ընկ լեզուէն. Յ. Մամիկոնեան իր Տարօնոյ պատմութեան մէջ կը գրէ —«Իսկ Սուրէն ... առէ չիշխանն (Սմբատ). Աւաղիկ է տուրդ։ Իսկ նա ասէ. Հաւանիմ արդ, բայց հարիւր ոսկուն նազար փայտ են տարեալ ի Քարքէոյ, եւ չորեք հարիւր հազար դահեկանի խոտ են կերեալ ի դաչտէդ, եւ վաթսուն հազար դահեկանի՝ որ զեղն եւ գեղջերու եւ նապաստակ երկրիս որսացեալ են եւ կերեալ. եւ զգրոյ եւ զհացի գինն թողում։ Բայց զանոյշ գինին Աստոյ եւ Սալնոյ եւ զՄոթրայ այս երկու տարի է որ յինէն կորեալ են, եւ ինքեանք արբեն, զայն թող տամ. եւ զմեց գաւառին հարկն՝ զոր առեալ են, եւ զքաղաքին մուտան՝ զոր կերեալ են երեք հարիւր դահեկան, զայդ ամենայն թող բերեն»։ (Գյ. Գ. էջ 40)։

Այս ռամկախառն ուղղութիւնը թէեւ յաջորդ 3—4 դարերու մէջ նոյն թափով չարունակուած չենք գտներ, բայց այդ արգելք չէր, որ գրականութեան չուքին տակ՝ ռամկօրէնն անարգել զարգանար ժողովրդեան մէջ։ Բայց մինչեւ ԺԲ. դար ռամկօրէնի գրաւոր հետքերը կը գտնենք վիմաքանդակ արձանագրութիւններու մէջ, տաճարներու եւ ուրիչ յուչարձաններու վրայ։ Գործածուած լեզուն՝ ռամկօրէնի եւ արաբերէնի տարրերով խառն գրաբար մըն է։

ԺԲ. դարը աշխարհաբար լեզուի զարգացումն է։ Իր էական տարրերուն մէջ արդէն կերպաւորուած՝ ընկած էր գրական լեզուի հանգամանքքով առաջերեք գալ։ Թագաւոր, իչխան, պատմագիր, բժշկագէտ, բանաստեղծ, բժիշկ եւ մինչեւ իսկ եկեղեցական՝ անխտիր սկսան գործածել զայն, զգալով ժամանակին պահանջը

Գրաբարը, քանի՜ փլուզում, որչա՜փ փոչ ու փոչի տեսաւ իր սաբագրութեան ճամբուն վրայ դարեր չարունակ, այն սեւ օրէն սկսեալ, որ Տըմուտի պղտոր ջրերն անցան իր վրայէն։ Ազգին հետ՝ լեզուն ալ Կիլիկեան սեպ լեռներուն հովանւոյն տակ միայն յաջողեցաւ ժամանակ մը կազդուրուիլ։ Այս դարուն էր, որ Շնորհալւոյ եւ Լամբրոնացւոյ գրչին տակ՝ գրաբարն յունական եւ այլ օտար տարրերէն զտուելով սկսած էր յանկարծ զուտ հայերէնի արծաթափր փայլելու, որուն համար արծաթի դար կոչուած է այդ չրջանը։ Բայց անկէ ետքը աւելի եղերական անկումով մը կը հասնի մինչեւ ԺԸ. դարու գոները, այս անգամ լատին լեզուի ազդեցութեան տակ՝ հրէչային ձեւեր հագնելով։ Մխիթարայ առաջին գործըն եղաւ ազատագրելու մեր լեզուն լատինական այդ ստրկութենէն։ Իսկ ատկէ դար մը ետքը ոսկեդարու դասական հայերէնը վերականգնանցաւ Մխիթարեան հայրերու գրչին տակ։

Բայց Շնորհալիներն որչափ ալ ցանկային գրաբարն իր հին իրաւունքին մէջ հաստատել եւ յաւերժացնել, նորածին ռամկօրէնը՝ որչափ ալ արհամարհանքով զռեհիկ բառ, աշխարհի բառ կամ աշխարհաբառ անուանէին, չէին կրնար իրերու ընթացքին յառաջարժ ուղղութիւն մը տալ։ Գրաբարն այլ եւս իրօք գրաբար էր, այսինքն երբ հին գրական լեզու՝ յատուկ ուսում կը պահանջէր, եւ չատերուն համար այնչափ անհասկնալի էր, որ գրաբարէ աշխարհաբարի թարգմանութիւն ընելու պէտքն զգալի եղած էր։ Այսպէս Սմբատ սպարապետ կը ձեռնարկէ Մխիթար Գոչի դատաստանագիրքը աշխարհաբարի թարգմանել, համառօտելով այսպիսի յառաջաբանութեամբ. «Բազում աշխատեցայ ի սա, ծերացեալ մտօք եւ ի հին եւ յանհասկանալի բառից, եւ բազում աշխատութեամբ փոխեցի զսա ի մեր հեչտալուր բառս»։ Շնորհալին ինքը հարիւրի չափ ռամկաւորներ, հանելուկներ, եւ առածներ կը չարադրէ՝ ռամկօրէն լեզուաւ։ Իրեն մաւերիմ բժիշկ մը՝ Մխիթար Հերացի իր Ջերմանաց գրի կ'առնէ աշխարհիկ լեզուաւ, պատճառաբանելով թէ. «Արարի զսա գեղջուկ բարբառով զի դիւրաւ լիցի ամենայն ընթերցողաց»։

Հոս նկատելի էր, որ «ընթերցողաց» ըսելով՝ այլուրենի տեղեակ, ուսեալ նոյն դարուն կրթեալ դասակարգը կը հասկնայ։ Կրնանք ըսել թէ Ե. դարու քաղաքակրթութենէն այս նոր սերունդին գրեթէ ոչինչ եկեր հասեր էր ծանօթ պատճառներու համար, բայց միայն մագաղաթներու վրայ տարրացած դասական լեզուն։ Եւ ահա դէմ դիմաց կը գտնենք երկու լեզու, հին եւ նոր։ Իսկ այդ նոր լեզուն այնչափ իրաւացիօրէն կիլիկեան չրջանի կենդանի եւ հարազատ լեզուն է, ինչպէս էր գրաբարը Ե. դարուն խօսող եւ գրող հայութեան համար։ Այս էր անտարակոյս Կիլիկեցի մտաւորականներու ըմբռնումն ալ, որոնք առանց լուրջ տարակուսութեան այնպէս ողջունեցին աշխարհաբարի ծնունդը ինչպէս գրաբարի վերածնունդը։

(Շար.)

(3)

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ Բ. «ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ»Ը

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ՎԵՐՋ «ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ» ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ

Կարգ մը հայրենակցական եւ արհեստակցական միութեանց կողմէ ընտրուած «ժամանակաւոր վարչութիւնը» ինչպէս գրած էինք, Շաբաթ օրը՝ ժողովի հրաւիրած էր Պուլվար Օսմանի մէջ, նոյն միութեանց եւ յետոյ մասնակցողներու ներկայացուցիչները, վաւերացնելու նպատակով կազմուած կանոնագիրը եւ ընտրելու համար տեւական վարչութիւնը:

Հրաւիրուած էին 38 կազմակերպութիւններ (ոմանք վերջին պահուն հրաւիրուած) որոնցմէ 22ը ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները: Մերժողական պատասխան ղրկած էին Փարիզի Հայ եկեղեցին (իր կանոնագրին հակառակ գտնելով), Հայ կաթողիկէ եկեղեցիի վարչութիւնը («ժամանակաւոր» վերապահութեամբ), Բարեգործականը (ապագայ բանակցութեանց համար բաց դուռ ձգող ձեւով մը), Հայ ազատ արուեստագէտներու միութիւնը, Հայ Բժշկ. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազգայինը, Թէքէեանէններու ուսումնասիրութեանց Միութիւնը, Մուրատ – Ռափայէլեան նախորդ Սանուց Միութիւնը: Այս բոլորը կ'ըսէին թէ իրենց նպատակն ու ծրագիրը դուրս կը գտնեն մասնակցիլ նման կազմակերպութեան մը, իսկ առանց գրաւոր մերժումի կը բացակայէին հայ գաղթականաց երկու օֆիսները, եւ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը:

Գ. Հ. Մարմարեան իբր ատենապետ ժողովը բացուած յայտարարելով կարդացուեցաւ նախորդ նիստին ատենագրութիւնը.

Գ. Գիժէն Գէօրէքճեան առաջարկեց որ ժողովին օրինաւորութեան տեսակէտով, ընտրուի մայր-դիւան մը որ պէտք վարէ ժողովը եւ լաւ առժամեայ վարչութիւնը իբր համարատու: Բայց բուռն ու կարճ վէճէ մը վերջ մերժուեցաւ այս առաջարկը եւ ժողովը շարունակուեցաւ:

Գ. Ս. Քարեան կարդաց առժամեայ համարատուութիւնը որ ընդարձակումն էր մամուլին տրուած ղեկոյցին (տես Յառաջի Շաբաթ օրուան թիւը): Առժամեան կը յայտնէր թէ իրենք ամէն ջանք թափած էին համերաշխելու Միացեալին հետ, բայց այս վերջինը միշտ անդրդուելի մնացած էր համարատուի եւ համարատուի սկզբունքը չընդունելու մասին, սկզբունք որուն վրայ տեղի չեն կրնար տալ: Ուրեմն Միացեալին կը մնար խզման պատասխանատուութիւնը:

Յետոյ Հայ Տնտեսական Միութեան անդրէն Գ. Խանզատեան կարդաց հետեւեալ յայտարարութիւնը որուն մէջ ան կը յայտնէր բոլորովին տարբեր կերպով քան ինչ որ էր ցարդ, այսինքն հաւաքական հպատակութեան տեղ կը պաշտպանէ հայկական հպատակութեան մը հարցը:

(Գ. Խանզատեանի ճառը նոյնութեամբ կը հրատարակենք վաղը):

Գ. Ռուպիկեան (Աղքատախնամ) մանրամասնութիւններ պահանջեց Միացեալին հետ բանակցութեանց մասին: Գ. Ս. Քարեան պատասխանեց թէ Միացեալը կը խուսափի պատասխանատու ըլլալ համարատու մարմնի մը եւ կ'ուզէ շարունակել ինքնագլուխ գործունէութիւնը: Գ. Յ. Թէլեան յայտնեց թէ վերջին ժողովին մէջ Աղքատախնամի ատենապետ Գ. Զաքրեան առաջարկեց որ «Ազգ. Խորհուրդ» կոչուի, գործի ձեռնարկէ եւ անկէ վերջը իրարու քան գործակցութիւն մը իրականացնելու նպատակով. ժողովը ամբողջովին համամիտ էր՝ երբ մէկ հոգի միայն բողոքեց եւ ընդդիմացաւ, որով խօսակցութիւնը դարձաւ ընդհանուր:

— Ո՞վ էր այդ մէկը:

— Չեմ կրնար ըսել:

(Յետոյ հաստատուեցաւ թէ Գ. Լ. Բաշեան էր որ ամէնէն աւելի կ'ընդդիմանայ Միութեան, կ'երեւի վախնալով որ իր «խանութը» կը գոցուի):

Գ. Խանզատեան.— Հայ Տնտեսական Կեդրոնին փափաքն է որ ամէն գաղութ կազմակերպուի առանձին: Իսկ միւսներուն տեսակէտը այն է որ Հայոց ճակատագիրը կապուած մնայ Ազգերու Ընկերութեան: Ֆրանսական շրջանակներէն մեր տպաւորութիւնը այն եղաւ որ մենք կոնակ դարձուցած ըլլալով իրենց, վիրաւորեր ենք Ֆրանսական իշխանութիւնները: Կ'ուզենք այս թիւրիմացութիւնը վերցնել եւ վերահաստատել լաւագոյն յարաբերութիւնները: Որոշ աշխատանք թափեցինք որպէսզի Հայերը դնենք Փարիզի Թաղապետութեանց ժողովին հովանիին տակ: Անոնց ներկայացուցիչները հրաւիրեցինք, խօսեցանք եւ անոնք խոստացան Նանսէնեան Թուղթ կոչուած փոհմակէն ազատել մեզ: Քանի մը անձեր երբ տեսան որ իրենց շահը կը վնասուի, ընդդիմացան: Ըսինք՝ զատեցէք հայկական դատը գաղութին հարցէն: Ու՞ր տեսնուած է որ ազգ մը քանի մը տարբեր ներկայացուցիչներ ունենայ միանգամայն: Թող անոնք շարունակեն իրենց գործը որ է վկայականներ եւ այլ նման թուղթեր տալ: Մենք վկայական տալ չենք ուզեր, բայց անոնք ալ պէտք չէ գաղութի գործին խառնուին: Անոնք կրնան իրենց կապը պահել Ազգերու Ընկերակցութեան հետ, բայց իրաւունք չունին աշխատանքի եւ այլ նախաձեռնութեանց դիմել իրենց հայրենակիցներուն անունով: Գալով Ֆրանսահպատակութեան հարցին՝ անոր մէջ առաւելութիւններ ունինք: Երկու տեսակ է այս իրաւունքի խնդիրը. մէկը անհատաբար որ տէքրէով կ'ըլլայ, իսկ միւսը գրաւման իրաւունքի ձեւով: Ֆրանսա գրաւեց էր Կիլիկիան. Հայերը հոն իր քաղաքացիներն էին, յետոյ երբ այդ գրաւումը վերջ գտաւ, Հայերը հետեւելով գրաւման բանակին հեռացան, մէկ մասը անցաւ Սուրիա եւ Լիբանան դառնալով տեղական հպատակ, մէկ մասը ապաստանեցաւ Ֆրանսա: Այս դառնակարգը ինչո՞ւ իրաւունք չունենայ պահանջելու Ֆրանսահպատակութիւն՝ իբր Ֆրանսական գրաւման տակ ապրող ժողովուրդ մը: Զանգուածային հպատակութիւն բնականաբար չի կրնար ըլլալ. բայց ո՞ր Ֆրանսական իշխանութիւնը պիտի մերժէ Հայ մը՝ որուն զաւակները Ֆրանսացի յայտարարուած են: Հայերը դրօշաշրջիկներ չեն այս երկրին մէջ, պանդուխտները չեն բնակիր: Մարսէյլի շրջանին մէջ 8000 եւ Փարիզի շրջանին մէջ ալ հազարաւոր տուներ ենք շինած. ուրեմն բնիկներ ենք, եւ արդար է որ պահանջենք մեզի համար մասնաւոր պայմաններ: Իրաւագէտներու ժողովը կրնայ այս բաներով զբաղիլ: Հիմա մեր միակ փրկութիւնը միութեան ու համաձայնութեան մէջ է:

Մ. Զայլաք.— Օֆիսները տարիներէ ի վեր ոեւէ ծառայութիւն չեն ըրած այս ազգին: Ինքնագլուխ եւ անպատասխանատու մարմիններ են: Չեն ուզեր միանալ որովհետեւ կը վախնան իրենց աթոռները կորսնցնելէ: Պէտք է խզուինք Ազգերու Ընկերակցութենէն, կազմակերպենք Ֆրանսահայ գաղութը եւ գլխատենք այդ օֆիսները:

Ուրիշներու կողմէ կարգ մը բուռն խօսքերէ ետք Միացեալի հասցէին, ժողովը անցաւ պատրաստուած կանոնագրին քննութեան:

Գ. Պերճար Վահէ գիտել տուաւ որ կանոնագիրը Ֆրանսական օրէնքներուն համաձայն պէտք է կազմել որպէսզի այս մարմինը ապրելու պայմաններ ունենայ, քաղաքականութեամբ չզբաղի եւ զգուշութեամբ վերաբերուի:

Թէքէեանական միութեան ներկայացուցիչը բանաձեւ մը բերաւ ժողովրդական քուէարկութեամբ կազմելու այս մարմինը: Գ. Զ. Վարպետեան մանրամասնեց այս պէտքը եւ զայն անկարելի համարողներուն պատասխանեց, թէ կարելի է իրագործել: Ճարտարապետներու Միութեան կողմէ Գ. Գիժէն Գէօրէքճեան ալ ընդհ. քուէարկութիւն պահանջեց, քանի որ այս ժողովը քանի մը միութիւններէ բխելով չի կրնար ազգը ներկայացնել: Գ. Ռուպիկեան «ազգ. խորհուրդ» անունը մեծ գտաւ եւ այս ժողովին իրաւասութենէն դուրս՝ այդ յորջորջումը տալ:

Վիճաբանութիւնները տաքցան: Հօկի ընդհ. քարտուղար թժ. Գալճեան բարկացած պոռաց վերջ տալ բիւզանդական վիճաբանութեանց. այս ժողովը կը ներկայացնէ, ըսաւ, Փարիզի եւ շրջակայից հայութեան մէկ մասը, երբ լաւ գործ տեսնենք՝ միացեալներն ալ պիտի հետեւին ու միանան մեզի:

Գ. Մարմարեան.— «Ազգ. Խորհուրդ»ը յորջորջում մըն է զոր կ'ընենք առանց անպատեհութեան գործածել: Այդ անունը Ֆրանսական օրէնքին համաձայն չի նշանակեր թէ ամբողջ ժողովուրդի մը ներկայացուցիչն է: Իրաւաբանօրէն արգիլուած չէ նման տիտղոսներու գործածութիւնը: Զորս հոգի ալ անհատաբար միութիւն մը կազմելով կրնան «Ազգ. Խորհուրդ» կոչել: Այդ անունին վրայ կը պնդենք, որովհետեւ ան ամէնէն յարմարն է մեր գործունէութեան համար:

Գ. Պերճար Վահէ ալ նոյնը կրկնեց, յատեր բողոքեցին եւ աղմուկը շատցաւ. ասոր վրայ տասը վայրկեան դադար տրուեցաւ:

Վերսկսման քուէի դրուեցաւ անունի խնդիրը. Գ. Գէօրէքճեան առաջարկեց կոչել Fédérations des Sociétés Arméniennes, բայց 3ի դէմ 26 ձայնով ընդունուեցաւ «Ազգային Խորհուրդ» (Conseil National Arménien):

Յետոյ վիճաբանութիւնը տաքցաւ, ընդհ. քուէարկութեան մասին: Գ. Գիրակ Փափազեան պնդեց որ սկզբունքով ընդունուի ան ի վերջոյ ժողովը ընդհ. քուէարկութեամբ ընդունեց բանաձեւ մը որով պաշտօն կը յանձնէ վարչական խորհուրդին ուսումնասիրել ժողովրդական քուէարկութեամբ ժողով մը կազմելու խնդիրը եւ իր տեղեկագիրը բերել առաջիկայ ընդհ. ժողովին:

Կանոնագրի քննութիւնը վերսկսաւ. Նպատակի մասին ընդունուեցաւ Գ. Պերճար Վահէի հետեւեալ բանաձեւը.

— Ազգ. Խորհուրդին նպատակն է ստեղծել եւ զարգացնել բարեկամական ու համերաշխական կապեր իրենց անդամներուն միջեւ:

Կ'առաջադրէ ի մէջ այլոց.

1. Պաշտպանել ու պահպանել իր անդամակիցներուն իրաւունքներն ու շահերը.
2. Իր տեսակէտները ներկայացնել եւ բաղձանքներ յայտնել հայ գաղթականները շահագրգռող օրէնսդրութեանց մէջ մտցնելու համար ամէն բարելաւութիւն:
3. Իր անդամակիցները ներկայացնել Հայերը շահագրգռող գումարումներու եւ համաժողովներու մէջ:
4. Կազմել իր նպատակին համապատասխան ընդհանուր փաստաթղթաւորման եւ տեղեկատու դիւան մը:
5. Իր օժանդակութիւնը տալ իրեն դիմող գաղթականներուն, որպէսզի կարենան լրացնել իրենց պարտաւորութիւնները Ֆրանսայի մէջ իրենց բնակութեան մասին, հանդէպ ֆրանսական իշխանութեանց:
6. Ի հարկին թերթ մը հրատարակել, ընդհ. Հայերը եւ մասնաւորապէս ֆրանսահայ յարաբերութիւնները շահագրգռող բովանդակութեամբ:

Յետոյ շարունակուեցաւ միւս յօդուածներուն քննութիւնը: Վարչութեան գործունէութեան շրջանը նշանակուեցաւ մէկ տարի, առնուազն ամիսը մէկ անգամ գումարուելու պայմանով: Գ. Գ. Թէլեան, Վ. Գարաճեան, Գ. Գէօրէքճեան շատ պնդեցին որ ընդհ. ժողովը առանձին դիւան մը ունենայ, ինչպէս սովորութիւն է Հայոց մէջ, բայց մերժուեցաւ, Ֆրանսական օրէնքներուն համապատասխան չըլլալու առարկութեամբ:

Ժամանակը անցած ըլլալով, կանոնագրին մնացեալ մասը ամպարանքով քուէարկուեցաւ 2 հակառակի եւ 2 ձեռնպահի դէմ, միաձայնութեամբ:

Ի վերջոյ ձեռնարկուեցաւ վարչութեան ընտրութեան որուն մասնակցեցան ներկայ 22 Միութիւնները 30 ձայնով, 3 ձեռնպահի դէմ:

Մասնակցող միութիւններն էին.— Հայ Աւետարանական Համագործութիւն (2 ձայն), Հայ Տնտեսական Կեդրոն (2), Հայ Կամաւորներու Միութիւն (2), Հօկ (3), Հայր. Միութեանց կեդրոնը (5), Զաւահաս Որբ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը (2), Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն (2), Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւն, Հայ իրաւաբաններու, կօշկակարներու, նպարավաճառներու, Օթոմոպիլիստներու, Ճարտարապետներու, Թէքէեանական, Հայ Ուսանողական, դերձակներու, շրջուն վաճառորդներու, Հայ Սպայից, ոսկերիչներու, Սահակ-Մեսրոպ գրադարանի (Պուա – Քոլոմպ), Հայաստանի արուեստի եւ գրականութեան բարեկամներու եւ Մարսէյլի Պոլսեցիներու միութիւնները մէկ – մէկ ձայն:

Քուէարկութեան արդիւնքը հետեւեալն է.

Հ. Մարմարեան 29 քուէ, Զ. Խանզատեան 25, Տոքթ. Գալճեան 24, Ս. Քարեան 23, Ճարտարապետ Յակոբեան 18, Տոքթ. Տ. Անդրէասեան 17, պատուելի Գուտաքեան 17, Պերճար Վահէ 16, Դեղագ. Մանուկեան 18:

Վարչութենէն պատուելի Գուտաքեան միայն կարգ մը վերապահումներով առժամաբար ընդունեց իր անդամակցութիւնը:

Ժողովը փակուելէ առաջ փաստաբան Գ. Պերճար Վահէ շնորհակալութիւն յայտնեց Յառաջին որ Փարիզի հայ մամուլին մէջ միակն եղաւ հետաքրքրուող այս հարցով եւ երկու ներկայացուցիչ ղրկեց, եւ փափաք յայտնեց նաեւ որ նոր վարչութիւնը իրականացնէ Միացեալին հետ համաձայնութիւնը:

×

Ժողովին ընդհ. տրամադրութեանց մասին գաղափար մը տալու համար կարելի է զայն ամփոփել հետեւեալ երեք կէտերուն մէջ.—

Ա.— Միահամուռ դժգոհութիւն եւ զանգատ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց այսինքն օֆիսներուն դէմ:

Բ.— Ամէն աշխատանք թափել իրականացնելու համար միացեալ ճակատը:

Գ.— Յառաջիկային դիմել ժողովրդական ընդհանուր քուէարկութեան՝ ազգային կազմակերպութեան մը համար:

Ներկայ ամէն հոսանք եւ ներկայացուցիչ միաձայն էին այս երեք սկզբունքներուն վրայ:

Տ.

ճիչ մը, ուղղուած ձեր մարդկային եւ հայրենասիրական զգացումներուն, որպէսզի մեզ պաշտպանէք գոնէ այս յետին ժամուն, ատիպողական միջոցներ ձեռք առնելով Սիկուրանցայի վեհանձնութեան դէմ, որպէսզի Ռումանիոյ մէջ չստեղծուի Թուրքերէն կործանուած Հայաստանը:

Կը խնդրենք լիավստահ որ հաճիք հրաւիրել Առեւտրական Սենեակի ուշադրութիւնը, դէպի իր պարտականութիւնները, որպէսզի սակաւամբ մը սերոյն, չմոռնալ ամէնէն առեւտուրին գոյութիւնը, որ այդ հաստատութենէն աջակցութեան ակնկալութիւն կը սպասէ: Առեւտրական Սենեակը պարտաւոր է ստորներուն դիմումները խիստ քննութենէ անցընել:

(Սոյն խնդրագիրը ստորագրած են 26 ռումէն վաճառականներ):

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Կոչ Նոգկացիներուն

Վիէն.— Մեր առաջին կոչով ձեզի տեղեկացուցած էինք երկրորդ պատգամաւ. ժողովի շինիչ որոշումները եւ Հայր. Միութեան որդեգրած յստակ ուղղութիւնը: Կեդր. Վարչութիւնս, որ մարմին առած է Նոգկատցիներու այդ գերագոյն ժողովէն, յանուն մեր մարտիկ նահատակներու մարտիրոսութեան, կոչ կ'ուղղէ անգամ մը եւս, որպէսզի երկրագունդի չորս ծագերուն ցրիւ եկած տարագիրները ի մի գան յաւերժացնելու անոնց յարգանքի արժանի յիշատակը, կանգնելու համար հերոսական Նոգկատ եւ իր շրջակայ գիւղերու մէկ փոքրիկ յուշարձանը Ս. Հայաստանի մէջ: Հայրենակիցներ, պատմական դէպքերով յղի շրջան մը կ'ապրինք, ապազգայնացումի եւ ծայրագոյն անտարբերութեան շրջան մը, որու թափանցիկ վարագոյրին ետեւ անպատմելի թշուառութիւնն է որ կ'ուրուագծուի օրէ օր աւելի եւս սեւ գոյներով: Ուստի, սիրելի հայրենակիցներ, նկատի առնելով որ վերջին զղջումը ուշ պիտի ըլլայ եւ ունայն, նկատի առնելով որ մենք Նոգկատցիներս զանցառելի թիւ մը չենք կազմեր գաղթահայ զանգուածներու մէջ, նկատի առնելով որ մենք ալ ունինք մտաւորական եւ բարեկեցիկ հայրենակիցներ վարելու եւ հովանաւորելու այս շինիչ շարժումը, նկատի առնելով որ մենք ալ նոյնքան զոհաբերող եւ հայրենասէր ենք, որքան ուրիշ վերաշինական հայրենակցական Միութիւններ, անպատուաբեր կը գտնենք լռել եւ ձեռնածալ նստիլ:

Ուստի ջերմապէս կոչ կ'ուղղենք որ Նոգկատցի հայրուհիք վսեմ զոհողութեամբ եւ գիտակցութեամբ զօրավիգ կանգնին մեզ: Հայրենակիցներ, մեր ամերիկեան դրացիները, Թոքատ, Սեբաստիա եւ Կեսարիա արդէն իսկ դրական գործ են կատարած: Եթէ մեր ուժերէն վեր է «Նոր Նոգկատ» աւան մը կառուցանել, կրնանք փոքր թաղամաս մը շինել Նոր Կեսարիայի կամ Նոր Սեբաստիոյ կողքին: Նոգկատցի մտաւորական եւ բարեկեցիկ հայրենակիցներ, սթափեցէք եւ մի՛ թողուք որ մեր երախտապարտութեան գիտակցութիւնը մարի.

Կեդր. Վարչութիւն

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ԿՈՉԸ

Ինչպէս կը հաստատէ հրատարակուած հաշուեկշիռը, 1934ի տարեշրջանին մէջ գոյացած է 104.486.80 Ֆր.ի ընդհանուր հասոյթ մը, որուն գլխաւոր աղբիւրները եղած են անդամավճարները, նուիրատուութիւնները, եկեղեցւոյ պնակը եւ զանազան մանր եկամուտներ.

Նկատի առնելով մեզի եղած դիմումներուն թիւը, այս հասոյթներով կրնայինք նուազագոյն սահմանի մը մէջ միայն իրականացնել օգնութեան գործը:

Այսպէս, մինչ նախորդ տարիներու մէջ մեր նպաստաբաշխման օրերը մեզ կը դիմէին միջին հաշուով 15—20 հոգի, վերջին վեցամսեայ մէջ մեզ դիմած են միջին հաշուով 60 հոգի, առանց հաշուելու գրաւոր դիմումները, որոնց խղճամիտ ընտրութեամբ կրցած ենք հազիւ կէսին գոհացում տալ.

Մեր ընկերութիւնը տեւական եւ ամսական նպաստ կը յատկացնէ 32 ընտանիքի, իսկ բացառիկ օգնութիւն յատկացուցած է 460 հոգիի: Ասոնցմէ զատ 120 հոգիի յատկացուցած ենք միանուագ կամ ժամանակաւոր նպաստներ:

Ընկերութեանս նպաստները կը յատկացուին յետ վարչական որոշման գլխաւորաբար իբրեւ անդրագին, իբրեւ ճանապարհածախս եւ իբրեւ ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման ծախք: Ունինք նաեւ [illegible] առժամեայ ապաստանի եւ հանդերձաբաշխման գործերը:

Ներկայ բացառիկ պայմաններուն մէջ եւ յարաճուն թշուառութեան առջեւ մեր ընկերութիւնը պէտք ունի զօրութեան բացառիկ աջակցութեան, կարելիութեան չափով կանխելու համար ամէն տեսակ անակնկալ եւ անտանելի վիճակներ որոնց կրնայ առաջնորդել մեր չքաւոր դասակարգը:

Ի դիմաց վարչութեան

Ատենապետ՝ Ա. Զաքրեան, ատենադպիր՝ Ս. Տէր – Թովմասեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ

Պէյրութի «Արարատ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— Պէյրութի եւ իր շրջականերու հայութեան ընդհանուր թիւը 35 հազարէ աւելի կը հաշուուի, որուն մօտաւորապէս կէսը կը գտնուի Անդր Նահրի շրջանին մէջ, ենթակայ ըլլալով Ճըտիտէի գայմագամութեան: Ուրեմն 15.000է աւելի հաշուող այդ հայութիւնը վարչական – կառավարական բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ կը գտնուի, միշտ ենթակայ Լիբանանի կառավարութեան հոգածու վերաբերումին եւ քննութեան:

Տեղւոյն կառավարութիւնը, որուն պետն է ծանօթ հայասէր քրիստոնեայ մը ազնիւ մէկ զաւակը, պէտք եղած հետաքրքրութիւնը ցոյց կուտայ իր շրջանին մէջ գտնուող հայութեան հանդէպ: Եւ այդ բնականաբար իրաւունքն է Անդր Նահր գտնուող մեր ժողովուրդին, որ ստուար մեծամասնութիւնը կը կազմէ Պուրճ Համուտի բնակչութեան, որուն ընդհ. թիւը 20 հազարի չի հասնիր: Հետեւաբար հարիւրին 75-80 տոկոս կազմող հայութեան ձայնն ու փափաքները լսելի պէտք է դառնային այդ շրջանին մէջ, քանի որ որպէս պարտաճանաչ քաղաքացիներ, իրենց վրայ դրուած բոլոր պարտաւորութիւնները լիովին կը կատարեն մեր հայրենակիցները, ապահովելով Ճըտիտէի գայմագամութեան պիւտճէին կարեւոր մէկ մասը:

Կարգ մը տարրական իրաւունքներ կը զլացուին Պուրճ Համուտի մեր ժողովուրդին: Լեզուի անծանօթութիւնը թոյլ չի տար անշուշտ որ Հայեր գրաւեն պատասխանատու պաշտօններ: Սակայն նկատի առնելով որ բնակչութեան խոշոր տոկոսը Հայեր են, արդար էր որ գոնէ երկրորդական պաշտօններու համար առնուէին Հայեր: Պահակներ, գանձիչ պաշտօնեաներ, առողջապահութեան հսկող պաշտօնեաներ եւայլն իրաւունքն է որ նշանակուին Հայերէ: Այս ձեւով ոչ միայն կը դիւրանայ կառավարութեան գործը, այլ անկարգութիւններ եւ անկանոնութիւններ ալ տեղի չեն ունենար: Որովհետեւ հայ պաշտօնեաներ շատ աւելի լաւ եւ դիւրութեամբ կրնան թարգմանը հանդիսանալ կառավարական հրահանգներուն:

Մենք կը դատապարտենք ծանրօրէն մեր հայրենակիցներու կողմէ գործուած ամէնէն աննշան անօրինութիւնն ու օրինազանցութիւնը: Ամէն քաղաքացի պարտաւոր է յարգել ու հնազանդիլ իր կառավարութեան օրէնքներուն ու հրամաններուն: Պէտք է նաեւ իշխանութեան հանդէպ մշակուելիք պարտաւորութիւնները: Իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է գուրգուրալ իր երկրի բարգաւաճման եւ բարձրացման: Պուրճ Համուտի Հայութիւնը, որ ներկայիս տնտեսական ծանր վիճակի մէջ կը գտնուի, վստահ ենք, շատ չանցած, օրինակելի եւ տիպար շրջան կը դառնայ իր գայմագամութեան:

Մինչ այդ, փափաքելի է որ Պուրճ Համուտի քաղաքապետութիւնն ու կառավարիչը նկատի առնեն կարգ մը տարրական իրաւունքներ, որոնք, ինչպէս յիշեցինք, զլացուած են ներկայիս»:

ՊԷ՞ՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

(ՆՈՒԷՐ «ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ» ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՈՒՆԵՏԻԿՆԵՐՈՒՆ)

La Presse (4 ապրիլ) այս խորագրին տակ կը գրէ —

Անցեալ մարտ ամսուան առաջին երկու շաբաթներու ընթացքին, ինչպէս ծանուցեց Օֆիսիէլ կը հրապարակէ, տրուած են 500 հրամարտակներ՝ Ֆրանսահպատակութիւն շնորհելու համար օտարականներուն: Այս թիւին վրայ աւելցուցէք անոնց կիներն ու երախաները: Յիշատակուած չէ թէ այս 500 օտարականները մեծ ծառայութիւններ մատուցած են մեր երկրին, անոնք պարզապէս լաւ մարդիկ են, գէթ այնպէս կ'ենթադրենք, որ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ, եւ կը լրացնեն օրինական պայմանները, այնպէս որ չկայ որ եւ է պատճառ մերժելու անոնց խնդրած շնորհը:

Սակայն ծագումով Ֆրանսացիները, տեւտոնական տագնապէն ազդուած, այդ նոր Ֆրանսացիներուն մէջ պիտի գտնեն իրական մրցորդներ: Արդէն իսկ օրէնքով, ճիշդ է որ, Ֆրանսահպատակութիւն ստացած օտարականները չեն կրնար մինչեւ տասը տարի մտնել Հանրային ծառայութեան մէջ: Սակայն այդ օրէնքը այնպիսի տնօրինութիւն մըն է, որ ոչ ազդու է եւ ոչ ալ վայել: Տեսակ մը եղանակ է այդ տալու՝ միաժամանակ ետ առնելու, ինչ որ վայել չէ մեծ երկրի մը: Եւ յետոյ այդ տասը տարիները շատ կ'անցնին, — կարծես ձեւ մը ըլլար քայլ մը ետ երթալու՝ աւելի յառաջ ցատկելու համար: Անհրաժեշտ էր ընել թէ զանգուածային այդ հպատակութիւնները կը համապատասխանե՞ն իրական պահանջի մը: Անշուշտ նկատի չպիտի առնուին իւրաքանչիւր թեկնածուի անհատական եւ մասնաւոր շահերը, այլ միայն ընկերային եւ ազգային շահերը:

Ի՞նչ է հպատակութիւնը: Ազնուութիւնն է այն օրերուն, երբ օտարական մը, իր երկրէն դուրս, զրկուած ամէն իրաւունքէ, չէր կրնար ժառանգել որ եւ է բանի կամ գնել որ եւ է ստացուածք, ոչ ալ կրնար ժառանգ ստանալ, եւ իր մահէն վերջ կառավարութիւնը կը գրաւէր ունեցածն ալ,— այս էր որ կը կոչուէր «օտարականներու ստացուածքի գրաւման իրաւունք» (droit d'aubaine): Հիմա այդպէս չէ խնդիրը:

Օտարականը, ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ կը վայելէ ամէն կարգի քաղաքացիական իրաւունքներ: Կը վայելէ անձի եւ ստացուածքի պաշտպանութիւն. Հպատակութիւնը, ուրեմն քաղաքական իրաւունքներէ զատ, ուրիշ որ եւ է նոր առաւելութիւն չի տար: Այդ հպատակութեամբ, օտարականը կը ստանայ նաեւ ոճիր գործելու իրաւունքը՝ առանց երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքին:

Հպատակութիւնը հաւնելի կը դառնար, եթէ եկուորին (aubain) արուէր բարոյական եւ նիւթական ապահովութիւն, քաղաքացիական իրաւունքներու ստացման կարելիութեամբ՝ Ֆրանսա բերելու համար օգտակար եւ յայտնի օտարականներ: Հպատակութիւնը անիմաստ կը դառնայ, երբ պարզապէս, երկու շաբաթուան մէջ 500 հոգի առնելով, կը ստեղծենք նոր ընտրողներ, որոնք յաճախ չեն կրնար շնորհքով խօսիլ իրենց նոր հայրենիքին լեզուն:

Սխալ չհասկցուինք: Չենք ուզեր որ Ֆրանսացիութիւնը անմատչելի եւ փակ դասակարգ մը կազմէ: Պէտք է եւ կրնայ հարստանալ նոր տարրերով: Ֆրանսայէն զատ ոչ մէկ երկիր կրցաւ ձուլել բոլոր անոնք, որ եկան հաստատուեցան իր հողերուն վրայ: Ասիկա պատիւ մըն է իրեն համար: Դրացի երկիրները չկրցան ձուլել այն տարրերը, որոնք կը գտնուին դարերէ ի վեր նոյն տիրապետութեան տակ: Ֆրանսա փոքրամասնութեանց խնդիր չէ ճանչցած,— Փրովանսցիները, Պրըթոնները, Պասքերը, Նորմանները Ֆրանսացի են

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

բոլորն ալ: Սակայն ձուլումը յամրընթաց գործողութիւն մըն է, եւ բունդներու աշխատանք, հրովարտակները բաւական չեն:

Ֆրանսացի համարինք օտարականներու զաւակները, որոնք Ֆրանսայի մէջ ծնած են: Անոնք մեծցան մեր մէջ, կրթուեցան մեր դպրոցներուն մէջ, խաղացին մեր տղոց խաղերը, եւ պիտի ծառայեն մեր բանակին մէջ: Վերահաստատենք, եթէ կ'ուզէք, աւանդական ասպնջականութիւնը, որ օտարականը կ'ազատէ կարգ մը նեղութիւններէ: Վերահաստատենք օրէնքով ընդունուած «նշանաւոր անձերու հպատակութիւնը», շնորհելով երկրին օգտակար յայտնի դէմքերու, ինչպէս Պրազզայի, մեծ պատերազմի անծանօթ զինուորներուն եւ լեգէոնականներուն:

Այս ձեւով գործադրած կ'ըլլանք արդարութիւնը, սակայն ոչ մէկ պատճառ կայ հպատակութիւն շնորհելու, այն ալ երկու շաբաթը 500 հոգի, այն օտարականներուն, որոնց ոչինչ կը պարտինք, եւ որոնց Ֆրանսահպատակութիւնը իբրեւ հետեւանք պիտի ունենայ միայն ընկերային նոր հարցեր ստեղծել, կիրքեր գրգռել:

Իտալիա կ'ուզէ որ սպառազինուին նաեւ
ԱՒՍՏՐԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Հռոմի կիսապաշտօնական օրկաններէն «Փոփոլօ տ'Իթալիա» յօդուածով մը կը բացատրէ թէ «արդարութիւնը կը պահանջէ որ սպառազինութեանց նոր մակարդակի մը հասնելու իրաւունք տրուի Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ»: Ու կը շեշտէ — «Աւելի լաւ է մեծահոգի արարք մը քան միակողմանի որոշում մը: Վերաքննութիւնը պէտք է կատարուի իբրեւ հաշտարար գործ մը անոնց կողմէ որոնք խաղաղութեան պատասխանատուութիւնն ունին: Զինուորական յօդուածներու բարեկամական վերաքննութիւնը միակ հանգրուան մը պիտի կազմէ յաղթականներու եւ պարտեալներու խտրութեանց ջնջման համար եւ ճամբան պիտի հարթէ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակելու համար Եուկոսլավիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ հետ: Պուլկարիան ալ շիտակ դիրք բռնած է եւ բարւոքած իր յարաբերութիւնները դրացիներուն հետ»:

Հիթլէր եւ Լիւտէնտորֆ կը հաշտուին

Հիթլէրի հրամանով երկուշաբթի օր դրօշազարդուեցան Պերլինի բոլոր հանրային շէնքերը, ի պատիւ Զօր. Լիւտէնտորֆի ծննդեան 70ամեակին: Այս առթիւ «Անգրիֆ»ը կ'ըսէ — «Գերման ժողովուրդը խորին երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ պատերազմի իր ամենամեծ զօրավարին անմոռանալի քաջագործութիւնները»: Մինչեւ հիմա գերմանական մամուլը կը զգուշանար որ եւ է ակնարկ ընելու Լիւտէնտորֆի: Այժմ որ «Անգրիֆ»ը խօսեցաւ, ներբողականներ կը տեղան ամէն կողմէ: Թերթ մը գիտել կու տայ որ եթէ Գերմանիա պատերազմի ատեն նոյնքան արժանաւոր քաղաքական վարիչներ ունենար որքան այս զօրավարը, ապահովաբար շահած պիտի ըլլար յաղթանակը: «Այսօր ունի այդ պետը — Ադոլֆ Հիթլէր»: Ուրիշ մը կը գրէ — «Թէ Աստուած միջեւ բազմամբոխ բանակներուն հետ չէ՝ Լիւտէնտորֆ հաստատեց, ջախջախելով Ռուսաստանը: Ան յաղթած պիտի ըլլար մինչեւ 23 ազգերուն ալ, եթէ կարենար հրամայել իբրեւ դիկտատոր»:

Խրուաթ ահաբեկիչները
Էքսի Ամբաստանիչ Ատեանին առջեւ

Փոփիշի, Ռայիչ եւ Քրալ Միօ, այն երեք խրուաթ յեղափոխականները որոնք ձերբակալուած էին Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պարթուի սպանութենէն վերջը (9 հոկտ.), Էքսի ամբաստանիչ ատեանին առջեւ հանուեցան երկուշաբթի օր, 8 ապրիլ: Երեք բանտարկեալները Մարսէյլէն Էքս փոխադրուեցան բացարձակապէս գաղտնի: Ատեանը արդիւնքի մէջ տեղաւորուելով, որոշուեցաւ որ ամբաստանեալ ատեանը բացառապէս գումարուի եկեղեցական ատեանի սրահին մէջ, որուն մուտքը բացարձակապէս արգիլուած է հանրութեան համար: Սոսրինկինոյ նորանք մը բանտէն ուղղակի դատարան կը տանի: Այնպէս որ երեք ամբաստանեալները առանց հանուեցան առանց որեւէ մէկէն նշմարուելու: Երեք Փրուաթներուն պաշտպանը, փաստաբան Ժորժ Տէպօն, երկար գիր մը ներկայացուց, խնդրելով որ 1.— Երեք ամբաստանեալները Մարսէյլի դատական արժանիքութեանց գիւանին առջեւ հանուին, իրենց բողոքը ներկայացնելու համար հարցաքննիչ դատաւորին դէմ — 2. Ոչ թէ առժամապէս ազատ արձակեն, այլ դադրեցնեն իրենց խուզարկութիւնը, իբրեւ ապօրէն — 3. Ամբաստանիչ ատեանը ինք կատարէ գործին հարցաքննութիւնը:

Այս պահանջներուն ուժ տալու համար, երեք ամբաստանեալները իրենց փաստաբանին միջոցաւ ներկայացուցին շարք մը փաստեր, առարկելով թէ անկանոն թուղթեր կան թղթածրարին մէջ եւ թէ օրինական գանգատութիւններ կատարուած են եւն.: Ամբաստանիչ ատեանը լսելով բոլոր դիտողութիւնները, մերժեց կալանաւորներուն երեք խնդրանքները:

Հողէն դատական պաշտօնատան մէջ

»»» · «««

600 ՏԱՐՈՒԱՆ ՇԷՆՔ ՄԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Երկուշաբթի օր մեծ դժուարութեամբ հրդեհէն փրկուեցաւ միջնադարեան շէնք մը, Սէն – Լուի աշտարակը (հին անունով Փոնփէք), որ կը գտնուի դատական պաշտօնատան շուրջը, Քէ տը լ'Օրլոժի վրայ: Հրշէջները երկու ժամ պայքարելէ յետոյ, յաջողեցան մարել կրակը, որ ծագած էր աշտարակին մթերանոցէն եւ արագօրէն ծաւալած: Հազարաւոր ուսանողներ, փաստաբաններ եւ անցորդներ խռնուած էին Փօն տը Շանժի եւ շրջակայ քարափներուն վրայ, մինչ հրշէջները գերմարդկային ճիգեր կը թափէին փրկելու համար 600 տարուան շէնքը: Գործը ծանր էր մանաւանդ անոր համար որ, վերջին տարիներս աշտարակը վերածուած էր գիւտանմուշներու մթերանոցի մը: Այս թուղթերուն մէկ մասը վառեցաւ, իսկ մնացեալին մեծ մասը ծանրապէս վնասուեցաւ ջուրերէն: Բուն աշտարակը մեծ վնաս չկրեց:

Սէն – Լուի աշտարակը շինուած է Լուդովիկոս Գեղեցիկի օրով, 14րդ դարուն: Նախապէս մաս կը կազմէր թագաւորներու միջնադարեան պալատին: Դարերով ծառայած է իբրեւ բանտ:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ, Փոփով եւ Վասիլեւսկի, որոնք վերջերս օդապարիկով վերելք մը կատարած էին Մոսկուայի մէջ եւ բուռն փոթորիկի մը բռնուած, 15 ժամ վերջը ինկան գայլերու փոհմակի մը մէջ, Սթալինկրատի շրջականները: Գայլերը յարձակեցան, բայց երկու արկածեալները յաջողեցան գիւղացիի մը տունը ապաստանիլ:

ԳԵՐՄԱՆ ԸՄԲՈՍՏ ԵՐԷՑՆԵՐՈՒ ձերբակալման առթիւ (5 — 600 հոգի), Կիրակի օր Պերլինի հռոմէական եւ լուտերական եկեղեցներու արարողութիւնները կատարուեցան առանց կոչնակ հնչեցնելու եւ առանց մոմ վառելու խորաններուն վրայ: Այս լուռ ցոյցը մեծ տպաւորութիւն գործեց հաւատացեալներուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԽԱԶԻԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» ·

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Երկար զմայլած նայում էի նրա վրայ: Կիսամերկ կուրծքի խիստ մեղմ կերպով բարձրանում եւ իջնում էր: Շնչառութիւնը խաղաղ էր: Յանկարծ նրան տիրեց մի տեսակ խռովութիւն: Երեսի վրայ երեւացին զայրացած ցնցումներ: «Հեռու, անիծեալ» գոչեց նա եւ վեր թռաւ տեղից:

— Ախ, դարձեալ այն աւազակը... բացագանչեց նա ցաւալի ձայնով, բակեց երկչոտ աչքերով նայել իւր չորքը.

Երբ տեսաւ ինձ իւր մօտ կանգնած, հանգստացաւ:

— Ի՞նչ եղաւ այն աւազակը, հարցրեց ինձանից:

— Ո՞ր աւազակը:

— Այն որ սպաննում էր ինձ:

— Դու երազի մէջ տեսել ես նրան, Նէնէ:

Ծեղճ աղջկայ երեւակայութիւնից չէր հեռանում չարագործի պատկերը, որ մի օր առաջ փորձում էր սպանել նրան: Բայց նա չգիտէր, որ այժմ կանգնած էր իւր մօտ մի ուրիշ չարագործ, որին պատուիրել էին նոյն դահճի գործը կատարել:

— Դու այստեղ ես, ես էլ չեմ վախենայ... ասում էր նա, իւր մտերմութեամբ լի աչքերը դարձնելով դէպի ինձ:

Որքան կրակ կար այդ աչքերի մէջ, որքան խոր թափանցում էր նրանց փայլը իմ սրտի մէջ:

Մտածելով որ մեր յամեցողութիւնը կարող էր շարժել քաւոր Պետրոսի կասկածը, ես հրաւիրեցի Նէնէին ինձ հետ գնալ անտառը սպառնութեան գործանքի համար: Նա հրաժարուեցաւ, ասելով.

— Չէ, անտառը չգնանք:

Նա վախենում էր հանդիպել աւազակներին: Ես հանգստացրի նրան, ասելով.

— Շատ հեռու չենք գնայ եւ ոչ քեզ այն աւազակների կողմը կը տանեմ:

Նա համաձայնեցաւ:

Գեղեցիկ էր այն առաւօտը: Որքան ախորժ ազդում էր հովասուն օդի թարմութիւնը, խնկարկուած բիւրաւոր ծաղիկների անուշահոտութեամբ: Ինչպէս ուրախ երգում էին անհոգ թռչունները: Եւ որքան ծիծաղկոտ փայլում էին արեգակի առաջին ճառագայթները ցօղազարդ տերեւների վրայ: Ամէն ինչ սքանչելի էր, ամէն ինչ խորին, անսահման բերկրութեամբ զուարճանում էր բնութեան սրբազան տաճարի մէջ: Տխուր էր միայն իմ սիրտը....

Նէնէն շուտով նկատեց այդ, եւ երբ փոքր հեռացանք մեր իջեւանից, հարցրեց նա.

— Դու սիրո՞ւմ ես ծաղիկներ

— Սիրում եմ:

— Ես քեզ համար մի լաւ փունջ կը պատրաստեմ. ես իմանում եմ գեղեցիկ փունջեր շինել: Իմ հայրը մի ժամանակ մի պարտիզպանից գնում էր մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ ծաղիկներ, ես փունջեր էի պատրաստում, տանում էի զամբիւղի մէջ, եւ փողոցներում ման գալով վաճառում էի:

Ես ժամանակ չունէի պատասխանելու Նէնէի այս տեսակ քնքշութիւններին. ինձ զբաղեցնում էր այն միտքը թէ ի՞նչ պէտք էր անել խեղճ աղջկայ հետ

— Նէնէ, հարցրի նրանից, — այդ անտառում բնակիչներ կա՞ն:

— Այն աւազակները

— Բացի նրանցի՞ց:

— Բաւական հեռաւորութեան վրայ գտնւում է մի փոքրիկ գիւղ:

— Իսկ մօտի՞կ տեղերում:

— Միտանակ կայ, ուղիղ ծովի ափի մօտ:

— Ովքե՞ր են բնակւում տնակի մէջ:

— Երկու հոգի միայն,— մի այր ու մարդ եւ մի պառաւ կին:

— Ի՞նչպէս մարդիկ են:

— Բարի ձկնորսներ են:

— Քեզ ճանաչո՞ւմ են:

— Ճանաչում են: Ամէն անգամ, երբ պատահում էր ինձ մտնել նրանց տնակը, կերակրում էին ինձ, հագուստ էին տալիս:

— Կարո՞ղ ես ինձ տանել այնտեղ:

— Կարող եմ:

Մինչեւ ձկնորսի տնակը հասնելը, ես ընկղմուած էի խառն մտածութիւնների մէջ: Նէնէին սպաննելու մտքից շատ հեռու էի: Այժմ նրա կեանքը նոյնքան թանկագին էր ինձ համար, որքան իմը. Բայց ինձ համար անհասկանալի էր մի բան, թէ այդ ի՞նչ փոփոխութիւն էր, որ կատարուեցաւ իմ մէջ: Ինչու իմ ձեռքերը այս անգամ թողում էին արիւնոտ գործում: Ո՞վ մեղմացրեց իմ բնաւորութեան վայրենութիւնը: Մի՞թէ կնոջ չունեցի կախարդական ազդեցութիւնը զարթեցրեց իմ մէջ քնած խիղճը:— Այդ րոպէը դեռ անորոշ մթութեան մէջ էր ինձ համար, միայն ես զգում էի մի բան,— զգում էի, որ իմ սիրտը կապուած էր այդ անբախտ աղջկայ հետ: Արդեօք սիրո՞ւմ էի նրան: Ոչ: Իմ զգացմունքը աւելի ցաւակցական էր, աւելի յոխում էր կարեկցութիւնից դէպի նրա թշուառ վիճակը: Նէնէն որբ էր, Նէնէն անտէր էր, Նէնէին ես ազատեցի մահից, եւ մի ներքին ձայն ասում էր ինձ, որ պէտք է շարունակեմ նրա պաշտպանը լինել.

Միւս կողմից, ես այժմ զգում էի մի տեսակ ատելութիւն դէպի քաւոր Պետրոսը: Կարծես Նէնէն խլեց իմ աչքերից այն դիւթական քօղը, որ մինչեւ այսօր թոյլ չէր տալիս ինձ նկատել այդ հրէշաւոր մարդու բարոյական այլանդակութիւնը: Ոչինչ չէր կարող այնպէս համոզիչ կերպով բացատրել ինձ նրա բարբարոսութիւնը, որպէս այն խօսքը, որով հրամայեց ինձ սպաննել Նէնէին: «Դրանից լաւ առիթ գտնել չեմ կարող, մտածում էի ես,— կը վեր առնեմ Նէնէին, կը հեռանամ, եւ կ'ազատուեմ այդ չարագործից»...

Բայց խեղճին երեւան էին գալիս՝ աղքատ մայրս, քոյրերս եւ վերջապէս իմ նալեքի Սառան: Դրանք սպասում էին իմ լի քսակով վերադարձին: Իսկ իմ վաստակած բոլոր արծաթը քաւոր Պետրոսի մօտ էր գտնւում: Բաժանուելով նրանից, պէտք է կորցնէի իմ ամբողջ հարստութիւնը: Ի՞նչպէս թողնէի, ինչպէս հեռանայի նրանից: Ճահասիրութիւնը եւ այդ դէպքում կուրացրեց ինձ... ես մնացի անվճռականութեան մէջ...:

Այդ բոլոր խորհրդածութիւնների մթութիւնից իմ մտքում պարզուեցաւ մի բան, որ ես որոշեցի անպատճառ բաժանուել քաւոր Պետրոսից:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 11 Avril 1935

ԺԱ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2777

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Հիմա որ լայնօրէն հրատարակած եղանք Գուլվառ Օսմանի երկրորդ «Ազգ. ժողով»ին մանրամասնութիւնները, բոլոր յատկանշական պարագաներով եւ «Հրամանատար»ին ճառով, թոյլ տուէք վերլուծելու երեւոյթը։

Ոչ միայն հրատարակուած տեղեկութիւնները, այլ եւ մեր քաղած բերանացի լուսաբանութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ՝ կը գտնուինք վրդովիչ խեղկատակութեան մը առջեւ։

Դեռ աւելին։ Այս անգամ խեղկատակութեան կը միանայ ա- ւելի ծանր մէկը մը,— մաքսանենգութիւն։

Արդարեւ, թէ՛ ժողովը վարելու եւ թէ՛ «վարչութիւն» ընտրելու պարագաները շատ կը նմանին մաքսէն ապրանք փախցնելու գործողութեան։

Եւ թող չցաւի «Հրամանատար»ը, Գ. Չ. Խանզատեան, եթէ ստիպուած ենք նորէն ու նորէն պատասխանատուութեան կանչել զինքը, հակառակ իր այնքան սրտառո՛ւչ կոչերուն (թէ Հ.Յ.Դաշնակցութեան եւ թէ «Յառաջ»ի)։

Երկու խեղկատակութիւններ, փետր. 9 եւ ապրիլ 6, արդէն ստեղծեցին անել՛ մը, որուն առջեւ ամէնէն առաջ ինք, «Հրամանատար»ը պէտք է կարմրի, եթէ կորանցուցած չէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը։

Չի բաւեր աւելի կամ պակաս գրական տեսակէտներ յայտնել, «ժողովրդասիրութիւն» ցուցնել եւ վարձու գրիչներ ճարել, պաշտպանելու համար գաւեշտ մը որ անպարտկելի է, սկիզբէն մինչեւ վախճանը։

Առաջին օրէն ըսինք ինչ որ կը խորհէինք։ Ըսինք առանց վերապահութեան եւ երբեմն ալ ուժգնօրէն, պարզապէս կանխելու համար նոր չարիքներ, որոնք անխերեւ են եւ անխուսափելի։

Դժբախտաբար, թէ առաջին եւ թէ երկրորդ ժողովներուն մէջ, աւելի շատ կիրքն ու ծածկամտութիւնը դեր կատարած են, քան պայծառատեսութիւնը։

Ձենք ուզեր բոլորը մէկ ջուրով լուալ։

Գիտենք որ, մասնակցողներուն մէջ կը գտնուին բարեմիտներ ալ, Միութիւն կամ անհատ, որոնք ընդվզելով տիրող անիշխանութենէն կամ ապիկարութենէն, ուզած են «բան մը ընել»։

Ասոնց բարեմտութիւնը եւ միւսներուն — մեծամասնութեան — ծածկամտութիւնը իրար գալով, ահաւասիկ եփեցին ապուր մը, որուն համն ու հոտը սիրտ կը խառնեն, խառնակելով գաղութին կեանքն ալ։

Երանի՛ թէ զղջացողը մենք ըլլայինք, եւ ոչ թէ անոնք որ, ուղղակի կամ անուղղակի, ուժ տուին այս մաքսանենգութեան։

Վէրք մը դարմանելու համար ուրիշ աւելի լայն եւ կասկածելի վէրք մը բանալ՝ իմաստութիւն մըն է որուն գաղտնիքը անմատչելի կը մնայ մեզի։

×

Ապրիլ 6ի ժողովէն առաջ, փորձեր էինք տալ անոր անվաւերականութեան հիմերը։

Այժմ կը հաստատուի որ, մեր նախատեսածէն շատ աւելի անվաւեր է եղածը, իբրեւ ներկայացուցչական մարմին։

Կրկին եւ կրկին աչքէ կ'անցընենք մասնակցողներուն եւ չմասնակցողներուն ցանկերը, յետոյ ձայներու բաշխումը, եւ չենք կրնար վճռել,— խնդա՞լ թէ արտասուել։

Չմասնակցողներուն մէջ կը գտնուին բոլոր այն հաստատութիւններն ու մարմինները որ ճանչցուած են իբրեւ օրինաւոր.— 1. Բարեգործական, 2. Եկեղեցի, 3. Հայ հոմէթական հաստատութիւն.— 4. Բժշկական Միութիւն.— 5. Հ. Մ. Ը. Մ.— 6. Գաղթ. գրասենեակ (Քլէպէր).— 7. Գաղթ. գրասենեակ (Բաշարեան).— 8. Տիկնանց Միութիւն.— 9. Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն.— 10. Հայ Գրական Ակումբ.— 11. Համազգային.— 12. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն.— 13. Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւն.— 14. Մուրատ — Ռաֆայէլեան Սաներ.— 15. Սափրիչներու Միութիւն.— 16. Մասնագէտներու (թէքնիսիէն) ուսումնասիրութեանց Միութիւն.— 17. Աղքատախնամ եւն.։ Համագումար 18 Միութիւններ։ (Կարգ մը Միութիւններ ալ հրաւէր չեն ստացած)։

Շատ աւելի պերճախօս է մասնակցողներուն պատկերը, չռայլօրէն բաշխուած քուէներով.—

1. Տնտես. Կեդրոն (2 ձայն).— 2. Բողոքական եկեղեցի (2).— 3. Հօկ (3).— 4. Հայր. Միութեանց կեդրոն? (5).— 5. Ֆրանսահայ լեգէոնական Միութիւն? (2).— 6. Զ. Ռ. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ (2).— Ուրիշ Միութիւններ ալ հաշուելով (մեծ մասը վերջերս յղացուած կամ սարքուած), կ'ունենանք 22 մասնակցող, 33 ձայնով։

Նկատեցէք տակաւին.—1. Ժողովը կը գումարուի Փարիզի եւ շրջականներու անունով, բայց անոր մէջ ներկայացուցիչ կ'ունենայ Մարսէյլի Գոլսեցիներու Միութիւնը.— 2. Հայր. Միութեանց մեծ մասը գուրսը կը մնան, բայց ժողովի կը հրաւիրուին հինգ ներկայացուցիչներ, «կեդրոն»ի մը անունով եւն.։

Ի՞նչ կը սպասէք այսքան անտվարի եւ պատահական տարրերով կազմուած ժողովէ մը, որ նոյն իսկ «Ազգ. Խորհուրդ»ի ծրագիր — կանոնագրին հիմնական նպատակը նոյն պահուն կը թխէ եւ կը քուէարկէ, առանց եռ — առաջ նայելու։

Իսկ «վարչութեան» ընտրութիւնը թագ ու պսակն է այս բոլորին, իր կամայականութեամբ։

Մարդիկ «ի յառաջագունէ» որոշեր են խեղդել տրամաբանութեան եւ արդարութեան ձայնը, կազմեր են միակ ցանկ մը, եւ, առանց նոյն իսկ թեկնածուները ծանօթացնելու կամ ուրիշ թեկնածուներ առաջարկելու (ըստ օրինի եռապատիկ), մէկ անգամէն արտասաներ են «դապուլ»ը։

Այս դեռ ոչինչ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

»»» · · «««

ՍԸՐ ՃՈՆ ՍԱՅՄԸՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ, ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

= o–o =

Ֆրանքօ-ռուս փնակցութիւն ?

Այսօր, հինգշաբթի, 11 ապրիլ, կը բացուի Սթրէզայի խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն, որոնց կ'ընկերանան բազմաթիւ խորհրդականներ եւ մասնագէտներ։

Ժողովը պիտի գումարուի փառաւոր պալատի մը մէջ զոր իշխան մը շինած է երեք հարիւր տարի առաջ, ի պատիւ իր կնոջ, Իզոլա Պէլլայի մէջ (այժմ Իզոլա Իզաղէլլա)։ Իշխանուհի Իզապէլլա կինն էր կոմս Քարլօ Բորոմէօյի, եւ ապարանքը շինուած է լիճի մը մէջտեղը, 320 մեթր երկայնութեամբ եւ 180 մեթր լայնքով։ Տասը դարաստաններ, որոնք հռչակաւոր են իրենց բուրումներով, բուրգի պէս կը բարձրանան շէնքին առջեւ։ Այն պալատը ուր պիտի գումարուի ժողովը, շինուիլ սկսած է 1632ին։ Զօր. Պօնափարթ հոն տեղաւորեց ժօզէֆին թագուհին, 1797ին։ Վերջին հանդէսը կատարուած է 1924ին, Մուսոլինիի կողմէ։ Երկու շաբաթէ ի վեր, բազմաթիւ պարտիզպաններ եւ յարդարիչներ կ'աշխատին բարեզարդութեան համար։ Գ. Մուսոլինի պիտի բնակի երկրորդ յարկը։ Առաջին յարկը, որ 250 քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ նուազահանդէսի սրահ է, պիտի յատկացուի լիագումար նիստերուն։ Գիշերը լոյսի մէջ պիտի լողայ կղզին լուսարձակներով։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուին Գ.Գ. Ֆլանտէն եւ Լավալ, ճամբայ ելաւ երէկ առտու, իսկ անգլիականը կէսօրին։ Անգլիական պատուիրակութեան գլուխն ալ կը գտնուին վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, որոնք օդանաւով Փարիզ եկան, շոգեկառք նստելու համար։

Ֆրանսայի նախախորհրդական խորհուրդը երեքշաբթի օր նիստ գումարելով, ամբողջ երեք ժամ խորհրդակցեցաւ ժողովի օրակարգի մասին, ճշդելով կառավարութեան ուղեգիծը։ Ժողովէն առաջ, արտաքին նախարարը շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպան Գ. Փոթէմքինի հետ։ Ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ Թուրքիոյ, Զուիցերիոյ եւ Պելժիոյ դեսպանները, ինչպէս եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Գ. Թիթուլէսքօ, որ ներկայացուցիչն է Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց։ Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի խորհրդային դեսպանին տեսակցութեան, որ տեւեց երկու ժամ։ Խնդիրը կապ ունէր Գ. Լավալի Մոսկուա այցելութեան հետ որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլի վերջերը։ Նախարարը եւ դեսպանը երկարօրէն քննեցին արեւելեան դաշինքը։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է գործակցութեան դաշինք մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին միւս պետութեանց հետ խորհրդակցելէ յետոյ։ Այսպիսի ծրագիր մը կազմած էր արդէն հանգուցեալ Գ. Պարթու։ Մշակուած նախագծին համաձայն, երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին յանձնարարութիւնները՝ ուխտի 10, 16 եւ 17 յօդուածներու մասին։ Յօդ. 10 կը վերաբերի պետութեանց հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան։ Յօդ. 16ը՝ նախայարձակ պետութեան մը դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներու։ Իսկ յօդ. 17ը՝ կը նախատեսէ միջոցներ այն պետութեան դէմ որ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հետեւաբար կը խուսափի յօդ. 16ի տրամադրութիւններէն։

Ինչե՞ր պահանջած է Գերմանիա

Երեքշաբթի օր, Սըր Ճօն Սայմըն երկար զեկուցում մը տուաւ Անգլիոյ երեսփոխանական ժողովին առջեւ, Պերլինի խօսակցութեանց մասին։ Ահաւասիկ ամփոփումը.—

Արեւելեան դաշինքի մասին, որ առաջին անգամ թելադրուած էր հանգուցեալ Գ. Պարթուի կողմէ, անցեալ ամառ, Հիթլեր յայտնեց թէ Գերմանիա տրամադիր չէ ստորագրելու արեւելեան դաշինք մը որ զինքը յանձնառութեան տակ պիտի դնէ փոխադարձ աջակցութեան համար։ Մասնաւորապէս Գերմանիա տրամադիր չէ ընդունելու փոխադարձ օգնութեան որ եւ է դաշինք իր եւ Ռուսաստանի միջեւ։ Միւս կողմէ, Գերմանիա տրամադիր է ընդունելու ոչ — յարձակման դաշինք մը արեւելեան Եւրոպայի խնդիրներով շահագրգռուած պետութեանց միջեւ եւ խորհրդակցելու նախայարձակման դէպքի մը պարագային։ Ներկայ պարագաներուն մէջ, Հիթլեր չընդունիր որ Լիթուանիա մասնակցի ոչ — յարձակման որ եւ է դաշինքի։ Գերմանիա միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ որ, եթէ, հակառակ այս ոչ — յարձակման դաշինքին եւ խորհրդակցութեան, թշնամութիւն ծագի ստորագրող պետութիւններէ երկուքին միջեւ, միւս պետութիւնները յանձն առնեն որ եւ է ձեւով չօգնել նախայարձակ պետութեան, թէեւ Հիթլեր կը կարծէ թէ դժուար է ճշդել այդ բառին իմաստը (նախայարձակ)։ Հիթլեր վտանգաւոր եւ աւարկելի կը գտնէ այն ծրագիրը թէ դաշինքին մասնակցող պետութիւններէն ոմանք փոխադարձ աջակցութեան համար համաձայնութիւն կնքեն իրենք իրենց միջեւ։

Խօսելով ցամաքային սպառազինութեանց, Հիթլեր ըսաւ թէ Գերմանիա պէտք ունի 36 զօրաբաժինի, առ առաւելն 550.000 զինուորներով, մէջն ըլլալով հարուածային վաշտերը եւ զինուորութեան վարժուած ստորկանները։ Յայտարարեց թէ Գերմանիա չունի նախազինուորական կամ մարտական կազմակերպութիւններ։ Գերմանիա կը պահանջէ ունենալ այն բոլոր զէնքերը որոնցմով սպառազինուած են միւս պետութիւնները, եւ չուզեր հրաժարիլ կարգ մը զէնքերու շինութենէն, քանի միւս պետութիւնները կը պահեն զանոնք։ Եթէ այդ պետութիւնները հրաժարին նոյն զէնքերէն, Գերմանիան ալ կը հրաժարի։

Ինչ կը վերաբերի ծովային սպառազինութեանց, Գերմանիա, որոշ վերապահութեամբ, կը պահանջէ բրիտանական նաւատորմի տարողութեան 35 առ հարիւրը։ Իսկ օդանաւային սպառազինութեան համար կը պահանջէ հաւասարութիւն Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, պայմանաւ որ խորհրդային իշխանութեան օդանաւային ուժը անհրաժեշտ չդարձնէ այս թիւերուն վերաքննութիւնը։

Եթէ սպառազինութեանց որ եւ է սահմանափակում կատարուի, Գերմանիա տրամադիր է ընդունելու տեւական եւ ինքնավար վերահսկողութեան գրութիւն մը, պայմանաւ որ հաւասարապէս անոր ենթարկուին բոլոր պետութիւնները։ Գերմանիա կ'ընդունի փետրուար 3ի զեկոյցին թելադրութիւնը՝ օդանաւային դաշինքի մասին։ Գալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Հիթլեր յիշեց 1923 մայիս յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Գերմանիա չպիտի մասնակցի Ազգաժողովին, եթէ պիտի մնայ ստորադաս վիճակի մէջ, իր առնչութիւններու տեսակէտով։ Իբրեւ օրինակ վկայեց տուաւ թէ Գերմանիա ստորադաս վիճակի մէջ կը գտնուի, քանի չունի գաղթավայրեր։

Զեկուցումէն վերջը, Սըր Ճօն Սայմըն յայտարարեց.— Ձեզի հաղորդեցի ինչ որ բաժին ուրիշները։ Բայց պէտք չէ ենթադրել թէ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը իր ուժեղ անհամաձայնութիւնը չյայտնեց կարգ մը կէտերու մասին։ Արդարեւ, Պերլինի տեսակցութենէն վերջ, ես յուսախաբութիւն յայտնեցի, ունենալով համաձայնութեան ճամբուն վրայ երեւան եկած դժուարութիւններ

Անգլիա ուշադրութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց

Սըր Ճօն Սայմընի զեկուցումէն առաջ, Անգլիոյ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ, ի պատասխան կարգ մը հարցադրումներու։ Բացատրեց թէ բոլոր յարակից խնդիրները նկատի առնելով, Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային ուժերը տակաւին գերազանց է գերմանականէն։ «Սակայն, Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց զարգացումը այնպիսի թափով մը յառաջ կ'երթայ որ, մեծ հոգեր կը պատճառէ բրիտանական կառավարութեան։ Անհրաժեշտ է մօտէն հետեւիլ կացութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ անյապաղ ձեռք առնել կացութեան պահանջած միջոցները»։

Հարցադրող երեսփոխանները գոհ չեղան այս պատասխանէն եւ ճշգրիտ թուանշաններ պահանջեցին։ Խորհրդականը կրկնեց թէ չափազանց դժուար է ճշգրիտ թիւեր առանձնալ։ Եւ չէշտեց թէ ամէնէն կարեւորը այն է որ կարելի եղածին չափ շատ առաջնակարգ օդանաւեր ունենանք։

Երեսփոխան մը.— Ուրեմն ո՞րն է աղբիւրը այն անճիշդ տեղեկութիւններուն որ կը հրատարակուին պարբերաբար, իբրեւ պաշտօնական։ Պերլինի մէջ չունի՞նք օդանաւային կցորդ մը, որ այդ տեղեկութիւնները հաղորդէ։

Խորհրդականը.— Կցորդը կը հաղորդէ ինչ որ կրնայ ձեռք բերել։

Վերջապէս երեսփոխանները պնդեցին որ բաղդատական տեղեկութիւններ տրուին անգլիական եւ օդանաւային գործարաններու արտադրութեանց ատաղութեան մասին։ Խորհրդականը կարեց երեսփոխաններուն խօսքը, զինել տալով հանրային շահը եւ յայտարարեց.— Գերմանական կառավարութիւնը երբեք պաշտօնական ցուցմունքներ չէ տուած իր ամսական արտադրութեան մասին։ Այս հանգամանքներուն մէջ, երկրին շահը թոյլ չի տար որ մենք մէջտեղ հանենք մեր սեփական թիւերը»։

«Մուսա Լեռ» իտալերէն

Անգլիերէնէ եւ չեխերէնէ վերջ, Ֆրանց Վէրֆէլի վէպը այս անգամ թարգմանուած է իտալերէնի, երկու հատոր, 900 էջ։ Տպուած է Միլանի մէջ։

Միեւնոյն ատեն վէպին շարժանկարը կը պատրաստուի Հօլիուուտի մէջ, Մեթրօ — Կօլտուին Մէյէր հաստատութեան համար։ Լոնտոնի մէջ ազդեր հրատարակուած են արդէն։

Ինչպէս գրած էինք, Սոֆիայի «Մասիս» հրատարակչականը ձեռնարկած է հայերէն հրատարակութեան, թարգմանութիւնը յանձնելով Գ. Եր. Տէր Անդրէասեանի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐԽՈՒԺՈՒՄ ...

– o –

Ֆրանսայի ազգայնական մամուլին մաշեցուցած բառն է այս,— այս բառով էր որ Ռիպալէ շահեցաւ իր անմահութիւնը։

Բոլորը կը գանգատին, որ օտարականները կը խուժեն ֆրանսական սահմանագլուխէն ներս՝ վտանգելով «ազգային աշխատանքը»։ Ու կը սպառնան.

— Մեզի գործ չեն ձգեր...

— Նպաստի սնտուկները կը պարպեն...

— Մեր առեւտուրին վնաս կը հասցնեն...

Վերջապէս, Ֆրանսայի ամէնէն բարեխառն մտաւորականները անգամ դիտել կուտան, որ օտարականները ողողած են հրապարակը, գիւղեր կան որոնց բնակչութիւնը կէս առ կէս բելճիկներ ու իտալացիներ են, գիւղացիներ կան, որոնց աշակերտութեան մէջ օտար տարրը մեծամասնութիւն կը կազմեն, գործարաններ կան, որոնց բանուորութեան մեծ մասը կը բաղկանայ Լեհերէ, Հայերէ, Ռուսերէ, Իտալացիներէ, եւայլն։

Եւ ահա ողողման նոր ալիք մը կը բարձրանայ մինչեւ քաղաքացիական իրաւունքներու ... ։ Հրատարակութեան ամսօրեայ վիճակագրութիւններն ալ ծանրացած են օտարականներու անուններով ։

Օտարականներու խուժումին մէջ որքան ալ զանցառելի թիւ մը կազմենք, շատերուն աչքին փուշ դարձած են մեր հայրենակիցները,— եւ լրագրողներ կան, որ կը յարձակին Հայոց բազմութեան վրայ։ Արմէնիէններու ողողե՞ր են նոյնպէս Ֆրանսան։

Քիչ մըն ալ ճիշդ է որ ողողում մը կայ, գէթ ... գրական հրապարակին վրայ։

Ուշադրութիւնս գրաւեց հայկական տաղանդներու երեւումը ֆրանսական գրական հրապարակին վրայ։

Գիրքեր լոյս կը տեսնեն ֆրանսերէն լեզուով, այլ Հայու հեղինակութեամբ։ Յօդուածներ կը գրուին Վոլթէրի բարբառով, այլ Հայու ստորագրութեամբ։

Անցեալ օր, ՅԱՌԱՋ կը գրէր թէ երիտասարդ մը, Անրի Թրուայա, ֆրանսերէն գրուած վէպով մը ուշադրութիւնը կը գրաւէր ֆրանսացի ... ։ Ահա ուրիշ մը, Արմէն Ֆրէնկեան, համբաւաւոր շրջանը կ'ասուեմնաբէ ֆրանսերէն ուսման ... մը։ Քանի մը ամիս առաջ, ուրիշ հայ երիտասարդ մը, Սրամ–պուլեան, ֆրանսերէն քերթուածներու հատոր մը կը նետէր հրապարակ։

Եւ դեռ սկիզբն ենք... երկանց ... «արմէնիէն» ներուեցայ, որ ... Սէնի կամ Լուարի ափերուն վրայ, ու շուտով հայկական հունձքը պիտի ողողէ ոչ միայն ֆրանսական մամուլը, այլեւ գրական, նոյնիսկ քննադատական ասպարէզները։

Ու վաղը երբ գրող Ռիպալէներու քննադատները ըլլան տաղանդաւոր Հայկակները, երբ Արմէնիէնին գրական գիտնաւորութեամբ կարօտին Անաթոլ Ֆրանսները ,պիտի փոխուի՞ վերջապէս կարծիքը անոնց, որ մեզ կարծեցին չարչի՝ մտնալով այլ, ժամանակ մը, Հայկակներու պապերը , խուժելով Բիւզանդիոն, իրենց տաղանդը տուին բիւզանդական կայսրութեան տարածման ու փառքին։

ԱՐԱՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՐՏ ՄԷԿԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Մարտ 1ի յեղափոխութիւնը իր տեսակին մէջ աննախընթաց պատահմունք մըն էր, թէ՛ իբրեւ բովանդակութիւն, թէ՛ իբրեւ երեւոյթ։ Տարիներէ ի վեր բացէն եւ ներքին խուլ մրցակցութեամբ մը երկու հակամարտ ուժեր, իրենց ամբողջական տարողութիւնը դրած էին նժարին մէջ։ Մէկ կամ միւս կողմը պիտի պարտուէր անպայման, պէտք է պարտուէր նոյն իսկ։ Այս պարտութիւնը արմատական, հիմնական եւ վերջնական, անհրաժեշտ էր այս երկրին ներքին խաղաղութեան ամրապնդման տեսակէտէն։

Այսպէս ալ եղաւ։ Յունաստանի համար «վենիզէլիզմ»ը երկար շրջանի մը համար չկայ, գոյութիւն ունենալէ դադրած է այլ եւս։ Իր կուսակցութիւնը, Ազատական, գոյութիւն ունի եւ կրնայ ունենալ ու գործել, սակայն վենիզէլիզմը՝ ոչ։ Որովհետեւ բոլորովին տարբեր բաներ են երկուքը։ Շատ մը ազատական դէմքեր կան, որոնք ազատական են միայն, բայց երբեք վենիզէլոսեան։ Ինչպէս շատ մը կուսակցութիւններ կան, որոնք կը գործակցին ազատականներուն հետ, բայց երբեք վենիզէլոսական չեն։ Թուենք երկու կարեւոր դէմքեր միայն։ Փափանաստասիու (երկրագործականներու պետ) եւ Քաֆանտարիս (Առաջդիմական ազատական)։ Այս երկուքն ալ, երբ եւ իցէ չեն եղած վենիզէլոսեան։ Ընդհակառակն, շատ յաճախ, ուժգնօրէն քննադատած են Կրետացին եւ բազմաթիւ առիթներով ալ անոր քաղաքական սխալները։ Օրինակ հելլէնօ-Թուրք դաշինքի ստորագրութենէն յետոյ, Քաֆանտարիս, խորհրդարանին բեմէն բուռն կերպով մեղադրեց Կրետացին, տնտեսական գետնի վրայ։

Անցնելով աւելի անմիջական հետեւանքներուն, պէտք է արձանագրել թէ ամէն տապալեալի մէջ ալ կը նշմարուի տիրական հեղինակութիւնը հոլ-լէն հայրենասէր եւ արի զօրավարին՝ Քոնտիլիսին, որ լուրջ ու մեծին կ'աշխատի, հսկելով երկրին անդորրութիւնը խանգարելու ձգտող տարրերուն վրայ։

Իբրեւ ուշագրաւ իրողութիւն, յիշեմ Մէթաքսասի (Ազատ խորհրդեւրու պետը) պարագան։ Ինչպէս կը յիշուի, Մէթաքսաս յեղափոխութեան օրերուն անպաշտօն նախարար նշանակուեցաւ։ Ապստամբութեան ճնշումէն յետոյ, հազիւ թէ կառավարութիւնը հաւանեցաւ իր աշխատանքներուն պիտի սկսէր, իր դէմ դուռ. Մէթաքսասը, որ կը պահանջէր արմատական, հիմնական միջոցներ տնօրինել վենիզէլիզմը կամ ապստամբութիւնը իսպառ ջնջելու եւ երկիրը «իր ատենական սկզբունքներով» կառավարելու համար։

Ծայրայեղութիւն։ Մէկ խօսքով նոր ջուր մը ու այս անգամ պաշտօնապէս։ Այս ծայրայեղութեանց դէմ ծառացան վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը։ Փոխանակուեցան նամակներ վարչապետին եւ Մէթաքսասին միջեւ։ Ի վերջոյ Ցալտարիս մերժեց Մէթաքսասի առաջարկները, հասկցնելով միանգամայն թէ չուզեր, եւ թոյլ պիտի չտայ որ իր վրայ ճնշում բանեցնել փորձեն։

Պարտուեցաւ Մէթաքսաս ու հրաժարեցաւ պաշտօնէն։ Քոնտիլիս եւ Ցալտարիս գործակցութիւնը աւելի ուժովցաւ։ Մէթաքսասի չէզոքացումը գործն էր իրեն՝ պատերազմական նախարարին, որովհետեւ այս յանգուցն զինուորը կրցաւ նախատեսել բոլոր այն հետեւանքները, որոնք կրնային յառաջանալ Մէթաքսասի առաջարկներուն ընդունումէն։

Հազիւ հրաժարած, Մէթաքսաս լծուեցաւ ուրիշ աշխատանքներու, տկարացնելու համար կառավարութիւնը։ Թէեւ պէտք է ըսել, որ իբրեւ զօրական եւ քաղաքական դէմք, ժողովրդականութիւն ունեցող մէկը չէ անիկա։ Հազիւ քանի մը տասնեակ ցածոգի սպաներ միայն ունի բանակին անձնական մասերուն մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, կազմուեցան պատերազմական ատեանները ամենուրեք։ Աթէնք, Սելանիկ, Գաւալա եւ այլուր։ Այստեղ հարիւրաւոր սպաներ դատուեցան ու կը դատուին յաջորդաբար։ Աթէնքի ատեանին նախագահ՝ Պարոլոսեան (Մաղիտրցի հաններու անհաշտներէն) 13 բարձրաստիճան սպաներու մահապատիժ պահանջեց եւ սակայն դատախազը (Քոնտիլիսեան) եւ ատենակալները մերժեցին, ցմահ բանտարկութեան վճիռ կայացնելով։ Աւելի մըն ալ՝ 20ական, ուրիշներ՝ 10ական տարիներով դատուեցան։ Ըստ զրոյցներու, այս պատիժներէն ոչ մէկը լրիւ պիտի գործադրուի, քանի որ Քոնտիլիս ինքը արդէն համաձայն չէ ծայրայեղութեանց եւ յետոյ, դատապարտուած սպաներէն կարեւոր մաս մը սկսած է յարիլ Քոնտիլիսի կուսակցութեան։ Ինչպէս կը տեսնուի, որեւէ պարագայի կ'ուժեղնայ յաղթական զօրավարին դիրքն ու հմայքը։ Բազմաթիւ ազատական երեսփոխաններ լքելով իրենց կուսակցութիւնը, յարեցան Քոնտիլիսի հոսանքին։

Իբրեւ այս կացութեան մէջ գումարուեցաւ արտակարգ Երեսփ. ժողով։ Խօսեցաւ վարչապետը։ Խօսեցաւ նաեւ Մէթաքսաս, որ քննադատելով կառավարութիւնը, անոր հրաժարականը պահանջեց։ Այս առթիւ պատասխանեց Քոնտիլիս, որուն խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։ Եւ խորհրդարանը կառուցեց վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան։

Մինչ այս տողերը գրի կ'առնեմ, արդէն Մէթաքսաս եւ իր համախոհները գործի վրայ են։ Կազմակերպած են բողոքի ցոյցեր պատերազմական ատեանի վճիռներուն դէմ, կը պահանջեն մահապատիժ, եւ կառավարութեան հրաժարումը։ Աթէնքը կրկին ռազմադաշտի կը նմանի։ Ամէնուրեք՝ ոստիկան, զինուոր եւ հրասայլ։ Պէտք չէ զարմանալ, եթէ յանկարծ նոր շարժում մը պայթի, այս անգամ ալ Մէթաքսասի եւ «Ժողովրդական» կուսակցութեան անհաշտ խմբակին գործակցութեամբ։ Նոյնքան զարմանալի պէտք չէ թուի, եթէ պատերազմական նախարար Ցալտարիսի հաւանութեամբ դիկտատուրա հռչակէ, երկիրը արմատապէս խաղաղեցնելու համար. Անակնկալներով լեցուն է տակաւին յունական աշխարհը։ Արդէն, իբրեւ դժգոհութեան արտայայտութիւն, պաշտօնէն հրաժարեցան ներքին, ելմտական եւ պարենաւորման նախարարները։ Թէեւ առաջինը ետ առաւ իր հրաժարականը, վարչապետին յուսադրութիւններէն յետոյ։

Ձերբակալուած հելլէն անուանի քաղաքական գործիչ Փափանաստասիու (Հանրապետութեան հիմնադիրներէն) բուռն կերպով պախարակեց ապստամբութիւնը, խորհրդարանին ուղղած իր նամակով, միանգամայն չափաւորութեան թելադրանքներ ընելով կառավարութեան։ Նոյն ելոյթը ունեցաւ նաեւ նախկին կրթ. նախարարը՝ Փափանտրիու (վենիզէլոսական) իրեն համախոհ երեսփոխաններով։ Կ'ըսուի թէ այս մարդը պիտի կազմէ նոր խմբակ մը, ազատականներէն զատուող երեսփոխաններով

Մինչ այս մինչ այն, բանակը օրէ օր կը զտուի։ Դիտաւոր բաժինները կը յանձնուին առաւելապէս պատերազմական նախարարին կուսակից սպաներու, որոնք ջերմ հանրապետականներ են։ Միրակոյտն արդէն ջնջուեցաւ։

Նախարարաց խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարելով, երկարօրէն քննեց պատերազմական ատեանին արձակած վճիռներուն հետեւանքով ստեղծուած վիճակը, եւ տուաւ վճռական որոշումները —

1.— Երկին պաշարման վիճակ. 2.— Երեսփ. Ժողովը լուծուած։ 3.— Ընտրութիւնները մայիս 19ին։

Մինչ այս որոշումները կը կայանային նախարարաց նիստին մէջ, անհաշտները պատուիրակութիւն մը կը ղրկէին վարչապետին՝ յայտնելով թէ երեսուն երեսփոխաններէն 28ը կը մնան կառավարութեան կողքին, եւ կը խնդրեն որ նկատի առնուին իրենց կարգ մը պահանջները։ Վարչապետը կը խօսի անոնց չափաւորութեան եւ պարզերութեան մասին։ Անարգաբանալի կը գտնէ քանի մը թերթերու փակումին համար (Փրօիա, Քաթիմերինի, Իսօ Թիգ Էլլատօս, Անէ-Էսպերիօս) ներկայացուած պահանջը։ Այս թերթերը, մանաւանդ պատերազմական ատեանի վճիռը կը գտնեն բռնաբար եւ կը շնորհաւորեն կառավարութիւնը։ Վարչապետ վճռապէս անգամ մը եւս կը յայտնէ թէ՝ գործիքին կողմնակութիւնը կը վերադառնի մինչեւ իրեն, եւ թոյլ չի տար, որ այդ ուղղութեամբ թելադրանքներ ըլլան.

Անհաշտներու այս ձախողած շարժումը ղեկավարեցին Մէթաքսաս, Բոլլիս եւ Փօլիքրոնիատիւսոս։ Այս վերջինը, ինչպէս նաեւ Վենիզէլոսի մահափորձին համար ամբաստանուածները անպարտ արձակուեցան դատարանին վճռով։

Պատերազմական ատեանի կողմէ դատապարտուած զինուորականներու ատրճանակահարումը կատարուեցաւ զինեալ ջոկատներու եւ ժողովրդական հոծ բազմութեան մը ներկայութեան. Ատրճանակահարուածներէն շատերը, բայց մանաւանդ գնդ. Սարաֆին, հայրապետ եւ հարիւրապետ՝ Ցեղանթէս եղբայրները Յունաստանի արժէքաւոր եւ մասնագիտական զինուորականներէն էին։ Ցոյն ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը ցաւեցաւ անոնց վիճակին վրայ.

Մօտ օրէն պիտի սկսի դատավարութիւնը Վենիզէլոսի, Կոնտիլիսի 15ե-րախույթ նախագահ, Զօր. Փափուլասի եւ կարգ մը բարոյական պատասխանատուներու։

Հելլէն ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չի փափաքիր ծայրայեղութիւններ տեսնել եւ կը խուսի եղբայրական արիւն թափելէ։

Մինչ այս մինչ այն, ժողովուրդը կը պատրաստուի ուրեմն ընտրական պայքարի մայիս 19ին համար։ Այժմէն կարելի չէ նախատեսութիւններ ընել։ Թէեւ կրնանք անվարան ըսել, թէ կառավարութիւնը պիտի շահի կարեւոր մեծամասնութիւն մը։ Ամէն պարագայի տակ, եթէ հակառակն իսկ պատահի, այսինքն թէ «անհաշտները» շահին, վարչաձեւի հարց պիտի ծագի։ Իսկ այդպիսի պարագայի մը բոլորովին կարելի չէ նախատեսել թէ ինչեր կրնան պատահիլ, քանի որ բանակին բացարձակ մեծամասնութիւնը հանրապետական է։

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

—o·o—

Զ.- Գ. Շնէյտէր, ֆրանսացի զինավաճառը

Աշխարհի մեծագոյն զինավաճառներէն մին կը սեպուի Ֆրանսացի գործարանատէր՝ Գ. Շնէյտէրն, որուն ծանօթ են նաեւ Ֆրանսաբնակ մեր շատ մը հայրենակիցները, Լը Քրէզօյի իր աշխատանոցներէն անցած ըլլալով։ Քաղաքին ամբողջ բնակչութեան — մօտաւորապէս 35 — 40 հազար հոգի — հարիւրին 90ը իր աշխատաւորները եւ անոնց ընտանիքներն են։ Ամէն ինչ իր ձեռքին մէջն է, սկսեալ ոստիկանութենէն։

Շնէյտէրները Ալզասէն գաղթած ընտանիք մըն են, այդ է պատճառը իրենց օտարահնչուն անունին։

Դժուար սկզբնաւորութենէ մը վերջ, շնորհիւ Նափոլէոն Գ.ի, — որուն ծանօթ պետական հարուածին օգնած է իրենցմէ մին՝ դրամապէս — բանակի սպառազինման համար կը ստանան ահագին ապսպրանքներ, պետութեան շնորհիւ ատոնձամբար հարստանալով։ 1871ի Ֆրանքօ-Գերման պատերազմը եւ առաջիններու ծանր պարտութիւնը իւղ կը քսէ իրենց հացին, այնպէս որ պատերազմի վերջաւորութեան, բացի շէնքերէն եւ կալուածներէն, հարիւր միլիոն Ֆրանքի պատկառելի հարստութեան մը գլուխը կը գտնուին, միեւնոյն ատեն միջազգային դէմք մը դառնալով։

Սակայն, Գ. Եօժէն Շնէյտէրի առած առաջին քայլերը միջազգային ասպարէզի մէջ՝ կը հանդիպին մեծ դժուարութիւններու, որովհետեւ ամէն տեղ իր դէմ կը գտնէ գերմանական հռչակաւոր Քրուփը, որուն յաճախորդներն էին արդէն շատ մը պետութիւններ։ Կատաղի մրցակցութիւնը կը սկսի հարաւային Ամերիկայէն, երբ 1900ի մօտերը Շնէյտէր կ'աշխատի յաճախորդներ ձեռք ձգել։ Պայքարը երբեմն սուր ձեւեր կը ստանայ, դիւանագիտական միջամտութիւններու տեղի տալով եւ կը շարունակուի մինչեւ մեծ պատերազմը, երբ Գերմանիոյ պաշտպանողական եւ ջախջախումով, հրապարակը կը մնայ Շնէյտէրի։

Կարժէ պատմել երկու դրուագներ պայքարին զանազան էջերը։

1902ին, Պրազիլիոյ կառավարութիւնը, լսելով Շնէյտէրի նշանաւոր «75»նոց թնդանօթներու առաւելութիւնը, կը փափաքի անոնցմէ գնել, բայց նախ քան այդ կ'որոշէ որ երկու հակառակորդները մրցումի մը մէջ, ցոյց տան իրենց ապրանքին գերազանցութիւնը։ Երկու կողմերը վստահ են իրենց յաղթանակին, սակայն որոշեալ օրուան լուսնալիք գիշերը Ֆրանսական թնդանօթները պատսպարող շէնքը կ'այրի, անգործածելի դարձնելով զէնքերը։ Փոխադարձ ամբաստանութիւններ։ Ֆրանսացիները կ'ըսեն.— Դիտմամբ այրեցիք։ Գերմանացիները կը պատասխանեն.— «Դուք ձեր ձեռքով այրեցիք, անյաջողութենէն վախնալով»։ Կարճ կապելու համար, Պրազիլիոյ կառավարութիւնը նոր փորձերու համար մէկ տարի պայմանաժամ կուտայ։ Կը հասնին Ֆրանսական թնդանօթները, բայց այս անգամ ալ փոխադրութեան դժուարութիւններու կը հանդիպին,— ընկերութիւնները Գերմանացիներու կողմէ կաշառուած ըլլալով եւ մինչեւ որ տեղը կը հասնին, կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ «շատ ուշ են մնացած»։

Ցաւած Ֆրանսացին կ'ուզէ յաղթել ամէն գնով Պրազիլիոյ կառավարութեան կ'առաջարկէ նոր փորձ մը, որուն ծախքերը ինք պիտի հոգայ։ Քրուփ տեսնելով որ գործը շատ կը դժուարանայ, ուրիշ միջոցի մը կը դիմէ։ Ռիօ տը Ժանէյրօ մայրաքաղաքը կը ղրկէ իր գործակալներէն թնդանօթաձիգ հարիւրապետ Վօն Թէզգօֆը, տեղական մամուլը կաշառելու պաշտօնով։ Բոլոր թերթերը սրտառուչ միաձայնութեամբ կը գրեն թէ Երրուն կը զինուի Ֆրանսական թնդանօթներով Պրազիլիոյ վրայ յարձակելու համար, եւ հայրենիքը պաշտպանելու նպատակով պէտք է «անմիջապէս» զինուիլ Քրուփէն։ Կառավարութիւնը ապսպրանքը կուտայ Գերմանացիին։

1906ին, Արժանթինի կառավարութիւնը արտասահմանեան թնդանօթներու մրցումի մը համար կը հրաւիրէ նաեւ Շնէյտէրը։ Այս անգամ ուրիշներ եւս՝ կը մասնակցին, (Էհրարթ, Վիքըրս, Արմսթրօնկ)։

Նախապէս կը յայտարարուի մրցորդներուն, թէ Քրուփ արդէն կը հայթայթէ այդ գործիքները, եւ միւսներու գերազանցութեան պարագային միայն պիտի փոխեն իրենց հայթայթիչը։

Հակառակ Գերմանացիին տրուած բացառիկ առաւելութիւններուն, զինուորական յանձնախումբի տեղեկագիրը կ'ընդունի Շնէյտէրի թնդանօթներուն գերազանցութիւնը, յանձնարարելով զանոնք։

Քրուփ կը դիմէ իր ծանօթ միջոցին։ Մամուլով կ'իշխէ մամուլի մեծաններուն եւ բուռն պայքար կը սկսի Ֆրանսական գործարանին դէմ։ Իբր կ'անցնին գերման դիւանագէտները եւ Արժանթինի խորհրդարանը, որ նոր յանձնախումբ մը կ'ընտրէ «Ճշմարտութիւնը» երեւան հանելու համար։ Վերջինս կը պատռէ նախկին տեղեկագիրը, եւ ապսպրանքը դարձեալ կ'անցնի Գերմանիոյ։

1908ին Չիլի կառավարութիւնը եւս մրցում մը կը կազմակերպէ, ցամաքային եւ լեռնային լաւագոյն թնդանօթը գտնելու համար։ Շնէյտէր առաջին ծախքերու տակ կը մտնէ մասնաւոր թնդանօթներ պատրաստելու համար, բայց դեռ շոգենաւ չդրած՝ Չիլիէն եկած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ չեղեալ հռչակուած է մրցումը եւ ապսպրանքը տուած Քրուփի։ Միւսը վնասուց հատուցում կը պահանջէ, եւ գոհացում ստանալու համար դիւանագիտական ճնշում բանեցնել կ'աշխատի, սակայն չի յաջողիր։

Այսպէս, յաղթանակը միշտ կը մնայ Գերմանացիին։

Շնէյտէր աչքերը ուրիշ կողմ կ'ուղղէ այլեւս։ Կ'ուզէ այնպիսի շուկաներ գտնել, ուր Ֆրանսական ազդեցութիւնը աւելի զօրաւոր ըլլայ, եւ կ'ելնայ Ռուսիոյ վրայ։ Արդարեւ, Ֆրանսա բազմաթիւ դաշինքներով կը կապուէր Ռուսիոյ եւ Ֆրանսացի առեւտրականներու առջեւ անսահման մեծ հորիզոններ կը բացուէին։ Միայն թէ Ռուսիա դրամի պէտք ունէր։ Ո՞վ պիտի տար։ Այդ ալ հոգ ընելիք բա՞ն էր։ Կար Ֆրանսացի խնայասէր ժողովուրդը, եւ ահագին փոխառութիւններ հրապարակ հանուեցան Փարիզի մէջ։ Տնտեսական շահերուն հետ հայրենասիրական զգացումներն ալ գրգռուեցան։ Օգնելով ցարական կառավարութեան՝ օգնած կ'ըլլային իրենց մեծ դաշնակցին։ «Ժառանգական թշնամիին՝ Գերմանիոյ — այսպէս պէտք էր պատասխանել» եւն.։

Փոխառութիւնները յաջողցնելու համար պէտք ունէին Ֆրանսական մեծ մամուլին այս խանդավառ յայտարարութիւններուն, որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ պատահած յեղափոխական շարժումները, ալէկոծումները, գործադուլները վստահութիւն չէին ներշնչեր Ֆրանսացի փոխատուին։ Բացարձակ լռութիւն պէտք էր այդ մասին, իսկ այդ «լռութիւնը» պիտի գնուէր դրամով։ Համաձայնութիւնը գործի գլուխ գալէ վերջ հրապարակեցին ցարական Ռուսիոյ փարիզեան գործակալին՝ Արթիւր Ռաֆալովիչի տեղեկագիրները, որոնք հետաքրքրական յայտնութիւններ կը պարունակեն Ֆրանսական մամուլի կաշառակերութեան մասին։ Ուրիշ յօդուածաշարքով մը մանրամասնօրէն պիտի խօսինք «Ֆրանս. մամուլին» մասին, մինչ այդ՝ տանք քանի մը թիւեր, Ռաֆալովիչի տեղեկագրէն —

«Ֆրանս. մամուլին մեր դրամական օժանդակութիւնը սկսաւ 1904 փետրուարին, ծայրագոյն Արեւելքի թշնամութիւնները սկսած ժամանակ։ Ֆրանսայի ելմտական նախարար՝ Գ. Ռուվիէի թելադրանքին վրայ, ռուս ելմտական նախարարը 200,000 ֆրանքի վարկ մը բացաւ։ Դրամը բաժնուեցաւ Ֆրանսացի նախարարին պաշտօնեաներէն Գ. Լընուարի միջոցաւ եւ շարունակուեցաւ մինչեւ 800 միլիոնոց փոխառութեան յաջողութիւնը։ Ռուսիոյ ներքին խլրտումները դէմ կ'ազդէին Ֆրանսացի բաժնեկալներուն վրայ, եւ եթէ մամուլը ինքն իր գլխուն ձգէինք՝ աւելի պիտի պղտորէին միտքերը։ Առաջին 50.000ը բաժնեցինք այսպէս, 10.000 ֆրանք Աժանս Հավասին, 7000 ֆրանք «Թանփին», 4000 ֆրանք «Լը Ժուռնալ»ին։ Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն եւս այդքան գումար մը բաժնուեցաւ վերոյիշ-

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԷՂԻԱՅԵԱՆ

Մխիթար Հերացւոյ հետեւեալ հատուածը թող գաղափար մը տայ նոյն ԺԲ. դարու աշխարհաբարին. «Կերակուր տուր թթխին եւ տապկած, որ լինի ի հետն նուռ աղնձած։ Եւ տա փերճոկած սոր եւ աղնձած եւ հեզ մի եփէ եւ ձգէ վերուն եւ ապա արկ ի վերայ մուղ նաանջուր կամ սերկեւիլի կամ ալոռաի ջուր, եւ այլի եփէ, եւ տուր որ ուտէ։ Եւ այլ տուր վշատի փոխինդ կամ նաան հատի փոխինդ ի հետ պաքսիմատի ... Ջկերակուր շատ թող չուտէ ... հով ջուր խմէ քիչ քիչ։ Կերակուր դդմի մուղամարայ եւ սպանախ կերցուր, եւ թամաձուկ խորոված»։ Ամբատ սպարապետ կը գրէ — «Եթէ ոք կորսնէ տաճիկ ձի կամ իկտիչ, կամ ջորի, կամ այլ ապրանս, զինչ ու լինի, եւ գտնու զինք հետ մարդոյ, որ ունենայ, նա առնու ու բերէ զօնողն ի դարպասն, ու ասէ թէ «Պարոնայք, խաց գրաստս իմ է, ու կորուսի, լուկամ փրթու, ու հիմա գտայ զինքս հետ խաս մարդոյս ու սար եմ որ կեցցրնեմ անոխզմին երկրիս որ իրաւ կու առեմ»։

Ինչպէս կը տեսնենք՝ մէկ կողմանէ աշխարհաբարը կը խուժէր ու կը գրէին, միւս կողմանէ գաղթներու մէջ կը շարունակէին մշակել գրաբարը

Այսպէս ԺԴ. դարու նշանաւոր աշխարհաբարեան մը՝ Յովհան Երզնկացի ուրիշ անունով՝ Պլուզ, գրաբարի քերականութիւնը գրով ու բերանացի կ'ուսանէր եւ քանի մը կարեւոր գրութիւններ աշխարհաբար կը շարադրէ, ինչպէս «Բանք յաղագս երկնային շարժմանց», ուր կ'ըսէ թէ «պարզութեամբ գրեցի համառօտ բաներ եւ աշխարհական խօսիւք վասն դիւրաւ հասկնալի լինելոյ ընթերցողաց»։

Կոստանդին Երզնկացի, նախորդին եղբայրը, Խաչատուր Կեչառեցի, ծանօթ Ֆրիկ ծածկանունով, Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհ. Թլկուրանցի, Գրիգորիս Աղթամարցի, Նահապետ Քուչակ, եւ միջնադարեան ուրիշ տաղասաց բանաստեղծներ ԺԴ. — ԺԶ. դարերու ընթացքին՝ կը ներկայանան աշխարհիկ լեզուի իբր խիզախող մարտիկներ։ Այդին տառապանքն ու սրտի կրակը՝ այդ հոգիներու առջեւ սուր հարցեր են բացեր, տրտունջ եւ համակամութեան մէջ տարուեր՝ քնարերգականի սարսուռ մը կը հայրցնեն իրենց երգերուն։ Սկսած են ալ յանիլ ու ալ տանիլ նաեւ կեանքի վայելքի հաճոյքներու վրայ, որոնց ունայնութիւնը զիրենք թախիծով մը կը համակէ։ Հետեւաբար սրտաբուխ են իրենց խօսքերը, իսկ սրտաբուխ խօսքը՝ ինքնաբուխ բառերով միայն կրնայ հարազատօրէն արտայայտուիլ։ Ամէն մէկն իր դարուն կենդանի լեզուին ընձեռած բառերն ու պատկերները կ'օգտագործէ, առանց որոնումի։ Իրենց լեզուն հիմքը աշխարհաբարն է, բայց փափուկ գրաբարով մը քնքշօրէն քօղարկուած։

Ահաւասիկ Յովհ. Երզնկացիէն նմոյշ մը.

Աշխարհս է ի ծով նման,
Ով որ գայ անցաց չի մնայ.
Ցայս ծովս ես ի նաւ մտայ,
Գրնաց նաւս ու ես չիմացայ.
Ծովս մօտեցր է նաւս
Վախեմ թէ քարի դիպենայ,
Քոլտոյ իմ ազուոր շինուածս
Ու տախտակս մէկմէկանայ.
Նրբամ աղաչեմ զԱստուած
Որ հասնէ դիմաց մի քամի
Այս մրաձս լոյս մի տայ
Զմեզ բարի երկիր մի տանի։

Լեզուի մը պատմութեան համար ամէնէն նշանակալից վայրկեաններն են այն քաղաքական ցնցումները, որոնց հետեւանքով ժողովուրդ մը կորսնցնելով իր քաղաքական անկախութիւնը, գերութեան դառնութիւնները կը սկսի ճաշակել իր հայրենի հողին վրայ եւ կամ մանաւանդ ամէն յոյս կորած կը ստիպուի օտար երկնքի տակ նոր հայրենիք փնտռելու։ Այդպիսի աղետալի օրեր էին 1045 թուականը, այսինքն Բագրատունեաց մայրաքաղաքին՝ Անիի անկումը, եւ 1375ին Ռուբինեան հարստութեան կործանումը, իր անհաշուելի ծանր հետեւանքներով։

Երիժ, Լեհաստան, Պուքովինա եւ Աւստրիա հեռուն հիւրընկալեցին Անեցի գաղթականներու ստուար մէկ մասը։ Ասոնք իրենց հետ տարին իրենց ազգային լեզուն, գիրն ու օրէնքները եւ յաջողեցան դարերով պահպանել։ Իսկ այսօր ազգային առանձնայատուկ ամէն բան համարեա թէ կորսուած է։ Հազիւ հոս հող դեռ կը լսուի Անիի հնադարեան բարբառը իր կայուն վիճակին մէջ։ Այսպէս կը հնչէ այդ գաւառականը զոր ութ տարի առիթն ունեցած եմ մանրատահայ գաղութի մէջ լսելու.— «Թայլ ազուեսն մի կի տեսնու մէկ ագրաւ մը մէկ կտոր մը մսով մը բերանը թուչելինը, ազուէսը անծուծը կասէ ագրաւին. ի՞նչ բինտ գինես փչելու, թող որ լսեմ գեաղցրդ ձանը. ագրաւը լսելով դատ գովասանքը կի բանայ դըերանը, որ փչէ, ու կալլէ կտոր միսը վար. ազուէսը կի խլէ դկտոր միսը ու կուտէ զինքը»։

Իսկ բուն Հայրենի հողին վրայ խօսուած գաւառականը, այսինքն Հայկական նահանգներու լեզուն չկրցաւ երբեք գրականութեան մէջ մտնել. Թէեւ բնականօրէն այդ գաւառականն էր իսկական ժառանգը նախնական Հայերէնի։ Եւ կարելի՞ էր միթէ մշտնջենաւոր պատերազմներու, անդադրութեան, կռուի ու սովի սարսափներու տակ գրականութիւն մշակել։ Ցոյն, Թաթար եւ Թուրք հրոսակներու ոտքերուն տակ երկիրն անգամ առայացաւ, ի՛նչպէս զարգանային գիր ու գրականութիւն։

ԺԶ. — ԺԸ. դարերու գրականագէտ ամուլ շրջանին աշխարհիկ լեզուի աւանդապահներն են Հայ շրջուն բանաստեղծները՝ աշուղները, որոնց երգերը տպագրութեան շնորհիւ միայն անկորուստ մնացին չափով մը։ Լեզուի տեսակէտէ աշուղներն իբր հաւաքատ պարագաներ իրենց պատկանած դարուն կ'երգէին խառնակ հայերէնով մը, մանաւանդ թէ աւելի շատ պարսկերէն ու թրքերէն կ'երգէին քան հայերէն. Սայաթ — Նովա 1752ին գրած մէկ երգին տակ կ'որոշէ թէ «հիմ գուզիմ թէ հայէվար ասիմ»։ Սակայն ասոնց թէ երգերուն ոգին եւ թէ լեզուն իրենց հիմնական նկարագրով կը մնան հայ — ազգային։

Կիւթէնպէրկի դարակամիկ գիւտը՝ տպագրութիւնը, ինչպէս միջազգային կեանքի մէջ, այնպէս ալ մեր մէջ հակայեղաշրջ ծառայեց մնաւոր շարժումի մը։ Ցայժմուընթերներու նման հայ ձեռագիրներն օրինակող «ծաղկայարդար» գրիչները միայն կրնային լոկ գնահատել տպագրութիւնը, որ այսօր մեզի բնական երեւոյթ եղած է։

(Շար.)

Պ. Զ. ԽԱՆՋԱՏԵԱՆԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Փոլվառ Օսմանի Բ. խերկատակու – թեան մանրամասնութիւնները: Ստորեւ կը հրատարակենք Պ. Խանձատեանի ճառն ալ, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար.—

Անցեալ 9 փետրուարի ձեր առաջին ժողովէն յետոյ Ֆրանսահայ գաղութի կացութիւնը յառաջանց մասնաւորապէս յած է:

9 փետրուարին կացութիւնը հետեւեալն էր: Ինչպէս գիտէք Հայ Տնտեսական Տան Նախագահութիւնը բաղկացած ծերակուտական Պ. Կոստաբէ եւ գեսպան Պ. Փիքօյէ, գացած էր աշխատանքի նախարար Պ. Մարքէի մօտ: Նախարարը պատասխանելով մեր խնդրանքին ըսած էր, որ կառավարութիւնը բարեացակամ կարգադրութեամբ, աշխատութեան իրաւունք տալ որոշեց այն Հայերուն՝

Ա.— Որոնք 15 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուին: Բ.— Եւ անոնք որ տասը տարիէ ի վեր, եւ Գ.— 5 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուին, իսկ 5 տարիէն պակաս Ֆրանսա գտնուողներուն համար մասնաւոր կարգադրութիւն պիտի ըլլար:

Այս պատասխանը բառ առ բառ, մեզի բաւարարութիւն տալու հանգամանք ունէր: Մեր նախագահը, ծերակուտական Պ. Կոստա աշխատանքի նախարարութենէն խնդրած եւ առած ըլլալով Հայ Տնտես. Կեդրոնի մուտքը աշխատանքի նախարարութեան գրասենեակներուն մէջ, քանի մը այցելութիւն եւ խորհրդակցութենէ վերջ, համոզուեցաւ, որ կառավարութեան Հայոց շնորհած 15, 10 եւ 5 եւ անկէ պակաս տարիներէ ի վեր

Ֆրանսա եկողներու պարագան, կ'ենթարկուի ամենախիստ քննութեանց որոնց կը հսկեն ներքին գործոց նախարարութիւնը եւ ոստիկանութիւնը:

Քանի մը դէպքեր զոր քննած էինք, բաւական էին պատկերացնելու այն անհաւոր չարիքը որ կը սպառնար հայ աշխատաւորութեան ու հասարակ, բայց մանաւանդ անոնց որոնք անկանոն թուղթ ունէին, այսինքն Ֆրանսա մտած էին իբր ոչ աշխատաւոր կամ թուրիստ:

Սահղծուած այս կացութենէն կ'օգտուին, տեսակ տեսակ «արմատներ», հայ կամ օտարազգի եւ երբեմն մեր գաղթականական օֆիսները, զոնէ իրենց անուան արժանի կազմակերպութիւններ ունեցած ըլլային, կարողացած պիտի ըլլային անշուշտ հեռացնել այն չարիքը՝ որ կը կոչուի «անկանոն թուղթ» եւ որուն ենթակայ են այսօր հազարաւոր Հայեր:

Հայ Տնտես. Կեդրոնը, նոր դիմում կատարեց կառավարութեան մօտ եւ խնդրեց որ փոխադարձութեան շնորհը տրուի Հայոց:

Դժբախտաբար կառավարութիւնը չկարողացաւ տալ մեզի այդ շնորհը, որովհետեւ տեսնուեցաւ որ Ֆրանսայի մէջ գտնուած հայ գաղթականութիւնը, ազգութիւն մը չի ներկայացներ փոխադարձութեան արժանիքով, այլ անիկա շնորհիւ մեր պատուիրակութիւններուն եւ անոնց արբանեակներուն անկարողութեանց, տարուէր կապուեր էր միջազգային անորոշ ազգութեան մը՝ որ կը կոչուի Réfugié politique կամ Հայմաթլոս: Այս գասակարգին տէրը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է:

Միւս կողմէ դժուար էր ուրեմն, Ֆրանսական կառավարութեան, տէր կանգնիլ գաղութի մը՝ որուն ներկայացուցիչները ըսարեր էին ուրիշ տէր մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ որու հետ կը շարունակէին պահել administrateurի եւ administréի յարաբերութիւն:

Մինչդեռ զարմանալի հակադրութեամբ մը Լոզանի դաշնագրով 150 հազար քեմալական Թուրքեր Թուրքիա վերադառնալու իրաւունք չունին, ինչպէս մենք, անոնք Ֆրանսայի նախկին թշնամիները ըլլալով հանդերձ, դիմած են Ֆրանսական կառավարութեան եւ եղած են անոր պաշտպանեալները, անարգել կը ձամբորդեն Ֆրանսական անցագրերով աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ:

Մեր 9 փետրուարի ժողովը, ինչպէս նաեւ այսօրուան ժողովը, քաղաքական բնոյթ չունի. քաղաքականութեամբ չզբաղիր եւ իրաւասութիւն չունի Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս, Ազգերու Դաշնակցութեան կամ անոր կցուած հայ մարմիններու գործերը քննելու կամ դատելու: Իր բոլոր յաւակնութիւնը, իր բոլոր պարտականութիւնը կը կայանայ ի մի հաւաքել նախ Փարիզի եւ յետոյ Ֆրանսայի հայութիւնը իր կազմակերպուած մարմիններով որոնք ճանչցուած են Ֆրանսական կառավարութենէն օրինապէս:

Այս մարմինները գումարելով ազգային ժողով, պիտի ըսարեն գործադիր մարմին մը, որուն անմիջական նպատակը եւ միակ նպատակը պիտի ըլլար միայն ու միայն մէկ բան,— այս անհախրնթաց տագնապին ժամանակ պաշտպանել Ֆրանսայի հայ գաղութին ֆիզիքական գոյութիւնը որ վտանգուած է ծանրապէս:

Այս ժողովին անունը գրուած է ազգային ժողով, որպէսզի իրաւասու ըլլայ վերադարձնել հայ գաղութին իր իրաւական եւ դարաւոր ազգութիւնը, nationalité arménienne, որ իր վերջին առաջնորդներու օրով ջնջուեր եւ Ֆրանսական պաշտօնաթուղթերուն մէջ դարձեր է nationalité — réfugié d'origine arménienne:

Վերադարձնելով հայ գաղութը իր դարաւոր հայ ազգութեան, ազգային ժողովը անչափաւ կ'ըլլայ զայն քաղաքական եւ կուսակցական պառակտումներով իրենց հայրենիքներէն զրկուած անհայրենիք, հայմաթլոս եւ réfugié politique անուամբ ծանօթ բազմահազար օտարականներէն: Այս անջատումը արդարացի է, քանի որ մենք Հայերս մեր քաղաքական կուսակցական գաղափարներուն պատճառով չէ որ վտարուած ենք մեր Թրքահայաստանէն եւ ոչ ալ մեր այժմու փոքրիկ եւ սիրելի հայրենիքէն եղող խորհրդային Հայաստանէն, որուն հայրենասէր, կարօտակէզ զաւակները կը մնանք միշտ: Եթէ կարող չենք այսօր այս դժբախտութեան օրերուն երթալ հաւաքուիլ եւ պաշտպանուիլ Արարատի մայրական փէշերուն տակ, պատճառը քաղաքական չէ, այլ նիւթական. որովհետեւ ներգաղթին արժանացող հազար Հայու փոխարէն, պէտք է հազար քառակուսի քիլոմէթր քար հողի վերածել, մշակելու եւ ոռոգանելու համար զանոնք:

Հետեւաբար ի՞նչ կրնանք ընել այս պահուս, եթէ ոչ դարձնել մեր կարօտակէզ աչքերը մեր երկրորդ հայրենիքին, մեր նախասիրած երկրին,— Ֆրանսային:

Ազգային ժողովը վերադարձնելով Ֆրանսահայ գաղութին իր դարաւոր ազգութիւնը,— nationalité arménienne դիւրացուցած կ'ըլլայ Ֆրանսական կառավարութեան գործը, խօսելու եւ պայմանաւորուելու ուղղակի հայ ազգին հետ, առանց ուրիշի միջնորդութեան որ է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ֆրանսական կառավարութիւնը, որ դարերու ընթացքին մեր ժողովուրդին, նոյն իսկ իրաւական պաշտպանը հանդիսացած է, մեզի ընդունած է վեհանձնօրէն 1915ի սարսափներէն վերջ, այնքան գուրգուրանքով որ պատճառ մը չունի գլանալու իր հովանաւորութիւնը: Հայ ժողովուրդին զաւակները ամէն տեղ իր լեզուին, իր կրթութեան եւ իր վաճառականութեան ամէնէն անկեղծ ռահվիրաները եղած են եւ են տակաւին ամէն տեղ ուր որ կը գտնուին:

Ահա այս արդիւնքին հասնելու համար, պէտք է որ Ֆրանսահայ գաղութը կազմակերպուի եւ մտնէ Ֆրանսայի անմիջական հովանաւորութեան տակ:

Գիտէք որ հարիւրին 50 համեմատութիւնով Հայոց աշխատութեան իրաւունքի քարթերը կը փոխուին, ոչ աշխատութեան քարթերով: Գիտէք որ մեր գաղութէն մաս մը Մարսէյլի, Լիոնի, Վալանսի մէջ, գործաւորելի չքաւորութեան մատնուած են եւ անոնց ֆիզիքական գոյութիւնը անմիջական վտանգի տակ է:

Դժբախտաբար ձեր այսօրուան ժողովէն բացակայ են անոնք, որոնց միութիւնը եւ համագործակցութիւնը հարկաւոր է, բարութեամբ լուծելու տհաւոր չարիքը:

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ եկեղեցիներուն եւ անոնց վարչութեանց, մանաւանդ մեր կաթոլիկ եկեղեցին, որպէսզի կաթոլիկ Ֆրանսայի մէջ, իրենց կրօնական բոլոր կշիռով օգնեն ընդհանուր հայ գաղութի բարօրութեան:

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ Դաշնակցութեան, իր հիմնադիրներուն եւ ազատագրական տենչալի հերոսներուն անունով եւ մասնաւորապէս, մանաւանդ «Ճառայէն», որպէսզի միանան:

Եւ վերջապէս Բարեգործականին որ ըլլալով մեր ազգային ամենազօրաւոր Միութիւնը, իբր սահղծագործութիւն հայրենասէր եւ բարերար վեհերան Պօղոս Նուպար փաշայի, եւ անոր հաւատարիմներուն՝ Առաքել եւ Զարեհ պէյերուն, որ պարտականութիւն ունին քննելու եւ դատելու ներկայ դժնդակ կացութիւնը:

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ հայ գաղութի բոլոր հաստատութիւններուն, որպէսզի միանան եւ դիւրացնեն փոխադարձ միութեան գործը: Ներկայիս հրապարակաւ կը յայտարարեմ որ, կը հրաժարիմ եւ կը խնդրեմ հայրենակիցներէս որպէսզի զիս չընտրեն գործադիր մարմնի մէջ:

Միայն միութիւնն է որ պիտի յաջողցնէ ձեր այսօրուան հաւաքոյթին ազգային նպատակը: Դժբախտ է այն ազգը որուն թշնամիները իր մէջն են:

Հաւներուն: Դժբախտաբար այս ծանր զոհողութիւնը անհրաժեշտ է փոխանութիւնը յաջողցնելու համար: Թերթերը աւելի ազահ են ներկայիս: Դեռ պէտք է բաժնենք երեք ամիս 100,000 ֆրանք, իսկ Աժանս Հավասին համար՝ ամսական 10,000 ֆրանք աւելի երկար ժամանակով, եւն.»:

1904ին բաժնուած է 935.785 ֆրանք, 1905ին 2,014,161 ֆրանք: Ուրիշ ցանկ մը ծանուցումներով մէկտեղ՝ 3796861 ֆրանք: Օգտուած են գրեթէ բոլոր մեծ թերթերը, եւ նոյնիսկ «Լա Փաթրիէն» երգիծաթերթը:

Արդ, փոխառութիւնները եւ վանոնք յաջողցնելու համար տրուած հսկայական կաշառքները կը ծառայէին միայն Ռուսիոյ սպառազինման, որուն գլխաւոր հայթայթիչը կը հանդիսանան Պ. Շնէյտէր եւ իր ընկերները. Հասկնալի է ուրեմն, որ Ֆրանսական դրամը կը հաւաքուէր Ռուսիոյ հաշուոյն՝ Ֆրանսացի վիճակահանութիւններուն գրպանը մտնելու համար:

Այս անարգարութիւնը չէր կրնար շարունակուիլ, որովհետեւ անգլիական ռուսական զէնքի գործարանները, որոնք գրեթէ անգործ էին, եւ կառավարութիւնը կը տեսնէր, որ, ներքին խռովութիւններուն մէջ մեծ բաժին մը ունէին Փիւթիլօֆ գինագործարանին պարապ բանուորները:

Նոր եւ կարեւոր հարց մը մէջտեղ կուգար:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր հանքեր

Հայաստանի տեղական արդիւնաբերութեան վարչութիւնը ծրագրած է երկրաբանական քննութիւններ կատարել, այս տարի, կարգ մը հանքային օժանդներու մէջ:

Թերթաքար.— Մեծ արժէք կը ներկայացնեն Հայաստանի թերթաքարերը, որովհետեւ այս հանքէն կարելի է ստանալ ասֆալթ, պէնզին, մազութ, միթան կազ եւ քանի մը անհրաժեշտ նիւթեր բժշկութեան համար:

Վառող թերթաքարի հանքեր երեւան հանուած են Կոտայքի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ: Կոտայքի այդ հանքային շրջանը կը տարածուի Զանգիի ափերէն մինչեւ Ողջաբերդ (Ախտայի շրջան), իսկ Մեղրիի հանքային շրջանը կը գտնուի Նոր Արեւիկ գիւղի շրջակայքը, եւ հանքերու չերմին հաստութիւնը կը հասնի 3 մեթր 80 միթրի.

Կատարուած քննութիւնները դրական եզրակացութեան յանգած են վառող թերթաքարերուն որակի եւ պաշարի մասին:

Քարածուխ.— Լուրջ քննութեան պիտի ենթարկուին նաեւ քարածուխի հանքերը: 1931ին Հայաստանի կառավարութեան առաջարկով քննութեան առնուեցան Վեդիի շրջանին մէջ Ջերմանիս գիւղին շրջակայքի քարածուխի հանքերը, որոնք բարձր արժէք կը ներկայացնեն եւ կրնան գործածուիլ իբրեւ վառելանիւթ: Այս տարի պիտի սպառուի հանքերուն որակը, պաշարը եւ անոնց արդիւնաբերական հնարաւորութիւնները

Հրակայուն կաւ.— Նոր քննութիւն պիտի կատարուի նաեւ Ալլահվերդիի շրջանի Դսեղ գիւղի շրջակայքի հրակայուն կաւահանքերու մասին: 1934–ին կատարուած քննութիւնները պարզեցին, որ այդ հանքերէն կարելի է ստանալ տարեկան մէկ միլիոն ուժ հարիւր հազար թոն հրակայուն նիւթ, իսկ հանքերուն ընդհանուր պաշարը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիոն թոնի:

Վերջերս Մոսկուայի մէջ կատարուած քիմիական քննութիւնները ցոյց տուին, որ Դսեղի հրակայուն կաւը բարձր որակ ունի ու կը դիմանայ 1680 աստիճան ջերմութեան:

Մանրաքար, գունաքար եւ լռաքար.— Պիտի ուսումնասիրուին նաեւ ծանրաքարի, գունաքարի եւ լռաքարի հանքերը:

Մանրաքարը (baryte) կ'օգտագործուի նաւթային արդիւնաբերութեան, թանկագին ներկերու արտադրութեան եւ բժշկութեան մէջ: Ալլահվերդիի շրջանի Կողբ գիւղի շրջակայքը եւ Ախտայի շրջանի Արզաքենդ գիւղի մօտակայքը երեւան հանուած հանքերը կը համարուին առաջին տեսակի հանքեր, որոնց մէջ մաքուր ծանրաքարը կը կազմէ 96—98 առ հարիւր, իսկ հանքերուն շերտին հաստութիւնը կը հասնի 40 սանթիմեթրէն մինչեւ 2 մեթր:

Գունաքարը (ocre), որ մասնաւորապէս կը գործածուի ներկի արդիւնաբերութեան մէջ, կը գտնուի Դիլիջանի շրջանի Գոլովինո գիւղին շրջակայքը: Քիմիական քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ բարձր արժէք ունի: Այս հանքին պիտի հիմնուի գործարան մը, որ պիտի տայ մեր արդիւնաբերութեան համար անհրաժեշտ քանակութեամբ գունաքար

Լռաքարի (diatomite) հանքային օջախներ երեւան հանուած են Հայաստանի կարգ մը վայրերու մէջ, այսպէս արդէն կ'օգտագործուի Նուռնուսի լռաքարը: Այժմ լռաքար գտնուած է նաեւ Աշտարակի շրջանի Փարպի գիւղին մօտ (200.000 թոն), Վաղարշապատի շրջանի Փարաքար, Կո—

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՍԱՄՈՒԼ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

«Հորիզոն» ի խմբագիրը նամակ մը ուղղած է Տօքթ. Ա. Նազզաշեանի, որ անցեալ տարի Սէլանիկ այցելած եւ կարգ մը յայտնութիւններ ըրած էր Նիւ Եորքի սպանութեան մասին, եւ որ յաճախ կ'երեւայ Ամերիկայի սամ-կավար օրգաններին մէջ: Նամակը շարունակելի է, եւ բուն հարցումներուն անցնելէ առաջ, կը յիշէ նախնական պարագան (5 պարբ).

— «Կը յիշէք, որ ես առանձնապէս ծանրացայ սպանութեան մեղքով ամբաստանուած մեր իննը ընկերներու պարագային վրայ: Եւ ուզեցի իմանալ ձեր խղճի համոզումը, իբրեւ Նիւ Եորք բնակող մտաւորական Հայ մը, որ հոն գտնուած է նաեւ ոճիրի օրերուն: Դուք նախ խօսեցաք մեր ծերունազարդ ընկեր Տօքթ. Արզարեանի հետ ձեր ունեցած միջադէպի մասին, Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ բողոքական դէմ խմբագրուած բանաձեւի խնդրոյն առիթով եւ ուզեցիք չմեղադրել ձեր ընթացքը: Ապա, հարցումիս պատասխանելով ըսիք, թէ գլխաւոր ամբաստանեալներէն Լէյլէկեանը չէք ճանչնար, բայց կը ճանչնաք Նշան Սարգիսեանը, որուն համար ըսիք, թէ բարի, ճկարազգի տէր, ազնիւ երիտասարդ մըն է եւ կը զարմանաք թէ ինչպէս մասնակցած է ան գործուած սպանութեան: Ցետոյ, իմ բացատրութիւններէս վերջ, դուք համոզում գոյացուցիք — գէթ գոյացուցած ըլլալ ձեւացուցիք — թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ կերպով մասնակցութիւն ունեցած է Նիւ Եորքի սպանութեան մէջ:

Ինծի համար, սակայն, կարեւորագոյն կէտը, առանձնապէս, մեր դժբախտ եւ անմեղ ընկերներ Մատթէոսի եւ Նշանի պարագան էր, որովհետեւ դատադիր ու վարձկան արիկածներու բովանդակ ճիգը ուղղուած էր անոնց դէմ, զանոնք իբրեւ ոճիրի կատարողներ մեղադրելու եւ բառ այլ ալ դատապարտել տալու համար: Ու կտրուկ հարց տուի ձեզի, թէ ի՞նչ էր ձեր տեսակէտը, նախ, իսկադաշնակցական դատադիրներու զարշելի զրպարտութեանց եւ ապա մեր վերոյիշեալ երկու ընկերներու վերագրուած յանցապարտութեան մասին:

Առաջին հարցումիս պատասխան տալու խուսափեցաք, պատճառաբանելով, որ անգլիերէն կողմն ալ բարեկամներ ունէիք (այդպէս էր տրդիցի այն ատեն, մինչ հիմա բոլորովին փոխած եմ համոզումս եւ գիտեմ, թէ ինչու խուսափեցաք): Բայց երկրորդ հարցումիս տուիք այնպիսի կտրուկ պատասխան մը, որ մինչեւ այսօր ալ տպաւորուած կը մնայ ուղեղիս մէջ: Դուք, ներածականով մը յայտնելէ վերջ թէ առաջին անգամ ըլլալով ինծի կ'ըսէք ձեր բուն կարծիքը, բառ առ բառ յայտարարեցիք հետեւեալը.

— Նիւ Եորքի մէջ ունիմ բարեկամ մը, որ դեկտեմբեր 24ին, այսինքն սպանութեան օրը գտնուած է եկեղեցիին մէջ: (Ձեր այդ բարեկամին անունը, հակառակ խնդրանքիս, չյայտնեցիք ինծի). Քանի մը օր յետոյ, այդ բարեկամս հիւանդանոց մտաւ, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելու համար: Իբրեւ անոր մօտիկ ծանօթը եւ բժիշկ մը կ'այցելէի իրեն: Առաջին այցելութեանս խօսք անցաւ Դուրեանի սպանութեան մասին: «Ես», ըսաւ բարեկամս, «ես գիտեմ որ այդ օր ես ալ եկեղեցին էի: Իմացայ որ Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը կ'ամբաստանեն իբրեւ Դուրեանը զարնողներ: Սխալ է ատիկա: Եկեղեցին մէկը կար, անծանօթ մը, որ ոճիրը գործուելուն պէս փախաւ: Զարնողը ան էր: Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը պարապ տեղը կ'ամբաստանեն»:

«Ես, շարունակեցիք դուք, Տօքթէօ՛ր, այնքան խորունկ վստահութիւն ունիմ այդ բարեկամիս վրայ, որ ականատեսի մը չափ վստահ եմ իմ կարծիքս, որ Լէյլէկեանն ու Նշանը չեն մարդասպանները: Բուն մարդասպանը փախած է»:

Ըսիք այս յայտարարութիւնը, կէս մը փսփսալով — կարծէք լսողներէ վախնալով: Կ'ուզէիք, ձեր այդ յայտարարութեամբ, դաշնակցական խմբագրի մը առջեւ ցոյց տալ ձեր «անկողմնակալ» ոգին, բայց քաղաքացիական արիութիւնը կը պակսէր ձեզի հրապարակով եւս յայտարարելու ձեր ու ձեր բարեկամին «բացարձակ համոզումը»:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԹԱՄՊՈՒՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Աւա՜ղ, աւա՜ղ հին օրերն ի՜նչ քաղցր էին.
Հիմակ, երբ ա՛լ անոնցմէ մարդ չը մնաց,
Բարտիներուն կը զգամ սարսուռը դեղին,
Եւ արտասուելով հոգիս թափուր մեր գեղին
Ուխտի կ'երթայ աւերներուն որբացած:

ՅՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

Արմաղան՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ

Նորէն գարունը բացուեցաւ ... Ու սիրտս կուլայ կարօտէն, վերյիշելով իր անցեալի մանկական աշխարհը, հայրենի գիւղիս լեռներուն ու հովիտներուն մէջ ...

Այսօր հոգիս նորէն թեւեր կապած, թռա՜ւ ու անցաւ լեռներու եւ ծովերու վրայէն, գնաց թառեցաւ հայրենի գիւղիս ծաղկազարդ, բուրումնաւէտ ու բարձր մէկ սարալանջին: Ու երկինամուտին, կը դիտէ անկէ, աւերակ գիւղիս փլատակներուն մէջէն պլպլացող քանի մը սզաւոր ճրագի լոյսերը:

Դուն իմ մանկութեանս անմահ օրրանը հայրենի՛ք,
Քարէ կարմուն քարին վրայ,
Կարօտդ անմեռ, սրտիս վրայ ...

Այն օրերուն, երբ մանուկներս հայրենի լեռներուն վրայ մեր գրօսանքէն կը վերադառնայինք, մթնած կ'ըլլար արդէն: Եւ երբ կը գիտէինք «Եղիսէ»ն գիւղ իջնելու ատեն, այսօրուան քանի մը սգաւոր լոյսերուն տեղ, չէն գիւղիս հարիւրաւոր ճրագները կը վառէին, երկինքի աստղերուն նման խիտ:

Բայց հիմակ, քանդուած ու աւերակ դարձած են, գուն իմ ծննդավայրս, թշնամիներու արիւնոտ ձեռքով:

Մարած են հարիւրաւոր ճրագներուն լոյսերը: Կը մնան քանի մը լոյսեր տեղ — տեղ, որոնց շուրջը ծուարած են որբեւայրիներ ... Ու անոնց ցաւին համար, գիտեմ գիւղս, դուն ալ չես կրնար դիմանալ եւ արցունքներդ կը հասին աղբիւրներդ ի վար ...

Ու ես թառած այդ գեղեցիկ ու բուրումնաւէտ սարալանջին, կը դիտեմ հայրենի գիւղակս: Մտքիս հազար հազար թելերը քակուելով, ամէն մէկը մէկ ուղղութեամբ, երազանքներս մէկ – մէկ յիշատակներու ճամբով կը հեռանան ինծմէ, ձգելով մինակ սրբ սրտիս հետ:

Ու այսօր նորէն, այս օտար գարնան հոգիս յիշատակներդ կ'արտասուէ թուղթի պատառի մը վրայ ...

×

Ամէն տարիլին մենք, մանուկներս, «Թամպոսի առաջին երթը պիտի կատարէինք:

Շաբաթ մը առաջ, գիւղին մօտիկ շրջանները «գլուխ» բամպոսին (ձիւնծաղիկ) ծնիլը կատարած էինք արդէն:

Մարտին, ձիւնհալքէն վերջ, ձիւնծաղիկները խիտ կերպով իրենց գըլուխները դուրս կը հանեն հողէն, ու կը փռուէին կարմիր ու ճերմակ գիւղին շուրջ: Մենք մանուկներս, հաւաքուելով կ'երթայինք Քրտու–թամպոսը ծեծելու:

Ժողվելով զանոնք եւ փունջեր շինելով, կը հաւաքուէինք իրարու մօտ, քանի մը քայլ հեռու:

Տափակ քար մը գետնին վրայ: Կլոր՝ ափերուս մէջ սեղմուելու չափ մէկ – մէկ քար ալ մեր ձեռքը բռնած, բոլորս միասին կը սկսէինք հարուածել Քրտու – թամպոսը եւ բարձր ձայնով երգել մանաւորապէս սա շէրը.

Քրտու – թամպոս գնա՜յ,
Մեր թամպոսին բուէ գայ,
Ըռէ՛ գայ, բռէ՛ գայ, բռէ՛ գայ:

Այս եռեակը կրկնելով ժամերով կը հարուածէինք Քրտու – թամպոսը, երկու քարերուն մէջ, որ շուտ երթայ ծեծի վախէն, ու գրկէ մեր թամպոսը:

Երբեմն կանգ կ'առնենք ծեծը դադրեցնելով ու մեր ականջները գետնին տալով իրարու կը ձայնենք.

— Հէ՜յ կ'երթայ հա, կ'երթայ թափու – թափու կ'երթայ: Ջիուն վրայ հեծած տարդ – նալ (քառամբակ) կ'երթայ: Թօ՛զ – տուման կու հանէ: Ինչօր (մինչեւ) գալ չարթու մեր թամպոսը կ'ուզարկէ

Ու դարձեալ կը սկսէինք հարուածել, աւելի արագ, աւելի ուժգին, միեւնոյն եռեակը կրկնելով, ամէնքս միասին մէկ չափի վրայ, իբր մասնաւոր օրինակ եղանակով:

Շարաթ, ղպրոցի արձակուրդէն վերջ, մեզի համար տարի կը դառնար այդ մէկ շարաթը: Քրտու – թամպոսը ծեծելէն վերջ, հաւաքուեցանք մեր վերի «չարտախը», բոլոր անոնք որ միասին թամպոսի պիտի երթայինք առաջին անգամ այդ տարին:

Մտաւորապէս տասը մանուկ էինք եւ երկար – բարակ վիճեցանք որոշելու համար թէ ո՞ր կողմը պէտք է երթալ:

Սակ – Քարին, Կըփուլին, թէ Արեւգաւն կողմը: Արեւգաւն կողմը անշուշտ, հոն ամէնէն շուտ եւ շատ եղած կ'ըլլար թամպոսը, արեգի ըլլալուն համար:

Թուեճարենց Մասիսը, — երէցը մեր մէջ — մեր թաղին աւագակապետը եւ խմբապետը, ցիցը վեր քաշելով ու մէջքէն «մաղէ – մարտօ» զօտին,— զոր ես տուած էի քանի մը օր առաջ, ժողովը փակեց ըսելով.

— Հայդէ գացէք ու բերէնիդ աղուոր մի շինեցէք: Կողմի թող ըլլայ Երկան թող ըլլան: Օր կոյէ նը, նորէն ծարր սիխրցնենք:

Ջմաննամ այստեղ յիշել մեր «իշու ձէծն ալ (շնիկ), ու միշտ ինծմէ անբաժան կ'ըլլար եւ այստեղ ալ մեր հետ ժողովի էր նստած: Լուռ մտիկ ըրեր վերջ իր պոչը երբեմն այս կողմ, երբեմն այն կողմ դարձնելով, մեզի հետ ոտքի ցատկեց, ուրախ կարծես հասկնալով արուած որոշում մը, թէ «վաղն առաւօտ լեռները պիտի երթանք», թաթիկները նետեց կուրծքիս, ու կ'ուզէր երեսներս համբուրել:

Ամէնքս ալ բաժնուեցանք իրարմէ: Քիչ յետոյ խրախճանքիս մեր տուներուն առջեւ «կոճերուն վրայ, մեր «թամպոսի – բերծերու» շինութեամբ հինք զբաղած, վաղն առաւօտեան կանուխ երթալու համար

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱԶԻԿԵԱՆ

(Շար.)
(1)

տայքի շրջանի Թեքրապակ գիւղերուն եւ Լէնինականի շրջանին մէջ:

Բայց ամէնէն հարուստ հանքը կը գտնուի Ազիզբէկովի շրջանի Գնդեւազ գիւղին մօտ,— այստեղի հանքը բարձր արժէք ունի եւ իր պաշարով քանի մը տասնեակ անգամ աւելի է Նուռնուսի հանքէն:

Մինչեւ Նուռնուսի լօռաքարին օգտագործումը, Մոսկուա, լօռաքարի արդիւնաբերութեան համար, լօռաքար կը ներածէր Ամերիկայէն: Լօռաքարի այս նոր հանքերուն օգտագործումով, այլ եւս հարկ չի մնար ներածումի:

Պղնձահանք.— Քննութիւն պիտի կատարուի նաեւ Սանահինի շրջանի «Փալան – Թեկան» վայրին վրայ, ուր պղնձահանք մը կայ, ժամանակից Ալլահվերդիի հանքերուն: Գլխնձի եւ ածուխի հանքերու հետախուզութիւն պիտի կատարուի նաեւ Կիրովականի շրջանին մէջ:

Ածուխի հետախուզութիւն պիտի կատարուի նաեւ Շիրակի դաշտային մասին մէջ, գունաքարի (chromite) հետախուզութիւն Բասարգեչարի շրջանին մէջ:

Գերմանիա կը փառաբանէ Լիւտէնտորֆը

Երեքշաբթի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ արտակարգ տօներ սարքուեցան, Զօր. Լիւտէնտորֆի ծննդեան 70ամեակին առթիւ. Ինչպէս գրած էինք երէկ, ազդանշանը տուած էր Հիթլէր ինքը, ժամանակ յայտարարութեամբ մը: Բոլոր քաղաքները դրօշազարդուած էին եւ հարիւրաւոր պատուիրակներ եւ վեթերաններ ողջունեցին ծերունի զօրավարը, Թուցինկի մէջ (Պաւարիա): Այս առթիւ կառավարութիւնը ուզեց մարաջախտի աստիճանին բարձրացնել զօրավարը, բայց Լիւտէնտորֆ վճռապէս մերժեց, աւելորդ կամ շատ ուշացած գտնելով:

Ցնծախմբութեան առթիւ, գրոյցի մը մէջ, Լիւտէնտորֆ չեշտեց թէ «Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը հիմը կը կազմէ գերման ժողովուրդին գոյութեան

«Շատեր ազգի մը զինուորական վեհապետութիւնը կը նկատեն ուժի խնդիր մը, իսկ ես կը նկատեմ բարոյական իրաւունք մը: Տղամարդ մը իրաւունք ունի զէնքով պաշտպանելու իր երկիրը, իր կեանքին գնով, ինչպէս որ կին մը իրաւունք ունի աշխարհ բերելու ցեղին պահպանման, նմանապէս իր կեանքին գնով, զաւակներ ծնելով: Մենք յաղթուեցանք 1918ին, ճիշդ է: Բայց մեր թշնամիները բարոյական արդարացում չունէին մեր ազգը զրկելու բարոյական պարտականութիւն մը կատարելու իրաւունքէն: Իմ կարծիքս այն է թէ բոլոր ազգերը, մէջն ըլլալով Ֆրանսականն ու գերմանականը, կը սիրեն խաղաղութիւնը: Եւ սակայն, միջազգային ազդակներ պատերազմելու կը մղեն զանոնք: Պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, Վերսայլի դաշնագրով մեզի դէմ գործուած անիրաւութիւն մը դարմանելէ զատ, խաղաղութեան երաշխիք մը կը կազմէ: Երբ ազգ մը կարողութիւն ունի ինքզինքը պաշտպանելու, հետեւանքը պատերազմ չըլլար, այլ խաղաղութիւն: Այո՛, ես հակաքրիստոնեայ եմ եւ հեթանոս, եւ հպարտ եմ ատոր համար: Ես չատոնց երես դարձուցի քրիստոնէութեան: Ի՞նչ բանի կը ծառայէ քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Ըստ Յովհաննու աւետարանին, անոր նպատակն է անհատը անջատել իր ցեղէն, իր տոհմէն, իր ազգէն, անոր խոստանալով երկինքի թագաւորութիւնը: Ուրեմն որ եւ է իրական միութիւն չի կրնար ըլլալ քրիստոնէական պետութեան մը մէջ: Քրիստոնէութեան միակ նպատակն է ապահովել հրեայ ցեղին գերակշռութիւնը»:

Գերման լրտես մը ձերբակալուեցաւ

Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալեց Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան գործօն անդամներէն մէկը, Եդուարդ Պէրնհայմէր, երբ դուրս կ՚ելլէր փարիզեան հիւրանոցէ մը: Հարցաքննութեան առևն, յայտարարեց թէ յաճախ Պերլին կ՚երթայ կուգայ, իբրեւ ներկայացուցիչ գեղարուեստական հաստատութեան մը: Մինչ ամբաստանեալը անձամբ կը գրէր իր հարցաքննութիւնը, ոստիկանական տեսուչը թղթածրարէն հանեց հարցարան մը եւ բաղդատելով հաստատեց թէ երկուքն ալ միեւնոյն անձին կը պատկանին: Հարցարանը զինուորական հարցումներ կը պարունակէր Ֆրանսական բանակին եւ քաղաքական խնդիրներու մասին: Քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ նաեւ լրտեսին սիրուհին, որ պատմեց թէ Պէրնհայմէր ուժ լեզու կը խօսի, մէջն ըլլալով չինարէնն ու ռուսերէնը, թէ լայն կապեր ունէր Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն հետ եւայլն: Քննութիւնները կը շարունակուին մանաւանդ փախստական Գերմանացիներու մօտ, եւ նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի:

Աւարը չափեցին, միայն աղ 134,000 ոսկի ճատուցա՛ւ

Գոլոսյ թերթերը կը գրեն թէ դատարանին կողմէ կարգուած փորձագէտներու մարմինը որ պաշտօն ունէր ճշդելու Բանկալթիի զերեզմանատան երեք տարի առաջուան եւ ներկայ գիները, այն եզրակացութեան յանգած է թէ ընդհանուր հողը այսօր 134,000 ոսկի կորսնցուցած է իր արժէքէն: Այսպէս, երեք տարի առաջուան քառակուսի մեթրին արժէքը գնահատուած է 10 ոսկի, իսկ այսօրուանը՝ 7ուկէս ոսկի: Գերեզմանատունը 53,000 քառակուսի մեթր ցայց տրուած է:

Դատավարութեան ընթացքին բնականաբար հարկ եղած առարկութիւնը պիտի ըլլայ այս վճռեալ գնահատութեան դէմ, որովհետեւ այսօր քառակուսի մեթրին 20 ոսկի ալ տուող կայ:

⁂ Պատկանեալ պաշտօնատունէն երեք պաշտօնեաներ գացին Բանկալթիի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մանրամասնօրէն չափեցին անոր շրջափակը, ատոր համաձայն քարտէս շինելու եւ Թափու տալու համար Քաղաքապետութեան:

Պաշտօնեաները չափեցին եկեղեցիին կողմնակի դուռնէն (կաղհանէի պողոտային վրայ) մինչեւ նոյն կարճ անցքին վրայ գտնուող պատը որ արձարաներին յետաստահան է: Զափեցին նաեւ այդ անցքէն տաճար երկարող նեղ եւ ասֆալթուած մասը, եկեղեցիին առջեւի մայթը եւ տաճարին շուրջը գտնուող պարտէզին անցքը: Եկեղեցին մօտ կազմող շուրջի պարտէզը չչափուեցաւ, այսինքն այդ մասը որոշապէս պիտի մնայ եկեղեցիին:

Հրեաներ կ՚աճին Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի կառավարութեան վերջին տեղեկագիրներուն համաձայն, 1934ին երկիր մտած են 42,350 Հրեաներ, մինչդեռ 1933ին եկած էին 30,321 հոգի: Այս գաղթականներէն 16,829ը Լեհաստանէն են, 7010ը Գերմանիայէն, 1715ը Ռումանիայէն, 1504ը Յունաստանէն, 1304ը Եգիպտոսէն, 1028ը Մ. Նահանգներէն, 900ը Լիթուանիայէն եւն.:

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին Պաղեստին մտած դրամագլուխը հինգ միլիոն ոսկին կ՚անցնի: Վերջերս հաստատուած ճարտարագործական եւ առեւտրական ընկերութեանց մէջ ամէնէն կարեւորներէն մէկն է «Արեւելքի պելժիական ընկերութիւնը», Թէլ – Աւիվի մէջ: Երկրին բարօրութիւնը կ՚աճի շարունակ, շնորհիւ դրամագլուխի եւ որակեալ բանուորներու ներածման:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

12 — 18 ՏԱՐԵԿԱՆ պատանիները ալ լման պատիժի պիտի ենթարկուին այսուհետեւ, ՙրէական յանցանքներու համար, համաձայն նոր հրամանագրի մը որ հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ, ապրիլ 9ին: Կ՚ըսուի թէ մահապատիժ չպիտի գործադրուի:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՄԸ ԴԷՄ ցոյց կատարուեցաւ, առջի օր, Օփերայի հրապարակին վրայ: Գրասենեակը, որ շրջագայութեան (թուրիզմ) գործերով կը զբաղի, ցուցափեղկին մէջ դրած էր Գերմանիոյ քարտէսը, 1914ի սահմաններով, մէջն ըլլալով Ալզաս – Լօռէնը: Ցուցարարները կը սպառնային թրցնել քարտէսը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց:

200 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՌՔԻ վարկ մը պիտի բանայ գերմանական կառավարութիւնը, համաձայն խորհրդային իշխանութեան հետ կնքուած առեւտրական պայմանագրին: Այս վարկով Մոսկուա մեքենաներ եւ ուրիշ ապրանքներ պիտի գնէ Գերմանիայէն:

ԵՐԿՈՒ ԿԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ գործի ձեռնարկեցին երէկ: Իրենց գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ հսկել կիներու, աղջիկներու եւ մանուկներու վրայ:

« ԿՐԱԻՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ » օրէնքը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ: Օրէնքը պարտաւորիչ է բոլորին համար եւ կը ձգտի պաշտպանութիւն բնծայել օդանաւային յարձակումներու դէմ: Անսաստողները պիտի դատապարտուին 6 — 200 ֆրանք տուգանքի եւ 6 օրէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութեան: Ներքին նախարարութիւնը լիազօրութիւն ստացած է գործադրելու օրէնքը: Այս առթիւ ժողով մը գումարելով, Կրաւորական Պաշտպանութեան Գերագոյն Յանձնաժողովը երկու մասնախումբեր կազմեց, որպէսզի կանոնագիր մը մշակեն: Ի հարկին լոյսերը պիտի մարին եւ ժողովուրդին ազդանշան պիտի տրուի պատսպարուելու, մանաւանդ բազմամբոխ թաղերու մէջ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

— •• —

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Dr. BIDON**ի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Օգնական Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. **KRAFFT BONNARD**ի

(Զուիցերիացի հրապարակագիր)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան)

ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէնֆօնիք օրէնդր՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ՏՕՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ԸՆԿ. Վ. ՁԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԱԿՈՒՄԲ

ԴՊՐԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9-10 Ցլօրիա Տաշտարանին մէջ: Ժողովէն վերջ գրական զրոյց: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ. կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՈՐԲԱՆՈՑԻ

Տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 14 ապրիլ, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Cercle Militaireի շքեղ սրահին մէջ, 8, Place St. Augustin, Paris (8e)

Թէյ, պար, նուագախումբ, գեղարուեստական հաճելի ժամանցներ եւ անակնկալներ այլ բաներ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ՝ ԹԷՅԸ ՄԻԱՍԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

երգ. արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Աղջիկներու կողմէ

կը ներկայացուի՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (ողբերգութիւն)

եւ Յովհաննէս Թումանեանի «ՉԱՎԱԼԸ»ն (զաւեշտ)

Շոգեկառք՝ կար տիւ Նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին

Ծան.— Մօտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի Հայ Մշակոյթի օրը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՑԻԱԼ ՏԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կողմէ իր հիմնադրութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի 14 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

10 Quai du Port (Petit Pernod)ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը հրաւիրուին բոլոր համակիրներն

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՊԱՆԵԼՕ ՃԱՆԱՆ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Rue Amélie, Puteaux:

Դասախօս՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷՆ իր ընկերներէն եւ համակիրներէն կը խնդրէ նկատի ունենալ հետեւեալ թուականը՝

28 ԱՊՐԻԼ, ԿԱՐՄԻՐ ԿԻՐԱԿԻՆ

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton, Métro Odéon–St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ

Լաւագոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օպէրէթը՝ 4 արար:

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ Ավնատորեան: Պ.Պ.՝ Ազնաւորեան, Ավագեան, Գմբէթեան եւ Սամեեան:

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 ֆր., — Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff. 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱՒԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ

Ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԴՊՐԱՐԱՆին

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէօտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(4 արար եւ 1 պատկեր)

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆր.:

Կը մասնակցին Պարոններ. Գ. Ձերվիշեան, Ս. Թորոսեան, Ս. Շահլամեան, Տիկիններ [illegible], Լաթիֆեան, Փնարիկ Մակդօնալդ: Օրիորդներ. [illegible] Ս. Գազազեան

ՕՐ. ԶԵՓԻՒՌ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

եւ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ, 7 Ապրիլ, 1935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խալի Եղբ. վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան առաջին դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ցլօրիա Տաշտարանին մէջ: Կը դասախօսէ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ ի՞նչ է կարմիր խալը:

Կը հրաւիրուին մասնաճիւղի անդամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Քար տէ լա Փօնթի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՏԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի Տաղկազարդի տօնին առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. Նուիրակ՝ Գեր. Տէր Գաբրիէլ Արքեպսկ. Յովսէփեան Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ: (Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ԱՊՐԻԼ VENDREDI [illegible] Avril 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année № 2778 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ, "ՄՈՒՀԱՃԻՐ,,ՆԵՐՍ ...

= o-o =

Տակաւին կարելի էր յիշել բազմաթիւ օրինակներ, ապացուցանելու համար թէ ո՛րքան խախուտ եւ անվաւեր հիմերու վրայ դրուած է Գուլվառ Օսմանի «Ազգ. Խորհուրդը»:

Երբ չորս իրաւագէտներ «Միութիւն»ի կը կազմեն վերջին պահուն եւ գլխու վրայ մէկ վճռական ձայն կը ստանան «ազգ. ժողով»ի համար, մնացեալը կրնաք հասկնալ եւ գտնել:

Դեռ քանի՛ այսպիսի միութիւններ — վերջին պահուն սարքուած — որոնց անդամներու թիւը շատ վար կը մնայ քանէն ...

Թողունք վաւերականութեան հարցը եւ քննենք առաջադրուած տեսակէտներն ու ծրագիրը, որոնց հիման վրայ պիտի գործէ «վարչութիւն»ը:

Նախ՝ նորութիւն մը, որուն քարոզիչն է «հրամանատար»ը եւ որ անշուշտ ընդունուած է իր գործակիցներուն կողմէ:

Ինչպէս կարդացինք իր գրաւոր ճառին մէջ ալ, որուն բնագիրը յանձնուած էր «Յառաջ»ի, Պ. Խանզատեան կը կարծէ թէ Ֆրանսայի տարագիր բազմութեանց կացութիւնը կը բարւոքի, եթէ մէկդի դնենք «ռէֆիւժիէ»ի հանգամանքը եւ մտնենք հիւրընկալ պետութեան հովանաւորութեան տակ:

Այս առաջադրութեամբ, կը թելադրէ ընդունիլ «հայկական հպատակութիւն» (Նանսընային սաւէնիէն), ինչն ալ չհաստատելով «զանգուածային հպատակութեան» (Ֆրանսական), թէեւ ազդանշանը տրուեցաւ ի՛ր գրասենեակէն ...

Իր տեսակէտին հիմնաւորման մէջ, Պ. Խանզատեան կը պատմէ բաներ որոնց մեր խելքը չի պառկիր: (Այդ կարգէն է իր պատմութիւնը 150 հակաքէմալական Թուրքերու մասին, որոնք անարգել կը ճամբորդեն եղեր, իբրեւ Ֆրանսայի պաշտպանեալները):

Բոլորովին տարբեր է մեր գիտցածը, որ կը հիմնուի առնուազն տասը տարուան իրողութեան մը վրայ:

Այդ իրողութիւնը կ'ըսէ թէ՝ ինչ որ կը վայելենք, այստեղ կամ այլուր, իբրեւ անտէր զանգուած, հետեւանք է Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ մշակուած բանաձեւերու, օրէնքներու կամ յանձնառութեանց: Եւ Ֆրանսա ամէնէն ջերմ կուսակիցն ըլլալով Ազգաժողովին, այնտեղ բռնած է շատ աւելի բարեացակամ դիրք այս հարցի մասին, քան միւս մեծ պետութիւնները:

Տակաւին անցեալ օր, պատասխանելով Միացեալ Յանձնաժողովի մէկ յուշագրին, աշխատանքի նախարարը կը գրէ, համախորհուրդ Պ. Լորիոյի հետ, որուն անունը յաճախ կը հոլովէ «հրամանատար»ը.

— «Սակայն, Ժընեւի 1928 յունիս 30ի համաձայնութիւնը, զոր մեր երկիրը առաջիններէն մին եղաւ ստորագրող, կը յանձնարարէ որ, փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհուած զանազան իրաւունքներու վայելումը եւ զանազան շնորհներու օգուտը չզլացուի ռուս եւ հայ գաղթականներուն, ի չգոյէ փոխադարձութեան: Հիմնուելով այս յանձնարարութեան վրայ եւ նկատի առնելով դժուարին կացութիւնը» եւն.:

Տարբեր կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ չունինք փոքրամասնութեան իրաւունք, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ ալ, այդ պարագան է որ կը շեշտուի:

Արդ, Գուլվառ Օսմանի հրաշագործները ի՞նչ օրինական կամ տրամաբանական հիման վրայ կը կարծեն թէ աւելի բախտաւոր պիտի դառնանք, եթէ հրաժարինք Ազգերու Դաշնակցութեան թեւարկութենէն եւ մտնենք Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Ո՞ր իրաւասու իշխանութիւնը կամ պատասխանատու անձը ներշնչեց այս գաղափարը: Եթէ մէկն ու մէկը թելադրեց, փրփրալով ասոր-անոր ականջին, ինչո՞ւ գոնէ «ազգ. ժողով»ին չներկայացուցին անուններն ու տուեալները, որպէսզի մարդիկ համոզուէին:

Մենք վարդագոյն պատրանքներ չունինք Ազգերու Դաշնակցութեան հաստատութիւններու մասին: Ոչ ալ հրաշք ենք սպասած «օֆիս»ներէն, որոնց թերութիւնները կամ զանցառութիւնները հրապարակաւ կը մատնանշենք, ամէն անգամ որ առիթ կը ներկայանայ:

Բայց, Ազգերու Դաշնակցութեան կապուելու հարցը կը բխի բացորոշ իրականութենէ մը: Եթէ միայն կարելի ըլլար ձեւ մը գտնել եւ գոնէ Ֆրանսայի մէջ գործադրել 1928 յունիս 30ի համաձայնութիւնը, արդէն լուծուած կ'ըլլար մեր կացութիւնը: Դժբախտաբար, կարգ մը արգելքներ կան, անկախ մեր եւ հիւրընկալ պետութեան կամքէն:

Արդ, երբ այսքան բացորոշ յանձնառութիւններ թուղթի վրայ կը մնան կամ կը գործադրուին կիսկատար, ի՞նչ ապահովութիւն ունինք թէ աւելի ազդու պիտի ըլլայ միւս ելքը, — հրաժարիլ Ազգաժողովէն եւ ապաւինիլ Ֆրանսայի հովանաւորութեան:

Մենք, «մուհաճիր»ներս, կը կարծենք թէ անոնք որ այսպիսի քաղաքականութիւն մը կը փորձեն, ոսկորը ձգած շուքին ետեւէն կը վազեն:

Եւ ասով իսկ, ոչ միայն սին յոյսեր կը ներշնչեն, այլ եւ կը վտանգեն զանազան առաւելութիւններ, այսպէս կամ այնպէս շահուած իրաւունքներ եւ նուաճումներ, ծիծաղելի դարձնելով մեզ նոյն իսկ պետութեան առջեւ:

Ֆրանսական հովանաւորութիւնը եթէ իրաւապէս չկայ, փաստօրէն գոյութիւն ունի: Իսկ որպէսզի գործնական արժէք ունենայ — համաձայն Գուլվառ Օսմանի բանաձեւին, — անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա կա՛մ փոքրամասնութեանց իրաւունք հաստատէ, եւ կամ գործադրէ միւս հրաշքը—«զանգուածային հպատակութիւն»:

Մենք, «մուհաճիր»ներս ուրիշ ելք չենք տեսներ, օրուան այս ժամուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԾՆԻ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԷՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԶԳՈՅՇ, ՖՐԱՆՍԱ ԽՈՀԵՄ, ԻՏԱԼԻԱ ՎՃՌԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Երէկ 11 ապրիլ, բացուեցաւ Սթրէզայի խորհրդաժողովը, որուն ելքէն կախում ունի քաղաքական կացութեան բարւոքումը կամ ծանրացումը: Երբ Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը իրենց հետեւորդներով Իտալիա հասան, Պ. Մուսոլինի օդանաւով դիմաւորելու գնաց: Յետոյ վերադարձաւ Իզոլա Պէլլա, ուր առաջին անգամ ըլլալով պիտի նախագահէ միջազգային խորհրդաժողովի մը: Անգլիոյ ներկայացուցիչները հասան հինգշաբթի առաւօտ: Ժողովը պիտի տեւէ երեք օր:

Սպասելով ժողովին խորհրդակցութեանց, իրազեկներ հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն մասնակցող մեծ պետութեանց դիրքը, համաձայն զանազան պաշտօնական եւ լրագրական հրատարակութեանց.—

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ.— Նախ փորձ մը պէտք է կատարուի, Գերմանիան ալ հաւաքական ապահովութեան դաշինքի մը կապելու, մէկդի դնելով փոխադարձ զինուորական օգնութեան պայմանը: Եթէ այս փորձը յաջողի, պէտք է ձեռնարկել վերակենդանացնելու զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Եթէ չյաջողի, Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ապահովութեան ուրիշ ծրագիրներ նկատի առնելու առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, պայմանաւ որ ինք բացորոշ պարտաւորութիւններ չստանձնէ Եւրոպայի մէջ:

ԻՏԱԼԻԱ.— Մուսոլինիի համար ամէնէն առաջնակարգ գործն է ճշդել երեք պետութեանց հաւաքական դիրքը Գերմանիոյ հանդէպ, որ ինքնագլուխ դրժեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները եւ որ կրնայ անոր հողային տրամադրութիւններն ալ խախտել, մանաւանդ Աւստրիոյ հանդէպ: Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան խնդիրը այս հիմնական հարցին վերջը կու գայ:

ՖՐԱՆՍԱ.— Հաւաքական ապահովութեան ծրագիրները, Գերմանիոյ հետ կամ առանց Գերմանիոյ, պէտք է քննուին զուգընթաց չէզոքային փոխադարձ օժանդակութեան հարցին հետ, ինչպէս արեւելեան դաշինքը, որ հաւանութիւն գտաւ Լոնտոնի մէջ, փետրուար 3ին եւ կեդրոնական Եւրոպայի դաշինքը, զոր մշակեցին Լավալ եւ Մուսոլինի, անցեալ յունուարին: Քանի որ Հիթլէր կը մերժէ ընդունիլ առաջինը եւ շատ ալ սառ չէ երկրորդի մասին, պէտք է կնքել զանոնք առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, ենթարկելով Ազգաժողովին հաւանութեան: Արդէն կազմուած է Ֆրանքեւռուս դաշինք մը, այս հիման վրայ:

Ինչ կը վերաբերի միւս շահակից պետութեանց դիրքին, Խ. Միութիւնը Ֆրանսայի հետ կը քալէ, իսկ Չեխոսլովաքիա ջերմապէս կուսակից է Ազգաժողովի հեղինակութեան պարտադրման, համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեանց, իբրեւ միջոց հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը հաստատելու: Փոքր համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան անդամները ալ հասարակ համաձայն են Ֆրանսայի առաջարկած դաշինքներուն: Իսկ Լեհաստան վճռապէս հակառակ է արեւելեան դաշինքին եւ մանաւանդ փոխադարձ օժանդակութեան:

Ուրեմն, խորհրդաժողովին գլխաւոր ելքը պիտի ըլլայ հաստատել թէ կարելի՞ է հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը հաստատել, համաձայն Ազգաժողովի ուխտին: Եւ յետոյ, կարելի՞ է գտնել բանաձեւ մը, որուն միանայ նաեւ Գերմանիա: Եթէ երեք պետութիւնները հաւաքական ծրագիր մը չգտնեն որուն գործակցի Գերմանիա, պիտի խորհրդակցին տարբեր դրութեան մը մասին, դուրս ձգելով Գերմանիան, ինչ որ չափազանց փափուկ խնդիր է:

Մոսկուա՞ թէ Վարշաւա...

«Մաթէն»ի խմբագրապետը, որ Սթրէզա գացած է, կը գրէ թէ՝ Մուսոլինիի կարծիքով, «արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան բանալին կը գտնուի ոչ թէ Մոսկուայի, այլ Վարշաւայի մէջ»: Իսկ Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, հիթլէրական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը ունին թէ միայն մէկ խորհրդաժողով արժէք ունի, — այն որուն կը մասնակցի Գերմանիա:

Հակառակ այս ինքնավստահութեան, որոշ անհամբերութիւն կը տիրէ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, ուր պաղ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին վերջին զեկուցումը: Կը կարծուէր թէ Սըր Ճոն Սայմըն անձամբ խօսած եւ հասկցած ըլլալով Հիթլէրի միտքը, պիտի պաշտպանէր գերմանական տեսակէտը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սըր Ճոն Սայմըն չծածկեց իր յուսախաբութիւնը, երեսփ. ժողովին առջեւ, եւ, առանց որոշապէս ճշդելու կառավարութեան դիրքը, մեծ վերապահութիւն ցոյց տուաւ:

Յունաստանի ըմբոստներու դատը

= o-o =

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱՏԵԱՆՆԵՐԸ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Այս միջոցին երեք արտակարգ ատեաններ կը գործեն Սելանիկի մէջ, դատելու համար վերջին ապստամբութեան պատասխանատուները եւ մեղսակիցները: Ա. Ատեանը այսօր — վաղը կ'որոշէ 45 սպաներու եւ ենթասպաներու ճակատագիրը: Ընդհ. դատախազը հինգ մահապատիժ պահանջած է: Երկրորդ ատեանը կը դատէ Սէրէզի զօրաբաժնին ընդհ. սպայակոյտի սպաները: Իսկ երրորդը, որ նոր կազմուեցաւ, խումբ խումբ կը դատէ Սէրէզի շրջանին ամբաստանեալ քաղաքացիները:

Գաւալայի զինուորական ատեանն ալ երկուշաբթի օր սկսաւ դատել հարիւրի չափ սպաներ: Այս առթիւ պիտի լսէ իբր հինգ հարիւր վկաներ: Ապստամբութեան հրամանատարը, Զօր. Քամէնոս, որ Պուլկարիա փախաւ, պիտի դատուի յառաջիկայ շաբթու, ի բացակայութեան:

Աթէնքի ատեանը քննեց զինուորական վարժարանի խնդիրը: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց երկու սպաներու եւ հինգ քաղաքացիներու դէմ: Իտալական դեսպանատունը հաղորդած է կառավարութեան թէ Հանգստեան կոչուած Զօր. Վլախոս Փրասոս Երկոտասան կղզիները ապաստանած է:

— · —

ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ, անհաշտ ընթացք բռնած ըլլալով Նոր դահլիճին դէմ: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին անյապաղ:

Պ. [illegible]
Փոխ-Քաղաքապետ Պուէր [illegible] « ՅԱՌԱՋ »ի: (Տես Բ.— Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱ եւ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը համաձայնութիւն մը կնքած են երկու օր առաջ, նուիրագործելով իրենց գործակցութիւնը եւ փոխադարձ օժանդակութիւնը, եթէ մէկն ու մէկը զոհ դառնայ անակնկալ յարձակումի մը: Քանի մը մանրամասնութիւններ ալ ճշդուելիք ըլլալով, [illegible] կամ երթայ: Համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները վերջնական ձեւի մը վերածուեցան երեքշաբթի օր, երբ յետ երկու ժամ խորհրդակցեցան Պ. Լավալ եւ խորհրդային դեսպանը: Յետոյ ծրագիրը հաւաքաբար քննուեցաւ, ի ներկայութեան Պ. Թիթուլեսքուի, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութեանց հինգ դեսպաններուն: Նոյն իրիկունը [illegible] խորհրդային դեսպանը երկրորդ այցելութիւն մը տուաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, յայտնելով թէ Մոսկուա կ'ընդունի առաջադրուած համաձայնութեան բնագիրը:

Երեքշաբթի օրուան Ֆրանքեւռուս խորհրդակցութիւնները կատարուեցան մեծ գաղտնապահութեամբ, եւ յաջորդ օրը միայն կարելի եղաւ տեղեկութիւններ առնել: Այս առթիւ մեծ նշանակութիւն կը տրուի Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան միութեան անդամներուն մասնակցութեան: Համաձայնութեան ֆրանսերէն բնագիրը, զոր Թասս ընդունեցան, հիմնուած է Ազգաժողովի ուխտին 10, 16 եւ 17 յօդուածներուն վրայ, ինչպէս բացատրած էինք երէկ: Այդ հիման վրայ, երկու կողմերը կը նախատեսեն այն միջոցները որ անմիջապէս ձեռք պիտի առնուին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ, եթէ յարձակում կատարուի մէկուն կամ միւսին դէմ: Յօդ. 16ը կը տրամադրէ խզել տնտեսական եւ ելեւմտական բոլոր յարաբերութիւնները նախայարձակ պետութեան հետ: Կը նշանակէ թէ երբ, օրինակ, Թուաստան յարձակում կրէ Գերմանիոյ կողմէ, Ֆրանսա, իբրեւ փոխանորդը Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի կրնայ իր օժանդակութիւնը ընծայել աւելի արագօրէն քան կը թոյլատրէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ կարգ ու սարքը: Մէկ խօսքով, կնքուած համաձայնութիւնը աւելի զօրաւոր երաշխիքներ կ'ընծայէ փոխադարձ օժանդակութեան համար, քան Ազգաժողովի ուխտին տրամադրած միջոցները:

Թէ Ֆրանսա եւ թէ Խ. Միութիւնը Ա. Դ. Խորհուրդին վաւերացման պիտի ենթարկեն իրենց կնքած համաձայնութիւնը, աւելի զօրացնելու համար անոր հեղինակութիւնը: Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւնը բաց պիտի մնայ ուրիշ պետութեանց առջեւ: Ուրիշ խօսքով, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութիւնները կրնան միանալ անոր:

Մոսկուայի մէջ ալ այժմ գաղտնապահութիւն կը տիրէ կնքուած համաձայնութեան մասին: Խորհրդային իշխանութիւնը միշտ կառչած կը մնայ չէզոքային համաձայնութեան ծրագրին, փոխադարձ օժանդակութեան հիման վրայ, բայց տեսնելով որ յոյս չկայ այդ մասին, ուրիշ ձեւեր կը փնտռէ: Կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերը յատեսն են Սթրէզայի խորհրդաժողովին արդիւնքներու մասին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԻՆԿԱՒ «ՊԷԼԿԱ»Ն

Պրիւքսէլէն կը հեռագրեն թէ խիստ քննութիւն մը բացուած է, երեւան հանելու համար այն խաղերը որոնց հետեւանքով հարկ եղաւ 28 առ հարիւր կարճել պելժիական դրամին արժէքը: Քննութիւնը անձամբ կը վարէ դատական նախարարը: Կը հաստատուի թէ սեղանաւորական խաղեր կատարուած են դահլիճի տագնապէն առաջ, անխուսափելի դարձնելով պելժային արժեզրկումը: Չորս օրէ ի վեր, հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւններ կը կատարէ Պրիւքսէլի բոլոր դրամատուններուն մէջ, ամենամեծէն ամենափոքրը: Իրեն կ'աջակցին երեք մասնագէտներ, [illegible] հրահանգներ կը տրուին դատական ոստիկանութեան: Չորեքշաբթի առտու խուզարկուեցան 12 դրամատուններ, ինչպէս եւ երկու սեղանաւորական ընկերութեանց եւ կարգ մը սեղանաւորական թերթերու կեդրոնները: Քննութեան գլխաւոր նպատակն է երեւան հանել թէ որքան գումար եւ առնուած է վերջին ամիսներու ընթացքին, ոսկի կամ օտար դրամ գնելու համար:

Այս առթիւ ծանր պատիժներ կը նախատեսուին 1924 յուլիս 18ի օրէնքով, 15 ամիսէն հինգ տարի բանտարկութիւն եւ 300 ֆրանքէն 100.000 ֆրանք տուգանք կը դատապարտուին անոնք որ, նոյնիսկ առանց խարդախ միջոցներու դիմելու, գիներու բարձրացում կամ անկում յառաջ կը բերեն ազգային հրա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

II.

ՃԵՆՈՎԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ — ՆՈՐԷՆ ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ. — ԲՈՒՌՆ ԲԱՆԱՎԷՃ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ. — «ԴՈՒՔ ԷԻՔ ՈՐ ՄԵԶԻ ԴԷՄ ՀԱՆԵՑԻՔ ՏԷՆԻՔԻՆԸ, ՔՈԼՉԱՔԸ, ՎՐԱՆԿԷԼԸ». — ՐԱՓԱԼԼՈՅԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ. ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ, Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՈՎ ԼԱՀԷՅԻ ՄԷՋ.— ՆԱԽ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ, ՅԵՏՈՅ ՎԱՐԿ.

1922ի գարնան Դաշնակիցները խորհրդաժողով մը գումարեցին Ճենովայի մէջ՝ Եւրոպայի տնտեսական բարեկարգումի մասին մտածելու եւ ռուսական յեղափոխութենէն յառաջ եկած կացութիւնը քննելու նպատակով։ Երեւութապէս անմեղ այս օրակարգը պատրուակ մըն էր օրուան յաղթական վարիչներուն համար։ Աւելի կարեւոր հարց մը պիտի լուծէին անոնք Միջերկրականի կապոյտ երկնքին տակ, հարց մը, սակայն, որուն շուրջ երբեք պաշտօնապէս չարտայայտուեցան խորհրդաժողովի լիագումար նիստերուն մէջ։ Գաղտնի տեսակցութիւններ տեղի ունեցան փոքր պանդոկներուն (?) սրահներուն մէջ, ուր [illegible] ժամուկը հազիւ թէ քանի մը բառ փոխած հարցին էութեան մասին, բայց խորամանկ դիւանագէտներէն ոչ մէկը հրապարակեց հանելուկը։

Ի՞նչ էր հարցը։

Դաշնակից պետութիւնները Ճենովա հաւաքուած էին Կովկասի քարիւղին ճակատագիրը որոշելու առաջադրութեամբ։ Ամերիկան ու Անգլիան, այսինքն «Սթէնտըրտ Օյլ» ու «Րոյըլ Տըչը», իտալական հողին վրայ իրարու հետ պիտի չափուէին՝ ի խնդիր Կովկասի վիճահարոյց հեղուկին։ Չէ՞ որ խորհրդային Ռուսաստանն ալ ներկայացուցիչ մը ղրկած էր Ճենովա, իր անսպառ քարիւղներուն շահագործման մենաշնորհը «փափաքողներուն» հրամցնելու համար։

Բագուի անցուդարձերէն մինչեւ 1922 քաղաքական կացութիւնը զգալի փոփոխութիւններ կրած էր։ Գերմանիան՝ պարտուած ու անձնատուր, պահանջատէր մը չէր այլ եւս ոչ արեւելքի, ոչ ալ արեւմուտքի մէջ։ Դաշնակիցները՝ յաղթական ու հզօր, հետ ի հետ աշխատանքի լծուած էին Եւրոպան վերակազմելու համար՝ համաձայն, ի հարկէ, իրենց սեփական քմահաճոյքին եւ շահերուն։ Յեղափոխութիւնը քարուքանդ րրած էր Ռուսաստանը։ Ժամանակ էր հաշուեյարդարի նստելու նախկին զինակիցին հետ եւ օրուան վարիչներէն պահանջելու ցարական իշխանութեան պարտքերը։

Պէտք չէ մոռնալ որ այդ օրերուն Լոյտ Ճորճի եւ Լէնինի «բարեկամութիւնը» չէր նմաներ այն սիրալիրութեան որ տեղի ունեցաւ, տասը տարի ետք, կոյսերվատիւ ու գրաժառ (?) Անգլիոյ պատուիրակին՝ Էնթընի Իտընի եւ համաշխարհային յեղափոխութեան առաջեալ՝ ընկեր Ստալինի միջեւ։

Ճիշդ է որ 1920ին Լոյտ Ճորճ առեւտրական դաշինք մը կնքած էր խորհրդային Ռուսաստանի հետ, բայց տակաւին պատճառ մը չէր որ Անգլիան գիծ քաշէր իր պահանջներուն վրայէն ու մանաւանդ մոռնար Բագուի քարիւղը։ Այդ դաշինքը զանազան քննադատութեանց տեղի տուած էր Անգլիոյ տնտեսական ու քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Սակայն վարչապետը սրամիտ պատասխան մը տուած էր, իր կուսին ազատելու համար.

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահեր. Բրիտանական կայսրութիւնը մարդակերներուն հետ անգամ առեւտրական համաձայնութիւն կը կնքէ, եթէ պէտք ըլլայ։

Այս դաւեշտական արդարացումը բաւակա՞ն էր, սակայն, քննադատները լռութեան մատնելու համար։ Ի՞նչ կ'ըսէին Լոյտ Ճորճի հակառակորդները։

Անգլիական բանակը Բագուի պէս կարեւոր շրջան մը գրաւելէ յետոյ, անհասկնալի պատճառներով կը հեռանար՝ քաղաքը յանձնելով բոլշեւիկներուն։ Մոսկուան գրաւած էր անգլիահպատակ անհատներու եւ ընկերութեանց հարստութիւնները, իբրեւ լքեալ գոյք։ Բրիտանական կայսրութիւնը այդքան անճա՞ր էր մնացեր հատուցում պահանջելու համար։ Խորհրդային իշխանութիւնը ի՞նչ իրաւունք ունէր Բագուի քարիւղները սեփականացնելու։

Երկու տարի ետքն էր որ անգլիացի վարչապետը պիտի հասկնար այդ ընդդիմութիւններուն արժէքը, որովհետեւ Ճենովայի խորհրդաժողովի նախօրեակին էր միայն որ սկսած էր ռուսական քարիւղին պատերազմը։

Ահաւասիկ այդ աւելի կատարուած «գոյաշարժին» պատմութիւնը։

Սթէնտըրտ Օյլ եւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութիւնը համաձայնութիւն գոյացուցած էին Իրանի, Գալեսինի (?) եւ Միջագետքի քարիւղներուն համար։ Սակայն Րաքֆէլլըրի հաստատութիւնը եւ Րոյըլ Տըչը որոնք կարեւոր շահեր ունէին Կովկասի մէջ, որոշած չէին տակաւին թէ ով պիտի տանէր Բագուի քարիւղներուն առիւծի բաժինը։ Խորհրդաժողովէն երկու օր առաջ, Ամերիկեան տան ներկայացուցիչը «Թայմզի» թղթակցին միջոցաւ կը յայտնէր «Ռուսիոյ քարիւղները հաւասարապէս եւ արդարօրէն բաժնելու անհրաժեշտութիւնը»։ Միւս կողմէ Քրասին Լոնտոնի ռուսական ղեկավար տեսակցութիւններ ունեցած էր Տէթէրտինկի հետ, որ լիովին կը վայելէր բրիտանական կառավարութեան հովանաւորութիւնը։ Այդ տեսակցութեանց ընթացքին զգացուած յայտնած էր թէ Մոսկուա կը հաւանէր իր նաւթահանքերուն մէկ մասը օտարներուն «վարձու տալու»։ Բնականաբար այս հաւատամքը Լոնտոնի մէջ հաճելի չէր Սթէնտըրտ Օյլին համար որ 1920ին գնած էր Բագուի Նոպէլեան հաստատութեան բոլոր արժեթուղթերը։ Ուրեմն ռուսական քարիւղին շարժիքին բաշխումը իրաւացիօրէն կը պատկանէր Ամերիկացիներուն։ Տէթէրտինկի ընկերութիւնն ալ կատարած էր այդ տեսակ «գնումներ» Մանթաշեւէն, Լիանոզովէն, Մարովէն (?) եւ ուրիշներէ. Ֆրանսան անտարբեր չէր կրնար մնալ անշուշտ այդ մրցակցութեան մէջ. ան ալ պիտի աշխատէր Բագուի քարիւղէն բաժին ստանալու առնուազն հարիւրէն քառասուն։

Այս պայմաններուն մէջ էր որ բացուեցաւ Ճենովայի տնտեսական խորհրդաժողովը 1922ի Ապրիլ 15ին։ Այնտեղ էին օրուան բոլոր երեւելիները — Լոյտ Ճորճ, Պարթու, Ռաթենաու, Քրասին Չիչերին, Լիթվինով ինչպէս նաեւ Սթէնտըրտ Օյլի եւ Րոյըլ Տըչի ներկայացուցիչները։ Օրակարգը այն աստիճան գաղտնի պահուած էր որ նոյնիսկ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակը Ճենովա գնաց... արդարութիւն պահանջելու համար։ Դաշնակիցները ժամանակ չունէին մեր դատով զբաղելու։

Խորհրդաժողովի նիստերուն մէջ անգլիացի վարչապետը ի մէջ այլոց խօսեցաւ Բագուի քարիւղներուն մասին։

— Չեմ կարծեր որ դուք ի վիճակի էք ձեր անսպառ քարիւղները շահագործելու, ըսաւ ան Ռուսաստանի պատուիրակութեան։

— Նախապատերազմեան արտադրութեան 43.9ը կրցած ենք ստանալ, յարեց Քրասին։

— Ինչ որ է, կ'ուզէ՞ք համաձայնութիւն մը կնքել մեզի հետ...

— Անշուշտ։

— Ինծի տարուան մենաշնորհ մը կրնայ գոհացում տալ նախկին հանքատէրերուն...

— Նախկին հանքատէրերը մեզ չեն հետաքրքրեր, մէջ ինկաւ Լիթվինով. հարցը այն է թէ ի՞նչ գին կու տաք մենաշնորհը ստանալու համար։

Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը փրփրեցաւ։

— Մի մոռնաք Պ. Լիթվինով որ ձեր հայրենիքը երկու հազար վեց հարիւր միլիոն ոսկի պարտք ունի մեզի, ուրեմն...

— Իսկ մենք ձեզմէ կը պահանջենք հինգ հազար միլիոն ոսկի... դուք էիք որ մեզի դէմ հանեցիք Քոլչաքը, Տէնիքինն ու Վրանկէլը...

Այսպէսով խորհրդաժողովի առաջին օրէն Ռուսաստանն ու Անգլիան [illegible] ներկայացուցին։ Ինչ արդիւնք կրնար կը սպասել բանակցութիւններէն, երբ Լոյտ Ճորճն ու յեղափոխական Ռուսիոյ ներկայացուցիչները համաձայն չէին պատերազմական պարտքերու տեսակին ու քանակին մասին։

Միջա խորհրդաժողովի նիստերէն դուրս Անգլիոյ վարչապետը շարունակեց իր տեսակցութիւնները. յոյս ունէր տակաւին հինգ տարուան մենաշնորհը ստանալու։ Տէթէրտինկի հաստատութիւնը հաճախ էր իրեն։ Սակայն Ամերիկացիներու ընդդիմութիւնը ջարդուփշուր րրաւ այդ այնպէս հրապուրիչ ծրագիրը։

Անոնք կը պահանջէին իրենց հարիւրին քառասունը, իսկ Ֆրանսան կ'առաջարկէր որ Մոսկուա Սթէնտըրտ Օյլին վերադարձնէ Նոպէլի հանքերը զորս Րաքֆէլլըրի ընկերութիւնը գնած էր 1920ին։

— Նախ մենք մեր բաժինը առնենք, ձեր մասին յետոյ կը մտածենք, կը պնդէր Տէթէրտինկ։

Բագուի քարիւղը հետեւաբար, երկպառակութիւն յառաջ բերած էր Դաշնակիցներուն միջեւ, որոնց միացեալ ճակատը հնազհնդ պիտի խորտակուէր։ Ամերիկան ու Ֆրանսան դաւադրութիւն կը սարքէին Անգլիոյ դէմ. իսկ այս վերջինը կ'աշխատէր սիրաշահիլ խորհրդային պատուիրակութիւնը՝ աւարը ձեռքէ չփախցնելու համար։

Այդ ճգնաժամուն Գերմանիան մահացու հարուած մը տուաւ խորհրդաժողովին։ Ճենովայէն քանի մը մղոն հեռու՝ Րափալլոյի մէջ Ռաթենաու եւ Չիչերին բարեկամական դաշինք մը կը ստորագրէին, այսպէսով մատնելով Դաշնակիցները։ Գերմանիան իրաւապէս պիտի ճանչնար խորհրդային Ռուսաստանը, եւ պայմանադիր կողմերը պիտի հրաժարէին իրենց փոխադարձ պահանջներէն։

Դաշինքը չէր կրնար անշուշտ նպաստել կացութեան բարելաւման. Չափ չունէր Ֆրանսացիներու եւ Պելճիքացիներու զայրոյթը. ուրեմն պարտուած Գերմանիան Ճենովա եկած էր խորհրդաժողովը քանդելու համար։ Այս երկու դաշնակիցները կը խօսէին թէ իրենց եւ թէ Ամերիկայի անունով։ Ցանցառի դիրքին մէջ մնացած էր միայն Անգլիան, անոր համար որ Րափալլոյի մէջ ստորագրուած դաւադրութեան ծրագիրը նախապէս ծանօթ էր Լոյտ Ճորճին։ Անգլիական վարչապետը գիտէր թէ Գերմանիան ռուսական քարիւղի հարցին մէջ չէզոք քաղաքականութիւն մը կը վարէր. ուրեմն Սթէնտըրտ Օյլ եւ իր բարեկամները Մոսկուայի հետ թշնամացնելով, անիկա կը ջանար «առանձին տնտեսել» Ռուսիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։

— Մենք իրարու լեզու կը հասկնանք, բացատրեց ան Ռուսերուն...

Եւ յանկարծ տարօրինակ ու հակասական գրոյցներ շրջան րրին Ճենովայի մէջ — Ռուսիան Կովկասի քարիւղին մենաշնորհը Տէթէրտինկին տուեր է— Ոչ սխալ է— Քրասին համաձայնած է Րոյըլ Տըչի եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան [illegible]ներուն հետ, բայց որ եւ է յանձնառութիւն չէ ստորագրած — Խորհրդային կառավարութիւնը մանաւանդ մենաշնորհի մը մասին կրնայ մտածել, պայմանաւ որ պետութիւնները իրաւապէս ճանչնան զինքը — Սթէնտըրտ Օյլ առարկութիւն չէ րրած.

Հակառակ այս լուր-բամբասներուն եւ Լոյտ Ճորճի դիւանագիտական [illegible], Ռուսերը ոչ մէկ յանձնառութիւն ստորագրեցին Ճենովայի մէջ եւ խորհրդաժողովը փակուեցաւ Մայիս 11ին։

Փակուեցաւ միայն խորհրդաժողովը. Բագուի քարիւղներուն հարցը լուծուած չէր տակաւին։

Դաշնակիցները նորէն իրարու քով պիտի գային, վերջնական առաջարկ մը կարգելու համար Ռուսերուն։

Խորհրդաժողովին երկրորդ [illegible] կատարուեցաւ Լահէյի մէջ յունիս 15ին։ Ամսուան մը դադարը բան փոխած չէր կացութենէն։ Մեծն Բրիտանիան աւելի քան երբեք կը պահանջէր Րոյըլ Տըչին յանձնել Բագուի հանքերը։ Ամերիկան ու Ֆրանսան մնացեր հաստատուն կ'ուզէին [illegible] իրենց հպատակներուն դրաւուած միլիոններուն։ Իսկ Ռուսիան կը պահանջէր վարկ եւ քաղաքական ճանաչում»։

Այս անգամ, սակայն, պատուիրակներուն մէջ վարչապետներ կամ առաջին կարգի նախարարներ չկային։ Ճենովայի խորհրդաժողովին կը մասնակցէին «վարպետները»։ Ընդհակառակն, Լահէյի բանակցութիւնները կը վարէին երկրորդական աստիճանի դիւանագէտներ։

Խորհրդաժողովը մեծ քաղաքական գոյն ունէր, բայց գաղտնիք չէր այլեւս որ անոր կեդրոնական խնդիրը պիտի ըլլար վէճափոխ քարիւղը։ Այդ շրջանին հոլանտական մայրաքաղաքը կը գտնուէին — օդափոխութեա՞ն գացած էին արդեօք ... — Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, Պ. Պատուական Ծատուրով, Լուի Նոպէլ, Լուի Լամպօ, Շարլ Լօռան, Սըր Ուօթըր Սէմիւըլ՝ Շէլի տնօրէնը, գնդապետ Պոյլ՝ Րոյըլ Տըչի գաղտնի գործակալը, ինչպէս նաեւ Սթէնտըրտ Օյլի ներկայացուցիչները։ Երբ մէկ կողմէն կառավարութեանց պատուիրակները ժամավաճառ կ'ըլլային ամուլ վէճերով, անդին Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ փառաւոր հացկերոյթի սեղանին շուրջ կը հաւաքէր քարիւղի թագաւորները՝ գործնական ծրագիր մը ներկայացնելու համար։

Արդարեւ հոլանտացի մեծահարուստը իր նախաձեռնութեամբ [illegible] համաձայնութիւն մը պիտի ստեղծէր անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական խմբակցութեանց միջեւ։ Աւելի դիւրին էր անոր համար գոհացնել իր հակառակորդները քան թէ վէճի բռնուիլ խորհրդային վարիչներուն հետ։

Տէթէրտինկի ծրագիրը շատ պարզ էր — Րոյըլ Տըչը պիտի ստանար Բագուի մենաշնորհը եւ ինք մնացեալ հատուցում պիտի տար Ֆրանսացիներուն եւ Ամերիկացիներուն։ Այդ իմաստով յայտարարութիւն մըն ալ րրաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը՝ խորհրդաժողովին մէջ։

Ռուսիոյ պատուիրակները կարծուածին չափ միամիտ չէին։ Դաշնակիցներու համերաշխութեան լուրը ստանալէ յետոյ, անոնք յանկարծ փոխեցին իրենց քաղաքականութիւնը։

— Մենք ոչ մէկ Թրըսթի մենաշնորհ կու տանք, ըսաւ Լիթվինով, ձեզմէ իւրաքանչիւրին հետ առանձին, առանձին կը տեսնուինք Մոսկուայի մէջ, եւ միայն Մոսկուայի մէջ. բայց «միացեալ ճակատ»ի մը հետ գործելու տրամադիր չենք. ամէն պարագայի մէջ, նախ վարկ եւ իրաւական ճանաչում, յետոյ մենաշնորհ...

Այս վճռական միջամտութիւնը բաւական էր Դաշնակիցներուն համերաշխութիւնը սպանելու համար.

Յուլիս 19ին ծանուցագիր մը յանձնեցին անոնք ռուսական պատուիրակութեան, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ — նախ մենաշնորհ յետոյ վարկ...

Քանի մը ժամ վերջը խորհրդաժողովը լուծուած էր։ Քարիւղի պատերազմը կը մտնէր նոր փուլի մը մէջ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԶՐՈՅՑ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Պ. Վասիլէ Վասիլէսկու, յայտնի փաստաբան եւ Պուքրէշի քաղաքապետի փոխանորդ, որ ծանօթ է իբրեւ բարեկամ հայ ժողովուրդի, պտոյտի ելած է Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքները, [illegible] եւ «հայերու կազմակերպութիւն» ու քաղաքապետական աշխատանքներու ուսումնասիրութեան համար։

Պ. Վասիլէսկու Փարիզ ալ հանդիպած ըլլալով մեր աշխատակիցներէն մէկը, մասնաւոր ժամադրութեամբ մը վրայ տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ, շատ մտերմական խօսակցութեամբ մը։

Դժբախտաբար իր չափազանց կարճ ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, բոլոր չտուաւ որ պատշաճ ընդունելութիւն մը կատարուի։ Պ. Վասիլէսկու յայտնեց թէ 2-3 ամիսէն կրկին Փարիզ գալու առիթով, հնարաւորութիւն պիտի ունենար հայկական շրջանակներու հետ մօտէն շփում ունենալու։

Ստորեւ իր յայտարարութիւնները.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ռումանիոյ հայ տարրի մասին։

— Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն մըն է որ Հայերը դարերէ ի վեր հաստատուած են ռումէն երկիրներու մէջ։ Պատմութեան մասնագէտ մը չեմ, բայց գիտեմ որ ռումէն իշխանապետութեանց կազմութենէն առաջ իսկ Հայեր կային Ռումանիոյ մէջ եւ կը պարապէին առեւտուրով։ Վերջերս Կալացէն Հայ հին ընտանիքի մը խնդրով զբաղելու առթիւ, պէտք եղաւ անոր նախնիքը պրպտել։ Մէջբերուած փաստերը հնարաւորութիւն տուին մեզ ապացուցանելու որ այդ գերդաստանին նախնիքը մինչեւ մեր Շթէֆան Չէլ Մարէ իշխանի [illegible] (1457–1504)։ Այնպէս որ կրնամ հաստատել թէ շատ հին է Հայոց ներկայութիւնը մեր երկրին մէջ, ուր անոնք ընդունուած են ակիզբէն ի վեր եղբայրական [illegible] իբր շինարար տարր մը։

— Հայերը արդարացուցա՞ծ են իրենց վրայ դրուած վստահութիւնը։

— Գերազանց չափով։ Ռումէն ժողովուրդը իր գիրկը բանալով Հայ գաղթականութեանց, ոչ միայն տուժած չէ, այլեւ մեծապէս օգտուած։ Հայերը հանդիսացած են աշխատասէր, ուղղամիտ տարր մը, հնազանդ երկրին օրէնքներուն, բայց մանաւանդ տարուած են նախաձեռնութեան եւ առեւտրական ոգին երկրին մէջ։ Ու կրնամ նաեւ աւելցնել բան մը.— Հայերը հնարաւորութիւն տուած են մեզ որ գերի չըլլանք Հրեայ տարրին։ Իմ փաստաբանական ասպարէզիս ընթացքով շփում ունեցած եմ առեւտրականներու հետ։ Ոչ մէկ անգամ տեսած եմ որ Հայ մը ընկեր ըլլայ Հրեայի մը, կամ Հրեան ապրի Հայուն մօտ, ճիշդ մեր Օլթէնիներուն պէս,— այսինքն մեր Օլթէնիա նահանգին Ռումէններուն՝ որոնք մեր մէջ առեւտուրի ամէնէն աւելի ընդունակներն են, եւ որոնցմէ սակայն հեռու կը փախի Հրեան։ Օլթէնիոյ մէջ Հրեայ առեւտրական չկայ։ Հայերը աշխատած են միշտ երկրին օգտին, անոնք հանդիսացած են մեր լաւագոյն քաղաքացիները։

— Իսկ նոր օրերո՞ւ մէջ։

— Հայ հին գաղթականները չեն միայն որ զարկ տուած են երկրին ան-

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ՆՂԻԱՑԵԱՆ

Անկեց է, որ հազիւ դար մը ետքը եւրոպական ազգերու մէջ առաջին անգամ Հայերը փարեցան այդ լուսաւոր գիւտին։ Առաջին փորձերն եղան 1512ին եւ 1567ին։ Իսկ գրքերու հրատարակութիւններն սկսան 1640—42 թուականներուն Վենետիկ, Նոր Ջուղայ, Հռոմ, Լիվոռնօ եւ Ամսթերտամ։

Լեզուի զարգացողութեան տեսակէտէ մենք նկատի կ'առնենք մասնաւորաբար այն կեդրոնները, որոնց անունն հետ կապուած է ռուսահայ եւ թրքահայ գրականութեան պատմութիւնը — այսինքն Թիֆլիզ եւ Պոլիս։ ԺԹ. դարու սկիզբը քաղաքական ու տնտեսական նոր պայմաններ ծագեցան Կովկասի հոծ հայութեան համար, եւ մասամբ շարժումի առաջին զարկը տուին։ Աշուղներու շունչին տակ, գիւղերուն մէջ, նորանոր հրատարակութիւններով՝ ազգային կեանքն սկսաւ եռալ։ Ամէնէն աւելի որոշիչ ազդեցութիւն ունեցան եւրոպական համալսարաններու մէջ կրթուած նորահաս ուժերը։ Սակայն ո՞ւր էր գրական լեզուն, եւ ո՞րն էր։ Կրնա՞յ միթէ մտածուիլ գրականութիւն մը, որ քաղաքակրթիչ [illegible] առանց կենդանի բարբառի մը կռթնելու։ Գրաբարը հին էր եւ անմատչելի հանրութեան, ռամկի լեզուն չափէն աւելի աղքատ էր գրականութեան համար։ Կը մնար միջին ճամբայ մը. գրաբարով կենդանի դարձնել ժողովրդական լեզուն։ Այդպէս ալ եղաւ։ Արարատեան գաւառականն ընդհանրապէս հիմ առնելով՝ սկսաւ գրական նոր լեզուի մը նախափորձը՝ խիզախութեամբ Խաչ. Աբովեանի։ Այդ ուղղութեամբ նշանակալից դեր կատարեցին — տարիներ ետքը — երեք երիտասարդ, մէկը՝ ծանօթ Ք. Քաթիպա ծածկանունով, որոնք ազգային հայրենասիրական երգերով, «Մայր Արաքսի եւ...», մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին ազգին մէջ։ Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»էն մինչեւ Ս. Նազարեանի «Հիւսիսափայլ» թերթը (1863), լիովին իրականացած կը գտնենք գրական լեզուի մը խոր փոփոխութիւնը։ Այնուհետեւ դպրոց, մամուլ ու գրականութիւն ձեռք ձեռքի՝ ազգային կրթութեան մակարդակը հասցուցին մինչեւ իր ներկայ վիճակը։

ԺԷ դարու կիսուն Պոլիս օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը դառնալով՝ սկսաւ միաժամանակ հայաշատ կեդրոն մը ըլլալ նոյն ինքն Սուլթան Ֆաթիհի եւ իր յաջորդին Սէլիմի ջանքերով, որոնք վստահելի եւ արուեստագէտ քրիստոնեաներու պէտքը զգացին, խորշելով Յոյներէն։ Սուլթան Ֆաթիհ մինչեւ իսկ յատուկ պատրիարքութիւն տուաւ Հայերուն, որուն իշխանութեան տակ կը դնէր — էին պետութեան մէջ ապրող բոլոր Հայերը։ Առով ընդհանուր հայութիւնը երկու հատուածի բաժնուեցաւ։ Ժամանակին արդարացուց սուլթաններու քաղաքականութիւնը. Հայերն ամէն ուղղութեամբ շինարար գործունէութիւն մը ծաւալեցին մեծ թափով. 1567ին Պոլիս կը բացուէր առաջին տպարանը Աբգար դպիրի ջանքերով։ Իսկ առեւտրական ճամբով մշտապէս յարաբերութեան մէջ էին Հայերը Եւրոպայի եւ աշխարհի ուրիշ մասերուն հետ։

ԺԸ դարու սկիզբները այսինքն 1701ին ազգային կեանքի ուժեղ հոսանք մը սկսաւ Մխիթարեան նորահաստատ Միաբանութեան ծոցէն, որ ազդանշանն էր ազգին ընդհանուր վերածնութեան։ Տարիներու ընթացքին՝ ազգին հին պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ լեզուն լոյս աշխարհ եկան։ Այնուհետեւ ամէն հայաշատ կեդրոն աւելի կամ պակաս չափով բեղուն շարժում մը ցոյց տուաւ, մասնաւորաբար թերթերով եւ օրագրերով։

Աշխարհաբարի ընթացքը շարունակելու համար՝ տեսնենք նախ թէ 1800ին ի՞նչ էր անոր վիճակը։ Վենետիկի Մխիթարեան տպարանէն լոյս տեսնող Տարեգրութիւն թերթին մէջ կը կարդանք.— «Գանք հիմայ ծեծին վրայ, երբոր Հէյլուքէն ազէկ մը ալթեց (?) թշնամւոյն նաւերը, խապար իրիկ ցամաքը ծէնէլ զգրքելու համար. գէրէմ Ինկլիզին աղջի նէքթը Մոսկովը զարնել էր. չէր ուզեր որ Տանիմառքային հետ զարնուել ծեծկռուելով՝ իր նաւերը առնէ. հերիք սեպեց անպատար ընել որ թողու զինքը առանց երթալու, անանկով՝ անեքը զոռով մխիթարէքէ ընել տուաւ 8 սահաթվան համար կըթէլ (?) սոր 24 սահաթ տահա երկնցուցին միւթարէքէն» Ինչպիսի՞ անկում. հարուստ լեզուի տեղ ըլլալ եւ բարբարոս ցեղի մը լեզուին կարօտիլ։ Նոյն թուականին՝ տարբեր չէր լեզուի վիճակը նաեւ Կովկասի Հայոց մէջ. լսենք Աբովեանի գրի առած լեզուն. — «Ամա էն սահաթին օքմին չէր մալի տովլաթի թամահ անում. չունքի տհայ էն օր իրանց քոխայ օղլուշաղը եարալու փարալու եախը էին ըլել. որին քոթքում սպանում էին էն հարամզադէքը, որին սաղ սաղ քարին տալիս. մէկին քալփաթնով լեզուն էին բողազից դուս ճոթռում. մէկէլին սուրութմիշ անում ջուրն անում, ու էնպէս բոլմիշ անում»։

Ի՞նչպէս կարելի է հրապարակ գալ այդպիսի խառնածին այլանդակ լեզուով, քաղաքակրթութեան աշխարհի ամէն անկիւնէն քաղած ա՞յնչափ ճոխ արդիական գաղափարներու գինին կարելի՞ է միթէ այդ կարկատուն տիկերու մէջ լեցնել՝ առանց ծաղրելի դառնալու։ Դիւրին է այդպէս սխալն խորհիլ [illegible]։ Անհրաժեշտ էր դարման տանիլ, պէտք էր լեզուն անյապաղ բարձրացնել։ Եւ ահա ամէն կողմանէ խմբաստուններ բուսան, ամէնքը մէյմէկ դարման գտած հրապարակ եկան լեզուն բարեկարգելու։

— «Աշխարհաբար լեզուն ջնջելու է, կ'ըսէ մէկը, վասնզի մեզի երկու լեզու պէտք չէ, որ արդէն ունինք մեր բուն հին լեզուն՝ գրաբարը.

— Գրաբարը ջնջելու է, կը պնդէ միւսը, ճշդիւ անոր համար՝ վասնզի երկու լեզու պէտք չէ, որ արդէն ունինք մեր բուն կենդանի լեզուն՝ աշխարհաբարը։

— Վասնզի, կը յաւելու առաջինը, աշխարհաբարն ստորոտ է։

— Վասնզի բուն ազգային է եւ օտար չէ, կը կրկնէ երկրորդը։

— Վասնզի յուսահատական միջոց մըն է ազգի մը երկու երեք նոր լեզու խօսիլ։

— Վասնզի յուսահատական միջոց մըն է նոր ազգի մը հին լեզուով խօսիլ։

— Վասնզի տկար է, տգեղ է քան զհինը։

— Վասնզի մեր գաղափարաց բացատրութիւնը, մեր օրինաց պիտոյից աւելի համեմատ է քան զհինը։

(Շար.)

(5)

տեսական կեանքին: Անոնք որ դժբախտ պարագաներու բերումով մեր երկիրէն ապաստանած են, նոր ժամանակներու մէջ, անոնք եւս շարունակած են իրենց նախնիքներու աւանդութիւնները: Այսօր Պուքրէշի եւ Կալաթի առեւտրական հրապարակներուն վրայ ուշագրաւ դիրք եւ դեր ունին նորեկ հայ առեւտրականները: Եւ ինչ որ աւելի կ'ընդգծէ անոնց դիրքը՝ հայ առեւտրականները վարկ (?) ունեցող մարդիկ են, ուղղամիտ եւ պարկեշտ վարքով հանդերձ: Ուրախալի է մանաւանդ որ Հայերը քանի մը տարիէ ի վեր կը մասնակցին ճարտարարուեստական ձեռնարկներու եւ մասնաւորապէս հիմնեցին հիւսուածեղէնի գործարաններ, որոնք մեզ կ'ազատեն տակաւ արտասահմանին հարկատու ըլլալէ.

— Որ եւ է հոգ կը պատճառե՞ն Հայերը:

— Ընդհակառակն: Անոնք կը պակսեցնեն մեր ունեցած հոգերը: Ես իբր քաղաքապետի օգնական՝ գիտեմ որ նոյն իսկ այս տնտեսական տագնապի օրերուն ո եւ է Հայ չունեցանք որ ափ առնէր մեր դուռը: Հայերը իրենք իրենց մէջ կազմած են հոգատար մարմիններ, որոնք կը հոգան իրենց հիւանդներն ու աղքատները, առանց զանոնք բեռ ընելու քաղաքապետական օրգաններու վրայ: Չմոռնամ աւելցնելու որ մշակութային մարզի վրայ եւս մենք վայելած ենք Հայոց աջակցութիւնը, մեր մեծ պատմաբանը՝ փրոֆ. Ն. Եորկա, յաճախ առիթ է ունեցած այդ պարագան երեւան հանելու եւ անգամ մըն ալ չշեշտելու (?) Հայոց շինարար դերը ռումէն հողի վրայ:

— Ճի՞շդ է որ վերջերս Հայերու հանդէպ թշնամական ուսանողներէն (?) թռուցիկ մը հրատարակուած է: Ակէ-գամ (?) ռումանացի նպարավաճառները բողոքի յուշագիր մը տուած են հայ նպարավաճառներու դէմ: «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը հեռաձայնով կը յանձնարարէր ինծի ձեր կարծիքը իմանալ այս խնդրութիւններու մասին:

— Այդ լուրերը բոլորովին անծանօթ են ինծի: Նոր է որ այդ տեսակ բան մը կ'իմանամ եւ շատ զարմանք կը պատճառէ ինծի: Նոյն իսկ անհաւատալի կը թուի ինծի: Ռումէնները ոչ մէկ պատճառ ունին նման դէպքերու: Հայերու հանդէպ թշնամական ոչ մէկ զգացում կը տիրէ: Ընդհակառակն: Ինչպէս ըսի արդէն, Հայերէն ոչ թէ դանդատելու պատճառ մը ունինք, այլ ընդհակառակն անոնք ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի մէջ մեծ չափով օգտակար ձեռնարկներ կը կատարեն: Հայերը առ հասարակ բանուոր չեն որ տեղացիին հետ մրցին եւ անոր հացը խլեն: Անոնք աւելին կ'ընեն: Մեր անգործ բանուորներուն գործ եւ աշխատանք կը հայթայթեն: Միակ օրինակ մը տամ որ բաւական է ատոր համոզուելու համար: Օրինակ Գ. Գրիգոր Գարագաշեանի պարագան: Ձեր այս հայրենակիցը, հիւսուածեղէնի աշխատանոց մը հաստատած է, որ ընդամէնը իր հայրենակիցներէն 4—5 հոգի ունի իբր կարեւոր պաշտօնեաներ, մինչդեռ իր գործարանը 200 տեղացի բանուորի աշխատանք կը հայթայթէ: Այնպէս որ անհաւանալի կը թուի ինծի թէ ինչ բան կրնայ դրդած ըլլալ որ Հայերու անհաճոյ (?) թռուցիկ մը հրատարակուի: Նոյնպէս նորութիւն է ինծի համար ռումէն նպարավաճառներու իրենց թշնամական դիրքը հայ նպարավաճառներու հանդէպ: Տարբեր բան եթէ իմ մեկնումէս վերջ նման բան մը տեղի ունեցած է: Բայց ատ ալ տրամաբանական չեմ գտներ, որովհետեւ 10—15.000նոց գաղութի մը մէջէն քանի մը տասնեակ նպարավաճառները չեն որ վնասաբեր մրցակցութիւն մը պիտի կատարեն ամբողջ մայրաքաղաքին նպարավաճառներուն հետ. Ամէն պարագայի տակ, եթէ իրողութիւն ալ են, ատոնք մասնակի կամ անհատական երեւոյթներ են որոնք ոչ մէկ կերպով կրնան ազդել ու փոխել պաշտօնական մարմիններու կարծիքն ու տրամադրութիւնը ձեր հայրենակիցներուն հանդէպ: Այդ մասին կրնաք ապահով ըլլալ:

Ռումանահայ գաղութի մասին այս խօսակցութիւնը աւարտելէ վերջ, Գ. Վասիլէսքու կը հետաքրքրուի նոյնպէս Ֆրանսայի Հայերու վիճակով, անոնց թիւով եւ տեղական կառավարութեան կողմէ ցոյց տրուած վերաբերումով

Կը յայտնեմ իրեն թէ մեր թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 20.000ի Փարիզի շրջանին եւ 40—50 հազարի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, թէ կառավարութեան վերաբերումը առ հասարակ բարեացակամ է մանաւանդ Հայերու եւ տարագիր Ռուսերուն համար, նախ իբր պատերազմի նախկին զինակիցներ երկրորդ՝ իբրեւ [illegible]: Կը յիշեմ մեր մշակութային ձեռնարկները, մեր զանազան կարգի միութիւնները եւ անոնց գործունէութիւնը, մեր օրաթերթերը եւ պարբերական եւ ամսական հրատարակութիւնները, մեր մասնաւոր հաստատութիւնները Մեծ Հասարակութեան (?) մասին կ'ընէ: Կ'աւելցնեմ նոյնպէս որ տնտեսական տագնապը մեծ չափով ազդած է մեր հայրենակիցներուն, որոնցմէ շատեր անգործ մնացած են: Հակառակ ատոր՝ տեղական թերթերու ոճիր արկածներու բաժիններուն մէջ շատ քիչ կը հանդիպին Հայ անուններու: Գ. Վասիլէսքու յայտնապէս ցաւ զգալով ունկնդրեց.

— Ոչ միայն պէտք է մամուլով մեթոդիկ փրոփականտ ընել, այլ եւ անդադրաբար (?) տրամադրութեան տակ դնել ձեր ցեղին հոյակապ պատմութիւնը խտացնող հատոր մը: Չեմ գիտեր թէ դուք հոս այդ տեսակ գիրքեր ունի՞ք: Գոնէ ես Պուքրէշի մէջ ֆրանսերէն լեզուով գրուած եւ Ռումանիա տպուած Հայոց պատմութիւն մը նուէր ստացած եմ բարձրագոյն ուսում ստացած եւ ազնիւ Հայէ մը, Գ. Իպրանոսեանէ, եւ մեծ հաճոյքով, հետաքրքրութեամբ կարդացած եմ զայն: Այս ուղղութեամբ պէտք է լուրջ աշխատանք թափել եւ ձեր համակիրներու շրջանակը ընդլայնել:

Հրաժեշտ առնելով իրմէ, «Յառաջ»ի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեցի իր այնքան սիրալիր ընդունելութեան եւ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած համակրանքի անկեղծ զգացումներուն համար:

Գ. Ճ.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 5 ապրիլ.— Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս ապրիլեան եղեռնի քսանամեակի առթիւ նախաձեռնած է տօնել սգատօնը մեծ պատրաստութեամբ:

Վարչութիւնը որ եւ է ջանք չէ խնայած սգահանդէսի յաջողութեան համար եւ յատկապէս հրաւիրած է Զուիցերիայէն Գ. Բ. Գոնար, Փարիզէն Տոմի (?) խմբագիր Գ. Մարիուս Մութէն, որ վերջերս Երեւ. ժողովին մէջ պաշտպանեց հայ գաղթականներու խնդիրը: Հրաւիրած է նոյնպէս Լիոնի քաղաքապետը, զինուորական կառավարիչը, երեսփոխաններ եւ փաստաբաններ: Ունինք բանախօս Գ. Հայկ Աէրէնկիւլեանը եւ Նշան Պէշիկթաշլեանը: Վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր քաղաքական կազմակերպութեանց եւ հայրենակց. միութեանց, մարզական եւն. միութիւններու որ փութան մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը յարգելու: Սգատօնը կը կատարուի 13 ապրիլին, Շբ. երեկոյեան ժամը 8 ու կէսին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Վարչութիւնս վարձած է սէնֆօնիք օրքէստրը որ պիտի նուագէ օրուան պատշաճ կտորներ ղեկավարութեամբ Գ. Ա. Գ. Մելքոնեանի:

Այս առթիւ բաժնուած են տոմսեր, ծախքերու մասնակցութեան համար (2 ֆրանք): Այն կազմակերպութիւնները որ կ'ուզեն ծաղկեպսակով կամ ուղերձով մասնակցիլ, թող հաճին իմացնել վարչութեանս, ամէն իրիկուն ժամը 7էն 45, Rue de Bonnel, Lyon:

Քանի գոյութիւն ունին Զոմունիք (?), ամէն տարի պիտի առանձնեն պատանի կազմակերպութիւնք, մեր անմոռանալի նահատակներու յիշատակը յարգելու համար:

Վարչութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան երեկոյթ — պարահանդէսը: Ժամանակէն առաջ մեծ բազմութիւն մը Փարիզի ամէն կողմերէն խռնուած էր սրահը: Շատերը ոտքի վրայ մնացին.

«Արփենու (?)» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Տ. Օննեանի հնչեցուց «Մեր հայրենիք»ը, որմէ վերջ Գ. Տ. Գոհմէնեան (?) հանդէսը բանալով բացատրեց երեկոյթին նպատակը եւ ըսաւ.

— «Սիրելի հայրենակիցներ, կարելի չէ լռութեամբ անցնիլ անմոռանալի Ապրիլ ամիսը, որ խորապէս կը խոցոտէ մեր սիրտերը: Կ'առաջարկեմ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը անոնց որ 20 տարի առաջ ինկան յանուն մեր արդար դատի պաշտպանութեան: (Բոլորը մէկ ոտքի ելան խոր լռութեան մէջ, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր մահերգ մը):

Բանախօսը համառօտակի պատմելով թրքական սարսափները, եզրակացուց

— Հայրենակիցներ, զրկուեցանք մեր հայրենիքէն, եւ ահա 20 տարիէ ի վեր աշխարհի մէջ ցրուած ենք, բայց դարձեալ դաս չէ եղած մեզի: Դժբախտաբար միշտ իրարու հակառակ կը շարժինք. Մէկուն շինածը միւսը քանդել աշխատած է. Մեր ցաւը մէկ է եւ պահանջը մէկ, բայց ամէն մէկը իր ուզած եղանակով կը ներկայացնէ. Օտարները օգտուելով մեր անմիաբանութենէն մեզ կը դրկեն ամէն ինչէ: Բոլոր հայրենակցականները պէտք է ձեռք ձեռքի տալով չէզոքացնեն անոնք որ մեր անունով կը խօսին առանց մեր հաւանութեան: Պէտք է վերջ գտնեն գիւղի, քաղաքի 8—10 հոգիէ բաղկացեալ միութիւնները եւ կազմեն նահանգային միութիւններ, որոնք միանալով հաստատեն ընդհ. միութիւն մը: Մենք Տիգրանակերտցիներս համերաշխ ենք, բոլորս մէկ ընտանիքի զաւակներու պէս համաձայն ենք իրարու: Ամբողջ Ֆրանսայի Տիգրանակերտցիները ենթակայ են մէկ մարմնի եւ պատրաստ են գործակցելու բոլոր անոնց որ յանուն հայ ժողովուրդին կ'ուզեն աշխատիլ:

Բանախօսութենէն վերջ սկսաւ ներկայացումը «Աշխարհի զատաստանը» (?): Դերակատարները Տիկ. Գայեանէ, Գ. Գ. Բաբիկեան, Սմսարեան, Մելքոնեան, Պչաքճեան եւ Վ. Շմաւոնեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Ներկայացումէն վերջ, երգեց Գ. Մ. Մելքոնեան, արտասանութիւններ ըրին Օր. Վերգին Սամուէլեան, Օր. Վիքթոր Աղամեան եւ Օր. Ալճեան. Կէս գիշերէն վերջ բացուան հայկական եւ եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս: Տրամադրելի էր ճոխ պիւֆէ մը, ժողովրդական գիներով: Միութիւնը ունեցաւ կոկիկ հասոյթ մը: Սրահը վարձուած էր մինչեւ ժամը 5, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ ուրախ մթնոլորտէն: Ժամը 6 ու կէսին բոլորը մեկնեցան գոհունակ տպաւորութեամբ:

Տիգրանակերտցի

ՍԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մարտ).

— «Ուշագրաւ եւ միեւնոյն ատեն խիստ յատկանշական է, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը Փրովիտենսի մահափորձին նուիրած իր խմբագրականին մէջ մոռցած էր յիշատակել, թէ ոճրագործը ռամկավար մըն է: Ինչո՞վ (?) բացատրել այս տարօրինակ մոռացութիւնը ռամկավար խմբագիրներուն, որոնք այնքան բծախնդիր են ուրիշներու վերաբերմամբ:

Ուշագրաւ է նոյնպէս, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը յիշատակութիւն իսկ չըներ երկու միւս չարագործներու մասին, որոնք օրուընպէլով (?) փախած են՝ ձգելով ատրճանակը կրակող իրենց հաշմանդամ ընկերը:

Ուշագրաւ է դարձեալ, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը ոեւէ պէտք իսկ չի տեսներ ամերիկեան արդարադատութեան օգնելու, որպէսզի օր առաջ գտնուին Փրովիտենսի ոճրագործի փախած գործակիցները, ինչպէս որ այնքան եռանդով կը պահանջէր ընելու Նիւ Եորքի սպանութեան պարագային:

Աւելորդ չենք նկատեր նաեւ հանրային ուշադրութիւնը հրաւիրել այն իրողութեան վրայ, որ ռամկավար ոճրագործը, ինչպէս կը հաղորդեն մեզ Փրովիտենսէն, Հայ Առաքելական [illegible] եկեղեցիին ալ չի պատկանիր, այլ կաթոլիկ մըն է: Ուրեմն, դուրս կուգայ որ կաթոլիկ մը իր պտոյն շատ աւելի մօտ է ընդունած հայ առաքելական եկեղեցիի շահերը, քան բուն այդ եկեղեցիին անդամները: Ուրեմն, դուրս կուգայ որ լուսաւորչական հոգեւորականի մը վրէժը լուծելու կրօնական մոլեռանդութիւնն ունեցած է ոչ թէ լուսաւորչական մը, այլ կաթոլիկ մը: Զարմանալի չէ՞, որ Աստուած կաթոլիկ մը ընտրած է լուսաւորչական եկեղեցիի եպիսկոպոսական մը սպաննել տալու համար, ուրիշ լուսաւորչական հոգեւորականի մը վրէժը լուծելու նպատակով:

Ուշադրութեան արժանի է նոյնպէս այն պարագան, որ Աստուած հաշմանդամ մը ընտրած է տեռորիստի պաշտօնը կատարելու համար եւ տակաւին ալ կատարել տուած է նահանգի մը մէջ, ուր մահուան պատիժ չկայ:

Վերջապէս, չի կրնար ուշադրութենէ վրիպիլ նաեւ այն պարագան, որ Փրովիտենսի մահափորձէն յետոյ ամերիկեան թերթերու թղթակիցները անմիջապէս ի վիճակի են եղած Հայր Մարգուլիէսեանի (?) անցեալի մասին տեղեկութիւններ հաղորդելու: Կ'երեւի թէ այդ տեղեկութիւններն ալ Աստուած ներշնչութիւնն ունեցած է յարմար ձեւով մը խմբագրին հաղորդելու այդ թղթակիցներուն:

Հարկաւ, երբ միանգամայն հասկնալի են ներշնչեալ Աստուծոյ կողմէ եղած այս նախապատրաստութիւնները, որոնք իր ընտրած հաշմանդամին կրնան ապահովել ամերիկեան դատարանի ներողամտութիւնը եւ ամենավատ պարագային իսկ կը խոստանան զերծ պահել զայն մահուան պատիժէ, այսուհանդերձ Աստուծոյ կողմէ անհասկնալի անկեղծութիւն մը եղած է կաթոլիկ մը իբր տեռորիստ ընտրելը՝ լուսաւորչականներու միջեւ արդարութիւն ընելու համար»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շաբաթներու շնորհալից յայտարարութիւններէ յետոյ, վերջապէս կիրակի օր տեղի ունեցաւ «Փարի-Սուար»ի կազմակերպած Critérium National de la Route հեծելանիւի երրորդ մրցումը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասուէր: Այս հետաքրքրական մրցումին կը մասնակցէին միմիայն Ֆրանսացի 143 հեծելանուորդներ՝ որոնց մէջ ծանօթ ախոյեաններ: Առաւօտուն ժամը 8.45 անցած մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն Ակն — Տրնիէն.

Մրցումը այնպէս մը կազմակերպուած էր որ մրցող հեծելանուորդները պիտի անցնէին Փարիզի շրջակայ գիւղերէն, եւ մուտք պիտի գործէին Սթատ Պիւֆալօ: Հեծելանուորդները ճամբու ընթացքին շատ մը դժուարութիւններու հանդիպեցան, որովհետեւ հազարաւոր ժողովուրդ ճամբուն երկու եզերքը խռնուած էր, մանաւանդ Վիլլա — Գուպլայի, Փրթի — Քլամարի, Ֆօնթընէյի եւ Պանեօլի մէջ, որով մրցողները չէին կրնար իրենց ուզածին պէս իրար հետապնդել: Ոստիկանութիւնը աշալուրջ կը հսկէր կարգապահութեան:

Մրցումին յանձնախումբին կարգադրութեան համաձայն թերթերու մարզական թղթակիցներու հաւաքատեղի որոշուած էր ժամը ճիշդ 2ին Շաթօ-Ֆորթ, ուրկէ պիտի հետեւէին մրցողներուն, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով մեծ օթօքար մը: Այս թղթակիցներու կարգին էր նաեւ «Յառաջ»ի ներկայացուցիչը

Սթատ Պիւֆալոյի մէջ 40.000 հոգի անհամբեր կը սպասէին հեծելանուորդներուն ժամանելուն: Նոյն օրը հոն կար նաեւ ռըկպի — ֆութպոլի միջազգային մրցում մը:

Ժամը ճիշդ 3ին Պիւֆալօ հասան օրուան լիագորները եւ թղթակիցները, որոնք գրաւեցին իրենց յատկացուած տեղերը: Ձայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան կը հաղորդէին ճամբու ընթացքին եղած մրցումները: Ժամը 3ը 17 վայրկեան անցած դաշտ մտան երեք զատուած հեծելանուորդներ՝ Անթօնին Մանյը, Ռընէ Վիէթթօ եւ Ռընէ Լը Կրէվէ: Այս վերջինը, սփրինթի մէջ յաղթելով առաջին հանդիսացաւ 220 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 6 ժամ 24 վայրկեանէն (ժամական 37 քիլոմեթր 700): Ամէնէն վերջը դաշտ մտաւ Բօաինեօլ (?) առաջինէն 19 վ. 20 երկվայրկեան վերջ:

Նախկին համաշխարհային ախոյեան Փօրժ Սփիշէր դաշտ մտաւ 5րդ եւ 4 հոգիով միասին, եւ «փիօթօ»ին վրայ առաջին հանդիսանալու համար խարդախութեան դիմելով, քննիչները իրեն պատիժ 8րդ կարգը դասեցին զայն.

Այս մրցումին էլքէն կախուած ունէր Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումին թեկնածուներուն որոշուիլը եւ տեղին վրայ իսկ ընտրուեցան հետեւեալ հինգ հեծելանուորդները — Ռընէ Լը Կրէվէգ, Ռընէ Վիէթթօ, Անթօնին Մաներ, Տըլօրմ եւ Պուսամոշ (?): Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Մոնթլէրիի դաշտին մէջ:

⁂ Կիրակի օրուան ֆութպոլի մրցումներուն մէջ ամէնէն հետաքրքրականը եղաւ «Փըթի — Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի [illegible] — ֆինալի մրցումները, մէկը Լիոնի եւ միւսը՝ Փարիզի մէջ: Փարիզ ալ Փրէնսի մէջ մրցեցան Սթատ Ռընէ եւ Սփորթինկ Գլիւպ Ֆիֆ: Ներկայ էին 25.000 հոգի: Երկու խումբերը ալ ի զուր աշխատեցան նշանակէտ մը շահելու, բայց ի զուր. առաջին խաղամասը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով.

Երկրորդ խաղամասին է որ Սթատ Ռընէի խումբը շարաշար պարտութեան մատնեց հակառակորդը իրարու ետեւէ նշանակելով 3 կէտ, ինչ որ անյուսալի էր: Ընդհ. հասոյթ գոյացած է 240.000 ֆրանք:

Իսկ Լիոնի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Րէտ Սթար Օլէմփիք, 25.000 հոգիի ներկայութեան: Երկու խումբերը շատ օր անտառներու մէջ հանգստանալէ յետոյ, շաբաթ օր հասան Լիոն եւ կիրակի օր դաշտ ելան խելու համար հաշակաւոր [illegible] Մրցոյ խումբերը բաժակի մրցումի մեթասներուն վարժ ըլլալով, շատ լաւ խաղարկութիւն մը ի յայտ բերին: Փարիզի մարզական շրջանակներն ալ մեծ յոյսերով ... դրուած էին իրենց խումբին յաղթանակին վրայ, բայց երբ ձայնասփիւռ հաղորդեց արդիւնքը, ամէն ոք յուսախաբ եղաւ:

Օլէմփիք տը Մարսէյլ առաջին խաղամասին նշանակել Փարիզի բերդը, կը նշանակէ 2 կէտ, իսկ Րէտ Սթար 1: Երկրորդ խաղամասին Փարիզի խումբը ամէն ճիգ կը թափէ հաւասարե-

Շար. [illegible]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԹԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Ցախօրդ առտու (կիրակի), որոշուած վայրը Հողվըրատունի վերի ալօճին տակը, պատրաստ էինք ամէնքս ալ մեր բերերով միասին: Միայն Մասիսն էր, որ երկու բեր էր առած, իսկ մնացածներս մէկական: Մասիսը անշուշտ, մեզմէ աւելի խելահաս ըլլալով, մասնաւորաբար երկու բեր էր բերած միասին: Մէկը մէջքին խըթած, իսկ միւսն ալ ձեռքը, մէկը կորսելու առեն միւսը գործածելու համար: Բայց նախանձոտն ու չարը մեզի ալ խորհուրդ չէր տուած, որ մենք ալ երկուական բեր ունենայինք:

Այդտեղ — Հողվըրատունի ալօճին տակը — հաւաքուած, չէինք գիտեր թէ Արեւուն կողմը երթալու համար, «Զարմանեարին ձո՞րն ի վեր թէ՝ «Փոստիքն ի վեր պիտի երթայինք:

Շուտով որոշեցինք որ Փոստիքն ի վեր երթանք, ու «Բռակէն» ի վար գանք: Այս մասին ալ խօսքը Մասիսին վրայ վերջացած էր, գիտել տալով թէ՝

— Իրիկուան դէմ, երբ Բռակէն ի վար գանք, Կոլ — Իպեր կ'ելլենք ու ընկեց ալ Քոչենց հաճեքլախը կու մտնենք եռեճա գողնալու համար: Առւոյտը որ շատ մառդալ էր տակաւին, հաւով կ'ըլլար աղով ուտելու համար:

— Հա դող Շէրօ (Նշանաւոր դող Քիւրտի մը անունը), պատասխանեց Կօչկրենց Գնէլը, Մասիսի առաջարկին: Յապար պիտի տամ քեռոնցս, օր երթան:

— Է՛հ, ի՞նչ կ'ըլլայ օր, գամ — գլօխ — ամէջապէս վրայ բերաւ, Օվկենց Մարտունը, ոտքի ելլելով, ու քիչ մը անդին քաշուելով մեզմէ:

— Երկու գլօխ, չօկէլի ալայ, պօղպատիւար գոյարվար կ'երթայ: Ինչը ի՞ն կ'ըլլայ եղեր, դուն ըլլամբ կու ծրգես օր քեռոնցս եռեճալախը մտնին, ու եռեճան գողնան:

Քոչենք, Գնէլէն քեռոնքն էին, անոր համար չէր ուզեր, որ առւոյտը գողնալու երթանք. Բայց, Մասիսին համար շատ դիւրին էր Գնէլը համոզել վայրկենական, անոր խոստանալով.

— Առտուն, դպրոցը երկու աղուոր վրան մարզով մի պիտի շինեմ քեզի: Տեսնես ի՜նչ աղուոր

Ու միջադէպը կարգադրել վերջ, ուրախ զուարթ ճամբայ ինկանք: Պէտք էր մօտ տասը վայրկեան քալէինք, բամպոսին սկսած տեղը հասնելու համար:

Ինչպէս ըսի, առաջին անգամ էր կ'երթայինք այդ տարին: Ու իրարու կը հարցնէինք թէ, քանի՞ական հատ գտնելով դահ կը մնայինք: Մէկը կ'ըսէր — Իցցուն, միւսը՝ եօթանասուն, ուրիշ մը՝ հարիւր ու զանազան խօսակցութիւններով, կատակներով կը շարունակէինք մեր ճամբան:

Հասանք Գաղամենց ճոծուքին գլուխը: Ու ահա Մասիս առաջարկեց որ երգելով երթանք բամպոսին տեղը: Ինչ երգենք, ինչ չերգենք կը մտածէինք, յանկարծ Գնէլը սկսաւ գեղեցիկ երգ մը, որ նոր էինք սորվեր: Բոլորս ալ հետեւեցանք իրեն.

Մարտն անցաւ եկաւ Ապրիլ գեղեցիկ
Հեռու աշխարհէն եկաւ ծիծառնիկ.
Դո՛ւն բարով եկար, գարնան կարապե՛տ,
Բոյն շինողներուն մէջ ամենեն վարպետ:

Բայց, Ապրիլի այդ գեղեցիկ առտուն, մեր խումբը միակը չէր, որ երգելով լեռները կ'երթար բամպոսի: Ուրիշ քանի՛ քանի խումբ տղաք եւս կ'երթային տարբեր կողմերով, ու գիւղին աղջիկները «քուշմառօ» հօլ վելու: Գիւղերը շատ են անուշ խոտերը, զորս հաւաքելով առանց եփելու կ'ուտէինք, ոմանք աղով, ոմանք առանց աղի:

Անոնք եւս, գիւղին աղջիկներէն խումբ մը, կ'երգէն Կրփուրն ի վեր երթալու առեն ու առաւօտեան զով օդին, ձայները այնպէս գեղեցիկ մեզի կը հասնէին: Պահ մը կանգ կ'առնենք մեր երգը դադրեցնելով, ճշդելու համար թէ ո՞ր թաղին աղջիկներն են եւ ի՞նչ կ'երգէին: Վարի թաղին հասուն աղջիկներն էին, եւ կ'երգէին սիրոյ երգերէն.

Ելերս կայներս դուռ վրայ գեղին,
Հագածդ կարմիր է, կ'երեւայ դեղին,
Զարկիր կրակ սրտիր, կ'էրիմ կու վառիմ,
Ծարաւ իմ ջուրի պէս ճամբադ կու նայիմ:

Մենք դարձեալ սկսանք մեր երգը լրացնելու համար.

Պատուհանիս մօտ շինէ քո բոյնը,
Անուշ ճլւըլով երգէ գարունը,
Ածէ ու հանէ գեղեցիկ ձագեր,
Մնացիր ինձ մօտ՝ մինչեւ սեպտեմբեր:

Բոլորս կ'երգէինք զոյգ — զոյգ քալելով, զինուորներու նման. մեր քայլերը յարմարցնելով երգի եղանակին: Ահա ուրիշ աղջիկներու խումբ մըն ալ մեզմէ քիչ անդին, Բռակն անցած, ու սկսան երգել Կրփուրն ի վեր գացող աղջիկներու եւ մեր խումբին նախանձելով.

Մասիս դարձեալ հրամայեց, որ պահ մը եւս կանգ առնենք, գտնելու համար թէ անոնք ո՞ր թաղին աղջիկներն են: Առուցեցինք (?) անմիջապէս. Վերի թաղի աղջիկներն էին:

Այս խումբին մէջն էր Մամիկոնց Աղաւնին, որուն ձայնը ամէն մարդ կը ճանչնար, այնքան եղանակ էր գիւղին մէջ:

Աղաւնին միւսակը (?) կ'երգէր ձեռքը ականջին նետած Ակնայ եղանակով. Մարդ, կենդանի, լեռ, սար ու ձոր մտիկ ընել տալով.

Վարդենի բլլայի դուռդ բուանէի,
Ամէնի դէմանայիր փնչիդ Բուսէի (?),
Ըմմէն առաւօտուն ջուր ջրբէ,
Նոսու հատ բլլայի ծոցդ լնուէի:
Պիպալ մի ինեբ (?) վարդից վրայ կու լսաի,
Երկու ունքիդ օրրան լուս մի կու վառի,
Հովասով սիրեցի հովարս չառի,
Ես անուշիկ յարուէդ խօսիլ մի չառի:

Այս երկրորդ քառեակին վերջին երկու տողերը կը լուէին արդէն մեր եւ իրենց մէջ գտնուած բլուրին ետեւէն, երբ անոնք անհետացան մեր աչքերուն առջեւէն ու Աղաւնիին ալ գեղեցիկ ձայնին թրթռումները կորսուեցան:

Մենք նորէն շարունակեցինք քալել ու քանի մը վայրկեանէն հասանք Փոստիք, մեր առաջին կայքը, ուրկէ պիտի սկսէինք այլ եւս կամաց — կամաց բամպոս փնտռելով երթալ, աչքերնիս լեռներ ոտքի տակ ունենալով:

Բաժնուեցանք իրարմէ, ամէն մէկս քանի մը քայլ հեռաւորութեան վրայ, մեր աչքերը չորս բացած ենք առաջին յաղթանակը տանելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(2)

ցնելու խաղը եւ առիթէն օգտուելով կը նշանակէ հաւասարեցնող կէտը: Խաղը նոյն թափով կը շարունակուի երկուստեք: Լրանալու մօտ Օլէմփիք տը Մարսէյլի յառաջապահները կը մօտենան Փարիզի բերդին եւ կը նշանակեն յաղթութեան նշանակէտը: Այս կերպով Մարսէյլ կը յաղթէ Փարիզի 2ի դէմ 3 կէտով: Ընդհ. հասոյթը եղած է 192.000 ֆրանք.

Սթատ Ռընէ եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ յաղթական հռչակուելով կը մտնան ֆինալի: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Սթատ Գոլոմպի մէջ մայիս 5ին, հանրապետութեան նախագահին հովանաւորութեամբ:

⁂ Այս կիրակի տեղի կ'ունենայ Պելժիայի մէջ Ֆրանսա – Պելժիա ֆութպոլի ազգային խումբերու մի-ջազգային մրցումը: Անձնատուածները չարաթ օր պիտի մեկնին դէպի Պրիւքսէլ:

⁂ Իսկ Սթատ Գոլոմպի մէջ տեղի պիտի ունենայ երկու մեծ մրցում. մին՝ Փարիզ – Ալժեր (փրոֆէսիոնէլ) եւ միւսը Փարիզ – Լոնտոն (ամաթէօռ), Լիկ տը Փարիի հովանաւորութեամբ

ՀՐԱՆՏ ՄՐԱՊԵԱՆ

պարտկին վրայ: Ուրեմն, պիտի ճշդուի թէ անոնք որ մեծագումար դրամ քաշած են, նպաստ չունի՞ն գիները կտրելու չարաչահութեամբ:

Կացինը կը գործէ Գերմանիոյ մէջ

Ապրիլ 10ին Պերլինի մէջ կացինով սպաննուեցան երկու համայնավարներ, Սալլի Էփշթայն եւ Հանս Ցայկլէր, որոնք իբրեւ մեղսակից մահուան դատապարտուած էին Հորսթ Վէսէլի սպանութեան համար: Հորսթ Վէսէլ հիթլէրական կուսակցութեան ազգային հերոս հռչակուեցաւ սպանութենէն քիչ յետոյ եւ հեղինակն է անոր քայլերգին: Սպաննուեցաւ 1930 յունուար 14ին, իր սենեակին մէջ: Երկու մահապարտները Հիթլէրի դիմած էին, պատժի մեղմացման համար, բայց մերժուեցաւ: Գործողութիւնը կատարուեցաւ առտուն կանուխ, բանտին մէջ: Ներկայ էին միայն քանի մը սպաներ: Բոլոր մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Այս սպանութեան առթիւ ձերբակալուած էին 17 համայնավարներ: Պաշտպան փաստաբանը կ'ըսէ թէ, սպանութիւնը կատարուած է կռիւ մը պատճառաւ: Ամբաստանեալներէն 9ը դատապարտուեցան բանտարկութեան, իսկ գլխաւորը, Հօհլէր, մեռաւ բանտին մէջ:

Գերման յրտեսը կը խոստովանի՞

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ էսսեարդ Պլրհիւպէր, որ ձերբակալուած էր Ալսահովաւթեան տնտուաւթեան կողմէ, իբրեւ լրտես, խոստովանած է ամէն բան: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ ձերբակալութիւնը կատարուած էր մարտ 12ին, բայց գաղտնի կը պահուէր մինչեւ հիմա: Պլրնհիւպէր Աւստրիացի է, յետոյ Գերմանիոյ ծառայութեան մէջ մտած: Քննութիւններէն կը հաստատուի թէ զանազան անձնաւորութեանց ներկայացած էր գերմանուհի Միմի Զիննովի կողմէ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր Փրանքեւեկերման մերժեցման համար աշխատելու պատրուակով: Պլրնհիւպէր այս կնոջ միջոցաւ ծանօթացած է Ջօր. Փուարուսի եւ հրամանատար Վէրշնայտէրի հետ, որոնք վկայութեան պիտի կանչուին: Ամբաստանեալը երկար յուշագիր մը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, կը պարզէ իր ամբողջ կեանքը եւ տեղեկութիւններ կուտայ իր գործունէութեան մասին: Խուզարկութեանց առեն բռնուեցան բազմաթիւ օտարալեզու գրութիւններ, որոնք պիտի թարգմանուին: Կ'ըսուի թէ լրտեսը դեռ ամէն բան չէ խոստովանած:

Մակեդոնացիներու դատապարտութիւնը

Նէվրոքոփի (Պուլկարիա) դատարանը մահուան դատապարտեց Մակեդոնական կազմակերպութեան ղեկավարը, Իվան Միխայլով եւ երկու օգնականները՝ Մասթեւ եւ Կարթեւ, ամբաստանելով թէ բազմաթիւ սպանութիւններ կատարել տուած են վերջին տարիներու ընթացքին: Կազմակերպութեան քարտուղարը, Պոնեւ, դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան: Միայն Իվան Միխայլով փախստական է եւ կը գտնուի Թուրքիա: Միւսները բանտարկուած են Պուլկարիոյ մէջ:

Երկու հայեր Թուրք բերանդատով

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ ի պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եղած խնդրանքի մը, կառավարութիւնը Թրքական հպատակութիւն պիտի շնորհէ երկու հազարի չափ ապիտակ Ռուսերու որոնք Թուրքիա կը բնակին: Ասոնց շատերը աշխատանքէ զրկուած են, իբրեւ հետեւանք այն օրէնքին որ միայն թրքահպատակներու կը վերապահէ կարգ մը ժանր արհեստներ: Այս որոշումը բարեկէզ կը համարուի, քանի որ ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ընդունիլ տարագիր Ռուսերը:

Երիտասարդութեան զինուորական մարզանքը Խորհրդային Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Համաձայն Օսոավիաքիմի (օդանուային – քիմիական ընկերութեան) որոշման, խորհրդային մանուկները զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան: Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն պիտի հսկէ, որպէսզի խստօրէն գործադրուի այս ծրագիրը: Մեծ քաղաքներու եւ գլխաւոր կեդրոններու մէջ դպրոցներ պիտի հաստատուին, ուր մանուկները պիտի հետեւին օդանուային եւ քիմիական պաշտպանութեան դասընթացքներու: Օդանուային ակումբներ պիտի հաստատուին, երիտասարդ օդաչուներ պատրաստելու համար: Աշակերտները պիտի վարժուին սաւառնակներ շինելու եւ առաջնորդելու համար: Այս կարգի քանի մը դպրոցներ կը բանին արդէն, լաւ արդիւնքներ տալով

Ասկէ զատ, զինուորական վարժութիւնը մաս պիտի կազմէ խորհրդային մանուկներու եւ երիտասարդներու առօրեայ կեանքին: Այսպէս, անոնց պիտի ուսուցուի վարժեցնել որսի շուներ եւ թղթատար աղաւնիներ, զինավարժութիւն, զինուորական արշաւներ եւն.: Կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ եւ երիտասարդներ պիտի զրկուին արձակուրդի կայաններ, որոնք ամբողջովին պիտի վերածուին արդէն գործնական վարժութիւններ կատարելու զինուորական գործողութեանց համար: Անշուշտ այս բոլոր մարզանքները պաշտպանողական հանգամանք ունին: Խորհրդային երիտասարդութեան այն դաստիարակը կը ներշնչուի թէ երկիրը շրջապատուած է դրամատէր – աշխարհակալ թշնամիներով որոնք միայն յարմար առիթին կը սպասեն, Ռուսաստան արշաւելու, անոր հարստութիւնները դրաւելու եւ բնակիչները գերութեան մատնելու համար:

Մոսկուայի մէջ կը գտնուի վարժարան մը որ իբրեւ տիպար կը յանձնարարուի ուրիշ վայրերու համար: Այս վարժարանը կը պարունակէ օդանուային ակումբ մը, երկու սաւառնակ եւ աշտարակ մը ուրկէ աշակերտները կրնան վարժութիւններ կատարել անկարգելով (փարաշիւթ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց դրօշի տակ սպասել 1913ի ծնունդները: Կը յիշուի թէ վերջերս նոյն կարգադրութիւնը եղած էր նոյն դասի ցամաքային զինուորներու մասին:

400 ԳՆՉՈՒՆԵՐ կոխի բռնուեցան Պուրկազի շրջակաները, գիւղի մը մէջ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 15ը ծանրապէս:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ներգաղթի համար (ոչ – աշխատաւոր) Քաղի մը օրէն մասնաւոր գրասենեակ մը պիտի բացուի ոստիկանական վերատեսչութեան գետնայարկին մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շուտ լրանան գործողութիւնները:

ԱՌԱՋԻՆ ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԸ կոխուեցաւ ազգի օր. փողերանոցին մէջ, նիւթական նախարարին ձեռքով: Ինչպէս գրած էինք, 1935ի ընթացքին պիտի կոխուի 1,200 միլիոն ֆրանքի ոսկեդրամ, այսինքն ամիսը մօտաւորապէս մէկ միլիոն:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆՎՈ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Rue Ampère, Քաշան: Դասախօս՝ ընկ. Ա. Դիւլխանդանեան:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՉԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԳՐԱԴԱՐԱՆին

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէօտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(4 արար եւ 1 պատկեր)

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

ջուխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

երգ. արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Արիներու կողմէ

կը ներկայացուի՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (ողբերգութիւն)

եւ Ստեփան Օտեանի «ՋԱՎԱԼԼԸ»Ն (զաւեշտ)

Շոգեկառք՝ կար տիւ Նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին.

Մօտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի Հայ Մշակոյթի Օրը:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ Dr. BIDONի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Սպայից Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. KRAFFT BONNARDի

(Զափիլերսէյէն հրաւիրուած)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան)

ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէնթ-Մերիի օրհնութիւնը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ԸՆԿ. Վ. ՉԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԷՐԲԷԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քսան տարի վերջ, բոլոր Արդեւնի ճարտարապետին գտնուելու գործին աստուորող բոլոր բարեկամներուս շնորհակալութիւններս:

Ա. Շարապխանեան

3, Rue des Fleurs, (Viroflay (S.-et-O)

ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ամսական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9-10 Յլօրիա ճաշարանին մէջ: Ժողովէն վերջ գրական զրոյց: Բոլոր անդամները [illegible]

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton Métro Odéon-St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ հաւաքոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զաւարճ օպերէթը՝ 4 արար:

Դեր մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տէր [illegible]ուրեան: Պ.Պ. Ազնաւուրեան, Սփաճեան, Գմբէթեան եւ Սանճօղ

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 Ֆր. — Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff, 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine.

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Զար տէ լա Փոսթի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենկց. Միութեան Փարիզի վարչութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավրիլու տ'իթալի: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ եւ ՄԱՐԿԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 3րդ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին, Maison Alfort Café du Commerceի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղւոյն Թաղապետարանի շէնքին ճիշդ դիմացը:

կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

կը խօսի Գնդ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

նիւթ ունենալով «Գերմ. վերջին պատրաստութիւնները»

Գնդ. Բաղդասարեանի կողմէ խիստ կարեւոր վեկոյց Մարտիկներու Միութեան անցեալէն մասին եւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ:

Հաղ. միջոց. Պասթիյլէն առնել 81 թիւ օթօպիւս:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՋԻԱՏԻ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ իր հիմնադրութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի 14 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

10 Quai du Port (Petit Pernod)ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նահապետ Մխիթարեան եւ զաւակունք (Տէօրն), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տօնօեան եւ զաւակունք (Էքիւլի), Տէր եւ Տիկին Եղիազար Աւետիսեան եւ զաւակունք (Տէօրն), Միսաք Սիմոնեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրտիչեան եւ եղբայրը՝ Տիգրան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Եղիշէ քհյ. Պարսամեան եւ զաւակունք (Իսայիս), Տէր եւ Տիկին Մովսէս Զախամեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պօղոսեան եւ զաւակունք (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զախամեան եւ զաւակունք (Սէն Մօրիս), Յարութիւն Սալաքեան եւ մայրը (Լիոն), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Փրիվայի Հայ հայրենակիցներուն, որոնք անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի, (ծնեալ Զախամեան, 1905) դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 29ին, Փրիվայի (Արտէշ) մէջ, եւ թաղումը կատարուեցաւ Ապրիլ մէկին Փրիվայի գերեզմանատունը, Իսկ թաղման օրը մահացաւ նաեւ փոքրիկն Յարութիւն Մխիթարեան 3 տարեկան եւ թաղուեցաւ Լիոնի գերեզմանատունը:

Տէսին, 1935, Ապրիլ 6

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN,
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 13 Avril 1935

ԺԱԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2779

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌԻՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ եւ ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

═ o–o ═

Բուն խնդիրը պիտի քննուի Ժընեւի մէջ

— o · o —

ԽԻՍՏ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ԻԶՕԼԱ ՊԵԼԼԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր, 11 ապրիլ, բացուեցաւ Սթրէզայի խորհրդակցութիւնը (իտալական թերթերը չեն գործածեր «խորհրդաժողով» բառը)։ Թերթերը կը գրեն թէ շատ յուսալից են առաջին արտայայտութիւններու։ Առաւօտեան ժամը 10ին պատուիրակութեանց ինքնաշարժները ճամբայ ելան Բորոմեանց հիւրանոցէն, երթալու համար Լիտոյի նաւամատոյցը։ Բոլոր կամուրջը եւ փողոցները զարդարուած էին իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական դրօշներով։ Երբ հասան Իզօլա Պէլլա, ֆրանսական պատուիրակները ողջունուեցան Գ. Մուսոլինիի կողմէ, որ գիշերը այդ կղզին անցուցած էր։ Խօսակցութիւն մը սկսաւ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ին, Գ.Գ. Ֆլանտէնի եւ Լավալի միջեւ, քառորդ ժամու չափ, մինչեւ որ հասան Անգլիոյ ներկայացուցիչները, Գ.Գ. Մաքտոնըլտ եւ Սըր Ճօն Սայմըն։ Ժամը 11.30ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական խօսակցութիւնը, Բորոմեանց պալատի մեծ դահլիճին մէջ։ Բարեգալուստի ճառէն վերջ, Գ. Մուսոլինի անմիջապէս խօսք տուաւ Սըր Ճօն Սայմընի, որ երկարօրէն պատմեց իր եւ Գ. Իտընի ճամբորդութեան տպաւորութիւնները եւ այս առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները։ Բազմաթիւ հարցումներ եղան Գ.Գ. Մուսոլինիի, Ֆլանտէնի և Լավալի կողմէ, լրացուցիչ լուսաբանութիւններ ստանալու համար։ Յետոյ քննուեցաւ օրակարգի հարցը եւ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ իբրեւ առաջին խնդիր նկատի առնել Ֆրանսայի բողոքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, Գերմանիոյ վերազինման եւ պայմանագրի զինուորութեան վերահաստատման դէմ։ Խորհրդակցութիւնը վերջացաւ ժամը 13.30ին, եւ յետոյ 26 հոգինոց սեղան մը սարքուեցաւ, ի պատիւ երեք պետութեանց պատուիրակներուն եւ անոնց աշխատակիցներուն։ Սեղանին կը նախագահէր Բորոմէօ կոմսուհին, իր աջ կողմն ունենալով Գ. Մաքտոնըլտը, իսկ ձախ կողմը՝ Գ. Ֆլանտէնը։

⁂ «Մաթէն»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ֆրանսա պահանջած է որ անմիջապէս տնտեսական եւ սեղանաւորական միջոցներ ձեռք առնուին այն պետութիւններուն դէմ որոնք չեն յարգեր իրենց միջազգային յանձնառութիւնները։

«Անգլիա ամէն բան պիտի ընէ, որպէսզի...»

Առաջին նիստին մէջ, Գ. Մաքտոնըլտ ճառով մը շեշտեց թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն բան ընելու, որպէսզի զօրացնէ եւ ապացուցանէ իր միութիւնը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ։ «Ոչ մէկ ազգ պէտք է մտքէն անցընէ թէ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի պառակտին որ եւ է հարցի մէջ որ կապ ունի Եւրոպայի ապահովութեան հետ»։

Յետոյ բացատրեց թէ Սըր Ճօն Սայմընի ճամբորդութիւնը, որ շատերու կողմէ անպատեհ կը համարուէր, կը ձգտէր ապացուցանել թէ Անգլիա հաճութեամբ չի դիտեր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը։ Այդ ճամբորդութեան նպատակն էր ելք մը գտնել, որպէսզի Գերմանիա վերադառնայ գործակցութեան, միւս պետութեանց հետ։ Բրիտանական քաղաքականութեան հիմնական ձգտումն է ապահովել բոլոր պետութեանց գործակցութիւնը հաւաքական ապահովութեան համար եւ անգլ. կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն բան ընելու ի նպաստ այս ուղղութեան։

Այս յայտարարութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց, որովհետեւ մինչեւ այդ ժամը տիրող կարծիքն այն էր թէ Մեծն Բրիտանիա տարբեր դիրք պիտի բռնէ։

Այս առթիւ աւելորդ չէ յիշեցնել թէ բոլոր խօսակցութիւններն ու ճառերը գաղտնի կը պահուին, այնպէս որ թղթակիցները մեծ դժուարութեամբ տեղեկութիւններ կը քաղեն։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսական տեսակէտը բանաձեւուած է հետեւեալ իմաստով.— «Պէտք է դատապարտել Գերմանիոյ կողմէ կատարուած բռնաբարումները եւ դատապարտել խաղաղութեան, բայց, միեւնոյն ատեն, պէտք է ստեղծել այնպիսի մեքենայ մը որ կարելի ըլլայ ապագային խափանել նմանօրինակ դէպքեր։ Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է որ խաղաղութեան բարեկամ ազգերը պատուար մը կանգնեն գերմանական կամայականութեան դէմ, պատուար մը որուն ամբողջ բարձրութիւնը կարենան չափել Գերմանիոյ վարիչները»։

Արտակարգ միջոցներ զգուշութեան համար

Իտալական ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է Վենետիկէն մինչեւ Իզօլա Պէլլա։ Հարիւրաւոր գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ կը հսկեն փողոցներու մէջ եւ շէնքերու բոլորտիքը։ Գիշերը լուսարձակներ կը վառին եւ Փաշական ջոկատներ արթնութեամբ կը կատարեն իրենց յանձնուած պարտականութիւնները։ Ամէն օտար դէմք ուշադրութեամբ կը զննուի եւ յառաջ ինքնութեան թուղթ կը պահանջուի բոլոր անոնցմէ որ կ՚ուզեն անցնիլ որոշ սահմանը։

Ինչպէս գրած էինք, ժողովատեղի – պալատը յատկապէս յարդարուած է այս խորհրդակցութեանց համար։ Դահլիճը ինքնին շքեղ հաւաքածոյ մըն է գեղեցիկ նկարներու, կարասիներու եւ արձաններու։ Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ Թամփէսթայի նկարներու հաւաքածոն։ Այս մարդը ամբաստանուած ըլլալով թէ սպաններ է իր կինը, փախաւ Ճենովայէն եւ ապաստանեցաւ կոյս Վիթալիանօ Բորոմէօյի մօտ։ Միլանէն ալ գեղարուեստական հրաշակերտներ փոխադրուած են։ Գրեթէ անփոփոխ պահուած է Նափոլէոնի դահլիճը, ուր արքան կը պառկէր իտալական պատերազմին ատեն (1797)։ Իզօլա Պէլլա կեդրոն եղած է շատ մը կարեւոր ժողովներու, Սավուայի կոմսին իշխանին օրերէն, 250 տարի առաջ։

Վաղուան թիւով

“ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ„

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Իտալական անակնկալ մը

Ժողովին բացումէն քիչ առաջ, «Փօփօլօ տ՚Իթալիա» կը հրատարակէր նշանակալից խմբագրական մը։ Այս թերթը Մուսոլինիի օրկանն է, եւ բոլորն ալ գիտեն որ «Առաջնորդ»ը յաճախ անստորագիր յօդուածներ կը հրատարակէ անոր մէջ, իր տեսակէտները պարզելու համար։ Ի՞նչ կ՚ըսէր այդ յօդուածը։ Սթրէզայի ժողովի սեղանին վրայ դրուած հարցը այս է.— Ի՞նչպէս փրկել խաղաղութիւնը գերմանական վտանգէն։ Իտալիա կանխակալ ծրագիր չունի, բայց որոշած զէնքի տակ պահել 600.000 հոգինոց բանակ մը եւ զայն սպառազինել ամէնէն արդիական զէնքերով, ցորչափ չէ պայծառացած հորիզոնը։ «Մենք այս ծրագիրը անհրաժեշտ առթ մը կը նկատենք ապահովելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ եւ մանաւանդ ապահովելու համար մեր սեփական խաղաղութիւնը»։

Իտալական միւս թերթերն ալ նոյն իմաստով կ՚արտայայտուին։ Ընդհանուր նշանաբանն է՝ «ոչ պատրանք, ոչ ալ երկիւղ»։ Այս առթիւ կը ճշդուին երկու կէտեր.— 1. Որ եւ է դաշնագիր կամ պայմանագիր չպիտի կնքուի Սթրէզայի մէջ։ Արդէն ժամանակն ալ շատ կարճ է (երեք օր), իսկ ուրիշ պետութիւններ բացակայ են։ Սակայն կը յուսացուի սկզբունքի համաձայնութիւն մը կնքել, որ կրնայ շօշափելի ձեւ առնել յետոյ, մանաւանդ Ժընեւի մէջ.— 2. Սթրէզայի խորհրդակցութիւնները կը ձգտին դէպի գերմանական գործակցութեան մը ապահովումը, եւ ոչ թէ դէպի Գերմանիոյ պաշարումը։

Թերթերը կը գրեն թէ մասնաւորապէս լաւատես կ՚երեւան Ֆրանսայի պատուիրակները։ Գ. Լավալ յայտարարեց թղթակիցներուն թէ «հետզհետէ աւելի լաւատես կը դառնայ»։ Եւ աւելցուց.— «Մեր գործին մէկ երրորդը կատարեցինք»։

Առաջին օրը հրատարակուած իտալական զեկոյցը, որ շատ կարճ է, ծանուցանելով ժողովին բացումը, կ՚ըսէ թէ Գ. Մաքտոնըլտ պարզեց Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը։ Իրիկուան ժամը 5ին Ֆրանսայի պատուիրակները բացատրեցին այն պատճառները որոնց հետեւանքով ստիպուած էին բողոքագիր մը ներկայացնել Ազգերու Դաշնակցութեան։

Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան յաջորդ օրը, ուրբաթ, եւ կը վերջանան այսօր, շաբաթ, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուի ապրիլ 15ին (երկուշաբթի)։

Միայն ուժը կրնայ յաղթել Գերմանիոյ

Մարաջախտ Փէթէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Լիոնի մէջ.— «Ո՞վ կրնայ այնքան լաւատեսութեամբ տարուիլ, երեւակայելու համար թէ նոր խորհրդաժողովներ եւ նոր պայմանագիրներ պիտի բաւեն խորտակելու Գերմանիոյ տիրապետութեան կամքը, եթէ անոնց ետին չի գտնուիր իրական ուժը։ Պատերազմէն խուսափելու համար միայն մէկ ելք ունինք,— զօրաւոր ըլլալ։ Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ Գերմանիան այժմ վիթխարի գործարան մըն է ուր գիշեր ցերեկ զէնք եւ ռազմանիւթ կը շինեն։ Գաղտնիք չէ նաեւ իր երկար ատենէ ի վեր մարզուած զինուորներու թիւը։ Եթէ Գերմանիա միտք չունի տեւական սպառնալիքով մը ճնշելու Եւրոպայի վրայ, ինչո՞ւ եւ որո՞ւ դէմ վերազինման այս տենդը։ Գերմանիա չպիտի համակերպի իր խաղաղարարական պարտաւորութեանց, մինչեւ որ իր դիմացը չտեսնէ ուժ մը, կարող՝ զանոնք պարտադրելու։ Այն օրը որ Ֆրանսա տկար ըլլայ եւ զինաթափ, պատերազմը պարզապէս թուական խնդիր մը պիտի դառնայ։ Եթէ Ֆրանսա չուզեր նոր արշաւանքի մը վտանգին ենթարկուիլ, պէտք է որ գինուորական պարտաւորութեանց անհրաժեշտ ամսան։ Երկամեայ զինուորութիւնը միայն կրնայ Ֆրանսայի ժողովուրդին անդորրութիւն ապահովել, վստահութիւն ներշնչել աշխարհին եւ իր զինակիցներուն եւ կարելի դարձնել Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդումը։ Զօրաւոր ըլլանք, որպէսզի կարենանք խաղաղութիւն պարտադրել»։

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՕԴԱՅԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—— · ——

ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ ԳՆԵԼ ԱՅԺՄԷՆ

Նոր պատսպարաններ պիտի շինուին

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.—

Չորեքշաբթի ու հինգշաբթի ոստիկանական վերատեսչութեան մէջ գումարուեցան կրաւորական պաշտպանութեան երկու յանձնախումբերը, մասնաւորապէս քննելով պատսպարաններու եւ կազարգել դիմակներու խնդիրը։ Կազարգել դիմակներու մասին յանձնախումբը բաղձանք յայտնեց որ ժողովուրդին յիշեցնեն անոնց անհրաժեշտութիւնը։

Այս նպատակով նորէն պիտի հրատարակուին անունները այն հաստատութեանց ուր ժողովուրդը կրնայ գտնել վաւերացուած և ստուգման ենթարկուած կազարգել դիմակներ։ Մասնախումբին կարգ մը անդամները.ի մէջ այլոց Գ. Քլինք, Փարիզ քաղաքի քննութարանի տնօրէնը, Գ. Տիւրրիւէ, արհեստից թանգարանի ֆիզիքականութեան փրօֆէսէօրը եւ գնդապետ Իսլէր, հրշէջ գունդի հրամանատարը յիշեցնելով թէ այժմ վաւերացուցած կազարգել դիմակները ազդու պաշտպանութիւն մը կ՚ապահովեն վնասակար կազերու մթնոլորտի մը մէջ եւ թէ անոնց գործածութիւնը անհրաժեշտ է նոյնիսկ պատսպարաններու մէջ, պնդեցին որ այս իմաստով զեկոյց մը հաղորդուի ժողովուրդին։ Ասկէ զատ կարեւոր է գիտնալ թէ դիմակները լաւ վիճակի մէջ կը մնան, եթէ գործածողները համակերպին անոնց կցուած օրինակով հրահանգին տրամադրութեանց։ Միւս կողմէ հարկ է ազդարարել ժողովուրդին թէ իր շահը կը պահանջէ կազարգել դիմակներ ճարել, որովհետեւ անոնց շինութիւնը կրնայ զարգանալ միայն եղած ապսպրանքներու համեմատութեամբ։ Հետեւաբար կարելի չէ սպասել որ յանկարծ գոհացում տրուի միեւնոյն ժամանակ եղած մեծաքանակ խնդրանքներու։

Ինչ կը վերաբերի պատսպարաններու, բոլոր անոնք որ օգտագործելի են՝ ցուցակագրուած են Սէնի նահանգին մէջ եւ օգտակար պաշտպանութիւն կ՚ընծայեն։ Այն տուներուն մէջ ուր հաստատուած են այս պատսպարանները, անոնց տէրերուն մօտաւոր ազդով մը պիտի հաղորդուի պատսպարուելիք անձերուն թիւը։ Միւս կողմէ հրապարակներու վրայ մօտաւոր եւ տեսանելի ազդանշանով մը ժողովուրդին պիտի ծանուցուին այն պատսպարանները որոնք բաց են անցորդներուն համար։

Օգտագործելի պատսպարանները հաւասար կերպով բաժնուած չեն նահանգին տարածութեան վրայ։ Առաջարկներ պիտի ըլլան լրացուցիչ պատսպարաններ շինելու քաղաքին այն մասերուն մէջ, որոնք զրկուած են խոշոր շէնքերէ։ Բայց, ինչպէս գրած էր բարձր հեղինակութիւն մը, օդային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու համար, կարելի չէ ամէն տեղ շինել պատսպարաններ եւ կատարեալ պաշտպանութիւն ապահովել, որովհետեւ գիները շատ սուղ են։ Արուարձաններու մասին ալ միջոցներ խորհուած են։

Երկու մասնախումբերը այս բոլորէն զատ հետեւեալ բաղձանքները յայտնեցին.— Նոր տուներու մէջ պարտաւորիչ դարձնել ամրացեալ մառաններու (cave) շինութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ օգտագործել իբրեւ պատսպարան։ Այդ շէնքերուն տանիքը այնպէս մը շինել որ պաշտպանուին հրձիգ ռումբերուն դէմ։ Այժմ շինուած բոլոր տուներուն համար յանձնարարուի.— 1. Ամրացնել մառանները ուր որ կարելի է եւ յարմարութիւններ ստեղծել կազի դէմ պաշտպանուելու համար։

2.— Շէնքերու տանիքները (թաղան իջի) մաքրել բոլոր դիւրավառ նիւթերէ եւ աւազի փոքր պահեստ մը ունենալ, որ բաւէ անմիջապէս ծածկելու այդ տանիքներու տախտակամածը, երկու – երեք սանթիմէթր թանձրութեամբ։

Վերջապէս մասնախումբերը խնդրեցին ոստիկանական վերատեսչէն միջոցներ ձեռք առնել վտանգի ազդարարութեան փարձերու մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈԳԻՆ ԵՒ ՀԱՐՑԸ

— o —

Դէզ մը նամակներ՝ սեղանի վրայ։ Փարիզէն թէ գաւառէն։

Խմբագիրը կը կարդայ, կը պատռէ, ու կը հարցնէ դառնութեամբ.

— Ի՞նչ պատասխանենք, կամ ի՞նչպէս պատասխանենք, որպէսզի լոյս մը ծագի։ Զոյգ «օփիս»ներո՞ւն յանձնենք, Պուլվար Օսմանի և թէ կիսատ գէտ խորհրդականներու։

Երբեմն պարագաներ ալ կան, որոնց կարելի չէ պատասխանել, առանց թիւրիմացութիւն ստեղծելու։

Բայց լռութիւնն ալ չկամութեան կամ անտարբերութեան կը վերագրուի։ Ուրեմն, կը յիշեցնեմ առ որ անկ է, իրաւասու թէ խնդրարկու.—

1. ԼԸ ՎԱՆՍ.— Մեր գաղութին մէջ կան 15 — 16 տարեկան պատանիներ, որոնք մինչեւ հիմա ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն եւ վկայական առած են։ Ի՞նչ կարգադրութիւն եղած է, որպէսզի աշխատաւորի անձնագիր ստանան։

Պատասխան.— Կը յիշեցնենք Աշխատանքի նախարարին վերջին պատասխանը, ուղղուած Միացեալ Ցանձնաժողովին, դժբախտաբար ոչ բաւարար։ (Տես «Յառաջ», 10 ապրիլ)։

2. ՓԱՐԻԶ.— Եղբայրս, որ 24 տարեկան է, 12 տարեկանէն ի վեր կը գտնուի Փարիզ, ունի մասնագիտութիւն եւ կ՚աշխատի հաստատութեան մը մէջ ուր նշանակուած է «շէֆ»։ Աշխատանքի նախարարութեան հետ կայացած է բոլոր կանոնաւոր թուղթերով, գործատէրէն ալ վկայական ունի, բայց տակաւին թուղթ կ՚առաջարկեն։ Ի՞նչ կրնանք ընել, քանի որ այդ պայմաններուն պիտի զրկուի աշխատանքի արտօնութենէ.

Պատ.— Դիմել Գաղթ. գրասենեակ։

3. ՓԱՐԻԶ.— «Մաշէնի» ըլլալ կ՚ուզէինք, դժբախտաբար մերժեցին récepissé de déclaration տալ, ինչ որ անհրաժեշտ է։ Գիտէ՞ք ելք մը։

Պատ.— Նոյնպէս։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցագրի պատմութիւն։ Իր պատմելով, զոհ է գացեր «սրմսար»ի մը, եւ զլխուելով բոլոր թուղթերէն եւ անելի մատնուած։

Պատ.— Յանձնել փաստաբանի մը, որպէսզի ուսումնասիրէ։

5. ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նաւահանգստի բանուորներ։ Անելի մատնուած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման

Գ. ՄՈՒԹԷ (Mr. MARIUS MOUTET)

Տրօցքի երեսփոխանը, որ ծանօթ է տարագիրներու վիճակի բարուոքման համար կատարուած արգասաւոր աշխատանքներով եւ որ այս գիշեր կը խօսի Էլիսէի մէջ, Ալֆորթեան դահլիճին մէջ, նախագահութեամբ Գ. Ռ. Միտուրեանի։

տարիւ։ (Մանրամասնութիւններ կը պակսին)։

Պատ.— Դիմել Միացեալ Յանձնաժողովին, յառաջօրէն պարզելով հարցը։

Առ այժմ այսքան։

Այս պատասխանները ունի՞ն որ եւ է գործնական արժէք։

Անշուշտ ոչ։

Խմբագրի մը համար նիւթապէս անկարելի ըլլալով ուսումնասիրել եւ հետապնդել այսպիսի հարցեր եւ մանաւանդ ուղղակի թղթակցութիւն պահել իւրաքանչիւր խնդրարկուի հետ, կը մնայ ի հարկին հրապարակաւ արծարծել զանոնք, որպէսզի նար մը գիտցողը յառաջ նետուի։ (Պատրաստ ենք հաղորդելու մանրամասնութիւնները)։

Եւ այս՝ այն վստահութեամբ թէ բոլոր իրաւասուները եթէ թերթ կը կարդան, եւ մանաւանդ օրը օրին կը հետեւին այս հարցերուն եւ հարցերուն

Երէ, ամէն մէկը հաւատարմօրէն կատարէ իր պարտականութիւնը, չէ՞ք հաւատար որ եթէ ոչ լոյս մը, գոնէ, յոյս մը կը ծագի։

Վ.Ա.Հ.

Նոր դատապարտութիւններ Յունաստանի մէջ

Սելանիկի առաջին զինուորական ատեանը արձակեց իր վճիռը Սէրէզի հետեւակազօրքի գունդի խմբաւաներու մասին։ Ատեանը նկատի առնելով մեղմացուցիչ պարագաները, մշանջենական բանտարկութեան դատապարտեց իր գլխաւոր ամբաստանեալները, որոնց համար մահապատիժ պահանջած էր ընդհանուր դատախազը։ Երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան քսան տարի բանտարկութեան եւ աքսորման պարգևման, երկու հոգի՝ ութ տարուան եւ աքսորման, երեք հոգի՝ չորս տարուան, չորս հոգի՝ վեց ամսուան։ 16 ամբաստանեալներ ալ արձակուեցան։ Դատապարտեալներուն գոյքերը պիտի գրաւուին, մինչեւ 500 միլիոն դրախմի հասնող գումար մը, իբրեւ հատուցում պետութեան։

Երէկ, ուրբաթ, զինուորական ատեան մը սկսաւ դատել Սիտիրոքասթրոյի (Տէմիր Հիսար) պահակազօրքէն 52 ապստամբներ, ինչպէս եւ 23 քաղաքացիներ, Սէրէզի շրջանէն։ Յառաջիկայ չորեքշաբթի Լարիսայի մէջ պիտի դատուին 42 վենիզելոսեան ծերակուտականներ, երեսփոխաններ եւ օրապահներ, բոլորն ալ Սելանիկէն։

⁂ Իբրեւ հետեւանք մաքրագործման անօրէնութեանց, տասը փրոֆէսէօրներ պաշտօնանկ եղան Աթէնքի համալսարանէն, հինգ փրոֆէսէօրներ՝ Սելանիկի համալսարանէն, եօթ փրոֆէսէօրներ՝ Աթէնքի արհեստից վարժարանէն,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ եւ ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Խորհրդային շարժանկարի 15ամեայ տարեդարձին առթիւ, Հայկական քարտուղար Աղասի Խանջեանն ընդունած է Հայաստանի շարժանկարի ղեկավարները, աշխատակիցներն ու խորհրդային գրողներ, կարեւոր յայտարարութիւններ ընելով։

Հայկական շարժանկարը մեր գեղարուեստի նոր ճիւղը կը կազմէ եւ, բնական է, ունի շարք մը թերութիւններ Օրինակ կը բացակային պատմական, երգիծական եւ մանկական նկարներ, ինչպէս եւ որոշ նկարներ անյաջող են եղած։ Ի հարկէ, այդ բացերը ժամանակի ընթացքին կը վերանան եւ Հայաստանի շարժանկարը զարգանալու բոլոր հնարաւորութիւններն ունի։ Սակայն, Խանջեանի մատնանշած թերութիւնները յատուկ են ոչ միայն շարժանկարին, այլ եւ Հայաստանի գեղարուեստի բոլոր ճիւղերուն։ Որո՞նք են այդ թերութիւնները։

Հիմնականը գաղափարական թերացումն է։ Խորհրդահայ արուեստը դեռ չէ ազատագրուած «ազգայնական գաղափարախօսութենէն» եւ երբ խորհրդային որոշ մտաւորականներ կ'ըսեն, թէ «փոքր ժողովուրդները հնարաւորութիւն չունին իրենց մշակոյթը եւ գրականութիւնը զարգացնելու եւ կուլ են գնալու մեծ ժողովուրդներին», անոնք պարզապէս կը կրկնեն «Դաշնակ Թափթփուքների բամբասանքները»։

«Այս գծագրական փաստերէն արտայայտւում է նացիոնալիստական տարրերի դժգոհութիւնն ազգային կուլտուրայի զարգացման լենինեան-ստալինեան սկզբունքի դէմ։ Մարդիկ չեն ցանկանում հաշտուել ազգային ձեւով անընդհատ բարգաւաճող մեր կուլտուրայի սոցիալիստական բովանդակութեան հետ, այդ բովանդակութիւնն իրենց նացիոնալիստական քիմքին չի գալիս, այդ պատճառով էլ նրանք բռնում են կեղծիքի եւ դեմագոգիայի ուղին»։

Մէկ խօսքով, «հայկական նացիոնալիզմն» է, որ բոյն է դրած Հայաստանի մշակոյթի բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

«Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» սկզբունքը, որ տարիներէ ի վեր համայնավարները կը գործադրեն մշակոյթի մարզին մէջ, դեռ եւս հարկ եղած լրջութեամբ չէ [illegible] գրողներու մէջ։ Շատ շատեր չեն նկատեր այն խոշոր վտանգը, որ կը սպառնայ մեր ազգային մշակոյթին «միջազգային բովանդակութեան» կրող նշանաբանը։

Ազգային մշակոյթը բնորոշող յատկանիշը ոչ միայն ձեւը — լեզուն է, այլ գերազանցապէս բովանդակութիւնը։ Իսկ երբ բովանդակութիւնը «միջազգային» է, այդ կը նշանակէ որ մշակոյթը կ'ընթանայ ապազգայնացման ուղիով։ Եւ ոչ միայն ապազգայնացման, այլ եւ ռուսական։ Որովհետեւ խորհրդային պետութիւնը կազմուած է բոլոր ազգութիւններէ միացեալ — Խորհ. Միութիւն — եւ այդ Միութեան մէջ իր քանակով ու որակով գերակշիռ դեր կը կատարէ Ռուսաստանը եւ ռուսական զօրաւոր մշակոյթը, հետեւաբար, շատ բնական է, որ ռուսական ազդեցութիւնը մեծապէս կը տիրապետէ ազգութիւններու մշակոյթներու բովանդակութեան վրայ։ Իսկ «սոցիալիստական», «ինտերնացիոնալիզմ» բառերը սոսկ վարագոյրներ են, որոնց ետին ծածկուած է ռուսական մեծապետութիւնը։ Ոչ ոք կրնայ ժխտել, որ ընկերվարութենէն ու միջազգայնականութենէն շատ քիչ բան է մնացած խորհրդային աշխարհին մէջ։

Շատ պարզ է, որ ռուսական վտանգը մօտէն շատ աւելի լաւ կը զգան այն «ինտելիգենտ»ները, որոնք կը հանդիսանան հայ մշակոյթի ստեղծագործողներն ու յաւերժացնողները։ Եւ եթէ անոնք կը պնդեն թէ մեր մշակոյթը կուլ կ'երթայ ռուսական մշակոյթին, այդ ոչ թէ դաշնակցական տեսակէտ է, այլ զգան իրողութիւն

Որ եւ է մշակոյթի զարգացում նախ եւ առաջ կը պահանջէ ստեղծագործական ազատ պայմաններ։ Երբ մարդկային միտքը եւ գրիչը կաշկանդուած են ու տիրող կուսակցութիւնը կը հարկադրէ ենթարկուիլ իր պահանջներուն ու տեսակէտներուն, բնական է, որ բռնաբարուած միտքը թռիչքներ չի կրնար ունենալ։ Այդ է պատճառը, որ անգամ Զարենցի եւ Ակսէլ Բակունցի նման տաղանդները կը խամրին ու կէս ճամբան կը մնան։ Իսկ երբ օրուան իշխանաւորներուն դուր գալու եւ անոնց կողմէ եղած պատուէրներուն յարմարելու միտում կը ծագի, այլ եւս ստեղծագործութիւնը կը վրիպի իր նպատակէն եւ գրականութիւնը չի ծառայեր իր կոչումին։

Այս տարրական ճշմարտութիւնն է պատճառը, որ Հայաստանի շարժանկարը մինչեւ այժմ չէ ստեղծած «մեր յեղափոխական անցեալը եւ մանաւանդ մեր սոցիալիստական հայաստանը կառուցումը(?) շինարարութիւնը արտացոլող նկարներ»։

Ընդհակառակն, այդ նպատակով եղած արտադրութիւնները «չեն կարողացել պատմական փոխ պատկերել ճիշդ կերպով եւ խարակտերները (նկարագիր) ոչ թէ ծնւում ու պայմանաւորւում են այդ պատմութեամբ, այլ գործում են նրան զուգահեռ, եւ դա կազմում է նկարի հիմնական թերութիւնը։ Յեղափոխական գործիչները հանդէս են գալիս ինչպէս առանձին եւ որպէս խարակտերներ շատ քիչ են տարբերւում իրարից։ Մեր հակառակորդները պատկերուած են ոչ ռէալիստօրէն, կարիկատուրային ձեւով, որը [illegible] թուլացրել է այն դժուարութիւնները, որի պայմաններում Հայաստանի բանւորները ու գիւղացիները ներսաբար պայքարել են Դաշնակցական դաժան լծի դէմ»։

Խանջեան այդ թերացումը կը վերագրէ այն բանին, որ խորհրդային արուեստագէտը չի կապուած «սոցիալիստական շինարարութեան պրակտիկայի հետ» եւ կ'անցնի անոր կողքէն։ Եթէ գեղարուեստը «սոցիալիստական» շինարարութեան մէկ մասնիկն է, հետեւաբար գեղարուեստագէտը կապուած է այդ շինարարութեան «պրակտիկայի» հետ։ Սակայն, երբ ստեղծագործողէն կը պահանջուի, որ արտադրէ անկախ երկեր ու նկարներ, որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան, բնական է, որ արդիւնքը պիտի ըլլայ «ստանդարտ» ու «կարիկատուրա»

Երեւակայէք, որ օր մը «Կենտկոմի ագիտբաժնի» վարիչը կը պահանջէ շարժանկարի բեմադիրէն արտադրել պատմական նկար մը, որու մէջ դաշնակցական վարչաձեւը պէտք է ներկայացուի վայրագ ու դաժան եւ Դաշնակցականները հրէշներ ու թալանողներ։ Անոր դիմաց խորհրդային կարգերը դրախտի նմանցնել, իսկ համայնավարները վեհ գաղափարական, անվեհեր պայքարողներ ու ազնիւ մարդիկ։ Ի հարկէ, բեմադրիչը գիտէ, որ ոչ անցեալը եւ ոչ ալ ներկան չեն համապատասխաներ իրականութեան։ Սակայն, իր կաշին փրկելու համար, կը կատարէ պատուէրը։ Այլ եւս անոր մէջ արուեստագէտը չէ, որ կը խօսի։ Այլ դժբախտ մասնագէտ մը, որ պարտաւոր է ենթարկուիլ Խանջեաններու քմահաճոյքին Արդիւնք՝ պատմական խեղաթիւրում, միօրինակութիւն եւ ծաղրանկար։

Իսկ ընդհակառակն, այն նկարները, որոնք հարազատօրէն կ'արտայայտեն անցեալը (Նամուս, Զար Օգի, եւն.), ինչպէս Խանջեանը կը խոստովանի, շատ յաջող են եղած։ Վերջ ի վերջոյ թէ «Նամուս»ը եւ թէ «Երկու գիշեր» (Մայիսեան ապստամբութիւնը) նկարներն արտադրողները նոյն բեմադիրներն են։ Եթէ առաջինը յաջող է, իսկ երկրորդն անարժէք, կը նշանակէ, որ պատճառը Խանջեանի կարծածէն շատ աւելի խոր է։

Այս տեսակէտէն շատ հետաքրքրական երեւոյթ է, որ խորհրդային արուեստագէտներն ամէն կերպ կը խուսափին ներկայէն եւ անցեալն է որ կը քաշէ զիրենք, որովհետեւ այնտեղ ստեղծագործութիւնը ազատ է հեղձուցիչ կաշկանդումներէ։ Ահա թէ ինչ կ'ըսէ Խանջեան ինք.

— «Մեզանում կան արուեստագէտներ, որոնք զանազան պատրուակներով իրենց ստեղծագործութեան մէջ կոյր են ձեւանում մեր սոցիալիստական առօրեայի հանդէպ, չւում են դէպի պատմութեան հնութիւնը, սակայն այդ պատմութիւնը առլիս են ոչ թէ բանուոր դասակարգի պայքարի ու յեղափոխական պրակտիկայի այսօրուայ բարձունքներից, այլ որպէս «ինքնանպատակ», իսկ յաճախ նացիոնալիստական [illegible] [illegible] Անցեալի՝ որպէս դասակարգային պայքարի պատմութեան՝ մարքսիստական ըմբռնումն ու պատկերումը նոյնպէս [illegible] է մեր [illegible] Սակայն նրանք, ովքեր դիմում են անցեալին ոչ թէ այդ կերպ ճիշդ պատկերելու այն, այլ ներկայից փախուստ տալու համար, այդպիսիները իրենց առաջին իսկ քայլից դատապարտուած են անյաջողութեան» («Խ. Հ.», մարտ 22)։

Խանջեան տրամաբանօրէն պիտի եզրակացնէր թէ հայ ազգային արուեստը եւ արուեստագէտի ստեղծագործող միտքն անվերջ փականքի տակ պահելու բոլոր ճիգերը նոյնպէս անյաջողութեան են դատապարտուած։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք. ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մամուլը ժողովուրդի մը զգացումներուն ու անոր հոգեկան բարձրութեան եւ ձգտումներուն հայելին է։ Ինչքան մանրամասնութեամբ եւ բազմակողմանի կերպով քննուի այս ընդհանուր խօսքը, այնքան աւելի կը հաստատուի անոր բացարձակ ու անառարկելի ճշմարտութիւնը։

Այս պարագան հիմ առնելով, եթէ փորձենք մտնել մեր ժողովուրդի կեանքին ընդհանուր պատկերը ցոլացնող առօրեայ հայ մամուլի ասպարէզին մէջ, ինչե՞ր կարելի չէ տեսնել, ինչ տխուր եւ ալպանելի(?) տեսարաններ պիտի պարզուին մեր առջեւ, — բացարձակ անհոգութիւն մեր մեծասքանչ լեզուի մասին, աղճատում, անպատասխանատուութիւն ու ապերասան անդթութիւն մեր գեղեցիկ մշակոյթի օրէնքներուն հանդէպ։

Անոնք որ հնարաւորութիւն ունին հետեւելու յատկապէս մեր մամուլին մէջ մշակուած գրականութեան, պիտի հաստատեն մեր ըսածները Օրաթերթեր կան որ երբ ձեռք կ'առնես աչքէ անցընելու, արդէն ուշադրութիւնդ կը գրաւէ անփութութիւնը հրատարակիչներուն եւ խմբագրողներուն, խմբագրական սխալներէն մինչեւ ծանուցումներու բաժինը։ Ամբողջ նախադասութիւններ կան, որոնց բառերու դասաւորումը նախատինք է մեր լեզուի օրէնքներուն, եւ ոչ մէկ վերլուծման կը դիմանան.

«Յօդուածներ» կան, գիրերը հայերէն, բառերը նմանապէս, բայց ամբողջութիւնը կարդալով չես կրնար հասկնալ թէ ինչ է յօդուածագրին միտքը, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ։ Տարօրինակ ու անիմաստ նախադասութիւններ, չքնաղ բառակազմերու շարան մը, մէկը միւսին վրայ նետուած, առանց անոնց ոգին ու տիրական փնտռելու, առանց զանոնք քերականութեան եւ մեր լեզուի կանոններուն եւ օրէնքներուն պատշաճեցնելու Հարցնող – փնտռող ո՞վ. հայերէն գիր, հայերէն թերթ. Մնացեալը. «Զի Աստուած ընդ մեծ է»։ Ինչ կ'ուզես գրէ. կարգին [illegible] տխուր անուոր մամուլ ա չէ՞»։

Քաղաքական լուրեր, թարգմանութիւններ, անկապակից, անիմաստ նախադասութիւններով, գլխի պոչը տալու չափ [illegible], որո՞ւն պիտի հասկցնես թէ երբ օտար նախադասութիւններ՝ բառ առ բառ թարգմանուին եւ եղած ձեւով թուղթին յանձնուին, ոչ միայն համեստ ընթերցող մը, մեր լեզուագէտներն ալ անոնց մէջէն դուրս չեն կրնար գալ։

Մեր առօրեայ մամուլի վարիչներէն, խմբագիրներէն ու յօդուածագիրներէն քանի՞ քանիներ լեզուի ու գրականութեան [illegible] պիտի փնտռէին, զայն առեւտրի ու շահագործումի վերածած ըլլալուն համար, եթէ հոգով ու գուրգուրանքով նայուածք մը ունենային։

Ֆրանսերէն լեզուի օրէնքներուն ծանօթ չըլլալով իսկ, շատ յաճախ պատահած է, որ քաղաքական լուրի մը ընթերցման միջոցին, անոր ֆրանսերէնէն շատ աւելին հասկցած եմ, քան այդ միեւնոյն լուրի զանազան հայ թերթերու մէջ երեւցած թարգմանութիւններէն

Եւ դեռ չենք ուզեր իր բոլոր մանրամասնութեամբ ներկայացնել աւելի խորունկ երեւոյթ մը, որ սովորութիւն դարձած է կարգ մը «յօդուածագիր» տափակութիւններու համար։ Անոնք իրենց ամբողջ գունաւոր ագիտութեամբ կը քաշքշկրտեն կարգ մը օրաթերթերու կողմէ, աղճատելով մեր գեղեցիկ բարբառը։ Մինչդեռ շատոնց իրենց արժանի տեղերը գտած պէտք է ըլլային, եթէ այդ մամուլի վարիչները հայ լեզուի ու մշակոյթի հանդէպ գոյզն ակնածանք եւ գուրգուրանք ունենային։ Ակնարկս մեր ներքին խնդիրներու եւ պայքարներու առթիւ գրուած յօդուածներու մասին է. ի՜նչ աղտոտ լեզու.. ի՜նչ գռեհկութիւններ։ Հապա պայքարի ձեւե՞րը,— անյատակ ագիտութիւն եւ մեծամտութիւն։ Սորվելէ առաջ սորվեցնելը «հայկական առաքինութիւն» դարձած է կարծէք։

Եւ այս բոլորին ի տես ինչո՞ւ չխոստովանիլ բարձրաձայն ու արդար հպարտութեամբ, հոգ չէ թէ մահացու մեղք համարուի այդ, հաւատացեալ եւ քինախնդիր մարդոց կողմէ, որ եթէ մեր արտասահմանեան մամուլի որոշ մասին մէջ այնքան աղճատուած ու լլկուած է մեր սքանչելի բարբառը, կայ եւ դաշնակցական մամուլը, այնքան տարածուած, այնքան բազմակողմանի նիւթերով հարուստ ու ախորժելի, ինքնատիպ ու նախանձախնդիր, որ իր գուրգուրանքով ու հոգածութեամբ (մեր լեզուի մշակման ու զարգացման տեսակէտով), վե՜ր, շատ վեր ու բարձր է։ Առանց նախընտրութեան դաշնակցական թերթերէն որ եւ է մէկուն մէկ քանի թիւերու բաղդատութիւնն ու համեմատութիւնը ուրիշ հատուածներու օրգաններուն հետ, ինքնին եւ անմիջապէս պիտի հաստատէ մեր ըսածներուն ճշմարտութիւնը։ Ես վստահ եմ, որ հրատարակութեան համար դաշնակցական մամուլի ղրկուած բոլոր յօդուածներն ու գրութիւնները եթէ նոյնութեամբ հրատարակուէին, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ հայ թերթեր, թուղթին էջերը [illegible] համար միայն, այն ատեն «Յառաջ»ը, «Յուսաբեր»ն ու «Հայրենիք»ը գէթ օրական երեք անգամ կարելի էր հրատարակել։

Մեր լեզուին ու գրականութեան զարգացման ու ճոխացման համար ճշմարիտ մտահոգութիւն եւ գուրգուրանք կայ դաշնակցական մամուլի կողմէ նոյն իսկ ներքին պայքարներու առթիւ ամենախիստ լեզուով գրուած յօդուածներու մէջ, չափաւորութիւն, ճաշակ, խղճմտութիւն ու պատասխանատուութեան զգացում մը կը տեսնուի ազգային կամ անազգային Դաշնակցութեան դրօշմը կրող բոլոր հրատարակութեանց եւ օրգաններու մէջ։

Դաշնակցութեան մամուլին հետեւող մը չի կրնար բաժնուիլ անկէ, հոգ չէ թէ ամենափոքր չափով իսկ մերձաւորութիւն չունենայ Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան եւ անոր ազգային քաղաքական աշխարհահայեացքին հետ։

Եւ ինչպէս որ մեր կէս դար Դաշնակցութիւնն է եղած մեր ժողովուրդին թէ գէշ, մշուշոտ ու լուսաւոր օրերու անբաժան ընկերակիցը, անոր ազատութեան ճամբան լուսաւորող ջահակիրը, անոր ազգային իրաւունքներու պաշտպանն ու մեր կորսուած դատը հետապնդող անխոնջ առաջնորդը, այնպէս ալ միեւնոյն ղեկավարութեամբ, նուիրուած հոգիով ու խանդավառ ստեղծագործութեամբ, դաշնակցական մամուլն ու մտաւորականութիւնը, դաժան պարտականութեան կոչումի մը բարձր գիտակցութեամբ, կը զարգացնեն ու կը ճոխացնեն մեր ազգային մշակոյթը, տիպար օրինակ մը դառնալով։

Ահա թէ ինչու ճշմարիտ ազգային հպարտութիւն մը կը կազմէ դաշնակցական մամուլը, հազարաւոր գիտակից հայ երիտասարդներուն համար Հարաւային ու Հիւսիսային Ամերիկաներէն մինչեւ հեռաւոր Իրանն ու ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ։

Ու ահա նաեւ այն բացորոշ ու ճշմարիտ պատճառը դաշնակցական մամուլի այնքան տարածուած ու փնտռուած ըլլալուն։

Լ. ՄԵԼԻՔՍԵԹԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՋԻՕԿՕՆԴԱ»

Հ. Կ. Խաչի Երկու մասնաճիւղերու (Փարիզ – Քաշան) կազմակերպած թատերական ցերեկոյթը՝ Սէվրի Գէլիկեան-սրահին մէջ անցեալ կիրակի գրաւած էր կոկիկ բազմութիւն։

Կը ներկայացուէր Կ. տ'Անունցիոյի յայտնի [illegible]։

Ընտրութիւնը բարեյաջող չէր, առնուած ըլլալով սրահին եւ բեմին անյարմարութիւնը, եւ մանաւանդ խաղին պարտադրած եւ դերասաններէն պահանջուած խստապահանջ պայմանները։

Անշուշտ կարելի է միշտ հայկական չափանիշը հրապարակ նետել, արդարացնելու համար թերիները եւ [illegible]։

Այդ դիւրին չմեղանքի արժէքի մասին անցեալները աւելի ունեցայ խօսելու այս սիւնակներուն մէջ։ Չափէն վերադառնամ հոն, այնքան անիմաստ է եւ խախուտ յայտնուած տեսակէտ։

Թատերախաղեր կան՝ որոնց անունները — [illegible] թատրոնին ներկայ ողորմելի պայմաններուն մէջ — պէտք է սրբել խաղացանկին վրայէն, մինչեւ որ…

«Ջիօկօնդա»ն իր բարդ ու խորութեան մէջ ալլոր(?) հոգեբանութեամբ, նաեւ անմատչելի էր սրահը լեցնող հասարակութեան իսկ — տասներորդ մասին։

Տ'Անունցիոյի բանաստեղծական խոհումները, պատկերները, գրեթէ այլաբանական ու խորհրդաւոր նախադասութիւնները ըմբռնելու եւ ճաշակելու համար անհրաժեշտ է գրական որոշ զարգացում եւ հոգեբանական [illegible]։

Այլապէս իր նիւթը կը մնայ [illegible] եւ մտապատկերները մութ եւ ձանձրանալի — ինչպէս եղաւ շատերուն համար։

Չորս արարուածի մէջ կատարուող ողբերգութեան նիւթն է՝ գրեթէ դասական խնդիր — արուեստին եւ կնոջ սէրերուն մէջ տարուբեր արուեստագէտի մը հոգիին տուայտանքը, վէրքեր, երազները եւ ընդվզումները, այդ բոլորը հիւսուած մեծ բանաստեղծին ճախրող նախադասութիւններով, հոգեխոյզ փիլիսոփայութեամբ։

Արձանագործ Լուչիօ Սէթալա կը ձգէ՞ իր գեղարուեստական յղացումները մարմնացնելու իբրեւ օրինակ ծառայող գեղանի Ջիօկօնդան։

Իր կինը՝ Սիլվիա, այդպէս կը դատէ. նախանձոտ է ան՝ բայց համակերպող պահ մը»

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ՍՂԻԱՑԵԱՆ

— Մտաւոր զարգացման արգելք է աշխարհաբարը

— Մտաւոր զարգացման արգելք է գրաբարը։

— Աշխարհաբարին յարգ տալ՝ գրաբարին դէմ անիրաւութիւն մըն է։

— Անիրաւութիւն է իւրաքանչիւրին իրաւանց սահմանը չյարգել։

— Բայց վերջապէս առոր գոյութիւնը գրաբարի արգելք է։

— Այո՛. վասնզի գրաբարը վերջապէս պէտք է արգիլուի ու լռէ։

Այտընեանի հեղինակաւոր գրիչն է կազմեր այս տրամախօսութիւնը։

Այսպիսի վիճաբանութեան կրակէն անցեր է ամէն նոր լեզու, կրնանք ըսել։

Գերմաներէնը, որ լատին մատենագիրներու [illegible] առարկայ էր, այնպէս որ Ուլրիխոս Ռիտացող գիշատիչ թռչունները կռնչիւնին կը նմանցնէր, մինչեւ իսկ Գերմանացիք կը վարկաբեկէին զայն. այսպէս Օտֆրիտ անուն բանաստեղծը կ'ըսէ — «Այս բարբարոս լեզուն կոշտ է եւ վայրենի. Երաժշտական բարեկարգիչ սանձի անընտել։ Ժի. դարուն Փէս Վիտալ աշուղը շան հաչոց կ'անուանէր զայն։ Իսկ Կարոլոս Ե. սովոր էր ըսել՝ գերմաներէն՝ ես ձիերուս հետ միայն կը խօսէի։ Եւ այս ամէնը ի նպաստ լատիներէնի է։ Վերջապէս Կէօթէ անգամ կը վճռէր թէ բանաստեղծին համար ամենայոռի ատաղձն է գերմաներէնը, որուն համար Լէսսինկ ըմբոստութեան բացեր(?) արձակեց։ 1885 թուականին ստեղծեցին լեզուայարգար ընդհանուր միութիւն մը, որ գնահատելի արդիւնքներ ունեցաւ։

Ռուսահայ եւ Թրքահայ վէճերը բարեբախտաբար ուղիղ ճամբան գտան. եւ նախ՝ անով որ Թրքական տարրը բոլորովին ջնջուեցաւ լեզուի մէջէն կը մնար սկզբունքով ու գործնականօրէն լուծել նաեւ գրաբարի եւ արդի լեզուի յարաբերական իրաւունքի հարցը։ Մինչեւ 1850 գործնականին արդէն մաքուր աշխարհաբար մը տիրած էր գրական հրապարակին. այնպէս որ մնացածն այլ եւս ամուլ վէճ մըն էր։

«Մասիս» թերթին աշխատակից Գ. Լ. Գալէոկեան(?) մինչեւ անգամ համբաւաւոր լեզուաբան Ֆ. Մաքս Միւլլէրի կարծիքը խնդրեց այդ լեզուապայքարին առթիւ. ահա թէ ինչ կը պատասխանէ Օքսֆորտի ուսուցիչը — «Այս խնդիրը միայն հին եւ նոր հայերէնին մասնաւորեալ չէ, այլ բազմաթիւ լեզուաց ալ վերաբերութիւն ունեցած է՝ անոնց դասական վիճակէ առ հասարակ ռամկական կոչեալ վիճակին վերածման առթիւ։ Դուք այժմ ոչ թէ գիտնականի մը, այլ մեծ քերթողի մը կը կարօտիք, որ պատասխանէ առ հարցման թէ «ինչպէս պէտք է լինել Հայոց ապագայ լեզուն»։ Ձեզի Տանթէ մը պէտք է, որ արհամարհեալ ռամկական հայերէնի գլուխն՝ արքայական նոր թագ մը դնէ։ Մինչեւ որ զայն գտնէք, քերականագէտք եւ ակադեմականք, իրենց այլ եւ այլ առաջադրութեամբ, արդի խառնակութիւնն առաւել եւս շփոթելու միայն կը ծառայեն։ Արդ, Հայք պարտին առել. «Մեր նախնեաց հեզ տեւինք» եւ պարտին ըստ այսմ գործել։ Սորա ժամանակը հիմա է, կամ ոչ երբեք»։ (1887 թ. 2844)։

Ուրեմն ազգային գրական լեզուն՝ տիրող սկզբունքին կենդանի խօսքը պէտք էր իրեն հիմ առնել, չէ՞ որ Տանթէներն ալ այդ ըրին։ Այտընեան, որ հաշտարար դեր մը ունեցաւ այդ պայքարին մէջ, իր 1866ին հրատարակած հռչակաւոր Քննական Քերականութեամբ արդի լեզուի իսկական նկարագիրն ու օրէնքները պարզեց եւ հմտօրէն ցոյց տուաւ այն ճամբան, որուն վրայէն պէտք էր ընթանալ հայ լեզուն։ Գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ «այսօրուան օրս քիչ կայ լեզու այնչափ իր բնիկ սեփական տարրերէն բաղկացած, ինչչափ այս ուղղուած աշխարհաբարը, շնորհիւ գրաբարին»։

Ի՞նչ է ուրեմն այս պատմական ակնարկին եզրակացութիւնը Սկիզբն արդէն շեշտեցինք, թէ հայութիւնը մէկ ազգ է եւ մէկ լեզու ունի։ Եւ տրուած ակնարկէն այն եզրակացութեան կը հանգինք, որ այդ միակ լեզուն հեռաւոր դարերէն մինչեւ մեր օրերը բազմազան երեւոյթներ յառաջ բերած է. որ են՝ անգիր ժամանակը, դասական գրաբարը, անկման բռնած շրջանը, ռամկօրէնը, եւ արդի գրական երկճիւղ աշխարհաբարն իր բազմաթիւ գաւառականներով։ Հետեւաբար ազգային լեզուի միութիւնը անկախ է այս կամ այն դարէն, կամ գրական այս եւ այն ձեւերէն, որովհետեւ լեզուն մշակութային կեանքի կոհակներուն շարքերը կը պատկերացնէ իր մէջ առանց ընդհատութեան։ Ազգային հաւաքական ոյժ՝ ինչ որ յաջողեր է դարէ դար արդիւնաւորել, ինչ որ իր կրօնական, ուսումնական, ռազմական, գեղարուեստական ու տնտեսական կեանքին մէջ յառաջ բերեր է եւ կամ աննպաստ պարագաներու բերմամբ այս եւ այն ուղղութեամբ տուժեր է, փոխանակ յառաջ երթալու, յետադիմեր է— այս ամէնը ծրարուած կը գտնենք լեզուին մէջ։ Մեր ազգին մէջ ամէն սերունդ նոյն լեզուաւ մտածեր, միեւնոյն լեզուաւ աւանդեր է իր ժամանակին անցքերը եւ անոնց հետեւանքները։ Բայց նոյն այդ լեզուն իբր գեղարուեստ՝ իւրաքանչիւր դար՝ տարբեր կերպով գործածեր է, իր զարգացողութեան համապատասխան յաջողութեամբ, պահելով միշտ անոր էական գծերն՝ ազգային նկարագիրը։ Այս տեսութեամբ լեզուի մէջ հնութիւնը օտարութիւն չէ, ոչ ալ նորութիւնը խորթութիւն կը նշանակէ, այլ պարզապէս պէսպիսութիւն ձեւի եւ արժէքի մէջ։ Իսկ «մեռեալ» տարր այն կրնայ միայն նկատուիլ, ինչ որ գեղարուեստօրէն մեռեալ է, այսինքն անարժան ապրելու։ Գեղարուեստի պատմութեան մէջ ինքնատիպօրէն կը յաջորդեն իրարու, առանց մեռեալ նկատուելու, որովհետեւ կը տեսնուի որ յաճախ վերստին եռ կը դառնան անոնք։

Երկրորդ կէտը, իբր եզրակացութիւն, այն է թէ ինչպէս որ ազգի մը քաղաքակրթութիւնը չի կրնար առանց արտաքին ազդեցութեան մնալ եւ ոչ ալ յառաջանալ, այնպէս ալ լեզուն առանց ազդեցութեան չի կրնար մտածուիլ։ Բայց ազդեցութիւնը կրնայ վնասաբեր եւ կամ նպաստաւոր ըլլալ։ Այսօր մեր խօսած լեզուն ի՞նչ ազդեցութիւններ կրած է, եւ այսուհետեւ ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի կրէ

(Տար.)

(7)

Հոգիներու փոթորիկ է՝ որու ընթացքին վիրաւոր եւ յոգնաբեկ արուեստագէտը կը կարծէ խաղաղութիւն գտնել իր կնոջ խանդաղատ հոգիին մէջ: Ինքնախաբէութիւն միայն, ան, աշխատանոցին մէջ կիսաւարտ արձանը իրեն կը սպասէ. Արուեստի կոչումին եւ օրինակը —Ջիոքոնդան— ամէն օր կ'երթայ հոն, Թանկագին կաւը շարունակ խոնաւ պահելու համար, մինչ պատրաստ Սէտալայի ըմբռնող մատներու հպումին…

Արուեստին ձգողականութիւնը անկէ ուժեղ է: Սէտալա չի կրնար անոնց իր արուեստին ապրիլ: Եթէ իրենն համար Ջիոքոնդան արուեստն է՝ Սիլվիայի համար ան կին մըն է լոկ, անհաւասար մրցակից մը:

Երկու կիներու հանդիպումը՝ Սէտալայի աշխատանոցին մէջ՝ ճակատագրական հետեւանք կ'ունենայ Սիլվիայի համար:

Ջիոքոնդա խորապէս վիրաւորուած եւ յուսահատ՝ Սիլվիայի արտայայտած բառերէն եւ յայտնութիւններէն, կը խոյանայ փշրելու Սէտալայի գործը, մինչդեռ Սիլվիա կ'ուզէ արգիլել: Պայքարի ընթացքին արձանի բեկորները կը ճմլեն Սիլվիայի երկու ձեռքերը…

Վերջին տեսարանին Սիլվիա ձեռնատուած — մարմնապէս եւ հոգեպէս վիրաւոր — խլեակ մըն է մարդկային, քրուած վազեմի ու ժամերով անկիւն մը, ծովափին ուր Սիրէնէտտա՝ յուզկոտարիկներուն հետ մանրիմի համար կրող կիսախելագար ու ռահհեր աղջիկը՝ հին, երջանիկ օրերու ոգեկոչումներով կուգայ Թրվոտալ իր չուրջը, յանկարծ բանալով հէքեաթներու աշխարհ մը, ու պատմելով՝ յափշտակեալ՝ այլաբանական չքնաղ հիւսուածքներու մէջ փաթթուած հէքեաթներ:

Տեսարանը կը փակուի խորապէս ցնցող պատկերով մը:

Սիլվիայի աղջիկը — Փոքրիկ Պէատան կը բերեն իր մօրը մօտ: Ան կը նետուի մօրը կուրծքին, բայց Սիլվիա ձեռքեր չունի այլեւս գրկելու համար իր զաւակն անգամ…

Գործողութեամբ եւ չարժումներով աղքատ, բայց ներքնաշխարհային ապրումներով չքնաղօրէն հարուստ այս գործը — կը կրկնեմ — չատ դժուար է իրականացնել մեր բեմին վրայ, մեր ներկայ ուժերով:

Անշուշտ դերակատարները չատ գնահատելի, ջանքերով աշխատեցան մօտենալ տ'Անունցիոյի գեղեցիկ գործին բարդ հանգոյցներուն:

Շէյքսփիրեան ողբերգութիւններուն նման, խոտ-ակցի վարպետին գործը կը պարունակէ վիճակներ, ուր բառի մը մանաւոր չեշտաւորումը կամ շարժում մը երանգաւորումը միայն կրնան արժեցնել եւ խորացնել արտայայտուած միտքը:

Գ. Գ. Տէրվիշեանին վիճակուած էր չատ ծանր պատասխանատւութիւն մը՝ արձանագործ Լուչիօ Սէտալայի դերը:

Տարբեր դերերու մէջ իր Թեթեւ, զուարթ եւ հաճելի խաղը գնահատելու առիթը ունեցած եմ: Այս անգամ դերին պատասխանատու նկարագիրը փորձաքար մը եղաւ երիտասարդ դերասանին համար, ցոյց տալով որ ան գնահատելի յաջողութեամբ կրնայ մօտենալ հոգեբանական ծալքերու, եւ իրագործել բաւական կնճռոտ ապրումներ եւ խորունկ զգացումներ:

Իր կնոջ՝ Սիլվիա Սէտալայի նոյնքան ծանր դերը ստանձնած էր Տիկ. Լ. Պետրոսեան, որ խղճմտօրէն ուրեց տալ հոգեպէս եւ մարմնապէս վիրաւոր կնոջ եւ մօր ներքին տուայտանքը:

Իր ձայնին անբաւարարութիւնը՝ միացած արտահին հնչական անյարմարութեան՝ առաջին երկու արարուածներու ընթացքին վնասեցին արտայայտութիւններու արժէւորումին, անլսելի մնալով հանդիսականներուն մեծամասնութեան:

Աւելի տպաւորիչ եղան երրորդ՝ եւ մանաւանդ չորրորդ արարուածին մէջ իր աղջկան հանդիպումի պահերը, ուր հոգեկան տառապանքի ճիչերը եւ արտայայտութիւնները գեղեցիկ էին:

Ջիոքոնդան կը մարմնացնէր Տիկին Լաթիֆեան, որ գիտցաւ չատ կարճ յայտնութեան մը մէջ խտացնել այն յատկութիւնները, որոնք գինքը կը դասեն մեր երիտասարդ կին ուժերուն առաջին չարքը:

Իր արտասանութեան բնմականու-թիւնը — յստակութիւն եւ հնչականութիւն — հաղուագիւտ արժէք մը կը ներկայացնէ, միացած իր խղճամիտ խաղին:

Սիրէնէտտայի դերը իր փոքրութեան համեմատութեամբ կը պարունակէ խաղի, արտայայտութեան եւ զգացումի չատ դժուարամատչելի պայմաններ, վերարտադրութեան ժամանակ ծիծաղելի ըլլալու փորձութեան ենթարկելով՝ եթէ ան չարուի կատարեալ գիտակցութեամբ եւ հոգեբանական ճշգրտութեամբ:

Տիկին Գ. Մաքսուտեանի բոլոր նախորդ խաղերը կրած են կիրթ եւ փորձառու դերասանուհիի մը արուեստին կնիքը: Այս անգամ նոյնպէս իր ստեղծած Սիրէնէտտայի սիլուէթը — իր զգեստաւորումին ամենափոքր մանրամասնութեան մէջ իսկ — եղաւ խաղին մթնոլորտը բնորոշող տարրը: Շնորհիւ իրեն՝ խաղին վերջաւորութիւնը հագաւ արուեստի մասնաւոր յատկանիշ, ուսումնասիրուած եւ ըմբռնուած հոգեբանութեան մը վերարտադրութեամբ, ու պատճառելով գեղարուեստական իսկական հաճոյք:

Գնահատելի էր Գ. Թորոսեան՝ Լօրէնցոյի մէջ, Թէեւ իր դիմափոխութիւնը (կրիմ) հարկ եղած չափով չէր յատկանշուած: Հաճելի էր նոյնպէս Գ. Շահլամեանի Կոզիմօն, վարժ չարժ ու ձեւով եւ բեմական արտաքինով՝ զոր առաջին անգամ տեսնելու հաճոյքը կ'ունենայինք:

Պէտք է յիշել նաեւ փոքրիկ Օր. Գազազեանը Պէատայի դերին մէջ՝ վարժ ու համարձակ, եւ Տիկին Աղնաւուրեան՝ որ վերջին պահուն կը ստանձնէր Ֆրանչէսկայի դերը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— • —

ՊԵՐԼԻՆ, 7 ապրիլ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ, ըստ սովորականին, Պերլինի հայ գաղութին տարեկան ընդհանուր ժողովը, մասնակցութեամբ բաւական Թիւով հայրենակիցներու: Ներկայ էին նաեւ չատ մը երիտասարդներ, ուսարութեան մէջ հասակ նետած:

Ժողովին օրակարգին վրայ կը գտնուէին. 1. հաշուետուութիւն գաղթ. միութեան վարչութեան, 2. հրաժարում հին վարչութեան եւ ընտրութիւն նորին: Ժողովին կ'ատենապետէր Տոքթ. Զ. Գրինֆիլդ, ատենադպիրն էր՝ Գ. Ե. Աբէլեան:

Վարչութեան կողմէ քարտուղար Գ. Մելիք կարդաց գրաւոր հաշուետուութիւն մը, անցած տարուան գործունէութեան մասին — բարոյական եւ նիւթական: Արդիւնքը միանգամայն գոհացուցիչ էր: Հետեւելով այս գաղութին մէջ երկար տարիներէ ի վեր աւանդութիւն դարձած տեսակ մը անգիր կանոնին, վարչութիւնը անցնող չրջանին եւս անթերի կերպով տօնած է ազգային բոլոր տօները եւ կազմակերպած այդ եւ ուրիշ առիթներով հաւաքոյթներ: Այսպէս, տօնուած են ըստ պատշաճի՝ ապրիլ 24ի սգահանդէսը, մայիս 28ի անկախութեան, այլեւ մշակոյթի տօնը եւն.: Դարձեալ, մանուկներու համար կազմակերպուած է յատուկ երեկոյ մը, Հայ Օրիորդներ ալ գաղթ. վարչութեան աջակցութեամբ սարքած են իրենց մէկ առանձին երեկոյթը: Տեղի ունեցած է նաեւ տարեկան հաւաքոյթ մը՝ գեղարուեստական բաժնով:

Անցեալ տարիներուն նման, հայ մանուկները չարունակած են մայրենի լեզուի դասեր առնել հոգեւոր հովիւ Գ. Ծ. վրդ. Շահլամեանէ, որ իր եկեղեցական պարտականութեանց հետ՝ միեւնոյն ատեն ուսուցչի պաշտօն կը կատարէ: Բարոյական գետնին վրայ, այլ առիթներով եւս Գաղթ. Վարչութիւնը կատարած է իր բոլոր կարելին:

Անցնելով նիւթական հաշուետուութեան, ան եւս գոհացուցիչ է, նկատի ունենալով մանաւանդ ներկայ պայմանները: 1934 յունուարէն սկսելով մինչեւ 1935 մարտի վերջը, Գաղթ. Միութիւնը ունեցած է 4365 մարք մուտք. ամսավճարներէ՝ 3050 մարք (կոր գումարներով), նուէրներէ՝ 786 մարք, հանդէսներէ գոյացած՝ 323 մ., եկեղեցւոյ հասոյթ՝ 142 մ., նախորդ վարչութենէն փոխադրուած՝ 79 մարք: Ելքը եղած է՝ 4005 մարք, որմէ՝ հոգեւոր հովուին ռոճիկ՝ (15 ամսուան) 2250 մարք, հոգ. հովուին հին պարտքերու հաշւոյն՝ 546 մ., եկեղեցւոյ, դպրոցական եւ գիւանատան ծախսեր՝ 568 մ., նպաստներ 640 մարք: Պատրաստ դրամ 360 մարք: Հոգեւոր հովուին հին պարտքերէն կը մնայ տակաւին վճարելիք՝ 488 մարք: Ասոր դիմաց՝ վարչութիւնը ստանալիք ունի 250 մարք եւ պատրաստ դրամ՝ 360 մարք.

Այս հաշուետուութիւններէն յետոյ վարչութիւնը տուաւ իր հրաժարականը: Ընդհանուր ժողովը գոհունակութեամբ լսեց զեկոյցը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան, անոր բարոյական եւ նիւթական միանգամայն բաւարար գործունէութեան համար:

Այնուհետեւ ժողովը անցաւ օրակարգի յաջորդ կէտին՝ նոր վարչութեան ընտրութեան: Անուանական քուէարկութեամբ՝ մէկ տարիով վերընտրուեցան հրաժարուած վարչութեան բոլոր անդամները, Գ.Գ. Ա. Շալճեան, Վ. Թաֆայէլեան, Մելիք Ա. Տարբճեան, Ա. Գույումճեան եւ Փաչանեան: Վարչութեան հրաժարեալ անդամ Գ. Գրիլճեանի փոխարէն ընտրուեցաւ Գ. Դ. Դաւիթխանեան: Միեւնոյն ատեն, ընտրուեցաւ հաշուեքննիչ մարմին մը, անդամակցութեամբ Գ. Գ. Մ. Համբարձումեանի, Մ. Տարբճեանի եւ Գ. Տէր Յարութիւնեանի: Գալուստ յանձնուեցաւ անոր՝ քննել անցեալ եւ գալիք տարուան (1934 յունուար — 1936 մարտ), այլ եւ անցեալէն (1932 մարտ — 1933 մարտ) առկախ մնացած հաշիւները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 8 ապրիլ.— Ապրիլեան մեծ եղեռնի 20րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Հ. Յ. Դ. Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէ. նախապէս յայտարարութիւններ հանած էր եւ զաղութին քաղաքական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէր, որպէսզի ազատօնը համազգային մասնակցութեամբ կատարուի: Դժբախտաբար քիչեր միայն պատասխանած էին եղած հրաւէրին: Եւ Ապրիլ 11/24ը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էջմի «Քեափ» խումբի, Կրթասիրաց միութեան եւ «Անդրանիկ» Թատերախումբի:

Սրահը կը հեծէր հոծ բազմութեան մը չունչին տակ: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին Ֆրանսական եւ հայկական դրօշակները, իսկ բեմին աջ ու ձախ կողմը դետեղուած էին հայ մտաւորականներու մեծադիր նկարները: Սեւ կտորի մը վրայ կը կարդացուէր «Յարգանք Ապրիլ 11/24ի նահատակներուն»:

Հանդէսի բացման խօսքը ըրաւ ձեր Թղթակիցը, ներկաներէ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն պահեցին, յարգելով յիշատակը մէկ միլիոն զոհերու: Նախապահ ըսաւ յայտնեց, որ չատ մը կազմակերպութիւններ չեն մասնակցած եւ նոյնիսկ բաւած են թէ իրենք մեռել ալ չունին Ապրիլ –/24ին մէջ: Քանի մը պատշաճ խօսքերով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ աւելցուց — «Թուրքը ուզեց Հայաստանը առանց Հայու կառավարել, Թուրքը ուզեց աշխարհի վրայ 50 Հայ միայն Թողուլ եւ այդ մնացորդներն ալ տեղաւորել եւրոպական Թանգարաններու մէջ, եւ յիսուն տարի յետոյ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ յիսուն տարի առաջ Հայ անունով ցեղ մը գոյութիւն ունէր: Ցաւօք գիտէ.: Աւստրալիա բաւի տարուան հայ ժողովուրդի Թիւը 4 միլիոնի կը մօտենայ եւ այս օր հայ ժողովուրդը կեցած է դէմ առ դէմ եւ հաշիւ կը պահանջէ Թուրքէն: Շատեր կը մեղադրեն հայ յեղափոխութիւնը ըսելով, թէ ան պատճառ եղաւ հայ ժողովուրդի կոտորածին. Մեր յեղափոխութիւնը յիսուն տարուան պատմութիւն ունի միայն: Սակայն ի՞նչ էր վիճակը հայ ժողովուրդին, հակայեղափոխութեան չրջանը: Նոյն բռնութիւններն ու հալածանքները, ջարդ ու աքսոր, մահ ու կոտորած: Յեղափոխութիւնը ճնչուած ժողովուրդներու եւ ազգային փրկութեան անհրաժեշտ պայմանն է, ազատութեան եւ իրաւունքի միակ պաշտպանը»:

Երգչախումբը առաջնորդութեամբ Օր. Փափազեանի կ'երգէ «Մեր հայրենիք», «Խաղաղութիւն ձեզ», «Տէր կեցո» եւ «Լռեց ամպեր»ը: Կ'արտասանեն օրիորդներ՝ Անահիտ Տէր Նազարէթեան, Ա. Սիմոնեան, Ս. Համբարձումեան, Լ. Յովսէփեան, պարոններ՝ Ա. Առաքելեան, Ս. Գինոսեան, Կ. Նաւօեան, Ա. Գինոսեան, Ս. Քէնտօեան, Քրիստափոր, իսկ Ն. Առաքելեան մեներգ: Սգատօնին իր արժէքաւոր մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ ծանօթ Թառիստ Գ. Արզար, որ նուագեց «Դըլէ եաման», «Պարգիր ազգիւր», Քնքի երգը, եւայլն, ուրիշ ընտիր կտորներ: Վերջին պահուն կարդաց ինքնագիր ոտանաւոր մը՝ յատկապէս օրուան տօնին համար գրուած: «Անդրանիկ» Թատերախումբը ներկայացուց Ա. Աճարեանի «Կոյր Աշուղ»ը: Դերակատարներն էին Լ. Գալաճանեան, Հասան պէյ, Ա. Առաքելեան (Կոյր Աշուղ), Գինոսեանը (Հրայր), Ս. Գինոսեան եւ Կ. Նաւօեան Ա. Բ. զինուորներ: Խաղը անցաւ յաջող Ներկաներէն չատեր յուզուեցան

Լեւոն Գէդուլն

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԹՈՅՆ ԿԸ ՍՐՍԿԵՆ

— • —

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթի մէկ խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ «այլասերական» խորհրդածութիւնները («Արեւ», 29 մարտ).

— «Փարիզի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեամբը կամ նախաձեռնութեամբը կազմուած «Միացեալ յանձնաժողով»ը կամ ուրիշ որեւէ անունով կազմուած ս եւ է մարմին չի կրնար գոհացում տալ ընդհանրապէս գաղթահայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամներուն ակնկալութեանց, եթէ երբեք Միութեան կեդրոնը իմէ չհեռացնէ խմբակներու չարագուշակ ստուերը կամ գործակալները եւ կորովի կերպով մը գլուխը չանցնի ներգաղթի կազմակերպութեան գործին, որուն յաջողութիւնը ամէնէն առաջ կախուած է անկեղծ համոզումէ, ներկայ Հայաստանի հանդէպ հաւատք եւ հաւատարմութիւն ունենալէ եւ մանաւանդ անճար հայ ղանգուածներու կացութեան ու պահանջներուն իրական ծանօթութենէ, որ կրնայ ձեռք բերուիլ այդ զանգուածներուն մօտենալով, անոնց մէջ մտնելով, զանոնք լսելով եւ սիրելով:

Վերջին թղթաբերով Փարիզէն ըստացուած հայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ երկու գաղթականական օփիսներու ներկայացուցիչները — որոնցմէ մէկն է Գ. Ա. Խատիսեան եւ միւսը՝ Գ. Լ. Բոշալեան — ձեռք ձեռքի տուած գացեր են կիկին ժըննէ: Բայց չենք գիտեր թէ այդ ներկայացուցիչները ինչ ծրագիրով ներկայացեր են Նանսէնեան գաղթականական գրասենեակին եւ ինչ են ստացեր, որպէսզի Հայոց համար «ծովերէ ան-դին» նոր երկիրներ չփնտռուին: Գիտենք միայն որ այդ երկու իրարմէ «անբաժան» ներկայացուցիչները, որոնցմէ մէկուն երբեւիցէ ամէն անգամ որոշ գումար մը կ'արժէ Բարեգործականին, «վերապահ» են ներկայ Հայաստանի եւ ներգաղթի հանդէպ, ինչ որ ալ ըլլան իրենց չքբունեքով բռածնելը կամ երեւոյթները փրկելու համար ըրածները: Տարիներէ ի վեր Ազգերու Ընկերութեան մօտ հայ գաղթականներու գործին հետապնդում ընկալարողներին ենթարկիչհոյսահայ հայրեստները — կամ նախկին հարուստները — եւ մտաւորականութիւնը, որոնք չեն ներած բոլշեւիկներուն՝ իրենց սեփական հարստութեան եւ դիրքերուն կորուստը եւ ասոր համար ալ բոլորուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան չուրջ: Այս մարդոց համար չատ աւելի արժէք ունին իրենց անձնական կիրքն ու հաշիւները, քան թէ հայ ժողովուրդին բեկորներուն փրկութեան գործը: Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնը միանգամընդմիշտ պէտք է թօթափէ այդ չքախմբին ազդեցութիւնը, որ վերջերս — եթէ ճիշդ է մեր տպաւորութիւնը — սկսած է դեր խաղալ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, զայն «անկուսակցականացնելու» պատրուակին տակ մղելով «կուսակցական» դիրքաւորումի ընդդէմ Հայաստանի եւ Հայաստանի կողմին կեցած կազմակերպութեանց:

Այդ ազդեցութիւնները թօթափելով է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը պիտի կրնայ անցնիլ ներգաղթի չարժումին գլուխը, եւ օգտուելով կաթողիկոսական Նուիրակին Փարիզի մէջ ներկայութենէն՝ զօրաւոր կազմակերպութեամբ մը օժտել ներգաղթի կեդրոնական մարմինը, որուն մէջ կուն արդէմ ՀՕԿը եւ Հայաստանի շինարարութեան նուիրուած բոլոր Հայրենակցականները: Այդպիսի կեդրոնական մըն է միայն, որ պիտի կրնայ դիմումներ կատարել ըլլայ Փարիզի մէջ կամ այլ մայրաքաղաքներու խորհրդային դեսպանատանց մօտ, ըլլայ Ժընեւի եւ ըլլայ նոյնիսկ Մոսկուայի մէջ, Ներգաղթի գործը հանելով «բարեգործականի» վիճակէն եւ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ գետնի վրայ հետապնդելով արտասահմանէն Հայաստան մեկնումը այն հայ գաղթականներուն, որոնք այլեւս չեն կրնար ապրիլ օտար երկիրներու մէջ եւ կամ կ'ապրին իբրեւ բեռ ուրիշներու վրայ»:

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

ԱԽՈՅԵԱՆ ԿԸ ՀՌՉԱԿՈՒԻ

— • —

ՎԻԷՆ, 2 ապրիլ (Ուշացած).— Շարք մը ախոյենական եւ բարեկամական մրցումներէ վերջ, (միջազգային), ամէնէն հետաքրքրականն եւ վերջին ախոյենական մրցում մը տեղի ունեցաւ A.S.L.ի դաշտին վրայ, ընդդէմ Լիոնի Խուլ-համրերուն խումբին, որոնք Ֆրանսայի ընդհանուր խուլ-համրերու խումբերուն ախոյեանն են: Խաղը սկսաւ ժամը 4ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով: Գնդակը մէկ բերդէն միւսը նետուելէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկսաւ ճշգրիտ «փասներով» յառաջանալ: Հրմայեակի փասին վրայ Նուպար չահեցաւ առաջին նշանակէտը, առաջին կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 1ի դէմ Օով: 5 վայրկեան դադարէ վերջ երկրորդ կիսախաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով: Շատ ջանացին խաղը հաւասարեցնել, բայց անօգուտ: Գնդակները եռ կը մղուէին շնորհիւ Գալուստ հին խաղացողներէն Վահրամ Գալէնտէրեանի: Սարր Վահրամ եւ Աշոտ Գալեան իրենց փորձառութեամբ միշտ չուարման կը մատնէին հակառակորդը, գնդակները ետ դրկելով: Խաղը վերջանալու 5 վայրկեան մնացած տիրապետելով դաշտին, Հ. Մ. Ը. Մ.ը չահեցաւ երկրորդ նշանակէտը: Ուրեմն խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 2—0ով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողները բոլորն ալ գնահատանքի արժանի էին: Մանաւանդ Խորէն Լուսարեւեանը, որու մասին Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին: Հազիւ 17 տարեկան, խոստմնալից Ֆութպօ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

—.—

Հօրեղբօրս տղան՝ Պետրոսը, Թէեւ մեր տարիքն ունէր, բայց աւելի կարճահասակ ըլլալով, նոյնպէս ալ քայլերը փոքր, ամէնուս ետեւը մնացած էր: Բայց, ահա մեզմէ հեռու ձայնեց.

— Ըհա, ես գամ: Եւ ուրախութեամբվազեց գէպիբամպոսը :Մենք ալ հաւաքուելով հասանք իր քով, ստուգելու համար թէ ճի՞շդ է, թէ ոչ, կը խաբէ հանելու համար մեզի: Ճիշդ էր: Բոլորուեցանք բամպոսին չուրջը: Այդ տարին առաջին անգամն էր որ կը տեսնէինք զայն:

Հազիւ հողէն դուրս ելած, սիրունիկ կոկոն մըն էր տն մեղմի գոյնով: Մեր Պետրոսը բերը տեղաւորած էր որ հանէր, յանկարծ, մեր խմբապետուազականութիւ Մասիսը յայտարարեց.

— Կեցէք, մի՛ հանէք: Աս պըպըլիկ (կոկոն) է ա՛ն: Թող բասվի ու մեծնայ. մեղք է: Թող պըպըլիկները մնան, չժողվենք: Ինչոք (մինչեւ) գալ կիրակի ընենք ալ կու մեծնան, կու բասվին, ըն ատեն զանք նը կու ժողվենք:

Ես գոհ չմնացի Մասիսի այդ յայտարարութենէն: Սկսայ կարմրիլ — ճերմկիլ: Սիրտս սկսաւ նեղել արագարագ: Ինչ որ կ'ըսէր անկեղծ չէր, այլ կը նախանձէր հօրեղբօրս տղուն: Եթէ ինքը գտած ըլլար, «պըպըլիկ — մըլիկ» մուկի չպիտի տար եւ որքան պիտի հպարտանար «առաջին անգամ ես գտայ» ըսելով.

Բայց ես չկլլեցի: Անմիջապէս բերնս առաւ ծայրը դրի բամպոսին կողքին ու միւս կողմը պորտին: Մէկ անգամէն մարմնիս ծանրութիւնը տալով ու ոտքերս գետնէն կտրելով բամպոսը հողէն դուրս հանած էի արդէն:

Տեսակ մը յաղթական մէկ կողմ քաշուեցայ քթիս տակէն ժպտալով.

— «Պըպըլիկ» է եղեր … ճաշին անգամ ինքը գտնէր նը, պըպլիկ — մըլիկ չկար …

Մեր Կունձին ալ միասին էր, ինք եւս զգաց թէ անիրաւութիւն մը եղաւ ու ես բարկացած մէկ կողմ քաշուեցայ: Անմիջապէս քովս գիրք բռնեց լարուած վիճակի մէջ, պոչը կամարաձեւ չինած ու բերած հասցուցած մինչեւ մէջքին մէջտեղը, մէկ դիս կը դիտէր, մէկ տղաքը, կարծես մէկ փոքրիկ հրամանիս վրայ յարձակելու, ուր որ պէտք էր:

Տղաքը գոհ էին իմ յանդուգն փորձէս եւ սկսան ծիծաղիլ եւ միեւնոյն ատեն բամպոսը Պետրոսին ձեռքէն առնելով, կարգով իրենց երեսին քսեցին ու համբուրեցին:

Մասիսը որ անձայն կեցած էր տեղը, չհամարձակեցաւ ինծի ալ դէմ գալ, որովհետեւ գիտէր թէ ինչ գաղտնիքներ ունէր, որ միայն ես գիտէի: Հապա որ լուր տայի Նազկոնց Մաքը հարսային, թէ սեւ պլաստ (պուչը կտրած) հաւերը պիթուեր Թուճարենց Մասիսը մորթեց մեր խանին մէջ … եւ ուրիշ չատ մը գողութեան դէպքեր: Սոփրուած տեղի տուաւ իմ յաղթանակիս եւ ըսաւ.

— Ինչոր է … Թող ըլլայ … Ընտրէ է նը պըպլիկներն ալ կու հանենք:

Ու առնելով բամպոսը Պետրոսին ձեռքէն, ինքն եւս երեսը քսեց համբուրեց չատ գտնելու համար:

Տղաքը դարձեալ ցրուեցան եւ սկսան փնտռել: Երկրորդին արժանացաւ Օվկենց Մուշեղը, ուրախութեամբ պոռալով եւ վազելով քովը: Ծաղիկը գեղեցիկ կերպով բացուած էր հովանոցի նման:

— Ըհա, մէկ հատ ալ ես, ձայնեց Մասիսը քիչ անդիէն ու բերը բամպոսին կողքին դնելէ վերջ, աչքերը չորս կողմ ձգեց, ճիշանծը, ախպարը, քուրը, մարը, հարը եւ զանազան ազգականները գտնելու համար:

— Ըհա, մէկ հատ ալ ես գտայ, ձայնեց Օվկենց Մաքսուտը, Մասիսէն տասը քայլ մը հեռաւորութեան վրայ: Բայց մեր աւազակապետ — խմբապետը «աւել բառը նշանածը» ըսելով վազեց, մօտեցաւ եւ չթողուց որ հանէ: Մաքսուտ սոփրուած, հեռացաւ յաջորդ մը նայելու:

Այս ձեւը տեսակ մը օրէնք էր մեր գիւղին համար, եթէ ոչ, Մասիսը անիրաւ յայտարարելով, բամպոսը Մաքսուտին հանել տալը դիւրին էր: Եթէ մէկը բամպոս մը գտնէր առաջին անգամ, իրաւունք ունէր այդ փոքրիկ սահմանին մէջ զանուածներուն համար յայտարարելու — Ատիկա հայրն է, միւսը մայրն է, տղան եւն.:

Այս սովորութիւնը մեզ փոխանցուած էր մեր պապերէն ու մենք ալ կը պահէինք եւ կը հնազանդէինք իրարու բամպոսի եղանակին:

Դժբախտաբար տակաւին չատ քիչ էր բամպոսը հողէն դուրս ելած ու մենք ահագին տեղեր ոտքի տակ առնելով հազիւ 3—4ական հատ գտած էինք:

Մօտեցած էինք արդէն Արեգունի կամ մը կոչուած բարձր լերան ստորոտը, ու պէտք էր սկսէինք բարձրանալ լեռն ի վեր ահագին բարձրութեան վրայ: Եւ ահա Օվկենց Մուշեղը այդտեղ գտաւ չորրորդ թէ հինգերորդ բամպոսը: Տեղը չատ քարուտ ըլլալուն պատճառաւ, չա՛թ, բերը մէջտեղէն երկուքի բաժնուեցաւ առանց բամպոսը հանելու, դէչ կերպով յուսահատութեան մատնելով Մուշեղը

Ճիշդ մէջտեղէն կտրած էր ու կարելի չէր այլ եւս գործածել: Զոր կազնի ալ չկար մօտերը, նոր մը չինելու համար: Իսկ Թաց կաղնիով ալ կարելի չէ բամպոսի բեր չինել, որովհետեւ, չուտով ծայրը կը գառնայ ու հողին մէջ չի բանիր:

Մուշեղ ճարահատ մօտեցաւ Մասիսին, անոր ունեցած երկու բերերէն մէկը ուզեց գործածելու համար: Բայց հետեւեալ կոպիտ պատասխանը ստացաւ.

— «Պաչիկ»(1) կէեր քուրըդ Օսանեան խաստմնաս ինծի տալու … ըն վախտը կուտամ:

— Հայտէ, ծօ փիճ, պատասխանեց Մուշեղ, եւ թթուած դէմքով հեռացաւ Մասիսէն ու մօտեցաւ ինծի.

— Ներսիկ ախպար, եկօր օրթախ հանինք: Մէկ բերը երկուքիս ալ հերիք է. առաջարկեց Մուշեղ: Ընդունեցի առաջարկը, որովհետեւ մեր խնամիին տղան էր եւ եթէ չընդունէի լաւ չպիտի ըլլար ու թերեւս տղան յուլով տուն վերադառնար:

Ու այնուհետեւ մինչեւ իրիկուն մենք միասին էինք Մուշեղին հետ:

Տղաքը ամէն մէկը զանազան ուղղութեամբ Արեգունի փէշերէն բռնեցին ու սկսան աչքերով մաղելով, բարձրանալ դէպի վեր՝ գագաթը:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(3)

---

(1) Մուշեղին գլուխի առաջամասին վրայ փոքրիկ կլոր տեղ մը մազերը ճերմակ էին ճիշդ պաչիկի նըման, ասոր համար Պաչիկ կը կոչէին զինք:

լիստ մըն է որ կը պատրաստուի Վիենի Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս յաղթութեամբ եւ անոյեան հաշակումով քարոզական աղմուկ մը եւս կ'իջեցնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գոյնզգոյն հակառակորդներուն, որոնք իրենց բանսարկութիւններով կ'ուզէին վարկաբեկել մասնաճիւղը: Մասնաւորապէս ռամկավարներու օրկանին աշխատակիցը Պ. Մ. Մալումեան, աջէն–ձախէն խօսելէ վերջ կը գրէր թէ «չարժեր Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին խօսիլ կամ գրագիլ, որ 11 ու կէս անդամ ունի», եւն.:

Ահա «11 ու կէս անդամ» ունեցող միութիւն մը այսօր իր դաշտակարգին մէջ առոյեան կը հռչակուի: Դեռ «Արծիւ» մըն ալ ունինք որ միշտ կը առնքայ: Առ ի տեղեկութիւն կը յայտնենք թէ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի 36 կէտ, «Արծիւ» մարզականը 14 կէտ:

❖ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը ապրիլ 6ին սարքած էր ընկերա–համակրական խնճոյք մը, ի պատիւ իր մարզիկներուն, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ

Յակոբ Մարոսեան

Դաշտօնանէ եղան նաեւ Վարշաւայի, Սօֆիայի, Մոսկուայի հելլէնական ըլեադանները, ինչպէս եւ Պ. Թաֆայէլ, Ազգերու Դաշնակցութեան Յունաստանի գլխաւոր պատուիրակը:

18 տարեկան Հայ մը կեղծ չէքեր կը թափէր..

Ոստիկանութիւնը ամբ օր ձերբակալեց չորս Արեւելցիներ, երկուքը այր, երկուքը կին, որոնք ամբաստանուած են թէ կեղծ չէքեր կը քշէին:

Երկու կիները, Պաղեստինցի Եսթեր Լէքէր, 19 տարեկան եւ քոյրը՝ Մաթուշա, 24 տարեկան, իրենց ամիքը ձեռք առին, երբ դուրս կ'ելլէին Մատլէնի մէկ դրամատունէն: Յուպարկութեանց հետեւանքով մէկուն վրայ գտնուեցաւ 930 անգլ. ոսկի, իսկ միւսին վրայ՝ 93.000 ֆրանք: Հարցաքննութեան առնեն խոստովանեցան թէ իրենց մեղսակիցներն են Լեւոն Ենովքեան (ոմանք կը գրեն Եարբքեան?), ծնած 1917ին, Պաղեստինի մէջ, եւ Ռէժինըլտ Ալեքսանտր Քոուպէր, 24 տարեկան, ծնած Լոնտոն, նախկին ոստիկան Եաֆայի: Քիչ յետոյ այս երկուքն ալ ձերբակալուեցան եւ խոստովանեցան թէ խարդախութիւններ գործած են: Լեւոն Ենովքեան, որ ութ ամիս առաջ պաշտօնեայ եղած է Եաֆայի մէկ դրամատան մէջ, չէքի բաց տետրակ մը գողցած եւ անոր շնորհիւ կեղծ չէքեր հանած է: Կ'ըսուի թէ չորսը միասին մօտ մէկ միլիոն ֆրանքի խարդախութիւն գործած են:

Թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կը պատմեն Լեւոնի մասին: Լաւ յանձնարարականներ ունենալով, յաջողեր է քարտուղարը դառնալ Եաֆայի դրամատան տնօրէնին: Օր մը կը ծանօթանայ վարժուհի Եսթէրի հետ եւ այնքան կը մտերմանան որ, կ'որոշեն ամուսնանալ: Իսկ դրամ՞ը: Լեւոն վարպետօրէն կը կեղծէ տնօրէնին ստորագրութիւնը, ուզուած գումարը նշանակելով բաց չէքին վրայ, իսկ նշանածը կ'երթայ կը գանձէ: Յետոյ մեղրալուսնի ճամբորդութեան կ'ելլեն: Գործը լաւ կ'ընթանար, երբ Եսթէր պաղտնիքը յայտնեց իր քրոջ, որ նոյնպէս նշանած մը ունէր Լոնտոնի մէջ: Եւ խարդախութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Լեւոն 100 անգլ. ոսկիի չէք մը կը ստորագրէ Հռոմի մէջ, եւ Եսթէր կը գանձէ: Յետոյ, Փարիզի մէջ, միեւնոյն ձեւով, երկու քոյրերը ապրիլ 4ին կը գանձեն 84.000 ֆրանք, Լոնտոնի մէջ, ապրիլ 7ին՝ 2400 անգլ. ոսկի: Ապրիլ 9ին չորս մեղսակիցները Փարիզ կու գան, եւ դրամին համը առած ըլլալով, աւելի իւղոտ փորձ մը կը կատարեն: Լեւոն 5000 անգլ. ոսկիի չէք մը կը շինէ եւ երկու քոյրերուն կու տայ, գանձելու համար: Բայց արդէն ոստիկանութիւնը գտած էր հետքը.

»»»··«««

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՋԻԱԼԻ ՆՈՒԱԶՈՒՄ կը ցուցնէ: Վերջին տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 6ին լրացող շաբթուան ընթացքին գործազուրկներու թիւը պակսած է 9020 հոգի: Մարտ 1էն ի վեր գործ գտած են աւելի քան 28.000 գործազուրկներ:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐՏԵՍ Պերլինի կէսի ձերբակալման առթիւ սխալ տեղեկութիւններ հրատարակուած ըլլալով, ներքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս կ'ազդարարէ թէ 1924 յունուար 24ի օրէնքով բացարձակապէս արգիլուած է որ եւ է ձեւով հրատարակել ազգային պաշտպանութեան եւ պետական ապահովութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ կ'անտեսեն այս օրէնքին: Դատական նախարարութիւնը քննութիւն բացած է այս մասին:

ՏԱՌԸ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆԵՐ բաց պիտի մնան կիրակի օրերը, Փարիզի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, դիւրութիւն տալու համար ժողովուրդին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան առաջին դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ... ին Ֆլօրիա Ճաշարանին մէջ: կը դասախօսէ՝ Ս. Վ ՐԱՖԵԱՆ:

Նիւթ «Ի՞նչ է կարմիր խաչը»:

Կը հրաւիրուին մասնաճիւղի անդամները:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, 16 ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի մէջ: Բոլոր անդամուհիներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի վարչութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավենիւ տ'Իթալի: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Գար տէ լա Փօմի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը կիրակի երեկոյ, ժամը 8ին, Սալոն Մասիսի ներքնասրահին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Դասախօս՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան:

ԳԱՒԱՌ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը: Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի:

Կը խօսի Ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՀԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԳՐԱԴԱՐԱՆԻն

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէօտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(4 արար եւ 11 պատկեր)

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը

ճոխ պիւֆէ | Մուտք 5 ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈՋԿԱՏԻ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ իր հիմնարկութեան երկրորդ տարելիցին առթիւ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի 14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 10 Quai du Port (Petit Pernod)ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ եւ ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 3րդ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին, Maison Alfort Café du Commerceի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղւոյն Քաղաքապետարանի շէնքին ճիշդ դիմացը

կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

կը խօսի Գնդ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով «Գերմ. վերջին պատերազմներ»

Գնդ. Բաղդասարեանի կողմէ խիստ կարեւոր գեկոյց Մարտիկներու Միութեան տեսակէտի մասին եւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ:

Հաղ. միջոց.— Գամբէյէն առնել 81 թիւ օթօպիւս.

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton. Métro Odéon-St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ

Լաւագոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օփերէթը՝ 4 արար

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Աղնաւուրեան, Պ.Պ. Աղնաւուրեան, Սվաճեան, Գմրէթեան եւ Սամճագ

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 ֆր. — Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff, 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՄԱԿԸ

— •• —

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Dr. BIDON**ի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Օպայից Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. **KRAFFT BONNARD**ի

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան)

ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Սէնֆօնիք օրքէսդր՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ընկ. Վ. ՉԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ՀՐԱՒԷՐ ՀԱՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Այն որբերը որոնք պայմանագրութեամբ Ֆրանսա բերուած են եւ այժմ ինքնութեան թուղթերու փոփոխման համար դժուարութիւններու ենթարկուած են կամ անձագիր չունին, ժողովի կը հրաւիրուին, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 130, Bld. St. Germain, Փարիզ, Քաֆէ տը լա Սուրսի ներքնասրահին մէջ: Նման պարագաներու մէջ գտնուող գաւառի որբերէն կը խնդրուի գրել իրենց անունը, մականունը եւ իրենց հասցէն՝ H. Tashjianի, 17, Rue Maître Albert, Paris (5).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց մտածեցի, թէ նախ պէտք է Նէնէին յանձնել ձկնորսին պահելու համար, եթէ կը գտնեմ նրան այնպիսի բարի մարդ, ինչպէս պատմում էր Նէնէն: Իսկ յետոյ կ'աշխատեմ մի մի կերպով քաւոր Պետրոսի ձեռքից դուրս բերել իմ արծաթը, որ նա ոչինչ չհասկանայ: Երբ այդ կատարուած կը լինի, այն ժամանակ կ'առնեմ Նէնէին եւ կը հեռանամ մի տուն ուխտարհ եւ այնտեղ նրա կեանքը ապահով վիճակի մէջ կը դնեմ:

Բայց ես չգիտէի, արդեօք Նէնէն կը համաձայնուէ՞ր մնալ ձկնորսի տնակում եւ սպասել ինձ, մինչեւ ես քաւոր Պետրոսի հետ հաշիւներս վերջացնէի: Նրան փորձելու համար ասեցի.

— Նէնէ, մենք ուրիշ տեղ պիտի գնանք, դու չես կարող միշտ մեզ մօտ մնալ: Հիմա ես քեզ ազատ եմ թողնում, ուր որ ուզում ես, գնա:

— Ես քեզանից չեմ բաժանուի:

— Ինչո՞ւ:

— Ես հիմա չատ եմ վախենում:

— Առաջ չէի՞ր վախենում

Չէի վախենում, նրա համար որ, չէի իմանում, որ մարդիկ այդքան վատ են լինում...

Նա ակնարկում էր իրան չարչարող աւազակների վրայ:

— Կարելի է ես էլ վատ եմ:

— Դու լաւ մարդ ես. ես քեզանից չեմ վախենում:

— Ես հեռու երկիր պիտի գնամ:

— Ուր որ գնաս, կը գամ քեզ հետ:

— Բայց եթէ մնա՞մ այստեղ:

— Ես էլ կը մնամ քեզ մօտ:

— Մենք տուն չունենք:

— Այդ անտառի մէջ մեզ համար մի խրճիթ կը շինենք, նրա մէջ կ'ապրենք:

Նա դարձեալ յիշեց աւազակներին եւ խօսքը փոխեց.

— Ջէ, հեռու, այստեղից շատ հեռու գնանք:

Խեղճ աղջիկ, ի՞նչ էր, որ նրան այսպէս կապեց ինձ հետ, արդեօք էր, որ, արդեօք երախտագիտական զգացմո՞ւնքը, որ ես նրա կեանքը ազատեցի մահից. Այդ հարցերը քննելու համար ես ոչ միջոց ունէի, եւ ոչ ժամանակ: Ես միայն մտածում էի Նէնէի կեանքը գոնէ առժամանակ ապահով վիճակի մէջ դնել, մինչեւ քաւոր Պետրոսի հետ գործերս վերջացնէի: Ինձ հրամայուած էր սպանել նրան, եթէ ես այդ հրամանը չկատարէի, անտարակոյս կը կատարէր նա, որ հրամայեց ինձ: Աղջիկը չէր կարող ազատուել քաւոր Պետրոսի զայրանութիւնից, եթէ նա հասկանար, որ սաւ կային կենդանի է մնացել նա:

Մենք այժմ գտնւում էինք լեռնային բարձրութեան վրայ: Մեր առջեւ բացւեցաւ անսահման մայր – արծաթափայլ տարածութիւն — ծովը:

- Հիմա մօտեցանք ձկնորսի անակին, ասաց Նէնէն:

— Քեզ կը տանեմ նրա խրճիթը:

— Ես այնտեղ մենակ չեմ մնայ:

— Ես շուտ – շուտ քեզ մօտ կը գամ:

— Ամէն օր, հա՞:

— Հա, ամէն օր:

Մենք պէտք է իջնէինք լեռնային զառիվայրը, որ տանում էր դէպի ծովեզրը: Անտառը այստեղ վերջանում էր, սկսւում էին մանր թուփեր միայն: Այդ թփերի մէջ թաղնուած էր ձկնորսի խրճիթը, ոչ այնքան հեռու ծովի ափից: Այդ մենաւոր խրճիթի մէջ բնակւում էր այն զաղտնածածուկ մարդը, որի մասին շրջակայքում ոչինչ տեղեկութիւն չունէին, թէ ո՞վ է նա, ո՞րտեղից է եկել, կամ ի՞նչ մարդ է:

Ես զգում նրան իբր պատուել հետ այնպէս բարի, որպէս պատմել էր Նէնէն: Նրանք խիստ սիրով ընդունեցին իմ առաջարկութիւնը, մանաւանդ երբ պատմեցի անբախտ աղջկայ աղէտալի անցքը:

— Որդի չունէինք, Աստուած մեզ որդի ուղարկեց, ասաց ծերունին, — կը պահենք մեզ մօտ, կը սնուցանենք, գուցէ մի ժամանակ բախտաւոր կը լինի նա:

Ես չտապում էի, գիտէի, որ քաւոր Պետրոսը որպիսի անհամբերութեամբ սպասելիս կը լինի ինձ: Ես առաջարկեցի ձկնորսին իմ ոսկիով լի քսակը, բայց նա հրաժարուեցաւ ընդունելուց: Երբ պատրաստւում էի հեռանալ, Նէնէն հարցրեց.

— Ե՞րբ կը գաս.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
14
ԱՊՐԻԼ
14 Avril
1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

.. Գ ՏԱՐԻ — Année N° ...

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ...

Ծաղկազարդ է այսօր: Ի՛նչ հեգնութիւն, նայելով այն միջավայրին ուր կը գտնուինք, եւ յիշելով այն աշխարհաւաւեր սարսափները, որ սկսան այդ օրերուն, քանի տարի առաջ...

Հախուռն իր քրիստոնէական մեղմութիւնով, Ծաղկազարդն ալ — Ծառզարդար — հայ ժողովուրդի սրտին կը խօսէր իբրեւ ազգային տօնախմբութիւն մը: Իբրեւ մնացորդը հեթանոսական հաւատալիքներու:

Այդ օրը յոյս կը ծաղկէր հոգիներու մէջ, եւ խնծիղ մը կը թրթռար դէմքերուն վրայ, քանի որ, իբրեւ աւետաբեր գարնան, բնութիւնն ալ կը խայտայ ծիլերով, ծաղիկներով ու տերեւներով:

Ինչպէս Վարդավառը, Ծաղկազարդն ալ կարելի չէ խեղդել ժամու մը գմբէթին տակ, աւելի կամ պակաս վաւերական արարողութիւններով:

Արդ, ունի՞նք այսօր այդ Ծաղկազարդը — Ծառզարդար:

Ո՞ւր են հարազատ ծաղիկները, ուռիները, դաշտերը, լեռները...

Ո՞ւր են երգերը, կանչերը, պարերը, ուխտերը...

Ո՞ւր են սրօրը, խոփը, լծկանը, լծվարը, տունն, ջրտուքը...

Այդ բոլորին փոխարէն, ահա պողոտաները լուսացնցուղ, ծխնելոյզները երկնասլաց, եւ մեքենական թաւալումը քաղաքակրթութեան մը որ գլխու պտոյտ կը պատճառէ, որ անընդհատ կը հրմշտկէ, կը սրբէ, կը հարթէ ու կը մանրէ...

Եւ մենք՝ տաշեղներ այս համայնակուլ թաւալման մէջ, տարբեր՝ հազար ուղղութեամբ, բայց ոչ մեր կամեցողութեամբ:

Ու միտքերը բնազդաբար կ'երթան կը կառչին թուականի մը, որ ոչ ամիս էր, ոչ տարի, այլ դարաշրջան: Վախճանը՝ դարու մը եւ պատմութիւնը՝ դարերու:

Վերջ ի վերջոյ, ի՞նչ է այն որ կը կոչուի 1915ի հայաջինջ սարսափները կամ Ապրիլեան Արհաւիրք:

1915ը ահաւոր պոռթկումը չէ՞ հարիւր տարի, հարիւրաւոր տարիներ առաջ սկսած պայքարի մը, որ կ'ամփոփուի մէկ բառի մէջ — Գոյամարտ:

Բոլորս մէկ չէի՞նք շշնչար իրարու, ամէն տեղ եւ ամէնուն,— Հասա՛ծ է ժամը...

Ժա՞մը չուտ հասաւ թէ մենք ուշ մնացինք,— այսանդ չէ որ պիտի քննենք:

Ուշ — կանուխ պիտի հասնէր ճակատագրական ժամը ճակատամարտի մը, որ կ'որոտար դարերու մէջէն, մերթ ստորերկրեայ եւ մերթ բացայայտ: Մերթ կրաւորական եւ մերթ ահեղագոչ:

Եւ ժամը հասաւ ճիշդ այն պահուն, երբ աշխարհ մը բռնկած էր, ճարճատելով ու սարսելով իր հիմերուն վրայ:

Իւրաքանչիւրն իր սպասելիքն ունէր այդ համատարած եւ ահեղնագոռ ճարճատման եւ փլուզման մէջ, յաղթանակներու եւ պարտութեանց գրոհին մէջ, թնդանօթներու որոտման եւ օդանաւերու թաւալման մէջ:

Մէկը՝ յոյս, միւսը՝ երկիւղ: Մէկը՝ դարաւոր տենչ, միւսը՝ վիշապի ախորժակներ: Մէկը՝ տարրական կարօտ հայրենիքի եւ ազատութեան՝ միւսը՝ ծարաւ սանձարձակ աշխարհակալութեան եւ արիւնահեղութեան:

Եւ աշխարհաւաւեր գրոհը պայթեցաւ մեր գլխուն, քանի տարի առաջ, երբ գլխիվայր բռնկած էր ամբողջ աշխարհ:

Ի հարկէ բոլորովին անզօր չէինք մենք:

Բայց, քանի տարի վերջը, այդ ո՞ր իմաստունն էր որ պիտի կրնար պնդել եւ ապացուցանել թէ՝ թշնամին այսքան յաղթած չպիտի ըլլար, եթէ մենք այսպէս չարժած ըլլայինք եւ ոչ թէ այնպէս:

Մեր հիմնական սխալն այն եղած է որ, հարեւանցի նայած ենք մեր շրջապատին վրայ եւ մեր սահմաններէն դուրս: Նոյն իսկ ամէնէն վճռական պահերուն:

Եւ այսօր ալ,— քանի տարի վերջը — կը գտնուինք նոյն հոգեբանութեան մէջ:

Մէկ միլիոնի կորուստ անգամ, այդ աննախընթաց եւ անդեբագանցելի Արհաւիրքը, չյօրեց վերահաստատելու մեր պայծառատեսութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը:

Նայեցէք ձեր չուրջը, նայեցէք աւելի հեռուն, բաղդատութեան փորձ մը կատարեցէք նոյնիսկ արիւնկզակ եւ «չէպլէպիճի» Թուրքին հետ,— եւ եզրակացուցէք:

Քանի տարի առաջ էր որ մեր մուխը մարեցին Թուրքիոյ մէջ, եւ քանի տարի վերջը, օտար ափերու սանձարձակ ազատութեան մէջ, դեռ չունինք միութեան գիծ մը, իբրեւ քաղաքական գիտակից:

Բանաձեւ, ծրագիր, իմաստութեան հեղաբաններ՝ հազարներով: Առաջին անցորդը կը պատմէ քեզի:

Բայց, փնտռէ ամէնէն անմիջելի գետինը եւ առաջարկէ որ համախմբուին,— իրար կը հաւասարակշռեն բացական ու ներկան:

Մե՛ծ բան էր, եթէ հարցը փակուէր ներկայ — բացակայով: Գոնէ բացորոշ կացութեան մը միխթարութիւնը կ'ունենայինք:

Մենք այդ մխիթարութենէն ալ զրկուած ենք:

Նոյն իսկ մէկ միլիոնի սգահանդէսը բաժնած է եւ կը բաժնէ ճամբաները, տարիներէ ի վեր:

Ուրեմն, քանի տարի վերջն ալ, այս ժողովուրդը չունի հաւաքական ուխտ մը, որուն առջեւ խոնարհէին բոլորը:

Կան ուխտեր, ինչպէս կան յարձակման եւ ոչ — յարձակման դաշինքներ: Բայց կը պակսի հիմնականը,— այն որ բոլոր դրօշները պիտի համախմբէր մէկ ազդանշանի վրայ, եւ որ եւ է պայքարի մէջ:

Արդեօք անո՞ր համար որ, հեռաւոր յիշատակ մըն է Ծառզարդարը եւ ցնորք մը՝ տարագիր հոգիներու Ծաղկազարդը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

— Ս—Ս —

ՀԻԹԼԵՐ Կ'Ը ՈՒԶԷ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ...

ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ԼԱՒԱՏԵՍ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Սթրէզայի ժողովը որ երեք օր տեւեց, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնուեցաւ երկրորդ օրը, ուրբաթ: Կարելի է ըսել թէ խորհրդակցութեանց ամբողջ ընթացքը փոխուեցաւ, երբ Սըր Ճօն Սայմըն հաղորդեց թէ Գերմանիա կը յօժարի միանալ արեւելեան ոչ — յարձակման դաշինքին, եթէ նոյն իսկ միւս ստորագրողները անջատ համաձայնութիւններ կնքեն փոխադարձ աջակցութեան համար:

Այս անակնկալը պաշտօնական ցեկոյցով ալ հաղորդուեցաւ, ինքնուան դէմ: Ձեկոյցը կ'ըսէր թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պաշտօնապէս հաղորդած է Պերլինի անգլիական դեսպանին թէ Գերմանիա պատրաստ է մտնելու արեւելեան ոչ — յարձակման դաշինքին մէջ: Այս յայտնութիւնը ընդհանուր լաւատեսութիւն պատճառեց, իբրեւ հանդարտեցուցիչ իրողութիւն Արեւելեան Եւրոպայի համար: Բոլոր պատուիրակները յայտնապէս գոհ էին: Սըր Ճօն Սայմըն լուրը հաղորդեց կէս օրուան նիստի ընթացքին, երբ լուսացուցիչ տեղեկութիւններ կուտար իր ճամբորդութեան մասին:

Դէպքին կարեւորութիւնն ըմբռնելու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչեւ լուրին ծանուցումը Գերմանիան հակում չէին ամեն արեւելեան դաշինքին մէջ: Միւս կողմէ, այն պայմանութիւնը կը տիրէ թէ Գերմանիա իրեն դէմ ուղղուած պիտի նկատէ անջատ համաձայնութիւնները, ինչպէս, օրինակ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ մշակուած դաշնագիրը: Իր անակնկալ որոշումով, Գերմանիա յանձն կ'առնէ չյարձակիլ արեւելեան որ եւ է պետութեան վրայ որ ստորագրած է դաշինքը: Ըստոյ, առարկութիւն չպիտի ընէ, եթէ, իբրեւ նոր երաշխիք մը իրենց ապահովութեան, այդ պետութիւններէն երկուքը փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքեն:

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ նոր քայլը չպիտի փոխէ բանակցութեանց ընթացքը: Ֆրանքօ-սովետ դաշնագրին պէս դաշինք մըն ալ կը մշակուի Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: Կ'ըսուի թէ Իտալիա եւս կ'ուզէ նմանօրինակ դաշնագիրներ կնքել Ռումանիոյ, Փոքր Համաձայնութեան եւ թերեւս Ֆրանսայի հետ: Մեծն Բրիտանիա վերապահած է իր որոշումը, մինչեւ որ Գերմանիա իր ամբողջ միտքը պարզէ: Ան չուզեր խանգարել սկսուած կամ առաջադրուած բանակցութիւնները, բայց կը յուսայ թէ Գերմանիոյ ապագայ դիրքը աւելորդ պիտի դարձնէ զանոնք:

Կը կարծուի թէ Լեհաստանն ալ պիտի հետեւի Գերմանիոյ օրինակին: Տակաւին անորոշ է Գերմանիոյ դիրքը՝ կեդր. Եւրոպայի դաշինքի մասին, որ կապ ունի Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանման հետ եւ որով մասնաւորապէս շահագրգռուած է Իտալիա: Գերմանիա վճռապէս չէ մերժած այս դաշինքը, բայց կը պահանջէ որ բացորոշապէս պարզուի անոր նպատակը:

Ի՞ՆՉ Է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Արեւելեան դաշինքը, այնպէս ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս, պիտի կնքուէր Խ. Միութեան, Գերմանիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պալթեան պետութեանց միջեւ: Դաշնագիրը կը տրամադրէր փոխադարձ աջակցութեան յօդուած մը, որուն համաձայն եթէ այդ ազգերէն մէկն ու մէկը յարձակման ենթարկուէր որ եւ է մէկուն կողմէ, միւսները անոր օգնութեան պիտի փութային: Աւոր համար ալ կը կոչուէր նաեւ արեւելեան Լոքառնօ: Այս ծրագրին հաւանեցան Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա, փետր. 3ի համաձայնութեամբ, Լոնտոնի մէջ: Սըր Ճօն Սայմընի եւ Պ. Իտընի վերջին ճամբորդութեան առթին, թէ Գերմանիա եւ թէ Լեհաստան մերժեցին ընդունիլ դաշինքը, ցորչափ կը մնայ փոխադարձ օգնութեան պայմանը: Այն առեն, Ֆրանսա անջատ համաձայնութիւն մը կնքեց Խ. Միութեան հետ, եւ հիմա նոյն ուղղութեամբ կը բանակցին Խ. Միութիւնը եւ Չեխոսլովաքիա: Գերմանիա կը կարծէ թէ իրեն դէմ ուղղուած գինակցութիւններ են այս համաձայնութիւնները, եւ ահա նոր առաջարկ մը կը ներկայացնէ:

ՖՐԱՆՍԱ ԿՏՐՈՒԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ուրբաթ առաւօտեան նիստին մէջ, պատուիրակները տեղեկութիւն չունէին Գերմանիոյ նոր առաջարկի մասին: Այնպէս որ, օրակարգը քննուեցաւ այնպէս ինչպէս ծրագրուած էր: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բանաձեւ մը առաջարկած էր, որուն երկար առեն ընդդիմացան Անգլիացիները, յետոյ միջին ճամբայ մը բռնելով: Ծրագիրը, որ կազմուած է Պ. Ֆլանտէնի կողմէ եւ որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, հետեւեալ հիմնական տրամադրութիւնները կը պարունակէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր պետութիւնները յանձն կ'առնեն Գերմանիոյ չտրամադրել ոչ փոխատուութիւններ ոչ ալ վարկեր, ուրեմն զրկել զայն նախանիւթեր ճարելու հնարաւորութենէն, երբ ապառած ըլլայ իր մթերքը:

Այժմ հարց է թէ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի վաւերացնէ՞ այս ծրագիրը, որ ընդլայնումն է իր ուխտի 16րդ յօդուածին եւ որ գործադրելի պիտի ըլլայ բոլոր անոնց դէմ որոնք այսպէս կամ այնպէս կը խանգարեն խաղաղութիւնը:

Այս մասին համաձայնելէ յետոյ, պատուիրակները քննեցին Աւստրիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան խնդիրը: Պ. Մուսոլինի ընդարձակ ղեկոյց մը կարդաց այս մասին, պարզելով սպառնացող վտանգները: Ի վերջոյ որոշուեցաւ մօտէն խորհրդաժողով մը գումարել Դանուբեան պետութեանց մասնակցութեամբ, ոչ — յարձակման ճշգրիտ դաշնագիր մը կնքելու համար:

※ Փարիզեան մամուլը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ Սթրէզայի ժողովը ընդունելով Ֆրանսայի բանաձեւը, բարոյապէս դատապարտած եղաւ Գերմանիա, մարտ 16ի որոշման առթիւ (վերազինումով պարտաւորիչ զինուորութեան): Այժմ կը մնայ յաջողցնել տնտեսական եւ ռազմագիտական պաշտպանման ծրագիրը, Ա. Դ. ժողովին առջեւ:

—·—

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ փոթորիկի բռնուեցաւ Լէնտաոյի մէջ (Ճիաօնա): Երեք նաւային սպաներ մեռան եւ ուրիշ երեք հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան, երբ կը փորձէին վար իջնել անկարելիով, որ շրջեցաւ եւ օդանաւին բեկորներուն տակ մնալով ջախջախուեցաւ:

Ձախէն աջ եւ վերէն վար.— 1. Պ. ՖԼԱՆՏԷՆ եւ Պ. ԼԱՎԱԼ (Ֆրանսա).— 2. ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՒ ՍՈՒՎԻՉ (Իտալիա) ... ՄԱՔԴՕՆԸԼՏ ԵՒ ՍԸՐ ՃՕՆ ՍԱՅՄԸՆ (Անգլիա)

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ Ռ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կ'իմանանք թէ մարտ 31ին Թիֆլիսի մէջ յանկարծամահ եղած է ծանօթ երաժշտագէտ Ռոմանոս Մելիքեան, որ վերջերս կարուած մը ունեցած էր:

Հանգուցեալը Ղզլարցի էր, 50—52 տարեկան: Ուսած է Նոր Նախիջեւանի բեմական դպրոցը, ապա Փեթերպուրկի երաժշտանոցը: Երաժիշտ — ուսուցիչ եղած է Թիֆլիսի մէջ: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն յետոյ փոխադրուեցաւ Երեւան: Երեւանի երաժշտանոցի հիմնադիրներէն մէկն էր եւ դասախօս եւ ... հաստատութեան: Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ, մասնաւորապէս «ռոմանսներ», որոնք շատ տարածուած են: Եւ Հայաստանի ամէնէն ժողովրդական երաժիշտներէն մէկն էր: Անկուսակցական էր, բայց ուղեկից բոլշեւիկներուն:

Թուրքիա եւ ոչ-յարձակման դաշինքները

Եւրոպայի խնամակալ իշխանը այցելութեան առթիւ ... ընդունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, որ միեւնոյն առեն նախագահն է Ա. Դ. Խորհուրդին: Ըստոյ երկու անգամ տեսակցեցաւ արտաքին նախարարին հետ, մասնաւորապէս քննելու համար Պալքանեան Միութեան դիրքը՝ ծրագրուած ոչ — յարձակման դաշինքներու մասին: Խորհրդակցութիւններէն յետոյ Թ. Արաս ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ: Այս առթիւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ Փոքր-Խորհրդային եւ ... դաշինքներու պէս պայմանագրութիւնները ... ազդակներ են եւրոպական խաղաղութեան ամրապնդման համար եւ պէտք է գոհունակութեամբ ողջունել բոլոր խաղաղասէր պետութեանց կողմէ: «Մենք ալ կուսակից ենք արեւելեան դաշինքին, ինչպէս եւ կեդրոնական Եւրոպայի վերաբերեալ դաշնագրին»:

200 միլիոն կիներու պատուիրակներ

ԺՈՂՈՎ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 18ին կը բացուի Կիներու Միջազգային Համագումարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ: Վաղուընէ (երկուշաբթի) սկսեալ երեք օր անընդհատ նախնական աշխատանքներ պիտի կատարուին ... մէջ (խաղաղութեան, հաւասարութեան, աշխատանքի, քաղաքացիութեան, ..., բարոյական հաւասարութեան, կնոջ քաղաքացիական վիճակի): Համագումարին պիտի մասնակցին կնոջական շարժման գլխաւոր վարիչները,— Տիկին Չէփմէն Քէթ (Ամերիկա), Օր. Էմիլի Կուռտ (Զուիցերիա): Ներկայացուցիչներ ղրկած են հետեւեալ երկիրները,— Աւստրալիա, Աւստրիա, Պելժիա, Պէրմուտեան կղզիներ, Պուլկարիա, Անգլիա, Տանիմարքա, Եգիպտոս, Սպանիա, Մ. Նահանգներ, Ֆինլանտա, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Յունաստան, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իրլանտա, Իսլանտա, Իտալիա, Ճամայիքա, Ճափոն, Հոլանտա, Լիւքսէմպուրկ, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Պաղեստին, Իրան, Լեհաստան, Փորթուգալ, Ռումանիա, Շուէտ, Զուիցերիա, Սուրիա, Չեխոսլովաքիա, Թուրքիա, Ուկրայնա, Ուրուկուէյ, Եուկոսլավիա: Այս բոլորը կը ներկայացնեն կանացի զօրաւոր կազմակերպութիւններ, որոնք ունին մօտ 200 միլիոն անդամ:

«Մաթէն» հաղորդելով այս լուրը, կ'աւելցնէ որ մինչ Թրքուհիները երեսփոխան ընտրուած են, Ֆրանսուհիները ոչ իսկ քուէարկելու իրաւունք ունին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ

Հունգարական թերթերը կը գրեն թէ թրքական կառավարութիւնը որոշած է այլ եւս թոյլ չտալ որ օտար բանուորներ աշխատին Թուրքիոյ մէջ, սկսելով յունիս 1էն: Այս որոշման հետեւանքով, 15.000 Հունգարներ պարտաւորուելու վտանգին առջեւ կը գտնուին: Քանի մը շաբաթէ ի վեր, բազմաթիւ Հունգարներ կը հեռանան Թուրքիայէն, լուր առած ըլլալով այս մասին: Հունգարական մամուլը կը պահանջէ որ կառավարութիւնը միջամտէ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ»Ը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել.— Գործադիր Մարմինը իր առաջին նիստը գումարեց 9 ապրիլ 1935ին, ժամը 21ին, Պուլվար Օսման թիւ 39, եւ իր դիւանը կազմեց հետեւեալ կերպով.— Նախագահ Հ. Մարմարեան, փոխ — նախագահ Տոքթ. Տէր Անդրէասեան, ընդհ. քարտուղար Ա. Քարեան, գանձապահ Գ. Մանուկեան:

Գործադիր Մարմինս որոշեց, որ ամէն օր, որոշ ժամերու, խորհուրդն մը գտնուի իր կեդրոնատեղին, Պուլվար Օսման թիւ 39, ծրիապար խորհուրդ տալու եւ աջակցութիւն ընծայելու համար պէտք ունեցողներուն, որոնք կրնան դիմել երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 14—15, իսկ հինգշաբթի օրերը ժամը 18—19:

ԵՐԵՔ ՕՐ ԵՐԵՔ ԳԻՇԵՐ անընդհատ, ընդամէնը 140 պատարագ պիտի մատուցուի ապրիլ 25—28, Լուտոի Մասապիէլ ժայռային մէջ որ ամբողջին ծանօթ է իբրեւ հրաշագործ: Այսպէս հրամայած է Պապը, Քրիստոսի 1900ամեա...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐԷՆ ՀՐԱԲՈՒԽԻ ՎՐԱՅ

Գաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ ըսենք թէ աշխարհ հրաբուխի մը վրայ նստեր է։

Նոյնպէս կը կարծենք որ գաղտնիք մը երեւան հանած չենք ըլլար, երբ հաստատենք թէ՝ այդ կացութեան գլխաւոր պատասխանատուն աշխարհակալ պետութիւններն են, եւ գլխաւորաբար Մեծն Բրիտանիան։

Երբ 1918 նոյեմբեր 11ին Զինադադար կնքուեցաւ դաշնակիցներու եւ Գերմանիոյ միջեւ, այս վերջինիս բանակները քայքայուած էին, ուժասպառ եւ յուսահատ։ Դաշնակիցներ դափնիներով պսակուած՝ կազմ ու պատրաստ էին յաղթանակի պտուղները լիուլի վայելելու, զինուորական գործողութիւնները փոխադրելով թշնամի երկրէն ներս, Գերմանիոյ արտին վրայ։ Դաշնակիցներու վերին հրամանատարին՝ մարաջախտ Ֆոշի եւ իր սպայակոյտին ծրագիրն էր այս։

Այդ ծրագրին համաձայն, քանի որ Գերմանիան էր պատասխանատուն 1914—18ի աշխարհասասան սպանդին, ինչպէս կը հաստատեն դաշնակից եւ աջակից պետութիւնները Վէրսայլի դաշնագրին մէջ՝ նոյն ինքն Գերմանիոյ ստորագրութիւնն ալ կցելով այդ ահաւոր խոստովանութեան, ապա անհրաժեշտ էր այդ պետութիւնը վերածել այնպիսի վիճակի մը, որ այլ եւս անվնաս դառնար ու յառաջիկային նոր վտանգներ չսպառնար Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան։

1918ի հաշտութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուէր ոչ թէ Վէրսայլի, այլ Պերլինի մէջ։ Եւ մինչեւ բոլոր պայմաններուն գործադրութիւնը, պէտք չէ պարպէին գերման գրաւեալ հողերը։

1870—71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմին օրինակը մէջտեղն է։ Պիզմարք անողոք եղաւ։ Սրտանի չանթահարիչ յաղթանակէն վերջ, ուր գերի ինկաւ Նափոլէոն Գ. կայսրը իր բանակով, փրուսիական զինուորները քալեցին Փարիզի վրայ եւ իրենց պայմանները պարտադրեցին Ֆրանքֆորթի դաշնագրով՝ Ալզաս—Լորէնի կցում, 5 միլիառ ոսկեդրամ տուգանք եւն.։ Բայց այդ բոլորին մէջ ամէնէն կարեւորն էր գերմանական կայսրութեան հռչակումը Վէրսայլի մէջ, Ֆրանսիոյ երկաթեայ վարչապետին՝ Պիզմարքի կարգադրութեամբ եւ Վիլհէլմ Ա. կայսեր մակաղին տակ։ Մինչեւ այդ ժամանակ Գերմանիան բաժնուած էր զանազան թագաւորութեանց, դքսութեանց եւ ինքնավար նահանգներու։ Պիզմարք գերմանական միութիւնը իրականացուց՝ ստեղծելով մեծազօր Գերմանիան եւ զայն օժտելով կեդրոնական ուժեղ կառավարութեամբ մը։ 1871—1914 ամբողջ 43 տարի՝ գերման ժողովուրդը զինուորական խիստ կարգապահութեան ենթակայ՝ աշխատեցաւ եւ ուժովցաւ բոլոր մարզերու վրայ։ Գերմանական ճարտարարուեստը սկսաւ մրցիլ անգլիականին ու ֆրանսականին հետ՝ Միջնաւոր ու Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր երկիրներուն մէջ։ Գերման բանակը իր արդիական կազմածներով եւ խիստ կարգապահ ու մարզուած զինուորներով ասպարէզ կը կարդար եւրոպական բոլոր բանակներուն։ Գերման նաւատորմը իր նոր ու մեծ մարտանաւերով կը սպառնար գերազանցել ծովերու թագուհին։

Այսպիսով ահաւոր պետութեան մը դէմ է որ աւելի քան չորս տարի ճակատեցան դաշնակիցները։ Գերմանիա իրաւունք ունէր ուրեմն յոխորտալու 1914էն առաջ։ Իսկ վերջերս ալ Հիթլէր արդար հպարտանքով կը յիշէր թէ մեծ պատերազմը պարտութիւն չէր Գերմանիոյ համար, այլ իսկական յաղթանակ մը, քանի որ ճակատած էր թշնամիներու ամբողջ աշխարհի մը դէմ, Թուրքիայէն մինչեւ Ամերիկա։

Արդ, քանի որ դաշնակիցները Զինադադարին ամէն միջոց ունէին անվնաս դարձնելու Գերմանիան, չհամարձակեցան անողոք գտնուիլ Պիզմարքին պէս, պարտադրելու համար իրենց բոլոր պայմանները։ Դաշնակից բանակները գրաւեցին միայն Հռենոսեան շրջանի հողերը, զորս պարպեցին դաշնագրի պայմաններուն ամբողջական գործադրութենէն առաջ, յանուն խաղաղութեան, բայց առաւելապէս շնորհիւ Անգլիոյ խաղերուն։

Անգլիոյ այդ խաղերը երեւան եկան Զինադադարի առաջին օրերէն իսկ։ Մինչ Ֆրանսացիները կը պահանջէին յառաջխաղալ եւ գրաւել Գերմանիան, Մեծն Բրիտանիան իր Լոյտ Ճորճներով արգելք հանդիսացաւ, զօրավիգ ունենալով խաղաղասէր Ուիլսընները։

Եթէ չհաշուենք Ալզաս—Լորէնը, որուն փոխ—վրէժով երկու սերունդ հասցուցած էր Ֆրանսա եւ որ նիւթականէ աւելի բարոյական կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ՝ վերատիրանալով այդ հողամասը, Գերմանիոյ պարտութենէն առաւելապէս օգտուողը եղաւ Անգլիան, որ մէկ կողմէ փճացնել տուաւ գերման նաւատորմը, միւս կողմէ առիւծի բաժինը առաւ գերմանական գաղթավայրերէն։

Զինադադարէն ի վեր անցնող 16 տարիները բաւական եղան ենթակառուցուած մթնոլորտ մը ստեղծելու եւ այսօրուան հրաբխային վիճակին յանգելու համար։

Միջազգային բոլոր խորհրդաժողովներու մէջ, դարձեալ Մեծն Բրիտանիան է, որ իր երկդիմի ընթացքով կը [illegible] անտանելութիւնը [illegible]։ Եւ դեռ մինչեւ վերջին օրերը յստակօրէն չէ ճշդած իր դիրքը քաղաքական այս փոթորկալից շրջանին, առիթ տալով զանազան երկդիմի մեկնութեանց։ Այնպէս չէ՞ր իր դիրքը 1914ին՝ Պատերազմի նախօրեակին։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը մարդ չգիտցաւ թէ Անգլիա պիտի մտնէ՞ր պատերազմին թէ չէզոք պիտի մնայ։

Տարիներով Գերմանիան քաջալերել եւ անոր սպառազինման անուղղակի օժանդակելէ վերջ, այսօր Անգլիա մտահոգութեամբ կը դիտէ հետեւանքները։ Գերմանիան իր սպառազինութեամբ սկսած է վտանգ մը դառնալ Եւրոպայի խաղաղութեան։ Անգլիան մինչեւ այսօր իր կղզիներուն մէջ ապահով կը զգար ինքզինք՝ ապաւինած իր հուժկու նաւատորմին։ Այսօր սակայն ծովերն ու [illegible] այլ եւս չեն կրնար պաշտպանել Անգլիան։ Օդանաւը դարձած է ահարկու զէնք մը որ սահման չի ճանչնար։ Ցամաքն ու ծովը միեւնոյնն են անոր համար։ Այդ էր պատճառը, որ վերջերս Պօլտուին հանդիսաւորապէս արտասանեց պատմական դառնալու կոչուած այն խօսքը թէ Մեծն Բրիտանիոյ սահմանները Տուվրի ժայռերուն վրայ չեն այլ եւս, հապա Հռենոսի ափերուն վրայ։

Հիթլէր Պերլինի [illegible] ընթացքին Սըր Ճոն Սայմընին հաղորդեր է որ Գերմանիոյ օդանաւային ուժը կը հաւասարի անգլիականին, եթէ արդէն չէ գլած անցած զայն։ Այս յայտարարութիւնը [illegible] մը պէս պայթեցաւ անցեալ օր Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ, ահագին իրարանցում յառաջ բերելով։

Սիկիլէն ի վեր առաջնակարգ եղած է Անգլիոյ վիճակը. ձգտելով աշխարհը պահել մշտավառ հրաբուխի մը վրայ, մինչ ինք իր կղզիներու բարձունքէն կը դիտէ հրաշէկ լաւաներուն ցոլքերը։ Ան երբեք չէ [illegible] որ իրմէ զօրաւոր պետութիւն մը գոյութիւն ունենայ։ Ամէն առիթ օգտագործած է՝ ինքը գերազանցելու ձգտող պետութեան գլխուն [illegible] հարուածը իջեցնելու համար։

Անշուշտ Անգլիոյ մէջ ալ հոգեբանական փոփոխութիւններ կատարուած են, բայց հիմնականը կը մնայ անփոփոխ։

Այսպէս կամ այնպէս, ներկայ սպառազինութիւնները ուրիշ բանի պիտի չծառայեն, բայց եթէ միշտ բորբոքած պահելու հրաբուխը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

T. S. F.

Ժամանակակից մեծագոյն գիւտերէն մէկն է T.S.F.ը որուն, մարդկութեան պարգեւած զանազան բարիքները հոս թուելու նպատակ չունիմ։

Հեռաւոր երկիրներու հաղորդակցութեան մօտական միջոց, օրուան լուրերը կայծակի արագութեամբ տարածող կախարդիչ մեքենայ, վերջապէս օրուան իբր մեծագոյն շնորհը՝ ամէնուն բերանը T.S.F., նորէն T.S.F եւ միշտ T.S.F

Բայց, մարդկութիւնը իրեն ընծայուած պարգեւի գործածութիւնը չէ կրցած երբեք սահմանաւորել, եւ, երբեմն, այս իսկ պատճառաւ անոր զոհ գացած է։

Արդարեւ, այդ կասկածելի տուփը որ միանգամայն երաժշտութիւն կը սփռէ չորս դին, ո՞ր աստիճանի կը ծառայէ մեր երաժշտասիրութեան եւ հետեւաբար կրնա՞յ արդարացնել իրեն վերագրուած հիացումը։

Գրպանէք քիչ մը։

Ամէն արուեստ հոգեկան ապրումի միջոց է եւ հետեւաբար բարոյականի մեծ աղբիւր մը։ Ամէն մարդ իր կարողութեան չափով կրնայ եւ պարտի մշակել անոր որ եւ է մէկ ճիւղը, զայն ունենալ իբր պաշտամունքի առարկայ։ Քանի որ հարցը երաժշտութեան վրայ է, կրնանք ըսել անվարան որ T.S.Fը վհատեցուցիչ դեր մը կատարեց այն օրէն ի վեր երբ անհատականներու մէջ փոխադրեց երաժշտութիւնը, տարբեր խօսքով՝ ինք մտեցուց երաժշտութիւնը մարդոց, երբ բնականօրէն մարդիկ պէտք էին մտնել անոր։

Երաժշտութիւնը իսկական վայելք մըն է այն ատեն միայն, երբ ամէն օր քիչ քիչ անոր մօտենալով, իր թաքուն գաղտնիքները քիչ քիչ երեւան հանելով, կրնանք թափանցել անոր զմայլելի բովանդակութեան։

Մարդիկ երաժշտութիւն կը մշակեն երկու նպատակով.— կամ զայն ասպարէզ ընտրելով իրենց ապրուստը շահելու, եւ կամ հոգեկան բաւարարութեան համար։ Այս նպատակով է որ երաժշտասէրներ, մանաւանդ միջակ դասակարգի մարդիկ, տակաւին ժամանակ կը գտնէին ու ջանք կը թափէին հետեւելու, դասեր առնելու եւ ըմպելու քիչ քիչ իր բարիքները։

Երկու պարագաներուն համար ալ T.S.F.ը վնասակար տարր մըն է։

Այժմ անիմաստ կը համարուի երաժշտութիւնը իբր ասպարէզ ընտրել։ Իսկ հոգեկան վայելքի համար, բաւարարութիւնները յաղթելով անշուշտ, մարդիկ կ'ըսեն թէ կ'արժէ՞ հիմա ժամերով դաս սորվիլ, ուսուցիչ վարձել, քանի որ ձեռքի մէկ հպումով մագնիսական կոճակ մը մեր ուզածը կուտայ ...

Եւ անոնք սկսան այլ եւս որոշ չափով հրաժարիլ նուագահանդէսներէն, Օփերայէն եւ Օփերա—Քոմիքէն. Ի՞նչ պէտք հագուիլ, շքուիլ, անհանգիստ ըլլալ, երթալ վճարել ու լսել, քանի որ անկողնի մէջէն ալ կրնանք մեր նպատակին հասնիլ։

Երաժշտական մեծ կազմակերպութիւնները նախ արհամարհեցին ժողովրդական այս մասնութիւնը եւ իրենց գործը շարունակեցին կիսովին պարապ սրահներու առջեւ եւ կամ դժուարութեամբ լեցնելով զանոնք։ Ի վերջոյ սակայն անձնատուր եղան microphoneին, զանէ անկէ վարձատրութիւն մը կորզելու մխիթարութեան առջեւ ակարանալով։

Եւ յարգանքը վերջացաւ երաժշտութեան հանդէպ, ինչպէս որ քանի մը տարիէ ի վեր նոյն բախտին արժանացած է թատրոնը, խօսուն սինէմայի [illegible] պատճառաւ։

Փոխ առարկուի թէ կատարելագործուած գործիքով մ'ունկնդրուած երաժշտութիւնը շատ յստակ է եւ նոյնքան հաճելի է լսել սենեակին մէջ, վառարանին քով։ Այս առարկութիւնը թերեւս իր արդարանալի կողմը ունենար, եթէ գոնէ մարդիկ պէտք եղած շահագրգռութիւնը ցուցնէին գիտնալու, բայց յաճախ այս բանին համար իսկ ոչ մտահոգութիւն եւ ոչ հետաքրքրութիւն ունին։ Նկարագրենք թէ ուրիշ ինչպէս կ'ունկնդրուի [illegible] յարկէն Պէթհովէնի մէկ սէնֆոնին, օրինակ, [illegible] խուցէն։

Հոս, այր եւ կին, օրինակ, օրուան անցքերու մասին կը խօսին, «Փառքի Սուապ» կամ «Էնթրանսիժանթ»ը իրենց ափին մէջ, տղաք կատուին հետ կը խաղան, մինչ սէնֆոնին իր ամէնէն չքնաղ մասին մէջ է։

Առաջին յարկը, նոյն երաժշտութեան պահուն զբաղած են ճաշելով կամ խոհանոցի աշխատանքով։

Երկրորդ յարկը շատ մը մարդիկ հաւաքուած են ու երեք չորս նիւթի վրայ խօսակցութիւնը բոլոր խառնուած՝ մեծ ժխոր մը կը սփռէ։ Սէնֆոնին միշտ կը նուագուի։

Երրորդ յարկը աւելի պատիւ չընծայեր, այր ու կին կը կռուին, երախան կը ճչայ։

«Թէչէօս է պըլօթ» կը գոչէ չորրորդ յարկի թղթախաղի սեղանին շուրջ խմբակ մը այրերու, մինչ իրենց կիները դրացուհիին հագուստին կամ գլխարկին վրայ իրենց կարծիքը կը յայտնեն [illegible]։

Հինգերորդ յարկը՝ սիրահար զոյգ մը իր [illegible] կը գործածէ [illegible]։

Վեցերորդ յարկը աւելի բախտաւոր չէ։ Հոս ալ տանը մարդ չկայ։ Եւ գործիքը ... բաց թողեր են

Այս բոլոր մարդիկ երաժշտասէրներ են։

Կը գտնուին անշուշտ անձեր, որոնք վերջապէս կ'ուզեն լսելու համար լռել եւ ուշադրութեամբ կը մօտենան գործիքին [illegible], սակայն մեծ մասամբ փոխուած, շատ անգամ ալ վերարտադրութիւն մըն է սկաւառակի (disque)։ Լաւագոյն՝ երկու անգամ կեղծուած երաժշտութիւն մըն է, ինչ որ կը նմանի անուշահոտ մը երկու անգամ թուղթի մէջ փաթթելէ յետոյ, այդ ձեւով ճաշակելու։

Կան մարդիկ, որոնց վրայ T.S.F.ը որոշ ջղային գրգռութիւն ստեղծած է։ Այսպէս, ատոնք չեն կրնար առանց անոր ապրիլ, եւ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն բաց կը թողուն գործիքը։

Ամառնային հեղձուցիչ օդով մը, շէնքերու բակէն կը լսուին բոլոր յարկերու T.S.F.ները միեւնոյն ժամանակ տարբեր երկիրներու մէջ, եւ կը ստեղծուի հիանալի երաժշտութիւն մը։

Իսկ, պողոտաներու վրայ, սրճարաններու [illegible] բնուած են ձայնաստր գործիքներով, անոնց խռպոտ եւ չափէն աւելի զօրաւոր երաժշտութիւնը խառնուած ամբոխին խօսակցութեան, «ափէրէ»թիֆօի գոլորշիներուն, բարինքի հոտին, օթոմոպիլներու ժխորին եւ ծուխին, նոյնքան զմայլելի եւ հեշտալի զգացում կը հայթայթեն ...

Մարդիկ ջղագրգռուած՝ աղմուկի պէտք ունին գինելու համար։ Գործիքները կը դրուին վաճառատուներու մէջ, եւ մինչեւ իսկ Մէթրօներու կայարաններու մէջ։

Եւ իբր վերջին նորութիւն, հիմա կան taxiներ օժտուած T.S.F.ով։

Եւ այս երաժշտասէր խելագարութիւնը իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին ..

Ամէն գժդխութեան մէջ, մարդ [illegible] մխիթարական բաներ կը կարծեն գտնել, եւ հիմա ալ այս բոլորը կը շփոթեն գիտութեան եւ յառաջդիմութեան բարիքներուն հետ։

Նկատելի պարագայ մըն է որ T.S.F.ը եւ իրմէ վերջ խօսուն եւ երաժշտական շարժանկարը, միայն Ֆրանսայի մէջ աւելի քան 20 հազար երաժիշտներ անգործութեան մատնեցին։

Եւ մինչ իւրաքանչիւր գործիքի վրայ դրուած տուրքէ մը պետական գանձը կը նպաստաւորուի տարեկան մօտ 40 միլիոն ֆրանքով, միեւնոյն ատեն Քոմէտի Ֆրանսէզը, Օփերան եւ Օփերա—Քոմիքը իրենց դռները փակելու վտանգին առջեւ գտնուեցան։

Այս բոլորը՝ յառաջդիմութեան հաշիւ պատուղները ...

Ա. ԳԱՐԹԸՆԵԱՆ

ԹՈՒՂԹ ԶՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՅՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մօրս լոյսէ նուէրին համար,

Իբրեւ Տեսի՛լք լուսեղէն, ամենայն ժամ,
Կը յածախես դուն ինծի,
Նազելաձե՛ւ կը քալես՝ իմ արիւնիս ընդմէջէն,
Եւ սլաքն արժանաւորեան — նա՛յս քեզի —
Միշտ դէպի վե՛ր կը թեքի՝ յիշատակէդ պրկուած...
Օրհնեա՛լ ըլլայ՝ յիշատակդ անմոռաց ... :

Յիշատակդ արեւի՛ն չափ ըլլայ թող,
Եւ արեւին շողերուն պէս կենսատու՝
Թո՛ղ հասցունէ իմ մէջս ալ՝ անմահութիւնը Մահուան...

Ո՞վ բաւէ որ մեռած ես դուն,
Ես՝ ակնածում եմ քեզմով,
Եւ գարնան պէս կը յորդիմ՝
Ճառագայթներո՛դ վերանորոգ ... :

Նուէկ գիշեր.— Ո՛, ամէն օր, ամէ՛ն օր —
Սուսերին հետ գիրկընդխառն,
Դո՛ւն ու ես, մեր տունին մէջ էինք դեռ,
Ինծի ըսիր. «Որդեա՛կ իմ,
Թուրքին վրայ, մեր հայրենի,
Բո՛յն մը շինէ՝ թշնամիներուն տարագիր ... »

Դուն՝ վտա՛րիկ մա՛յր, մանրանկարն Հայրենիքիս,
Քու հողիդ խաղաղութի՛ւն ըլլայ թող,
Ու իրեւէդ յետոյ ես, քու կարօտդ իբրեւ զօտի՝
Հայրենիքիս կապեցի,
Ու, կ'երգեմ որ՝ կը սիրե՛մ զայն...:

Մայր իմ անո՛յշ, անմա՛ն,
Հոգւոյդ համար ի՞նչ աղօթեմ, սակէ զատ,
Երբոր ինքնին աղօ՛թք է այն,
Եւ Սուսե՛րդ ինծի վահան...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Մենք տեսանք թէ նորօրութենէն առաջ լեզուն օտար լեզուներու ոչ թէ լոկ ազդեցութիւնը կրած էր, այլ ուղղակի ողողուած էր՝ ոչ միայն բառերու խայտաբղէտ վոհմակ՝ այլ ամբողջական ասութիւններ, խորհելու եղանակներ անգամ թափանցեր էին լեզուին արքայանիստ։ Միայն թուրքերէնն ըլլար, միայն թաթարերէնը կամ ռուսերէնը, կամ թուով քանի մը լեզու միայն ըլլար, տակաւին դիւրին էր։ Բայց այսօր մեր գաղթային կացութեան բերմամբ մեր լեզուն ամէն ազգի եւ ամէն լեզուի ազդեցութեան տակ կը գտնուի, եւ ի՛նչ կայ լեզուի [illegible], որ անդադարաբար կ'ընդունի իր վրայ օտարութեան շունչն ու մղումը։ Ի՞նչ կրնանք կամ պէտք ենք ընել մեր լեզուին առհմային նկարագիրն անվթար պահելու համար։ Այն՝ ինչ որ ըրին մեր նախորդները, այսինքն կոթնիլ մեր աւանդական լեզուին, դասական գրաբարին, եթէ չենք ուզեր ապահով ուղեցոյց մը ըլլալ։ Այո՛, այս է միակ լաւագոյն ապահովութիւնը, զոր աշխարհաբարը պէտք է փնտռէ իր շուրջը։ Ամէնքը, բացի նախնեաց լեզուէն, ամէնքը կլանող, ամէնքը խաթարող են։ Միտքս այն չէ, որ արդի լեզուն գրաբարախառն ըլլայ. քանի որ այսօր ինքնայատուկ ձեւ մը ունի, ինքնատիպ ոճ մը կը ներկայացնէ իր քերականական կազմին մէջ, այլ թէ՝ բացի բառագանձէն որ հասարակաց է, աշխարհաբարը բառերու ածանցում, բաղդրութեան եւ ուղղագրութեան մէջ անպայման պէտք է որ գրաբարի կանոններուն հետեւի, իսկ ոճերու եւ [illegible] մէջ, այնչափ միայն, որչափ դրական աւանդութիւնն ու լեզուի պահանջը կը թոյլատրեն, մանաւանդ ոտանաւորի մէջ։ Ինչ որ անհարկի է՝ անտեղի է։

Բայց որովհետեւ լեզուն մեր մտաւոր ու անտեսական կեանքի արտայայտիչն ու զարգացողութեան միջոցն է միանգամայն, պէտք է որ համընթանայ մշակոյթի արդիական հոսանքին, պէտք է որ գրական ամէն սեռի պահանջներուն յարմարի։ Ո՞վ կրնայ ուրանալ որ աշխարհաբարն այս ճամբէն չէ քալած ինչպէս երբեմն գրաբարը, իր դասական շրջանին մէջ կ'ընթանար։ Այստեղ սակայն օտար ազդեցութիւնն ուրիշ բան չէ, կամ գոնէ պէտք չէ ըլլայ ուրիշ բան, բայց եթէ գրգիռ մը, որ հեղինակը մայրենի լեզուի գանձէն ճարտարութեամբ հանէ պէտքն եւ դիւրին՝ իր նորատարազ գաղափարները դրսեւորելու համար։ Սակայն ո՞վ կրնայ ժխտել թէ ինչպիսի խութեր թաքչած կան այս ճամբուն վրայ, որչա՜փ դիւրաւ անպատասխանատու վաշտ մը կրնայ օտարութեան ծոցը նետել եւ հալեցնել մեր լեզուին ոսկրները, եթէ շրջահայեաց աչքեր չհսկեն անդադար։ Մենք ամէնքս լիակատար վստահութեան քուէն անոնց միայն կուտանք, որ գրաբարին հմուտ են։ Անոնց քով օտար լեզուներու ազդեցութիւնը հակակշռուած է առհմային լեզուի ճաշակովը եւ ատոնք երբեք չեն դրժեր մայրենի լեզուի տարրողութեան մասին։

Հայ գրողն իր արտադրութեան տակ ունի հարուստ լեզու մը. այդ ծանօթ իրողութիւնը կը պարտինք մեր ցեղային նկարագրին եւ պատմական պարագաներու։ Չէ եղած [illegible] մը, ուր Հայուն աչքն ու սիրտը մղուած չըլլայ քաղաքակիրթ կեդրոններու հրապոյրէն։ Միշտ ջանացեր է թարգմանութեամբ եւ հետեւողութեամբ իւրացնել անոնց արգասիքները, որով լեզուն գրեթէ ամէն դարու գաղափարներն զգեստաւորելու համար հնարաւոր եղած ճկունն ու ճոխ ձայներն առեր է։ Երկրորդ՝ դարերու ընթացքին տասնեակ ազգեր իրենց ելքն ու մուտքը գործած են հայրենի հողի վրայ եւ միշտ բան մը թողած են հայ բառագանձին մէջ։ Վերջապէս մեր նախնեաց այն բարեբաստիկ սովորութիւնը որ պերճախօսութեան համար շռայլօրէն գործածեր են բառերն իրենց անպատ նոյնանշաններով, այսպէս Եզնիկ մէկ նախադասութեան մէջ գործածեր է ըմբռնել, արշաւել, սուրալ եւ դիմել բայերը, որոնք նոյն իմաստին երանգաւորումներն են։ Եւ կամ Նարեկացւոյ սա հատուածը.— «Ամբարտաւանեցայ՝ փոշիս շնչաւոր, ամբարհաւաճեցայ՝ կաւս ձայնաւոր, հպարտացայ՝ հողս անարգութեան, ի վեր ամբարձայ՝ մոխիրս մերժելի, բարձրացայ՝ բաժակս մանրելի ...»։ Այսպէս ապրած են մինչեւ այսօր բառերու խումբեր, ինչպէս պտղաբեր, արգասաւոր, բարեբեր, բերրի, արդիւնաբեր, արգաւանդ, բեղմնաւոր, պարարտ, յուռթի, հիւթեղ, ամենաբեր։ Նկատելի է, որ լեզու մը անոր համար հարուստ չէ, որ վիթխարի բառարաններ ունի, այլ անոր համար որ բառերը շրջաբերութեան մէջ են։ Մի՞թէ հարստութիւն է գետնի տակ թաղուած գանձը, կամ միթէ զօրաւո՞ր է սուրը «պինանոցին մէջ», կը հարցնէ Կէօթէ այսպիսի առթիւ։ Չորրորդ պարագան այն է, որ հայերէնն արտաքոյ կարգի ընդունակ է բառեր բարդելու, բառեր, որոնք անմրցելի նրբութիւններ ունին. ինչպէս՝ շիրմաբոյր, լեղապատառ, փափկատուն, հազմածածան, լեռնակուտակ, կայծածիր, կորովաթեւ, հաղմաստփիւռ, երաշունչ, վարդամատ, սսուերանիստ, կորովագեղ, լայնածիր, լամնիտ, կամրջաստատ, դարալիր, ալեծաղիկ. ատոնք անպատ են։ Կան նաեւ անհամար կրկնաւոր բառեր, ինչպէս՝ ծործոր, բարբառ, բեկբեկ, կարկաչել, փայփայել, մարմրիլ։

Հայերէնի գլխաւոր հարստութիւնն են մշակական, ազգականութեան ու խնամութեան անունները նշանակող, բայց մանաւանդ բնաւորութեան, խառնուածքի, նկարագրի, հոգեկան յուզմունքներու յատկանշական բառերը։

Աշխարհաբարը զգալապէս աղքատ է ճշաւոր ասութիւններու կողմանէ, թէեւ գաւառականներու մէջ բաւական կը գտնուի։

Հայերէն լեզուն քաղաքավարական է թէ ոչ ... Ասոր պատասխանը ամէն մարդ լեզուին ծայրը կը կրէ. չէ՞ որ ճաշակի խնդիր է։ Լաւագոյն պիտի ըլլար կարծեմ նախ քաղաքավարութեան պայմանները ուսումնասիրել։ Հայերէն բառերը ստուար մասամբ միավանկ, երկավանկ եւ եռավանկ են, միայն ութիւն, աբար, ական եւ նման մասնիկներն են որ երկարութիւն մը կուտան մանաւանդ բարդ բառերու։ Ուրեմն հայերէն բառերն ամփոփ են։

(Մնացեալը յաջորդով)

Լացող ուռենին

Ագբիւրի ափին՝
Լալով ուռենին
Վէպը կը պատմէ
Խեղճ, այրի հարսին,
Վէպը հօրմին ծուխ՝
Հիւանդ ողջունէ․ ․ ․

Ագբիւրն ալ լալով,
Հարս ուռենիին
Վէպը երգելով
Իր մութ անցուղին
Ափ մը ջուր կուտայ
Սեւ սէրը վրայ

Ագբիւրի երգին՝
Կուլայ ուռենին,
Գլխահակ տրտում,
Եւ իր անցորդին
Տերեւ մը կուտայ
Արցունքը վրայ․ ․ ․

ՍՈՒՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԷՆ

1. ԱՐԵՒԻ ԵՐԳԸ

Արե՛ւ, արե՛ւ, դո՛ւս արի,
Քո հէրը — մէյ եկեր են.
Ոսկի դանակ բերեր են.
Հով ծառի տակ թաղեր են:
Գոմէշն եկեր կոխեր է,
Տէրտէրն եկեր օրհներ է,
Ժամհարն եկեր հաներ է,
Տարեր դըրեր խաչկանց Տուն,
Խաչ — գաւազան՝ վեր գըլխուն:

2. ԱԳՌՈՐԻ ԵՐԳԸ

— Կո՛ւկուլիկու, սանամէյ,
Մեզ հաւ մը կար՝ ո՞ւր գընաց:
— Պարաւ — Աղբիւր կո՛ւլ գընաց:
— Ի՞նչ կար կըտուց.
— Ձիր — չամիչ:
— Վի՞յ կը տանէր:
. Հարս — փեսին:
— Հարսը դի՞ն էր.
Վե՛ր ոսկի թախթին:
— Փեսէ՞ն դիոր էր.
— Վեր ոսկի բալթին:

3. ԿԱՐԱԳ ՀԱՆԵԼՈՒ ԵՐԳ

Ջըծ՛ւմ, կարա՛գ. ծըծո՛ւմ, կարա՛գ,
Շա՞տ էղի ր. շո՛տ եղիր.
Տըղէս ուտի՝ երթա՛յ քաղաք.
Կըրցին զարնէ՝ նացիան շինէ.
» »
Բերէ՝ մեր տաշտը ճերմէ՛ք:
Ջըծա՛ւմ, կարա՛գ, ծըծո՛ւմ, կարա՛գ,
Շա՞տ էղի(ր), շո՛տ էլի(ր).
Պոպլին ուտէ՝ էրթայ խիզան.
Զանքիչ — ընկուզ բառնայ եգան.
Բերէ ծախէ՝ էժան — էժան.
Քիչ մ՛էլ թողնի՝
Թոռները վըրան վըժա՞ն — վըժա՞ն ․․

4. ԱՂՈՒԷՍԻ ԵՐԳԸ

Աղուէսն էկաւ վիրին թաղէն,
Օո՛ւ պը՛ընկօ, պըձի՛նկօ, պըձինկօ.
Մածուն կէրաւ՝ թափաւ վէրէն.
Օո՛ւ պը՛ընկօ, պըձի՛նկօ. պըձի՛նկօ.
Աղուէսն ասաց՝ «իմ տեղը նեղ ի»,
Օո՛ւ պը՛ընկօ, պըձի՛նկօ. պըձի՛նկօ.
«Հաւու ճնտերը փորիս դեղ ի».
Օո՛ւ պը՛ընկօ, պըձի՛նկօ, պըձի՛ն —
կօո՛ւ:

Գրի առաւ՝ ՋԻԹՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՁԱՅՆԻՆ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիական ամսաթերթի մը մէջ, Աթալայա, Ռոմէրօ Ֆլորէս կը հրատարակէ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը խօսքի եւ լռութիւնի խորագրով:

Գրականութեան ընդհ. պատմութեան մէջ աւանդութիւն է դարձած ուսուցանել թէ մարդկային արարածը փորձած է նախ տաղաչափել քան թէ արձակ գրել: Արդի մարդաբանները, իրենց քննութիւններուն ընթացքին՝ խօսելով մարդկային բանաւոր լեզուին մասին, կը հաստատեն թէ նախամարդը խօսքը,— երբ տակաւին ոչ յօդ ունէր եւ ոչ ալ որոշ ձեւ,— կը գործածէր երգելու քան թէ իր նմաններուն հետ հաղորդակցութեան մտնելու համար: Երբ ուզէր արտայայտուիլ, կը դիմէր շարժումներու օգնութեան: Ուրեմն, մարդոց մէջ բնական հակում մըն է իրենց ներքին հրճուանքն արտայայտել բառերով, նախ քան բառը գործածելը իբրեւ ընկերային յարաբերութեան պայման:

Այսպէս մարդկային խօսքը խորհրդանշան մը կամ արտայայտութեան բանալի մը ըլլալէ առաջ, հոգեկան հրճուանքի զեղում մըն է, եւ իբրեւ այդպիսին՝ գեղեցկագիտական նիւթ

Հետեւաբար, բառը կամ խօսքը իրենց արժէքը կը ստանան ձայնէն, որ գեղեցկագիտական հաղուստն է անոնց իմաստին: Ցետագային, մարդոց ընկերային յարաբերութիւններուն զարգացման հետ գեղեցկագիտական բառին վրայ աւելցան արդի գործնական բառերը, որ այլ եւս իրենց ձայնական գեղեցկութենէն անկախ՝ ունէին մարդոց կեանքի պահանջները արտայայտող իմաստներ:

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Գերման նշանաւոր փիլիսոփան, Քայզէրլինկ, հետաքրքրական դասախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, Փարիզի մէջ,— իր նիւթն էր «Նոյնը որ դլուած են երիտասարդութեան վրայ», սակայն առաւելապէս շօշափեց սերունդներու պայքարը, որ յաւիտենական հանգոյց մըն է քաղաքակրթութեանց պատմութեան մէջ:

Վէճը խորունկ է եւ․․․ բարդ: Ըստ գերմանացի փիլիսոփային՝ ներկայ հակամարտութիւններուն, բոլոր քաղաքական խմբակցութեանց պայքարներուն աղբիւրը կը գտնուի սերունդներու հակադրութեան մէջ: Զաւակներու եւ հայրերու, երիտասարդներու եւ տարէցներու այդ կռիւն է որ կը խռովէ բոլոր ժողովուրդներու կեանքը: Ու նոյն այդ տարիքի պայքարն է, որ երբեմն կը կրկնուի ժողովուրդներու միջեւ, որովհետեւ կան երիտասարդ ժողովուրդներ, ինչպէս տարէց ժողովուրդներ.

Հակադիր ուժերու այս բախումը կը ծագի անկէ որ libido dominandiն (տիրապետութեան կիրքը) կը գինէ հոգիները, դէմ առ դէմ կը հանէ մարդիկ՝ օգտագործելով անոնց ներքին կարողութիւնները կամ դարաշրջանային նկարագիրը.

Արդարեւ նման կարողութիւններու, այսինքն «ոսկի» տեսակէտով՝ տարբեր լեցուած են սերունդները: Երիտասարդ սերունդը, այժմ, լեցուած է կենսագործական արժէքներով (valeurs vitales), պարզապէս օժտուած՝ գործնական յատկանիշերով, ի հեճուկս բարոյական, նոյնիսկ մտաւորական արժէքներու քարոզիչներուն, հակիչէք՝ հիներուն, որոնց արհամարհանքով կը պատասխանեն նորերը թէ անցա՛ւ այլեւս բարոյական ու մտաւորական արժէքներու տիրապետութեան շրջանը:

Այսուհանդերձ արժէքները վերագնահատող այս նոր սերունդը դեռ չկրցաւ գրաւել դիրքերը, որոնց վրայ ծանր կը նստի հին սերունդը: Պատճառը,— միշտ ըստ Քայզէրլինկի,— այն է որ նորերը կորսնցուցած են իրենց սերունդին յատուկ ամբարտաւանութիւնը: Գերմանացի փրոֆէսէօրը մեծ արժէք կուտայ այս յատկանիշին եւ կ'ըսէ թէ ամբարտաւանութիւնը երբեք խորշելի չէ, ընդհակառակն գեղեցիկ է՝ իբրեւ նշան կարեւոր դեր մը խաղալու:

Երիտասարդ սերունդը թշնամութեամբ կը լեցուի, որովհետեւ ոչ միայն չի կրնար շահիլ առեղծագործելու կարելիութիւնը, ոչ միայն իրեն չի տրուիր յեղաշրջելու առիթը, այլ եւ նորահաս սերունդ մը կը հրմշտկէ զինք եւ․․․

Այս պայքարին մէջ, Քայզէրլինկ իր յոյսը կը կապէ սակայն երիտասարդութեան, այն վստահութեամբ թէ պիտի յաղթէ ան, որքան ալ տիրապետեն հինները, որովհետեւ ամէն անգամ որ խզում մը կը կատարուի ․․․

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԽՄԲ. — Պոլսոյ «Զաման» թերթը անենէ մը ի վեր կը հրատարակէ թուրք ոստիկանապետի մը յուշերը, հետեւեալ խորագրով.— «ԻՆՉԵ՞Ր ՏԵՍԱՅ, ԻՆՉԵ՞Ր ԱՆՑՈՒՑԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՍ ՄԷՋ»: Այդ յուշերուն 95րդ մասէն (30 մարտ 1935) կը սկսի հատուած մը, Շաւարշ Միսաքեանի ձերբակալութեան մասին (1916 մարտ), յանգելով մինչեւ անոր անձնասպանութեան փորձը եւ բանտարկութիւնը: Յուշերուն առաջին մասը դեռ ստացած չըլլալով, չենք գիտեր թէ որ եւ է ստորագրութիւն կամ բացատրութիւն դրուա՞ծ է սկիզբը: Մեր ձեռքն եղած մասը կ'երեւայ առանց ստորագրութեան, գլուխը՝ գաղտնի ոստիկանի մը նկարը, որ չափազանց թափանցիկ է: Կրնանք առանց վարանման յայտնել թէ՝ յուշագիրն է նոյն ինքն Ալի Րիզա, Թուրքիոյ Ոստիկանական Վերատեսչութեան Քաղաքական Բաժնի (Գրասէր Սիասի) փոխտնօրէնը, որ իր պետին՝ Րէշատի հետ գլուխն անցած էր Պոլսոյ մտաւորականներու ձերբակալութեան, 1915 ապրիլին: Ալի Րիզա ոչ միայն վարիչն էր խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց, այլ եւ այն պաշտօնեան որ անձամբ չարչարանքի ենթարկեց Շ. Մ.-ը, խոստովանութիւններ կորզելու համար:

Շ. Մ. ընդհանուր գիծերուն մէջ ճիշդ գտնելով հանդերձ Ալի Րիզայի պատմութիւնը, կը խոստանայ — ակամա՞յ — իր կարգին գրել, բոլոր անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով, որքան բոյլ կուտան իր տրամադրութիւնը եւ օրուան պայմանները:

Ուրեմն, առ այժմ բառ առ բառ կը թարգմանենք «ԶԱՄԱՆ»ի յուշերը: Այս առթիւ աւելցնենք թէ միջանկեալ խորագիրները ալ նոյնութեամբ առնուած են բնագրէն.—

Օր մը Րէշատ պէյ իր մօտ կանչեց զիս: Իր մօտը կը գտնուէր Երկարահասակ ծերունի մը: Ինծի հետեւեալ հրամանը տուաւ.

․․․ բէս երթալ»: Բերին լուսանկարները:
Հիմա ինչ ձեւով որ պէտք է շարժիլ, այդ մասին ձեզի կը մնայ խորհիլ: Ըսէք ինծի թէ ինչ պէտք է ընել, որ․․․

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՓՈՂՈՑԸ»

․․․ պոիհներուն խորը, կը սարսան առասաողի իրենց խշտեակին վրայ, կուշտ կամ կէս անօթի՝ երբեմն երազախար, ․․․ պարտասուն, բայց ․․․

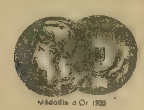

Médaille d'Or 1930

"ՇԻՐԱԿ,, ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

26, Rue TRÉVISE, Paris (9) ՄԵՑՐՕ Cadet. Հեռ. Prov.: 38-63

Փնտռեցէք ամէն տարի այս տարի ևս ունինք ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՁԷՕՐԷԿՆԵՐ
Միակ կեդրոնատեղին եւ ամենամեծ մթերանոցը Արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր նպարեղէններու
Ստացած ենք պարսկական ՍԱՏՐԻ բրինձ: Livraison à domicile

Նպարավաճառատուն **CONSTANTINOPLE**

Վ. ԹԻԻԹԻՒՆՃԵԱՆ

37, rue Trévise. Tél: Prov. 22-96. Métro: Cadet

Մասնաւոր կարգով իւղով պատրաստուած համեղ ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՁԷՕՐԷԿներ:
Ձուու խառնուած պատրաստուած անտրատ օյի քիլօն 18 ֆրանք
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ

LOTERIE NATIONALE 4րդ շարք. վիճակահանութիւնը Ապրիլ 16ին

ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

ՄԱՍՈՒՆ ԵՆ.— 1/4, 1/10 եւ 1/20 ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԵՐ 10 ԱՊՐԻԼԷ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ը

Courses de chevaux à Paris Prix du Président de la République.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐԳԵՒ 3 000,000 ֆր.: ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿԸ 30 ֆր. 1/2 տ. 20 ֆր. 1/4 տ. 10 ֆր., 1/10տ.

Loterie Coloniale Française Marocaine Վիճակահանութիւնը Ապրիլ 14ին

ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐԳԵՒ 1,000,000 ՖՐԱՆՔ

Loterie Monaco. ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐԳԵՒ 200.000 ՖՐԱՆՔ. ՏՈՄՍԱԿԸ 2 ՖՐԱՆՔԷ

ԲՈԼՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱՐ:

A. GODOVANNIKOFF, 30, Quai de Passy, Paris (16). Tél. Jasmin: 01-50

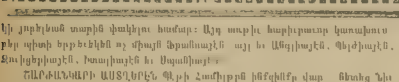

կը յարմարած տարին փակելու համար: Այդ տարիէ հարիւրաւոր կառախումբեր պիտի երթեւեկեն ոչ միայն Ֆրանսայէն այլ եւ Անգլիայէն, Պելժիայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն եւ Սպանիայէն:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԱՍՏՂԵՐԷՆ Պէյթի Համիլթըն ինքզինքը վար նետեց Նիւ Եորքի մէջ, խոշոր շէնքի մը 11րդ յարկէն, մերալին վշտի մը պատճառով: Քսանըմէկ տարեկան էր: Սիրահարած էր ուրիշ աստղի մը, Ֆրէտ Լէվիի եւ զաղտնապէս նշանուած, սակայն ծնողքը մերժեցին: Երեքշաբթի օր աղջիկը բոյն խմած ըլլալով, անկողնին վրայ կը հանգչէր: Բայեկամները օգնութեան հասան եւ փրկեցին: Այնուհետեւ վտանգը անցած կը համարուէր. բայց հինգշաբթի առտու պատուհանէն խուսափելով ինքզինքը վար նետեց պատուհանէն: Տարդ ու փշուր եղած էր, բայց կրցաւ շշնջել. վերջին շունչը փչելէ առաջ.— «Ձկա՞յ մէկը որ սիրտ ունենայ սպաննելու զիս»:

150.000 ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ մէկ ժամ դասերը զադրեցնելով, ցոյց մը կատարեցին Նիւ Եորքի մէջ, պատերազմի դէմ:

ՑԱՆԴՈՒՆԳԻ ԴՈՂԵՐ գիշերանց պահուելով Նիսի զառակած պալատի մէկ ձեղնայարկին մէջ, յաջողեցան ծածկել դրամարկղը եւ թողնել պարունակութիւնը: Կորսուած գումարը քանի մը միլիոն կը հաշուեն:

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՇՏԵՄԱՐԱՆՆԵՐ կը շինուին Անգլիոյ մէջ, պէնզ եւ սազմանիթ պահելու համար, իբրեւ պաշտպանութիւն օդանաւային յարձակումներու դէմ:

ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ նորոգման համար, մինչեւ Լ. վերջացած ըլլալով, յաջորդ շարքին ծանուցման կը սպասուի այս շաբթու:

ՍԱՑԱՑԻ ԼԵՒՈՆ ԵՆՈՎՔԵԱՆ, որուն ձեռքակալութիւնը ծանուցած էինք երէկ, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ խոստովանեցաւ իր բոլոր մեղքերը (հինգ չէքեր գիրք): «Պարիզ չառ լաւ կ'երթար, ըսաւ, եւ կը խորհէինք չառ բանալիս Մարսէյլ եւ Պարսկաստանի մէջ: Եթէ յաջողէինք, ամէն քան մէկ տ կէս միլիոն ֆրանք դանձած պիտի ըլլայինք»: Իսկ երկու հրեայ գողերը կը մերժեն որ եւ է պատասխանատուութիւն, ամէն մեղք ձգելով Լեւոնի վրայ: Պնտրութիւնները կը շարունակուին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «ԵՓԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. գասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը: Մեթրօ՝ Փլաս ա'Իթալի:

Կը խրախուսուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ԽՈՒ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ

Ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ-ԴՐԱՄԱՐԱՆԻն

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(4 արար եւ 1 պատկեր)

Կը նուագէ «ՏՓՐՆա» ԵՒՍԻՖ նուագախումբը

Ձրի պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՍԻԼԻԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ

Կը ցուցադրուի ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ԿՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Նոր. արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Արինները կողմէ

Կը ներկայացուի ՎԵՐԱՊԱՐԶԸ (ողբերգութիւն)

Եւ Եռանեան Օտեանի «ՁԱՎԱԼԼԸՆ» (զաւեշտ)

Շոյելնոց՝ կար սիւ նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին

Ծաւ — Մոտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տեսնէք Հայ Մշակոյթի օրը:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏԱՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՐՋԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ Վ.ԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Գէլվիլուսալի, Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ,

23, Rue Boyer, Մեթրօ՝ Մէնիլմօնթան:

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ. արտասանութիւն եւայլն.

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու Յայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով:

Խմբագրատուն կը հրաւիրէ Պ. Նուպար Մ.-Պէկպաշեան. Նշանեան՝ ընկեր Հ. Ակոբեան:

ՅԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Կ'Ը ՊՆՆԵՔ ամէն տեսակ ամէն պարագայի եւ ...

BANQUE — 58, Rue Lafayette. Paris

Կ'ՈՒՋՈՒԻՆ

Կ'ուզուին ԱՓԻԷՍԷՕՐՆԵՐ, ԺԻԼԷԹԻԷՌՆԵՐ, ՔԻԻԼՕԹԻԷՆԵՐ

Տեւական գործ, կանոնաւոր վարձատր.

Դիմել՝ 241 Rue de la Croix Nivert. Մեթրօ Porte de Versailles

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton. Métro Odéon—St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ

Հաւաքոյն ուժերով կը ներկայացուի

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օպերէթը՝ 4 արար

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ա. Վիլաւրեան: Պ.Պ. Ազնաւուրեան, Սվաճեան, Գմբէթեան եւ Սահակեան:

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 ֆր. — Կը ծախուին նաեւ տեղւոյն:

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անգլիական ներմակեղէններ, Peau d'Ange, գոմայնէկրոն, շապիկներ, վարտիքներ, շըմիզէններ, շըմիզ Lacoste եւյն. եւյն.:

Կը ծախենք անմրցելի գիներով:

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառատուն «ELDAY», Մասնաւոր առաւելութիւն

104, Rue Réaumur, Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը):

Ապրանքները կը ղրկուին contre remboursement,

եթէ կանխավճար մը ղրկուի:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68-02**

Կը տնօրինէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոքրոցի արկածներ, ամէնամէ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշւարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ տնտեսութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր խանգամամբ ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ նոյնականացում: Նախարարութեան եւ հանրային վարչութեանց ուղղուած խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային գծերու նկատմամբ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:

Ընդունելի ժամեր 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ զերծակի օգնական միակ գործաւոր մը: Դիմել մեծ-նուպեւ Պ. ԳՈՒԶԵԱՆի. 21 Rue Banès, Meudon S. et O.

CAFÉ EL ATLAS

30, Rue des Ecoles եւ 16, Rue des Carmes (անկիւնը, Paris (5).

Tél. Odéon 53-55. Մեթրօ Maubert Mutualité

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Prix Fixe 8 եւ 10 ֆր.:

Մաքուր օդի եւ զանազան աղանդերներ.

Քանոնի ՑԱԿՈԲ, ջամճեցիկոտ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ուտի ՓԱՇԱԼԵԱՆ

կը նուագեն Արեւելեան եղանակներ ամէն իրիկուն ժ.ը 8 - 12:

Մուտքը ձրի, ըմբրական սուրճ 1 ֆր 50

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓՍՐԻՉ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ հիւանդանոցի. ...

35, Rue Poissonnière (Rex սինեմային մօտ)

Մեթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Խորհրդակցութիւններ ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ ՏԱՆՈՒ ՍՈՒԿԵՐԻՉ ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՄՄԷՐԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Maison E. CHARLES

29, Rue Mathis **Paris (19)**

Métro: Crimée Autobus AJ, AV, CP 52, CQ 50.

Ամէն տեսակ գրպանի, ձեռքի, պատի ու զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ, տնական սպասներ ՁԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Նորոգութիւն ժամացոյցներու, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու խիստ չափաւոր գիներով: Կը գնենք ոսկեղէններ ու Թանկագին քարեր ամենաբարձր գիներով:

Նպարավաճառատուն ՀԱՄԱՃԵԱՆ

7, Rue de Trancy. Tél: Louvre 28-23

Métro: St. Denis & Réaumure Sebastopol

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ թարմ եւ առաջնակարգ նպարեղէններ:

Կարագ. իւղով պատրաստուած համեղ հայկ. ՁԷՕՐԷԿներ:

Անխարդախ եւ անարատ օղի:

Արագ սպասարկութիւն. Livraison à Domicile

ՀԱՅ ՄԱՌՇԵՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

*TRICOT KÉBABDJIAN*ի ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

14, Rue de Tracy, Paris (2) Մեթրօ՝ St. Denis

Articles de Saison

ԲԱՐՁՐ ՈՐԱԿ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՔՕ

ՍՊԱՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՑԱՆՉՆՈՒՄ

Ցեր ջանք կը պահանջէ գնել ուղղակի գործարանէն

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՆ ԲԱՂՆԻՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանելու որ այս երեքշաբթի (16 ապրիլ) տեղի կ'ունենայ բացումը արեւելեան մեծ բաղնիքի մը

50, Fbg. St. Martin, PARIS (Porte St. Martin) մօտ)

որ օժտուած է արդիական ամէն յարմարութիւններով: Հանգստաւէտ պայմաններ: Այցելողները պիտի գնահատեն մեր մաքրութիւնը եւ մեծ առաւելութիւնները բաղդատմամբ ուրիշ բաղնիքներու: Հաղորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներ: Գին՝ 6 ֆրանք, 10 տոմսակ՝ 50 ֆրանք:

Բաց է կանանց համար ամէն օր ժամը 8-20, բացի կիրակիէ եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ: Այրերու համար շաբաթ կէսօրէ վերջ, կիրակի ժամը 8-23, իսկ միւս օրերը 20-23 Բացիկը գոյ է երկուշաբթի օրերը

ԿՈՒԶԷՔ ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽԱՌՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՐՋ

ԱՐՔԱՑԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱՇԴԻՊԵԼԻՉ ԱՆՄԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Գոյութ օղին է որ ձեր ուզածին պէս 'կը վերմնայ եւ բէյք կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Թ. ՏԱԼԱՔՍԻԶԵԱՆ

8, Rue Saffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor — Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԷՆՃԷՐԵԱՆ եւ ԹԵՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Créqui

Հայերուն ժամադրավայրը

Նպարավաճառ ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Odéon եւ Port Royal Հեռաձայն **Danton: 58-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խմամուած կերակուրներ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameseme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԱՊՐԻԼ MARDI 16 Avril 1935

ԺԱ՛Դ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2781

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Քաղքենի մամուլը գոհունակութեան հառաչ մը արձակեց, իմանալով Սթրէզայի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը։

Իրականին մէջ, եղածը աշխատանքի ծրագիր մըն է, որ պիտի կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ։ Երէկ իսկ բացուեցաւ խորհուրդին արտակարգ նիստը, զբաղելու համար ծրագրուած – մաղուած հարցերով։

Կարելի չէ ժխտել թէ՝ այս վիճակին մէջ իսկ, դրական եղաւ Սթրէզայի խորհրդակցութեանց ելքը։ Ցոյցը ընդհանուր էր, ժողովին բացումէն առաջ, նկատի առնելով Մեծն Բրիտանիոյ երկդիմի դիրքը։ Այժմ զգալի է յստակութիւնը, քանի որ Լոնտոն եւս միացաւ Փարիզի եւ Հռոմի տեսակէտին եւ վերահաստատուեցաւ համերաշխութիւնը։

Ի՞նչ կը հետեւի Սթրէզայի մէջ մշակուած բանաձեւէն.—

1. Բարոյական դատապարտութիւն Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագիրը խախտած ըլլալուն համար եւ մտադրութիւն՝ յառաջիկային պատժելու անոնք որ դաշնագիր կը խախտեն։ Պատժական միջոցները պիտի քննուին Ա. Դ. խորհուրդին մէջ։ (Ֆրանսա կ'առաջարկէ տնտեսական պաշարում, արգիլելով ո՛ր եւ է փոխառութիւն, վարկ եւայլն)։

2. Ապահովութեան լայն ցանց մը արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի համար։

3. Համաձայնութիւն սպառազինութեանց կրճատման անհրաժեշտութեան մասին, նսկատակ Գերմանիոյ բիրտ ելոյթին։

4. Ընդհանուր զինուորական, ծովային եւ օդանաւային պայմանագիր մը։

5. Երաշխաւորութիւն Աւստրիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան, եւ խորհրդաժողով մը՝ այս մասին (հաւանաբար մայիս 20ին)։

6. Քննութիւն Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման հարցին, զոր առաջարկած էր ռոյնինքն Մուսոլինի։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՄԲ

Ցաւ կը յայտնուի Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ

ԲՈՒՆ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ Ա. Դ. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ, ՈՐ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Սթրէզայի խորհրդակցութիւնը, որ սկսած էր ապրիլ 11ին, վերջացաւ կիրակի առտու, 14 ապրիլ։ Աշխատանքներու լրացումէն անմիջապէս վերջը, հրատարակուեցաւ հետեւեալ ցեկոյցը.—

Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կառավարութեանց ներկայացուցիչները Սթրէզայի մէջ քննեցին Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, նկատի առնելով վերջին շաբաթներու ընթացքին կատարուած խորհրդակցութեանց արդիւնքը, գերմանական կառավարութեան մարտ 16ի որոշումը, ինչպէս եւ անգլիացի նախարարներու վերջին այցելութեանց առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները։

Ներկայացուցիչները, քննելով այդ կացութեան հետեւանքները թէ՛ Հռոմի եւ թէ Լոնտոնի կարգադրութիւններով որոշուած քաղաքականութեան առնչութեամբ, համաձայնեցան զանազան խնդիրներու մասին։

1. Համաձայնեցան հասարակաց ուղեգծի մը մասին որուն պիտի հետեւին, երբ քննուի այն խնդրագիրը զոր ֆրանսական կառավարութիւնը ներկայացուցած է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին։

2. Քաղուած տեղեկութիւնները հաստատեցին իրենց այն համոզումը թէ հարկ է շարունակել այն բանակցութիւնները որ կը ձգտին համապարփակելի ապահովութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

3. Երեք կառավարութեանց ներկայացուցիչները նորէն քննութեան ենթարկեցին Աւստրիոյ կացութիւնը։ Այս առթիւ, կը հաստատեն 1934 փետր. 17ի եւ սեպտեմբեր 27ի անգլօ-ֆրանքօ-իտալական յայտարարութիւնները, որոնցմով երեք կառավարութիւնները կ'ընդունէին թէ Աւստրիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը պիտի շարունակէ մղիչ ուժն ըլլալ իրենց հաւաքական քաղաքականութեան։ Նկատի առնելով 1935 յունուար 7ի ֆրանքօ-իտալական պայմանագիրը եւ 1935 փետր. 3ի անգլօ-ֆրանսական յայտարարութիւնները, համաձայնեցան խորհրդաժողովը յանձնարարել մասնակցութեամբ Հռոմի պայմանագրին մէջ յիշուած բոլոր պետութեանց, համաձայնութիւններ կնքելու համար կեդրոնական Եւրոպայի մասին։

4. Ինչ կը վերաբերի արեւմտեան Եւրոպայի համար առաջարկուած օդանաւային դաշինքին, երեք պետութեանց ներկայացուցիչները կը հաստատեն այն սկզբունքը եւ ձեւակերպութիւնները որ նախատեսուած են Լոնտոնի փետրուար 3ի ցեկոյցին մէջ եւ կը համաձայնին եռանդով յառաջ տանիլ հարցին ուսումնասիրութիւնը, պատրաստելու համար դաշնագիր մը՝ նախատեսուած հինգ պետութեանց միջեւ, ինչպէս եւ ամէն միակողմանի համաձայնութիւն որ կրնայ միանալ անոնց։

5. Անցնելով սպառազինութեանց հարցին քննութեան, երեք պետութեանց ներկայացուցիչները յիշեցուցին թէ Լոնտոնի ցեկոյցը կը նախատեսէր ազատօրէն բանակցելի կարգադրութիւն մը Գերմանիոյ հետ, որ պիտի յաջորդէր Վերսայլի դաշնագրին Ե. մասին համապատասխան տրամադրութեանց։ Ի գիտակցութեամբ, անոնք խորհրդակցեցան զերմանական պատասխանատուութեան քանի կառավարութեան վերջին ձեռնարկին եւ այն ցեկուցման վրայ զոր Սըր Ճոն Սայմըն, այս հարցին առթիւ Գերմանիոյ վարչապետին հետ ունեցած խօսակցութեանց մասին։

Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ցաւով կը հաստատեն թէ՝ դաշնագիրներու միակողմանի դրժման միթոտը որուն կը հետեւի գերմանական կառավարութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ ձեռնարկներ կը կատարուէին սպառազինութեանց հարցին առթիւ ազատօրէն բանակցուած կարգադրութիւն մը յառաջ բերելու համար, ծանրապէս խախտած է հանրային կարծիքին վստահութիւնը խաղաղասիրական կարգ ու սարքի մը ամրութեան մասին։ Միւս կողմէ, գերմանական վերազինութեան ծրագրին լայնութիւնը, այնպէս ինչպէս ծանուցուած է — ծրագիր մը որուն գործադրութիւնը շատ յառաջացած է արդէն — անարժէք դարձուցած է այն քանակական նախատեսումները որոնց վրայ հիմնուած էին մինչեւ հիմա զինաթափութեան համար կատարուած ջանքերը, միեւնոյն ատեն խախտելով այդ ջանքերուն ներշնչած յոյսերը։

Սակայն եւ այնպէս երեք պետութեանց ներկայացուցիչները վերստին կը յայտնեն իրենց խոր փափաքը պահպանելու խաղաղութիւնը, ապահովութեան զգացում մը ստեղծելով եւ, իրենց մասին, կը յայտարարեն թէ կուսակից կը մնան որ եւ է գործնական ճիգի որ կը ձգտի միջազգային կարգադրութիւն մը յառաջ բերել սպառազինութեանց սահմանափակման համար։

6. Երեք կառավարութեանց ներկայացուցիչները իմացան բաղձանքները այն պետութեանց որոնց զինուորական կարգ ու սարքը սահմանուած է Սէն Ժէրմէնի (Աւստրիա), Թրիանոնի (Հունգարիա) եւ Նէօյիի (Պուլկարիա) դաշնագիրներով։ Այս առթիւ որոշեցին դիւանագիտական ճամբով տեղեկութիւն հաղորդել շահակից պետութեանց, եւ յանձնարարել որ քննեն այս խնդիրը, լուծելու համար համաձայն ապահովութեան շրջանային երաշխաւորութեանց պայմանագիրներու։

Անգլիա եւ Իտալիա նոր հաւաստիքներ կու տան

Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրին Լոքառնոյի դաշինքի մասին.—

« Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները — երկու պետութիւններ որոնք Լոքառնոյի դաշնագրին մաս կը կազմեն միայն իբրեւ երաշխաւոր — հանդիսաւորապէս կը վերահաստատեն այն բոլոր պարտաւորութիւնները որ կ'իյնան իրենց պետութեանց, համաձայն նոյն դաշնագրին եւ կը յայտարարեն թէ իրենց կառավարութիւնները վճռած են կատարել զանոնք հաւատարմօրէն, երբ հարկը պահանջէ։ Վերոյիշեալ պարտաւորութիւնները, կնքուած ըլլալով Լոքառնոյի դաշնագրին մասնակից միւս բոլոր պետութեանց հանդէպ, այս հաւաքական յայտարարութիւնը, որ եղած է Սթրէզայի մէջ, որուն կը մասնակցի Ֆրանսա, պաշտօնապէս պիտի հաղորդուի գերմանական եւ պելճիական կառավարութեանց »։

Ամէն միջոցով պիտի ընդդիմանան

Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ստորագրեցին նաեւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

« Երեք պետութիւնները, որոնց քաղաքականութեան նպատակն է խաղաղութեան հաւաքական պահպանումը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, կը հաստատեն թէ կատարելապէս համաձայն են բոլոր միջոցներով ընդդիմանալու դաշնագիրներու որ եւ է միակողմանի դրժման որ կրնայ վտանգել խաղաղութիւնը։ Այս առթիւ անոնք պիտի գործեն սերտ եւ սրտագին գործակցութեամբ »։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ

Կառավարութիւնը Հրատարակութեան տուաւ այն յուշագիրը զոր Ֆրանսա ուղղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ։ Տեղի անձկութեան պատճառաւ, կու տանք միայն հիմնական մասերը։

Յուշագիրը յիշելով մարտ 16ի որոշումը, որով Գերմանիա կը վերահաստատէր ընդհանուր եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, ինչպէս զինուորական ծախքերու յաւելումը, օդանաւային տորմիղի մը հաստատումը եւ ուրիշ պատրաստութիւններ, կ'ըսէ.— Այսպէս Վերսայլի դաշնագրին զինուորական պայմանները բացորոշապէս դրժուեցան իրենց երկու հիմնական տրամադրութեանց մէջ։ Այս բոլորը նախապատրաստուեցան երկար եւ մեթոտիկ ծրագրով մը եւ զաղտնապէս հետապնդուած ճիգերու։ Գերմանիա մինչեւ վերջը հերքեց իր պատրաստութիւնները։ Տակաւին դեկտեմբեր 20ին Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը կ'առարկէր թէ հազիւ քանի մը օդանաւեր ունի, այն ալ փորձի համար։ Երեք ամիս չանցած, վարչապետ Հիթլեր ի վիճակի է յայտարարելու Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին թէ Գերմանիա արդէն հաւասարած է Անգլիոյ, օդանաւային ուժի տեսակէտով։ Հակառակ է թէ այդպիսի արդիւնք մը ստանալու համար, բաւական չէր քանի մը շաբթուան, նոյնիսկ քանի մը ամսուան ճիգը… Ուրեմն հերքումներն ու յայտարարութիւնները սոսկ իսկ կը ստեղծեն իրենց հակառակ տպաւորութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարտաւոր է քննել դաշնագիրներու այս բռնաբարումը։ Գերմանիա գիտակցօրէն ոչնչացուցած է իր գործակցութեան հիմերէն մէկը եւ վտանգած՝ միջազգային բանակցութիւնը սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, որուն համար Ֆրանսա այնքան զոհողութիւններ բրած է։

Արդ, մարտ 16ին, պետութիւնները հրաժարած չէին միջազգային համաձայնութեան մը հիմերը գտնելու մտադրութենէն։ Փետրուար 3ին, ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց նախաձեռնութեամբ, ծրագիր մը մշակուած էր որ հաճութեամբ ընդունուած էր բոլոր խաղաղասէր կառավարութեանց կողմէ։ Գերմանական կառավարութիւնը ինքն ալ ընդունած էր այդ ծրագիրը։ Եւ սակայն, անոր մարտ 16ի որոշումները վճռապէս խախտեցին զայն։ Գերմանիա ուզած է միակողմանի լուծում մը տալ միջազգային հարցի մը։ Ան բանակցութեանց մեթոտին տեղ դրած է կատարուած իրողութեան մեթոտը։ Իր որոշումները, որոնք երբեք չեն համապատասխաներ սպառազինութեանց կրճատման գրութեան, ամբողջ Եւրոպայի համար եւ իր բոլոր ծանրութեամբ մէջտեղ կը դնեն ընդհանուր վերազինման հարցը։ Հարկ է շատ աւելի բարձր խնդիր մը դնել, որովհետեւ եթէ Եւրոպայի մէջ ընդհանրանար միջազգային յանձնառութեանց միակողմանի ժխտումի մեթոտը, այլեւս սպառնալիքը բաց պիտի մնար միայն բռնի ուժին համար։ Որեւէ բանակցութիւն կարելի չէ եթէ, բանակցութեանց ընթացքին, կողմերէն մէկը կրնայ կամայականօրէն ստանալ ինչ որ նիւթ կը կազմէ այդ բանակցութեանց։ Ուստի, ոչ մէկ բանակցութիւն օգտակար է, եթէ անոր արդիւնքները, ինչ որ ալ ըլլան, կրնան ջնջուիլ կողմերէն մէկուն պարզ կամքով։ Այդ կը նշանակէ ջնջել բուն իսկ պայմանագրութեան եւ պարտաւորութեան ըմբռնումը՝ միջազգային յարաբերութեանց մէջ։ Ա. Դ. Խորհուրդը չի կրնար, առանց իր կոչումէն վրիպելու, անտարբեր մնալ միջազգային կարգուսարքին սպառնացող այդպիսի վտանգի մը առջեւ։ Անոր պարտականութիւնն է դիմագրաւել վտանգը, նախատեսելով յարմար միջոցները՝ դարմանելու համար այսօր ստեղծուած կացութիւնը, ինչպէս եւ խափանելու համար անոր կրկնութիւնը »։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը, որ մէկ տարիէ ի վեր դադրեցուցած էր իր զեկոյցները «Յառաջ»ի — անշուշտ եւ միւս Դաշնակցական թերթերուն — վերջերս վերսկսած էղրկել, առանց որ եւ է բացատրութեան։ Սպասելով որ կը բարեհաճին լուսաբանել այս հանելուկը, ... կը հրատարակենք ապրիլ 13ի զեկոյցին վերջին մասը՝ ներգաղթի համար կատարուած նոր դիմումներու մասին.—

Նկատի առնելով տնտեսական տագնապին հետեւանքով հետզհետէ չէզոքացող գործադրութեանց եւ հողաբաժանման պետական ժամանակակից նկատառութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը երբեք չէ դադրած կարելի ամէն տեսակ միջոցներով հետապնդել ներգաղթի նոր ձեռնարկները։ Այս մասին Միութեան նախագահ 28 դեկտեմբերին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի յանկարծ դիմած ըլլալով, կառավարութեան կողմէ հաղորդուած էր որ հաւանօրէն գարնան որոշում մը պիտի տրուի։ Վերջերս ալ Հայաստանի Նորընտիր վարչապետ Ա. Գուլոյեանի դիմում մը կատարեց մեր նախագահը, պարզելով հայ անգործներու ներկայ յայտ անորոշ կացութիւնը, զոր ասպարականներու դէմ գործադրուած նոր օրէնքներուն խառնութիւնը աւելի եւս անհանդուրժելի դարձուցած է։ Մինչեւ յոյսը կը տածենք թէ Երեւանէն ներգաղթի աւետաբեր պատասխանը այլ եւս չուշանար։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, ինչպէս աւելի առաջ ծանուցինք, Մոսկուայի մօտ եւս կատարեց պաշտօնական դիմումներ, Ժընեւի Խորհրդային Պատուիրակութեան միջոցաւ։ Այս վերջինները յայտարարած են Ազգ. Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ՝ Խորհ. Միութեան կեդր. կառավարութիւնը սկզբունքով համամիտ է Հայերու Հայաստան ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընծայել։ Առանց յուսաբեկուելու, մեր պատուիրակին միջոցաւ քիչ մը առաջ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք Ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործադրել աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամ առաջ։

Այժմ մեզի կը մնայ սպասել Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամ որոշումին, եւ ներգաղթի լիազօր պատուիրակ Ծաղ. Տաշխերեանի ժամանումին, անմիջապէս լծուելու համար այդ փրկարար ձեռնարկին, որուն շնորհիւ վերջ պիտի գտնէ մաս մը գաղթականներու տառապանքը։

Վիէնի երեսփոխանը եւ հայ տարագիրները

Վիէնի երեսփոխան Պ. Լիւսիէն Հիւսէլ, որ անգամ մը յուզած էր հայ տարագիրներու անտանելի վիճակը՝ Երեսփ. ժողովին մէջ, այս անգամ նոր բողոքագիր մը ուղղած է աշխատանքի նախարարին։ Անա զլխաւոր կէտերը.—

«Հայերը հայրենիք չունին այլ եւս։ Չեն կրնար ո՛եւ Միութիւն մտնել։ Եւ դուք կը մերժէք աշխատանքի արտօնագիր տալ, երբ առանց մէկը կ'ուզէ աշխատիլ։ Միւս կողմէ, դուք կը պահանջէք նորոգել ինքնութեան թուղթը։ Արդ, անոնք աշխատանք չունին, նիւթական միջոց չունին, եւ չեն կրնար վճարել պահանջուած գումարները։ Մէկ խօսքով, հայրենիք չունին, ինքնութեան թուղթ չունին, աշխատանք չունին։ Կը խնդրեմ, Պ. Նախարար, որ յանձնէք միանգամ ընդ միշտ ըսել ինծի թէ ի՛նչ պէտք է ընեն այս տարաբախտները հանդէպ որոնց թիւը 800էն աւելի է Վիէն քաղաքին մէջ»։

Աւետաբեր ճառեր՝ ձայնարձակին առջեւ

Սթրէզայի համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, մասնաւորապէս ըսելով

— « Պ. Ֆլանտէն եւ ես խոր գոհունակութիւն կը զգանք, ... երեք կառավարութեանց սերտ համերաշխութիւնը։ Թող զօրաւոր մնայ Ֆրանսան, թող մեր հայրենակիցները պահեն իրենց բարոյական կորովը, թող յարատեւէ բոլոր Ֆրանսացիներու միութիւնը եւ մենք պիտի հետապնդենք պատերազմին աւրուածները։ Մեր միջազգային քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ այն զոր կատարեցինք մեր անգլիացի եւ իտալացի բարեկամներուն հետ, ուղղուած չէ որ եւ է երկրի դէմ։ Մենք ապահովութիւն կը պահանջենք բոլորին համար, մենք կ'ուզենք որ հաշտուին բոլոր ժողովուրդները»։

Պ. Ֆլանտէն ալ խօսք առնելով հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Ինչպէս ըսաւ բարեկամս Պ. Լավալ, մենք միայն մէկ նպատակ ունեցանք Սթրէզայի մէջ,— պաշտպանել խաղաղութիւնը։ Հասա՞նք այդ նպատակին։ Ապագան պիտի ըսէ։ Խաղաղութիւնը տեւական ստեղծագործութիւն մըն է։ Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա, երբ միացած են եւ վճռական, կը կազմեն ծիւթական ուժ մը որուն պաշտպանութեան տակ աշխարհ ինքզինքը ապահով կը զգայ։ Անոնց բարոյական ուժն է խաղաղութեան պահանջը, ոչ թէ ծոյլ այլ չինարար խաղաղութիւնը »։

Իսկ Պ. Մաքտոնըլտ ըսաւ.

— « Մենք նշանակալից եղանակով մը ցոյց տուինք մեր համերաշխութիւնը, ոչ միայն դիւանագիտական համերաշխութիւն մը, այլ եւ միաբանութիւն մեր զիտաւորութեանց եւ նպատակներուն մէջ։ Ներկայ կացութիւնը երկու ելք ունի,— խաղաղութիւն կամ պատերազմ։ Պ. Մուսոլինի շատ լաւ հասկցաւ իմ եւ իմ երկրիս զգացումները։ Մենք պէտք է բաց պահենք խաղաղութեան դուռը մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ եթէ պիտի փակուի, թող չփակուի մեր ձեռքով։ Ամէն գառ, եթէ պիտի գոցուի, պէտք չէ որ փակումը տեղի ունենայ նրբանցքի մը մէջ, այլ կէս օրուան ամբողջ լոյսին մէջ, որպէսզի ամէն պարկեշտ եւ բանիմաց ազգ գիտնայ թէ ո՛վ է պատասխանատուն »։

Թուրք խումբ դատապարտութիւններ Սելանիկի մէջ

Սելանիկի զինուորական երկրորդ ատեանը մշանջենական բանտարկութեան դատապարտեց Սէրէզի հրեաներ զոնդին ապաներէն երկուքը։ Ուրիշ չորս ամբաստանեալներ դատապարտուեցան քսան տարի բանտարկութեան, մէկը՝ տասը տարուան, մէկը՝ 9 տարուան, ուրիշ մը, վեց տարուան, երեք հոգի՝ հինգ տարուան։ Բոլորն ալ միեւնոյն ատեն դատապարտուած են ատրճանաքրման։ Ուրիշներ ալ դատապարտուեցան 4 տարիէն մինչեւ վեց ամիս բանտարկութեան, իսկ վեց հոգի ազատ արձակուեցան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ» — Դ. էջը խնդրուած ըլլալով վաղուընէ սկսեալ կը հրատարակուի Գ. էջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

12.

ԼԱՀԷՅԻ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ ԵՒ ՊԱՏՃԱՌՄԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ.— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ.— 18 ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ ՕԹԷԼ «ՄԱԺԷՍԹԻՔ»Ի ՄԷՋ.— «ՔԱՐԻՒՂԸ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԻՒՆՆ Է».— ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄԸ.— «Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆՔ, ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ».— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ··· Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— ԿԱՐՄԻՐ ՔԱՐԻՒՂԸ Կ'ՈՂՈՂԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՇՈՒԿԱՆԵՐԸ.— «ԽՈՒԶԱՐԿԵՑԷ՛Ք ԱՐՔՈՍԻ ՇԷՆՔԸ».—

Լահէյի խորհրդաժողովը յուսահատօրէն ձախողեցաւ: Ռուսաստան վճռապէս մերժեց քաղքենի-դրամատէր պետութիւններուն տալ իր քարիւղներուն շահագործման մենաշնորհը, իսկ Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները նոյնքան կտրուկ կերպով մերժեցին նիւթական օժանդակութիւն ընել յեղափոխական Ռուսիոյն

Եզրակացութի՞ւնը. Շատ պարզ էր. միջազգային շուկաները պոյքոթի պիտի ենթարկէին ռուսական քարիւղը. պիտի «պաշարէին» Ռուսաստանը, Կովկասէն մինչեւ Սախալին, որպէսզի կաթիլ մը քարիւղ չարտածէ եւ յաճախորդ չփնտռէ մենաշնորհ առաջարկելու համար: Այդ ձեւով խորհրդային կառավարութիւնը անտանելի կացութեան մը մատնուելով, նախկին հպատակներուն պիտի վերադարձնէր բռնութեամբ գրաւուած հողերը: Օրուան երեւելիները մեծ յոյս ունէին այս խորամանկ ծրագրին յաջողութեան մասին եւ հետեւաբար դառնութեամբ չէր որ կը հեռանային Հոլանտայի մայրաքաղաքէն:

Խորհրդաժողովէն քանի մը օր վերջը եւրոպական մամուլը սկսաւ խօսիլ քարիւղի միջազգային համագումարի մը անհրաժեշտութեան մասին:

Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր կ'երեւար իր հովանաւորութեան տակ առնելու այդտեսակ ժողով մը որուն նպատակը պիտի ըլլար, անտարակոյս, աւելի շօշափելի ձեւ տալ Ռուսաստանի դէմ յարուած դաւադրութեան: Աթէնտըրտ Օյլը, ժամանակաւորապէս, կ'աշխատէր հակախորհրդային ճակատ մը ստեղծել, Մոսկուայի «խելքը տուն կանչելու» համար:

Օգոստոսի մէջ կացութիւնը աւելի սրուշ էր: Այո՛, քարիւղի երեւելիները համաժողով պիտի գումարէին սեպտեմբերին: Հոլանտացի միլիոնատէրն ու Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, երկու հսկաները, այդ առթիւ քիթ-քթի խորհրդակցութիւն ունեցած էին իրարու հետ, համաձայնաբար օրակարգ եւ բանաձեւ խմբագրելու համար:

X

Փարիզ, Աւրիլ Փըլէյսի վրայ կը բարձրանայ Մաժէսթիք պանդոկը՝ շքեղ ու հոյակապ. Այդ պանդոկին [illegible] դահլիճներուն մէջն էր, որ սեպտեմբերի օր մը, Տէթէրտինկ կանչեց սեղանի մը շուրջը հաւաքեց քարիւղի արքաները: Ոչ հացկերոյթ կար, ոչ ալ գինարբուք, որովհետեւ դիւանագիտական ժողով չէր:

Տասնըութ հոգի էին հրաւիրեալները եւ կը ներկայացնէին քարիւղի զանազան խմբակցութիւնները — Ռոյըլ Տըչ, Աթէնտըրտ Օյլ, Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւն, Ֆրանսական, հոլանտական եւ պելճիքական հաստատութիւնները: Այնտեղ էին Գ. Կիւլպէնկեան, Մանթաշով, Լիանոզով, Նոպել եւ ուրիշներ

Զափազանց յատկանշական է որ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, ակամայ նախաձեռնարկ կ'ըլլար այդ ժողովին: Աւելի ճիշդ՝ օտար խմբակցութիւնները անուղղակի գործին կազմակերպութիւնն ու ղեկավարութիւնը անոր յանձնած էին, գիտնալով հանդերձ, որ Ռոյըլ Տըչին համար ձեռնտու չէր մասնակցիլ միացեալ ճակատին: Նպաստաւոր էր այս կարգադրութիւնը, որովհետեւ քարիւղի բոլոր ընկերութիւններէն միայն անգլիականն էր որ չէր կրնար հրաժարիլ Կովկասէն: Եթէ Ռոյըլ Տըչը զուրկ մնար, հազար միջոցի կրնար դիմել, Ռուսներուն հետ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար: Եւ որպէսզի խաղը կատարեալ ըլլայ, ժողովին նախագահութիւնն ալ յանձնուեցաւ Տէթէրտինկին: — Մեր շահը կը պահանջէ որ խորհրդային Ռուսաստանը քարուքանդ ըլլայ, ըսաւ նախագահը իր բացման ճառին մէջ. այդ նպատակին իրագործման համար պիտի «պաշարենք» անոր քարիւղները, որովհետեւ այդ հեղուկը կարմիրներու կայսրութեան արիւնն է. ան է որ կը [illegible] բոլշեւիկեան փրոփականտի գործը. պետութիւնները թող արգիլեն ռուսական քարիւղին ներածումը [illegible]

Անկարելի էր աւելի անկեղծութեամբ պաշտպանել քարիւղի ճարտարարուեստին [illegible]

Վիճաբանութեան պէտք չկար. բոլորը համաձայն էին Տէթէրտինկի առաջարկին: Ժողովը տեւեց հազիւ քանի մը ժամ: Բանաձեւը անմիջապէս քուէարկուեցաւ եւ որոշուած որոշումներուն գործադրութեան հսկողութիւնը յանձնուեցաւ քարիւղի Նափոլէոնին: Հաւաքոյթին մասնակցող ընկերութիւններէն իւրաքանչիւրը իր սեփական գործերուն մէջ բացարձակ անկախութիւն պահելով հանդերձ, կը խոստանար քարիւղի միւս խմբակցութիւններուն հետ համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարել խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ:

Ուրիշ խօսքով ընկերութիւնները իրարու չանէին անջատ մենաշնորհներ առնելու Մոսկուայէն:

Ուրեմն Ռուսիա ո՛չ քարիւղ պիտի արտածէր հիմա, ոչ ալ մենաշնորհ պիտի սակարկէր Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ, եթէ նոյն իսկ խնդրոյ առարկայ հանքերը նախապէս անհատական սեփականութիւն եղած չըլլային: Կարելի՞ էր համաձայնութիւն կնքել այդ երկրին հետ, երբ օտար խմբակցութիւնները ամէն դուռ կը փակէին կարմիր վարիչներուն դէմ:

— Կամ եղած–չեղած քարիւղը մեզի կուտաք եւ կամ մենք պոյքոթի կ'ենթարկենք ձեր երկիրը, քաղաքական եւ տնտեսական պոյքոթ միաժամանակ:

X

Եւ սակայն քարիւղի թագաւորներուն համերաշխ գործակցութիւնը շատ կարճատեւ եղաւ: Առաջին սայթաքումը կատարեց Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ

Մաժէսթիք պանդոկի ժողովէն քանի մը շաբաթ ետքը, հոլանտացի միլիոնատէրը Ռուսաստանէն կը գնէր 70.000 թոն քարիւղ եւ կը ստորագրէր 100 000 թոնի երկրորդ պայմանագրութիւն մը:

— Դաւաճա՛ն, պոռացին չորս կողմէն:

— Ո՛չ, պատասխանեց Տէթէրտինկ պոյքոթը անգործադրելի է: Ռուսական քարիւղը աշխարհագրական տեսակէտով, շատ մօտ է Եւրոպայի. չենք կրնար անկէ հրաժարիլ. Ի՞նչ պիտի ընենք, եթէ պատերազմ ծագի. Ռուսաստան անսպառ մթերքներ ունի, մե՞նք.

Ռոյըլ Տըչի այս անհաւատարիմ ընթացքը անակնկալ մը չէր, որովհետեւ ինչպէս ըսինք, Անգլիա ակամայ կը մասնակցէր միացեալ ճակատին: Ընդհակառակն Լոնտոնի վարիչները ամէն միջոցի կը դիմէին, առեւտրական կանոնաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու համար Խորհրդային Ռուսաստանի հետ:

Յետոյ պէտք է նկատի առնել ուրիշ պարագայ մը: Տէթէրտինկի գլխաւոր մտահոգութիւնը քարիւղը չէ այնքան որքան բոլշեւիզմի կործանումը եւ իր քաղաքական հեղինակութեան ուժեղացումը: Կարմիր վտանգը հեռացնելու եւ տիրող վարչաձեւը ջարդուփշուր ընելու համար Հոլանտացին խտրութիւն չի դներ միջոցներու մէջ: Եթէ պոյքոթը չէր կրնար իրականացնել այդ ծրագիրը, Տէթէրտինկ կրնար կողմնակի ճամբաներ [illegible]: Դիւանագիտօրէն պիտի յաղթէր թշնամին:

Տէթէրտինկի դաւաճանութենէն յետոյ, միացեալ ճակատը առանձնաբար քայքայուեցաւ: Ֆրանսական ու պելճիքական խմբակցութիւններն ալ [illegible] իրենց խոստումը: Աթէնտըրտ Օյլն անգամ ներկայացուցիչ մը ղրկեց Մոսկուա մենաշնորհ ստանալու համար: Ռուսական քարիւղի շուրջ ստեղծուած մրցակցութիւնը բուռն թափով մը վերսկսաւ.

Տէթէրտինկ քաղաքական պատերազմ հռչակեց Ռուսիոյ դէմ: Մինչեւ այսօր ալ անոր հակախորհրդային ուղղութիւնը այն աստիճան չեղչտուած է որ, Մոսկուա եւ իր [illegible] ամէն չարիքի տակ Հոլանտացիին [illegible] է որ կը փնտռեն:

Քաղաքական ոճիր մը կը գործուի Եւրոպայի մէկ անկիւնը, «պատասխանատուն Տէթէրտինկն է», կը պոռան համայնավար [illegible]: Աւազակ մը կեղծ թղթադրամներ հրապարակ կը հանէ, «Տէթէրտինկին մարդն էր», կը բացատրէ Մոսկուան. Դուրեան մը կը սպաննուի Նիւ Եորքի մէջ,— «Տէթէրտինկը ընել տուաւ Դաշնակցութեան միջոցաւ», կը բարբառէ «Իւմանիթէ»ի խմբագիրը: Վրացիները ապստամբութիւն կը սարքէին Մոսկուայի դէմ 1924ին, «Ո՞վ էր ով կազմակերպեց.— Տէթէրտինկը», կը գրէին բոլշեւիկեան օրկանները: Եւ «ապացոյցներն» ալ ունէին — ծօրտանեան տեսակցութիւն է ունեցեր Լոնտոնի մէջ՝ Լէյտի Տէթէրտինկին հետ որ ծագումով Ռուս մըն է···

Ու այսպէս տասնեակներով պատմութիւններ շրջան կ'ընեն բերնէ բերան: Հոլանտացին բոլշեւիկեան վարիչներուն մղձաւանջն է տասը տարիէ ի վեր: Մեր հայ խիկարներն անգամ Տէթէրտինկը կը տեսնեն իրենց երազին մէջ, ամէն անգամ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին քաղաքական դատը կը պաշտպանէ կամ կը մերկացնէ Երեւանի վարիչները: Տարակոյս չկայ թէ Ռոյըլ Տըչի հիմնադիրը բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ միջոցներով կը կռուի բոլշեւիզմին դէմ: Բնականաբար իր յաղթանակները այնքան փայլուն չեն, որովհետեւ միացեալ ճակատի փլուզումէն յետոյ, Մոսկուան շատ կարեւոր նուաճումներ կատարեց քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ: 1923ին Ռուսիա կ'արտածէր 330.000 թոն քարիւղ, 1924ին 771.000 թոն, 1925ին՝ 1.360 000, իսկ 1933ին մօտ 2 միլիոն

Անհաւատալի կամ չափազանցուած չեն այս թուանշանները, եթէ նկատի ունենանք որ խորհրդային դրախտին մէջ աշխատաւորը չարաչար կը շահագործուի: Արդ արտադրութեան ծախքը անհամեմատ աւելի քիչ է քան օտար երկիրներու մէջ: 1924ին, ուրեմն, բոլշեւիկները իրենց քարիւղով կ'ողողէին եւրոպական շուկաները: Դրա՞մ կը շահէին. ոչ. Հեղուկը թղթադրամի կը վերածէին խորհրդային յեղափոխութիւն քարոզելու համար: Առեւտրական պատուիրակութիւններ ունէին գլխաւոր մայրաքաղաքներու մէջ: Վաճառատուութիւնը (տըմփինկ) ծանր կացութիւն մը ստեղծած էր օտար շուկաներու մէջ:

Տէթէրտինկ սարսռաց: Անհրաժեշտ գումարներ տրամադրեց հակախորհրդային փրոփականտը ուժեղացնելու համար: Ցոյցեր, նամակներ հրատարակեց «Թայմզ»ի կամ «Մօրնինկ Փոսթ»ի մէջ, կարմիր վտանգը մատնանշելու համար: Անօգուտ էին այդ յուսահատ ճիգերը: Եւրոպան ռուսական քարիւղ կը գնէր, որովհետեւ աժան էր: Իտալիան իր քարիւղին հարիւրին 49ը կը ստանար Ռուսաստանէն, [illegible] հարիւրին 21ը, Գերմանիա հարիւրին 16ը: Նոյն իսկ Անգլիան հարիւրին 4 համեմատութեամբ ռուսական քարիւղ կը սպառէր:

Այս անհուն մրցակցութիւնը տեւեց մինչեւ 1927: Հոլանտացին կառավարութիւնէն [illegible] կ'ուզէր. ի՞նչ միջոց, կամ Մոսկուան ջախջախելու համար: Իր հզօր կազմակերպութիւնը, որ բրիտանական կայսրութեան հովանաւորութիւնն ալ կը վայելէր, չէ՞ որ պիտի կրնար թումբ մը կանգնել կարմիր քարիւղի ալիքներուն առջեւ:

Բոլշեւիկները իրենց առեւտրական պատուիրակութիւններուն կողքին ունէին նաեւ քաղաքական — յեղափոխական մարմիններ, Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը: Ուրեմն անոնք քաղաքական սպառնալիք մըն էին զիրենք հիւրընկալող երկիրներուն մէջ: Չէ՞ր արժեր այդ վտանգը զգացնել, օրինակ Լոնտոնի ոստիկանութեան: Մայրաքաղաքին ամէնէն բանուկ մէկ թաղին մէջ կը բարձրանար ռուսական պատուիրակութեան «Արքոս» շէնքը: Ո՛վ [illegible] որ այդ պատուիրակութիւնը լրտեսական գործակալութիւն մը չէր···

Տէթէրտինկ երկար չմտածեց այլեւս: Մայիս 10ի կէս գիշերին հեռաձայնեց ներքին նախարարութեան — Խուզարկութիւն մը կատարեցէք Արքոսի շէնքին մէջ եւ պիտի համոզուիք որ ···

Առտուն կանուխ Սքօթլընտ Եարտի (Անգլիոյ Ապահովութեան Տեսչութիւնը) ոստիկանները կը գրաւէին Արքոսը: Դիւանագիտական յարաբերութեանց խզում, վէճ, աղմուկ եւ յաղթանակ

Յաղթանա՞կ. ոչ տակաւին: Որովհետեւ Տէթէրտինկ իր ուրախութենէն հազիւ սթափած, դիմացը պիտի գտնէր հին թշնամի մը — Աթէնտըրտ Օյլը, որուն ներկայացուցիչը, ինչպէս ըսինք, Մոսկուայէն կը վերադառնար մենաշնորհ մը ձեռքին մէջ:

Այդ օրէն յետոյ ռուսական քարիւղի պատերազմը՝ Աթէնտըրտի, բրիտանական կայսրութեան եւ Մոսկուայի միջեւ պիտի շարունակուէր ուրիշ ճակատներու վրայ: Այդ ճակատներէն առաջինն էր Իրանը.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՅՈՅՍ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

Շատեր կ'ըսեն թէ հայ ժողովուրդը իր տառապանքով աւելի մեծ է քան թէ ուրիշ ազգեր իրենց փառքերով ու մեծութիւններով

Ճի՞շդ է ասիկա, թէ զուր խօսքեր մըն է, որպէսզի Հայը մոռնայ իր բոլոր դառնութիւնները եւ արարուին երազներով: Գեղեցիկ բան է տառապիլ, այո, բայց ոչ այնքան, [illegible] եւ մանաւանդ զարհուրով: Հայուն տառապանքը ··· Ասիկա սահման չունի եւ ոչ ալ կրնայ չափել տարողութիւնը այն երկունքին, զոր կրեց փոքրիկ հայ ժողովուրդը դարեր առ դար եւ որ կը շարունակուի հիմա՝ օտար ու անհարազատ պայմաններուն վրայ:

Երէկ, Հայը իր լեղին քամեց անապատներու եւ լեռներու վրայ, իսկ այսօր՝ անկայուն բազմութիւններ կը չարչարուին Միջագետքէն մինչեւ Կալիֆորնիա եւ Մարոքի զօրանոցներէն մինչեւ Պրազիլիա: Չկայ ժողովուրդ մը որ այնքան տառապած եւ թափառած ըլլայ որքան հալածական Հայը, գտէ՞ք: Կարծէք Հայը ծնած է լոկ թափառելու եւ տառապելու համար: Ուրիշ բան չենք գտներ մեր դարաւոր պատմութեան մէջ:

Նոյն տառապանքն է որ կ'ապրինք նաեւ մենք, անհայրենիքս ու գաղթականներս: Հայութեան «Մնացորդացը» որ կը գեգերի երկրէ — երկիր՝ կը տառապի հոգիով ու մտքով եւ հետզհետէ կ'այլափոխէ իր դիմագիծը շնորհիւ օտար ազդեցութիւններու: Տարիները կ'անցնին դանդաղ, սակայն երբեք յուսադրիչ: Հայ մարդը իր բոլոր ճիգերով ու կարողութեամբ պայքարի մէջ է հսկայ բազմութեանց [illegible] հետ յանուն իր կեանքի ու տան հացին, եւ տակաւ առ տակաւ կը նահանջէ: Այդ նահանջը այսուհետեւ աւելի պիտի ծաւալի, եթէ անճրկինք ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ: Օրերն ու դարերը փոխուած են հիմնովին եւ շատ քիչերը կը դիմանան փորձութեան: Եթէ տասնեակ հազարաւորներ ալ երկիր ընդունուէին, նորէն անորոշութեան մատնուած կը մնայ առ նուազն կէս միլիոն բազմութիւն մը: Մեր դժբախտ երկիրը կը տառապի հողի սակաւութենէ եւ իր կարմիր վարիչները ժամանակ չունին պանդուխտ Հայերուն ճակատագրով զբաղելու: Չէ՞ որ յայտարարեցին տարիներ առաջ,— «Հայաստանի կառավարութիւն Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»··· Մեր երկիրը իր ամբողջ կազմուածքով ենթակայ է կարմիր տիրապետութեան մը եւ անոր բիրտ որոշումներուն:

Կա՞յ ուրիշ ելք մը, որպէսզի գոնէ մօտ ապագային, իրարու քով բերուէին երկրէ երկիր ցրուած հայ բազմութիւնները, եւ ապրէին հաւաքաբար մէկ հողի վրայ, ու իրենց բարոյական ու մշակութային բոլոր յատկութիւններով: Չկայ. Ներկայիս օրէ օր կ'աւելնայ թշուառացած բազմութեանց քանակը եւ Ֆրանսայի կամ ուրիշ երկիրներուն անգործ Հայերը կ'ապրին կէս—կուշտ, յաճախ անօթի եւ շուարած: Բազուկ ունին, աշխատանքի ընդունակ են եւ համբերող, բայց դարձեալ անգործ:

— Գո՞րծ կ'ուզեմ:

— Ի՞նչ ազգ ես:

— Հայ:

— Օտարականներուն գործ չկայ···

Գլխիկոր, տրտում ու հոգեխռով հայ մարդը կը հեռանայ գործարանի դռներէն: Տուն կուգայ, երախաները դիմաւորեն զինքը, հագուստ կ'ուզեն, թուղթ եւ սինէմայի դրամ: Ձմեռ է, ածուխ պէտք է տան ջերմութիւնը ապահովելու համար, բայց դրամ չունի, նպաստ գրուած են իբր օտարական, կինը՝ անգործ, ինք՝ նոյնպէս: Երախաները իրենց անմեղ հայեացքներով ու անկեղծութեամբ կը նային իրենց հօր աչքերուն, մէկ — երկու ֆրանքի համար, որովհետեւ իրենց ընկերները սինէմա կ'երթան, իսկ իրենք ···

Ցնցող է տեսարանը, սրտաճմլիկ, բայց ճար չկայ, ելք չկայ եւ մանաւանդ դարման չկայ:

Կը տուայտի Հայը այս երկիրներուն մէջ, մինչ Հայաստանը ուրիշ բաներով կը զբաղի: Ո՞ւր մնան [illegible] պրոյեկտները, Երեւանի պէս կարմիր [illegible] գիւղացիներն ու բանուորները մէկ օր [illegible] իրենց համար, յանուն Մարքսի եւ Լենինի: Եւ ի՞նչ փոյթ այս բոլորը, երբ ճարպիկ «ուխտաւորները» «սիրելի» Հայաստանէն կուգան [illegible] թէ հոն մեր երկրի բոլոր գիւղացիները ··· [illegible] ունին:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՄԸ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՆԻՄ.— Տիկին Օտէթ Միֆայէլեան, որ Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի հանդէսին մէջ արտասանած է այս գոհար ճառը զգայուն եւ անկեղծ ներշնչումով, ընկերվարական [illegible] կին մըն է եւ կ'աշխատակցի ֆրանսական թերթերուն. [illegible] Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ La Volonté Socialiste թերթին մէջ կը ներկայացնէր [illegible] իբրեւ «Հայ ծառէս»:

Վարժութիւն չունիմ հրապարակային ճառեր արտասանելու: Կը խոստովանիմ թէ առաջին անգամ ըլլալով [illegible] կ'ունենամ արտայայտուելու [illegible] եւ արիւնոտ դէպքերուն մասին, զորս ապրեցան Հայերը, ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Նախ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Զ. Ռ. Միութեան որ ինծի մեծ պատիւ կ'ընէ հրաւիրելով խօսելու այս բեմէն:

Անձնապէս, եւ իբրեւ Ֆրանսուհի մը, կը մասնակցիմ ձեր սուգին [illegible] զգացումներս աւելի խոր են քան այդ սովորական արտայայտութիւնը. [illegible] կապուած են ընտանեկան կապերով: Այսպէս ձեզի կ'ուզէի ըսել թէ ես ալ կը կրեմ անուն մը, որ նման է ձեր անուններուն, [illegible] կը զգամ ինքզինքս մասնակից ձեր նահատակներուն — մեր նահատակներուն յիշատակի տարեդարձին:

Ի՞նչ հարկ պատմելու այսօր, [illegible] զորս հայ ժողովուրդը կրեց [illegible], բայց պէտք է որ ըսեմ ձեզի թէ այս յիշատակի տարեդարձը, այս սրտաճմլիկ [illegible] պիտի բարձրացնէ ձեր կորովը, ապրելու ձեր կամքը, որպէսզի յաւիտենապէս տեւէ ձեր ցեղը [illegible]: Ինչպէս քաջութիւնն ու յոյսը էական եւ առաջին պայմաններն են սրբազան նպատակի մը իրականացման, այնպէս ալ յուսահատութիւնն ու ընկճուածութիւնը յատկանիշներն են ձախողութեան: Ազգ մը, որ հաւատք չունի իր ներքին ուժերուն վրայ, ոչ ալ միաբանութեան ոգի, դատապարտուած է կորսուելու անպայման: Կը կարծեմ որ նորութիւն մը չեմ ըսեր ձեզի, երբ այս բեմէն կը յայտարարեմ բարոյական այդ սկզբունքները, դուք ալ [illegible] ձեր բնական կարողութիւնները: Դուք կը պատկանիք ցեղի մը, որ քաջ է եռանդուն, աշխատասէր, ուշիմ եւ խնայող: Դուք պատմութիւն մը ունիք ձեր ետեւը, եւ այսօր ալ դուք ունիք մեծ մտաւորականներ, մեծ գիտնականներ, համբաւի տիրացած գրողներ եւ արուեստագէտներ, [illegible] գործիչներ: Ժողովուրդ մը որ, մարդկային գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ, կուտայ նշանաւոր դէմքեր, չի մեռնիր երբեք: Կ'ապրիք, պիտի ապրիք, եւ վստահ եմ որ դուք պիտի տեսնէք ձեր ազգային բաղձանքներուն կատարեալ պսակումը: Քանի մը տարիէ ի վեր դուք կը գտնուիք Ֆրանսայի մէջ: Ծանօթ եմ ձեր զգացումներուն հանդէպ Ֆրանսայի, որուն կապուած էք անկեղծ կապերով, իբրեւ ձեր երկրորդ հայրենիքին:

Թող երբեք չմոռնցնեն ձեզ ներ-

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Ձայնաւորներու մէջ անթիւ է, որոնք առհասարակ վանկերու մէջ ներդաշնակօրէն իրար կը յաջորդեն, այսպէս՝ [illegible], ամուսին, [illegible], յուսաւոր, շօշափելի, անուշահոտ, լիովին, բարեկամ, [illegible], [illegible], միամօր եւն.: Միապաղաղ են՝ պատարագ, անապատ, կառավարական եւն.: — Բուն խնդիրն ի հարկէ բաղաձայններու վրան է: Փրոֆ. Մէյէյ հիացմունքով կը խօսի մեր բաղաձայն գրերու աստիճանաւորութեան վրայ, այսպէս, կարի, գարի, քարի, տարի, դար, թառ, պար, բառ, փառք, եւն., որոնց իւրաքանչիւրն հարիւրաւոր բառերու գոյութիւնը հնարաւոր ըրած են, հետեւաբար ասոնք պակսեցնել կամ փոփոխելը՝ լեզուի դէմ ոճիր է··· Բաղաձայններն իբր բնութեան ձայներու նմանութիւններ՝ լեզուին իսկական զարդն են. այսպէս՝ շաչել, ճարճատել, փնչտալ, ջախջախել, ճռուողել, խոկալ, ճաքատել, տրոփել, սօսափիւն, շռինդ, շշուկ:

շառաչ եւն.: Եւ կամ առնենք [illegible] բառեր եւ փորձենք ամէն մէկ բաղաձայն թրթռացնելով արտասանել կարգաւ. կարծես կը լսենք գործիքին սրընթաց վազքն ու ճախրել, թռչիլը, սաւառնիլն ու հեռանալը: Լեզուն այն ատեն խժալուր [illegible] մը կը դառնայ, երբ բաղաձայն գրերը բարբարոս ճաշակով մը կը խճողենք: Եւ պէտք է ըսել որ թէ՛ մեր ոսկեդիր նախնիք եւ թէ մենք այսօր հոգ չենք տարած բաղաձայնները բարեկարգ ձեւով զետեղելու, մանաւանդ որ բառերը պէսպիսութենէ կամ շարադասութեան ազատութենէ բնաւ զուրկ չեն. փոխանակ ըսելու «Ի՛նչպէս շուտ շինեցին» կրնար ըսուիլ «Ի՛նչ արագ շինեցին»: Ուրեմն մեղաւորը մենք ենք, ոչ թէ լեզուն:

Վերջին հարցում մըն ալ. լեզուի զարգացողութեան կամ նաեւ ճաշակի տեսակէտէ ցանկալի՞ է արդեօք աշխարհաբարի հոլովները մէկի վերածել, այսինքն ամէն բառ հոլովել սա մէկ ձեւով հայ՝ հայի, հայէ, հայով: Հետեւաբար կարելի՞ է լեզուի կատարելութեան համարել հետեւեալ նախադասութիւնը, զոր դասագրքէ մը կը բերեմ. «Մէկը իր [illegible] մէջ կը մտածէր իր եկեղեցիին ճակատագիրին բարեկարգելու իրձն ու կամքը, միտքը···»: Ժամանակը չի ներեր երկարաշունչ խօսելու այս եւ նման նիւթերու վրայ: Բայց պիտի շեշտեմ, որ լեզուի հնչաբանական եւ քերականական խնդիրներու մէջ ամէն մարդ իրաւասու չէ, վասնզի առաջինն իբրեւ գեղարուեստի խնդիր, իսկ երկրորդն իբր գիտական ու պատմական նիւթ՝ յատուկ մասնագէտներու կարօտ են. արդ՝ այդ մասնագէտ իրաւասուներն են՝ բանաստեղծն ու լեզուագէտը, իւրաքանչիւրն իր ճիւղին համար: Միայն թէ բանաստեղծ բառով չենք հասկնար ոտանաւոր կարկատողներ. մեր ապրած բանաստեղծներն այն կորովի հոգիներն են, որոնց համար նիւթը թափանցիկ ըլլալով որպէս [illegible] տիեզերական օրէնքներու լոյս ու խաւարը, ուր ամէն ինչ յաւիտենապէս կայուն է ու միշտապէս գործօն: Իրենց տեսանողի զմայլանքին մէջ՝ վեհ գաղափարներով ու խոր յոյզերով սարսռուն՝ բառեր ու պատկերներ կը քաղեն բնութեան ամէն տարրերէն, խորապէս ճշմարիտ ու բնազդօրէն ներդաշնակ բառեր ու պատկերներ: Մայրենի լեզուի բառագանձը վեր ի վայր ընելով՝ հինն ու նորը հաւասարապէս հրաշալի զօրութեամբ կ'օծեն, իրենց խօսքին տակ՝ հոգիները դող կ'ելլեն եւ կը զգան մայրենի լեզուի թովիչ գեղեցկութիւնները:

Մենք այդպիսի բանաստեղծներու պէտք ունինք, մանաւանդ այսօր: Այդպիսի ուժեղ գրիչներ՝ Մաշտոցի պէս իրենց պիտի քաշեն բոլոր համայնքին սրտերը, որոնք այսօր չորս հովերուն մատնուած՝ օտար ափերու վրայ վայրավատին ցրուած են, եւ ա՛յն ատեն կրնանք յուսալ թէ հայութիւնը ինչպէս մինչեւ այսօր, ասկէ ետքն ալ կը մնայ միշտ՝ մէկ ազգ ու մէկ լեզու:

(Վերջ)

կայ դժուարութիւնները եւ զանազան տագնապները, որովհետեւ անցողակի են։ Դուք աւելի ծանր փորձութիւններէ անցաք, եւ ձեր կորովն ու զինուորական կարողութիւնը, անցեալին մէջ, յաղթահարեցին ամէն դժուարութիւններու։ Նահատակներու ոգին, ներկայ այս պահուն, ձեզի կը ներշնչէն խրախոյս, յոյս եւ յաղթանակութիւն,— ահա երեք կարողութիւններ որ ձեզ կը յատկանշեն։ Երբեք չեմ կասկածիր, որ պիտի գա՛ն յաղթական օրերը։ Կը վերջացնեմ իմ խօսքս, խնդրելով ձեզմէ, որ ինծի հետ աղաղակէք

— Կեցցէ՛ Ֆրանսան։

— Կեցցէ՛ Հայաստանը։

ՕՏԷՖ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ռամկավարները «աշխուժացի՞ն են»..

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (28 մարտ). —

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍ, Ռ. Ա.— Մարտ 22ի ուրբաթ կէսօրէ ետք, երկու ռամկավարներ— Մանուկ Փէրէցեան եւ Միքայէլ Աղամեան հետապնդեցին ընկ. Զ. Թնքարեանը։ Ռամկավար Մանուկ Փէրէցեանը սպառնալիքներ բրաւ մեր ընկերոջ։ Ընկեր Թնքարեան անմիջապէս ոստիկանութեան յանձնեց երկու ռամկավարները։

*** Նոյն թերթը կը գրէ «Հայրենիք»ի (30 մարտ).

Երբ լսեցի Ղեւոնդ վրդ. Մարգուլեէնեանի վրայ մահափորձ կատարող ոճրագործ Ծերգ Նազարեանի անունը, խոկոյն յիշեցի որ ան եղած է Հայկ. Լեգէոնի վեցերորդ գումարտակին մէջ

Վատոգի արարած մըն էր այս Նազարեանը։ Բանակին մէջ եղած ժամանակ ոչ մէկ փամփուշտ արձակեց այն թշնամիին դէմ, սուտ հիւանդ ձեւանալով յաճախ ան իր օրերը կ'անցընէր բանակի հիւանդանոցին մէջ՝ մարզանքներու իսկ չմասնակցելու համար։ Երէկ թշնամիէն փախչող այս վատն է, որ այսօր փորձած է արժանաւոր հոգեւորականի մը սպաննել։

Մոլի ռամկավար մըն էր ան. յարգանք չունէր ոչ կրօնի, ոչ ալ մեր սրբութեանց հանդէպ՝ յաճախ նոյն իսկ կը հայհոյէր անոնց. իր կատարած մահափորձին չարժառիթը ուրեմն փնտռելու է ուրիշ տեղ։

Իր անձնական կեանքին մէջ ալ ան շատ խեղճ եղած է. աղերսող, ուրիշներուն օգնութեան միշտ կարօտ։ Փրովիտէնսի Հայ Լեգէոնական Միութեան ձեռնարկներէն գոյացած հասոյթի մէկ կարեւոր մասը այս ոճրագործին գրպանը մտած է։ Ընկ. Մ. Էյլէճեան, համարելով զայն զինակից մը, անձնապէս ահագին նիւթական օգնութիւն բրած է անոր, զինքը մարդավայել կեանքի մէջ մտցուցած է։ Բայց այս բոլոր աջակցութեանց փոխարէն տեսէք ինչպէս վարուեցաւ այս ոճրագործը ընկեր Էյլէճեանի հանդէպ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ) — Զ. Ռ. Մ.ի նախաձեռնութեամբ ապրիլեան մեծ եղեռնի 20րդ տարեդարձը տօնեցինք ապրիլի 6ին շաբաթ երեկոյ, Théâtre Foyer municipalի վերնայարկը, որ զարդարուած էր զոյգ եռագոյններով եւ «Յարգանք հայ նահատակ ժողովուրդին» վերտառութեամբ։ Ներկայ էր ընտիր բազմութիւն մը։

Օրուան նախագահ ընկ. Ա. Տէր Սարգիսեան «Մեր հայրենիքով» հանդէսին բացումը յայտարարելէ վերջ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Այս առթիւ բաղձանք յայտնեց որ բոլոր գաղութներու մէջ հաւաքաբար տօնուի նուիրական տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան։ «Մինչեւ որ կառավարութիւն մը ստանձնէ արժանաւորապէս տօնել զայն, մենք այս տօնը պիտի վերապահենք մեզի»։ Յաջորդաբար արտասանեցին Մամբրէ Սէմէրճեան, Մ. Պիլըճեան, Նըհա Յովհաննէսեան։ Երգեց ընկ. Գալեան (Ռոմանէն)։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկ. Միքայէլեան (Ֆրանսուհի), որ գրաւոր ուղերձ մը կարդաց, (Տես Բ. էջ, վերջին սիւնակ)։

Ընկ. Գալեանի երկրորդ մեներգէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, բանաստեղծ Նշան Պէշիկթաշլեան որ ներկաներէն խնդրեց պահ մը խոնարհիլ Թրքական զազանութեանց մէկ միլիոն զոհերուն նուիրական յիշատակին առջեւ։ Յետոյ բացատրեց այն պատճառները որ մղեցին գործելու մարդկութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց զազանութիւնները

«Թուրքը չհասաւ իր նպատակին. Ան կարեց տաղանդաւոր գլուխներ, ինչպէս նաեւ ստեղծագործող ժողովուրդին մէկ երրորդ մասը։ Բայց հայ տաղանդը չէր ամփոփուած միայն այդ պաշտելի գլուխներուն մէջ, եւ չէր սպառած ստեղծագործող կամքը զոհուած ժողովուրդին։ Վկայ՝ գաղթահայութեան եւ Հայաստանի շինարարական ճիգերը եւ ստեղծագործութիւնները։ Եւ եզրակացուց.— «Սիրեցէք ձեր ազգը, որովհետեւ ազնիւ է»։

Ընկ. Գալեանի երրորդ մեներգէն վերջ (Զախորդ օրեր) հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտանով»։

Սրահէն բաժնուեցանք տխուր, շատ տխուր յիշատակներով, բայց անմահ նահատակներու տենչերուն գոհացում տալու վճռականութեամբ։

Օշին Սրանգունի

×

Վալանսի քաղաքապետը, Տօքթ. Փէյրոռ, ինչպէս եւ սոցոլանդէն նախագահը, Տօքթ. Քալվէ, չկարենալով ներկայ ըլլալ, երկուքն ալ ծանօթ եւ սիրալիր նամակով իրենց ցաւը կը յայտնէին։ Տօքթ. Քալվէ կ'աւելցնէր.— «Թէեւ բացակայ, սակայն գաղափարով ձեզի հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի ըլլամ, մասնակցելու համար ձեր մեռելներու յիշատակի հանդէսին, ինչպէս եւ հարստահարուած ժողովուրդներու դատին»։

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 7 ապրիլ (Յառաջ) — Զ. Ռ. Միութեան մաս.-ղի նախաձեռնութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Տօքթ. Պալըպէնի, ապրիլ 7ին, երեկոյեան ժամը 3ին, Քիւրսալի սրահի մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Ապրիլեան սգահանդէսին քսանամեակը։ Բեմին երկու կողմերը զարդարուած էին Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները, հայկականը՝ սեւ երիզով մը զարդարուած։ Ապրիլեան սանները չէին մոռցած նաեւ ծաղկեպսակներ բերել։ Ժամը 3ին օրուան նախագահ Գ. Արսէն Տէր Սարգիսեանի հրաւէրին վրայ յոտնկայս ունկնդրուեցան «Մեր հայրենիքը» եւ «Մարսէյեզը»։ Նախագահին բացման խօսքէն յետոյ այս տողերը գրողը Ֆրանսերէն լեզուով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ խորին շնորհակալութիւն յայտնեց Գ. քաղաքապետին, Հայերու հանդէպ ցոյց տուած համակրանքին համար։ Յետոյ քաղաքապետը խօսք առնելով, բսաւ.— «Ձեր ազնիւ ցեղին հանդէպ գործուած է անարդարութիւններու մեծագոյնը։ Ես կը հաւատամ ձեր դատի յաղթանակին. ձեզ շատ կը սիրեմ եւ իբրեւ քաղաքապետ ձեզմէ աւելի եկածը չեմ խնայեր։ Եթէ իմ ծառայութեանս պէտք ունենաք, քաղաքապետարան մի երթաք, ուղղակի տունս եկէք։ Հոգիով սրտով, մարմինով ձեզի հետ եմ շարունակ, կրնաք վստահ ըլլալ իմ վրաս»։ Այս խօսքերը ընդունուեցան դղրդագին ծափերով։ Տիկ. Միքայէլեանը՝ ազնիւ Ֆրանսուհին, որ մեր ազգայիններէն մէկուն հետ ամուսնացած է, Ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց, բարձրացնելով հայ ցեղին առաքինութիւնները եւ քանի մը կտորներ նուագեց դաշնակի վրայ, մեծ յաջողութեամբ։ Ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ բրին Ե. Յովհաննէսեան, Մ. Սէմէրճեան (Վալանսէն), Յակոբ Քէփէնէկեան եւ Մանուկեան (Ռոմանէն)։ Երգեց Գ. Բ. Գալեան։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, գրագէտ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան, որ կուռ բանախօսութիւն մը բրաւ եւ շեշտեց.— «Սիրեցէք իրար, Հայ ազգեցէք, սիրեցէք ձեր ազնիւ ցեղը, մի մոռնաք Ապրիլեան եղեռնը եւ խանդավառութեամբ հետապնդեցէք մեր դատը»։ Այս խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ժողովուրդին վրայ։

Կ'արժէ մեր մտքի եւ գրչի մշակներու յաճախ այցելել գաւառները, որոնք այնքան պէտք ունին մտաւորական ուժերու։ Օրուան նախագահի շնորհակալութեան խօսքերէն յետոյ կատարեալ յաջողութեամբ փակուեցաւ սգահանդէսը։

Հանդէսէն վերջը, սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ Գ. քաղաքապետին եւ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեանի։ Քաղաքապետը եւ մեր սիրելի բանաստեղծը զրոյց մը ունեցան հայ գրականութեան մասին. Այս առթիւ Գ. քաղաքապետը մեր երիտասարդ գրագէտէն խնդրեց իր գործերէն հատ մը նուէր ընել։ Գ. քաղաքապետը այնքան գոհ մնացած էր սգատօնէն, որ բաժանումէն առաջ 50 ֆրանք նուիրեց հայ աղքատներուն համար, բայց մեր արգար քաղաքավարութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեցին։ Բաժանումը եղաւ յուզիչ։ Երկուստեք խոստացանք իրար հանդիպիլ։ Գ. Մուբէն, մեր բարեկամ երեսփոխանը ցաւ

յայտնած էր չկարենալ գալուն համար։ Զոմերու, ինչպէս նաեւ գաղութին համար այս տարուան սգատօնը մեծ յաջողութիւն եղաւ։ Եթէ Ն. Պէշիկթաշլեանի պէս երիտասարդ գրագէտ մը Վալանս կամ Ռոման հաստատուէր, թէ ազգը կը շահէր եւ թէ մատաղ սերունդը չէր օտարանար։

Սարգիս Պիլալեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած) — Ապրիլ 7ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Գօմոն, Սթատ Սէն Ժիւլիէնի դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ խիստ հետաքրքրական մրցում մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբին եւ յունական առաջին խումբին միջեւ։ Ներկայ էր հինգ հարիւրի մօտ բազմութիւն մը։ Մրցումը տեղի ունեցաւ Յոյներուն բուռն փափաքին վրայ։ Որոշուած ժամանակին երկու խումբերը իջան դաշտ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբի խմբապետ Լեւոն Պագըրճեան ծաղկեփունջով մը բարի գալուստ մաղթեց յունական խումբին։ Խաղը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով եւ քանի մը վայրկեան հաւասար խաղարկութենէ յետոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի աջ ծայրը Յակոբ Գէորգեան նշանակեց առաջին կէտը. առաջին կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. 1 յունականը 0։ Երկրորդ կիսախաղին, առաջինին պէս, երկու կողմէն հաճելի խաղարկութիւններ բրին, սակայն մերինները աւելի արագաշարժ ըլլալով Զարեհ Կօլէճիգիրեան նշանակեց երկրորդ կէտը։ Խաղը վերջանալէն 20 վայրկեան մնացած, մեր միջապահ Վարդգէս Մրճոյեան ինկաւ ու ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, որմէ յետոյ Հայերը տասը խաղացողներով շարունակեցին խաղը, ու գեղեցիկ վայրէջքով մը, Մեսրոպեանի միջոցով նշանակեցին երրորդ կէտ մըն ալ։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 3—0 յաղթութեամբ։ Խաղը իր ամբողջ տեւողութեամբ եղաւ շատ հաճելի այս գեղեցիկ օրով։ Յոյները չափազանց գոհ մնացին, եւ խնդրեցին որ մօտերս անգամ մըն ալ առիթ տրուի իրենց խաղալու Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ, Այս առթիւ ամէն գնով պիտի աշխատին իրենց փոխ-վրէժը լուծել։ Քանի մը շաբաթէն տեղի պիտի ունենայ նոր մրցումը։

Մեր վիրաւոր ընկերը անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։ Միութիւնը բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնէ մեր համակրելի ընկերոջ արագ ապաքինման համար։

Վարդան Քիւբելեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

"ՇԱՀԱՐԺ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ"

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԽՄԲ.— Կրկին կը յիշեցնենք թէ ինչպէս ամբողջ Ցիւթը, այս յուշերուն մէջ դրուած խորագիրներն ալ թարգմանուած են բառացի, առանց խմբագրութեան.—

Յաջորդ օրը Վլատիմիրը չեկաւ։ Գացեր էր իր ծանօթներուն մօտ, անոնց ցոյց տալու այն սամերը, զորս գրած էին իր կողմէ Պուլկարիա փախչող(?) հինգ Հայերը։ Եւ մօտաւորապէս 20 լուսանկար եւս բերաւ։

Քննեցի այս լուսանկարներն ալ. Մեր փնտռած մարդուն նմանող ոչ մէկը կար անոնց մէջ։ Սակայն նկատելով որ բոլոր առանց մէկ անդամէն պանդոկ տանիլը անպատեհ էր, այդ օրը որոշեցինք անցագիր հանել միայն հինգ հոգիի համար։ Անցագիրները տուի Վլատիմիրի։ Այս ձեւով ամէն օր հինգ հոգի պանդոկ կը տարուէին, մենք ալ կը ձերբակալէինք եւ գիշերանց Միւթէֆէրրիքա կը փոխադրէինք։

ԱՆԱՏՕԼՈՒ ՉԴՐԿԵՑԻՆՔ

15—20 օրուան ընթացքին Միւթէֆէրրիքայի արգելարանը լեցուեցաւ մօտ 70 հոգիով. Բոլոր ասոնք գաւառացի ամուրի Հայեր էին։ Թէեւ հարկ էր զանոնք Անատոլու ղրկել, սակայն, այդ պարագային, կրնային հաղորդակցութեան մէջ մտնել հայրենակիցներու հետ եւ պատմութիւնը երեւան հանել, այնպէս որ մենք պիտի չկարենայինք այլ եւս ձերբակալել մեր փնտռած անձերը։ Այս պատճառով յետաձգեցինք

«ՄԵԾԵՐԸ ԲԵՐ»

Վլատիմիրի բերած մարդիկը բոլորն այսպէս գաւառացի ամուրիներ էին։ Երբ Րէշատ պէյ նշմարեց այս պարագան, օր մը կանչեց զիս եւ այսպէս խօսեցանք իրարու հետ.

— Այն Հայերը, որոնց լուսանկարները կը հաւաքէ կը բերէ Վլատիմիր, կը պատկանին այն գաւառացի ամուրիներու դասակարգին, որոնց նմանները մենք ամէն օր գաւառ կ'աքսորենք։ Թաքստոց մտածները դժուար թէ այս ձեւով կարենանք ձեռք ձգել։ Հետեւաբար պէտք է վերջ տալ այս գործին, դուն ալ կը տեսնես որ ապարդիւն է մեր յոգնութիւնը։

— Շատ կը խնդրեմ, սակայն քանի մը օր եւս սպասենք, կը յուսամ որ պիտի յաջողինք գտնել մեր փնտռած անձերը։

— Քանի որ այդպէս կ'ըսես, լաւ, քանի մը օր ալ շարունակենք։ Վստահ եմ որ արդիւնք մը պիտի չտայ։

— Երբ մէկ շաբաթ եւս շարունակելէ վերջ նորէն չկարենանք արդիւնք մը ձեռք ձգել, այն ատեն մեր բանտարկածները կը ղրկենք դէպի Անատոլու եւ վերջ կուտանք այս գործին։

Այս ձեւով յաջողեցայ Րէշատ պէյը հրաժարեցնել իր որոշումէն։

Յետոյ սակայն Վլատիմիրին ըսի որ եթէ միշտ այսպէս գաւառացի ամուրիներ պիտի գտնէ բերէ, հարկ չկայ շարունակելու։ «Քիչ մըն ալ, աշխատէ որ մեծերը գտնես բեր»։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Երեք օր վերջ Վլատիմիր գրասենեակս եկաւ, ձեռքին մէջ մէկ լուսանկար։ Ինծի երկարեց լուսանկարը.

— Այսօր միայն մէկ լուսանկար բերի, ըսաւ։

Աչք մը նետեցի լուսանկարին վրայ։ Քովէն եւ ճակատէն, շատ վարպետ ձեւով մը քաշուած ըլլալուն, կարելի չէր լաւ ճշդել լուսանկարին տիրոջ ինքնութիւնը։ Սակայն յայտնի էր, որ այս անձը նախորդներուն չէր նմանիր։ Ըսի Վլատիմիրին.

— Ո՞վ է այս լուսանկարին տէրը։

— Ես ալ չեմ գիտեր թէ ո՛վ է։ Մինչեւ հիմա, բոլոր այն լուսանկարները, զորս բերած եմ, ինծի յանձնած են իրենց տէրերը։ Այս լուսանկարը օրիորդ մըն էր, որ բերաւ։ Լուսանկարը իր եղբօրն է եղեր, ես չտեսայ զինքը։

— Այդ օրիորդը ինչպիսի աղջիկ է, քանի՞ տարեկան է, հագուածքին նայելով՝ հարուստ դասակարգի կը պատկանի

— Օրիորդը մօտաւորապէս 20 տարեկան է։ Հագուստը մաքուր, լեցուն կիրթ, եթէ շատ հարուստ չէ, աղքատ ալ չի նմանիր։

ՄԷԿ ԱՉՔԸ ՇԻ՞Լ Է

Հարցուցի Վլատիմիրի.

— Օրիորդը քեզի ինչո՞ւ համար բերաւ լուսանկարը, ի՞նչ ըսաւ։

— Ամէնուն պէս, այս օրիորդն ալ լսեր է որ ես պուլկարական հիւպատոսարանին թարգմանն եմ, եւ մինչեւ հիմա յաջողած՝ հարիւրէ աւելի Հայեր Պուլկարիա փախցնելու։ Ինծի ըսաւ որ «եղբայրս ալ կ'ուզէ Պուլկարիա փախչիլ, որովհետեւ չուզեր այստեղ զինուորութիւն ընել, ուրիշ պատճառ մը չկայ, եթէ եղբայրս ալ յաջողիս փախցնել, քեզ գոհ կը թողումք»։ Ես ալ պատասխանեցի, որ «շատեր փախցուցած եմ, եղբայրդ ալ կրնամ փախցնել, ոստիկանութեան մէջ շատ ծանօթներ ունիմ, անոնց միջոցաւ անցագիր կը հանեմ, ոմանք շոգեկառքով ճամբու կը դնեմ, ոմանք ալ շոգենաւով. միայն թէ ինծի բերելու ես իր լուսանկարը»։ Եւ այս լուսանկարը բերաւ։

— Աշխատէ որ տեսնուիս սպյակի այս լուսանկարին տիրոջ հետ։ Երբ տեսնուելու ըլլաս, ուշադրութիւն ըրէ դէմքին։ Աչքին մէկը շի՞լ է, ականջները քիչ մը ծա՞նր կը լսեն, ճշդէ։ Եթէ բնածին պէս մէկ աչքը շիլ է եւ ականջներն ալ քիչ մը ծանր կը լսեն, այդ մարդը մեր փնտռած մարդն է։ Այս գործը շատ մեծ խորամանկութեամբ հետապնդելու է, չուրես գործը։ Եթէ այս մարդը ձեռք ձգենք, մինչեւ հիմա կատարած գործերուդ մէջ ամէնէն կարեւոր ծառայութիւնը կ'ըլլայ այդ

(2) (Շար.)

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Մենք, Օվկոնց Մուշեղին հետ միասին իրարմէ անբաժան, սկսանք բարձրանալ մէկ ուղղութեամբ։ Բամպոռ գտնելը անոր՝ իսկ հանելն ալ ինծի։

Տղաքը միշտ կը ձայնէին ամէն կողմէ.— «Ընա մէկ հատ ալ», «Ընա երկու հատ ալ»։ Գոհ էին եւ ուրախ, որովհետեւ, մեր յոյսը այս սարն էր, Արեգին՝ որուն ձիւնը կանուխ անհետանալով, բամպոռներն ալ շուտ դուրս ելած էին հողէն, թէեւ մեծամասնութեամբ դեռ կոկոն։

Մենք աւելի շատ կը սիրէինք կոկոնները, որոնք նոր դուրս ելած կ'ըլլային հողէն, ու կը նմանէին հաստ պուն մեղան մատին, ծայրը գեղեցիկ կերպով սուր, կապոյտ, իսկ կոկոնին կէսէն վար կանանչ գրչածայրի նման, ու նոյնպէս սուր 4–5 տերեւները փակած մարմնին ամէն կողմէն, ու սիրուն կերպով հագուած։

Բարձրացած էինք Արեգուն գրեթէ մէկ երրորդ մասը, ու քիչ էր մնացած գագաթն հանելու։ Յանկարծ, մեր ականջին հասաւ շան կաղկանձիւն մը, որ քիչ վարէն կը լսուէր, Թուփերուն մէջէն

Մեր Կուռճին էր, որ սարին ամէն կողմերը, քարերուն տակ, թուփերուն մէջ, իր օրը փնտռելով կը բարձրանար մեզի հետ միասին։ Նապաստակ մըն էր, որ առջեւը խառնած կուգար վարէն ի վեր դէպի մեզ։

Նապաստակներուն ետեւի սրունքները աւելի երկար ըլլալով, աւելի լաւ կը փախչին դէպի վեր։ Կարծես դաշտանակի մը նման կը ցատկէր օդէն, ութ — տասը մեթրը մէկ քայլով։ Իսկ մեր խեղճ Կուռճին, իր ամենավերջին ուժը գործածելով սարն ի վեր, կարծես, կառք — կառք կ'ըլլար նապաստակին ետեւէն, բայց ի զուր, երթալով, հեռանալով, իր եւ նապաստակին մէջտեղը ալ աւելի կը լայննար։ Խեղճ կենդանին, որուն նեղութենէն սկսաւ աա՜ւ, ա՛ւ, ըա՛ւ, ա՛ւ, տեսակ մը կաղկանձիւնի նման ձայներ հանել, եւ օգնութեան աղաղակներ բարձրացնել, մեզի՞, քարերո՞ւն թէ թուփերուն, չէինք գիտեր։

Իբրեւ օգնութիւն, մենք եւս անմիջապէս մեր ձայնը ձգեցինք.— Հա Կուռճի՛ հա, հա՛ Կուռճի հա՛, հասիր հա՛,— պոռալով՝ եւ դէպի նապաստակին առջեւը վազելով, դարձնելու համար։

Բայց անօգուտ։ Ան մեզի երբեք կարեւորութիւն չտուաւ, ու ինչպէս անցաւ մեր առջեւէն, երկինքէն սուրացող արծուի մը նման, մենք ալ չկրցանք։ Մէկ ակնթարթի մէջ, մեզ հաւասարեց քայլի վրայ դէպի վար թողլով, Արեգուն գագաթը բարձրացաւ։ Բայց, մեր Կուռճին ալ առանց յուսահատելու, բաւական հեռաւորութեան վրայ, դէպի ծմակը կործնելով անհետացան մեր աչքերէն։

Քիչ յետոյ մենք եւս Արեգուն գագաթը բարձրացած էինք, ու հաւաքուած՝ բոլորս ալ մէկ տեղ։ Մեր Կուռճիին եւ նապաստակին հանդիպումը պատմելէ վերջ, սկսանք բամպոռներուն թիւը հարցնել իրարու, ստուգելու համար թէ քանի՞ական հատ զատած էինք իւրաքանչիւրս։ Բոլորս ալ գոհ էինք արդիւնքէն։

Քրտնած էինք, երբ գագաթը հասանք, բայց ոչ յոգնած։ Տեղ — տեղ, տակաւին ձիւնի հատիկներ եւ թոփիկներ կը գտնուէին, իսկ ամբողջ սարահարթին վրայի ձիւնը գրեթէ նոր էր անհետացած, եւ թաց էր ամէն կողմ

Ջինծաղիկը,— որ մենք «Քրտու բամպոռ» կ'անուանէինք — ճերմկեցուցած էր ամէն դի։ Որոշեցինք, քիչ մը քրտու-բամպոռ ծծելէ վերջ, իջնել ծմակն ի վար դէպի Զարեկատր, Օվկոնց աղբիւրին վրայ։

Գեղեցիկ էր օդը, բայց Արեգուն գագաթը շատ բարձր ըլլալով, զով եւ թեթեւ հովիկ մը հիւսիսէն, քսուելով մեր դէմքին, եւ անուշութիւն մը տալով, կ'անցնէր դէպի Հարաւ։

Ջինծաղիկները եւ թուփերը նազանքով իրենց գլուխները կ'օրօրէին, երբեմն խոնարհելով, երբեմն շտկուելով։ Մեզմէ քիչ անդին, ահա կաքաւներու խումբ մը, փը՜ռ, փը՜ռ թռան ու անցան Զարեգատի վրայէն, մինչեւ «Շարուկ», ու կանգ առին այնտեղ։

Առտուն, երբ հովվըրտուն վերի աղբին տակ հաւաքուած էինք, որոշելու համար թէ, ո՞ր կողմէն երթանք, եւ ո՞ր կողմէն դառնանք, արեւը իր փայլուն դէմքով եւ ոսկեփայլ ճառագայթներով ու առեղներով, նոր դուրս ելած էր «Ձուդուռին Քրնթէն», բայց հիմա չէինք գիտեր թէ քանի՞ ժամ էր անցեր Արեգուն գագաթը բարձրանալնիս, այն երկար հորիզոնը կտրած եկած ու կանգ առած էր ճիշդ մեր վրայ, նոյնքան ժամանակ յետոյ, Ծակ—Քարին մնաք բարեւ ըսելու համար, սարերուն, ձորերուն, լեռներուն եւ անտառներուն, դաշտերուն ու հովիտներուն, մարդոց թէ կենդանիներուն, բոլորին, բոլորին, ... վազն առաւ դարձեալ Ձուդուռին Քրնթէն փրթելու համար, իր փայլուն դէմքին հարիւրաւոր աղեղներով ու առեղներով։

Ու այսպէսով, օրն եկած ու օրհասակ (ցերեկ) էր եղած, բայց մենք լուր չունէինք, մինչեւ որ Արեգուն գագաթը հասանք։ Անօթեցեր էինք ու չէինք զգար, բամպոռներու պտտեցած ուրախութենէն։

Արեգուն Կաժէն (գագաթէն) կ'երեւար մեր գիւղին հողերու ամբողջ տարածութիւնը։ Բոլորս ալ նստանք այդ գեղեցիկ գագաթին վրայ, մէկ — մէկ քար՝ իբրեւ նստարան գործածելով, սկսանք կէս օրուան պաշարը — հաց, պանիր, ժաժիկ,— ուտել ու միեւնոյն ժամանակ դիտել ամէն կողմ։

Մեր գիւղի սահմաններուն տարածութիւնը գեղեցիկ ծաղիկներով ու զանազան կանանչութիւններով զարդարուած էր, ասրելի այդ գեղեցիկ ամսուն։

Եւ ահա մէջտեղ ելաւ մեր Կուռճին, յոգնած, քրտնած ու լեզուն կախած։ Կարծես հոն առած էր, որ մենք ճաշի նստած էինք։ Մօտեցաւ քովս եւ ինծի քսուելով սկսաւ դարձեալ կաղկանձել։

Տղաքը ամէնքն ալ Կուռճիին բաժին հանեցին իրենց պաշարներէն, պտտա — պտտա նետելով իրեն։ Շունը օդին մէջէն կը լափէր առանց գետնին ձգելու, սուր ակռաներով իրար զարնելով։

Զարաճճի Գնէլը, երբեմն երբեմն, ոտքի ելլելով, ամբողջ ուժով՝ պատառ դէպի վեր կը նետէր։ Մեր հաւատարիմ Կուռճին անհամբեր, դէպի օդը կը ցատկէր, շուտով լափելու համար։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(4)

Բացուած է Ա. Փանոսեանի Հայկական Մեծ Նպարավաճառատունը

Téléphone TRUDAINE 19-41 **22, RUE BAUDIN-PARIS** (50 մէթր square Montholon-էն դէպի rue Maubeuge) Métro: CADET et POISSONNIÈRE

Արեւելեան ամէն տեսակ նպարեղէններ, ըմպելիներ եւ անուշեղէններ: Ասիական անպարատ Թարմ սուրճ: Միայն մէկ այցելութիւն կը բաւէ գաղափար կազմել ապրանքներու Թարմութեան եւ գներու անմրցելիութեան մասին:

Livraison à Domicile

Չորեքշաբթի օր Լարիսայի մէջ պիտի դատուին 60 երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ լրագրողներ:

⁂ Աթէնքի զինուորական ատեանը քառասուն տարի բանտարկութեան դատապարտեց Վենիզէլոսի սանը՝ Փիսթոլաքիս, եւ տեղակալ Քանարիսը: Ցանդմէկ ապստամբներ դատապարտուեցան 2էն 20 տարի բանտարկութեան, ինը հոգի անպարտ արձակուեցան: Զինուորական վարժարանին մէջ ատենանապուրկ եղան տասը սպաներ:

Պատերազմական նախարար եւ փոխ-վարչապետ Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ պաշարման վիճակը պիտի վերնայ ապստամբներու դատավարութենէն անմիջապէս վերջը: Մինչ այս մինչ այն, Վենիզէլոսեան թերթերու հրատարակութիւնը պիտի արգիլուի, պայմանաւ որ գրաքննութեան ենթարկուին:

⁂ Զօր. Վլախոս, որ բացակայութեան դատապարտուած էր եւ Թաքստոց մտած, յաջողեցաւ խուսափիլ կղզի մը հասնիլ առագաստանաւով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ տասը հոգի վիրաւորուեցան, երբ Պիրէնեան ինքնաշարժը ժամը 100 քիլոմեթր արագութեամբ սուրալով, գիծէն դուրս ելաւ Մարշիրիմի մէջ, (Պաուոյի մօտ): Քանի մը վակոններ ջախջախուեցան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ հրամանագրով մը ջնջեց հանրապետութեան նախագահի դրօշը եւ անոր տեղ հաստատեց նոր մը, որ միայն իրեն յատուկ է: Նոր դրօշը կարմիր քառակուսի մըն է, շրջագծուած՝ սեւ, ճերմակ եւ սեւ: Ճերմակ շրջանակի մը մէջտեղը կը ներկայացնէ կեռ սեւ խաչ մը, շրջապատուած կաղնի ոսկեզօծ տերեւներով: Չորս անկիւններուն վրայ կը գտնուին չորս տարբեր արծիւներ, երկուքը՝ կեռ խաչի վրայ, միւս երկուքը՝ բանակին արծիւները, քալորն ալ ոսկեզօծ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Փաուֆանի քաղաքին ամբողջ մէկ թաղը հրոյ ճարակ եղաւ, տուն ու տեղերէ մատնելով ժողովուրդը: Մոխիր դարձան 60 տուներ եւ խանութներ: Շրջակայ քաղաքներէն հրշէջներ հասան գիշերանց, բայց հրդեհը տեւեց մինչեւ առտու:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Թիթուլէսքուի, որ ճաշի հրաւիրած էր Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարները, Եուկոսլավիոյ, Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները եւն.: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Փրանսական յուշագիրը, Գերմանիոյ վերազինման մասին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ բուռն յարձակումներ կ'ուղղէ Ֆրանսայի դէմ, Աթէնքի խորհրդակցութեանց առթիւ, վերագինման անհրաժեշտ պատասխանատուութիւնը վերագրելով անոր եւ մերժելով Գերմանիոյ դէմ եղած մեղադրանքները

1600 ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ Փարիզէն ամբողջ եկան դէպի Հռոմ, իրենց հիւր իրենց խոալացի զաւակներուն:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ 20.000 անդամներ, որոնք համախմբուած էին 14 նաւանդներէ, Թափօր մը կազմեցին Ռէնսի մէջ:

ԲԱՄԲԱԿԻ մեծաքանակ գնումներ կը կատարուին Անգլիոյ մէջ, Գերմանիոյ կողմէ: 1935ի առաջին երկու ամիսներու ընթացքին գնուած է 522.500 անգլ. սակի բամպակ, ինչ որ ուշագրաւ է, համեմատելով անցեալ տարուան հետ:

1877 ՄԱՐՏ 1ին նամականին ձգուած ատեն մը իր հասցէին հասաւ ... շաբաթ օր: Տէրը մեռած էր եւ աղջիկը ստացաւ նամակը, որ Վիքթորիա Թագուհիին պատկերը կը կրէ:

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹ»ի մը փորձերը կը կատարուին Պուժի մէջ, համաձայն «Մաթէն»ի տեղեկութեանց:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelins-ի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

Գարսոն

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 18ին, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Զիլինկիրեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ. Ընկերներէն կը խնդրուի անպատճառ ներկայ գտնուիլ:

ՍԻՖԱՆի Երեկոյթ - Պարահանդէս

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGO-ի ընդարձակ սրահներուն մէջ

46, Rue St. Didier. Metro: Victor Hugo

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԼԵՕԶԻ ՀԱՅՐ-ՄԽԻԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը (արամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները — **10, 7, եւ 5** փրանք

Ծանօթ. — Կը խնդրուի կուսակցութիւններէ եւ ազգային կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այս Թուականը:

ԿՐԱՆ ԼԸ ՓԷՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ, ԱՊՐԻԼ 28ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զարդարեան Գրադարանի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Մ. Ցակոբեանի որ իր Լիոն այցելութեան առթիւ Գրադարանիս նուիրած է 9 հատոր գիրք:

ՏՕՔԹ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ Վարվարեանէ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել՝ Golipsi Arslandjian-ի, 5, Rue Maria Louiza, Varna, Bulgarie.

Ամառնային եղանակի ձեր հագուստները կարել տալու համար դիմեցէք

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

31, Route de Choisy.

IVRY s)Seine. Métro: Porte d'Ivry.

Ֆրանսական եւ Անգլիական կերպասներու ճոխ մթերք:

Առաջնակարգ ձեւ Խնամուած աշխատանք: Չափաւոր գին:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

Վ. ԹԻԹԻԹԻՆՃԵԱՆ

37, rue Trévise. Tél: Prov. 22-96. Métro: Cadet

Մասնաւոր կարագ իւղով պատրաստուած համեղ ՊԱՍԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿներ:

Զուտ խաղողէ պատրաստուած անարատ օղի լիթրը 18 Փրանք:

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ

LOTERIE NATIONALE Նոր շարք. վիճակահանութիւնը Ապրիլ 16ին

ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ.— 1/4, 1/10 եւ 1/20 ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ՄԻՆՉԵՒ 16 ԱՊՐԻԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ը:

Courses de chevaux à Paris Prix du Président de la République.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 3,000,000 Փր.: ԱՄ. ... ՏՈՄՍԱԿԸ 36 Փր. 1/2 ա. 20 Փր. 1/4 ա. 10 Փր., 1 ...

Loterie Coloniale Française Marocaine ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 14ԻՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 1,000,000 ՖՐԱՆՔ

Loterie Monaco. ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 200.000 ՖՐԱՆՔ. ՏՈՄՍԱԿԸ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԻ ԹՈՒՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐ.

A. GODOVANNIKOFF, 9, Quai de Passy, Paris (16). Tél. Jasmin: ...

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԷՆԻԹ ՄԱՐԿՐԻՏԻ «Համազասպ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, ընկերներ՝ Ռոմէ. եւ Գրիգոր Գասպարեաններին իրենց փոքրիկին եւ եղբօրորդւոյն Ճնարէիկի ... մահուան առթիւ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Լուսնկայի Բալոնի Հայր. Միութեան կողմէ

20, Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ՀԱՅ ՄԱՌՇԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

*TRICOT KÉBABDJIAN*ի ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

14, Rue de Tracy, Paris (2) Մէթրօ՝ St. Denis

Articles de Saison

ԲԱՐՁՐ ՈՐԱԿ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ ՖԻՐԱՆԿ

ՍՓՍՓՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի գործարանէն

Հ... ... ... նոր ... ... նէք, կ'ուզէք հաճելի դարձնել ձեր կազմակերպած հանդէսները, դիմեցէք *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին, որ իր գիները վերցուած է *100-150* Փրանք, բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու: *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը կը ստեղծէ անզուգական եւ հաճելի մթնոլորտ: կը նուագէ *Հայկական, Եւրոպական* եւ *Կովկասեան* ու *Արեւելեան* ամէն տեսակ եղանակներ եւ ՔԱՆԿՕ ԱՐԺԱՆԹԻՆ նոր բէփէր Թուարով. դիմել՝ 8 օր առաջ՝

Պ. ONOSSIAN-ի, 15, Rue Pourtour, Clamart. (Seine).

խումբին արձանագրուիլ փափաքող երաժշտագէտները դիմեն վերոյիշեալ հասցէին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ Ն

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԴԵՐՁԱԿԻ օգնական գործաւոր մը: Դիմել Պ. Մինասեանի, 80, Rue Rochechouart, *Մէթրօ*՝ Anvers.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ Ն

Կ'ուզուին ԱՓԻՔՍԷՕՌՆԵՐ, ԺԻԼԷԹԻԷՌՆԵՐ, ՔԻԻԼՕԹԻԷՆԵՐ

Տեւական գործ, կանոնաւոր վճարում:

Դիմել՝ **241 Rue de la Croix Nivert**, *Մէթրօ* **Porte de Versailles**

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր ... ... մէջ ... ... մեծ վաճառատուներ կը ներկայացնեն

ԵՐԵՒԱՆ օղին պատրաստուած է թարմ ... ... խաղողով, ... կատարելագործուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալ:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ ...

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58-10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09-95

...

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

...

M M. H Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalu. Nice (A M.)

ԳԱՅԵՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ԼԱՒ ՊԱՇՏՕՆ ՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արագս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը Թողու շատ յարմար գինով: Ցարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն Թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն: Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, Թէլէֆոն: Երեք խաչոր բաժիններ: Աթոլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով: Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ: Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արագսին, 9, Rue Papillon, Փարիզ, Հեռաձայն Prov. 49-34.

ՁԵՐ ԴՆՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԱՆՕԹ ՈՍԿԵՐԻՉ ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Maison E. CHARLES

29, Rue Mathis Paris (19)

Métro: Crimée Autobus AJ, AV, CP 52, CQ 50.

Ամէն տեսակ գրպանի, Թեւի, պատի ու զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ, մնական սպասներ ԶԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Նորոգութիւն ժամացոյցներու, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու խիստ չափաւոր գիներով: Կը ԳՆԵՆՔ ոսկեղէններ ու թանկագին քարեր ամենաբարձր գիներով

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ԲԱՂՆԻՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանելու որ այս երեքշաբթի (16 ապրիլ) տեղի կ'ունենայ բացումը արեւելեան մեծ բաղնիքի մը

50, Fbg. St. Martin, PARIS (Porte St. Martin-ի մօտ)

որ օժտուած է արդիական ամէն յարմարութիւններով: Հանգստաւէտ պայմաններ: Այցելողները պիտի գնահատեն տիրող մաքրութիւնը եւ մեծ առաւելութիւնները բաղդատմամբ ուրիշ բաղնիքներու: Հաղորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներ: Գին՝ 6 Փրանք, 10 տոմսակ՝ 50 Փրանք:

Բաց է՝ կանանց համար ամէն օր ժամը 8-20, բացի կիրակիէ եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ: Այրերու համար շաբաթ կէսօրէ վերջ, կիրակի ժամը 8-23, իսկ միւս օրերը 20-23: Բաղնիքը գոց է երկուշաբթի օրերը:

ՄԱՌՇԸՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անգուգական ճերմակեղէններ, Peau d'Ange, գոմլէնեզոն, շապիկներ, վարտիքներ, շըմիզիէներ, շըմիզ Lacoste եւյլն. եւյլն.:

Կը ծախենք անմրցելի գիներով:

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառանիշ «ELDAY», Մասնագէտ արտադրիչներ:

104, Rue Réaumur, Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը):

Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով, եթէ կանխավճար մը տրուի:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԱՊՐԻԼ MERCREDI 17 Avril 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԱԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2782

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՓՍՈՓԱՆՔ...

Ամիսներով քաշմնելի հեռանկարի մը մղձաւանջին տակ ապրելէ յետոյ, անաւասիկ հեռագիր մը,— ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ՋՆՋԵՑ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ:

Այսքան միայն: Այն ալ՝ ճիշդ մէկ շաբաթ ուշացած հեռագրով մը, որուն գաղտնիքը չկրցանք պարզել:

Անշուշտ արդարութիւնը վերահաստատուած չըլլար, եթէ տարական աթոռէն փրկելով երկու երիտասարդներ, որոնք աննման խիզախութեամբ դիմաւորեցին մահուան հեռանկարը, մինչեւ վերջը պնդելով իրենց անմեղութեան վրայ:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, երբ Ալպընիի Վերաքննիչ Ատեանը կը վերահաստատէր մահավճիռը եւ ընկերներ երկու մահապարտներուն կը հաղորդէին գոյժը, անհրաժեշտ փափկանկատութեամբ, անոնք, Մատթէոսն ու Նշանը, առանց կորսնցնելու իրենց պաղարիւնը, կը յայտարարէին.

— Ո՛չինչ. թող մեռնինք, բայց կուսակցութիւնը կանգուն մնայ:

Ոչ մէկ տրտունջ, ոչ մէկ դառնութիւն:

Իսկ իբրեւ գերագոյն խնդրանք,

— Մեր պատանքը շինեցէք եռագոյն դրօշով:

Ահա այս երկու քաջերն են որ, վերջին պահուն, կը ստանան նուազագոյն գոհացումը,— բեկում մահավճիռի:

Հեռագիրը մանրամասնութիւններ չի տար այս որոշման մասին: Տարակոյս չկայ թէ եղածը պատիժի մեղմացում է, եւ ոչ թէ նոր դատավարութիւն:

Արդէն դիմումներն ալ այդ ուղղութեամբ եղած էին,— մեղմացում պատիժի, ինչ որ կը նշանակէ պարզ բանտարկութիւն:

Որքան ալ խորապէս դառնացած ըլլան սիրտերը՝ Մատթէոսի եւ Նշանի, ինչպէս եւ միւս եօթ ընկերներու դէմ գործուած կոպիտ անարդարութիւններէն — աննախընթաց՝ Մ. Նահանգներու դատական տարեգրութեանց մէջ—անշուշտ արդար սփոփանք մը պիտի զգան, մահավճիռի բեկման առթիւ:

Մահուան մղձաւանջի փարատելէ յետոյ, երբեք ուշ չէ, որ մը լոյս աշխարհ հանելու համար բովանդակ ճշմարտութիւնը այս անլուր ոճրագործութեան:

Եւ մենք մեր խնդակցութեան ողջոյնը կ'ուղղենք այս առթիւ բէն, մինչեւ բանտի այն խուցը ուր ամիսներէ ի վեր անվրդով ելեկտրական աթոռին կը սպասէին երկու կալանաւորները, Մատթէոսն ու Նշանը, իբրեւ ճակատագրի եղբայրներ:

Նոյն խնդակցութիւնը նաեւ միւս եօթ ընկերներուն, որոնք, թէեւ պարզ բանտարկութեան դատապարտուած, մոռցեր էին իրենց տառապանքը, միւս երկուքին սպառնացող վտանգին առջեւ:

Եւ ողջոյն բոլոր անոնց որ, ընկեր թէ քաղաքացի, Դաշնակցական թէ անկախ հայրենասէր, Հայ թէ Ամերիկացի, իրենց կարելին փորձեցին, բարոյապէս եւ նիւթապէս, նուազագոյն արդարութիւն մը ձեռք բերելու համար:

Կասկած չունինք թէ սփոփանքի նոյն զգացումը պիտի յորդի ու ծաւալի բոլոր գաղութներուն մէջ: Ոչ միայն մարդկային, այլ եւ հանրային տեսակէտով:

Որովհետեւ, միայն երկու երիտասարդ արեւներու փրկութեան խնդիր չէ այս:

Դաշնակցութեան առաջին եւ վերջին զոհերը չպիտի ըլլային Մատթէոսն ու Նշանը, եթէ ապրիլ 11ին գործադրուած ըլլար մահավճիռը, հակառակ արդարութեան բոլոր կանոններուն:

Արդ, ո՞վ կրնար նախատեսել այդպիսի ողբերգութեան մը բարոյական հետեւանքները, այն խռովայոյզ օրերուն մէջ ուր կ'ապրինք:

Այնքան միամիտ չենք, հաւատալու համար թէ մահավճիռի բեկումը պիտի պայծառացնէ մթնոլորտը, հալեցնելով բոլոր կիրքերը ու վերահաստատելով հաւասարակշռութիւնը:

Բայց, կը յուսանք թէ սփոփանքի ապաւորութիւնը, ինքնին, պիտի օգնէ որոշ մեղմացում եւ պայծառատեսութիւն ստեղծելու:

Եւ այս՝ երկու կողմին համար ալ:

Ուրախառիթ լուրին առթիւ, չենք ուզեր վիճիլ ո եւ է մէկուն հետ, ուր որ ալ գտնուին:

Չենք ալ ուզեր գիտնալ թէ՝ ինչ կը խորհին մեր հակառակորդները, այս արդիւնքին առջեւ:

Մահավճռի բեկման լուրին չափ, սփոփարար երեւոյթ մը պիտի ըլլար, եթէ ինքնաբերաբար հնչուէր գոնէ բարոյական գինադադար մը, նօսրացնելու համար մթնոլորտը

Գիտակցաբար բերան չենք առներ խոշոր բառեր,— համերաշխութիւն, գործակցութիւն, միացեալ ճակատ եւն..:

Գիտենք որ, այդ հրաշքին իրականացման չկրցան ծառայել նոյն իսկ ապրիլեան սարսափներու սպառնալիքը, որ կը զուգադիպի այս օրերուն:

Ուրեմն, տարրական տարրականը թելադրելով, կ'ուզէինք հաւատալ թէ՝ գոնէ շարժումներ մը կը փորձուի ինքնամփոփման եւ փոխադարձ հասկացողութեան համար:

Թող մեր թշնամիները պահեն իրենց տեսակէտները ու դիրքերը, այնքան ամուր որքան ուժ ունին:

Բայց թող չմոռնան մէկ բան,— Ոչինչ կը շահին եւ ոչինչ կը շահեցնեն այս ժողովուրդին, յամառօրէն բութ եւ ժանդահար սլաքներ արձակելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Ոչինչ կը շահին եւ ոչինչ կը շահեցնեն ազգովին, վայրենօրէն ծաղրելով, լլկելով, քարկոծելով ժողովուրդին սրբութիւններն ու խորհրդանշանները, եւ արհեստական, բռնազբօսիկ խաչակրութիւններ ստեղծելով այդ ճակատներուն վրայ: Շ.

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ԿԸ ԲԵԿԱՆԷ
ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ

ՊՈՍԹԸՆԷՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԵՌԱԳԻՐԸ.—

«ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ԲԵԿԱՆԵՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ»

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ալպընիի բարձրագոյն Ատեանը հաստատած էր Նիւ Եորքի երդուեալներուն մահավճիռը, միաձայնութեամբ եւ առանց որ եւ է դատաւորութեան: Կը մնար վերջին փորձ մը կատարել, ուղղակի դիմելով Նիւ Եորքի Նահանգապետին: Այս առթիւ ունկնդրութիւն նշանակուած էր մարտ 27ին: Ունկնդրութեան ներկայացան պաշտպան փաստաբան Պ. Պէնիքըն եւ Նիւ Եորքի շրջանային դատախազութեան կողմէ Պ. Գէյլէնկա: Պաշտպան փաստաբանը ամփոփ զեկուցումով մը ներկայացուց դատին պարագաները: Նահանգապետը ուշադրութեամբ լսելէ յետոյ, կարգ մը հարցումներ ուղղեց եւ ժամանակ խնդրեց խնդիրը ուսումնասիրելու: (Մահավճիռի գործադրութեան թուական նշանակուած էր ապրիլ 11): Այս առթիւ նահանգապետին ներկայացած էին նաեւ պատգամաւորութիւններ՝ բազմաթիւ միայն ազգային եւ ամերիկեան կազմակերպութիւններ, կրօնական միութիւններ, մարդասիրական եւ եկեղեցական ընկերակցութիւններ, այլ եւ նախկին դատաւորներ եւ բարձր պաշտօնատարներ: Յետոյ, մեղմացման համար դիմում կատարած էին ոչ խնդրած էին նաեւ Նիւ Եորքի եկեղեցական ատեանի 12 երդուեալներէն 8ը:

Կառավարիչը ամբողջ թղթածրարը ուսումնասիրելէ եւ այս դիմումները քննելէ յետոյ, իր վճիռը տուած է ապրիլ 7ին:

Կը սպասենք մանրամասնութեանց, մինչեւ այն ատեն քննութիւն կատարելով այս աւետաբեր հեռագրին յայտնած առթիւ:

⁂ Աքէնքի «Նոր Օր»էն կ'իմանանք թէ մեծ խրախճանքներ կատարուած են գաղթակայաններու մէջ, այս ուրախառիթ լուրին առթիւ: Եւ անմիջապէս հանգանակութիւն մը բացուած է, «Դրօշի ֆոնտ»ին համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՍԿՍԱՒ ՔՆՆԵԼ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Պատժական ծնօրինութիւններ կը թելադրուին

ԹՈՅԼՏՈՒԻ ՏՐՈՒԻ՝ ՈՐ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻՆ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ, ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին արտակարգ նիստը բացուեցաւ երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Րիւշտիւ Արասի: Նախնական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, բուն օրակարգին քննութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— Ա. Դ. խորհուրդին 85րդ նստաշրջանի բացուեցաւ երեքշաբթի կէսօրէն յետոյ: Ընդհ. քարտուղարը յայտնեց թէ հայկական կառավարութիւնը խնդրած է օրակարգին մէջ անցնել Իտալիոյ հետ ծագած վէճը եւ բաց օրէնք վճիռ արձակել մեծամասնութեամբ: Իտալական եւ հապէշական պատուիրակներուն բացատրութենէն եւ Սըր Ճօն Սայմընի ու Լավալի միջամտութենէն յետոյ, նախագահը յայտնեց թէ անհրաժեշտ չէ ներկայ արտակարգ նիստի օրակարգին մէջ անցնել այս խնդիրը, քանի որ արդէն արձանագրուած է մայիսի նստաշրջանի օրակարգին մէջ:

Նիստին բացումէն առաջ, երկու ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան: Նախ՝ տեսնելով որ Գերմանիա պիտի վերադառնայ հանրութեան շրջանը, որ ապաստանած է Վերսայլի դաշնագրով, բրիտանական պատուիրակութիւնը նորէն յիշեցուց թէ հաւատարիմ կը մնայ Լոքառնոյի պարտաւորութեանց: Այսինքն զինուորական պատիժներ պիտի անօրինուին: Պատուիրակութեան իրաւասու անդամներէն մէկը յայտարարեց թէ «ինչ որ ալ պատահած ըլլայ ուրիշ տեղ, Լոքառնօն եւ այլ պարտաւորութիւնները կը պահեն իրենց ուժը»: Այս առթիւ, երեւան կու գայ որ Լեհաստան կուսակից չէ խստութեամբ վարուելու Գերմանիոյ դէմ: Նոյն տրամադրութիւնը յայտնեց նաեւ Տանըմարքայի արտաքին նախարարը, իբրեւ ներկայացուցիչ Սկանտինաւեան պետութեանց: Այս ընդդիմութիւնն էր որ յաջորդ օրուան ձգել տուաւ օրակարգին քննութիւնը: Լեհաստան եւ Տանըմարքա խստութեան հակառակ են տարբեր պատճառներով: Անցեալ Սեպտեմբերին, Լեհաստան գրժեց Վերսայլի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները, հետեւաբար, իր կարծիքով, եթէ Գերմանիոյ դէմ բանաձեւ պիտի հանուի, դատապարտութիւնը պէտք է ըլլայ մեղմ եւ կապ ունենայ միայն Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց գրժումին հետ: Իսկ Սկանտինաւեան պետութիւնները կը թելադրեն չհրէշարկել այնպիսի բանաձեւ մը որ անկարելի դարձնէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ: Տանըմարքա հակառակ է նաեւ տնտեսական եւ սեղմանուորական պատժման, ինչպէս կ'առաջարկէ Ֆրանսա

Երկրորդ կարեւոր դէպքն եղաւ Պ. Լավալի մէկ յայտարարութիւնը՝ Հունգարիոյ, Աւստրիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման մասին, որ յիշուած է Սթրէզայի բանաձեւին մէջ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ այս խնդիրը նախ եւ առաջ կապ ունի Փոքր Համաձայնութեան հետ եւ թէ բացարձակապէս անոնց իրաւունքն է անօրինել զայն: Ահաւասիկ իր խօսքերը.

— Երեք կառավարութիւնները Սթրէզայի մէջ որոշեցին շահակից պետութեանց հաղորդել այս խնդիրը, դիւանագիտական ճամբով, առանց բաց չէութեան գնահատելու խնդիրը: Ամէնէն առաջ շահակից պետութեանց կ'իյնայ այդ գնահատումը, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու:

Արցակարգ զգուշութիւններ Սթրէզայի եւ Ժընեւի մէջ

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են Ժընեւի մէջ, զրոյց շրջած ըլլալով թէ դաւադրութիւն մը ծրագրուած է Սթրէզայի եւ Ժընեւի խորհրդակցութեանց մասնակցող դիւանագէտներու դէմ: Ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են Ազգերու Դաշնակցութեան շէնքը, պատուիրակութեանց բնակած հիւրանոցները եւ ուրիշ վայրեր: Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը Մարսէյլի մէջ ձերբակալած է երկու խարուացի անիշխանականներ, Թոսոլֆ Կունսւէր եւ Իտաս Բարոնի: Իբրեւ թէ երկու կալանաւորները խոստովաներ են որ կը պատկանին վեց հոգինոց երկու խումբերու եւ մտադրութիւն ունէին սպաննելու Պ. Մուսոլինին, Սթրէզայի մէջ: Եթէ փորձը չյաջողէր, Ժընեւ պիտի երթային:

Ապահովութեան տեսչութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է այս մասին.— Մենք էինք որ լուր առինք խալական եւ զուիցերիական իշխանութեանց, ոչ թէ դաւադրութիւն մը յայտնելով, այլ խնդրելու համար որ կրկնապատկեն հսկողութիւնը խորհրդակցութեանց մասնակցող պետական մարդոց շուրջ, նկատի առնելով կարգ մը զրոյցներ:

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ եղածը պարզապէս երկու արտաքսելի անիշխանականներու խնդիր է:

Աշխատանքի կը զրկուին

ԱՆԻԷՐ, 14 ապրիլ.— Իրենց թուղթերու նորոգումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեր շրջանին մէջ: Տասը օրէ ի վեր սկսած են կանչել անոնք որ լրացուցած էին իրենց թուղթերը: Առաջին առթիւ քանի մը հոգիի աշխատելու արտօնագիր տուին վեց ամսուան համար, իսկ երկու օր վերջը ներկայացողները, 7 կիներ եւ երեք այրեր աշխատելու իրաւունքէ զրկուեցան հետեւեալ մակագրութեամբ.— Աշխատանքի նախարարը իրաւունք չիտար աշխատելու եւ ձեր թուղթը 100 ֆրանքնոց է: Մինչեւ ապրիլ 25 իրաւունք ունիք դիմելու աշխատանքի նախարարին, յետոյ թուղթը արժէք չունի: Այս զրկուածներէն երեք կիներ կ'աշխատէին գործարանի մէջ ու գործարանատէրը կանոնաւոր վկայական տուած էր, վեց ամսուան համար ալ պայմանաւորուելով: Ասոնք տասը տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, իսկ միւսները 11 տարիէ ի վեր ու նպաստ կը ստանան: Այս լուրը շատ գէշ ազդեց անէնուն: Արդէն անգործ, այժմ ալ կը զրկուին աշխատելու իրաւունքէն, վաղն ալ պիտի զրկուին նպաստէն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճներուն վիճակը: Բոլորը դիմեցին Պ. Բաշալեանի, որ զարմանք յայտնեց եւ յանձն առաւ դիմում կատարել: Յ. Ա.

900,000 զինուոր 16,000 օդանաւ

Այս պիտի ըլլայ Գերմանիոյ ուժը..

Պ. Թուխաչեւսկի, Խորհրդային Միութեան պանպաշտպանական փոխ–զօրավար, մանրամասն զեկոյց մը հրատարակեց Գերմանիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու մասին: Իր կարծիքով, Գերմանիոյ նպատակն է քառամեայ ծրագիր մը՝ հսկայական եւ ապառազէն ուժ մը ստեղծելու համար: Արդէն իսկ, Հիթլերական իշխանութեան երկրորդ տարուան միջոցին, Վերսայլի դաշնագրով արտօնուած զօրաբաժիններու թիւը եռապատկուած էր եւ կը հասնէր 21ի: Գերմանիոյ օդանաւային ճարտարարուեստը օրական 15 օդանաւ կ'արտադրէ: Տասնըհինգ տորմիղներ (2100 ռմբաձիգ օդանաւ) համախմբուած են գլխաւոր օդակայաններուն մէջ: 16 տորմիղներ (1600 ռմբաձիգ օդանաւ) Զօր. Կէօրինկի կողմէ տեղաւորուած են ռազմագիտական կէտերու վրայ: Համագումար՝ 3700 օդանաւ: Ասոնց զինուորական թիւն է 8000 սպայ եւ 52,000 սպայ եւ զինուոր: Ասկէ զատ կան 60,000 քաղաքային օդանաւորդներ: Ուրեմն համագումար 120,000 հոգի: Զօր. Կէօրինկ որոշած է ռազմական օդանաւներուն թիւը հասցնել 16,000ի:

Գալով ցամաքային բանակին, երբ քառամեայ ծրագիրը լրանայ, բանակին թիւը պիտի հասնի 546,000 զինուորի: Պատերազմի ատեն Գերմանիա ի վիճակի է անմիջապէս շարժման մէջ դնելու 108 զօրաբաժին, որոնց իւրաքանչիւրն ունի երկու զունդ ծանր եւ թեթեւ հրետանի, հրասայլերու ջոկատ մը, ամբարչէն վաշտ մը եւն. Համագումար 15,000 զինուոր: Հեծելազօրքը կը բաղկանայ 54,000 զինուորէ, օժտուած՝ արդիական բոլոր սպառազինութիւններով: Միւս մասնագիտական ուժերը կը հասնին 60,000ի:

Պ. Թուխաչեւսկի ծովային ուժերու մասին ալ տեղեկութիւններ կուտայ, հաշուելով 101 մարտանաւ (պահեստի թէ նոր շինուելիք) եւ 22,600 նաւաստի: Ան եզրակացնելով, գերմանական բանակին սպաներուն եւ զինուորներուն թիւը կը հաշուէ 909,000: Իր կարծիքով, Գերմանիոյ ռազմական ծրագիրը ամբողջովին իրականացած պիտի ըլլայ 1936ին: Կանոնաւոր զօրքէն զատ, Գերմանիա ունի կէս – զաղտնի ուժեր, որոնք ի հարկին շարժման մէջ պիտի դրուին: Ասոնք են 21 հարուածային վաշտերը, որոնք ունին 400,000 անդամ, աշխատանքի վաշտերը՝ 300,000 հոգի, սեւ պահակները՝ 40,000, սահմանապահ վաշտերը՝ 50,000 հոգի, ոստիկանութիւնը՝ 110,000: Համագումար՝ 900,000:

Փոքր Համաձայնութիւնը կը խորհրդակցի

Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան միութեան մնայուն խորհուրդները ժողով գումարեցին միեւնոյն օրը, քննելու համար այս հարցը: Հինգ պետութեանց ներկայացուցիչները քննելով ընդհանուր կացութիւնը եւ ծանօթանալով Սթրէզայի ժողովին եզրակացութեանց, գոհունակութեամբ արձանագրեցին կատարուած ջանքերը: Ան ալ կը յուսան թէ այդ խորհրդակցութիւններուն արդիւնքը նպաստաւոր պիտի ըլլայ միջազգային գործակցութեան եւ խաղաղութեան ամրապնդման: «Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Պալքանեան Միութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրներու մօտալուտ կնքման՝ հիւսիսային արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ինչպէս եւ կեդրոնական եւ հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան դաշինքներու մասին կատարուած բանակցութեանց յաջողութեան: Ինչ կը վերաբերի Սէն Ժէրմէնի, Թրիանոնի եւ Նէօյիի դաշնագիրներու սահմանած պետութեանց զինուորական կարգ ու սարքի վերաքննութեան, հինգ պետութեանց ներկայացուցիչները նկատի կ'առնեն Պ. Լավալի հետեւեալ ճշդումները,— 1.— Բրիտանական, Ֆրանսական եւ Իտալական կառավարութիւնները ինքնակամ հրաժարած են որ եւ է գնահատում բանաձեւել՝ հարցին էութեան մասին, որ պէտք է ազատօրէն լուծուի ամէնէն ուղղակի շահագրգռուած պետութեանց կողմէ.— 2. Երեք պետութիւնները ունին միայն մէկ յանձնարարութիւն,— չփորձել որ եւ է կարգադրութիւն որ կը հակասէ դաշնագիրներու տրամադրութեանց, եւ գործը վարել ազատ բանակցութեամբ, ապահովութեան նոր երաշխիքներ ձեռք բերելու պայմանով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ... ՇՈՎԻՆԻԶՄ»

Նաշի Դոստիժենիա պարբերականը մասնաւոր թիւ մը նուիրած է Հայաստանի ճարտարապետական նուաճումներուն: Խմբագրութիւնը ուզելով գրական – գեղարուեստական պատկերներու ձեւին տակ ներկայացնել ընկերվարական շինարարութիւնը, նոտաքեր է կարգ մը գրողներ, որոնք ոչ միայն գովքը կը հիւսեն վերաշինուող Հայաստանի, այլ եւ կը խօսեցնեն կատարուած ճարտարապետական նուաճումները:

Մենք չենք տեսած այդ պարբերականը: Նիւթերը պիտի քաղենք Համօ Ցովհաննիսեանի երկու երկար յօդուածներէն, որոնց մէջ այս երիտասարդը, բոլոր գրքունակ ուղղափառներու նման, ուզելով հաստատել թէ բաներ մը կարգուած է, յանուն Մարքսի, Էնգէլսի եւ Լէնինի՝ կը դատապարտէ ճարտարապետական «շովինիզմը» կամ վերջապէս այն փաստը թէ «որոշ օչերկներում խորհրդային Հայաստանի իրականութիւնն ու նուաճումներն արտացոլուած են նացիոնալիստական տոյնիրում»

Դժբախտաբար եռանդուն քննադատը, որ Մոսկուայի խմբագիրներուն իսկ կը հասկցնէ թէ «անհրաժեշտ լրջութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ չեն մօտեցել» գործին, — ըսել կ'ուզէ՝ Հայաստանի մասին հայերէնով խօսական կամ ազգայնական արտայայտութիւններու տեղ է տուեր, — մեզի չի ներկայացներ «օչերկ»ները: Իր քննադատութիւններուն հետեւելով կը վերակազմենք պարբերականին բովանդակութիւնը, մօտաւորապէս.—

1.— Կ. Միքայէլեան՝ Երեւան:

2.— Գեխտ՝ Ճարտարապետը:

(Համօ Ցովհաննիսեան ամէնէն աւելի կը յարձակի Գեխտի վրայ, — Հայաստանի մէջ յաճախ քննադատութիւնները կը կատարուին ընդհանուր խորագիրով, բայց միշտ անհատական կը նշանակէ թէ Հայ է այս գրողը,— նկատումներով,— ու «շովինիզ»մով կը դատապարտէ Գեխտը, — որ «շովինիստ» ըլլալու հրաշալի փաստ մըն ալ ունի՝ իր անունը, Գե՞խտ, ի՞նչքան ալ գեղեցկագիտական, ինչի՞մ):

3.— Ի. Կառայեւ՝ Եօթը զարնան երկրում:

4.— Նիկոլա Զարուդին՝ Ույգ ծաղկում է խաղողը:

Համօ Ցովհաննիսեան, խօսելով Կ. Միքայէլեանի գրութեան մասին, կը յայտարարէ թէ այս բոլշեւիկ գրողը իր «ոգիով կը նմանի ռամկավար Զօպանեանի, որ «Տպաւորութիւններ ու յիշողութիւններ Հայաստանի մասին» ընդհանուր խորագրին տակ կը ներկայացնէ «Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան վերաներման (sic) նկատմամբ իր ունեցած յոյսերը»:

Աւելի մեծ են Գեխտի մեղքերը: Կը թուի թէ այս «օչերկիստը», գեղարուեստական պատկերներով նկարագրելու ժամանակ ընկերվարական մայրաքաղաք Երեւանի շինարարութիւնը, Ճարտարապետը խորագրով իր գրութեան մէջ իրրեւ գլխաւոր դէմք նկատի ունի Թումանեանը: Ու Թումանեանի եւ ընկերներուն՝ ճարտարապետ Տէր Աւետիսեան, Հնուլեա Ալիարտյեվյի դէմ երիտասարդ կոմունիստներու կողմէ յարուցուած դժուարութիւնները ցոյց տալու նպատակով, յօրիներ է թափանցիկ տրամախօսութիւն մը, այսպէս.—

Ակադեմական ճարտարապետը կը փափաքի Գործավարներու Խորհուրդին ներկայացնել իր ծրագիր – յատակագիծը ու կը դիմէ Երզնկեանի միջնորդութեան Երզնկեան, տաք ու պաղ ջուրի բնակիչ, աստնկ միջնորդութեանց մէջ փորձուած, խոնիբր կ'ուզէ ներկայացնել նախ կեդր. Կոմիտէին, «որպէսզի ունենանք ոչ միայն ժողկոմխորհի որոշումը, այլ եւ կենտկոմի մծիրը.» — բացատրութիւն մը որ կը նշանակէ.— Ակադեմական բարեկամ, չի բաւեր գործավարներու խորհուրդին (կառավարութեան) դիմել, անհրաժեշտ է նախ կենտկոմին (կուսակցութեան) արտօնումն ունենալ: Պէտք է խոստովանիլ, որ այստեղ Երզնկեան կը ներկայացուի ծաղրանկարային ձեւով, ինչպէս կը պնդէ Համօ Ցովհաննիսեան: Արդարեւ, Երզնկեանի դերը կը նմանի դոնապանի մը ծառայութեան,— ներշնակել այցելուներուն անունները: Երբ ճարտարապետը կը դիմէ Երզնկեանի

— Ընկ. Երզնկեան, օրերս Եշանառկցէք իմ զեկուցումը Ժողկոմխորհուրդ, ես ուզում եմ ցոյց տալ ձեր Երեւանի պլանը:

— Այժմ կը նշենք: Այդպէս ուրեմն ապրիլի 3ին, ցերեկուայ ժամը 12ին:

Համօ Ցովհաննիսեան կը ցաւի Երզնկեանի տրուած այս դերին համար, «որ հանդէս է գալիս որպէս զեկուցողին ակնոցաւոր կերպով ցուցակագրող մի մարդ, որն իր այդ դերում չի էլ մտածում նախապէս ծանօթանալու զեկուցման բնոյթին ու հիմնական ուղենիշներին՝ զեկուցումն արձանագրելուց առաջ»:

Բայց դեռ աւելին.— Երզնկեան գործերուն անտեղեակ մեքենայ մը ըլլալէ զատ կը դառնայ.. ընդդիմադիր մը: Ցատկանշական է սա խօսքը.

— Մի՛ յուսահատուէք, ես մինչեւ վերջը կը պայքարեմ ձեզ համար:

Կը փոխէ Համօ Ցովհաննէսեան: Պայքա՞ր, «ինչի՞ համար եւ ո՞ւմ դէմ»:

Ըստ Գեխտի, ակադեմականը կը վախնայ, որ «Հայաստանի Ժողկոմխորհը յանկարծ վարակուած չլինի Փարիզի ուլտրա – ուրբանիզմի՝ բուրժուական ճարտարապետութեան այդ հռանքի բացիլներով: Չլինի՞ յանկարծ Ժողկոմխորհում նոյնն աւեն, չլինի՞ յանկարծ Փարիզի բացիլները բազմացած լինեն Լէնինի եւ Ամիրեան փողոցների անկիւնում գտնուող ... տան միջանցքներում»:

Այս տեղ կարգ մը սխալ հակադրութիւններ կան, զորս կ'ուզենք ճշդել:

Գեխտ ուզած է պատկերացնել տեխնիկականութ Հակադրութիւն մը,— մէկ կողմը ակադեմական ճարտարապետը, միւս կողմը՝ «առաջ գլուխ երիտասարդներ»: Բնական է ենթադրել թէ այդ «առաջ գլուխ երիտասարդներ», որոնց դէմ պիտի պայքարի Երզնկեան «մինչեւ վերջը», «ձախ» տեսակէտներով տարուած մարդ են, ինչպէս ամբողջ ... Հայաստանի մէջ, «ձախ» հիւանդութեամբ: Ընդհակառակն այստեղ կը տեսնենք, որ երիտասարդները, «որպէս Կորբիւզիէի բուրժուական ճարտարապետութեան ամենավատ տեսակի կրկնող – ներ», Փարիզի «բացիլներով վարակուած», ուրեմն հասարակ «հակա»ներ, ըսել կուզան Երզնկեանի.

.. Վախենում եմ, որ տաքգլուխ երիտասարդները իրենց կողմնակից են դարձրել կառավարութեան անդամներից ոմանց:

Ծիծաղելի է Գեխտի կազմած հակադրութիւնը,— աջ գիրքերու, հակայեղափոխական ճակատի վրայ դնել «երիտասարդ խելառներ», որոնք ոչ միայն իրենց կողմը դարձուցած են կառավարութիւնը, այլեւ մամուլը: Ընդհակառակն, ձախ կամ յեղափոխական գիրքերու վրայ կը դնէ ակադեմական մը եւ ճարտարապետական ապարէզի մասնագէտներ «ճանից դուրս է գալիս», որ Երեւանի «առաջ գլուխ երիտասարդ խելառները» այսինքն կոմունիստները ցոյց կուտան «նացիոնալիստական տենդենցներ», իսկ ձերմակգլուխ խմատուածները, այսինքն ոչ – կոմունիստները՝ տառուած «հականացիոնալիստ» են դարձեր:

Ինչպէս Համօ Ցովհաննիսեան դիտել կուտայ, Գեխտ քիչ մը չափազանցած է Երեւանի ճարտարապետներուն յաւակնութիւնները: Արդարեւ երբ ճարտարապետ մը Լուի ԺԴ.ի ձեւով կը յայտարարէ «Երեւանի շինարարութիւնը՝ այդ ես եմ», պէտք է հետեւցնել որ Գեխտ, ճարտարապետական նուաճումներուն դէմ յանդիման, հիւանդ խանդավառութեան մը մէջ կորսնցուցած է ինքզինք:

Կարդացէք սա տրամախօսութիւնը: Ճարտարապետն է, որ կը սկսի.

— Նախ եւ առաջ պէտք է կտրել այս կոճղը:

— Ի՞նչ, հարցրեց կինը:

— Ես կը քանդեմ տաճարը:

Հին Աստուածներէն առնուած խօսակցութիւն մը չէ այս: Թումանեանն է որ կը խօսի կնոջը հետ, եւ տաճարը, որ պիտի քանդուի, Երեւանի ռուսական եկեղեցին է:

— Բայց չէ՞ որ դու տէր եւ տնօրէն չես, հայրի՛կ, մէջ մտաւ աղջիկը.

— Կը տեսնենք, գուցէ եւ տէր եմ: Ցետոյ.

— Գիտե՞ս, ասում է նա կնոջը, ես կարծում եմ որ Հայաստանը դեռ սեփական մայրաքաղաք չունի, վերջինս պէտք է կառուցել:

Հակադրութեան սխալը կը պարզուի, երբ Գեխտ կ'աշխատի պատկերացնել ճարտարապետ Տէր Աւետիսեանի եւ նոյնպէս Ալիարտյեվյի գործը:

Այս վերջինը «պահանջկոտ ժամանակներ է պատմ Ժողկոմխորհին ու պատուոյ ամէնուրեք» փրկելու համար պատմական յիշատակարանները, իրրեւ միակ մարդը որ «րուբրարանը – րին» մէջ կը պնահատէ պատմական յիշատակարանները

Ցատկանշական է նաեւ Երզնկեանի սա խօսքը, թմենիին տակ.

— Մենք ձեզ հետ, բանիազին բարեկամներ, կը կառուցենք ապագայ Հայաստանը:

Այստեղ արդէն կը տեսնուի որ հին դպրոցի այս մասնագէտները կը գտնուին իրենց դերին մէջ,— պահպանել հայկական հին յիշատակարանները եւ նոր շէնքերով օժտել Հայաստանը:

Այս գիրքերուն դէմ դնել Երեւանի «խելառ» եւ «առաջգլուխ» երիտասարդութիւնը,— հասկնալի է: Սակայն, երբ նոյն «խելառ» եւ «առաջգլուխ» երիտասարդները կը դրուին Թումանեանի,— անհասկնալի է:

Այնպէս կը կարծենք թէ Գեխտ ուզած է հակադրութիւն մը ստեղծել հին ու նոր դպրոցները դնելով դէմ դիմաց, հին մասնագէտները դնելով նոր մասնագէտներուն դէմ, սակայն չէ կրցած տրամաբանական ձեւով տեսակէտներ դնել հակադիր կողմերուն բերանը, հակասելով իր գրական կառուցուածքին: Բայց գրական մեղք մըն է այս, եւ ուրիշ ոչինչ:

Ընդհակառակն Համօ Ցովհաննիսեան կը յարձակի Գեխտի այս սխալ հակադրութիւններուն վրայ, եւ զայն կ'ամբաստանէ քաղաքական մեղքով մը, «Նա սրոշել է որպէս իսկական էմպիրիկ եւ օբյեկտիվիստ՝ իր քթից հեռու չտեսնել, նա որոշել է փաստի վրայ բարձրացնել հայկական նացիոնալիստական քաղքենիութիւնը եւ հաճոյախօսել նրա առջեւ, չէ՞ որ հայկական նացիոնալիզմի քիմքին դուր չէր գայ կուսակցութեան ղեկավար դերի պատկերացումը»

Սակայն, շարունակենք ներկայացնել Նաշի Դոստիժենիայի աշխատակիցներուն տուած նիւթերը: Այդ աշխատակիցներուն մասին Համօ Ցովհաննիսեանի քննադատութիւնները տակէ վերջ,— շատ յատկանշական եբեւոյթ մը կը պարզեն առանց,— կուտանք նաեւ մեր քննադատութիւնները, յաջորդով:

ՇԱՀԷՆ

Ռ'ԶՄԻԿԻՆ ԿՏԱԿԸ

—•—

Ինծ ականջ դիր, գարուն գրել. լաւ ինծի. գրի առ իմ այս խօսքերը, երգէ պատմէ ինչ որ ինծմէ կը լսես: Թող մեր Հայերը գիտնան, ինչ որ անցան աղատաբար գործի գլխէն:

Մենք ունեցանք փառքի օրեր, մենք ունեցանք լացի օրեր: Մենք չլացանք մեր փառքերով, եւ չտկարացանք մեր կորուստներով:

Գացած Թուրքը, մեր ցեղին միշտ հալող մաշող այն բորենին, երբ մեզ յաղթող կը տեսնէր, համբոյր կուտար մեր սուրին:

Մենք ինչո՞ւ խուժդուժ մեր թշնամի ցեղին հետ՝ երկնականճառ ուրբերուն պէս շատ բարեգութ վարուեցանք:

Մեր հայրն ու մայրը մորթող ջարդարարներու, բորեն ու կինր ... չամբուշ գազանները, երբ մեր ձեռքն անցան, ինչո՞ւ մենք անոնց հետ ատին ... մեր չափով վրէժ չառինք

Ե՞ւ ո՞վ կ'երազէր թէ Հիմաէնդասրկ մը իր պատերազմի «Թուշերուն մէջ» հակառակը պիտի արձանագրէր. թէ մենք Հայերս ջարդած կ'ենք իր «Թուրքի եւ բնաջնել Թուրք ազգին հզորագոյն ուսմիկնները» Սարըղամիշի ճակատին վրայ:

Ի՞նչ աւելի չարագոյն քան անարգ ... ամբաստանութիւն ...

×

Մեր սիրտը մեզ կը խաբէ ի թէ ոչ, այդ չէինք գիտեր, սակայն կաւէ պահուն մեր սիրտը մեզի կ'ըսէր.

— Վատութիւն է զինուորին իր յաղթութեան ըլլալ չարագուշակ:

Մեր սիրտը անդադար մեզի կ'ըսէր.

— «Քաջ եղէք, ահա՛ մօտ է Զատիկը...»:

Մեր մէջ ո՞րքան կը մեծնար յաղթող հանդիսանալու սուրբ միտքը:

Մեզմէ ամէն մէկը հաւատք ունէր իր յաղթութեան:

Կը կարծէինք թէ մենք հազած էինք պողպատ զրահը անպարտութեան

Թշնամին կար ի գլուխ խոյս կուտար երբ մենք եօթնապատիկ գազանացած՝ կրակ ու շանթ կը փչէինք անոր ետեւէն:

Թշնամի բանակը չէր կրնար դէմ դնել մեր ռազմիկ ուժերուն, թէ հնար էր կը փնտռէր դժոխքին մէջ ապաստան:

Թազմի օրե՜ր, հրաբորբոք, հրաշունչ լեան նման օրեր իրարու կը յաջորդէին: Մարտի դաշտեր, ուղի ու կածաններ աղմուտ դարձած, խրամներ ծխոտ, ջրով լեցուն, մենք անոնց մէջ կանգուն կը կռուէինք ասոտխին վրայ ռումբի սահմաններ տեղալով:

Կռուի առեն չկար ոչ մէկ ապահով ապաստան, ուր չհասնէր բաղումը Մոզոքին: Բայց մեզմէ ո՞վ երբեք մտածեր էր խոյս տալ կեանքեր հնձող մանգաղէն:

Մեր առաջին ու վերջին նպատակն էր ոտնահար ջախջախել գլուխը դիւահոտ Մոզոքին, որ բոցերուն ճարակ կ'ընէր բովանդակ գեղածիծաղ մեր աշխարհը:

×

Ցանձնատու ամէն որկանքի, մեր աչքերը գոց նետուած էինք սարսափներու գրկին մէջ:

Ո՞վ կարող էր մեզ ճանչնալ, մեր անկերպարան այդ վիճակին մէջ:

Մեր մարմնի վրայ անեղծ մաս մը չէր մնացած եւ անդադար վէրքի քոսեր կը բացուէին կեղեւ կեղեւ:

Եւ կարելի չէր մէկ մէկ համրել մեր վէրքերը

Գույոր կացած եւ չորցած էր մեր մերկ ոտքերուն վրայ:

Մեզ տեսնողը պիտի կարծէր թէ մենք էինք հոգով թրծուն ... ուղղամիտ ...

Աւյլը ... ռազմի մթերք, գրաստներ տիղմով ծեփուած անկերպարան միճակի մէջ: Եւ ամէն կողմ ջուրով, տիղմով ողողուած:

Արտեր, դաշտեր, մարգեր եւ ուղիներ՝ տիղմի սաւանին տակ սահմոկած:

Համայն աշխարհ ղալկացած ու կըմախացած, մահաղէմ, ... հաց: Կեանքի աշխարհը, մեռած աշխարհի ...

×

Ձիւն, սառ, անձրեւ ու տիղմ ամէն կողմ պատած. փաժաժիկ չուներու եւ զայլերու կը հաչէր կ'ոռնար, դիակի հոտ մեզմէ առած մեր ետեւէն կը վազէր ...

Գրաստ ու մի, ծիլ մը խոտ չէին գտներ, թալթալ, թախծոտ մեզի կ'ընկերէին գայթ ի գայթ:

Մենք Թաքուն գիրք կը բռնէինք, թշնամին առանց մեզ տեսնելու կ'անցնէր լռիկ անձայն՝ ինչպէս չիրմէն ելած չրջիկ ուրուականներ:

Շատեր թշնամի բանակէն՝ մեր

Շատեր թշնամի բանակէն՝ մեր յանոնք կը բռնէինք: Անոնք մեզ տեսնելով, կը կարծէին թէ մահուան դէմ յանդիման ելած էին. Մենք զանոնք գոհացած բարձանքներէն գլխիվայր խոր անդունդներու մէջ կը նետէինք, անոնք կ'իյնային գիրկը իրենց ճակատագրին

Մեզմէ անբաժան էր մահը, ան այլ եւս մեզի հետ մտերմացած, անկէ վախ չունէինք. անկէ զատ կայր քերթողին բաժինն պէս, կասւի զաշտին վրայ ունէինք չորս ախոյեաններ՝ ջերմն ու ցուրտը, խոնաւն ու չորը,

անտառակէ եւ անտանելի Անոնց հետ ալ յարմարած էինք:

Գահ մը գազար առած, իրարու քով կուզայինք, իրարու վիճակը կը հարցնէինք

Քիչ անգամ մրրկածուփ օրերուն կը յաջորդէր մէկ ժամ գաղտնածածուկ հանգիստ.

Գիշեր մը գացեր էինք մեր դնդապետ Վահրամին մօտ:

Անոր վերջին ժամերը ... էին, ինք ալ գիտէր: Ան մեզ որ կը տեսնէր, շրջելով աչքը մեր վրայ, իր պայծառակէն անխառ մոմ մը կը հանէր ու մեզի կ'ըսէր.

— Ընկերներ, ուխտ մը ունիմ, մօրս ուխտն է այն, կ'ուզեմ որ կատարուի:

Մօրս ուխտն է, որ մոմը վառի վրաս, երբ զոյգ ռազմիկ ընկերներս գիտ գերեզմանիս փառք կ'իյնեցնէք

×

Ժամ մը վերջը Կարմիր Թուրի մեր ընկերներէն մէկը, Կարնեցի Աշխէնը՝ որ կրթութիւնը առած էր Կովկասի մեր Գույանեան դպրոցին մէջ, կը փութար կը հասնէր, կը փակէր մեր ռազմի դաշտի նահատակ Վահրամին աչքերը, եւ մոմը կը վառէր անոր գերեզմանին վրայ:

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

— ս —

Ֆիլիպէ, 8 ապրիլ (Ցառաջ) — Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի յոբելենական յանձնախումբը, զործակցութեամբ «Արարատ» համագործակցականին, նախաձեռնարկ եղաւ Ֆիլիպէի մէջ եւս յոբելենական հանդէսի մը կազմակերպման: Հանդէսը տեղի ունեցաւ երէկ, կիրակի, Մակեդոնացիներու ակումբին մէջ, առաւօտեան ժամը 10 ու կէսին: Ներկայ էին անխտիր ամէն խաւէ ու հոսանքէ հայրենակիցներ եւ Ազգ. Մարմիններու եւ միութեանց ներկայացուցիչներ. Բացումը կատարեց Պ. Մարտիկ Ցարութիւնեան, տնօրէնը «Արարատ» համագործակցականին, որուն պատուական բացումը եւս միացած էր յոբելենական հանդէսին: Առաջին խօսողը եղաւ Պ. Տիգրան Մարտիրոսեան: Բանախօսը քանի մը գիծերով տուաւ յոբելեարին կեանքը: Խօսելով համագործակցական շարժման մասին, զայն նկատեց կրկներեւոյթ մը, քանի որ այդ զբաւթիւնը, թէեւ ոչ կազմակերպեալ ու ծրագրային ձեւով, կար հին ատեններ: Նահապետական Հայաստանի գիւղերուն մէջ համագործակցաբար կ'աշխատէին կամ կ'արտադրէին: Ցիշել վերջ թէ՝ այս շարժումը լայնօրէն տարածուած է բազմաթիւ երկիրներու մէջ, փոքր ժողովուրդներու համար աւելի սախկական գոյաւ գայն: Ջերմ խօսքերով վեր առաւ նաեւ յոբելեարին մեծ դերը ու շնորհաւորեց զայն: Երկրորդ խօսողն էր Կ. Մեհեան, որ ծանրացաւ ընդհանրապէս կոչումին վրայ, այս շարժումը նկատեց «շարժի համերաշխութեան» դէմ «բարիքի համերաշխութիւն» մը, եւ, թուելէ վերջ յոբելեարին միջազգային ու ազգային տեսակէտէ արժէքներն ու նըպաստները, յանձնախումբին, Սոֆիայի «Աղատ Խօսքին» եւ «Ցառաջ»ի անունով ողջունեց փրոֆէսօրը:

«Արարատ» համագործակցականի կողմէ խօսեցաւ Պ. Մարտիկ Ցարու –

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Բաւական ժամանակ վերջ, իջանք Զարիզատ, մեր եռեւ թողլով Արեւդուն զաղաթն ու ծմակը: Բայց, դարձեան այս գեղեցիկ եղանակին, խոտերուն ու երգերուն ձայնին ... կար, եւ, ահա ուրիշ ձայներ եւս:

Երգին ձայները ոչ այնքան բարձր, բայց կը հասնէին մեզի, ու մենք ուրախութեամբ եւ զգուշութեամբ սկըսանք մեր քայլերը ուղղել ձայներուն կողմը: Շատ չանցած, գտանք երգողներու վայրը, եւ, փոքրիկ բլուրի մը եռեւ կանգ առինք:

Ինծի պաշտօն տրուեցաւ, որ սողալով թուփերուն եւ խոտերուն մէջէն, յառաջանամ եւ մօտենամ անոնց, բացատրելու համար թէ՝ ո՞վ էին: Շուտով կատարեցի ինծ յանձնուած պաշտօնը, ու եկայ զեկուցում տալու ընկերներուս:

Աղջիկներու խումբն էր, որ առատուն Բրոսկն ի վեր եղնելով ... քուշմառի գացեր էր

Եկած էին մինչեւ Զարիզատ հասած, անշուշտ, անդադարհին հետապնդումներէն ազատ մնալու համար: Արովհետեւ, արգիլուած էր այդ եղանակին կանանց արտերուն մէջ մտնել՝ քուշմառ հաւաքելու համար:

Ու անոնք այդքան հեռուները եկած էին, իրենց հետքը կորսնցնելու: Ու, ապա – համարձակ իրենց բեռը բռնած, զրոանքի ինկած էին, եւ երգելով կ'ուրախանային այդ գեղեցիկ վայրին մէջ

Անոնք կ'երգէին, մեր ծանօթ «Բազին երգը», «Արտի բուռ»ը:

Կ'երգէին, եւ միեւնոյն ժամանակ, չոր «փրքեխ»ի(*)փրայփրացիկ կառաքէն, հեծել, եւ ջուխտ – երթալ սորվելու համար, գեկավարութեամբ՝ Մամկոնց Աղաւնիին:

(*) Փըքեխ՝ ցորենի նման հասկ ունեցող, եւ 30 — 40 սանդիմեթր հասակով խոտ մըն է, որ կենդանիներուն օգտակար չըլլալով չեն ճարեր եւ լենները կը մնայ:

Ընկերներուս հետ խորհրդակցեցանք, եւ որոշեցինք սողալով իրենց մօտ գտնուած բլուրին մօտենալ, ու մենք ալ կարգի շարուելով եւ «գիւղացուն աշխատանքը» երգելով, բլուրին ետեւէն յանկարծ յայտնուիլ իրենց:

Շուտով որոշուած տեղը հասանք առանց նշմարուելու: Կայտ ու պատրաստ կը սպասէինք, երգելով դուրս գալու համար բլուրին ետեւէն: Մեր խմբապետ – ատաղձապետ Մահիր դուրս հանեցինք մեր շարքէն, մեզմէ շատ երկար եւ անյարմար ըլլալուն համար: Մեր կուռնին ալ մեզմէ չէր հեռանար:

Աղջիկները կոր փայտերէ ... մանգաղներ շինած, զոյգ – զոյգ երգելով «ջուխտ երթալ» կը վարժուէին.

Աղջիկներու այս խումբը կ'երգէր, ու օրօրուելով երգի եղանակին համաձայն, զոյգ – զոյգ առաջ կը քալէր, Աղաւնիի ղեկավարութեամբ, որ նոյնպէս իր ցած եւ զուարթիկ ձայնով կ'երգէր: Իրենց սուտ մանգաղները, մէկ մը աջ, մէկ մը ձախ դարձնելով կը յառաջանային, դէպի մեր պահուըստած բլուրին կողմը, որուն ետեւ մենք պատրաստ վիճակի մէջ եւ անհամբեր կը սպասէինք:

Արտը՛ արխուն տէրը՛ չափխուն,
Ա՛րտի բո՛ւռ, եփի՛ բո՛ւռ:
Արտը՛ քաղենք տէ՛րը քաղենք,
Ա՛րտի բո՛ւռ, եփի՛ բո՛ւռ:
Արտը՛ փոռ է տէրը՛ հոռ է.
Արտի բո՛ւռ, եփի՛ բո՛ւռ:
Արտը խօզտո տէրը խըլլտո,
Արտի՛ բո՛ւռ, եփի՛ բո՛ւռ:

Թէեւ անոնք տակաւին երկար ատեն երգէին «ջուխտ – երթալ» վարժուելու համար, բայց մեր ալ համբերութիւնը հատած ըլլալով, յանկարծ, երգելով բլրակին ետեւէն դուրս ելանք կարգով, ծռած, բոլորս ալ մէկ գծի վրայ արտ ցանելու ձեւ առնելով:

Տե՛ս այսպէս, այսպէս կը ցանէ՛,
Գիւղացի՛ն իւր զարին:

Ցետոյ չոկելով մեր մէջքը եւ բոլորս միասին մեր ձեռքերը օդին մէջ աջ ու ձախ շարժելով.

Թռալալա՛, թռալալալա,
Թռալալալա, թռալալալալա:
Տե՛ս այսպէս, այսպէս կը հնձէ՛,
Գիւղացին իւր զարին:
Թռա՛լալալա, թռա՛լալալա:
Թռա՛լալալա, թռա՛լալալա:

Հողի մէկ տակը հրցած էինք, երբ բլուրին ետեւէն դուրս ելլելով յայտնուեցանք իրենց: Տեսանք՝ ո՛ւ, ո՛ւ, կանչեր արձակելով սկսան փախչիլ հակառակ կողմը: Բայց, շուտով եւ գտնալով վաղեցին դէպի մեզ: Անոնք գիտեմամբ ձայն ձգած էին, մեզ խաբելու համար:

Մեր երգած երգը իրենց լաւ ծանօթ էր, ու սոր համար երբեք կասկած չունէինք թէ պիտի վախնան:

Ուրախ զուարթ, բոլորս միասին հաւաքուելով նստանք գեղեցիկ մարգաքետին վրայ: Միայն աւագապետ Մահին էր որ չէր կրնար մօտենալ մեզի բոլորիս, ու ինքն ալ քիչ մը հեռուն պառկեցաւ կանաչին վրայ: Անմիջապէս սկսանք, բամպաս եւ քուշմառ փոխանակել:

Մամկոնց Աղաւնին իմ մօրաքրոջ որդին էր, եւ 14 տարեկան կար, իսկ ես 10 — 11 տարեկան: Կոզք կողքի նստանք, եւ ձեռքը ճիտս նետելով, աղաչեց որպէսզի «խառնել ուտելու պատմութիւն պատմեմ. Հաւանեցայ, պայմանաւ որ ինք ալ «էկիներ մը կանչէ:

Պատմութիւնս պատմեցի քէքէլներու մէջ.

Այժմ կարգն Աղաւնիին էր, որ ձեռքը ականջին տարաւ, ու քանի մը անգամ օրօրուելէ վերջ, ձայնը թող տուաւ.

Դարնան պիլպուլի պէս պաղչան կիշնայամ,
Թեւ թեւի կուտայամ, չայը կու պըտըտեյամ,
Երկու ախպար մէման շատ սիրով եյամ,
Բախտը զատեց մեզի, զատվիլ չունենյամ.
Եկօր ծով – ծով աչքերս ա՛խ մի՛ լացնենր,
Ես շատ ըն յացուցել դուն մի՛ լացնենր,
Շատ ըն տուշմաններս՝ մի՛ խնդացնենր,
Հասիբէթ սուզ Եարուկս խո մի լացնենր:

Մեր երկիրը երբ մէկը Աէնայ եղանակն երգէր, եկեղեցւոյ աղաւթութեանց նման ուրիշներ պէտք էր ձայն առնէին, մինչեւ որ երգողը չունէր հաւաքելով երկրորդ հատուածին բռնէր:

Աէնայ եղանակը շատ երկարաշունչ ըլլալով, անշուշտ, զօրաւոր շունչ պէտք էր երգելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(5)

թիւնեան։ Ան յայտնեց որ Հայերս աչ միայն համագործակցական շարժման անծանօթ կամ նոյն իսկ անծանօթ ենք. այլ եւ մինչեւ վերջերս չէինք ճանչ— նար անոր հայ առաջնորդն անդամ. Գաղութներու մէջ հայ համագոր— ծակցականներու կայմութիւնը զուտ շատ անհրաժեշտ՝ թէ անհատական եւ թէ հաւաքական տնտեսութեան բարօ— րումի տեսակէտէն, մանաւանդ որ դաղթային մեր տառապանքին— ներն ալ ստիպեն թէ անոպքսկի պայմանաւորուած են անհնգման Եւ— րոպայի տնտեսական ճգնաժամէն ու, բառոյ գործունէութեան մասին ու, յայտնելէ վերջ թէ իրենք յարատեւ— րեն պիտի բայեն «Հայրենիքին» յօդուա— ծոյն գծած ձամբով, բացմանք յայտնեց որ անհատապէս ու միութ— նայն ներքով միացած Սփիւռքի հայութիւնը օր մը հաւաքաբար խնա— կան Արարատին շուրջ.

[illegible]

Փակման խօսքէն վերջ, յօդուածը ընդունեց շնորհաւորութիւններ

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Պատահարար մեր ձեռ— քին անցաւ Փարիզի ամսկափր որ թերթ, որ անկէ բաներ գրած էր Մալաթիոյ Կրթ. Միութեան հանդէսի մասին. Այս տողերը կը գրենք ոչ թէ պատասխանած ըլլալու, այլ հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար.

Մենք հայրենակիցներս, նկատի ու— նենալով մանաւանդ այս վերջին չորս տարիներուն ընթացքին Կրթ. ընկե— րութեան մէջ տեղի ունեցած կուսակ— ցական վէճերը եւ ուրիշ բաժ—բաժ— [illegible]

[illegible]

խնդրանքներուն եւ գնաց Սալ տէ Ֆէ— թի վերնայարկը։

Գալով կարօտ հայրենակիցներու օժանդակութեան հարցին, 1923էն մինչեւ 26 Հալէպի ու Պէյրութի մէջ եղած են օժանդակութիւններ, իսկ Ֆրանսայի հայ— րենակիցները 26էն մինչեւ օրս ան— տեսուած են. Դիւրացուածութիւններ չըլլալու համար անուններ չեն տրուիր [illegible]

[illegible]

ԿԻՒՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

—Օ—

ՌՈՄԱՆ, 13 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ 11ին երեկոյեան ժամը 8.30ին Տարօնայի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ [illegible]

Վերջացնելէ առաջ կը յանձնարա— րենք այս կարգի թղթակիցներուն, որ եւ է խնդիր կամ պարագայ ուսումնա— սիրել, յետոյ թուղթին եւ թերթին յանձնել.

Վարչութիւն

[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԿԱՐԵԼԻ՞Ր ԱՆՁ ՄԸՆ ԷՐ

Հեց մըն ալ նոյնցայ յուշանկարին [illegible]

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐ

Հին անցեկագիր մը պատրաստելով՝ [illegible]

ՀԱՄԱԲՕՐԻՆԵՐՈՒ ՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

Շաւարշ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բա— ցորոշ եւ մաքուր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԽԱՉԱԳՊՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Զ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

— Շուտ կը գամ: Բայց դու այդ խոհեմից չպիտի հեռանաս

— Երբ դու ինձ հետ չես լինի, ես ոչ մի տեղ չեմ գնայ

[illegible]

Մի քանի րոպէից յետոյ սայլակը պատրաստ էր. Քաւոր Պետրոսը [illegible]

[illegible]

(Շար.)

Յ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի Նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 37 Ave des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

Գաւառ

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 18ին, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Զիլինկիրեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներէն կը խնդրուի անպայմանօրէն միասին բերել։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարզարեան» Գրադարանը։

Նոր ձախողում Ժնեւի մէջ?

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ Մինիխի համագումարին մէջ, որ վերջացաւ քանի մը օր առաջ, հիթլէրական վարիչները քննեցին նախաձեռնութիւնը — Հանրագրի մը սարքել երկու երեք ամիսէն, ժողովուրդին կարծիքը իմանալու համար պարտաւորիչ զինուորութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու հարցերու մասին։ Ժողովին մասնակցեր է Նախարար Կէօրինկ ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՔԻՈՍՔ»

Պոլսոյ «Սօն փոստա» լրագիրը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

— Պոլսոյ ամէն կողմը հարիւրաւոր ախպրթմաններ կը շինուին հայ եւ յոյն ճարտարապետներու ձեռքով ... փոխանակ թրքականի։ Եթէ եւ քաղաքապետութիւնը ... կ'արգիլէ այս յոյն եւ հայ ճարտարապետները, որպէսզի քայքայեր փրկուի ազգութիւնը։

Նոր շարժ - M. N. O.

Ինքնութեան թուղթերու հարցման համար պէտք է փախած ... կատարել այն աշխատաւորները՝ որոնց մականունները կը սկսին M. N. O. տառերով (ֆրանսերէն)։

Կինեու միջազգային համագումարը Պոլսոյ մէջ

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ կիներու միջազգային համագումարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ ժողովը տեղի կ'ունենայ այն դահլիճին մէջ ուր Սուլթան Համիտ կը պահէր իր հարէմը (կանանոց), 25 ազգերու պատկանող 200 կիներով։ Համագումարին կը մասնակցին 38 ազգեր, աշխարհի բոլոր մասերէն։ Այս պատմական դէպքին առթիւ, թրքական կառավարութիւնը հրապարակ հանեց նամականիշ մը, որ կը ներկայացնէ գիւղացի թրքուհի մը, իբրեւ մայր Աթաթիւրքի։ Պատկերին տակ տպուած արձանագրութիւն մը կ'ըսէ թէ թրքուհիները, որոնք իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն կը վայելեն հիմա, իրենց ազատագրութիւնը կը պարտին Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) մօրը տուած զաւակին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԽՈՇՈՐ ՑԱՆՑ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Անցեալ շաբթու Նախկին սպայ մը ձերբակալուած էր Փրակայի մէջ։ Քննութիւնը հաստատեց թէ ամբաստանեալը լրտեսութիւն կը կատարէր օտար պետութեան մը հաշւոյն։ Ասոր վրայ ձերբակալուեցան 16 մեղսակիցներ։ Սպան կապ ունէր նաեւ չորս չեխ սպաներու հետ, որոնք նմանապէս ձերբակալուեցան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ Փարիզ պիտի գան մայիսի կիսուն, կարգ մը դասախօսութիւններ կատարելու համար համալսարանին մէջ։ Հրաւէրը ուղղուած է Փարիզէն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԵՐԺԵՑ ՑԱՆՁՆԵԼ լրագրող Եաքոպ Պէրթօլտը, որ առեւանգուած էր Զուիցերիայէն։ Այս առթիւ յանձնուած ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ քանի որ պաշտօնական անձեր չեն խառնուած նախապէս առեւանգութեան, կառավարութիւնը պիտի դատուի իբրեւ զինուորական գաղտնիքներ մատնող։

ԱԹԷՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ 228 ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԷՆ 122ը զինուորական ատեանին առջեւ հանուեցան ապրիլ 15ին։ Այս առթիւ որոշուեցաւ Վենիզէլոսի, Փլասթիրասի եւ միւս փախստականներու դատը անջատել ընդդիմադիր պետերու դատէն, որ պիտի սկսի հինգշաբթի օր։

ՄԵՐ ՔՈՎ ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ Գարեգին Փիլիպպոսեան, որ կը խնդրուի որ գայ։ 9. Rue Viscouti.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameume, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 70
Métro : TOLBIAC

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 18 Avril
1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2783

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՔԱՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլն ալ կը լրանայ, եւ տակաւին լուր չունինք Երեւանէն, գոնէ սահմանափակ ներգաղթի մը կարգադրութեան մասին վերջին լուրը կը հաղորդէր Բարեգործականի կեդր. վարչութեան ապրիլ 13ի գեկոյցով, զոր հրատարակեցինք ապրիլ 16ին

Ի՞նչ կ'ըսէր այդ զեկոյցը.—

1. Բարեգործականի նախագահը 1934 դեկտ. 28ին դիմած է Խորհրդ. վարչապետ Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի, եւ «կառավարութեան կողմէ հաղորդուած էր որ հաւանօրէն գարնան որոշում մը պիտի տրուի»։

2. Վերջերս ալ, նորէն նախագահը դիմած կատարած է նոր վարչապետ Պ. Գուլոյեանի, «պարզելով հայ անգործներու ներկայ յոյժ անբաղձալի կացութիւնը»։

Նոյն դիմումը կատարած է նաեւ Մոսկուայի,

3. Բարեգործականը դիմում կատարած է նաեւ Մոսկուայի, ժողովրդական պատուիրակներուն միջոցաւ, որոնք պատրաստած են Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարին թէ՝ Խորհրդային կառավարութիւնը սկզբունքով համամիտ է Հայերու ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընել։

4. «Առանց յուսահատելու, մեր պատուիրակին միջոցաւ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք Ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործադրուի աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամ առաջ»։

Եւ զեկոյցը կը յանձնարարէ «սպասել Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամ որոշումին»։

Պատկերը լրացնելու համար, ըսենք թէ, մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Բարեգործականի Ժընեւի պատուիրակը յայտնած է որ կրնան ի հարկին հոգալ փոխադրութեան ծախքերը մինչեւ Պաթում, խորհրդային իշխանութեան խնամքին ձգելով միւսները։ Խորհրդային ներկայացուցիչը պատասխանած է թէ պէտք է այս հարցը կը վերաբերի Հայաստանի կառավարութեան,եւ պէտք է կարգադրել անոր հետ։

Ինչպէս կը տեսնէք, ամբողջ եղածը բարեացակամ սպասողութիւն է, Մոսկուայի կողմէ, իսկ Երեւանի կառավարութեանց հասցէին մըն է, կը շարունակէ յամառ լռութիւն պահել։

Ահա քանի անգամ է կը շեշտուի թէ՝ Երեւանը պատրաստ է ներգաղթ կատարելու, առանց որ եւ է կաշկանդումի։ Եւ սակայն, Երեւանը ձայն չի հաներ։

Ձայն չի հաներ ոչ միայն ինքնաբերաբար, իբրեւ իշխանութիւն, հետեւելով տագնապին ելեւէջներուն, այլ եւ չի բարեհաճեր բացորոշ պատասխան մը տալ եղած դիմումներուն։

Եթէ Հայաստանի ժողովուրդը չի կարդար արտասահմանի հայերէն թերթերը — չատո՞նց գրկուած է այդ իրաւունքէն — վարիչները իրենք սա օրին կը ստանան թերթերը, եւ անշուշտ կը կարդան կամ կարդալ կուտան։

Արդ, 1934 Նոյեմբերէն ի վեր, երբ այս գաղութին մէջ ալ սաստկացաւ անտանելի տագնապը, 10 առ հարիւրի օրէնքներով, Երեւանը որ եւ է առեւտուր զբաղեցնելու անյարմարութիւններ ունի։ Ո՞ւն յիշե՞ց թէ ինքն ալ պարտականութիւններ ունի։

Ներկայ տագնապին ալ մաս կը կազմէ դրամատիրական կարգերու գալարումներուն, ինչպէս պիտի ըսէին իրենք։

Եւ սակայն, աշխատաւոր բազմութիւններ են որ կը տառապին։ Զինք բաներ ապրելէ, այլ «պրոլետար» բազմութիւններ։

Ուրեմն, Երեւանը բազմաթիւ պատճառներ ունի օգնելու այս «պրոլետարական» եւ «կոմունիստական ժամանակի» վարկ շահելու եւ գործ տրամադրելու համար։

Ինչո՞ւ չեն փութար արժեցնել իր յաւակնութիւններն ու հեղինակութիւնը, նոյն իսկ առանց որ եւ է դիմումի սպասելու։ Մանաւանդ որ, «Տէրն Ամենակալ», նոյն ինքն Մոսկուա, իր հաւանութիւնը ցուցնէ խնդրարկուներուն։

Կարելի՞ է իմանալ այս քար լռութեան գաղտնիքը, այնքան չասյլարան հաւասարքներէ յետոյ։

Ինակարա՞ն անտեսական անձկութի՞ւն. հարեւան հանրապետութեանց չկամութի՞ւն.

Բայց չէ՞ որ կը շինեն, կը շինե՞ն տարիներէ ի վեր, մինչեւ մեր գաղութներուն վրայ արձագանգ տալով իրենց մաւրձերուն յեղափոխական, բանուորական.

Իսկ ամէնէն աւելի, չէ՞ որ յեղափոխական — գիւղացիական իշխանութիւն են։ Ուրեմն արդար՝ նախապաշարմունքէ, եւ հետեւաբար վարժուած՝ բացառիկ, «հարուածային» գործունէութեան։

Ինչո՞ւ գէթ մէկ անգամ—գոնէ այս յարաճուն տագնապին առթիւ— փորձ մը չեն կատարեր դաշնակցային սեղանի վրայ դնելու ներգաղթի հարցը, իբրեւ զուտ աշխատաւորական ծրագիր։

Վերստանի բազմածախս ծրագիրներ կ'առաջարկէ, վարկեր կը պահանջէ եւ կը յաջողի։ Ազրբէջանը միլիոններ կը կորզէ, նոյն իսկ իւրացնելով Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի բաժինը։

Բուռ - բուռ բաժնուած այս միլիոններուն մէջ, ի՞նչ գումար պիտի ընէր քանի մը հազար հայ աշխատաւորներու փոխադրութեան ծախքը։

Եւ ի՞նչ պիտի կորսնցնէր համաշխարհային յեղափոխութիւնը, եթէ բացառիկ վարկ մը սահմանուէր, բանուորական բնակարաններ շինելու համար Հայաստանի մէջ։

Եթէ այս ժողովուրդը ազատ ըլլար իր ուզած տանը հայրենիք երթալու եւ գործելու իբրեւ ազատ քաղաքացի, լեռան վրայ նստէիք, հազարաւոր տուներ կը բուսցնէր, տարին չանցած։

Դուք օդակի, կղպանքի տակ առած էք այս տարրական իրաւունքը — ազատութիւն։

Ուրեմն, դո՛ւք ճարեցէք միջոցները, այդ օղակին մէջ գործելու։

Ի վերջոյ որո՞ւն վրէժն է որ կը լուծէք, այս քար եւ ապիկար լռութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՄԻՋԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲՌՆԱԲԱՐՄԱՆ ԴԷՄ

Բարոյական դատապարտութիւն Գերմանիոյ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՑՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի երեքշաբթի օրուան մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը անձամբ ներկայացուց իր բանաձեւը, դաշնագիրներու բռնաբարման մասին։ Նախագահ կը խորհուէր իբրեւ տեղեկաբեր նշանակել Սպանիոյ պատուիրակը, Պ. Մատարիագա, բայց նկատելով որ սպանիական կառավարութիւնը չուզեր տհաճութիւն պատճառել Գերմանիոյ եւ ուրիշ յարմար թեկնածու չկայ, Պ. Լավալ ինք ստանձնեց զեկուցանողի պաշտօնը, յանուն երեք պետութեանց (Ֆրանսա, Անգլիա եւ Իտալիա)։

Նիստը բացուեցաւ ժամը 4.30ին, եւ Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւնը կարդաց.

— «Դուռ բանալով այս վիճաբանութեան, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը հաստատէ իր վստահութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։ Անմեծարանք մը կ'ընծայէ Ժընեւի ժողովին անկողմնակալութեան եւ հեղինակութեան։ Պէտք է դատապարտուի մարտ 16ի գերմանական նախաձեռնութիւնը։ Պէտք է միջոցներ նախատեսուին, ապագային աւելի ազդու զարձնելու համար ուխտը հաւաքական ապահովութեան կազմակերպութեան մէջ։ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը։ Ստանձնած ըլլալով խաղաղութեան պահպանումը, ան այսօր չի կրնար յուռ կամ անտարբեր մնալ։ Թող յիշէ իր ծագումը, թող ոգեկոչէ այն սկզբունքները որոնց վրայ հիմնուած է, թող չափէ իր գիրքին հետեւանքները եւ այն տանն չափի վրէպի իր կոչումէն։ Ժողովուրդները գիտեն թէ կնքուած ուխտին եւ յանձնառութեանց պահպանումը ոչ միայն բարոյական սկզբունք մըն է, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կենդանի հասարակ ... [illegible] Ֆրանսական կառավարութեան ... [illegible] կը թուէ, կը վերյաւէ, կ'որակէ ... [illegible] Չեմ կրնար մոռնալ, Ֆրանսա իր գործով ապացուցած է թէ միայն ... [illegible] խաղաղութիւն ... [illegible] կառավարութեան հետ ծրագրելով բանակցութեանց յաջողութիւնը ... որ պէտք էր արագօրէն մեզ առաջնորդէր Եւրոպայի ապահովութեան ամուր կազմակերպութեան։ Մեր նախաձեռնութիւնները ի զերեւ ելան Գերմանիոյ նախաձեռնութեան հետեւանքով։ Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ գերմանական կառավարութիւնը իր այդ ընթացքով յաւակնութիւն եւ մտահոգութիւն պատճառեց աշխարհի մէջ։ Դուք պարտաւոր էք վճիռ մը արձակել։ Եւ փաստ է թէ դուք պիտի կրնաք փարատել ձեր վարանումները, եթէ կան ձեզմէ ոմանք, յարգել տալու համար միջազգային կեանքի կանոնները։ Կատարելով մեր պարտականութիւնը, պիտի կրնանք դէպի ապագան նայիլ։ Մենք խաղաղութիւն չենք գներ ազգերու միջեւ։ Բոլոր ժողովուրդները պէտք է հաւասարութեան նոյն իրաւունքը վայելեն։ Մեր քաղաքականութիւնը ոչ մէկ երկրի դէմ ուղղուած է։ Մենք մեր պահանջած ապահովութիւնը կ'ուզենք բոլորին համար։ Ըսել կ'ուզեմ թէ մենք հրաժարած չենք եւ չենք հրաժարիր խաղաղութեան մեր խոկումէն»։

Այս յայտարարութենէն վերջ, Պ. Լավալ ներկայացուց Ֆրանսայի բանաձեւը որուն հաւանութիւն յայտնած են Անգլիա եւ Իտալիա։ Ահաւասիկ այդ բանաձեւը, որ պիտի քուէարկուէր երէկ.—

Բանաձեւին տրամադրութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, նկատելով որ,—

1.— Դաշնագիրներով յանձն առնուած պարտաւորութեանց յարգումը հիմնական կանոն մըն է միջազգային կեանքի եւ էական պայման մը խաղաղութեան պահպանման։

2.— Որ միջազգային օրէնքի էական սկզբունք մըն է թէ ոչ մէկ պետութիւն չի կրնար հրաժարիլ դաշնագրի մը յանձնառութիւններէն, ոչ ալ փոփոխել անոր տրամադրութիւնները՝ առանց միւս պայմանադիր կողմերու համաձայնութեան։

3.— Որ գերմանական կառավարութեան 1935 մարտ 16ի զինուորական օրէնքին հրատարակութիւնը կը խախտէ այդ սկզբունքները։

4.— Որ այդ միակողմանի գործողութեամբ ան չէ կրցած իրաւունք մը հաստատել իրեն համար։

5.— Որ այդ միակողմանի գործողութիւնը խռովութեան նոր տարր մը աւելցնելով միջազգային կացութեան մէջ, անպայման պէտք է սպառնալիք մը երեւայ Եւրոպայի ապահովութեան համար։

Միւս կողմէ, նկատելով որ,—

6.— Բրիտանական եւ փրանսական կառավարութիւնները, իտալական կառավարութեան համամտութեամբ, դեռ 1935 փետրուար 3ին գերմանական կառավարութեան հաղորդած էին ընդհանուր կարգադրութեան ծրագիր մը, որ պիտի կնքուէր ազատ բանակցութեամբ, կազմակերպելու համար Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ ձեռնարկելու սպառազինութեանց ընդհանուր սահմանափակման, իրաւունքներու հաւասարութեան հիման վրայ, միեւնոյն ատեն ապահովելով Գերմանիոյ գործօն աշխատակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան.

7.— Որ Գերմանիոյ վերոյիշեալ միակողմանի գործողութիւնը ոչ միայն չի համապատասխաներ այդ ծրագրին, այլեւ տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ իրապէս սկսած էր բանակցութիւնը.

1.— Կը յայտարարէ թէ Գերմանիա թերացած է այն պարտականութեան մէջ որ կ'իյնան միջազգային համարակութեան բոլոր անդամներուն՝ յարգելու համար իրենց կնքած յանձնառութիւնները եւ կը դատապարտէ միջազգային յանձնառութեանց որ եւ է միակողմանի դրժում։

2.— Կը հրաւիրէ այն կառավարութիւնները որ ստանձնած են 1935 փետր. 3ի նախաձեռնութիւնը կամ իրենց համամտութիւնը յայտնած են, շարունակել Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, այնպիսի համաձայնութիւններ որոնք, նկատի առնելով ուխտին պարտաւորութիւնները, անհրաժեշտ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 15րդ նիստը գումարեց ապրիլ 12ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ։

1.— Ժողովը տեղեկացաւ այն պատասխանին զոր Աշխատանքի նախարար Պ. Մարիւ ... [illegible] Հայ Գաղթ. ... [illegible] մ բ[illegible] ... Միացեալ ... [illegible] շագիրն առթիւ։ Ահաւասիկ այդ պատասխանին ... [illegible]

«1935 մարտ 12 թուակիր նամակով, հաճեր էիք ուշադրութեանս յանձնել այն դժուարութիւնները որոնց կ'ենթարկուին հայ աշխատաւորները երբ որ, օտարականներու սահմանուած ինքնութեան թուղթերու ... [illegible] փոխադարձ 1935 փետրուար 6ի հրամանագրին տրամադրութեանց համաձայն, կը պարտաւորուին որոշ պայմանաժամով գործի պայմանագրութիւն մը ձեռք բերել, իրենց «աշխատաւորի» ինքնութեան քարտին վերանորոգումը ստանալու համար։

«Պատիւ ունիմ յայտնելու ձեզ թէ այս խնդրին կարեւորութիւնը չվրիպեցաւ իմ ուշադրութենէս եւ թէ այս մասին իմ պաշտօնատանս ձեռք առած նոր տնօրինութիւնները պատուիրած են աշխատանքի ձեռնհաս պաշտօնատուններուն որ երբ օտարական մը իր աշխատաւորի ինքնութեան թուղթին վերանորոգման խնդրանք կ'ուղղէ, իրմէ միմիայն պահանջուի գործ մը ունենալու վկայականը, որ պարզապէս պարունակէ գործատիրոջ անունը, գործին տեսակը եւ ստացուած թոշակը։

«Միւս կողմէ, պարտք կը համարեմ նշել թէ, մասնաւորապէս գործադուրկ օտար աշխատաւորներուն ինքնութեան քարտին վերանորոգման խնդրանք կընկէ ... [illegible] գիւղերուն մասին խօսելով, այդ կարգի աշխատաւորները, քանի որ ի վիճակի չեն աշխատանքի կանոնադրական երկու վկայականները ներկայացնելու, այդ վկայականներուն տեղ պէտք է շատանալ աշխատաւորներու տեղական ... (օֆիս տը փլասըման) կողմէ տրուած վկայութեամբ մը։

«Ի վերջոյ, պարտք կը համարեմ ձեզ հաւաստել թէ 15, 16 կամ 17 տարեկան հայ տղայ կողմէ ներկայացուած աշխատանքի պայմանագրութեան բոլոր խնդրագիր երը իմ պաշտօնատուններուս կողմէ պիտի քննուին կարելի եղած ամենամեծ բարեացակամութեամբ»։

Ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց Աշխատանքի նախարարին այս հաւաստիքները, եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման ծանր հարցին վերաբերմամբ։ Թէեւ քիչ կը ... նկատուին այն հանգամանքները որոնց պատճառաւ այդ թուղթերը կը վերանորոգուին կամ կը մերժուին։ Ժողովը որոշեց հրապարակաւ իմացնել այն աշխատաւորներուն որոնք մերժում ստացած են կամ պիտի ստանան, հրաւիրել անոնց ձանձրացնել Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, 15 Rue Jean Goujon, որ կը կազմուի նոր ցանկ մը այդպիսի պարագաներու, նոր կարգինելու համար նոր դիմումներու եւ ձեռնարկներու։

2.— Գործ կամ պաշտօն չունեցող հայ չքաւորներուն փոխանակ 100ինցի 200ինցի ինքնութեան թուղթ տալու մասին Միացեալ Յանձնաժողովին պատրաստած նոր յուշագիրը յանձնուած է Ներքին Գործերու Նախարարին, ձեռնհաս թարգման փրանսացի բարձր անձնաւորութեան մը ձեռքով, եւ քննութեան ենթարկուած է։

Ահաւասիկ այդ խնդրագրին պատճէնը.—

«Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները պատիւ ունին ձեր բարձր բարեացակամութեան ներկայացնելու կացութիւնը հայ մը հայ զաղթականներու, որոնք անելանելի դժուարութեանց կը մատնուին իրենց ինքնութեան քարտերուն վերանորոգման համար։

«Հարցը կը վերաբերի մեր հայրենակիցներէն անոնց որ, երբ գործ կամ պաշտօն չունենալ եւ թէ կամ իրենց աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած, պարտաւոր են իրենց ինքնութեան քարտերուն համար 100 ֆրանքնոց քարտերուն վճարելու։ Եւ սակայն, առանց ամենատարրական մեծամասնութիւնը զուրկ են ս եւ է միջոցէ, քեռ են իրենց ծնողներուն կամ ազգականներուն, եւ շատերն ալ մեր ազգային մարմիններու արձանագրուած են իբր նպաստընկալ։ Անոնց մէջ կան ծերեր, հիւանդներ, տկարներ, որոնց կացութիւնը հարիւր անգամ աւելի ծանր է քան թէ իրենց ինքնութեան քարտերուն համար նուազագոյն սակը վճարող աշխատաւորներուն։

«Հայ գաղթականներու այս դասակարգին համար է որ կը համարձակինք բարձր բարեացակամութեանմոնօրինութիւն մը խնդրել. Անշուշտ ամէնէն գործնական լուծումը այն պիտի ըլլար որ թաղապետութիւններ ... [illegible] քարտերուն ... անոնց վկայական տային այս տարաբախտներուն, ինքնութեան քարտերը առանց նուազագոյնէն հանգամանքներուն մօտ գործածուելու համար։ Բայց թաղապետութիւնները միշտ կը մերժեն այդպիսի վկայական տալ օտարականներու։ Մենք կը կարծենք թէ ձեր նախարարութեան կողմէ պարզ յանձնարարութիւն մը նոյն հանգամանքներէն, որպէսզի բարեացակամութեամբ վարուին վերոյիշեալ պարագաներուն մէջ եւ նուազագոյն սակը կիրարկեն անոնց, թեթեւացում մը պիտի ըլլար գթութեան արժանի դժբախտներուն համար որոնց մասին կը դիմենք ձեզ»։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւաբաշխ էրգ վիճակահանութիւնը. 2.500.000 ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ 967,531 թիւը։

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցան մէկ միլիոն ֆրանք.— 400,689, 666,353, 619,[illegible], 828,[illegible]06, 162,867

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 001,179, 400,348, 889,322, 015,715, 487,024։

8,480 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք
3,948 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք
1 685 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք
0 645 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։
557 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։
20 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք.
5ով վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք։

—o—

75 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ հրկիզումով եւ խեղդամահով, Պաշըվընի մէջ (Իրանեան ծով)։ Լսելով թէ հարուստ վաճառական մը աղքատութիւն պիտի բաշխէ իր հարսնիքին առթիւ, 2000 հոգի խուժեցին դուռները խորտակելով եւ բակին մէջ խռնուելով։ Զոհերուն մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են։

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—o

Համագործակցական շարժումը ամէնէն աւելի տկար է Թուրքիոյ մէջ, ուր, առաջին անգամն ըլլալով, հիմա է որ կը կիրարկուի ան՝ կառավարութեան կողմէ: Այս տկարութիւնը կը բացատրուի անով որ, Թուրքերը աւելի առաջ գաղափար չունէին համագործակցականի մասին: Եւ եթէ նոյն իսկ ունէին, կարելի չէր անոր գոյութիւնը՝ քաղաքական ճնշման պատճառով: Վերեւ յիշուած պատճառով, Յոյներն ու Հայերը եւս չեն կարողացած Թուրքիոյ մէջ համագործակցականներ հիմնել, եւ, դանազան կողմեր ծնունդ առնող ցանկութիւններն ալ, քիչ բացառութեամբ, մարած են՝ իրենց սկզբնաւորութեան խակ:

Թրքական առաջին համագործակցականը հիմնուած է 1914ին, Այտընի մէջ, Իզմիրի մօտ, Թուզի գործով զբաղող գիւղացիներու կողմէ: Համագործակցականը որ նախապէս իբրեւ նպատակ ունեցած է գիւղացիները պաշտպանել արտածողներու յարձակումներէն, իր գործունէութիւնը կը սկսի Իզմիրի հրապարակը ծախելով Թուզերը, ու իր գործունէութիւնը կը հասնի մինչեւ հոն, որ ոչ միայն կ'արտածէ եւ կը վաճառէ իր արտադրութիւնը, այլ եւ երկրին մէջ կը գնէ ուրիշներու ապրանքներն ալ: Ան կը համրէ 835 անդամներ եւ ունի 51.532 Թրք. ոսկիի դրամագլուխ մը: Ան միայն Թուզի գործով կը պարապի, իսկ իր անդամները բացառապէս գիւղացիներ են, որոնք Թզենիներ կը մշակեն: Համագործակցականի ամէն մէկ անդամ բաժանորդութեան(?) պարտաւոր է յայտարարելու թէ ինչքան հող կը յատկացնէ նպատակին, տարեկան միջին բերքը որքան է, եւ, վերջապէս, իրաւունք կուտայ համագործակցականին իր արտադրութիւնը յանձնանձելու:

Այս պարտականութիւնները կատարողները(?) կը մշակեն: Համագործակից համագործակցականի առջեւ երաշխիք կուտայ կալուածներով: Երբ Թուզերը կը յանձնուին համագործակցականին՝ վաճառելու համար, անդամ-համագործակիցին կը վճարուի 70 առ հարիւրը գնողական գինին: Մնացեալը կը բաշխուի հաշիւներու վերջնական փակումէն վերջ, համաձայն ամէն մէկ անդամի կողմէ տրուած քանակին: Այտընի ազգային դրամատունը մօտիկ կապ ունի համագործակցականին հետ: Ան փոխ կու տայ Թուզերու մշակման համար, յունուարէն մինչեւ մայիս տալով փոխեր՝ համագործակցականի անդամներուն: Փոխերը կ'րլլան ամէն մէկին տարեկան միջին արտադրութիւնը նկատի առնելով եւ կը տոկոսուին 12 առ հարիւրով:

1933ին, յիշեալ համագործակցականը կը դառնայ «երկրագործական արտադրութեանց համագործակցականներու միութեան» կեդրոնը: Այսպէս է որ կեանք տրուած է Թուրքիոյ մէջ՝ համագործակցական միութեան: Այս միութիւնը այժմ կը համրէ եօթը տեղական համագործակցականներ:

Վերջերս, Թուրքիոյ մէջ փորձեր կ'րլլան վարկային համագործակցականներ հիմնելու՝ Փրանսական նահանգային սնտուկներու ձեւով: Այս մասին գլխաւոր դերը կը կատարէ Էնկիւրիի երկրագործական դրամատունը:

Այն ինչ որ կը պակսի այժմ Թուրքիոյ մէջ, համագործակցական մտածումն ու քարոզչութիւնն է՝ բնակչութեան միջեւ: Մասնաւորականութիւնը արդէն իսկ սկսած է հետաքրքրուիլ այս խնդրով: Վերջերս, Պոլսոյ համալսարանին քով հիմնուած է՝ «համագործակցականի ուսուցման Թրքական միութիւն»:

Թուրքիոյ մէջ, համագործակցականի առաջին փորձերը կատարած են քրիստոնեաները: Պատերազմէն առաջ Պոլսոյ մէջ օտարներ հիմնած են սպառողական ընկերութիւններ: Առաջինը եղած են Հայերը, որոնք կեանք տուած են, դեռ 1865ին, Թրքահայաստանի մէջ, առաջին համագործակցականին:

Հայերու մէջ գոյութիւն ունէին նախնական համագործակցականներ՝ շատ վաղ ժամանակներէ: Ես, երեսուն տարի առաջ տակաւին, ռուս մամուլի մէջ խօսած եմ նման «համագործակցական-ագարակի» մը մասին, որ գոյութիւն ունեցած է Երեւանի մէջ: Նման նախնական համագործակցական գոյութիւն ունեցած են Թրքահայաստանի մէջ — Վան, Կարին եւ Մուշ:

Մեծ պայքար ու պահեստ հաւաքելու [illegible] խնայելու համար, ինչ որ Հայաստանի մէջ քիչ կը գտնուի, հայ կիները հիմնած են կաթնային համագործակցական մը, որ աշխատած է ամէն տարի, երբ պէտք զգացուած է պանիրի, իւղի եւ կամ մածունի որոշ պահեստի: Բոլոր կիները, տուներու կաթերը կը բերէին ճշդուած պարունակութեամբ բռուցներով(?), իսկ ամբողջովին լեցուն չեղած քռուցներու կաթերը կը չափուէին գաւազաններով՝ անոնց վրայ նշաններ ընելով: Այդ գաւազանիկները կը պահուէին որպէսզի գիտցուի թէ ամէն մէկ կին որքան կաթ է բերած: Ամբողջ գիւղին այս ձեւով հաւաքուած կաթին ընդհանուր արտադրութիւնը չէր բաշխուիր, այլ կը թողուէր իբրեւ սեփականութիւնը կնոջ մը կամ ընտանիքի մը: Նոյն ձեւով, կարգով որոշ կարգ մը, կաթը կը հաւաքուէր ուրիշ կնոջ մը տունը՝ մինչեւ միեւնոյն ձեւով ալ արտադրութիւնը կարգով ձգելով ամէն մէկին եւ որովհետեւ գարնան կաթը կը նուազի, այս աշխատանքը կը սկսի հարուստներու տուներէն:

Հայկական ինքնայատուկ ու այլ համագործակցական մըն է եղած այն որ հիմնուած է 1865ին, Ակն քաղաքին մէջ: Այս համագործակցականին հիմնադիրը՝ Մ. Թօրեան՝ հետեւեալ ծանօթութիւններն ու դատումները տուած է Հայերէն լեզուով իր հրատարակած մէկ պրակին մէջ,—

«Գիւղացին, իր ջանքով եւ արդիւնարեր աշխատանքով, ձեռք կը ձգէ հունձքը: Քաղաքացին, ընդհակառակն, կը մնայ իրեն եւ իր քաղաքակիցին՝ դանազան խորամանկութեան շնորհիւ: Մեծ քաղաքներու բնակիչները, անոնցմէ [illegible] պարապ Թափառողներ, կ'ապրին ի հաշիւ գիւղացիին: Անոնց տուներն ու պալատները շինուած են գիւղացիներու միջոցներով ու յաճախ անոնց իսկ ձեռքով: Իբրեւ երախտագիտութիւն սակայն, քաղաքացին չի հետաքրքրուիր գիւղի բնակիչով: Ո՛ր կեանքը եւ ո՛ր գործունէութիւնը աւելի հաճելի է Աստուծոյ, քաղաքացիի՞նը, թէ գիւղացիինը: Անշուշտ՝ գիւղացիինը: Աստուծոյն դատաստանէն վախնալով եւ ջանալով գիւղացիին տալ աւելի տանելի կեանք մը, որոշեցինք հիմնել համագործակցական մը՝ մեր ըմբռնումներու ոգիով, որպէսզի կարելիութիւն տանք գիւղացիին որ իր արդիւնաւոր աշխատանքով, գիւղին ու քաղաքին օգտակար դառնայ»:

Եւ որովհետեւ Ակն քաղաքի բնական պայմանները չէին համապատասխաներ նպատակին, կ'որոշուի Մշոյ դաշտին մէջ գնել հող,— մշակելի գետին եւ հոն Հայր անուան տակ հիմնել միութիւն մը:

Ծանօթ հայ հոգեւորական եւ գիտուն Սրուանձտեանց հիմնուած համագործակցականի յանձնարարութեամբ կը գնէ 100 Թրքական ոսկիի հող որ կը պարունակէ հովիտներ, դաշտեր, անտառներ, ակեր, որոնք բաւական են սնուցանելու 75 գիւղական ընտանիքներ: Մ. Թօրեան գրած է հետեւեալը.— «Ակն քաղաքէն առի քանի մը ընտանիքներ, բացի ատկէ, նոր հիմնուած գիւղը հրաւիրեցի մէկ քանի հողագործ աշխատաւորներ՝ ուրիշ տեղէ, օգտագործեցի դրամները, ծանօթութիւնն ու փորձառութիւնը բոլորին, որպէսզի կարենանք, բնական ճամբով, մեր երկրային պէտքերը գոհացնել եւ, բարոյական միջոցաւ ազնուացնենք մեր հոգիները: Կանչեցի կղերական մը՝ որպէս ուսուցիչ, որ մանչերն ու աղջիկները դաստիարակէ(?) գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան ոգիով,— որպէսզի անոնք նիւթապէս ու բարոյապէս բարձրանան,— միեւնոյն ատեն նայի եւ վարէ անտառները՝ ըստ մեր նոր ըմբռնումին:

Նոր գիւղին տուները պէտք է րլլան առանց զարդի, եւ միակերպ: Հագուստը եւս պէտք է համեստ րլլայ, յարմար եւ բուրդէ կամ բամպակէ՝ լոկ մարմինը պաշտպանելու համար: Այսպէս են ապրած մեր արդարադատ Հայրերն ու բարեկարգները, ինչպէս եւ հին Սպարտացիք եւ փիլիսոփաները: Կերակուրները պէտք է րլլան պարզ եւ կարելի եղածին չափ բնական միջոցի մէջ: Մինչ պէտք է բաւարարուինք մեր աշխատանքով հողէն առնուած բերքերով,— կաթը ոչխարէն, մեղրը մեղուներէն, պտուղները՝ ծառերէն, ձուկը՝ ծովէն, Քաջուններ՝ երկինքէն: Այս բոլորը բաւական չե՞ն: Այն ինչ որ առանց պատրաստութեան — եփելու չի կրնար րլլալ, կարելի է եփել, իսկ այն ինչ որ կ'րլլայ՝ պէտք է հում հում ուտել, եւ ոչ թէ ջանանք 1001 տեսակ բաներ պատրաստել»:

Այս պարզութիւնն ու միակերպութիւնը արդիւնքն է նախանձէն եւ երկպառակութենէն խոյս տալու ցանկութեան: Աղքատը չի կրնար հարուստին պէս հագուիլ, այդ պատճառաւ, վերջինս պէտք է հագուի պարզ կերպով. Գիւղին վարչութիւնը պէտք է րլլայ բոլոր անդամներէն ընտրուած չորս անձերու ձեռքը, որոնք նկատուած են ամենալաւ եւ յարգուած անձեր եւ որոնք պիտի յանձնանձեն ամէն բան՝ ի շահ ընդհանուրին եւ անդամներու միջեւ համերաշխութիւնը պահպանելու պիտի ձգտին: Վարիչները պարտաւորութիւնը ունին հաւաքելու օրը օրին տուրքերը, որպէսզի պետութեան հարկահաւաքը չզայրանայ, այլ անմիջապէս գոհացուած գանէ, եւ, այդ կերպով, կառավարութեան հանդէպ [illegible] ու:

Գիւղին մէջ անգործ մարդ չի կրնար րլլալ: Բոլորը պարտաւոր են աշխատելու: Փարթին ծանրութիւնը պէտք է բաշխուի հաւասարապէս եւ արդարօրէն: [illegible] ուած հունձքին եւ աշխատանքով արտադրուածին 10 առ հարիւրը պէտք է տալ Թուրք կառավարութեան, ինչպէս նաեւ մէկ մասը նուիրել Թուրք պետութեան, որպէսզի բարերարութիւնը քաջալերուի: Երբ ամէն մէկ ընտանիք կը ստանայ իր պէտքերուն բաւարար արտադրոյթ մը, մնացեալը պէտք է որոշեալ գինով վաճառել, եւ ոչ թէ սպասել որ գինը բարձրանայ եւ շահագործուի ան, որովհետեւ ատիկա կը վնասէ մարդկութեան եւ աշխարհի գժբախտութիւն կը բերէ»:

Մ. Թօրեանի այս հիմնական սկզբունքները ոչ մէկ արդիւնք չեն տուած: Առաջին, որովհետեւ, Թուրք կառավարութեան լուծին տակ նման ձեռնարկներ չեն կրնար երկար տեւել, եւ երկրորդ, ինչպէս Սրուանձտեանց կը գրէ, անդամներէն ոմանք չեն հետեւած հիմնադիրին գաղափարներուն — հաւասարութիւն եւ համեստութիւն: Հիմնադրին պահանջները — որ ներշնչուած էր իտէալականութենէ — ժամանակցողներուն կողմէ անգործադրելի նկատուած են:

Մնաց որ, այդ ձեւի համագործակցականը ամենադժուարինն է՝ բոլոր համագործակցականներէն:

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՕՏՈՄԵԱՆՑ

ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԻ ԱՐԺԱՆԻՔԸ

—o—

«Ցորժամ մայրն լինի իմաստուն, այրն եւ որդիք նորա եղեն յառաջագոյն, որպէս առացեալ է. ուր եղեւ կին իմացեալ՝ անդ եղեւ տուն կատարեալ»:

Հին ձեռագիր

«Ուր որ երթամ ինձ չող կ'անեն, ուրախ կ'ընեն: Զինչ գործ ածեմ ինձ սիրտ կ'անեն. կտրին կ'ընեն»:

Ձեռագիր

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը անցեալ ամիսներուն, նորէն քննեց իգական սեռի քուէարկութեան խնդիրը, որ վէճի նիւթ բրած էր անցեալին մէջ քանի մը անգամներ, բայց արդիւնքի մը չէր հասցուցած:

Ֆրանսուհիները քուէարկութեան խնդիրը, իրենց հանրապետական երկրին մէջ, այս անգամ ալ ակնկալուած յաջողութիւնը դեռ չունեցան թէեւ, սակայն մամուլը դարձեալ զբաղեցաւ իգական սեռի արժանիքներով, եւ վեր հանեց անոր այն գեղեցիկ յատկութիւնները, նախախնամական բաշխուած շնորհները, որոնք կը կազմեն մեծագոյն եւ լաւագոյն մէկ ուժը ազգային գոյութեան պահպանման, քաղաքակրթութեան յառաջացման, մարդուն ազնուացման եւ բարձրացման, մարդկային ընկերութեան զարգացման ու նրբացման:

Ըստ մեծապէս շահեկան եւ հետաքրքական արժէքաւոր այս նիւթին շուրջ, մեր մէջ շատ քիչ բան խօսուած է, հակառակ անոր որ հայ կիներ, հայ մայրը թէ իր ընտանիքին ներս եւ թէ անկէ դուրս Հայուն բարոյական [illegible] ու ազգի բարձր պահող ամէնէն մեծ ուժերէն մէկն է եղած դարեր ի վեր:

Իգական սեռի արժանիքները [illegible] տանիք կազմելու բարիքներու մասին մեր ունեցած տգիտութիւնը չէ՞ պատճառը որ այսօր մեր երիտասարդութենէն սուղ մաս մը կ'ակնածի [illegible] դումներու մէջ, ու կը մաշի տարուբեր(?) հաճոյքներու ետեւ:

Այդ չէ՞ պատճառը որ յաճախ շատերու բերնէն կը լսենք մարդկօրէն այնքան արտառոց, այնքան կայտառ ու արտայայտ արտայայտութիւններ իգական սեռի հանդէպ, կնոջ հանդէպ, ընտանիքի հանդէպ: Անպայման:

Ուրեմն կ'արժէ խօսիլ քիչ մը, կ'արժէ [illegible] քանի մը գծեր տալ գոնէ:

ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԸ ՀՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեզի ծանօթ մեր պատմութեան մէջ, [illegible] վերջ Արմէնեան Հայրիկն եղաւ առաջին մարդը որ յայտ աչքով նայեցաւ Հայ ցեղի ընտանեկան սրբութեան, ամուսնական կեանքի բարիքներուն վրայ ու հոն տեսաւ մեր ցեղին ապագան: Ան, հայ ընտանիքի կազմաւորման կեանքին մէջ փնտռեց եւ սկսեց թէ գտաւ հայ ժողովուրդի ամէնէն հիմնաւոր ու հաստատուն գեւտրեր, ուր կարելի է բարձրացնել ազգային բովանդակ շինուածքը: Այս համոզման ու հաւատքին մէջ, Արմէնեան Հայրիկ իր կեանքի մեծագոյն ուժը նուիրեց. գրեց «Դրախտի ընտանիք», յետոյ աւելցուց նաեւ «Սիրաք ու Սամուէլ» հատորները:

Կնոջ արժանիքին, ընտանիքի կազմաւորման եւ անոր դաստիարակութեան մէջ ու արդարացի դերի մասին, ինչ որ Արմէնեան կը բացատրէ բարոյախօսի մը լաւագոյն [illegible], հայրենասէրի մը ուժեղ շեշտով բացատրուած է ու կը բացատրուի շատ պարզ եւ ազդեցիկ մարդկութեան մէջ:

Պատմութիւնը ունեցածներու բոլոր ժամանակներու, [illegible] մանք են տուեր, [illegible] թէ ազգերու կենսունակ [illegible] մը ընտանեկան կեանքի մէջ պատուած է: Որքան բարձր եղած է ազգերու ընտանեկան յարկի մէջ անձնուած ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական [illegible] պօրէն ներկայացած է [illegible] պատկերը հին եւ նոր քաղաքակիրթ բոլոր ազգերու մէջ: Ու կինը եղած է միշտ մեծագոյն գերակատարը եւ բացարձակ վարիչը ընտանեկան յարկին:

Եւ իրաւ. որովհետեւ կինն է որ իբրեւ մայր առաջին դրոշմը կը դնէ զաւակներուն գիտակցութեան անդրանիկ շարժումներուն վրայ, անոնց միտքին հիմնաւոր ուղղութեան նախադիծը կը քաշէ, եւ իբրեւ [illegible] կը ներշնչէ իր ամուսնոյն, կը հրահրէ ու կը մղէ զայն ծառայութեան կոչումին:

Որքան իրենց պատմութեան խորը, որքան ուշադրութեամբ անցնինք մարդկային կեանքի կոխած հետքերուն վրայէն, որքան սուզուինք ժամանակի երկարութեան եւ լայնութեան մէջ, վայրենութիւնէն մինչեւ քաղաքացիական կեանք, յառաջդիմութեան նախաշարժումներէն մինչեւ բարձրագոյն քաղաքակրթութիւն, պիտի գտնենք իգական սեռը: Եւ պիտի համոզուինք որ իրապէս ան է եղած մեծագոյն սնուցանողը, ան է եղած որ թէ իբրեւ զօրութիւն, եւ թէ իբրեւ նպատակ շինուցիչ է անհատը, տունը, ընտանիքը եւ լեցուցիչ է տիեզերքը մարդկային կարողութիւններով:

Ընտանեկան մեծ ընտանիքի կազմաւորման եւ անոր քաղաքակրթական բարիքներուն գերակատարը միշտ կինն է եղած: Նոյն իսկ [illegible] բազմաթիւ տարիներ առաջ, Կոնֆիւկիոս «Մարդիկը կառավարելու արուեստին» մէջ շատ բան կայ այս [illegible] հաստատող: Թող որ այդ հանճարեղ վարդապետը, իր կեանքի բոլոր օրերուն մէջ, [illegible] յարգանքը մայրերուն տուաւ, եւ մնաց մեծագոյն խոնարհ մը կիներու կոչումին:

Մայրերու, կիներու արժանիքներուն մասին, ինչ որ կը ունէին Կոնֆիւկիոս վարդապետութեան մէջ նոյն դաւանութիւնը կը նշմարենք նաեւ Զրադաշտական գրքին բոլոր վարդապետներուն մօտ:

Վերջերս ուսումնասիրուած [illegible] վաւերագիրներ եւ գիտութեանց արժանի խորութիւններ կան որոնք կ'ապացուցանեն թէ սումերական կարգ մը [illegible], դեռ ուրիշ շատ ժողովուրդներ, երկար դարերու ընթացքին ապրած են մօր իշխանութեան տակ: Նոյն իսկ կան [illegible], որ կը հաւատան թէ բովանդակ մարդկութիւնը իգական սեռի կառավարութեան բովէն անցուցած է իր նախնական յեղաշրջումները:

Համեմատեցիներ իրենց միջի սովորութիւն իսկ, դեռ կը շարունակեն տանել կիներու տօնը: Տարւոյն առաջին օրը, որ մարտ մէկն էր, տարեգլուխն էր նաեւ բոլոր կիներու: Այդ օրը, բոլոր [illegible] կիներու եւ չափահաս աղջիկներու [illegible] ու [illegible] մատուցանելու: Զոհերէն վերջ տեղի կ'ունենային ընտանեկան համախմբումներ, հաւաքական խրախճանքներ, ուր, զաւակները իրենց մայրերուն եւ այրերը իրենց կիներուն նուէրներ կը մատուցանէին: Դարձեալ միեւնոյն օրը, քաղաքներու գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, [illegible] ճամբով վեր կը հանէին հոն դրուած կիներու առաքինութիւնները:

Եւ արդարեւ, ընտանեկան ջերմագոյն յարմարով էր որ [illegible] մեծագոյն Հռոմը:

Հին Յունաստանի մէջ, առաջին մայր քրմուհին [illegible] ազօթքին պատասխանն էր որ Դեան, այսինքն երկիր — աստուածուհին, [illegible] մէկ ճեղքուածքէն բարձրացաւ շողին պէս ու խօսեցաւ իր ժողովուրդին: Ու [illegible] լեռան ստորոտը, ճիշդ այնտեղ, ուր յայտնուեցաւ յիշեալ աստուածուհին, հաստատուեցաւ Դելփեան տաճարը, նուիրական [illegible], որուն վրայ բազմող կինը կը ճանչցուէր կեանքի ու գիտութեան խորհրդանիչ Օձին ու Գիւթոնին անունները եւ գաղտնիքները իւրացնող իբրեւ ամենագէտ մայր, եւ որ դարերով վարեց Յունաստանի ճակատագիրը Դելփեան քրմուհիներու պատգամներով:

Փռիւգեցիներուն մէջ մայր չաստուածուհին էր որ կը վայելէր մեծագոյն հանդէսները: Անոր տօնին օրը, որ մեր Աւագինի տօնին օրն էր, քաղաքներէն եւ տուներէն [illegible] կ'անցնէին փառաբանելով Մայրը, կինը: Ու այս մեծաշուք պատիւներուն հանդիսաւոր ժողովուրդը [illegible] կը ցանէր բազմագոյն ծաղիկներ եւ դրամներ անոնց վրայ, ինչպէս այնքան գեղեցիկ կը ներկայացնէ Լուկրեցիոս

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Ազատին կ'երգէր, իսկ մենք բոլորս լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընէինք անոր գմայլելի ու թրթռուն ձայնը: Ձայնը առնելու հարկ չկար այդ լեռնալայ-րին մէջ: Անոր ձայնին արձագանգները, որ կը լսուէին դիմացի լեռներէն ու Շարուէէն, կարծես երկու—երեք հոգի ձայն կ'առնէին, մինչեւ որ Ազատին իր կոկորդը քիչ մը հանգչեցնէր ու թոքերը լաւ մը լեցնէր շունչով, դարձեալ իր հնչեղ ձայնը թող տալու համար:

Երկու—երեք կողմերէն լսուած արձագանգներն ալ կարծես մէկ—մէկ կենդանի երգողներ էին, ու այնքան անուշ կապար կը հասնէր մեզի. Եւ Ազատին իր ձայնը բանալէ վերջ, մրմունջները ձորերուն մէջ [illegible] կ'անհետանային.

Ազատին այս երկու քառեակը երգելէ վերջ, ձեռքը վար առաւ ականջէն, «ալ հերիք է» ըսելով, դարձաւ Հայկունին:

— Հայտի Հայկուկ քուրուկ, բան մըն ալ դուն ըսէ:

Հայկուշը չմերժեց եւ հետեւեալ ոտանաւորը արտասանեց.

Աստուածամայր
Լուսոն կամար,
Խօ մի տանիր
Խասար տվար,
Իմ չար միտքըս
Ինծի մոռցուր,
Բարի միտքըս
Ինծի գիտցուր:
Արժողացը դռնօճն անցուր,
Արեւավութեան դուռը ցուս տուր:

Ազատին էր, որ կը հրամայէր բոլորիս ալ կարգով: Մտիկուած մենք ալ մէկ—մէկ բան պէտք էր ըսէինք:

— Օսաննա քուրուկ, առաջարկեց Ազատին

Ազատուել չկար եւ Օվաննան եւս իր պարտականութիւնը կատարեց.

Սուրբ Կարապետ բարձր բոլոր,
Ճամբայ ունի օլոր — մոլոր,
Կ'երթայ կուգայ շատ ուխտաւոր,
Թը ձիաւոր, թը ոտաւոր:
Ճամբայ կուտայ ոտաւորին,
Բարեւ կուտայ ձիաւորին:

— Հայտի Նէյիմ «սեւ ախպար», ըսելով եւ թեւէն բռնելով առջի հանեց Մորեղբայրս՝ Գուրգէնը,— երկուքս ալ «Սեւ Ախպար» կ'անուանէր Ազատին:

— Ջիմաոյի քորիկէնս հիմա քեզի ազատու բաներ սորվեցուցած է, հայտի նէյիմ, [illegible] քուրուկը

— «Ձիակ—ծիակը» ըսէ՞մ,— հարցուց ու անմիջապէս սկսաւ.

Ձիակ — ծիակ խի խաղցուր,
Տար պարտճին դուռն անցուր,
Պարտճը դուռ կու տաշէ,
Խաթուն հաւկիթ կու խաշէ,
Խաթո՛ւն ինծա՛ փայ պահէ.
Ոսկի սանդուխնըն դըրեր,
Վա՛յ ծեծեցէք ըն կատուն,
Վա՛յ մի ծեծէք ըն կատուն:
Առիֆը փատ է փըթըրտայ,
Հասոր ջուեկ է դըրդըրրայ,
Փեսան առեր բուրը վազէ,
Աս ի՞չ կըրակ է մեզ կերէ:

— Ըս անգամ սըրան Գնէլին է,— ձայն տուինք բոլորս միասին:

Գնէլը որ կարծես անհամբեր կը սպասէր իր կարգին, անմիջապէս ոտքի ցատկեց եւ մէկ շունչով՝ «Աղաւան Աստուածը» երգեց:

— Հայտի բան մըն ալ դուն ըսէ, Նարդու քուրուկ, առաջարկեց Ազատին. Նարդուհին սկսաւ.

Սուրբ Կարապետ րմ գնացեր,
Խնկեր օտար րմ բնացեր,
Մուրատ տուիր չիմ իմացեր:
Մուրատ տուող Սուրբ Կարապետ,
Դուն անմէնուս մուրատ տուր:

Մենք, աւելի քան 15 հոգի էինք, ժամանակը ուշ ըլլալով, Ազատին առաջարկեց.

— Մէկը՝ որ աղուոր գիտէ «Մեր գեղացիք ի՞նչ են ըր», Թող ըսէ, վերջը երթանք, ալ հերիք է:

Բոլորին աչքերը կեդրոնացան Մասիսի վրայ, որ հարցուց.

— Գեղին վարէ՞ն սկսիմ թէ՝ վերէն:

— Վերէն, վերէն,— ձայնեցինք բոլորս միասին, եւ, ան սկսաւ կարկուտի պէս թափել.

Կատու կիշող՝ Օվկոնց,
Փոկէ ախլաճ՝ Մամկոնց,
Անծեղ կըռծող՝ Տուրկենց,
Հաւ կըլլող՝ Ջէմանենց,
Սըլիկ—մըլիկ՝ Կօշկրենց,
Իշու գողըն՝ Տամարենց,
Շան—փին կիշող՝ Տրնավերենց,
Դտնակ սըրող՝ Սյապցինց,
Շատ խերխրալըն՝ Պայցինց,
Մազէ փալաս՝ Գեստնց,
Մազէ չուվալ՝ Արզինց...

Մասիս այս յորջորջումներուն բացատրութիւններն ալ տուաւ, ընդհանուր ծիծաղ պատճառելով: Յետոյ աղջիկներն որ Ազատին երգէ «Կանանչ—կարմիր վարդին տերեւը»—

Կանաչ — կարմիր կ'ըլլայ վարդին տերեւը,
Կըրակըս լեցուցեր սրտիս վէրեւը,
Կու մեռնիմ չի կըցես սիրուս բարեւը,
Գնաց ու կարծեցաւ օմրիս արեւը:

— Ազուրի՞ս քուրո՛ւկ, ան մէկ ալ «Ըստամպօլը», ու ալ հերիք է: Ու վերջին անգամ ըլլալով երգեց նաեւ «Ըստամպօլը»

Մի գովէք Ըստըմպօլ՝ երկիրը գառ է,
Տախտակը տօշակ է չոր քարը բարձ է,
Վա՛յ ըտոր տիրոջը աչքերը լաց է,
Երկու ձեռքն երեսին, մէնտիլը բաց է:

Բաւական ժամանակ խլած էր մեր այս փոքրիկ հանդէսը, այդ անմահական վայրին մէջ: Արեգակն շուքը հեռացա՞ծ ու հասած էր մինչեւ [illegible]—Կոլը: Մինչեւ արեւը մայր մտնելու ատեն գէթ տուն հասնէինք: Որոշեցինք մեկնիլ: Մենք Կարմրձորէն անցնելով Բուան ի վար, իսկ անոնք ալ Խտակ—Աղբիւրէն անցնելով, Փաստիքն ի վար:

Հազիւ կէս ժամ անցած էր, ու անոնք այլ եւս չէին երեւար: Խտակ—Աղբիւրէն անցնելով, անհետացած էին դէպի գիւղին կողմը: Իսկ մենք տակաւին Կարմրձորու Օրթայի մասն ի վար բամպաս հանելով կը [illegible], ու կը սպասէինք արեւի մայրամուտին, քիչ յետոյ առտուան մեր առօրեայ (առտու գողնալ) գործադրելու համար:

Վերջապէս երբ հասանք Բռակը, մեր արտին տակի ձորը, արեւը մարը մտած էր արդէն: Բայց տակաւին աւելի քան մէկ ժամ պէտք էր մութն իջնելու համար:

Մենք ալ նստանք բամպասի «ծրնիկ-մրնիկ» ընելու համար: Սովորութիւն էր որ դեռ գիւղը չմտած, ծրնիկ-մրնիկը անգամ մը պիտի կատարէինք բամպասին պացողներս, տեսնելու համար թէ, ո՞րս աղջիկ եւ ո՞րս մանչ պիտի ունենայինք...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

տիրս անուն լաւին բանաստեղծը, փիւնիկեցիներուն մէջ, այլը, որ եւ է գործի մը յաջողութեան համար, կնոջ օգնութեամբ ճամբայ կ'ելլէր, ու վերադարձին իր յաջողութիւնը կը նուիրէր ... կայացնէր նուէրով մը:

Փոքր Ասիոյ Թիւանի նահանգին մէջ, քրմուհիներն էին որ գլուխէին ամէն բանի: Անոնք էին որ հսկամայն Սորայանի, բազմիկ առիթով կրակներուն գանի, վրայէն կ'անցնէին ու չէին այրեր: Անոնք էին որ այս կրակի բազմաթիւ օրինակներով կը սորվեցնէին բոլոր կիներուն ներշնչել իրենց սիրական — ներին ու զաւակները կեանքի պայքա — րին գիմանալու համար:

Հնդիկներուն քով, կինն էր որ իր — րեւ մայր, կրնար տեղեակ դարձնել իր բնասանիքը թէ ընկերային եւ թէ կրօնական պարտաւորութիւններուն: Ծավոնցիներու մէջ, ակիզբէն ի վեր իգական սեռը դարձած է ամե — նամեծ յարգանքի առարկան.

Արաբներուն մէջ, իգական սեռը այնքան զօրութիւն ցուցաւ, յարգանքի այն աստիճանին բարձրացաւ որ ժամանակ մը չափազանցութիւն սեպ — ուելով՝ բանադատուեցան արար բա — նաստեղծները չերգելու իգական սեռն ու անոր սէրը ... Մուհամմէտն էր որ նոր ... վերջնական խիստ զրութիւն մը քարոզելով մէկանդ վերցուց այդ արգելքը եւ խրախուսեց սիրոյ երգիչները:

Ցարմանալի չէ անշուշտ, անոր հա — մար, որ ինք եւս, իր կարողութիւնը արտայայտելու եւ իր հաւաքը զօրացնե — լու եւ տարածելու գործին յաջողու — թեան մէջ մեծ բաժին մը կը պարտէր կիներուն, մանաւանդ Հատիճէ Հանումին եւ Այիշէ գեղեցկուհիին: Ա — սաջինը զինք ապաստել նստող, երկ — րորդը իրրեւ ներշնչող.

Անցեալին մէջ, իգական սեռի հան — դէպ ցոյց տրուած պաշտամունքը, յարգանքը, կամ կնոջ հեղինակու — թեան սեւէ մէկ արգիլութիւնը կը շա — րունակուի այսօր ալ բոլոր մարդկու — թեան մէջ:

Այդանունի փոխանցումով, կամ տարբեր ձեւի տակ, մայրական իշխա — նութիւն մը կ'ապրի դեռ Հիւսիս. Ա — մերիկայի կարգ մը բնիկ Հնդիկնե — րուն մէջ, Հարաւ. Ամերիկայի Գրա — զիլիոյ ընդարձակ շրջապատի Առօ — վագ, Վասան եւ Մանգերշի ցեղերուն մէջ, Ափրիկէի Հոտտեթրա կամ Հերէ — րօ եւ Փէչուանա ցեղերու ու մինչեւ Ջամպէզի — Գրեէ բնակչութեան մէջ, Ասիոյ կարգ մը ցեղերու, Աւստրա — լիոյ, Նոր Զելանտայի եւայլ ցեղերու մէջ:

Ներկայ քաղաքակիրթ մարդկու — թեան մէջ, տասուար մասը կը պաշտէ դեռ Տիրամայրը իրրեւ արարչածին, իրրեւ լուսածին, իրրեւ տխուր մայր, իրրեւ գթառատ առաջնորդ մը յաւի — տենական հանգիստի:

Անցնինք մեր օրերուն:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ

Քաղաքացիի մէջ

— о —

ՔՈՒԹԱՀԻԱ, 8 ապրիլ. — Թաղ. Խորհուրդը ապրիլ 7ի կիրակի օր ըն — խական ժողով հրաւիրած էր, կարգ մը անգամներ հարցնելու շուրջ խոր — հրդակցելու եւ որոշում առնելու հա — մար: Այս առթիւ կ'ուզէի ուշադրու — թեան յանձնել քանի մը ուշագրաւ պարագաներ:

Ուսմանահայ թեմական կանոնագի — րը եւ ընդհանրապէս բոլոր միու — թեանց կանոնագիրը անդամներուն պարտքն ու իրաւունքն սահմանները կը ճշդեն որոշ յօդուածով մը — այնինչ — անոնք որ իրենց նիւթա — կան եւ բարոյական պարտականու — թիւնները չեն կատարեր՝ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքէն կը զրկուին: Կարգ մը ազգայիններ, որպէսզի կա — րենան մասնակցիլ ծխական ժողովին եւ անցընել քուէարկութիւնները շուրջ իրենց որոշումը, ժամանակ — րարդ ժամուն քանի մը լեյ նուէրով թաղականութեան արկղը, կրցան մասնակցիլ, խօսիլ, ընտրելու, ընտրուիլու իրաւունք ձեռք բերել: Անոնք ուշի պարզենք. Թեմական կանոնագիրը եւ Քաղաքացիական թա — ղականութիւնը երեք տարին որ գո — յութիւն ունին: Այդ մարդիկը երեք անգամ երեք հարիւր վաթսուն հինգ օրեր չճանչցան ոչ թեմական խոր — հուրդ ոչ թեմական կանոնագիր, ոչ թաղական խորհուրդ եւ երեք տարի շարունակ խուլ մնացին հանդիպած թաղ. խորհուրդի գործունէութեան, զրծադրելու բերին, եկեղեցւոյ եւ դպրոցի կարիքներուն չօժանդակեցին ու օր մը, ապրիլ 7ին՝ ինչպէս բան — մը քանի լեյ նուէրով թաղականութեան անունը, կրցան բոլոր իրաւունքներ — րուն տէր դառնալ: Ոչ որ կրցաւ բա — ցատրել թէ՝ պարտքի եւ իրաւունքի սահմանները ինչպէս թեթեւ .այդքան քմահաճօրէն չեն . չգործեր

Մնաց որ, անոնց այդ գիտակցու — թեան զարթնումը դղձումի, զգաս — տութեան ախէն չի բխիր, այլ գիրա — զանցապէս զաւազրական է: Անոնք վաղուց խէթ աչքով կը նայէին տեղ — ւոյս քահանային, որ զարգացած ,ուշիմ հայեցող հոգիւ մըն է, բայց այդ միջ — նազարեան ազնիներուն համակրանքը չէ կրցած վայելել: Երբ համակրանքը կը բազմացուի հակակրանքի երեւոյթ — ները ասնկի պէս կ'ըլլան բուսնիլ: Անոնք շատ ուժեղ, շատ թեթեւ կեր — պով կրցան պարտադրել թէ երկրորդ քահանայի մը պէտքը զգալի է:

Քահանայական վէճերով զբաղելու եղանիկի ժամանակները անցած են, բայց գիտեմ որ երկրորդ քահանայի մը պէտքը անհրաժեշտ չէ կարգ մը պատճառներով, որոնց ամենագլխա — ւորը ալիւտէկի հարցն է:

Ազգ. վարժարանի եւ եկեղեցւոյ պիտակէն տարեկան 4 — 5 հարիւր հազար լէյ գումար մը կը կարօտի: Գաղութս համատարած եկամուտ աղ — բիւր չունի եկամուտ աղբիւր են դպրոցական տուրքերը, ծխական տուրք, Բանկայի հասոյթները, եւ տարեկան պարահանդէսը եւ կամաւոր նուէրները: Բոլոր եկող գացող թա — ղականութիւնները մեծ դժուարու — թեամբ կրցած են հողալ այդ պիւտ — ճէն նիւթական անձկութեան դէմ — ուեցաւ նոյնիսկ դպրոցին Ե. դասա — րանը:

Մարդիկ որ՝ տարիներով բացառա — կան զիրք բռնած են ներկայ Թաղա — կանութեան գործունէութեան եւ դպ — րոցի պիւտճէի լրացման դէմ, երկ — րորդ քահանայի մը պէտքը առաջ քշելով մօտ 50 - 60 հազար լէյ մը կ'ուզեն աւելցնել գաղութիս արդէն ծանր պիւտճէին վրայ: Ցեառյ ո՞րն է անհրաժեշտ, երկրորդ քահանա՞յ մը ունենալ թէ՝ Ե. դասարան մը աւել — ցնել: Ո՞րն է անհրաժեշտ՝ երկրորդ քահանա՞յ մը ունենալ թէ տարուէ տարի ի հաշիւ պիւտճէին աւելցնել [illegible] ... քահանայ մը ունենա — լով մեռելներ անթաղ մնացած են կամ ծունխները հոգեւոր մխիթարութենէ զրկուած են: Ոչ մէկ փաստ: Եղած — ները ալ կը նմանան միւս փաստե — րուն քով թէ՝ դպրոցը Ե. դասարանէ զրկուած է, եւ մեր պիւտճէն չենք կա — րող գոցել, թէ 800 ծուխ ունեցող գաղութս մանկապարտէզ չունի

Ուրիշ չնաշխարհիկ մտադրութիւն մը Ազանները կ'ուզեն կարող զարգա — ցած քահանայ մը ունենալ — թեւ նե — տելով մինչեւ Անթիլիաս, որպէսզի քահանան ի հարկին վարժարանի մէջ դասեր ալ առանձնէ եւ ի խնայողու — թիւն պիւտճէի կարող, զարգացած եւ ի հարկին դասեր առանձնող քահա — նան, մեր քով, մեր աչքին առջեւ է, ...ները, Անթիլիասէն բերելու պէտք չկայ: Իսկ երբ քահանան դըպ — րոցին կապենք, կը զարմանուի՞ այն վիճակը որ դգալի ըլլած է երկրորդ քահանայի անհրաժեշտութիւնը

Ուրեմն ազանները զեղագոյն մը — տահոգութիւնն է քահանային դէմ ու — րիշ քահանայ մը ունենալ, աւելի ճիշդը իրենց քահանան ունենալ, քարը լեզուիս տակէն հանեմ — ռամկավար քահանայ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐԻ ՄԸ ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԿՈՉԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

— о —

Գէյրութէն ստացանք հետեւեալ կո — չը, անգլերէն.—

Սիրելի հայ բարեկամներ,

Իբրեւ ձեր հին Զուիցերիացի բա — րեկամը, որ աշխատեր եւ աջներ է ձեր ժողովրդին համար նախորդ դա — րէն սկսեալ, նախ 23 տարի Ուրֆայի մէջ, անկէց ի վեր Լիբանանի մէջ, 8000 որբեր Սուրիա բերի հայաւային արեւելեան Թուրքիայէն, պատեհս — թենէն կ'օգտուիմ այս նամակը գրելու ձեզի

Դուք կը անմնէք որ ասկալին կ'ոչ խառնիմ ձեզի համար: Մենք պէտք ու — նինք ազգային ապաքինարանի մը, Միջնաւոր Արեւելքի մէջ հիւծախտէ վարակուած Հայերու համար: Այն բա — յոր Հայերը, որոնք Թուրքիայէն Սու — րիա եկան, շատ ... անոնց աւան — թիւն, եւ անկէց ի վեր դեռ չկրցան ի — րենց տնտեսական հաւասարակշռու — թիւնը գտնել, այնպէս որ անկարող են արդիական ապաքինարան մը չի — նելու:

Ուստի կոչ կ'ուղղենք ձեզի, եղ — բայրներ եւ քոյրեր բոլորդ ի սփիւռս աշխարհի, որ քիչ մը օգնէք մեզի: Մեծ նուէրներ չենք խնդրեր: Մենք գիտենք թէ չունեւորն մէկ սանթիմը որ կը տրուի այսպիսի գոր — ծի մը համար, մեծ օրհնութիւն կը բերէ թէ տուողին եւ թէ ստացողին: Մենք գիտենք նաեւ որ ինչպէս ծովը կը լեցուի ջուրի կաթիլներով, այն — պէս ալ Լիբանանի մեր Ազգ. Ապաքի — նարանը պիտի չինուի հազարաւոր պզտիկ նուէրներով: Այսուամենայ — նիւ, մենք պիտի չըսենք Նապոլէոնին Հօճայի պէս, որ անգամ մը 100 ոս — կի փոխ ուզեց սեղանէն, բայց երբ 99 ոսկի առաւ, չպիտի ընդունէր: Ո՛չ, ոչ, կրնաք տալ նոյն իսկ մէկ սենեակ կամ խոշոր ննջասենեակ մը չինելու չափ: Այդ պարագային, կը խոստանք նուիրատուին անունը արձանագրել պատին վրայ, իրրեւ յաւիտենական յիշատակութիւն

Արդիական շէնք մը, ինչպէս ծրա — գրած ենք եւ որուն համար հողը գնուած է արդէն, պիտի արժէ մօտաւո — րապէս 750,000 Ֆրանք: Սենեակ մը չինելու համար պէտք ունինք 15 000 Ֆր.ի, իսկ խոշոր ննջասենեակ մը չի — նելու համար՝ 50,000 Ֆր.ի:

Սիրելի Ֆրանսահայ բարեկամներ, պիտի չուզէի՞ք օգնել մեզի ձեր սան — թիմներով, եւ եթէ կարելի է, ձեր Ֆրանքներով Դիմեմ, գիտի բոլ ք,— «Այս», մենք ալ կ'ուզենք բաժին մը ունենալ այդ Ազգ. Ապաքինարա — նին մէջ»

Ուրեմն, կատարեցէք ինչ որ կը բը — խի ձեր սիրտէն:

Ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնելով ձեր օժանդակութեան հա — մար

Մնամ ձեր Զուիցերիացի անկեղծ բարեկամն ու եղբայրը՝

ԽԱԿՈԲ ՔՈՒՆՑԼԷՐ

Վարիչ՝ Նոր ապաքինարանի փրօ — փաղանտայի յանձնախումբին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԸ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ (յապաղած).— Կ. Խաչի 25ամեակը տօնուեցաւ նախա — ձեռնութեամբ տեղական մասնաճիւ — ղին, մարտ 24ին եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Սակաւաթիւ հանդիսականներ միայն ներկայ էին, թէեւ գաղութը միշտ ալ գնահատած է մասնաճիւղին եռանդուն անդամուհիներուն գոր — ծունէութիւնը:

Հարիւրի մօտ փոքրիկներ եկած էին Կ. Խաչին շուրջով մեծնալու եւ սար — քուած հանդէսին փայլ տալու: Արդէն ամբողջ գեղարուեստական բաժինը ներկայացուեցաւ փոքրիկներով: Հան — դէսին կը նախագահէր Տիկին Ս. Թո — ռունեան, որուն բացման խօսքէն վերջ դպրոցի աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը: Եղան արտասանութիւն — ներ, մեներգ, խմբերգ: Ներկայացուեցաւ նաեւ փոքր տրամ մը: Մեր փոքրիկները մեծ ... տաղանդու — թեամբ եւ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Փոքր դաշարէ մը վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բա — նախօսը, Պ. Տիգրան Զէքեան, որ մանրամասնօրէն թուեց Կ. Խաչի գործը ազգերու պատմութեան մէջ եւ վեր առաւ մեր Կ. Խաչի կատարած աշխա — տանքները, չէջնեց թէ ան գործօն ազդակ մըն է Հայը Հայ պահելու, մեր փոքրիկները ձուլման վտանգէն ազա — տելու: Այս առթիւ յիշեց շարք մը փաստեր:

Կ. Խաչի դպրոցը կը շարունակուի կանոնաւորապէս Ուսի փորձառու ուսուցիչ մը, Պ. Սիսակ, որուն շնոր — հիւ այսօր փոքրիկները, մեծ յառաջ — դիմութիւն կատարած են Ազգ. միու — թիւնը, որ ցարդ սիրայօժար աջա — կցած է եկեղեցւոյ շէնքը, ներկա — յիս ալ զայն կը պահէ միայն իբրեւ դպրոց, քանի որ ներկայիս քահանայ չունինք: Առանց Ազգ. միութեան գործօն աջակցութեան եւ երկու մի — ութեանց համերաշխ գործակցու — թեան կարելի չէր դպրոց պահել այս փոքր գաղութին մէջ: Լիայոյս ենք թէ մեր այս փոքր գաղութը օրինակ պիտի գառնայ շատ մը գաղութներու գոր — ծակցութեան

Ինչպէս մինչեւ հիմա փաստեց որ այսուհետեւ ալ Կ. Խաչի եռանդուն անդամուհիները չպիտի խնայեն որ եւ է խոչընդոտ առջեւ.

Մայրեր եւ քոյրեր, բոլորիդ պարտ — քըն է աջակցիլ Կ. Խաչին, նոր սե — րունդին փրկութեան համար

Ա. [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

— . .

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ՄԵՐ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կայսերական ոստիկանական տեսուչ Իսմայիլ Հաքքը պէյի հետ անդրա — մէջս նախազգուշութիւնները ձեռք առնելէ վերջ, ոստիկանի պաշտօնա — կան համազգեստ հագայ, գլխուս գրի ֆալփաք մը, գացի սալոնին ապակե — փեղկով դրանցքը, ուրկէ կ'անցնէին ճամբորդները, արձանագրել տալու համար իրենց անցագիրները: Այդտեղ սպասեցի Վլատիմիրի եւ Շաւարշ Մի — սաքեանի գալստեան: Ըստ մեր որոշ — ման, Վլատիմիր, սալոն եկած ժա — մանակ, անցագիրը վիզէ ընելու նպա — տակով պիտի գար այն կիշէն, ուր կը գտնուէի ես, եւ ինծի պիտի տար սեւ — խաւէ վարագոյրն ու փասփորը որ — պէսզի ես կատարեմ արձանագրու — թիւնը: Առաջարկել այսպէս կարգա — դրած էինք:

Ձեռքս գրիչ մը եւ թուղթ մը, կը սպասեմ

ՎԼԱՏԻՄԻՐԻ ՀԵՏ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Ժամը 2.30ին, Վլատիմիր սալոնէն ներս մտաւ Շաւարշին հետ: Ուղղակի եկաւ կանգնեցաւ իմ կիշէիս առջեւ.

— Բարեւ, էֆէնտի: Մենք նորէն Վառնա կ'երթանք: Այս անգամ հետս կը տանիմ բարեկամս Արծրունի, եւ պէտք է անցագիրը: Այս անգամ ես ալ կ'երթամ:

— Վլատիմիր էֆէնտի, երէկ նոր հրաման մը ստացանք: Մեզի կը հրա — մանուի, որ տարուէ տարի գնացածներու եւ հիւպատոսարանի մարդոց, ... վարաւ ... արտած ... թէեւ քեզ այսօրեւ բոլորս կը ճանչնանք, բայց եւ այնպէս պէտք է սեւխաւէ վարագոյր պար — տաւոր ես ունենալ:

— Ես ամէն ժամանակ կը ճամբոր — դեմ, եւ ձեզմէ ոչ ոք ինծմէ սեւխա — ւէ վարագոյր պահանջած է, մինչեւ այժմ. Հիմա շուտենամ ալ ճամբայ պիտի ելլէ, կ'ուզէք որ հո՞ս մնամ:

— Թաղային ոստիկանական բոլոր տեսուչներն ալ կը ճանչնան քեզ: Դի — մացն է Կայսերական ոստիկանական տեսչութեան պաշտօնատունը: Շուտ գնա, սեւխաւէ վարագոյր մը առ եւ այնպէս եկուր. Քեզի համար 5 վայր — կեանի գործ է այս

— Եթէ այդպէս է, բարեկամս քիչ մը թող սպասէ այստեղ: Ես երթամ Կայսերական ոստիկանական տեսչու — թեան պաշտօնատունէն սեւխաւէ վարագոյրն առնեմ ու գամ:

Ցեառյ Շաւարշին դարձաւ եւ բսաւ.

— Մինչեւ հիմա ինծմէ սեւխաւէ վարագոյր չէին պահանջեր: Նոր հր — րաման տրուեր է, ինծմէ ալ կը պա — հանջեն: Կայսերական ոստիկանական տեսչութիւնը մօտիկ է, երթամ առ — նեմ, շուտով կը վերադառնամ:

Ու մեկնեցաւ.

«ՎԼԱԴ ԱՌԻՒ ՈՒՆԻ Ա»

Որոշած ըլլալով Շաւարշը ձերբա — կալել, եւ որպէսզի ձերբակալութեան ժամանակ Վլատիմիր բացակայ գտ — նուի, առաջուընէ պատրաստուած փո — րձ մըն էր այս.

Երբ Վլատիմիր դուրս ելաւ, Շա — ւարշի բոլ

— Կոստանդին Տիմիթրի, Թուրքե — րէն գիտէ՞ք:

Ձեռքը ակռային եւեւ դրաւ, դժու — շաւր եւ չար ձայնով մը ըսաւ թէ ակռայի ցաւը կը յոլ եւ խնդրեց որ բարձր խօսուի:

Ըսի.

— Թուրքիայէն արտասահման ոսկի տանիլը արգիլուած ըլլալով, ճամ — բորդները պէտք է խոստովանին, ձեզ ալ պիտի խուզարկենք: Բայց որովհե — տեւ դուք Վլատիմիրին ընկերն էք, ամօթ է ձեզ այստեղ խուզարկել: Ոս — տիկանական տեսուչ պէյին գրասենե — եակը երթանք, այնտեղ կը խուզար — կենք ըստ օրէնի: Մինչեւ այդ քննու — թիւնը, կոստանդին Վլատիմիրն ալ կու գայ եւ անմիջապէս շոգենաւ կը նստիք: Եթէ ձեր վրայ ոսկի ունիք, տուէք եւ թղթադրամի վերածենք:

Պատասխանեց թէ ոսկի չունի մը — րան: Այն ատեն զինք առաջնորդեցի պէյի Կայսերական ոստիկանական տես — չութիւն.

ԵՐԲ ՄԱՏՆԵՐՈՒՆ «ՔԻԼԷՓՁԻ»

ԱՆՑՈՒՑԻ, ՇՈՒԱՐԵՑԱՒ ...

Իսմայիլ Հաքքը պէյ, դրուշութեան համար, առաջուընէ կիսովին իջեցու — ցեր էր երկու պատուհաններու վա — րագոյրները՝ հետեւէն տուած նշա — նիս վրայ իմանալով Շաւարշին գա — լը: Երբ իր գրասենեակէն ներս մը — տանք, ոստիկանական տեսուչն ու ոս — տիկանապետ, որոնք նստեր էին եր — կու պատուհաններուն առջեւ դրուած բազկաթոռներու վրայ, անմիջապէս իշխեցուցին վարագոյրները

Ոսկի փնտռելու պատրուակով, մէկ վայրկեանի մէջ Շաւարշի մատներուն անցուցի ձեռնակապ մը, զոր յառաջա — պէս կը պահէի բոլս Շաւարշ շուարե — ցաւ այս յանկարծական ձերբակալու — թենէն Նոյնպէս լռեցին ... մը մը — բայ:

«ԻՐԱ՞Ւ ԻՆՔՆ ԻՍԿ Է»

Հեռախօսով Բէշաա պէյի հաղոր — դեցի Շաւարշի ձերբակալութիւնը: Բէշաա պէյ նախ չուզեց հաւատալ: «Իրա՞ւ ինքն իսկ է» ըսելով շուարած կը հարցնէր

Վստահեցուցի զինք. Այն ատեն Բէ — շաա պէյ հրամայեց կարգ մը փոխա — դրել ոստիկանական Կեդրոն իսկ ես խնդրեցի, որ քիչ մը ժամանակ տե — նի, որպէսզի դալուծի իրեն հետեւոր — ները չողեննուր ... «Վ.. Հետեւած երթան, անկէ վերջը կա — քով կը բերենք»: Համաձայն գտնը — ւեցաւ: Շոգենաւը ճամբայ ելլելէ եր — կար ժամանակ վերջ, Շաւարշը դոց կառքով մը Կեդրոն փոխադրեցինք:

ԵՐԿՈՒ ՏԵՏՐԻՆ ... ԱՍՏԻԱՆԻՆ

Երբ Շաւարշ, Պուլկարիոյ փախելու նպատակով, Վլատիմիրի հետ սալոն կուգայ, անոր կը յանձնէ ամէն բաներ ... մը Բարս, ինչպէս եւեւ գրպանի երկու կալոս ... տետրակ, եւ կոդով

(4)

Շար.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(65)

ԽԱԶԱՐԻԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»• • «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նազարը պատմեց, թէ նրան տուել էին մի աղջիկ, որ տանէ, անտառում «անհետացնէ», բայց աղջկայ հետ ինքն էլ անհետացաւ:

— Աղջիկը գեղեցի՞կ էր, հարցրեց քաւոր Պետրոսը:

— Գեղեցիկ էր:

— Իսկ տղան երիտասա՞րդ էր:

— Երիտասարդ էր:

— Այսպիսի գործը երիտասարդին չեն յանձնում, շատ հասկանալի է, որ երկուսն էլ հաշտուել են միմեանց հետ եւ հեռացել են ով գիտէ որտեղ:

— Մենք սրտէն մարդիկ ուղար — կեցինք նրանց որոնելու, պատասխա — նեց Նազարը:

— Ի զուր, պէտք էր նրանց թողնել իրանց քէֆին, ինչ որ ուզում են թող անեն

Նազարը ասաց, կան ուրիշ պատ — ճառներ, որ այդ անցքը խիստ վտան — գաւոր են դարձնում, եւ խոստացաւ, որ այդ պատճառների մասին յետոյ կը խօսէ քաւոր Պետրոսի հետ: Իսկ մենք ճանապարհից նոր եկած լինե — լով, եւ մանաւանդ ճաշի ժամանակ լինելով, այժմ սկսեցին հոգ տանել մեր հանգստութեան մասին:

Մեր ձիաները եւ սայլակը տեղա — ւորեցին՝ ես ինքս էլ չհասկցայ թէ որտեղ. Երեւում էր, անտառի մէջ ու — րիշ խորշեր եւս ունէին: Մեր իրե — ղէնները բերեցին խրճիթը: Ճաշի սե — ղանը արդէն պատրաստ էր: Ամէնքը բոլորեցին սեղանի շուրջը, մեզ ամե — նապատուաւոր տեղը տալով: Զնայե — լով, որ նրանք բնակւում էին մի այն — պիսի առանձնացած տեղում, լեռների մէջ, անտառների խորքում, բայց սե — ղանի վրայ յայտնուեցան այնպիսի ու — տելիքներ եւ այնպիսի ըմպելիքներ, որ այդ կողմերում հազուագիւտ էին: Երեւում էր, որ քաղաքների հետ խիստ յաճախ յարաբերութիւններ ու — նէին.

Խօսակցութիւնը սկզբում, ըմպելիք — ների զուարթութեան համեմատ, հետ — զհետէ կենդանանում էր զանազան հա — նաքներով եւ զուարճախօսութիւննե — րով: Բայց զնայով աւելի տխուր կեր — պարանք ստացաւ, երբ նրանք սկսե — ցին հարցնել իրանց հայրենիքի եւ բնատնիքների մասին: Մենք Գարս — կաստանից աւելի յետոյ դուրս եկած լինելով, քան թէ նրանք, ունէինք շատ նորութիւններ նրանց համար:

— Մեր Մկրտիչը մեռե՞լ է, հար — ցնում էր մէկը: Մկրտիչը հարցնողի որդին էր, որին օրօրոցի մէջ թողնե — լով, հայրը հեռացել էր հայրենի երկ — րից, եւ այն օրից ապրում էր պան — դխտութեան մէջ:

— Մկրտիչը այժմ պսակուած է, ե — րեխայ ունի, պատասխանում է քաւոր Պետրոսը.

Հայրը ուրախանում է:

— Մայրս իր շատ չէ՞ պառաւել, հարցնում է մի ուրիշը:

— Մայրդ կեանքը քեզ բաշխեց. ար — դէն եօթներորդ տարին է, որ պառ — կած է հողի տակ:

Որդին տխրում է: Մի քանի ձայներ կրկնում են՝ «Աստուած հոգին լուսա — ւորեացէ»:

— Մեր Խաչօի աղջիկը ի՞նչ է ա — նում, հարցնում է մի այլը:

Դա իր կնոջ մասին է հարցնում:

— Խաչօի աղջիկը հիմա ուրիշ մար — դու է գնացել:

— Ի՞նչպէս, գոչում է զարմացած ամուսինը:

— Ձե՞ս հասկանում: Երկար սպասեց քեզ, ոչ լուր ստացաւ, ոչ փող ստա — ցաւ, վերջը յուսահատուելով, պսակ — ուեցաւ ուրիշ մարդու հետ:

Դժբախտ ամուսինը արձակում է խորին հառաչանք եւ լռում է..

Մեր Աբեղնազը ի՞նչ է անում, հար — ցնում է մի ուրիշը իւր գամբ մա — սին:

— Աբեղնային Թուրքերը փախցրին.

— Ախ, քոռանամ ես... բացական — չում է հայրը:

— Երեւի, շատ գեղեցիկ աղջիկ էր դարձել, հարցնում են միւսները:

— Տղերքն չեն փախցրել, պատաս — խանեց քաւոր Պետրոսը:

— Իր նմանը չկար մեր գիւղում, մէջ մօտս եա:

— Իսկ մեր Գաւազաղը, հարցնում է մէկը իւր եղբօր մասին

— Նա հիմա գիւղի քահանան է:

— Մեր այգու խնձորենիները լաւ բերք տալի՞ս են, հարցնում է քահա — նայի եղբայրը

— Բերքը լաւ է, բայց պտուղը օ — տարն է ուտում:

— Ի՞նչպէս:

— Քո պարտքերի փոխարէն տիրե — ցին:

— Ափսոս, այն խնձորենիները ես իմ ձեռքով էի տնկել, հէնց այն տա — րում, երբ հեռացայ մեր երկրից:

Խօսակցութիւնը բնատնեկան անց — քերից անցաւ աւելի հասարակական գործերի վրայ:

— Գիւղի տանուտէրը ո՞վ է հիմա:

— Աղախանը:

— Այն քօռ անիրաւը դեռ գիւղը քանդո՞ւմ է:

— Բոլորը տանջուած են նրա ձեռ — քից:

— Երկրի կառավարիչն ո՞վ է:

— Ն.. խանը:

— Անիծածը կոչատքից չի կշտա — նում ...:

— Մենք էլ նրա համար ենք վաս — տակում ....

— Փողի տակը քանի՞ս էր:

— Թումանին ամիսը մէկ կառն:

Վերջին խօսքը սարսափ ձգեց շատե — րի վրայ: Նրանք այնպիսի ծանր տա — կոսներով պարտքեր ունէին իրանց հայրենիքում: Ամսական պարտամուր — հակը կնիքը փոխել կին տալիս, եւ ա — մէն տարի տոկոսը բարդւում էր դրա — մագլխի վրայ. Վաշխառուն ... — հարում էր դրանց, իսկ դրանք հարս — տահարում էին անմեղ, միամիտ մար — դիկներին:

Ընդհատուած խօսակցութիւնը շա — րունակուեցաւ

— Լաւին ի՞նչ է անում:

Դա մեր գիւղի նշանաւոր գեղեցկու — հիներից մէկն էր:

— Նա հիմա լաւ բազար ունի պատասխանեցի ես:

— Ի՞նչպէս:

Չի ... հասկանում

— Ամօթ նրա տղամարդին, մի այն — պիսի սիրուն կնոջը կարելի՞ է տասն տարիներով անտէր եւ քաղցած թող — նել, ասաց նրանցից մէկը:

(Շար.)

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓՐՈՓԱԳԱՆՏԻ Յանձնախումբի Նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի ըմպելարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները [illegible]»

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

Գաւառ

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Զիլինկիրեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներէն կը խնդրուի անդամատոմսերը միասին բերել։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ

Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր նուագ — առատ պիւֆէ Մուտք 10 Ֆր.։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՅՈՒՆԱՄԵԱԿԸ Զ. Ա. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԳԼԽԱՊԵՏ ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (հայ բանակի սպաներէն)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն։ Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն։ ՕՐ. ՆԵԼԼԻ ԿՕԹԻԼ՝ ջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։ Փ. ԳԱՃԸՕ, haubois (քամանչա), Օփերայէն։ Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն (orgue) Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։ Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ։

Կը մասնակցի նաեւ Գ. ԱՐԱՑ ԳԱՐԹԵՆԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր։

Դրանին գռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին։ Ուսանողաց մասնակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալօն Մազընօյի շէնք սրահին մէջ 88 - 90 Rue d'Aubagne

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ. ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Գ. Գ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ԳԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԵՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՏԷՃԵԱՆ և Զ. Ա. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները

...թուին, այդ ծրագրին մէջ որոշուած նպատակին հասնելու համար. յանուն խաղաղութեան ամրապնդման։

3.— Նկատելով որ միջազգային յանձնառութեանց միակողմանի դրժումը կրնայ վտանգել բուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը, իբրեւ հաստատութիւն մը որ պաշտօն ունի ապահովելու խաղաղութիւնը եւ կազմակերպելու ապահովութիւնը,

Խորհուրդը կ'որոշէ.—

Թէ այդպիսի դրժում մը պիտի հարկադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները բոլոր նպատակայարմար միջոցները ձեռք առնել, ուխտի սահմաններուն մէջ, երբ խնդիրը կը վերաբերի այնպիսի յանձնառութեանց որոնք կապ ունին ժողովուրդներու ապահովութեան եւ խաղաղութեան պահպանման հետ, Եւրոպայի մէջ։

Պաշտօն կը յանձնէ մասնաւոր յանձնախումբի մը, այս առթիւ առաջարկել տրամադրութիւններ որոնք աւելի ազդու պիտի դարձնեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը հաւաքական ապահովութեան կազմակերպութեան համար, եւ մասնաւորապէս ճշդել այն տնտեսական եւ ելմտական միջոցները որ կրնան ձեռք առնուիլ, երբ, ապագային, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ կամ ոչ անդամ պետութիւն մը վտանգէ խաղաղութիւնը, միակողմանի դրժելով իր միջազգային պարտաւորութիւնները։

Բանաձեւին քուէարկումէն յետոյ, համաձայնութիւն յայտնեցին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները։ Կարդ մը վերապահումներ յայտնեց Լեհաստանի ներկայացուցիչը։ Վարանոտ ընթացք մը բռնեցին Սպանիա եւ Տանիմարքա։ Իսկ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչը [illegible] [illegible] բանաձեւը։ Լէհերը ի վերջոյ տեղի տուին, մանաւանդ որ Պ. Լաւալ Վարշաւա պիտի երթայ երկուշաբթի օր։ Այս առթիւ Լաւալ հաւաստիքներ [illegible] Պ. Լիթվինովի, Փրանսա-Ռուս դաշինքին առթիւ [illegible]

Թուրքիոյ սահմանին ալ քաղաքական

Վերանորոգ [illegible] Չաւոյթ, [illegible] Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի վերազինման խնդիրը [illegible] Թուրքիա այսօր է [illegible] Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անկարայի պիտի [illegible] պահանջելով որ Լօզանի դաշնագրով հաստատուած արգելքները եւ նեղուցներու վերազինելու Տարտանէլը, ինչպէս եւ ամրացնելու Զօրուփի, Էտիրնէի եւ Պոլսոյ պահակակէտերը։ Իրազեկները կը կարծեն որ եթէ Պուլկարիոյ վերազինումը արտօնուի, պատճառ չկայ մերժելու Թուրքիոյ պահանջը։ Անգլիոյ մէջ կը կարծեն թէ՝ նկատի առնելով ազատական ոգի զօրացումը, Տարտանէլի ապազինման խնդիրը մեծապէս կորսնցուցած է իր արժէքը, քանի որ կարելի է մէկ ժամէն ական տեղաւորել։ Կը թուի թէ Անգլիա աւելի բարեացակամ դիրք պիտի բռնէ այս անգամ, երբ խնդիրը սեղանի վրայ դրուի։

Միւս կողմէ, կը ծանուցուի թէ արեւելեան Միջերկրականի շուրջ մը կնքելու համար խորհրդակցութիւններ կատարուած են Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս ծրագրին նախաձեռնութիւնը առնուած էր Իտալիա, բայց Թուրքիա դոհ չէր երեւար, առարկելով թէ Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա [illegible] Այժմ կը հաստատեն թէ Իտալիա [illegible] [illegible] մասնակցութեան, պայմանաւ որ Պուլկարիա եւ Ալպանիա [illegible]

25,000 ախտաւորներ Լենինկրատի

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, ապրիլ 16 թուականով.— Ան նոյայն 25.000 հոգի Սիպերիա կամ ուրիշ հեռաւոր շրջաններ աքսորուած են Լէնինկրատէն, անցեալ ամռուան մաքրագործումէն ի վեր. Այս կալուածներուն մէջ կը գտնուին աքսորականներուն ընտանիքները. Կ'րսուի թէ բուն թիւը շատ աւելի մեծ է։ Խորհրդային մամուլը մարտ 19ին կը ծանուցանէր միայն 1074 երեւելիներու աքսորը, իսկ անկէ ի վեր լուռ կը մնայ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ մը կատարուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանի կեդրոնին վրայ Երկու կարեւոր անձեր ձերբակալուեցան իբրեւ զող «Փօփիւլէր»ի կ'ըսէ թէ յարձակումը ուղղուած էր Հրեղէն Խաչի կազմակերպութեան կողմէ։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ երկու սու պիտի զեղչուի Սէնի նահանգին մէջ, ապրիլ 21էն սկսեալ

ԾԱԽՈՒ Է

ՄԵԿԵՆԻՍՄԻ պատճառով ծախու է խանութ մը Վալանսի մէջ։ Կը գտնուի հայկական թաղին մօտ, ներկայիս իր յաճախորդները կը բաղկանան մասնաւորաբար Ֆրանսացիներէ, այնպէս որ գործառնութիւնը պիտի կրկնապատկուի անմիջապէս։

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Յառաջի վարչութեան։

ԸՆԿԵՐ-ԶԱՄԱԿՈՒԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՁԱՅԿԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած կ'էսի Փլորանս Թոր եւ Մոլյան խումբերու կողմէ Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն մինչեւ 12, Հ. Յ. Դ. ի Խաժակ Ակումբին մէջ Կը հրաւիրուին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեծ — Նոր գիւղի Հայր-Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Թագուհի Գեաիկեանի, իր ազգականներուն եւ պարագաներուն՝ (Փարիզ, Լիոն, Պուլկարիա եւն.) Մեծ Նոր գիւղացի ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԷՏԻԿԵԱՆի զաւակի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Վերապյի հիւանդանոցին մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ծախու է պիտի ելլէ խանութ մը Վալանսի մէջ, աւելի յարմար՝ հայ դերձակի մը կամ հացագործի մը։ Տեղեկութեանց համար դիմել Յառաջի։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Զուիցերիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 19 Avril
1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱ՟ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2784

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԻՍԿ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆՔ ՄԵՆՔ

Երէկ պարզեցինք Երեւանի քաղ յաւթիւնը. ոչ թէ «զանգուածային» ներ- գարի. այլ սանմանափակ ձեռնարկի մը մասին, իբրեւ հրատապ խնդիր: Արդ. այս կարգ [illegible] մենք ալ չունի՞նք մեղքեր. իբրեւ Հայկական Արտասահման

[illegible]

Գեռ անցեալ օր, անոնց ամէնէն թթուն, Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, կ՚ողբա՞ր խմբագրական սիւնակէն.

— «... Եթէ չորս տարիէ ասդին բոլոր խօսուածներուն եւ գրուածներուն գործնական արդիւնքը մէկտեղենք եւ թուանշանի վերածենք, կ՚ունենանք ողորմելի քան մը, որ մեր «ազգային արժանապատուութեան» համար չատ աւելի ճիմ քան մը, որ մեր «ազգային արժանապատուութեան» համար չատ աւելի վիրաւորական է, քան «ժր Միւսի փառ Թուղթ» մը մէջ հրատարակուած յօդուած մը»: (Արեւ, 26 մարտ):

Իսկ Բարեգործականը, որ պաշտօնական հովանաւորն է ամբողջ շեփոխումի, իր ապրիլ 13ի գիկոյցին մէջ, թուելով իր ընծայած աջակցութեանց գումարները, ցաւով կը խոստովանէր թէ «Ներգաղթի եւ բնակարանի ֆոնտի համար կը բացառիկ կարեւորութեան յայսօր գոհացուցիչ արդիւնք մը չէ տուած»:

Իրէ Բարեգործականի գլխաւոր ղեկավարները սեթեւեթներ մէկդի դնելու եւ աւելի բաց խօսելու [illegible] — արդիւնքը եղաւ [illegible] ոչ իսկ 200,000 ֆրանք, երկու տարուան ընթացքին:

Բայց, մեր ըսելիքը այս չէր:

Կ՚ուզէինք հաստատել թէ՝ Հայկական Արտասահմանը չունի որոշ գիծ եւ կազմակերպուած դիրք՝ այս կենսական հարցին, Ներգաղթի մասին:

Եւ այս՝ իբրեւ հետեւանք իր պաշտօնական մարմիններուն կամ իրաւ կազմակերպութեանց վարանոտ, գլխիկոր եւ անկապ գործունէութեան:

Մէկ խօսքով, չունինք տիրական կերպարանք՝ Երեւանի հանդէպ:

[illegible]

Աչքի առջեւ բերէք ամէնէն զօրաւոր Միութեան, Բարեգործականի ձեռնարկները ու գեկոյցները, եւ պիտի համոզուիք [illegible]

Ի հարկին կարելի է ապացուցանել թէ՝ շատ աւելի դառնացած [illegible] կու կ՚երեւանք այս կամ այն օտար կառավարութեան, քան Երեւանի հանդէպ:

[illegible]

Ըսել չենք ուզեր թէ կային [illegible] կամ բուռն կամքեր պէտք էր արձակուէին:

Ամէն առաջարկ եւ խնդրանք իրենց պաշտօնական բառացիութիւնն ու կանոնները ունին.

Մեր մտահոգութիւնն այն է որ՝ [illegible] ժողովրդական բառով՝ «կամացուկ»

Անոնք ալ չէին [illegible]

Թառաքանուած բովանդակութիւն:

Ցետոյ, դիմումները կը կատարուին մասնակի.— Օր մը՝ Բարեգործական միջոցաւ, ուրիշ անգամ՝ Հօգի Նախաձեռնութեամբ:

Մինչդեռ, տագնապին խորութիւնն իսկ պիտի մղէր ներկայանալ Հայկական Արտասահմանի [illegible] պարտականութեան եւ իրաւունքի [illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՂ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը առիթէն կ՚օգտուի Տարտանէլի վերազինումը պահանջելու համար

ԿԱՐՄԻՐ ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՃԵՐՄԱԿ ԺՈՒՌԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը միաձայնու — Չորեքշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց այն բանաձեւը որով կը դատապարտուի դաշնագիրներու միակողմանի գծումը եւ պատիժներ կը նախատեսուին յաւաջիկային համար (բանաձեւը ամբողջութեամբ հրատարակած էինք երէկ): Բանաձեւը քուէարկութեան մէջ Տանիոյ ներկայացուցիչները Ձեռնպահ մնաց միայն Տանիմարքայի պատուիրակը: Ձեռնպահութիւնը նկատի չառնելով, քուէարկութիւնը կը դառնայ միաձայն:

Այս ելքը, որ մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ եւ ինչպէս նաեւ Լավալի համար, բնականաբար խոր դառնութիւն պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, ինչպէս պիտի կարդաք քիչ յետոյ:

Ամփոփենք օրուան անցուդարձը:

Բանաձեւին ընթերցումէն յետոյ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Գ. Լիթվինով. Խորհրդային Միութեան արտաքին գործոց ժողովրդական կոմիսարը. Իր ճառին մէջ Լիթվինով հաստատեց թէ Գերմանիոյ մարտ 16ի որոշումը խառնակ քաղաքին ճառ մը: Հաստատեց թէ Գերմանիոյ մարտ 16ի որոշումը կը կաղկանդէ միջազգային դաշնագիրները, այն ալ պետութեան մը կողմէ որ անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան: Խ. Միութիւնը, անկախ մէ որ տակաւին անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան: Խ. Միութիւնը, անկախ վերսայլի դաշնագրին հանդէպ բռնած դիրքէն, կը կարծէ թէ բոլոր պետութիւններ հաւասար իրաւունք ունին ամրապնդելու իրենց ապահովութիւնը, հետեւաբար սպառազինուելու, բայց պայմանաւ որ այդ սպառազինումը ունենայ միայն պաշտպանողական նպատակ: «Ի՞նչ ընենք, եթէ պատճառները կան վախնալու թէ այդ սպառազինութիւնները յարձակողական հանգամանք ունին որոշ երկրի մը համար եւ սահմանուած են վրէժ պատրաստելու, բռնաբարելու» Ի՞նչ ընենք, եթէ համաշխարհային խաղաղութիւնը բռնաբարելու թեան դիմելու, համաշխարհային խաղաղութեան ամենագոյն երաշխիքը ալ որ այդ պետութիւնը կը մերժէ ապահովութեան [illegible]

Գ. Լիթվինով Եւրոպայի կացութիւնը նմանցուց կացութեանը քաղաքի մը որուն մէջ բոլոր քաղաքացիները արտօնուած են ապառաժին զինուելու. Եթէ անոնց մէկը չարաչար գործածէ իր զէնքը իր քաղաքակիցներուն հանդէպ քաղաքակիցութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ընել եթէ ոչ ապահով տեղ մը գտնել գոյն կամ բարի վարուց երաշխիքներ առնել: Այս է պարագան միջազգային կեանքի մէջ ալ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար ծոյլաբար այդպիսի եկամտներու խաղաղութիւնը: «Արդէօք պիտի բռնաբարողներ, որոնք կրնան խախտել խաղաղութիւնը: Եթէ չհետեւի պետութեան առանձինը յայտարարութիւն մը որ ծառայէ այն երաշխիքներ տար ցանկը թէ վերջնական կը հրաժարի բռնութենէ, որ ազդու երաշխիքներ տար խաղաղութեան համար Իրականութիւնը այդպէս չէ. Ուրեմն անհրաժեշտ է խաղաղութեան համար, [illegible] Մ. Միութեան տրամադրական եզրակացութիւնը ունի, Անով թէ [illegible] ընելու Վերսայլի դաշնագիրը, կը ձգտի սանձել միջազգային օր, որ չարգարացնէ Վերսայլի դաշնագիրը, կը ձգտի սանձել միջազգային կարգ ու սարք մը խափանելու համար որ եւ է խախտում խաղաղութեան: Փորթուկալի ներկայացուցիչը

Ցետոյ կարգով խօսեցան միւս պատուիրակները: Փորթուկալի ներկայացուցիչը յիշեցուց որ իր պետութիւնը երեք պետութեանց մշակած բանաձեւը: Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը նմանապէս, շեշտելով թէ բանաձեւին միաձայն քուէարկումը ճամբայ պիտի բանայ միջազգային գործակցութեան. Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ, կատարեալ համաձայնութեան հիման վրայ: Սպանիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց թէ թէեւ բանաձեւը չի համապատասխաներ իր փափաքներուն, բայց Սպանիա չի կրնար չքուէարկել զայն, քանի որ ամէն մէջ կը շեշտուի թէ օրէնքը պէտք է տիրապետէ բռնութեան վրայ: Մեքսիկայի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու յանձնախումբի մը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ զօրացնել հաւաքական ապահովութեան կազմակերպումը. Արժանթինի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չէ կրցած բաւ նութեան քննել բանաձեւը, եւ կարգ մը վերապահումներ ըրաւ, բայց եւ այնպէս աւելցուց թէ պիտի քուէարկէ զայն: Չիլիի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ առանց վերապահութեան պիտի քուէարկէ բանաձեւը

Կարգը եկած էր Տանիմարքայի պատուիրակին, որ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը յօժարութեամբ կ՚ընդունի բանաձեւին այն բոլոր մասերը որ կապ չունին Գերմանիոյ հետ: Իր կառավարութիւնը կը վախնայ որ բանաձեւին մէջ Գերմանիոյ մասին արձակուած մէկ մասը կը վտանգէ ապագայ բանակցութեանց յաջողութիւնը: Ուստի կ՚առաջարկէ կարգ մը բարեփոխումներ մտցնել, որպէսզի կարենայ քուէարկել, հակառակ պարագային ձեռնպահ պիտի մնայ

...Եւ յանկարծ Տարտանէլի խնդիրը

Գ. Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ պատուիրակը, պահ մը քաշուելով նախագահի աթոռէն, յանկարծ մէջտեղ դրաւ Տարտանէլի սպառազինման խնդիրը, Այս առթիւ բացատրեց Լօզանի դաշնագրով հաստատուած խաղաղութեան դէմ, սակայն դաշնագիրներու զինուորական տրամադրութեանց փոփոխման առթիւ. Թուրքիա մաքէն չանցըներ այսօր իսկ բռնութեան դիմել խնդիրը Եւ եզրակացուց — «Նեղուցներու զինուորական տրամադրութեանց դաշնագրով հաստատուած կանոնին խնդիրը չի կրնար ազդել անոնց ազատութեան համար հաստատուած կանոնին վրայ»

Այս անակնկալ ելոյթին վրայ, անմիջապէս խօսք առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ յայտարարեց թէ բոլորովին վերապահ կը մնայ Թուրքիոյ պատուիրակին յարուցած հարցին առթիւ: Իտալիոյ ներկայացուցիչն ալ նոյն տեսակէտը յայտնեց: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Գ. Լավալ, գիտել տուաւ թէ Թրքական կառավարութիւնը բացատրութեան գրած չէ, վրայ, գիտել տուաւ թէ Թրքական կառավարութիւնը բացատրութեան հարցը, այլ բողոքները յայտնած է որ իր երկիրն ալ օր մը օգտուի [illegible] Եւրոպայի այդ մասին թեան համաձայն զրութեան որ պիտի հաստատուի Եւրոպայի այդ մասին մէջ: Գ. Լիթվինով եւս խօսք առնելով, ըսաւ թէ ինչ որ եւ է պետութեան իսկ ապահովութեան մասին քննարկութիւն, թուրքիոյ պատուիրակին յայտնած բաղձանքը

Կարգը եկած էր քուէարկութեան, երբ կրկին խօսք առաւ Տանիմարքայի ներկայացուցիչը. Դիտել տուաւ թէ Տանիմարքայի կը պահէ իր տեսակէտը, յայտնեց թէ ստիպուած է ձեռնպահ մնալ քուէարկութեան մասին, յայտնեց թէ ստիպուած է ձեռնպահ մնալ

Նոր միջադէպ.- Եւրոպային դո՞ւրս ալ

Այս պահուն նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Գ. Լիթվինով ուզեց գիտնալ թէ բանաձեւին մէջ նախատեսուած միջոցները՝ դաշնագիրներու ապագայ բռնաբարումներու մասին միայն Եւրոպայի՞ մէջ պիտի գործադրուին, թէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ: Եթէ միայն առաջինն է, Խ. Միութիւնը վերապահումներ ունի

Սըր Ճօն Սայմըն գիտել տուաւ թէ կարելի չէ ներկայ բանաձեւին մէջ ընդգրկել առաջարկուած յանձնախումբին իրաւասութիւնները. Բանաձեւը կը վերաբերի միայն եւ միայն Եւրոպայի մէջ, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Սթրէզայի մէջ կատարուած աշխատանքներուն, եւ որ եւ է նոր պարտաւորութիւն չի արտամղեր Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւոր կամ հետաւոր անդամներուն: Ինք չի կրնար ընդունիլ որ եւ է ընդլայնում:

Գ. Լիթվինով ուզեց հաւաստիքներ ստանալ ապագային համար, բայց Սըր Ճօն Սայմըն երկու խօսքով պատասխանեց թէ բանաձեւին որ եւ է մասը չի կրնար կանխորոշել ապագայ ձեռնարկները:

Գ. Լավալ եւս խօսք առնելով, յայտարարեց թէ առանց վերապահութեան կ՚ընդունի Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակին բացատրութիւնները եւ ճշդեց թէ հարցը կապ ունի զուտ եւրոպական զէպքերու հետ: Եւ խնդրեց որ Գ. Լիթվինով նոյ ուրիշ առնէ մը ինքնապահ իր գրած հարցը: Իտալիոյ ներկայացուցիչն ալ իր կառավարութեան համաձայնութիւնը յայտնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութեանց Գ. Լիթվինով համակերպած ըլլալով, անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան, այլաւրինական կարգով Խորհուրդին բոլոր անդամները «այո» պատասխանեցին եւ միայն Տանիմարքայի ներկայացուցիչը կրկնեց — «Ձեռնպահ եմ»

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ

»»»··«««

Աւելորդ է ըսել թէ պարտաւանքի բանաձեւին միաձայն քուէարկութիւնը մեծ վրդովում պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, երբեւ իր երեսին նետուած ձեռնոց մը. Այս պայմաններուն մէջ, անկարելի կը համարուի որ եւ է բանակցութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու համար Թէեւ բանակցութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու համար անակնկալ մը չէր այս ելքը, բայց հանպաշտօնական շրջանակներու համար անակնկալ մը չէր այս ելքը, բայց հանրային կարծիքը խորապէս ազդուեցաւ, որովհետեւ մամուլը հրատարակութիւններէն կը հետեւէր թէ գոնէ քանի մը պետութիւններ պիտի ընդդիմանան կամ ձեռնպահ պիտի մնան, կասեցնելով բանաձեւին քաղաքական արժէքը

Այժմ ամէնէն կարեւոր հարցը այն է թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Հիթլէր՝ ԱՅԺՄ ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑԸ ԱՅՆ Է ԹԷ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՑԵՂՆԵԱԼ ՊԻՏԻ ՇԱՏԵՐ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ «ԱՄԱՁՆՈՐԴԸ ... ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՑԵՂՆԵԱԼ ՊԻՏԻ ՀՈՋԱԿ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ. Ուրիշներ կ՚ըսեն թէ ԵՍ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉԷ ԼՕՆ ՏՕՆԻ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՑԵՏՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԹԷ ԹՈՂ ՁԳԻՏԻ ՏԱՑ ՈՐ ԵՒ Է ՆՈՐ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒՄ ԻՐ ՎԵՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ, մէջն ըլլալով Հռենոսի շրջանին ապառազինումը: Ուրիշ Գերմանիոյ ժողովուրդին հաւանութեան ենթարկելու համար պատրաստուիլ գերմանիոյ ժողովուրդին հաւանութեան ենթարկելու համար պատրաստուիլ գերմանական ժողովուրդի խնդիրները. մէջն ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու հարցը

Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը խոստովանի թէ Գերմանիա կը գտնուի «ծանր անձկութեանց առջեւ»: Ամբողջ մամուլը ուժգնօրէն կը քննադատէ բանաձեւը եւ անոր քուէարկութեան եղանակը: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ Գերմանիա չպիտի ընդունի տրուած վճիռը, քանի որ մեծ պետութիւնները իրենք ինքնակոչ դատաւորներն եղան իրենց իսկ դատին Այս առթիւ, թերթերը սուր ալաքներ կ՚արձակեն բոլոր քուէարկող պետութեանց դէմ, յատուկ թիւն պահելով Լեհաստանի մասին: Սակարանի օրկանը երեւան հանելով «Ժընեւի որոշումներուն սնոտիութիւնը», գիտել կուտայ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը անգամ մը եւս ինքզինքը պահակ հռչակեց Վերսայլի դաշնագրին «Լօքալ Անցայտեր» կը գրէ.— «Նորէն, պատմական պահու մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը վրիպեցաւ իր պարտականութեան մէջ: Նոր Գերմանիան տրամադիր չէ ընդունելու անարդարութիւնը եւ բռնութիւնը՝ իբրեւ հիմք միջազգային բանակցութեանց» Իսկ «Պէրլինէր Թակէպլաթ» կ՚ազդարարէ.— «Գերմանիա չի կրնար թոյլ տալ որ արտաքսուի իբրեւ դատապարտուած կալանաւոր մը. Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա չի կրնար այդ վիճակով բանակցութեան մտնել միւս պետութեանց հետ»:

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան գիւանէն ստացանք հետեւեալ վերը կոյցը. ապրիլ 17 թուակիրով.—

Միութեանս ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. [illegible] Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին վարչական խորհուրդը. իր կը հաղորդէ թէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին վարչական խորհուրդը. իր [illegible] շարունակել այս մասին իր դի- [illegible]

Մեր պատուիրակը [illegible] Ցանձնաժողովին կողմէ [illegible] րեան եւ Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ [illegible] կը հրաւիրուի զանազան երկիրներու մը, որով կրկին անգամ ուշադրութիւն կը հրաւիրուի զանազան երկիրներու մէջ գտնուող հայ աշխատաւորներու արդի ծանր կացութեան վրայ եւ կը խնդրուի Մոսկուայի կառավարութենէն որ, եթէ կարելի չէ ներգաղթը իրականացնել մեծ չափով, գոնէ դիւրացուի մաս առ մաս գործադրել գաղթականներու փոխադրութիւնը դէպի Հայաստան: Այդ ուղղութեամբ թէ՝ Ազգերու Լիգայի [illegible] Միջազգային Օֆիսը Ընկ. Ընդհ. Բարեգործութեան [illegible] խոստացած են շարունակել իրենց ձեռնարկները:

Նանսէնեան Օֆիսին վարչական խորհուրդը իր վերոյիշեալ նիստին մէջ սկզբունքով ընդունած է մինչեւ ներկայ տարուան վերջը շարունակել Սուրիոյ անապաստան գաղթականներուն տեղաւորման գործը, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ մնացած վերջին «քէմփ»երուն քանդումին հետեւանքով նոր թաղամասեր կառուցանելով:

[illegible] օժանդակել Թուրքիոյ մէջ [illegible] Թուրքիա մնալու, պայմանաւ որ թուրք հպատակ [illegible] իրր 200ը Հայեր են, մեծ մասամբ Թուրքիա ծնած եւ ոմանք ալ Ռուսաստանէն եկած, որոնցմէ 10ին միայն կառավարութիւնը մերժած ըլլալով սոյն բոլոր ուրիշ, ինչպէս ուրիշ 90 ռուսահպատակներու, Օֆիսը պիտի օժանդակէ այս վերջիններուն այլուր փոխադրութեան:

Փարիզի հնչակեան կուսակցութեան կազմէ թէ՝ Ազգերու Ընկերութեան եւ թէ՝ Նանսէնեան Օֆիսին հեռագրով բուռն բողոք մը ուղղուած ըլլալով. Ժընեւի մէջ հայ գաղթականները անդրկովկասեան երկիրներ փոխադրելու մասին տրուած կարծեցեալ որոշման մը դէմ, այդ բողոքը ցաւալի տպաւորութիւն մը յառաջ բերած է, քանի որ ժընեւ սկիզբէն ի վեր հայ գաղթականներու համար երկու ձեռնարկ միայն հետապնդած է,— Հայերու փոխադրութիւնը Հայաստան եւ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորումը երկրին մէջ, եւ անոնց մասին ուրիշ ո եւ է ծրագիր գոյութիւն չէ ունեցած:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԵՂՔՈՎ ամբաստանուած կալանաւորներու դատը վերջացաւ աւելի օր: Տասը հոգի [illegible] 16 ամիսէն. [illegible] ներու դատը վերջացաւ աւելի օր: Տասը հոգի [illegible] իսկ համագումար 92 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան 21 հոգի, որոնց հինգը փախստական:

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան Պ. Պ. Լավալ եւ Լիթվինով Նախարարական խորհուրդը այսօր, ուրբաթ պիտի քննէ այս հարցը Կ՚ըսուի թէ Պ. Լավալ յաջողած է համոզել Պ. Լիթվինովը որ փոխադարձ աջակցութեան խնդիրը ստորագրուի Ա. Դ. հովանիին: Եթէ հարկ ըլլայ, խորհուրդը 48 ժամէն ժողովի պիտի հրաւիրուի ստիպողաբար, եւ ան պիտի որոշէ շահակից պետութեանց բռնելիք դիրքը:

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հազարներու կը հասնի թիւը երիտասարդներու, որոնք համախմբուած են այլ եւ այլ միութեանց մէջ՝ մեր կազմակերպութեան հովանիին տակ։ Եւ ամէն տարի, հայ սփիւռքի ամբողջ տարածութեան վրայ, հարիւրաւոր նորակոչներ կը մկրտուին ազգային ուխտի աւազանին մէջ։

Այս հոգեպարար երեւոյթին իմաստը ալ աւելի կը պարզուի, եւ արժէքը ալ աւելի կը բարձրանայ, եթէ նկատի առնուի, որ հայ երիտասարդներու ներկայ գինուորագրութիւնը տեղի կ'ունենայ առանց որ եւ է հարկադրանքի եւ առանց որ եւ է նիւթական բարիքի ակնկալութեան։ Մեր նոր սերունդի ընտրած ուղին պատմական իրային իրականացումն է այս,— երազը վառ ծրագիրներով եզերուած ճամբուն, որ կը տանի դէպի իրական կեանքը եւ այն գործը, որուն նուիրուած է նախորդ սերունդը։

Ու կ'երթան մեր աղաքը, երիտասարդ թէ պատանի, հաստատուն քայլով եւ ժպտուն, այդ ճամբէն, որ — իրենք ալ գիտեն — դժուարագոյնն է բոլոր միւսներէն, զի ան իրենց առջեւ պիտի բանայ ոչ թէ հանգրուանը հեշտալիք, այլ ծովը մշտայոյզ ու խորհրդաւոր, ուր պէտք են նաւորդներ զգաստ ու արի։

Եւ սակայն ճիշդ այս նորն ու անծանօթն է որ կը գրաւէ, կը քաշէ մեր երիտասարդութիւնը,— սերունդ մը, որ տարբեր է ուրիշ ատեններու եւ ազգերու իր տարեկից սերունդներէն։ Արդարեւ, հայ երիտասարդը շատ շուտով զգաց, որ ինքն իրեն չի պատկանիր, եւ որ ապագայ շուկեր իրեն համար անձնականպաշտութեան ապահովելը չէ. հակառակ պարագային, ան պիտի չդիմէր հոն, ուր իրմէ միայն զոհողութիւն կը պահանջուի՝ առանց նիւթական հատուցման խոստումներու։ Ան կամովին մտաւ այն ասպարէզը, ուր ջանք ու աշխատանք ամէնէն առաջ հաւաքականութեան շահուն պէտք է նուիրուին, եւ այդ՝ մէկ գերագոյն նպատակով — պահպանել հայութեան ազգային ամբողջութիւնը եւ ստեղծել անոր համար կեանքի յաւագոյն պայմաններ։

Ու ան գիտակցեցաւ, որ ատոր համար անհրաժեշտ է նուիրաբերել իր ամբողջ անհատականութիւնը, քանզի իրական ազատութեան իմաստը այն չէ, որ մարդ ինքզինքը ազատ կացուցանէ ամէն պարտականութենէ ուրիշներու հանդէպ, այլ այն, որ իր ազատ կամքով ենթարկէ ինքզինքը կեանքի օրէնքներուն այն հաւաքականութեան, որուն հետ կապուած է ճակատագրի նոյնութեամբ։

Այսպէս է միայն որ աշխատանքը յանուն ժողովուրդի բարօրութեան կը դառնայ գիտակից շինարարութիւն. քանզի ժողովուրդի մը կեանքը եւ յառաջդիմութիւնը կախուած են անկէ, թէ իր անդամներէն իւրաքանչիւրը ո՞ր աստիճան կը կատարէ ճակատագրականօրէն իրեն ինկած պարտականութեան բաժինը։

Մեր երիտասարդութիւնը յաճախ կը յանդիմանուի իր անտարբերութեան համար ազգային — հանրային խնդիրներու հանդէպ։ Մեծ մասամբ անարդար են այս յանդիմանութիւնները, քանզի շատ քիչ անգամ նկատի կ'առնուին այն պայմանները, որոնց մէջ դաստիարակուած ու կազմուած է նոր հայ սերունդը։ Անօրինակ հարուածը, որ խորտակեց հայութեան ողնայարը, չէր կրնար չանդրադառնալ նաեւ անոր նորաբողբոջ սերունդին վրայ. Հիմա է միայն, քանի մը տարուան աւելի կամ նուազ ապահով կեանքի պայմաններու մէջ, որ մեր երիտասարդութիւնը սկսած է ինքզինքը գտնել. եւ այն, ինչ որ ան ի յայտ բերած է այդ բաղդատաբար կարճ ատենի մէջ, կրնայ դասուիլ մեր ստուգական կեանքի ամէնէն մխիթարական երեւոյթներու կարգը։

Ամէնէն կարեւորը, ինչ որ իրաւամբ կարելի է պահանջել իրմէ, այն է՝ որ ունենայ իր պատասխանատու կոչման ըմբռնումը, պահպանէ իր հոգեկան մաքրութիւնը եւ հաւատնալու ձգտումը։ Եթէ դժուար է անմաքուր ձեռքերով մաքուր գործ կատարել, անհնար է անմաքուր հոգիով պայծառ խոկալի մը ծառայել։

Այսպիսի խոկալ մը ունի մեր երիտասարդութիւնը իր առջեւ — հայ ազգային վերածնունդը։ Անոր ձգտելու է ան, մինչ իր ոգեկան նայուածքը սեւեռած հայ շարժման գմայլելի դրուագներուն, որոնք մէկ մէկ օրինակներ են անբաղդատելի դիւցազնական կորովի, վեհանձնութեան եւ անձնազոհութեան։

Ոչ մէկ ուղեցոյց կրնայ աւելի լաւ առաջնորդ ըլլալ մեր երիտասարդութեան համար իր քալած ճամբուն վրայ, քան մեր յեղափոխական շարժման — քաղաքական թէ մշակութային — գործիչի հերոսական տիպարը, որ ինքնին աւելի հրահանգիչ ու կրթիչ է, քան ամէն տեսութիւն։ Ու անոնք, որ գտած են այդ տիպարին մերձենալու ճամբան — պայքարի կենսահրաւէր ճամբան,— անոնք միայն կրնան դիտել հրաշափառ տեսիլը մեր ժողովուրդի լուսաւոր ապագային եւ անոնք միայն արժանի կ'ըլլան իրենք զիրենք այդ ժողովուրդին զաւակները զգալու։

Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Յ.- Ուրիշ զարմանալի խաղեր

Շահակից կողմերը կ'ուզեն իմանալ, թէ որուն պիտի յանձնուի Թուրքիոյ սպառազինումը։ Տեղացի՞ն որ աւելի սուղ կը ծախէ, թէ օտարին։

Ֆրանսական դրամագլխին պէտք ունեցող դասակարգը համամիտ է դուրսի օժանդակութեան, բայց երեսփոխանական ժողովը (Տուման) եւ քաղաքենի տարրերը կը պնդեն որ նախապատուութիւնը տրուի ռուսական գործարաններուն։ «Ռուսիան՝ Ռուսերուն» նշանաբանը ամէնուն բերանն է

Կը յաղթեն վերջինները եւ կառավարութիւնը կը խոստանայ նախ գոհացում տալ տեղացիներուն։

Սակայն, փափաքը եւ իրականութիւնը տարբեր բաներ են։ Ռուսիա տնտեսապէս գերի է ուրիշ ազգերու։ Ածուխը գլխաւորաբար կը հայթայթեն Անգլիան եւ Գերմանիան։ Հումնիւթերու դրամը պիտի տայ Ֆրանսան։ Աւելի պատ ճարտարագէտները, որակեալ բանուորները, հնարիչները, ելեկտրականացումներու պաշտօնեաները օտարներ են եւ Փիւթիլովն ու արհեստակիցները կամայ - ակամայ պիտի դիմեն միւսներուն։

Նոր արշաւ մը ծայր կուտայ։

Համաշխարհային դրամատէրները իրենց ներկայացուցիչները կը ղրկեն, ռուսական տուներու օգնելու պատրուակով առիթի բաժինը ձեռք ձգելու համար։ Հոն են Շօն Գրուոն եւ ընկ., Վիքըրս, Արմսթրոնկ, Ֆրանքօ-պելժ ընկ., Օպխուխէն Նորման եւ Հալֆ, Շնէյտըր, Քռուպ Ձէյս եւ ուրիշներ։

Կաշառքներու, պատառ խաղերու, կախնելու մէջ կը բաժնուին ապարանքները, մեծ մասամբ ռուսական տուներուն, որոնց ետին կեցած են օտարները։ Օրինակ մը.

Սեւ ծովու վրայ գտնուող Նիքոլայեւ քաղաքի նաւարաններուն մէջ շինուելու պայմանաւ, երեք դրահաւորներու ապսպրանք մը կը տրուի «Ռուսական շինութիւններու ռուսական ընկ.» եւ «Ֆրանքօ-պելժ ընկ.»։ Առաջին ընկերութեան դրամի հայթայթիչն է «Ս. Փեթերպուրկի Դրամատունը», որ իր կարգին տեսակ մը մասնաճիւղ է փարիզեան «Սօսիէթէ Ժէնէրալ» դրամատան, իսկ այս վերջինը նիւթական կապերով միացած է անգլիական քանի մը ընկերութիւններու, որոնց գլխաւորը Վիքըրսն է։ Ամփոփելով ուրեմն, անուանապէս Ռուսերը կ'ընդունին ապսպրանքը, իսկ շահին մեծ մասը կը բաժնեն Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները։

Իսկ ի՞նչ կ'ընէ Գ. Շնէյտէր այս շրջանին։

Մեծ գործարանատէրներն իրենց կապուած դրամատուններն ունին։ Գ. Շնէյտէր դաշնակցած է «Սօսիէթէ Ժէնէրալ»ի մրցակից Իւնիոն Փարիզիէն դրամատան, որ միեւնոյն ատեն Փիւթիլովի դրամ տուողն է։ Արդ, երկու ճակատ կը կազմուի։ Մէկ կողմ Շնէյտէր եւ Իւնիոն Փարիզիէնը, իսկ միւս կողմ «Սօսիէթէ Ժէնէրալը» միացած անգլիական եւ գերմանական տուներու։ Զրահաւորներու կռուին մէջ կը յաղթեն վերջինները։

Բալթեան մեծ գործարանատէրին գործակցութիւնը առաւ չի վերջանար։

Ռուսերը կ'որոշեն մեծ թնդանօթարան մը շինել, որ տարեկան հայթայթէ 75նոց թնդանօթներ։ Գ. Շնէյտէր նախ կ'աշխատի կաշառել ասոր պետական մարդիկը, որպէսզի եւ կենսական այդպիսի ծրագիր մը, որովհետեւ ինք կը տեսնէ որ չպիտի կրնայ յաջողիլ. կ'աշխատի այդ գործարանը շինել տալ Փէրմ քաղաքին մէջ ուր մեծ կալուածներ ունի ինք։ Կը խորհի որ, ֆրանսական դրամով շինուելիք ֆրանսական թնդանօթները իր հսկողութեան տակ միայն կրնան շինուիլ։ Մէջտեղ կը նետուի Զախարոֆ, եւ այնպիսի խաղեր կը խաղայ, որ Ռուսերը անգլիական Վիքըրս ընկ.եան կը յանձնեն Վոլկայի վրայ գտնուող Ծարիցինի գործարանը։ Երկրորդ յաղթանակ Անգլիացիներու եւ իրենց բարեկամ ֆրանսական «Սօսիէթէ Ժէնէրալ» դրամատան։

Այս յաջորդական պարտութիւններէն ետք կացութեան կը մտնեն Շնէյտէրը իր ամենազօրութիւնով եւ դաշնակից Իւնիոն Փարիզիէն դրամատունը, որ արդէն նեղ օրեր կ'ապրի, դրամագլուխին մեծ մասը պատերազմի բռնուած պալքանեան ժողովուրդներուն փոխ տուած ըլլալով։

Սակայն դրամ պէտք է Փիւթիլովին։

Շնէյտէր ճարահատ կը դիմէ իր մրցակից «Սօսիէթէ Ժէնէրալ»ին։ Միւսը կը մերժէ։ Կը դիմէ Քրուփին, որ շահ տեսնելով կ'ընդունի դրամին մէկ քառորդը տալ, պայմանաւ որ մնացածն ալ ճարէ ինք։ Ուրեմն նոր ճակատ մը կը կազմուի։ Շնէյտէր — Քրուփ եւ Սօսիէթէ Ժէնէրալ, Անգլիացի ու Գերմանացի։

Բայց Գ. Շնէյտէր չի կրնար գտնել իր բաժին գումարը եւ հակառակորդները առիթէն օգտուելով կ'ուզեն մահացու հարուած մը տալ։

Տարօրինակ վայրկեաններ կ'ապրի ֆրանսացի մեծ զինավաճառը։ Եթէ Փիւթիլովի հակակշիռը իր ձեռքէն առնեն, այլ եւս Ռուսիոյ մէջ գործ չունի։ Կը գործածէ գլխաւոր զէնքը.

1914 յունուար 27ին Փարիզի «Էքօ տը Փարի» ազգայնական թերթը կը հրատարակէ Փեթերպուրկէն հասած հեռագիր լուրը.— «Զրոյց կը շրջի թէ Փիւթիլով գործարանը գնուած է Քրուփ եւ ընկ. կողմէ։ Եթէ այս լուրը ճիշդ է, որոշ դրգռութիւն յառաջ պիտի գայ Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ պատերազմական ծրագիրներուն մեծ մասը կը պատրաստուէր Քրէզոյի բանուորներուն ձեռքով եւ ֆրանսական գիտերու օգտագործումով, եւն.»։

Ռումբի պէս կը պայթի լուրը։ Վարչապետ Գ. Տումէրկ կը հեռագրէ Փեթերպուրկի դեսպանին որ զբաղի այս գործով։ «Էքօ տը Փարի» թերթին աշխատակիցներէն մին կը դիմէ Գ. Շնէյտէրի, անոր կարծիքը առնելու համար։ Սերտմանկ պատեհը կը պատասխանէ թէ լուր չունի եւ թերթէն իմացած է։ Պատկերը կատարեալ ընելու համար բառ առ բառ տանք տեսակցութիւնը

Թղթակիցը.— Ճի՞շդ է որ Փիւթիլով գործարանը ռուսական բանակի անհրաժեշտ զէնքերը կը պատրաստէ ֆրանսական գիտերու հիման վրայ։

Շնէյտըր.— Ճիշդ է, եւ մեր գործարանին ներկայացուցիչները կը հսկեն աշխատանքին վրայ։

Թղթակիցը.— Եթէ Քրուփ գնէ այդ գործարանները, Գերմանները տեղեա՞կ պիտի ըլլան մեր շինութեան գաղտնիքներուն։

Շնէյտէր.— (Անկարողութեան շարժում մը ընելով) Շատ յուզիչ է այս խնդիրը.

Թղթակիցը.— Շատ յուզի՞չ։

Շնէյտէր.— (Ուսերը թօթուելով) Միակ ըլլալու է այս լուրը։

Ֆրանսայի դիւրաբորբոք հանրային կարծիքը բարկութեան գագաթնակէտին հասած է։ Կը մեղադրեն Ռուսիան որ իրենց դրամով կը զինուի, իրենց «ոխերիմ» հակառակորդին հետ դաւադրաբար միանալու համար։

Գերմանական թերթերը կը հրատարակեն Քրուփի հերքումները, բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ։ Աւելին ըլլալով, «Էքօ տը Փարի» կը գրէ, թէ «դաւաճան Անգլիացիները ուժ կուտան Քրուփին»։

Վիքըրս կը հերքէ։ Սակայն կրակին վրայ իւղ լեցուած է այլ եւս։

Արդ, ինչո՞ւ այս խանդակութիւնները... [illegible]

Ռուսական ապսպրանքները առնելու պայքարի ընթացքին, ռուս կառավարութիւնը ֆրանսական հրապարակին վրայ կը նետէ «երկաթուղիներու փոխառութիւնը», որուն յաջողութիւնը մեծապէս պիտի օգտէր շատ մը դրամատուններ, մասնաւորապէս Սօսիէթէ Ժէնէրալի, Շնէյտէրի մրցակիցը։

Ֆրանսայի փոխառութեան դրամագրութիւնը շինուած է պաշտօնական այցելութիւններով երկու երկիրներու մեծապատիւներուն, պատուհասներէն հասարակութիւնով։ Ցանկարծ յայտ կը ծագի ծայրայեղ միջոցներու դիմելու սահմանուած Շնէյտէրի մտքին մէջ։ Իր գործակալներու միջոցաւ այդպիսի լուրեր կը տարածէ, որպէսզի վտանգուի փոխառութիւնը։ Հակառակորդները կը հասկնան թէ ուրկէ՞ կուգայ հարուածը, բայց ոչինչ կրնան ընել։

Եթէ փաստերով յայտնեն որ Շնէյտէրը արդէն համաձայներ է «պարզիլ» Քրուփին հետ, անշուշտ իրենց գործին կուգայ, բայց աւելի կը դրգռուի Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, եւ վերջնապէս անյաջողութեան կը մատնուի հարիւրաւոր միլիոններու հասնող փոխառութիւնը ու իրենց շահաւոր միջնորդէքը, որով «Էքօ տը Փարի»ի առաջին հեռագրէն երեք օր վերջ, ակամայ կը միանան դրամատէրներու խմբակի մը, Փիւթիլովի անհրաժեշտ գումարը գտնելու համար։

Դիւանագէտ Արդարացին կը հասնի իր նպատակին։ Աւելի զօրաւոր կը տեղաւորուի Ռուսիոյ մէջ եւ կը պարտադրէ իր հակառակորդներուն որ իրենց դրամը փոխ տան, իր իսկ շահը ապահովելու համար։

Այս մեծ յաջողութենէն վերջ վրայ կը հասնի մեծ պատերազմը, մասնաւորապէս իւղ քսելու համար Շնէյտէրի հացին

Բայց, նախ քան այդ՝ ներկայացնենք նաեւ միւս հաւաները։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՏՕՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ ԵՒ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ

ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐԷՆ Գ. Գ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ ԵՒ ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՆԱԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԼԻՈՆ, 14 ապրիլ (Յառաջ).— Շաբաթ իրիկուն 3րդ Թաղապետարանի սրահը կը յորդէր խուռն ու երկիւղած բազմութեամբ մը, որ եկած էր իր յարգանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնելու մեր մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք քսան տարի առաջ, Ապրիլեան այս օրերուն, վայրագ Թուրքին բարբարոսութեանց զոհերը դարձան

Այս առթիւ ժողովուրդը իր սովոր մեծամասնութեամբ եկաւ շատաշուն ապացոյց տալու այն իմաստակներուն, որոնք որս եւ Ազգ. Միութիւն,՞ որոնք մէկ շաբաթ առաջ, միեւնոյն սրահին մէջ պարապ աթոռներու առջեւ սգաւոր խաղացին։

Սգահանդէսը կազմակերպուած էր, ինչպէս միշտ, Հ. Յ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ։ Բաւական թուով պետական անձեր հրաւիրուած էին իւրաքանչիւր հրաւէրին կցուած յուշագիր մը։

Սգատօնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէն, Հայ Կ. Խաչը, Մեծ Նոր գիւղի Հայր. Միութիւնն ու Հիւսիսային Վերաշինացը։ Օտար հիւրերէն ներկայ էին Զին. կառավարիչին փոխանորդը՝ գնդապետ մը, կարտինալին կողմէ՝ Ֆրանսացի քահանայ մը, փաստաբան Գ. Լամպառ, որ Վիէնի մեր դաշնակցական ընկերներուն դատը այնքան կորովի կերպով պաշտպանեց Լիոնի ատեանին առջեւ, ինչպէս նաեւ «Լը Փօփիւլէր» եւ «Լիոն Ռէփիւպլիքէն» օրաթերթերուն թղթակիցները։ Ֆրանս. Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան նախագահ Տոքթ. Պիտօն կարեւոր գործի մը պատճառաւ բացակայութեան համար երկտողով մը իր համակրանքը կը յայտնէր։

Սգահանդէսին նախագահելու եւ բանախօսելու համար Ժընեւէն յատկապէս հրաւիրուած էր Ժընեւի «Հայաստան» որբանոցի հիմնադիր Գ. Քրաֆթ Պօնար, Փարիզէն՝ Տրամ եւ բեմափոխան Գ. Մարիուս Մութէ, որ հայ տարագիրներուն դատը այնքան ջերմօրէն կը պաշտպանէ ամէն ուղղութեամբ, դրագէտ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան եւ Մարսէյլէն ընկ. Հայկ Սէքենկլեան

Բեմին խորքին, սպառ վոյլ հագուստներուն մէջէն, պաստառի մը վրայ գեղագիր՝ կը կարդացուէր.— «Յարգեցէք մեր նահատակաց յիշատակը, իրագործեցէք անոնց կտակը».

Գեղարուեստական բաժինը շատ գեղեցիկ կերպով կազմակերպուած էր սէնեակի սպիտակ ղեկավարութեամբ Գ. Ա. Մելքոնեանի պատշաճ կտորներ կը նուագէր։

Հանդէսը սկսաւ ժամը 9ին, Շոփէնի «Մահուան քայլերգ»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ընկ. Այվազեան սգահանդէսին բացումը կատարելով, բեմ հրաւիրեց Գ. Քրաֆթ Պօնարը նախագահելու։ Յարգելի ծերունին հայկական շունչով մը ընդելուզուած, երբեմն հայերէն բառերով, մերթ յուզումով եւ մերթ ցասումով սկսաւ.

— «Սիրելի Հայեր, [illegible] թիւն առանց որ ինծի պատիւն բերէք ձեր այս սգահանդէսին նախագահելու։ Ես բոլոր սրտովս կը համակրիմ ձեր դժբախտ ազգին։ Այս երեկոյ հաւաքուեր էք տօնելու համար ձեր մեծ մեռելներուն յիշատակը այս հանրային սրահին մէջ, որովհետեւ չունիք հանրային գերեզման, չունիք [illegible] ուր հաւաքուէիք։

Հայ ազգ, ամենահին ժողովուրդ, դարեր շարունակ ձեր նախահայրերը պաշտպանեցին քրիստոնէութիւնը եւ այն քաղաքակրթութիւնը որուն անոնք նախակարապետներն եղան, այսօր դժբախտաբար մոռացութեան կը դատապարտուի, մէկ կողմէ վայրենի բռնութիւն, միւս կողմէ մեծ պետութիւններու քաղաքական հաշիւներուն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Մընիկ — մընիկը կը կատարէինք հետեւեալ ձեւով։ Բամպոսին ծայրի հովանոցի նման ծաղիկը վիզէն կը կտրէինք։ Կտրուած կողմը մեր երկու մատներուն (բթամատ եւ ցուցամատ) մէջտեղը սեղմելով՝ եւ աջ ու ձախ ոլորելով։ Մեր մէկ ձեռքն ալ 25-30 սանդիմեթր ցած՝ տակը բռնելով եւ կամ գետնին վրայ նոյն բարձրութեամբ դարձնելով, հետեւեալը կ'երգէինք քանի մը անգամ կրկնելով, մինչեւ որ ծնէր—

Մընիկ — մընիկ
Մա՞ն չ բէ ադչիկ

Երեք կամ չորս անգամ ըսելէ վերջ ծաղիկը կը ծնէր ու տերեւ կամ գետնին վրայ կ'իյնար։ (Բամպոսի ծաղիկը երկու հատ կ'ըլլայ՝ մէջ-մէջի։ Մէջի կողմինը աւելի փոքր ու միեւնոյն ձեւով։ Երբ ոլորես մատներուդ մէջ, անշուշտ թոյլ կերպով, մէջի կողմինը թուլնալով կամաց-կամաց վար կ'իյնայ)։

Եթէ ոտքերուն վրայ կենար գետին իյնալէ վերջ, մանչ էր. իսկ եթէ կողքին պառկէր՝ աղջիկ էր.

Ու մենք բոլորուած այդ ձօրակի ջրին ափը, իւրաքանչիւրս քանի մը բամպոս ծնիկ-մընիկ ըրինք։ Այդ օրը, ամէն մէկս քանի մը մանչեր ու աղջիկներ ունեցանք.

Բայց աղջիկ ունենալը յարգի չէր, բոլորս ալ կը փափաքէինք մանչ ունենալ։ Եւ երբ մէկուն բամպոսը մանչ ծնէր, ուրախութեամբ կ'ուռէինք

Մընիկ - մընիկի զբաղումով, բաւական ժամանակ եւս անցուցինք։ Մութը թեթեւ կերպով պատեց հեռուները, ու մենք ոտքի ելանք, Կօլ-Եղերի ճամբան բռնելով։

Հասանք Մէնդէրենց Թութլուխին քով եւ դէպի աջ ծռելով բարձրացանք Կօլ Եղեր։ Վերջապէս, վախնի-վախ, զգուշութեամբ, հարիւր քայլ եւս յառաջանալով հասանք Քոչենց «տաւարանոցը» եւ կանգ առինք փշակներուն տակը։

Կը վախնայինք անզգուշաբար. մի գուցէ այգեպանը պահուըտած ըլլար ու բռնէր մեզ։

Որոշեցինք երկու պահակներ դնել։ Մէկը Կօլ Եղերի կողմը, իսկ միւսը գիւղին, ուշադրութիւն ընելու անզգուշաբար գալուն եւ մեզի լուր տալու համար։ Լուր տալու իբրեւ նշան որոշեցինք՝ կամաց մը սուլել մէկ անգամ։

Պահակները տեղաւորեցինք որոշուած տեղերը։ Մէկը՝ Այվազենց Արօն, իսկ միւսն ալ՝ հօրեղբօրս տղան Գէտրոսը։

Ետին փշոտներով շրջապատուած տաւարանոցին մէջտեղէն ծակ մը շինեցինք ներս մտնելու համար։ Բայց, բոլորիս ալ սիրտը կը դողար վախէն տաւարանոցին տակ ու կը սպասէինք բացուած ծակին առջեւ։

Մասիսը գիտմամբ ետեւ կեցած՝ չէր եւ առաջ չէր գար։ Մնացածներս իրարու կ'առաջարկէինք առաջ մտնելու համար։ Բայց ոչ ոք կը համարձակէր.

Մասիսը գիտմամբ ետեւ կեցած՝ չէր խօսեր, տեսնելու համար թէ, ո՞ր քաջութիւնը պիտի ունենայինք առաջ մտնելու։ Բայց երբ տեսաւ մեր վատութիւնը, անմիջապէս առաջ խոյացաւ, եւ՝

— Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, վախկոտ շըլըներ, պոռաց մեզի, ծակին անցքէն ներս սողալու համար։

Եւ տես ճիշդ այս միջոցին, ձայներ լսուեցան... Մենք նապաստակի նման տափեցանք տարին մէջ։ Բայց, շուտով մեր վախը փարատեցաւ։ Խորական երգի ձայն էր, որ կուգար Կրիուշի կողմէն։

Աղջիկներուն այն խումբն էր, որ տաւարանոցին, Կրիուշի ի վեր երգելով Բուշմառի գացած էին, եւ ուշացած այժմ դառնալ երգելով կուգային դէպի տուն։

Սա Մուշեղն իմ գարնան չէպչի,
Մատ մի հացին կարօտ մնացի,
Նա՛նի, նա՛նի, նանի նան։

Անցուէք մեզ բռնեց, բայց Մասիսը շատ առանց որ խելօք կենանք այդ փափուկ միջոցին, մենք մեզ չմատնելու համար, մինչեւ որ աղջիկները գիւղ մտնեն թերեւս աղջիկներուն ձայնէն առնելով, անզգուշաբար Գէտրոսենց Սաթիկը, գիւղին մտնել վայրերը եկեր.

Մեզ (մեծ) պաշ ճեկա՛ն սեր՛ սեր,
Սելով հացով մա՛րգ կու բանի,
Նա՛նի, նա՛նի, նա՛նի նան։

Վերջին վանկերը կրկնելով անոնք գիւղ մտան եւ իրենց ձայներն ալ կորսուեցան մեր ականջէն.

Լուռ էր ամէն կողմ։ Ամէն մարդ տուն քաշուած էր դաշտերէն ու լեռներէն։ Եւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներով բոլորուած ճաշի սեղաններու շուրջ, իրիկուան հացը կ'ուտէին։ Դգալները կարգով կ'ելլէին ու կ'իջնէին ... Միայն մենք էինք բացակայ մեր տուներուն սեղաններէն ու մեր դգալներն ալ կը սպասէին այնտեղ, սինինէն կամ պատէն կախ դգալնոցներուն մէջ։

Վերջապէս հասած ըլլալով յարմար առիթը, բոլորս ալ կարգով իրարու ետեւէ մտանք տաւարանոցը։

Սկսանք քաղել արագ — արագ։ Հազիւ մեր ծոցը լեցուցած էինք, գիւղին կողմը դրած պահակը՝ Արօն, մեր քով հասաւ վազն ի վազ, հեւալէն եւ սուլեց

Իրար կոխկռտելով ինչպէս դուրս թափուեցանք բացուած անցքէն, մենք ալ չգիտցանք ու ափ առինք Փոտորքու կողն ի վեր։

Քանի մը վայրկեան վերջ, բոլորս ալ իրարու ետեւէ հասանք որոշուած վայրը՝ Ջրընձոր։ Քիչ մը շունչ առնելէ վերջ մտածեցինք Արօյին սուլելու համար թէ ի՞նչպէս տեսած էր եկողը, որ մինչեւ այդտեղ մեր խաւէն շտապ հակառակ մեր սովորոյթին, որ հանեցինք փախչելու ատեն, իրենց, եղեր, ու իրար ձայն տալէն։

Այս փախուստին մէջ, բացի Մասիսէն, բոլորս ալ վիրաւորուած կամ բան մը կորսնցուցած էինք մեր վրայէն։

Օվկենց Մաքսուտը գարմեր փախչելու ատեն գլորած էր ու իր խաչոր ճակատը պատռած, արիւնը կը վազէր դէմքն ի վար։

Մօրեղբօրս Գուրգէնին երեսները փշած էին փուշերը, անցնելու ատեն, ու նոյնպէս արիւնոտած դէմքը։ Կօշկրենց Գնէլին «էնթէրի»ին մէկ հոն մնացած էր, առջեւ ելլելով։ Հօրեղբօրս տղին, Գողոսին «էնթէրի»ին մէկ կողմը ամբողջութեամբ պատռուած էր փուշերէն անցնելով։ Օվկենց պուշչիկին սուր քարին զարնուելով բթամատին եղունգը կոտրած էր ու արիւնը լճացած ոտնամանին մէջ։ Մեր Գէորգին Փէսը գլուխէն ինկած ու կորսուած էր։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(7)

ուեր, ծառայութիւնները շատ շատ կը մոռցուին. Քանի տարի առաջ այդ ծառայութիւնները աւելի լաւ կ'իմբռնուէին քան այսօր:

Մենք միջազգային յանձնառութիւններ ունինք որոնք պէտք է յարգենք. մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ յայտարարած ենք որ անհայ... բնիկները չպիտի արտաքսենք. գործնականապէս այդ օրէնքները աւելի օր իրենց ուժը կը կորսնցնեն: ...

Մաստմ Վիքթոր Քիւ Զեյնարի քրոջ դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց երկու կտորներ:

Ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան Ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց ...

«Այսօր տարագիր' հիւրընկալ երկրի մէջ կը գտնուինք: Պաշտպանեցինք ձեզ խորհրդարանին մէջ, որովհետեւ վերջապէս դուք ալ երկրի վրայ տեղ մը ապրելու իրաւունք ունիք եւ պէտք է ունենաք նաեւ աշխատելու իրաւունք ... Այս թափառաշրջան մէջ քարդուեցան: Այս թափառաբուն մէջ անգամ Հայերը կան վիճակին մէջ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի օգտակար կը հանդիսանան: Սակայն, ա–

Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան կազմակերպած պարահանդէս–ցերեկոյթը Cercle Militaire սրահներուն մէջ հաւաքած էր ընտիր բազմութիւն մը:

... Le Grand Mouradoff ինչպէս կը կոչեն զինք Ֆրանսացիք, Օփերայի պարողներէն, որուն դաշնակի ընկերակցեր էր Գ. Սարգիսեան:

Նախկին Թուրքահայերու կալուածները

(կերկրամասեր / գիւղերու ...)

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն — Հակառակ դասին ... բնակչութեան, (անփակագծուած) չէր տար Քաղաքապետութեան, Հայոց Պատրիարքարանի փոխանորդներուն ... Թուրքին մէջ կ'ըսուի թէ ... գերեզմանատան հողը, 51,968 քառակուսի մեթր, քաղաքապետութեան սեփականութիւնն է:

Քաղաքապետութեան չեն փոխանցուած միայն կառամբը, եկեղեցին վայրը, անկիւնի կիւլիստան քազինոն, ... Դատարանը այս շէնքերը դատէն դուրս նկատած եւ հետեւաբար անոնց մասին որոշում չէ տուած: Քաղաքապետութիւնը ասոնց համար ալ առանձին դիմում կատարած է:

Միւս կողմէ Քաղաքապետութիւնը հաստուցում կ'ուզէ պատրիարքարանէն եւ հրաշխաւորութիւն Եերկայացնող ... որ չորս տարի առաջ ինքը արգիլուեցաւ ... գերեզմանատան, իսկ հիմա շատ իջած են գիները:

Քաղաքապետութիւնը մտադիր չէ անմիջապէս ծախելու հողը, նկատելով որ կապ ունի քաղաքին բարեզարդման ծրագրին հետ: Հետեւաբար այդ ծրագրին մշակութենէն յետոյ է որ վերջնական որոշումը պիտի տրուի:

ՓԱՆԱՅԻԹ ՍԹՐԱԹԻ ՄԱՀԸ

...

ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՐԵՒԱՆ

ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ՏԵՏՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԳՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ ՎՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ...

ՆԵՐՍԷՍ ՔԱՓՔԱՋ

(5)

(Շար.)

(66)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽԱԶԱՓՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բ.

ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը։

ԸՆԿԵՐ-ԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԶԱՒԱՔՈՅԹ ՋԱՅԿԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Վիէնի Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն մինչեւ 12,

Հ. Յ. Դ.-ի Ժամակ Ակումբին մէջ

Կը հրաւիրուին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները

ԱՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ֆրանսայի ճակատի ճանկին կամաւորներու Միութեան վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն, որ յառաջիկայ երկուշաբթի 22 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 9ին, անպայման ներկայ գտնուին Մէթրօ ժօրժ Ս. Հիլին մօտ, մասնակցելու համար Զ. Ռ. Միութեան կազմակերպած յաղթական կամարի այցի երթին։

Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան Նախագահ

Հ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը խնդրէ իր ընկերներէն, համակիրներէն, ինչպէս նաեւ ազգային կազմակերպութիւններէն, մասնակցելու համար Անծանօթ Զինուորին այցի թափօրին, ներկայ գտնուիլ յառաջիկայ երկուշաբթի առաւօտեան ժամը 9ին, Մէթրօ ժօրժ Ս. Հիլին մօտ։

Վարչութիւն Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին

Վիէննի եզնակատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան պարգեւաբաշխութիւնը յետաձգուած է Օգոստոսին։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն։ Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն։ ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԿ՝ ջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։ Փ. ՊԱԺԷՕ, Hautbois (թութակին). Օփերայէն։ Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն (orgue) Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։ Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ։

Կը մասնակցի նաեւ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր։

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին։ Տոմսերու մասնակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալօն Մազըրօյի շէնք սրահին մէջ 88 - 90 Rue d'Aubagne

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ. ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՏԷՀՃԵԱՆ և Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները

Պ. Հայկ Նազգաշեան, Պ. Վարչամ Մարգարեան (Պոլիս), Օր. Ֆրանսուհի Մարգարեան (Պոլիս), Տէր և Տիկին Նազգաշեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նազգաշեան (Տրամա), Տէր եւ Տիկին Գունտարճեան (Պոլիս), Տիկին Ա. Սարմանեան, Այրի Տիկին Քէհրիմարեան, Տէր եւ Տիկին Քէհրիմարեան եւ զաւակունք, Օր. Ա. Քէհրիմարեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գալեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Գալեան, Տէր եւ Տիկին Դ. Սալլըպեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, քրոջ, քրոջաղջկան, եւ ազգականուհին

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մարգարեան)

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 16ին, 22 տարեկան հասակին.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, վաղը Շաբաթ, 20 Ապրիլ կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, St. Germain - en - Layeի եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Nouveau Cimetière.

ԾԱՆՕԹ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն ժամը 12-51ին

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ *ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ* ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԼԻՈՆ. վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին. Գ. [illegible]

ՏԵՍԻՆ. այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.15ին. Հ. Թ Դ ՏԱՆ մէջ

Ս. ԷԹԻԷՆ. 22 Ապրիլ երկուշաբթի, կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 2.30ին [illegible] սրահին մէջ։

12 պատկերներ սկաուտական - ազգային - գեղարուեստական

կը ներկայացուին՝ *ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ։*

Մուտք՝ 4 եւ 3ֆրանք

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է խանութ մը Վալանսի մէջ։ Կը գտնուի հայկական թաղին մօտ, ներկայիս իր յաճախորդները կը բաղկանան մասնաւորաբար Ֆրանսացիներէ, այնպէս որ գործառնութիւնը պիտի կրկնապատկուի անմիջապէս.

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Յառաջի վարչութեան։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ծախելի պիտի ըլլայ խանութ մը Վալանսի մէջ, աւելի յարմար՝ հայ դերձակ մը կամ հայախօս դերձակ մը։ Տեղեկութեանց համար դիմել Յառաջի։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Երզնկայի Ցառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻՆՏԻՍԵՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameane, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 20 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2785

ՎԵՐՋԻՆ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԵՒ ՆՇԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

«ԲԱՐՁՐ ԵՒ ՇԻՏԱԿ ԲՌՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ»

[illegible] Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի [illegible] ներ, ընկերներ [illegible] դիմումներու մասին։

[illegible]

[illegible] մարտ 27ին

[illegible] դրուած էր, որ պաշտպան փաստաբանները միայն [illegible] Նիւ Եորքի նախ հազարաւոր խնդրագրերու կողմէ խօսած է Պ. Պէնթըն։ Նիւ Եորքի [illegible] խնդրին մօտ — [illegible] Ալպընիի վերին Դատարանի [illegible] — [illegible] կերպով։ [illegible] տեսակէտներուն համաձայն, միայն շատ աւելի ամփոփ [illegible] հաստատութիւններ [illegible]

[illegible]

[illegible]

1.— [illegible]

2.— [illegible]

[illegible] մասին յատուկ [illegible] թէ, ապրի՛ն !

[illegible] ուած թուականը պիտի յիշատակուի։

[illegible] քաղց Ամերիկայի մէջ։ Դիմումներու թիւը [illegible] զարներու կը հասնէր։ Դիմումներ կը կատարուէին ոչ միայն ամբողջ ամերի[illegible] [illegible] նախագահին, [illegible] Նիւ Եորքի նահանգապետին [illegible] Նիւ Եորքի Նահանգապետին դիմում բրած էին [illegible] նահանգապետին յանձնած էր ւեայեներէն (Ծնիւըըր)ը։ Առանց գրութիւնները նահանգապետին յանձնած էր փաստաբանի [illegible]

[illegible] Մեր սխալ [illegible] մեզ եւ ըսին.

— «ԲԱՐՁՐ ԵՒ ՇԻՏԱԿ ԲՌՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ»։

— «ԲԱՐՁՐ ԵՒ ՇԻՏԱԿ ԱՌՋԵՒ ԱՐԴԱՐ ԵՆՔ. ԹԷԵՒ ԴԱՒԵՐՈՒ ՁՈՀ.

— «ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԽՂՃԻՆ ԱՌՋԵՒ ԱՐԴԱՐ ԵՆՔ, ՄԱՀԸ, ՄԵԶ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ։ ՄԵՐ ՄԻԱԿ ՑԱՒԸ ՍԻՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԴԻՄԱՒՈՐԵՆՔ ՄԱՀԸ, ՄԵԶ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ։ [illegible] ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ [illegible] ՄԵՆՔ ԽՕՍԻՆՔ ԻՐԵՆՑ։

ՄԵՆՔ ԵՐԱԽՏԱՊԱՐՏ ԵՆՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ՝ ՄԵԶԻ [illegible] ՀԱՄԱՐ։ ՄԵԶԻ ՍԻՐՈՂ [illegible] ԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ [illegible] ՈՒԺՈՎ։

ԵԹԷ ԱՊՐԻԼ 11ԻՆ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ ՄԵԶԻ ԴԷՄ, ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ԹԱՂԵԼ ԱՌԱՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՄԵՐ ԴԻԱԿՆԵՐԸ ՏԱՆԻԼ ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ՝ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ, ԹԱՂԵԼ ՄԵԶ ԵՐԿՈՒՔՍ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ՄԵՐ ԴԻԱԿՆԵՐԸ ՊԱՏԱՆԵԼ ԵՌԱԳՈՅՆՈՎ »։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Նիւ Եորքէն հասած անհատական նամակէ մը կը քաղենք [illegible] կութիւնները (10 ապրիլ) —

Ապրիլ 9ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 1ին, Նիւ Եորքի նահանգապետը պաշ[illegible] տօնապէս յայտնեց թէ ընկերներ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի մահապատիժը վերածուած է ցկեանս բանտարկութեան։ Տեղական մամուլը անմիջապէս հա[illegible] դոյնեց լուրը։

Այս կարգադրութիւնը մեծ սփոփանք եւ գոհունակութիւն պատճառեց ամ[illegible] բողջ գաղութին մէջ։ Ամէն մարդ կը շտապէր լուրը հաղորդել բարեկամի մը [illegible] նամակով կամ հեռագրով։ Իրիկուան դէմ ժողովուրդը կը խուժէր Դաշնակ[illegible] ցութեան Ակումբը [illegible] ծանօթներ կը հաւա[illegible] քէին՝ խնդալ սարքելու համար։ Մինչեւ գիշերը ուշ ատեն խրախճանքներ կա[illegible] տարուեցան [illegible] մէջ

ՅԱՌԱՋԻ վաղուան թիւր

ՑԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ [illegible] ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՄՏԱԴՐԱԾ ԵՆՔ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ՀՐԱՏ[illegible] ՐԱԿԵԼ. ՈՒՍՏԻ ԱՅՍ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՒԱԼ[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ

—o—

Ֆրանսա համաձայնութիւն տուած է

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՅՄԱՆ ԿԸ ԴՆԷ ՈՐ ՍԱՀՄԱՆԷՆ 50 ՔԻԼ. ՀԵՌՈՒ ԲՆԱԿԻՆ

[illegible] ապրիլ 17 [illegible] —

[illegible] Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման [illegible] Ազգերու Ընկերութեան [illegible] Սուրիոյ մէջ [illegible] Սուրիոյ մէջ։ Տեղեկա[illegible] [illegible] Ասորիներ [illegible] 2200 անձն [illegible] 6500է։ [illegible] 16,000 Ասորիներ։ [illegible] Ֆրանսական կառավարութիւնը [illegible] 40,000 [illegible] 110,000 ֆրանքի

[illegible]

[illegible]

[illegible] 100 քիլոմեթր [illegible] 50 քիլոմեթր [illegible]

[illegible]

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՈՒԺԳՆՕՐԷՆ ԲՈՂՈՔԵՑ

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բռնած դիրքին դէմ

—o—

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԱՏՈՒԼՖ ՀԻԹԼԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Գերմանական կառավարութիւնը բողոքեց Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բռնած [illegible] Սթրէզայի եւ թէ Ժընեւի մէջ [illegible] 17ին Գերմանիոյ [illegible] Անգլիոյ եւ Իտալիոյ [illegible] Սթրէզայի [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 16ի [illegible] 21ը [illegible]

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՊԷՍ [illegible]

—o—

Սովորութիւն էր, [illegible] մէջ, Զատիկական այս տօներուն, [illegible] թաղման թափօրին, [illegible] թիւններ կ'ընէին եկեղեցին։ Մէկը [illegible]

Այսօ՛ր [illegible] երեսուն, տանելով իր երախայրին ծառ[illegible] քին մէջ փալփլուն խաչ մը կամ որ եւէ [illegible]

Կնճռակայ կը [illegible] խոնները։

✕

Հիմա Զատիկական այս տօներուն, [illegible]

Քաղաքամայր Հայ կարմիր [illegible] մասնաճիւղի վարչութիւնը, վերջերս, [illegible] ընկերներ [illegible]

[illegible] «Քար – Քարիկ » կը խաղային դեռ [illegible] բէկ, կամ «փուռն – փուշ »ի առաջ [illegible] ուածքները կ'ըսէին իրարու։ Հիմա [illegible] մեծցեր են անոնք, «մեծ ցաւերու [illegible] պացեր», եւ անա այսպէս երէկուան փոքրիկ խաղացողները խորհեր են նա[illegible] եւ դպրոց շինել իրենց յաջորդներուն համար։

Հիմա փոխուեր է իրենց խաղը, — երէկ «հայրիկ – մայրիկ » կը խաղա[illegible] յին, տուն ու քաղաք կը շինէին՝ [illegible] մը։

[illegible] երախտագիտութեան [illegible] կամ անձնուէր երբեմն [illegible] թիւններ կամ անձնուէր երբեմն [illegible] մը կամ սանուհի մը ար[illegible]

[illegible] որոնց ինքեր անտեղ կազմու[illegible] րեան մը մտնուած են մեր նոյնիմա[illegible] կիցները, այստեղ, Ֆրանսայի մէջ։ [illegible] այս կերպ [illegible]

Սակայն գիտեմ կուսանք, որ մէկ [illegible] 50 ֆրանք [illegible] 50 ֆրանք [illegible] օր պիտի յիշէ իր բարերարին անունը [illegible] Հայոց [illegible]

Կնճռակայ կը փնտռուի, եւ այս կն[illegible] քահայրութիւնը աւելի փառաւոր գործ մըն է քան Սանիկաւորութիւնը, որ կ'րլլար երբեմն ժամուն կոչնակը հնչեցնելու համար առոցին մնգամ կամ խաչ բռնելու համար թափօրի մը մէջ։

ԱՐԱՑ

Իշխան Գ. Սրաձյուրեանի նկարական մահը

[illegible]

[illegible]

Ֆրանսիական քանակցութիւնը

[illegible] Պ. Պ. Լաւալի եւ Լիթ[illegible] [illegible] Մուսոլինիի եւ Լիթվինոֆի [illegible]

[illegible]

Պուլկարիոյ դահլիճը հրաժարեցաւ

—o—

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Պուլկարական դահլիճը, որ կը գլխաւորէր Զօր. Զլատեւ [illegible] նախկին [illegible] Զօր. Զլատեւ [illegible]

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՌԱՑՈ՞ՒՄ, ԱՆՏԵՍՈ՞ՒՄ ԹԷ ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ

Մարտ 15ի որոշումով Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն Լէնինի շքանշանով վարձատրած է շատ մը շրջաններ եւ հանրապետութիւններ: Խորհրդային այդ բարձր պատիւին արժանացած են նաեւ Ադրբէջանն ու Վրաստանը: Միայն Հայաստանն է որ անտեսուած է:

Ինչո՞ւ այդ երկիրները արժանացած են շքանշանի: Որոշման մէջ բերուած է հետեւեալ պատճառաբանութիւնը —

«Մի շարք տարիների ընթացքում գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառներում ունեցած աչքի ընկնող յաջողութիւնների համար, Խ. Ս. Հ. Միութեան Կենտ. Գործ. Կոմիտէն որոշում է՝ պարգեւատրել Լէնինի շքանշանով Ադրբէջանի խորհ. հանրապետութիւնը, նաեւ կուսակցութեան քարտուղար ընկ. Միրջաֆար Բաղիրովին եւ Ժողկոմխորհի նախագահ ընկ. Ռախիմանով Հիւսէյին Փաշա Օղլուն: Վրաստանի խորհ. հանրապետութիւնը, կուսակցութեան քարտուղար ընկ. Բերիային եւ Ժողկոմխորհի նախագահ ընկ. Գաբրիշվիլուն, Աբխազիայի ինքնավար հանրապետութիւնը եւ նրա ղեկավար՝ ընկ. Լակոբային»:

Ուրեմն վարձատրութիւնը եղած է թէ Ադրբէջանին, Վրաստանին ու վերջինիս մաս կազմող Աբխազիային եւ թէ անոնց ղեկավարներուն: Պատճառը որոշ է. «վերջին տարիներու ընթացքին» տնտեսական ասպարէզին մէջ մեծ յաջողութիւններ են ձեռք բերած: Աւելի բաց խօսելով, այս երկիրները ունեցած են բարգաւաճում եւ յառաջդիմութիւն:

Հայաստանը վարձատրելիներու ցանկէն դուրս ձգելով, խորհրդային բարձրագոյն մարմինը կ'ուզէ ըսել թէ այդ երկիրը անտեսակէտ ետ է մնացած եւ պահանջուած չափով չէ զարգացած: Ուրեմն հայ համայնավարները եւ անոնց արտասահմանեան մունետիկները Հայաստանի վերելքի մասին բրած բոլոր յայտարարութիւնները պարզապէս «ռէքլամ»ներ են եղած:

Սակայն այդ չէ Հայաստանի բուն ողբերգութիւնը: Խորհրդային բռնատիրութեան կառուցուածքը Հայաստանը այնպիսի պայմաններու մէջ է դրած, որ անոր ձայնը ուղղակի Մոսկուա չի հասնիր եւ կը կորսուի Թիֆլիսի պալատներուն մէջ, ուր տիրապետ կ'ընեն Վրացիները ու Ազէրները: Վրաստանի կուսակցութեան քարտուղար Բերիան եւ Ադրբէջանի քարտուղար Բաղիրովը միաժամանակ քարտուղարներն են Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէի: Անդրկովկասեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահը՝ Վրացի Ենուկիձէն է, իսկ կառավարութեան նախագահը՝ Ադրբէջանցի Մուսաբէկովը: Ասոնք են, որ կը ներկայացնեն ամբողջ Անդրկովկասը կեդրոնական մարմիններու առջեւ եւ անոնց զեկուցումներու եւ յայտնած կարծիքներու հիման վրայ է, որ Մոսկուան տեսակէտ կը մշակէ այս կամ այն հանրապետութեան մասին:

Իսկ մենք գիտենք, թէ Մոսկուայի մէջ գումարուած խորհուրդներու 7րդ համագումարին առջեւ Վրացիներն ու Ազէրները ինչպէս ներկայացուցին Հայաստանը: Անոնք ոչ միայն չխօսեցան Հայաստանի վերելքի մասին, այլ եւ յատկապէս շեշտեցին Հայաստանի տնտեսական յետամնացութիւնը: Բացի այդ, երբ հայ համայնավարներու մէջ գտնուեցաւ մէկը, որ քաջութիւնն ունեցաւ բողոքելու եւ պաշտպանելու Հայաստանի արդար իրաւունքները, անմիջապէս ներքին դաւերու ճանապարհով հեռացուցին զայն, տեղը նշանակելով իրենց կամակատար մէկը: Ահա թէ ինչու «հրաժարեցաւ» Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը:

Տարօրինակ կացութիւն է ստեղծուած Հայաստանի համար: Հայաստանը մաս կը կազմէ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան: Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւններու՝ Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբէջան — տնտեսական կեանքը կեդրոնացած է Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան ձեռքը: Այս վերջինն է, որ նիւթական բաշխումներ կը կատարէ եւ զարկ կուտայ այս կամ այն հանրապետութեան շինարարութեան: Արդ, Թիֆլիսի կեդրոնը, ուր նստած են Վրացիներն ու Ադրբէջանցիները, ամէն կերպով խոչընդոտ կը հանդիսանայ Հայաստանի շինարարութեան եւ մանաւանդ կ'աջակցին Վրաստանի եւ Ադրբէջանի տնտեսական վերելքին եւ, ապա, Մոսկուայի առջեւ Հայաստանը կը ներկայացնեն իբրեւ յետամնաց ու անարժէք: Իսկ երբ Հայերէն որեւէ մէկը կը յանդգնի բողոքի ձայն բարձրացնել, անմիջապէս գլխուն հարուած կ'իջեցնեն եւ կը լռեցնեն: Ու բնական է, որ շքանշաններն իրենց կը ստանան:

Այնտեղ, ուր կը տիրապետէ դիկտատուրան, անհատները մեծ արժէք ունին եւ անսահման իշխանութիւն: Համայնավար կուսակցութիւնն այդ իշխանութիւնը կեդրոնացուցած է քարտուղարներու ձեռքը: Կար ժամանակ, երբ Անդրկովկասի կուսակցական եւ պետական ղեկավարութիւնը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը: Սակայն, Միասնիկեանի խորհրդաւոր մահէն եւ Լուկաշինի արտաքսումէն վերջ, Հայաստանի համայնավարներէն ոչ մէկը կրցած է Անդրկովկասի մէջ ղեկավար դիրք ստանալ: Ոչ միայն Հայաստանի մէջ կը տապալէին աչքի զարնող ու հեղինակաւոր համայնավարները, այլ եւ յանձինս Ենուկիձէի (Անդրկովկ. կենտգործկոմի նոր նախագահը) Վրացիները զօրացուցին իրենց կազմը: Հայաստանը ոչ միայն կ'անտեսուի, այլ եւ կ'արհամարհուի:

Միակ համայնավարը, որ Հայաստանի մէջ հաստատուն է մնացած՝ Աղասի Խանջեանն է: Սակայն Բերիան, Բաղիրովը, Ենուկիձէն ու Մուսաբէկովը մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտեն անոր արժէքը: Ազգային արժանապատուութենէ զուրկ, բռնակալ իր երկրին մէջ, սակայն քծնող մեծերու առջեւ, ստրկամիտ ու կամակատար, վերէն եկած բոլոր հրամանները ստոյգ գործադրող, մեծամիտ ու աթոռապաշտ Խանջեանը ճիշդ փնտռուած մարդն է: Եւ զարմանալու պէտք չկայ, որ Հայաստանը, այդպիսի ղեկավար ունենալով, Խորհ. Միութեան մէջ շատ աւելի պակաս արժէք կը ներկայացնէ, քան նոյն իսկ Վրաստանի մէկ գաւառը՝ Աբխազիան:

Հայաստանի նուաստացումը շատ լաւ կը զգան երկրի ներսը. Ապացոյց՝ նոյն Խանջեանի գանգատը.—

«Փորձեր են կատարւում Անդրկովկասի եղբայրական ազգութիւնների միջեւ անվստահութեան սերմեր ցանել, Անդրկովկասի որպէս ամբողջի՝ եւ նրա մէջ մտնող առանձին հանրապետութիւնների շահերին հակադիր ներկայացնելով խորհրդային Հայաստանի շահերը»: («Խ. Հ.» 1935, մարտ 1):

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Համաձայն 1935—36ի նիւթացոյցին, որ խորհրդարանին ներկայացուեցաւ անցեալ երկուշաբթի օր, Անգլիա հետեւեալ գումարները կը պահանջէ դաշնակից եւ բարեկամ պետութիւններէն —

	ՍԹԷՐԼԻՆ
Ֆրանսա	755.875.000
Իտալիա	252.938.000
Ռումանիա	30.375.000
Փորթուգալ	22.425.000
Եուկոսլավիա	31.750.000
Յունաստան	22.375.000

Այս հարցերուն մասին վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է 1932ի յուլիս մէկին, թէեւ տարեվճարները առկախ կը մնան հիմա:

Իբրեւ նպաստ, Անգլիա փոխ տուած է նաեւ հետեւեալ գումարները.—

Գելժիա	9.000.000
Բունկօ	3.600.000
Լեհաստան	3.971.000
Ռումանիա	2.101.000
Եսթոնիա	218.000
Եուկոսլավիա	1.945.000
Աւստրիա	8.825.000
Լաթվիա	1.244.000
Չեխոսլովաքիա	403.000
Զանազան	776.000
Եսթոնիա	917.000

Ոչ մէկ կարգադրութիւն է եղած ռուսական պարտքին մասին, որուն գումարն է 1.243.493.000 սթերլին.

Հայաստանի հանրապետութիւնը կը պարտի—

Նպաստ	200.000
Զանազան պարտքեր	1.479.000
Ընդհանուր գումար	1.679.000

Տասնըհինգ տարիներ անցան այն դժբախտ օրէն ի վեր, երբ պոլշեւիկներն ու Թուրքերը ձեռք ձեռքի տապալեցին Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը եւ սակայն Անգլիան տակաւին իր նիւթացոյցին մէջ կը պահէ մեր պարտքը, առանց մոռնալու տոկոսը: Ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը: Եթէ խորհրդային Հայաստանը ժառանգորդն է 1918ի հանրապետութեան եւ իրաւական տեսակէտով ներկայ Ռուսաստանի մէկ նահանգը, բրիտանական կառավարութիւնը ինչո՞ւ 1.243 միլիոնին վրայ չի բարդեր նաեւ 1.679 000ի պահանջը. Չեմ ուզեր անտեղի ենթադրութիւններ ընել օրուան այս ժամուն, բայց սխա՞լ պիտի ըլլար հետեւցնել որ Անգլիան մինչեւ այսօր ալ Հայաստանի ներկայ վարչաձեւը կը նկատէ պարզապէս փոխանցման շրջան մը:

1922ին մեր պարտքը հազիւ 800,000 ստերլին էր: Ինչպէս կը տեսնուի, այդ գումարը աւելի քան կրկնապատկուած է այսօր: Տասը տարի ետքը, ուրեմն, «պզտիկ դաշնակիցը» կ'ունենայ — բաղադրեալ տոկոսով — 4 կամ 5 միլիոն ստերլինի պարտք մը: Ո՞վ է իսկական պարտատէրը, Հայաստանի նախորդ իշխանութի՞ւնը թէ այսօրուան Երեւանը: Գաղտնիք մը որ կրնայ քաղաքական բարդութիւններ ստեղծել, երբ հորիզոնը պայծառանայ:

×

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը զգալի բարելաւում կրած է ազգային կառավարութեան օրով, ինչպէս ցոյց կուտան նիւթական նախարարին հաշիւները: Ճարտարարուեստը եւ արտաքին առեւտուրը շատ աւելի բարգաւաճ վիճակի մէջ են հիմա քան 1931ին, երբ Մաքտոնըլտի ընկերվարական [illegible] ճնշման տակ նոր խորհրդարան մը ընտրել տալով՝ դահլիճին մէջ առաւ պահպանողական եւ պետական տարրերը: «Մեր անկեղծութեան հարիւրին [illegible] Չէմպըրլէյն»:

Յառաջիկայ տարուան համար ելեւմտացոյցը կը նախատեսէ հետեւեալ հասոյթներն ու ծախսերը.—

Եկամուտի տուրքեր եւ հարկեր	391,500,000
Մաքսային տուրք եւ դրոշմաթուղթ	294,920,000
Զանազան	5.000.000
Թղթատարութիւն եւն.	43,050,000
	734,470,000

Ծախսերու բաժինը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Պարտքերու վճարում	224,000,000
Զանազան	11,580,000
Բանակ	35,267,000
Նաւատորմ	50,542,000
Օդային ուժ	20,245,000
Կենսաթոշակներ	10[illegible]
	374,140,000
	133 970 000
Նախատեսուած յաւելում	500,000
	734,470,000

Անգլիոյ ներքին պարտքերու գումարն է 6,885,707.000 ստերլին, իսկ արտաքին պարտքը 1.036,545,000 ընդհանուր գումար՝ 7 922 252 000

Նոր նիւթացոյցը տուրքերու սակացոյցը կարեւոր փոփոխութեանց չենթարկելով հանդերձ, որոշ դիւրութիւններ կը խոստանայ փոքր եկամուտ ունեցող հարկատուներուն:

Կարելի է ըսել թէ մաքսատուրքը որ հաստատուեցաւ 1931ին, խոշոր չափով նպաստած է երկրին արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրին զարգացման. Այնպէս որ ազատական ու ընկերվարական տարրերու ընդդիմութիւնը իր նուազագոյն չափին իջած է այժմ: Ազատ առեւտուրի ամէնէն կատաղի պաշտպաններէն մէկը, Լոյտ Ճորճն անգամ կը խոստովանի թէ մաքսային դրութիւնը վնասակար չէ եղած: Այդ տեսակէտէն առանձին մնացած է միայն ընկերվարական Լորտ Սնոտըն:

Ազգային կառավարութիւնը իր գոյնով եւ տարողութեամբ պահպանողական է: Այդ պարագան ալ խոշոր դեր կատարած է, վստահութիւն ներշնչելու համար նիւթական ու տնտեսական շրջանակներուն:

Ի հարկէ բարելաւումը կէս ճամբան կը մնար եթէ, Անգլիա չհրաժարէր ոսկեդրամի դրութենէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ

ԽՄԲ — Երկուշաբթի օր, թէյասեղան մը սարքուած էր ի պատիւ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, նախաձեռնութեամբ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան, Գրական Ակումբի, Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ Հայաստանի Գրականութեան Բարեկամներու: Ներկայ էին մօտ 200 հիւրեր, բոլոր ասպարէզներէն: Այս առթիւ խօսուած ուղերձներէն երկուքը մեզի յանձնուած ըլլալով, կը հրատարակենք ստորեւ: (Երեկոյթին նկարագրութիւնը առաջին):—

Ի ԴԻՄԱՑ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Այս սրահի մէջ հաւաքուել են այսօր հայ մտքին, արուեստին եւ գրականութեան ծառայող մարդիկ եւ այդ աւելորդ մի պատճառ է, որ մեր յարգանքի արտայայտութիւնը լինի աւելի ցայտուն, տաք եւ իմացական, որովհետեւ մեր մէջ է այսօր հայ մտքի եւ մշակոյթի ամէնէն քրտնաջան մշակը՝ մեծ գեղարուեստագէտը:

Սակայն համակրանքի այս ընդհանուր արտայայտութիւնների մէջ անշուշտ իր փորձուած աչքերից չի վրիպել [illegible] իրողութիւնը՝ գաղթաշխարհի իսկական պատկերը եւ ստեղծուած այն վիհը, որ բաժանում է մեզ մեր հայրենիքից:

Քաղաքական վիհի մասին չէ խօսքս, թողնենք այդ կուսակցական մարմիններին. քաղաքական պայքարների պատմութիւնը այնքան հին է, որքան ինքը պատմութիւնը, ինձ վախեցնողը ուրիշ մի վիհ է հոգեբանական վիհ, որ գնալով խորանում է:

Ստեղծուել է կարծես երկու աշխարհ — հայրենիք երկրից ներս եւ հայրենիք երկրից դուրս ... Երկու տարբեր մտայնութիւն է ձեւել կարծես, որ բաժանում է նրանք իրարից: Այդ աշխարհներից մէկում մենք ունենք օտար դպրոցներ յաճախող մանուկներ եւ երիտասարդներ, որ սակաւ ջերմին ենթարկուած, պոկուած են մեր կենդանի մարմնից անհետ կորչելու համար: Ունենք երիտասարդութիւն, որ զուրկ է հայ լեզու, հայ բարբառ լսելու հնարաւորութիւնից, որ նոյնպէս կորչում է մեր աչքերի առջեւ: Ունենք պատանիներ, երիտասարդներ, որոնց հոգիները՝ տաք երկրի ծաղիկների պէս, թօշնում են կեղծ լոյսերի պաղ ճառագայթների տակ:

Եւ այդ աշխարհներից միւսում մենք ունենք փոքրիկ մի հայրենիք, որտեղ հնչում է կառուցման երգի հզօր ձայնը:

Մենք կանգնել ենք այդ երկու աշխարհների մէջտեղում.

Հաւատում ենք հայ ստեղծագործ հոգու հանճարին եւ գիտենք թէ ինչի է ընդունակ Հայը, երբ նա իր բովանդակ ուժերը ի սպաս է դնում կառուցման մեծ գործին: Մենք չենք կարող չի հիանալ, երբ դիտում ենք հեռուից թէ ինչպէս դէմ դիմաց են կանգնել երկու անհաւասար ուժեր՝ մի կողմից դաժան բնութիւնը, միւս կողմից Հայի աննկուն կամքը, աշխատելու եւ բարգաւաճեցնելու իր երկիրը:

Բայց մենք տեսնում ենք եւ ձուլման ու ճերմակ ջարդը գաղութի մեր հայրենիքից ..

Երկու հայրենիք ..

Եւ անցնում են տարիները, հոգեբանօրէն մենք աւելի եւ աւելի կտրւում ենք իրարից,— վիհը խորանում է ...

Ստեղծուած այս կացութեան մէջ ամէնից աւելի հոգեկան տագնապ ապրում է հայ մտաւորականը, այն որ նուիրուած է հայ արուեստին, հայ գրին եւ մշակոյթին ... Նա ամէնից աւելի է գիտակցում [illegible] եւ գիտէ որ տարիները կամաց-կամաց կը քշտեն եւ իր ուժերը, կը փետրատեն եւ իր հոգին: Միւս կողմից նա հասկանում է, նա զգում է, որ իրեն է վիճակուած այսօր փնտռել ու գտնել նիւթ ... Նիւթ, միացնելու համար երկու այդ աշխարհները՝ կամուրջներ նետելու դէպի հայրենիք: Եւ ահա դուք, Սրբազան Հայր, դուք որ ձեր ամբողջ կեանքը նուիրել էք հայ մշակոյթին, դուք թէ իբրեւ հոգեւոր հովիւ եւ թէ իբրեւ մեծ գեղարուեստագէտ, առաջին հաստատուն կամուրջը հանդիսացաք երկու այդ աշխարհների միջեւ:

Վստահ եղէք, որ կտրուած իր հայրենիքից, հոգեպէս անհաղորդ նրա ծոցում ապրող ու նոյն մշակոյթին ծառայող իր եղբայրներին, արտասահմանի հայ արուեստագէտը, լինի նա նկարիչ թէ արձանագործ, գրող թէ երաժիշտ, իր աչքերը յառել է դէպի հայրենիք եւ տենչում է այն հրաշալի օրուան, երբ այնտեղ ապրող հայ արուեստագէտներն ու գրողները բարեկամական ձեռք կը մեկնեն վերջապէս դէպի դրսի իրենց եղբայրները:

Պէտք է վերանան իրար չհասկնալու, իրարից խորշելու բոլոր արգելքներն ու խոչընդոտները եւ նմանուած այս գեղեցիկ կամուրջի վրայով, բոլոր մեր մտաւորականներն ու արուեստին նուիրուած անհատները, ի մի գան, կենտրոնանան, փարուեն իրար.

Այսպէս է որ կը ստեղծուի ուժը, իսկական ուժը ..

Այսպէս պէտք է գայ փրկութիւնը

Համայն հայ մտաւորականների, արուեստագէտների եւ գրողների համերաշխ միութիւնն է, որ իր ետեւից պէտք է քաշէ կորստեան ճամբին կանգնածներին եւ պէտք է լցնի քիչ առաջ յիշատակած վիհը:

Ես կը ցանկայի, որ Հայրենիք վերադարձին, դուք սրբազան Հայր, մեր ողջոյնները տանէիք մեզանից կտրուած արուեստագէտ եւ մտաւորական մեր ընկերներին եւ ասէիք նրանց, որ մենք մեկնում ենք մեր ձեռքը՝ բարեկամաբար եւ միասնաբար աշխատելու համար:

Աւելիք այն, ինչ որ օրուայ հարցն է այլ եւս, ինչ որ կեանքի հրատապ պահանջն է արդէն,— միութիւն եւ ուժերի կենտրոնացում

ԼԱՍ

o

Ի ԴԻՄԱՑ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Գրական Ակումբը յանձնարարել է ինձ արտայայտել իր սէրն ու խոր յարգանքը դէպի ձեզ: Որ ձեզ սիրում են, դա հասկնալի է: Դուք ինքներդ սիրում էք ամէն մարդու եւ մանաւանդ ամէն մի հայ մարդու, Աստուած ձեզ տուել է ոսկեայ սիրտ — եւ զարմանալի չէ, որ բոլորն էլ ձեզ սիրում են:

Իսկ ինչո՞ւ համար են ձեզ յարգում: Ինչո՞վ էք դուք դրան արժանացել: Երբ ես մտածում եմ ձեր մասին, իմ միտքն է գալիս Փարիզին վարդապետը՝ մեր անմահ Սրուանձտեանը որին դուք շատ էք յիշեցնում: Նրա պէս նաեւ ձեր աշխատանքը եղել է «ի գրոց եւ ի բրաց»:

Գրական Ակումբին աւելի մօտ ու հարազատ է ձեր գործունէութիւնը «ի գրոց» եւ դրա համար թողնելով, որ ուրիշները խօսին ձեր գործի մասին «ի բրոց», ես կանգ կ'առնեմ առաջինի վրայ: Առնենք օրինակի համար ձեր «ի գրոց» [illegible] բանահիւսութեան բնագաւառում՝ ձեր աշխատանքները իրանական [illegible] Ռոստոմ Զալի մասին: Դուք ապացուցեցիք, որ Ֆիրդուսին չէ, որ ազդել է հայ ժողովուրդը, այլ իրանական այս առասպելներից, որոնցից օգտուել է ինքը Ֆիրդուսին: Այդ ամէնը իր արտայայտութիւնն է գտել հայ պատմագիրների գործերում եւ ապա պահպանուել է ժողովրդական վէպի մէջ: Երիտասարդ ու համեստ հոգեւորականի այս աշխատասիրութիւնը հանդիսացաւ ինչպէս պարզուեց, առաջադրուած հարցերի ամենաճիշդ լուծումը: Անցաւ 40 տարի: Փարիզում, աշխարհահռչակ Société Asiatique տօնում էր Ֆիրդուսու ծննդեան 1000ամեակը: Բոլոր ազգերի ներկայացուցիչները խօսում էին Ֆիրդուսու ունեցած ազդեցութեան մասին իրենց գրականութեան վրայ: Հանդէս եկաւ հայ գրականութեան ծանօթ փրոֆ. Մակլէրը եւ կարդաց մի զեկոյց, որով կրկնելով ձեր կարծիքը, յայտնեց, որ ինչպէս տարբեր հարցի նկատմամբ նա բաժանում էր այն տեսակէտը, որ յայտնել էր երբեմն երիտասարդ վարդապետ եւ ներկայում հայ եկեղեցու եպիսկոպոս Գարեգինը: Եւ ցաւ յայտնեց, որ չի ստացուել Խորհ. Ռուսաստանում հրատարակուած այն ժողովածուն, որ նուիրուած է Ֆիրդուսուն:

Երկու ամիս յետոյ ստացուեց եւ այդ ժողովածուն: Այնտեղ մենք գտանք բազմաթիւ նոր խօսքեր, սակայն, ոչ մէկ նոր միտք: Ձերը եղաւ առաջինն ու վերջինը այս հարցում:

Եւ այդ տեսակէն են նաեւ ձեր միւս աշխատանքները՝ «ի գրոց» եւ այդպիսին են լինելու — եւ դրա խոր հաւատքն ունեմ— նաեւ ձեր գործերը՝ «ի բրոց»: Ահա թէ ինչու դուք վայելում էք մեր բոլորիս սէրն ու յարգանքը: Երկար կեանք ու անմարելի եռանդ ենք ցանկանում ձեզ:

Ց. ՉԱՒՐԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

Գ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ

Վիէն, 14 ապրիլ (Յառաջ) — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ թէեւ աւելի մեծ պատրաստութեամբ տօնուեցաւ Մեծ Եղեռնի 20րդ տարեդարձը: Չափահաս Որբերու մասնաճիւղը, գիշերը՝ ցերեկին վերածելով, ջանք չէր խնայած սգատօնին տալու համահայկական նկարագիր մը — մանաւանդ որ գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ հրաւիրելու քաղաքիս Փրանսացի գործարանատէրները, ինչպէս նաեւ պաշտօնական անձեր եւ զանազան թերթերու [illegible] թղթակիցները, որպէսզի անոնց ծանօթացնէ հայ մարտիրոսութիւնը իր զանազան երեւոյթներով:

Ցաւալի է ըսել որ քաղաքիս անհամար Հայր. Միութիւններէն միայն Տիգրանակերտցիներու Հայրենակցականն էր որ պաշտօնապէս մասնակցեցաւ սգատօնին ...

Օրը տխուր է արդէն եւ երկինքը ամպամած: Ժամը 3ին, կարգապահ եւ յուզիչ լռութեամբ մը արդէն լեցուած է սրահը եւ քանի մը վայրկեան վերջ վարագոյրը կը բացուի: Բեմը, իր պարզութեան մէջ եւ զարդարուած նահատակներու նկարով, շրջապատուած սպիտակ եւ ամփոփուած դրօշներէ, խորհրդաւորութիւն մը կը ներշնչէ ներկաներուն:

Զ. Ո. Մ.ի մասնաճիւղին նախագահին՝ Մուշեղ Մուրատեանի բացման խօսքէն ետքը, յանկարծ ունկնդրուեցաւ Շոփէնի մահերգը, որուն յաջորդեց Գ. Քրաֆթ Պօնարի բանախօսութիւնը: Յարգելի բանախօսը Զ. Ո. Մ.ի հրաւէրին պատասխանած էր առանց տատամսելու: Եւ խօսեցաւ հանդարտ բայց կորովի շեշտերով: Թերեւս ազդուած մահերգի տխուր ալիքներէն, իր ճառը դամբանական մըն էր մեր մէկ միլիոն աւելի զոհերու յիշատակին:

«Ձեր անթաղ, անխաչ եւ առանց որեւէ արարողութեան մնացած մեռելները, տարուէ տարի կը յաւերժանան ձեր յիշողութեան մէջ ... Կը տեսնէք, անշուշտ, թէ ինչպէս քաղաքակրթութիւնը, իրենց այս ոճիրներով, մնացած են անպատիժ, մանաւանդ թէ կրնամ ըսել կը քաջալերուին նոյնը կրկնելու ուրիշ առթիւ — ահա արդիւնքը «քաղաքակրթութեան» եւ «մարդասէր» անտարբերութեան ... Սիրելի բարեկամներ, այս աշխարհիս վրայ, ամէն ոք իր գլխուն ճարը հոգալու է: Եւ ատոր համար, պէտք միանաք աւելի քան երբեք: Գիտէք անշուշտ, — եւ այդ ձեզ վիրաւորելու չէ— որ ձեր մէջ կը պակսի համերաշխութիւնը. բայց չկարծէք թէ դուք էք միայն այդպէս .. ուրիշ տարակարծութիւններ կան ամէն ուրեք, նոյն իսկ հոն ուր կայ լաւ կազմակերպութիւն եւ կամ կառավարութիւն: Միայն թէ ի սէր ձեր փառաւոր եւ հերոսական անցեալին, ի սէր ձեր բարձր մշակոյթին եւ ի սէր ձեր Հայաստանին, միացէ՛ք, ի մի համախմբէ՛ք ձեր ուժն ու կորովը, մէկ նպատակի համար՝ Հայաստանի համար ... Դուք հայ որբեր, դուք Հայ երիտասարդներ, դուք ունիք ապագայի լաւագոյն գաղտնիքը. եւ ատոր համար ձեր ազգը պէտք է փնտռէ իր գոյութեան պատճառը, իրաւունքը եւ իր բարձրագոյն իտէալը ձեր երիտասարդութեան մէջ ... Որբը, անմեղ զոհը, ահա միակ վկան անպատում չարագործութեանց: Ես չեմ կարծեր, որ որբերու ներկայութիւնը Ժընեւի մէջ, չնպաստէ ձեր հարցին: Որբերու ներկայութիւնը այն քաղաքին մէջ ուր իր նստի Ազգերու Ժողովը, միշտ ուշադրութիւն պիտի գրաւէ ոչ միայն Զուիցերիոյ այլ եւ միւս պետութիւններուն: Այդ որբերը, կ'ըսեն եւ կ'աղաղակեն թէ կայ Հայկական հարց մը լուծուելիք: Ուստի, ձեր յոյսը մի՛ դնէք դրամատիրական եւ համայնավարական գործակցութեան վրայ, գործէք շիտակ ճամբան, գործէք այն ճամբան որ երիտասարդութեանն է ... Արդէն այս է որ զիս հոգեպէս գրաւած է: Ուրեմն միասին, ձեռք ձեռքի, ձեր դրօշով դէպի Հայաստան»:

Գ. Քրաֆթ Պօնարի բանախօսութիւնը հազիւ թէ վերջացած, բեմ ելան յաջորդաբար փոքրիկն Արամ Ալյանեան եւ Օր. Վ. Նալպանտեան, արտասանելու մին հայերէն եւ միւսը ֆրանսերէն, [illegible] կտորներ: Օր. Վ. Նալպանտեան, զգալապէս յուզուած, շատ յաջող կերպով արտասանեց Թ. Ֆանֆիլի [illegible] տողերը: Լիոնէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Մովսէսեան, ընկերակցութեամբ ջութակի (Գ. Վահրամ, Լիոնէն), մեներգեց տխուր «Մայր Արաքսին» եւ «Ծիծեռնակ»ը: Ամբողջ սրա—

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

— Ես, այսօրդ, գիս ճանչցող Հայերուն ըսի, որ զինուոր եմ, գրագէտ. նութեան մէջ կ'աշխատիմ եւ ասոր համար զինուորական զգեստ չեմ հագնիր. Հարուն անունով եւ իրրեւ Թուրք ճամբու արտօնագիր առած եմ ... Մենք չէք ... Անուններ կը հաղորդենք ... Մեր կանուէն, ուրիշ չոգեկառքով մըն ալ անոնք կը զրկուէին Պոլիս։

Այս խոստովանութեան վերջ, երկու ...

ՆԱԽԱԶԳԱՑՈՒՄ

Ճամբան, Բէչաո պէյ, կարծես նախազգացումով, ըսաւ.

— Այս մարդը մինչեւ հիմա չատ գաղտնապահ մնաց, բերնէն խօսք մը, պատասխան մը առնել կարելի չեղաւ։ Վախնալով որ իրմէ գաղտնիք մը կը կորզենք, չըլլայ թէ վերի յարկի պատուհաններէն վար նետէ ինքզինք։

Այսպէս խօսակցելով եկանք Քրամը Սիտաի։ Քիչ վերջ, Բէչաո պէյ հրամայեց.

— Հիմա բերէք Շաւարշը եւ հարցաքննութեան սկսինք։

Ուզեցի որ ես երթամ բերեմ Շաւարշը ...

ՇԱՒԱՐՇԸ ԲԵՐԻՆՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԸ ԵՒ Է ԲԱՆ ՉԵՐ

ԽՕՍԻՐ

ՋՈՒՐԸ ԽՄԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՆՇՐՈՒՆ ԱՐՍԻՔԻՆ

ԽՄԲ.— Այսօրուան հրատարակման ...

ՄՕՏԵՆ ՏԵՍՆՈՒԹԻՒՆ

... թուն Ու նորէն Փրամը Սիտաի բեր ... ուեցաւ։

Սակայն դարձեալ ... հարցումներուն, «յուր չուտած, չեմ զիտեր ... Ասոր վրայ ... մինչեւ այդ օրը իրմէ առնուած պատասխաններէն ամփոփում մը ընելով, զինք յանձնեցինք պատերազմական ատեանին։

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԵՐԴԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմական ատեանը զայն դատապարտեց հինգ տարուան բերդարգելութեան եւ զրկուեցաւ կեդրոնական բանտ։

Շաւարշն ալ այս ձեւով ազատեցաւ։

ՎԵՐՋ

(6)

(Թարգմանուած Պոլսոյ «Ջէմաթ» թերթի մարտ 30, 31 ապրիլ 1. 2, 3, 4, եւ 5 թիւերէն)։

ԽՄԲ.— Շ. Միսաքեան յաջորդ շաբթու իր լուսաբանութիւնները պիտի հրատարակէ այս յուշերուն առթիւ, բանալով զանազան ծալքերը անցեալ դէպքին։

«Պատառ մը Հաց»

ՄԱՐՍԷՅԼ. 11 ապրիլ — ...

... Ահա թէ ուրկէ ծնունդ կ'առնէ «Պատառ մը Հացի» գաղափարը ... յորովին չքաւորները ... հաց տալով մեր ակատուական պարտականութիւնը կատարելով մէկտեղ, ազգասիրական ամէն ճիչերը մարդասիրական գործ մը կատարելու գոհունակութիւնը պիտի ունենայինք։

«Պատառ մը Հացի» կազմակերպութիւնը գոյութիւն ունի բոլոր երկիրներու մէջ զանազան անուններով։ Օրինակ, մեզ հովանաւորող երկիրը, իր պետական օգնութեան, անգործ ... Ներքին, Հիւանդանոց, անկելանոց, Կ. Խաչ, Աղքատախնամ ... եւ «Պատառ մը Հացի» գործը որ ազգակից հաց եւ տաք ապուր կը մատակարարէ անօթիներու.

Նման կազմակերպութիւն մը որ ...

ՄԱՐՏՕ—ԿԱՐՕ

... Համար մտայնութիւն ... Ընդհանրապէս, ... հաստատութիւններէն իւրաքանչիւր պիտի մտածէ թէ ինքն է միայն պատասխանատուն, հետեւաբար ուրիշ ... Մենք կը հաւատանք թէ բոլորդ ալ ...

Անուն թէ բոլորն ալ ... «Պատառ մը Հացի» ...

ԶԱՒԷՆ ԱՐՔ. ՄԻՒՍԷՐԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄԲՈՍԻ ՄԵՐ Ա. ԽՐԹԸ

... ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ... խմբապետ ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ...

ԽԱՂԱՑՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՏՈՍ·ՔՈՅԵՒԱԿԻ

Դրեց՝ ՐԱՖՖԻ

...

Երգելով հետեւեալ երգը.

Արեգան երգեց.

«Լոյս կացին, դրան տակին.
«Ներ ա՛ռ կախէ մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա։

Ընկեր պատասխանեց

Պոչն էրկէն ա անիրաւին.
Ջի պարտկուի մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա։

Արեգան շարունակեց.

«Ներ ա՛ռ, զա՛րկ իդա քարին,
«Պոչը կտրէ՛ անիրաւին,
«Որ պարտկուի մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա»։

(Շար.)

ԱՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ֆրանսայի ճակատի նախկին կամաւորներու Միութեան վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն, որ յառաջիկայ երկուշաբթի 22 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 9ին, անպայման ներկայ գտնուին Մէթրօ Էտուալ Ն. Ա. լէֆէն մօտ, մասնակցելու համար Զ. Ո. Միութեան կազմակերպած յաղթական կամարի այցի երթին:

Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան Նախագահ
Հ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆ

Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի այցին:

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը խնդրէ իր ընկերներէն, համակիրներէն, ինչպէս նաեւ ազգային կազմակերպութիւններէն, մասնակցելու համար Անծանօթ Զինուորին այցի թափօրին, ներկայ գտնուիլ յառաջիկայ երկուշաբթի առաւօտեան ժամը 9ին, Մէթրօ Էտուալ Ն. Ա. լէֆէն մօտ:

Վարչութիւն Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին

ՑԿԱՌՈՒՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅ ՈՐԲՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ *ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ* ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԼԻՈՆ, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը *8.45ին*, Գ. Թաղապետարանի սրահը

ՖԵՍԻՆ, այս կիրակի երեկոյ ժամը *8.15ին*, Հ. Թ. Դ. ՏԱՆ մէջ:

Ս. ԷԹԻԷՆ, *22* Ապրիլ երկուշաբթի, կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ *2.30ին* սովորական սրահին մէջ

12 պատկերներ ոգեւորական - ազգային - գեղարուեստական

կը ներկայացուի *ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՆՆԵՐԸ*

Մուտք՝ 4 եւ 3ֆրանք:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԻՀԱՆԴԻՍԻՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴԸ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ — **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն: Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն: ՕՐ. ՆԵԼԼԻ ԿՕԹԻԷ՝ թաւջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Փ. ՊԱԺԷՕ, Hautbois (*թաւսրինգ*)*, Օփերայէն: Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն* (orgue) *Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ:*

Կը մասնակցին նաեւ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւ ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին: — Տոմսերու ժամանակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին Սալօն Մազընոյի շէնքի սրահին մէջ 88 - 90 Rue d'Aubagne

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. *ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ*, ՏԻԿ *Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ* ԵՒ *ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ և Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը շատ ծանր է: Կը կարծուի թէ այլեւս կարելի չպիտի ըլլայ չարունակել պնչուորական դիկտատուրան, եւ կամ աւելի պիտի խստանայ: Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է զօրքը, իբրեւ պղուշական միջոց: Զրոյցի մը համաձայն, նոր դահլիճը պիտի կազմէ նախկին նախարար Պ. Թաղալով, Պէլկրատի պուլկարական գեսպանը: Իսկ եթէ Թագաւորը ուզէ շարունակել պնչուորական դիկտատուրան, այն ատեն պիտի կանչուի, Զօր. Թատեւ, հրաժարեալ դահլիճին կրթական նախարարը:

Ցանկովի եւ Կէօրկիեւի ձերբակալութեան պատճառը այն է որ, երկու նախկին վարչապետները բուռն պայքար կը մղէին դահլիճին քաղաքականութեան դէմ: Առաջինը կ'ուզէր վերահաստատել կուսակցութիւնները, որոնք օրէնքէ դուրս հռչակուած են:

Թագաւորը եւ Թագուհին կը պատրաստուին արտասահման մեկնիլ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ Փարիզ հասաւ ալքի օր, եւ ընդունուեցաւ բարեկամներու կողմէ: Առողջութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր, իբրեւ զգուշութիւն: Նախկին վարչապետը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ՆՈՒԱԶԱԾ է, համաձայն Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին տեղեկագրին: Ապրիլ 6էն 13 շաբթուան պակսած են 8894 նպաստընկալ գործազուրկներ: Մարտ 1էն ի վեր գործ գտած են 37,000 հոգի.

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԶԻԱՐՇԱՒ (ուխիսիքէյք) հաստատելու համար, օրինագիծ մը կազմած է Ներքին նախարարը, որ երէկ իսկ յանձնեց կառավարութեան:

190 *ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ պաշտօնանկ եղան Նիսի մէջ, գործադուլի մը հետեւանքով: Թղթատարական նախարարը նոր պաշտօնեաներ ղրկեց Փարիզէն եւ Լիոնէն: Մեծ յուզում կը տիրէ պաշտօնէութեան մէջ:*

300 *ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ պաշտօնապէս բացուեցաւ հինգշաբթի օր, Պալիս, Ելյուայի պալատին մէջ: Պոլսոյ կուսակալը, Մուհէտտին Իւսթիւնտաղ, այս առթիւ ճառ մը խօսելով, բարի գալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն: Ետոյ խօսեցան Լաթիֆէ Պէյիր, Թրքուհիներու միութեան կողմէ եւ Իշխանուհի Րաթիվիլ: Ժողովին բացումը կատարեց Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, Տիկին Էշպի, պարզելով կանանց շարժման ընթացքը: Ժողովը շնորհակալութեան բանաձեւ մը քուէարկեց ի պատիւ Աթաթիւրքի, որ կը համարուի ազատարարը թրքուհիներու*

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ տոմսը ասոր մասերու բաժնելով ծախելէ յետոյ, բուն տոմսակն ալ ծախած ըլլալով, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ դրամատուն մը, Լիլի մէջ:

ԱՂՋԻԿԸ ԱՂՋԿԱՆ ՆՇԱՆՈՒԱԾ — Պոլսոյ պատժական ատեանը ապրիլ 17ին լսեց շատ հետաքրքրական դատ մը: Պայան (օրիորդ) Ալիշէ դատարան ներկայանալով, գանգատեցաւ թէ իր նշանածը՝ պայ Ասեան, պարզապէս աղջիկ մըն է, ազամարդու հագուստով: Ասեան միւսքը գրած էր անպատ ամուսնանալ իրեն հետ, եւ նոյնիսկ սպառնական նամակ մը ուղղած էր

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ, 1500 հոգի, խանդավառ ընդունելութեան արժանացան Հռոմի մէջ: Այս առթիւ ընդունելութիւն մը սարքեց նաեւ Պ. Մուսոլինի եւ Ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի վարչութեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ա. Սիմոնեանի եւ իր ընտանիքին իրենց փոքրիկ զաւկին մահուան առթիւ:

Կոմիտէս փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆր. կը նուիրէ Յր Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

21 *Ապրիլ Կիրակի* St. Julien*ի խաղավայրը: 1.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Մարսէյլի մասնաճիւղը Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Վիէնի դէմ: 2.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Թուլոնի Ա. խումբը* Sporting Club Aiglon*ի դէմ: 3.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Բ. խումբը իր* Junior *խումբին դէմ:*

Հաղորդ. միջ.— Առնել 7 — 8 թիւ հանրակառքեր եւ իջնել 8 թիւի վերջաւորութիւնը, ուրտեղէն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտները պիտի առաջնորդեն դաշտը:

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ՝ Կաթող. պատարագ՝ Գարեգին արքեպիսկ. եկեղեցական արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ պիտի քարոզէ ըստ հետեւեալ յայտագրութեան.—

19 ապրիլ Աւագ Ուրբաթ, Փօմօն:

20 Ապրիլ Աւագ Շաբաթ (Ծրագալոյց) Սէն ժէրոմ:

22 Ապրիլ Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սէնթ — Անթուան:

28 Ապրիլ Նոր Կիրակի, Սէն Լու:

Եւ յաջորդաբար Պուլվար Օտտօ, Սէնթ Մարկրիթ, Պոմպաներ Յրէզ եւ *այլ շրջակայ քաղաքներ:*

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameane, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 21 Avril 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2786

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՄԻՒՍԸ

Ցածցեր է կ'երթայ աշնան արեւը,
Ա՛լ չեն առներ աղՖատ մարդուն բարեւը,
Ցաւերս չեն ֆաշեր յեռներ, ձորերը:
(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ)

.. Դեռ քանի՞ տարի, այսպէս գլխիկոր, քքքրելու համար յի-չատակը այն սարսափներուն որ կը կոչուին Ապրիլեան Արհաւիրք:

Սիրտերը կը խռովին, հոգիները կ'ընդվզին, եւ, տարուէ տա-րի, նոր խոց մը կը բացուի:

Իսկ այս տարի, քսանամեա՛կ է արդէն,— լման քսան տարի այն օրէն, երբ անգերազանցելի դազանը արիւն լակեց ամբողջ իր երկրին տարածութեան վրայ, սանձակոտոր կատաղութեամբ: Անարգել, անվրդով:

Կը գրե՛նք, կը գրե՛նք, պատմել կուտանք ու կը ժողվենք մէկ կը միւսէն քսաննելի գրուագներ, բայց դեռ չէ սպառած չարքը: Դեռ լրիւ չէ ցեղասպանութեան, որ պիտի գտնէր այս ժողովուրդին հարազատ Աստուածաշունչը:

Դէզ մը յուշեր տպուեցան այս էջերուն մէջ: Ուրիշներ կարգի կը սպասեն տարիներէ ի վեր:

Պարբերաբար, մէջտեղ կ'ելլեն հասակ նետած «մնացորդներ», պատմելու կամ գրելու համար ինչ որ տեսան:

Այսօր իսկ, երիտասարդներ են որ լեցուցած են «Յառաջ»ը, առանց կանխորոշ ծրագրի, պատահաբար քով քովի եկած:

Կան ալ որ, գրքի վերածեր են իրենց յուշերը, կամ ալ - ձախ ինկած, միջոցներ կը փնտռեն, հատո՛ր մը հրատարակելու համար:

Այդ բոլորը պիտի բաւէի՞ն ամբողջացնելու ցեղասպանութեան, իբրեւ ժառանգութիւն մը սերունդէ սերունդ:

Ամէն պարագայի մէջ, անոնք պիտի ծառայեն իբրեւ հում նիւթ, իբրեւ Թանկագին առարկայ, վերակազմելու համար մաւ-քական պատմութիւնը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին անհետման, սկսեալ 1915էն.

Միայն թէ, այդ եւս ժամանակ է որ փորձուին զէգիրա վերլուծման, փոխանակ հատուածներ արձակելու եւ նկարի, յար-կան արժանավայելութիւնները մաւնելու:

Սպասե՞նք: Անշուշտ Միակը է եւ յիշատակի տարեդար-ձը աւելի քան մէկ միլիոն զոհերու:

Բայց, մենք անոնց յիշատակը նսեմացուցած պիտի ըլլայինք, եթէ անվերջ տրէինք այն հոգաբանութիւնը թէ «խաբուեցանք եւ ջարդուեցանք»:

1915էն առաջ ալ կը ջարդէր Թշնամին, ինչպէս պատրաստ է նորէն ջարդելու, իբրեւ պաշտօնական աւանդութիւն:

Մեր ճակատը բաց եւ մէջքը ամուր մնացին, այդ ջարդերէն յետոյ, իսկ այսօր շատ աւելի զօրաւոր պէտք է ըլլայ մեր բարո-յական կորովը, քանի որ սերտած եղանք — եւ չարաչար— խմաս-տութեան բոլոր դասերը:

Հայաջինջ սարսափներէն անմիջապէս վերջը, բայց մանա-ւանդ քսան տարի վերջը, գերագոյն մեղքը գործած պիտի ըլլա-յինք մենք, եթէ տակաւին տեւէր միայն եւ միայն ջարդուած ըլ-լալու նկուն, արգահատելի արամադրութիւնը:

Ու դեռ ուրիշ տարրական գիտելիք մը, որ պէտք է չէշտուի մէկ սերունդէն միւսը:

Եթէ երէկ համոզուած չէինք, այսօր այլ եւս աններելի է վի-ճիլ թէ՝ Թշնամին յառանց մշակած էր իր ծրագիրը, կազմակեր-պուած եւ մեթոտիկ դաստուրումով:

Ան լուռ ու մունջ կը գործէր համիտեան շրջանին, երբ արտա-սահմանի գործիչները եւ կազմակերպութիւնները ճակատամարտի բռնուած էին ճիշդ այսօրուան պէս:

Ան կը յղանար ու կը ծրագրէր — միշտ լուռ ու մունջ — երբ մենք բարեկամի մը վերածեր էինք Թուրքիոյ հայկական կեանքը:

Եւ արթուն էր ան ու կ'որոճա՛ր, երբ ճակատագրական հյէ... մը հասեր էինք մենք, ամբողջ աշխարհ բռնկած ըլլալով:

Ու մինչ ան իր հայաջինջ հրահանգները կը հաղորդէր մաս-նաւոր գործակալներու միջոցաւ, նոյն իսկ չվստահելով իր կու-սակալներուն եւ կառավարիչներուն, հայկական արտասահմանի գործունէութիւնը դարձած էր բոլորովին բաց գիրք մը, ընդա-րձակ յայտարարութիւններով եւ ... բիւզանդական վէճերով:

Այսօր ալ, ահաւոր եւ աննախընթաց փլուզումէն քսան տարի վերջը, տարբեր չէ պատկերը:

Կրնայինք ըսել թէ շատ աւելի մռայլ է եւ ըմբոստացուցիչ:

Քսան տարի առաջ, գոնէ պատրանքն ունէինք համաձայնած ըլլալու կարգ մը հիմնական հարցերու մասին:

Այսօր այդ սփոփանքէն ալ զրկուած ենք:

Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ մէկ միլիոնին հետ, մեր քաղաքական գիտակցութիւնն ալ կորսնցուցեր ենք:

Ցածցեր է կ'երթայ աշնան արեւը,
Ա՛լ չեն առներ աղՖատ մարդուն բարեւը...

Ի՞նչ յաւակնութեամբ կրնայինք սպասել ուրիշի բարեւին, այս պղտոր... վրայ, երբ ոչ իսկ իրարու բարեւը կ'առնենք:

Փոփոխութիւն մը, դա՛րձ մը մէկ սերունդէն միւսը, թէ՛ հո-գեպէս եւ թէ՛ իբրեւ ուղեգիծ: Գոնէ մնացորդաց մնացորդին ինք-նապաշտպանութեան առթիւ, որ նոյնքան խախուտ է, որքան ե-զաւ մայր գանգուածին պաշտպանութիւնը, քսան տարի առաջ, թէ բարոյապէս եւ թէ ֆիզիքապէս:

Շ.

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԴԱՀԱՆԴԻՍԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒ-ՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ (Տես Դ. էջ):

Ծանօթ — Նկարին հեղի-նակն է Պ. Մ. Բէդալեան:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ կը հրատարակուի չորեքշաբթի, 24 ապրիլ, ...ուն արձակուրդի առթիւ

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵԼՔԻ ՄԸ ՉԵՆ ՅԱՆԳԱԾ ԴԵՌ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Փարիզ հասած է Պ. Լիթվինով, եւ թէ այս առթիւ պիտի նշանակուի ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութեան նա... խոսքին: Այժմ կը հաստատուի որ ոչ միայն կանխահաս ... տեղեկութիւնը Պ. Լիթվինով Ժընեւէն ենթաշրջան ... Գաղէ, չզեկուեց ... Մոսկուա վերադառնալու համար: Արդարեւ, տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած փոխադարձ օժանդակութեան դաշինքի մասին: ... Պ. Լավալ Ժընեւէն վերադառնալէ յետոյ մանրամասն տեղեկութիւններ ... Պ. Ֆլանտէնի: Ուրբաթ օր ալ նախարարական խորհուրդը կրացեց ... արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ ... Բայց, հաստատուեցաւ որ ... ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը: ... Փարիզի խորհրդային դեսպանը ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ անոր խորհրդականներուն հետ: ... Երկու երկիրներն ալ բաղձալի կը գտնեն ... փոխադարձ օժանդակութիւնը, բայց, մինչ Մոսկուա կ'ուզէ որ անմիջապէս, ... Ֆրանսա կը նախընտրէ ... Ֆրանսական ... Լոքառնոյի ... Գերմանիա ... Լոքառնոյի դաշինքը խախտած պիտի ըլլայ ... Անգլիան ալ կրնայ Գերմանիոյ օգնութեան ... Ֆրանսայի դէմ ... Անգլիա ... 48 ժամէն Ժողովի ... 10 15 16 եւ 17 ... ըլլալու, ... արամադրելի ... միջոցներ ձեռք առնել նախայարձակ պետութեան դէմ ...

Թուղթը կ'առարկէ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ ... Ֆրանսական ... երկու օրուան ընթացքին (մինչեւ որ ... Սովետ ... Ֆրանսայի ... հիմնուիլ:

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուա վերջ ի վերջոյ պիտի ըմբռնէ որ ... համար: Ֆրանսա իր կարելին ըրած է, համաձայնութիւնը իրականացնելու ... Մոսկուայի ... Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ ... ներ, որուն Թուականն ալ անորոշ կը մնայ, մանաւանդ որ, քաղաքապետական ընտրութիւնները պիտի կատարուին մայիսին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

M. N. O. շարքը ապրիլ 24էն մայիս 1

Անցեալ օր, թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, հաղորդած էինք թէ կարգը եկած է ինքնութեան թուղթերու նորոգման նոր շարքին, M. N. O.: Այժմ ... օտար աշխատաւորները որոնց մակա-նունները կը սկսին M. N. O. տառերով, պէտք է դիմեն կատարեն ապրիլ 24էն (չորեքշաբթի), մինչեւ մայիս 1 (չորեքշաբթի). Փարիզի մէջ՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններէն՝ 7, Rue de Jouy. Գրասենեակները բաց են ժամը 8էն 14.45, առանց ընդհատման: A.—L. շարքին պատկանողները պէտք է ներ-կայանան իրենց տուաջին այցելութեան առեն նշանակուած թուականներուն:

M. N. եւ O. շարքին պատկանող այն օտարականները որոնք չեն ներկայա-նար նշանակուած պայմանաժամուն (ապրիլ 24 — մայիս 1), ինքնին կորսնցու-ցած կ'ըլլան իրենց աշխատանքի արտօնագրի վերանորոգման իրաւունքը:

Միայն Փարիզի մէջ 20-25000 օտար աշխատաւորներ պիտի զրկուի՞ն

«Փըթի – Փարիզիէն» երկար յօդուածի մը մէջ քննելով գործադրութեան ... միջոցները ... օտարականներու դէմ ձեռք առնուած ... — 1932 օգոստոսէն ի վեր, երբ ... օրէնք մը 10 ... տոկոսի համեմատութիւնը ... օտարականներ գրելէ ... մէջ, « ... աշխատող օտարականները ... Գալով անոնց որ աշխատաւորի արտօնագիր ունին տակաւին — եւ հետեւաբար ... — անոնք ՍԷՆի նահանգին հինգ միլիոն ... 90,000 — 100,000 հոգի: Արդ, ... կը կատարուի այս կարգի աշխատաւորներու կացութեան մասին, ... Իւրաքանչիւր ... վերաքննութեան ... գործակցութեամբ գործադրութեան նպատակի ... Ո՞րքան օտարականներ ... 20,000 — 25,000: Այս թիւէն անդին, ... Ֆրանսա հասած են աւելի քան տասը տարի առաջ, ... Ֆրանսուհիներու հետ ամուսնացած են կամ ... որոնք ֆրանսական հպատակութիւն խնդրած են իրենց զաւակներուն համար, եւ կամ քաղաքական փախստականներ, որոնք բացարձակապէս չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ: Ուրեմն, քանի հազարի չափ տեղ պիտի բացուի, բայց ոչ աւելի, ՍԷՆի 200,000 գործազուրկներուն դիմաց:

Թերթը յետոյ կը խօսի հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրներու մասին.

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մէջ ինքնութեան թուղթերու նորոգման կարգը եկած է անոնց որոնց մականունները կը սկսին C. տառով: Դիմել միեւնոյն պաշտօնատուն, 21, Rue Edmond - Rostand, ապրիլ 23էն (երեքշաբթի) ապրիլ 27 (շաբաթ): Դրուած թուահամարին համաձայն, դիմումները պէտք է կատարուին հետե-եալ կարգով.— թիւ 750էն 900, երեքշաբթի, 23 ապրիլ, թիւ 901էն 1050՝ չո-րեքշաբթի, 24 ապրիլ, թիւ 1051էն 1200՝ հինգշաբթի 25 ապրիլ: Թիւ 1201էն 1350՝ ուրբաթ, 26 ապրիլ:

Նոր վիճակախաղ եւ յաւելում Ազգ. Վիճակախաղութեան պարգեւներու

Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օր վաւերացուց ... մէկ ծրագիր, որով պարգեւատր ձեռնարկ մը կը հաստատուի ... 300 միլիոն Ֆ.ի վիճակահանութիւն Ֆրանսայի մէջ: Ծրագիրը կը նախատեսէ 300 միլիոն Ֆ.ի ... Նոր ձեւ ... համար, ... պիտի ... կազմակերպուի 100 միլիոն ֆրանքի ... մէջ, յունիս 30ին: ... 50 ֆրանքի եւ ... պիտի կատարուի յունիսի վերջին կիրակին, «Կանն ... Վիճակախաղը կազմակերպուած է Իբրահիմ... Լիբանանի ...

Նախարարական խորհուրդը ... 100 միլիոնի փոխ ... Ազգ. վիճակախաղութեան մէջ — ... 120 մլ. ֆրանքի ... 20 ... պիտի ... երեք միլիոնի եւ 20 ... 72 ... 60 ... 7րդ ...

Խումբ խումբ դատապարտութիւններ Սեղանիկի մէջ

Տրամայի զինուորական ատեանը ... 71 ... երկու ... եւ երեք հրամանատարներ: Ուրիշ 71 ըմ-տապարտեց ... մինչեւ քսան տարի բանտարկու-թեան:

Սելանիկի զինուորական Ա. ատեանն ալ ... 52 ամբաստանեալներ, Տէմիր Հիսարէն Երկու ... 18 ամբաս-տանուեցան մշտնջենական բանտարկութեան ... 60 երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ ... 250 վկաներ եւ 60 փաստաբաններ: ...

Մէթաքսա ...

— Նախկին Թագաւոր Ծորժիոս ... թիւն գտաւ ... կղզին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐ – ԱՅՏԸՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ գնուեցաւ թրքական կառավարութեան կողմէ, 1.800.000 թրք. ոսկիի: Գիծը ունի 610 քիլոմեթր երկայնութիւն: Փո-խարժէքը պիտի վճարուի ներքին փոխառութեամբ. 7 առ հարիւր տոկոսով եւ վճարելի 40 տարիէն:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Լոնտոնէն 3000 քիլոմեթր հե-ռաւորութեան մը վրայ: Կը կարծուի թէ կեդրոնը կը գտնուի Փոքր Ասիա:

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ փրկելու պատրուակով չէնք գրաւեց մը բացած էր ոմն Գուզանէ, 45 տարեկան, Շան գ'Էլիզէի վրայ եւ խոշոր գու-մարներ կը շորթէր. Ապահովութեան տեսչութիւնը քննութիւն բանալով, ձեր-բակալեց խաբեբան եւ հաստատեց թէ նախկին դատապարտեալ մըն է.

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը յանձնուեցաւ ... ... Թօշեւի որ դեսպան եղած է Վիէննայի եւ Պելկրատի մէջ: ... պիտի բաղկանայ զինուորականներէ: Պատերազ-մի նախարար ... պիտի յանձնուի նախորդ վարչապետ Պ. Զլատեւի:

ՖՈԼԱՆՑ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ անտանելի դարձած է, կը գրէ «Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը. իբրեւ հետեւանք մեծ ... օրէնքի ... Արդէն իսկ հեռացած են բազմաթիւ Ֆրանսացիներ, Յոյներ, Մալթացիներ եւայլն:

ՄԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՇԱԿ հաստատեց Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը, 33ի դէմ 17 ձայնով: Այն աշխատաւորները որոնք 65 տարեկան են, ամսական 30 տոլար (450 ֆրանք) թոշակ պիտի ստանան: Կառավարութիւնն ալ իր կողմէ 15 տոլար պիտի վճարէ: Անոնք որ 65էն վար են, մինչեւ 85 տոլար պիտի ստա-նան գործատէրերէ եւ բանուորներէ ...

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՓՈՔՐ – ՎԱՐՁԱՊԵՏԸ ունկնդրութեան ընդունելով Պ. Մուսո-լինիի կողմէ, անոր ներկայացուց 80.000 հոգիէ բանակի մը ծրագիրը, երկրին պաշտպանութեան համար:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ կը շարունակէ իր աշխա-տանքները Պոլսոյ մէջ. Առջի օր գրաղեցան կիներու զինուորական ծառայու-թեան հարցով: Այս առթիւ բուռն վէճեր ծագեցան: Քննեցին նաեւ կիներու վաճառման խնդիրը: (Արդեօք հարցուցի՞ն թէ քանի հազար հայ աղջիկներ եւ կիներ կը գտնուին թրքական հարէմներու մէջ...):

ՀԱՒ ՄԸ Կ'ԵՐԳԷՐ...

Փարիզի բանուորական խաղաղ մէկ թաղին մէջ, փողոցին անկիւնը, ճամբուն վրայ, այսօր, Հաւ մը կ'երգէր՝ արեւէն գինովցած.

— Կա՜ — կա՜ — կա՜ ...

Կանգ առի եւ խօսեցայ.

— Զո՜ւր է, հաւա՛նկ, զո՜ւր է, այդ ձայնովդ դուն չես կրնար մտնել Քոնսէրվաթուար։

Հաւը գլուխը ծռեց նարկիսի մը պէս եւ ինծի նայեցաւ մէկ աչքով, ճիշդ ինչպէս մարդ մը, որ մէկ աչքով կը նայի՝ երբ հեգնել ուզէ քեզ։ Ցետոյ շարունակեց իր երգը, արեւէն գինով.

— Կա՜ — կա՜ — կա՜ ...

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, անո՜ւշ էր հաւուն եղանակը եւ մտերիմ։ Հին ձայն մըն էր որ կը փրթէր հոգւոյս խորքէն։ Լար մըն էր, որ կը թրթռար յիշատակներուս անտառին մէջէն։

Բանաստեղծութիւն մըն էր, որ կու գար Հայրենի գիւղէս։

Արդարեւ, ինչպէս հէքիաթին կախարդը, որ իր սրինգին ձայնով պառաւները կը հմայէ ու վարդեր կը բանայ Շամիրամեան պարտէզներու մէջ, այնպէս ալ այս խաթուն հաւը, իր բնական ձայնով, պարզուկ եւ անարուեստ, վառեց զգայարանքներս ջահերու նման, պարուրեց զիս տաք անուշահոտութեամբ մը, հալուեցուց զիս ինչպէս սաթեա մը, եւ ես հեծայ Բեգասին վրայ, սրարշաւ անցայ շողակաթ ջուրերու եզերքէն եւ գունաւառ դաշտերու մէջէն, մինչ բազմաձայն նուագներու եղանակներ, գետ կազմած, կը զարնուէին լսողութեանս։

Ես, Բեգասի խոյանքով, ճեղքեցի անցայ ժամանակը եւ իրականութիւնը։

X

Ահա, մեր լեռներն են, պարուրուած մշուշի մը մէջ, որ պատրանքը կուտայ աղջկան մը մերկութեան։

Ահա, մեր ջուրերն են, որ ջահերու նման կը փշրուին բլուրներէն ի վար։

Ահա, մեր լոյս — աղբիւրներն են, որ կ'երգեն իրենց փղոսկրեայ սրինգներուն մէջէն, այգիներուն վերեւ։

Մեր գիւղե՜րը, իրենց գլխուն վրայ գրած արեւափառ ժամ մը իբրեւ ջահթալ — թաղ, տեսէ՛ք, ի՜նչպէս, այգիներու եւ մրգաստաններու մէջ կանգնած, ի՜նչպէս կ'օրհնեն լիութիւնը դաշտերուն եւ արտերուն։

Մեր տունե՜րը, ճերմակ ծեփով ու կարմիր սանիքներով, վարդաշատ փեղկերով եւ առատօրէնք սարփիններով, մեր տունե՜րը, մանանայի պէս սպիտակ ծուխով եւ երկինքի պէս կանանչ գօտիով, մեր տուները կարծես սեղան են նստեր զմրուխտ պարտէզի մը մէջ։

Ողջո՜յն քեզ, հայրենի՛ աշխարհ, կարօտով անուշցած եւ յաւիտենապէս սիրելի։

Ողջո՜յն քեզ, Հայաստա՛ն, մէկ հատիկ ներշնչարան, աշխատանքի հանգիստարան, սառուածներու օրրան, փառքի վկայարան, ազատութեան աղօթարան, երկի՛րդ իմ արմէնեան, ողջո՜յն քեզ, ողջո՜յն, անգամ մը եւս ողջոյն։

Ի՜նչ լոյս է այս եւ ի՜նչ խաղաղութիւն

Անտառներդ աղօթք մը ըսելու ձեւով մտամփոփումի մէջ են, հովերդ երկունքի մը պատրանքով իրենց ընդերքը կը պատռեն։ Իւղի գունդերու նման պտուղը կը կախուի ծառերէն, ոսկեղէն թիթեռնիկներու նման հասկերը կ'ոլորհուին արտերուն մէջ։ Ամբարները կը լեցուին մեղրով, պաստեղով ու ցորենով, եւ սենեակները կը բուրումնաւէտուին խնձորի, սերկեւիլի եւ գինիի հոտով։

Ի՞նչ հրաշք է այս, երկիրդ իմ հայրենի։

Ո՞վ է այն, որ կը վարէ եւ կը տնօրինէ։ Ո՞վ է այն, որուն կը հպատակին ջուրերը, կենդանիները եւ դաշտերու հողը։ Ո՞վ է այն, որուն շունչը կը ծփայ աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան այս աննման համայնապատկերին վրայ։

— Հայ գիւղացին, այն որ, տե՛ս, երբ կը կանգնի արտին մէջ, ցորենը կը հասուննայ եւ ապրշումով հիւսուած պատմուճան մը կը դառնայ ամբողջ տարածութիւնը։ Այն որ, երբ կը կանգնի, այգին մէջ, խաղողը կը խայծի, ողկոյզները կը լեցուին պարթելու աստիճան, այծի պտուկներու նման։

Տարինե՛ր ու տարինե՛ր, հայ գիւղացին է կանգներ այս հրաշք — երկրին մէջ, իր շունչովն է հասուցեր ամբան բերքը, լեցուցեր մառանները, յետոյ հրճուեր ու պարեր է՝ աշխատանքի երգով մը շրթները թրթռուն, ստեղծագործութեան տենդով հոգին յորդուն։

X

... Կար ժամանակ մը, երբ իրականութիւն էր այս ամէնը։

Ո՞վ էր այն, որուն շունչը չորցուց այսքան կենդանութիւն։ Ո՞վ էր այն, որուն ոտքի կոխան դարձան մարդիկ եւ անասունները, գիւղերն ու չէները։

Ո՞վ խլեց մեզմէ այս հրաշալի կեանքը

Ի՞նչու չկան հիմա կալի աշխատանքները, պարի երգերը, հայրենի բնանկարները։ Եւ անոնց կարօտով կսկծուն, մեր հոգին կ'արբենայ յիշատակներով ու մեր զգայարանքները կը յուսավառին պտրիկ գրգռիչներէ. ինչպէս այժմ ամբողջ ներաշխարհս լեցեր է մեր զանգակներուն զօղանջիւնով, մեր ամառնային գիշերներու արեգահարութեամբ եւ մեր անտառներուն սօսափիւնով, աչքերս լեցեր են մեր արշալոյսներուն պատկերներով, ռունգերս լեցեր են մեր մրգաստաններուն անուշահոտութեամբ, մինչ քիմքերս կը գինովցնէ դեռ մեղրի եւ մանանայի քաղցրութեամբ։

Պիտի չմոռնա՛նք քեզ, երկիրդ իմ հայրենի, դուն մեր զգայարաններուն մէջ ես, մեր արեան կրակին մէջ, մեր հոգւոյն շողերուն մէջ։ Պիտի չմոռնանք քեզ, Հայաստա՛ն, դուն մեր երազն ես եւ ամէն օր կ'երեւիս մեզի, մենք կ'ապրինք ու պիտի ապրինք հին փառքերդ, հին օրերդ, հին ուրախութիւններդ։

Անմահ յիշատակ մը բաւական է՝ գինովնալու համար քու անունովդ։

Հայրենի՛ք, հայրենի՛ք, Հայրենի՛ք...

... Հաւ մը կ'երգէր։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ադաղակ

O Satan, ayez pitié de ma longue misère.
Ch. Baudelaire

Վերադարձայ աքսորանքի ճամբաներէն տխուր,
Ու քայքայուած գրտայ դալար սեմն օճախիս իմ անգին։
— Ամրապնդէ՛ իմ Ցոյսըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

Ապստամբ յոյս՝ այրիացա՜ծ, եւ պարտէզներս ալ բարի.
Ու խեղդամահ՝ երգն է լռած դրկից խնդալի աղբիւրին։
— Ամրապնդէ՛ Բազուկըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

Մոռցած են խո՛ր ձորերու մէջ իմ բռնիկներըս մատաղ,
Ու քոյրերուս նայուածքնեէն՝ վառած կիրքերն իրենց հին.
— Ամրապնդէ՛ իմ Հոգիս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

Շատոնց մեռած է խեղճ կինըս մօրացկանի մը նման,
Սակայն աչքիկըս դեռ կ'ապրի՝ իր խենթութեամբ ցաւագին։
— Ամրապնդէ՛ իմ Սիրտըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

Կազկանձումներ կը լեցնեն քու մեհեանըդ ոքբազան,
Ու բագինըդ՝ թաւալգլոր, դարձած է որջը մեղքին։
— Ամրապնդէ՛ Հաւատքըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

Ո՞վ, հիմա ո՞վ պիտի բերէ հոգւոյս պատ մը սփոփանք,
Ո՞ր արեւուն շողը պիտի տաքցնէ խոցն իմ կուրծքին։
— Ամրապնդէ՛ իմ Տենչըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին։

ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(1919)

Ներշնչում Ապրիլ 11ի

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Ո՞վ էք դուք որ առանձնութեան այս վայրէն
Կ'անցնիք պղպջատ բրաւնցքներու մէջ սեղմած՝
Վիրէ՛ժն հուժկու, եւ բմբռնտ կա՛մքն երկաթէն։

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Մրրրիկնե՛րն ենք յորդահոսան եւ ճնշուած
Մեր ատրաշէկ պոռթկումներո՛ւն ասպաքէ.
Եւ շանթե՛րն ենք, եւ կոհակնե՛րն ամպամած.
Եւ ընդվըզող շաչն ահարկու եւ անտէր՝
Թամինեո՛ւն, որոնք հրդաբո եւ սոնքած
Սուլումներով կը քերեն դէմքն հողմաւեր
Մառախլապատ ավկէտններուն փորթոլկած։

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Դուք չըգրտա՞ք անդրաշխարհին մէջ հրզօր
Մռնացօնքի յուզիչ պահերը բերրի,
Եւ անդո՛րրն այն՝ զոր կ'առթէ Մահն տխուր։

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Ո՛չ մէկ երկինք որ Աստուծմով է առլի,
Եւ ո՛չ մէկ հող ուր կ'իշխէ Մահն անվախճան՝
Գիտցի՛ր քերող, որ մեր ոսկրոտ եւ յուշրի
Անդունդ հոգւոյն կրցաւ եւ ո՛չ իսկ բուրեան
Սիւքերու եեշտ օրրել հանգչումն անուրջի.
Կ'ապրինք մենք դեռ, զերր խօլ կայծակն անվաշան
Երբ կը պեղէ ամտառին սիրտը վայրի։

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Նիհա՞ր էք դուք, եւ կմախքի՛ պէս տժգոյն,
Ե՞րբ պիտ' հանգչիք, եւ ե՞րբ գուպարն այս ցաւի
Պիտ' մեղմէք դուք կուրծքին տակ ձե՛ր տոչորուն։

ԱՐՇԱՄԱՅԻՍ ԱՐԱՊԵԱՆ

ԹԱՌ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

Ապա՛ դառնանք մենք արեւին...

Գեր-Արմէնին որ պիտի գայ

Գիշե՜ր, գիշե՜ր,
Ճակա՜տ՝ խաղաղութեան եւ խռովութեան,
Հրթի՛ռ՝ հեկեծներուն հանգուցեալ,
Կալերուդ մէջ, ահա՛ կ'երկնեմ թափառիլ.
Ո՛չ անթացուպ, ո՛չ լապտեր,
Աչուըններուդ հեթանոս՝ վա՜րժ են աչերս քնամերժ,
Խոյակներդ խաւարիդ, կարծես լուսարձակ՝
Ջահերու պէս թոյլ կուտան որ՝
Դիտեմ ընդե՛րքդ մինչեւ, հոլիգոնե՛րդ յարանուն ...

Հեռո՜ւն, ի՞նչ են դրօշներն այս կիսածալ,
Կամ, ո՞վ է այն, որ ալլայլած կը հեկեկայ
Ո՛չ երկինք, ո՛չ սարսուռ,
Եւ ո՛չ ալ դիրքն թշուառ՝ խալխափումին յետադարձ,
Ահա՛ կը քալէ Մէկը, կը սողոսկի՛ օձի պէս,
Եւ, ո՞վ բնազդ անմրափ, թեւին վրայ տարիդիս՝
Սեւ ծաղաւէն մը կապեցի, ինչպէս յամրակը սրտիս

Գիշե՜ր, որքան կ'ուզես մ'թագնէ՛,
Որքա՜ն կ'ուզես բախէ ժահրդ ակմբռնելու,
Ամբո՜ղջ Ապրիլն աչքերուս մէջ յեցուցած՝
Կը տարտղնեմ բանակներդ խաւարուտ ...
Ահա՛ ես եմ, գիշե՛ր Հաշուետու,
Որ Հաշուառուն եմ Ցեղիս,
Եւ, օձիքէդ՝ ամրապինդ բռնած եմ կոկորդդ հազացող ...
Մատներս երկաթուած են, եւ ափիս մէջ՝
Մեռեալներուն քուէ՛ն կայ ...

Որո՞ւ հաշուոյն է, բերդն այդ,
Ամենասե՜ւ, ե՛ւ կապարէն, կրանիթէ՛ն՝
Կուրծքին վրայ իմ Ցեղիս,
Մինչ գե՜տ մըն ալ արիւնի, քովէն կ'անցնի՝
Ձերթ պանթանակը շէնքին ...

Ե՛ս, Հաշուառուն եմ, բաց,
Ցոցիս մէ՛ջն է, Պարտամուրհակ Անվճար՝
Վիրյաւեցեալ ... արիւնի.
Ո՛չ բողոքին, ո՛չ ժամանակ,
Հա՛րկ է պատռես՝ վճարելով Վ.ահագնին,
Ու, Գիշե՜ր, կը-քանդես բերդն այդ արիւնակալ,
Որպէսզի, Ցեղն առնէ շունչ ...
Ե՛ս, մեկնող չեմ, մինչեւ որ,
Գրիչս՝ կարմիր այդ գետին ափունքն մէջր թաթխած,
Ի լոյր կլաւատ մարդկութեան՝
Ես չգրեմ՝ հաշուեփակ ...

Ապա՛, միայն մենք կը դառնանք արեւին ...

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՄՈՒՐԱՏԻ ԿՏԱԿԸ

— o —

Ա՛յ խեղճ ազգս, ինծի կը նայիս ու կը նախատես, որ իմ պատճառովս ամբարտաւան Թուրքը կը սպաննէ քեզ։ Խեղճ ժողովուրդ, եկուր հոս — տես, զէնք վերցուր, զէ՜նք, որ փրկուիս, ուրիշ փրկութիւն չկայ։ Զէնքը կարիք մըն է, անյետաձգելի կարիք մըն է։ Հայ ժողովուրդ, դուն զիս կը հալածես՝ քեզ սպաննողին հետ միացած, անգիտօրէն կը մատնես, կ'ատես, բայց սխալած ես,— եկո՛ւր եւ տես, ա՛յս է փրկութեան ճամբան։ Գիտեմ, վաղը պիտի զղջաս իմ դէմ գործած չարիքիդ համար, բայց ուշ պիտի ըլլայ ...

... Կտակ կ'ընեմ ողջ մնացողներուն, թող Թուրքին չխնայեն, ծեր թէ երիտասարդ։ Անշուշտ կարդացողները պիտի քննադատեն զիս՝ իբրեւ ոճրագործութիւն սիրող։ Եթէ աչքովս տեսածներս եւ ընկերներուս տեսածները՝ տեսած ըլլան այդ քննադատողները, կարելի է մեռելներուն ալ կտակեն, որ վրէժխնդիր ըլլան։

ՄՈՒՐԱՏ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՈՒԺ ՄԸ ԽԱՂՈՂԻ ՀԱՄԱՐ...

Այդ օրը, Ցարեթը մինակն էր իր հօտին հետ, Մաստարայի սարին վրայ.

Անցեալ իրիկունը, իր Թուրք աղան, խիստ յանդիմանութիւնով մը պատուիրած էր, հօտը առանձին արածել եւ լաւ արօտատեղիներ տանիլ։ Տնեցիները (կիները) գանգատած էին թէ կենդանիները լաւ կեր չէին առնար, եւ հետեւաբար, կաթնատուները պակաս կաթ կուտային։

Եւ Թուրք աղան, չար սպառնալիքով մը պատուիրած էր հօտը մինակը արածել եւ լաւ արօտատեղիներ տանիլ ... Ցարեթը հաւակերպած էր։ Հարկադրուած էր հաւակերպիլ։ Ուրիշ խօսք չէր կրնար ըլլալ։ Չէ՞ որ պարզ խօսք մը, չնչին առարկութիւն մը, անմեղ դիտողութիւն մը աղային դժոխք բարկութիւնը պիտի գրգռէին։ Չէ՞ որ ինքը ծառայ մըն էր, ստրուկ մը, իրական գերի մը ... Չէ՞ որ զինքը՝ մեկնող կարաւանէն ետ կեցուցեր էին հաղաւորելու խոստումով։ Ու վերջապէս, չէ՞ որ իր կորսուած ծնողքը զինքը աղային յանձնած ժամանակ, պատուիրած էին հնազանդիլ անոր խօսքերուն, մտիկ ընել անոր խրատները, առանց առարկելու գործադրել անոր պատուէրները ... Մինչեւ որ, «բախտաւոր» օր մը ետ վերադառնային ... Ու Ցարեթը հաւակերպած էր

Առտուն կանուխ, պարտէզներու ցանկապատներուն ներքեւ, լռիկ բաժնուած էր հօտը ընկերներէն։ Ինքը բարձրացած էր սարն ի վեր, ընկերները մեկնած էին ընդարձակ հովիտը

Եւ յուշե՜ր, յուշե՜ր։

Ինչ էր Ցարեթին կեանքը այդ օրերուն։ Մէկ խօսքով — թշուառներուն թշուառը։ Անօթի, մերկ, բոկոտն գլխաբաց։ Ծեծ եւ հայհոյանք ամէն օր՝ եւ օրը քանի մը անգամ։

Շիտակ նստելու համար ծեծ, ծուռ նստելու համար ծեծ։ Լաւի համար հայհոյանք՝ գէշի համար հայհոյանք, — ահա Ցարեթին կեանքը այդ օրերուն

Դեռ չորս հինգ ամիս առաջ՝ երբ իր ծնողքը անծանօթ ուղղութեամբ ճամբայ ելած էին, Թուրք աղան, որ իրենց նախկին ծանօթներէն էր, ասոյին խոստումներով զինքը ծնողքին ձեռքէն առած էր։ «Գլխուս եւ յօնքերուս վրայ պիտի պահեմ, զաւակներուս պէս հոգ պիտի տանիմ, աչքիս լոյսին պէս պիտի նայիմ», ըսած էր անոնց, բայց ... այդ առատ խոստումները՝ հազիւ մէկ շաբաթ տեւած էին։ Շաբաթ մը միայն ու անկից յետոյ Ցարեթը գերի էր դարձած։

Օրերը երթալով սեւցած էին Ցարեթին համար։ Կեանքը դժոխք դարձած էր, աղբիւր իրական դողդոջայ ... Երէկի հեզ ու ազնուաշուք երեւցած ծանօթ Թուրքը — որ իրենց հացովը մեծցած էր — այժմ վագր դարձած էր, վայրենի գազան մը։ Գազան, այո, անզօր ու անօգնական պատանիի մը հանդէպ, որբի մը, անհոգի թռչնիկի մը հանդէպ ... Աշխարհը իր լայնքովն ու խորքովը փոխուած էր, եւ ա՛յնքան շուտ, ա՛յնքան տարօրինակ կերպով։

Ցարեթը, իր տասներկու գարուններու հասակովը մեծ, տարիքոտ մարդու մը հոգիը կ'ապրէր։ Դառն օրերը շատ բաներ էին սորվեցուցեր իրեն, անհերքատելի, արիւնոտ պատահարները իմաստուն էին դարձուցեր զինքը։

Հիմա, մեծ մարդ էր Ցարեթը, տարիքոտ մարդ, տասներկու տարիներով բեռնաւոր։

Եւ ի՜նչպէս մեծ մարդ չըլլար ան, ի՞նչպէս չապրէր տարէց մարդու մը տագնապները։ Չէ՞ որ ամէն ինչ աչքերով տեսաւ, չէ՞ որ դժոխքը ան ձամբ կ'ապրէր այժմ։ Ընդամէնը 4—5 ամիսներու մէջ ամէն ինչ քանդուած էր, ամէն ինչ կործանած, ... աշխարհը տակն ու վրայ եղած էր . .

Ահա սա կանանչազարդ սարը որուն վրայ այժմ կանգնած էր ինքը, մանկութեան օրերուն օրօրանը եղած էր։ Այդ երկինքին տակ ծնած էր, այնտեղ մեծցած էր։ Այդ շրջաններու քնքուշ զեփիւռները շոյած, փայփայած էին իր ճակատը։ Շնչած ու հասակ նետած էր հոն, այդ սարի կուշտին, այգին կեդրոնը, սպիտակ երկյարկանի տանը մէջ։

Ու այժմ, գերի էր դարձած այդ շրջանին մէջ, իր տանը, իր օրօրանին մէջ բանտարկուած էր.

էր երբեմն, որ ինքը, ծնողքին խնամոտ գուրգուրանքին ներքեւ, զոյգ քոյրերուն հետ միասին, այդ այգիին մէջ, ծառերուն եւ որթատունկերուն ներքեւ, անմեղ, անհոգ թռչուններու պէս կ'ոստոստէր։ Շէն ու երջանիկ, ուրախ ու ծիծղուն օրեր կ'ապրէին։ Քանի-քանի տարիներ, այդ այգիին մէջ, այդ սարերուն վրայ, այդ դաշտերուն ու ձորերուն մէջ՝ ցորեկները շէնչող զեփիւռներուն հետ եւ գիշերները աստղերու ու իր հասակակիցներուն հետ երգեր էին, պարեր էին, ապրեր ու վայլեր էին կեանքին բարիքները։

Իսկ ա՞յժմ, — մինակ եւ անօգնական։ Կորսուած էին բոլորը, անդարձ բաժնուած էին բոլո՜րը, բոլո՜րը։

Արգիլուած էր իրեն իրենց տունը մտնել, արգիլուած էր պարտէզը, այգին մտնել, նոյն իսկ «ճիտ» մը խաղող փրցնել ուտելու համար։

Իրենց տունը, այգին ու պարտէզը գրաւած էր Թուրք մը, իսկ ինքը գերի ինկած էր ուրիշ Թուրքի մը քով։ Երկու Թուրքեր, երկուքն ալ ծանօթներ ու նախկին «բարեկամներ»։

Ու այդ օրը, իր բազմազան ողբերգութեանց կարգին, աւելցած էին նոր դառնութիւններ, նոր ցաւեր։

Թուրք աղան երէկ իրիկուան ծանր սաստով մը զրկեց զինքը իր լաւագոյն մխիթարութենէն։ Արդարեւ, իր բոլոր տառապանքներուն քով, գոնէ ունեցեր էր մէկ սփոփանք — իր հօտաղ ընկերները, իր թշուառ բախտակիցներուն հետ ըլլալու, անոնց հետ իր ցաւերը բաժնելու մխիթարութիւնը։

Թուրքին տանը մէջ իր կրած բոլոր ցաւերն ու դառնութիւնները, մինչ ալ, ծառ մը բռած պարտէզներու ցանկապատին ներքեւ թաղած էր, ամէն առաւօտ երբ անուշ ժպիտով մը հանդիպած էր իր ընկերներուն, իր բախտակիցներուն։ Բայց հիմա, այսօր, այդ սփոփանքէն ալ զրկեր էին զինքը։

Կանանչազարդ սարին վրայ, իր հօտին հետ միակ Ցարեթը դառնօրէն կը խորհրդածէր։ Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ծնողքին, քոյրերուն հետ միասին չըգնաց, ինչո՞ւ անոնք զինքը դաւաճաններուն յանձնեցին ու հեռացան։

Ցարեթը այդ օրը իր վշտին ծանրութեանը ներքեւ կարօտով կը փնտռէր մահը։ Փռուած քարերու վրայ, բարկ արեւին տակ, երկար մղկտաց Ցարեթը, լացաւ, նոյն իսկ ծնրադիր աղօթեց, առանց գիտնալու սակայն թէ որո՞ւ կ'աղօթէր։ Ցանկարծ կենդանիները միտքը ինկան։ Գլուխը վերցուց։ Արդարեւ անոնք բաւական ցրուած էին։ Մէկ քանին մօտեցեր էին մինչեւ իրենց այգիին մօտերը, անհրաժեշտ էր ետ դարձնել զանոնք։

Ոտքի ելաւ, երկար ատեն անկողին ինկած հիւանդի մը պէս որ կը կարծէր թէ աշխարհը իր շուրջը կը դառնայ։ Սրբեց իր աչքերուն թացը, շտկեց իր խռնուած մազերը, ձեռնափայտը վերցուց ու քալեց, հիւանդի մը երերուն քայլերով։ Քիչ յետոյ, յանկարծ կանգ առաւ։ Դէմը հասարակ ծառ մը կար — բռինչի ծառ մը։ Այս ծառին հետ — ինչպէս այդ շրջանի իւրաքանչիւր ծառին ու թուփին — խոր յիշատակով մը կապուած էր։

Ցիշեց թէ իրիկունը երբ ամէն մարդ այլ եւս տուն քաշուելու պատրաստուած էր, ինքը, բոլորովին գաղտնի, դուրս եկած էր այգիէն ու բարձրացած այդ ծառին վրայ, սպասելով թէ ի՞նչ ձեւով զինքը պիտի փնտռէին։

Շատ չանցած, պարտէզներու, այգիներու նոյն իսկ մօտակայ գիւղին բնակիչները իրար անցած էին, փնտռտուքի ելած էին աջ ու ձախ։ Այժմ այս դառն օրերուն, այս սեւ օրերուն, նորէն նոյն ծառն էր կանգնած իր դէմը։ Նոյն շրջաններն էին, նոյն դաշտերն ու ձորերը, բայց փոխուած էր աշխարհը, փոխուած էին մարդիկ։ Ինքը, հիմա իրական գայլերուն մէջ ինկած էր։ Ո՞ւր էին իր ծնողքը, իր ազգականները, իր բարեկամներն եւ դրացիները ... Ինչո՞ւ զինքը չէին փնտռեր, չէին հարցներ։

Աչքերը կրկին արցունքոտեցան, շրթները դողդղալ սկսան։ Կարծես իր կորուսեալներուն պատկերները գծուած էին այդ ծառին վրայ։

Քալե՜ց։

Այրող ծարաւ մը կը զգար, բերնին մէջ լորձունքը ցամքած էր, քիմքերը չորցած էին։ Արեւը տապկած էր սիրտը։ Եփած էր իր մարմինը։

Օ՜, կում մը խաղող, քանի մը պտուղ միայն ...

Մօտեցաւ իրենց այգիին։ Խաղողի հասունցած ողկոյզները բարի աչքերով կը ժպտէին արեւին։ Որթատունկերը յղի կիներու պէս ծունկի եկած էին հողին վրայ։

«Կում մը խաղող» այդ բարկ արեւին տակ, իբրեւ որ նախանձելի էր։

Այգին իրենցն էր եղած ժամանակին, այժմ գրաւուած էր Թուրքի մը կողմէ։ Արգիլուած էր իր մուտքը։ Արգիլուած էր անկէ նոյն իսկ պտուղ մը խաղող փրցնել

Կանգնեցաւ այգիին եզերքը, աչ—

Մեր ճակտին գիրը

Ցո՛ւրտ ձմեռուան դէմ այս իրկուան
Նորէն

Տերեւ մ'ալ ինկաւ աշնահար ծառէն,
Տերեւ մը հիւծա՛ծ ու այլեւնաժամ …
Ի՛նչ աշունքի չո՛ր ու տժգո՛յն տերեւ,
Իմ ճերմակ ծոցի՛ս մէջ կը հանգչիմ,
Կեանքէն կ'երգես ինծ, մահէն առած
Թեւ …

Ու ճամբուն ափը մարգարէի պէս,
Մեր ճակտին գրուած գիրը կը մեկնես,
Մեր ճակտին գիրը—ծիծա՛ղ մը անգութ …

Կը հասկնամ քեզ, իմաստո՛ւն տերեւ,
Գի՛ր մեր ճակտի՛ն, այո՛, արդարեւ,
Անթարթ մը լոյս ու անվախճան
Մո՛ւթ …

Ս. ԲԱՐԱԽԵԱՆ

Հ ա յ ր

Մայիսա՛ն երգով, գարնա՛ն թեւերով, իմ հոգին խելառ՝ դէպի քե՛զ կուգայ, քեզի՛ կը թռչի:

Հայրի՛կ, կը զգամ, որ այս առաւօտ, գարունին հետ ոտքի՛ կ'ելլես վերջապէս ու կափուտակի աչքերդ արտասուքով յորդած … դէպի մեզի՛ կը քալես:

Հայրի՛կ, իմ մոլար որդին միակ հանգրուան, միակ լուսնդէն ա՛յն կախարդական, իմ միա՛կ խոհալ. իմ կեանքի իմաստ, իմ սէ՛ր անսահման:

Ծաղիկները բացուեցա՛ն, արտերը հիմա կանա՛չ են նորէն, հովերը նորէն քնքո՛ւշ են այնպէս … Գարո՛ւնն է, գարո՛ւնն է ստանգացորները շուրջ՝ առանց հրացանների թիւլաներուն, գեղեցիկ չէ՞:

[illegible]

Ես քեզի կուգամ հայրիկ …

ՌՈՒԲԷՆ ՅԱՐԴԱՐԵԱՆ

[illegible]

«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ»

— օ —

Ճիշդ քսան տարի առաջ երբ իմ Հայրենիքի անմահական օդը կը ծըծէի, բխուն, յորդուն աղբիւրներու պաղորակ ջուրը խմելով եւ ուխ գաւառներու խաղաղութեան վայելելով, ..անօր նկուղները լեցուած էին ցորեններով, եւ գետ «Կը փնտռուին» վերջ գտած չէր: Կարդով տարին իմ ծննդավայրին՝ Ծ. Գարահիսարցի դաշնակցական հայրիկը, Վեցիկեանը, Գուռնագեանը եւ շատ մը ուրիշներ: Օրէ օր ծանրացան պատերազմական տուրքերը, իրար հրմշտկելով, ժողովուրդը քամելով մինչեւ ուղն ու ծուծը: Հայոց առաջնորդարանը դարձած էր Թրքանոց, ուրկէ կանչը—ներէին ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան փրկարար թափը. Ու ժողովեցին բոլոր զինական պիտոյքները: Առաջնորդ Վաղինակ վարդապետ իր կարելին ըրաւ պահելու համար ժողովուրդին պաղարինը. եւ առաւ մը ան ալ ճամբեցին Սեբաստիա դըկելու պատրուակով … Ժողովուրդը մնաց առանց ղեկավարի, հոգեղանը աւելի մթագնեցաւ, մինչ դահիճները կը սպասէին բարձրագոյն հրամանին, իր ջարդը սկսելու համար:

Սոյսատմը անհամբերութիւն կը պտտէր շաղերուն: Իմ Հայրենի աշխարհս վերիվայր շրջուած էր. ամբողջ [illegible] տուներու մութ անկիւնները կը փնտռէր իր շունչը պահելու համար, որպէսզի օր մը աւելի տոկուն մնայ: Եւ այդ յոյսը, ոգին շուշացաւ իր ճակատագրական գերը կատարելու:

[illegible]

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ՝ մեռնի.
Բայց երանի, որ իր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի.

×

[illegible]

[illegible]

ԱՆԺԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԴԻԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

— օ —

« Այսքան չարիք թէ մոռա —
Նան մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ կարդայ
Հայուն Նախատինքը»:
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

… Կռապաշտ քանիերորդ օրն էինք. — ոչ ոք կը յիշէր: Արեւը իր վերջին ճառագայթները ժողվելով կը կորսուէր հակայ Նեմրութի ետեւը: [illegible]

[illegible]

ԱՐՄԵՆԱԿ ՑԱԿԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Զատիկ

— օ —

[illegible]

[illegible]

ՄԻՍԱՔ — ՄԻՐՁԷ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

կին մէջ այս անուան մօտիկ մէկ տօնի կը հանդիպինք, որուն յաճախ կ'ակնարկուի Շահնամէի մէջ, պարսկական ամանորին՝ Նաւրուզի հետ։ Այդ տօնին անունն է Սադհակ կամ Շապ Սադհակ, որ հրատօն մըն էր եւ կը հանդիպէր ձմեռ։ Դժուար է ցոյց տալ որ եւ է կապ մեր Զատիկին հետ։ Ոմանք ուզած են զայն մօտեցնել պարսկական զէնէթ (զարինե, զոհել) բառին։ Կրնանք բաղդատել զայն նաեւ պարսկական Նայասա բառին հետ, որ մասնաւոր կոչում մըն է, տրուած տօներուն կամ հրեշտակներուն, պարզաշտական կրօնին մէջ։ Մեր ազատ բառն ալ, կ'ըսեն, ծագած է անկէ։ Ագաթան Մանես բացատրութեան մէջ որոշ է դիցաբանական տարրը, որով բառը կ'ուղղուի դիցային կամ Նազա–տանէսաւ յատուկ Մանես. Մեր զատել բառին արմատն ալ նոյնն է ազատի արմատ զատին հետ։ Նմէ ընդունինք, որ զատիկ բառին արմատն ալ ... զատ կամ ազատ բառն է, այն ատեն որոշ կը դառնայ մեր այս բառին մէջ ազատութեան գաղափարը։

Զատիկը չարժական տօն մըն է եւ միշտ կը հանդիպի գարնան գիշերահաւասարի (Մարտ 21) լուսնի լրումին յաջորդող Կիրակիին։ Կրնայ պատահիլ, որ լուսնի լրումը տեղի ունենայ գիշերահաւասարէն առաջ, այն ատեն Զատիկն ալ պէտք է կատարել Ապրիլի լուսնի լրումին յաջորդող Կիրակիին։ Այսպէս ան 35 օրերու տարուբերում մը կ'ունենայ, Մարտ 22էն մինչեւ Ապրիլ 25։ Մեր բոլոր շարժական տօներն ալ կապուած են Զատիկին։

Զատկական հանդիսութեանց մաս կը կազմէ նաեւ կարմիր հաւկիթը, ոչ միայն Հայոց, այլ եւ ուրիշ ազգերու մէջ։ Այդ սովորութեան ծագումն ալ պէտք է փնտռել նախաքրիստոնէական հաւատալիքներու մէջ։ Որոշ է թէ յունական, հնդկական, ճափոնական եւ այլ ժողովուրդներու աշխարհածննդական ժողովրդական ...թեանց մէջ հաւկիթը նկատուած է իբրեւ կեանքին սկիզբը։ Անկէ զատ Եգիպտացիները, Հելլէնները, Հռոմայեցիները եւս զայն կը նկատէին արգասաւորութեան խորհրդանշան եւ ամէն գարնան կը նուիրէին իրենց աստուածներուն։ Հրեաները ու Պարսիկները կ'ուտէին խորոված հաւկիթ։

Կարմիր հաւկիթի գործածութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ Հ. Հացունի, Ժ. դարէն վերջ կիլիկեան իշխանութեան շրջանին Եւրոպայէն մտաւ Հայաստան, քանի որ նախապէս մատենագիրները ... մօտ այդ մասին որ եւ է ակնարկութիւն չկայ։ Յովհ. Երզնկացի (ԺԴ. դար) խորհրդանշական մեկնութիւն մըն ալ կուտայ հաւկիթին՝ իբր օրինակ բոլոր աշխարհին, եւ կարմիր գոյնին՝ որ նշանակէ թէ բոլոր աշխարհս Քրիստոսի արեամբ գնեցաւ։

Զատկի տաբիւ զատ ձուզել եւ մատաղներ կատարել ընդհանրացած սովորութիւն մըն է Հայոց ու Յունաց մէջ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameane, PARIS (13)

▪▪ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ▪▪

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԵՐԹՈՒՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 24 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2787

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«... ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿՍ ԱԼ ԹԱՌԱՄԻ»

Երկուշաբթի գիշեր, 22 ապրիլ, Փարիզն ալ տօնեց ապրիլ–եան տարագիրներու քսանամեակը, Սալ Կավոյի մէջ։

Լեցուն էր սրահը։ Ամէնքն ալ տեղաւորուած էին հանգիստ, թիկնաթոռներուն, օթեակներուն եւ վերնատան մէջ։ Ոչինչ՝ արտակարգ։ Սովորական երգահանդէս մըն ալ կրնար նոյնքան բազմութիւն համախմբել, նոյն սրահին մէջ։

Աչք մը՝ բազմութեան վրայ, եւ խորհրդածութիւններ, խորհրդածութիւննե՜ր, մէկը միւսին կռնակ։

Միայն «ժողովուրդ»ն էր նստած այնտեղ, առանց գլխաւոր ապլիի։

Երիտասարդներ, կիներ, մանուկներ։ Աշխատաւոր, արհեստաւոր. միջին դաս։ Պայտյ բարբառով «ձէնով»։

Հապա ո՞ւր էին տղաները, ազգային ջոջերն ու «հանգամանաւոր» ուսումնականները։

Աղջին եւ տղջին, ցիր ու ցան, աչքի կը զարնէին ափ մը դէմքեր՝ այդ շարքին։ Մեծ մասով՝ կովկասահայ, եւ եթէ կ'ուզէք՝ դաշնակցական։

Բաւական էր հարեւանցի ակնարկ մը նետել, եւ ստուգել որ այդ հազարնոց բազմութեան մէջ, ներկայացուցիչներ չունէին, ոչ հաւաքաբար, ոչ ալ անհատապէս.—

1. Հ.Բ.Ը.Միութիւնը։
2. Միացեալ Ցանձնաժողովը։
3. Երկու օֆիսները եւ Գուլպա Օսմանը։
4. Եկեղեցին՝ ի դիմաց իր հոգաբարձութեան կամ վարչութեան եւ յարակից Մարմիններու։
5. Հայ Տիկնանց Միութիւնը, իր «պետական» Կ. Խաչով եւ միւս ճիւղերով։ Դպրոցասէրը։
6. Հայ Բժշկական Միութիւնը
7. Հայ կղերը՝ իր մեծ ու պզտիկ փիլոնաւորներով։
8. Հայր. Միութիւնները (իբրեւ հաւաքական մարմին).
9. Ազգասէրխնամ Ընկերութիւնը։
10. Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը.
11. Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը։
12. Հօկը, եւ սա հասարակ «Հայաստանի բարեկամները», իրենց երեւելի եւ աներեւոյթ օրկաններով։
13. Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները։

Մնացեալը դուք լրացուցէք, յիշելով բոլոր այն կազմակերպութիւններն ու Միութիւնները որոնք ժողովուրդին անունով կը խօսին տարին տասներկու ամիս։

Մինչեւ անգամ իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին 1915ի մասնաւորական ղոհերուն տարեկիցները, մեռելները, կուսակցական կամ պաշտօնական ընկերները եւ ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր, որոնց անունները կ'իմանաք միշտ, հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Այս պատկերը մեքենաբար յիշեցուց ուրիշ մը,— այն երեւոյթը որ պարզուեցաւ կաթող. նուիրակին գիտական դասախօսութեանց առթիւ։

Ու աչքի առջեւ բերինք այն չքախումբը որ երեք իրիկուն պատիւ համարեց շարուիլ «Փըթի Փալէ»ի բեմին վրայ — իբրեւ թէ կենդանաբանական պարտէզ մը ըլլար — եւ բեմին առջեւ, իբար խառնուած, աթոռ աթոռի փակած։

Կաթող. նուիրակը Էջմիածինէն կուգայ — Հայաստանէ՜ն — իբրեւ կրօնք մը, եւ բնական է որ խանդավառութիւն պիտի յարուցանէր։ Մանաւանդ իբրեւ գիտնական եւ հայրենասէր։

Իսկ այն մէկ միլիոն մեռելնե՞րը որ փռչիացան քան տարի առաջ, հուրով, սուրով, ջուրով, բիրով, բրիչով, կացինով, թոյնով, անօթութեամբ, համաճարակներով,— հայաջինջ սարսափներով։

Ո՞ր աղէտին զոհերն էին անոնք,— Ֆորմոզայի երկրաշարժի՞ն, Հավայի կղզիներու թաթառի՞ն թէ Վեսուվի հրաբուխին։

Եւ ո՞ր ժողովուրդին զաւակներն էին անոնք,— Սեւերնեու՞ն, Զուլուներու՞ն թէ Քիւրտերուն։

Մեռելո՜ց էր,— եւ մէկ հատիկ հայ տէրտէր չտեսանք, բացի հռոմէական վարդապետ մը որ ճառ խօսելու հրաւիրուած էր։

Քսանամեակ էր, եւ Հայկական Փարիզի երեւելիները տասը տարուան մէջ գէթ մէկ անգամ չխալեցան, իրենց տմարդի քէնը խղելու համար։

Ո՞ր մէկը յիշել բոլոր վրդովիչ պարագաներէն, որ աչքի առջեւ կուգան իրարու ետեւէ։

Կը պատմեն թէ Զ. Ո. Միութիւնը նամակ է գրեր Գարեգին արք.ի, խնդրելով ստանձնել սգահանդէսին նախագահութիւնը, բայց պատասխան անգամ չէ ստացեր։

Անշուշտ պատասխանը այն պիտի ըլլար թէ այդ օրը Մարսէյլ պիտի գտնուէր։

Իսկ Մարսէյլի մէջ մասնակցեցա՞ւ սգահանդէսին, նոյն երկուշաբթի գիշերը։ Հրաւիրեցի՞ն եւ գնա՞ց։ Կամ եթէ չհրաւիրեցին, պարտականութիւն սեպե՞ց երթալ մասնակցիլ գէթ իբրեւ ապաւոր։

Կ'ըսեն թէ Էջմիածնի գմբէթը կաղզուրիչ շաղկապ մըն է հաւատացեալներու համար, որ ի սփիւռս աշխարհի։

Իսկ այն լեռնակուտակ բուրգերն ու գմբէթնե՞րը որ կազմուեցան մէկ միլիոն զոհերով …

Մեռելներու յիշատակը շատ աւելի զօրաւոր, աւելի մարդկային եւ յաւիտենական շաղկապ մը չէ՞ ողջերուն համար։ Մանաւանդ այս արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդին համար, որ բերնուց գիտէ թէ ինչպէս անչնչացան անոնց ամէն մէկը, քսան տարի առաջ։

Հազար ափսո՜ս, Մոկաց Միրզէ … Հազար ու հազար Միրզէներ Հայոց աշխարհի։

Ձեր յիշատակն իսկ հալեցաւ այս պզտոտներուն վրայ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ–ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻ՞Ր ԿՆՔԱԾ ԵՆ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը հրատարակեց ապրիլ 21ին.—

Գ. Լիթվինովի եւ Գ. Լավալի միջեւ կատարուած բանակցութիւններ ընդհատուեցան առժամապէս Գ. Լիթվինով Մոսկուա կանչուեցաւ պէտուցած տալու համար կառավարութեան։

Ածանց Հավաս հաղորդելով այս հեռագիրը, իր կողմէ կ'աւելցնէ.— Տարակոյս չկայ թէ բանակցութիւնները չէին կրնար շարունակուիլ այն պահուն երբ Լիթվինով Մոսկուա կ'երթար Ժընեւէն։ Գ. Լիթվինով եւ Լավալ իրենց վերջին տեսակցութեան առեն համաձայնեցան փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի նախագծի մը մասին եւ քննեցին բնագիրը։ Տակաւին քանի մը դժուարութիւններ կային խմբագրութեան մասին, երբ Լիթվինով կը մեկնէր Ժընեւէն։ Հաւանական է թէ Գ. Լիթվինով հարկ զգացած է իր կառավարութեան հաղորդել բանակցութեանց վիճակը, ինչպէս ըրած էր Գ. Լավալ, նախարարական վերջին ժողովին մէջ։

** Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Լիթվինով նախ Փարիզ պիտի գար, ինչպէս կարգադրուած էր նախապէս, բայց յետոյ փոխեց միտքը։ Հակառակ այս իրողութեան, Ֆրանսա չէ կորսնցուցած իր յոյսը։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Գ. Էռիօ Գազէլ (Զուիցերիա) գացած է, տեսակցելու համար Գ. Լիթվինովի հետ, երբ այս վերջինը ինքնաշարժով հոն դնաց Ժընեւէն։

Այս բոլոր լուրերէն կը հետեւի թէ Լավալի ճամբորդութիւնն ալ պիտի յետաձգուի։ Ներկայացուած դաշնագիրը, որ իբրեւ տիպար պիտի ծառայէր կարգ մը նոր դաշնագիրներու (պետութենէ պետութիւն), խառնուած ինքզինքը անգլիական մամուլին կողմէ, իբրեւ զինուորական դաշինք, ինչ որ իրաւունք պիտի տար Գերմանիոյ բողոքներուն։ Ֆրանսական կառավարութիւնը ուրեմն պէտք ունէր նոր հեռախօսով յայտնեց իր առարկութիւնները, իսկ Գ. Լիթվինով փոխանակ Փարիզ գալու, Ժընեւ հեռաձայնի առաջարկը, եւ պատասխանեց թէ ուղղակի Մոսկուա կը վերադառնայ։ Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ նախարարական խորհուրդին մէջ, Գ. Լավալ առաջարկած է կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել։ Գ. Լիթվինով տեսնելով որ այդ փոփոխութիւնները չեն համապատասխաներ նախապէս գոյացած համաձայնութեան, նախընտրեց Մոսկուա վերադառնալ։

Լեհաստան եւ Գերմանիա համաձայնա՞ծ են

Մոսկուայի թերթերը խոշոր տառերով հրատարակեցին լեհ–գերման գաղտնի դաշնագրի մը պատճէնը, արտատպելով Ֆրանսայի նախկին նախագահ Գ. Լիւսիէն Լամուրէօյի մէկ յօդուածէն, որ հրատարակուած է գաւառներէն մէկ թերթի մէջ։ Նախկին նախագահական թերթի մը, «Լը Գուրրիէ Ռէփիւպլիքէն» ին մէջ։ Նախկին նախարարը կը յայտնէ թէ այս դաշնագիրը կնքուած է փետրուար 25ին եւ հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ.—

1.— Երկու երկիրները կը խոստանան համաձայնիլ ուղղակի բանակցութիւններով, այն բոլոր հարցերուն մէջ որ կրնան շահագրգռել մէկ կամ միւս երկիրը միջազգային յանձնառութեանց մէջ։

2.— Իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Լեհաստան պարտաւոր է որ եւ է որոշում չառնել առանց խորհրդակցելու գերմանական կառավարութեան հետ։ Նաեւ կը խոստանայ, ամէն պարագայի մէջ, յարգել այդ երկրին շահերը։

3.— Միջազգային այն դէպքերուն մէջ որ կը սպառնան հաստատուած գործերու, երկու երկիրները յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ իրարու հետ, անյապաղ, հրամէշտ միջոցները ձեռք առնելու համար համախորհուրդ։

Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ այս գաղտնի դաշնագիրով, Գերմանիա եւ Լեհաստան յանձն կ'առնեն շարժման մէջ դնել իրենց զինուորական, տնտեսական եւ տեղանաւորական բոլոր ուժերը, եւ մղելու համար որ եւ է անտեղի կամ յարձակում կըլ։ Լեհական յարձակում եւ օգնելու համար միւս կողմին, եթէ յարձակում կրէ։ Լեհական կառավարութիւնը կը խոստանայ թոյլ տալ որ գերմանական զօրքը անցնի լեհական հողէն, եթէ Գերմանիա յարձակում կրէ արեւելքէն կամ հիւսիսային արեւելքէն. Գերմանական կառավարութիւնն ալ յանձն կ'առնէ պաշտպանել լեհական սահմանագլուխը որ եւ է յարձակման դէմ, իր տրամադրութեան տակ ունեցած բոլոր միջոցներով։ Երկու կողմերը կը խոստանան ամէն տնտեսական միջոց ձեռք առնել իրենց պաշտպանութեան համար։ Դաշնագիրը ուժ ունի երկու տարուան համար, սկսելով վաւերացման թուականէն եւ մեքենաբար պիտի նորոգուի ուրիշ երկու տարուան համար, եթէ չեղեալ հռչակուած չըլլայ պայմանաժամէն վեց ամիս առաջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԺԸՆԵՒԻ ՈՐՈՇՄԱՆ ԴԷՄ

Գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ կարճ բողոքագիրը յանձնեց անգլիական եւ իտալական կառավարութեան, պատճէնը ղրկելով նաեւ միւս պետութեանց.—

«Գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ այն կառավարութիւնները որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ քուէարկեցին ապրիլ 17ի բանաձեւը, իրաւունք չունին դատաւոր կանգնելու Գերմանիոյ դէմ։ Գերմանական կառավարութիւնը այդ որոշման մէջ կը տեսնէ խտրութեան նոր փորձ մը Գերմանիոյ հանդէպ եւ հետեւաբար կը մերժէ զայն վճռապէս, իրեն վերապահելով մօտերս հաղորդել իր տեսակէտը այդ բանաձեւին մէջ քննուած զանազան հարցերու մասին։

Այս բողոքագիրը կարդացուեցաւ Հիթլէրի ծննդեան 46 տարեդարձին օրը, որ տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Այս առթիւ 41 օդանաւեր նուիրուեցան Հիթլէրի, բոլորն ալ օժտուած վերջին կատարելագործութիւններով։ Անոնք պատ անհամար նուէրներ եւ ծաղկեփունջեր ղրկուեցան «Առաջնորդ»ին։ Նըւէրներուն մէջ ամէն տեսակ առարկաներ կը գտնուէին, բացի գինիէ եւ գլանիկէ, քանի որ Հիթլէր ոչ կը խմէ, ոչ ալ կը ծխէ։

ՄԱՀ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Նշան Գալըպճեանի, որ քսանումէ տարին ի վեր կը ծառայէր փրանսական կառավարութեան, նախ իբրեւ թարգման Պոլսոյ դեսպանատան, յետոյ Փարիզ, արտաքին նախարարութեան մէջ։ Սիրուած էր բոլորէն իր բարեմոյն բնաւորութեամբ, մեծապէս օգտակար հանդիսանալով իր հայրենակիցներուն։ Արժանացած էր Պատուոյ Լեգէոնի։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Հինգշաբթի։

ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴ ՄԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄԸ, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍՊԱՆՆԵՑ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԻՆՔՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Անհեթի դէպք մը տեղի ունեցաւ Զատկի կիրակին, Կրընոպլ մօտ Քոուա Ռուժ հայկական գաղութին մէջ (Իզէր) գառ... Քոուա Ռուժի ... — Քոուա ... [illegible] ... բայց սով քաղաքական փախստականներ, որոնք տեղաւորուած են համեստ բայց մաքուր տուներու մէջ։ Փլէնի թաղին մէջ, միայարկ տուն մը կը բնակէին երեք ընտանիքներ.— մէկը՝ տանտէրը՝ Գէորգեան, 32 տարեկան, կինը՝ 26 տարեկան եւ զաւակը՝ 20 ամսու։ Մնացեալ չորս սենեակները վարձու տրուած էին երկու ընտանիքներու.— Թորոսեան, կինը՝ 25 տարեկան, զաւակը՝ 3 տարեկան եւ Յարութիւն Պարսամեան, 32 տարեկան, կինը եւ երեք զաւակները որոնց մեծը 7 տարեկան է եւ կրտսերը 20 ամսու։ Բոլորն ալ կ'աշխատէին պիւքիւի գործարանին մէջ։ Պ. Պարսամեան, որ երբեմն կը խմէր եւ ընկճուած էր ընտանեկան հոգերու տակ, անկանոն կը վճարէր իր վարձքերը։ Պ. Գէորգեան ճկատի առնելով անոր հոգերը, հազիւ կը համարձակէր յիշեցնել։ Այս պարագան տեսակ մը առնչութիւն կը ներշնչէր վարձակալին։

Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին, վէճ մը ծագած ըլլալով երկու կիներուն միջեւ, Տիկին Գէորգեան սպառնաց Տիկին Պարսամեանի՝ փողոց նետել ամբողջ ընտանիքով։ Պ. Պարսամեան վերադարձին լսելով այս սպառնալիքը, գնաց առատ խմեց, ատրճանակը, որուն երկու ընդունարանները լեցուած էին ռականակ փամփուշտներով։ Գէորգեան եւ Թորոսեան ընտանիքները միասին նաշելու էին Զատկի առթիւ, եւ սեղանէն ելլելու կը պատրաստուէին, երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ Պարսամեան ներս խոյանալով, չորս գնդակ պարպեց Պ. Գէորգեանի վրայ առանց բառ մը արտասանելու։ Գէորգեան գետին փռուեցաւ անկենդան։ Տիկին Գէորգեան, որ կը փորձէր փախչիլ, նոյնպէս փռուեցաւ Որբոլյան։ Տիկին Գէորգեան, որ կը փորձէր փախչիլ, նոյնպէս փռուեցաւ ... բանգին մէջ։ Տէր եւ Տիկին Թորոսեան յաջողեցան հեռանալ տունէն, բայց Պարսամեան կրցաւ կնոջ ետեւէն հասնիլ սեմին վրայ եւ երկու գնդակ արձակելով փախին, մահացու վէրքեր բացաւ։

Մարդասպանը, որ սպառած էր 18 գնդակները, տուն վերադարձաւ, համբուրեց երեք զաւակները, կնոջը պատուիրեց լաւ կրթել զանոնք, եւ նորէն լեցնելով ատրճանակը, փողոց ելաւ եւ ինքզինքը սպաննեց, գնդակը ուղղելով սրտին։ Իր անհեթի հայրենակիցները տեսան այս բոլորը, բայց չհամարձակեցան մօտենալ։

Ոստիկանական եւ դատական պաշտօնեաները հասնելով, քննութիւն կատարեցին դէպքի մասին։ Աւելորդ է ըսել թէ դատական խնդիր չկայ, քանի մարդասպանը մեռած ըլլալով։

Երեք դիակները Կրընոպլի բժշկական վարժարանը փոխադրուեցան, դիազննութեան համար. իսկ Տիկին Թորոսեան, որուն մէկ թոքը ծակուած է գնդակով, Թրոնշի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր իր վիճակը յուսահատական գտան։

** Միւս թերթերն ալ հաղորդելով դէպքը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.— Քոուա Ռուժ, Սէն – Մառթէն – ա՛Հէրէսի համայնքին մէջ, կ'ապրի հայկական շատ կարեւոր գաղութ մը։ Ցանալ կոխութ կը ծոփին նախնական քարքերով այս գաղութին մէջ եւ բռունցքներ կը փոխանակուին, նախնական քարքերով այս գաղութին մէջ եւ բռունցքներ կը փոխանակուին, ...։ Ոստիկանութիւնը որոնք ընդհանրապէս կը վերջանան ատրճանակի հարուածներով։ Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւն կը քաշէ կարգադրելու այս վէճերը ուր քաղաքականը եւ կրօնական խնդիրները շատ կարեւոր դեր կը կատարեն։ Այս տարագիրներէն մէկը, մասնաւորապէս ծլագան եւ խնայող, Օհաննէս Գէորգեան, 32 տարեկան, վերջերս տուն մը գնած էր, որուն առաջին յարկը կը բնակէր կնոջը եւ անչափահաս զաւկին հետ։ Միւս սենեակները վարձու տրուած էին հայրենակիցներու, որոնց մէկը, Յարութիւն Պարսամեան, բանուոր էր պիւքիւի գործարանին մէջ։ Պարսամեան, որ ամուսնացած էր եւ երեք զաւակի տէր, դժբախտաբար կը խմէր եւ չէր կրնար կանոնաւորապէս վճարել իր վարձքը։ Գէորգեան նկատի առնելով իր վարձակալին ընտանեկան հոգերը, շատ պահանջկոտ չէր։ Սակայն, ամէն խռովեալի, վարձակալը սպառնագին արտայայտութիւններ կ'ունենար։ Զատկի առթիւ տանտէրը ճաշի հրաւիրած էր Թորոսեան ընտանիքը։ Ամէնը մէկ եկեղեցի գացած էին առտու, եւ կէսօրին նոյն սեղան մը սարքեցին, որ շատ զուարթ անցաւ։ Տանտէրը եւ հիւրերը որոշեր էին պտոյտի երթալ եւ տեսնել տօնավաճառը։ Դուրս ելլելէ առաջ, Թորոսեան ... սեղանին աւելցուքները ժողվեց, հաւերուն տալու համար։ Գետնայարկի ննջասենեակին աւելցուքները ժողվեց, ... Պարսամեան ամուսիններուն որոնք բուռն վիճաբանութեան մէջ, հանդիպեցաւ Պարսամեան ամուսիններուն որոնք բուռն վիճաբանութեան մը բռնուած էին։ Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր, երբ ատրճանակի ձայներ լսուեցան։ Բազմամբոխ թաղը անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ Գէորգեանի տունը պաշարուեցաւ հետաքրքիրներով։ Ցանկարծ Պարսամեան երեւցաւ սեմին վրայ, դէմքը այլայլած, եւ նորէն ետ դառնալով, զէնքը ուղղեց Տիկին Թորոսեանի կուրծքին։ Դժբախտ կինը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Այդ պահուն մարդասպանը իր բնակարանը վերադարձած եւ խնամքով մտած էր, ուր կը գտնուէին իր երեք փոքրիկները։ Տաք տաք համբուրեց զանոնք, յետոյ ձեռքերէն բռնելով, փողոց հանեց, ուր նորէն ատրճանակը քաշելով, գնդակ մը պարպեց գիտին։ Ցետոյ հոն ձգելով իր զաւակները, նորէն տուն վերադարձաւ, ատրճանակը լեցուց եւ հարբը, որոնք կոյլային, նորէն տուն վերադարձաւ, ատրճանակը լեցուց եւ վերջին գնդակը պարպեց սրտին։ Այդ միջոցին դրացիները լուր տուած էին փախուստ քաղաքապետին, եւ անմիջապէս հասան ոստիկանները, հարցաքննիչ դատաւորը եւ բժիշկ. դատախազը.

Կատարուած քննութեան համաձայն, դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ ձեւով.— Պարսամեան նախ սպաննած է տանտէրը, յետոյ նրբանցքին մէջ հետապնդած է Տիկին Գէորգեանը։ Որովհետեւ Տիկին Թորոսեան սարսափահար կը պոռար, մարդասպանը ետ դառնալով զայն ալ գետին փռած է։

Հարցաքննիչ դատաւորը անմիջապէս հարցաքննեց առաջին վկաները։ Պ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

13.

Ս. ԳԻՐՔ, ՇԷՅՔՍՓԻՐ ԵՒ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ — ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒԳԱ-ՏՈՍԻ ՄԸ ՍԳԱՆՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԳԼԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ — ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻՆԵՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ.

Ս. Գիրքէն ու Շէյքսփիրէն յետոյ, Անգլիացիներու սառուցեալ սրտին մէջ պատույ տեղը կը գրաւէ Օմար Խայեամը:

Այս հաստատումը կրնայ խանգա-վառել մեր բոլոր վաւերական ու ան-վաւեր բանաստեղծները:

— Գաւա՛ռ, յուրիմն Հայաստ Ալպիոնը Խայեամի սիրոյն համար է որ իր Թե-...

[illegible]

...տանութիւնը ամերիկեան օրէնքին կողմէ. լուսաբանութեան համար հե-տեւինք պատմութեան:

×

Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մրցակցութիւ-նը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վտանգա-ւոր համեմատութիւններ ստացաւ մինչեւ 1907 թուականը: Վէճին գլ-խաւոր առարկան Իրանն էր եւ հիւ-սիսային Իրանի քարիւղը:

[illegible]

...նի մէջ, ժամանակ որ հանդիսաւոր խոստում տուած էր չմիջամտել հարա-ւային դօտիին մէջ Անգլիոյ կատա-րած ձեռնարկներուն:

Զինադադարը տեւեց ամբողջ տասը տարի: Բայց 1917ին, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնէն անմիջապէս յետոյ, կարեւոր դէպքեր պատահեցան միջա-ի խնդիր վեհափառ հեղուկին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԻՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

— o —

Ազատ ժողովուրդներ, յիշե-ցէ՛ք սա կանոնը, — դուք կրնաք շահիլ Ազատութիւնը, բայց երբեք չէք կրնար վերստանալ, երբ անգամ մը կորսնցնէք զայն:

Ժ. Ժ. ՌՈՒՍՕ

[illegible]

Մեր մէջ, դժբախտաբար, հայկա-կան մշակոյթն բլլալով զարկերու ըն-թացքին յաճախ խառնուրդն ու եր-բեմն միայն ինքնուրոյն արժագանքը մեղի հետ ձուլուած կամ մեկի իշխած...

...յական արժանիքներուն — որ կը նոյ-նանայ, կը խորհրդանշուի մարդկա-յին ժառանգին ամէնէն բարձր նը-պատակին՝ Անկախութեան հետ:

ՑԱՐՀԱՏ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԳՈՂԳՈԹԱ»

— o —

Անցեալ շաբաթ Մարինեանի սրա-հին մէջ ժամուլի ներկայացուցիչնե-րուն ցուցադրուեցաւ Փաթէ-Նաթա-նի «Գողգոթա» ժապաւէնը, որուն բեմադիրն է ծանօթ արուեստագէտ Ժ. Տիւվիվիէ:

Նիւթեր կան՝ որոնց գատական գի-...

[illegible]

...աստուածային բնութիւնը լուսար-ձակելով իր բոլոր շարժումներն ու խօսքերը.

Տիւվիվիէ, որ Ֆրանսական շարժա-նկարին գլխաւոր ուժերէն մէկն է, ու-զած է, կ'երեւայ, իր նախորդնե-րէն տարբեր ձեւ եւ մարմին տալ զա-րաւոր ողբերգութեան, բայց — ինչ-պէս բաժ — որոշ նիւթեր եւ անոնց հիմնական տեսարանները կարելի չէ անվերջ ձեւափոխումներու ենթարկել, առանց փնասելու անոնց հարազատու-թեան, ճշգրտութեան եւ հոգեբանա-կան արժէքներուն.

[illegible]

...փը տալու:

Նոյն նկատողութիւնը կը վերաբերի նաեւ մեր համակրելի արուեստագէտ Բագրատունիին, որուն ապաշխարող կերպարանքը կը յայտնուի Հերովդէ-սի պալատին մէջ կամ Կայափայի քով հայիւ քանի մը կարճ բացագանչու-թիւններով:

Իր չուրջը հաճոյքով տեսանք նաեւ Լ. Ցարուքի եւ Գմբէթեանի յատկա-նշական դէմքերը:

Տիւվիվիէի կատարած տոկուսական աշխատանքը՝ իր տկար կողմերով մէկտեղ՝ արժէքաւոր գործ մըն է, եւ պատուաբեր Ֆրանսական շարժանկա-րին այնքան որքան զայն արտադրող Փաթէ-Նաթան հաստատութեան:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԽ

Ճ Ո Ճ Ի Ր..

— o —

Օ՜, վի՛ր առ նոհյասց, վե՛ր աչէնըդ որ ծեռէսփս փակեմ զաննէ, կանգ մի առներ, կարմի՜րն ! կարմիրն է, կարմիրն է ահեղ արևունն

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Բաց՛ւ աչքի

Եւ մինչ ք'իյնայ մշտարեան եւ մշտակայ Արշան, ինքը՝ Նեփրաստ.

Հարցուցէք անոր, տառապագին գիշեր մը, երբ սիրտ ունիք մօտեցէք իր ալիքներուն, եւ սնոր ցաւագին ա-ղաղակով մը պիտի զգաք թէ ինչպէս իր ծոցը նետեցին Հայորդ-...

[illegible]

Նիրա՛ս, դուն անմահ գետ:

Դուն վրէժ, անյաղ վրէժ չունէ՞ս, մէկ անգամ միայն պոռթկա՛ եւ յա-ռաջացիր դէպի ոճրագործներուն որ-ջերը: Եւ խեղդէ՛ բոլորը, խեղդէ՛ անխնայ:

Ս. ՀՐԱՆԴ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բա-ցառապէս եւ մելանով:

Մեր տուգին տուգն

— o —

Քանի տարիներ բաւական չեն գետ մոռնալու այն մեծ աղէտը որ խոխց մեզմէ մերինները մեր ցեղին

Եւ քանի տարիներ տակաւին պէտք են որ մոռնանք ... [illegible]

Ատառադէլ է այդ մեր ... [illegible]

[illegible]

Բայց, տխուր ...

ՄԻՆ - ՌԵ

ԿԵԱՆՔ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ»

— o —

ԽՈՒ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 ապրիլ (Յապաղած). — Կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Զաւարեան Ակումբի ներկայացուած - պարահանդէսը Հայկական ակումբի սրահներուն, որ լեցուած էր ... [illegible]

[illegible]

ՍԷՎՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— o —

ՍԷՎՐԱՆ, 14 ապրիլ (Յապաղած). — [illegible]

[illegible]

«Բոլոր այդպէս ազգերը որ թուլացեր են՝ կորսուեր ու անհետացեր են ... [illegible]

[illegible]

Նիկոլայ Եսայեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Օգնութեան ձայնէ

(ԲԱՐՁՐ ՀԱՅԵՑ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ)

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայրենակիցներ, անշուշտ գաղթահայ ժամուլէն տեղեկացած էք որ 1935ի փետրուարեան օրէնքի ... [illegible]

[illegible]

ՍԱՄՈՒԼ

Յուղարի մը տարիւ

— o —

«Առաջարէք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 մարտ)

[illegible]

Այս ...[illegible] կարողականութեան ...

[illegible]

ԴԻՐԱՅԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴ

— o —

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԽԱԶԱՊԻՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ պատմութիւնները, որքան եւ անհամակրութեամբ լսում էի ես, բայց զարմանալ գրգռեցին իմ հետաքրքրութիւնը, եւ ես պատմեցի իմ հետաքրքրութիւններից մէկը, թէ որպէս Գէորգը թագցրեց ինձ արտուկի մէջ, եւ որպէս ես կողոպտեցի հրեայ ակզանաւորի կրպակը, ես լսում էի որ իմ քաջագործութիւնը կը զարմացնէր բոլորին: Բայց մի խաչագող ... [illegible]

Հանաները հոգու փրկութեան անունով առել էին ժողովրդի հարստութիւնը եւ նրանով վարձարել էին իրանց ծառաներին: Արծաթեայ խաչերը, աշտանակները եւ զանազան սուրբ անօթները թէեւ չափ չունէին: Մենք երեք ընկեր էինք, մտածեցինք, թէ ինչ հնար գործ դնենք, որ այդ հարստութիւնից մի լաւ բաժին վեր առնենք: ... [illegible]

ԱՆԲԱՑԱՏՐԵԼԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

— o —

[illegible]

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Թարգմանել չկրցաւ որ եւ է լուսաբանութիւն տալ, ըսելով թէ ինք ալ առրճանակի ձայնէն իմացաւ դէպքը։ Մարդասպանին կինը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ ինք տունը չէր դէպքը պատահած ատեն, այլ պտոյտի ելած էր պզտիկներուն հետ։ Իր յայտարարութեան համաձայն, իր ամուսինը գէշ չէր տանտէրին հետ։ Տարակոյս չկայ թէ առաւն վէճ մը ծագած է տանտիրոջ եւ վարձակալին միջեւ, բայց վերջացած՝ բանի մը բուռն խօսքերով։ Կը կարծուի թէ Տիկին Պարսամեանի յայտարարութիւնները խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին, գաղտնիքը պարզելու համար։

ԽՄԲ. — Վերջին պահուն ստացանք նոր մանրամասնութիւններ, որոնք պիտի հրատարակուին վաղը։

Զոյգ դիակ ալ Նիսի մէջ, այս անգամ օտար

Դարձեալ Զատկի կիրակին, Նիսի մէջ աշխարհիկ պարող մը, Անթուան Ռաֆայլի, իրարու ետեւէ սպաննեց իր սիրուհին, անոր եղբայրը, մայրը եւ ինքզինքը։ Մարդասպանը 23 տարեկան էր, սիրուհին՝ 20, անոր եղբայրը՝ 32, մայրը՝ 51 տարեկան։ Կ'ըսուի թէ ընտանիքը կ'ուզէր աղջիկը բաժնել Ռաֆայլէն եւ թէ նոյնիսկ ոստիկանութեան դիմած էր։ Ցդան կատղելով, ուզեց վրէժ լուծել։ Առտուն կանուխ գնաց դիրք բռնեց անոնց բնակարանին առջեւ։ Երբ երիտասարդը, Մարսէյլ Ռոտի, դուրս կ'ելլէր, մարդասպանը խոյանալով գնդակ մը պարպեց ճիշդ սրտին։ Ցետոյ մայրը ոտքին տակ առնելով՝ մազերէն քաշեց, տղուն ննջարանը տարաւ, անոր ածելին առաւ եւ կտրեց կոկորդը։ Ցետոյ սիրուհին բռնելով, պատառեց հագուստները եւ առրճանակը գլխուն ուղղած՝ կլլել տուաւ բանի մը հատիկ «վէրոնալ»։ Ինքն ալ բանի մը հատ կլլեց, յետոյ լլկեց աղջիկը, հինգ գնդակ պարպեց անոր սրտին, եւ վերջին գնդակ մըն ալ՝ իր կուրծքին։

Թերթերը կը գրեն թէ մարդասպանը կը պատկանէր պատուաւոր ընտանիքի մը, ծոյլ էր, ցոփակեաց, եւ մասնաւորապէս օժտուած՝ աղջիկներ հրապուրելու մասնագիտութեամբ։

Երկրաշարժ Իրանի եւ Ճափոնի մէջ

—o—

ՖՈՐՄՈԶԱ ԿՂԶԻՆ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

—o—

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ, 12,000 ՏՈՒՆ ԿՈՐԾԱՆԱԾ

Երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Իրանի հիւսիսային նահանգներուն եւ մասնաւորապէս Մազանտարայի մէջ։ Բազմաթիւ զոհեր կան։ Նիւթական վնասներն ալ շատ կարեւոր են։ Ցնցումները կը շարունակուին։

Իսկ երկրաշարժը կատարեալ աղէտ մը դարձաւ Ճափոնի մէջ, աւերակներու կոյտի մը վերածելով Ֆորմոզա կղզին (հարաւակողմը)։ Առաջին պաշտօնական տեղեկագիրները կը հաշուեն.— 3000 մեռեալ, 11,000 վիրաւոր, 14,000 տուներ հիմնայատակ կործանած, 13,000 տուներ վնասուած։ Այս թիւերը շատ վար կը մնան բուն իրականութենէն։ Ճափոն այսպիսի աղէտի հանդիպած չէր 1923էն ի վեր, երբ Թոքիօ եւ Եոքոհամա ահագին վնասներ կրեցին, իրր 100,000 մարդ կորսնցնելով։

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Ֆորմոզայի բնակիչները աննկարագրելի խուճապի մատնուած են։ Աղետավայր երթալու միւսի ճամբաները ...ուստի աղէտին վայրերը ... փախստականներ խուճապահար կը փախուստի փողոցէ փողոց։ Շատերը ուժասպառ ինկած են ճամբան։ Միայն Թայշուին փողոցէ փողոց։ Շատերը ուժասպառ ինկած են ճամբան։ Միայն Թայշուի նահանգին մէջ 2000 տուներ փլան հիմնայատակ, իսկ ուրիշ 4000 տուներ այնքան ծանր վնասներ կրեցին որ չեն կրնար կանգուն մնալ։ Զոհերուն մեծ մասը Ճապոնցիներ են։ Ֆորմոզայի մէջ կը գտնուին նաեւ 45,000 ռազմականներ, որոնց կորուստներու մասին մանրամասնութիւններ կը պակսին։ Կառավարութիւնը դեղ, վրան, բժիշկ եւ օգնական զօրք փութացուց աղէտեալ վայրերը։

Ֆորմոզա կղզին, որ 500,000 բնակիչ կը հաշուէ, քամֆուրի արտադրութեան (քամֆրի) ամէնէն մեծ կեդրոնն է աշխարհի մէջ եւ Չինաստանի կողմէ Ճափոնի յանձնուեցաւ 1895ին, չինա-ճափոնական պատերազմէն վերջը։

⁂ 1923 սեպտեմբեր 1ի երկրաշարժին հրդեհ մըն ալ ծագելով, կործանեց Ճափոնի մայրաքաղաքը, Թոքիօ, որ աշխարհի երրորդ մեծ քաղաքն է։ Ծանրապէս վնասուեցան նաեւ գլխաւոր նաւահանգիստը՝ Եոքոհամա եւ ուրիշ քաղաքներ։ Զոհերու թիւն էր 246,540, որոնց 103,733ը վիրաւոր, 99,331ը մեռեալ եւ 43,475ը անհետացած։ Կործանեցան 447,128 տուներ։ 1934 սեպտ. 21ին ալ թայֆուն մը աւերեց Օզաքայի նահանգը։

Բազմաթիւ մահապատիժներ Յունաստանի մէջ

Գամալայի պատերազմական ատեանը ի բացակայութեան մահուան դատապարտեց Զօր. Քամէնոսը, կնգապետ Գաքիրոհաը եւ ուրիշ ութ սպաներ, որոնք Պուլկարիա փախած էին։ Ուրիշ վեց սպաներ դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան, երեք հոգի՝ քսան տարուան, երեք հոգի՝ 15 տարուան, 33 հոգի՝ մէկ տարիէն 12 տարուան։ 56 հոգի ալ ազատ արձակուեցան։

· Քիոսի պատերազմական ատեանը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտեց դնդ. Անտանոփուլոսը, 15 տարուան՝ երեք տեղակալներ եւ ուրիշներ՝ զանազան պատիժներու։ Տասը ամբաստանեալներ ազատ արձակուեցան։

Տրամայի պատերազմական ատեանը ցկեանս բերդարգելութեան դատապարտեց երկու գնդապետներ եւ երեք հազարապետներ։ 71 ամբաստաններ դատապարտուեցան երկու ամիսէն քսան տարի բանտարկութեան։

Աթէնքի պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու ծանօթ զօրավարներ, Փափուլաս եւ Քիմիսիս։ Ուրիշ սպաներ ալ դատապարտուեցան 14 տարիէն երկու ամիս բանտարկութեան։

Սելանիկի պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց ութ սպաներ, որոնք Թուրքիա փախած էին։

Պուլկարական Սահմանադրութիւնը պիտի փոխուի

Գ. Թոշեւ յաջողեցաւ կազմել Պուլկարիոյ նոր դահլիճը, որուն մէջ կը գտնուին երեք զօրավարներ։ Նոր կառավարութիւնը ազատ արձակեց երկու նախկին վարչապետներ, Ծանկով եւ Կէորկիեւ, որոնք նախ Պուրկազ, յետոյ ամայի կղզի մը աքսորուած էին։ Այս առթիւ Թագաւորը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ 1934 մայիս 19ի ծրագրին, եւ թէ որոշ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին սահմանադրութեան մէջ։

Հաւասար աշխատանք, հաւասար թոշակ

Կիներու միջազգային համագումարին մէջ, որ տեղի կ'ունենայ Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ այրերու եւ կիներու աշխատանքի հաւասարութեան մասին։ Այդ բանաձեւին համաձայն, կիները հաւասար իրաւունք ունին միեւնոյն աշխատանքը կատարելու եւ միեւնոյն աշխատավարձը ստանալու։ Այս առթիւ խօսուած ճառերուն մէջ դիտել տրուեցաւ թէ կիները չարաչար կը շահագործուին, զրկուելով ազդելու իրաւունքէն։ «Կինը զրկել ազատօրէն եւ պարկեշտօրէն ապրելու, մտաւոր կամ ձեռական աշխատանքի կարգուելու իրաւունքէն, կը նշանակէ զայն դատապարտել սառնին գերութեան կամ պոռնկութեան»։ Պահանջուեցաւ որ գործադրութեան առթիւ ալ այրերուն հաւասար նպաստ բաշխուի կիներուն։

Համագումարը քննեց նաեւ տնտեսական տագնապի, խաղաղութեան եւ պատերազմի խնդիրները։

Իսկնութեան թաղքերու նորոգման տուրք

Ինչպէս գրած էինք Կիրակի օր, ինքնութեան թուղթերու նորոգման կարգը եկած է M. N. O. տառերուն, որոնց համար պէտք է դիմել մինչեւ մայիս 1, չորեքշաբթի։

Այս առթիւ «Իւմանիթէ» կ'ազդարարէ «Մերժեցէք 100նոց անձնագիրները» խորագրին տակ.—

«Ցանախ, երբ աշխատանքի նախարարը ժխտական պատասխան տուած է, ոստիկանական վերատեսչութիւնը խնդրարկուին կ'առաջարկէ 100նոց ինքնութեան թուղթ առնել։ Ընդունելով այս առաջարկը, օտար աշխատաւորը հրաժարած կ'ըլլայ աշխատանքի իրաւունքէն եւ գործադրութեան նպաստի հնարաւորութենէն։ Ուրեմն պէտք է մերժել այդ 100 ֆրանքնոց անձնագիրը եւ աշխատաւորի թուղթ պահանջել։

Միւս կողմէ, այն օտար աշխատաւորները որոնք Ֆրանսա կը գտնուին աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, կրնան օգտուիլ կարգ մը առաւելութիւններէ, պայմանաւ որ կարենան ապացուցանել համապատասխան վաւերաթուղթերով»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ անձնական գանձի եւ կալուածներու վերատեսուչը, Զաքի փաշա, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր պալատին մէջ եւ Անգլիացիներու աչքին փուշը դարձած էր, ստիպուեցաւ հրաժարական տալ։ Բրիտանական մարզպանը երկար ատենէ ի վեր կը պահանջէր անոր պաշտօնանկութիւնը։

ԻՐԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Թէհրանէն ճամբայ ելաւ դէպի Մոսկուա, խորհրդային իշխանութեան հրաւէրով։ Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 14 անդամներէ, վարչական բոլոր ճիւղերէն։ Մոսկուայի մէջ հիւր պիտի ըլլայ խորհրդային կառավարութեան։

ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ (Մանչուրիա) հրդեհ մը ծագելով, 45 տուներ մոխիր դարձան, հինգ հոգի մեռան, իսկ 300 հոգի վիրաւորուեցան։ 1400 հոգի անպատսպար կը մնան։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին միջեւ, մասնաւորապէս Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութեանց եւ արեւելեան դաշինքի մասին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՍԿԻՆ.— Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ձախ թեւը, որ խստօրէն կը քննադատէ կառավարութիւնը, իր համագումարին մէջ ...սպառնալիք Մոսկուայի գործակալներուն դատապարտական մեթոտները։ Նշանաւոր գործիչ մը բացագանչեց.— «Մոսկուայի ոսկին վիպասաններու գիւտը չէ։ Անգլիոյ համայնավարական կուսակցութիւնը կարեւոր գումարներ կը ստանայ Մոսկուայի իր աղբերէն եւ կը գործադրէ անոնց հրահանգները, ինչպէս աւետարանական շրջիկ մը կը գովէ իր գործատիրոջ ապրանքները։ Մենք կը մերժենք խոնարհիլ բոլշեւիկեան բռնութեան առջեւ եւ կը դատապարտենք որ եւ է գործակցութիւն Մոսկուայի հետ»։

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise եւ 21, Rue Bleue ի անկիւն սրճարանը, մէթրօ Քադէ։ Օրակարգ՝ Երգիր – կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն։

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան

Առժամեայ վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Քոանթա գիւղացի (Բաբերդ) Համբարձում (Մերկիլեան) Նէրգէթեան, որ 1931ին կը գտնուէր Ալեփ։ Իր հասցէն հաղորդել Սեդրաք Նէրգէթեանի, Str. Oltenie No. 16, Constanza, Roumanie.

— Յակոբ եւ Դաւիթ Դաւիթեաններ (Պոլէնտա Ալէքս) կը փնտռեն իրենց եղբօր կինը՝ Տիկին Արշալոյսի Դաւիթեան եւ զաւակը Հայկ Դաւիթեան։ 1923ին կը գտնուէին Փարիզ։ Իրենց հասցէն իմացնել՝ Tavitian, Catamarce 2190, Buenos Aires, Argentine.

— Սամսոնցի Հայկանուշ Տէմիրճեան կը փնտռէ իր հօրաքրոջ զաւակները՝ Գէորգ, Գրիգոր եւ Գոհար Մասատեան։ Կը կարծուի թէ այժմ կը բնակին Լիոն։ Իմացնել Հայկանուշ Տէմիրճեանի, Str. Tador Vladimirescou 35, Constanza, Roumanie.

— Այրի Տիկին Նուէկանէ Խարայէլեան կը փնտռէ իր զաւակը, Կարապետ կամ Կարապետ Խարայէլեան, բնիկ Գոնիայի, 41 տարեկան, ամուսնացած Պոլիս, կնոջ անունը Աղաւնի, երկու զաւակ ունէր Պոլսոյ մէջ, Եղուարդ եւ Սիրվարդ, Պոլսոյ մէջ Սիրքէճիի կայարանի պաշտօնեայ, այժմ Փարիզ, տաւտոնակի ընկերութեան մը մօտ աշխատաւոր, հօրը անունը Յովհաննէս, որ կոշկակար է եւ նուագածու։ Կարապետ զաւակս ունի մեծ եղբայր մը Սարգիս, որ Պոլիս կը գտնուի, մեծ քոյր մը, Աննա, որ Մարսիլիոյ մէջ մեռաւ, փոքր քոյր մը, Թագուհի, կրտսեր քոյր մըն ալ Արուսեակ (հօրմէ խորթ), այժմ Սուրիա։

Տեղեկացնել մօրը, այս հասցէով.— Georges Alébi, cuisinier du Muchté chat, Déraa (Syrie).

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ։ Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense Issy - les - Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameseme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 25 Avril 1935

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2788

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ»

Իրարու կը յաջորդեն կոչերը, Փարիզէն թէ գաւառէն: Բոլորը, բոլորն ալ անձկութեան կանչեր՝ օրուան տագնապին առթիւ:

Ամէնէն առաջ Հայր. Միութիւններն են որ իրենց հայրենակից-ներուն պարտաճանաչութեան կը դիմեն, պարզելով կացութիւնը բազմաթիւ թշուառներու:

Երէկ հրատարակիր էինք Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կոչը, ուղղուած՝ Մարսէյլէն: Վաղը պիտի կարդաք ուրիշ մը՝ Տարօն — Տուրուբերանի Փարիզի մասնաճիւղէն: Եւ ուրիշներ ալ, որ արդէն հրատարակուած են կամ պիտի հասնին:

Այս շարքին մէջ, կարելի չէ առանց խանդաղատանքի յիշել Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու եւ Հայ Արիներու կոչը, «Պատառ մը հաց», որ հրատարակուեցաւ չորեքշաբթի օր, 20 ապրիլ:

Ինչքան սրտայոյզ է այդ յայտարարութիւնը, թէ ոգիով եւ թէ բովանդակութեամբ:

— «Սկաուտ մը ամէն օր բարիք մը գործելու պարտաւոր է. Եւ սկաուտական աւանդութիւն ու անգործութեան քննադատութիւն, անո-թիներու պատառ մը հաց ճարելը բարիքներու ամենամեծը կրնայ համարուիլ»:

Իրենց կոչին մէջ, այս արի տղաքը պարզ սպած են հրա-ւիրել բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որպէսզի անմիջական աշխա-տանքի ձեռք առնեն, գլուխ հանելու համար այս անմիջական աշխա-տանքը: «Մենք սկաուտներս կը պատրաստենք առանց ձայնի ի-բաւունքի»:

Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ միութիւն եւ գործակցութիւն:

«Մեր ճիգերը միացնելով է որ պիտի կրնանք գործնապէս կռուիլ անօթութեան դէմ»:

Երբ երիտասարդներ եւ պատանիներ են որ ձայն կուտան, ան-ներելի է որ եւ է նախապաշարում, վարանում կամ դատարկա-թիւն:

Մանաւանդ որ, չափազանց պերճախօս է եւ բացորոշ՝ ազդա-նշանը,— «ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ»:

Ո՞ր կազմակերպութիւնը, ո՞ր քաղաքացին ինքն իրեն թոյլ պիտի տար կծկուիլ իր պատեանին մէջ, գուռը փակել եւ չլսել զարնել օրուան կանչը,— Պատառ մը հաց...

Սկսելով 1895էն, ամբողջ բազմութիւններ պահած ենք, Թուր-քիայէն մինչեւ Կովկաս, պատառ մը հացով եւ «պուռ մը կաթ»ով:

Եւ այդ՝ այնպիսի օրերու երբ արիւնը կը հոսէր Հայրենի աշ-խարհին մէջ, եւ մարդիկ — անհամար բազմութիւններ — ամէն տեղ, ամէն ինչ:

Զմհատեցանք, անպատռութիւն սեպեցինք որ եւ է ընկրկում կամ խուսափում՝ այդ օրերուն:

Այսօ՞ր է որ անձրկելու մեղքը պիտի գործենք, երբ թշուա-ռութիւնը քաղաքներու ցուրտ գալարումներով կը սողոսկի անշուք պան-դոկներու սանդուղներէն վեր, խրճիթներու եւ խցիկներու մէջ, Առանց թիթեղի, սաֆարակի եւ բուրքի խառնակոյտերու վրայ: Առանց «նախադասի» մղձաւանջին, բայց նոյնքան ահաւոր եւ անդի-մադրելի,— անօթութի՛ւն:

Այս անգամ ալ մեղքը մերը չէ, եւ չպիտի ուզէինք յիշել պա-տական բացատրութիւնը,— «անէ՞ծք գուշմանին»:

Բայց, օրակարգը մեղքերու, պատասխանատուութեանց ճըշ-գում չէ, այլ — պատառ մը հաց: Հոգ մը՝ որուն ծանրութեան առջեւ ինքնին կը հալի որ եւ է պատրուակ:

Կոչը Մարսէյլէն ըլլայ թէ Փարիզի Աղքատախնամէն, Ազգ. Վարչութենէ մը թէ Հայր. Միութենէ մը, պէտք է հաւասարա-պէս խօսի բոլորի սրտին:

Ազգային արժանապատուութիւնն իսկ այդ կը թելադրէ, ո՛վ որ ալ ըլլանք, ինչ կացութիւն ալ ունենանք:

Շատէն — շատ, քիչէն քիչ,— բայց, ոչ մէկ բացառութիւն կամ նահանջ:

Ունեցողը պիտի օգնէ չունեցողին: Իսկ ունեցողը միայն ան չէ որ կրնայ ձեռքը գրպանը տանիլ, առաջին առթիւ, այլ եւ ան որ կը վայելէ նոր ժամանակներու թանկագին օրհնութիւնը,— Աշխատանք.

Վասնզի, անոնք որ պատառ մը հացի կարօտ կը քաշեն այ-սօր, մեծ մասամբ ունին միայն մէկ «յանցանք»,— Գործազրկու-թիւն.

×

Կանգ առնելով մասնաւորապէս Հայր. Միութեանց կոչերուն վրայ, կ՚ուզէինք յիշեցնել կոչ մը ուղղել, մեր կարգին՝

Հայրենակիցներ կարուսել եւ ուրիշ նուաստներու, հա-ւատացէք ինչ գաւառներէ որ կ՚ուզէք, հետեւեցէք ձեր նախասի-րած ձամբուն եւ գործունէութեան.

Բայց, երբ ձեր դիմացը, ձեր բոլորտիքը, ձեր գլխուն վերեւ կը յածի դժնէ ուրուականը համատարած թշուառութեան, նոյն իսկ անօթութեան,— կարճ կապեցէք անմէջ վէճերն ու բանդի-տութեան մարդանքները:

Կոչուիք Վերաշինաց թէ Հայրազատ Հայրենակցական, բոլո-րիդ պարտքն է զանազանել կարելին եւ ցանկալին, անմիջականն ու յետաձգելին,— եւ հա՛ց, պատառ մը հաց ճարել միաձայն եւ միակամ:

Բարի՛ են բոլոր բաղձանքներն ու ժառանգութիւնները,— նոր-գաղթ, նոր ատան, գիւղ կամ թաղ: Բայց, ամէն բան իր կարգին:

Եւ, ամէն բանէ առաջ, ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ՓՈԽԵՑ
Մ. ԼԵՅԼԵԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ
ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ
«ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ»

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը գրէ (9 ապրիլ).— Երկու հոգի, որոնք պիտի մա-հանային ելեկտրական աթոռին վրայ, հինգշաբթի օր (11 ապրիլ), Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան համար, փրկուեցան այսօր, նահանգապետ Լեհ-մանի կողմէ, նկատի առնելով «չափազանց արտասովոր պարագաներ». Կառա-վարիչը ցկեանս բանտարկութեան փոխեց մահավճիռը:

Այդ երկուքը, Մատթէոս Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան, 72 ժամ ետքը կը գտնուէին Սինկ Սինկի մահախուցէն, երբ բանտապահ Լօըս հրաման ստա-ցաւ զանոնք հանել մահուան տունէն եւ ուրիշ խուց մը փոխադրել: Նահան-գապետը գիտել տուաւ թէ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի հետ դատուած ուրիշ խօթը հոգի ամբաստանուած էին առաջին աստիճանի սպանութեան համար, բայց դատապարտուեցան միայն մարդասպանութեամբ: Ցետոյ յայտարարեց թէ դատախազութեան սեռակէտով բոլոր ամբաստանեալները մասնակցած էին կանխորոշ ծրագրի մը կամ դաւադրութեան մը, ... համար ... ...

— «ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԳՈՐԾԻՆ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԱՆՍՈՎՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ, ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾԵՄ ՑԿԵԱՆՍ ԲԱՆ-ՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ»:

Թերթը յետոյ կը պատմէ սպանութեան պարագաները, յիշեցնելով թէ բա-լոր ամբաստանեալները «անդամ էին Դաշնակի, հայկական ընկերութիւն մը որ հակառակ է Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան»:

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ՑՈՅՑ ԿԱՅ ՈՐ ՍԵՊԱԳՐՈՒԻ ՑԱՌԱՋԻԿԱՅ ՇԱԲԹՈՒ

Զանազան դրդիչներ հիմնած ըլլալով Ֆրանքօ-խորհրդային բանակցութեանց ... մասին, ... բանակցութիւնները Ֆրանքօ-խորհրդային ...

Փարիզի եւ Մոսկուայի բանակցութիւնները դիւանագիտական ճամբով, Ջատկական արձա-կուրդներէն՝ շարունակուեցան ... վերջին օրերս, ... այն բոլոր լուրերը որ հրատարակուեցան վերջին օրերս ... Փարիզի մէջ, ... բանակցութիւնները ... Ժընեւ ... Ֆ. Փիէռ Լավալի եւ ... Լիթվինովի կողմէ, եւ ... Մոսկուա համաձայնութեան ...

Ինչպէս կը յիշուի, բանակցութեանց գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ Մոսկուա կը պահանջէ անմիջապէս գործադրելի համարել դաշնագիրին ..., իսկ Ֆրանսա կը նախընտրէ խնդիրը նախա-պէս քննութեան ենթարկել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Փըթի Փրովանսալ կը գրէ.— Օտար լեգէոնականները, որոնք բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած են այս երկրին, թէ ֆրանսական ճակատին վրայ եւ թէ ծովերէն անդին, մինչեւ հիմա սովորական օտարականներ կը համար-ուէին, բնակութեան եւ աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքներով եւ հրամանա-գիրներով: Առաջարկութիւն մըն էր այս որու ... Ընկերութիւնը իր ... պահանջը ... Լեգէոնականներու ... ժողովին պիտի ներկայացուի օ-րէնքի նախագիծ մը, որ ... եւ սարք մը կը հաստատէ ի նպաստ այդ լեգէոնականներուն: Արդէն իսկ ձեռք բերուած են կարգ մը զիջումներ: Մարտ 23 թուակիր ճամակով մը, աշխատանքի նախարարը կը ծանուցանէ թէ այս կարգի օտարները իրաւունք ունին — բացի մասնաւոր պատճառներէ — ի պաշտօնէ նորոգում ստանալու իրենց աշխատաւորի անձնագիրը: Գալով այն գործադրութիւններուն որոնց նպատակը դադրած է փոխադարձ պայմանագրի չգո-յութեան պատճառով, աշխատանքի նախարարը իր մարտ 29 թուակիր նամա-կով կը ծանուցանէ թէ Պուշ-տիւ-Ռօնի նահանգապետին ուշադրութիւնը հրա-ւիրած է այս նախկին լեգէոնականներու կացութեան վրայ եւ խնդրած է որ Մարսէյլի քաղաքապետը նորէն քննութեան ենթարկէ այս խնդիրը:

Հարցը կը վերաբերի այն նախկին լեգէոնականներուն որոնք չեն կրնար ի-րենց երկիրը վերադառնալ ... կազմուած են ... բաց ... ը, օտար լեգէոնի մէջ մտած կամ երկրէն հեռացած ըլլալով ... տանութեան.

Կառավարութեան Կեդր. Կոմիտէին նշանախօսները
ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Գ. Միջազգայինը Կոմինթերնը երկար կոչ մը հրա-տարակած է, Մայիս 1ի առթիւ, մէջտեղ դնելով այն նշանախօսները որոնց ... բոլոր հատուածները ... Միութեան ... կռիւը, կը ձգտէ ... Գերմանիոյ ... իր ... Բացառաբար այս տարուան նշանախօսներն այնքան յարձակողական չեն: Նշանախօսները 1934ի կոչին հետ, այս տարուան միջազգային քաղաքականութեան: Կը 52 հատ են, որոնց ինը կը վերաբերին միջազգային ազգային անկախութեան, ...կան հար-խութեան, բանակի, ... Ցատկապէս կը յանձնարարեն ... «ընդդիմադիր ... » եւ ... պայքար մղել ... Ամփոփ-ելով ... Զինուորական ... 52 նշանախօսները, կարելի է եզրակացնել թէ այս տարուան կոչը կը ձգտի ... մէջ եւ ... ազգային պաշտպանու-թեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
1,200,000

— o —

Լուր ունի՞ք,— էջմիածնի համ-գամակութիւնը հասեր է 1,200,000 ֆրանքի:

Պոլսոյ «Ազդարար»ն է որ կ՚աւետէ, Փարիզի յանձնաժողովին կարմու-թեան առթիւ (7 ապրիլ).

— «Արդէն իսկ 1,200,000 ֆրանք հանգանակուած է եւ յոյս կայ երկու միլիոնի բարձրացնելու հանգանակու-թիւնը»:

Կը նշանակէ թէ մենք Փարիզ նըս-տած, ոչ իսկ մեր քաղաքի անցու-դարձէն լուր ունինք:

Զարմանալի է որ կաթող. նուիրա-կը վերջացած չի նկատեր իր պաշտօ-նին կէսը:

Ձէ՞ որ իր ուզածն ալ 120,000 տո-լար էր:

Անա 1,200,000 Փարիզէն, մինչեւ ... միլիոնի բարձրանալու ... 100,000 ... Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ ֆրանք ալ ... հանգանակութիւնը նաչուելով, էջ-միածնի վերաշինութիւնը ապահով-ուած չէ՞ր

Կատակը մէկդի, ինչպէս բարձր քաղաքականութեան առեն, նոյնիսկ բանկայի հաշիւներուն մէջ, մենք բո-լորովին գաղափար չունինք թուա-նշաններու իմաստութեան մասին:

Անշուշտ յանցաւորը «Ազդարար»ը չէ, այլ տեղեկատու մը, որ «ազգային լուր» ծախեր է:

Եթէ այդ մարդը «ջէնտըլըր» տի-բացու մը ըլլար, անշուշտ պիտի գիտնար թէ կարելի չէ 1,200,000 ֆր. հանգանակել մէկ ամսուան միջոցին, այն ալ էջմիածնի վերաշինութեան համար, երբ օրուան երեւելիները ոչ իսկ 200,000 ֆրանքի կրցան հասցնել ներգաղթի եւ բնակարանի հանգանա-կութիւնը, երկու տարուան ընթաց-քին:

Մեր գիտցածը այն է որ, չէզոք-շուք յանձնաժողով մը կազմուած է, պաշտօնները ալ բաժնուած են, եւ շարք մը երեւելիներ հազարական կամ երկու հազարական, մէկ - երկու հոգի ալ 5000 կամ 10,000ոց խոստացած են, բայց, վերջնական արդիւնքէն՝ ոչ իսկ յանձնաժողովին անդամները լուր ունին:

Այդ արդիւնքի մասին կրնաք աքա-ջելի գաղափար մը կազմել, կարդա-լով հետեւեալ նառը, որ արտասան-ուած է Փարիզի Տիկնանց Միութեան ընդունելութեան առթիւ, 1935 մարտ 26ին, ի ներկայութեան Դարեգին արք.ի: Ճառախօսն է Տիկին մը, ա-կանաւոր եւ ականակուռ.

— «Այնպէս որ, Սրբազան հայր, եթէ կարելի ըլլայ դրամական ամ-բողջ գումարը հայթայթել, Հայ հա-ւատացեալներու խումբը, ձեր քա-րոզներէն ոգեւորուած, թերեւս ... նուիրէ՛ր բանէն դէպի Էջմիածին, մէյմէկ քար գրկած կամ շալկած, նման հին զարերու պատկերին, մին-չեւ լրացումը նորոգման մեր աւան-դական եւ նուիրական մայր տաճա-րին»:

Եթէ 1,200,000 ֆրանքին քառորդը իսկ ճարելու յոյս ունենայինք, Փարիզի մէջ, կը կարծէ՞ք թէ էջմիածնի հա-մար քար գրկելու կամ շալկելու քա-լող պիտի կարդային «Տիկնայք փափ-կասունք» Փարիզ քաղաքի:

Այդ «քար»երը իրենց գիրկը չե՞ն արդէն:

ՎԱՀ.

Կաթող. նուիրակը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 24 ապրիլ (Յատուկ). — Կաթ. նուիրակը Մարսէյլ կը գտնուի ... Ազգ. Կեդր. մէկ շաբաթէ ի վեր Դիմաւորելու համար կայարան գացած էին Ազգ. ... Նուիրակը ... Վարչութիւնը իր կողմէ, ... քաղաքին ... Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ նախապէս ... պատրաստուեցաւ Ազգ. Կեդր. ... Թէյ ժողով...

... չորսէն, ... Ազգ. Կեդր. ... ի ներկայութեան Վարչութիւնը սարքած էր խորհրդակցական ժողով մը, ... նուիրակին կը մասնակցէին նաեւ ... միութիւններ: ... եւ զանազան մշակութային եւ հայրենակցական ... Ազգ. վարչութեան կողմէ, Գ. Հիւսեան կարդաց ընդարձակ զեկուցում մը, ... Թաղային, կրօնական, ... կաթ. նուիրակը, կարգ մը ... մասին ... վերջ ... պահանջներ ըրաւ, յայտարարեց

— «Ձեր ձայնը լսեցի ..., բարեացակամ պիտի ըլլամ ձեզի հան-դէպ»:

Զատկի կիրակին, ... կրօնական արարողութեանց, կաթ. նուիրակը, ... եկեղեցիի ... մէջ, ... պատուեց ... Գ. Վ. Խորասանճեան

Կարեցին արք. երկուշաբթի օր Պրէյա Մարսէյլի սրահին մէջ, ... իր առաջին դասախօսութիւնը, խուռներամ բազմութեան մը ներկայու-թեան:

ՏԱՍԸ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՕՐԷՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր թղթակից կը գրէ.— Տեղական թերթերը հրատարակեցին Պուշ-տիւ-Ռօնի նահանգապետին մէկ հրամանագիրը, որով կը հաղորդուի ա-ի գիտութիւն բոլոր գործատէրերուն թէ օրէնքի տրամադրութեանց համա-ձայն, մէկ ֆրանքէն մինչեւ հինգ ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին, եթէ անսաստեն 1932ի 10 առ հարիւրի օրէնքին տրամադրութեանց:

ՑԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Դրած էինք թէ երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուած են հիւսիսային Իրանի եւ մասնաւորապէս Մազանտարանի մէջ վերջին օրերու: ... մասնաւորապէս ... 483 դիակներ գտնուած են Սարի շրջանին մէջ, ... են Թէհրանի ... ցնցումներ ... Մազանտար ... հաղորդակցութիւն ... կողմէ ..., ... գտնուած ըլլալով, ... Լաւիջանի մէջ

... քանակը Շարժ զգացուած է նաեւ Լաւիջանի մէջ

Մազանտարանի նահանգը, որուն մայրաքաղաքն է Սարի, ... բարձր լեռնաշղթային մէ-ջերը մըն է ..., ... բնակչութիւնն է 27,000 ..., իսկ 300,000 բնակ-չութեամբ ... Դամաւենդ

Շարժը մասնաւորապէս աւերած է երեք քաղաքներ, որ բազմաթիւ տու-ներ փլած են: Վիրաւորները եւ մեռեալները դուրս հանուած ատեն, ... պատեր փլան, աւերակներուն տակ թողելով ազատարարները: Համաձայն ..., արդէն իսկ 600 դիակներ հանուած են, իսկ վիրաւորներուն թիւը հազարներով կը հաշուեն:

ԱՆԳԼ. ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին, կ՚ըսեն Լոն-տոնի թերթերը: Հաւանական է որ վարչապետութիւնը ստանձնէ Պալտուին, եւ նախարարական պաշտօն մը յանձնուի Լոյտ Ճորճի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

=○·○=

Թուրքիոյ ճարտարարուեստակա-նացումը կարելի է բաժնել երկու շր-ջաններու։ Առաջին շրջանին՝ ճար-տարարուեստի յարժումը կը բաղկա-նայ բացառապէս անհատական ձեռ-նարկներէ, որոնք կը վայելեն պետու-թեան վերին պաշտպանութիւնը.

Ճարտարարուեստի քաջալերման օ-րէնքը, անոր ընծայած կարգ մը ա-ռանձնաշնորհումները, ինչպէս նաեւ այն պարագան որ ճարտարարուեստը գերծ կը մնայ տուրքերէ, կը ձգտին առեղծել պայմաններ որոնք նպաստեն երկրին ճարտարարուեստին բարգա-ւաճման։

1923ին, 342 էր թիւը այն ճարտա-րարուեստական հաստատութեանց, ո-րոնք կ'օգտուէին քաջալերման օրէն-քէն։ Այդ թուականէն յետոյ, նորե-րուն թիւը բարձրացաւ 1473ի։ Այս հաստատութիւնները 1932ին կը բաժ-նուէին հետեւեալ ձիւղերուն՝

1. Երկրագործական ճարտ.		650
2. Հիւսուածեղէնի	»	350
3. Առողջի	»	134
4. Մետաղային	»	85
5. Քիմիական	»	75
6. Զանազան	»	88
7. Թուղթի եւ խաւաքարտի	»	42
8. Շէնքի	»	32
9. Հանածոյի	»	17

1933ին թէեւ այս թիւը իջած էր 1397ի, բայց 12 առ հարիւր բարձրա-ցած էր անոնց ճարտարարուեստա-կան մեքենաներուն եւ գործիքներուն արժէքը։ Միանգամայն, 55 միլիոն ոսկիէն 64 միլիոն ոսկիի բարձրացած էր այդ ճարտարարուեստին տը-րամադրուած դրամագլուխը։ Այդ գումարը զանազան ճիւղերու բաշ-խուած է հետեւեալ կերպով․—

	ՈՍԿԻ
1. Հողագործականին՝	22.000.000
2. Հիւսուածեղէնին	8.500.000
3. Առողջեղէնին	5.500.000
4. Մետաղեղէնին	1.700.000
5. Քիմիականին	2.800.000
6. Զանազաններու	8.000.000
7. Թուղթի	2.000.000
8. Շէնքի	2.500.000
9. Հանածոյի	10.000.000
Գումար՝	**64.000.000**

Ճարտարարուեստի այս ճիւղերուն տարեկան արտադրութեանց արժէքը հետեւեալն է․—

1. Երկրագործականէ	91.000.000
2. Հիւսուածեղէնէ	21.000.000
3. Առողջեղէնէ	5.500.000
4. Մետաղեղէնէ	3.500.000
5. Քիմիականէ	5.000.000
6. Զանազան	11.000.000
7. Թուղթ	2.300.000
8 Շէնք	3 200 000
9. Հանածոյ	11.000.000

Հակառակ այն զարգացումին որ, պատերազմէն աս դին, տեղի ունեցան ազգային ճարտարարուեստին մէջ, երկիրը զուրկ մնաց, սակայն, համա-պատասխան ճարտարարուեստական կազմակերպէն։ Ասոր պատճառն էր անհատական դրամագլուխներու ան-բաւարարութիւնը։ Ուրեմն, պետութիւ-նը ստիպուեցաւ աւելի մօտէն զբա-ղիլ երկրին ճարտարարուեստական գործունէութեամբ։

Ահա այդ նպատակէն թելադրուած 1933էն ի վեր պետութիւնը ուղղակի միջամտեց երկրին ճարտարարուես-տին եւ առանձնեց կազմակերպումը արտադրութեան եւ սպառման գլխա-ւոր առարկաներու ճարտարարուես-տին՝ լաւ մշակուած ծրագրի մը հա-մաձայն։

Այս կերպով է որ սկսաւ երկրորդ շրջանը։ Առաջին՝ պետութիւնը լոկ դիտող մը մնացած էր, սպառ թողլով անհատական ձեռնարկները։ Իսկ Բ. շրջանին, ան, չարունակելով անհա-տական ձեռնարկները պաշտպանել, միանգամայն հիմնեց պետական դը-րամագլուխով մեծ հաստատութիւն-ներ։

Ու ծնունդ առաւ ճարտարարուեստի հնգամեայ ծրագիրը, որ եւ կը գոր-ծադրուի ներկայիս։ Այս գետնին վը-րայ որդեգրուած քաղաքականութիւ-նը կարելի է հետեւեալ ձեւով արտա-յայտել․—

Ճարտարարուեստականօրէն երկի-րը զինել անկախ վիճակի մը մէջ եւ առեղծել տնտեսական միութիւն մը։ Բայց, որովհետեւ այսօր դեռ գոյութիւն չունին այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլար գոր-ծադրել տնտեսական այդ քաղաքա-կանութիւնը, պետութիւնը հարկադրուած է դիմել անմիջական միջոցներու, ո-րոնք անհրաժեշտ են երկրին տնտե-սական զարգացման տեսակէտէն։

Առաջինը այն պատճառներէն որոնք պետութիւնը կը մղեն անյապաղ գոր-ծի սկսելու՝ տրվիզի նուազումն է, որ իր կարգին, արդիւնքն է մեր արտա-ծումներու նուազման։ Իսկ երկրորդն է՝ Թուրք գիւղացիին եւ գործաւորին համար հասոյթի աղբիւրներ գտնե-լու անհրաժեշտութիւնը։

Պետութիւնը, գործադրելու համար իր հնգամեակը, նկատի առաւ, նախ, այն ճարտարարուեստները, որոնց նախանիւթերը արդէն իսկ գոյութիւն ունին երկրին մէջ. այսպէս՝

1. Հիւսուածեղէն (բամպակ, կա-նեփ, բուրդ)։

2. Մետաղեղէն (երկաթ, ածուխ քօք. ածուխ, պղինձ, ծծումբ)։

3. Թուղթ եւ ցելիւլոզ (թուղթ, խա-ւաքարտ, արուեստական մետաքս)։

4. Ցախճապակի (շիշ, ապակի)։

5. Քիմիական (ծծմբային թթու, սիւփէրֆոսֆաթ)։

Շաքարեղէնի վերաբերեալ ճարտա-րարուեստները կը բաւեն երկրին ներ-կայի պահանջներուն, այդ պատճա-ռաւ ալ ծրագրին մաս չեն կազմեր։ Այս ծրագրին իրականացման պիտի յատկացուի 44 միլիոն ոսկի։

Ճարտարարուեստական հնգամեակի ծրագրի գործադրութիւնը առանձնած է Սիւմէր Պանքը։ Իսկ Իշ պանքասըն՝ սրճի քօքի, շիշերու, ապակիի եւ ծը-ծումբի նախաձեռնութիւնները։ Այս երկու գործարանները հիմնարկէննե-րը արդէն իսկ տեղի ունեցած են եւ շինութիւնները սկսած։ Սիւմէր պան-քի դրամագլուխը, որ 20 միլիոն էր, 60 միլիոնի բարձրացած է։

Սիւմէր պանքը այս ծրագրին գոր-ծադրութեան սկսաւ կազմակերպելով բամպակի եւ բուրդի ճարտարարուես-տը։ Կեսարիոյ ճերմակեղէնի գործա-րանը Թուրքիոյ մէջ առաջինն է այն գործարաններուն, որոնք հիմնուած են հնգամեայ ծրագրին համաձայն։ Երկրորդ գործարանը հիմնուեցաւ Է-րէյլիի մէջ՝ բամպակեղէնի համար։ Երրորդը պիտի հիմնուի Նազիլլիի մէջ՝ յառաջիկայ տարի։ Եւ չորրորդ մը պիտի յաջորդէ անոր։

Այս չորս գործարաններն ալ պիտի պատրաստեն ճերմակեղէններ զանա-զան հաստութեամբ։ Երբ անոնց վրայ աւելցնենք նաեւ Գաքըքէօյի գործա-րանը, որ նախապէս գոյութիւն ու-նէր, ու եթէ հինգ գործարաններն ալ միասնաբար սկսին աշխատիլ, Թուր-քիոյ ճերմակեղէնի պահանջին 80 առ հարիւրը ապահովուած կ'ըլլայ։

Կեսարիոյ ճերմակեղէնի գործարա-նը եւ Իզմիտի թուղթի գործարանը ներկայ տարուան ընթացքին արտա-դրութեան պիտի սկսին։ Կեսարիոյ գործարանը շատ հաւանօրէն օգոստո-սին սկսի գործել. Ան ոչ միայն Թուր-քիոյ, այլ եւ ամբողջ Արեւելեան Եւ-րոպայի ամէնէն ընդարձակ եւ ամէ-նէն արդիական հաստատութիւններէն մին պիտի ըլլայ։ Պիտի ունենայ 33 հազար իլիկ, 1100 հատ ինքնաշխատ բէզկեաւմեր, ու տարեկան պիտի պատրաստէ 33 միլիոն մեդր ճերմակե-ղէն։ Պիտի սպառէ չուրջ հինգ ու կէս միլիոն քիլօ բամպակ

Իսկ Իզմիտի գործարանը պիտի ա-պահովէ, նախ, երկրին թուղթի պէտ-քին կէսը միայն։ Եւ, այս կերպով, պիտի խնայուի կէսը այն տրվիզին, որ արտասահման կը ղրկուի թուղթի համար։

Արդէն պատրաստ են այն ծրագիր-ները որ կը վերաբերին Նազիլլիի մէջ չորրորդ գործարանի մը հիմնումին։ Կառուցումը մօտ ատենէն կը սկսի։ Ան 25.000 իլիկ պիտի ունենայ եւ պի-տի արտադրէ 17 միլիոն մեդր։ Պիտի սպառէ 3.200.000 քիլօ բամպակ։ Էրէյ-լիի գործարանը պիտի աշխատի 15 հազար իլիկով եւ պիտի արտադրէ 7 միլիոն մեդր՝ սպառելով 2 միլիոն բամպակ։ Անոնց արտադրութիւնը պիտի ըլլայ աւելի նուրբ տեսակի։ Հնգամեայ ծրագիրը հաւանաբար ա-ւարտի երեք տարուան ընթացքին, համաձայն թրքական տեղեկագրի մը։

Ինչ կը վերաբերի բրդեղէններու, Թուրքիա, ի վիճակի չըլլալով մերի-նոսի նուրբ թելեր պատրաստելու, իր գործարաններուն ունեցած պէտքը կը հայթայթէ դուրսէն։ Անոնց ներածու-մը տարուէ տարի կ'աւելնայ։ Մերի-նոսի բրդեղէններու գործարանը պի-տի սկսի գործել, Պրուսայի մէջ, այս տարուան վերջերը։ Այդ գործարանին շինութեան պիտի սկսուի մօտերս Զայն պիտի կառուցանէ Իշ պանքա-սըն։ Իսկ յառաջիկայ տարի Կէմլիկիի մէջ պիտի ձեռնարկուի արուեստա-կան մետաքս պատրաստող գոր-ծարան մը։ Եւ սակայն, 1935ի ըն-թացքին, Իշ պանքասըն իր գործու-նէութիւնը պիտի կեդրոնացնէ ծե-ռաղեղէններու վրայ։ Այս խնդիրը առաջնակարգ նշանակութիւն ունի, ոչ միայն Թուրքիոյ տնտեսութեան, այլ մանաւանդ ազգային պաշտպանու-թեան տեսակէտէն։ Մետաղագործա-կան ճարտարարուեստին կազմա-կերպումը պիտի կազմէ երկրին տնտեսական անկախութեան եւ, այս կերպով, երկրին պիտի ապահովէ որ-վիզի մեծ խնայողութիւն մը։

Ցախճապակիի ճարտարարուեստը, որ 1935ին գործի պիտի ձեռնարկէ, 1936ին արդէն իսկ ապահոված պիտի ըլլայ երկրին պէտքերը։ Քէչիպուր-լուի երկաթեղէնի, Սպարթայի վար-դի իւղի, Իզմիտի թուղթի, շիշերու եւ սրճի քօքի գործարանները ամբող-ջովին աւարտած պիտի ըլլան 1935ին։ Այնպէս որ, 1936ին անոնք լծուած պի-տի ըլլան ամբողջական աշխատանքի։ Իսկ քիմիական, երկաթեղէնի, ցելիւ-լոզի գործարաններուն մեծ մասը պի-տի աւարտին 1936ին։

Մոռնալ չէինք թէ այս տեղեկու-թիւնները կը քաղենք թրքական հրա-տարակութենէ մը։

Վ. Ի.

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—○—

Համեստ է թելադրութիւնս եւ գոր-ծադրութիւնը խիստ կարեւոր՝ Հայը օտարին ճանչցնելու համար։

Քաշուած Իզէր նահանգի մէկ ան-կիւն գիւղին մէջ, Les Aiguinards, կար-դացի օր օրին «Յառաջ»ի մէջ Թէլլա-թէի ցուցադրութեան յարուցած աղ-մուկը եւ վրդովումները հայ հասա-րակութեան մէջ։

Ըրպաթէները յանցաւոր չեն երբ մեզ չեն ճանչնար եւ կ'արհամարհեն։ Ո՞վ կրնայ սիրել մէկը եւ արտայայտ-ուիլ անոր մասին, երբ անծանօթ է ի-րեն։ Ջանացե՞ր ենք մեզ ծանօթացնել այն ժողովուրդներուն որոնց հետ ապ-րած ենք։

Ֆրանսացին բուն ժողովուրդը՝ ո-րուն հետ բախտը մեզ նետեց օր ի բուն աշխատելու գործարաններու մը-խորքին մէջ, մեզ չէր ճանչնար, չէր գիտեր հայ անունը։

1925ին երբ Ֆրանսա կուգայինք Սավուայի Լա Ռօշէթ գիւղը՝ իբրեւ բանուորուհիներ, գիւղացիք երբ լը-սեր են թէ Հայեր կուգան իրենց գիւ-ղը դիտելու չեն քնացեր, սպասելով ան-համբեր այս «խափշիկ» հայ բան-ուորներուն, որոնք պիտի գային աշ-խատիլ իրենց կողքին օր ի բուն։ Ա-ռաւօտուն դեռ արեւը յծացած երբ հասանք գիւղ, չառաք գաղտագողի մեզ կը դիտէին եւ «խափշիկներու» տեղ ճերմակ մորթով, իրենց նմանող բանուորներ տեսնելով զարմացած էին։ Երբ մտերմացանք տեղացինե-րուն հետ, մեզի այսպէս պատմե-ցին անոնք։

Առաջին անգամ կ'իմանային Հայ անունը, չէին ճանչնար Հայը եւ պար-տաւոր ալ չէին մեզ ճանչնալու։

Բայց մենք ստիպուած ենք մենք մեզ ճանչցնելու։

Զարմի առաջարկեմ գործնական-կան միջոցներ, ոչ ալ ծողով, բա-նախօսութիւն սարքել եւ բանի բան Հայը ծանօթացնել տեղացի ժողո-վուրդին։

Եւ պիտի թելադրեմ աւելի պարզ միջոց մը, ժողովուրդին՝ հասարակու-թեան մատչելի միջոց մը։

Մտածե՞ր ենք արդեօք ձայնասփիւռի մասին։ Ձայնասփիւռ միջոցաւ հայ երգը յոյժ դիւրին կը տարածուի ժողովուրդնե-րու։

Ո՞վ չունի ներկայիս այնքան ըն-հանրացած T.S.F.ի գործիք մը իր տա-նը մէջ։ Ամենապարզագոյնէն ամենա-սղէն անգամ, քաղաքէն մինչեւ գիւղացին օրուան աշխատանքը լրա-ցնելէ վերջ, ձայնասփիւռով կ'անցընէ հանգիստի պահերը։

Դիւրին եւ հաճելի ժամանց, եւ որ-քա՜ն չենք։ Ծանօթ մէջ նստած կը ճամ-բորդես աշխարհի բոլոր քաղաքները, կը լսես զանազան ժողովուրդներու երգն ու նուագը, ակամայ կուտաս տարբեր լեզուներու, կը հաղորդուիս ամէն մէկուն յուզերուն եւ յուսերուն, կ'ապրիս անոնց հետ պահ մը, կը հանչնաս ամէնքը եւ կը սիրես շատ յատերը։

Այդ ժողովուրդներու կողքին, ա-նոնց երգին ու նուագին տարբեր, ինչո՞ւ օր մը չկայ հայ երգն ու նը-ւագը։ Չունի՞նք երգչախումբեր, ան-հատ երգիչներ, անհատ նուագողներ։

Ինչո՞ւ հայ երգչախումբ մը չի ներ-կայանար տեղական poste մը, մանա-ւանդ Փարիզի մէջ, խնամեալ յայտա-գրով մը։

Դժուա՞ր է իրագործել այսպիսի ձեռնարկ մը։

T.S.F.ի մէջ երգողները մեծ տա-ղանդներ չեն յաճախ, փրոֆէսէօր-ներ չեն միշտ։ Շատեր պարզ սիրող-ներ են, կամ երգչախումբերը զանա-զան միութեանց, որոնք կուգան ժո-ղովուրդին հրամցնելու քանի մը կը-տորներ։

Ո՞ր օտարն էր որ չպիտի հետաքրքր-ուէր մեզմով, ի լուր մեր հայրենի երգերուն, եւ չպիտի հարցնէր թէ ո՞վ է այս ժողովուրդը։

Ինչո՞ւ չենք դիմեր ամենահեշտ եւ ամենահաճելի միջոցներուն, մենք մեզ ծանօթացնելու համար տեղացի-ներուն։ ՀԵՐՄԻՆԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎՐԴՈՎԻՉ ՊԱՏԿԵՐ

—○—

ՄԻԼԱՆ.— Թողուցինք որ անցնին ամիսները առանց ներկայացնելու մեր գաղութին գործունէութիւնը 1934ին։ Խոստովանինք որ դամբանական գրե-լու քաջութիւնը չունեցանք։ Այժմ պէտք է ընդունինք, սակայն, որ եր-բեմնի գործունեայ, կենդրոն լեցուն Միլանի գաղութը մեռած է եւ ան-ցեալի հաւաքական կեանքը ղագրած է բոլորովին։ Կը մնան միայն յիշատակ-ներ։

1934ին կը յիշենք միակ ժողով մը որուն նպատակն էր որոշել թէ ինչ նիւթական միջոցներ պէտք են, վեր-ջապէս հաստատուն հաւաքատեղի մը առեղծելու համար։ Այս ժողովին ըն-տրուեցաւ նաեւ մարմին մը, որ պիտի գրաղէր այս գործով եւ հանգանակու-թեան պիտի ձեռնարկէր։ Ամիսներ իրարու յաջորդեցին լուռ ու մունջ-նակ, 40—50 բնտանիքէ կազմուած գա-ղութը, որուն մէջ չեն պակսիր հա-րուստներ, չկրցաւ 4-5 լիրէթ արտա-մադրել այս լաւ կարեւոր ու օգտա-կար գործի իրականացնելու համար։ Այսպէս այս ծրագիրն ալ որուն վը-րայ այնքան յոյսեր դրուած էին, ջու-րը ինկաւ։

Ազգային մարմինը, որ գոնէ տարին անգամ մը բարի ասվորութիւնը ունէր ընդհանուր ժողովի հրաւիրելու գա-ղութը, այս տարի այդ պարտակա-նութիւնն ալ մոռացութեան տուաւ։ Կեանքի, շարժումի համեստ նշաններ կուտայ միայն Ուս. Միութիւնը, ո-րուն անդամներուն սպասելի ըլլալու փափաքը գործելու կամքը չի պակսիր։ Անտրդար պիտի ըլլար սակայն այս երիտասարդներէն անկարելին սպա-սել։ Այս Միութիւնն ալ ունի իր ներ-քին ցաւերն ու վէրքերը։ Ուսանողու-թեան մէկ մասը կ'ապրի կղզիացած եւ միութեան մաս չի կազմեր։ Երի-տասարդներն ալ մեծերէն ընդօրինա-կելով, երբ չեն յաջողիր իրենց տե-սակէտը պարտադրելու ուրիշներուն, կը թողուն կը հեռանան, կը մոռնան իրենց նպատակը, կը մոռնան ամէն բան։ Այսպէս է որ միութիւնները կը ծնին ու կը մեռնին ասեղի պէս։

Ուսանողական Միութիւնը մէկ ա-միս առաջ, սարքած էր բանախօսու-թիւն մը, եւ խօսելու հրաւիրած էր ամէնէն սիրուած Գ. Փիլոյեանը։ Սը-րտահի քաղաքին կեդրոնը, ' մշտապէս տրամադրած էր Cufr (Իտալացի ուսանողներու հոգեւոր միութիւնը)։ Բանախօսութեան ներկայ եղան հազիւ 25 հոգի։ Շատերը նախորոշած էին իրենց կիրակնօրեայ սովորական զը-ւարճութիւնները. բացակայ էին նոյն իսկ ուսանողներու մեծ մասը։ Գ. Փի-լոյեան իր հայրական անուշ շեշտով խօսեցաւ անցեալի մասին եւ յիշեց պատմական դէմքեր ու դէպքեր։ Բա-ցակաները եթէ նոյն իսկ չէին հետա-քրքրուիր նիւթով, գոնէ յարգանքի համար պէտք էին ընել այդ փոքրիկ զոհողութիւնը եւ ներկայ ըլլալ հաւա-քոյթին։ Բանախօսը առանց որ եւ է անձնական ակնկալութեան՝ իր ժամա-նակը տրամադրած ու պատրաստած էր այդ բանախօսութիւնը, պարզա-պէս գաղութին օգտակար ըլլալու նպատակով։ Իսկապէս քաջութիւն պէտք է մեր գաղութով զբաղելու հա-մար։

Երկու շաբաթ առաջ ալ միեւնոյն Միութիւնը սարքեց իր տարեկան պա-րահանդէսը։ Մեզի հաւաստեցին որ բոլոր տոմսակները ծախուած էին. բայց սրահին մէջ գաղութէն հազիւ 30—35 հոգի նշմարեցինք, իսկ օտարնե-րուն թիւը 1015 հոգին չէր անցներ։

Ուրախ դէմքեր, զուարթ խօսակ-ցութիւններ, Փօքսթրօթ, Թանկօ, շամփանեա, եղեանիկ գոյներ որոնց համար նուագը երբեք պէտք չէ դադ-րէր, ահա պարահանդէսին նկարա-գրութիւնը։ Կազմակերպիչ մարմին անդամներէն պիտի յիշենք Օր. Գեր-ճուհի Գօզուհանը, որ գիտցաւ հաւա-նիլ բոլորին եւ մեծ փափկանկատու-թեամբ հիւրասիրեց բոլորը։ Մեր բա-րեկամները թող չվշտանան, եթէ ան-կեղծօրէն քանի մը դիտողութիւններ ընենք։ Մեր պարահանդէսներուն նը-պատակը պէտք է ըլլայ ոչ միայն նիւ-թական հասոյթ մը ապահովել, այլ եւ հաւաքել գաղութը, եւ մանաւա-նդ բարեկամական յարաբերութիւններ առեղծել հիւրընկալ երկրի քաղաքա-ցիներուն հետ։ Աղէ, հասոյթին մա-սին չենք կրնար արտայայտուիլ, քա-նի որ որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին մեզի, բայց կը կարծենք թէ Ուս. Միութիւնը փոքր շահ մը ապա-հոված է։ Չպիտի խօսինք նաեւ գա-ղութին բացակայ անդամներուն մա-սին, որոնք երեւի վերջնապէս որոշած են հեռու ապրիլ մեր հաւաքական կեանքէն։ Ինչ որ մեզ զարմացուց՝ օ-տար հիւրերու սահմանափակ թիւն է, հետաքրքրուեցանք իմանալու համար պատճառները։ Շատեր խոստովանե-ցան թէ չէին համարձակած իրենց օ-տար բարեկամները հրաւիրելու, վախնալով որ լաւ տպաւորութիւն չեն կրեր։ Ուրեմն մասամբ պէտք է ընդունիլ որ այս վախը արդարացի է։ Արդա-րեւ, ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ կրել օտարական մը որ ներս կը մտնէ պա-րասրահէն, երբ դեռ սրահը գրեթէ պա-րապ է, եւ աթոռ մը գտնելու համար, բաւական շրջիլ յետոյ, ստիպուած պէտք է ընտրէ աթոռ մը բոլորովին կղզիացած, որովհետեւ լաւ դիտող աթոռները սեփականատէրը արդէն գը-րաւուած են, այն ալ գաղութին ան-դամներուն կողմէ։ Ուրիշ կէտ մըն ալ։ Տոմսերուն վրայ կը գրուի թէ պարտաւորիչ է սեւ զգեստը։ Երի-տասարդութիւնը անշուշտ իր ուսա-նողական զլխարկով ամէն պատասխա-նատուութիւն կը վայելէ, եւ մենք անոնց մա-սին չէ որ կը խօսինք, բայց ի՞նչպէս չդատապարտել գաղութին այն ան-դամները, որ սեւ զգեստ ունենալով հանդերձ, պարահանդէսին եկած էին իրենց գործի հագուստներով կարգը փոխելով, գերծին հօշիկ-ներով։ Երեւակայեցէք որ անցին ա-տարներ կային որոնք ոչ թէ առօ-թինք, այլ ուղղակի ֆրակ հագած էին։ Ասոնք կենցաղագիտութեան տարրական օրէնքներ, որոնց դեռ ան-ծանօթ կը մնանք։

Վերջացնելէ առաջ աւելցնեմ որ, Վենետիկի Հայերը վերջապէս յա-ջողած են ծախել քաղաքիս Մխիթար-եան վարժարանը, որ տարիներէ ի վեր փակուած կը մնար։ Շատեր կ'ըսեն թէ չնչին գումարով մը Միաբանու-թիւնը առած է այդ շէնքը եւ յարա-կից հողերը։ Այսպէս Ուս. Միութեան գրադարանը կը դատապարտուի վերջ-նական աքսորումի։ Տարիներու բարոյական ու նիւթական զոհողու-թիւնները յանկարծ կը փոշիանան։

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

—○—

Խումբ մը տիկիններու նախաձեռ-նութեամբ մարտ 24ին հայ երկսեռ Երիտ. Միութեան մէջ բանախօսեց երիտասարդ գրագիտուհի Տիկ. Սե-դա, նիւթ ունենալով «Հայ կինը դա-րերու մէջէն»։

Ցուցելի պատախօսը կարգով պատ-կերացուց աւանդական շրջանի կին դէմքերը, ներկայացնելով Եւան, հա-ւանաբար Նայիրը — Ուրարտեան ա-ւանդութեանէն, որուն խառնուածքը կը յատկանշէ հայ կինը իր առաքե-լութիւններով ու թերութիւններով։ Սխալ է, բսաւ, չփոթել Նայիրը — Ուրարտեան աւանդութեան Եւան Հրէաներու առաջին կնոջ՝ Լիլիթի հետ որուն խառնուածքը լի է հակասու-թիւններով։ Աւանդութեան երկրորդ կինն է Աստղիկը որ իր ընկերոջ՝ Վա-հագնին հոգեկան թելերներուն խո-րանը հանդիսացաւ եւ որ Հայկի սե-րունդին սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստուածուհին եղաւ։ Նոյնպէս սխալ է կարծել թէ Աստղիկ յունական Աֆ-րոդիտէն կամ հռոմէական Վեներան է, որովհետեւ հայկական Աստղիկը թէեւ սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստ-ուածուհին էր, բայց զերծ էր անոնց ցոփ ունակութիւններէն։ Աւանդու-թեան երրորդ կինը Անահիտն էր, ո-րուն վրայ ամէնէն աւելի ծանրացաւ Տիկին Սեդա։ Գաղափարութեան մէջ ոչ մէկ ազգ ունեցած է կին աստուա-ծուհի մը այն իմաստով որ կոչուէր մայր ոսկեծին։ Աւանդութեան աստ-ուածները կամ աստուածուհիները ո-չինչ են եթէ ոչ ցեղի մը հոգին որ կը կը պատկերանայ հրաշապատումով, աւելի գեղեցկացած եւ աւելի կատա-րելագործուած։

Շարժապատկերի երիզի մը նը-ման, դասախօսը պատկերացուց ա-ւանդական շրջանէն վերջ, պատմա-կան շրջանի գրեթէ բոլոր կիները, վեր առնելով անոնց կատարած դե-րը մեր պատմութեան մէջ Գալով Արշակունիներու շրջանին, ան անդ-րադարձաւ Հայուհիներու ներկա-յութիւնը մեր հզօր թագաւորներու կողքին, թէեւ պատմիչներն այդ մա-սին անփոյթ են մինչեւ Արտաշ թա-գաւորի կինը Հեղինէ թագուհին, ո-րուն շնորհիւ էր որ կրօնական վը-տանգաւոր դարձ մը տեղի ունեցաւ դէպի քրիստոնէութիւն։ Խօսեցաւ նաեւ քրիստոնեայ եկեղու մեծ օրիորդ-ներու մասին՝ Սանդուխտ որ նախըն-տրեց մահը եւ արքայական ընտանի-քին Խոսրովիդուխտ, որուն շնորհիւ միայն քրիստոնէութիւնը Հայաստա-նի մէջ դարձաւ պետական կրօնք. Կրօնական պայքարներէն վերջ, Տիկ. Սեդա մասնաւորապէս կանգ առաւ Փառանձեմ թագուհիին կատարած դերին վրայ, ներկայացնելով այն ո-րերու քաղաքական կռիւները, որոնց ամենացայտուն եւ տխրալեղող դէմ-քըն է Փառանձեմը, որ արհամարհե-լով Շապուհի հրաւէրները, պատուոյ-րութեան դրօշը պարզեց եւ 14 ամիս-ներ դիւցազնօրէն դիմադրելէ վերջ միայն ինկաւ հերոսաբար։

Փառանձեմի դիւցազնական պատ-կերը գծելէ վերջ, պատախօսը ուր-ուագծեց աւելի վերջ եկած նախա-րարուհիները խօսելով Աւարայրի ճակատամարտի մասին, պանծացնե-լով այն բոլոր Հայուհիները, որոնք սգաւորական կեցուածքով մը կանգնե-ցան իրենց հերոս ամուսիններու կող-քին Աւարայրի ճակատամարտէն 30 տարի վերջ, պատմութեան մէջ ա-մեզ անհասականութեամբ կին մը ե-րեւան կուգայ՝ Վահան Մամիկոն-եանի մայրը՝ Ձուիկ, Արծրունեաց տանէն որ հարս եկած էր Մամիկոն-եան տունին, մասնաւորական եւ մեծ հոգիով Հայուհի մը որուն զաւակ-ներուն հետ կրթուեցաւ մատենագիր Ղազար Փարպեցին։ Երբ մայրերը թը-ռիչք ունին, իրենց զաւակները ան-պայման պիտի կրեան յայն եւ հզօր թեւեր թռչել ու սաւառնիլ։ Դասա-խօսը ցաւ յայտնեց որ պատմութիւնը սակաւաթիւ վերաբերեալ ոչ մէկ կանա-ցի անուն արձանագրած է ու անցաւ Բագրատունիներու շրջանին, մատնա-նշելով քանի մը կիներ, ինչպէս Խոս-րովանուշը որ իր բարեգործութեամբ նշանաւոր դարձած է, նոյնպէս Մա-րիամ իշխանուհին, Ցունաց կայսրու-հիին մտերմուհին որուն միջամտու-թեամբ կարելի եղաւ միայն փոխել ատ կայսեր հրամանը որ կ'արգիլէր կաթողիկոսական ընտրութիւնը Հա-յաստանի մէջ։

Գալով Ռուբինեան շրջանին, բսաւ թէ այդ միջոցին հայ իշխանուհիները ամուսնութեան կ'երթային լատին իշ-խաններու։ Հոս պատմութիւնը արձա-նագրած է միայն երկու հայ կինե-րու անուններ, Զապէլ՝ Լեւոն երկ-րորդի աղջիկը եւ Մարիամ՝ Լեւոն Ե.ի կինը։ Ռուբինեան թագաւորու-թեան անկումէն վերջ, պատմութիւնը քար լռութիւն մը կը պահէ մինչեւ ԺԸ. դարը, ուր կ'ուրուագծուին եր-կու Գողթնցի կիներ, առաջինը՝ Բրա-բիոն Նոտար գրչագիրը, իսկ երկրոր-դը Մարիամ Գարագաշեան կրօնաւո-րուհին, յարած հռոմէական կրօնքին, որ սակայն կրցաւ կրօնքը զատել ազ-գութենէն, եւ կատարեց կրօնական թարգմանութիւններ եւ հեղինակեց հոգեւոր գրուածք մը։

Տիկ. Սեդա խանդավառութեամբ ող-ջունեց ԺԹ. դարը, ուր վերածնու-թեան առաջին շարժումին իսկ հայ կիներու շրջումը մը կ'ընէ հրապա-րակ։ Ծնչեց անմոռանալի դերը Սր-բուհի Տիւսաբի, ազգային մեծագոյն դէմք՝ Սիպիլի եւ գրագիտուհի Տիկին Զ.Եսայեանի, որոնք նուիրուեցան հայ մշակոյթի վերակենդանացման։

Խօսելով հայ կանացի թերթերուն մասին, Տիկնը յայտնեց թէ Սրբու-հի Տիւսաբէն, Սիպիլէն առաջ, տա-րօրինակ կին մը, Էլպիս Կեսարեանց, 1862ին կը հրատարակէր «Կիթառ» անուն թերթ մը, բայց հրապարակա-գիր Ստեփան Ոսկանի յարձակողա-կաններէն աղդուելով փակեց թերթը։ 42 տարի վերջ, աւելի գործնական կին մը՝ Հայկանուշ Մառք՝ Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէ «Հայ Կին»ը 1920-ին, ինք՝ «Երիտասարդ Հայուհի», Պէյրութի մէջ։ Այսօր երկուքն ալ լը-ռած են նիւթական պատճառով։

Եզրակացնելով, Տիկ. Սեդա շեշտեց թէ այս բոլոր կին դէմքերը ոչինչ են, եթէ մեր ներկան չաղկապուած ըլլայ անցեալին։ Եթէ կարելի ըլլայ մեր այսօրուան քանի մը կիներու հոգին մէջ վառել Աստղիկի, Անահիտի, Փա-ռանձեմի իմաստութեան հուրը, մենք հպարտ պիտի ըլլայինք։

Երեկոյթին գեղարուեստական բա-ժինը պատրաստուած էր խնամքով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Ապրիլ 1ին, Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի երեկոյ մը, նուիրուած երաժշտագէտ Ռոմանոս Մելիքեանի, որուն մահը արձանագրած էինք իր ժամանակին։ Սրահը լեցուած էր արուեստի եւ գրականութեան նուիրեալ աշխատաւորներով։

Երեկոյթը բացաւ Ա. Գոստաբեան, յետոյ Երաժշտանոցի ուսանող պատանի գաշնակահար Արմօ Բարաջեանի նուագեց Գեթհովէնի մահուան քայլերգը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ երաժշտագէտ Ռ. Թերլեմէզեան համառօտակի ներկայացուց Ռ. Մելիքեանի կեանքը եւ գործունէութիւնը։ Յետոյ տուին Երաժշտանոցի դասատուներուն կողմէ՝ Դ. Սողոմոնեան, Գրողներու Միութեան կողմէ՝ Գ. Լեւոնեան, Պետ. Օփերայի կողմէ՝ Կարապով, Երեւանի թատրոնին կողմէ՝ Մ. Մանուէլեան, Վրաստանի Երաժշտ. Միութեան կողմէ Արմէն Տիգրանեան։

❀ Ս. Բարխուդարեան, խորհ. Հայաստանի մէջ խօսելով Ռ. Մելիքեանի մասին, կը գրէ.— Իր ստեղծագործութեան սկզբնական շրջանին տարուած էր եւրոպական երաժշտական մշակոյթի ձեւերով, բայց եւ այնպէս այդ շրջանի իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը գտնենք բնիկ հայ ձեւեր։ Վերջերը, 1917—18 թուականներէն ետքը, կազմուելով իբրեւ երգահան, վերջնապէս կը գտնէ իր ճամբան,— մեր ժողովուրդին հայկական ու հարազատ լեզուն։

Որո՞ւ յայտնի չէ իր առաջին քնարերգական գործը, Վարդը, զոր գրեց ուսանողութեան շրջանին։ 1913ին հրատարակուելով՝ շուտով ժողովրդականացաւ այդ երգը։

Աւելի հասուն տարիքի մէջ տուաւ պատանեկան, ընտանեկան եւ ժողովրդական երգեր, ինչպէս Զմրուխտին շարքը։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել իր մահէն կարճ ժամանակ առաջ կազմած ձեռագիր ժողովածուն, որ կը պարունակէ 30է աւելի երգ, եւ որուն մէջ երաժիշտը բացառիկ վարպետութեան հասաւ։ Ըսէ քիչ գործ տուաւ, պատճառը այն էր որ դժուարահաճ էր։

❀ Թաղումը կատարուած է մեծ շուքով։ Երեւանի թերթերը կը հրատարակեն թաղման պատկերները։ Ժողովրդական երաժշտին մահը խոշոր կորուստ մը դարձած էր բոլորին համար։

Կրթական գործավարութիւնը, յաւերժացնելու համար Ռ. Մելիքեանի յիշատակը, կ'որոշէ.

1. Երեւանի Երաժշտանոցին ուսումնասիրութեանց դրասենեակը կոչել Ռ. Մելիքեանի անունով։

2. Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ պահել Ռ. Մելիքեանի անունով 5 սանէր, որոնք պիտի հետեւին՝

Ա.— Երկուքը ձայնական երաժշտութեան.

Բ.— Երկուքը ստեղծագործական բաժնին.

Գ.— Մէկը մանկավարժական բաժնին։

3. Քաղաքակրթութեան Պատմութեան Թանգարանին երաժշտական բաժնին մէջ բանալ գիւտ մը Ռ. Մելիքեանի անունով

4. Ցանձնարարել Պետական Հրատարակչականին լոյս ընծայել Ռ. Մելիքեանի տպուած եւ անտիպ գործերը

5. Ռ. Մելիքեանի անունով ժողովրդական երգերու մրցանակ մը յատկացնել տարեկան 3000 րուբլի։

ՉԱՐԵՆՑ ԷՍՓԷՐԱՆԹՕ

—o—

Գ. Սեւակ էսփէրանթօ լեզուով թարգմանեց Եղիշէ Չարենցի երկերուն ժողովածուն, ինչպէս նաեւ Ց. Թումանեանի Մի կաթիլ մեղրը, Թմկաբերդի առումը, Ա. Իսահակեանի Աբու Լալա Մահարին, որոնք պիտի յանձնուին տպագրութեան։

ԳԷՈՐԳ ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

—o—

Երիտասարդ եւ խոստմնալից փաստաբանը, որուն եղերական մահը գրած էինք, չարաբաստիկ օր առաժամաբար թաղուեցաւ Տիժոնի մօտ Վիլէթ-լա-Մոնթանը գիւղին գերեզմանատունը։ Մայրը՝ Տիկին Մարի Սթամպուլեան, որ Նիս կը գտնուէր, պատկին մահը լսելուն փութացած էր յիշեալ գիւղը ուր պատահած էր արկածը։ Ցուղարկաւորութեան ներկայ էին նաեւ Փարիզէն բազմաթիւ բարեկամներ։

Փարիզեան բոլոր թերթերն ալ մեծ գովեստով խօսեցան հանգուցեալ Սթամպուլեանի մասին, շատեր հրատարակելով նաեւ անոր լուսանկարը։

Ամի տը Փէօփլը, որուն մնայուն աշխատակիցն էր Գէորգ Սթամպուլեան, առանձնած բլլալով յիշեալ թերթի իրաւագիտական խորհուրդներու բաժինը, համակրական տողեր կը նուիրէ հանգուցեալին։ Կը գրէ թէ «Սթամպուլեան վեհանձն էր ու բարեհամբոյր, հրապուրիչ ըլլալու առինման բարեկիրթ, որ կը մպտէր միշտ։ Միայն տարիքով չէ որ երիտասարդ էր, իր սիրտն ու զգացումները անեղծ պահած էին թարմութեանց ամէնէն մաքուրն ու հազուագիւտը։ Մեծ շատաւիղէն անոնց, որոնք կը պատուեն Արդարութեան Պալատը, իր տաղանդը ամէն օր առիթեան մը եւս կը յայտնէր։ Տաղանդաւոր գրող, միաժամանակ առաջնակարգ լրագրող էր։ Գէորգ Սթամպուլեանի մահը դառն կորուստ մըն է Փարիզի փաստաբանական կաճառին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց համար, որոնք ըլլալ այս թերթին մէջ, ըլլայ դուրսը կը ճանչնային զինքը եւ կը յարգէին»։

Աէքսիոն Ֆրանսէզ, Մաթէն, Փարի-Սուառ, Էքսէլսիօր, Թան, Փըթի ժուռնալ, Փըթի-Փարիզիէն եւն. նոյնպէս գեղեցիկ տողեր նուիրած էին հանգուցեալին։

Աւելցնենք որ հայրը՝ Ցակոբ Սթամպուլեան (ընիկ Քէօթահիացի) Թուրքիոյ առաջին խղճատարական նախարար եղած է Սահմանադրութենէն վերջ։ Իսկ մայրը՝ Տիկ. Մարի Սթամպուլեան ուրիշներու հետ Ջինալա-գարին հիմնեց Պոլսոյ Հայ Կ. Խաչը, որուն ատենապետուհին եղած է մինչեւ վերջ։ Այս Կ. Խաչն էր որ ի մէջ այլոց մեծ քանակութեամբ դեղօրայք եւ մասնաւորապէս քինին զրկած էր Հայաստանի Հանրապետութեան։ Նոյնպէս ատենապետուհին էր Մանուկներու Փրկութեան միջազգային մարմնի հայկական բաժնին։

Մեր ցաւակցութիւնները վաղամեռիկ երիտասարդին մօրը եւ ազգակիր պարագաներուն։

Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլ, (Ցառաջ)— Ապրիլ 14ին, կիրակի օր, Շարլոթենպուրկի թատերասրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ հայերէն ներկայացում մը, նախաձեռնութեամբ Գաղթ Միութեան վարչութեան եւ ղեկավարութեամբ Գ. Դ. Դաւիթխանեանի. բեմադրուեցաւ Շիրվանզադէի «Չար ոգին»։

Գ. Դաւիթխանեան, որ հին եւ փորձառու թատերասէր մըն է, կրցած էր տեղական հայ երիտասարդ ուժերէ սիրողներու շնորհալի խումբ մը կազմել, նախապատրաստել զայն քանի մը փորձերու ընթացքին եւ ղեկավարել ներկայացման երեկոյին։ Ինք բաժանձնած էր Գիժ Դանիէլի դերը, որուն խաղարկութիւնը կատարեց մեծ յաջողութեամբ։ Իր դուստրը եւս, օրիորդ Մ. Դաւիթխանեան, բեմական ձիրք կը ցուցնէ, թէեւ առաջին անգամն էր որ բեմ կ'ելլէր, եւ հակառակ իր տակաւին շատ երիտասարդ տարիքին ու անփորձութեան, ան աղուոր կատարեց, ցաւագար աղջկան՝ Սօնայի դերը, որ թատերախաղին կեդրոնական անձերէն մին էր։

Միւս մասնակցողներն եւս բարեխղճօրէն կատարեցին իրենց դերերը։ Կանացի դերերէն յաջող անցաւ Սօնայի մօր՝ Շուշանի եւ մանաւանդ կեռօրոջ՝ Զառիշանի խաղը։ Երկրորդը կատարեց Տիկին Ա. Տէր-Ցարութիւնեան, շատ բնական կերպով եւ անկաշկանդ, ինչպէս իրական կեանքին մէջ, իսկ առաջինը, դարձեալ մըզին մէջ, բոլ առաջինը, դարձեալ մշտանուած եղանակով մը, Օր. Օ. Նաշարեան.

Գ. Վ. Սեւաչեանի, որ նոյնպէս փորձ թատերասէր մըն է, անցեալներն ալ նոյն այդ արահին մէջ յաջողապէս կատարած էր Գիժ-Դանիէլի դերը, այդ երեկոյ կրցաւ իր փոքրիկ դերին (Կախարդ) կենդանութիւն տալ եւ զայն պատկերացնել շատ յաջող կերպով։

Մնացեալ թատերակէրներն ալ գոհ թողուցին իրենց խաղով, Գ. Ա. Տէր Մինասեան, որ կը կատարէր պայտագործ Ոսկանի՝ ցաւագար Սօնայի հօր դերը (ան եւս կարող թատերասէր մըն է, եւ ուրիշ առիթով մը աւելի լաւ կատարած իր դերը), Գ. Ն. Աբելեան, որ կը խաղար Երիտասարդ փեսայ Մուրատի դերը, Գ. Ա. Մուրատեան՝ Զոփուռ Կարապետի դերը եւ Օր. Մ. Ցարութիւնեան՝ Զաւահիրի դերը, զոր եթէ լաւ սերտած ըլլար անշուշտ աւելի եւս յաջող պիտի ըլլար իր խաղը։

Երեք պզտիկներ եւս բեմ ելած էին, ինչ որ իրենց խաղին մէջ ամէնէն հաճելին էր, բնական կեցուածքին աւելի իրենց հայերէնով խօսուածքն էր, փոքրիկներ Լ. Մովսէսեանի (Զարեհ), Ա. Թէրզիպաշեանի (Մանոն), Ց. Տէր-Ցարութիւնեանի (Թաչիկ), Սօնայի մանկութեան ընկերներուն խաղը Զմռնամ րսել, որ լուշարոյն եւս իր դերին մէջ յաջող էր։

Ուրախալի է որ օտարութեան մէջ ծնած եւ մեծցած հայ մանուկներուն եւ երիտասարդներուն առիթ կը տրուի՝ բեմին վրայ եւս ցուցնելու իրենց շնորհք ու ձիրքերը եւ մանաւանդ իրենց մայրենի բարբառը հրապարակ բերելու։ Բաղձալի է որ տարին գէթ մէկ երկու անգամ այսպիսի ներկայացումներ տեղի ունենան որչափ ալ դժուարութիւններ շատ ըլլան։

Հանդիսականները գոհ սրտով հեռացան սրահէն, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

—o—

ՊՈՒՔՐԷՇ, (Ցառաջ).— Մայիս 5-ին տեղի պիտի ունենան Պուքրէշի Թաղ. Խորհուրդի ընտրութիւնները։ Այս առթիւ կիրակի 14 ապրիլ տեղի ունեցաւ ծխական ժողով կազմելու համար ընտրական յանձնախումբը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ վարել Մայիս 5ի ընտրութիւնները։

Պուքրէշի թաղականութիւնը մին է, հիմա խանդաղանմ «պլոքի» մը ձեռքն էր՝ որոնց երեք տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին եկեղեցին եւ դպրոցը խղճալի վիճակի մը հասցուած են. այս տարուան պիւտճէին մէջ 800.000ի բաց մը ձգած են։

Ապրիլ 14ի ծխական ժողովին ներկայ եղած են մօտ 1000 հոգի։ Վիճաբանութիւնները եղան շատ տաք։ Մօտ ութ հարիւր հոգի մասնակցեցան քուէարկութեան. արդիւնքը աւելի քան դոհացուցիչ էր ժողովրդական հոսանքին համար։ Պլոքի մարդիկ չլմեցան իրենց պարտութեան վրայ։ Անոնք եւ չկրցան ոչ մէկ մեծամասնութիւն։ Քուէարկութեան համար դաւաճէն մարդիկ բերած էին, սակայն բոլորը զուր անցան։ Միանգամ ընդ միշտ յայտնի եղաւ թէ Պուքրէշի հասարակութիւնը ջերմօրէն փարած է ազգ. հոսանքին որուն միակ մտահոգութիւնն եղած է դպրոցը եւ եկեղեցին ազգային հողի վրայ պահել եւ ոչ թէ օտարամուտ ազդեցութիւններու ենթարկել։

Այս առաջին յաղթութեամբ ապահոված է արդէն Մայիս 5ի թաղականական ընտրութիւնները եւ մեր գաղութն ալ պիտի ազատի պատուհասական տարրերու կամայականութենէն։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԸ

—o—

Պոլսոյ քաղաքապետական երկրաչափը ստուգանութեան յանձնեց Բանկալթիի գերեզմանատան նոր քարտէզը, որ կը ճշդէ գրաւեալ հողամասին սահմանը։

Քաղաքապետութեան հին քարտէզը եկեղեցիին մաս կը նկատէր հանրակառքի ճամբուն վրայ գտնուող դուռը եւ այդ դրան ուղղութեամբ ու սանդուղէն մէկ մեթր առջ ձգելով դէպի եկեղեցիին ետեւ տարածուող պարտէզը։ Իսկ նոր քարտէզը բոլոր այդ մասը գերեզմանատան մէջ կ'առնէ։ Այնպէս որ, համաձայն այդ քարտէզին, առողջապահական եւ քաղաքապետական յիշեալ պաշտօնեաները այդպարագային որ հանրակառքի ճամբուն վրայի դուռը պիտի փակուի, իսկ տաճարին դռնէն եւ մանարանին վրայէն անցնելով գիծ մը պիտի իջնէ այն անցքին վրայ որ կողհանէ ճամբուն վրայի դուռը կ'առաջնորդէ, եւ այդ դուռը միայն պիտի գործածուի։

Այս կերպով, եկեղեցին կ'անջատուի իր պարտէզէն ու տաճար առաջնորդող երկու սանդուղներէն, եւ հարկ կ'ըլլայ մանարանը վիլցնելով նոր սանդուղ մը բանալ, դէպի տաճար կարենալ զալու համար։

Համաձայն այս նոր քարտէզին, գերեզմանատան սահմանին մէջ կ'առնուի կառամին եւ սրճարանին մէջէնց պտնուող տարածութիւնը, ուր վար

ՍԱՄՈՒԻԼ

Օձը լեզուն

—o—

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը կը շարունակէ միտք եւ սիրտ պղտորել, քունը փախցուցած ըլլալով Փարիզի մէջ տիրող բաղդատական հանդարտութենէն։ Երէկ ան կը տրտնջար թէ Բարեգործականը «հակահայաստանեան» տարրեր ընդունած է Միացեալ Յանձնաժողովին մէջ. այս անգամ ալ ուրիշ քութիւն մը կը սահեցնէ (18 ապրիլ).

— «Զենք ուզեր սակայն Փարիզի հայ գաղութէն վերջնականօրէն կորել մեր յոյսը թէ՛ այս եւ թէ ուրիշ առանձնութեանց։ Ճիշդ է թէ այնտեղ շուարումը մեծ է, բառին բարոյական թէ նիւթական իմաստով, սակայն հակազդեցութիւն մը, որ կրնայ գալ վարի խաւերէն, պիտի կրնայ փրկել Փարիզի վարկը, որ կարգ մը «վարիչ» եւ «գրադէտ» շրջանակներու սխալներով այնքան վար իջած է վերջերս։ Նոյն իսկ էջմիածնի հանգանակութիւնը կարելի է տակաւին դնել շիտակ գծի վրայ եւ աւելի ալ արդիւնաւոր դարձնել զայն, եթէ էջմիածնի նուիրակին շուրջ համախմբուին այն տարրերը որոնք վերջին տարիներս գրական փառասիրով եւ գործով իրենց անձնուէր հաւատարմութիւնը ապացուցին հանդէպ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գերագոյն իշխանութեան։ Այն մարդիկը կամ կազմակերպութիւնները որոնք էջմիածնի դարաւոր հաստատութեան հիմերը կը փորեն Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, չեն կրնար Փարիզի մէջ միեւնոյն էջմիածնի նուիրակին նորագիւտ գործին համար օգտակարութիւն մը ունենալ։ Եւ կամ նախ պէտք է վերջ տան իրենց յաղթական եւ հայրենադաւ գործունէութեան եւ յետոյ մօտենան Ս. Էջմիածնի նուիրական խորանին»։

անուած կառամին եւ հիմերը դրուած ափարթմանին գետինները կը գտնուին, կառամներուն գերեզմանատան վրայ նայող դուռները կը փակուին եւ գերեզմանատան հետ անոնց հաղորդակցութիւնը կը դադրի։ Տանիք շինելով, այսինքն չինել գուրկ բոլոր գետինները գերեզմանատան սահմանին մէջ կ'առնուին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՆԴՈՅՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 ապրիլ.— Մեր բազմագոյն եւ բազմաթիւ հայրենակիցը, ոմն Ց. Մարգարեան, որ իրեն յրապոտ դարձուցած է հանրային կեանքի խառնակութիւնը, այս անգամ իր հարազատ գոյնով, փարիզաշաղ օրաթերթի մը սիւնակներէն՝ Վերաշինականներն ու Հայրենակցականները խորագրով շողոքորթապատում գրութեան մը մէջ, յաւ մը բաներու կարգին, յարձակած էր նաեւ Բալուի Հայր. Միութեան վրայ։

Ուղղամիտ Բալուցիներուն շատ լաւ ծանօթ այս ոչնչութիւնը երբեք մեր ուշադրութեան առարկայ պիտի չըլլար եթէ իր խեղաթիւրումներն ու սուտերը չափ չանցնէին եւ գրգռութիւններու պատճառ չհանդիսանային հայրենակիցներու շրջանակին մէջ։

Այսպէս, ագէտ եւ անբարեխիղճ հայրենակիցը յիշեալ գրութեան մէջ կ'ըսէ թէ՝ «Բալահովիտի Վերաշինականը կազմուած է 1932 դեկտեմբերին, այնպիսի առեն մը, երբ Բալուցին Մարսէյլի մէջ ոչ մէկ միութիւն ունէր»։ Ի գիտութիւն մեր հայրենակիցին կուզենք յայտնել որ Բալուի Հայրենակց. Միութեան մը գոյութիւնը Մարսէյլի մէջ, բաւական հին է։ Ան կազմուած է մեր հայրենակցին կողմէ այդքան անտեղի կերպով դովաբանուած Վերաշինականէն մօտաւորապէս տասնեակ մը տարիներ առաջ։ Ինչ կը վերաբերի 1932ի շրջանին ն՝ մարուած թուլութեան, առոր պատճառները ծանօթ են բոլոր բանիմաց Բալուցիներուն։ Ծանօթ են նաեւ իրեն, մեր դարավերջիկ Փանջունիին։

Բալուի անցեալին եւ ապագային նախանձախնդիր հայրենակիցները գիտեն բոլոր կարգի իմաստակներուն նպատակը։ Գիտեն թէ վերաշի-

ՕՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՕՑՆՈՑԵԱՆ

եւ

ԸՕԿ. ՓԱՌՆԻԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ, 19 Ապրիլ 1935

նութեան պիտակին տակ, կ'ուզուի Բալուցիներու ուշադրութիւնը դարձնել քաղաքական վարդապետութեան մը վրայ, որ մեզի համար երբեք հարցում չէ։ Եւ անոնք, անձնական Հայր. Միութեան դէմ սարքուած դաւերը, խորհրդակցական ժողովէ մը յետոյ, գործի մղեցին զայն։

Կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, Հայր. Միութեան գործունէութիւնը եղած է արդիւնաւոր։ Ներկայիս ունի բաւականաչափ վճարող անդամներ եւ լոյս ունինք որ այս թիւը մօտաւոր ապագային պիտի կրկնապատկուի։ Ահա իսկական չարժառիթը այն ջաղար եւ անպատիւ պայքարին զոր կարգ մը անհեղուկ գունափոխներ կը մղեն մեզի դէմ։

Ուշեալ հայրենակիցը, չարունակելով իր բարբանջանքները, կը յայտնէ այնպիսի արտառոց եւ անհեթեթ գաղափարներ որոնց ի տես մարդ խրտուած կրնայ ծիծաղիլ եւ արդահատանքով նայիլ անոր մտաւոր-հոգեկան աղքատութեան վրայ։ Օրինակ Հայր. Միութեան ուժեղանալու միջամտութիւնը պատճառող, կ'ըսէ թէ Հայրենակցական կամ անդամներէն ոմանք, կ'ուզեն քանդել Վերաշինականը՝ անոր գանձին տիրանալու համար։

Բալուի Հայր. Միութեան եւ իր անդամներուն նպատակն է, այս դժուարին ժամանակներուն մէջ, աշխատիլ հայրենակիցներու թշուառութեան բարձումին, նպաստել նորահաս սերունդի հայեցի կրթութեան, ձգտիլ ազգային գաղափարին եւ առհմիկ աւանդութիւններու պահպանման, ջանալ միացնելու մեր տարագիր հայրենակիցները մէկ եւ ընդհանուր գաղափարի մը շուրջ, որ մեր արժանաւոր հայրերը ժառանգ ձգեցին մեզի, այն է՝ միշտ բարձր պահել մեր հոգիներուն մէջ մեր ծննդավայրի ու անունն ու մշակութային արժէքները։

Վարչութիւն

ՓԱՀԼԱՆՁԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ

ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մարդ բնութեամբ է ծախսում այն արծաթը, որ իւր քրտինքի վաստակն է, իսկ ժառանգական հարստութեան հետ շատ անգամ շռայլաբար է վարւում։ Այնպէս էլ քաղցր է մարդու համար իւր ձեռքով տնկած, հասցրած ծառի պտուղը։ Արդեօք այդ համեմատութիւնները ճի՞շդ էին, դրանցով կարելի՞ էր բացատրել Նէնէի վերաբերութեամբ ունեցած իմ զգացմունքը․

Կեանքը ամէն բան սովորեցնում է մարդուն, իսկ դէպքերը նրա վարժապետն են դառնում։ Քաւոր Պետրոսը ինձ սովորացրեց առնել, ոչնչացնել, կողոպտել, յափշտակել, մի խօսքով, ուրիշին պատկանածը իւրան սեփականացնելու համար չխնայել ոչ մի միջոց։ Աւազակութիւնը ամենամեծ զուարճութիւնն էր ինձ համար, որի մէջ ես զգում էի բախտի քաղցրութիւնը։ Ուրախութիւն էր պատճառում ինձ առանց քրտինքի պարգեւ ուրիշի քսակը։ Բայց այն օրից, երբ ես իմ քսակը առաջարկեցի ծերունի ձկնորսին, եւ խնդրեցի նրանից պահել, պահպանել Նէնէին,— այդ օրից ես վայելում էի մի աւելի մեծ բաւականութիւն, որ երբեք ճաշակած չէի։

Քաւոր Պետրոսը ինձ սովորացրեց առնել, ոչնչացնել, բայց Նէնէն սովորացրեց սիրել, բարիք գործել։

Որքա՜ն գեղեցիկ բան է սէրը։

Ես Սառային էլ սիրում էի. այժմ նոյնպէս սիրում եմ իմ մանկութեան բարեկամին։ Բայց հանգամանքները բաժանեցին մեզ, տարիներ անհաղին անդունդ փորեցին մեր մէջ. մենք անջատուեցանք։ Որքա՜ն ժամանակ էր, որ չէի տեսել նրան. այժմ իմ յիշողութեան մէջ մնացել էր նրա մտայլ պատկերը միայն, թէեւ սրտիս մէջ տակաւին չէր հանգել նրա սէրը։ Սառան ինձ երեւում էր այն բանի նման, որպէս երիտասարդին երազումը կը տայիս մի խաղալիկ եւ նա կ'ուրախանայ, բայց հէնց որ զարթնում քնից, սկսում է տխրել, որ այն խաղալիկը այլեւս չունի․․․

Առաւօտեան խաչագողները զարթնեցան խիստ վաղ։ Որպէս զործի մարդիկ, դեռ արեւը չծագած, նրանք ոտքի վրայ էին։ Միքայէլը վերառին կացինները, գնացին անտառը փայտ կտրելու եւ ածուխ պատրաստելու, իսկ Նազարը, նրանց գլխաւորը, մնաց խրճիթում իւր երկու բանուորների հետ։

Ինձ երեւում էր, որ նրանք խիստ սերտ էին քաւոր Պետրոսի յայտնուելով, եւ յարգում էին նրան, որպէս իրանց պատրիարքին, իսկ ինձ դեռ մարդու տեղ չէին դնում, ինձ վրայ նայում էին, որպէս մի անփորձ հաշմակի վրայ։ Նազար մեզ ցոյց տուեց իրանց առարեկիրայ վիճակը, այնտեղ էր նրանց գործարանը։ Նեղծ թղթադրամի ահագին կապոցներով դարսուած էր զանազան խորշերում։ Մեքենաները, մամուլները, ներկերը բոլորովին չլցրին իմ աչքերը։ Նազարը, գործարանի կառավարիչը, որ երկար ժամանակ Լոնտոնում սովորել էր այդ արհեստը, եւ այդ բոլոր պարագայքը բերել էր այնտեղից, մի առ մի ցոյց էր տալիս մեզ իւր պատրաստութիւնները եւ նրանց գործածութեան ձեւերը։ Իսկ այսօր չէին բանում, որովհետեւ գլխաւոր մեքենապետը, որ մի Հրեայ էր, գնացել էր քաղաքը մի մեքենայի խանգարուած մասը շինել տալու համար։ Հրեան միեւնոյն ժամանակ փորագրիչ էր, ընկերութեան մէջ դա էր միայն որ օտար ազգի էր։

Քաւոր Պետրոսը արեց մի քանի նրկատողութիւններ, յետոյ հարցրեց, թէ ի՞նչպէս էին ծախսում այդ թղթերը։ Նազարը պատասխանեց, թէ թղթերը ծախելու համար ընտրել են կալուածութեան ամենախուլ կողմերը, ուր ժողովուրդը դեռ զարգացութեան մէջ է, ասաց, որ զանազան տեղերում ունէր գործակատարներ, որոնք փոխարինում են թղթերը գիւղացիների հետ, առնելով նրանցից հում բերքեր, որպիսին ալիւր, քաթան, կամ անասնական ուտեստներ եւայլն։ Այդ մթերքները վաճառւում են քաղաքներում։

— Այդ ես տեսնում եմ, որ դուք գործ ունէք միայն գիւղացիների հետ, ասաց քաւոր Պետրոսը,— դրա համար էլ ձեր թղթերը մանր տեսակներից են։ Բայց պէտք է ընդարձակել գործը։

Թէ ինչպէս ընդարձակել, այդ մասին քաւոր Պետրոսը ոչինչ չյայտնեց։ Նա առաւստաբանական սովորութիւն ունէր իսկոյն չյայտնել իւր միտքը։ Բայց նրա նկատողութիւնը ճիշդ էր։ Թղթերի տեսակները համնում էին մինչեւ տասն ռուբլիանոցի միայն, որովհետեւ նրանք գործ ունէին մանր առեւտրականների հետ։

Խաչագողները հէնց նոյն օրից ընդունեցին մեզ իրանց ընկերութեան մէջ։ Եւ որովհետեւ բոլորի պաշտօնները որոշուած էին, քաւոր Պետրոսին, որպէս հմուտ եւ փորձուած մարդ, կարգեցին ընկերութեան տեսուչ։ Իսկ ինձ, դեռ մանուկ եւ անփորձ համարելով, պարապմունք տուեցին ածխագործների բաժնում։ Իմ զօրեղ բազուկները աւելի յարմար էին փայտ կտրելու համար։ Ես գոհ եղայ այդ պաշտօնով, որովհետեւ մտածում էի, որ դա միջոց կը տայ ինձ բացակայ լինել նրանց բնակարանից եւ անտառը գնալու պատրուակով շուտ շուտ տեսնուել Նէնէի հետ։ Իսկ միեւնոյն ժամանակ լաւ որսորդ եմ, նրանք յանձնեցին ինձ եւ այդ պարապմունքը։ Մարդկային բընակութիւններից հեռու գտնուելով՝ նրանք խիստ հազիւ անգամ կարողանում էին միս գնել, եւ ապրում էին բուռ մեծի մասին որսի մսով։

Չնայելով օրից ես մտայ պաշտօնիս մէջ վաղ — առաւօտեան առայ ինձ հետ մի հրացան, մի որսորդական շուն եւ ճանապարհ ընկայ։ Ախ, որքան ուրախ էի, որքան շտապում էի։ Երկու օր էր, որ չէի տեսել Նէնէին։ Ես խոստացել էի ամէն օր այցելել նրան։ Այժմ որքան անհանգիստ կը լինէր նա, ինձ չտեսնելով, եւ որքան կ'ուրախանար, երբ կրկին կը տեսնէր ինձ,— ճանապարհին միշտ այդ էի մտածում։

Դեռ ձկնորսի տնակին չհասած, ծովի ափի մօտ հանդիպեց ինձ պառաւը, որ ապրում էր ձկնորսի հետ։

— Որդի, ասաց նա մի առանձին ցաւակցական եղանակով,— այդ ի՞նչ արեցիք մեզ հետ, այն աղջիկը ցաւով լցրեց մեր սիրտը․․․

(Շար.)

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կրընոպլէն կը գրեն մեզի ապրիլ 22 թուականով.— Դառն ցաւ մը համակեց գաղթական ամբողջ գաղութը, Զատկի առաջին օրը։

Դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներու տակ.— Գ. Յովհաննէս Գէորգեան, յարգելի հայրենակից մը, Զատկի առթիւ ճաշի կը հրաւիրէ ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեանը ընտանիքով։ Առատ ամէն պատրաստութիւններէ եւ եկեղեցիէ վերադարձին, սեղան կը նստին, քիչ վերջը քաղաքին մէջ պտըտելու մտադրութեամբ։ Ճաշի վերջաւորութեան Ղեւոնդ Թորոսեան սեղանին փշրանքները կը ժողվէ և կ'իջնէ հաւերուն նետելու։ Վերադարձին կը լսէ Գարսամեանի տիկնոջ աղաղակները, որպէսզի վեր չելլէ։ Մէկ վայրկեան չանցած, ատրճանակի երեք հարուածներ կը լսուին։ Անտեղեակ որ ինչ է բանը, Ղեւոնդ վեր կը վազէ եւ կը տեսնէ որ տանտէրը, Յ. Գէորգեան զարնուած է, սակայն զարնողը՝ Յ. Գարսամեանը՝ ղզկռած՝ կ'աշխատի ատրճանակը ձեռքէն խլել։ Յեսայ ուժասպառ կ'իյնայ։ Ղեւոնդ ժամանակ չունենար օգնութեան հասնելու։ Իրարու բազուկէն ամուր բռնած, առաջին յարկի սանդուղներէն թաւալգլոր մինչեւ վար կ'իջնեն, ուր Ղեւոնդ օգնութիւն կը պոռայ։ Սակայն մէկ-երկու հոգի միայն կը տեսնեն եւ չեն համարձակիր մօտենալ։ (Զատկի առթիւ ամէն մարդ ուշ նստած էր ճաշի, այնպէս որ շատ ժողովուրդ չկար օգնութեան հասնելու համար)։ Ղեւոնդն ալ ինքզինքը ուժասպառ կը զգայ եւ չի կրնար ատրճանակը խլել ձեռքէն եւ ծրգելով կը փախչի։ Ատրճանակը պարապ ըլլալով, Գարսամեան չի կրնար իր եռուէն կրակել։ Ասկէ օգտուելով, մարդասպանը կրկին կը լեցնէ ատրճանակը եւ փողոցին մէջ մահ կուգայ խնկացարած։ Ամբողջ արիւնի մէջ թաթխուած, աջ ու ձախ ատրճանակ կը պարպէ։

Գալով Տիկին Թորոսեանին, իր պզտիկ աղջիկը դրացիին տունը ձգելով, կը վերադառնայ տեսնելու ամուսինը (Ղեւոնդ) եւ դէմ դիմաց կուգայ մարդասպանին, որ տեղն ու տեղը երկու հարուած կը պարպէ եւ գետին կը փռէ խեղճ կինը, թոքը ծակելով։ (Վիճակը յուսահատական է)։ Երբ ոստիկանները եւ դատաւորները կը հասնին, մարդասպանը արդէն երեք հարուածով անձնասպան եղած էր փողոցին մէջ։ Ամբողջ թաղը մեծ յուզումի մատնուած էր։ Յ. Գէորգեան եւ կինը՝ Շուշան փոքրիկ աղջիկ մը կը թողուն իրենց ետին։ Տիկին Թորոսեան հիւանդանոցն է։ Ինքը Յարութին Գարսամեան կը թողու երեք փոքրիկներ, մէկը մանչ, երկուքը աղջիկ եւ իր այրին, որ անուղղակի պատասխանատու կը համարուի այս անհաւի դէպքին, իր ամուսինը շարունակ յարած ըլլալով տանտիրոջ դէմ, մարմնական վճարման առթիւ։ Իրարու հետ յարաբերութիւն չունէին։

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ապրիլ 20ին «Թայմզ» խմբագրականով մը քննադատած էր Թուրքիոյ դրած պահանջը՝ Տարտանէլի եւ Թրակիոյ վերազինման մասին։ «Ճիւմհուրիէթ» պատասխանելով այդ քննադատութեան, գրած կուսայ թէ երբ Թուրքիա հաւանեցաւ Լօզանի դաշնագրով հաստատուած սահմանափակումներուն, միջհանրապետական կը կարծուէր թէ խաղաղութեան եւ զինաթափութեան շրջան մը պիտի բացուէր Եւրոպայի մէջ. «Դժբախտաբար այդ յոյսը չիրականացաւ եւ պատերազմի ամպերը նոյնիսկ Մեծն Բրիտանիան հարկադրեցին աւելցնելու իր սպառազինութիւնները։ Հետեւաբար, արդար է որ Թուրքիա եւս միեւնոյն իրաւունքը վայելէ ամրապնդելու իր ապահովութիւնը։ Քանի որ [illegible] քական երաշխաւորութեամբ մը ապահովուած չէ Եւրոպայի խաղաղութիւ[illegible], կարելի չէ սպասել որ Թուրքիա անպաշտպան ձգէ իր երկրին կենսական մէկ մասը»։

Տարտանէլի արշաւանքին խանձաւանքը

Տարտանէլ զօրք հանելու գործողութեան 20ամեակին առթիւ, Զօր. Սըր Եան Համիլթըն, անգլիական արշաւաղունդին հրամանատարը, խստօրէն քննադատեց անոնք որ պահանջեցին պարպել Կէլիպօլուն։ Զօրավարը յայտարարեց «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի խմբագրին.— «Պատմագիտութեան տեսակէտով (թաքթիք), ամէնէն փայլուն գործողութիւնն էր որ երբեք կատարուած ըլլայ անգլիական կամ ուրիշ որ եւ է բանակի կողմէ. բայց, ռազմագիտական տեսակէտով՝ ամէնէն ողբալի սխալն էր որ գործուած ըլլայ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Քանի մը զօրաբաժին օգնական ուժ բաւական էր ամէն բան վերջացնելու։ Ասոր փոխարէն, մեր ճամբան խափանեց կուսակցութիւնը անոնց որ միայն արեւմտեան ճակատը կը տեսնէին եւ ուրիշ ոչինչ։ Օր մը պիտի բացուին պաշտօնական դիւանաթուղթերը եւ պիտի հրատարակուի գաղտնի պատմութիւնը այդ շրջանին։ Այն ատեն զայրոյթի աղաղակ մը պիտի փրթի։ Բայց քանի կ'ապրին կարգ մը պետական գործիչներու ընտանիքները, կարելի չպիտի ըլլայ այդ բանը»։

Վենիզէլոսի դաւը սպառ

Երեքշաբթի առտու Աթէնքի պատերազմական ատեանը սկսաւ դատել ընդդիմադիր պետերը, որոնց գլուխը կը գտնուի Վենիզէլոս (այժմ Փարիզ)։ Ատեանին նախագահն է ծովակալ Թաքէլլարիու։ Առաջին անգամ լսուեցաւ Գ. Փափաստաթիս, Կրետէի կուսակալութեան ընդհ. քարտուղարը։ Քանտիայի փաստաբաններէն Մէյմարաքիս եւ ապահովութեան տեսուչ Զէզաս բացատրեցին Վենիզէլոսի դերը՝ ապստամբական շարժման մէջ։ Յիշեցին շարք մը խրողութիւններ, ապացուցանելու համար թէ ապստամբութեան կազմակերպիչն էր Վենիզէլոս։ Ընդհ. քարտուղարը պատմեց թէ Վենիզէլոս եւ իր կուսակիցները ինչպէս կազմակերպեցին Կրետէի զինեալ ապստամբութիւնը, ոտքի հանելով գիւղացիները եւ պաշտօնանկ ընելով օրինաւոր իշխանութիւնները։ Այս առթիւ յիշեց թէ երբ Կրետէի կառավարիչը իմացաւ նաւատորմին ապստամբութիւնը, Զօր. Տէտէս հետ գնաց Վենիզէլոսի, որ ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր եւ խնդրեց միջամտել, կեցնելու համար արիւնահեղութիւնը։

Վենիզէլոս պատասխանեց թէ քանի որ կառավարութիւնը յեղափոխական քայլ մը առած է, պաշարման վիճակ հռչակելով, ինք ալ հակայեղափոխութիւն մը պիտի սարքէ։ Յաջորդ օրը, երբ քարտուղարը հրաման առաւ Վենիզէլոսի հաղորդելու վարչապետին մէկ հեռագիրը եւ տեղեկացնելու թէ ապստամբ մարտանաւերը դէպի Կրետէ կ'ուղղուին, Վենիզէլոս պատասխանեց թէ սուտ է եւ թէ նաւերը Սելանիկի ճամբան բռնած են։ Քարտուղարը պնդեց որ վերջ տրուի ապստամբութեան, քանի որ շարժումը ձախողած է Աթէնքի, Սելանիկի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Վենիզէլոս պատասխանեց.

— «Ես չենթարկեցայ Եորկիոս իշխանին եւ Կոստանդին թագաւորին առջեւ, եւ չպիտի ընկրկիմ Ցալտարիսի կառավարութեան առջեւ»։

Ապահովութեան տեսուչը շատ ծանրակշիռ յայտնութիւններ ըրաւ ամբաստանեալներու մասին, պնդելով թէ անոնց մեծ մասը դրամ կը ճարէր ապստամբական շարժման համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈՒՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ պիտի բացուի վաղը, Ուրբաթ, Ֆրանքֆուրթի մէջ, տեւելով մինչեւ Կիրակի։ Պիտի ցուցադրուին 3300 շուներ, 124 տեսակ սերունդէ եւ 15 երկիրներէ, ինչ որ աննախընթաց է։ Ամէնէն բազմաթիւ նմոյշները կը ներկայացնեն սրսի շուները, աւելի քան հազար հատ։ Ցուցահանդէսէն առաջ, տեղի ունեցաւ շնաբոյծներու կամ շնասէրներու համագումար մը, մասնակցութեամբ 300 պատուիրակներու, 32 տարբեր երկիրներէ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ վերջնապէս վաւերացուեցաւ ապրիլ 23ին։ Այս առթիւ մեծ խրախճանքներ կատարուեցան։ Նոր սահմանադրութեամբ, հանրապետութեան նախագահը կը դառնայ իսկական վեհապետ, դիկտատորական իրաւասութիւններով, իբրեւ անպատասխանատու վարիչը երեսփ. ժողովին, ծերակոյտին, բանակին, դատարաններուն եւն.։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ մէկ շաբաթէ ի վեր կը շարունակուէր Պոլսոյ մէջ, վերջացաւ ապրիլ 23ին։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Ժընեւի Աշխատանքի Դիւանին փոխ-տնօրէնը, շեշտելով թէ Պոլսոյ համագումարը ամէնէն կարեւորն է, նկատի առնելով արեւելքի եւ արեւմուտքի կիներուն սերտ մերձեցումը։ Վաղը, ուրբաթ, քսան կիներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ Աթաթիւրքի, շնորհակալութիւն յայտնելու համար։ Գործադիր մարմնի փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Տիկին Լաթիֆէ Պէքիր, թրքուհիներու միութեան նախագահը։

Այրի Տիկին Հերիքա Գալըպճեան եւ իր զաւակները սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն

ՆՇԱՆ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ

(Պաշտօնատար Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան մէջ եւ նախկին խմբագրին Պոլսոյ Փրանս [illegible]

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առաւօտ Փարիզի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, ապրիլ 25ին առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15, Rue Jean Goujon.

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՈՒԽՏ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան-Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարուի իր գերեզմանին, այս Կիրակի։

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ
ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան. Հանգստեան [illegible] ֆր. կ[illegible] կողմէ այս Շաբ. երեկոյ ժամը 8 30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ։

Կը խօսի՝ Գ. Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը՝ ազատ է։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողաց Միութիւնը որոշած է [illegible] ... Մէջ 3[illegible] ... (14)։ [illegible] ... կը խօսի [illegible] ... բլլայ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ։ Դիմել Տիկին [illegible] Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise-ի եւ 21, Rue Bleue-ի անկիւնի սրճարանը, մէթրօ Քատէ։ Օրակարգ՝ ծրագիր-կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան Առժամեայ վարչութիւն

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՕՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 ԱՊՐԻԼ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Պէլվիլուագի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ.

23, Rue Boyer, մէթրօ՝ Մէնիլմոնթան։

Կը նախագահէ՝ Փրոֆ. Ա. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գ. Գ. Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Գ. Գ. Ա. [illegible], [illegible], Ցոփրդներ՝ Կնեացեան, Ալիս Թիւֆինեան եւ ուրիշներ։

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆԻ տարազով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԵՕԼԵՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեան «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Գ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը (դրամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները.— 10, 7, եւ 5 ֆրանք

Եղանակի ամենէն զուարթ եւ ամենէն ճոխ[illegible]

ՅԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ եղբայրութեան կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր VICTOR HUGO-ի ճոխ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

Ղեկավար՝ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ։

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO նուագախումբով

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ — Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 ֆր.

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
26
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
26 Avril
1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2789

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱՅՆԸ ՈՐ ԼՌԵՑ

Տարին լրացեր է արդէն — 1934 ապրիլ 26։

Բայց, դեռ երէկ չէ՞ր որ թաղեցինք Միքայէլ Վարանդեանը, թափօր կազմելով հոգեպատար բազմութեան հետ, Սէն Ժիւլիէնի մենաստանէն մինչեւ Մոնրուժ թաղաքը, Սէն Փիէռ...

Որքա՜ն արագ եւ թաւալուն կը հոլէին օրերը այս պղտատանքին վրայ։ Շողեցինք եւ սրընթաց։

Եւ որքա՜ն շատ եղան մեռելները, սա վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։

Տարուէ չանցնիր առանց մահագդի, մեր չորջը կամ աւելի հեռուն։ Ծանօթ կամ անյայտ անուններ, տարէց կամ երիտասարդ, որոնք յարուցին չարժանկարի մը պէս կուգան ու կ՚անցնին, թերթէ թերթ, բերնէ բերան։

Ու շատերն ալ կը մոռցուին, մէկ անգէն միւսը.

×

Մարսէյլէն հեռագիր մը կը զուժէր, 1934 ապրիլ 23ին.—

Վարանդեան ուղեղային արիւնահոսութիւն ունեցաւ։ Ձախ կողմը ամբողջովին անդամալուծուած է. Գիտակցութիւնը եւ խօսելու կարողութիւնը կը պակսի։ Վիճակը անյոյս է մինչեւ 10 օր։

Ոչ իսկ երեք օր տեւեց անստուգութիւնը

Ապրիլ 26ին կ՚անչնչանար Միքայէլը, շատոնց եւ խորապէս ծիրուած՝ տարիներու հիւանդութենէն եւ քրոնիկ տագնապներէն։

Կ՚անչնչանար պատնէշին վրայ՝ 24° որ. մինչեւ կաթուածը — հար էլնալը, գիրիկը կը ալիէր, ոչ միայն յղացուած հասցնելու, այլ եւ լրացնելու համար իր վերջին աշխատութիւնը,— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը»։

Միքայէլ Վարանդեան ինքն իր մէջ ներդաշնակութիւն մը կը կազմէր երեք ցայտուն արժանիքներով.— 1. Իբրեւ յեղափոխական հրապարակագիր եւ հեղինակ.— 2. Իբրեւ ընկերվարական տեսաբան.— 3. Իբրեւ խանդավառ ջահակիր մը մշակոյթի։

Այդ երեք արժանիքներուն մէջ Վարանդեան եղաւ ոչ միայն տիրական, այլ եւ ինքնուրոյն։

Կարդացէք որ եւ է մէկ իր գրութիւններէն, հատոր կամ յօդուած, եւ ձեր աչքին պիտի զարնէ այդ գիծը.

Նոյն իսկ Մեծ Պատերազմին վերիվայրումները չկրցան եղծել իր հոգեբանութիւնը, եւ իր գիտական պրպտումներն ալ անզօր եղան ցամքեցնելու խանդավառութեան աղբիւրները։

Այսպէս է որ, այսօր ալ, երբ կը թղթատէք իր հրատարակութիւնները, կովկասեան չրջանի մարտաշունչ գրքոյկներէն մինչեւ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութիւնը», ձեր գիմաց կը տեսնէք նոյն բաբախուն հոգին, Գիտուն միտք մը, որ անընդհատ կը վերլուծէ, բայց եւ կը թեւածէ, հասուն խանդավառութեամբ։

Յեղափոխական հրապարակագրութեան մէջ, Վարանդեան խորապէս ազդուած էր 60–80ական թուականներու ոչ միայն չարժումներէն, այլ եւ ոգիէն, մթնոլորտէն։

Իր հասակակիցները կը վկայեն թէ որքա՜ն անկեղծ պաշտամունք ունէր Րաֆֆիներու, Նալբանդեաններու, Թերլեմեզեաններու, Արծրունիներու, ինչպէս Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի ազատագրական չարժումներու «փոթորկաշունչ մարգարէ»ներուն եւ յառաջապահներուն հանդէպ։

Այսպէս ալ, իր գրիչը ոչ միայն մնաց ինքնուրոյն եւ առնական, այլ եւ խոր ակօս մը բացաւ իր ժամանակին համար, մանաւանդ Կովկասի մէջ, ուր լեզուի եւ ոճի պարզութիւնը կը շփոթէին անխնամութեան եւ չորութեան կամ թշուառութեան հետ։

Այսօր ալ, շատ շատերուն համար կրնայ տիպար ծառայել Վարանդեանի լեզուն, թէեւ գիտական կամ արեւմտեան մշակոյթի պատուաստներ փորձած ատեն, ինք ալ ազատ չմնաց կարգ մը նախապաշարումներէ եւ սովորամոլութիւններէ։

Իսկ իր ոճին թափը եւ ազատութիւնը՝ հերոսապաշտ նկարագրութեանց ատեն, շատ քիչերուն արուած էր, այն չրջանին երբ խումբ — խումբ բաջեր լեռը կը բարձրանային, իսկ ուրիշներ՝ «քաղքցիներ» ճառ կը խօսէին։

Վարանդեան ինքն ալ քաղքցի մըն էր, եւ տասնեակներու մէջ փոփուած՝ ժողովրդականներու եւ գրասենեակներու մէջ

Սակայն, իր տեսողութեան ուժը եւ յեղափոխական խառնուածքը, իր դաշնակցական հոգին, թեւ առին իր խօսքին ու գրչին, տանելու մինչեւ այն վայրերը ուր կը գտնուէին հրացաններն ու ռումբերը։

Այդ գետնին վրայ, Վարանդեան ձգած է էջեր որոնք արձակ բանաստեղծութիւններ են, թրթռուն, թաւալուն եւ ներշնչեալ։

Այսպէս ուշադրաւ դէմք մըն էր Վարանդեան գիտնականը։

Առաջին օրէն իսկ ըմբռնած ըլլալով թիւրմտող, ճռճռող գիտութեան մը խրթնութեանց դէմ, ան ջանաց մաքրել, մատչել ընկերվարութեան հիմնական տարրերը, եւ ժողովրդականացնել անոր սկզբունքները։

Ան զգուշացաւ ամուլ հմտութեան մը ցուցադրութիւններէն, եւ եթէ վրիպումներ ալ ունեցաւ, պէտք է վերագրել ոչ թէ վարդապետական վճիռներու տկարութեան, այլ խառնուածքի ըմբռնողութեան, ժողովուրդի եւ միջավայրի ընդդիմական ձանձրոյթին։

Եւ Վարանդեան գիտակցօրէն, հաւատքով ծառայեց նաեւ ընդհանրական մշակոյթին, իբրեւ լրացուցիչ մասը իր յեղափոխական եւ դաշնակցական առաքելութեան.

... Յարգանքի այս արտայայտութեան մէջ, դժուար է ամբողջութեամբ ներկայացնել այն հզօր ձայնը որ լռեց յաւէտ, մէկ տարի առաջ, ճիշդ այսօր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօրաւոր թերահաւատութիւն Փարիզի մէջ

Երէկ հրատարակած էինք կիսապաշտօնական զեկոյց մը, որ յատուկ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Ֆրանքեւռուս բանակցութեանց ելքի մասին Սպասելով Լաւալի այցելութեան, Փարիզի կարգ մը չրջանակներուն մէջ բուռն պայքար կը մղուի ծրագրուած դաշինքին դէմ։ Այս մասին «Թամփս»ի Պետերբուրգի թղթակիցը կը գրէ ապրիլ 23 թուականով —

Մոսկուայէն Փարիզ հասած տեղեկութիւններ կ՚ըսեն թէ Ֆրանքեւռուս փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մասին ծագած տարակարծութիւնները խորհրդային իշխանութեան կողմէ. Պ. Լիթվինովի ստորագրութեամբ պիտի քննուին խորհրդային իշխանութեան կողմէ. Պ. Լիթվինովի ... հետ եւ թէ հաւանական չէ որ առաջիկայ քանի մը օրէն Մոսկուայէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ դժուարութիւնները գիտուին ու դաշինքը վաւերացուած չէ։ Ցաւ կը յայտնուի թէ դաշինքը փոխադարձ աջակցութեան ... Գերմանիոյ մարտ 16ի ձեռնարկին (պարտադիր զինուորական ծառայութեան) կարեւորութիւն կ՚ընծայեն։ Խորհրդային կառավարութիւնը ամենամեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ տալու փոխադարձ աջակցութեան մեքենան ինքնաբերաբար, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, այդ օրէնքը չափազանց դանդաղ կը չարժի եւ անընդունելի է արագօրէն կազմակերպելու աջակցութեան գործը, անանկ յարձակման մը պարագային մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ գալ։ Խորհրդային կառավարութիւնը այնքան մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ փոխադարձ յաջողութիւնը ու բանակցութիւնները, չուզեր անոր վերջնական յաջողութիւնը վտանգել ոչ բանաւոր պահանջներով։ Բայց կացութիւնը կը փոխուի, եթէ այն կարծիքը գոյութիւն ունենայ թէ իրաւագիտական առարկութիւնները պարզապէս պատրուակ մըն են քաշքշելու համար ... հիմնական տարբերութիւն մը»

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ յաջորդ քայլը կ՚ըլլայ խորհրդային իշխանութեան եւ չեն ուզեր անտարբեր, թէեւ կը սպասուի որ Փարիզ Համաձայնութեան դիրքը Հաշտ խորհրդաժողովին մէջ պիտի ներշնչուի բանակցութեանց ընթացքէն։ Փարիզի մէջ կը հերքեն թէ դժուարութիւնները շատ լուրջ են եւ ընդհանրապէս կը կարծեն թէ չկայ բան մը որ կարելի չըլլար կարգադրել, եթէ Լիթվինով Փարիզ եկած ըլլար. փոխանակ Մոսկուա վերադառնալու, ինչ կը վերաբերի յարձակման, գիտել կը տրուի թէ ոչ-յարձակման դաշինքին կարեւոր բանակցութիւնները երկու տարի տեւեցին եւ թէ ցանկալի է որ այսքան կարեւոր դաշնագիր մը կարելի եղածին չափ հչգրիտ ըլլայ

ՖՐԱՆՍԱ ՇԱՀ ՈՒՆԻ՞ ԴԱՇԻՆՔԷՆ

Մինչ այս մինչ այն, յարձակումները կը շարունակուին ծրագրուած դաշինքին դէմ Պ. Անրի Պէրանժէ, Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, յօդուած մը հրատարակելով «Աթանս էքոնոմիք»ի մէջ, կը հարցնէ թէ Ֆրանսա որ եւ է պարտաւորութիւն կամ շահ ունի ընտրութիւն մը հարցնէ թէ Ֆրանսա որ եւ է պարտաւորութիւն կամ շահ ունի ընտրութիւն մը կատարելու համար Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Ու կ՚եզրակացնէ մարտ-կատարելու համար Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Ու կ՚եզրակացնէ պար-տաւորութիւն չունի, նկատի առնելով ռուսական գաղափարներու 1917ին եւ տաւորութիւն չունի, նկատի առնելով ռուսական գաղափարներու ... ռուսական պարտքերու գործածը։ Պոլով շահու, անհրաժեշտ է աւելի լրիւ տեղեկութիւն։ «Մարդ կրնայ կառավարել միայն հանրային կարծիքով, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի խաղաղութեան եւ պատերազմի։ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը դեռ բաւականաչափ լուսաբանուած չէ գինուորական մեծ անհրաժեշտութեան, աւելի պակաս՝ նոր պարտաւորութեանց մասին, որոնք պիտի մասնակցութիւն չզգայ այն յանձնառութեանց համար որոնցմով կրնայ կապուիլ Ֆրանսա, Ասիոյ կամ Եւրոպայի մէջ, հապճեպ կամ շատ ծանրաբեռն դաշնագրով մը»

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Գործադիրներու խորհուրդը երէկ, հինգշաբթի, մասնաւոր նիստ մը ըրաւ գումարեց, քննելու համար դաշինքի խնդիրը Բոլոր տեղեկութեանց համաձայն, խորհրդային իշխանութեան առաջարկութիւնները նպաստաւոր են, թէեւ բացարձակ յաւակնութիւն չի տրուիր բանակցութեանց ելքի մասին։ Այս ամսու վերջը կը սպասուի թէ Ռոմֆալի դաշնագրին բանակցութիւնները ալ գնացուին չրջանները անցած Թերեւ... ընդունելով ... «ֆրանսական բանաձեւը շատ գծուարական է», կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան գետին մը գտնել։

Հակառակ գործակալութեան հաղորդագրութեան համաձայն, լափուոյրնու — թեան զգացումը տիրական է Մոսկուայի մէջ եւ մանաւանդ ալ կառավարական չրջանակները չեն պիտի ... թերահաւատ կ՚երեւան եւ չեն ուզեր գիտնալ բան մը, փոխանակ աղմկելու կամ յարձակողական ըլլալու գործածելու

Ի՞նչպէս պիտի օգնեն իրարու

«Էպոք» յօդուածի մը մէջ կը վերլուծէ ծրագրուած դաշինքին գործադրութեան հետեւանքները Եթէ Ֆրանսա յարձակուի ըլլայ, Ռուսաստանի ընծայելիք օգնութիւնը պիտի ազդուի հետեւեալ պարագաներէն.— Ռուսաստան սահմանակից չէ Գերմանիոյ, բաժնուած ըլլալով Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջոցաւ։ Ռազմագիտական երկաթուղիները անբաւական են եւ չեն նորոգուած. չկայ մարզուած բանակ եւ ձեռնհաս զօրավարներու խումբ մը, իսկ զօրաչարժը շատ դանդաղ պիտի կատարուի, որով կարելի չպիտի ըլլայ արագ օգնութիւն հասցնել։ Եթէ Ռուսաստան յարձակուած էր — ինչ որ աւելի հաւանական կը համարուի, քանի որ կ՚ըսեն թէ Գերմանիա կ՚ուզէ դէպի արեւելք տարածուիլ — Ֆրանսա պէտք է զօրքը չարժման մէջ դնէ եւ Գերմանիոյ վրայ արչաւէ, հետեւաբար կորսնցնէ Լոքառնոյի դաշինքին օգուտը, քանի որ անոր արամադրութեամբ Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա պարտաւոր պիտի ըլլան Գերմանիոյ օգնութեան հասնելու Միւս կողմէ, Գերմանիա ամենայն հաւանականութեամբ Ֆրանսայի դէմ պիտի կեդրոնացնէ իր ամբողջ ուժով եւ պիտի ձգէ որ Լեհաստան առանձին կռուի Ռուսաստանի դէմ, որ չուտով հաշտութիւն պիտի կնքէ։

«Էր ժուռ», որ նմանապէս հակառակ է դաշինքին, գիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ

«Եթէ հանրային կարծիքը ամէն բան գիտնար, ոչ պիտի պատասխանէր»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ապրիլ 24ի առտուն կանուխ, ժամը 5.30ին, Աթէնքի մէջ, Ղուտիի դաշտին վրայ գնդակահարուեցան զօրավարներ Փափուլաս եւ Կիմիսիս, որոնք մահուան դատապարտուած էին պատերազմական ատեանին կողմէ։ Մահավճիռէն անմիջապէս վերջը երկու մահապարտները ազերսագիր տուած էին հանրապետութեան նախագահին, որ մերժեց ներում չնորհել Դէպի գնդակահարութեան դաշտը փոխադրուելէ առաջ, երկու զօրավարները քահանայ մը ուզեցին հաղորդութիւն առնելու համար Երբ իրենց վերջին խօսքը տրուեցաւ, երկուքն ալ մերժեցին պատասխանել Գնդակահարութենէն վերջը երկու դիակները յանձնուեցան իրենց ընտանիքներուն

Զօր. Փափուլաս, որ հանրապետութեան պաշտպանութեան զինուորական լիկային նախագահն էր, Փոքր Ասիոյ յունական բանակին սպարապետն էր Էսքիշէհիրի եւ Սաքարիայի յարձակողականին ատեն, 1921ին։ Երբ կայսերական Փրոթոփափատաքիսի գահոյքէ, իրեն յաջորդեց Զօր. Հաճիանէսթիս, որ յոյն հրամանատարութիւնը յանձնեց Իզմիրի ազէտին. 1922 սեպտեմբերին ... կը յիշուի թէ Զօր. Հաճիանէսթիս, Պ. Պ. Փրոթոփափատաքիս, Կունարիս, Սթրաթոս, Պալթածիս եւ Թէոթոքիս գնդակահարուեցան 1922 նոյեմբեր 28ին, իբրեւ հայրենիքը դաւաճանելով պատերազմական ատեանին առջեւ։ Ժողովրդական (արքայական) կուսակցութիւնը, որուն նախագահ ընտրուած էր Ցալդարիս, ներկայ վարչապետը, Կունարիսի փոխարէն, երբեք չներեց այս վեց անձի գնդակահարութիւնները եւ այդ օրէն ի վեր պայքար կը մղուէր

Պատերազմական ատեանին առջեւ, Զօր. Փափուլաս յայտարարեց թէ ինք երբեք արեւմտականութենէն չէ չեղած, իբրեւ նախագահ զինուորական լիկային Աթէնքի մէջ մասնակցած մահափորձերը երբեք չէին մասնակցած մասին Վենիզելոսի թեւին եւ յարուածին։ Գ. Զօր. Վէլո-եակի տապալուելէն, որ պատրաստուեցաւ եւ գործադրուեցաւ Զօր. Վլաստարէյի կողմէ փախստական Վենիզելոսին, Փափուլաս ըսելով թէ ինք չէ կազմակերպած ապստամբութիւնը եւ յայտ անգամ չունէր Նաւիանի գիտել տալու ... որ եթէ խառնուած ըլլար, գործը յաջողած պիտի ըլլար հարցերէն ... կամ հարցը լուծուած

Իսկ Զօր. Կիմիսիս, որ անդամ էր զինուորական լիկայի վարչական խորհուրդին, միայն մէկ անգամ ներկայ եղած է ժողովի եւ զատ զինուորական յօդուածներ կը հրատարակէր Միութեան օրկանին մէջ, իր ստորագրութեան տակ։

Դատավարութեան ատեն գիր — գնդապետ Սթաւրաքոպոյլոս վկայեց թէ երբ առաջնորդ ապստամբութեան տեսուչի պաշտօնը երեք յեղափոխական կազմակերպութիւններ կը գործէին Աթէնքի մէջ Առաջ մէկը, որ կը ղեկավարէր Պ. Կոնտիլիսի եւ զօրավարներ Փափուլասի եւ Կիմիսիսի գլխաւորութեան տակ յառաջացած մը կազմած էր զինուորական համար Աթէնքի նաւատորմը եւ զինուորական հաստատութիւնները։ Միւսներուն ատեն ծրագրած էր ... ծախուել։ Վկան աւելցուց թէ տապալուած պիտի ըլլար համար Թէոթոքիսի կողմէ Վենիզելոսի նախագահին վերընտրութեան սրբ, բայց յետաձգուեցաւ, հաշտակիցները համաձայնութիւններ ծագած ըլլալով Եւ վերջապէս մնաց թէ Վենիզելոսի եւ Զօր. Փափուլասի ապստամբութեան փորձերուն էին, իսկ Պ. Ափսոյիսի եւ Ծերակոյտի նախագահ Պ. Կոնտիլիսի՝ Աթէնքի չարժման սոյնին Միւս բոլոր քաղաքական գործիչները միացած էին չարժման Նախկին վարչապետ Պ. Փափանասթասիու բոլորէն, բայց վկան մերժեց։

«Լիա» գոյների ատար կը շարունակուի

ՓԻԼԻՊԷ, 21 ապրիլ (Յառաջ) — Խարբերդէն նամակով մը կը յայտնէ թէ քանի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հանած է, որուն համաձայն Գարուն Արամին Հայոց եկեղեցին ու դպրոցը պիտի ծախուին Գարուն Արամի մէջ Գարուն Արամի Հայոց եկեղեցին ու դպրոցը պիտի ծախուին քաղաքին մէջ, որ տեղի փորձերու յուսումբն մը մնացած է Թուրքիոյ քաղաքաներէն մին, որ շատ մնացած էր, փախչելու Անիկէ ասկէն առաջ քաղաք մը պատրաստութիւն կը կատարէր երկիրէ եւ խարբերդի Հայերն ալ հոն կուգային

Խնդիրը ապահովաբար կապ ունի Թրակիոյ մասին ծրագրի մը հետ Վերջերս Բրբր Բիլիսէի պատկեր եկեղեցին ալ գրաւեցին

Մէկ միլիոն պատարագ յաղագս խաղաղութեան

—o—

Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի առջի օր ֆրանսական սահմանը մտնելով, դիմաւորուեցաւ անպաշտօն նախարար Պ. Լուի Մառէնի կողմէ, որ ջերմապէս ողջունեց Պապին արտակարգ պատուիրակը։ 1801էն ի վեր, երբ Նափոլէոն Պիոս Է. Պապին հետ ստորագրեց Քոնքորտաթը, առաջին անգամ է որ պապական բարձրաստիճան պաշտօնատար մը Ֆրանսա կը մտնէ։ Պ. Լուի Մառէն ջերմապէս ողջունեց հիւրը, յանուն կառավարութեան։ Հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր կայարանին մէջ, պատգամաւորութեան արժանանալու համար։

Կարտինալ Փաչէլլի Լուրտ գնաց իբրեւ Պապին արտասովոր պատուիրակը, մասնակցելու համար այն արարողութեանց որ պիտի կատարուին ապրիլ 25էն 28. Սրբազան տարուան փակման առթիւ Այս առթիւ արարողներ պիտի կատարուին երեք օր երեք գիշեր, Մասաբիէլի պատմական քարայրին մէջ, սկսելով ապրիլ 25ի երեկոյեան ժամը 4էն երէկ եւ տեւելով մինչեւ կիրակի նոյն ժամը։ Այս 72 ժամուան ընթացքին գիշեր ցերեկ անընդհատ պատարագ պիտի մատուցուի քարայրին մէջ, համագումար 140 պատարագ։ Միեւնոյն ատեն մէկ միլիոն պատարագ պիտի մատուցուի աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, յաղագս խաղաղութեան եւ տնտեսական բարօրութեան։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Լուրտի պատարագները պիտի մատուցուին եկեղեցական իշխաններու կողմէ, որոնք այդ ուխտավայրը հաւաքուած են աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Ազգային ուխտագնացութիւններ ալ սարքուած են եւ պատուիրակութիւններ ղրկուած՝ աշխարհի բոլոր մասերէն։ Կը կարծուի թէ 100.000 հոգի հասած են արդէն։ Կիրակի օրուան վերջին պատարագը պիտի մատուցանէ կարտինալ Փաչէլլի

Թէեւ պապական նուիրակի մը այցելութիւնը քաղաքական իմաստ չունի, բայց մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի կարտինալ Փաչէլլիի ասմբոլութեան, մանաւանդ որ վերջերս Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ Վատիկան այցելեց, Հռոմ գտնուած միջոցին

■■■■■■■■

ՓԼԵԹԱՅԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ երեւան հանեց եռագունեան(?) ցանց մը, որ տարածուած էր ամբողջ երկրին մէջ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 անդամներ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

14.

ՈՒՐ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԻՋՆԷՐ ՎՐԱՑԻ ՄԸ — ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ ՄԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ — ՆՈՐԷՆ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ — ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ — ԻՐԱՆ ԿԸ ԹՈԹԱՓԷ ՕՏԱՐ ԼՈՒԾԸ — ԱՆԳԼԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՄԸ — ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1916ի մարտ ամսուն Ակակի Մէֆոտիէվիչ Խօշթարիա անունով յախուռն ու արկածախնդիր Վրացի մը Թէհրանի կառավարութենէն կը ստանար հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն մենաշնորհը.

Պատերազմի ամէնէն տաք օրերն էին. շահագործման մասին մտածելու անմիջական կարելիութիւն եւ անհրաժեշտութիւն չկար տակաւին: Ռուսահպատակ էր եւ լիովին կը վայելէր Փեթերպուրգի կառավարութեան պաշտպանութիւնը: Ուրեմն կրնար սպասել մինչեւ դաշնակիցներու յաղթանակը:

Անակնկալ դէպք մը սակայն չափով յուսախաբ պիտի ընէր զինքը: Մենաշնորհին ստորագրութենէն ճիշդ տարի մը յետոյ, պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը: Ոչ ցար կար հիմա Փեթրոկրատի մէջ, ոչ ալ քաղքենի–դրամատէր կառավարութիւն՝ ռուսահպատակ Վրացիին շահերը պաշտպանելու համար օտար երկրի մը մէջ:

Խօշթարիա սպասեց ամբողջ չորս տարի՝ լաւագոյն պայմաններու ակնկալութեամբ: Բայց քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ ծանրակշիռ հանգամանք կը ստանար Թուրքաստանի մէջ: Այնպէս որ 1920ին, երբ կարմիրները ջախջախեցին Քոլչաքը, Տէնիքինն ու Վրանկէլը, Վրացին չկրցաւ այլ եւս շնչել այդ թունաւոր մթնոլորտին մէջ եւ Լոնտոն եկաւ մենաշնորհը փրկելու համար: Առանց ժամավաճառ ըլլալու՝ բանակցութեան մտաւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան հետ, որուն դրամագլուխին մեծագոյն մասը կը պատկանի բրիտանական կառավարութեան եւ հետեւաբար կը վայելէ անոր հովանաւորութիւնը, ամէն տեսակէտով:

Մենաշնորհի պաշտօնական փոխանցումը թուղթ մըն էր. քարիւղի ընկերութիւնը որ եւ է տարակոյս չէր կրնար ունենալ այդ մասին: Եթէ նախկին ռուսահպատակը չէր կրնար արժեւորել զայն, անգլիական ընկերութիւնը նիւթական, քաղաքական եւ նոյն իսկ զինուորական միջոցներ ունէր իր տրամադրութեան տակ, վաւերաթուղթը հնչուն ոսկիի վերածելու եւ Իրանի կառավարութեան խօսք հասկցնելու համար:

Սակարկութիւնը երկար չտեւեց. Խօշթարիա մենաշնորհը յանձնեց ընկերութեան, գրպանը նետեց հարիւր հազար անգլիական ոսկի եւ մեկնեցաւ դէպի Արեւելք:

Խորամանկ Վրացին չէր կրնար գոհանալ այդ յաջողութիւնով: Աւելի պատկառելի գումարներու պէտք ունէր ան: Չափազանց «գործունեայ» ու վարպետորդի, հազարումէկ հնարամտութիւններ ի գործ դրաւ եւ երկու անգամ եւս միեւնոյն ընկերութեան ծախեց արդէն իսկ ծախուած մենաշնորհը եւ ստացաւ երեք հարիւր քսանհինգ հազար ոսկի: Հասարակ մահկանացուն չպիտի կրնար ըմբռնել թէ վրացի արուեստագէտը ի՛նչպէս կատարեց այդ «վաճառումը»:

Այդքա՞ն միայն. ոչ. անիկա ստանալիք ալ զաւ տուող մարդ էր: Օրին մէկը Փարիզ եկաւ եւ Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի հետ հիմնեց ֆրանսական ընկերութիւն մը՝ հիւսիսային Իրանի երեք անգամ վաճառուած «իր» քարիւղները շահագործելու համար...

×

Աւելի հետաքրքրական է այս անհաւատալի պատմութեան շարունակութիւնը

Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը սխալած էր իր հաշիւներուն մէջ, որովհետեւ Խորհրդային Ռուսաստանը նոր դաւադրութիւններ կը լարէր քաղքենի–դրամատէր պետութիւններուն դէմ: Այսպէս.

1921ի փետրուար 26ին Մոսկուայի կառավարութիւնը համաձայնագրով Իրանցիներուն կը վերադարձնէր «այն բոլոր մենաշնորհները զորս ռուսահպատակ անհատներ նախապէս ստացած կրնային ըլլալ Թէհրանէն»: Աւելի պարզ խօսքով, բոլշեւիկները բացէ ի բաց Իրանին «կը նուիրէին» ցարին հպատակներուն հարստութիւնները՝ Իրանի մէջ: Բայց մէկ պայմանով — Իրանի կառավարութիւնը իրաւունք չպիտի ունենար ռուսական այդ մենաշնորհներն ու հարստութիւնները օտար պետութեան մը ծախելու:

Բոլշեւիկներու այս բարեկամական ժեսթը վարձատրելու նպատակով, Թէհրանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս «ճանչցաւ» Մոսկուայի վարիչներուն իշխանութիւնը: Ու դեսպաններ փոխանակուեցան անմիջապէս: Իրանը կրնար հիմա կռուիլ Անգլիոյ դէմ.

Վերադարձուած կամ նուիրուած հարստութիւններու ցանկին մէջ էր, բնականաբար, Խօշթարիայի մենաշնորհը, որուն իրաւական տէրը այժմ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութիւնն էր: Այս վերջինը բողոքեց Մոսկուայի վարիչներուն — Խօշթարիան Ռուս չէր, այլ Վրացի, հետեւաբար քաղաքացի էր վրացական հանրապետութեան. Բոլշեւիկները դիրքական իրաւունք չէին: Սակայն, Վրաստանը Ռուսաստանի վերածել դժուար գործ մը չէր իրենց համար: Անգլիացիներու բողոքը հազիւ Մոսկուա հասած, ռուսական զօրաբաժին մը դրաւեց Խօշթարիայի հայրենիքը, ճիշդ այն ձեւով ինչպէս քանի մը ամիս առաջ գրաւած էին Հայաստանի Հանրապետութեան հողերը:

Իրանի կառավարութեան դիրքը շատ որոշ էր. Խօշթարիայի յանձնուած մենաշնորհը «Թուղթի կտոր» մըն էր այլ եւս. Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը իրաւունք չունէր հիւսիսային Իրանի քարիւղներով հետաքրքրուելու:

Անել կացութիւն. տեսականօրէն այդ հողամասին քարիւղները կը պատկանէին անգլիական ընկերութեան, որուն իրաւասութիւնը Թէհրանի իշխանութիւնը վճռապէս կը մերժէր՝ համաձայն 26ի բարեկամական դաշինքին, իսկ իրականին մէջ անոնց սեփականատէրն էր Խորհրդային Ռուսաստանը: Վերջին յօդուածով բացատրեցինք թէ Մոսկուա ինչ պատճառաբանութիւններ կը ներկայացնէր այդ սեփականութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Բաւէ՛ք թէ բոլշեւիկները պայման կը դնէին որ Իրանի կառավարութիւնը օտարներուն չպիտի ծախէր նախկին ռուսահպատակներու իրանեան հարստութիւնները — մենաշնորհ, կալուած եւն.

Սակայն եւ այնպէս Իրան չյարգեց դաշնագրին այդ տրամադրութիւնը: Ընդհակառակն, ստորագրութենէն քանի մը շաբաթ ետքը, բանակցութիւններ կատարեց Սթէնտըրտ Օյլի հաստատութեան հետ, որուն յիսուն տարուան մենաշնորհ մը տուաւ հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն համար: Մոսկուա հազիւ թէ կրցաւ բողոքել, որովհետեւ 1921ին Լէնինի թմրուկը այնքան մեծ աղմուկ չէր հաներ ինչպէս այսօր: Ռաքֆէլլըր հնչուն դրամ վճարեց Իրանցիներուն: Մնաց միայն որ այս «առեւտուրը» պատերազմ առեղծէր Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներու միջեւ:

— Այդ մենաշնորհը գողցուած է, դուք գողցուած ապրանք կը գնէք, Ամերիկացի պարոններ, ըսաւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան նախագահը՝ Սըր Ճօն Քէտման:

— Իրանը մերն է, Ամերիկացիներուն չենք տար, գրեցին Լոնտոնի թերթերը:

Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի կառավարութիւնները իրար անցան: Անգլիոյ գլխաւոր խիստ լեզուով բողոքագիր մը յանձնեց Մ. Նահանգներու նախագահին. Նոյնքան խիստ էր Ամերիկայի պատասխանը.

— Թերեւս մենք գողցուած քարիւղ գնեցինք Իրանէն, բայց դուք ալ միեւնոյն բանը չըրի՞ք... Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձեզի յանձնեց Իրաքի հոգատարութիւնը որպէսզի քաղաքակրթէք եւ զարգացնէք թշուառ ժողովուրդ մը. Ի՞նչ ըրիք. Իրացուցիք Մուսուլի նահանգը. Ա՞մա՞յ... մեզի բաժին չտուիք Միջագետքի քարիւղներէն... Ֆրանսացիներուն հետ միացաք եւ ձեր հոգատարութեան տակ գտնուող հողամասերուն հարստութիւնները գրաւեցիք.

1920ի օգոստոս 24ին էր որ այդ մասին դաշնագիր մը կը ստորագրէիք Սան Ռէմոյի մէջ, ձեր ներկայացուցիչն էր Սըր Ճօն Քէտմընը, իսկ Ֆրանսայի պատուիրակն էր Ֆիլիփ Պէրթըլօ... Դուք այսպէ՞ս կ'ըմբռնէք բարոյականը, պարոնայք Անգլիացիներ...

Բազմաթիւ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան երկու կառավարութիւններուն միջեւ: Երկուքն ալ հաւասարապէս կը ճառէին բարոյականի սկզբունքներէն, որովհետեւ դիւանագիտական սովորութիւնը կը պահանջէ որ պետութիւնները բարոյագիտութեան անունով խօսին, ամէնէն անբարոյական հարցերուն մէջ անգամ: Մարդիկ դաշնագիրներու սրբութեան մասին կը խօսին, օրինակ, բայց կը մոռնան որ յետպատերազմեան դաշնագիրներէն գոնէ մէկը որուն տակ ստորագրութիւն դրած էին օրուան մեծերը, ոչ թէ տասնըվեց տարի, այլ տասնըվեց ամիս ալ չյարգուեցաւ:

Պատասխանատուն դարձեալ վեհափառ քարիւղն էր:

Ծանուցագիրներէն յետոյ սկսաւ Ամերիկացիներու սպառնալիքը

— Եթէ շատ երկնցնէք՝ կը գրաւենք ձեր թղթոթներուն ձեր երկրին մէջ ունեցած հարստութիւնները, պատասխանեց Ամերիկայի քարիւղի ընկերութիւնները.

Ամերիկեան կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը բողոքէր Սան Ռէմոյի դաշնագրին դէմ, որ, ինչպէս ըսինք, ստորագրուեցաւ օգոստոս 24ին՝ Լոյտ Ճորճի եւ Միլրանի հաւանութեամբ: Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը այդ դաշնագրին հրապարակութենէն երեք ամիս առաջ, Մայիս 13ին «իր» կառավարութեան հրահանգով ծանուցագիր մը կը յանձնէր արտաքին նախարար լորտ Քըրզընին՝ բացատրելու համար թէ «Միջագետքի եւ Պաղեստինի բաժանումը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ անհամապատասխան էր հոգատարութեանց սկզբունքին հետ. այդ երկու հողամասերը բրիտանական գաղթավայրեր չէին, այլ բրիտանական կայսրութեան խնամակալութեան յանձնուած երկիրներ:

Լորտ Քըրզըն իր օգոստոս 9ի պատասխանին մէջ կը հերքէր ամերիկեան կառավարութեան «ենթադրութիւնները» որոնք «բոլորովին անհիմն էին» եւ կը յիշէր ուրիշ կարեւոր պարագայ մը — Ամերիկան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չէ եւ հետեւաբար իրաւունք չունի հոգատարութեանց հարցին միջամտելու:

«Ձեր քարիւղի քաղաքականութիւնը Հայիթիի կամ Քոսթա–Րիքայի մէջ, չա՞տ կանոնաւոր է», կը հարցնէր ազնուական լորտը.

Ուաշինկթըն «չփորձեց հերքել այդ ամբաստանութիւնը», սակայն շեշտեց թէ Ամերիկան պատերազմի մասնակցած եւ դաշնակիցներու յաղթութեան նպաստած ըլլալով, իրաւունք ունէր օգտուելու հաշտութեան դաշնագիրներու բարիքներէն:

Շաբաթներ, ամիսներ տեւեց այս բանավէճը: Անգլիան տեսաւ որ ազատօրէն չպիտի կրենայ վարել իր կայսերական քաղաքականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ. իր բարեկամները հանգիստ չպիտի ձգէին զինքը: Միջագետքն ու Պաղեստինը անհամբեր կը սպասէին հոգատարութեանց վաւերացումին: Թրքական հարցը լրջօրէն կը զբաղեցնէր Լոնտոնի վարիչները: Նոր բարդութիւն մը Ամերիկայի հետ աւելի վտանգաւոր պիտի դարձնէր քաղաքական կացութիւնը Եւրոպայի թէ Արեւելքի մէջ՝

Ի՞նչ միջոցի դիմեցին համաձայնելու համար:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

=o•o=

Այսօր, 26 ապրիլ, լրանում է ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահուան միամեակը: Դեռ երէկ մեզի հետ էր, նոյն գաղափարներով ապրում: Այսօր երբ մահը բաժանել է մեզ, ուզում եմ բերել ծաղկեպսակ իր թարմ գերեզմանի վրայ, գրել իմ տպաւորութիւններս իր մասին:

Շատ ուշ եմ բախտ ունեցել իրեն հետ ծանօթանալու, սակայն իր անունը յաճախ մեր խօսակցութիւնների առարկան է եղել, գրուածքները՝ ոգեւորութեան աղբիւր: Դեռ պատանիներ էինք, 1912—13, առաջին անգամ Երեւանի մէջ ծանօթացայ իրեն հետ՝ իր գրքերով: Իր ոճը մագնիսացնող ազդեցութիւն գործեց վրաս: Գաղտնի Աշակերտական Միութիւն ունէինք եւ հաւաքւում էինք մի քանի հոգի, կարդում հայերէն գրքեր, թերթեր, դեկուցումներ հայ գրողների, յեղափոխականների մասին: Ռուսական գիմնազիոնի աշակերտներ էինք, դպրոցական վարչութիւնը կամակատար կառավարական հայահալած քաղաքականութեան, արգիլում էր հայերէն խօսել: Ռուսացման քաղաքականութիւնը զօրեղ կերպով տարւում էր դպրոցից ներս եւ դուրս: Շնորհիւ անմոռանալի ընկերոջ՝ Աւետիք Շահխաթունեանի, բոլ–բոլ էին եկել մի խումբ աշակերտներ, նպատակ դրել պայքար մղել ռուսացման դէմ: Այդ ժողովներից մէկում, մեր խմբի ղեկավար Կ. Ց. խօսեց յեղափոխականների մասին, ի միջի այլոց ընկ. Մ. Վարանդեանի: Յեղափոխականների մասին շատ էինք լսել ժողովուրդի բերնից, ժամանակակիցներից: Այդ օրը բախտ ունեցայ լսելու մասնաւորական երիտասարդին, որ կոչ էր անում համակրանքով տոգորուել դէպի յեղափոխականները, հայ գաւառի պաշտպանները: Տուեց ինձ Վարանդեանի «Հայկական Շարժման Նախապատմութիւնը», պատուիրեց գաղտնի պահել հետաքրքիր աչքերից: Մեծ ուշադրութեամբ կարդացի, հրաշալի ոճը համակեց հոգիս: Այնուհետեւ Միքայէլ Ցովհաննիսեան – Վարանդեանը դարձաւ շատ սիրելի հեղինակներիցս մէկը: Կարդացի նրա «Դաշնակցութիւնն ու իր հակառակորդները» գրուածքը եւ զարմացայ այդ գիրքը գտնելով ինձ համար: Այդ փափաքելի զէնքը անհասկանալի էինք որ յեղափոխականները հալածուած են, պատժել են որ Ժընեւ են հաւաքուած «ընկերութեան» մարդիկ, այնտեղ է եւ Վարանդեանը: Պատանեկան շրջանի վառ երեւակայութիւնս, պատրանքներ էր ստեղծում, ինձ տեսնում էի յեղափոխականների, զինուած մարդկանց շրջապատում, նրանց հետ ազատութեան երգիչներ Աւետարանեանի եւ Վարանդեանի: Երազներս 1915ին իրականութիւն դարձան: Ռուս–թրքական պատերազմն էր. հայ կամաւորական խմբերը Երեւան էին հաւաքւել, յաճախ տեսնում էի Դրոյին, Վարդանին, Համազասպին, Քեռիին, Նժդեհին, այցելում կամաւորների զօրանոցները: Զինուած հայ ֆէտայիներ էին դրանք, պատրաստ զոհուելու Հայաստանի ազատութեան եւ թրքահայ ժողովրդի փրկութեան համար: Երեւան եկաւ այդ շրջանին Թիֆլիսից եւ Մ. Վարանդեանը: Համակ ուշադրութիւն եմ դարձել, խօսք եմ որոնում կամաւորների շրջանից, ե՞րբ պիտի գայ Վարանդեանը, յեղափոխական անունը տուող մեր մեծ վարպետը: Մի օր Աստաֆեան (այժմ Աբովեան) պողոտայով անցնելիս, կամաւոր խմբապետներից մէկը, իմ համագիւղացի Թ.Ն. երկիւղածութեամբ բացատրում է ինձ մէկին, անցնում ենք —ինձ յայտնում է թէ «Միքայէլ Վարանդեանն էր»: Ընդոստ ետ եմ դառնում, գրեթէ վազում, տեսնելու Վարանդեանը: Միջահասակից բարձր, փոքրիկ մօրուքով մէկը, նիհարակազմ, քայլում է յամրաքայլ: Հետեւում եմ իր քայլերին, շարժումներին: Նա էր երազներիս հերոսը, մտքերուս ղեկավարը եւ յեղափոխական յառաջադէմ դաստիարակը: Մտնում է Օրիէնտ պանդոկը եւ կորչում տեսողութեանս սահմանից: Կարծեմ թէ հաճ դիպում, առանց ծանօթութեան: Ո՞վ կարող էր մտածել ծանօթութեան մասին, անհասանելի էր ինձ այդ ցանկութիւնը:

Օրը մի քանի անգամ գնում էի պանդոկի առաջ, տեսնելու Վարանդեանը, սակայն երբեք չերեւաց: Դրանից յետոյ ուշի — ուշով կարդում էի իր յօդուածները «Հորիզոնի» մէջ: Կլանուած ուշադրութեամբ հետեւում էի իր բանավէճին Գ. Աճեմեանի, Բ. Իշխանեանի հետ: Հոգիս լեցւում էր գոհունակութեամբ, երբ կարդում էի իր թեւաւոր ոճով գրուած պարսաւագիր յօդուածները Իշխանեանի դէմ, մասնաւորապէս Իշխանեանի ուսանողական շրջանի հետ կապուած գայթակղալի դէպքի մասին: «Հորիզոնի» կարծես բովանդակութիւնից զրկւում էր այն օրը, երբ Վարանդեանը յօդուած չունէր թերթի մէջ: Յիշում եմ իր բանավէճը հայ լեզուի շուրջ Հ. Համբարձումեանի հետ: Ապրում էի վէճի բոլոր երեւոյթները եւ մէկ օր երբ ընկ. Վարանդեան մերժել էր տպել Համբարձումեանի պատասխան — յօդուածը, վերջինս օրէնքի դիմելով ստիպել էր տպել պատասխանը, սուր խօսքեր ընկ. Մ. Վարանդեանի հասցէին: Հոգիս ալեկոծուեց: Երբ տեսայ այդ անարգանքները Թերթի խմբագրի հանդէպ, զայրոյթ ունեցայ Համբարձումեանի դէմ. Երազներուս հերոսը վիրաւորուած էր:

Ժամանակները անցան, դէպքերը դահավիժեցին, Տաճկահայաստանի բովանդակ հայ բնակչութեան կոտորածի քստմնելի տեղեկութիւնները իրենց մանրամասնութեամբ հասան: Յուսախաբութիւնը մտաւ տառապող մարդկանց հոգիների մէջ: Ռուսական կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխուեցաւ Հայերի հանդէպ: Եփրատեան կողակութեան խնդիրը հրապարակ գրուեցաւ: Յեղափոխականները կասկածելի դարձան կառավարութեան աչքին: Հրապարակի վրայ սակաւ էր լսւում Վարանդեանի ձայնը:

Եկան ռուսական յեղափոխութիւնը, Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ յետագայ սարսուռ դէպքերը: Մտքիս առջեւ այնուհետեւ քիչ էր երեւում Վարանդեանի դէմքը: Կլանուած էինք նոր կեանքով, երեւոյթներով: Հայաստանի Հանրապետութիւն, վերաշինութիւն, փոփոխումներ, ... պատերազմ, Թրքական ճակատ, քաղաքացիական կռիւ, պարտութիւն, արտասահման, Պրակա:

Թերթերի մէջ նորից կարդում էի ընկ. Մ. Վարանդեանի գրուածները: Չկար սակայն անցեալի հզօր շունչը, ասպետական շեփորը, ծերացել էր յեղափոխութեան հզօր երգիչը, գրչի անդուլ վարպետը: Կարծեմ 27 թէ 1928 թիւին առիթ ունեցայ Պրագայից իրեն նամակ գրելու «Հայրենիքում» լոյս տեսած իր մէկ յօդուածի առթիւ, ընկերվարութեան նուիրուած. Իմ կարծիքով, ընկ. Մ. Վարանդեանը սխալ ըմբռնած եւ բացատրած էր ընկերվարութիւնը: Ո՛վ համարձակութիւն, յանդգնել էի իմ դիտողութիւնները յայտնել իրեն, բայց ի՛նչ զարմանալի ներողամտութեամբ պատասխանած էր իր անյայտ հակաճառողին. Անյայտ մի ուսանող իրաւունք էր համարել նամակ գրել եւ քննադատել: Ի՛նչ զօրաւոր նամակ եւ յարգանք կար իր տողերի մէջ, հայրական գուրգուրանքով գրուած նամակ, հեռու մեծամիտ խօսքերից: Համոզիչ փաստերով ջանացել էր տարհամոզել ինձ:

Առաջին անգամ ընկ. Վարանդեանին ծանօթացայ 1932ին: Կքած էր տարիների բեռան տակ: Մէջքը կուել էր, դէմքը՝ խորշոմել, փոքրիկ մօրուքը՝ ճերմակել: Նիհար էր եւ շնչառութիւնն էլ խանգարուած: Կուսակցական ծանօթ անկարգապահութեան օրերն էին:

Իրեն տեսայ պատուիրակութեան շէնքի մէջ: Թաղուած բազկաթոռին մէջ, թերթ կը կարդար: Մեզ ծանօթացուցին, աչքերը փոքրացնելով ջանաց ճանաչել, աւելի ճիշդ յիշել դէմքս: Խօսակցութիւնը դարձաւ օրուան վէճի շուրջ. մենք երիտասարդներս նորընծայ արեւմտեան մոլեռանդութեամբ յարձակւում էինք կուսակցութեան կարգապահութիւնը ոտնահարող ըմբոստների դէմ, առաջարկում խիստ պատասխանատուութեան ենթարկել: Համեստ ամոքողի համբերութեամբ լսում էր մեզ եւ մեզ ժպտում: Ողջմտութեան հրաւիրեց մեզ, թելադրեց մեծահոգի լինել եւ երեւոյթները քննել առարկայօրէն ու քաղաքագէտի: Ըմբոստացաւ անսաստողների դէմ, սակայն քարոզեց համբերող լինել եւ գիրք մշակել պատասխանատու մարմիններին:

Մարգարէական շունչով նախատեսեց վախճանը ըմբոստների: Դրանից յետոյ մի քանի անգամ հանդիպեցի իրեն, մէկ անգամ էլ իր բնակարանի մէջ, պանդոկում:

Պանդոկի մէջ ունէր համեստ մի սենեակ, մաշեցուց, սեղանը՝ լեցուն գրքերով, թերթերով, երկու աթոռ, մէկ պահարան. ահա ամբողջ կահաւորութիւնը: Նորաշարքի համեստութեամբ ընդունեց իր սենեակը: Հոգիս ճմլւեց. ի՜նչ ողբերգութիւն. մենակ, հիւանդ, առանց հոգատար ձեռքի համեստ այս սենեակի մէջ: Ի՛նչ զոհեր ճակատագիր վաստակաւոր յեղափոխականի համար: Տրտունջ չունէր սակայն, հաշտուել էր ճակատագրին հետ:

Խօսում ենք Խորհրդային Հայաստանի եւ ընկերվարականների մասին: Ի՛նչ միամտութիւն, նախապատերազմեան շրջանի մտածողութիւնը: Եռանդով խօսում է Մակտոնըլտի, Վանտերվէլտի, Կաուցկու մասին, պախարակում խորհրդային իշխանութիւնը: Հաւատում էր Մակտոնըլտին: Պատմում է իրենց հանդիպումները եւ ընկերվարականների ջերմ ընդունելութեան մասին: Միտքը չէր հաշտւում բոլշեւիկների վայրագութիւնների հետ: Հայաստանի կարօտ ունէր. Ցանկութիւն ունէր այնտեղ մեռնել.

Վերջին անգամ իրեն հանդիպեցի Մարսէյլ. Ապրում էր Սէն – Ժիւլիէն Գամոնի մէջ. հիւանդ էր եւ ամբողջովին հիւծած: Հակադաշնակցական պայքարի տաք օրերն էին, հակառակորդները միացեալ ճակատ կազմած գտնուող քաղաքների մէջ հրապարակային ժողովներ էին կազմակերպում, ճառեր խօսում Դաշնակցութեան դէմ, երբեմն յաջողում էին նաեւ խաբել Ֆրանսացիները, իրենց ժողովներին բերելով եւ Դաշնակցութիւնն իբրեւ Փաշական կուսակցութիւն ներկայացնում եւ հանրութիւնը գրգռում էին մեր դէմ: Մարսէյլի մէջ հակառակորդները մեծ ժողով էին հրաւիրել՝ մի ... ֆրանսական յայտարարութիւններ պատերին փակցրել եւ Դաշնակցութիւնը մարդասպանների, ապստամբների փաշիզմի կազմակերպութիւն հռչակել: Հակառակորդները հրաւիրել էին Մարսէյլի Քաղաքապետի պաշտօնական ընկերութեան նախագահը, մի շարք կարկառուն Ֆրանսացիներ սպառնալիքի խօսք առնելու Դաշնակցութեան: Ցասուցած էին մեր ընկերները, Շրջ. Կածրանէն, ուզում էին հակադրել ... պարագայ, խնդրել ընկ. Մ. Վարանդեանից որ խօսի հակառակորդների ժողովում: Նստած ենք սրճարանում, ընկերները տաք – տաք վիճում են. Վարանդեանը համաձայնում է ընկերների հետ, պատրաստ է խօսելու եւ պարզելու մեր տեսակէտները, ցրելու թիւր կարծիքները մեր մասին. Արդէն դիրքը յուծուած է, միւս օրը մեր ընկերները պէտք է երթան ժողովի, ուր խօսք պիտի առնէ եւ ընկ. Մ. Վարանդեանը: Կիրքերը յարուցած էին, բոլշեւիկները գաղտնի միջնորդութեամբ ջանում էին Դաշնակցութիւնը մղել գայթակղելու, կռուի հանելու Ֆրանսացիներին, կառավարութեան՝ իրենց քարոզածները Դաշնակցութեան մասին: Կուսակցութիւնը գիտէ, հասկացել է այդ բոլորը եւ արտասահմանի հայ գաղութների խաղաղութիւնը խանգարելու միտք չունի. տեսնում, հասկանում է ընկ. Վարանդեանը այդ բոլորը, միեւնոյն ժամանակ հասկանում է եւ ընկերների յուզուած վիճակը: Ընդմիջում եմ, յայտնում վերին մարմնի կարծիքը եւ առաջարկում չգնալ ժողովի եւ չխառնել. իմ յեղափոխական ուսուցիչը, առաջնորդը առարկութեան, ընդդիմութեան խօսք չունի, թէպէտեւ երբեմն ընկեր է խօսողը, սակայն մարմնի ներկայացուցիչն է եւ կարգապահութեան ոգին թելադրում է կուսակցական անքննադատելի ղեկավարին ենթարկուել, փոխել իր որոշումը: Երեխայի հեզութեամբ լսում է առածներս եւ թելադրում միւսներին ենթարկուել: Ցնցւում եմ հոգեպէս, մեղապարտ եմ զգում ընկ. Վարանդեանի հանդէպ, սակայն կուսակցական պարտականութիւնը թելադրում է անողոք լինել:

Վերջին հանդիպումս էր: Նրանից յետոյ չտեսայ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանին. մէկ քանի ամիս յետոյ մեռաւ Մարսէյլի մէջ: Հիմա երբ մտածում եմ իր մասին, յիշում վերջին մեր հանդիպումը, հաւատով լեցւում եմ դէպի մեր կուսակցութիւնը, համոզուած, որ մէկ հզօր ներքին ուժ կարողանում էր անխախտ պահել Դաշնակցութիւնը, ըմբռնում թէ երբ առաջնորդ ղեկավարն անգամ իր հոգիի մեծութեամբ եւ համեստ շարքայինը ենթարկուել գիտեն, այդ կազմակերպութիւնը չի կարող մեռնել: Վարանդեանների կարգապահ ոգին եւ գաղափարական շունչը իբրեւ աւանդութիւն սերունդէ սերունդ կ'ապրի մեր ընկերներու եւ գաղափարական մարդկանց հոգիներում:

Անթառամ ծաղիկներ շիրիմիդ՝ անմոռանալի վարպետ

Ա. ՈՒՐԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— o —

ԹԷՀՐԱՆ.— Հայ համայնքները դիմում կատարած են կրթական նախարարութեան, նախարարական այն հրահանգներուն առթիւ, որոնց համաձայն պէտք էր հայերէն լեզուն փոխարինուէր իրանական լեզուով ազգ. վարժարաններու մէջ:

Նախարարութիւնը որոշեց որ կրօնքի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցումը տեղի ունենայ հայերէն. իրաներէնը բոլոր միւս ճիւղերու ուսուցման լեզու պիտի ըլլայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՔՍԱՆՍՄԵԱԿԸ

»»»··«««

Հակառակ վատագոյն զաւերու եւ խաչաձեւումներու, կրկին յաղթա- թեան մը ընդառաջ երթալով Զ. Ռ. Միութեան կոչին, եկած լեցուցած էր Սալ Մազընայի ընդարձակ սրահը, իր յարգանքի տուրքը տալու համար մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք ինկան Թուրքին բարբարոս հարուածներուն տակ, 1915ին: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները, վերջինը սեւ ժապաւէնով: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի երկու սկաուտներ բեմին երկու կողմերը բարեւի կեցած էին:

Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը նուագեց Շօփէնի մահերգը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Անոր յաջորդեց Օր. Աթանասեանի յուզիչ «Տէր ողորմեա»ն

Զ. Ռ. Միութեան կողմէ, որուն նախագահը Գ. Անթիկեան, գրաւոր ճառ մը կարդաց, ոգեկոչելով յիշատակը անոնց որ ինկան անիմաստ տառապանքներով: Եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգէ յիշատակը նահատակներուն:

Օրուան առաջին բանախօսն էր Գ. Վահան Գույումճեան, որ համառօտ կերպով պատմեց ծրագրուած սարսափները,— բնաջնջումը հայ ժողովուրդին: «Հայրենակիցներ, մեր մէջ զառանցող մը կայ, անիմաստ ու տարօրինակ իր հոգեբանութեամբ, որ կը փորձէ արդարացնել [illegible] դերը: Այսպէս, անոնք կ'ըսեն թէ հայ յեղափոխականները եւ յեղափոխութիւնն էին պատճառը այդ բոլորին: Այդ մարդիկը սակայն չեն գիտեր, կամ գիտնալով հանդերձ կը կեղծեն, կը սուտեն, որ երբ տակաւին ոչ յեղափոխութիւն կար եւ ոչ ալ յեղափոխականներ, այդ ջարդերն ու սարսափները կը տիրէին: Այդ զառանցողը գիտէ սակայն այս բոլորը եւ կ'ուզէ պատասխանատուութեան բեռը բեռցնել մեր վրայ, վրիժառնէ երիտասարդութեան ուշադրութիւնը վրիպեցնել այն միակ ու հրէշ ցեղէն որ Թուրքն է, մեր դարաւոր կողոպտիչը եւ ջարդողը»: Գասմաճեան անցքերը մէկիկ մէկիկ քննելով բանախօսը վերջացուց.— «Միրանացի հոգեբան մը կ'ըսէ.— Ոսկորները չեն որ կանգուն կը պահեն ժողովուրդ մը, ազգ մը, այլ մեռեալները»: Եթէ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ, այսօր ոչ հայութիւն կը մնար եւ ոչ ալ Հայաստան: Վառ պահեցէք յիշատակը մեռելներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ապրիլ եւ շէնցնել երբեւ ազգ»:

Երկրորդ բանախօսն էր Տիկ. Գրիգորեան, որուն ճառը բանաստեղծական հզօր արտայայտութիւն մըն էր: Ցուցեց եւ յուզուեցաւ:

— «Ցարդանքի ու սուգի օր է այսօր, անբաղդատելի մարտիրոսութեան քառամեակը: Այսօր մ'ը Հայուն սիրտը չի փղձկիր, չարիւնիր, մ'ը Հայը իր սրտին խորը չունի ցաւ, տառապանք: Ահ, հազարներ ու հազարներ զոհ գացին: Երբ ժողովուրդ մը այսպէս կը մարտիրոսուէր, անդին, զանակը ոսկորին հասած բազմութիւն մը, ըմբռ կը պարպէր, կը զարնէր ու կը զարնուէր, Վանի, Ուրփայի, Շ. Գարահիսարի մէջ, հակառակելով Թուրքին եւ աշխարհին թէ Հայը միայն ջարդուիլ չի գիտեր, այլ եւ զարնել: Դուն մարտագոյն քերթող Սիամանթօ, դուն ոսկեբերան հռետոր Զօհրապ, դուն ոսկեգրիչ Վարուժան, դուն նուիրուած անձնուիրութեան Վարդգէս, եւ բոլո՛րդ, բոլո՛րդ նահատակներ սրբազան, թոյլ տուէք որ եւ թօշնած ծաղիկ մը ձեռքերուս, մօտենամ ձեր անծանօթ գերեզմաններուն ու անթաղ մարմիններուն: Ամէն խաչելութեան յարութիւն մը կը յաջորդէ անպայման: Իսկ ձեր խաչելութենէն վերջ, կը հաւատամ որ ուժի քան երբեք պիտի գայ այդ յարութիւնը»:

Այս բանախօսութեան յաջորդեց Օր. Աթանասեանի «Տէր կեցո»ն:

Վերջին խօսողն էր ընկ. Հայկ Սէրընկիւլեան, որ նկարագրելով հայ ժողովուրդին տոկալու եւ դիմադրելու կորովը, ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Ի՞նչ ընենք: Մեր հայրերը ընտրած են այնպիսի երկիր մը, որ դարեր շարունակ կամուրջ մը եղած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, որպէսզի զանազան հորդաներ մեր վրայէն անցնին: Այդ հորդաներու ժենագոյնը եղաւ Թուրք — Թաթար— մոնկոլ բարբարոսութիւնը: Եւ քաղաքակիրթ աշխարհը գտած էր Ասիոյ մէջ տարր մը, որ կը համապատասխանէր իր հոգեբանութեան: Այդ տարրը Հայն էր: Ամէն անգամ որ «քաղաքակիրթ» աշխարհ կ'ուզէր իր քաղաքական հաշիւները մաքրել Թուրքին հետ, միշտ հայ ժողովուրդի ազատութեան անունով կը խօսէին: Սակայն բոլորը, բոլո՛ր խաբեցին մեզ: Թողուցին մեզ, որ Թուրքը կը թաթխ իջեցնէ մեր գլխին, այնպիսի ամարդի ու չնական կերպով, որ մարդկային տարեգրութիւնը հազիւ թէ կարենայ արձանագրել: Մէկ ճանապարհ կայ մեր առջեւ.— կազմակերպուիլ, միաբանիլ, շատախօսելու տեղ շատ գիտել: Աշխարհ բռնած է ազգայնականութեան ճամբան: Իսկ դուն ո՞ւր ես, հայ ժողովուրդ, կը քնանա՞ս ... մինչ անդին աշխարհ բռնկած է: Ո՞ւր ես դուն, հայ երիտասարդ, որ Լէնին եւ Մարքս կը խաղցնես, կը տեսնե՞ս որ բանուորա— գիւղացիական Ռուսիան անգամ ազգայնական ճամբուն մէջ ինկաւ: Զափահաս որբեր, մի յուսահատիք, եթէ երբեք ուրիշներ ձեր քայլերուն առջեւ քար կը գլտորեն, արհամարհանք ունեցէք այդ ճղճիմութիւններուն դէմ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները կը հակէին կարգապահութեան: Իրենց կողմէ, սկաուտ Ֆէրհատեան կարդաց ուղերձ մը:

Զ. Ռ. Միութեան կողմէ եւս Երիտասարդ մը կարդաց սաք եւ բարախուռն ուղերձ մը: Կ'արժէ յիշել վերջին մասը. «Միրելի նահատակներ, չպիտի՞ վշտանաք արդեօք, երբ բանք թէ հայութեան մէջ կայ զառանցող մը, որ իրեն փրոփականտի միջոց կը ծառայեցնէ ձեր սուրբ յիշատակը: Սգաւոր մըն ալ իրենք սարքած են: Եւ գիտէ՞ք, այս այն զառանցողն է որ երբեք չյարգեց ձեզ. ներկայացուցիչ մը իսկ չղրկեց 1932—33—34ին: Եւ սակայն անոնք չեն ամչնար, եւ ի[illegible]

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԱՐԵԳԻՆ ՍՐԲ.Ի

—о—

ԽՄԲ.— Ցապաղած, կոմէէ անկախ պատճառով:

Ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ», ապրիլ 15ին թէյասեղան մը տրուեցաւ ի պատիւ Գարեգին սրբ. Յովսէփեանի, նախաձեռնութեամբ խումբ մը Միութեանց: Ներկայ էին շուրջ 200 հոգի, բոլոր հոսանքներէն:

Հրաւէրքին արձագանգած էին պաշտօնապէս բոլորը:

Գայտաձեւ սեղաններու շուրջ բոլորուած էին Հայ Մշակոյթի եւ տարբեր հոսանքներու ներկայացուցիչները: Բացումը կատարեց Գ. Ա. Զօպանեան, ոգեկոչելով հայ մշակութային անցեալը եւ խօսքը ուղղելով օրուան հիւրին, յայտնեց ժողովի յարգանքը եւ գնահատական խօսքեր ուղղեց Գարեգին սրբ. Յովսէփեանի գիտական — մատենագրական աշխատանքներու մասին: Առաջին խօսքը տրուեցաւ Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան ներկայացուցիչ Գ. Գալստանեանի, որ Ֆրանսական լեզուով կարդաց գրաւոր ուղերձ մը, ոգեկոչելով անցեալը եւ ջերմ մաղթանքներ ցանկալով Էջմիածնին, կաթողիկոսին եւ օրուան հիւրին.

Դաշնակի ընկերակցութեամբ յաջողապէս երգեց Գ. Քէչէճեան:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկին Լաս, որուն ուղերձը հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ Տիկին Հ. Սարգսեան, Վ. Թէքէեանի «Կենդանութիւն հայկականը», շատ գեղեցիկ արտայայտութեամբ: Գ. Ց. Զաւրեան խօսեցաւ Հայ Գրական Ակումբին կողմէ, գրուատելով Գարեգին սրբ.ի դերը հայ արուեստի ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ: (Տես «Յառաջ» թիւ 2785): Օր. Ի. Գիւլպիլեան գեղեցկօրէն երգեց «Կռունկ»ը: Ոգեւորիչ ճառ մը արտասանեց դերասան Գ. Շահխաթունի: Յիշեցուց Սարդարապատի կռիւները 1918ին եւ Գարեգին սրբ.ի կատարած դերը հայ զօրքը ոգեւորելու եւ ճակատ մղելու մէջ, խնդրեց որ նուիրակը շաղկապը հանդիսանայ բաժանուած մտաւորականութեան, որպէսզի միացեալ ուժերով ծառայեն հայկական մշակոյթին:

Կարճ դադարէ մը յետոյ խօսք ընծայուեցաւ Գարեգին սրբ. Յովսէփեանի: Ցարգելի հիւրը խօսեցաւ «Գմրէթի ծագումը հայ արուեստի պատմութեան մէջ» նիւթի մասին: «Յառաջ»ի աշխատակից Գ. Հ. Բալուեան իր ժամանակին ամփոփ գիծերով տըւած էր Գարեգին սրբ.ի դասախօսութիւնները, որով զանց կ'առնեմ, կրկնութիւններէ խուսափելու համար: Բանախօսը մանրամասն եւ խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ պարզեց գմրէթի ծագումը եւ անոր արժէքը եւ ազատութիւնը հայ եւ օտար [illegible] ընկ մասնութիւնը կը փոխուի տարուէ տարի, նման տարուան եղանակներուն:

Ջմռնում յիշել նաեւ այն յաջող արտասանութիւնները զորս կատարեցին Գ. Գ. Գարաւմեան (Սիամանթոյի Սուգը), Քէնարիեան (Սիամանթոյի Գարը) ու Թուէթէլեան՝ «Աստղիկին կրակը»:

ՀՐԱՉԵԱՅ

[illegible] արուեստներու վրայ: Հայաստանի անցեալը ներկայացուց նաեւ նկարներով, ուր ամփոփուած էին հայ անցեալի կոթողները:

Ցետոյ խօսեցաւ Գ. Ռ. Շիշմանեան, Հայաստանի կերպարուեստի մասին:

Նորելուկ մը, Վարդան Ցովհաննէսեան, յոյս մեծամասնական վարկմի սովորութեանց հանդէսը պրոպականտի ամպիոն դարձուց, խօսելով ամէն ինչի մասին,— Մարքս, Լէնին, շինարարութիւն, հայ արուեստ, նոր ճարտարապետութիւն, մի խօսքով «չիլա փլաւ»: Փառաբանեց խորհրդին կարգերը Անկերեւ դժգոհութեան հարկադրանքի տակ, բոլշեւիկեան «Փրավէօյոժի»ի ներկայացուցիչը վերջացուց իր խօսքը, ինքնագոհ ժպիտով մը:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ օրուան հիւրին որ շնորհակալութիւն յայտնելով մշակութային կազմակերպութեանց ընծայած պատուհութեան համար, անդրադարձաւ մեր պատմութեան եւ ներկայ վիճակին, քաջալերեց Հայաստանի շինարարութիւնը, հրաւիրեց ողջախոհութեան եւ իրար հասկացողութեան: Ջերմ ծափերու մէջ, ժամը 12ին: Հայ մտաւորականին Հանդէսը վերջացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ, ժամը 12ին հայ մտաւորականի համար ուսանելի դաս մը եղաւ այդ հաւաքոյթը: Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ կարելի է տարբեր հոսանքներու եւ զոլորներու պատկանող գրական եւ հանրային մշակները քով քովի բերել, համախմբել ընդհանուր խնդիրներու շուրջ: Հայրենիքը, լեզուն, մշակոյթը, ազգութիւնը մըշտական գաղափարներ են, որոնց շուրջ կրնան ընդհանուր լեզու գտնել հայ մտաւորականները եւ տարին քանի մը անգամ քով քովի գալ, խօսիլ եւ վիճիլ մեր զոյութենական պայմանաւորող խնդիրներու շուրջ: Թող օտարներու օրինակը եւ ապրիլ 15ի հանդիպումը ուղեցոյց ըլլան մեր պառակտուած եւ իրարու լեզու չհասկցող մտաւորականներու համար:

Ա.

ՍԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

—о

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Նիւ Եորքի աւետաբեր լուրին առթիւ (11 ապրիլ).

— «Անհուն է մեր ուրախութիւնը նախ այն պատճառով, որ մեր պաշտելիները կը փրկուին առոյգ մահուընէ՝ շնորհիւ միջնորդութեանը անթիւ խնդրարկուներու — աւելի քան 50.000 հոգի — գլխաւորութեամբ նախանգապետներու, ծերակուտականներու, երեսփոխաններու, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, ականաւոր ժողովրդային դէմքերու, գրագէտներու եւ այլն:

Ու նախ շնորհիւ միջնորդութեանը ութ երդուեալներու՝ այն 12 հոգիներէն, որոնք Նիւ Եորքի եղեռնադատ Ատեանի մէջ միաձայնութեամբ մահուան դատապարտեցին անմեղ Մատթէոսն ու Նշանը:

Անյատակ ծով է մարդկային հոգին. չփորձենք անոր մերձենալ. արձանագրենք միայն փաստը — ցնցող ու յուզիչ — եւ շատանանք այդքանով. կը. ... անոնք իսկ, որոնք մահուան [illegible] դատապարտեցին մեր սիրելիները, իրենք իսկ վերջին պահուն դիմեցին վերին իրաւարարին, Նիւ Եորքի մարդասէր ու արդարակորով նահանգապետին եւ անկէ ներում խնդրեցին մեր սիրելիներու համար: Զգացին անշուշտ, որ դաժանագոյն անարդարութիւնը պիտի ըլլար երկու մերռանդարար հայրենասէր ու ազնիւ հայորդիները վայրկեանի մը մէջ անխոցած տեսնել աթոռներու վրայ:

Գիտենք, ցնծութեան մէջ է այսօր մանաւորաբար ամերիկահայ գաղութը, որ ոչի՛նչ, ոչի՛նչ խնայեց իր արի ու պաշտելի զաւակները փրկելու համար: Ու թող չափազանցութիւն չըլլայ եթէ ըսենք, որ այդ գաղութը աւելի ծանրացաւ ապրեցաւ մահուան ու ազգեցութիւնը, քան իրենք մահապարտեալները:

— «Մենք զաւկերու պէս ենք, բայց սիրով պիտի դիմագրաւենք մահը»,— այս եղաւ զոյգ սուրբերու խրոխտ յայտարարութիւնը. Այսպէսի վերին ու վերջին ատեանի մահավճիռէն յետոյ.

Մարդիկ գիտեն յուսալ մինչեւ իսկ ամենայուսահատ ժամուն:

Ուրեմն թող ներուի նաեւ մեզ յայտարարել, որ օր մը Արդարութիւնը պիտի շահի իր յրիւ յաղթանակը Նիւ Եորքի մէջ եւ մենք մեր մէջ պիտի ունենանք մեր զոյգ պաշտելիները:

Պիտի տեսնենք նաեւ այդ օրը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՀՐԱԳԱԼՈՅՑԸ

—о—

ՌՈՄԱՆ, 20 ապրիլ (Ցառաջ).— Յ. Կ. Խաչի Ռոմանի մասնաճիւղին կազմակերպած հաւկթախաղը տեղի ունեցաւ Ծրագալոյցին, ընկերվարականներու սրահին մէջ. Երկանոր բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու համար խաչուհիներու ձեռնարկը: Ընդհանուրին փափաքին համաձայն ատենապետ ընտրուեցաւ Տիկին Թագուհի Նիւբրինեան: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Գ. Մելիքով Ծիրմէճեանի ջութակով:

Ընկ. Սուրէն Գասապեանի մեներգէն յետոյ, Գ. Բ. Գալեան ջութակի եւ ուտի ընկերակցութեամբ գեղեցիկ կտոր մը երգեց: Բոլոր հանդիսականները յաջորդաբար երգեցին «Կռունկ»ը, «Մենք անկեղծ գինուոր ...» [illegible] Տիկին Նուրիցա Շէհիրլեան — Կ. Խաչի անխոնջ քարտուղարուհին — գեղեցկօրէն նուագեց: Մեներգներ եւ արտասանութիւններ ըրին՝ Ն. Զաթրեան, Ց. Սինանեան, Տօնէլեան, Օր. Տիգրանուհի Սթամպուլեան, Ց. Քէփէնէքեան, Խաչիկեան, Ա. Սուքիասեան, Արբունամ, Թ. Կիւրքճեան եւ Գ. Տիգրանեան

Օգտին նուագի Յուլթալ Բիլիպի «Համբարձում եայլան» եւ Գ. Կարպիս Շէհիրլեանին «Արմաշի վանքը ի՞նչ կ'ուտեն» խմբերգները ուրախ տրամադրութիւն մը ստեղծեցին: Գ. Ժիրայր Սօլաքեանի Ֆրանսերէն մեներգէն յետոյ, ատենապետուհի Տիկին Կիւրքճեանի ազդանշանին վրայ, հաւկիթներու կոտորածը սկսաւ: Մինչեւ կէս գիշեր տեւեց գեղարուեստական բաժնին երկրորդ մասը, Գ. Մելիքով Ծիրմէճեան եւ Տիկին Ն. Շէհիրլեան հայրենասիրական քանի մը կտորներ նուագեցին: Տիկին Նուրիցա Շէհիրլեան Կ. Խաչի Ռոմանի մասնաճիւղին կողմէ խորին շնորհակալութիւն յայտնելով հանդիսականներուն, «Մեր հայրենիք» ով փակուած յայտարարուեցաւ հանդէսը

Մասիսեան Կ. Խաչուհիները մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնեն «Համբարձումը — վիճակ»: Այժմէն իսկ Խաչուհիները գործի վրայ են: Ռոմանի հայ գաղութին կը մնայ իր ներկայութեամբ քաջալերել Կ. Խաչի այն կարեւոր ձեռնարկը:

Սարգիս Գիպալի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

—о—

Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ ՏարօնՏուրուբերանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը: Օրակարգի խնդիրն էր անտեսական տագնապը եւ մեր չքաւոր հայրենակիցներու կացութիւնը: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար առաջարկներ եղան զանազան հայրենակիցներու կողմէ եւ տեղի ունեցաւ սաք վիճաբանութիւն մը: Ի վերջոյ ժողովը եկաւ այն եզրակացութեան թէ մեր թշուառներու տառապանքը որոշ չափով մեղմելու համար մեզի կ'իյնայ միջոցներ ձեռք առնել:

Ուստի կը հրաւիրենք Փարիզի եւ շրջանի հայրենակիցները, որպէսզի անտարբերութիւնը մէկդի դնելով, համախմբուին Միութեան շուրջը եւ ընծայեն իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, իբրեւ նոյն հայրենիքի հարազատ զաւակները: Պէտք է գործի լծուիլ թէ՛ ինչի՛, փառտարանէն, փութաջօրէն, արհեստաւորէն մինչեւ յետին բանուորը, առանց դասակարգի, դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան:

Հայրենակիցներ, աններելի է չէզոքութիւն պահել, երբ սարսափի մատնուած են ձեր գժբախտ եղբայրները: Անոնք ըսեւ երէկ ձեր տառապանքի ըկերու բախտակիցներն էին եւ ձեր յաւերուն բաժնեկիցները: Ուրեմն, հայրենակիցներ, փութացէք ուրախութեամբ կատարել ձեր նուիրական եւ տարրական պարտականութիւնը հանդէպ Միութեան, որպէսզի կարենանք պատուաւոր մը հաց ճարել կարօտներուն:

Վարչութիւն

Ց. Գ.— Միութեան վարչութիւնը կը կազմեն հետեւեալ հայրենակիցները.— Յ. Փասայեան (ատենապետ), Ց. Ցարութիւնեան (գանձապահ), Գ. Միրոյեան (քարտուղար), Ա. Թաթոյեան եւ Վ. Աւետիսեան խորհրդական: Թղթակցութիւնները Meroyan, 6 Rue Blanqui, Paris.

ՄԻ ՀԱՐՍՏԱՑԱԾ, ԿԸ ԽԵՆԴԵՆԱՅ.— Լա Ռօշէլի մէջ, 34 տարեկան կին մը, Մարսել Մէնանթօ, 250.000 ֆրանք շահած էր ազգ. վիճակահանութեանը, իբրեւ բաժնեկից 2.500.000ի մեծ պարգեւին: Դրամը զանձելէ յետոյ, խելքը թռցուց: Առջի օր կը թափառէր ծովափը, խենդ ու խելառ շարժուձեւեր կատարելով: Հարկ եղաւ փակել յիմարանոցի մը մէջ:

ԼԻՒՏՆԵՆՏՈՐՖ ՄԵՌԺԵՑ մարաջախտի տիտղոսը, յայտարարելով թէ զինուորական հրամանատար մը չի շինուիր այլ կը ծնի»:

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ի՞նչ կայ, հարցրի ես սարսափելով,— հիւա՞նդ է ..., մեռե՞լ է ... ի՞նչ է պատահել ...

— Ձէ, պարոն, Աստուած մի արասցէ, որ այդպէս բան լինի, պատասխանեց պառաւը այժմ աւելի հանգիստ կերպով:— Նա այնքան լաւ աղջիկ է, որ ես կը ցանկայի, որ իմ աչքերը կուրանային, բայց նրան մի չար չհանդիպէր: Նա այնքան բարի է, այնքան սիրուն է:

— Ապա ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես անհամբերութեամբ:— Ասացէք, ինչու էք ծածկում,

— Հիւանդ սաստ, հիւանդ չէ, որդի, բայց ամբողջ գիշերը չէ քնում. հէնց ախ ու վախ է քաշում եւ լաց լինում: Ինչն է այդպէս տանջում խեղճ աղջկան, Աստուած գիտէ, բայց միշտ տխուր է եւ տխուր, պատառ հաց բերանը չէ դնում: Պատահում է կամ կատուն է անցնում դրան մօտով, կամ թռչունն է թռչում, կամ տերեւն է շարժւում,— նա իսկոյն զարթն է վերում, ժամերով նստում է դրան մօտ, նայում է եւ նայում դէպի ճանապարհը, կարծես, մէկին սպասում է.

Մինչ ես պառաւի հետ խօսում էի, յանկարծ յայտնուեցաւ Նէնէն: Նա երեխայի պէս քարշ ընկաւ իմ պարանոցից, եւ երկար բաց չէր թողնում:

— Ինչո՞ւ ինձ խաբեցիր, հարցրեց նա.

— Ցանում եմ որ եկայ, պատասխանեցի ես:

— Այդպէս ու:— Ախ, որքան ես լաց եղայ ...

— Ինչո՞ւ էիր լաց լինում:

— Կարծում էի, որ դու էլ չես գայ ինձ մօտ.

Մենք մտանք խրճիթը: Նէնէն նայեց իմ ստորոգական հագուստի ու զէնքերի վրայ, եւ ուրախացաւ:

— Դու հրացան էլ ունես, ես էլ չեմ վախենայ.

— Ումից պէտք է վախենաս:

— Ախ, այն աւազակներից...

Դարձեալ մտաբերեց չարագործներին:

— Մոռացիր նրանց, Նէնէ, նրանք քեզ էլ ոչինչ չեն կարող անել:

Այդ գազանների վարմունքը այնպիսի վատ տպաւորութիւն էր թողել խեղճ աղջկայ վրայ, որ նա առանց սարսափելու չէր կարողանում մտաբերել նրանց: Ես միշտ աշխատում էի հեռացնել նրանից այդ յիշողութիւնը, մանաւանդ երբ տեսնում էի, որ նա ամբողջ մարմնով դողում էր եւ դանաթափւում էր նրանց միտ բերելու ժամանակ:

Նէնէն սկսեց փայփայել իմ արտորդական յանը, որ խիստ մանրամասն քննում էր նրա չորս կողմով:

— Այդ յանը քո՞նն է, հարցրեց նա:

— Իմն է:

— Որքան լաւ յանն է: Նա կծում է; այնպէս չէ՞, ում որ ցոյց տալու լինես, կը կծէ՞:

— Կը խեղդէ եթէ ես հրամայեմ:

— Նա քեզ սիրում է: Ասա թող ինձ էլ սիրէ:— Գնանք խրճիթը, ես նըրան կը կերակրեմ, ի՞նչպէս է անունը:

— Համիտ:

Նէնէն սկսեց կանչել շանը իւր անունով եւ տարաւ խրճիթը, որը մի քանի քայլով հեռու էր մեզանից: Մենք նրա մօտանք, ծերունի ձկնորսին տանը չգտանք, նա գնացել էր ծովի ափի մօտ ձուկ որսալու:

Ես նստեցի ճիւղերից հիւսած մահճակալի վրայ: Նէնէն իմ մօտից չէր հեռանում: Նա երեխայի նման ձեռքը դրել էր իմ ուսի վրայ, նայում էր իմ երեսին եւ շարունակ խօսում էր առանց լռելու:

— Դու, երեւի, նախաճաշիկ չես արել, սոված կը լինես, հարցրեց նա,

— Ես քեզ համար ուտելու մի բան կը պատրաստեմ: Տես, այդ ձկները ես եմ բռնել առաւօտից, պահեցի քեզ համար: Դու խօ սիրո՞ւմ ես ձկներ:

— Ես քեզ պատուիրեցի, որ առաւօտ չգնաս Նէնէ:

— Հեռու չեմ գնացել, նայիր, այդ մօտիկ տեղից քաղեցի: Նա վազեց դէպի լուսամուտը, ցոյց տալ ինձ:

— Ոչ, այնտեղ էլ չպէտք գնաս:

— Դրանից յետոյ չեմ գնայ:

Նէնէն կազմեց մի պարզ նախաճաշիկ, որ պատրաստուած էր տապակած ձկներից եւ անտառային պտուղներից: Սեղանի վրայ նա մօտեց ինձ:

— Ախ, որքան լաւ մարդիկ են այդ ձկնորսները, ես հիմա շատ եմ սիրում նրանց: Պառաւը ինձ իւր մօտ է պառկեցնում, եւ գիշերը տասն անգամ նայում է, որ չրացուեմ, չմսեմ: Ծերունին էլ, որ գիշերը սաստիկ քամի է փչում, վեր կենում է լուսամուտը ծածկում, ծերունի ձկնորսին «պապա» եմ կոչում. Նա ինձ շատ է սիրում, երէկ համբուրեց ինձ, ասաց «զաւակս»:

Նախաճաշիկից յետոյ ես պատրաստուեցայ հեռանալու: Իմ որսորդութեան առաջին օրն էր, պէտք էր աշխատել մի բան որսալ, որ ընկերներիս մօտ ամօթով չմնայի: Նէնէն հարցրերեց:

— Դու էլի՞ գնում ես: Ո՞ւր ես գընում.

— Անտառը մի բան որսալու:

— Ես էլ կը գամ քեզ հետ:

Ցանկարծ մտաբերեց իմ պատուէրը եւ խօսքը փոխեց.

— Ձէ, ես չեմ գայ. դու ասեցիր որ անտառը չգամ:

— Հա այսպէս, սիրելիս, դպրոց կըգիր, որ այդ աւազակներին կրկին չհանդիպես, նրանք չպիտի տեսնեն քեզ, հասկանո՞ւմ ես

— Հասկանում եմ Բայց դու շո՞ւտ կը վերադառնաս:

— Երեկոյեան: Ամբողջ գիշերը քեզ մօտ կը մնամ:

Նա ուրախացաւ եւ մի առանձին բըղացմունքով խնդրեց ինձանից.

— Թոյլ տուր, մինչեւ այն ծառը գամ քեզ ճանապարհ դնելու, տես, մինչեւ այն եղեւնը, շատ հեռու չէ:

— Մինչեւ այն եղեւնը,— կարող ես գալ:

Նէնէն եկաւ ինձ հետ բայց միայն, այնքան էր ցոյց տուած ծառի հեռաւորութիւնը: Նա գրկեց ինձ եւ դարձեալ արտասուքը աչքերում աղաչում էր, որ շուտ վերադառնամ նրա մօտ: Խեղճ աղջիկ, որքան ջերմ էր նրա մէջ սէրը, դեռ մաքուր բարեկամական սէրը: Ես հեռացայ: Պառաւը իմ ետեւից ձայն տուեց.

— Զթողնես Նէնէին մենակ. նա մեզ հանգստութիւն չի տայ ....

(Շար.)

15 թրք. օդանաւեր օգնած էին Ցունաստանի

Յունական կառավարութիւնը Էնկիւրիի գեսպանին միջոցաւ շնորհակալութիւն յայտնեց Թրքական կառավարութեան, որ գործնապէս օգնած էր, զսպելու համար Վենիզելոսի սարքած ապստամբութիւնը։

Առաջին անգամ է որ կ'իմացուի թէ Թուրքիա օգնութեան հասած է Յունաստանի։ Կը հաստատուի թէ, յունական կառավարութեան խնդրանքին վրայ, Թրքական 15 ռազմական օդանաւեր ռմբակոծեցին ապստամբներու դիրքերը։ Օդանաւերը այնպէս մը քօղարկուած էին որ, անկարելի էր հասկնալ թէ ո՛ր պետութեան կը պատկանին։

Հապէշիստան պատերազմի՛ կը պատրաստուի

Իտալական թերթերը գանգատելով կ'արտայայտեն Հապէշիստանի կայսեր վերջին ճառը, որ արտասանուած է խորհրդարանին մէջ։ «Արքայից արքան» եւ «Յուդայի Առիւծը»— այսպէս կը կոչուի կայսրը — խօսելով զինուորական պատրաստութեան վրայ, շեշտեց երկու պահանջներ,— 1. Միութիւն ազգին մէջ — 2. Թագմանիւթ։ Բայց, ըսաւ, ռազմանիւթը անօգուտ է, եթէ չկայ նիւթին միութիւն։ Անհրաժեշտ է զինուորական կրթութիւնը զարգացնել, ընդգրկելով բոլոր դասերը, մինչեւ անգամ կիները, որպէսզի օգնեն ռազմիկներուն։ Այս առթիւ յանձնարարեց որ հապէշական կանոնաւոր բանակին զինուորները, 100,000 հոգի, մոխրագոյն համազգեստ հագնին։ «Այն ատեն մեր զինուորները անտեսանելի պիտի ըլլան, ինչպէս որսորդ մը կը ծածկուի իր հետապնդած անասուններուն աչքէն։ Անհրաժեշտ է նաեւ որ զինուորները կարդալ – գրել գիտնան, սորվին զինուորական արհեստագիտութիւնը։ Զինուորական մարզանքը պարտաւորիչ պիտի դառնայ։ Կեցցէ՛ Հապէշիստան եւ իր ռազմիկները, պահակները իր անկախութեան »։

Նոր գէպք մը ծագեցաւ Հիւսիսային Հապէշիստանի սահմանին վրայ։ Հապէշ աւազակներ յարձակելով, մէկ հոգի սպաննեցին եւ երեք հոգի վիրաւորեցին։ Կարաւանն ալ թալանուեցաւ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ փորձ մը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ։ Դռնապաններու օրկանը կը կարծէ թէ փորձը տեղի պիտի ունենայ մայիս 15ին, մասնաւոր ազդանշանի մը վրայ, որուն համաձայն Բաղաքացիները նշանակուած պատսպարաններ պիտի ապաստանին, իբրեւ թէ օդանաւային յարձակում կատարուած ըլլար։ Այս առթիւ մասնաւոր հրահանգներ պիտի կախուին բոլոր տուներուն մէջ։ Անսաստողներուն համար օրէնքը պատիժներ սահմանած է, տուգանքէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութիւն…

ՄԶԿԻԹ ՄԸ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ Լոնտոնի մէջ, ծորճ թագաւորին գահակալութեան 25ամեակին առթիւ։ Պիտի խնդրուի գետին մը յատկացնել արքունի հողերէն։ Հայտարարարի նիզամը 60,000 անգլ. ոսկի նուիրեց, մզկիթին շինութեան համար։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՊԱՏԳԵՒԱՒՈՐ ՁԻԱՐՇԱՒԻ կեդրոնը, որ կը գտնուի Տըպլինի մէջ, մոխիր դարձաւ առջի օր։ Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ վերջերս ծախուած տոմսերուն արմատները ամբողջովին փրկուած են, իսկ մնացեալը պահուած է բուն կեդրոնի ամրակուռ նկուղներուն մէջ։ Հրդեհը կը վերագրուի չարագործութեան։

ԱՌԻՒԾԸ ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ։— Գերմանացի մը իր բեռներուն հետ Նանսի կ'երթէ շինց մէկ հիւրանոցը փոխադրած էր ընտանի առիւծ մը, որուն հետ կը զուարճանար իր սենեակին մէջ։ Վարձակալները իրար անցած ըլլալով, պանդոկապետը ստիպուեցաւ նամբել այս անսովոր հիւրը։ Խորհեր այնքան ընտելացած էր որ սուրճ կը խմէր բաժակով եւ կարագն ալ կը ճաշակէր դանակով, բայց պանդոկապետը յիշեցուց թէ օրէնքը կ'արգիլէ վայրի անասուններ պահել պանդոկներու մէջ։ Ճամբուելէ առաջ, առիւծին ծաղն ու տէրը լուսանկարուեցան։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Մազանտարանի մէջ (Իրան), ապրիլ 12էն ի վեր։ Առջի օր բազմաթիւ նոր տուներ փլան, աւերակներուն տակ թաղելով բնակիչները։ Կը կարծուի թէ հարիւրաւոր դիակներ մնացած են փլատակներուն տակ։

Ֆարմոզայի (Ճափոն) շարժին հետեւանքները, համաձայն վերջին տեղեկագրին.— 3185 մեռեալ, 9215 ծանր վիրաւոր, 1415 թեթեւ, 15,290 տուներ ամբողջովին փլած, 15,457 տուներ մասամբ, 7816 տուներ վնասուած։

ԵՕԹԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՄԱԽՔՆԵՐ գտնուեցան Սոֆիայի …պաշտօնատան մօտ, հին շէնքի մը նկուղին մէջ, երբ բանուորները կը քանդէին զայն։ Հաստատուեցաւ թէ տասը տարի առաջ Մակեդոնացիներու կողմէ սպաննուած մարդոց դիակներն են։

ԱՆՊԻՏԱՆ ԽՈՏ ՄԸ, «չէքան», որ առատօրէն կը բուսնի Սեւ ծովու եւ Ազովի ծովուն ափերը, սկսած է գործածուիլ իբրեւ հում նիւթ հիւսուածեղէնի, շնորհիւ նոր գիտնականի մը կատարած փորձերուն։

ՇՔԵՂ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1500ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Մարսէյլի ՍԱԼ-ՓՐԱԹի գեղարուեստական մեծ սրահին մէջ

Նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍԿ ի

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

Մասնակցութեամբ *Մարսէյլի ազգ. կրօն. եւ մշակութային Միութեանց*

Մարսէյլի Հայ Եկեղեցական Միութիւնը Յոբելեանի գեղարուեստական բաժինին կը բերէ իր երգչախումբին յայն մասնակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ, որ այս նպատակին համար յատկապէս հրաւիրուած է Գրիւսէլէն։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտքերու մասնակցութեան համար 2 եւ 3 ֆրանք։

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise ի եւ 21, Rue Bleue ի անկիւնի սրճարանը, մէթրօ Քատէ։ Օրակարգ՝ Ծրագիր – կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն։

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան

Առժամեայ վարչութիւն

ՎԻԵՆԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

ՎԻԷՆ, 23 Ապրիլ.— Կարգ մը հայրենակիցներ Վիէնի Հայ Անգործներու Կեդր. Մարմնէն տրամադրութեան տակ դրոշ գումար մը դրած ըլլալով, կը հրաւիրենք զազութիս հայ անգործները, որպէսզի գան ստանան իրենց բաժինները։

Բոլոր այն հայրենակիցները, որոնք Բաղաքացիութենէն նպաստ կը ստանան կամ վեց ամիսէ ի վեր անգործ չեն, կը զրկուին այդ նպաստէն։ Նպաստի համար դիմել ամէն Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6-8 Մարնեի քարտուղար Միհրան Սիմոնեանի։ Վարչութիւն

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երջանի Ճառաջի ցրուիչ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կոմիտէ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ։ Կը խնդրուի Սէն Փիէռի ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան – Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարուի իր գերեզմանին, այս Կիրակի։

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին։

ՍՊԱՀԱՆԴԻԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան, Համազգայինի եւ Ֆր. Կ. Խաչի կողմէ այս Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ

Կը խօսի՝ Պ. Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին. Մուտքը՝ ազատ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՅԱՄՆԸՄԷԿԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (Վալանս) — Պլանշոտի սրահին մէջ

Այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած գործիչներու պատրաստութեան յատուկ դասախօսութիւնը (յետաձգուած) տեղի կ'ունենայ 27Ապրիլ, վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանը։

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞ՆՉ է Կ. ԽԱՉԸ

Կը հրաւիրուին շրջակայ բոլոր մասնաճիւղերու անդամուհիները։

Մուտքը ազատ է

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 ԱՊՐԻԼ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Պելվիլուացի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ.

23, Rue Boyer, մէթրօ՝ մէնիլմօնթան։

Կը նախագահէ՝ Փրոֆ. Ա. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ *եւ* Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Պ. Պ. Ա. Պարթեւեան եւ Քէչեճեան։ Փիրոգներ՝ Կնեազեան, Ալիս Թեմինեան եւ ուրիշներ։

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով։

Պ ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ երիտասարդներու խումբ մը ՏԱՐՕՆի տարազով կը պարէ հայկական հետեւեալ պարերը.—

1. Մշոյ Քոչարի, 2. Վանայ Կովէնտ, 3. Խարբերդի Վար - Վարին, 4. Հալէպի Քոչարի, 5. Կարսի Փափուրի, 6. Մշոյ Խաս - Խաս, 7. Երեւանայ Պաթօլայ, 8. Կարնոյ Շաւ Շաւ, 9. Լենինականի Եանա-Եանա, 10. Տիգրանակերտի Կովէնտ, 11. Այրարատեան Քոչարի, 12. Մշոյ Թանզիւ

կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր

Եղանակի ամենէն զուարթ եւ ամենէն ճոխական

ՅԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ Երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի ճոխ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

Ղեկավար՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ։

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO *նուագախումբով*

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 Ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի « *ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ* »Ը (*դրամ 4 արար*)

եւ « *ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ* »Ը (*զաւեշտ*)

28 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները — 10, 7, եւ 5 ֆրանք

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարզուանցիներու Հայրենակցական Միութեան նորակազմ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ հայրենակիցները ընտանեկան հաւաքոյթի մը որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, մեր հայրենակից Ց. Գարակէօզեանի սրահին մէջ։ 42, Ռիւ տը լա Տէֆանս, *Իսսի – Մուլինօ։* *Արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն։*

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը որոշած է դասախօսութիւններ կազմակերպել Փարիզի եւ Երջանի Հայութեան համար։ Այս առթիւ, վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին տեղի կ'ունենայ հաւաքոյթ մը Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ 57, Պուլվար Ժուրտան, Փարիզ (14)։ Միութեան Նախագահը կը խօսի Հայ ուսանողական ծրագրի ապագայ գործունէութեան եւլն.ի մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ԳՆՆԵՆՔ ամէն տեղէ աւելի թանկ գինով հին ոսկեդրամներ, ոսկի, արծաթ, գոհարեղէն, ժամացոյց, դրամներ եւ կտրօններ։ Կը ծախենք նաեւ Լոթրի Նասիոնալի մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Դիմել՝ BANQUE 58, Rue Lafayette. Paris

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի

Ի մասնաճիւղի ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, իր ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւախեան կոմիտէի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

245, 193, 220, 212, 194, 204, 299, 217, 146, 201, 234։

Պարգեւները ստանալու համար դիմել վարչութեանս, 245 Ռիւ ժան Ժագ Ռուսօ (Ակումբը), հինգշաբթի երեկոները ժամը 8 — 10։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ։ Դիմել Տիկին Պէյթերեա Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ԲԱՐԵԲԱՍՏԻԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔԱՌԹԻԷ ԼԱԹԷՆԻ ՄԷՋ

Café - Restaurant "ATLAS„

Մաւրիտանական ոճով, շքեղ եւ պերճ զարդանկարչութեամբ պճնուած։ Ընտիր յաճախորդներու հաճելի շրջանակ։ Առաջնակարգ ճաշ եւ սուրճ, չափաւոր գինով։ 10 Ֆր. կամ ընտրովի պնակներու պատուիրատուներու տրամադրութեան։

Յաճախորդները պիտի գտնեն ամէնէն սրդիական մթնոլորտ, համակրական միջավայր, կատարեալ քաղաքավարութիւն եւ սպասարկութիւն։ Թէյարան։ Մարոքեան արտադրութիւններ։

ԵԿԷՔ ՏԵՍՆԵԼ ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ ԴՐԱԽՏԸ

Սրճարանի պարկեշտ եւ վստահելի ուղղութիւնը հաճոյք պիտի պատճառէ բոլոր մտաւորականներուն։

Զանազան նուագարաններ կը գտնուին յաճախորդներու տրամադրութեան տակ։ *Հինգ լեզու կը խօսուի*

ՀԱՅ ՄԱՐՇԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

TRICOT KÉBABDJIANի ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

14, Rue de Tracy, Paris (2) մէթրօ՝ St. Denis

Articles de Saison

ԲԱՐՁՐ ՈՐԱԿ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱ

ՍՓԱՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Ցեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի գործարանէն

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արագս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով։ Յարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն։ Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆոն։ Երեք խոշոր բաժիններ։ Աթըլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով։ Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ։ Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ գիտեն Արագսին, 9, Rue Papillon, *Փարիզ, հեռաձայն* Prov. 49-34.

ՄԱՌՇԷԼՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անգլիական ճերմակեղէններ, Peau d'Ange, գօսպլինէզոն, շապիկներ, վարտիքներ, շրմիզիէներ, շրմիզ Lacoste եւլն. եւլն.։

Կը ծախենք անմրցելի գիներով։

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառատնէն «ELDAY», Մասնագէտ արտադրիչներ։

104, Rue Réaumur, Paris Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը)։

Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով. եթէ կանխավճար մը տրուի։

F. THUILLIER & Cie.

35, Avenue d'Italie, 35 Paris (13). R. C. 242.964

Հայ սնարինութեան յանձնուած ֆրանսական մեծ լուսանկարչատուն

Աւանծին. ընտանեկան եւ հարսանեկան խմբանկարներ

եւ ակրանտիսմաններ, գունաւոր պատկերներ եւայլն

ՃԱՇԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ,

Փայլթ տ'իտանտիթէի նկարներ, արագ եւ մաքուր

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ K O D A K S *ՆԵՐՈՒ*

Ամաթէօրներու յատուկ ամէն տեսակ լուսանկարչական պիտոյքներ

Travaux d'amateurs, dévelopement des pellicules tous formats

Գին՝ 1 Ֆր. 75, Tirage sur velox *6 × 9— Ֆր. 0.60, 6 × 11 Ֆր. 0.70, ակրանտիսմաններ՝ 9 × 12= 2 Ֆր. 50, 13 × 18= 3 Ֆր. 75, 18 × 24= 6 Ֆր*

ԵԴՈՒԱՐԴ ՓՕՆՈՍԵԱՆ 35, *Avenue d'Italie*

Մէթրօ՝ Place d'Italie *կամ* Tolbiac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ԲԱՂՆԻՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանելու որ այս երեքշաբթի (16 ապրիլ) տեղի կ'ունենայ բացումը արեւելեան մեծ բաղնիքի մը

50, Fbg. St. Martin, PARIS (Porte St. Martinի մօտ)

որ օժտուած է արդիական ամէն յարմարութիւններով։ Հանգստաւէտ պայմաններ։ Այցելողները պիտի գնահատեն տիրող մաքրութիւնը եւ մեծ առաւելութիւնները բաղդատմամբ ուրիշ բաղնիքներու։ Հազորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներ։ Գին՝ 6 ֆրանք, 10 տոմսակ՝ 50 ֆրանք։

Բաց է՝ կանանց համար ամէն օր ժամը 8–20, բացի կիրակիէ եւ չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ։ Այրերու համար չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, կիրակի ժամը 8–23, իսկ միւս օրերը 20–23։ Բաղնիքը գոց է երկուշաբթի օրերը։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

ԱՐՔԱՅԵԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Գոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չ'ըր ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԻԼԵԱՆ

6, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի Երկրայացուցիչ Դ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի Ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԻՐՔԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 27 Avril
1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2790

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈ՛Վ ՄԸ ԻՇԽԱՆԱՍԱՍՏ...

—o—

Տասը տարուան ընթացքին, թերեւս առաջին անգամ է որ «Յառաջ»ի մէջ նոյնութեամբ լոյս կը տեսնէ թուղթ «հայ-լուսաւորչական» ուղերձ մը, «ընկալեալ սովորութեանց» բոլոր պահպանողական [illegible]:

Կ'ակնարկենք Մարսէյլի Ազգ. վարչութեան կողմէ կաթող. նուիրակին ուղղուած գրութեան, որ տպուած է Բ. էջին մէջ:

Անշուշտ օրէնքներն ու պատշաճութիւնները մարդոց կամքէն անկախ են, այսպիսի պարագաներու մէջ:

Գրիչ մը բառ սովորութեան գրի կ'առնէ զանոնք, եւ ոսկեզօծ, ձուլածոյ նախադասութիւնները, ածականներն ու մակդիրները, բոլոր վանք ոճերն ու բառերը առուի պէս կը հոսին, կազմելով ինքնաբոյն ամբողջութիւն մը

Եւ սակայն, չմոռնանք թէ սերունդ սերունդի յաջորդեր է 1860էն իվեր, [illegible] գիծ մը, շեշտ մը, ոգի եւ կնիք ձգելով իր ետեւէն:

Եւ յետոյ, աշխարհ մը հրջուեր է — եւ դեռ կը հրջուի — իսկ մենք այսօր կը գտնուինք ոչ թէ Աղերդ, Մալաթիա կամ Քղի, այլ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Թոյլ տուէք ըսելու թէ՝ կը չափազանցէ՛ Մարսէյլի Ազգ. վարչութիւնը, իր հոգեբանութեամբ եւ արտայայտութեան ձեւերով, դէպի ետ շրջելով անիւը, եւ անգամ մը եւս նուիրագործելով ժամանակավրէպ կարգ ու սարքը, — «Հօտ եւ հովիւ»

Իսկ երեք անգամ աւելի կը չափազանցէ նոյն ինքն Գարեգին արք. Յովսէփեան, կաթող. նուիրակը, յանկարծ մէկէն [illegible] իր գիտնական վարդապետի գտակը, եւ զառնալով մոլեռանդ ա- [illegible] մը կղերապետական յաւակնութեանց:

Այդ ի՛նչ սով է, վերամբարձ եւ իշխանաստաս, յանուն «վեհափառութեան» մը, որ կը կոչուի կաթողիկոսութիւն Ամենայն Հայոց: Ի՛նչ շեշտ, ի՛նչ ոգի եւ ի՛նչ [illegible] բովանդակութիւն...

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել... Առանց եկեղեցւոյ վեհապետի համաձայնութեան դուք յիշատակել տուած էք ձեր նոր առաջնորդի անունը... Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեանը հոս չի կարող գալ, մինչեւ որ օրինականութիւնները չկատարուին ...Եւ ես (Պոլսեցիս նոյնիսկ) [illegible] կը պատժէինք [illegible] մենք հիմա նոյնը կ'ասէինք [illegible] չէ եղել...»

... Մարսէյլի [illegible] վեհափառից [illegible] չէ եղել...

Կաթող. նուիրակը օրինական թերութիւնները մատնանշելով հանգերձ, քանի մը անգամ շեշտած է թէ բարեացակամ է եւ [illegible] մնայ:

Թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ այդ հաւատարիքը, — մեր գործը չէ քննել: Նուիրակը եւ վարչութիւնը կը խորհրդակցին եւ կը կարգադրեն:

Շատ աւելի հիմնական տեսակէտներ են որ կը ստիպեն մեզ գրի առնել այս տողերը:

Այսպէս, անգամ մը եւս կը հաստատուի յարաճուն զարգացումը կղերապետական յաւակնութեանց, որոնց մէկ ապացոյցը եթէ էջմիածինն է, միւս երկուքն ալ կը գտնուին Անթիլիասի (Բաբգէն կաթողիկոս) եւ Երուսաղէմի մէջ (Թորգոմ պատրիարք):

Երեւութապէս, այս հովուապետները եւ կաթող. նուիրակն ալ միշտ կը յիշեցնեն թէ իրենց միակ ասպարէզը Եկեղեցին է: Բայց, իրականին մէջ, անոնք ամէն միջոց կը փորձեն, իրենց վեղարին եւ փիլոնին հովանաւորութիւնը տարածելու համար հայկական Արտասահմանի բուն ազգային-աշխարհական կեանքին, ինքնավարութեան վրայ:

Անոնք չեն հանդուրժեր մեր ներքին ինքնավարութեանց զարգացման եւ ժողովրդավարութեան, մատնանշելով զանազան օրինազանցութիւններ, բայց կ'անտեսեն աւանդութեան եւ իրաւասութեանց հիմնական [illegible] ու անոնց աշխարհական եւ կղերական պատասխանատուները

Ո՞ր մէկը յիշել բազմաթիւ փաստերէն

Հայ. Եկեղեցին կամ «Վեհափառ»ը օրինական կը գտնե՞ն կրօնական ընկերակցութեան վերածել ժողովուրդի եկեղեցին

Հայ. եկեղեցին կամ ժողովուրդը կը շահի՞ն թէ կը կորսնցնեն, երբ եպիսկոպոս մը հայկական խորհրդանշանը վար կ'առնէ միջազգային ցուցահանդէսի մը մէջ, կամ երբ յամառօրէն պաշտօնի վրայ կը պահեն [illegible] թշուառական մը, Կարապետ Մազլըմեան:

Գարեգին արք. «գեներալ»ներու երկրէն կուգայ, եւ կրնար մէկ հրամանագրով արտաքսել այս վերջինը, այդ [illegible] բոլոր մեղքերուն վրայ, քրէական [illegible] գործեց, «ժուռնալ» մը սարքելով եւ իր հովուած ժողովուրդին մէկ մասը կասկածելի դարձնելով յունական կառավարութեան աչքին:

Բայց, ոչ իսկ Յունաստան հանդիպեցաւ, եւ հիմա իր չանթերը կ'արձակէ Մարսէյլի մէջ, ուր, ութ տարի առաջ, մարդիկ ազգային կազմակերպութիւն ստեղծելու մեղքն են գործեր ...

Մենք չենք հետաքրքրուիր եկեղեցական-նուիրապետական անուանակոչութիւններով Մարսէյլի շրջանը թե՞մ է թէ վիճակ, — բան չի փոխեր կացութենէն: Ու կը զարմանանք որ Ազգ. Վարչութիւնն ալ այնքան կառչեր է տառերուն եւ բառերուն, փոխանակ ամփոփուելու ազգային-աշխարհական կազմակերպութեան գետնին վրայ:

Եւ ահաւասիկ առաջին ընդհարումը, եթէ կ'ուզէք՝ առաջին փորձաքարը Գարեգին արք.ի առաքելութեան:

Շատ անախորժ է հովը որ կը փչէ Մարսէյլէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ Կ'ՈՒՂԷ ԻՐ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Խորհրդային Միութեան գործավարներու խորհուրդը նիստ գումարեց ապրիլ 25ին, լսելու համար Պ. Լիթվինովի զեկուցումը միջազգային կացութեան եւ Ֆրանքօ-ռուս բանակցութեանց մասին: Ժողովը տեւեց երեք ժամ: Նիստէն առաջ Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցած էր Պ. Լիթվինովի հետ: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ շատ սուր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած են ժողովին մէջ: Պ. Լիթվինովի զեկուցումը լսելէ յետոյ, գործավարներու խորհուրդը որոշեց արտօնել որ նոր հրահանգներ ղրկուին Փարիզի խորհրդային դեսպանին, հաշտեցնելու համար Ֆրանսական եւ խորհրդային տեսակէտները: Մոսկուայի մէջ կը յուսան թէ խորհրդային դեսպանին եւ Պ. Լավալի նոր խօսակցութիւնները յաջողութեամբ պիտի պսակուին եւ այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ որոշել Ֆրանսայի արտաքին նախարարին այցելութեան թուականը:

*** Լեհաստանի քաղաքական շրջանակները մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանքօ-խորհրդային բանակցութեանց: Կառավարական թերթ մը գիտել կուտայ թէ Ռուսաստան կը ջանայ Եւրոպայի մէջ գրաւել այն դիրքը զոր ունէր պատերազմէն առաջ, եւ սակայն կացութիւնը փոխուած է, շնորհիւ Լեհաստանի յարութեան. Թերթին կարծիքով, Ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութիւնը որ եւ է արժէք չպիտի ունենայ լեհական տեսակէտէն, որովհետեւ. — 1. Լեհաստան ոչ-յարձակման դաշինք մը ունի Խ. Միութեան հետ. — 2. Լեհաստան առանձին-առանձին կը փորձէ իր յարաբերութիւնները Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի հետ. — 3. Արեւելեան Եւրոպայի կացութիւնը պէտք է նկատի առնել Լեհաստանի յարմարութեանց, [illegible]:*

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ կարգ մը Գերմանացիներ անցնելով լեհական սահմանը, փորձած են քանդել սահմանագիծ-ձողերը: Պահակները հետապնդումի ձեռնարկած ըլլալով, [illegible] յաջողած են փախչիլ եւ նորէն Գերմանիա դառնալ

«Գերմանիա կը փնտռէ խաղաղութեան ճամբան»

Պ. [illegible] յօդուած մը հրատարակելով Անգլիոյ [illegible] աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանին մէջ, [illegible] Գերմանիոյ [illegible] քաղաքականութիւնը: Անգլիոյ վարչապետին կարծիքով, Գերմանիա կը պահանջէ գիտնալ թէ [illegible] Գերմանիա [illegible] Գերմանիոյ [illegible] գերմանական քաղաքականութիւնը [illegible] Գերմանիա [illegible] Գերմանիա չհանգչեցաւ իր փնտռած խաղաղութեան [illegible] գրեթէ ամէն ազդակ [illegible] Գերմանական կառավարութիւնը պիտի ուզէ՞ ապացուցանել իր խաղաղասիրական մտադրութիւնները, մէկ անգամէն յայտարարելով թէ պատրաստ է [illegible] Սթրէզայի որոշումները»:

ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը շարունակեն ուշադրութիւն հրաւիրել Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց գերազանցութեան վրայ: Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Գերմանիա երկու անգամ աւելի ռազմական օդանաւ ունի քան Անգլիա: Եւ գերազանցութիւնը միայն քանակով չէ, այլ եւ որակով: Գերմանիա կը ջանայ արտադրել [illegible] օդանաւեր, որոնք կրնան մեծաքանակ ռումբ առնել, երկար հեռաւորութեամբ եւ ժամը աւելի քան 300 քիլոմեթր արագութեամբ: Ցետոյ, անուրանալի է գերման օդանաւորդներուն [illegible] գերազանցութիւնը, որակով թէ քանակով: Երբ մեծ պատերազմը վերջացաւ, Գերմանիա ունէր հազարաւոր առաջնակարգ օդանաւորդներ, որոնց տարիքը չէ անցած քառասունը. Բրիտանական շրջանակները այնքան մտահոգ են որ, յառաջ կը կարծեն թէ Անգլիա չպիտի կրնայ առանձին եւ առանց գինակցութեան պաշտպանել իր իսկ ափերուն ապահովութիւնը

Յառաջիկայ հինգշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի պիտի ունենայ երեսփ. ժողովին մէջ, այս հարցերու մասին: Կառավարութիւնը [illegible] պիտի պահանջէ, փութացնելու համար օդանաւային [illegible] [illegible] օդանաւեր [illegible] 000 [illegible]

Ֆրանսայի զգուշական միջոցները

Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ ատենէ մը ի վեր գերմանական օդանաւներ կը յածին Ֆրանսայի հիւսիսային արեւելեան սահմանին վրայ: Կառավարութիւնը նկատի առնելով այս տեղեկութիւնները, որոշեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել: Հետապնդիչ օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ պիտի պահեն, օտար օդանաւերը վար առնելու եւ խուզարկութեանց ենթարկելու համար:

** Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիա [illegible] Հաննովրի [illegible] շրջանին մէջ:*

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Գերմանիոյ եւ Լիթուանիոյ սահմանագլուխին վրայ, գերման սահմանապահ զինուորներու կրակին հանդիպեցան երկու [illegible], երբ Գերմանիա կը մտնէին: Մէկը սպաննուեցաւ, միւսը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Լիթուանիոյ մէջ, մանաւանդ որ գերմանական մամուլը բացորոշ սպառնալիքներ կ'ուղղէ այդ երկրին: Հիթլերական վարիչներէն Տոքթ. Լէյ կ'սպառնայ յօդուածի մը մէջ —

— «Եթէ օր մը Գերմանիա եւ Լեհաստան ձանձրանան Լիթուանացի [illegible] եւ կոպիտ հարեւանին հետ ծագած յաւիտենական կռիւներէն եւ եթէ գործակցութիւն մը հաստատուի այս երկու պետութեանց միջեւ, կացութիւնը կրնայ շատ անախորժ դառնալ Լիթուանիոյ համար: Արդարեւ, այդ պետութիւնը, որ իսկապէս հաստատուած չէ, կրցած է իրեն դէմ հանել այս երկու մեծ պետութիւնները, Գերմանիա եւ Լեհաստան, առանց վստահ ըլլալու թէ իսկապէս [illegible] պահու մը Լիթուանիա կրնայ ապաւինիլ խորհրդային Ռուսաստանի օժանդակութեան»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՍԱՆԵՐ

—o—

Տոմսով մը մեր երիտասարդներուն ուշադրութեան կը յանձնէի Քալամաթայի Հայ Կարմիր խաչի Թոստոմեան վարժարանի աղքատիկ աշակերտներու պարագան: Ու կը հրաւիրէի որ մեր երիտասարդները 50 փր. նուիրելով ստանձնէին այդ աղքատիկ ու փոքրիկ սաներուն ու սանուհիներուն դպրոցական տարեկան ծախսերը, կնքահայր դառնալով անոնց ուսման:

Կոչը արդէն արձագանգ գտաւ: Սուրանէն ընկ. Թորգոմ Նալպանտեան կը գրէ. —

Փոքրիկն Անահիտ Պետրոսեանի մահուան ամիսին, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեմ 50 ֆրանք, որդեգրելով սան մը Քալամաթայի Հայ Կարմիր Խաչի Թոստոմեան վարժարանէն:

Միւս կողմէ, ընկ. Բենօ եւս մեզի յանձնեց 30 ֆրանք, որ հաւաքուած է Պ. Բ. Թորոսեանի տան մէջ, խնջոյքի մը բերումով (10 ֆր. Պ. Թորոսեան, 10 ֆր. Պ. Շահէնեան, 10 ֆր. Պ. Թէյեան, 10 ֆր. Պ. Գըլըճեան, 10 ֆր. Պ. Գաբրիէլեան), որպէսզի սանուհի մը եւս որդեգրուի իրենց կողմէ:

Արդէն ապահովուած է երկու սաներու ուսման տարեկան ծախքը: Մեր երիտասարդները անշուշտ պիտի ուզեն որդեգրել մէկ-երկու սան եւս, նվլուն մանչուկներ ու աղջնակներ: Եւ թող Յունաստանի մէջ հայ փոքրիկները չմոռնան որ Ֆրանսայի մէջ ազգարիկներ ունին, կնքահայր եղած իրենց ուսման: Քանի մը տարի առաջ, մեծ մասով ՅԱՌԱՋի շնորհիւ էր, որ դարձեալ Քալամաթայի մէջ դպրոց շինուեցաւ, իսկ այսօր խումբ մը ուրիշ պզտիկներ այդտեղ պիտի սորվին:

ՅԱՌԱՋի ձայնը եթէ արձագանգ չգտնէ հարուստներու սրտին մէջ, ահա արձագանգ գտաւ եւ միշտ պիտի գտնէ այն երիտասարդութեան մէջ, որ կապուած է այս թերթին՝ նոյն նուիրումով եւ զգացումներով, զորս կը ներշնչէ հայ լեզուն:

Քանի մը սան պահել Յունաստանի գաղթակայաններուն մէջ, քանի մը սան՝ Սուրիոյ [illegible] մէջ՝ հայերէն սորվեցնելու համար անոնց, մեծ յոյս մը [illegible], բայց [illegible] պահուի Հայը Հայ:

ԱՐԱՋ

Պ. ՆՇԱՆ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը հանգուցեալ Նշան Գալըպճեանի, պաշտօնաթող Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, նախկին Թարգման Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանատան: Ներկայ էին հանգուցեալին Հայ եւ Ֆրանսացի բարեկամները: Ծաղկեպսակ ղրկած էր նաեւ արտաքին գործերու նախարարութիւնը:

Դամբանականը խօսեցաւ Վռամշապուհ եպիսկ., որմէ վերջ յարգանքի խօսք բառ. Պ. Ա. Խատիսեան, յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան, վեր հանելով Պ. Գալըպճեանի կատարած աշխատանքը յօգուտ հայ գաղթականներուն: Շեշտեց թէ հանգուցեալը պատուիրակութեան եւ գաղթականաց օփիսին կողմէ իր մօտ կատարուած բոլոր դիմումներուն հետեւանք տուած է եւ Ֆրանսական իշխանութեանց մօտ բարեխօսած է: Բազմաթիւ են իր [illegible]: Երբեք չէր մոռցած հայ գաղթականներու շահերը պաշտպանելէ: Երբ իր պաշտօնէն [illegible] քանի տարի առաջ, նոյնիսկ մտնելով իր ցաւը, շարունակեց իր դիմումները արտաքին նախարարութեան մօտ, որպէսզի դժբախտ Հայերը փրկուին դժնդակ կացութենէ.

Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ Պ. Չօպանեան, իբրեւ նախկին անդամ Ազգ. Պատուիրակութեան.

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մոնփառնասի գերեզմանատանը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յառաջիկայ կիրակի, 5 մայիս, տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի քաղաքապետական ընտրութիւնները, 38.014 համայնքներու մէջ: Անհամար թեկնածուներու մէջ կը գտնուին ութ նախարարներ, 172 ծերակուտականներ եւ 313 երեսփոխաններ: Քուէարկողներու թիւն է 11.500.000 մէլիոն, որոնք պիտի ընտրեն 450.000 թեկնածուներ, իբրեւ անդամ քաղաքապետական խորհուրդներու:

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ»

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ. —

Աշխարհի բոլոր մասերէն պատուիրակներ կը հասնին Մոսկուա, ներկայ ըլլալու համար շարք մը համայնավարական ժողովներու, որոնք պիտի գումարուին [illegible]: Այս համաժողովներուն գլխաւորներն են Մայիսի տօնակատարութիւնները, «Մոբր»ի (կարմիր օգնութիւն արտասահմանի յեղափոխականներու) ներկայացուցիչներու խորհրդաժողով մը, եւ համայնավար կուսակցութեան տիեզերական համագումարը — առաջինը 1928էն ի վեր.

Համաշխարհային ընդհ. ժողովը նախապէս պիտի գումարուէր 1934ի վերջը, բայց յետաձգուեցաւ իբրեւ [illegible] քանի որ Խորհրդային Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը մտնէր: Վերջին պաշտօնական ազդ մը կը յայտնէ թէ ժողովը պիտի գումարուի յունիսի վերջը, իբրեւ օրակարգ ունենալով «ծրագիր մը մշակել միջազգային հատուածներուն համար, պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց երկրորդ շրջանի ընթացքին»: Ժամանակին [illegible] խորհրդային մամուլը բացատրեց թէ [illegible] այս յայտարարութիւնը [illegible] եւ մեթոտներու մանրամասնութիւնները պիտի քննէ ներկայ հարցերու [illegible] Սակայն, վերջին քանի մը [illegible] պատերազմներու ընթացքին, [illegible] բանակցութիւնները՝ [illegible] համար, [illegible]: Այժմ որ մամուլը այլեւս չէր խօսիր տիեզերական համագումարի մասին, [illegible] պատուիրակները սկսած են հասնիլ, լուրեր կը տարածեն թէ անոնք եկած են մասնակցելու համար Մայիսեան տօնակատարութեանց, բայց իրականին մէջ պիտի մասնակցին համագումարին. Այսով կ'ուզեն վրիպեցնել արտասահմանի ուշադրութիւնը: Կը կարծուի թէ համագումարին պիտի մասնակցին հազար [illegible] օտար պատգամաւորներ

—o—

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 1935ի 7րդ շարքը հրապարակ պիտի հանուի երկուշաբթի օր: Նոր որոշման համաձայն, տոմսակներուն թիւը պիտի ըլլայ 1.200.000, պարգեւներուն գումարը՝ 72 միլիոն, մեծ պարգեւը՝ երեք միլիոն:

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԱՆԵԱՆ դեսպան նշանակուեցաւ Աբուլղասէմ խան Նէճմ, Բեռլինի դեսպանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԹԷ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ ԸԼԼԱՅԻՆՔ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿԻՆ...

»»» · · «««

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

Փոմփիտնոսի ծանօթ ոճիրէն յետոյ, եթէ մենք՝ Դաշնակցականներս ալ հետեւելու ըլլայինք ռամկավարներու տխուր օրինակին, ապահովաբար բարոյական եւ քաղաքական խոշոր դրամագլուխ մը պիտի դարձնէինք այդ ոճիրը եւ ամբողջ տարի մը անձարձակօրէն պիտի շահագործէինք զայն։

Որ եւ է տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ եթէ մենք ալ ռամկավարներու պէս շարժելու ըլլայինք, չպիտի մոռնայինք առնելու հետեւեալ քայլերը.—

Ա.— Անմիջապէս ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը մեծով պզտիկով ոճրագործ պիտի յայտարարէինք. անվերապահ ու վճռական կերպով ռամկավար մարմիններուն պիտի վերագրէինք Փոմփիտնոսի ոճիրը եւ չարչրկուելով ռամկավարներէն սկսած մինչեւ ռամկավար կուսակցութեան բոլոր ծանօթ դէմքերը յական ու նշան մեղսակից պիտի հռչակէինք այդ ոճիրին։

Բ.— Մեր մամուլի մէջ կատաղած յարձակումներով եւ հանած աղմուկով ալ չբաւականանալով՝ օտար թերթերու դռները պիտի բախէինք, զանոնք ալ պիտի ջանայինք նախապաշարելու ռամկավարներու դէմ եւ ոչ միայն Փոմփիտնոսի ոճիրը, այլ եւ բազմաթիւ ուրիշ ոճիրներ պիտի փաթթէինք ռամկավար կուսակցութեան վզին, պիտի ջանայինք օտարներուն ներշնչել այն միտքը, թէ ռամկավարները փրոֆէշընըլ աւազակներու կամ մաֆիաներու խումբ մըն են եւ պէտք է օրէնքէ դուրս յայտարարուին։

Գ.— Առով ալ չբաւականանալով՝ մենք պիտի երթայինք Միս Ալիս Սթոն Պլաքուէլի պէս հայասէր Ամերիկացիներու մօտ եւ աշխատէինք զանոնք եւս համոզել, որ մեզի հետ միասին հրապարակ գային ռամկավար ամբողջ կուսակցութիւնը իբր մարդասպաններու վտանգաւոր կազմակերպութիւն մը ներկայացնելու համար ամերիկեան հանրութեան։

Դ.— Մարդասպան բառը խոշոր տառերով պիտի փակցնէինք ռամկավար պատուհաններուն վրայ, անգլիերէն անստորագիր թռուցիկներ պիտի արտպէինք եւ տարածէինք ամէն կողմ, ռամկավարները վարկաբեկելու համար. «Հայրենասիրական իմաստով, բայց մենք մարդասպաններ ենք» կարմող տողերու ակրոստիքով անգլիերէն ոտանաւոր պիտի թխէինք եւ ղրկէինք ռամկավար պաշտօնաթերթի խմբագիրներուն, պիտի ծոյրեցնէինք զանոնք եւ տպել տայինք եւ վերջն ալ այդ ոտանաւորը պիտի շահագործէինք ռամկավարներու դէմ իբրեւ փաստ, իբրեւ անոնց խոստովանութիւնը Փոմփիտնոսի ոճիրը կուսակցականօրէն գործելու համար։

Ե.— Ամէն տեղ ռամկավարներու դէմ պիտի նախապաշարէինք եւ գրգռէինք ուղղակի ոստիկանութիւնը՝ ռամկավարներուն վերագրելով ամէն երեւակայելի ոճիրներ եւ պիտի ջանայինք ամէն նեղութիւն տալ ռամկավարներուն՝ իբր կասկածելի մարդասպաններու.

Զ.— Անմիջապէս պիտի կազմակերպէինք կեդրոնական «Մարդուկեանի յանձնախումբ մը» եւ տեղական «Մարդուկեան ենթայանձնախումբեր», «Մարդուկեանի դատը» հետապնդելու կամ «արդարութիւն» ընելու համար, բայց իրականին մէջ միջոցներ պիտի ապահովէինք ու պատրաստէինք՝ ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը ամէն գնով իբր ոճրագործ դատապարտել տալու համար։

Է.— Համայնավարներու հետ միացած՝ քաղաքէ քաղաք պիտի պտըտէինք, «բողոքի» հրապարակային մեծ ժողովներ պիտի սարքէինք, այդ ժողովներու մէջ փողոցային հայհոյանքներ պիտի թափէինք ռամկավարներու հասցէին, դատախազի եւ դատաւորի պաշտօն ստանձնած՝ իբր ոճրագործ պիտի դատապարտէինք ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը, պիտի հրահրէինք անոր դէմ ամբոխի կիրքերը, պիտի դրդուէինք «վրէժխնդրութեան» բնազդներ մեր հետեւորդներուն մէջ եւ ոճիրներու պիտի մղէինք զանոնք։

Ը.— Հրապարակային ժողովներու թէ մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ հանգանակութիւններ պիտի ընէինք եւ մեծաքանակ դրամ հաւաքելով՝ «Մարդուկեանի ֆոնտի» մը հիմը պիտի դնէինք՝ ամէն տեսակ մութ գործեր կատարելու համար։

Թ.— Պիտի փորձէինք արգիլել կամ խանգարել ռամկավարներու ժողովները եւ ատոր համար պիտի ջանայինք ամերիկեան սրահներու դռները փակել տալ անոնց առջեւ՝ նախապաշարելով, կաշառելով եւ վախցնելով այդ սրահներուն տէրերը, փողոցային ցոյցեր պիտի կազմակերպէինք ռամկավարներուն դէմ, անոնց վրայ յարձակումներ պիտի գործէինք՝ օտար տականքներուն հետ միացած՝ արիւնհեղութիւն պիտի առաջ բերէինք եւ վերջն ալ ամբողջ մեղքը պիտի ձգէինք ռամկավարներուն վրայ եւ նոյն իսկ դատապարտել պիտի տայինք զանոնք՝ իբր նախայարձակողներ։

Ժ.— Ռամկավար կուսակցութիւնը խայտառակ քայքայելու համար, ընտանիքներու մէջ պիտի գրգռէինք զաւակը ծնողքին դէմ, եղբայրը եղբօր դէմ եւ պոյքոթ պիտի յայտարարէինք բոլոր ռամկավար խանութպաններու, բժիշկներու, փաստաբաններու, արհեստաւորներու դէմ՝ գերադասելով նոյն իսկ օտարներու հետ գործ ընել, բայց ոչ երբեք ոճրագործ ռամկավարներու հետ։

ԺԱ.— Կիներէ եւ փողոցային տականքներէ խումբեր պիտի կազմէինք Փոմփիտնոսի ոճիրը գործող անձին դէմ ցոյց կազմակերպելու, դահճիկ հայհոյանքներ ընելու եւ նոյն իսկ յարձակում գործելու անոր վրայ իբրեւ ժողովուրդի բուռն ցասումի արտայայտութիւն։

ԺԲ.— Հայ եւ մինչեւ իսկ օտար եկեղեցիներու մէջ մասնաւոր արարողութիւններ եւ թափօրներ պիտի կազմակերպէինք՝ ռամկավարներու գործած ոճիրին դէմ եղած ժողովրդական ցասումը մոլեգնութեան գերագոյն աստիճանի բարձրացնելու համար։

ԺԳ.— Ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ պիտի առնէինք՝ դատարանի միջոցով խստագոյն պատժի ենթարկել տալու համար բաւ կարելոյն շատ ռամկավարներ, թէկուզ անոնք ուղղակի կապ ալ չունենային Փոմփիտնոսի ոճիրին հետ։

ԺԴ.— Մասնաւոր մարդիկ պիտի վարձէինք լրտեսելու համար ռամկավարները, մասնաւոր մեքենաներ դնել պիտի տայինք ռամկավար ժողովներու մէջ՝ անոնց գաղտնիքները լոյս աշխարհ բերել տալու համար։

Եւայլն եւայլն։

Անկասկած այս բոլորը եւ դեռ շատ ու շատ աւելին մենք պիտի ընէինք, եթէ միայն ռամկավարներու նման պատասխանատուութենէ եւ ազգային շահերու մտահոգութենէ զուրկ անզգամ ու անխիղճ լրվանթէններ ըլլայինք։

Բայց Դաշնակցականները, եթէ ուզեն իսկ, իրենց ուղղամտութեան, պարկեշտութեան, հայրենասիրութեան եւ պատասխանատուութեան ըզգացումին շնորհիւ չեն կրնար մէկ հազարերորդ մասն իսկ ընել այն դահճիկ եւ ստոր արարքներուն, որոնց ընդունակ եղան ռամկավարները վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին։

Եւ դեռ մոռնալու չէ այն պարագան, որ Փոմփիտնոսի ոճրագործներէն մէկը, որ բռնուած է, խոստովանած է, թէ ինքը ռամկավար է եւ թէ ինքն է ոճրագործը։ Մինչդեռ Նիւ Եորքի սպանութիւնը կատարուած էր անյայտ ձեռքով եւ, եթէ կեղծ վկայութիւններ չըլլային, որ եւ է Դաշնակցական չէր կրնար դատապարտուիլ յանցանքի մը համար, որ գործած չէր։

Սակայն, այժմ, երբ արդարութեան թաթը դիւրութեամբ կրնայ կոխել ռամկավարներու ոտքը եւ ցաւ պատճառել իրենց, ռամկավարները ձայն ծպտուն իսկ չեն հաներ։

Որ եւ է բանէ աւելի ասիկա չէ՞ մատներ արդեօք իրենց յանցաւոր ըլլալու փաստը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹԵՄԸ

Ազգ. վարչութիւնը կը խնդրէ վաւերացնել

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԿԸ ՄԵՏԱԶԳԷ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ապրիլ 19ի երեկոյեան Սալոն Լօնչաւնի մէջ տեղի ունեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կազմակերպած հանդիպում մը։

Հրաւիրուած էին Հարաւ. Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի անդամները, շրջանի բոլոր Հոգաբարձութիւնները եւ Թաղ. Խորհուրդները, կրօնական ժողովը, տնտեսական եւ ուսումնական խորհուրդները։ Կը նախագահէր կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան։

Երեսփ. ժողովի ատենապետ Պ. Ց. Շալճեան ժողովը բանալով, բարի գալուստ մաղթեց նուիրակին եւ ապա խօսք հրաւիրեց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան փոխ–ատենապետը, Պ. Հիւսեան, որ կարդաց հետեւեալ գրութիւնը —

«Սրբազան Հայր,

«Յանուն Հարաւ. Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Թեմական Գաւառ. ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։

Յանուն Գաւառականի եւ Վարչութեան կից կազմուած կրօնական, դաստիարակչական եւ ուսումնական խորհուրդներու,

Յանուն Թեմիս Թաղական բոլոր խորհուրդներու եւ մանկապարտէզ – նախակրթարաններու ուսուցչ. երկսեռ կազմին եւ աշակերտութեան,

Յանուն Ֆրանսական կառավարութեան ապաստանութիւնը վայելած ու տարիներէ ի վեր շրջանիս մէջ հաստատուած 30.000 տարագիր հայութեան եւ անոր ծոցին մէջ ու անոր կարիքներուն համար կեանքի կոչուած բոլոր հայրենակցական, խնամատարական, մշակութային, մարմնակրթական եւ արհեստակցական, երաժշտական միութիւններուն ողջոյն եւ բարի գալուստի խօսք ունինք ձեզի, Ձեր սրբազնութիւնը մեր մէջ տեսնելու եւ ձեր հայրական օրհնէնքները ու բարձր խորհուրդները վայելելու առթիւ։

Ձեր Սրբազնութեան միջոցով կ'ողջունենք մեր հայրենի բնաշխարհը, Արարատեան դաշտի մէջ դարերէ ի վեր անսասան հիմք դրած մեր սրբազնագոյն ու նուիրական հաստատութեան, կաթուղիկէ Ս. Էջմիածինը, եւ անոր մէջ գահակալած Ամենայն Հայոց Հայրապետ՝ Տ. Տ. Խորէն Ա. կաթողիկոս Մուրատբէկեանը, որու հովանաւորութեան ու գուրգուրանքի այլ եւ [illegible] աղօթքին ու օրհնէնքին սփիւռքի հայութիւնը արժանի է եղած եւ պիտի մնայ միշտ եւ յաւէտ։

Ողջո՜յն զարձնել ձեր միջոցով Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդին ու վանական միաբանութեան կրօնական ու աշխարհական բոլոր անդամներուն, որոնց քրտնաջան աշխատանքի եւ թեւ ու թիկունքի ծառայութեամբ է որ անխախտ ու փառաւոր կը մնայ Լուսաւորչի քրիստոնէական սուրբ հաւատքը խնկարկող ու պանծացնող նուիրական մայր տաճարը հայութեան։

Ողջո՜յն նաեւ մեր հայրենիքի՝ Հայաստանեայց աշխարհի մէջ ապաստանած ու բազմատանջ հայ ժողովուրդին, մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն, որոնց առկոխութիւնը եւ շինարարութիւնը, որոնց աշխատանքի ճիգն ու թափը անհունօրէն կը հրճուեցնեն մեզ ու կ'ուռեցնեն մեր սրտերը ազգային իրական ու արժանի հպարտութեամբ մը։

Յանձին ձեզ, մենք կ'ողջունենք մանաւանդ հայ մեծ գիտնականը, բանասէրը, գեղարուեստասէր ու արուեստասէր բարձրաշնորհ Գարեգին արք. Յովսէփեանը, որ քաշուած վանական իր աշխատասենեակներու մէջ՝ տարիներ խաղաղ, լուռ ու մնջիկ աշխատանքներու արդիւնք ու կորովի սրամտութեամբ [illegible] գաղութ եւ արտասահմանեան Հայութեան իմացականութեան կը յանձնէ այն թանկագին ճշմարտութիւնները, որոնք հայ առհմէկ մանրանկարչութեան, հայ ճարտարապետութեան եւ հայ եկեղեցական ձեռագիր մատենագրութեան եւ պատմութեան բնաշխարհին կը վերաբերին։

Թոյլ տուէք, սրբազան Հայր, ողջունել ձեզ նաեւ իբրեւ մարտիր, քաջ, անձնուէր ու ազգասէր մեծ Հայու, որ իբր քահանայորդ զարու Ղեւոնդ Երէց, գինուոր ձեր խաչով ու դաւազանով Արարատեան դաշտի մէջ տեղի ունեցած հայ թրքական կռիւներուն հայ բանակի ու զինուորներու գլուխն անցած՝ մեր կենաց եւ մահու պայքարի օրերուն կռուի դաշտ դուրս գալ եւ ձեր ազգաշունչ ու հայրենասիրական քարոզներով խանդավառել հայ մարտնչող զինուորի մարտական կորովն ու տրամադրութիւնները եւ առով նպաստել մեր ժողովուրդի ֆիզիքական բնաջնջումէ ազատման մեծ գործին։

Դուք մարտի դաշտին վրայ արիաբար մինչեւ վերջ կանգնած մնացիք ձեր պարտականութեան ճամբուն վրայ, ինչպէս գերի մեր դարաւոր Թշնամի Թուրքին ձեռքը եւ եթէ այսօր ողջ էք ու կրկին հայ ժողովուրդին ու եկեղեցիին նուիրուած, ատիկա միայն բախտի եւ ձեր հաւատքի սրբութեան պէտք է վերագրել՝ ոչ ուրիշ բանի։

Այս պատկառելի ժողովի անունէն յանուն գաղութի մեր ողջոյնի եւ բարի գալուստի խօսք ընել վերջ, թոյլ տուէք յանկ ընել տալու ձեզ եւ ձեր միջոցով Վեհափառ Հայրապետին ու Գերագոյն Խորհուրդին, նաեւ մեր գաղութի խոնարհ մէկ աղաչանքը, որ թէեւ դեռ 1927 թուէն ի վեր անցնող ու զացող թեմական ժողովներու եւ վարչութիւններու եւ թեմիս նախկին առաջնորդ հոգելոյս Գր. Եպիսկ. Գալըսճեանի կողմէ քանիցս ի պաշտօնէ առ Ս. Էջմիածին հաղորդուած է, բայց ցաւ ի սիրտ, չենք գիտեր թէ ի՞նչ պատճառով ցարդ անպատասխան կամ անհետեւանք է թողուած, հակառակ անոր որ այս շրջանը իր եկեղեցական եւ ազգային թեմական կազմակերպման առաջին իսկ օրէն իր օրինական եւ վարչական ժողովներով ու ներքին կանոնագրի յօդուածներով յատակ եւ որոշ տրամադրութեամբ [illegible] բարոյական իր բովանդակ վիճակով ինքզինք կապած ու ենթակայ է դարձուցած Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր պետին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին, առանց օր մը իսկ վէճի կամ խնդրոյ առարկայ ընել տալու իր այս տրամադրութիւնը։

Այժմ, երբ յանուն Ս. Էջմիածնի եւ իբրեւ Հայրապետական Նուիրակի, ձեզ մեր մէջ տեսնելու բախտն ու ուրախութիւնը կը վայելենք, իրաւունք եւ առիթ կուտանք մեզ կրկին Ձեր Սրբազնութեան ուշադրութեան յանձնելու նոյն խնդրանքը, ինչ որ անցնող փետրուար ամսուն Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչն ալ Փարիզի մէջ ձեզ մատոյց համապատասխան բերանացի եւ գրաւոր բացատրութիւններով եւ առ այդ ձեր բարեհաճական տրամադրութիւնները սատարելով եւ հրահանգներուն անսալով, սպասեց անոնց գործադրութիւնը Ձեր Սրբազնութեան Մարսէյլ գալէն վերջ տեսնելու, համաձայն ձեր իսկ խոստման։

Թող աւելորդ չըլլայ հոս անգամ մը եւս կրկնել թէ ի՞նչ է գաղութիս խնդրանքը առ Վեհափառ Հայրապետն կամ անոր լիազօր Նուիրակն, — այն որ Հարաւ. Ֆրանսան ճանչնայ իբրեւ առաջնորդական թեմ եւ համաձայն շրջանիս թեմական գաւառական ժողովի 1934 Հոկտ. 21ի եւ դեկտ. 16ի նիստերուն միաձայնութեամբ տուած որոշման, Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան (Տրապիզոնի) իբր մեր թեմի առաջնորդ վաւերացնէք եւ Հայրապետական կոնդակին արժանացնելով թոյլատրէք օր առաջ իր պաշտօնին գլուխը անցնելու եւ այսպիսի բազմամարդ ու պատասխանատու շրջանի մը եկեղեցական ու ազգային կրթական – խնամատարական յոյժ կարեւոր ու առաջնակարգ գործերը իրեն վրայ ձգելու։

Ճանչնալով Հարաւ. Ֆրանսայի շրջանը իբրեւ առաջնորդական թեմ, Էջմիածինը ոչ միայն նպաստած պիտի ըլլայ գաղութի շահերուն թէ ներքին եկեղեցական – ազգային եւ թէ Ֆրանսական կառավարութեան հետ վարելիք յարաբերութեանց տեսակէտէն՝ այլ եւ ու մանաւանդ Էջմիածնի նիւթական ու բարոյական շահերու եւ հեղինակութեան ամրացման ի նպաստ։

Ու մենք կը կարծենք, որ Եւրոպայի մէջ իբրեւ միակ շրջանը այնքան լաւ կազմակերպուած իր 10—12 եկեղեցի – մատուռներով, իր 20է աւելի մանկապարտէզ – նախակրթարաններով ուր մօտ 1500 հայ մանուկներ խնամք մայրենի լեզուի, պատմութեան ու կրօնի դաստիարակութեան [illegible] կը ստանան, իր օրինազգած եւ վարչական ժողովներով 30.000է բաղկացեալ թեմի մը ձայնին ու բաղձանքը զէթ այժմ, այլ եւս անտես չպիտի առնուի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան կամ անոր Նուիրակին կողմէ, այն խոր ու հաստատ համոզումով, թէ դուք անդրայման նախանձախնդիր էք արտասահմանեան Հայութեան միջեւ անհամաձայնութիւններն ու վէճերը բառնալու եւ իբր Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ բարձրագոյն ու նուիրական իշխանութիւն ձեր հովանիին տակ գաղթահայութիւնը խաղաղութեան ու համերաշխ գործակցութեան մէջ պահելու, որուն այնքան ծարաւի ենք։

Արդ, սրբազան Հայր, յանուն գաղութիս մատուցանելով ձեզ մեր այս խնդրանքը, անգամ մը եւս խոնարհաբար կը խնդրենք, որ Վեհափառ Հայրապետի կամ Ձեր Սրբազնութեան հաւանութեան ու վաւերացման արժանացնել տալ մեր թեմի եւ առաջնորդութեան ներկայ վիճակը, որ շարունակութիւնն է ութ տարիներէ ի վեր կեանքի հարկադրական պայմաններու տակ յառաջ եկած պահանջներուն։

Պէտք կը զգանք Ձեր Սրբազնութեան յիշեցնել սակայն որ թեմիս նորընտիր առաջնորդ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան Մարսէյլ իր առաջնորդական պաշտօնին գալու համար, Ֆրանսական կառավարութեան մօտ եղած օրինական բոլոր դիմումները լրացուած, վիզայի կարգադրութիւնները վերջացած ու ինքն ալ մեկնումի պատրաստ վիճակի մէջ ինքզինք դրած, Ձեր Սրբազնութեան կարգադրութեան միայն կը սպասէ։

Ու այդ կարգադրութեան է որ այս գաղութը ներկայիս անհամբեր ու սրտատրոփ կը սպասէ՝ եթէ կարելի է կամ եթէ շնորհ ընէք, նախ քան անցնելու նոյն իսկ Էջմիածնի միաբանութեան ի նպաստ այն միւս առաջարկութեանց, որ իբր պարտականութիւն դրուած է մեր վրայ եւ զոր կը տանինք այնքան մեծ յաջողութեամբ անխտիր բոլոր հոսանքներուն եւ խաւերուն կողմէ քաջալերուած, եւ որուն անտարակոյս մեր գաղութն ալ համաձայն իր կարելեաց մասնակցութեան իր բաժինը պիտի բերէ հակառակ ամիսներէ ի վեր անգործութեան եւ նիւթական [illegible] հետեւանքով յառաջ եկած ընդհանուր եւ ծայրայեղ թշուառութեանց։

Այն յոյսով որ գաղութիս անունով մատուցած մեր այս խնդրանքը Ձեր Սրբազնութեան կողմէ չպիտի մերժուի՝ ընդունեցէք, սրբազան հայր, մեր խորին շնորհակալութիւններն ու երախտագիտական անկեղծ զգացումները»։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս գրութեան ընթերցումէն վերջ, խօսք առաւ Գարեգին արք. եւ յայտարարեց.

— «Լսեցի ձեր փափաքը եւ այն բոլոր խօսքերը որոնք ուղղուած էին Վեհ. Կաթողիկոսին եւ ինծի։ Շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ։

Ես բարեկամն եմ ձեր վերաբերմամբ։

Քաղաքագիտական խօսքեր չեմ գործածում, ես պարզ եմ խօսում։

Դուք ներկայանում էք իբրեւ պաշտօնական մարմին, թեմական առաջնորդն ալ ընտրած էք եւ անունն ալ յիշատակած եկեղեցիներում։ Անկանոնութիւններ գործուած են, ես անկանոնութիւն չեմ կարող գործել։

Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել, սխալ էք գործել։ Սխալ է նաեւ ձեր կողմից առաջնորդի ընտրութիւնը։ Եթէ կաթողիկոս կայ, կղերական կազմակերպութիւն կայ, ո՞ր եպիսկոպոսն է որ իր ուխտին հակառակ պիտի գործէ եւ առանց իր պետի հրամանին պիտի աշխատի։ Կրկնում եմ, առանց եկեղեցիի վեհապետի համաձայնութեան, դուք յիշատակել տուած էք ձեր Նոր առաջնորդի անունը։

Սխալները ձեր ուշադրութեան յանձնելով հանդերձ, ես բարեկամն եմ։ Ես դէմ չեմ, եթէ դուք կրնաք ունենալ ձեր թեմը եւ պահել ձեր առաջնորդը։

Դուք չէք սպասել իմ գալուն. ես կուզայի եւ օրինաւոր կերպով կ'անէի անհրաժեշտը։

Եւ ուզում էք ինձ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել։ Ուզում եմ որ զգաք ձեր սխալը եւ սրբագրէք։ Ես ուզում եմ այն, ինչ որ պահանջում են եկեղեցիի օրէնքները եւ գաղութի շահը։ Պարտաւոր էք պահպանել եկեղեցիի օրէնքներն ու աւանդութիւնները։ Անկանոնութիւնները մեր ազգն ու եկեղեցին դէպի կործանում կը տանին։

Ես բարեկամն եմ եւ դուք ձեր սխալները պէտք է սրբագրէք»։

Այս դիտողութիւններէն յետոյ խօսք տրուեցաւ Պ. Ց. Շալճեանի, որ յայտարարեց.

— «Եթէ մենք իբր օրինաց սխալներ գործած ենք, դուք եւ մեր վեհափառ կաթողիկոսը, իբր հայր, պէտք է ներէք մեր սխալները»։

Գարեգին արք. նորէն յայտարարեց.

— «Կը խօսինք, սխալները կը սրբագրէք, պէտք է բացատրել Վեհափառին. այսքան համբերած էք, նորէն համբերէք։ Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատրեանը հոս չի կարող գալ, մինչեւ որ օրինականութիւնները [illegible]»։

Նորէն խօսք տրուեցաւ վարչութեան եւ Պ. Հիւսեան յայտարարեց.

— «Սրբազան Հայր, ներկայ երեսփ. ժողովը չէ որ թեմ է յայտարարեր. Ութ տարի առաջ եղած են այն բոլորը ինչ որ սխալ կը համարիք։ Հանգուցեալ Գալըսճեան սրբազան առաջնորդ իբր դիմած է Վեհ. կաթողիկոսին, սակայն այն ատեն ընթացք չէր տրուած։ Մենք Փարիզ եկանք եւ ձեզի խօսեցանք առաջնորդին եւ զանազան խնդիրներու մասին, մենք ներկայացուցինք ձեզի մեր մանրամասն տեղեկագրով եւ խնդրանքով։ Ձեր հրահանգին համաձայն յետաձգեցինք առաջնորդի գալը։ Այսպիսի բազմամարդ գաղութ մը կարելի չէ առանց առաջնորդի ձգել։ Որչափ շուտ, այնքան լաւ։ Մենք այսօր ալ ներկայացուցինք ձեզի մեր խնդրանքը։ Մենք պատրաստ ենք ամէն բանի»։

Կաթող. Նուիրակը պատասխանեց.

— «Մեր սրտին նոյնքան մօտ է, նոյնքան ցանկալի է կազմակերպուած թեմ ունենալ։ Մենք կազմ չենք։ Հանգուցեալ Գր. Եպիսկ. Գալըսճեանն ալ — յարգանք իր յիշատակին, — սխալ է գործել, մենք խնդրեցինք նրան սրբագրել, կրկնեցինք պատժել։ Եթէ այդ լինէր, գուցէ մենք հիմա նոյնը կ'անէինք իրեն եւ կը պատժէինք։ Մարսէյլի թեմը Վեհափառից ընդունուած չէ եղել»։

Այնուհետեւ խօսք տրուեցաւ Պ. Կ. Խաչի ներկայացուցիչ Տիկ. Ն. Քիպարիթճեանի, որ գեղեցիկ ուղերձով մը բարի գալուստ մաղթեց կաթող. նուիրակին, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ապա հարցումներ բրաւ Մարսէյլի եւ շրջաններու մատուռներու եւ մանկապարտէզներու մասին, որոնց պատասխանեց Պ. Հիւսեան։

Ներկաներէն մէկը, որուն անունը «Յառաջ»ի մէջ արձանագրուելու արժանի չէ եւ որ հրաւիրուած չէր ժողովին ու որ եւ է հանգամանք չէր ներկայացներ, ձայն խնդրեց ու յայտարարեց.

— Սրբազան, մի հաւատաք, սուտ են ասածները։

Այսպիսով ուզեց ժողովը խանգարել, սակայն շուտով լռեց ու մինակ մնաց իր խայտառակութեան հետ, բոլորի արհամարհանքին արժանանալով։

Ժողովին ընթացքը չխանգարուեցաւ եւ անմիջապէս խօսք առին Արաբկիրի Հայր. Միութեան ներկայացուցիչը եւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, որոնք գեղեցիկ ուղերձներով յուզեցին ներկաները։

Ամէնէն վերջ կրկին խօսեցաւ կաթող. նուիրակը.

— «[illegible] դիտողութիւններ արի ձեզի, [illegible] ձեր սխալները, բայց դուք չվիրաւորուեցաք։ Ես շատ ուրախ եմ, շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ։ Շատ գոհ եմ»։

Յաւէր պատշաճի հոգեւոր արարողութենէն վերջ, ժողովը փակուեցաւ մխիթարական մթնոլորտի մը մէջ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայեր, քաղերը եւ ... դաղերը

— o —

Էմէռլսիօրի մէջ (21 ապրիլ), Ծանօթ պէյ կը պատմէ սուլթան Համիտի կեանքը եւ այդ առթիւ կը յիշատակուին նաեւ Հայկական ջարդերը.—

«Սուլթան Համիտ ամէն բան կը փոխադրէր քաղաքական գետնի վրայ, բայց, միաժամանակ գիտնալով մարդ, բնականաբար հրեշտակ մը չէր։ [illegible] ներքին [illegible], ենթարկուեցաւ փակուած կեանքի ազդեցութիւններուն։

Անոնք հայկական ջարդերու օրինակը։ [illegible] ապստամբութիւնները զսպել հին ձեւերով։ Առով անջնջելի արատ մը թողուց իր թագաւորութեան։

Օրուան ոստիկանական նախարարին՝ Նազըմ փաշայի հետ բարեկամութեամբ մը կապուած ըլլալով, նորման ամէն խնդրանք որ կը ներկա –

Քաղաքական կացութիւնը Անգլիոյ մէջ

— o —

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը կը գրէ —

Այլ եւս ստոյգ է որ Ճօրճ Թագաւորի գահակալութեան Արծաթեայ Յոբելեանի տօնակատարութիւններէն յետոյ, որոնք աննախընթաց շուքով տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս ամսուն, Անգլիոյ դահլիճը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կրէ։

Բէմզի Մաքտօնըլտ պիտի հրաժարի իր վարչապետական պաշտօնէն զոր ան ստանձնած էր վերջ 1929էն ի վեր։ Գօլտուին (փոխ-վարչապետ), Սըր Ճօն Սայմըն (արտաքին նախարար), Նէվիլ Չէմպըրլէյն (ելմտական նախարար) եւ ուրիշներ՝ պիտի գան—[illegible] Խորհրդարանը, որուն հինգ տարուան նստաշրջանը կը լրանայ 1936 հոկտեմբերին, պիտի լուծուի յոբելեանական հանդէսներէն քանի մը ամիս ետքը եւ ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ աշնան։

Մէկ խօսքով, դահլիճը իր պահպանողական դիմագիծը պահելով հանդերձ, պիտի վերանորոգուի կամ երիտասարդանայ։

Մաքտօնըլտի հրաժարման շարժառիթը քաղաքական տագնապը չէ այնքան որքան իր տարիքը, որ եօթանասուն պիտի ըլլայ հոկտեմբեր 12ին։ Վարչապետը [illegible] յոգնած է եւ իր առողջական վիճակը թոյլ չի տար շարունակել պաշտօն մը որ [illegible] չափազանց ծանր է։ Ըստ [illegible] չի [illegible] ապագային գաղտնիք չէ։ Ինչպէս թերթերն ալ գրած կուսան, Թագաւորին յարգանքը բացառիկ դէպք մըն է Անգլիոյ համար եւ Մաքտօնըլտի բարեկամները կ'ուզեն որ չընդգրկուած հանգստութեանց ամբողջ փառքը վայելէ ծերունի ընկերվարականը — կայսրութեան առաջին պաշտօնատարը — եւ իր չքնաղ ծննդավայր Լոսիմաութ(?) յուշանքի եւ հանդարտութեան խօսքը՝ Նորին Վեհափառութեան։

Մամուլը առայժմ կը հերքէ այն ենթադրութիւնը թէ Մաքտօնըլտ պաշտօնական տիտղոս մը պիտի ստանայ, ի վարձատրութիւն իր ազգային ծառայութեանց եւ թէ վերջնապէս պիտի քաշուի հանրային կեանքէն, ինչպէս ըրաւ իր Ոսկեկէն բարեկամը՝ Ֆիլիփ Սնօտըն։ Սխալ է նաեւ այն գրոյցը թէ Մաքտօնըլտ Հնդկաստանի փոխարքայ պիտի նշանակուի։

Պատասխանատու թերթերը որոշ տեղեկութիւններ կուտան անոր ապագայ գործունէութեան մասին։ Դահլիճին վերանորոգումէն յետոյ, վարչապետը երկրորդական պաշտօն մը պիտի ստանձնէ կառավարութեան մէջ։ «Ինքզինքը իր յաջորդին տրամադրութեան տակ պիտի դնէ», ինչպէս կ'ըսեն։

Իսկ ո՞վ է այդ յաջորդը. շատ հաւանաբար Սթէնլի Պօլտուինը՝ պահպանողական հայրը Դաշնակցական Օլիվըրին։ Կառավարութեան մեծամասնութիւնը խորհրդարանին մէջ եւ կառավարութեան ներկայ կազմը, այդ ապահովութիւնը կրնան ներշնչել պահպանողականներու ղեկավարին։ Մնաց որ Պօլտուինի բարեկամները կուսակցական արժանապատուութեան դէմ վիրաւորանք մը կը նկատեն անոր գրեթէ երկրորդական դիրքը։ Կարգ մը երեսփոխաններ կ'ուզէին, օրինակ որ, փոխ-վարչապետն ալ Սթրէյդա Երթար Սըր Ճօն Սայմընի եւ Մաքտօնըլտի հետ։

Ստոյգ է նաեւ ուրիշ տեղեկութիւն մը, որ զանազան առիթներով արձանագրուեցաւ մամուլին մէջ։ Երբ «անփոփոխութիւնները» կատարուին, նախարարական աթոռ մը բաց պիտի մնայ Լոյտ Ճորճի համար։ Նախկին ազատական վարչապետը որ աստեղծ մէջ մնացած է տարիներէ ի վեր, տնտեսական նոր ծրագիր մը պարզեց քանի մը ամիս առաջ։

Ընդհանուր գիծերով ներկայացուած այդ ծրագիրը նոր յայտնութիւն մը եղաւ քաղաքական շրջանակներուն համար։ Կառավարութիւնն ալ օգտաւ հետաքրքրուիլ եւ վարչապետը՝ անձնական նամակով մը, աւելի շօշափելի տեղեկութիւններ խնդրեց ազատական վարիչէն։ Լոյտ Ճորճ արդէն առաջարկութիւններ ունեցած է դահլիճին կարգ մը անդամներուն հետ եւ իր «հաշիւները» յանձնուած են մասնագէտներուն։ Պէտք է չկարծել թէ ան իր կուսակցութեան անունով չէ որ կը խօսի, այլ իբրեւ «սովորական անհատ մը որ քիչ — շատ բաներ մը կը հասկնայ աշխարհի կամ Անգլիոյ գործերէն»։ Լոյտ Ճորճ յափշտակած է իր ընդդիմութիւնը ազգային կառավարութեան դէմ եւ տրամադիր է նոյն իսկ նոր առաջարկներ ընելու, մաքսային դրութենէն առաւելագոյն բարիքը ստանալու համար։

Այս վերաքննական ու բարեփոխական ուղեգիծը կրնայ հաւանաբար անգամ ընել զինքը յառաջիկայ դահլիճին։ Մամուլը մէկդի դրած է իր քննադատութիւնները անոր յարափոփոխ ուղղութեան մասին եւ կ'ողջունէ զինքը՝ իբրեւ մէկը որուն իմաստութենէն ու պետական փորձառութենէն կարելի է օգտուիլ ներքին ու արտաքին տագնապի այս օրերուն։ Անգլիոյ քաղաքական կեանքին մէջ յաւիտենական քէն ու ատելութիւն չկայ։

Ամէն պարագայի մէջ, փոփոխութիւն պիտի կրէ միայն դահլիճին կազմը։ Բրիտանական քաղաքականութիւնը պիտի մնայ, ինչպէս որ է՝ երկրէն դուրս թէ ներս։

յաջնէինք մահուան դատապարտուած Հայերու ի նպաստ, չէին մերժուեր երբեք։ Այսպէս է որ փրկեցինք մեր գծապրիչներէն մէկը, Զիլէլեան, որ կը պատկանէր յեղափոխական կուսակցութեան մը, ինչպէս նաեւ երկու հոգի, մէկը մեր տան պահապանը, միւսը նաւարանի գործաւորներուն պետը։ Այդ երեքը ամէն գիշեր, ուրիշ գաւառացիներու հետ, սուլոր կը պատմէին նկուղներու մէջ։

Մինչեւ այն շրջանը, որուն մասին կը խօսինք, Հայերն ու Թուրքերը իրարու հետ կ'ապրէին բոլորովին հաշտ»։

«Էքզէլսիօր»ի մէջ դարձեալ (23 ապրիլ) նկարագրուած առեն Նոր-Սմանիա ֆրանսական հովայ շոգենաւին յարդարանքը, կը հաղորդուի թէ շոգենաւին սալոններուն յատուկ զարդերը շինուած են Հայերու կողմէ, Սէն Ժէրոմի մէջ (Մարսէյլ)։ Այս առթիւ կ'աւելցուի, որ այս արուեստագէտ Հայերը Իզմիրի աղէտին ժամանակ Թուրքիայէն փախած եւ ապաստանած են Ֆրանսա Դորդերը չին ունեցած են արդիւնական ոգով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը իր ընդհ. գիտախօսական ժողովը գումարեց անցեալ երեքշաբթի երեկոյ, Սալլէթէ Սալանթի մէջ։

Նախագահը, Տոքթ. Քօլոլեան բացման քանի մը խօսքէ վերջ, կանգ առաւ Տիփֆիւլթրէնի մասուստ հարիւրամեակի հանդիսութիւններուն վրայ, որոնք տեղի ունեցան վերջերս Փարիզի մէջ։ Տիւփիւյթրէն ծնած է 1777ին եւ մեռած 1835ին։ Տամանելի պայմաններու մէջ ուսանողութիւն մը ըրաւ, սակայն փայլուն յաջողութիւններով բժշկական վարժարանը աւարտելէ վերջ՝ համբաւաւոր վիրաբոյժ մը դարձաւ, մեծ գիւտերու հասաւ, եւ իր անունը այսօր կը փայլի բժշկ. պատմութեան մէջ։ Իր անունով թանգարան մը կը պահուի ներկայիս Փարիզի բժշկ. համալսարանին մէջ

Յետոյ խօսք առաւ Տոքթ. Թորգոմեան, որ ներկայացուց փրոֆ. Ժանսէլմի կեանքը։ Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ մեռաւ Հայերու բարեկամ այս փրոֆէսէօրը, ծանօթ մասնագէտ մը մորթային հիւանդութիւններու եւ վեներական ախտերու. Բոյրաստութեան ուսումնասիրութեան մէջ հեղինակութիւն մը կը համարուէր։

Տոքթ. Թորգոմեան յիշատակեց նաեւ Տոքթ. Ռոկին, որ վերջերս մեռաւ Ֆրանսայի մէկ գաւառին մէջ։

Այնուհետեւ բժշկագիտական զեկոյցներ ներկայացուցին Տոքթ. Կարապետեան (Էնֆրալիթ) եւ Տոքթ. Ծաղմաճեան յիմաքներու գարմանում ի եղանակներու մասին)։

Յետոյ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ էջմիածնի վերալինութեան համար բացուած հանգանակութեան մասին։

Տոքթ. Քօլոլեան յայտնեց թէ վարչութիւնը որոշած է հրապարակային առողջապահական դասախօսութիւններ կատարել, քանի մը տարի առաջ կատարուած ձեւով։ Այդ դասախօսութիւնները պիտի ծանուցուին յառաջիկային թերթերով

⁂ Նախընթաց ժողովին ատենագրութենէն կը տեղեկանանք, որ Տոքթ. Քօլոլեան շնորհակալական նամակ մը ուղղած է փրոֆ. Հարթմանի, օտար բժիշկներու մասին իր պաշտպանութեան առթիւ։ Այս առթիւ Տոքթ. Քօլոլեան աւելցուցած է թէ հայ բժշկական դասը միշտ յարգած է Ֆրանսական օրէնքները եւ կապուած կը մնայ ֆրանսական գպրոցին։

«Ազգ. Խորհուրդ»ի մը կողմէ-ւթեան հրաւէրին մասին երկար վիճաբանութենէ մը վերջ, որոշուեցաւ վարչութեան իրաւասութիւն տալ շարժիլ ինչպէս իրեն կը թելադրէ Միութեան ծրագիր-կանոնագիրը։

Բժշկ. Պատմութեան Միջազգային Ժ. համաժողովին հրաւէրին վրայ, Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը ներկայացուցիչ կարգեց Տոքթ. Թորգոմեանը, որ պիտի մեկնի Մատրիտ, մասնակցելու համաժողովին։

Յետոյ Գ. Կ. Բասմաճեան հետաքրքրական զեկոյցով մը ներկայացուց հայ բժշկական աշխատութիւնները, որոնք լոյս տեսած են հայ տպագրութեան սկզբնական օրերէն մինչեւ 1860 թուականները։ Առաջին գործը, որ լոյս տեսած է, կը պատկանի Զալալիսուի, տպուած Վենետիկ 1513ին։ Դաղիանոսի վերագրուած բժշկագիտական բառերու փոքրիկ հաւաքածոյ մը յիշատակութենէն վերջ, Գ. Բասմաճեան խօսեցաւ Եղիէկի, Գր. Մագիստրոսի, Ներսէսեան գործերուն մասին, որոնց մէջ, թէեւ հեղինակները բժիշկներ չեն, կը խօսուի հիւանդութեանց եւ առողջապահութեան մասին։ Այնուհետեւ ներկայացուց համալսարանական բժիշկները, Մխիթար Հերացի (ԺԲ. դար), Պետրոս Քալանթարեան (1735), Յովակիմ Օղուլլուխեան (1750), Միքայէլ Թէսէճեան (1774), որոնք պատիւ կը կազմեն հայ բժշկ. պատմութեան։

Այս զեկոյցէն վերջ, Տոքթ. Քօլոլեան ներկայացուց մեզային հիւանդութիւններու ջղային ծագման քանի մը պարագաներ, ինչպէս եւ անոնց դարմանումը։ Իսկ Տոքթ. Խանճեան ներկայացուց կեղծմաշկով վարակուած աղջնակի մը դարմանումը շինուկով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի

ՄԱՐՍԷՅԼ — Շաբաթ 20 ապրիլ երեկոյեան ժամը 9ին Սալոն Սէն Ժաքի սրահին մէջ խումբ բազմութեան մը ներկայութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը խնջոյքեան մը տուաւ ի պատիւ Վիէնի, Թուլոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ներու եւ Արծիւ հըաւիրեալ առաջին խումբերուն։ Ընդհանուրին փափաքին վրայ նախագահութիւնը յանձնուեցաւ Գ. Կ. Ուշագլեանի, որ խօսեցաւ եւ կուռ բանախօսութեամբ մը բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգօգուտ դերը։ Մանաւորապէս չեշտեց մարզանքին օգտակարութիւնները եւ բարեկիրթ մը անհատի մը եւ ազգի մը կեանքին մէջ։ Այսօր, բոլոր, աշխարհի բոլոր ազգերը ահագին գումարներ կը յատկացնեն մարզանքի ընդհանրացման համար, իսկ մենք չունենալով այդ հնարաւորութիւնները, մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ համախմբուած, մեր գերագոյն ճիգերն ու կորովը կը տրամադրենք, անոր միջոցով մարմնակրթանքը տարածելու մեր մատաղ սերունդին եւ երիտասարդութեան մէջ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը մարզանքէն զատ, ունի ուրիշ սկզբունք մըն ալ,— իր ամբողջ ուժերով պայքարիլ այլասերման դէմ ու մեր նոր սերունդին ուսանել մեր անցեալի փառաւոր պատմութիւնը։

Բանախօսը յետոյ բաժ հրաւիրեց Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչ Հայր Կարապետ Տէրմօյեանը, որ իր կարգին տուաւ շինիչ եւ օգտակար խրատներ։

Յետոյ սկսաւ երեկոյթին գեղարուեստական մասը, որուն մասնաւոր փայլ մը տուին օրդ. Մօսըլեան, Օր. Անէմեան, Օր. Գէորգեան իրենց հայկական երգերով, Օր. Արմինէ Թէրզեան (Վիէնէն) գեղեցկօրէն արտասանեց փրոֆ. Սողիկեանի «Ո՞ւր է կեանքը»։ Գ. Յակոբ Մաթոսեան (Վիէնէն) բրաւ հայրենաշունչ արտասանութիւն մը, Գ. Բիւզանդ Բաբէլեան արտասանեց երգիծական մը, նոյնպէս եւ Զարեհ Կոլէֆիրեան, Չէլէմեան, Գօզոսեան, Անարոն (Վիէնէն) եւ Գ. Գալըքճեան երգեցին։ Գեղարուեստական մասը վերջացաւ տողերս գրողին երգիծական արտասանութիւնով։ Յետոյ տեղի ունեցաւ պճուրդ մը որ կէս ժամուան մէջ բարձրացաւ հազար ֆրանքի։

Այս առթիւ իրենց քաակները յայտ բացին Գ. Գ. Յովակիմեան, Մուշեղեան, Գաճճեան, Տէր եւ Տիկ. Մօրոնոն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի, Թուլոնի, Վիէնի, Aiglon d'Ankara (U. S. A. d'Ankara) անդամները։

Երեկոյթը վերջացաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ, ժամը առաւօտեան 2ին, եւ տղաքը ջերմ եղբայրակցութեամբ համակուած բաժնուեցան, յաջորդ օրը՝ իրար գիմաւորելու համար խաղադաշտին վրայ

Վարդան Քիփիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մարսէյլ-Վիէն

ՄԱՐՍԷՅԼ — Կիրակի 20 ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցան գնդախաղի երեք մեծ մրցումներ կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ. Առաջին մրցումը եղաւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Junior եւ Բ. խումբերումիջեւ։ Երկրորդ մրցումն էր Թուլոնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը ընդդէմ «Արծիւ»ի։ Երկուքն ալ շատ հետաքրքրական էին։

Օրուան ամենամեծ մրցումն էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի խումբը ընդդէմ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին։ Դատաւորի սուլիչին եւ ժողովուրդի կեցցէներուն տակ դաշտ իջան երկու խումբի 22 խաղացողները. Ծափերու փոխանցումէն եւ սովորական ողջոյնէն յետոյ, խաղը սկսաւ բուռն ծափերու մէջ։

Առաջին կիսախաղը վերջացաւ Մարսէյլի 3—2 յաղթութեամբ, հակառակ երկու կողմերու հաւասար խաղարկութեան։ Երկրորդ կիսախաղը եղաւ աւելի հետաքրքրական եւ հաճելի։ Մարսէյլը ունենալով պզտիկ գերակշռութիւն մը, խաղին տուաւ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մը։ Դարձեալ բազմութեան կեցցէներուն տակ մրցումը վերջացաւ Մարսէյլի 6—2 յաղթութեամբ։ Երկու խումբերն ալ շնորհաւորելի են իրենց կարգապահութեան եւ գեղեցիկ խաղարկութեան համար։ Խաղացողներէն իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան համար շնորհաւորելի են Վիէնէն մասնաւորաբար կեդրոնական յառաջապահ Վահրամը, Աղասի եւ Հրանտ Գալեան եւ երկու վերջապահները։ Մարսէյլէն կեդր. յառաջ. Զ. Կոլէֆիրեան (նշանակեց 4 կէտ) Յ. Գէորգեան, Գազըրճեան, Քէչէճեան եւ Տէր Մեսրոպեան։

Հակառակ անպաստ օդին, մասնաւորապէս երիտասարդներ, լեցած էին պարտէզներուն եւ սրճարաններու անկիւնները, քաջալերելու համար մեր մարզիկները։

Վ. Ք.

×

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Զատկի տօնին առթիւ տեղի ունեցաւ «Լ'Օթօ» թերթի կազմակերպած հեծելանիւի 36րդ միջազգային մրցումը, Փարիզ — Թուրք։ Կը մասնակցէին 156 աշխարհահռչակ հեծելանուորդներ, Ֆրանսացի, Պելճիքացի, Իտալացի, Զուիցերիացի, Սպանիացի, Հոլանտացի եւայլն։

Մեկնումի ազդանշանը տուաւ կամաւորաց համաշխարհային ախոյեան ֆրանսացի Մարսէլ Թիլ, ժամը ճիշդ 9ին, Արժանթէօյէն։

Փարիզ — Թուրք հեռաւորութիւնն է 262 քիլոմեթր։ Ճամբան ամբողջ խիճերով սալարկուած եւ բլուրներով լեցուած է, հետեւաբար շատ դժուարին եւ յոգնեցուցիչ։ Ընթացքին մէջ այս ձեռնարկը անհետացուցած ընկերութեանց միջեւ պայքարի մը ցուցմունք է, հասկնալու համար թէ որ մէկ[illegible] գիմացկուն է քարոտ եւ լեռնային ճամբաներու վրայ։

Ճամբու ընթացքին հեծելանուորդները շատ դժուարին կացութեան մը մատնուեցան կուռելով թէ՝ հովին թէ՝ անձրեւին դէմ, այնպէս որ կէս ճամբան շատ մը հեծելանուորդներ յուսահատելով լքեցին մրցումը։

Թուրքէ քանի քիլոմեթր մնացած Ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք եւ պելճիքացիներ՝ Կաստօն Ռըպրի եւ Ժան Աէրց փախուստ տալով կը հեռանան խումբէն, եւ բուռն պայքարը կը սկսի այս երեքին միջեւ։ Ամէն մարդ կը կարծէր թէ Ֆրանսացին պիտի տանի յաղթանակը, բայց 15 քիլոմեթր մնացած՝ իր հեծելանիւին ձախողէր կը պայթի, պելճիքացի Կաստօն Ռըպրի առիթէն օգտուելով կը փախչի եւ միս մինակ մուտք կը գործէ որոշուած նշանակէտը, 262 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 6 ժամ, 40 վայրկեան, 57 երկվայրկեանէն (ժամական 39 քիլոմեթր 230) եւ կոտրելով նախորդ տարիներու մրցանիշները։ Երկրորդ կը հանդիսանայ Անտրէ Լըտիւք (Տէյաէ) եւ երրորդ՝ Ժան Աէրց երկուքական վայրկեան յետոյ մուտք գործելով դաշտ։

Այս մրցումով Կաստօն Ռըպրի (Վօլտօջ) երրորդ անգամն է որ կը շահի, առաջինը՝ 1931ին եւ երկրորդը՝ 1934ին

⁂ Ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը «Փօփիւլէր» ալ կազմակերպած էր, առաջին անգամ ըլլալով, հեծելանիւի մրցում մը Փարիզ — Թուրք։ Այս մրցումին տեւողութիւնն էր 240 քիլոմեթր եւ կը մասնակցէին 195 բանուոր հեծելանուորդներ։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Սէն — Տընիէն։ Հեծելանուորդները ճամբու ընթացքին շատ մը դժուարութիւններ կրեցին, հովին ու անձրեւին դէմ մաքառելով։ Առաջին անգամ Թուրք մտաւ Տէկրու, 240 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 8 ժամ 19 վայրկեանէն (ժամական 30 քիլոմեթր 650)։ Օրուան ախոյեանը ստացած է «Փօփիւլէր»ի նուիրած բաժակը եւ ծաղկեփունջ մը՝ քաղաքապետէն։

Վաղը, կիրակի տեղի պիտի ունենայ Փարիզ — Պրիւքսէլ 27րդ մրցումը։ Կը մասնակցին նշանաւոր հեծելանուորդներ։ Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած մրցումներուն խառնակ հեծելանուորդներ իրենց մասնակցութիւն չէին բերեր զանազան պատճառներով, բայց այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցին, իրենց գլուխն ունենալով Ռաֆայէլ Տիփաքօ, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Ֆրանսայի մէջ։ Կը մասնակցին 139 հեծելանուորդներ

⁂ Մեր հայրենակից Օր. Իսա Աղամով որ Իտալիա գացած էր ֆրանսական խումբին հետ, Զատկի տօներու առթիւ կազմակերպուած թէնիսի մրցումներուն մասնակցելու, յաղթական եղաւ։ Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին օրիորդին մասին, լուսանկարն ալ հրատարակելով։

Հ. Սրապեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Դ.

ԿՈՐԱԾ ՀԱՅՐ

Իմ այն օրուայ ուրախութիւնը անցաւ յաջող կերպով. ես ազատեցի մի նորահաս եղջերու եւ մի քանի հատ վայրենի աղաւնիներ։ Բայց քաւոր Պետրոսի մօտ չվերադարձայ, որովհետեւ Նէնէին խոստացել էի այն գիշերը անցկացնել ձկնորսի խրճիթում։ Ընկերներս իմ մասին անհանգիստ չէին լինի, որովհետեւ կը մտածէին, թէ որս շգտնելու պատճառով ես մընացել էի անտառում։ Բացի դրանից, ընկերութեան մէջ ես փայտ կտրողների եւ ածուխ պատրաստողների բաժանում էի. իմ պաշտօնակիցները բոլոր մեծի մասին գիշերները անց էին կացնում բացօթեայ, անտառի մէջ, անուխի խարոյկների մօտ, մանաւանդ որ ամառ էր, եղանակը տաք էր։

Արեգակը դեռ նոր սկսել էր թեք-ուել դէպի իր գիշերային մուտքը, երբ ես վերադարձայ ձկնորսի խրճիթը։ Ճանապարհին մտածում էի, թէ Նէնէն շատ կ'ուրախանայ, երբ կը տեսնէ իմ որսերը. Նա խոստացել էր խրճիթի դրանը, սպասում էր ինձ։ Երբ հեռուից տեսաւ, մինչեւ եղեւնի ծառի մօտ վազեց իմ առաջը։ Այդ ծառը նրա սահմանն էր։

Նա նկատեց եղջերուին, որ քարշ էր ընկած իմ ուսից եւ աղաւնիները, որ դրած էին իմ որսորդական մախաղի մէջ։

— Ախ, ի՞նչու սպանեցիր դրանց, ասաց նա ցաւալի ձայնով,— խեղճ եղջերու, ով գիտէ, գուցէ մայր ունի ․․ Հիմա լաց է լինում դրա մայրը ․․․

— Եղջերուն լաց չէ լինում, Նէնէ, պատասխանեցի ես, հանգստացնելով նրան։

— Ի՞նչպէս լաց չէ լինում, չէ՞ որ նա էլ աչքեր ունի, ասաց նա եւ սկսեց վեր բարձրացնել իմ սպանած եղջերուի գլուխը եւ նայել աչքերին։

— Դրա աչքերը խփած են, գա մեռել է․․․ ասաց նա տխրելով եւ յետ քաշուեցաւ։— Դրանից յետոյ էլ չես սպանիր, այդպէս չէ՞։

— Այս ի՞նչ որսում։

— Գայլեր սպանիր, նրանք այնպէս չար են, որպէս այն աւազակները Ախ, էլի մոռցայ նրանց անունները․․ դու ասացիր, որ մոռանամ նրանց

— Հա, սիրելիս, մոռացիր նրանց

Մենք մտանք խրճիթը։ Պառաւը դեռ նոր էր վառել կրակը։ Ծերունի ձկնորսը վերադարձել էր ծովի ափից։ Նա այս երեկոյ աւելի լաւ տրամադրութեան մէջ էր գտնւում, թեք էր ընկած ծղօտից հիւսած մահճակալի վրայ, եւ մի առանձին բաւականութեամբ ծխում էր։ Երեւում էր, ծովի վրայ նրա որսորդութիւնն էլ յաջող էր անցել։ Երբ տեսաւ ինձ, գլուխը վեր բարձրացրեց, եւ առանց շարժուելու իր տեղից, խիստ ջերմ բարեկամութեամբ ողջունեց։ Ես նստեցի նրա մօտ, իսկ Նէնէն տնտեսութեանը իմ կողքին։ Նա դարձեալ առանց լռելու խօսում էր, միշտ նոր եւ նոր հարցեր էր առաջարկում։ Իսկ ծերունին լռելով նրա անմեղ հետաքրքրութիւնը, ժպտում էր, ուրախանում էր։ Նա ասաց.

— Երբ Նէնէի լեզուն կապես, աչքերով կը խօսի, եթէ աչքերը փակես, ձեռներովը կը խօսի։ Ամէն ինչ դրա մօտ խօսում է։

— Այսպիսի կրակոտ բնաւորութիւնները չեն կարող լուռ մնալ, պատասխանեցի ես։

Նէնէն գլուխը քարշ գցեց, եւ իրան վիրաւորուած ձեւացնելով, ասաց.

— Ես էլ չեմ խօսի։

— Լաւ, տեսնենք, ասաց ծերունին, — կարո՞ղ ես համբերել առանց խօսելու։

Նա մի քանի րոպէ լուռ մնաց, յետոյ սկսեց ծիծաղել։

— Չեմ կարող, չեմ կարող, բացականչեց եւ վազեց ծերունու մօտ։

Ծերունին գրկեց նրան եւ սկսեց իր կոշտացած ձեռքով փայփայել նրա սեւ գիսակները։

Պառաւը զբաղուած էր ընթրիքի պատրաստութեամբ։ Նէնէն թողեց մեզ, գնաց նրան օգնելու։ Նա արդէն այն աստիճան ընտանեցել էր որ այդ տան մէջ, կարծես թէ, այնտեղ էր ծնուած եւ այնտեղ էր սնուած։ Նա գիտէր ինչ բան ինչ տեղ էր դրած, գիտէր տան բոլոր ծակուծուկը

Անտառների խուլ առանձնութեան մէջ, ծովի ափի մօտ, ձկնորսի անշուք խրճիթը, լուսաւորուած կրակի հրապով, մի գեղեցիկ տեսարան էր ներկայացնում։ Թէեւ ամէն ինչ նրանում կրում էր իր վրայ խորին չքաւորութեան կնիքը, բայց գոհութիւնը եւ խաղաղութիւնը թագաւորում էր բոլորի վրայ։ Այդ բարի ձկնորսները երջանիկ էին, երջանիկ էին, որովհետեւ ոչինչ չունէին եւ ունենալու ցանկութիւն եւս չունէին։ Ի՞նչ աւելի մեծ հարստութիւն կարող է լինել քան թէ այն, երբ մարդ իր ունեցածովը գոհ է։

Այդ մտածութիւնները զարթնեցրին իմ մէջը իմ անցեալի տարաբախտ յիշողութիւնները եւ երեւան հանեցին տակաւին պատկերներ։ Ես արիւնոտ ձեռքերով, քանի քանի տարիներ շարունակ, անդադար ոսկու ամբարներ էի դիզում բայց իմ անյագ սիրտը ոչինչ բանից գոհանալ չէր կարողանում։ Ես մնում էի միշտ աղքատ, միշտ թշուառ, որովհետեւ ունեցածս չէի բաւականանում։

Ծերունին, այն անտառների պատրիարքը, կը լինէր ոչ աւելի քան յիսուն տարեկան, բայց նրա երկաթի կազմուածքը կորցրել էր իւր ամրութիւնը։ Նա ծերացել էր աւելի վաղ, քան թէ ներում էր նրա հասակը։ Երեւում էր, որ նա իւր կեանքում շատ դժբախտութիւնների էր հանդիպել, շատ տանջանքներ էր կրել, որոնց հետքերը դեռ մնում էին նրա տխրամած ճակատի վրայ։ Առանձնութեան մէջ, հեռու աշխարհից, բնակուելով լայնատարած ծովի ափի մօտ, երեւի, նրա ալիքների մէջ նա կամեցել էր թաղել իւր անցեալ կեանքի դառնութիւնները։

Բայց ինչ որ աւելի էր ինձ զարմացնում, դա էր նրա արտասանութիւնը։ Մենք խօսում էինք Թուսաց լեզուով։ Նա այդ լեզուով այնքան վարժ էր խօսում, որ ոչ ոք չէր կարող կասկածել, որ նա Թուրք չէ։ Բայց նրա ինչ ազգից լինելը դեռ ես չգիտէի. նրա արտասանութիւնը ինձ բոլորովին խորթ էր թւում։ Նոյն կասկածը, որպէս ես նկատում էի, ունէր ծերունին եւ իմ վերաբերութեամբ։ Իմ վարժ խօսելը չէր կարող նրան համոզել, թէ ես Թուրք եմ։ Իմ դէմքը, իմ դծագրութիւնը, իմ սեւ մազերը, բոլորովին հակառակ վկայութիւն էին տալիս իմ մասին.

(Շար.)

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է երեսփոխանական ընտրութիւնները կատարել մայիս 19ին: Քանի որ հանրապետական նախկին կուսակցութիւնները չպիտի կրնան մասնակցիլ, Զօր. Մէթաքսասի խմբակցութիւնը, «Ազատ Կարծիք» պիտի ներկայանայ իբրեւ ընդդիմադիր, աջակցութեամբ Ցալտարիսէն բաժնուած հակավենիզելոսեան տարրերու:

Թէեւ Զօր. Մէթաքսաս տակաւին չէ ծանուցած իր ծրագիրը, բայց կառավարական թերթի մը մէջ հրատարակուած նամակէ մը կը հետեւի թէ իր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ վերահաստատել Կոստանդին թագաւորը: Զօրավարին հետեւորդները պիտի կոչուին «Միապետական Միութիւն» եւ իբրեւ խորհրդանշան պիտի գործածեն չհասպրամի ոստ մը, որ յունարէն կը կոչուի «Վասիլիքոս» (արքայական բոյս):

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՊԵՏԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդդիմադիր պետերու դատավարութեան առթիւ, որ կը շարունակուի Աթէնքի մէջ, լսուեցան ապահովութեան տեսչութեան զանազան պաշտօնեաներու վկայութիւնները՝ Վենիզելոսի կազմած զինուորական լիկայի գործունէութեան մասին: Ոստիկան-զօրքի հրամանատարը յայտարարեց թէ Լիկային անդամներուն մէջ կը գտնուէին հատարակ չարագործներ, զորս ոստիկանութիւնը չէր կրնար ձերբակալել, որովհետեւ անոնք պաշտպանութիւն կը գտնէին նախկին վարչապետներ Վենիզելոսի, Փափանաստասիուի, Կոնտիլիսի, Քաֆանտարիսի եւ ուրիշներու կողմէ: Վկան յանցապարտութեան ապացոյց կը համարի այն պարագան որ ապստամբութիւնը հազիւ պայթած՝ ընդդիմադիրները անհետացան:

Նոյն վկայութեան համաձայն, ամբաստանեալներէն Կիփարիս, որ Կրետէէն Աթէնք եկած էր ապստամբութենէն քանի մը օր առաջ, յանձնարարութիւն ստացած էր ահաբեկչական խումբեր կազմելու, սպաննելու համար կառավարութեան անդամները, մասնաւորապէս Ցալտարիսն ու Քոնտիլիսը:

Հիթլէրական եւ գերմանասէր

ցոյց մը Ռումանիոյ մէջ

Հիթլէրական եւ հակահրէական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ռումանիոյ Պէսարաբիոյ մէջ, նոր հասանքի մը, «Ռումանիոյ գերման ժողովուրդի կուսակցութեան» համագումարին առթիւ: Կը մասնակցէին քանի մը հազար պատուիրակներ, Ռումանիոյ զանազան նահանգներու եւ մասնաւորապէս Թրանսիլվանիոյ գերման փոքրամասնութիւններէն: Ժողովականները, որոնք իրար կ'ողջունէին գերմանական եղանակով, աջ թեւը դէպի յառաջ, թափօր կազմեցին նոր կուսակցութեան խորհրդանշանով — գերմանական սեւ խաչը՝ ճերմակի վրայ, իսկ վարի անկիւնը՝ ռումանական դրօշը: Առաջնորդները փառաբանեցին գերմանականութիւնը եւ թելադրեցին որ Ռումանիոյ 800.000 Գերմանները միանան նոր կուսակցութեան:

Այս առթիւ Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիայէն գործիչներ եկած են, հիթլէրականութիւն քարոզելու համար:

Նոր օրէնք գերմանական մամուլին համար

Գերմանիոյ մամուլի վերատեսչութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կ'արգիլուին այն բոլոր թերթերը որոնց անձնական շահեր կը ներկայացնեն կամ աղգային-ընկերվարական կուսակցութենէն տարբեր կազմակերպութեանց կը պատկանին: Անկէ զատ, կարելի չէ որ եւ է լրագիր հրատարակել անանուն ընկերութեան հիման վրայ: Ցետոյ, թերթերու հրատարակիչները եւ սեփականատէրները պէտք է ապացուցանեն իրենց արիական ծագումը: Պէտք է ապացուցանեն թէ մինչեւ 1800 թուականը իրենց եւ իրենց կիներուն նախահայրերը արիական էին:

Հրամանագիրը երեք ամսուան ժամանակաշրջանի մը մէջ կը ջնջէ բոլոր դաւանական (կաթոլիկ թէ բողոքական) թերթերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ կը շարունակուի, համաձայն աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին: Ապրիլ 13ին լրացած շաբթուն նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 466.543 (նախորդ շաբթու՝ 475.437): Ուրեմն պակսած են աւելի քան 9000 հոգի: Մարտ 16ի թիւն էր 496.869:

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՄԸ Ռոզմէկներ. Սէյտ-Պուլ-Գահիրէ արշաւանքին 20ամեակին առթիւ պատուիրակութիւն մը կազմելով, գացին Բաղդատի Յաւագին տակ, արծաթելու համար Անծանօթ զինուորին գամբարանին մշտավառ բոցը: Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էր նաեւ փարիզի բրիտական դեսպանը, զինուորական կցորդին հետ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Սէնի կեդրոնին մէջ կազմակերպուած գողութեան առթիւ, ձերբակալուեցաւ հինգերորդ մեղսակից մը, որ ծովային մասնագէտ է վերաքննիչ ատեանին մէջ եւ գործոն անդամ «Հրեղէն խաչ»ի կազմակերպութեան, ինչպէս միւսները: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ առանք յարձակումը կազմակերպած էին ոչ թէ գողութիւն ընելու, այլ գաղտնի վէմեր գտնելու համար․․

ՖՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ (ներքին) որ հրապարակ պիտի հանուէր ապրիլ 15ին, 3ուկէս միլիառ ռուբլի ճարելու համար, յետաձգուեցաւ զանազան պատճառներով: Ինչպէս յայտնի է, ամէն տարի այսպիսի փոխառութիւններ կը սարքուին, որոնք պարտաւորիչ են եւ կը գանձուին վար դնելով քաղաքացիներու ամսաթոշակին 10 առ հարիւրը:

ՉՈՐՍ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ առեւանգած է մէկ շաբաթէ ի վեր, Շոմոն-սիւր-Մառնի շրջանին մէջ: Ոստիկանական եւ գիտական բոլոր միջոցները ապարդիւն անցած ըլլալով, այս անգամ 200 զինուոր եւ 60 շրջուն պահակներ շարժման մէջ դրուեցան, որոնք խուզարկութիւններ պիտի կատարեն անտառներու, գետերու եւ հորերու մէջ, աջակցութեամբ գուիցերիացի գաղտնի ոստիկանի մը: Այս վերջինը ունի յատկապէս մարզուած շուներ, որոնց առաջին փորձերը անյաջող անցան: Երկու շուները, որոնց առջեւ դրուած էր աղջկան գտակը, հետոտելով սկսան վազել որոշ ուղղութեամբ, բայց յետոյ վերադարձան առանց հետք մը ցուցնելու: Իբրեւ առեւանգիչ ձերբակալուած է Սոֆլէ անուն թափառաշրջիկ մը, որ սակայն կ'ուրանայ:

ՇՔԵՂ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1500ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Մարսէյլի ՍԱԼ-ՓՐԱԹԻ գեղարուեստական մեծ սրահին մէջ

Նախագահութեամբ կաթող. Նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍ. ի

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

մասնակցութեամբ Մարսէյլի ազգ., կրօն. եւ միջակուսակցային Միութեանց:

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը յոբելեանի գեղարուեստական բաժինին կը բերէ իր երգչախումբին լայն մասնակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆի, որ այս նպատակին համար յատկապէս հրաւիրուած է Պրիւքսէլէն: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մուտքերու մասնակցութեան համար 2 եւ 3 ֆրանք:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. ՖԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ Կիրակի օր պիտի ըլլայ Մարսէյլ: Իր հասցէն՝ Hôtel Damas: Պ. Ֆէրնառ Վահէ պիտի կատարէ ուսումնասիրութիւններ իր ֆրանսերէն ամսաթերթին համար որուն առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ ՎԱՂԸ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՔՆԱՅԻ Կոմիտէն ենթակոմիտէէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փրէսի ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԶ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները, վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան-Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարուի իր գերեզմանին, վաղը Կիրակի:

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան, Համազգայինի եւ Ֆր. Կ. Խաչի կողմէ այսօրՇաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին· Մուտքը՝ ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՅԱՄՆԸՄԷԿԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (Վալանս) — Պանշոտի սրահին մէջ

վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած գործիչներու պատրաստութեան յատուկ դասախօսութիւնը (յետաձգուած) տեղի կ'ունենայ 27Ապրիլ, այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին, Յլօրիա ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞ՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ

Կը հրաւիրուին շրջակայ բոլոր մասնաճիւղերու անդամուհիները:

Մուտքը ազատ է

Եղանակի ամենէն զուարթ եւ ամենէն ճոխ պարահանդէս

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի ընդարձակ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

Ղեկավար՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ:

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO նուագախումբով

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՅԻՍ 12Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ԺԱՄԸ 4ԷՆ 12

Victor-Hugoի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

46 bis, Rue Saint Didier. Paris (16)

Métro: Boissière եւ Trocadero

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ:

Երգ, պար եւ սիրուն անակնկալներ սիրուած եւ կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Համեղ Jazz եւ մատչելի պիւֆէ:

Մուտք.— Այրերու՝ 7.50 ֆրանք, կանանց՝ 5 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Պէլվիլլուացի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ,

23, Rue Boyer, մէթրօ՝ Մէնիլ մոնթան:

Կը նախագահէ՝ Փրոֆ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Պ. Ա. Պարթեւեան եւ Քէչեճեան: Օրիորդներ՝ Կնեազեան, Ալիս Թիմինեան եւ ուրիշներ

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆԻ տարազով:

Պ. ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ երիտասարդներու խումբ մը ՏԱՐՕՆԻ տարազով կը պարէ հայկական ծեսեւեալ պարերը.—

1. Մշոյ Քոչարի, 2. Վանայ Կովէնդ, 3. Խարբերդի Վեր-Վարին, 4. Հալեպի Քոչարի, 5. Կարսի Փափարի, 6. Մշոյ Խաս-Խաս, 7. Երեւանայ Պաթուլայ, 8. Կարնոյ Շաս Շաս, 9. Լենինականի Եանա-Եանա, 10. Տիգրանակերտի Կովէնդ, 11. Այրարատեան Քոչարի, 12. Մշոյ Թանզիլէ

կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ.-ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեան «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը (տրամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները — 10, 7, եւ 5 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Ց. Դ. Փրիվայի ՅԱՌԱՋ խումբին կողմէ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ցայտմոն, Maison Veuve Bergerի Salle des Fêtesին մէջ:

Կը ներկայացուի ՔԱՌՕՍՈՒՆ ՕԽԱՆՈՑ ԳՆԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Մուտքը ազատ է:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ

Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր նուագ — աժան պիւֆէ Մուտք 10 ֆր.:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարզուանցիներու Հայրենակցական Միութեան նորակազմ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ հայրենակիցները ընտանեկան հաւաքոյթի մը, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, մեր հայրենակից Ց. Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 42, Rue du Sèvres, Իսսի-Մուլինօ: Արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական-գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլն յարմարեցման աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

Տարեգիրքի Գրական-Գեղարուեստական բաժնին մէջ պիտի գրաւուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութեան» անունով: Ուրիշ անունով կատարուած որ եւ է առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած:

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. ղհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Ցեղուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine. B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, իր գրասենեակին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՒԷՐ ՀԱՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Այն որբերը, որոնք Նիր իսթ րիլիֆի Ներկայացուցիչ կօրտոն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ Լա Փօթիթ Սուրսի ներքնասրահը, 130, Պուլվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ 6), Սինէմա Օտէոնի դիմացը: Օրակարգ. — Ինքնութեան թուղթեր եւ անցագիրներ: Այն ընկերները որ գաւառ կը գտնուին կրնան իմացնել իրենց անունը, մականունը, հասցէն եւ որ թուականին Ֆրանսա բերուած ըլլալնին:

Հասցէ՝ A. Tashjian, 17 Rue Maitre Albert, Paris (5):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

Հայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութիւնը 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Ազգասիրականին՝ Պ. Նշան Գալֆայեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարսի Բեհեա գիւղացի Մարգարեանց Սրապ՝ 30 տարեկան, եւ Իգնատ 27 տարեկան, հօր անունը Մանուկ, մօրը՝ Շուշան, մեծ եղբօր՝ Սարգիս, մեծ հօր՝ Թադոս, մեծ մօր՝ Սառա: 1920 – 1922ին Պէշիկթաշի կայանը էին, անկէ վերջ Բուքրէշէն հեռացած են Փարիզ ուսանելու, որմէ վերջ լուր չկայ: Կը խնդրուի իմացնել Պ. Սարգիս Արրահամեանի, 97, Ave Bobigny, Noisy-le-Sec, Seine.

Լուր տուողին երեք ամսուան Յառաջ նուէր: Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի հայ թերթերէն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dumesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ԱՊՐԻԼ 1935

28 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2791

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐԹ ԵՒ ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ

Ճիշդ երեք ամիս առաջ, երբ կաթող. նուիրակը Փարիզ կը համնէր, գիտել կուտայինք առանց վերապահութեան.

— « Գարեգին արք. մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ, եթէ համոզուի հետեւեալ ճշմարտութեան.— էջ-միածինը որքան քիչ խառնուի արտասահմանի ներքին գործերուն, այնքան օգնած կ'ըլլայ խաղաղութեան:

Աւելի բաց խօսինք.— Բոլոր անոնք որ, վեղարաւոր թէ ան-վեղար երեւելիներ, արհեստական վէճեր կը ստեղծեն, երբ ներ մեան, կ'ապաւինին էջմիածնի հեղինակութեան,«ընկալեալ սովո-րութեանց» կամ կոնդակներու, որոնք չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն»: (Յառաջ, 27 յունուար):

Այդ օրէն աւդին, մեր ուղեգիծն եղաւ բարեացակամ վերա-բերում, ապասելով որ նուիրակը գործի ձեռնարկէ:

Քար դնելով մեր սրտին վրայ, մենք նոյնիսկ չհարցուցինք թէ էջմիածինը ի՛նչ արդարութեամբ միայն արտասահմանի ար-մատախիլ բազմութիւններէն կը սպասէ մայր-տաճարին վերանո-րոգման ամբողջ ծախքը, առ նուազն 120,000 տոլար, երբ Հայաստանի մէկ միլիոն բնակչութիւնը ոչ միայն պետական կարգադրութեամբ ունի, այլ եւ հարիւր հազարաւոր հաւատացեալներ:

Այսօր ալ այդ խնդիրը չէ որ կը քրքրենք: Կաթող. նուիրակը կրնայ շարունակել իր առաքելութիւնը այնպէս ինչպէս ծրագրած է: Հաւատացեալներ կան ամէն տեղ, մանաւանդ ունեւորներ: Ոչ ոք բռնած է անոնց թեւէն, իրենց սրտէն բխած յատկացնելու էջմիածնի վերաշինութեան.

Արդ, հանգանակութեան ձեռնարկէն զատ, կան աշխատանք-ներ, որոնք մեծ յղացում եւ փափկանկատութիւն կը պահանջեն կաթող. նուիրակէն:

Այդ կարգէն է գաղութներու ազգ. կազմակերպութեան խն-դիրը,— փշաթելերով ծածկուած դաշտ մը որ բազմաղան փոր-ձութիւններ կը ներկայացնէ.

Այդ փորձութեանց առաջինը կրնար ըլլալ Ռումանիոյն եւ Պուլկարիոյն, ուր ամբողջ ման եկաւ կաթող. նուիրակը, եւ մանաւանդ Յունաստանին, ուր հանդիպեցաւ խռովայոյզ քաղա-քական պատճառներով:

Եւ ահա իր առաջին փորձութիւնը Մարսէյլի մէջ, այնքան ձախող ակընառութեամբ:

Երէկ հրատարակեր էինք նուիրակին արտասանած խօսքերը, որոնք ոչ միայն խորթ եւ իշխանատենչ հոգեբանութիւն մը կը մատնեն, այլ եւ ամբողջ ծրագիր մը,— հօտ եւ հովիւ. «վեհա-փառութիւն» եւ փառք:

Կ'ուզէինք սխալած ըլլալ: Բայց,— կարդացէք ամբողջ պատ-կերը եւ գտէք, Մարսէյլի ազգ. վարչութեան ուղերձէն մին-չեւ կաթող. նուիրակին յայտարարութիւնները:

Կը նշանակէ թէ, Եւրոպայի — եւ արեւմտեան Եւրոպայի — սփիւռը նետուելէ յետոյ, ջնջուած տարի ալ ետ գացեր ենք:

Ետ՝ նոյն իսկ Թուրքէն, որ թաղարան նետեց բոլոր «Վե-հափառ»ները ու «վսեմաշուք»ները, «հօճա»ները ու «հաճի»ները, «պէյ»երն ու «փաշա»ները, «հաֆըզ»ներն ու «պէյզատէ»ները:

Նորէն յիշեցնենք թէ բառերն ու բացատրութիւնները չեն որ կը զբաղեցնեն մեզ,— այլ ոգին եւ մտածումը: Ժամանակակից, ամուլ եւ ինքնահաւան կղերապետութեան մը լուծը վերահաստա-տելու տրամադրութիւնները:

Մանաւանդ որ ներկայ պայմաններուն մէջ, էջմիածինը ու-րիշ ի՞նչ բանաւոր յաւակնութիւն կրնար ունենալ, բացի կրօնա-կան եւ բարոյական հեղինակութենէ մը:

Էջմիածինը ի՞նչպէս կրնայ արժեցնել նոյն իսկ այդ սահմա-նափակ հեղինակութիւնը, քանի որ մանքին պատուհաններէն իսկ չի կրնար նայիլ, երբ հարցը կը վերաբերի Ս. Հայաստանի եւ Թուրքաստանի հաւատացեալներուն, անոնց թեմական եւ ծխա-կան գործերուն ...

Ահա երկու պերճախօս պարագաներ:

Ատրպատականի շրջանը տարիներէ ի վեր ազգային կազմա-կերպութիւն, օրինաւոր թեմական խորհուրդ եւ առաջնորդ ունի, — եւ սակայն էջմիածինը չի ճանչնար զայն, իր օրացոյցէն ալ ջնջած է:

Ինչո՞ւ,— որովհետեւ Երեւանը ութ-տասը անգամ փորձեց հեռացնել Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանը, նոյն իսկ թէհրանի խորհրդային դեսպանին միջամտութեան դիմեց, բայց թեմ. խորհուրդը մերժեց հրաժարեցնել առաջնորդը, իրրեւ իր շրջանին դերագոյն իշխանութիւնը: Մերժեց նոյն իսկ բանի մը դնելով Ներսէս արք.ը, որ կ'ուզէր Երուսաղէմ քաշուիլ:

Նոյն կացութեան տարբեր մէկ պատկերը կը ներկայացնէ Մարսէյլի շրջանը.

Տարագիր բազմութիւններ հազիւ ոտքի կանգնած, ազգ. կազ-մակերպութիւն են ստեղծեր, դպրոց եւ մատուռ են բացեր, եւ դի-մումներ, դիմումներ՝ 1927էն ի վեր, առաջնորդին միջոցաւ եւ յանուն Երեսփ. ժողովի, որոնք առաջին օրէն իսկ թեմական կա-նոնագրով ընդունեցին էջմիածնի հեղինակութիւնը.

Իսկ էջմիածինը ոչ միայն պատասխան կամ հետեւանք չէ տուած, այլ եւ այսօր, յամի շնորհաց 1935 թուականին, կը յայ-տարարէ իր նուիրակին բերնով, «օրինական» ակնածանքի այն-քան արտաքեղ արտայայտութեանց անզատաբարփին մէջ.

— Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել ... Մարսէյլի թեմը Վեհափառից ընտրուած չէ եղել ...

Եթէ միջնադարեան կղերապետութեան մը վերահաստատման ազդանշանը չէ այս, ուրեմն կը մանէ ուրիշ գաղտնիք մը որ ա-լապէս թափանցիկ է եւ ծուռ: Խորհրդաւոր կամ խորհրդային:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

Համաձայն իր ստացած նոր հրահանգներուն, Փարիզի խորհրդային դես-պանը ուրբաթ օր վերսկսաւ բանակցութիւնները, Ֆրանքեւռուս դաշինքի մա-սին, մէկուկէս ժամ խօսակցելով Պ. Լավալի հետ: Խօսակցութիւնները շարու-նակուեցան երէկ, շաբաթ, հարթելու համար այն դժուարութիւնները որ ծա-գած են դաշնագրին խմբագրութեան առթիւ: Այս անգամ սրուչ լաւատեսու-թիւն կը տիրէ, բանակցութիւնները վերջնական փուլի մէջ մտած ըլլալով: Շարաթ օրուան տեսակցութեան առթիւ, խորհրդային դեսպանը միայն ստա-ցած էր կարգ մը մանրամասներ: Յոյս կայ որ մշակուած նախագիծը նշանա-գրուի քանի մը օրէն:

Փարիզի աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը ծրագրուած դինակցութեան դէմ, յատկապէս շեշտելով թէ Ռուսաստան ոչ միայն մերժեց ճանչնալ իր պետական պարտքերը — 70 միլիառ ֆրանք — այլ եւ Պրեսթ-Լիթովսքի դաւաճանութիւնը գործեց: Այս առթիւ կը մատնանշուին փոխա-դարձ աջակցութեան վտանգները՝ Ֆրանսայի համար: Եթէ Ֆրանսա նոյնու-թեամբ ընդունի Մոսկուայի առաջարկը եւ Ռուսաստան յարձակում կրէ Գեր-մանիոյ կողմէ, ֆրանսական բանակը պարտաւոր պիտի ըլլայ անմիջապէս անց-նիլ Հռենոսը: Ընդհակառակն, եթէ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուի Գեր-մանիոյ կողմէ, Ռուսաստան պիտի ստիպուի արտօնութիւն խնդրել Լեհաս-տանէն, իր զօրքը անցընելու համար, քանի որ Լեհաստան միշտ կը յիշեցնէ թէ երբեք չպիտի թոյլատրէ որ իր երկիրը պատերազմի դաշտ մը վերածուի:

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Աթէնքէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Մէթաքսաս կը շա-րունակէ միւսները պատրաստել միապետութեան վերահաստատման համար Թագաւորութիւն հաստատուած ըլլալով, միապետականները պատրաստուիլ կը թուին: Թէեւ արգիլուած է յիշել այդ յայտարարութիւնը, բայց « Քաթիմէրինի » թերթը խմբագրական մը նուիրած է ... Զօր. Մէթաքսասի ձեռնարկին համար, « որ պիտի ծանօթ ... »:

[illegible]

Այս առթիւ աւելի ծանրակշիռ լուր մը կը հաղորդէ ... Համաձայն, նախկին թագաւորը, որ Փարիզէն Լոնտոն գնաց անցեալ օր, շարունակ գէշեր ներկայ եղեր է իր գլխաւոր կուսակիցներուն կողմէ սար-քուած ժողովի մը: Խորհրդակցութիւնը տեւեր է մինչեւ երեք ժամ, եւ նախկին թագաւորը անձամբ մասնակցեր է, ... Հնդկաստանէն, ուր ուխտի գացած էր: Ժողովին մէջ, միապետականները մանրամասնօրէն քններ են Յունաստանի քաղաքական կացութիւնը եւ ... ծայներ են թէ 1924էն ի վեր, կացութիւնը երբեք այսքան նպաստաւոր եղած չէր միապետութեան վերահաստատման համար: Միեւնոյն ատեն ... յայտներ են թէ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ միապետականները ... նուիթիւնը պիտի ունենան, քանի որ շատ մը վենիզէլեան թեկնածուներ փա-խած են: Ընտրութիւնէն անմիջապէս վերջ, վարչաձեւի խնդիրը պիտի դրուի սեղանի վրայ:

° Նախկին թագաւորը, Գէորգիոս, ստիպուեցաւ հերքել իր մասին հրա-տարակուած լուրերը, յայտնելով թէ ոչ ժողովի մասնակցած է ոչ ալ ... ... Բայց եւ այնպէս, շատ լաւատես են Փարիզի եւ Լոնտոնի յոյն արքայականները եւ այժմէն կը խօսին նոր դահլիճի մը կազմութեան մա-սին:

Աթէնքէն հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ հանրային կարծիքը անտար-բեր է, իսկ քաղաքական հոսանքները խորապէս պառակտուած են վարչաձեւի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին: Պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս, որ միեւնոյն ատեն փոխ-վարչապետ է, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ, յայտնելով թէ Պ. Ցալտարիս ալ համաձայն է իր տեսակէտին.

— « Վարչաձեւի փոփոխութեան խնդիրը սեղանի վրայ չէ դրուած. ամէն պարագայի մէջ, մենք կուսակցական քաղաքականութեան հարց չպիտի դար-ձնենք զայն: Ոչ եւ է վարչաձեւ կապ չունի այս կամ այն կուսակցութեան հետ, այլ կախուած է ընտրողներու մեծամասնութեան կամքէն: Երբ օրուան նոր ժողովը կազմուի, որոշ հարցերը կարգադրուին, երբ հեղինակաւոր ժողովուրդը դտնէ իր հան-գստութիւնը, ազատօրէն եւ պաղարիւն դատելու համար, կառավարութիւնը պիտի խնդրէ ժողովուրդին կարծիքը, եթէ այդպէս կը պահան-ջէ ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը: Տարակոյս չկայ թէ ժողովուրդին վճիռը պիտի ընդունուի բոլորին կողմէ »

Նախկին թագաւոր Գէորգիոս, որ 45 տարեկան է, յաջորդեց իր հօրը, Կոստանդինի, երբ այս վերջինը երկրորդ անգամ ըլլալով հրաժարեցաւ 1922 սեպտեմբերին: Հազիւ 15 ամիս գահակալած, ստիպուեցաւ հեռանալ 1923 դեկտեմբերին, օրուան կառավարութեան առաջարկով, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութեամբ վճռել վարչաձեւի հարցը: Ան Ռումանիա մնաց մինչեւ 1924 մարտ, երբ վերջնապէս գահընկէց եղաւ եւ հանրապետութիւն հռչակուե-ցաւ: 1924էն ի վեր թագաւորը եւ թագուհին կը բնակին գլխաւորապէս Ռու-մանիա, թէեւ Գէորգիոս յաճախ կ'այցելէ Ֆրանսա եւ Անգլիա: 1927ին ամուս-նալուծում մը կատարուեցաւ Գէորգիոսի դէմ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ — ՆՈՐ ՇԱՐՔ P. Q. R.

Ձեռնհաս իշխանութիւնը կը ծանուցանէ թէ այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին P. Q. R. տառերով (ֆրանսերէն), պէտք է դիմեն հինգշաբթի, 2 մայիսէն մինչեւ հինգշաբթի, 9 մայիս, Փարիզի մէջ՝ Թիւ տը Վօժիրար թիւ 391, արուարձաններէն՝ Թիւ տը Ժուի, թիւ 7: Գրա-սենեակները անընդհատ բաց են ժամը 8էն 14-45: Այն օտարականները որոնք արդէն կանչուած են (A.—O.) եւ դեռ չեն յանձնած իրենց թուղթերը, պէտք է ներկայանան առաջին այցելութեան առթիւ նշանակուած թուականներուն:

▬▬▬

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի զեղչուի մայիս 1ին: Նոր գինը՝ 1 ֆր. 10: Ոչ միայն արտադրութիւնը շատցած է եղանակի բերումով, այլեւ մեծա-պէս ինկած են կարագի, պանիրի եւ ուրիշ կաթնեղէններու գիները:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ առթիւ ծրագրուած հանրօգուտ շինութեանց վիճա-կի մասին ամիսը երկու անգամ տեղեկագիր պիտի ներկայացուի վարչապե-տին, որ կ'ուզէ անձամբ հետեւիլ անոնց ընթացքին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՎԱՆՔԻ ՀԱՒ ՈՒՏՈՂԸ »

— օ —

Աբէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

«Տոքթ. Ա. Գարոնիկեան Աթէնքի թաղերու լուսաւորչական եկեղեցի-ներուն համար քարոզիչ կարգուած է Մայլեմեանի կողմէ»:

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է այս մարդը, որ, ինչպէս կ'ըսէ հայ գիւ-ղացին, «սուտ-խենթ դարձեր՝ վան-քի հաւ կ'ուտէ»: ՅԱՌԱՋի մէջ փա-ռաւոր դասով մը ցոյց տրուեցաւ այս մարդուն ագիտութիւնը Աստուածա-շունչի մասին, զոր հասկցած-չհաս-կցած կը քարոզէ միամիտ պառաւնե-րուն:

Մեզ չի զարմացներ իր տգիտութիւ-նը,— շա՜տ այդպիսի տգէտներ, ո-րոնք... հովանաւորած են այս մար-դուկը, Յունաստանէն մինչեւ Սու-րիա: Մեզ չի զարմացներ նաեւ իր յամառութիւնը,— գորտի կաշիով ըն-ման մարդիկ շա՜տ, Աբէնքի առաջ-նորդէն սկսած, որոնց վրայ եթէ թք-նես՝ անձրեւ կուգայ կ'ըսեն:

Մեզ կը զարմացնէ միայն հաւա-տացեալներու ոչխարամտութիւնը, — սրբեւայրիներու լումաներով խախ-կոպաս կը բուծանեն Աբէնքի մէջ, եւ այդ եպիսկոպոսը, քիչ զանելով ար-բեւայրիներու լուման, ահա քարոզիչ կը նշանակէ Տոքթ. Գարոնիկեանը փոխան.

Կը կարծէք թէ Գարոնիկեանի անուշ խօսքերո՞ւն համար Մայլեմեան պաշ-տօն կուտայ իր ... թին մէջ: Գ... բոնիկեան այդպիսի պաշտօններ ու բարեկամութիւններ շատ վճարած է այլ գաղութներու մէջ, կրկին շահե-լու դիտումով:

Մարդուց առաջնագոյնը, Գարոնիկ-եան, եւ եկեղեցականներու առաջնագոյ-նը, Մայլեմեան, եթէ իրար գտած են Աբէնքի մէջ, պատճառը իրենց գոյնը կամ ատտիճանը չէ անշուշտ, այլ շա-հը,— խառնուելի շահը:

Բարի վայելում Աբէնքի հայ հա-ւատացեալներուն,— քուլտուլ փառ-ձանքին համար:

Նոր Օր կը գրէ, սակայն.—

«Մայլեմեանի այս կարգադրութիւնը մեծ վրդովում պատճառեր է թաղե-րու տէր պապաներուն: Նախ իրենց արժանապատուութեան դէմ կը նկա-տեն քարոզիչի մը նշանակումը, երկ-րորդ լուսաւորչական եկեղեցիին ա-ւանդութիւններուն դէմ կը նկատեն ոչ եկեղեցականի մը քարոզիչ նշանակ-ումը:

Յաւով կ'ըսենք որ գաղթականութեան մեր տէր պապաները արժանի են նը-ման վիրաւորիչ կարգադրութիւննե-րու, քանի որ իրենք մինչեւ հիմա փիլոնազուրկ ըլլալու եւ հացէն զը-կուելու պատիժէն սարսափահար, գլուխ խոնարհեցուցած են Մայլեմ-եանի բոլոր ապօրէն կարգադրու-թիւններուն: Այս մէկ հատն ալ տանի-... են մարսելու, ինչքան ատեն որ կը խորշին իրենց ... եւ ոչ թէ ... »:

Կը ձայնակցինք Նոր Օրի: Այսպիսի մարդոց այսպիսի երկու ոտ:

ԱՐԱՋ

Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆ ԵՒ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ՀՈՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՆ.— Ըն-կերներ Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան ... ինչպէս դուրս են հանուած մեն-կերներ Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան ... խուցերէն: Ըստ բանտային կանոններու Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան մօտ երկու շաբաթ պիտի դրուին բանտի հիւանդանոցը եւ անկէ վերջ կ'ենթարկուին բոլոր բանտարկեալներու կեանքի ընդհանուր պայմաններուն.

Դաւադրական երկիրներու ապահովութիւնը

▬▬▬

ԻՆԸ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Փարիզի եւ Հռոմի մէջ բանակցութիւնները կը շարունակուին, Դանուբ-եան պետութեանց յառաջիկայ խորհրդաժողովին համար, որ պիտի գումար-ուի յունիսին: Վերջնական ծրագրը պատրաստ չէ տակաւին: Անոր գլխաւոր հիմը պիտի ըլլայ ոչ-միջամտութեան ընդհանուր պայմանագիր մը եւ յարե-նման դաշինքներ՝ պետութենէ պետութիւն: Այս հարցերը շատ փափուկ ըլլա-լով, այժմէն կ'ուսումնասիրուին, որպէսզի խորհրդաժողովին աշխատանքները դիւրանան: Մանաւանդ բարդ է «չմիջամտելու» խնդիրը, որ կապ ունի մանաւանդ Աւստրիոյ անկախութեան հետ եւ որու մասին արուած յա-տարարութիւններէն գոհ չէ Գերմանիա: Լեհաստան եւս վերապահումներ ու-նի այս մասին:

Քանի մը օր առաջ դրոյց կը շրջէր թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան չպիտի ... Պաշտօնական աղբիւր կը հերքեն այս լուրը, հաստատելով թէ Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան մէջ նշանակուած ինը պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին: Գերմանիոյ մասնակցութիւնը կասկածելի է, մանաւանդ Սթրեզայի եւ Ժընեւի որոշումներէն յետոյ.

Իրազեկներ կը կարծեն թէ խորհրդաժողովին մէջ ինքնին պիտի ծագի նաեւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման խնդիրը: Սակայն ... հաւանական է այս հարցը յետաձգուի ուրիշ խորհրդաժողովի մը, հրաւիրե-լով նաեւ Թուրքիան եւ Յունաստանը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ ապրիլ 25ին, Պերլինի մէջ: Կը մասնակցին 1000 պատուիրակներ 40 տարբեր երկիրներէ եւ 1500 գերման ներկայացուցիչները: Կազմակերպիչն է Գերմանիոյ շարժանկա-րի Սենեակը, որ ի մէջ այլոց կ'ուզէ վերացնել Հրեաներու վտարման հետե-ւանքով կոտրանցուցած միջազգային գետինը: Պատուիրակներուն մէջ կան նաեւ ոչ-արիականներ:

ԱԹԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ շահերու պաշտպան կոմիտէն թեր ու դէմ վիճա-բանութիւններէ յետոյ որոշեց 24 ժամուան գործադուլ մը յայտարարել մայիս 1ին, փակելով խաղնոցները:

ԻՖՐԱՉԻ ՓԱՇԱ, Եգիպտոսի թագաւորին անձնական գանձի վերատեսու-չը, որ ստիպուեցաւ հրաժարիլ անգլիական մամուլի ... բերել ... , Պիւսէլի դեսպանատան ճշանակուեցաւ 3000 անգլ. ոսկիի յաւելեալ թոշակով մը Անկէ զատ թագաւորը 6000 անգլ. ոսկիի նուէր մը ըրած է: Իֆրաշի փաշա հրա-ժեշտի ճառ մը խօսելով շեշտեց թէ ինք աւելի լաւ ծառայեց երկրին քան վար-չապետը, ամէն բանէ առաջ պայքարելով Անգլիացիներուն դէմ:

ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ խնդիրը բուռն վիճաբանութեանց դուռ բացաւ ուսանողական 24րդ համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ Թուռի մէջ

Միութեան նախագահը, Պ. Լաֆիթ, փաստացի տեղեկագիր մը ներկայա-ցուց, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է զանազանութիւն մը դնել ընդմէջ այն ուսանողներուն որ կուգան ուսանելու եւ վերադառնալու, եւ անոնց որ վկա-յական ստանալէ յետոյ Ֆրանսա կը հաստատուին: Այս առթիւ բերուեցաւ փափկութեամբ շարժիլ եւ օտարներուն հանգամանք չտալ շարժումին: Սթրազպուրկէն պատգամաւոր մը աւելի յառաջ երթալով, շարք մը կաշկանդումներ առաջարկեց օտար բժշկական ուսանողներուն դէմ:

ՀԻԹԼԷՐ ՄԵԾ ՃԱՌ մը պիտի խօսի ... մայիս 1ի առթիւ, ... Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան. Կ'ըսուի թէ ... ... պիտի յայտնէ բանակցութիւններ շարունակելու Լոնտոնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԵՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՑՈՆԻ ԵՒ ՌՈՆԻ ԱՓԵՐԸ

═ o–o ═

I.— ՍՈՒԼԻՉ ՄԸ, ԵՒ ԿԱՅԱՐԱՆԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԷ...

Փարիզ: Կար տը Լիոն: Ժամը երեկոյեան 9.35:

Սուլիչ մը ու յամրաքար կայարանը կը նահանջէ, կը փախչի: Քարափներուն վրայ մարդիկ կը շարժեն իրենց ձեռները: Կայարանը իր մարմարիններուն եւ երկաթներուն հետ միասին կը թողնէ Շաւարշ Նարդունին. Ան զիս ճամբու դրած է այնպիսի ձեւով մը որ կարծես մօտակայ գիւղ մը կ'երթամ, կեռաս ուտելու:

Դէպի Վալանս

Անակնկալին համը կայ բերնիս մէջ ու անկարելի հէքեաթ մը կը ծաղկի շուրջս: Դիպուածը զիս նետած է առասպելին ճամբուն վրայ, իբրեւ հերոս ու գերի: Տարաշխարհիկն ու անծանօթը կը բանան իրենց բուրումնաւէտ ալիքները եւ հոգիէս կը թափին փրփուրներ: Գիշերային այս ճամբորդութիւնը, մինակ, ոստումի ձեւով, դէպի անծանօթ ոստաններ, կը պարուրէ հոգիս խորհուրդին անվերջանալի արարողութիւններով:

Լքած եմ Փարիզը, ժեծազանգուած բեռի մը պէս, դժոխալոյս խաչի մը պէս:

Օ՜, ցանկալի հեռաւորութիւն, օ՜, բնութիւն, փրկութիւն, ազատութիւն, նորութիւն, թարմութիւն, հոգիիս բոլոր թեւերը բաց են ձեզի համար:

Փարիզը ինծի կը թուի արուեստականութեան գեհեն եւ միօրինակութեան բանտ: Ու տակաւին ահաւոր կրկէս, միջազգային կենդանաբանական պարտէզ, արեւի հսկայական գերեզմանատուն ...

Շոգեկառքը կը պատռէ Ֆրանսայի խաւարը, ահռելի դղրդիւնով: Իր կառաջի անիւներուն տակ երկաթեայ գիծերը, միօրինակ դաշնակութիւնով, կը հեծեծեն, կը հեծեն.

— Տրիկ, տրակ, տրիկ, տրակ, տրիկ, տրակ ...

Վայրաշարժին ծխանէն ոլորապտոյտ բոցեր կը ժայթքին: Կարծես պիտի բռնկի մութը եւ սոսկալի լոյսի մը տակ պիտի երեւին գիւղերն ու քաղաքները: Չեմ կրնար նստիլ, քանզի ոտքի վրայ է հոգիս: Կը ծխեմ ու կը խուզարկեմ գիշերուան թագաւորութիւնը:

Աստղեր են թափած երկրիս վրայ: Երբեմն կը մտնենք նոր համաստեղութիւններու մէջ: Կայարանները մեր առջեւէն կը սուրան իրենց դատարկութիւնով եւ կարմիր, կապոյտ, կանանչ ու դեղին լոյսերով: Ճամբուն վրայ ամէն բան կ'արտասուէ, կը հրուի, կը նետուի ետեւ:

Օ՜, արագութիւն, արագութիւն, զուարթ, բազմապատկուէ եւ սուրալով պարզուէ ջիղերուս: Ես կը զգամ խաւարի մէջ ծփացող ուրուականները, ինչպէս նաեւ լոյսի շողշողուն ուտիճները: Թող տեւէ [illegible]: Ճամբան բլլայ խաւարի պարիսպ եւ ձուլարանի ուղի: Թող հալին ձեւերը, գոյները, ժամանակնութիւնները: Արագութի՜ւն, արագութի՜ւն: Թող կարծանամ վախ բլլայ, վառնելին հեշտանքը պղնձ եւ ամէն պահ գերեզման մը մտնենք ու ելլենք ..

Ու դժոխ առաջին արագութենէն, ես կ'արշաւեմ ներքին արագութեամբ մը: Կ'արշաւեմ մտածման ուղիներէն: Կամուրջ մը բաւական է որ անցնիմ մտածման ուրիշ նահանգ մը, լեռան ուրիշ մը, եւ այսպէս շարունակաբար:

Ներքին ճամբորդութիւն մը զիս կը հասցնէ Անատոլիա, Արմենիա, Սուրիա, Իրաք, անապատներ, գերեզմանատուներ, ողբանդաններ, աքսորի տարաձայններ .

Մեծ պատերազմ ու հայկական մեծ ծաղկեփունջ եղեռն:

Ողբերգութի՜ւն ... բառը շատ ձեւական է ու կը հնչէ թեթեւ: Ողբերգութիւնը կատարուածին քով ցանկալի սատարանք է եւ գեղեցիկ փոփոխ

Այնպիսի հրէշային ոճրապատում է կատարուածը որ աշխարհը արժանի էր խորունկ քաւութեան:

Մարդկութեան առաջին զգեստն է անտարբերութիւնը, ու առաջին շապիկը արհեստակութիւնն ու ամարդութիւնը ...

Ազգերու ժողովին մէջ կը նախագահէ Թուրք մը՝ Թեւֆիք Արաս:

Շոգեկառքը կը սուրայ գիշերին մէջ, խելակորոյս աղմուկով:

Մեր մէկ միլիոն նահատակները Օ՜, եթէ ուրուականները զգայութիւն ունենային. Անոնց կմախացած ձեռքերով ինչեր կարելի էր ընել ...

Վալանս կ'երթամ ճառ խօսելու Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ:

Ճառ ազգին մասին, ցեղին անաղարտ գիտակցութեան եւ անհատական կենսունակութեան մասին, պատմութեան, յիշատակի, յարգանքի, [illegible], գրականութեան եւ քննադատութեան, արժէքներու կոչ, լեռնաշղթայ, Հրաբուխ եւ հայկական երկինք .

Ու սպիտակ աղէտը հիմակ ..

Մաս առ մաս թաժանումը ցեղային մարմինին, հիւլէ առ հիւլէ քայքայումը ցեղային ոգիին...

Գերագոյն փլուզումներուն, արտաքին ու ներքին կազմակերպուած կացիններով ... Ու փառք այդ կացիններուն դէմ խիզախող արժէն հերոսներուն:

«Սպիտակ ջարդը.

Ու, դուցէ, հեռաւոր օր մը, մէկը պիտի ճամբորդէ, պատմելու համար եղերական նոր ապրիլները:

Կը ցատկեմ կամուրջներէն ...

Անվերջանալի է գիշերը: Կը մրափին քաղաքներն ու գիւղերը, փողոցներն ու ճամբաները կը հանգչին: Շոգեկառքը անոնց կ'րսէ խելագար օրօր մը ու կ'անցնի:

Երկաթները կը խնթեան: Արագութիւնը կը գերագրգռուի: Օդը կը պատռի ու իր ծուէնները կը թռչտին սարսափահար:

Հազարաւոր մուրճեր կը զարնուին երկաթ գիծերուն:

Երբեմն ահաւոր ու մեծաշառաչ դղրդիւններ կարծել կու տան որ շոգեկառքին ամբողջ կառուցուածքը կը կործանի:

Ընթացքը կը շարունակուի կատաղի, մոլեգին, զայրագին, պրկուած ջղայնութեամբ եւ անզիջելի բարկութիւնով.

Ճամբորդները կ'երերան, կը գինովնան, արագութեան արբեցութենէն

Կանայք կը վայլեն ծովային գինովներ, նորանցքին մէջ: Կը վայլեն՝ փրփուրի պէս եղջ մը իրենց շրթունքին: Անոնք կը հասնին երկար ալիքի մը պէս ու հեղհեղէ իրենց թեթեւ ձայները կը մարին յաճող վակոնին մէջ:

Իմ կառապանիս մէջ խումբ մը կիներ ու մարդիկ արդէն մտերմացած կը վիճին, կը խնդան, կը խօսին, կը խմեն: Ու զիս կ'անուանեն, կը յանձնեն, [illegible]. Կէս ժամ վերջ սակայն նորանցքին մէջ կը գտնեմ թանկագին առարկայ մը: Տէրը իրենցմէ մէկն է: Թիւս կը փոխուի: Կ'ըլլամ ազնիւ, գեղեցիկ, պարկեշտ ու քաղաքավար: Շնորհակալութիւններ եւ ժպիտներ: Անմիակ ախորժակով կը խօսին կերակուրներու մասին.

Լիոն

Այս չորրորդ անգամն է որ կ'անցնիմ այս քաղաքին կայարանէն: Տասը օրէն իր մէջ պիտի բլլամ.

Կայարանը փոխուած է շուկայի: Ճամբորդները վար կը թափին ու կը գնեն գինի, լիմոնատ, սանտուիչ:

Տգեղ է կայարանը: Հեռուէն ան նման էր սաադերու զունագեղ ծովի: Հեռուէն իր վրայ կը ծփային խորհուրդի [illegible], երիտասարդ յարակրներով: Այդ բոլոր շքեղանքը չքացած է հիմակ: Ցցուած է խայտառակաբար իրականութիւնը իր երկաթներով, ելեկտրական լոյսերով եւ մանրավաճառներով:

— Սանտուիչ, լիմոնատ, [illegible], պօնպօն, պօնպօն .

Շոգեկառքը ճամբայ: Կարծես յոգնած է: Ասիմ–քաղաքը կը մրափէ գետեզերքներուն վրայ: Բլուրներուն վրայ կարծես հրեշտակներ կը հսկեն, յոգնատանջ աշխատաւորներուն վրայ: Շոգեկառքը հեղհեղէ կը վերածուի վիշապներու կարաւանի: Կարծես գրաւագարէ կառքերու խելագարութիւնն է որ կ'երթայ կործանելու կամ խոյանալու.

Քովի գիծէն շոգեկառք մը կ'անցնի արագահարուած գնացքով: Երկու հակառակ վազքերը կը գումարուին: Կարծես երկուքն ալ հեռուէն ճամբայ ելած էին Վիէնի մօտերը ճակատելու եւ փշրելու համար զիրար: Ու կարծես վրիպած է երկուքին խոյանքը եւ երկուքին գնացքը կը շարունակուի, մին հիւսիս ու միւսը հարաւ: Մերը արշալոյսին կ'երթայ, միւսը գիշերին

Վիէն.

Կը նայիմ ու կը նայիմ այս քաղաքին: Եւ ի՞նչ յուզումով կը նայիմ: Ոլորապտոյտ ալիք մը խռովքի կ'ալեկոծէ կոկորդիս մէջ: Ու գլուխս վար կ'իյնայ:

Այո՛, այս քաղաքը որ իր մէջ ունի Արմէններ, եղբայրներ Ցեղը իր փոթորիկի սասանելի օրերուն հազար ու մէկ վերածուեցաւ բեկորներու: Թումբ մը տղաք ալ այստեղ են ինկեր, այս քաղաքին մէջ, այս ափին վրայ: Թումբ մը արմէնապաշտ տղաք, ալիքաստօքեր, գովեալ ու գովելի, բուռն եւ բացցի հոգիներ

— Է՛յ եղբայր տղաք, քուններնիդ անուշ թող բլլայ, երազնիդ հրաշալի, զարթումնիդ անմահական ու գիշերբարի, ի տեսութիւն:

Վիէնէն դէպի հարաւ ամբողջովին կը հրաշափոխուի բնութիւնը:

Ծայգալոյսին մէջ պարտէզներ ու պտղաբաններ: Ծառերը հարսներու պէս ծաղկեր են: Ծաղիկները կ'երազեն: Զմրուխտ է թափեր ամէն կողմ. Միջերկրականի կայսրութեան կը պատկանին այս դրախտային հողերը:

Ամէն, ամէն ինչ կը փոխուի: Մեծ մոգ մը կարծես կը թագաւորէ այս ցամաքամասերուն վրայ:

Լազուարթ է երկինքը, լուսակարկաչ է օդը, լոգանք են առած գոյները եւ լեռները կը ժպտին իրենց քունին մէջ:

Մարդ որքան պիտի ուզէր, շրջան մը կորսուիլ, այս երկրամասին մէկ անկիւնը, տնակի մը ու իր պարտէզին մէջ, սիրելի էակի մը հետ հոգի հոգի ..

Ո՜վ անիրականալի երազանքներ, հոգիս երբեք պիտի չյուսահատի երեւակայել

Աւրշալոյս ..

Բնութիւնը դրախտ կը հոտի: Գետերը կը վազեն, շոգեկառքին հետ: Կովերը կը քալեն ու անտարբերօրէն կը հեզնեն մեր արագութիւնը: Պարտէզներու ուղիղ գիծերը կը չեղնան: Հիւղակ մը ինքն իր վրայ կը դառնայ: Ծառ մը կը փախչի, ձող մը զայն կը հալածէ: Գիւղեր կը ծնին ու կը մեռնին բլուրներու ետեւ:

Լոյսը կը հարստանայ եւ երկինքը կը պապղայ: Ալյածեւ ամպ մը կը թռթռայ

Ճամբորդ մը իր պայուսակները կը գետեղէ նորանցքին մէջ

Մօտ ենք Վալանսին:

Երեւակայութեանս մէջ շինած եմ Վալանսը,— փոքրիկ, համեստ, անշուք քաղաք մը: Քիչ յետոյ պիտի տեսնեմ իրական քաղաքը:

Դէմքս կը լուամ ու կը սանտրեմ մազերս, խիստ խնամով:

Վերջին անգամ մըն ալ կը վառեմ գլանիկս ու կը մտածեմ.

— Շոգեկառքը շատ Վալանս պիտի հասնի թէ գլանիկս շատ պիտի մոխրանայ

Գլանիկս յաղթեց: Իմ շունչիս արագութիւնը գերիվեր է:

— Վալանս:

Տղաքը ինծի պիտի սպասէին: Կայարանէն կ'ելլեմ ու ոչ ոք կը դիմաւորէ զիս: Նախ կը զարմանամ ու կը մօտենամ հայորդիի մը ու կ'րսեմ.

— Ո՞րն է կը սպասես . .

— Նշան Պէշիկթաշլեա՞նն էք . .

— Այո՛, ինչո՞ւ երբ առջեւէդ անցայ, ձայն չհանեցիր ..

— Ես ձեզ բնաւ տեսնելու առիթը չեմ ունեցած: Ես ճամբորդներուն մէջ Հայու դէմքով մէկը կը փնտռէի իբրեւ Պէշիկթաշլեան: Դուք բնաւ Հայու չէք նմանիր:

— Կարեւորութիւն չունի: Հոգիին նայէ դուն: Հոգիս արմէնական է:

— Հոգիդ սիրե՜մ ..

— Ես ալ քու Հայու դէմքդ ուտեմ .. Նախաճաշելէ յետոյ:

Կը քալենք: Վալանսը միջնադարեան պերճացիծի կը նմանի: Գեղեցիկ է, ուրախ է, ցանկալի է:

Իր ծոցը կը մտնեմ քնանալու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԱՅՐԸՆԻ ՆԿԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ

—o

Թէ ազատ ես դուն այս գիշեր եւ միայնակ ծո՛ցն երկնքին՝
Լըսէ՛ դուն ինծ, հրգօ՜ր Պայրըն, զի կը շարժէ թափով մ'անհուն
Խելացընող պայքարն հոգւոյս մըրիկ յոյզին մէջ նոխիսուն,
Եւ մոլեգին արշաւն ըմբոստ մտքիս անդուլ տառապանքին:

Կը նախզգամ որ դուն տակաւ կ'իջնես մարմնի՛ս մէջ խոյանքով,
Ու կը պեղես ոսկորներուս ապառաժներն հրպարտ եւ կեռ՝
Հանճարիդ սե՛պ զօրութիւնով. եւ կը շոյես իմ վշտաւեր
Սիրտս հեւասպառ այս խորհմաց առանձնութեան մէջ գիշերուան:

Սիրէ՜ դուն զիս, անմա՛հ Պայրըն, եւ մեծցուր սի՛րտս՝ քու փոթորկոտ
Իմաստութեամբդ եւ պողպատէ կամքիդ թափովն յանձնապաստան,
Եւ ո՛չ ոք թող այս կեանքին մէջ տիրէ մտքիս մութ եւ կամչոտ:

Սիրէ՜ դուն զիս, ո՜վ մեծ Պայրըն, այս երկնքի՜ն տակ լուսավառ
Ուր կը յառի դեռ երգիչդ կայտառ ալիքն անմոռական՝
Ափունքէ՛ ափ, եւ ժայռէ ժայռ, եւ աստղէ ա՛ստղ երազավառ:

ԱՐԱՒԱՑԻԱ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ՉԻՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

— o —

ՓՈՔՐԻԿ ՏՈՆ

Կ'առնեմ շիշ մը գինի ու կ'երթամ զայն խմելու՝ ծաղիկներուն միջեւ. Մենք միշտ երեքով ենք,— ես, իմ ստուերս ու իմ բարեկամուհիս՝ շողափայլ լուսինը: Բարեկամուհիս լուսինը խմել չի գիտեր, իսկ իմ ստուերս երբեւիցէ չի պառակեր:

Երբ ես կ'երգեմ, լուսինը զիս լսել կ'ուզէ: Երբ կը պարեմ,— իմ ստուերս ալ ինծի հետ կը պարէ:

[illegible] կը բաժնուին: Ես նման բաժանումի մը վիշտը չեմ ճանչնար: Երբ տուն կը վերադառնամ, լուսինը կ'ընկերանայ, իսկ շուքս կը հետեւի ինծի:

ԵՐԿՈՒ ՍՐԻՆԳՆԵՐԸ

Գիշեր մը, երբ, գետափը, կը շնչէի ծաղիկներու բուրումը, հովը ինծի բերաւ հեռաւոր սրինգին երգը: Պատասխանելու համար անոր, ուռենիէն ճիւղ մը կտրեցի ու իմ սրինգիս երգը բնացուց հմայուած գիշերը:

Անկէ ի վեր, ամէն օր, երբ դաշտերը կը ննջեն, թռչունները կը լսեն ձայները երկու անծանօթ թռչուններու, որոնք իրարու կը պատասխանեն:

Այսուհանդերձ, անոնք կը հասկնան այդ երկուքին լեզուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԳԸ

Տէ՜ր իմ, դուն դեռ գինի կ'առաջարկես ինծ ... Զայն անմիջապէս մի՛ լեցներ մեր գաւաթներուն մէջ: Ես կ'ուզեմ քեզի երգել վերջին երգը:

Ահա բոլէն, երբ հիւրերուն հրճուանքը կը մեղմէ, երբ խնդուքը կը դառնայ անվճռական, բոլէն՝ երբ պարողները անվստահ քայլեր կը նետեն ու տերեւները կը թափին: Միակ բոլէն, երբ իմ սիրտս բաց կերպով կը խօսի:

Տէ՜ր իմ, դուն ունիս պալատներ, [illegible] ... Իսկ ես ունիմ միայն սրինգ մը, զոր կը սիրեմ եւ որ անտառային երգեր կ'երգէ այն ժամուն, երբ տերեւները կը թափին:

Աշխարհի մէջ մէկ բան միայն անփոփոխ է,— մահը: Այս շրթները, զորս կը համբուրենք, օր մը հողին հետ պիտի տարրալուծուին ու սրինգը որ կը թրթռայ իմ մատներուս հպումէն, պիտի ծառայէ չոր փայտ, որուն վրայ կը թառին ագռաւները:

Հիմա վագրը կը ցատկէ ձորերուն մէջ, ուր երբեմն կը լողար ձուկը: Ու բուսոր կը ծածկէ խարոյթները, ուր երբեմն կը ծաղկէին մանիշակները:

Լեցո՛ւր, հոն, լուսնի լոյսէն ձեր–մկան լեռներուն մէջ, լսեցէ՛ք կապիկները, որոնք կուլան՝ ծնրադրած՝ լճակին հողակոյտերուն վրայ:

Տէ՛ր իմ, հիմա այլ եւս կրնաս լեցնել մեր գաւաթները:

ԺՕ – ՐԷՅ ԱՓԸ

Աղջնակներ ջրային մարգեր կը քաղեն Ժօ – Րէ գետին ափունքը: Անոնք ձայն կու տան իրարու եւ քրքջալով կը պահուըտին եղէգներուն մէջ: Ջուրը կը ցոլացնէ անոնց գեղեցիկ շրջազգեստները,— իսկ հովը կ'ըլլայ բուրգաբեր անոնց:

Ձիաւորներ կ'անցնին ծովափեայ ուռեններու ներքեւէն ... Ձիերէն մին կը վրնջէ: Անոր տէրը կը դիտէ զորս – բոլորը: Ցետոյ, կ'անցնի միւսներուն քով:

Աղջիկներէն մին կը ձգէ իր մարգերը եւ կը նայի իր սիրտը, որ ամէնքէն կը սիրէ

ՍՈՒ–ԹԱՅԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Մացառներ են բուսած պալատին աւերակներուն միջեւ: Միբրանկէն եւ կաղ լուսներ հիմա միայն պարուհին է այս արահներուն մէջ, ուր երբեմն այնքան գեղեցիկ կիներ կը պարէին:

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ բանի կը կարօտիմ երջանիկ բլլալու համար: Շաթանկէն նաւակ մը, Մու – Լանէն Թիեր, ուրախ արձագանգներ, բաժակ մը՝ զոր պիտի լեցնեմ գինիով եւ անհանդարտ ալիքներուն օրօրոցը:

Երբ կը հաւաքուին ու ինծ կը հրպին ձայները, թերեւս անմահները կը սպասեն ինծի շոյելով իրենց դեղին կարապները: Ի՞նչ, սակայն,— քանի որ գեղեցկագոյն բանաստեղծութիւնները միայն յիշատակներն են, որոնք կը մրցին դարերուն հետ: Ոչ մէկ հետք կայ Թցուի մէջ Թագաւորական պալատէն, որուն ստորոտը կը գտնուէին այս բլուրները երբեմն:

Երբ կը խորասուզուիմ ներշնչման մէջ, զոր ինծ կու տայ հիացումը, վրձինս այլ եւս կանգ չառներ եւ երգերս կը շարժեն Հինգ սրբազան լեռները: Երջանիկ եմ ու կ'արհամարհեմ բոլոր այն բաները, զորս մարդիկ կը փնտռեն,— փառք, հարստութիւն, սէր... այս ունայնութիւննե՞րը: Գետը շատ աւելի դիւրութեամբ պիտի բարձրանար դէպի իր ակը, քան ես պիտի դադրիմ մտածելէ այնպէս ինչպէս հիմա:

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ...

Բարեկամնե՜ր, չէք գիտեր որ Հօանկ – Հօյի ջուրերը կը հոսին դէպի ծով ու այլ եւս պիտի չվերադառնան:

Բարեկամնե՜ր, դուք ձեր տանը մէջ հայելի չունի՞ք, որպէսզի գիտնաք թէ ձիւն է իյնած ձեր մազերուն վրայ.

Իմաստունները պէտք չէ հրճուանքի մէկ հատիկ առիթ իսկ կորսնցնեն: Իմաստունները երբեք պէտք չէ պարապ թողուն իրենց գաւաթները,— տեսնելու թէ արեւ՞ը կը կիզէ թէ լուսինը կը լուսաւորէ

Նրախճանքի յաղթանակները մեր բոլոր դրամները: Այն ձիերով, զոր մեզի տուած է երկինքը, կրկին պիտի շահինք զանոնք:

Ճամփրեցէ՛ք ոչխար մը, կտրեցէ՛ք կով մը, ու գինի բերէք, գինի՜: Ամօթ մեզի, եթէ այսօր երեք հարիւր գաւաթ չխմենք:

Դուն, Քըմէ՛ն, ու դո՛ւն գիտուն Թէն – Քիու, ցնցեցէք ձեր հոգին այս նեկտարով եւ ունկնդրեցէք երգիս:

«Ցարդանք, համբաւ, փառք,— ի՜նչ օգուտ անոնցմէ: Օ՜, ծանր, յուշկապարիկ, անվերջ գինովութիւնը — ահա ինչ որ պէտք է մեզի:

Իմաստուններն ու փիլիսոփաները զմռեր են. իսկ մեծ խմողները՝ [illegible]:

Իշխան Չէնկ, որ չէր սիրեր [illegible], երբեմն կը լեցնէր հազարաւոր ոսկեդրամներ՝ գնելու համար անուանի գինին:

Մատռուակնե՛ր, ինծ մի՛ բսէք թէ դրամները սպառած են ... Առէք ձիս, առէք մորթիս, վերջին երգերս ու գացէք զանոնք ծախելու՝ գինի գնելու համար:

Ես կ'ուզեմ մոռնալ, որ կեանքը ցաւատանջ է եւ թէ դրախտը պէտք է խարկանք բլլայ: Կը լսե՞ք:

ՋՈՒՐԻՆ ՎՐԱՅ

Նան – Հու լճը կ'օրօրէ աշնանային լուսինը, որ կ'երեւի անոր կանաչ ջուրերուն մէջ:

Իմ հրճուանքիս աղմուկը կ'ընդհատէ սիրային երգը, զոր լուսնի ծաղիկները կ'երգեն լուսնին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ Է

Քերթուածներ կը գրեմ: Կը բարձրացնեմ գրիչս,— պատուհանէն կ'երեւին եղէգները որ կը վէտվէտին.

Աղմուկը հեղեղի մը հանդոյն է: Ու անոնց վերեւ՝ երկինքը կը կապուտնայ.

Տունը կը նմանին կոկոններու՝ ցանցնուած ձիւնին վրայ:

Քիանկ – Նանի նարնջենիներուն լուսնը ատեն մը վերջ կը չոգիանայ մեր ձեռքերուն մէջ:

Վարդերը արեւ կը բաղձան: Կինները՝ սէր:

Բանաստեղծութեան համար միայն եղէգը կը բաւէ,— ու ան կը մնայ յաւիտենական, յաւիտենակա՜ն:

ՆԱՆՔԻՆԻ ՄԷՋ

Ո՜վ քաղաք, որ տեսած ես վեց թագաւորութեանց ծնունդը, բարեկեցութիւնը եւ մահը, ի պատիւ քեզի երեք հեղ կը պարպեմ գաւաթս եւ այս երգը կը ձօնեմ քու փառքիդ: Քու ծաղկած պարտէզներդ այնքան մեծ չեն, որքան՝ Ցին արքայական երկրին պարտէզները, բայց քու բլուրներդ ունին աւելի կախարդիչ ուրուագծեր, քան Լօ Եանկի լեռները:

Առանց հոս կը բարձրանար Ցիս կայսեր հոյակապ պալատը ... Այսօր, ան հաւասարած է հողին, որուն վրայ խոտերը կը խռովին: Ի՞նչ մնաց Չինի երջանիկ ու երկչոտ իշխանութեան պալատէն:

— Աւերակներ, որոնց մէջ ճպուռները կ'երգեն:

Դարերն ու մարդիկը կ'անցնին ջուրերուն նման Եանկ – Ցէ – Քեանգի, զոր կը դիտեմ այժմ:

ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Իմ բովանդակ հոգիս դրի երգի մը մէջ, զոր երգեցի մարդոց: Մինչ անոնք ծիծաղեցա՜ն:

Այն ատեն, առի սրինգս, բարձրացայ լերան մը կատարը, եւ աստուածներուն համար երգեցի այն երգը, զոր չհասկցան մարդիկ. Արեւը մարը կը մտնէր. Ու աստուածները, իմ երգիս հնչիւնով, պարեցին բաքրագոյն ամպերուն վրայ, որոնք կը լողային:

ԽԱՓՈՒՐ ՍԵՆԵԱԿԸ

Երբ գեղանի կինը կը բնակէր այս սենեակին մէջ, ծաղիկներ կային հոն

Ան մեկնեցաւ, գեղանի կինը մեկնեցաւ, ու իր անկողինը չի սպասեր այլ եւս իրեն:

Ան մեկնեցաւ երեք տարի առաջ, բայց սենեակին մէջ մնաց շունչը իրեն:

Երեք տարի՜: Տերեւները կը թափին իրենց վիշտէն.

ՊԱՐՈՒՀԻՆ

Հովը կ'օրօրէ ջրային մարգերը եւ անոնց բուրումը կը լեցնէ պալատը, ուր կը բարձրանայ լճին մէջէն:

Լի – Սի, քիչ մը արբեցած, կը պարէ՜ Ցանկարծ, կը զգեստ, կ'ընկողմանի թանկարժէք անկողինին վրայ ու կը ժպտի՜:

ԼԻ–ԹԱՅ ՓԷ

Թարգմ. Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՌԵԼՈՑ..

— o —

Ժընեւ երազուած քաղաք...

Այս, կ'ապրինք այս տեսակ քաղաքի մը մէջ ուր բախտը նետած է մեզ տարիներէ ի վեր, եւ սակայն հեռու հայութենէ, կղզիացած բոլոր աշխարհէն...

Տակաւին աչքիս առջեւն է երեք տարի առաջ այն օրը, երբ տեղի ունեցաւ դրուագը Ցովհաննէս Ասլանի համեստ յուղարկաւորութիւնը, շրջապատուած միայն քանի մը երիտասարդներէ ... Չկար իսկ հայ քահանայ մը որ կարդար իր վերջին օրհնութիւնը մեռելոցին վրայ . .

Մեռելոց էր երէկ:

Դարձեալ խումբ մը երիտասարդներ ենք որ կը փութանք մեր պարտականութիւնը կատարել մեր երբեմնի անուրջներն, ուխտադնացութիւն մը կատարելով եւ իր գերեզմանին վրայ զետեղելով թաղար մը ծաղիկ:

Զանազան տեսակ [illegible] քաղաքիս մեծ գերեզմանատան դրան առջեւ, ու ամէնքս միասին յամրաքայլ յառաջացանք դէպի այն մահահոտ վայրը ուր կը ննջէր հանգուցեալը:

Ի՜նչ մաքրութիւն եւ ի՜նչ ճաշակ մեռելներուն յատկացուած սա վայրին մէջ: Անցանք փառաւոր դամբարաններէ եւ ծաղկազարդ գերեզմաններու առջեւէն ու կանգ առինք թիւ 22653 գերեզմանին առջեւ: Խոր տխրութիւն մը կը հոսէր մեր աչքերէն, բոլոր մարմնով երկիւղածութենէ մը բռնուած էինք դիտելով ճերմակ մարմարէ ցած ու կոկիկ շիրմաքարը Ֆրանսերէն ու հայերէն:

Լռութիւն, խոր լռութիւն ..

Յանկարծ միզմէ մէկը խզեց լռութիւնը, յիշելով Եղիշէ արք. Դուրեանի խօսքերը Օշականի գերեզմանին առջեւ.

— «Չեմ ուզեր հաւատալ թէ սառ ներքեւ փոշի դարձած ոսկորներ գտնուէին: Ափ մը հողի տակ ի՞նչպէս կրնայի թաղել մեծ գրագէտը...»:

Ամէնքս միարերան երգեցինք մեր սրտին խորէն «Տէր ողորմեա»ն ու խռպոտ մը մէջ պարուրուած յառաջացանք դէպի մեր երիտասարդ եղբայրներէն մէկուն յիշատակելի վայրը. Խաչի մը տակ կը ննջէր 22 տարեկան երիտասարդը: Տեսարանը յուզիչ էր ամէնուս համար, զանազան յիշատակներ արթնցան, երբ տեսանք իր լուսանկարը քանդակուած սպիտակ քա–

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Փանայիթ Իսթրաթի

— o —

Փանայիթ Իսթրաթի, որուն մահը ծանուցած էինք, ծնած է 11 Օգոստոս 1884ին, Պրայիլա (Ռումանիա)։ Թշուառ մանկութենէ մը վերջ, կը սկսի թափառաշրջիկ պատանեկութիւն մը,— այսպէս ժուռ կուգայ Ցունաստան, Թուրքիա, Սուրիա, Եգիպտոս։ Հացի ճամբուն վրայ, դարձաւ փոխն ի փոխ խոհարար, ներկարար, բեռնակիր, լուսանկարիչ, սպասաւոր, մեքենագործ, բանուոր։ Այդ տաժանելի կեանքին մէջ, մեքենայի մը առջեւ՝ վրայ տուաւ իր ձեռքի մատները։

1916ին կը գտնուէր Զուիցերիա։ Ասիթ կ՚ունենայ կարդալու Ֆրանսական դասական գրականութիւնը,— Ֆէնըլոն, Բուրնէյլ, Վոլթէր, Հիւկօ։ Եւ յանկարծ՝ յամառ փափաք մը գրական դառնալու։ Ֆրանսերէն կը սորվի… բառարանով։ Անկէ՝ լեզուն, որ գիրք կը հատէր։ Ժամանակ մը վերջ կը տեսնուի Նիսի շրջակայքը։ Այլ եւս ձանձրացած է կեանքէն. կը փորձէ անձնասպան ըլլալ եւ անձկելով կը կտրէ իր վիզը, նախապէս գրելով նամակ մը, ուղղեալ Ռոմէն Ռոլանի, որուն հիացողներէն էր։ Ֆրանսացի գրողը կը հետաքրքրուի այս տարօրինակ եւ վայրենի երիտասարդին կեանքով,— հիւանդանոցին մէջ, ուր կը խնամուէր Իսթրաթի, կը հասնի Ռոմէն Ռոլանի նամակը։ Ռոլան կը քաջալերէր գրել, պատմել իր կեանքը։ Եւ ահա գրող մըն է Իսթրաթի։

Ռոմէն Ռոլանի հովանաւորեալ, ան շուտով համբաւի կը տիրանայ եւ իր վէպերը,— իր կեանքը,— իրարու կը յաջորդեն տարուէ տարի։ ՅԱՌԱՋի ընթերցողները ծանօթ են Իսթրաթիի գործերուն,— թարգմանուած երբեւ թերթօն կամ տրուած քաղուածաբար։ Ցիշենք գլխաւորները,— Քիրա Քիրալինա, Անկէլ հօրաք, Քոտլին, Զաձա–Միխէա, եւն.։

Ֆրանսայի մէջ առաջին առթիւ կը բարեկամանայ Նուվէլ Լիբէրէրի շրջանակին հետ եւ կը վայելէ մանաւանդ Ֆրէտէրիք Լըֆէվրի հովանաւորութիւնը։ Միաժամանակ կը կապուի N.R.F.ի գրական շրջանակին։ Համայնավարութեան կը յարի եւ Փարիզի ռուսական գեսպանին հետ, օր մըն ալ, ինքնաշարժով կը մեկնի դէպի Ռուսիա։ Ծանդավառուած է կարմիր յեղափոխութեամբ, սակայն յանկարծ կ՚ըմբոստանայ տեսնելով անարդարութիւն մը,— իր բարեկամներէն, գրող Վիքթոր Սէրժէյ Սիպերիա կ՚աքսորուի մեղադրուած՝ որ չէքեր յարկարած էր մը կը բնակի։ Ուզի փոխին Թօթվելով կը հեռանայ Ռուսիայէն եւ

Համայնավարութենէն։ Դէպի միւս բացը դիրքով կը յարձակի կարմիր յեղափոխութեան վրայ։ Այլ եւս այն «գրողն է որ էի յարիր որ եւ է կուսակցութեան»,— այսպէս կը ներկայացնէ ինքզինք։ Այդ դիրքին մէջ իրեն կուտար յանձնապաստանութիւն մը, զոր շատ քննադատած են ոմանք։

Միւս կողմէ հիւծախտը կը պեղէր իր թոքերը,— վերջերս քաշուած էր Պուքրէշ (հայրը Ցոյն էր, մայրը Ռումէն, ծնունդով՝ Ռումանացի) Ամուսնացած էր գեղանի աղջկան մը հետ, ուսանողուհի բժշկութեան։

Պուքրէշէն է որ կը հասնի իր մահուան հեռագիրը։

Իսթրաթի, իր արագ յաջողութենէն շլացած, տարուեցաւ մեծամտութիւնով մը, զոր չէին մոռնար յիշատակել իր քննադատները։ Այդ թերութիւնը կուգար դաստիարակութեան պակասէն եւ անյատակ թշուառութենէ մը յանկարծ փարթամ կեանքի մը մէջ մտնելու դիւրութենէն։ Այսպէս, «Պալքանեան Կորքի» կոչեցին զինք, բայց ինք կարծեց թէ այդ անուանումով բան մը կը պակսեցուի իր արժէքէն, երբ կը փորձուի Կորքիի անունով ճանչցնել զինք։ Մեծամտութեան այդպիսի ձեւեր շատ բրաւ, բայց եւ այնպէս, ինչպէս Անրի Պարպիւս կը սնդէ, խաղալիկ դարձաւ հակայեղափոխականներուն ձեռքը, այս վերջին տարիներուն։ Ինչ թերութիւններ ալ ունենայ, Իսթրաթիի գրականութեան մէջ կայ վայրենի բնութեան մը տարբեր, անմշակ եւ ինքնարուխ ներշնչման գեղեցկութիւնը, առնուած Արեւելքէն։

Ի վերայ բան եւ հեռուի գրութիւնը.

«Լամբարս, աւա՛ղ, տրչալոյսէն դեռ շատ առաջ մարեցաւ…»

Որքա՜ն խօսուն էին այս տողերը երիտասարդներուս…

Կը չարունակենք զլխիկոր ու կանգ կ՚առնենք անշուք գերեզմանի մը առջեւ տարիներէ ի վեր երեսի վրայ ձգուած…։ Հայ մօր մը գերեզմանն է ան… Միայն բնութիւնը զարդարած է իր համեստ անծր. գլխուն վրան կը բարձրանայ միայն նոճի մը ազատ։ Հայու ճակատագիր… մեր մէջն է հիմա իր մէկ հատիկ պզտիկ զաւակը, որ կարծես կը սկսի հասկնալ թէ ի՛նչ է մահը…

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՍՊԱՍՈՒՄ

— o —

Մայրամուտի ճամբաներէն՝
Կ՚անցնիմ տարտամ,
Ինչպէս յոգնած հո՛վն իրիկուան,
Ու կը հիւծիմ
Երա՛նգ – երա՛նգ ու յամրօրէն՝
Ինչպէս հիւա՛նդ լոյսն երկինքին,
Ու կը սպասեմ
Մեռելի բաց աչքին նման,
Անո՛ր, որուն ես կարօտէն
Ծո՛ւխ եմ դարձեր,
Ու ան չեկաւ
Սրտէս փախչող երգին նման

×

Ինկա՛ւ արդէն տերեւն աշնան,
Սրտէս կ՚անցնի դո՛ղը մթին․
Ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, վա՛րդ անմահ,
Կ՚առնեմ, ահա՛ ձա՛յնը հողին․

Դարձաւ մեղուն դաշտէն իր տուն,
Ամէն մէկ հաւք մտաւ իր բուն,
Սարին եռեւ մտաւ լուսին՝
Ծարն իր փտաւ կէս գիշերին․

Տժգունեցան աստղերն ամէն,
Ո՞ւր մնացիր, երա՛զ անշէջ,
Ցուէն ծաղկած՝ դեռ կը սպասեմ
Սիրտս թուրվա՛ռ անհունին մէջ…

Սիրտս գրկած՝ դեռ կը սպասեմ
Մեռելի բաց աչքին նման
Այս ցուրտ ափր, ու կարօտէն
Դարձայ լճուա՛ծ ես խնկաման…

Ու դուն չեկար
Վարդէն մեկնող բոյրին նման…

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

— o —

Europe ամսաթերթին մէջ, Լէոն Վէրթ շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի Մուսոլինիի դիմագծին մասին, որուն արտայայտութիւններուն կը հետեւի սինեմայի մէջէն, այնպէս ինչպէս կ՚երեւի վերջին տասը տարիներու ընթացքին։

Արդի հոգեբանութեան մէջ դիմագիտութիւնը կարեւոր ուսում մըն է անպայման։ Մարդկային դէմքը, աչքերու խօսուն թեան կամ կցակի մը գիծերուն մէջ, կը մատնէ նկարագրին ուժը։ Սակայն, պէտք է արձանագրել թէ դէմքեր կան, որ քարեշրջում մը կը կրեն՝ նոյն իսկ երբ կաղմուած է նկարագիրը կամ ուսրտած՝ մարմնոյն ճարտարապետութիւնը։ Այսպէս եւ Մուսոլինի։ Տուչէն, սինեմայի տասը տարիներու ժապաւէնին վրայ, ցոյց կուտայ որ կը սրբագրէ ինքզինք, կը յղկէ ու կը տաշէ իր կառուցուածքը, վերջապէս կ՚աշխատի «կազմել» ինքզինք համաձայն իր կամքին։ Սինեմային առջեւ, առ հասարակ մարդիկ կը լքեն իրենք զիրենք, կը տարուին վայրկեանի մը հրապոյրի եւ կը մոռնան շրջապատը։ Ընդհակառակն Մուսոլինի «կ՚աշխատի» սինեմային առջեւ,— կը բանի իր դէմքին վրայ։ Իր առաջին արտայայտութիւններուն մէջ, թատերական բան մը ունի Մուսոլինի, բայց թերեւս այդ պարագան պահանջն իսկ է հռետորական դիրքերու կամ զինուորական տողանցքներու։ Ճիշդ է որ Տուչէին արհեստին չի պատշաճիր պարզութիւնը, որ վայել է գիտնականին կամ հողագործին։ Սինէման է որ իրեն պիտի սորվեցնէ թէ ի՛նչ գծերով պէտք է կազմել իր դիմագիծը։ Սկսու հողատէր աղնուականի մը պէս, բայց հեղհեղուկ ձեւափոխեց, յարգաւ ըեց ու սրբագրեց իր դէմքը, որուն տուաւ, իր կամքին ուժով, պատկերը զոր իրեն կը թելադրէին իր երազները։ Աշխատեցաւ վերջապէս ճիշդ ինչպէս դերասան մը։ Կլոր էր Մուսոլինին, կլոր ինչպէս թէնոր մը, այնպէս որ կարճլիկ ու պզտիկ կ՚երեւէր ժողովուրդին աչքին։ Մարդ մը, որ ասպարէզներու թատրոնի մուտքին վրայ, կ՚ըսէ — «Հրամմեցէք, տիկիններ եւ պարոններ, հրամմեցէք…»։ Իր դէմքին գիծերը շափէն աւելի շարժուն էին, այնպէս որ կատակերգական տպաւորութիւն մը կ՚ընէին։

Սակայն ընկեցէք Մուսոլինիի դէմքը հիմա։ Սինեմայի ժապաւէնին վրայ՝ Տուչէն սորվեցաւ հրամայական արտայայտութիւն մը տալ իր դէմքին, զսպելով իր բազուկները, վերջապէս հրաժարիլ սկսնակ դերասանի մը զեղադրգիռ շարժումներէն։ Կարեւորը սակայն իր դէմքին կրած փոփոխութիւնն է։ Մուսոլինի բոլորովին փոխեց իր կզակը, անկիւններ գծեց վրան։ (Անկիւնաւոր եւ ցից ծնօտները կ՚արտայայտեն կամքի ուժ)։ Երբ Տուչէն կը խօսի ամբոխին՝ գլուխը ետեւ նետած, կը նշմարէք կզակին գիծերը, որ կը պրկուին ու կը գործեն՝ համրնթաց իր խօսքին։ Երբ կը վերջացնէ խօսքը, լռութեան մէջ՝ դէմքին պատկերը կը շարունակէ գործել, ծամելու հռետորական հրաշալի գործողութիւնով մը։

Այսպէս Մուսոլինի երբեմնի թէնորին կլոր գիծերուն տեղ չինեց դիկտատորի անկիւնաւոր գծեր։ Պէտք չհեռափոխուի՞ այլ եւս,— չենք գիտեր։ Միայն թէ վերջերս տեսանք լուսանկար մը, ուր Տուչէն կը խորհրդածէր իր սեղանին վրայ հակած։ Այստեղ, Տուչէն կրցեր էր, խորհրդածելու համար, հանել իր կզակը։

«ՀԱՅՑ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ՈՒԶԷՐ ՎԱՆԸ, ՄՈՒՇԸ, ՊԻԹԼԻՍԸ, ԲԱՑՑ…»

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

»»» · · «««

Թուրքիոյ Ճալիլին կրթական գործավար պայ Հիքմէթ, յեղափոխութեան դաշնաթացքին մէջ հետեւեալ կերպով պարզեց Թուրքիոյ եւ խորհրդային Ռուսիոյ միջեւ առաջին յարաբերութիւնները —

Ազգ. Մեծ Ժողովի Սեվրի դաշնագրին ստորագրութենէն քանի օր առաջ գումարուած էր։ Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շրջակայ սահմանել ռուս կառավարութեան հետ։ Եւրոպայի բանուորներուն մէջ երկու հեղինակաւոր կուսակցութիւններ կային, համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութիւններ։ Հայերը մեծ հեղինակութիւն ունէին ընկերվարականներուն մէջ, այս պատճառով, համայնավարները չէին ուզեր Թուրքերուն հետ միանալով վշտացնել ընկերվարական կուսակցութիւնները որ Հայերը կը պաշտպանէին։ Ուստի, մեր առաջին պատուիրակները այս տեսակ մթնոլորտի մը մէջ ընդունուեցան։

Մեր պատուիրակները, Մոսկուա հասնելէն վերջ, տարօրինակ դրութեան մը մատնուեցան։ Ռուսերը, կովկասեան ազգերուն հետ դաշնագիր մը կնքելով, Թրքարնակ Նախիջեւանը Հայերուն տուին։ Այս կերպով, Թուրքերու եւ Ռուսերու միջեւ հաղորդակցութիւնը կտրուած էր։ Սեւ ծովու մէջ Ֆրանս. եւ անգլ. նաւատորմիղները կը տիրէին։ Մեր պատուիրակները շատ լաւ ընդունելութիւն մը գտան Լէնինէ եւ Ստալինէ կողմէ, բայց երբ առաջարկեցին Հայաստանի վրայէն ճամբայ մը բանալ, Ռուսերը նոր հող մը մէջտեղ հանելէ վախցան։

Ռուսերուն եւ մեր պատուիրակներուն միջեւ դաշնագրի նախագիծ մը պատրաստուած էր։ Այս միջոցին, Չիչերին մեզի առաջարկեց որ Հայերուն հող տանք եւ այս հողը մէջտեղէն վերցնենք։ Պատուիրակներէն Եուսուֆ Քէմալ այս առաջարկը անգամ մը բերաւ։ Զորս կողմէն թշնամիներով պաշարուած էինք. միակ պետութիւնը որուն հետ կրնայինք համաձայնիլ՝ Ռուսիան էր։ Մինչեւ անոնք կ՚ուզէին որ Հայերուն հող տանք։ Մուսթաֆա Քէմալ բուռն կերպով դիմադրեց այս հասանքին։ Ռուս կառավարութիւնը առ երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ։

Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկ, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան։ Այս կերպով, այն առեններն իսկ, մեր կացութիւնը փրկուեցաւ առանց ազգային հողերէն սեւէ զոհողութիւն ընելու։ Հայերը Օլթիի վրայ յարձակելով ջարդ բրին. մենք Հայերու վրայ յարձակեցանք, որովհետեւ յաճ էինք թէ Անգլիացիները Կովկասէն պիտի քաշուին։ Մէկ երկու ամիս սպասեցինք, յետոյ Հայերու հետ պատերազմի սկսանք. Հայերը, մեր ընթացքին փոխարէն, շուտափոյթ յաջողութիւններով յանկարծական յարձակում մը բրած էին։ Բայց կարճ ատենէն պատերազմը մեզի ի նպաստ դարձաւ եւ հասանք վերջին կայարանը՝ Սարըքամիշ։ Ամիս մը վերջ, դարձեալ յարձակումի անցնելով, Կարսը մտանք։ Այստեղ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ 600 թնդանօթ գրաւեցինք։

Կարսը առնելէն վերջ Հայերուն ծանուցագիր մը տուինք, ըսելով թէ մենք ձեզի հետ որ եւ է դատ չունինք։ Մենք կ՚ուզենք որ ամէն ազգ իր ճակատագրին տէրը ըլլայ։ Դուք Հայերդ Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն ձեռքը մեզի դէմ գործիք ըլլալէ հրաժարեցէք, խաղաղ կը համաձայնինք ձեզի հետ։

Անոնց պատուիրակները եկան եւ հայութեան համար հետեւեալ առաջարկը ըրին.— Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը մեզի տուէք։ Անկախութիւնն ու կացութիւնը ապահովուած այսպէս կրնայ ըլլալ։

Ստիպուեցանք շատ բուռն դիմադարձութիւն մը ընել եւ Ալեքսանդրապոլի շրջանին կորսնցուած տեղերն ալ մեզի մնալու պայմանով հայութեան կնքեցինք Հայերուն հետ ու Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը կնքուեցաւ։ Այս միջոցին, համայնավարները մտան Հայաստանի այն մասերը որ մեր ձեռքը չէին գտնուեր։

Այս կերպով, ազգային կառավարութիւնը արեւելքի կողմը մէջտեղէն վերցուեցած էր Հայ թշնամի կառավարութիւնը եւ անոր տեղ, մեզի բարեկամ Հայ պետութիւն մը կազմուած էր։ Ուստի, մեր թշնամիները այլ եւս չէին կրնար մեզ անզգայ նկատել։

Լէնինի կողմէ Մուսթաֆա Քէմալի ղրկուած նամակի մը վրայ, Ալի Ֆուատ փաշայի հետ պատուիրակութիւն մը ղրկեցինք Ռուսիա։ Այդ միջոցին պատերազմ սկսաւ կարմիր բանակին եւ Վրաստանի բանակին միջեւ։ Մենք Կարսը, Արտահանը, Պաթումը ուղեցինք Վրացի դեսպանը սկսաւ մեզ օրօրել, բայց երբ Մուսթաֆա Քէմալ ըսաւ թէ այդ տեղերը պատերազմով պիտի առնենք, անոնք այդ վայրերը լքեցին։ Միայն Պաթումը չուղեցին թողուլ։

Մոսկուայի դաշնագիրը մանրակրկիտ բանակցելէ վերջ ստորագրուած էր։ Մեր պատուիրակներուն նպատակն էր Ազգային Ուխտը նոյնութեամբ ընդունիլ տալ ռուս կառավարութեան։ Ռուսերը ուզեցին Ռուսիոյ Թուրքերը, Հայերը, Եզիդիները փոխանակութեան խառնել, բայց երբ այս առաջարկը մեր կողմէ չընդունուեցաւ, դաշնագիրը միայն մեզի հետ ստորագրեցին։

Դաշնագրին համաձայն, Համայնավարներն ու Թուրքերը կ՚ընդունէին թէ ամէն ազգ պէտք է տէրը ըլլայ իր ճակատագրին Սանճաք ընդունուած էր 1878ի պատերազմէն առաջուան սահմանը, միայն Պաթումը կ՚անցնէր ռուս վարչութեան տակ զանուած Վրաստանի կառավարութեան, պայմանաւ որ Թուրքիա օգտուի այս նաւահանգիստէն Պաթումի փոխարէն Իգտիրը առինք։ Մէջտեղէն վերցուած էին ցարական եւ օսմանեան կառավարութեանց միջեւ կնքուած բոլոր դաշնագիրներն ու պարտքերը եւ ջնջուած էին Քափիթիւլասիոնները։ Դալով Նեղուցներու խնդրին, որոշուած էր այս խնդիրը կարգադրել յառաջիկային, Սեւ ծովու կառավարութեանց հետ, պայմանաւ որ Պոլսոյ չդպչէին։

«Ս. ՓՐԿԻՉ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ
ԴՈԿՏՈՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՕՑՆՕԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԴԻԿԵԱՆ
Նշանուած

14 ապրիլ 1935 Մարսէյլ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԷՊԷ ՄԸ)

— o · o

Ղալաթիոյ քարափը…

Ծովին վրայ, բացերը, ձայներու խաչաձեւում։ Մանաւանդ առտուընէ իրիկուն երթեւեկող շոգենաւերու սուլումը, կարծես կէտի մը վրայ ամփոփուած, կըկին կը պոռթկայ։

Վահան, Մարսիլիա մեկնող շոգենաւին վերնայարկը վանդակապատին կռթնած, ըմծացը, հեռուն նայած ատեն, բլուրներուն վրայ բարձրացած տուներուն ու մզկիթներու պատկերը, հէքեաթներու նկարագրած խորհրդաւոր քաղաքներուն պատրանքը կուտար, ու տեսարանին գեղեցկութիւնը տեսիլքի փոխուած, կարծես հին պատմութիւններու հեռանկարը կը տեսնէր

Ձայները կը շատնային։

Քարափին վրայ խռնուողները, յուզմունքի մէջ, ձեռքի շարժումներով, գլխի երերումներով, կ՚ուզէին ըսել շատ բան, ամէն բան։ Վերջին խօսք մըն ալ կ՚ուզէին ըսել, բառ մըն ալ… ձայները բառնած մթնոլորտը, այս վերջին բառը կը խուսափէր։

Ձայները յուզումով կը բարձրանային, իրարու կը կանչէին ձայները։

Սրտի տեսակ մը թափ

Անոնք տարտամ, հոգին վրդոված աղաղակներ, խանդաղատանքով լեցուն, կարծես անուշ երգի մը կտորները, կը խառնուէին իրարու, սրտերու բոլոր թրթռումները կ՚ամփոփէին, քիչ մը անդին կը միանան ծովու ալիքներուն։ Դիմացէն անցնող շոգենաւը կը սահի, կ՚անցնի ջուրերու ձիւնափայլ ճերմակութեան մէջ, կը հեռանայ։ Քարափի սպասողներու սրտէն բան մը կը տանի իր հետ, ու յանկարծ, ձայները թեթեւցած, կը նային հեռուն…

Քիչ ետքը, աւելի խորունկը, պիտի նային աւելի հեռուն, խորհրդաւորին պիտի նային՝ ծովուն բացերը, երբ քարափին առջեւ խարսխած նաւը թրթռուն պէս պզտիկ…

— Ահ, շատ ըսելիք ունէի, բան մը չեմ յիշեր, սիրտս այնքան լեցուն, կը կրկնէ մէկը։

Իրաւ ալ դէմքերնուն վրայ կը պոռթի յուզումը, պարզ աչքերով տեսնելու սարսռան երերումն։ Զսպուած հառաչանքներու, անհնկալ խօսքերու, կցկտուր բառերու ժայթքում մը, կը խօսին ու կը կրկնեն իրենց բառերը, երբեմն, կարճ լռութիւնով չքացտրուելիք բան մը կը հասկցնեն, կը բանան սրտերնին։

Քարափէն քիչ հեռու, շոգենաւին մէջ միեւնոյն ձայները, սրտի միեւնոյն տագնութիւնը։

Գահիկ մը եւս, պիտի մեկնի շոգենաւը։

Աչքերու ի՞նչ գեղեցիկ վերջալոյս։ Ամէն նայուածքի մէջ վերջալոյս մը կայ ծաւալուն։ Կամաց կամաց, հեռացող լոյսերու նման կը տժգունին, կ՚ամփոփեն իրենց կրակը։

Շոգենաւը, երկու վերջին թօթվումն տուեր ընելով շարժեցաւ, ընդհանուր, սրտերու խորէն հրաշալի աղաղակ մը փրթաւ։ Վճիտ ձայն մը, վարը, կոծքին զարնող ալիքներուն պէս տարտամ կանչեց,

— Մայրի՛կ, մնաս բարով մայրիկ, մայրիկ…

Ձեռքերը օդին մէջ, ազայ մը կ՚ուզէր գրկել քարափը կեցող կնկան մը շուքը, իր մօրը պատկերը, ու կը կրկնէր.

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ…

Ահ ի՜նչ ձայն էր, ահ ի՜նչ ձայն…

Վահան ձայնին կողմը դարձաւ։

Երիտասարդ մը, տասնըվեցը անց, ձեռքերը անկած, շոգենաւին վրայ ինկած աչքերու կրակին մէջ, իր մօրը կը կանչէր,

— Մայրիկ, մայրիկ…

Հիմակ միւս բոլոր ձայները կը լռէին, կը կորսուէին, մայրիկ բառը միայն, կը հնչէր ուժով, կը զգար կարծես տագնապի մէջ, ու Վահան ինքնաբերաբար կրկնեց․

— Մայրիկ…

Իր մայրը հեռուն էր, ծովերուն ետին, լեռներէն անդին։ Երէկ դեռ երեսի երեսի, ձեռքերը մօրը երեսին, մնաս բարով բաած ատեն, սիրտը կամարուած էր երկինքին պէս իրենց քաղաքին։ Հիմակ որ շոգենաւը կը ճեղքէր ջուրերը, կը սահէր արեւին հետ, չէր հասկնար, երկինքէն աւելի բան մը կը բացուէր, կը կամարուէր ներսը։ Աչքերը կը բացուէին, կը մեծնային երկու արեւներու պէս, ու կը նայէր, կը նայէր…

Յանկարծ, չէր գիտեր ինչպէ՞ս, ձայն մը փրթաւ սրտէն ու աղաղակեց.

— Դէպ ի կեանք…

Ու սրտին զանգը մէկիկ մէկիկ բացուած, կրկնեց

— Ողջոյն քեզի, ո՛վ կեանք, ողջոյն քեզի, ո՛վ գեղեցկութիւն, ողջո՛յն

Նաւը աւելի կը կազմուէր ազատութեան կապոյտը կ՚երեւար իր լոյսերուն կապոյտով, ու աչքերը երթալով կը վառէին թափող արցունքներուն մէջ, երբ կրկնեց.

—Ձեզ կ՚ողջունեմ ո՛վ կեանք, որուն կ՚ողջունեմ։

Սրտին փակած տարիներու լացը մէկէն փրթած, սկսաւ լալ։ Կ՚ուզէր աչքերը հորիզոնին խորը մխել, ու շոգենաւին արագութիւնը քանի կը շատնար, եռեւը կարծես անդունդ մը կը գոցուէր, ինք այդ անդունդէն վեր կը բարձրանար, պատասխանը կը տեսնէր աչքերով, սրտով կը զգար կեանքին։ Իր եռեւը մնացածները փոսեր էին, գերեզմաններու պէս կը գոցուէին, կը բարձրանային։ Տխուր անցեալ մը կը թաղուէր։

Հիմակ իր արցունքները, յանկարծ, սրտերուն մէջ բիւրեղացող յուզմունքներուն ճառագայթումը, մինչեւ աչքերուն կը հասնէին, կը պլպլային աչքերուն հետ։

×

Իրենց քաղաքի դպրոցին շրջանը աւարտելէ ետք, Վահան, երկու տարի Արմաշի դպրեվանքը մնաց։ Կեանքը հոն բաւական տարբեր, աւելի խորունկ, երբ վերադարձաւ հօրը տունը, սրտի ծալքեր ունեցաւ, կը սեղմուէր քաղաքին մէջ։ Որքան կը մեծնար սիրտը, քաղաքը աւելի կը պզտիկնար, իր մտածումները իրենց արեւը կը փնտռէին։ Քաղաքէն դուրս ելլելու, երթալ հեռուները՝ նոր արեւներու տակ, սիրտը տաքցնելու բան մը կը զգար

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

(Շար.)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կը տեղեկանանք որ Հայկանուշ Թորոսեան վերատին հրաւիրուած է պետական Radio - Parisի վարչութեան կողմէ մասնակցելու իր նուագահանդէսներուն, դասական Ֆրանսական երաժշտութեան գործերով։ Առաջին ունկնդրութիւնը տեղի կ՚ունենայ ամսոյս 30ին։ Հայ արուեստագիտուհին կ՚երգէ Սէն – Սանսի Քնարն ու Տաւիղը (La lyre et la harpe) եւ Սէզար Ֆրանքի Հռութը (Ruth, récitatif et air)։

անգլեւֆրանսական զինակցին հիման վրայ (3 փետրուար):

ՈՉ – ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ պիտի կնքուի Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, համաձայն Տէյլի Հէրըլտի տեղեկութեանց: Կ'ըսուի թէ Ճափոն այսուհետեւ պիտի տարածուի դէպի Չինաստան, փոխանակ զինուորական արշաւ մը փորձելու Խ. Միութեան դէմ:

ԵՐԵՔ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՍՊԱՆԵՐ չորս շաբաթ պիտի ծառայեն գերմանական բանակին մէջ: Փոխադարձաբար երեք գերմանացի սպաներ ալ պիտի գործեն անգլիական բանակին մէջ:

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՄԸ ԽԵՆԹԵՆԱԼՈՎ, փորձեց մորթել իր բանտակիցները, Տրակինեանի բանտին մէջ: Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, բանտապահ մը հասաւ, բայց յարձակման ենթարկուելով, տարեանակ պարպեց: Դժբախտ կալանաւորը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

70 ԵԳԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ եւ արքեպիսկոպոսներ եւ հարիւրաւոր քահանաներ մասնակցեցան պապական արտակարգ նուիրակին՝ կարտինալ Փաչէլլիի ընդունելութեան Լուրտի մայր տաճարին մէջ: Յետոյ թափօր մը կազմուեցաւ եւ նուիրակը առաջնորդուեցաւ պատմական քարայրը, պապական պատարագը մատուցանելու համար: Քարայրը կը լողար ծաղիկներու մէջ: Աշխարհի բոլոր ազգերէն 100,000 ուխտաւորներ համախմբուած էին քարայրին շուրջը, աղօթելով,— «Տուր աշխարհին խաղաղութիւն եւ հիւանդաց բժշկութիւն»...

ՄԱՅԻՍ 28ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Մայիս 25ին ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼի սրահին մէջ

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան – Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարի իր գերեզմանին, այսօր Կիրակի:

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹ Է– ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ԱՊՐԻԼ 26էՆ ՄԱՅԻՍ 2

EMPIRE. Fernand le noceur (Fernandel) — Sur scène: Charlie Rivels, parodiste comique et 6 attractions

MARIVAUX. Justin de Marseille (Berval, Larquey)

MARIGNAN. Golgotha (Harry Baur, Le Vigan)

MAX LINDER. Jonny haute couture — Charlie Chan à Londres

MOULIN ROUGE. Barcarille — L'Enigme de minuit

IMPERIAL. Gay divorcée (Vers. orig. s.t. f.)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — 40 ans de cinéma

VICTOR HUGO. Les trois lanciers du Bengale (Vers. orig. s. t. f.)

ROYAL. Les mystère de Londres — Mon chapeau

BARBES. Le scandale — L'Aigle blanc

BELLEVILLE. Romance d'amour — Vive la compagnie

CAPITOLE. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: Fredo Gardoni, Jean Cyrano et leurs partenaires

DEMOURS. Monsieurs sans gêne — Vers L'Abyssinie

EXCELSIOR. Le voyage imprévu — Jean de la lune

FEERIQUE. Les trois lanciers du Bengale

LECOURBE. Les trois lanciers du Bengale

LOUXOR. Le voyage imprévu — Jean de la lune

LUTETIA. Les trois lanciers du Bengale (Vers. orig. s.t.f.)

LYON. Le voyage imprévu — Herculanum et Pompei — Sur scène: Marguerite Gilbert dans son répertoire

MAGIQUE. Les trois lanciers du Bengale

MAINE. Les trois lanciers du Bengale

MONTPARNASSE. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: le chansonnier Mauricet dans son répertoire

MOZART. Monsieur sans gêne — Vers L'Abyssinie

PALAIS DES GLACES. Les trois lanciers du Bengale

PATHE ORLEANS. Les trois lanciers du Bengale — Sur scène: Mlle Floryse accompaguée par le compositeur Jean Lenoir

RECAMIER. Les trois lanciers du Bengale

ROCHECHOUART. Le voyage imprévu — Vive la compagnie

SAINT CHARLES. Le voyage imprévu — Jean de la lune

SAINT MARCEL. Le voyage imprévu — Herculanum et Pompei — Sur scène: les clowns Rico et Alex — Les d'Angelys, jongleurs rapides

SELECT. Charles Chan à Londres (Vers. orig. s. t. f.) Mamzelle Spahi

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille

COLOMBES. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: Claire Franconay, dans son répertoire

CASINO DE CLICHY. Romance d'amour — La dactylo se marie

KURSAAL AUBERVILLIERS. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille

KURSAAL BOULOGNE. Les trois lanciers du Bengale

OLYMPIA DE CLICHY. Les quatre filles du docteur March - Coup de foudre

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Les trois lanciers du Bengale

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ
MARDI 30 Avril 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԱ ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2792

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱ՛Մ ՀԱՅԵՐԸ, ԿԱ՛Մ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»

Բոլորդ ալ կարդացիք, անշուշտ, այն դատախօսութիւնը զոր կատարած էր Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավարը եւ որուն ամփոփումը հրատարակուեցաւ կիրակի օր։

Անցեալ տարիէն ի վեր կը շարունակուին այս դատախօսութիւնները, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, որ կը ձգտի պարզել թրքական յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը։ Անունն ալ շատ բնորոշ է,— «Յեղափոխութեան դասընթացք»։ Իսկ դասախօսները՝ Թուրքիոյ արդի վարիչներն են, գործակիցները կամ քարոզիչները ազգային շարժման։

Այս դատախօսութիւններով, որուն իշխանութիւնը կ'ուզէ ոչ միայն պատմութիւն աւանդել, այլ եւ ինքնավստահութիւն ներշնչել նոր սերունդին, արծարծել անոր ազգային ոգին եւ արտացոլել զայն հին ու նոր յաղթանակներու փառքերով։

Երբ նպատակը այս է ծրագրին, անշուշտ դատախօսութեանց մէջ լայն տեղ պիտի բռնեն չափազանցութիւններն ու ինքնագովութիւնները, պատմական դէպքերու խեղաթիւրումով։

Այդպիսի օրինակներ շատ երեւցան, մինչեւ հիմա հրատարակուած դատախօսութիւններով։

Եւ սակայն, չմոռնանք մէկ բան,— այս բոլորը, ինչպէս այն բազմաթիւ թրքական յուշերը որ կը հրատարակուին տարէ տարի, արժէքաւոր նիւթեր են, մեր ժամանակակից դէպքերու լուսաբանութեան համար։ Անոնք մեծապէս պիտի օգնեն բացայայտելու շատ մը գաղտնիքներ, եւ հայկական ողբերգութեան հիմնական պատճառները։

Այս տեսակէտէն դատելով, ուշագրաւ է նաեւ Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավարին դատախօսութիւնը։

Ի՞նչ կարեւոր խոստովանութիւններ կը պարզէ պրն Հիքմէթ։

1. Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն քանի օր առաջ գաղտնաբար, Անգ. Ժողովը իրրեւ առաջին խնդիր կ'որոշէ յարաբերութիւն հաստատել Խորհրդային իշխանութեան հետ եւ պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ Մոսկուա։

2. Պատուիրակութիւնը Մոսկուա հասնելով, կը տեսնէ որ Ռուսերը Հայերուն յանձնած են Նախիջեւանը։ «Մեր պատուիրակները շատ լաւ ընդունելութիւն գտան Լենինի եւ Ստալինի կողմէ, բայց երբ առաջարկեցին Հայաստանի վրայէն ճամբայ բանալ, Ռուսերը նոր հող մը մէջտեղ հանել փախցան»։

Դաշնագրի նախագիծ մը մշակուած էր Ռուսերուն եւ Թուրք պատուիրակներուն միջեւ։ «Այդ միջոցին, Չիչերին մեզի առաջարկեց որ Հայերուն հող տանք եւ այս հողը մէջտեղէն վերցնենք»։

3. «Պատուիրակներէն Եուսուֆ Քէմալ այս առաջարկը Անգարա բերաւ։ Չորս կողմէն թշնամիներով պաշարուած էինք։ Միակ պետութիւնը որուն հետ կրնայինք համաձայնիլ՝ Ռուսիան էր, որ դիւրաւ կը զիջանէր որ Հայերուն հող տանք։ Մ. Քէմալ ուժգնօրէն դիմադրեց այս հոսանքին։ Ռուս կառավարութիւնը պէտք է ընդունէր ատ երկու պայմաններէն մէկը,— Կա՛մ Հայերուն արժէք տալ, կամ թրքական կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ։ Ի վերջոյ, լրջամիտ ռուս մարդիկ հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, ճանչցան մեր ազգային կառավարութիւնը։ Այս կերպով, ԱՅՆ ԱՏԵՆՆԵՐՆ ԻՍԿ, մեր կացութիւնը փոխուեցաւ, ատոնց ազգային հողերէն որ եւ է զոհողութիւն ընելու»։

4. Յետոյ կը ծագի հայ-թուրք պատերազմը։ «Հայերը Օլթիի վրայ յարձակելով ջարդ կատարեցին։ Մենք Հայերուն վրայ չյարձակեցանք, որովհետեւ յոյս ունէինք թէ Անգլիացիները կովկասեան դիրքին։ Մէկ-երկու ամիս սպասեցինք, յետոյ Հայերուն հետ պատերազմի սկսանք»։

5. Պատերազմը վերջացաւ Հայերու պարտութեամբ։ «Անոնց պատուիրակները եկան եւ հաշտութեան համար հետեւեալ առաջարկը ներկայացուցին.— Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը մեզի տուէք․․․։ Սակայն յետոյ բանն ընդունեցին եւ Ալեքսանդրապոլի շրջանին կցուած տեղերն ալ մեզի թողուցին։ Այդ միջոցին համաձայնեցանք անոնց հետ, Հայաստանի այն մասերը որ մեր ձեռքը չէին գտնուեր»։

6. «Լէնինի կողմէ Մ. Քէմալի ուղղուած նամակի մը վրայ, Ալի Ֆուատ փաշայի նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկեցինք Ռուսաստան։ Այդ միջոցին պատերազմ սկսաւ կարմիր բանակին եւ Վրաստանի բանակին միջեւ։ Մենք պահանջեցինք Կարսը, Արտահանը, Պաթումը։ Վրացի դեսպանը սկսաւ մեզ օրօրել։ Բայց երբ Մ. Քէմալ բսաւ թէ պատերազմով պիտի առնենք այդ վայրերը, անոնք լքեցին այդ հողերը։ Միայն Պաթումը չուզեցին թողուլ»։

7. «Դաշնագրին համաձայն, սահման ընդունուած էր 1878ի պատերազմէն առաջուան սահմանը։ Միայն Պաթումը կ'անցնէր ռուս վարչութեան տակ։ Պաթումի փոխարէն Իգտիրը առինք։ Մէջտեղէն վերցած էին ցարական եւ օսմանեան կառավարութեանց միջեւ կնքուած բոլոր դաշնագիրներն ու պարտքերը»։

×

Կրնանք հեգնել պատմելու ձեւը։ Բայց ամբողջ անցուդարձը ոչ թէ հեգնութեան, այլ ողբերգութեան արտայայտութիւն կը ձգէ։

Իր այս ամփոփ ձեւին մէջ ալ, ան կ'արտայայտէ ճշմարտութիւն մը, որուն շատ քիչ կ'անդրադառնանք, պատմութիւն դրած կամ վճռելու արձակած ատեն,— Կարմիր Ռուսաստանը ամէնէն ճակատագրական պահուն իսկ, նախընտրեց ընդ առաջ երթալ գօտեւորին եւ լքել տկարը, շոյել Թուրքը եւ զոհել Հայն ու Վրացին, գերագրական անպատասխանատուութեամբ գծելով իր յանձնառութիւնները, մինչեւ անգամ իր յեղափոխական պատգամները։

Կը խօսինք տակաւին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ֆրանքօ-խորհրդային բանակցութեանց մասին։ Այդ գեկոյցին համաձայն, փոխադարձ օժանդակութեան խնդիրը որ եւ է տարակարծութիւն չէ պատճառած։ Առաջին օրէն իսկ, երկու կողմերն ալ համաձայնեցան որ կէտին վրայ թէ փոխադարձ օգնութիւնը պէտք է կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ։ Այս կերպով Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին արամադրութիւնները պիտի համապատասխանեն նաեւ Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութիւններուն, երբ բանակցութիւններ կատարուեցան։ Ճիշդ այս հիման վրայ էր որ բանակցութիւններ կատարուեցան արեւելեան շրջանային դաշինքի եւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի խնդիրները։ Ճիշդ է որ դժուարութիւններ կը ներկայացնէին դաշինքի խնդիրները։ Խորհրդային իշխանութիւնը համապատասխան բանաձեւերու պայմանները։ Խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգտի.— 1. Ապահովել յանձնառութեանց կատարման փոխադարձութիւնը.— 2. Դաշինքին տալ այնպիսի ձեւ մը որ ուղղուած չըլլայ որ եւ է պետութեան դէմ.— 3. Կանխաւ յարեմման տեսակէտներ հաստատել երկու կողմերուն միջեւ, իրենց յանձնառութեանց սահմաններու մասին։

Մոսկուայի մէջ պատճառ չեն տեսներ որ այս ձգտումները չհամապատասխանեն Ֆրանսայի բաղձանքներուն եւ անյաղթելի դժուարութիւններ ծագին, յանգելու համար կատարեալ համաձայնութեան՝ դաշինքին բոլոր յօդուածներուն խմբագրութեան մասին։

[illegible]

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾՈՎԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները լուր առած են թէ գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը կը պատրաստէ իր ծովային քաղաքականութեան մասին։ Բացուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա այս ծանուցագրով պիտի յայտնէ թէ որոշած է անմիջապէս ձեռնարկել 12 սուզանաւերու շինութեան, իւրաքանչիւրը 250 թոն տարողութեամբ։

Այս տեղեկութիւնը եւ ուրիշ պարագաներ լրջօրէն կը զբաղեցնեն անգլիական կառավարութիւնը, որ վճռած է առաջին առթիւ աւելցնել օդանաւային օդապարիկներու։ Անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի 500 առաջնակարգ օդանաւերու շինութեան։ Այս օդանաւերէն իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ ասրայ ժամը 480 քիլոմեթր արագութեամբ եւ պիտի ունենայ երեք օդաչուներ, փոխանակ երկուքի։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ Գերմանիա մեծապէս աւելցուցած է իր առեւտրական նաւատորմը։

Այս յաւելումը կատարուած է բացառիկ արագութեամբ։ Այսպէս, վերջին հինգ եռամսեակներու ընթացքին յաւելումը եղած է հետեւեալ համեմատութեամբ — 1934 մարտի վերջը՝ 82.700 թոն, յունիսի վերջը՝ 921.000, սեպտեմբերի վերջը՝ 1,20 8.000, 1935 մարտի վերջը՝ 1,048.000։ Ուրեմն մէկ տարուան ընթացքին Գերմանիա աւելի քան կրկնապատկած է իր առեւտրական նաւերու շինութիւնը, մինչդեռ ամբողջ աշխարհի մէջ յաւելման միջին համեմատութիւնն եղած է 18 առ հարիւր, միեւնոյն ժամանակաշրջանին մէջ։

Ռումանիան ալ կը սպառազինուի

Քանի մը օր առաջ շատ կարեւոր ժողով մը գումարուեցաւ Պուքրէշի մէջ, նախագահութեամբ Կարոլ թագաւորին։ Օրակարգն էր սպառազինութեանց յաւելման ծրագիրը, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Իրազեկները կը հաւաստեն թէ ծրագիրը կը նախատեսէ 3 միլիառ 300 միլիոն ֆրանքի ծախսեր արամադրել յառաջիկայ 12 տարիներու ընթացքին։ Պատերազմական նախարարը անմիջապէս պայմանագիր մը ստորագրեց Շքոտա զինագործական ընկերութեան հետ, 420 միլիոն ֆրանքի թնդանօթ եւ ռազմանիւթ գնելու համար։ Այս արտակարգ վարկերուն դրամը պիտի ճարուի տուրքերու ընդհանուր յաւելումով։

Միջազգային խորհրդակցութիւններ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Կը յիշուի թէ՝ Աղեքսանդր թագաւորին եւ Ք. Պարթուի սպանութեան առթիւ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երկար վիճաբանութիւն մը կատարեց դեկտեմբեր 7ին, 8ին եւ 10ին։ Այս առթիւ պատասխանատուութեան հրաւիրուեցաւ հունգարական կառավարութիւնը, որ գոհացուցիչ լուսաբանութիւններ տալէ յետոյ, յանձն առաւ քննութիւն կատարել եւ պատժել թերացումները։

Նոյն ժողովը շատ աւելի կարեւոր որոշում մը տուաւ։ Կազմել յանձնախումբ մը, բաղկացած՝ 11 պետութեանց իրաւագէտ ներկայացուցիչներէն, որպէսզի ուսումնասիրութիւններ կատարէ եւ ծրագիր մը պատրաստէ, միջազգային գործակցութեամբ կռուելու համար քաղաքական ահաբեկումներու դէմ։ Ծրագիրը պատրաստ է արդէն եւ պիտի քննուի այսօր իսկ, երեքշաբթի, 30 ապրիլ։ Իրազեկները կը խոստովանին թէ շատ բարդ խնդիր է բոլոր երկիրներու ոստիկանութեանց մեքենական գործակցութիւնը այսպիսի հարցերու մէջ։ Կը կարծուի թէ ընդհանուր վիճաբանութիւններէն յետոյ խմբագրական յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, վերջնական ծրագիրը մշակելու համար։ Կը յուսացուի մինչեւ մայիս 20 լրացնել պայմանագիր-նախագիծը, որ պիտի ներկայացուի բոլոր պետութեանց, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ըլլան թէ ոչ, որպէսզի ստորագրեն։

Կարգ մը երկիրներու մէջ արդէն իսկ նոր միջոցներ կը խորհին, քաղաքական ահաբեկումները զսպելու համար։ Զուիցերիական կառավարութիւնը որոշեց մասնաւոր ոստիկանութիւն մը կազմել, որ պիտի կրնայ արագօրէն տեղափոխուիլ ամբողջ երկրին մէջ, քաղաքական եւն. խռովութեանց պարագային։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՁԵՒԵՐ...

—o—

Երկու շաբաթէ ի վեր, հայերէն թերթերը անհետացած են Սէն Միշէլի այն կրպակէն որ տասը տարիէ ի վեր կը ցուցադրէր զանոնք, չորս տախտակ պատերէն մէկուն վրայ։

Ի՞նչ է պատահեր։

— Հայ անցորդներ կուգան, կ'առնեն կը տանին, առանց գինը վճարելու... կրպակին մէջ փակուած, չենք տեսներ...

Կը յիշեմ որ, տարիներ առաջ ալ այս «հայկական» պատմութիւնը պարզուեցաւ զանազան պողոտաներու վրայ, ուրիշ կրպակներու առջեւ, արդար վրդովում պատճառելով։

Եւ լրագրավաճառները հարկադրուեցան «նեղս առնել» հայերէն թերթերը, փոխանակ ցուցադրելու, բազմալեզու լրագիրներու հետ։

Ամէնէն բանուկներէն մէկը, Մերրօ Քատէի կրպակը, մինչեւ այսօր ալ զգուշութեամբ կրպակին մէջ կը պահէ հայերէն թերթերը — ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԵՐԷՆՆԵՐԸ — եւ մէջտեղ կը հանէ երբ յաճախորդ մը ներկայանայ, դրամը ձեռքը։

Ուրեմն, «ազգային արժանապատուութիւնը» այնքան ամանցեր է որ, թերթերն անգամ կը թռցնէ, լեզուն դնելով տեղացի խանութպաններու բերանը.

— Ի՞նչ տեսակ ժողովուրդ են այս Հայերը... կարելի՞ է թերթը առնել երթալ, առանց գինը վճարելու։

— Հազարաւոր թերթեր կ'անցնին ձեռքէս, ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն, լեհերէն, չեխերէն, յունարէն, պուլկարերէն, թուրքերէն, երբեք պակաս չեմ գտներ, առանց հսկելու տեղաւորուած տեղը։ Իսկ երբ կարգը կուգայ հայերէն թերթերու... զանեցիք բան է, Mon Cher...

— Եթէ դրամ չունին, գոնէ երկու հոգի մէկ թերթ գնեն, կամ սուրճ մը պակաս խմեն...

— Երեւի ժառանգական սովորութիւն է... մինչդեռ մեր երկրին մէջ մարդիկ տղին անցին կը նետեն իրենց գնած թերթերը, կարդալէ յետոյ, եւ յետին բշուառը չի համարձակիր վերցնել...

Հիմա զացէք հասկցուցէք այս խանութպաններուն, որոնք ընդհանրապէս կիներ կամ աղջիկներ են եւ ենթադրաբար բուրժուաները, թէ Հայերը Արեւմուտքի ջահակիրներն են եղած Արեւելքի մէջ, կրթասէր, ուսումնասէր, յառաջդիմասէր, ընթերցասէր, գրասէր եւ... լրասէր։

Անշուշտ այս բոլոր սէրերը խելք չեն ձգեր շատ մը հայրենակիցներու գլուխը, մեղելով զանոնք հայերէն թերթ կամ գիրք կարդալ ո՛ր եւ է ձեւով.— երբեմն գնելով, ընդհանրապէս գրացիէն փոխ առնելով, իսկ երբեմն ալ... «ֆէօշլիէն» գողնալով։

Բարեբախտաբար Լիւսիէն Ռոպարէ չի գիտեր այս ինքնուրոյն մանրամասնութիւնները։ Այլապէս «պարապ ուսներ» շու երկրորդ շարք մը կը սկսէր, նոր փաթրիկ մը յօրինելով։

Ուրեմն, այս տողերը կարդացէք դուք ձեզի, որպէսզի օտար ականջներ բան մը պակաս լսեն... մեր առաքինութիւններէն։

ՎԱՀԷ

ՄԱՅԻՍ 1Ի ՅՈՅՑԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ներքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ խստիւ արգիլուած են բոլոր ցոյցերը, Մայիս 1ի առթիւ, նոյնիսկ Վէնսէնի անտառին մէջ, ինչպէս ծրագրած էին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները։

Աշխատանքի տօնը Իտալիոյ մէջ

Կիրակի օր մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան ամբողջ Իտալիոյ մէջ, Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, որ նուիրուած է աշխատանքի տօնին եւ որ այս տարի տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, փոխանակ 21ի։ Հռոմի տօնին եւ որ այս տարի տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, փոխանակ 21ի։ Մուսոլինի անձամբ բաշխեց 65 տարին լրացուցած աշխատաւորութեան առթիւ, Մուսոլինի անձամբ բաշխեց 65 տարին լրացուցած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակի վկայականները։ Ամբողջ երկրին մէջ աւելի քան 70.000 վկայականներ բաշխուեցան, որոնց գումարն է 50 միլիոն լիրէթ։ Բաշխումէն առաջ, Մուսոլինի բացումը կատարեց կորդ մը նոր շէնքի աշխատանքի մասին, ժամանակակից նուեմանց։ Յետոյ ճառ մը խօսեցաւ աշխատանքի մասին, ժամանակակից չեշտելով.

— «Պիտի գայ օր մը երբ մտաւոր աշխատաւորները պէտք պիտի զգան երբեմն ձեռքերով աշխատելու, խաղաղելու համար նիւթին՝ ազնիւը հաղորդելու միջոցներով։ Տակաւին կան ուսումնականներու մնացորդներ որոնք ձեռքի աշխատանքը կը համարեն ազգային կեանքէն, բայց անոնք աւելի արժէք չունին քան կոտոր մը։ Թող անոնք տեսնեն ձեռքի աշխատանքը երբ մտաւոր փորձի մը պիտի ենթարկեն։ Պիտի պատահի դէպքեր երբ խիստ փորձի մը պիտի ենթարկեն գեն առջեւէն։ Պիտի պատահին դէպքեր երբ խիստ փորձի մը պիտի ենթարկեն կուին ժողովուրդին բոլոր ուժերը, իրագործելու համար այն նպատակները որոնք արդէն վճռապէս գծուած են մեր կողմէ»։

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Ընդդիմադիր պետերու դատավարութեան առթիւ, որ դեռ կը շարունակուի, պատերազմական ատեանը լսեց Զօր. Քոնտիլիսը։ Պատերազմական նախարարը, պատերազմական ատեանը լսեց Զօր. Քոնտիլիս յայտարարին վկայութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց։ Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ չէ համոզուած որ նախկին նախարարներ Քաֆանտարիս, Սոֆուլիս, Կոնտիլիս եւ միւսները գործակցած են ապստամբական շարժման։ Ոչ միայն թէ անոնք մեղադրելի չեն, այլ նոյնիսկ կը խորշէին խռովարարներէն։ «Միայն թէ անոնք մեղադրելի են որ անմիջապէս չդատապարտեցին շարժումը եւ իրենց աջակցութիւնը չյայտնեցին կառավարութեան, զսպելու համար շարժում մը որ ուղղուած էր ամբողջ ժողովուրդին դէմ»։

Ներքին նախարար Պ. Բոյլիս եւս նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրաւ, վերապահութիւն ցոյց տալով Զօր. Կոնտիլիսի համար, որ կը մասնակցէր հանրապետական լիկային ժողովներուն։ Զօր. Պոթոմլիս ընդհանրապէս յանցագործութիւններ ամբաստանեալներ՝ նկատի առնելով անոնց բռնած դիրքը՝ ապստամբութենէն առաջ։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Աթէնքի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները համաքարար դիմում կատարած էին արտաքին նախարարին, խնդրելով մեղմացնել դատավճիռը Փափուլասի եւ Քիմիսիսի մահապատժի։ Զօր. Փափուլաս, որ 79 տարեկան էր, բայց ժխտական պատասխան ստացան։ Զօր. Փափուլաս, որ 79 տարեկան էր, մեծ թշնամի մը կը համարուէր միապետականներուն կողմէ, որովհետեւ Փոքր Ասիոյ գործողութեանց մասին իր տուած վկայութիւնները վճռեցին ազգեցութիւն գործեցին եւ անոնց վրայ էր որ մահուան դատապարտուեցան Զօր. Հաճիանէսթի, վարչապետ Կունարիս եւ չորս նախարարներ։

⁂ Զօր. Մէթաքսաս կը շարունակէ իր աշխատանքները, միապետութեան վերահաստատման համար։ Օրուան լուրերուն ակնարկելով, յայտարարեց թէ կանխահաս են անոնք։ «Ես վստահ եմ թէ երբ վերջին պատգամաւորութեան ընտրութիւնները կատարուին, ժողովուրդը պիտի յայտնէ իր կամքը՝ փոխելու վարչաձեւը, ինչպէս միակ ազգօգուտ դարմանը ներկայ կացութեան»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

15.

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՎԻՃԻՆ — ՆՈՐԷՆ ՄՈՒՍՈՒԼ ԵՒ ԻՐԱՆ — «ԿԷՍԸ ԻՆԾԻ, ԿԷՍԸ ՔԵԶԻ» — ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԻՐԱՆԻ — ԹԷՀՐԱՆ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹ ՄԸ — ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ, ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԿՈՎԿԱՍԻ ԱՊԱԳԱՆ — ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ — 275.000 ՏՈԼԱՐ ԿԱՇԱՌՔ — ԱՇԽԱՐՀԻ 12 ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ԳԱԼՈՒՍՏ

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ծագած վէճը բարեկամաբար կարգադրելու դիտաւորութեամբ, «Անգլօ-պարսիկ»ի նախագահը՝ Սըր Ճօն Քէտըմըն իր հաստատութեան եւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ Նիւ Եորք մեկնեցաւ 1920 նոյեմբերին:

Կիրքերը հանդարտած չէին տակաւին Ատլանտեանի միւս կողմը եւ Սըր Ճօն մեծ յոյսեր չէր կրնար ունենալ իր առաքելութեան յաջողութեան մասին: Սթէնտըրտ Օյլն ու Ուաշինկթընի կառավարութիւնը համերաշխ քաղաքականութիւն մը կը վարէին:

Պատուիրակին ժամանումէն մէկ օր առաջ, նոյեմբեր 17ին Ռաքֆէլլըրի ընկերութեան նախագահը՝ Թիկըլ հետեւեալ բառերը կ'արտասանէր իբրեւ ազդարարութիւն.

— Մեր անգլիացի բարեկամները՝ զինադադարէն ի վեր իրենց կառավարութեան բռնած դիրքը բացատրելու համար, կ'ըսեն թէ մենք՝ Ամերիկացիներս աշխարհի քարիւղներուն հարիւրին եօթանասունը կ'արտադրենք եւ հետեւաբար այդքանով գոհ պէտք է ըլլանք: Այս տեսակէտը բոլորովին սխալ է: Մենք չենք կրնար մեր մթերքը սպառել եւ քաշուիլ քարիւղի ճարտարարուեստէն: Երբե՛ք. պիտի օգտուինք նաեւ ամերիկեան սահմաններէն դուրս գտնուող քարիւղներէն:

Նախագահը կը հաստատէր նաեւ որ, «եթէ անհրաժեշտ նկատուի, Ամերիկա պիտի գադրեցնէ իր քարիւղի արտածումները»: Այս տեսակ ձեռնարկ մը կրնար ամէնէն առաջ հարուածել Մեծն Բրիտանիան:

Սթէնտըրտ Օյլը բարեկամներ ունէր նոյն իսկ Ծերակոյտին մէջ: Յունուար 6ին (1921) ծերակուտական Մաք Քէլլըր գոչել կու տար.

— Եթէ Անգլիան մերժէ քարիւղ ջատանալ, իր նաւատորմը ահագին դժուարութիւններու պիտի ենթարկուի, եւ իր առեւտրական նաւերը անշարժութեան պիտի դատապարտուին. այն ժամանակ անիկա պիտի ընդունի մեր պայմանները:

Նմանօրինակ ազդարարութիւններ բրին ուրիշ ծերակուտականներ ալ, որոնց մէջ էր նաեւ ապագայ արտաքին նախարարը՝ Քէլօկ:

Սըր Ճօն Քէտըմըն հազիւ քանի մը օր մնաց Նիւ Եորք: Անձապարանքով Լոնտոն վերադարձաւ, իր տպաւորութիւնները կառավարութեան հաղորդելու համար: Դառնօրէն յուսախաբ եղած էր. անկարելի պիտի ըլլար համաձայնութեան եզր մը գտնել Ամերիկացիներուն հետ: Այդ շրջանին էր որ երկու երկիրներու ամէնէն յայտնի եւ լուրջ թերթերը զօրաւոր ձեւով զգացուցին անգլօ-ամերիկեան պատերազմի մը հաւանականութիւնները:

Երբ մարտ 4ին (1921) Հանրապետականները իշխանութեան գլուխ անցան, Նորընտիր արտաքին նախարարը՝ Հիւզ, շարունակեց իր նախորդին՝ Քոլպիի քարիւղի քաղաքականութիւնը, որովհետեւ այդ վէճը կուսակցական պայքարի նիւթ չէր:

Դարձեալ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի միջեւ. երկու կառավարութիւնները կը պնդէին իրենց տեսակէտներուն վրայ. չկրնալով կրնային եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ամիսներ վերջը, 1921 դեկտեմբերին, Սըր Ճօն Քէտըմըն փորձ մը եւս պիտի կատարէր, Ամերիկացիներուն հետ հաշտուելու համար:

Բացատրեցինք թէ անգլօ-ամերիկեան վէճին գլխաւոր առանցքը Սան Ռէմոյի դաշնագիրն էր, որուն վրայ բարդուեցաւ հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն մենաշնորհը զոր Թէհրանի կառավարութիւնը Սթէնտըրտ Օյլին ծախած էր 1921ի սկիզբը: Բայց մենաշնորհին իրաւական տէրը Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնն էր:

Սան Ռէմօ եւ հիւսիսային Իրան ... կարելի չէ՞ր այդ երկու շարիքներէն մէկ բարիք ստեղծել ...

Սըր Ճօն մտածեց.

— Ամերիկացիները կ'ըսեն թէ մենք Մուսուլը գրաւեցինք եւ իրենց բաժին չտուինք. իսկ մենք կ'ըսենք որ Սթէնտըրտը ապօրէն գնում մը կատարեց Իրանի մէջ ... Ուրեմն, զիջողութիւն մը մեր կողմէն, զիջողութիւն մըն ալ անոնց կողմէն ...

Անգլիացի ճէնթլմէնը Նիւ Եորք հասաւ Ծնունդէն քանի մը օր առաջ՝ միասին բերելով շատ լուրջ առաջարկ մը.

— Դուք հիւսիսային Իրանի մենաշնորհէն բաժին մը տուէք մեզի, մենք ալ բաժին մը կուտանք ձեզի՝ Մուսուլի եւ Պաղտատի քարիւղներէն — կ'ընդունի՞ք ...

Ամերիկացիք գործնական ջիղ ունին, ինչպէս իրենց «բիզնէս»ները: Առանց վարանումի հաւանեցան այդ «կէսը ինծի, կէսը քեզի» լուծումին:

Հորիզոնը պայծառացաւ յանկարծ. Հացկերոյթներ սարքուեցան ի պատիւ անգլիացի հիւրին եւ սրտագին բարեկամութեան եւ օրուայ հաւատարիմներ չտայլուեցան երկուստեք:

Ամերիկան այլ եւս չխօսեցաւ հաւասարութեանց մասին եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անմիջապէս վաւերացուց պաշտօնը: Սթէնտըրտ Օյլը սկսաւ կամաց կամաց տեղաւորուիլ հիւսիսային Իրանի մէջ եւ իբրեւ «շրջահայեցք», տասը միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը խոստացաւ Թէհրանի կառավարութեան, հարիւրին եօթը տոկոսով: Ամէն ինչ կարգին էր:

Բայց յանկարծ նոր ու բոլորովին անսպասելի դէպք մը կ'ուգար պիտի թողուր շահագործման ալ խոստումները:

X

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի համաձայնութենէն ճիշդ երեք ամիս յետոյ, մարտ 2ին (1922) Իրանի կառավարութիւնը եւս տուաւ Ռաքֆէլլըրի տրուած մենաշնորհը, որ տակաւին վաւերացուած չէր Մէճլիսին կողմէ, եւ մերժեց փոխառութիւնը:

Թէհրանի ամերիկեան ներկայացուցիչը բողոքագիր մը յանձնեց Շահին կառավարութեան, որովհետեւ մենաշնորհին ջնջումը բռնաբարումն էր հրապարակ դրուած սկզբունքին: Իրանցիները կարդացին ու մէկ կողմ նետեցին այդ պաշտօնական գրութիւնը:

Ինչո՞ւ, այս երեւոյթը պետութեան մը կողմէ որ, ոչ մէկ ճակատի վրայ կրնար մրցիլ Միացեալ Նահանգներուն հետ:

Ուաշինկթընի իրանեան դեսպանը՝ Հիւսէյին Ալի այդ թուականէն երկու տարի վերջը, 1924 փետրուար 21ին յուշագրի մը մէջ կը բացատրէր իր կառավարութեան պատճառաբանութիւնները որոնց վրայ հիմնուած էր մերժումը: Ահաւասիկ այդ պատմական վաւերաթուղթին բովանդակութիւնը, ամփոփելով իսկական պատճէն.

— «Մէճլիսը համաձայն էր Սթէնտըրտ Օյլի տրուած մենաշնորհին, որուն մէջ բացորոշապէս չեշտուած էր թէ ընկերութիւնը ուրիշներուն չպիտի փոխանցէր կամ ծախէր իր իրաւունքները: Հիւսիսային Իրանի քարիւղները պիտի շահագործուէին միմիայն ամերիկեան դրամագլուխով: Ամիսներ ետք Սթէնտըրտը եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը գաղտնի համաձայնութեամբ կէս առ կէս իրենց միջեւ բաժնեցին մենաշնորհը: Մեր բողոքին վրայ Սթէնտըրտը յայտնեց թէ տարբեր պայման չընդունիր եւ այդ խմբաւով նոր մենաշնորհ մը խմբագրեց եւ Թէհրան ուղարկեց, 1922 փետրուարին: Իմ կառավարութիւնս մերժեց զայն եւ Մէճլիսը յունիս 11-ին իրաւասութիւն տուաւ կառավարութեան, որպէսզի նոր բանակցութիւններ կատարէ մենաշնորհի մասին, ամերիկեան տարբեր ընկերութեանց հետ: Կառավարութիւնը անմիջապէս յարաբերութեան մտաւ Սինքլէրի խմբակցութեան հետ:

Յունիսի վերջը Սթէնտըրտ Օյլը համաձայն կ'երեւար՝ բացարձակօրէն իրեն վերապահելու քարիւղին շահագործման իրաւունքները, ինչ որ կը նշանակէր, անշուշտ, Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան հետ կնքուած պայմանագրութեան ժխտումը:

Այդ օրերուն Սինքլէրի ներկայացուցիչը անձամբ բանակցութիւններ կը վարէր Թէհրանի կառավարութեան հետ: Երկու խմբակցութեանց առաջարկած պայմանները Մէճլիսին քննութեան յանձնուեցան: Սթէնտըրտը յստակ կամ Իրանի շահերուն համապատասխան առաջարկներ չներկայացուց, մինչդեռ Սինքլէրի պայմանները լիովին կը գոհացնէին Քարիւղի Օրէնքի տրամադրութիւնները: Հետեւաբար կառավարութիւնը մենաշնորհը յանձնեց այս վերջինին:

Սթէնտըրտ Օյլը իր իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար վկայութեան կը կանչէ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան Խօշթարիայէն գնած մենաշնորհը: Եթէ այդ մենաշնորհը իրաւական արժէք ունէր, ինչո՞ւ համար բանակցութիւն վարեց, ամբողջ երկու տարի, նոր մենաշնորհ մը ստանալու համար»:

Այսպէս պատասխանեց Արեւելքի Իրանը, Արեւմուտքի քաղքենի-դրամատէր հանրապետութեան: Պէտք է ընդունիլ, սակայն, որ Թէհրանը ինքն իր գլխուն չէր որ կը խմբագրէր այդ յուշագիրը: Մոսկուան իր թեւերուն տակ առած էր այդ երկիրը: Սթէնտըրտի եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան գործակցութիւնը երբեք ձեռնտու չէր խորհրդային Ռուսաստանի համար: Եթէ պատերազմէն մինչեւ քանի մը տարի առաջ— երբ քարիւղին քաղաքական դերը այնքան չեշտուած չէր — Մեծն Բրիտանիան Կովկասի սահմաններէն հեռու պահելու անհրաժեշտութիւնը ռուսական քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն էր, վեհափառ հեղուկին տիրապետութենէն յետոյ, այդ ատենդութիւնը աւելի եւս չեշտուեցաւ: 1907ի դաշնագիրը, որուն մասին խօսեցանք անցեալ օր, «զինադադար» էր, բայց ոչ «հաշտութիւն»: Իրանի հիւսիսը անգլօ-ամերիկեան ազդեցութեան ենթարկել՝ պիտի նշանակէր, բառ Մոսկուայի վարիչներուն, Կովկասն անջատումը:

Մոսկուա կրնար հանդուրժել որ հիւսիսային Իրանի մենաշնորհը առնէին միայն Ամերիկացիները: Այդ պան մը ստորագրուած 26 փետրուար 1921 դաշնագրին մէջ, փաստացուած չէր: Բայց երբ Սթէնտըրտը իր իրաւունքներուն կէսը անգլօ-պարսիկ ընկերութեան նուիրեց, բոլշեւիկները ալ չհամբերեցին եւ անուղղակի ձեռնարկ Թէհրանը յարեցին Ուաշինկթընի դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, Իրան տեղի չտուաւ: Ամերիկա պատերազմ չէր կրնար հռչակել, անշուշտ, եւ չէր կրնար նոյն իսկ խիստ միջոցներ ձեռք առնել մէրաստ Իրանցիներուն դէմ: Սակայն տարբեր ձեւերով կռուելու կարելիութիւններ չէին պակսեր: Եւ ահա Անգլիոյ գաղտնի գործակալները Իրանի յայնքին ու երկայնքին մանեկան, մոլեռանդ ամբոխը դրդելու համար այն հոսանքներուն դէմ որոնք միտումնաւոր էին անգլ. շահերուն:

Այդ «հոսանքներէն» մէկն էր Մ. Նահանգներու փոխ-հիւպատոսը, որ միջնորդի դեր կատարած էր՝ Սինքլէրը Իրանի վարչապետին ներկայացնելու համար: Եւ այդ յանցանքին պատճառով էր որ սպաննուեցաւ: Հէրի Սինքլէր հիւսիսային Իրանի մենաշնորհը առաւ 1923 դեկտեմբեր 20-ին: Մէճլիսը վեց ամիս առաջ պատռած էր Ռաքֆէլլըրի տրուած վաւերաթուղթը: Հարուստ մարդ էր Սինքլէր եւ շատ ճարպիկ: Տասը միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը խոստացաւ Թէհրանի կառավարութեան եւ 275.-000 տոլարով կաշառեց Իրանի վարչապետը: Այս դրամները երեւան ելան յունուարին երբ, միլիոնատէր Ամերիկացին, Իրանէն հազիւ վերադարձած, ձերբակալուեցաւ ու բանտարկուեցաւ:

Սինքլէրի վարկաբեկումէն յետոյ, մենաշնորհը դարձեալ ջուրը ինկաւ, ուր կը մնայ մինչեւ հիմա: Պետութիւնները հազարումէկ միջոցի դիմեցին հիւսիսային Իրանը փրկելու համար: Ճափոնի կառավարութիւնն անգամ ներկայացուցիչ մը ղրկեց Թէհրան: Մոսկուայի վարիչները կը պնդէին թէ առանց իրենց հաւանութեան Իրանի մենաշնորհները արժէք չունին: Եւ սակայն մրցակցութիւնը կը շարունակուի: Կ'ըսուի թէ որոշ համաձայնութիւն գոյացած է հիմա Սթէնտըրտի, Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան եւ Մոսկուայի միջեւ խնդրոյ առարկայ քարիւղները համերաշխաբար շահագործելու համար: Ու տակաւին կը մնայ նաեւ վրացի Խօշթարիայի անունը, որուն կնիքը կեցած է «աշխարհի տասներկու առաջնակարգ հարուստներէն, Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի»:

ՃԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՖԻԱ, 21 ապրիլ (Յառաջ) — Հեռագիրները հաղորդեցին, անշուշտ, պուլկարական դահլիճին կազմութիւնը:

Զօր. Զլաթէվ, ինչպէս ծանօթ է, 1934 մայիս 19ի պետական հարուածի կազմակերպիչներէն էր ու Կէօրկիէվի դահլիճին պատերազմական նախարարը: 1935 յունուար 22ին հանրապետական շարժման վրայ, առաւ իշխանութիւնը իր ձեռք, դահլիճին մէջ մտցնելով Զօր. Թոաէվն ու Քոլէվը որ կորովի զինուորական մըն է: Առաջինը ստանձնած էր կրթական նախարարութիւնը, իսկ երկրորդը՝ ներքինը: Վերջին շաբաթներուն, սակայն, նախ շրջան ըրաւ արտաքին նախարարի հրաժարման զրոյցը, վարչապետը հերքեց: Յետոյ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ նախկին վարչապետ Գ. Կէօրկիէվի մէկ յայտարարութեան մասին, զոր ըրած էր սերբական թերթի մը: Այդ յայտարարութեան պատճէնը չերեւցաւ պուլկար մամուլին մէջ: Իսկ թերթերու ներկայացուցիչներու հարցման իբրեւ պատասխան՝ վարչապետը (Զլաթէվ) յայտարարեց թէ «յայտարարութիւնը կարդալէ վերջ պիտի պատասխանէ»: Երրորդ պարագան էր Ցանքովի մէկ շրջաբերականը՝ ուղղուած իր «դաւանի բարեկամներուն» — մեքենագիր ու իր ստորագրութեամբ: Այդ շրջաբերականին առթիւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնը գրկեր էր Յառաջէին: Ցանքով հաւանական «դալիքն»էն էր՝ 19 մայիսի պետական հարուածէն առաջ: Կէօրկիէվի «Օղակ»ը (քաղաքական խմբակցութիւն մը) վիճելի կանխեց: Այդ «օղակ»ը, ճիշդ է, իրեն իր մէջ, խրամատներ ունեցաւ, բայց զինուորականներու այն մասը որ այժմ բանակը իր ձեռքն ունի մէկ անխախտ տեսակէտ — «Թոյլ չտալ որ հին կուսակցական տիրապետութեան շրջանը վերահաստատուի»:

Իսկ Ցանքով իր յիշեալ շրջաբերականով՝

1.— Կը զգուշացնէ թէ ներկայ կացութիւնը դժնեայ պատճառ պիտի ըլլայ:

2.— Աշխարհը կը հռչակէ, ըսելով որ ժողովուրդը հոգեւին կը հեռանայ բանակէն եւ թէ պէտք է որ ան (բանակը) միանայ զինեալ ուժերու պետին (ցարին) շուրջ:

3.— Բանակը պէտք է վերադառնայ զօրանոց (Թագու. իշխանութիւնը), կ'ըսէ:

4.— Ազգային-ընկերային շարժումը, կ'աւելցնէ, ակնարկելով իր հետանքին, ոչ լուծուած է եւ ոչ ալ կընայ լուծուիլ ու այժմ կը շարունակէ իր շուրջ հաւաքել, գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ, ազգայինամէնէնառողջ ուժերը:

5.— Կ'ընդգծէ որ իրեն կը միանան նոյնիսկ անոնք որ 19 մայիսէն առաջ իր սերտին հակառակորդներն էին:

6.— Իր բարեկամները կը հրաւիրէ իրենց ճիգերը լարել եւ կրկնապատկել՝ յանուն իրենց առաքելական կոչումին եւ կ'եզրակացնէ թէ իր շարժումը վճռական վերածնունդի եւ նոր Պուլկարիոյ հիմնումին վսեմ գործը:

Ներքին նախարարը, Կէօրկիէվի եւ Ցանքովի կազմակերպած գաղտնի ժողովներուն եւս տեղեակ ըլլալով, հրամայեց զանոնք աքսորել՝ իրենց երեքական կողմնակիցներով: Ճշդեմ, անմիջապէս, որ այս երկու անձերը իրարու հետ ոչ եւ է կապ չունին եւ անկախօրէն կը գործեն: Անոնց աքսորուած օրն իսկ, սակայն, երեք նախարարներ (Պաթալով, Տիքով եւ Մոլլով) հաւաքական հրաժարական տուին: Ու դահլիճը ինկաւ:

Նորին կազմութիւնը տեւեց երեք օր: Պ. Ա. Թոշէվ նախընտրուած է իբրեւ մէկը, որ երկար տարիներէ ի վեր կուսակցական-քաղաքական կեանքին մէջ գործօն մասնակցութիւն չէ ունեցած: Ցարը, նախընտրելով զայն, ուզեց, ուրեմն, վարչապետին մէջ տեսնել ոչ-զինուորական ու ոչ-կուսակցականը: Նորընտիր վարչապետը ստանձնելով բացարձակ լիազօրութիւն, ուղղակի գործի սկսաւ ու այսօր, կիրակի, ժամը 5էն յետոյ յաջողեցաւ իր ցանկը լրացնել: Ուշագրաւ էր որ դահլիճին կազմութեան առթիւ, երեք օր շարունակ, ան անուղղակիօրէն կը խորհրդակցէր վարչապետ Զլաթէվի, ներքին նախարար Քոլէվի (զինուորական), ուրիշ զինուորականի մը՝ Վ. Նարաչէնովի եւ կրթ. նախարար Զօր. Թոաէվի հետ, որ դեռ երէկ որոշապէս կը յայտարարէր թէ այնքան ատեն որ իրենք պաշտօնի են (բանակին մէջ) թոյլ պիտի չտան որ հին ըէժիմը վերահաստատուի:

Նոր դահլիճը կազմուած է, ուրեմն, վարչապետութեամբ Գ. Ա. Թոշէվի, որ զինուորական վարժարանի մէջ տարիներ շարունակ գիտական ճիւղին է աւանդած ու բանակին այժմու վարիչներուն մեծ մասը իր աշակերտներն են:

Ներքին նախարարութիւնը ստանձնած է Զօր. Թ. Անաստասով, արտաքինը՝ Գ. Քէօսէիվանով, զինուորականը՝ Զօր. Ցանէվ, ելմտականը՝ Գ. Թեոդոռով (հող. վարկ. դրամատան տնօրէնը), երկաթուղիներունը՝ Թ. Քամուխարով (պահեստի սպայ), կրթականը՝ Զօր. Թոաէվ, արդարադատութեանը՝ Գ. Քարակէօզով, ազգ. տնտեսութեանը՝ Ս. Մօշանով, հանր. շինութեանցը՝ Գ. Եոթով:

Դահլիճը որոշ հոսանքի մը չի պատկանիր: Կան անձեր, որոնք, մայիս 19էն առաջ, այս կամ այն կուսակցութեան մաս կը կազմէին:

Վարչապետը, ինչպէս ըսի, քանի տարի է որ քաղաքական կեանքի մէջ գործօն դեր կատարած չէ: Բայց, կ'ըսէ թերթ մը, ան քաջածանօթ է պուլկար իրականութեան: Կը վայելէ թէ զինուորականներու վստահութիւնը եւ թէ քաղաքական դէմքերու բարեկամութիւնը: Զինուորական ամբողջ սերունդը զինքը կը յարգէ, բարձր գաղափար մը ունի եւ մէկ երկու տասնեակ տարիներ առաջ եղած է մերձակայ երկիրներու դեսպան: Շատ պարզ է, որ այս բոլորէն զատ ան պէտք ունեցած ըլլայ եւ կորով ու հեռատեսութիւն, քանի որ, զինքը նախընտրողները կամ թելադրողները շատ լաւ կերպով կ'ըմբռնեն թէ ներկայ պայմաններուն մէջ ջիղոտ ձեռք մը պէտք է ղեկին գլուխ, հակառակ այն իրողութեան, որ դահլիճը արդէն իսկ իր մէջ կը համրէ երեք կորովի զօրավարներ՝ անջատ պաշտօններէն:

Դահլիճին մէջ ուշագրաւ դէմք մըն է Զօր. Թ. Թոաէվ, Ֆիլիպէի պահակազօրքին երբեմնի հրամանատարը, որ, Պալքանեան պատերազմին գործակցած է հայկական զօրագունդին ու վերջերս մակեդոնական խռովութեան մը առթիւ կը ցուցնէր իր կարողը: Զօրավար Թոաէվ նախորդ դահլիճին մէջ ալ կը պահէր կրթական նախարարութիւնը: Քանի մը ամսուան իր գործունէութիւնը երկրին մէջ ստեղծեց խոր համակրանք ու վստահութիւն իր շուրջ, անխտիր ամէն դասակարգի մօտ: Մտաւոր բարձր պատրաստութիւն ունեցող, ուժգնօրէն կապուած գահին ու արժանացած ցարին խոր վստահութեան, խոհուն, համեստ ու կորովի, ան շատ կարճ ատենի մէջ ստեղծեց ուժեղ կապ մը իր ու բովանդակ ուսուցչութեան միջեւ, դպրոցներէն ներս ներարկելով նոր ոգի մը, առողջ, ազգային ու պետական: Մնալով այդ պաշտօնին վրայ, ան կ'ուզէ իրականացնել, կրթական գործին մէջ, հիմնական բարեփոխում մը՝ տալու համար երկրին վերանորոգիչ սերունդ մը: Կարելի է ըսել որ անիկա առանցքն է նաեւ զինուորական վարիչ տարրին:

Ներկայ դահլիճէն դուրս կը մնան նախկին վարչապետը Զօր. Փ. Զլաթէվ եւ ներքին նախարարը՝ Քոլէվ:

Դահլիճին մէջ մտած է, նաեւ, Գ. Թ. Քամուխարով, որ «Սլովօ» թերթին խմբագիրն է: Պահեստի բանակին ամէնէն գործօն ուժերէն մին: Մէկ երկու տարի առաջ, Մուշանովի դահլիճին օրով, երբ ձախ տարրերը երկրին մէջ սկսած էին կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ, Գ. Քամուխարով հրապարակային դասախօսութիւններ կը սարքէր այդ շարժման դէմ: Ցանքովի շարժման փայլուն օրերուն (տարի մը առաջ) միացաւ անոր, բայց պետական հարուածէն աւելի վերապահ դիրք մը ունէր:

Ուշագրաւ է, այս առթիւ, որ նոր վարչապետը, հազիւ լրացուցած իր ցանկը, յայտարարեց թէ նոր դահլիճը պիտի շարունակէ իր նախորդին արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնները նոյնութեամբ:

Այսինքն՝ ներքին կեանքին մէջ՝ ան պիտի մնայ մայիս 19ի հիմնական սկզբունքին վրայ,— կուսակցութիւններ չկան. ոչ ալ «շարժում» (Ցանքով): Բանակը կը մնայ իր պաշտօնին մէջ, թոյլ չտալով որ հոսանքներ կամ գիւղն (հողագործականներ) ու քաղաքը (Ցանքով) պայթեցնեն մեր երկիրը՝ իրար դէմ ճակատելով: Հաւասարապէս դէմ՝ թէ ծայրայեղ աջին, թէ ծայրայեղ ձախին: Գահն ու գահակալը պահել որպէս գերագոյն պետ:

Արտաքինը՝ մերձենալ Եուկոսլաւիոյ, որոշ ուղեգիծ չունենալ, ուխտերու մէջ չմտնել եւ մնալ Ազգ. ժողովի գծած սահմաններուն մէջ:

Թ. Դ. ԹԱԿԻՑ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Ուշացած՝ կամքէ անկախ պատճառներով)

Երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր հայութեան վարատական բեկորները տարեկան սգատօներով կ'ոգեկոչեն յիշատակը մեր այն մէկ միլիոն արենակիցներուն որոնց եղերական մահերգութիւնը մեր ցեղին պատմութեան ամէնէն ահաւոր եւ ամէնէն տարաժամ մէկ դրուագը կը կազմէ: Գարնանային այս դուարթ ապրիլը հայութեան համար սուգի ամիսն է: Այս ամսուան ընթացքին է որ ամենուրեք տեղի կ'ունենան յարգանքի եւ վերյիշումի արտայայտութիւնները:

Այսպէս, անցեալ երկուշաբթի առաւօտ, 22 ապրիլ, տեղի ունեցաւ Զ.Ռ.Մ.ի կազմակերպած այցը Անծանօթ Զինուորի դերեզմանին: Ժամը 9.30ին արդէն պատկառելի բազմութիւն մը հաւաքուած էր Մէթրօ Ժորժ Ե. կայարանին մօտ: Թափօրը, որուն կը մասնակցէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները, Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը եւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը իրենց դրօշներով, ուղղուեցան դէպի Յաղթական Կամար, ուր Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ դրուեցաւ փառաւոր ծաղկեպսակ մը «Պատերազմի Հայ Որբերու Միութեան» (Զ.Ռ.Մ.) անունով: Յետոյ այս թափօրը ուղղուեցաւ Հայոց եկեղեցին, ուր երկու զինուորական Միութեանց կողմէ նմանապէս ծաղկեպսակներ դրուեցան Հայ Անծանօթ Զինուորի արձանին առջեւ: Երեկոյին Սալ Կավոյի մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէսը կազմակերպութեամբ Զ.Ռ.Մ.ի: Խուռն բազմութիւն մը փութացած էր սրահը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները եռագոյն դրօշներով վերը բռնած էին բեմին երկու կողմերը: Օրուան նախագահ Գ. Ռուբէն Թագէոսեան, Հայկ. բանակի նախկին սպայ, հանդէսը բացուած յայտարարելով ժամը 21.15ին՝ հանդիսականները հրաւիրեց յոտնկայս մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգելու մեր անմահ զոհերուն յիշատակը: Նուագախումբը, բաղկացած Փարիզի պետական Երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, հնչեցուց Գլէքհովէնի մահերգը, որ յուզման ալիքներով ողողեց ամբողջ սրահը:

Ընկ. Հ. Ակոնայեան բեմ ելլելով խօսք առաւ Զ.Ռ.Միութեան կողմէ: «Քսան տարի առաջ մօտաւորապէս այս օրերուն, հայութեան գլխուն կը պայթէր այնպիսի ահաւոր փոթորիկ մը որպիսին որ եւ է ժողովուրդ չտեսաւ ժամանակակից պատմութեան մէջ: Ապրիլեան այս օրերուն է որ սկսան հայ մտաւորականութեան զանգուածային ձերբակալութիւնները, յանգելու համար ի վերջոյ մէկ միլիոն հայութեան կոտորածին: Ու ահա մըն ալ աւելցաւ մեր արդէն խճողուած տօնացոյցին վրայ եւ մենք տարին մէկ անգամ կը հաւաքուինք կատարելու համար յիշատակը մեր մեծ մեռելներուն: Մենք այսօր հաւաքուած ենք իր բարբարոսական եւ հրէշային հանգամանքով աննախընթաց դէպքի մը քսանամեակը տօնելու, մեր մօտաւոր անցեալին տխուր պատկերն անգամ մըն ալ անցընելու մեր յիշողութեան բովէն, անգամ մըն ալ վերյիշելու եւ զգալու համար այն ահաւոր աղէտը եւ արհաւիրքը զոր մեր մորթին վրայ եւ հոգիներուն մէջ կրեցինք, եւ մանաւանդ թաց պահելու, թարմացնելու համար վէրքը, որովհետեւ ինքզինքը այս տառապած ցեղին զաւակը նկատող ամէն անհատի կողմէ մոռացումը դաւաճանութիւն մը պիտի ըլլար ցեղին հաւաքական դատին հանդէպ: Ես այս սրահին մէջ կը ճանչնամ մայրեր, որոնք տեսան իրենց սիրելիներուն արիւնաթաթախ դիակները, ուրիշներ՝ որոնք ստիպուեցան իրենց սիրասուն զաւակները թողուլ գողգոթայի ճանապարհին երկայնքին: Ես կը ճանչնամ երիտասարդներ որոնք տեսան իրենց ծնողներուն իյնալը Թուրք խուժանին արիւնռուշ եաթաղանին տակ, որոնք իրենց աչքերով տեսան իրենց հարազատ մայրերուն ու քոյրերուն պղծ-

ծուխը։ Այս օրահին մէջ կան ազնիւ Հայուհիներ, որոնք ամբողջ դառնութիւնը քամեցին Թրքական բարբարոսութեան։ Բայց, ո՞ր մէկը յուել այն տարագիրներուն, որոնց կարելիութիւնը չընդունիր մարդկային երեւակայութիւնն անգամ։ Սակայն որքա՞ն փափուած ենք քսան տարուան ընթացքին։ Առաջին տարիներուն Հայորդիներուն սրտերէն կը զեղուր կսկիծի, արժանապատւութեան եւ վրէժխնդրութեան զգացումը։ Բայց հարց կուտամ թէ քանի՞ հոգիներ կը մնան իրենց ուխտին վրայ, քանի՞ հոգիներ արդեօք յարգեցին իրենց խոստումները։ Դժբախտաբար քսան տարուան ընթացքին ամոքուեցաւ վէրքը։ Մոռցուած է մեր ամենամեծ թշնամին։ Վա՜յ այն ժողովուրդին որ իր տառապանքը կը մոռնայ։

Ամերիկեան այս ազատոնին, երբ հաւաքուած ենք մեր ծնողներուն թանկագին յիշատակները տօնելու, կ'ուզենք գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար տեղի ունեցաւ այդ բոլորը։ Պէտք է գիտնանք որպէսզի դաս մը ըլլայ ապագային համար, որպէսզի մեր փորձառութիւնը ուղեցոյց ծառայէ յաջորդ սերունդներուն։ Ամէն առթիւ օրինակ կը բերենք Հրեաները։ Գիտենք թէ մօտաւորապէս 15 միլիոնի հասնող այս ժողովուրդը մեզ նման ցրուած է աշխարհի չորս հովերուն։ Թէպէտ ամէն ուր որ գտնուին, գրաւած են տնտեսական, քաղաքական, գիտական եւ այլ կանոնաւոր դիրքեր, սակայն այսօր եկած են այն եզրակացութեան թէ թափառականութենէ դէպի փրկութիւն միակ միջոցը հայրենիք մը ունենալն է։ Պարագան նոյն է մեզի՝ Հայերուս համար։ Թէպէտ մխիթարութիւն մըն է որ թափուած այնքան արիւնը արդիւնքի մը հասաւ, բայց եւ այնպէս դժբախտ պարագաներն այնպէս դասաւորուած են, որ մեր ժողովուրդին մէկ երրորդը ցրուած է այսօր երկրէն դուրս։ Վերջին հանգամանքը կը պարտինք այն իրողութեան որ երբ ընդհ. պատերազմը անակնկալօրէն ծագեցաւ, մեզ անպատրաստ գտաւ։ Հայրենակիցնե՛ր, պատրաստ ըլլանք դիմագրաւելու յաջորդ անակնկալներուն որոնք պիտի պայթին ուշ – կանուխ։ Հոս կանգ առաւ գաղութներու եւ յատկապէս Ֆրանսայի օրէ օր զօրաւորացող կացութեան վրայ, եւ եզրակացնելով շարունակեց — «Այս հեռաւոր մթագնող հորիզոնին առջեւ ամէն բանէ եւ ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունինք միանալու, միասնաբար զանգուած մը կազմելու։ Թէեւ մենք դժբախտ որբերս շատ կանուխ տեսանք կեանքը եւ յոռետես ըլլալու պատճառներ ունինք, բայց եւ այնպէս այն կտակը զոր ժառանգեցինք մեր նահատակ ծնողներէն, պարտք կը դնէ մեր վրայ այս յիշատակի երեկոյին առթիւ, կրկին ու կրկին համերաշխութեան հրաւէր կարդալ հիներուն թէ նորերուն, տարէցներուն թէ երիտասարդներուն, բոլորին, այլ մանաւանդ կուսակցութիւններուն։ Յանուն անցեալին՝ որ մեր մեռելներն են, յանուն ներկային՝ որ դուք եւ մենք ենք, եւ յանուն ապագային՝ որ մեզմէ վերջը գալիքներն են, կ'ըսենք. Ամէնքնի՛դ, միացէ՛ք»։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Գ. Սեդրակ Սասունի.— «Վերջացաւ քսան տարի եւ քսաներորդ տարեդարձն է որ կը տօնենք այն ահաւոր աղէտին որ մէկ միլիոն Հայութիւն գերեզման տարաւ, որ փշրեց Թրքահայ ժողովուրդին ողնայարը, նախ եւ առաջ դէպի մահ առաջնորդեց մտաւորական ընտրանին, այն ազնիւ եւ օգտաշէն փաղանգը որուն կեանքը եղած էր համակ նուիրում նոյն ժողովուրդի դատին համար։ Այս է մեր այսօրուան սուգը, սուգ՝ որ կը պատկանի բոլորիս։ Աւելի մեծ է սակայն հաւաքական հայութեան սուգը, որովհետեւ թշնամին մեզ հարուածեց իրբեւ հաւաքականութիւն, որուն չգտանք դիտութիւն։ Ո՞վ է սակայն պատասխանատուն, հարց մը որ կը տրուի յաճախ։ Քսան տարի յետոյ մենք պարտաւոր ենք դիտել այդ աղէտին պատճառները եւ քննել, որովհետեւ անկէ դասեր ունինք առնելիք, որովհետեւ պատմութիւնը դեռ չէ վերջացած, որովհետեւ վաղն ալ հայ ժողովուրդը կրնայ գտնուիլ նոյն պարագաներուն առջեւ։ Մեր մտաւորականութեան մէկ մասը կ'ըսէ — Եթէ Եւրոպացիներու վրայ յոյս դրած չըլլայինք, եթէ Թուրքերու հետ լեզու գտած ըլլայինք՝ չէինք ջարդուեր։ Ես չեմ ուզեր անդրադառնալ «եթէ»ներուն, որոնց շարքը կարելի է երկարել եւ որոնց պատասխանը տուած է արդէն պատմութիւնը։ Իմ կարծիքով աղէտի միակ պատճառը պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ, որ հայ ժողովուրդը վերածնունդի երկունքէ մը բռնուած էր։ ԺԹ. դարու սկիզբէն ի վեր այդ շարժումը յարաճուն կերպով կը զարգանար այնպիսի ուժգնութեամբ որ անկարելի էր որ չյանգէր անկախութեան։ Միւս կողմէ մենք սորված էինք ըսել, — «Հիւանդ մարդը», հիւանդ Թուրքիան։ Պէտք է գիտնալ որ որքան ալ օսմանեան կայսրութիւնը երեւութապէս դէպի քայքայում դիմէր, այդ քայքայման զուգընթաց կը զարգանար նաեւ ուրիշ շարժում մը, Միտհատեան շարժումը, Երիտասարդ Թուրքերու շարժումը որ կը պատրաստէին Թրքական վերածնութիւնը։ Իթթիհատական եւ նոյն իսկ քէմալական վերջին շարժումները 60ական եւ անկէ ալ առաջ սկսող շարժումներուն վերջին օղակները կը հանդիսանային։ Արդ, հայկ. եւ թրքական երկու վերածնունդները պիտի գային զարնուելու իրարու եւ անով պիտի գտնէր Թուրքիոհայ յաւերժութիւնն իր լուծումը։ Եւ պատահեցաւ անխուսափելին։ Եւ սակայն Թուրքը չհասաւ իր նպատակին, վասն զի նախ հայ ժողովուրդը պայքարով եւ արիւնով ստեղծեց Հայաստան մը որ առաջին պատուանդանը կը հանդիսանայ հայութեան ապագայ երազներուն իրականացման համար, յետոյ՝ այսօրուան Սփիւռքի 700.000 հայութիւնը ուրիշ պատուանդան մը կը կազմէ անոր արդար դատին հետապնդման համար։ Ընկճուած չենք, Հայրենակիցներ, բայց եթէ վաղը պատմութիւնը կրկին բանայ իր փակագիծը, ես կը վախնամ որ մեզի պիտի պակսի այն որ ամէնէն աւելի անհրաժեշտ է — ազգային միացեալ ճակատը։ Կու կ'ուզեմ զանազան կուսակցութեանց եւ ազգային ու մշակութային կազմակերպութեանց որպէսզի միանան։ Միանանք, այս կերպով է որ ապրելեան զոհերուն հանդէպ հայ ժողովուրդը իր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլայ»։

Մափերու մէջ բեմ ելլելով խօսք առաւ նաեւ Հայր Սահակ Տէր – Մովսէսեան, Սեփօն Մուրատեան վարժարանի տեսուչը, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Հայկական ողբերգութիւնը կը սկսի Պերլինի վաւերագրէն եւ այն օրէն մինչեւ այսօր պատմական դէպքերը ցոյց տուին որ մենք, Հայերս, դիւանագիտական հաշիւներէ անտեղեակ, հրապուրուած ազատութեան եւ անկախութեան գեղեցիկ խօսքերէն, չկրցանք կշռել եւրոպական միջամտութեան արժէքը որ հիմնուած էր ոչ թէ մարդասիրական այլ զուտ քաղաքական նուաճողական ձգտումներու վրայ. Արեւելեան միամիտ ժողովուրդի մը դժբախտութիւնը չափազանցելով։ Այս մասին մեզի շատ դաս ու թելադրանք կայ առնելիք պատմութենէն, բայց կը բաւականանամ մատնանշելով որ անոնց ամէնէն հիմնականը իմացական ու գիտական պատրաստութեան անհրաժեշտութիւնն է։ Այսօրուան ու վաղուան հայութիւնը պէտք է պատրաստուի ուսմամբ ու գիտութեամբ։ Անհրաժեշտ զարգացումը տալ նախ ազգային գետնի վրայ եւ յետոյ եւրոպական դաստիարակութեամբ լրացնել զայն։ Մինչեւ հայ ժողովուրդին այս կրկնակ զարգացումը չյորդի, ան պիտի շարունակէ սայթաքիլ։ Այսօր 700.000 Հայութիւն կը հաշուենք գաղութներու մէջ, սակայն գիտնանք որ թիւերը խաբուսիկ են։ Քանի՞ Հայեր կան որ ինկած արժանի են իրենց կոչման, համատարած իրենց պապենական աւանդութեան, փարած իրենց լեզուին։ Հայ ժողովուրդը ունեցած է անգնահատելի առաքինութիւններ, դիմացած է յաղթել մեծամեծ դժուարութիւններու, սակայն՝ իր հողին վրայ։ Այսօր կացութիւնը տարբեր է, մեր ոտքերուն տակ չունինք հայրենի հող, մեր աւանդութիւններն ու երգերը եւ լեզուն հետզհետէ կը կորսուին լայնածաւալ քաղաքակրթութեանց յորձանքին մէջ։ Եթէ շարունակուի այսպէս, մեզ համար պիտի կորսուին հայ ազգը, հայ հայրենիքը եւ հայ կրօնքը։ Մեր մէկ միլիոն նահատակները հայրենիքի եւ կրօնքի սիրոյն համար մեռան։ Եղբա՛յր, անոնց ճամբայէն՝ կը նշանակէ մեռնիլ, ուրանալ զանոնք։ Գործն է որ կը պատուէ յիշատակը ննջեցեալներուն։ Պէտք է ընէք ձեր ուխտը այս օրուան մեկնելէ առաջ։ Պիտի չմեկնինք առանց մեր միտքը դնելու թէ պէտք է կերտենք բարոյական եւ մշակութային հայրենիք մը։ Եթէ չունենանք այս գիտակցութիւնը, կը նշանակէ թէ չենք կրցած ըմբռնել թէ ինչ եղած է մեռելներու կամքը։ Հայկ. անհամերաշխութիւնը առած է կարգ անցած է։ Ինչո՞ւ չկան հոս բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, վասնզի չեն գիտցեր մոռնալ իրենց հատուածական վէճերը։ Ահա կէտ մը որ ամէնէն ցաւոտ կողմն է հայկական ներկայ իրականութեան։

Ամէնէն վերջ նախագահը, իբրեւ զինուորական, իր խօսքն ուղղելով ներկաներուն, ըսաւ թէ անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրութիւն դարձնել ֆիզիքական զարգացման եւ յատուկ կերպով հոգ տանիլ որ հայ ծնողները ունենան սկաուտական կրթութեան, որ նախադուռն է զինուորականութեան, փակուած յայտարարեց հանդէսը, ժամը 11.50ին։

⁂ Գեղարուեստական մասը պատրաստուած էր խնամքով եւ նուրբ ճաշակով։

Արտասանեցին՝ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, Վահան Թէքէեանի «Որբերու ձեռքը» եւ «Կենդանութիւն հայկականը» խորունկ եւ գիտակից արուեստով մը եւ Գ. Ե. Գրիգորեան, «Դերենիկը», Վարուժանէն, զգայուն շեշտերով։ Արտասանեց նաեւ սկաուտ Ճիզմէճեան։

Տիկին Ա. Պարթեւեան (ջութակ) նուագախումբի ընկերակցութեամբ նուագեց ա) Պախի՝ Adagio du Concerto en mi եւ բ) Հէնտէլի՝ Largo de la Sonate en ré կտորները։ Անոր նուագածութիւնը ունի հնչականութիւն եւ յստակութիւն, բայց պիտի նախընտրէինք լսել զինքը Ա. Պարթեւեանի Հա՛յրիկ, հա՛յրիկով։

Գ. Ց. Մարտիկեան երգեց Կռունկը եւ Հայաստանը գեղեցիկ եւ զգայուն ձայնով մը։

Օր. Նէլլի Կօթէլ (թաւջութակ) նուագեց Ա. Պարթեւեանի Poèmeը եւ «Զէյթունի հերոսին մահը»։ Այս ճարտար թաւջութակահարուհին որ միշտ մասնակցած է մեր Ազգային ազգահանդէսներուն, իրագործած է այսպէս հայկական կտորներուն ներքին կշռոյթը։ Վերջին կտորին արտադրումը եղաւ յուզիչ իր պարզութեան մէջ։

Mr. Pfeiffer cor anglaisով նուագեց, ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի, Արա Պարթեւեանի Յարութեան շարականը եւ Առաւօտածագ մեղեդին, ղեկավարութեամբ հեղինակին։

Արա Պարթեւեան գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է արժէքաւորելու մեր հոգեւոր երգերը, զանոնք ենթարկելով արեւմտեան արուեստի կանոններուն, պահելով հայկական երաժշտութեան հարազատ ոգին։ Անոր ժուժկալ ներդաշնակութիւնը համապատասխան է այդ երկու կրօնական մեղեդիներու իմաստին։

Գ. Pfeiffer նուագեց զանոնք մաքուր արտայայտութեամբ եւ խորունկ հասկացողութեամբ։

Ց. ԱՆԱՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լուրեր Լիոնէն

—o—

ԼԻՈՆ, (Ցառաջ) — Մարսէյլի սկաուտները գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էին այցելելու կեդր. Ֆրանսայի իրենց եղբայրներուն։ Այս առթիւ Գ. Թադայեատարանին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, սիրուն խաղարկութիւններով, — սկաուտական երեկոյ, հանդարտական պարեր, ծովային տարազներ, խափշիկեան պարեր, դրօշակով խօսակցութիւններ եւն.։ Մեր Լիոնի սկաուտները սորվելիք շատ բաներ ունին Մարսէյլի իրենց ընկերներէն։ Դժբախտաբար գաղութը լաւ չհասկնալով չկրցաւ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը։ Երկու օրուան ճաշկերոյթի յայտարարութիւնը եթէ չըլլար ոչ ոք պիտի իմանար սկաուտներուն գալն ու երթալը։

⁂ Քանի մը շաբաթէ ի վեր կը կարդանք ազդ մը թէ մեծ եղեռնի առթիւ պատրաստուած շարժանկար մը պիտի ներկայացուի Ապրիլ 22ին, Լիոնի սինէմաներէն մէկուն մէջ։ Այս այն շարժանկարն է որ պատրաստուած էր Ամերիկայի մէջ եւ կը ներկայացնէր հայկական ջարդերը, Թուրք ոստիկաններուն եւ ժողովուրդին բարբարոսութիւնները անօգ ու անօգնական աքսորի կարաւաններուն վրայ։ Ձախող հասատաք եթէ բանի որ այս անգամ Թուրքին դերը կատարած են մեր հայրենի խմատակները։ Աւելորդ է անուններ յիշել։ Սինէմայի տնօրէնութեան լուր տրուած է թէ երբ ֆիլմը ներկայացուի, կռիւ պիտի պատահի, արիւնահեղ պիտի պայթի եւն.։ Դիմում եղած է նաեւ նահանգապետութեան եւ որպէսզի անդորրութիւնը չխանգարուի, տնօրէնութիւնը վերջին պահուն մերժած է սրահը տրամադրել։

⁂ Նիւ Եորքի մեր երկու ընկերներուն պատժին մեղմացումը մեծ ախորժ պատճառեց ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։ Դաշնակցութեան հակառակորդները պատրաստուած էին ուրախութեան հրթիռներ արձակելու, բայց իրենց սարքած խնջոյքները ջուրը ինկան։

⁂ Ինքնութեան թուղթերու փոփոխութիւնը սովորական կերպով կը շարունակուի։ Շատերուն կուտան նորերը, 6—9 ամսու պայմանաժամով։

Մէկ երկու շաբաթէ ի վեր գործազրկութիւնը կանգ է առած, բայց ամէն մարդ վախի մէջ է։ Վերջին շաբաթներու անգործութեան նուազումը քիչ մը յուսախաբութիւն բերած է։ Եթէ այս վիճակը շարունակուի, շատ մը դժբախտութեանց աղբիւրներ ինքնին կը գոցուին։

Մ. Տ. Պետրոսեան

60 ՀԱԶԱՐ ԽՆԴՐԱԳԻՐ ՏՐՈՒԱԾ Է Ի ՆՊԱՍՏ

Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

—o—

*Ամերիկեան թերթերէ կը քաղենք հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները, ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի մահապատժի փոխո*խութեան մասին.—

Ինչպէս կը հաղորդէ *Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն*, Նիւ Եորքի Նահանգի կառավարիչը Հէրպըրթ Լեհմըն որոշած է փոխել ծանօթ դատավճիռը նախաեալ պատժապարտութեամբ։

«Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան ամբաստանուած էին ուրիշ ութ հոգիի հետ միասին։

«Ամբաստանեալներէն ինը դատի յանձնուած եւ դատուած էին միասին։ Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան մահուան էին դատապարտուած առաջին կարգի ոճիրի համար։

«Միւս ութը, թէեւ առաջին կարգի ոճիրով ամբաստանուած, դատապարտուած են մարդասպանութեան համար։ Դատախազութեան տեսակէտը եղած է այն, որ բոլոր ամբաստանեալները մասնակցած են արքեպիսկոպոսի սպանութեան կանխամտածուած ծրագրով, դաւադրութեամբ կամ ընդհանուր համաձայնութեամբ։

Այս «չափազանց արտակարգ պարագաներու» հիման վրայ, կառավարիչ Հէրպըրթ Լեհմըն տուած է մահապատժի փոփոխութեան իր վճիռը։

Մահապատժի փոփոխութեան համար **60** հազարէ աւելի խնդրագիրներ ուղղուած էին կառավարիչ Հ. Լեհմընի։

Դիմում կատարողներուն մէջ եղած են բազմաթիւ ականաւոր Ամերիկացիներ եւ Հայեր։

Ինչպէս գրած էինք, դատավճռի փոփոխութեան համար կառավարիչ Հ. Լեհմընի դիմած են նաեւ Նիւ Եորքի մէջ գտնուող ութը անդամներ այն երդուեալ ատեանի (*ժիւրի*), որ անցեալ յուլիսին դատեց եւ դատապարտեց Մ. Լէյլէկեանը, Ն. Սարգիսեանը եւ մեր միւս ութ ընկերները։

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— «*Հայրենիք*»ի խմբագրութիւնը ամէն օր կը ստանայ պատգամներ բազմաթիւ նամակագիրներու եւ նամակներու, որոնցմով մեր ընկերներն ու հայրենակիցները Միացեալ Նահանգներու բոլոր ծայրերէն իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Նիւ Եորքի Նահանգապետ Հէրպըրթ Լեհմընի, իր արձակած արդար վճռին համար։

ԵՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Ինչպէս յայտնի է ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի գործի վերաքննութեան համար Ալպընիի վճռաբեկ ատեանին դիմումի հետ միաժամանակ դիմում կատարուած է Նիւ Եորքի Վճռաբեկ Ատեանին՝ վերաքննելու միւս եօթ ընկերներու դատը։

Այդ դատի ունկնդրութիւն – փաստաբանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նիւ Եորքի Վճռաբեկ Ատեանին առջեւ Ապրիլ 23ին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

UN RUSSE RETROUVE SON PAYS, Par Boris Wartanoff. Editions Tallandier. 1935. Prix 12 francs. (*Հայ երիտասարդի մը պատմութիւնները Ռ. Միութեան, Կովկասի եւ Հայաստանի մասին։ Պիտի խօսինք առանձին*)։

INUSPUAS — ANUSNAVAN (*Համաձայն Վանի սեպագիր արձանագրութեանց*) Գրեց՝ Արշակ Սաֆրաստեան (*անգլիերէն*)։ 14 էջնոց խիտ գրքոյկ մը, որ պատմական փաստերով կ'ապացուցանէ թէ Խորենացիի յիշած Անուշաւան Սօսանուէրը իրական դէմք մըն է, եւ ոչ թէ մտացածին։ Հասցէ — «Massis», 71, Haverstock Hill, London. N. W. 3.

«ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՄԱՍԻՍ» Թիւ 7. «Իշու մը Յիշատակարանը» (կոմսուհի Սեկիւր) եւ «Փոքրիկ յըտեսը» (կոմսուհի Ամիսիս)։ Գին 10 լէյ։ Հասցէ — Bld. Maria թիւ 8, Bucarest (Roumanie).

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԷՊԷ ՄԸ)

=•·o=

Քաղաքին որ կողմը որ կ'երթար, ոչ, աս չէր փնտռածը, այդ քաղաքը այլեւս բոց չէր տար իր աչքերուն, ներսը պարապ մը կը մնար։

Հոդ կեանքը կեցած էր։

Կեանքը կենալ չի գիտեր։

Միօրինակութիւնը, մամուկի բոյնին պէս իր թելերուն փաթթած քաղաքը, իրենց տափակութեան վարժուած մարդիկ, կը քալէին ու կը դառնային բաղնիքի ձիերուն պէս։

Գեղեցիկը, գեղեցիկին զգացումը ու երազը իրենց իմաստը կորսնցուցած բաներ, կեցածը արդէն բան չէր, ան ալ երթալով կը ողողէր, կը պղտորէր չհասնելու աստիճան։ Վերան նայող անգամ չկար, գեղեցիկը աչքէ ինկած բան մը, ոչնչութիւն մը։

Քանի կը մօտենար մարդոց, քաշուած, անկիւն մը քաշուած կեանքին կը բաղձար, արտաքը կ'ուզէր, որովհետեւ, որքան կը մօտենար կեանքին, գերեզմանի մէջ ինկածի տպաւորութիւնը կ'ունենար։

Ու, լուռ անկիւնները կը քալէին դէմքը, հոն, ուր իրեն նման տղաքը իրենց սիրտը կը բանային, կրնային խօսիլ ու երգել իրենց երգը։

Այս բանը ինքնիրմով կը կատարուէր։

Շուքերուն մէջ, ծառերու հանդարտիկ ու կանանչ շուքերուն տակ նստած, արեւով ողողուած տեսարանը կը տեսնէր աւելի յստակ, որովհետեւ, խաղաղութեան մէջ միայն աչքերը կը բացուէին արեւի պէս։

Ու չէր հասկնար երբեմն, ինչպէ՞ս սիրտը պատռելու աստիճան լալ կ'ուզէր, առեն կուգար որ ձեռքի գիրքը աչքերուն առջեւ, կը մնար վայրկեաններով։ Այս պահուն շրթունքները ուժով ուժով կը խածնէր, իրմէ հարիւր անգամ զօրաւոր բան մը խեղդել պէս կ'ընէր դէմքը։ Այլեւս գիրքին հետ կռիւ մըն էր տարօրինակ։ Գիրքին շինած պատկերներուն յանձնուած, բռնուած անոնցմէ, կռիւ հակայի, կռիւ կեանքերու։

Իր մտածումները լոյսի պէս կը մարէին։ Կեանքի ի՞նչ երազներ, որոնք կը մնային իր ներսը արգիլուած աղտուզի նման։ Կեանքին հետ խաղալու պէս բան մը ու, առնել մը ի վեր թէեւ վարժուած էր կրել, քաշկռտել իր բոլոր յուզումները, բայց անոնք ժամանակին երբ այնքան ծանրացած, աշխարհներու խորունկութիւնը ունեցող տագնապ մը սկսած էր ներսը, կը տառապէր ուրիշներուն հետ։ Որովհետեւ, իրենց բոլոր յոյսերով, սիրտերը բոլոր փափաքներով բանտարկուած, այս տխուր միջավայրին մէջ՝ խենթեցած, խենթեցած, իրենց հայրենիքը կը փնտռէին։ Որովհետեւ, հոգիները ամէն օր այս երկինքին տակ տեսակ մը անձնապահութիւն կը զգան, իրենցմէ ամէն օր բան մը կը փախի, կը կորսնցնեն իրենց խաղաղութիւնը, հոգիներու խոյանքը։

Ասոր համար է որ շուտ կը բռնկին մարդոց աչքերը այդ երկինքին տակ։ Անոնք իրենց հոգիներու երկինքը կը փնտռեն։

Պէտք է ապրիլ Արեւելքի մէջ, այս մարդոց քովիկը, հասկնալու համար թէ՝ ինչպէ՞ս կը տառապին հոգիները։ Կեանքը անոնց համար թափառցիկ, թրթռուն շղարշով ծածկուած կենը, չեն կրնար մօտենալ, կը դողան կեանքին դէմ։ Վա՜յ անոր որ կը դպի անոր։ Մահը քովիկն է. ամէն դի է մահը։

Ի՞նչ են ուրեմն այն բաները որոնք մարդուն երազել կուտան, կը տանին մարդը իր սէրերուն։ Ասոր համար ամէն հեղ կը պոռար Վահան, «մարդ եղիր ու գիտցիր աս կեանքին»։

Մանաւանդ մոռնալիք բան չէր, երբ կը մտածէր որ, աղւոր, տաքուկ ծաղիկներու պէս կը թոռմէին մատաղ տղաքը, կը մեռնէին իրենց երազներուն հետ։ Առանց իրենց բերանը բանալու, արցունքը աչքերուն մէջ, կը մեռնէին այս երեք տղաքը։ Անոնք սրտով գինով, կեանքով գինով կ'անցընէին գիշերները։ Իրենց երազները մարդկային սրտի անուշ գինովութիւն մը, գիշերը կը ծածկէ իր մթութեան մէջ, խաւարը իր գերեզմաններուն մէջ կը թաղէ, ու ամէն առտու, այգուն, այս տղաքը իրենց սրտին գերեզմանը կոխկռտելով, ուրիշ նոր երազներու գերեզմանը կը պատրաստեն։

Երազ, երազ, երազ, խառնուած մտածումներուն, մինչ գեղեցիկ, քիչ մը աւելի ճառագայթող, աւելի տաք, կուգան ու կ'երթան՝ տրտում, տրտում, տրտում։

Ամէն օր այս է կեանքը, տեսակ մը մղձաւանջ՝ որ ձմրան գիշերներու նման կը խորունկնայ, տրտմութիւններուն ծանրութիւնը կ'առնէ։

Այս տղոց կեանքը ամէն օր անդունդի մը յատակը կ'իջնէ, եւ ամէն օր այդ անդունդը աւելի կը մեծնայ, կը բացուի։

Ամէն բան պէտք էր մեռնէր այս երկրին մէջ, ամէն շարժում պէտք էր անշարժութեան դատապարտուէր։ Միայն տունը սրտին, կը մնար սրտին մէջ։ Թռչուն մը որ ոսկի վանդակին մէջ, կարօտովը նայի ու չերգէր լողալ կապոյտին մէջ, կը նայի երկինքին, կը մնայ բանտարկեալը վանդակին։

Երեւակայեցէք աղբիւր մը, որուն ջուրերը կը հոսին արեւին տակ, այնքան վճիտ, մաքուր, լոյսի պէս թափանցիկ, ու մարդ չի կրնար մօտենալ, խմելու համար հաճոյքով, մարդու մը կատարեալ հաճոյքով... Այս էր կեանքը այս քաղաքին... այս երկրին։

Ալ ի՞նչ կը սպասենք քաղաքէ մը, որուն բոլոր ճամբաները գերեզմաններու վրայ կը յանգին։

Մանաւանդ, Վահան չէր կրնար մոռնալ իրենց դրացի տղան, տղուր Արամը, խելացի, խելացի, պզտիկ Աստուծոյ մը պէս խելացի, երբ բաղմանուած գաւռն արտերուն մէջ, քաղաքէն քիչ հեռու։

Պատկերը աչքերէն չէր սրբուեր։ Անկողնին վրայ երկնցած, իր հոգին խաղաղութիւնովը բանդակուած արձան մը։ Երիտասարդութիւնը, անոր մաքուր երեսին վրայ կը պահէր դեռ իր կաղապարը։

Կը յիշէր դեռ։ Երբ ծնկեցաւ անոր վրայ, աւելի մօտէն տեսնելու համար մեռելի մը տարօրինակ վայրկեանները, կռիւ մըն էր կատարուածը։ Կեանքին ու մահուան կռիւին առջեւն էր։ Կեանքին դիմադրութիւնը։ Ու արիւնոտ կռիւ մտածեց սարսափով։

Ուրիշներն ալ իրեն պէս տրտմութիւն մը ունէին։ Այս պահուս իր բարեկամին նայող բոլոր դէմքերուն վիշտը կը տեսնէր, ամպի պէս թանձրացած, կը տեսնէր անոնց սրտերուն գալարումը, ու քիչ մը աւելի ծռելով այս չարչարուած դիակին վրայ, ըսաւ.— «Սուրբերը...»։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

Հրեաները խաղաքացի չեն կրնար ըլլալ

Գերմանիոյ մէջ նոր օրէնք մը կը մշակուի, որուն համաձայն պէտք է Գերմանացի ծնած ըլլալ, քաղաքացի դառնալու համար։ Քաղաքացի դառնալու իրաւունքը վարչական գործողութենէ մը չպիտի բխի, այլ պիտի ապացուցանէ թէ ան որ այդ իրաւունքը ունի, նուիրուած է գերման ժողովուրդին եւ պետութեան ծառայութեան։ Համաձայն ազգային – ընկերվարական (հիթլերական) ծրագրին հիմնական սկզբունքներուն, քաղաքացիական իրաւունքէ պիտի զրկուին ոչ – արիականները։

Այս իմաստով յայտարարութիւններ ըրաւ Փրուսիոյ Ներքին Նախարարը, Ֆրիք, մշակուած նոր օրէնսդրութեան առթիւ։ Եւ ճշդեց թէ՝ քաղաքացիի յատկութիւնը գերագոյն պատիւը պիտի ըլլայ, լայնօրէն բանալով հանրային եւ պետական պաշտօններու դուռները։ Միայն գերման քաղաքացին իրաւունք եւ պատիւ պիտի ունենայ պաշտպանելու երկիրը եւ քուէ տալու։ Քաղաքացի դարձած ատեն, մարդիկ հանդիսաւոր երդում պիտի ընեն պետութեան եւ անոր Առաջնորդին։

Այս առթիւ յիշենք թէ հիթլերական հանգանակին 4րդ յօդուածը կը յայտարարէ — «Գերման պետութեան քաղաքացի կրնայ ըլլալ միայն ան որ գերմանական արիւն կը կրէ, առանց կրօնի խտրութեան։ Հետեւաբար, Հրեայ մը չի կրնար գերման քաղաքացի դառնալ»։

⁂ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Ներքին Նախարարին հրամանով, այսուհետեւ Հրեաները չպիտի կրնան գերմանական դրօշ, մանաւանդ կեռ խաչի դրօշը պարզել։ Արգելքը կը վերաբերի թէ մասնաւոր տուներու եւ թէ առեւտրական հաստատութեանց։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԶԱՆՏԱՐԱՆԻ (Իրան) երկրաշարժին հետեւանքով, որ սկսաւ ապրիլ 12ին եւ յաջորդաբար շարունակուեցաւ երկու շաբաթ, 28 գիւղեր կործանած եւ 500 հոգի մեռած են։ Վիրաւորներուն թիւը շատ աւելի մեծ է։

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ, նկատելով որ Թուրքիոյ կիները արդէն հասած են իրենց նպատակին, կատարեալ հաւասարութիւն կը վայելեն եւ անդամ են Հալէի։ Այս որոշումը շատոնց տրուած էր, բայց յետաձգուեցաւ, որպէսզի Թրքուհիներու Միութիւնը կարենայ ընդունիլ կիներու միջազգային համագումարին անդամուհիները։

Այս վերջիններէն 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը Պոլսէն ենկերի երթալով, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Աթաթիւրքի կողմէ, եւ իր հիացումը յայտնեց անոր կատարած գործերուն համար։

ՄԱՆՋՈՒՐԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ Թոքիօ այցելելով, փառաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ ճափոնական կառավարութեան կողմէ, որ կնքահայրն է նոր պետութեան։ Երկու կայսրերը սիրալիր հեռագիրներ փոխանակեցին։

ՄԱՅԻՍ 4ԻՆ խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի Վենետիկի մէջ, պատրաստելու համար դանուբեան պետութեանց խորհրդաժողովը, որ յետաձգուած է յունիսին եւ որուն պիտի մասնակցին 9 երկիրներ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆՑ նախարարը գաղտնի հրահանգներ հաղորդած է մամուլին, որպէսզի առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկներու մասին լուրեր հրատարակած ատեն, այն տպաւորութիւնը չձգեն թէ երկրին տնտեսական կացութիւնը ծանր է եւ կամ գաղտնի ոյժառազինութիւններ կը կատարուին։

«ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԱՐԻՆ» փակուեցաւ կիրակի օր, Պապին հանդիսաւոր օրհնութեամբ, որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ կարտինալներ եւ եպիսկոպոսներ։ Եռօրեայ արարողութիւններն ալ փակուեցան Լուրտի մէջ, ուր քառասուն վայրկեան քարոզ խօսեցաւ պապական նուիրակը, 250,000 ունկնդիրներու առջեւ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՎՈԼԿԱ, 400 մղոն երկայնութեամբ ջրանցք մը շինելու ծրագիրը կ'ուսումնասիրուի խորհրդային իշխանութեան կողմէ։ Այս ջրանցքով մայրաքաղաքը պիտի կապուի Կասպից ծովուն հետ, ուր կը թափի Վոլկան։ Այդ պարագային Մոսկուան նաւահանգիստ մը պիտի դառնայ։ Տասնեակ հազարաւոր դատապարտեալներ պիտի գործածուին շինութեանց համար։

16 *ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԸ*, Անտէ Պէրթէլէմի, որ կը փնտռուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, ձերբակալուեցաւ իր ազգականներուն միջոցաւ։ Տղան սպաննած էր տունին սպասուհին եւ հոգը 3000 փրանքը գողնալով փախած դէպի Սթրազպուրկ։ Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ քանի մը զաւար գինի խմած, յետոյ փորձած էր համբուրել սպասուհին, մէջքէն բռնելով, բայց աղջիկը, որ 36 տարեկան է, երկու ապտակ իջեցուց։ Ասոր վրայ հոգը ատրճանակը առնելով, կրակած եւ սպաննած է։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի ընդհանուր վերնայարկը։

ՄԱՅԻՍ 28ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Մայիս 25ին ՓԼԷԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼի սրահին մէջ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՅԻՍ 12Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ԺԱՄԸ 4ԷՆ 12

Victor - Hugoի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

46 bis, Rue Saint Didier. Paris (16)

Métro: Boissière եւ **Trocadero**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։
երգ, պար եւ սիրուն անակնկալներ սիրուած եւ կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Հանելի Jazz եւ ճաշակելի պիւֆէ։

Մուտք.— Այրերու՝ 7.50 Ֆրանք, կանանց՝ 5 Ֆրանք։

ՊԸՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ

Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր նուագ — ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 Ֆր.։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

1 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՍԱԼ – ԺԷՕԿՐԱՖԻ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏՕՆԱՏԱՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30։ — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։
խորհուրդներ կը տրուին բնէնութեան թուղթերու վերանորոգման համար։

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով։ Ցարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն։ Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆոն։ Երեք խոշոր բաժիններ։ Ամբողջէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով։ Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ։ Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արաքսին, 9. Rue Papillon. *Փարիզ, հեռաձայն* Prov. 49-34.

ՄԱՈՒՇԼԷՃԻՆԵՐՈՒ ՌՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անգուգական ճերմակեղէններ, Peau d'Ange, գօմպինէզոն, շապիկներ, վարտիքներ, շըմիզիէներ, շըմիզ Lacoste եւյն. եւյն.։
կը ծախենք անմրցելի գիներով։

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառանիշ «ELDAY», Մասնագէտ նորաձեւիչներ.

104, Rue Réaumur. Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը)։
Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով, եթէ կանխավճար մը տրուի։

ՀԱՅ ՄԱՌՇԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

TRICOT KÉBABDJIANի ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

14. Rue de Tracy. Paris (2) մէթրօ՝ St. Denis

Articles de Saison

ԲԱՐՁՐ ՈՐԱԿ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ՁՐԱՆՔՕ
ՍՓՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՑԱՆՁՆՈՒՄ

ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի գործարանէն

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ի Ուրբաթ գիշերէն մինչեւ Մայիս 9ի գիշերը Casino - Eldorado*ի մէջ, պիտի կատարէ Ֆաքիրական իր հետաքրքրաշարժ փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են։*

Նիս բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար։

Հայկական ճաշարանը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Odéon եւ St. Michel *Հեռաձայն* **Danton: 58-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՆՈՒԷՐԱՀԱՆԳԱՆԱԿԻ? — ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՆՄԱՐԱՆՍԻ, Թոռուն — 35:
ԿԼՕՐԻԷՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հ. Քըր — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուրծ — 941:
ՓԻԻԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Նիկ — 35:
ՇԱԹԻՅԵՈՆ, Սթան — 35:
ԼԸ ՊՈՒՐԺԷ, Եփրեմ — 70:
ԼԻՈՆ, Գործ — 500:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 257:
ՍԷՆ ՔԼՕՏ, Թուս — 80:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Սողոմ — 140:
ՖՐԷԺԻՒՍ ՓԼԱԺ, Երամ — 50:
ՊՕՆՏԻ, Ե. Պալ — 50:
ԼԱ ՎԻԼՏԻԷՕ, Տօն — 35:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ամիր — 140:
ՓԱՐԻԶ (9), Ե. Հայր — 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ — 362.50:
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 35:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ. — 35:
ՓԱՀԼԷՎԻ, Խ. Լաւ — 200:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գասպ — 70:
ՎՕԿԼԻԻԶ, Մանկ — 35:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Տիկ. Զ — 50:
ՇԱՍ, Մ. Թոր — 50:
ՆԻՍ, Գ. Թ. — 70:
ԱՐՔԸԷՕՅԼ, Եմ — 35:
ՔԱԶՈՒՊՈՆ, Ա. Պ. — 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ — 120:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Զ — 35:
ԼԸ ՔՐԷԶՕ, Ե. Ա. — 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ — 175:
ԼԱ ՄԱՄՊՐՈՆ, Մարկ — 35:
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Գ. Կ — 70
ՍԷՆ ՓՐԻՍԹ, Մ. Շիր — 70:
ԼԸ ՓՈՆԹԷ, Թ. Մաս — 35:
ՆԻՍ, Բ. Գ. — 35:
ԼԱՆԸՍԹԵՐ, Կ. Ալ — 35:
ՍԱՐՍԷԼ, Օր. Մ. Օսմ — 35:
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Գրիգ — 35:
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ե. Զ — 35:
ՎԻՎԻԷ, Քաջկ — 35:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ — 50:
ԼԻՈՆ, Գործ — 742.20:
ՄՈՆՓԷԼԻ, Ճօհ — 35:
ՆԱՆԹԵՐ, Մ. Թոր — 50:
ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆ, Ա. Վարդ — 120:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են —

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 843, 334, 859, 1085, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 394, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1664, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 480, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ։ Դիմել Տիկին Պէտրոսեան Համամճեան, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ԳԱՑԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *Թարմ*, բնական անխառն խաղողի ջիւթով, երաշխաւորուած է ցիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Ségur. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

M.M. H. Kharchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարսի Բեռնա գիւղացի Մարգարեանց Սրապ՝ 30 տարեկան, եւ Իգնատ 27 տարեկան, հօր անունը Մանուկ, մօրը՝ Շուշան, մեծ եղբօր՝ Սարգիս, մեծ հօր՝ Թադոս, մեծ մօր՝ Սառա։ 1920 – 1922ին Պէշիկթաշի կայանն էին, անկէ վերջ Թուսերուն հետ եկած են Փարիզ ուսանելու, որմէ վերջ լուր չկայ։ Կը խնդրուի իմացնել

Պ. Սարգիս Արքահամեանի, 97. Ave. Bobigny. Noisy-le-Sec, Seine.

Լուր տուողին երեք ամսուան Յառաջ նուէր։ Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի հայ թերթերէն։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ նրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ընթրիքը արդէն պատրաստ էր, մենք բոլորուեցինք սեղանի շուրջը. Նէնէն նստեց իմ մօտ, իսկ պառաւը նստեց ծերունու մօտ։ Իմ սրտաբեկական սրտակի մէջ մնացել էր բաւական աւրած, ես տուեցի ծերունուն, նա խմեց։ Ստացած ուժեղը տաքացաւ, նա սկսեց աւելի եւ աւելի կենդանանալ։ Բայց բոլորովին տատամսական մի կերպար էր ներկայացնում այդ ծանր կամիս ալեւորը։ Նա իւր մասին ամենեւին չէր խօսում, եւ երբ իւր վրայ խօսք էր լինում, միշտ աշխատում էր խօսք տալ, կամ հարեւանցի անցնել, առանց մի որոշ միտք յայտնելու։ Բայց ես նրա երեսի խորշոմների մէջ նկատում էի մի գաղտնիք, որ ամենայն զգուշութեամբ թաքցնում էր։

Ես իմացայ նրան տրտմի մնացորդը եւս։

Սկզբում խօսակցութիւնը խիստ հասարակ բաների վրայ էր. ծերունին խօսում էր ծովի վրայ, ձկների տեսակների վրայ, խօսում էր, թէ որքան իր «պառաւը» օգնում է իրան, չորացնում է, պատրաստում է ձկները, եւ ինքը տարէնը մի քանի անգամ կարգադրում վաճառելու համար եւայլն։ Բայց ո՞վ էր այդ պառաւը, արդեօք նրա կի՞նն էր, ազգականն էր,— այդ մասին ոչինչ չէր խօսում։

Նէնէն եւ պառաւը լուռ հետաքրքիր էին ընթրիքի սեղանից. մեր խօսակցութիւնը նրանց չէր զբաղեցնում։ Պառաւը քաշուեցաւ մի անկիւնում, սկսեց նիրհել, որովհետեւ շատ յոգնած էր, իսկ Նէնէն մօտեցաւ ճրագի լոյսին, սկսեց մի բան կարել։ Նրան այնօր պառաւը ընծայել էր իւր լաւ հագուստներից մէկը, որ ինքը չէր գործածում, եւ Նէնէն այդ հագուստը ձեւում էր, յարմարեցնում էր իւր հասակին։

Ես եւ ծերունին մնացինք մենակ։

— Շա՞տ ժամանակ է, որ դուք այդ ծովի ափի մօտ էք բնակւում, հարցրի ես.

— Աւելի քան վեց տարի։

— Միշտ մե՞նակ էիք ապրում։

— Այո։

— Իսկ առա՞ջ։

— Այդ մի հարցրու ....։

Մէջ մտաւ Նէնէն, իւր կարը բերելով եւ ինձ ցոյց տալով.

— Տես, Մուրատ, ինչպէս լաւ կարեցի. այստեղ շատ լայն էր, նեղցրի. այստեղ երկայն էր, կարեցի. այդ կոճակներն էլ պիտի փոխեմ. այն ժամանակ աւելի լաւ կը լինի։

Ես գովեցի նրա աշխատութիւնը, նա ուրախացաւ, եւ դարձեալ գնաց նստեց ճրագի մօտ։

Բայց Նէնէի հետ խօսելու ժամանակ, ես չէի նկատել, թէ որպիսի խռովութեան մէջ էր գտնւում ծերունին, երբ նա լսեց իմ անունը «Մուրատ»։

— Մուրատ ... կրկնեց նա խորհրդաւոր ձայնով եւ դարձաւ դէպի ինձ, հարցնելով.

— Դա Թուրքի անուն չէ։

— Ապա ի՞նչ ազգի անուն է։

— Այդպիսի անուն կրում են Հայերը։

— Ես էլ Հայ եմ։

— Մի՞թէ ...ասաց նա եւ խորին մտածութեան մէջ ընկաւ։

Ոչինչ հարկ չկար տաքինի ծերունու մօտ թաքցնել իմ ազգութիւնը. ես այդ անում էի միայն այն ժամանակ, երբ պէտք էր խաբել մէկին։ Բայց այդ խրճիթի մէջ վերին աստիճանի անզգուշութիւն կը լինէր, եթէ ես անկեղծ չլինէի։

Ծերունին աւելի հետաքրքրութեամբ հարցրեց.

— Ո՞ր երկրից էք։

— Պարսկաստանից։

— Նրա հետաքրքրութիւնը աւելի եւս զրգռուեցաւ։

Ճշմարիտ էք ասում։ Ո՞ր գաւառից։

— Սալմաստից։

— Ո՞ր գիւղից։

— Սաւրա գիւղից։

Այժմ տեսայ նրան մի տեսակ խռովութիւն, մի տեսակ սոսկում, որպիսին տիրում է այն մարդկանց, որոնք անզգուշութեամբ ընդունում են իրանց տանը մի անծանօթ հիւր, որին սկզբում լաւ մարդ էին համարում, իսկ յետոյ յայտնւում է, որ նա ամպիտաների մէկն է։ Երեւում էր, որ ծերունին տեղեկութիւններ ունէր Պարսկաստանի կամ Սալմաստի հասարակութեան մասին։ Նա հարցրեց.

— Ի՞նչպէս է ձեր հօր անունը։

— Սաֆար։

— Իսկ ձեր մօ՞ր անունը։

— Նազանի։

— Ո՞ւմ աղջիկն էր ձեր մայրը։

— Նրա հայրը կոչւում էր Բարսեղ, իսկ մօր անունը Եղիսայ էր։

Ծերունին բոլորովին գունաթափուեցաւ։

— Ի՞նչպէս էր կոչւում ձեր պապը։

— Ալօ, եւ մեր տոհմը նրա անունով կրում է Ալօեան ազգանունը։

— Որդիս ... գոչեց ծերունին եւ մարեցաւ կուրծքիս վրայ։

Վերջին բառը նա արտասանեց հայերէն լեզուով։

Ես բոլորովին ապշած էի, կարծում էի, թէ տեսածս երազ էր։ Մի՞թէ դա իմ հայրն էր։ Այդ ի՞նչ անակնկալ դէպք էր, մի այնպիսի խուլ, մոռացուած տեղում, ձկնորսի մենաւոր խրճիթի մէջ, գտնել նրան, որը վաղուց արդէն մեռած կամ կորած էր համարւում իւր ընտանիքի համար։

Իմ առաջին հոգը եղաւ նրան ուշքի բերել։ Ենցնը ամբողջ կէս ժամ մնաց իմ գրկում անշարժ, լեզուն կապուեցաւ, միայն աչքերը բաց էր անում, նայում էր իմ վրայ, իսկ երբեմն արձակում էր խուլ հառաչանքներ, եւ դարձեալ ուշաթափ էր լինում։

Պառաւը, որ այդ միջոցին նիրհում էր խրճիթի մի անկիւնում, զարթնեց, եւ տեսնելով ծերունուն, սարսափելի ճիչ բարձրացրեց, եւ սկսեց լաց լինել։ Ոչ սակաւ վախեցաւ եւ Նէնէն։ Նա թողեց իւր կարը, վազեց իմ մօտ եւ անդադար հարցնում էր՝ — Տէր Աստուած, այդ ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ եղաւ նրա հետ։

Ես նրանց հանգստացրի թէ վտանգ չկայ, թէ անվնաս ուշաթափութիւն է, շուտով կ'անցնի։

Ես գետ գրկած ունէի հօրս ալեւոր գլուխը, եւ անբախտ որդու ուրախութեան արտասուքը թրջում էր նրա ճերմակ մազերը։

Յանկարծ նա ուշքի եկաւ եւ սառնասիրտ կատաղութեամբ ինձ մի կողմ հրելով, աղաղակեց.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)